Monumenta paedagogica Societatis Iesu / edidit, ex integro refecit novisque textibus auxit Ladislaus Lukács.

Romae : Apud "Monumenta Historica Soc. Iesu", 1965-[1992]

http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986

HathiTrust

www.hathitrust.org

Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives

http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

This work is protected by copyright law (which includes certain exceptions to the rights of the copyright holder that users may make, such as fair use where applicable under U.S. law), but made available under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives license. You must attribute this work in the manner specified by the author or licensor (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work). Only verbatim copies of this work may be made, distributed, displayed, and performed, not derivative works based upon it. Copies that are made may only be used for non-commercial purposes. Please check the terms of the specific Creative Commons license as indicated at the item level. For details, see the full license deed at http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0.

Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

MONUMENTA HISTORICA SOCIETATIS IESU

Vol. 141

MONUMENTA PAEDAGOGICA SOCIETATIS IESU

NOVA EDITIO PENITUS RETRACTATA

EDIDIT

LADISLAUS LUKÁCS S.I.

VII

COLLECTANEA DE RATIONE STUDIORUM SOCIETATIS IESU (1588–1616)

ROMAE
INSTITUTUM HISTORICUM SOCIETATIS IESU
VIA DEI PENITENZIERI 20
1992

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Digitized by Google

Original from
INDIANA UNIVERSITY

Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Digitized by Google

Original from
INDIANA UNIVERSITY

Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Digitized by Google

Original from
INDIANA UNIVERSITY

MI 711
45

Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Digitized by Google

Original from
INDIANA UNIVERSITY

Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Digitized by Google

Original from
INDIANA UNIVERSITY

MONUMENTA HISTORICA SOCIETATIS IESU
A PATRIBUS EIUSDEM SOCIETATIS EDITA
VOLUMEN 141

MONUMENTA PAEDAGOGICA SOCIETATIS IESU

VII

COLLECTANEA DE RATIONE STUDIORUM SOCIETATIS IESU

(1588–1616)

Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0
Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY

MONUMENTA HISTORICA SOCIETATIS IESU
A PATRIBUS EIUSDEM SOCIETATIS EDITA
VOLUMEN 141

MONUMENTA PAEDAGOGICA SOCIETATIS IESU

NOVA EDITIO PENITUS RETRACTATA

VII

COLLECTANEA DE RATIONE STUDIORUM SOCIETATIS IESU (1588–1616)

ROMAE
INSTITUTUM HISTORICUM SOCIETATIS IESU
VIA DEI PENITENZIERI 20
1992

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

MONUMENTA PAEDAGOGICA SOCIETATIS IESU

NOVA EDITIO PENITUS RETRACTATA

EDIDIT

LADISLAUS LUKÁCS S.I.

VII

COLLECTANEA DE RATIONE STUDIORUM SOCIETATIS IESU

(1588–1616)

BX
3701
.M81
v.141

ROMAE
INSTITUTUM HISTORICUM SOCIETATIS IESU
Anno 1992
CENTESIMO
ab opere Monumenta Historica S.I. constituto

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Indiana University
OCT 0 9 1992
Library

© Institutum Historicum Societatis Iesu – 1992
Via dei Penitenzieri 20 – Roma.
ISBN 88-7041-141-9

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

INDEX MONUMENTORUM

1. Stephanus Tuccio S.I. – Tractatus de «Opinionum delectu» revisus (1588) . . 1
   Regulae et Formula de delectu opinionum cum Commentario.
2. Iudicium trium patrum Collegii Romani de Formula servanda in delectu opinionum theologicarum (1589) 29
3. Stephanus Tuccio S.I. – Responsio brevis ad ea quae Collegii patres censuisse dicuntur circa Rationem studiorum (1589) 33
   1. De uniformitate. – 2. De soliditate. – 3. De uniformitate et soliditate simul.
4. Stephanus Tuccio S.I. – Annotationes in censuram trium patrum Collegii Romani (1589). 39
5. Robertus Bellarmino S.I. – Quid de catalogis propositionum sentiat (1591) . 43
6. Ordo et praxis studiorum inferiorum in Collegio Romano (1589) 45
   Instruttioni che si osservano nella classe dalla rettorica in giù inclusive – 1. Delle cose che appartengono alla pietà. – 2. De la disciplina. – 3. Degli esercitii litterarii. – 4. De gli esami universali. – 5. Circa l'academie dalla prima di grammatica in giù inclusive. – 6. Dell'uffitio del prefetto delle lettere humane e del prefetto delle scuole.
7. Ordo et praxis studiorum superiorum in Collegio Romano (1590) 64
   Ordini de studii nelle scuole superiori, cioè theologia, casi et filosofia – Delle lettioni – Delle repetitioni – Delle dispute – Della cura de costumi – Dell'officio del bidello.
8. Claudius Acquaviva praep. gen. – Examen Rationis studiorum (1590) . . . 75
9. Iacobus Tyrius S.I. – De opinionum delectu quid sentiat (1590) 83
10. Ferdinandus Alber S.I. praep. prov. Germ. Sup. – Difficultates circa Rationem studiorum (1591) 84
    Circa studia philosophica Ingolstadii et actus tam philosophiae quam theologiae Rev. Patri N. proponenda iudicata.
11. Decretum Inquisitionis Romanae de parte speculativa Rationis studiorum (1592) . . 86
12. Iacobus Pontanus S.I. – Nonnulli circa studia humaniora tractatus (1593) . . 88
    I. Propositiones pro studiis humanioribus in Societate secundum Rationem studiorum. – II. De dialectica cum rhetorica non permiscenda. – III. De studiis et scholis humanioribus S.I. – IV. Impedimenta octo studiosorum humaniorum in nostris et discipulis. – V. Quid ad myriadas obiectionum et querelarum contra Rationem studiorum responderi possit. – VI. Brevissima ratio proficiendi et docendi pro praeceptoribus humanitatis. – VII. Pro praeceptoribus, praesertim humanitatis et syntaxeos, brevis institutio. – VIII. De quibusdam impedimentis profectus in literis humanioribus. – IX. Consilium de recudendis graecis auctoribus, ad usum scholarum humanitatis et rhetoricae.
13. Michael Leder S.I. – De impedimentis hebraicae linguae tollendis (1593) . . 105
    De iis quae in grammatica mutanda vel addenda videntur. – Observationes pro lexico hebraico conscribendo. – Quae in R.P. Bellarminii Grammatica mutanda vel addenda videntur.
14. Christophorus Clavius S.I. – Varia de rebus mathematicis discendis et tradendis (1581 1593c). 109
    I. Ordo servandus in addiscendis disciplinis mathematicis (1581). – II. Modus quo disciplinae mathematicae in scholis Societatis possent promoveri (1582). – III. De re mathematica instructio (1593c). – IV. Oratio de modo promovendi in Societate studia linguarum, politioresque litteras ac mathematicas etc. contra haereticorum argutiam.
15. Benedictus Perera S.I. – Annotata de Ratione studiorum (1582 1593). . . . 122
    I. De ratione interpretandi Sacram Scripturam in gymnasiis nostrae Societatis. – II. Modus praeparandi professores pro Collegio Romano.

Digitized by Google

Original from INDIANA UNIVERSITY

Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

16. Fulvius Cardulo S.I. – De litteris humanioribus promovendis (1584c 1590c) 128
I. Discorso sopra gli studi di humanità. – II. De praeparandis professoribus rhetorices.

17. Franciscus Bencio S.I. – De reformandis litteris humanioribus (1593c) . . . 131
Inconvenienti delle lettere humane da rimediarsi nel libro de i studii, acciò non vadano per terra.

18. Petitiones deputationis italicae circa Rationem studiorum (1594) 132
Quae visa sunt proponenda, ut immutarentur in libro studiorum pro natione italica, cum responsionibus ad singulas petitiones.

19. Patrum hispanorum de Ratione studiorum observationes (1593–1597) . . . 141
I. Las cosas que de la provincia de Toledo se representan a N. P. cerca del libro de Ratione studiorum (1593). – II. Juicio sobre la razón de los estudios de los PP. Blas Rengifo, Francisco Suárez y Gabriel Vázquez (1593). – III. Quae patribus hispanis visa sunt non posse in tota Hispania servari circa institutionem studiorum (1594). – IV. Haec de Ratione studiorum videntur proponenda Patri Nostro a patribus provinciae Castellae (1596). – V/ A. Instrución de como se praticará el libro de Ratione studiorum quanto a facultades menores en la provincia de Andalucia (1597). – B. Algunos puntos controversos cerca del praxis de Ratione studiorum en las facultades minores en Andalucia (1597). – C. Lo que se ha assentado en esta provincia de Andaluzia conforme al libro de Ratione studiorum (1597).

20. Ioannes Correa S.I. – Quae videntur pro Lusitania tollenda ex Ratione studiorum (1596) 188

21. Dubia provinciarum Germaniae circa Rationem studiorum (1593–1598). . . 193
I. Quaedam de libro studiorum a quatuor provinciis Germaniae notata (1593). – II/A. Rationes patrum congregationis provincialis rhenanae, cur philosophiae cursus in ea provincia sit annis duobus et septem mensibus absolvendus (1593). – II/B. Ex Memoriali Patris Provincialis Rheni (1593). – III/A. Dubitationes et difficultates nonnullae circa regulas scholarum inferiorum (1595). – III/B. Dubia et difficultates circa regulas scholarum inferiorum (1595). – III/C. Dubia et difficultates circa nonnullas regulas ordinis studiorum (1595). – IV. De conventu dilingano super Rationem studiorum quo ad literas humaniores (1598).

22. Observationes provinciarum Galliae de Ratione studiorum (1593) 235
I. Petitiones provinciarum Galliae de Ratione studiorum. – II. Difficultates classis rhetoricae et humanitatis. – III. De distributione praemiorum et de rhetorica tradenda observatio.

23. Dubia provinciae Poloniae circa Rationem studiorum (1593) 239

24. Hieronymus Brunelli S.I. – Scripta de humanioribus litteris tradendis (1593–1598) 245
I. Dell'insegnar il greco ogni dí. – II/1. Observationes de iudiciis provinciarum circa graeca docenda – II/2. Observationes de iudiciis provinciarum de hebraeis docendis. – III. Num Lucretius poeta concedendus sit nostris scholasticis, nec ne? – IV. De scriptoribus etiam ecclesiasticis graecis explicandis. – V. De ratione praelegendi graecam linguam. – VI. Examinatores scholarum inferiorum. – VII. De repetitione pensi, de scriptionibus et de stylo. – VIII. Divisio grammaticae Emmanuelis ex methodo vetere. – IX. De festis in scholis inferioribus celebrandis. – X. Punti da considerare intorno agli studi. – XI. In his quae ad scholas inferiores pertinent, haec dubitantur.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

25. Philippus Rinaldi S.I. – Utrum conveniat ut praefectus atrii etiam scholares examinet? (1598) 258
Raggioni con le quali si mostra, quanto sia espediente che il prefetto del cortile sia uno degli esaminatori nell'esame generale di settembre.
26. Philippus Rinaldi S.I. – Quaedam ad P. Generalem referenda (1597) 260
27. Philippus Rinaldi S.I. – Consideranda de regulis scholarum (1598) 261
28. Michael Vázquez S.I. – Dubia circa Rationem studiorum (1598) 263
29. Petrus Antonius Spinelli S.I. rect. Coll. Rom. – Dubia circa Rationem studiorum (1598) 267
30. Dubia collegii neapolitani de Ratione studiorum (1598) 272
I. Dubi collegii neapolitani de classibus superioribus et inferioribus. – II. Responsa Patrum Rinaldi et Brunelli ad dubia neapolitana.
31. Philippus Rinaldi S.I. – Ultima revisio et castigatio libri de Ratione studiorum (1598) 276
I. Ultima revisio et castigatio libri de Ratione studiorum Tusculi mense maio 1598. – II. Quae in revisione libri de Ratione studiorum cum patribus assistentibus emendata sunt Tusculi mense maio 1598.
32. Philippus Rinaldi S.I. – Quae statuit P. Generalis quando liber coram Sua Paternitate lectus est (1598) 286

ACTA CONGREGATIONUM DE RE SCHOLASTICA (1581-1615)

33. Acta congregationum provincialium de studiis (1581) 288
34. Decreta congregationis generalis quartae de re paedagogica (1581) 292
35. Acta congregationum provincialium de studiis (1584) 293
36. Acta congregationum provincialium de studiis (1587) 311
37. Acta congregationum provincialium de studiis (1590) 326
38. Acta congregationum provincialium de studiis (1593) 336
39. Acta congregationis generalis quintae de Ratione studiorum (1593/94) . . . 347
40. Acta congregationum provincialium de studiis (1597) 355
41. Acta congregationum provincialium de studiis (1599/1600) 364
42. Acta congregationum provincialium de studiis (1602/1604) 371
43. Acta congregationum provincialium de studiis (1606) 395
44. Acta congregationum provincialium de studiis (1607) 398
45. Acta congregationis generalis sextae de studiis (1608) 406
Appendices – I. Observanda a nostris circa literas humaniores excitandas et fovendas, ex consultatis 1609 in maio (Provincia Poloniae). – II. Proposita a provincia Lithuaniae circa studia humaniora in provincia promovenda anno 1609 in novembri.
46. Acta congregationum provincialium de studiis (1611) 418
47. Acta congregationum provicncialium de studiis (1615) 422
48. Acta congregationis generalis septimae de Ratione studiorum (1615/1616) . . . 428
Appendices – I. De stylo vitioso in provinciis corrigendo et Cicerone sequendo. – II. De studio linguae graecae excitando.

ACTA VISITATIONUM DE STUDIIS (1582/1611)

49. Oliverius Manaraeus S.I. – Acta visitationum assistentiae Germaniae de studiis (1582/1586) 434

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Quae ad totam provinciam spectare videbantur. – Collegium Dilinganum (1582) – Collegium Ingolstadiense: Ratio tuendae valetudinis nostrorum qui hîc operam dant litteris. – Collegium Monachiense (1582) – Collegium Graecense (1583) – Collegium Viennense (1583) – Collegium Coloniense (1586) – Collegium Moguntinum (1584) – Collegium Trevirense (1586) – Ordinationes Patris Visitatoris toti provinciae Belgicae communes (1586).

50. Laurentius Maggio S.I. – Acta visitationis collegiorum de studiis (1587 1594/96) 460
A. Collegium Parisiense (1587) – B. Collegium Viennense (Austriae) – C. Collegium Graecense (1595/96).

51. Paulus Hoffaeus S.I. vis. prov. rhen. – Ordinationes de studiis (1594/97) 472

52. Clemens Puteanus praep. prov. Franciae S.I. – Acta visitationis collegii Parisiensis (1593) 476

53. Ferdinandus Alber vis. prov. rhen. S.I. – Acta visitationis studiorum in collegio Moguntino (1602) 478

54. Acta visitationis studiorum ex iussu Patris Generalis (1602/1603) 479

54. I. Instructio pro visitatore studiorum (mense augusto anni 1602). 480

54. II/1. Ludovicus Maselli S.I. vis. stud. – Relatio de Collegio Romano iuxta Rationis studiorum regulas (1602) 482

II/2. Ludovicus Maselli S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. – Quid patres Collegii Romani de auctore in philosophia tradenda praescribendo sentiant? (1602) 492

54. III. Claudius Acquaviva praep. gen. S.I. – Petro Gil S.I. vis. stud. prov. Arag. – Responsa ad varia relationis puncta (1603) 494

54. IV/A/1. Petrus Ximénez S.I. vis. stud. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. – Relatio de studiis collegii graecensis (1602) 496

A/2. Petrus Ximénez S.I. – Observata et ordinata de studiis collegii graecensis (1602) 499
De Sacra Scriptura – De hebraicis – De theologia scholastica – De controversiis – De casibus conscientiae – De philosophia – De humanioribus et quibusdam communibus.

A/3. Petrus Ximénez S.I. – Claudio Aquaviva S.I. – De lectione controversiarum et S. Scripturae in collegio graecensi (1603) 508

A/4. Alfonsus Carrillo S.I. praep. prov. Austr. – Observationes super relationem P. Visitatoris de studiis (1602). 509

A/5. Gisbertus Schevichavius rect. coll. graec. S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. – Animadversiones in relationem P. Visitatoris de studiis collegii graecensis (1603) 511

A/6. Ioannes Mollensis S.I. – Georgio Duras S.I. assist. Germ. – De theologia scholastica in collegio vienensi restituenda (1603) . . 513

A/7. Laurentius Bruycker S.I. – Observationes de relatione P. Visitatoris circa studia (1603) 517

A/8. Patres provinciae Austriae – Deliberatio de certo auctore philosophis explicando (1603). 518

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

54. V/A. Iacobus Gordon S.I. vis. stud. prov. Aquit. – Relatio de studiis visitatis (1604) 521
B. Iacobus Gordon S.I. – Quae constituenda de studiis videntur (1604) . 523
C. Ioannes Gordon S.I. – Claudio Acquaviva S.I. praep. gen. S.I. – Sententia prov. Aquit. de certo auctore in philosophia praelegendo (1604) . 524
D. Iacobus Gordon S.I. – Explicationes quarundam regularum Rationis studiorum (1604) 525
E. Leonardus Patornaeus S.I. – Laurentio Maggio vis. prov. Gall. – Observationes circa studia S.I. (1604) 526
54. VI/A. Leonardus Lessius S.I. vis. stud. prov. Belg. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. – Mittit relationem de studiis visitatis (1603) 533
Observata in collegio Lovaniensi – Observata in collegio Duacensi – Quaedam quae ibidem Duaci servari non possint vel non commode – In collegio Audomarensi – Distributio materiarum quae a professore controversiarum biennio sunt breviter explicandae – Quaenam communia omnibus collegiis, maxime ubi literae humaniores docentur.
B/1. Oliverius Manaraeus S.I. vis. prov. Belg. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. – Relatio de studiis visitatis (1602) 540
2. Oliverius Manaraeus S.I. – Observata circa nonnullas studiorum regulas (1602) 542
3. Oliverius Manaraeus S.I. – Claudio Acquaviva S.I. – De collegii antverpiensis studiis visitatis refert (1603) 543
54. VII. Leonardus Krakier S.I. –Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. – De visitatis studiis Calissii relatio (1603) 544
55. Theodorum Busaeus S.I. vis. prov. Germ. – Acta visitationis collegiorum circa studia (1604/1611) 545
A. Memoriale relictum P. Rectori Moguntino in aprili 1604 – B. Memoriale relictum eidem anno 1605 in ianuario – C. Memoriale relictum rectori collegii dilingano mense octobri anno 1609 – D. Memoriale pro collegio dilingano relictum mense augusto 1610 – E. Memoriale collegio dilingano relictum mense iulii anni 1611.

Selectae Epistolae et acta de studiis (1581-1613)

56. Ferdinandus Pires S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Olisipone 30 nov. 1581) – Ut ab officio revidendi Artem grammaticae latinae Patris Álvares liberetur, petit instanter 551
57. Alfonsus Deça S.I. – Claudio Acquavia praep. gen. S.I. (Compluto 17 apr. 1582) – De nimia professorum theologiae opinandi libertate cohibenda . . . 553
58. Alfonsus Pisa S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Posnania ineunte mense nov. 1582) – De excudendis adversus haereticos libris 555
59. Claudius Acquaviva praep. gen. S.I. – Georgio Bader praep. prov. Germ. Sup. (Roma 24 febr. 1583) – 1. Nimium temporis tribuitur linguae latinae in cursu philosophiae. – 2. Magna licentia opinandi conceditur professoribus . 562
60. Claudius Acquaviva praep. gen. S.I. – Iosepho Blondo praep. prov. mediol. S.I. (Roma 16 apr. 1583) – De talentis scholasticorum S.I. qui ad studia superiora mitti possunt 564

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

61. Claudius Acquaviva praep. gen. S.I. – Henrico Blyssemio praep. prov. Austr. (Roma 24 aug. 1583) – Petit socium, humaniorum litterarum expertem, qui Romae in conscribendum ordinem studiorum operam suam conferat 565
62. Iacobus Pontanus S.I. – Francisco Bencio S.I. (Augusta 26 sept. 1583) – Ordinem studiorum Romae conscribendum vehementer absolvi cupit 566
63. Alexander Valignani S.I. vis. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Goa 12 dec. 1583) – Periculum, quod ex opinionum diversitate imminet Societati nostrae 567
64. Index lectionum et exercitationum academiae vilnensis (1583/84) 568
65. Robertus Ardrenus S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Friburgo 1 ian. 1584) – 1. De elementis linguae graecae iam in infima classe docendis. – 2. Catechismus in eadem classe non latine, sed vulgari lingua ediscenda. . . 570
66. Iulius Priscianensis S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Dilinga 1 ian. 1584) – De humanistarum exiguo spiritu 571
67. Hermannus Thyraeus rect. coll. mogunt. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Moguntia 30 ian. 1584) – Dialogi, comaediola etc. nimis frequenter repraesentantur in collegiis 572
68. Bernardinus Castori rect. coll. lugd. S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Lugduno 31 ian. 1584) – De penuria sociorum, qui sufficienti theologica doctrina sunt instructi 572
69. Petrus Ximénez S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Vienna 31 ian. 1584) – Studia et imprimis disputationes in collegio viennensi languent . . . 573
70. Ioanns Busaeus S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Moguntia 22 febr. 1584) – 1. Sodalitates B. Mariae V. inter discipulos fovendae. – 2. Studia minus florent, quam Romae. 575
71. Hurtadus Pérez S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Olomutio 15 apr. 1584) – 1. Doctrinae dissonantes videntur in S.I. irrepsisse. – 2. Modus promovendi ad gradus academicos communis constituendus. – 3. Idem faciendum putat de litteris testimonialibus. – 4. Magistri relinquendi in officio ut progressum faciant 576
72. Petrus Loppersius S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Fulda 20 apr. 1584) – In classe elementariorum pueri non solum legere et scribere discant, sed etiam declinare et coniugare 578
73. Alfonsus Carrillo S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Parisiis 28 maii 1584) – De doctrinae theologicae insufficientia sociorum, qui in Gallia laborant . 579
Appendix – Quae ad studia superiora conferre possunt in Gallia (1582c) 583
74. Richardus Flaminius S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Mussiponte mense maio 1584) – 1. De tempore et ratione docendi theologiam. – 2. De professorum consuetudine dictandi. – 3. De gradibus conferendis 586
75. Odo Pigenat praep. prov. Franciae S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Parisiis 5 aug. 1584) – 1. De momento ministerii instituendi pueros in scholis. – 2. De incommodis in theologia docenda 587
76. Stanislaus Grodicius S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Jaroslavia 27 aug. 1584) – Ne collegia multiplicentur, rogat 589
77. Petrus Loherius praep. prov. Aquit. S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Burdigalis mense aug. 1584) – Quae in collegii visitatione circa regulas et studia ordinaverit 589

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

78. Georgius Bader praep. prov. Germ. Sup. S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Augusta 3 dec. 1584) – De scholasticis, absoluta philosophia, ad docendum in inferioribus scholis applicandis 592
79. Georgius Bader praep. prov. Germ. Sup. S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Monachio 1 febr. 1585) – Ratio studiorum, quae Romae praeparatur, mittenda in provincias, ut videatur 593
80. Ioannes Leo S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Moguntia 8 iul. 1585) – Disciplina censurae librorum revidenda est 593
81. Hieronymus de Acosta S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Vallisoleto 29 iul. 1585) – Studia humaniora quomodo promovenda? 595
82. Ioannes Correia S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Conimbrica anno 1585) – Constitutiones quae in collegio non sunt in usu 596
83. Laurentius Maggio S.I. ass. Ital. – De naevis Socieatis Iesu (1585) 597
De praeceptoribus – Causae, ex quibus supradicti naevi profecti esse videntur.
84. Martinus de Guzmán S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Corduba 26 ian. 1586) – Quod opiniones in theologia docendae praescribantur, gaudet 599
85. Sebastianus Morales praep. prov. Lusit. S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Ebora 16 febr. 1686) – Relatio de studiis collegii 600
86. Odo Pigenat praep. prov. Franciae S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Parisiis 15 martii 1586) – Quibus danda sint in Societate studia superiora, dubius haeret 601
87. Franciscus Coster praep. prov. Belg. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Antverpia 12 apr. 1586) – Difficultas adhibendi grammaticam latinam Patris Álvares, desideratur Despauterius 602
88. Georgius Bader praep. prov. Austr. S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Praga 8 iun. 1586) – De munere docendi legere et scribere in provinciae collegiis. 602
89. Hermannus Thyraeus rect. coll. mogunt. S.I. (Moguntia 10 aug. 1586) – 1. De labore congregationis Rationis studiorum examinandae. – 2. Ne intersint professores promotorum conviviis. 603
90. Ferdinandus Pérez S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Conimbrica 31 ian. 1587) – Ut professorum opinandi licentia cohibeatur 604
91. Claudius Acquaviva praep. gen. S.I. – Georgio Bader praep. prov. Austr. S.I. (Roma 15 apr. 1587) – Ut collegia externorum seminaria sua habeant, quomodo intelligendum sit 605
92. Petrus Luis S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Ebora 13 iun. 1587) – Observationes de studiis superioribus 606
93. Petrus Villalba praep. prov. Cast. S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (20 iun. 1587) – 1. Auditoribus philosophiae ac theologiae admodum onerosum est dictata scribere. – 2. Difficultas providendi magistros scholis praeficiendos 607
94. Georgius Bader praep. prov. Austr. S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Vienna 24 iul. 1587) – De dialogis in scholis recitandis. 608
95. Georgius Bader praep. prov. Austr. S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Graecio 13 sept. 1587) – Magistro scholae abecedariorum externus quidam adiungendus 609

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

96. Aegidius Gonzalez Davila praep. prov. Baet. S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Hispali 9 oct. 1587) – Ordinatio studiorum proderit universae Societati, sed in prohibendis opinionibus caute procedendum 609
97. Laurentius Maggio S.I. vis. prov. Franciae – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Parisiis 22 nov. 1587) – De studiorum statu nonnula refert . . . 610
98. Stephanus Tuccio S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Tusculo 6 sept. 1588) – Mittit nonnullas libri de Ratione studiorum (1591) partes . . 611
99. Stephanus Tuccio S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Tusculo 14 dec. 1588) – Rationem studiorum retractatam tandem aliquando auctoritate praepositi generalis introducendam putat 613
100. Stephanus Tuccio S.I. – Didaco Jiménez secr. S.I. (Tusculo 23 sept. 1590) – Dubia quae duplex genus scholasticarum disputationum respiciunt . . . 616
101. Claudius Acquaviva praep. gen. S.I. – Ordo servandus in Collegio Romano de examine scholasticorum transalpinorum (21 V 1591). 618
102. Claudius Acquaviva praep. gen. S.I. – Praepositis provinciarum Hispaniae S.I.– De promovendis studiis humanioribus et de seminariis eorum fovendis (15 febr. 1593) 619
103. Gregorius Rosephius rect. coll. August. S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Augusta 15 oct. 1593) – Laudat P. Pontanum 619
104. Claudius Acquaviva praep. gen. S.I. – Ordo vacationum in collegiis S.I. (24 dec. 1593) 621
105. Claudius Acquaviva praep. gen. S.I. – Decretum de formandis magistris mathematicis (Anno 1593) 622
106. Philippus de Philippis S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Anno 1593) – Consilium adhibendi magistros in scholis perpetuos, successum non habebit 623
107. Laurentius Norvegus S.I. – Stephano Tuccio S.I. (Graecio 24 apr. 1595) – Nonnulla ad studia restauranda suggerit 623
108. Petrus Paulus Saracino S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Parma 1 oct. 1597) – Studia in provincia veneta iacentia quomodo erigenda censet . 625
109. Claudius Acquaviva praep. gen. S.I. – Ludovico Mansone praep. prov. neapol. S.I. (26 sept. 1598) – Mittitur manuscriptum primae partis Rationis studiorum, ut Neapoli typis exprimatur 629
110. Hieronymus Brunelli S.I. – Philippo Rinaldi S.I. (Romae 17 dec. 1598) – Nonnulla corrigenda in Ratione studiorum 629
111. Hieronymus Barison rect. coll. neapol. S.I. – Quaedam circa Rationem studiorum dubia (Anno 1600) 631
112. Bernardinus de Angelis secr. S.I. – Bernardino Confalonieri praep. prov. rom. S.I. (12 dec. 1601) – De spectaculis publicis a discipulis nostrarum scholarum non visitandis 633
113. Catalogus quinquennalis R.P. Provincialis iussu confectus et inceptus 1604 ad festum diem S. Lucae cum studia in scholis provinciae Germaniae Superioris S.I. inchoarentur – Elenchus Commentariorum in eos auctores qui in quinquennali Catalogo praescribuntur – Catalogus alphabeticus scriptorum qui in Catalogo commentariorum occurrunt 634
114. Ioannes Andreas Eudaemon S.I. – Circa modum legendi theologiam (Ad annum 1604) 643

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

115. Antonius Morano S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Mediolano 26 sept. 1606) – Nonnulla proponit ad excitanda studia humaniora iacentia 644
116. Quidam italus de Societate Iesu – De usu linguae latinae (Ad annum 1606) 646
117. Germanus quidam de Societate Iesu – Admonitiones pro praeceptoribus (Anno 1606) 648
118. Christophorus Cobos praep. prov. Castell. S.I. – De defectibus in provincia (Anno 1606). 652
119. Petrus Ximénez S.I. – De cursu triennali theologiae positivae (Ad annum 1608). 653
120. Claudius Acquaviva praep. gen. S.I. – Decretum de studio conciliorum, controversiarum et historiae ecclesiasticae (22 aug. 1609) 655
121. Claudius Acquaviva praep. gen. S.I. – Stephano Paez praep. prov. Novi Regni S.I. (8 dec. 1609) – De unitate opinionum circa doctrinam S. Thomae sequendam. 656
122. Claudius Acquaviva S.I. – Ad omnes provinciarum S.I. praepositos – De soliditate et uniformitate doctrinae (24 maii 1611) 657
123. Claudius Acquaviva praep. gen. S.I. – Ordinatio pro soliditate et uniformitate doctrinae (14 dec. 1613) 660

1. Incommodis omnibus prospicietur, si Ratio studiorum accuratius observetur. – 2. Doctrina S. Thomae sequenda, et quomodo. – 3. Non necessarius igitur catalogus opinionum. – 4. Non est liberum sequi quemlibet ex nostris auctoribus, si S. Thomae adversatur. – 5. Quaedam praestanda initio anni scholastici. – 6. Quid agendum cum eo, qui docet opiniones S. Thomae contrarias. Philosophia theologiae subserviat, et philosphi unum sequantur Aristotelem. – 7. Quomodo procedendum in materiis a S. Thoma non tractatis. – 8. Eligantur studiorum praefecti, qui sint maxime affecti erga doctrinam S. Thomae. – 9. Severe puniantur, qui addunt aliquid libris emendatis iuxta revisorum censuram. – 10. Compescendi magistri nimis problematici. – 11. Mittit decretum a se factum de gratia.

APPENDIX

QUAEDAM DOCUMENTA CIRCA ADMISSIONEM SCHOLASTICORUM S.I. AD STUDIA (1589-1603)

Appendix – A. Claudius Acquaviva praep. gen. S.I. – Ordo de talentis admittendorum scholasticorum S.I. ad studia philosophiae et theologiae (Mense iunio 1589 et mense augusto 1591) 664
Appendix – B. Antonius Lisio praep. prov. neapol. S.I. – Dubia quaedam circa diiudicandum progressum scholasticorum S.I. in philosophia (Neapoli 12 iulii 1591) 666
Appendix – C. Ludovicus Mansoni praep. prov. neapol. S.I. – Claudio Acquaviva praep. gen. S.I. (Neapoli 6 aug. 1599) Dubium proponit de examine scholasticorum S.I. 668
Appendix – D. Ludovicus Mansoni praep. prov. neapol. S.I. – Dubia circa examen scholasticorum S.I. (Anno 1599) 669

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Appendix - E. Claudius Acquaviva praep. gen. S.I. - Decretum de temperanda exclusione scholasticorum S.I. a studiis (26 aug. 1600) 671
Appendix - F. Praxis examinis, ut fiat periculum eorum, qui vel progredi debent in studiis philosophiae et theologiae, vel ab eis amoveri (Romae 7 oct. 1600) 672
Appendix - G. Mediocritas descripta a patribus neapolitanis (1603) 674
Appendix - H. Claudius Acquaviva praep. gen. S.I. - Fabio de Fabiis praep. prov. neapol. S.I. (Anno 1604) - De iudicanda mediocritate ingenii scholasticorum S.I. 675

ILLUSTRATIO

Imago frontis libelli Ratio studiorum, anno 1616 editi, et literarum Bernardi de Angelis secretarii S.I., Romae die 2 februarii 1616 Superioribus S.I. datarum, de Ratione studiorum, auctoritate septimae congregationis generalis aucta.

Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0
Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY

1

P. STEPHANUS TUCCI S.I.
TRACTATUS «DE OPINIONUM DELECTU» REVISUS
Anno 1588

TEXTUS: Romae, Archivio di Stato, *Ms. 326;* originale, 55 foliis (215 x 142 mm. magnitudinis, et numeris 1-109 signatis) constans.

TEMPUS: Manuscriptum missum ad Patrem Acquaviva, praep. gen. mense octobri anni 1588; cf. epist. Patris Tucci, die 6 sept. 1588 Tusculo Patri Acquavia datam, MP V 21*.

ADIUNCTA HISTORICA: Cf. ea quae in MP V 21* referuntur.

Regulae et Formula de delectu opinionum cum Commentario[1]

Regulae de delectu opinionum

Regula prima — In docendo corroborandae in primis fidei, alendaeque pietatis cura habeatur. Nemo igitur quicquam doceat, quod cum Ecclesiae sensu, receptisque traditionibus non bene conveniat; quodque aliquo modo solidae pietatis firmitatem minuat[2]. Quo pertinet etiam, ne receptas iam (quamvis congruentes tantum) rationes, quibus fidei res probari solent a doctoribus, nostri refellant; nec temere novas excogitent, nisi ex constantibus solidisque principiis.

Regula secunda — Ad haec in iis etiam, in quibus nullum pietatis ac fidei periculum subest, nemo in rebus alicuius momenti novas introducat quaestiones seu dubitationes iis, qui praesunt inconsultis; nec aliquid contra philosophorum aut theologorum axiomata, communemve scholarum [2] sensum defendat; nec opinionem ullam, quae idonei nullius authoris sit. Sequantur potius universi probatos maxime doctores, et quae, prout[a] temporum usus tulerit, recepta potissimum fuerint in catholicis academiis[a3].

Regula tertia — In theologica facultate de nonnullis quidem[b] quaestionibus, quae infra distincte sigillatim designantur, sentiendi, quod cuique videatur, fit potestas; dummodo in his ita defendatur una pars, ut alterius etiam partis, ac multo magis prioris professoris (si contrarium docuerat) existimationi modeste ac benevole consulatur. Quin etiam, cum commode conciliari possunt doctores, id ne negligatur, optandum est.

Regula quarta — In caeteris quaestionibus non recedatur a Divi Thomae doctrina, quae habetur in partibus, ac in additionibus ad 3am partem; quae sicubi differant ab eius commentariis in libros 4or Sententiarum, illa praeferantur. Neque vero, cum Divo Thomae nostros[c] addictos esse iubemus[c] ad aliud, quam ad eius conclusiones volumus astrin-

---

[a] *prius* pro varia temporum mutamenta, recepta potissimum sunt in Academiis / [b] quidem *m. Tucci* / [c] nostros addictos esse iubemus *m. Tucci; prius* addiximus nostros ... astringimus.

---

[1] Vide «De delectu opinionum in theologica facultate» et «Commentariolum» typis vulgata in Rat. stud. (1586); MP V 6-17 et 18-33.

[2] Cf. MP V p. 6 reg. 1.

[3] Cf. *ibid.* reg. 2.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

gi; [3] et in his nec ad eas, quae vel ad Scripturarum interpretationem vel ad philosophiam, caeterasve disciplinas pertinent potius[d], quam ad scholasticam theologiam[d].

Regula quinta — Observentur praeterea nonnulla, quae speciatim ac distincte definientur. Definientur autem non ut aliquod (praeter unum[e] aut alterum[e]) contra Sanctum Thomam statuatur, sed tum ne fluctuemus in iis, quae Divus Thomas vix attigit; tum ut obscuriora quaedam eius loca, de quibus, ut inter nos conveniat, referre visum est, explicentur. In caeteris vero eius locis exponendis nostri et explicationum caveant minutias, et interpretationem sequantur vel aetate nostra maxime receptam, vel probati cuiusque authoris; nec novam in rebus paulo gravioribus, Rectoris iniussu, proferant.

Regula sexta — Quae opiniones, cuiuscumque authoris sint, in aliqua provincia aut civitate multos aut nostrorum, aut externorum catholicos et non indoctos graviter[f] offen-[4]dere scientur, eas ibi nemo doceat aut defendat; quamvis aut inter liberas definitasve numerentur in hac formula, aut alibi sine offensione doceantur. Huiusmodi vero opiniones a quolibet Provinciali colligantur, audito consilio doctorum suae provinciae, ut qui in ea docent, nec eas ignorent, nec ullas alias esse praeterea huius generis existiment[4].

Regula septima — Experiundum sane videtur futurum, ne sit e re nostra, ut liceat Rectoribus ex doctorum suorum consilio haud semper repugnare professoribus, si qui sibi viderentur interdum Divi Thomae sententiam aliquam ex iis, quae distincte definitae non sunt, aegre tueri posse, ab eaque poscerent liberari. Quae Rectorum potestas, si plus turbarum ac periculi, quam utilitatis afferret, posset Reverendi Patris Generalis arbitratu, provinciis etiam forte deposcentibus, abrogari.

Regula octava[5] — Denique testatum esse oportet, quae hic statuuntur, non inviolabiliter ita statui, ut ex iis nihil unquam [5] moveri liceat; cum optabile sit potius, ut in his iterum atque iterum diiudicandis nostri strenue laborent. Quae elaboraverint, Reverendo Patri Generali per triennales (nisi opportunius aliud videatur) procuratores mittant; eiusque iussu doctores, ex numero sive romanorum professorum sive procuratorum delecti, quae missa sint, accurate perpendant. Quibus, si quae videbuntur novis nostrorum lucubrationibus sic acriter confutata, aut confirmata graviter, ut operae pretium sit nonnulla ex liberis definire, ex definitis revocare, ex praetermissis adsciscere, ex adscitis delere, id tandem statuatur, quo maxime pietas Ecclesiae, doctrinae veritas, Societatis authoritas illustrentur.

Commentarius in has regulas[6]

Quo magis aut elucescant aut confirmentur, quae in hisce regulis praescribuntur, commentarius aliquis videtur subiiciendus.

In regulam primam — Huius formulae, quae de theologicis [6] opinionibus vel praescribit distincte, vel iuxta sententiam Divi Thomae indicat universim, primam secundamve regulas supervacaneas esse nullus existimet. Etenim locum habent tum in multis, quae ne-

---

[d] potius ... theologiam *m. Tucci* / [e] unum aut alterum *m. Tucci, prius* immaculatae Mariae conceptionem / [f] graviter *m. Tucci*

---

[4] Cf. *ibid.* reg. 3.
[5] In tractatu «De delectu opinionum» (1586) regulae sunt numero 5.
[6] Cf. «Commentariolum» anno 1586 typis editum; MP V 18-33.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

que formula, neque Divus Thomas (patet enim in immensum prope theologica res) complexus est; tum in plerisque aliis, de quibus aut in utramque partem versandis, aut nova lucubrationum solertia excolendis, integra nostris potestas est. (Vide pag. 109 E).

In regulam secundam — Doctrinae novitas, quam secunda regula reiicit atque amputat, duplex in primis est: una quaestionum, cum quis scilicet quaestiones seu dubitationes primus invehit, de quibus antea non fuerat ab aliis disputatum; altera opinionum, cum quis nimirum in quaestionibus, quas doctores aliqui pertractarant, id quod antea nemo alius senserat, opinatur. De utroque novitatis genere seorsim animadvertenda quaedam sunt.

Atque ut a novis opinionibus fiat initium, nova hic appellatur opinio, quae vel a recepta passim doctorum [7] sententia abhorreat, vel certe probati nullius sit authoris. Huic vero novitati interdictum severe est iure Constitutionum[7]. Nihil itaque in hoc genere nostris dandum, connivendum nihil est, ne suam sibi studeat quisque doctrinam ceu monetam cudere. Quin etiam neque ferendum (id quod etiam omnibus sententiis in hac formula definitis commune sit), ut vel communi opinioni quicquam adversum a professore doceatur intra privatos etiam parietes, ne exercitationis quidem gratia; vel indicetur alius loquendi modus, qui sustineri queat; id enim latenter ac tacite doctrinae, de qua constare iam oporteret, vim atque existimationem non parum arrodit ac labefactat. Tametsi liceret (quod et saepius inculcabitur) nova quaedam comminisci, quae vel res definitas communiant vehementius, vel eas distincte ac perspicue magis explicent, vel doctorum mentem fidelius interpretentur; aut etiam eos, qui dissentire videantur, concilient haud gravate. Quin etiam si quis confidat, salvis doctorum opinionibus vel earum aliqua, novam se adhuc [8] excogitare posse, quae aliarum firmitati et fidei deroget nihil, sed sic ab illis differat, ut cum iisdem adhuc amice cohaereat; eam plane, si eiusmodi esse a Rectore iudicetur, doceri defendique posse, nihil prohibet.

Quaesitum porro est a nonnullis, possitne via ac ratione tradi aliquid, quo communes sententiae dignoscantur. Vix posse[g], respondetur; quoniam quicquid universim hac de re statuatur, lubricum sane et inconstans est. Nec enim doctorum vel numerus, vel praestantia in omnibus communibus sententiis uniusmodi est; nec eas recte metimur semper ex maiori dignitate frequentiave eorum duntaxat authorum, quorum libri sunt in manibus. Plurimum in ea re valet usus academiarum; nec is perpetuus est. Alia igitur ingrediendum est via. Ac primum laborandum nihil erit in iis, quae vel in hac formula, vel a Divo Thoma explicate traduntur. Haec namque, si definita sunt, sua iam certa lege consistunt, nec aliam desiderant. Sin libera, satis patet, in iis neutram partem (ea namque praescribetur) esse communem; quamquam in his etiam, si complures sententiae fuerint [9] probabiliores, quasdam conabimur indicare, inter quas tantum optio libera sit, ne quis ad absurdam quampiam deflectat.

Reliqua sunt igitur ea duntaxat, quae neque nos, neque D. Thomas attingit. In quibus etiam curandum est, ut communia doctorum placita retineantur a nostris. Quae vero sint huiusmodi, si aperte non constat, Rector consulendus est. Nec certius aliud in hoc genere sanciri potest. Haec de novis opinionibus.

Quaestiones vero, si quae professoribus in mentem veniant, ita novae, ut de his nihil ante doctor ullus sciatur aut scripsisse aut in scholis docuisse, eas nostri non aggrediantur

---

[g] vix posse respondetur *m. Tucci.*

---

[7] Vide *Const.* P. IV c. 5 § 4; MP I 221.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

inconsulto praeposito Provinciali, aut, si is coram litterisve consuli commode non posset, Rectore; qui ex suorum consilio doctorum (id vero intelligatur esse servandum quoties in hac formula praescribitur adeundos esse praepositos) quod e re fuerit, statuent. Tametsi, cum vel rectori praesto non sint ii doctores, quorum in hoc genere consiliis confidere satis [10] possit, vel res, de qua agitur, permagni est momenti, omittenda potius videatur quaestio, quam provinciali inscio pertractanda. Haec tanta vero novitas postulat, ut quaestionis repertor atque author praepositis, quos consulit, explicet etiam, quae sit quaestionis utilitas; quid in ea opinaturus sit; quibus suam sententiam firmaturus praesidiis; quibus confutaturus adversam.

Haec eadem servanda sunt, sicubi cuiusquam doctoris externi temeritate nova haeresis aut error, aliudve monstrum, quod male cum pietate conveniat, repente emerserit, eique malo, priusquam serpat longius, statim obsistendum esse iudicetur.

Sin aliqua quaestio priorem quidem nullum nacta sit scriptorem, a doctoribus tamen aliis inter docendum in scholis agitata publice fuerit, in iisdem aliisve locis liberi iuris erit postea, ut eam nostri, qui velint, disputent; nisi absurda quaedam res sit, nec pro theologica dignitate; cuiusmodi quaestiones, licet extarent in doctorum libris, omittendae essent, ut: An asinus bibere possit baptismum. Quin etiam in quae-[11]stionibus theologo dignis, indignis abstineatur exemplis. Non enim quaerendum est: An Deus possit assumere naturam asini, sed: An assumere possit irrationalem naturam.

In regulam tertiam, quartam et quintam commentarius plenior[h]

Quid senserint provinciae de Formula theologicis quaestionibus praescripta - Caput primum — In hasce tres regulas coniecta est pene tota vis ac ratio Formulae de theologicarum opinionum delectu, quae tres ante annos in omnem Societatem nostram dimissa fuit, ut de ea, postquam plurimis locis, variis doctorum ingeniis, multiplici academiarum studio ac ritu deliberatum esset, quid denique optimum factu sit, decerneretur. Et quoniam de hac Formula, velut de primario theologiae nostrae firmamento, varie, graviter et copiose ab omnibus provinciis disceptatum est, operae pretium fuerit pleniorem hic subiicere commentarium, quo in ista Formula con[12]-denda quaenam inita fuerit ratio atque ordo, quae consilia ac leges servatae sint, explicentur, et ea quae unquam contra possent obiici, refellantur.

Ac primum, ut rem propositam aggrediamur, rescripsere iam, et quid de ista Formula sentirent, exposuere provinciae ferme omnes; eam vero probavit pars maior; quae autem dissensere provinciae, non in unam aliquam methodum conspirarunt, sed duas in vias, et quidem longissime dissitas abiere. Itaque, cum ad iudicium sex patrum, qui ex variis evocati nationibus, annuo fere labore romanum habuere conventum[8], provinciarum quoque et frequentior numerus, et aequior consensus accesserit, facile apparet ab eo, quod retineri placuit maiori parti Societatis, recedendum non esse, cum constantissimo iam omnium gentium usu et tamquam natura duce comparatum sit, in omni deliberatione (sive de privatis, sive de publicis agatur rebus) non tam quo universi (id enim accidit perraro), quam quo plurimi propendeant, esse spectandum; nec laudari corporis partem detrectantem onus, ad quod [13] reliquarum fere partium studia proniora nituntur.

---

[h] plenior *m. Tucci.*

---

[8] Cf. *Acta congregationis ... de Ratione studiorum instituenda;* MP V p. 5.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Quantum eadem Formula nostris Constitutionibus congruat - Caput secundum — Et vero, quae in hac Formula statuuntur, hoc etiam plus habitura sunt firmitatis, quod ea non novis exprompta sunt inventis, sed ex ipsis Constitutionibus nostris decerpta, atque expressa nemo diffitebitur, qui sibi ponat ob oculos ea, quae parens optimus ac fundator noster Ignatius in quarta Constitutionum parte tradidit tamquam totius huius exaedificationis fundamenta. Haec[1] ipsa nos propterea (priusquam ad huius Formulae examen veniatur) repetemus memoria atque hic breviter exponemus[1]. Is igitur familiae suae doctrinam iubet esse primum quidem ipso genere optimam; deinde unam plane omnium. Quae duo tot locis sane, tam disertis verbis, tam gravibus inculcat sententiis, ut si quis repugnare velit, facilius videatur ea nolle intelligere, quam plane non intelligere. In promptu sunt Ignatii verba, quibus aperte testificatur, passim percupere se, ut nostrorum scientia duobus his [14] quasi luminibus, hoc est, egregio delectu et unanimi consensione splendescat. Atque ut a priori exordiamur, quam studiose, severe etiam, exigat probatissimum, tutissimum, lectissimum doctrinae genus, idque non arbitrio singulorum, sed publico Societatis iudicio seligendum, satis declarat his verbis: «Sequantur in quavis facultate securiorem et magis approbatam doctrinam, et eos authores qui eam docent. Cuius rei penes Rectorem (qui, quod statuetur in universa Societate ad maiorem Dei gloriam, sequuturus est) cura sit» (P. IV c. 5 § 4)[9]. Et infra: «Habito delectu, nominentur ii libri, quos videre discipuli, quosque ipsi praeceptores prae aliis in doctrina, quam tradunt, sequi debeant. Rector autem in omnibus, quae statuerit, procedet iuxta id, quod in universa Societate magis convenire ad Dei gloriam iudicabitur» (Ibidem c. 14 § 3)[10]. Quid alibi? «Cum iis, inquit, qui litteris operam non dederint, curandum est, ut omnes (ut plurimum) eandem doctrinam, quae in Societate fuerit electa ut melior et convenientior nostris, sequantur» (P. VIII c. 1 K)[11]. [15] Quid in Examine? «Interrogetur, inquit, an habuerit, vel habeat conceptus aliquos vel opiniones ab iis differentes, quae communius ab Ecclesia et doctoribus ab eadem approbatis tenentur. Et si quando huiusmodi opiniones animum subierint, num paratus sit ad iudicium suum submittendum, sentiendumque ut fuerit constitutum in Societate de huiusmodi rebus sentire oportere» (*Ex. gen.* c. 3 § 11)[12]. Quid rursus alibi? «Novae, inquit, opiniones admittendae non sunt; et si quis aliquid sentiret, quod discreparet ab eo, quod Ecclesia et eius doctores communiter sentiunt, suum sensum definitioni ipsius Societatis debet subiicere ut in Examine declaratum est» (P. III c. 1 litt. O)[13].

Quid de opinionum concordia statuerit Pater Ignatius - Caput tertium — Veniamus ad consensionem, quam alteram doctrinae nostrae laudem atque ornamentum esse voluit Ignatius. «Idem, inquit, sapiamus; idem, quoad eius fieri possit, dicamus omnes iuxta Apostolum. Doctrinae igitur differentes non admit-[16]tantur, nec verbo in concionibus vel lectionibus publicis, nec scriptis libris» (P. III c. 1 § 18)[13]. Dixit vero «quoad eius fieri possit». Cuiusmodi locutio in legibus, in stipulationibus, in testamentis, in historiis, cum non aliud indicet, quam exceptionem ab eo, quod ordinarie faciendum factumve sit, aperte significavit Ignatius, oportere nostros ordinarie convenire, discrepare perraro.

---

[1] Haec ... exponemus *m. Tucci in marg.*

---

[9] Vide MP I 221.
[10] Vide MP I 299.
[11] Vide MI *Const.* III 224.
[12] Vide *ibid.* p. 13.
[13] Vide *ibid.* p. 86.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Id quod magis etiam vehementer atque universim paulo post commendat, cum ait: «Imo et iudiciorum de rebus agendis diversitas, quae mater esse solet discordiae, et inimica unionis voluntatum, quantum fieri potest, evitari debet. Unio vero et conformitas mutua diligentissime curanda est, nec quae ei adversantur, permittenda; quo iuncti invicem fraternae charitatis vinculo, melius et efficacius possint se divino obsequio et auxilio proximorum impendere» [P. III c. 1 § 18][13].

Alibi quoque praecipit, ut unam aliquam communem doctrinam nostri sequantur, quoad eius fieri poterit, atque ut plurimum (cf. P. VIII c. 1 K)[14]. Quod si in plurimis [17] conveniendum est, perspicue patet, in paucis duntaxat fieri ab illo potestatem, ut quae quisque velit, sentiat.

Porro, ut de sua mente nullum dubitandi locum reliquum faceret, inter alia, quae unioni membrorum Societatis conducunt, eandem etiam doctrinam numerat; idque nulla apposita moderationis nota. At absolutus is loquendi modus aut nihil plane excipi patitur, aut si qua, modica tantum, quia modicae res fere tacentur, ac si pro nihilo haberentur.

Alibi quoque perinde loquitur absolute, cum ait: «In opinionibus, ut conformitas etiam in Societate sit, curandum est» (P. III c. 1 litt. O)[15]. Quo loco et illud observandum est, non modo laborasse Ignatium de nostrorum consensione retinenda in paucis quibusdam gravissimis rebus, maximeque iam receptis, sed et in reliquis plane omnibus, etiam si de iis inter Ecclesiae doctores non conveniant omnes; namque doctrinae diversitas sita est aut in novis inventis; aut in opinionibus, si non novis, at singularibus et a [18] communi sensu alienis; aut in iis, quae nec novae nec singulares sint, sed libera doctorum concertatione iactantur. At Ignatius ut universa dissensionum semina fibrasque succideret, tres illos diversitatis gradus et accurate distinguit et sigillatim prohibet, idque absolutissimis verbis. Quid de rebus controversis inter catholicos doctores? «In his etiam, inquit, ut conformitas in Societate sit, curandum est». Falluntur itaque, qui de gravibus tantum periculosisque sententiis existimarent illum fuisse sollicitum. Neque enim solum a periculo, sed a discordia quoque sartos tectos suos studuit conservare; neque securitatis modo, sed et concordiae permagnam habuit rationem; quam ita salvam integramque voluit esse, ut vix paucis excipiendis locum reliquerit Societati, cui unionem et conformitatem omnimodam convenire graviter denuntiavit.

Dubitatio quaedam diluitur - Caput quartum — Satis quidem perspicue Ignatius, quid optaret, exposuit. Caeterum, quoniam non desunt, qui ea de re dubitent, ut omnibus satisfiat, audiamus oportet, quam ipsi afferant interpretationem. A nostris, inquiunt, exigit Pater Ignatius accuratam doctrinae consensionem, non item opinionum. Aliud enim istae, quam illa. Doctrina, seu (quod idem videtur esse) secta, modum docendi et veluti corpus seu genus seu massam quamdam, confectam ex omnibus plurimisve, quae in ea scientia traduntur, amplectitur; opiniones vero circa singulas versantur materias. Aut aliter: Doctrina in scientiae cuiusque principiis primariisque rebus sita est; opiniones in secundariis, in annexis, in levioribus. Itaque Platonis et Aristotelis, divi Thomae et Scoti doctrinam aliam atque aliam esse dicere solemus, licet in opinionibus illi multis [20] conveniant; et contra, inter eos, qui sunt eiusdem doctrinae, variant opiniones interdum.

---

[14] Vide *ibid.* p. 224.
[15] Vide *ibid.* p. 86.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Quae dubitatio et probabilior redditur, quod vivente ipso Ignatio, interdum etiam coram audiente, publice in scholis varia ac pugnantia docebant ac tuebantur professores nostri. Quin etiam neque patres alii, qui cum illo vixerant, id unquam vetuerant, neque aliud sensisse Ignatium declararant.

Verum, hanc dubitationem diluere haud quaquam difficile est. Ac primum duo illa discrimina, quae inter opiniones doctrinamque ponuntur, inaudita plane sunt; nec idoneum ullum habent authorem. Et prius quidem discrimen ne sibi quidem constat. Nam, si opiniones versantur circa singulas scientiae materias, doctrina vero continet omnia seu plurima, quae sunt in scientia, sicut singulae materiae, quae sunt in scientia, includuntur in plurimis vel omnibus, quae in scientia sunt, ita opiniones doctrina [21] oportet includi.

Alterum vero discrimen theologis, philosophis, latinae linguae authoribus alienum plane, nedum ignotum est; et loquendi repugnat consuetudini, siquidem philosophi seu theologi, praesertim sectarum principes, inter se non tantum de secundariis, sed de primariis etiam quaestionibus dissident, et in propriis suarum sectarum principiis. Quae omnis dissensio cum explicatur in scholis, dici solet: Hac de re variae sunt opiniones. Ad haec: quis dubitat, quaecumque habentur in Aristotelis, in Platonis et divi Thomae libris, sive primaria sive secundaria sint, illorum doctrinam appellari? Quoties divus Thomas totam theologiam (nullo res inter primarias secundariasque discrimine) sacram doctrinam nominat[16]?

Quid Aristoteles? Cum scripsit: vel omnem scientiam esse doctrinam, vel omnem doctrinam et ex praeexistenti fieri cognitione, et bonum quoddam expetere, quare voluit, aut eum voluisse par est, [22] ut haec quae de doctrina affirmabat, in principes quasdam tantum non etiam in singulas alias, quae disputantur, materias convenirent?

Sed et Apostolus cum avocat a doctrinis variis et peregrinis hebraeos (Heb. 13 9), a doctrinis hominum collosenses (Col. 2 22), ab omni vento doctrinae ephesios (Eph. 4 14), de primariisne tantum rebus solicitus fuit, ac si in caeteris ista licere arbitraretur?

Verum, cur haec tam longe petuntur? In promptu sunt ipsae Constitutiones. Doctrinam scholasticam divi Thomae praelegi iubent. An primaria tantum praelegi iubent in divo Thoma, secundaria in authoribus aliis? At haec, Ignatius nostrorum doctrinam cupit esse sanam, piam, maxime receptam, ex approbatis authoribus decerptam? Ad haec tam praeclara doctrinae ornamenta in principiis tantum, aut in praecipuis fundamentis, non item in opinionibus illum exegisse credendum est?

Tandem, licet verum discrimen hoc esset, nihil tamen ad rem. Nam qui hoc differentiae inter opiniones doctrinamque ponunt, vel putant [23] P. Ignatium reposcere doctrinae consensionem prorsus indifferentem; at ille non prorsus indifferentem, sed ut plurimum, et quoad eius fieri potest, consentientem postulat; id quod etiam in nostra Formula servandum est; vel existimant, solicitum quidem P. Ignatium fuisse de retinenda, quoad eius fieri potest, doctrinae concordia, non item opinionum. At disertis ille verbis exigit conformitatem in opinionibus etiam (P. III c. 1 litt. O); neque in iis tantum, quae passim receptae iam sunt, sed in aliis quoque, de quibus catholici doctores dissident. Ex Constitutionibus clariora plane sunt haec, quam ut pluribus disputentur.

Refellitur confirmatio ex Constitutionibus desumpta - Caput quintum — Toleravit, inquiunt, Ignatius dum viveret, opinandi licentiam; tolerarunt et qui post eum Societati praefuere. Tolerarunt sane. Quoniam nondum fuerat conscriptus ille tractatus, quem conscri-

[16] In margine: In prologo Primae Partis, et Prima Parte q. 1 et 8, in prologo lib. p. *Sententiarum* q. 1 et 3

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

bendum praescribit Ignatius [24] tam de studiorum nostrorum praxi moderanda, quam de doctrinae solidioris, authorumque delectu informando (P. IV c. 5 § 4 et c. 14 litt. B)[17]. Cum itaque Societas nondum publico statuisset iudicio, quae meliora ac tutiora, quae quibus praeferenda essent, quid aliud consequens erat, quam ut ea suo quisque professor statueret arbitrio?

At, cur Ignatius, quique post eum fuere praepositi, hanc publicam bene opinandi normam non tradidere? In promptu ratio est iis, qui norunt, quibus initiis orta sit Societas, quibus adoluerit incrementis. Certe, professorum paucitas, doctrinae nostrae adhuc pene lactentis exordium, penuria atque egestas non modica, collegiorum nova extructio, varii labores, nec rarae vexationes satis magnae causae fuerunt, ne studiorum nostrorum ratio atque institutio potuerit hucusque ad eam speciem ac splendorem, quem semper Societas expetiit, elimari.

An, inquiunt, maiores nostri Ignatium non intellexerunt, qui tantam opinandi libertatem nostris tan-[25]to tempore tribuere? Intellexerunt sane; nam perspicue satis loquitur Ignatius, et id se intellexisse re ipsa testati sunt patres Laynez, Borgia, Everardus, sub quibus de opinionum delectu saepe deliberatum esse declarant plerique tractatus ea de re, qui nobis exhibiti sunt ex Romani Collegii archivis[18]. Sed quod perfici nondum potuit, nunc tandem, ut ad exitum provehatur, optandum est. Consuetudo namque, quae viguit, opinandi quae cuique viderentur, nec a Constitutionibus, nec ab Ignatio, nec a patribus eum consecutis profecta est, sed ex eo, quod tractatus, quo cohibenda erat haec libertas, edi nondum potuit. Generales interea regulae non defuere; propositiones quoque definitae nonnullae[19]; integrae vero absolutaeque institutioni vixdum patuit locus, donec sub R.P. nostro generali, Claudio Aquaviva variis disputationibus, plurimis lucubrationibus, otio commodiore, viris ea in re non parum exercitatis [26] aucta Societas ad optatissimum hoc opus perficiendum abundare se satis magnis praesidiis arbitrata est.

Quid de S. Thoma sequendo senserit Ignatius – Caput sextum — Neque vero contentus Ignatius alumnis suis piam, tutam, probatam, concordem praescripsisse doctrinam universim, certum etiam authorem ac ducem, quem ordinarie sequerentur in scholastica theologia, proposuit Sanctum Thomam. Quam illius fuisse mentem, duobus potissimum dignoscitur argumentis.

Primum quidem, quoniam «In theologia, inquit, legetur Vetus et Novum Testamentum, et doctrina scholastica Divi Thomae» (P. IV c. 14 § 1)[20]. Neque enim ignorabat Ignatius, praelegere doctorem aliquem, et eum, si non semper, ut plurimum tamen sequi, perinde esse. Quoniam, qui praelegunt doctorem, non ut eius methodum duntaxat teneant, sed ut eius tamen opiniones suas esse velint frequentissime. Declarat id quotidianus [27] usus; nam quotus quisque vel in scholis, vel in scriptis commentariis Platonem, Aristotelem, Galenum, Divum Thomam, Magistrum Sententiarum interpretatur, et doctorem, quem praelegit, maiori ex parte non sequitur?

Deinde, doctrinae maxime approbatae et authoribus, qui eam docent, nostros addixit Ignatius. Eiusmodi vero esse Sancti Thomae theologiam in confesso est; tum quia omnium

---

[17] Vide MP I 221 et 297.

[18] Cf. Decretum Patris Generalis (1565) de opinionibus in philosophia et theologia tenendis (MP III 382-85), et LEDESMA, *Quaedam quae docenda et defendenda sunt in philosophia* (MP II 496-503); idem, *An et quae opiniones sint professoribus prohibendae;* MP IV 196-204.

[19] ACQUAVIVA, *Quaedam de ratione studiorum in genere* (1582); MP VI mon. 7.

[20] Vide MP I 295-96.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

maxime theologorum in Scripturis, ac Patribus versatus, et eorum addictus vestigiis, maiorum pietatem sedulo conservavit; tum quia eius doctrina tantae semper in Ecclesia catholica fuit authoritatis, ut et summi pontifices tamquam tutissimam commendaverint[21], et oecumenica concilia iuxta eam ecclesiastica dogmata saepe declaraverint; tum quia per florentissimas quasque christiani orbis academias maximo nunc est in pretio, ut qui a communiore scholarum consensu cupiunt non abhorrere, nihil iis antiquius esse oporteat, quam, [28] quoad eius fieri potest, sentire cum Sancto Thoma.

Aliud, si cui videatur, vel intelligat deflectere se ab eo, quod et a Constitutionibus impositum, et a nostris patribus toties commendatum est; vel proferat, si potest, doctrinam aliam, magis approbatam in conciliis, in decretis pontificum, in academiis, in tribunalibus praelatorum, in quotidiano Ecclesiae usu, quam Divi Thomae.

At, dicet aliquis, non in omnibus maxime S. Thomas approbatur; fatemur, ex maiori tamen parte; neque nos nisi ex maiori parte eum sequendum esse existimavimus. Nam in caeteris, quae magno doctorum conflictu decertantur, permissum est, quae quisque velit, sentiat.

At, inquies, Ignatius dum de praelegendo doctore loquebatur, demonstravit unum, videlicet Sanctum Thomam; dum de sequendo, multos: «Probatos, inquit, sequantur authores» (P. IV c. 5 § 4 et c. 14 § 1)[22]. Verum illic addit «In quavis facultate»; cum enim de omnibus praeciperet facultatibus, authorem unum sequendum non potuit indicare. [29] Quid? Si de praelegendo authore agitur, nec solus S. Thomas theologis praelegendus proponitur ab Ignatio. Nam Magistrum etiam Sententiarum aliumve authorem, seu librum, qui temporis decursu videretur utilior, aut scriberetur nostris temporibus accomodatior, praelegi posse concedit. Concedit ille quidem; sed propter eandem causam, ob quam proposuerat Sanctum Thomam. Siquidem maxime approbatam doctrinam optabat Ignatius. Hanc quia cernebat a Divo Thoma accurate tradi, et hanc de illo invaluisse opinionem, Divum Thomam praelegendum praescripsit. Sed animadvertebat etiam, posse vel in aliquot locis Magistrum Sententiarum esse maiori in pretio, vel edi librum alium his temporibus accomodatiorem. Quamobrem definire noluit, perpetuum ac solum doctorem semper sequendum aut praelegendum nostris futurum esse Divum Thomam; sed rem permisit arbitrio Societatis, dummodo a doctrina magis approbata non recedat. Iam cum novus iste liber necdum extiterit, [30] et Magistrum Sententiarum praelegant non multi; cumque honor quam maximus ubique fere habeatur D. Thomae, nulla est ratio, cur eum sicut praelegimus non etiam modo sequamur ut plurimum. Alius cum prodierit utilior ac magis approbatus, non nostra, sed Constitutionum authoritate, a Divo Thoma licebit abscedere. Non enim quae nunc statuuntur, inviolabiliter statuuntur, cum ipsaemet Constitutiones commutandi faciant potestatem[23].

Ex Constitutionibus gradus fit ad nostram Formulam - Caput septimum

Ex iis omnibus clarissime constat Constitutionum nostrarum authorem exigere a nobis doctrinam spectatae soliditatis, mirificae consensionis, universae Societatis iudicio probatam et Sancto Thomae maxime congruentem. Quibus iactis fundamentis ad nostram Formulam propius accedendum. Utque facillime pateat, quam accurate cum Constitutio-

---

[21] Pius papa XI anno 1923 S. Thomam studiorum ecclesiasticorum ducem declaravit; cf. DENZINGER, *Enchiridion* ... 2191.

[22] Vide MP I 221 et 295-96.

[23] Rationem studiorum adaptandam censuit S. Ignatius iuxta temporum, locorum ac personarum necessitates; cf. MP I 9* adn. 41; et *Const.* P. IV c. 14 lit. B; MP I 297.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

nibus nostris illa conveniat, illud habendum est, [31] doctrinarum tria potissimum genera esse. Unum quidem pene solutum atque exlex, cui quicquid velit, salva orthodoxae fidei integritate, liceat opinari; extremum alterum, nempe sectarium, cui ab uno aliquo authore, in cuius verba iuraverit[24], abscedere magna religio sit; postremum, quod duo haec inter extrema medium, ea solum colit atque adamat, quae videt esse probatissima; quae vero huiusmodi non sint, libera permittit. Hoc est doctrinae genus, quod nostra Formula continetur. Nam optima quaeque, sive apud Sanctum Thomam, sive extra Sanctum Thomam habeantur, definit; in caeteris permittit libertatem, ut qua parte quaedam definit, sectae aliquid praeseferat; qua parte res aliquas indulget ingeniis, liberioris doctrinae nonnullam retineat imaginem. Si qua igitur sunt extremorum vitia, declinat; si qua vero emolumenta, decerpit.

Iam vero, quoniam tota huius Formulae structura ad eam normam directa est ut, intermedio genere retento, extrema duo declinet et caveat, illius commendatio et laus [32] non aliunde sane petenda est, quam ex vituperatione extremorum. In his enim si quid est molestiae ac periculi, si quid dissensionis et turbarum, si quid onerosum ac velut servile quiddam, hoc totum Formulam nostram, quippe ab extremis illis abhorrentem, reddit illustriorem. Porro, quoniam Commentarius iste non alio pertinet, quam ut hanc Formulam et ab expostulationibus vindicet, et a criminibus tueatur, et quantum satis est, commendet, iure optimo nulla praeterea alia in re consumendus videtur, quam ut ponat ob oculos incommoda extremorum (opposita enim iuxta se posita magis elucescunt), ostendatque, haec[j] ipsa extrema vehementer nostris Constitutionibus improbari.

Id quod ut distincte magis persequamur, faciemus initium ab opinandi licentia. Ac primum (ut ex Constitutionum locis, quae superius memorata sunt, apparet manifesto) Ignatii consiliis institutisque nihil magis e diametro pugnat, quam libera potestas sentiendi quaecumque placeant; eamque, si qui nimium appetant, absunt longissime a rationibus Fundatoris [33] nostri; idque multis de causis.

Primum quod, cum quaecumque ad libertatem, eaedem et ad dissensionem pateant viae, latissimos aperiunt ad dissentiendum campos, qui relinquunt in medio quam plurima, pauca definiunt. Contra, Ignatius in plurimis nos iubet esse concordes, vix in paucis subinnuit libertatem.

Deinde, quo tutius rebus nostris consultum esset, non a singulis, sed ab universa Societate diiudicari ac statui voluit, quid piae sanae, receptaeque doctrinae congruat, aut alienum sit; quid postulet, aut respuat horum temporum ratio; quibus docendis sive Societati sive Ecclesiae profici quicquam possit aut noceri. Contra vero, libertatis si qui esse velint assertores, haec omnia velut e publico Societatis foro ad privatum trahunt ac revocant arbitratum.

Incommoda alia ex opinandi licentia - Caput octavum — Profecto, cum suis passim Constitutionibus Ignatius non popularem [34] quamdam libertatis speciem, sed ei potius ex adverso repugnantem commendet abnegationem sui, unitatem spiritus, vinculum pacis, solidam doctrinae constantiam, satis apparet, bonamne causam foverent, qui ex libertate omnia metirentur; ac non potius contra libertati modum legemque, quam tutae et concordis scientiae ratio reposcit, imponerent. Quid? Nonne litterarum studia ad utilitatem proximorum conferri voluit Ignatius? At huic instituto quanto magis conducit animorum

[j] haec ... improbari *m. Tucci partim in marg.*

[24] HORATIUS. *Epistolae* I/1 14.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

magis conducit animorum coniunctio, bonumque nomen ex concordia, quam quaevis doctrinae accessio tot iactata contentionibus? Cum praesertim vix effici possit, ut opinandi diversitas in voluntatum etiam simultatem non descendat. Dicatque alius: Ego sum Apollo; alius vero: Ego sum Cephae[25]; qua pernicie cum nulla sit pestilentior, libentius multo ferenda est aliqua doctrinae iactura, quam concordiae. Tametsi doctrinam etiam uberiorem et faciliorem copiam numerumque professorum concordia nobis allatura sit, si quilibet non [35] in suum quendam, sed in communem aliquem agrum bene colendum conferat industriam. Contra vero nihil plane certi, nihil solidi reliquum fieret in nostrorum doctrina, si quae unus statuit, alter everteret, non quod semper meliora excogitasset, sed ne alieni ingenii opera videretur profecisse. Nam et iis, inter quos parum convenit, accidere solet interdum, ut cum nihil referat, istone an alio modo res statuatur aut nominetur, dum tamen indigne fert unus alteri concedere, fructum alium pene nullum ex novo labore reportent, quam certamen ac dissensionem.

Quonam spectat tota Constitutionum quarta pars? Ad nostros ita in bonis artibus instituendos, ut non vulgari quadam, sed praestanti atque eximia rerum scientia praediti, egregiam operam navare possint Ecclesiae. Iam vero iudicent, qui aequi sunt rerum aestimatores, praestantiorne futura sit nostrorum doctrina, quam suo sibi quisque professor fabricatur ingenio, an quam publicis doctorum suorum vigiliis Societas uni-[36]versa decernit? Nonne cum sui iuris quilibet esse permittitur, mavult suos vel incoctos et informes faetus edere, quam alienis acquiescere, donec suo auditorumque malo discat sero tandem recte sapere; cum praesertim, si quis possit iis, quae in commune definita essent, unum aut alterum melius excogitare, peiora multa parturiat. Consulendum quoque fuit iunioribus ne, cum primum ad docendum accedunt, licere sibi credant spectatos diu magistros oppugnare, et in ipso tyrocinii limine lacessere veteranos, quod boni auditores et impudentiae genus esse putant, et dolent fraudari se melioribus.

Ex iam disputatis infertur, rerum definiendarum paucitatem optabilem non esse – Caput nonum — Si quae hucusque disputata sunt, paulo attentius perpendantur, manifesto patebit, haud quaquam par esse, ut nostrorum ulli vel speciosa quaequam difiniendarum rerum paucitas [37] blandiatur, aut oneri sit multitudo. Amplissima namque civitas, quo pluribus vallatur propugnaculis, eo tutior; potiusque optanda est munitionum frequentia, quae multis locis hostem arceat, quam raritas, quae locum praebeat insidiis et incursionibus faciliorem. Eorum quae statuuntur, paucitas, utpote libertatis pignus ac vindex, quanto plausibilior est, tanto Constitutionibus nostris est alienior, cum neque dissidiis nostrorum, neque periculis medeatur. Atque ut a discordia exordiamur, quid Ignatio, exigenti consensionem pene in omnibus, dissentaneum magis opponi potest, quam paucitas? At in quibusnam rebus iure videretur optanda nostris ista paucitas? In principiis? In quibus? An in communissimis? At in his, qui dissident? Non ideo tamen non dissidetur in reliquis. An in iis, quae singulis fere paulo gravioribus quaestionibus propria sunt? At haec et quam plurima sunt, et fusa in omnem fere theologiam. Quid? An de primariis tantum rebus convenire satis est? Nihilne de levioribus etiam praecipiendum? [38] Verum enimvero de his etiam experimur dissideri. Nec ad concordiam perturbandam magnopere interest, in magnisne an in parvis dissideatur. Non enim solum rei gravitas, sed etiam aemulatio alit contentiones; ut nonnumquam de uno vocabulo loquendique modo acerbissima altercatione pugnetur. Quae si in nonnullis ferenda est exercitationis gratia, non tamen in plurimis, etiam si gravissima non videantur; quia in iis doctrinae, si non pietas, at conformitas periclitatur. Et utramque in pretio haberi iubent Constitutiones.

[25] Cf. 1 Cor. 1 12.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Quid de periculis? Possuntne paucis quibusdam annotatis ea depelli? An ne ulla est theologiae quaestio paulo gravior, in qua timeri non possit erratum aliquod vel in conclusione, quae definitur, vel in aliqua praemissarum, quibus illa probatur, vel in vi consequentiae, vel in modo loquendi, vel in aliqua distinctione seu fundamento, quod supponitur? Cum praesertim pleraeque res ita nexae atque implicatae inter se sint, ut nonnullae, quae nullius esse momenti videntur, si non sapienter [39] statuantur, obsint non parum rerum graviorum definitionibus. Quare nimis pauca potius censenda forent haec, ad quae nostri astringuntur in hac Formula; nimis multa certe non sunt.

Cum praesertim ne illa quidem pericula negligenda videantur, quae[k] etiamsi ex rebus ipsis non nascantur, accidere tamen possent saepenumero ex tanta professorum, quos habet Societas, varietate. Neque enim omnes abundant otio ad res mature circunspiciendas; et si otio, non tamen copia librorum; si libris, non ingenio; et si ingenio, non diuturna docendi consuetudine; neque semper habent quos consulant aut sequantur; et si habent, concessa tamen libertate, frui mallent. Horum vero periculorum habendam esse rationem vel inde perspicuum est, quod Reverendo Patri Generali quoties ex provinciis perscribitur nostrorum aliquem docuisse quicquam aliter quam par esset, vix remedium aliud adhiberi solet ac potest, quam ut auditis aliquot doctorum, qui Romae sunt, sententiis, iubeatur is, qui delatus fuerit, eam rem retractare, vel sicut opor-[40]tet explicare. An non multo satius est lapsum antevertere; et doctores eos, qui post non probatae doctrinae offendiculum consulendi forent, multo ante et in commune consulere? Ut unus quisque professor ob oculos habeat, quid sequi, quid cavere debeat, si non in omnibus, at in plurimis; praesertim in iis, in quibus scitur, iam aliquando erratum fuisse. Tunc enim ita res suas quisque componet, ne quaerere cogatur medicamenta post vulnus.

Postremo, si quis paucitatis amator, solicitus esse velit de paucis tantum, quae passim recepta sunt, constituendis, intelligat is hoc suum consilium plus habere periculi quam emolumenti; laboraret enim in iis quaestionibus, de quibus nostrorum solet esse rara dissensio, prolapsio rarior; nihil de caeteris, quae materiae praebent quotidianis altercationibus, nec parum contentiosis, nec admodum tutis. At sapientis medici est, medicinam in eam corporis partem, in qua ulcus est, adhibere; nec medendi scientiam profiteri in iis, in quibus morbi vis pene nulla grassatur.

Nec illud dissimulandum, non defuisse, qui dum brevitati studerent ac paucitati, [41] conscripserint formulam quandam, in qua de paucis sententiis praecipiunt expresse; quascumque vero non exprimunt, liberas patiuntur. Res plane aspectu primo commendabilis; re vera non parum noxia, siquidem cum ex iis, quae constanter approbantur a doctoribus catholicis, nec aliqua sine culpa ac probro reiici possunt, quam plurima eos oportuerit (omnia namque praecensere vix humani est ingenii) praeterire, consequens est, ut ea in numerum retulerint liberorum; quare totam Societatem gravissimae exponerent infamiae, calumniamque ei tanquam proditae religionis afferrent. Satius itaque fuit, cum distincte omnium connumerationi haud quaquam satis fidendum sit, liberas quasdam sententias enucleate designari; de caeteris in universum decerni, ut de his cum Divo Thoma sentiatur. Ferendum enim magis est, ut nostri in nonnullis, quae libera oporteret esse fortassis, subiiciantur Divo Thomae, quam si, quae par erat definiri, doctorum arbitriis permitterentur; alienissima sane res ab Ignatii consilio, qui non modo in iis, in quibus aliquid periculi [42] subest, sed de quibus etiam citra discrimen catholici doctores altercantur, nostros vetuit esse discordes; quare nec sui iuris atque arbitrii; id enim discordiarum seges est.

---

[k] quae *in marg. m. Tucci.*

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Confutatur adhuc paucitas definiendarum rerum - Caput decimum — Tantum vero abest, ut nostros paucitatis cupidos aut patronos esse deceat, ut non desint viri graves, qui asseveranter affirment, rationes, quibus plurima definienda ostensum est, de omnibus etiam definiendis valere; nec minus in universam theologiam convenire ea ipsa, quae in praecipuis eius partibus locum habent. Nec sane id asserunt temere. Nec ab eo consilio longe abfuit Ignatius, qui propter multa, quae vel ex discordibus studiis mala, vel ex concordibus operae pretia proficiscuntur, tantum esse praesidii putavit in nostrorum non voluntatibus modo, sed opinionibus etiam conciliandis, ut uniusmodi doctrinam omnium sanxerit. Nam etsi aliquando dixit: «quoad eius fieri poterit»[26], tamen ne his quidem verbis vetuit, sic omnia penitus defini-[43]ri, ut nihil non ex praescripto doceatur; neque id non fieri posse affirmavit; sed, an fieri possit, statuere non ausus, id Societatis commisit iudicio. Certe, quod in illo erat, satis indicavit, optare se absolutam numeris omnibus consensionem, nisi unum illud obstaret, si fieri non posse iudicaretur. An autem fieri possit, Societatis iam est deliberare. Existimant vero nostrorum nonnulli, nec infimae notae doctores, nec paenitendis adducti causis, eam rem Societati esse maxime salutarem; futurum etiam aliquando, ut fieri non incommode possit, egregio (quod et Constitutiones subinnuunt)[27] volumine conscripto, in quo de singulis quibusque rebus, docendum quid sit, statuatur.

Verum id operis nunc aggredi minus in promptu fuit, tribus fere de causis: primum quidem quod inceptum istud diuturnae sit operae; quare periculis, quae quotidie possent imminere, cavendis haud opportunum. Deinde, quod ex amplissima opinandi licentia ad absolutam doctrinae unitatem, velut ab extremo ad extremum, statim transgredi permolestum forte [44] nonnullis futurum esset; medium igitur iter tenendum fuit. Tandem, quod pleraeque res tanta adhuc doctorum contentione iactentur, tantisque in utramque partem et autorum et rationum momentis velut debilitata sint, ut plane, quo te vertas, ignores. Opperiendum igitur est, ut haec quotidiana magis sectarum concertatione splendescant. Id quod commode nobis etiam accidet vel ea de causa, ne publicae disputationes restincto pugnantium ardore languescant.

Quamquam etiam illud afferri possit, nullam esse rempublicam, quae ad mala quaedam non conniveat; at non ideo inconstanter agere, quod alia quaedam mala non ferat; cum enim mala omnia cavere supra hominem sit, cavere quae potest, et in his graviora, sapientis est.

Quamvis igitur nunc effici vix possit, ut de omnibus nos inter conveniat, in pluribus tamen id enitendum est. Nec enim legislatores definire possunt casus omnes fortuitos; nec medicinae authores morbos universos; neque rei nauticae scriptores omnia pericula; prudenter tamen, quaecumque potuere, complexi sunt. Ita et a nobis, si nunc praestari non [45] potest, quod optimum sit, non continuo praestandum non est, quod potest. Interea loci et nostris plus erit otii ad ea, quae perfecta nondum sunt, singulis elimanda trienniis, et huic primae praescriptioni iam assueti ad pleniorem alteram erunt promptiores.

Ex his omnibus planum fuit, paucis sepositis, quae in utranque partem valeant disputari, caetera definienda esse; nec rationem ineundam, quae paucitatem servet, multitudinem caveat, sed quae dissidia ac pericula arceat et doctrinae consentientis ac solidae sanciat firmamentum.

Elevantur molestiae, si quae ex denegata opinandi licentia existerent - Caput undecimum — Haec Formula, quae opinandi licentiam amputat, si multis affluit commodis, exigendum non est, ne nulla ex parte gravis atque onerosa videatur. Neque enim in humanis,

---

[26] Vide e. gr. *Const.* P. III c. 1 § 18; MI *Const.* III 86.
[27] Vide *Const.* P. IV c. 14 lit. B; MP I 297.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

praesertim arduis rebus optandum est, ut nullis, sed ut quam minimis laborent incommodis. Verum, [46] si quas illa praesefert difficultates, eae non magno negotio tolli possunt, aut levari; illa praesertim, quod videatur nostris praeclusa libertas excogitandi meliora, et tanquam illata quaedam vis ingeniis, si quae non credunt, docere cogantur.

Verum modestis piisque ingeniis non qualis qualis est appetenda libertas, sed quae cum virtute coniuncta sit. Potest enim ea res laxari et plus nimio, ut si absurdissima quaeque permittantur, et minus quam oportet, ut si non liceant, quae probantur ab omnibus. Mediocritas igitur optanda, sed in ea quaerenda hoc opus, hic labor est. Eam plane aliter alii metirentur. Huius vero Formulae scriptores, post sedulam de tota re deliberationem, mediocritatem omnem in eo positam esse duxerunt, ut ingeniorum exercitationi campus aliquis pateat, ac libertas, primum in iis, quae libera reliquuntur, deinde in excogitandis distinctionibus et fundamentis, quibus ea quae definita sunt, constabiliantur; tum in iisdem impugnandis, cum publice disputant, quin etiam dum docent, si quae sibi acute obiecerunt, acutius diluant; [47] tum in aliqua novarum quaestionum opinionumque excogitatione, praepositorum tamen iudicio comprobanda, quo tutior sit.

Quin etiam, ut regula ultima declaratum est[28], ad alendam proferendamque ingeniorum faecunditatem, potestas fit, ut tertio quoque anno, si qua fuerint ab ullo nostrorum elaborata subtiliter et copiose, ea per procuratores triennales ad Urbem deferantur; ubi, iussu Reverendi Patris Praepositi Generalis, et diligenter recognoscantur, recognita, praenotato authoris nomine, edantur in lucem, prout disputationum dignitas postulabit.

Hactenus agere libere liceat, praeterea nihil fere. Quod non est ingeniis minuere libertatem, sed perficere, non minus, quam cum velox equus abstrahitur quidem a spatiis, quibus decurrendis aliquod timeretur periculum; laxatur tamen, ut in apertis tutisque campis, quantum velit, expatietur. Porro doctissimis viris persuasum semper fuit, in probatis receptisque sententiis ingenii vim expromere, plus habere subtilitatis, laudis [48] et commodi, quam licentiam ac novitatem opinandi. Habent nostri in iis etiam, quae hic definiuntur, cum perfecta nondum sint, amplam segetem faecundae inventionis, ex qua, tamquam suo de partu, magnam capiant voluptatem.

Quod si plus adhuc desideretur libertatis, experimur quotidie, id totum esse eiusmodi, ut tum valde noceat valetudini nostrorum, qui se tam multarum rerum excogitatione conficiunt; tum nostram omnium existimationem in discrimen adducat; in materiis enim tam lubricis non est omnium tuta inventio; tum perturbet concordiam nescio quibus quasi sectarum seminibus; tum officiat soliditati scientiae. Augetur hinc etiam penuria professorum; non enim est omnium, posse sibi suam fabricari theologiam; ut interea loci praetereatur detrimentum piae meditationis ac devotionis, cui se vacare posse negant multi, novarum rerum molitione distenti.

Nulla igitur vis illata est [49] ingeniis, cum et multa reliqua sit libertas, et definiantur recepta tantum, aut valde probabilia, de quibus iure conqueri nullus potest; cum praesertim haec fuerint primum disputata Romae in conventu sex patrum, quos Reverendus Pater Generalis ex omnibus nationibus evocavit[29]; deinde per universas provincias praecipuorum theologorum, quos habet Societas, agitata deliberationibus[30]; rursus Romae recognita ab aliis compluribus doctoribus; tandem a Reverendo Patre Praeposito Generali, eiusque assistentibus quatuor approbata. Quid agendum superest amplius? Futurumne ullum

[28] Vide regulam octavam initio huius tractatus; supra, p. 2.
[29] Vide Acta conventus sex patrum, anno 1586 Romae habiti; MP V 2-5.
[30] Iudicia patrum, in provinciis deputatorum, de Ratione studiorum anni 1586, videre est in MP VI 47-514.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

arbitramur usque adeo nec docili, nec pudenti ingenio, ut tam multis atque ita gravissimis tot doctorum iudiciis non iudicet acquiescendum? Quod si per initia id (quod novarum rerum proprium est) nonnullis accidet moleste, usu tandem mollescet ac firmabitur [50].

An verendum est, ne haec omnis institutio brevi concidat, ut iis, quae sub Reverendo Patre Borgia prodierunt, evenit[31], propterea quod nihil violentum diuturnum? At cum ista praescriptio multum habeat aequitatis, de eius diuturnitate nihil est quod dubitetur. Nunquam ista res usque adeo constabilita fuit conventu patrum ex omnibus nationibus; tam evidenti ac solida Constitutionum interpretatione; tam ampla ac luculenta omnium institutione studiorum; tanto provinciarum labore et consensu; tam multiplici periculorum experimento; tam constanti Reverendi Patris Generalis et assistentium voluntate. Tandem, nos Formulam istam deduxisse videmur ex verbis Constitutionum; quas confidimus nostros semper et magno cum honore et lubentibus animis conservaturos. Sin aliquando (quod nec volumus, nec possumus ominari) res secus [51] eventura sit, graviora tunc erunt mala, quae deplorentur, quam nostrae Formulae interitus. Coniuncta haec plane causa est cum Constitutionum observantia; ab una deficere potest nullus, quin delinquat in alteram.

De altero extremo, in quo sectarii sunt - Caput duodecimum — Expositum iam satis est, opinandi licentiam alienam esse Constitutionibus nostris, perturbare Societatis tranquillitatem, officere magnis morum scientiaeque proventibus. Tandem ea sublata, fore ut Societas detrimentum nullum, fructus capiat uberrimos.

Alterum sequitur ex-[52]tremum, nempe sectariorum genus, ex quo nostros sicut Constitutiones ipsae, ita et haec Formula immunes servat ac liberos. Quod si cui videantur nostri futuri sectarii, hoc est thomistae, eo quod Sancto Thomae usque adeo deferant, is semel statuat oportet, quos appellandos putet sectarios. Iuratosne in unius magistri verba[32], an eos, qui maiori ex parte sequantur unum? Si iuratos illos intelligat, ab his procul absunt, qui nostra Formula instituuntur. Tolle ex Divo Thoma res philosophicas et Scripturarum interpretationes; in his enim liberi sumus. Tolle quae fidei sunt; haec enim non quia Divus Thomas, sed [53] quia Deus per Ecclesiam docuit, credimus. Tolle communiores iam opiniones in academiis acceptas; quae Divi Thomae propriae non sunt.

Intuere iam doctrinam reliquam, quam privatim tradidit D. Thomas; in hac etiam a thomistis quadrifariam differimus. Primum enim, distinctiones et fundamenta, quibus suas ille munit conclusiones, recipere velimus necne, integrum est. Maior quidem esset concordiae spes, si de fundamentis etiam esset constitutum. At non ab optimis statim inchoandum. Maioris ea res molis est; diuturnioris apparatus et vigiliarum indiget. Sed erit et suus fundamentis locus, postquam de conclusionibus didicerimus convenire. At unum, inquies, sine altero consistere non potest; egent sane conclusiones rationibus; at non necessario rationibus Divi Thomae; quotidie excuduntur aliae, nec raro pares aut meliores.

Deinde, ex ipsis conclusionibus quaecumque (prout observare potuimus[33]; addi vero possunt, si plures observabuntur) [54] magna doctorum contentione, ut veritas aequis fere ponderibus in ambas partes inclinet, disputantur, opinantibus indulgentur.

Tum in conclusionibus etiam, quae ex mente Divi Thomae definiuntur, illius auctoritati non addicimur. Quare si quis contra argumentetur ex diversis Divi Thomae locis, ubi

---

[31] Vide *Decretum de opinionibus in philosophia et theologia tenendis* (1565); MP III 382-85; et iudicium Patris Salmerón de sorte huius decreti; MP VI p. 24.

[32] Vide supra, adn. 24.

[33] Vide regulam quartam initio huius tractatus; supra, p. 1.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

aliud sensisse videatur, ea conciliare nostra non interest, sed eam, quae in manibus est, sententiam tueri; res plane alienissima a vere sectariis, quibus sui doctoris auctoritate nihil antiquius.

Tandem, has ipsas divi Thomae, quas defendimus, conclusiones eo potissimum nomine defendimus, quod in his divum Thomam magis approbari cernimus in primariis christiani orbis academiis; argumento est, quia si quas ex illis decursu temporis aut catholicorum professorum gymnasia frequentissima confutarent; aut aliqui ex nostris indignas esse, [55] quas sequamur, strenue probarent, ab illis Societas recederet haud gravate. Ratio namque sequendi divum Thomam, non est divus Thomas, sed communis approbatio divi Thomae. Desinemus igitur eum sequi, cum primum haec sequendi ratio desierit.

Non itaque in verba magistri iuravimus[34], ut sectarii; nisi sectarios improprie quisquam vocet eos, qui maiori ex parte praeferant aliis divum Thomam, idque non ipsius gratia potissimum, nec alia de causa, nisi quia catholicorum doctorum costantior est opinio, divi Thomae doctrinam esse maiori ex parte praestantissimam. Quocirca, si aliud non est sectarium esse, quam doctrinam, quae passim optima iudicatur, maiori ex parte sequi, istam nos sectam profiteri non pudet. Favet huic sectae nostrae (si sectam vocare libet) fundator noster Ignatius, qui et divum Thomam praelegendum [56] et doctrinam magis approbatam sequendam esse sanxit. Favent plerique omnes Ecclesiae praelati, illustrissimi etiam Cardinales non pauci, qui unam aliquam esse doctrinae nostrae consentientem methodum ac formulam iampridem exoptant, efflagitant etiam. Favit Pontifex Maximus, Gregorius XIII, cuius auspiciis ac nutu haec Formula conscripta est. Favet Sixtus V, qui nunc Ecclesiae praeest; nec semel enim, nec parum graviter pronuntiavit, doctrinae nostrae firmiorem laudem constantiamque futuram, si uni nos doctori more aliorum ordinum, addicamus.

Favet tandem manifesta ratio: Quorsum enim quenquam pudeat, veri inquirendi sectam (si quae sit huiusmodi secta) profiteri? Hanc sane sectam colere se putant, quicumque [57] ulli sectae nomen dedere. At longe felicius sectae genus est, sectae unius esse nolle, sed omnium; hoc est, ex sectis omnibus ea, quae frequentissimo collaudantur assensu academiarum illustrium, deflorare. In hanc nos sectam iuravimus; hanc nos sectam sequimur; et, ut assequamur, optamus, ut sectariorum et bonis fruamur, et eximamur incommodis.

Tres proponuntur dubitationes - Caput decimum tertium — Iam vero ab re non fuerit, ne quis expostulationibus ullis locus reliquus fiat, tres potissimas pertractare dubitationes. Quarum una est, quod tanta erga S. Thomam propensio videtur potius obfutura. Altera, quod si ex omnibus sectis lectissima quaeque decerpere studeamus, haec Formula [58] ex variis compacta sententiis, non habitura sit eam partium connexionem, ut unum doctrinae corpus efficiat. Memoriam certe reddet perplexam, anxio semper professore, ne quid forsan resideat in Formula, quod in mentem non venit. Tertia demum, quod si primarias quasdam res, quas definire pietatis intersit, eximas, in caeteris ea paritas, ea cernitur similitudo, ut in earum aliis omittendis, seligendis aliis, laudabilis nulla ratio sive lex iniri possit, nisi quod accidit, haec potius, quam alia placuisse sex patribus, a quibus compilata sunt.

Breviter nunc videamus, quantum hae dubitationes habeant ponderis. Atque ut eas, quo ordine positae sunt, eodem et explicemus, cur, obsecro, tantum erga [59] S. Thomam propensio videtur potius obfutura? Breviter singula, quae in mentem venire possunt, decurramus. Hispanis, inquies, et lusitanis, non italis D. Thomas in praetio est. In philosophia, fatemur; quare divo Thomae nostram philosophiam exemimus. Theologia vero in italorum externis academiis friget admodum; quare theologorum nullum admirantur illae; si quem tamen, maxime divum Thomam.

---

[34] Vide supra, adn. 24.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Sed laudamur in primis, quod veritatem et eruditionem multiplicem, non hominem sectemur. Laudatur quidem a multis quod nostri sint in omnibus doctoribus versati; at libere sentire, quae velint, passim reprehenditur a praelatis gravissimis ob pericula et levitatem ingeniorum et semina discordiarum. Tolletur hoc offendiculum, si innotescat, praescriptum [60] nostris esse, ut non doceant, nisi vel S. Thomam recte expositum, vel communiores receptasque sententias.

Languescent statim scholarum frequentia et exercitationes propter doctrinae sectariam similitudinem, eo quod unam omnes occinere videbimur cantilenam. Verum, ut paulo ante expositum est, satis magna, et forsan nimis multa varietas professoribus nostris reliqua erit, cuius et diversitate alliciantur auditores, et soliditate magis iuventur, et concordia maxime confirmentur, non evertente uno quotidie, quae alter extruxerat. Ad illustrandum igitur potius, quam ad obterendum Societatis nomen pertinere videtur haec Formula, cum nihil aliud contineat, quam vel S. Thomam probe intellectum, qui afferet potius, quam auferet existimationem; vel communiores ac receptas iam opiniones, quae ipsae sibi [61] faciunt auctoritatem. Nullum hinc igitur periculum minuendae existimationis, sed potius ex propriis singulorum inventis ac licentia. Quod si aliqui religiosi magni fiunt ob S. Thomam, ob eundem et nostri magni fient, cum praesertim in sequendo S. Thoma quicquid est laudis, commune cum illis habituri sint; si quid vero minus probatur, aliqua concessa libertate, tolleretur, nec nostris obiicietur, quod ne latum unguem a S. Thoma recedant, interdum tueantur quaedam, quae defenduntur aegerrime.

At aliis religiosorum hominum ordinibus displicebimus. Verum alii quoque ordines D. Thomam verentur, nec unquam fere nobis, quod tantum Sancto Thomae tribuamus, succensere. Eos vero, qui se Sancti Thomae discipulos profitentur, quo magis cum ipsis conveniemus, magis benevolos habituri sumus. Neque contemnemur; non enim non vident, quantum [62] a nostris, si quid ab eis hauriant, illustretur. Neque thomistici nominis gloriam videbimur usurpare voluisse, cum thomisticam sectam palam testemur nolle nos profiteri, sed doctrinam quaerere probatiorem, ubi-ubi illa sit.

Potens est thomistarum schola; quare nostris etiam viribus augenda non est. Immo, augenda in iis, in quibus magis approbatur. Approbatio haec, si quando defuerit, etiam nos divo Thomae deerimus haud gravate.

Ex Aristotele et ex Augustino, in quibus, sicut et in caeteris patribus pervolutandis nostri etiam bene versati sunt, conflatus D. Thomas. At propterea magis probandus. Quis enim aut Aristotele inter philosophos, aut Augustino inter theologos illustrior? Si illos nostri etiam non segniter et legunt et intellegunt, iccirco ut in philosophia liberi sunt [63] a divo Thoma, ita in theologia, si quae sunt in D. Thoma, quae parum cum Augustino caeterisque patribus congruere videantur, annotata fere sunt et exposita non incommode.

Verum obstabit D. Thomas egregiis nostrorum ingeniorum conatibus. Non obstabit sane; huic enim incommodo obviam itum est regula ultima[35].

Altera expenditur dubitatio - Caput decimum quartum — Neque vero timendum est, ne quae ex variis sunt collecta doctoribus, parum apte cohaereant inter se ad unum doctrinae corpus; siquidem apte posse cohaerere omnia, ex eo patet, quod alia relinquantur libera, alia definiantur iuxta extrave S. Thomam. Et in liberis quidem professorum est videre, cum a S. Thoma recedunt, an cohaerenter loqui valeant; nam, si non valent, quis eos a S. Thoma cogit recedere? In definitis autem iuxta S. Thomam aperta consensio [64] est; contraria vero S. Thomae nulla sunt. Si qua autem eius loca exponere oportuit, ea caeteris defini-

[35] Regulam octavam vide superius, p. 2.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

tis non adversari compertum est ab eorum compilatoribus. Quin etiam quamvis aliqua adversus S. Thomam constituta fuissent, non propterea tamen cum caeteris cohaerere non possent; neque enim omnia, quae unius sunt doctoris, ita conexa sunt, ut uno convulso necesse sit multa convelli; neque ea, quae diversorum sunt auctorum, ita omnia pugnant, ut unius propria omnibus propriis alterius opponantur. Id quod et communis conceptio et usus declarant. Nam in quotidianis lectionibus professores unum modo, modo alterum sequuntur auctorem, pertexuntque ex variis doctoribus doctrinae corpus; cohaerenter tamen loqui se putant universi.

Ex hac vero multitudine, si quis acciderit memoriae lapsus, est ille quidem et infrequens et levis et facile corrigitur; et si semel aut iterum perlegatur haec Formula, haerebit fere viris doctis, cum non multa [65] speciatim pronuntiata definiat. Nam de Sancti Thomae sententiis, quae vulgatissimae sunt vel per se vel per interpretum operam, facilis suberit recordatio.

Ultimae satisfit dubitationi - Caput quintum decimum — Haec sane dubitatio inter primarias numeranda est. Quocirca non immerito sex patres, quibus id negotii delatum fuit, non temere ac fortuito in hanc Formulam devenere, sed et multiplicem iniere divisionem, et non semel, nec leviter de hac tota re deliberarunt tamquam de summa et cardine suarum consultationum; verentes etiam, ne essent, qui tribuerent ea, quae statuta sunt, ipsorum potius vel genio vel ingenio, quam certae probataeque quaestionum definiendarum legi. Quanquam hoc, si ab ullo obiiceretur, infirmum per se esset, nisi aliunde roboretur. Hoc enim genus cavillationis in omnes leges et hominum deliberationes posset intendi, si quid valeret. [66]

Verum eorum, quae acta sunt, facile est rationem reddere. Quod ut distribute magis transigatur, quatuor ineundae sunt divisiones, quibus haec res universa ponatur ob oculos.

Prima divisio. Tres potissimum methodi ac formulae possent institui[36]. Una quidem in[1] eo posita est, ut Societas aliquot suorum doctorum opera ex omnibus auctoribus probatissima quaeque in librum summamque unam seligeret; in qua nihil universim praeciperet, sed de unaquaque quaestione, quid sentiendum esset, enucleate praescriberet. Huc plane non parum propendent Constitutiones, huc propendent viri graves non pauci, magnasque huius rei utilitates prosequuntur. At multorum hoc opus annorum est; praesenti nos egemus remedio.

Methodus altera, generalibus aliquot contenta regulis, nihil distincte ac particulatim de singulis decernit sententiis, sed omnia vigilantiae praefectorum [67] rectorumque committit. Caeterum, hoc totum genus lubricum plane est. Quicquid enim et quibuscumque verbis in genere praecipiatur, variis eludi potest interpretationibus, contendente unoquoque bonos auctores ac rationes suae potius, quam alienae favere sententiae.

Nam quod de rectorum additur vigilantia, id sane, ut pernecessarium, ita satis non est. Nam, praeter alia, quotidie videmus rectores tot aliis distineri curis, ut vix possint de nostrorum promovenda pietate cogitare quantum velint. Nec magis vacant provinciales; minimum R.P. Generalis, quem saepe audimus, gravioribus negotiis laborantem, conqueri de assiduis molestiis, quae defesso accidunt ex provincialium propositionum examine.

---

[1] in eo *m. Tucci in marg.*

---

[36] De his tribus methodis seu formulis actum est iam in *Commentariolo* Rationis studiorum (1586); v. MP V 18-20.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Neque vero satis consultum rebus nostris fuerit, si generaliter sanciatur, sequendum esse S. Thomam, nec ab [68] eo recedendum, nisi praefecti rectorisve permissu. Id enim dissidiorum materiam non praeberet exiguam. Verendum est enim, ne aut indigne ferant professores a praefecto sibi denegari, quae Societas non penitus interdixit; aut nec doctrina nec ingenio putent se minores esse iis, a quibus monentur; aut suspicentur interdum, leviora sibi denegari, cum aliis graviora concedantur; aut non raro comparent praefectum cum praefecto, cumque videant, quod prohibetur ab uno, ab altero condonari, si quid in ipsorum doctrina reprehenditur, id non tam doctrinae, quam reprehendentis vitio tribuant. Quae offensionum occasiones tolli nequeunt, nisi certa quaedam designentur non unius arbitratu, sed plurimorum; nec ex tempore, sed maturiore consilio; nec uni aut alteri, sed omnibus. Libentius enim patientur communi consensu Societatis praescribi sibi quaedam; non solum [69] quia tutiora, sed etiam quia probabiliora, quam unius praefecti iudicio quicquam sibi ut periculosum prohiberi. Huc pertinet quod Aristoteles libro primo Rhetoricae et Sanctus Thomas Ia IIae q. 95 a. 1 ad 2m docent, paucissima esse iudicis arbitrio committenda, omnia vero, quae commode possunt, comprehendenda legibus. Idque probant tum quia facilius reperiuntur pauci sapientes, qui satis sint legibus condendis, quam multi, quot requiruntur ad iudicandum omnibus locis ac temporibus; tum quia leges longo tempore et experimento maturius sanciuntur, quam quotidiana iudicia; tum quia legislatores cum universim et de futuris iudicent, iudicant incorruptius. Itaque quaecumque possunt legibus expediri expedienda sunt. Quae vero non possunt lege praestari, quale est et iudicium de singularibus quibusdam, quae nequeunt lege comprehendi, et interpretatio legis, si qua paulo obscurior sit, iudici tanquam legi animatae [70] reservanda sunt. Quae omnia quadrant etiam in praefectos, eoque magis quod quicquid ab eorum censura pendet, nec perpetuum esse potest, cum illi subinde commutentur, nec concors et commune toti Societati, sed tot censurae, quot capita praefectorum. Quare publica Societatis auctoritate definiendum est, si quid est definiendum.

Ultima superest methodus, maxime omnium probanda, quae medium quoddam iter teneat. De[m] hac vero deinceps disserendum est[m].

Exponitur secunda divisio - Caput decimum sextum — Haec intermedia methodus opiniones aliquas sinit esse liberas, alias vero definit; idque vel generalibus praeceptis eas comprehendendo, vel expresse designando. Ea[n] vero res quinque fere modis potest variari.

Quorum primum occurrebat, ut tam liberae quam definitae sententiae partim explicite traderentur, partim generali quadam lege [71] notarentur. Alter, ut definitae particulatim designarentur, liberae vero generaliter quaedam, quaedam speciatim. Tertius, ut liberarum explicita fieret enumeratio, definitarum vero explicita partim, partim generalis. Quartus ut liberae percenserentur distinctae, definitae universim comprehenderentur. Novissimus, ut definitio enucleate descenderet ad singulas, libertas autem communi aliquo praecepto subsisteret.

Horum tandem modorum tertius visus est optimus. Primus enim, secundus et ultimus uno praecipue laborant incommodo; quod liberas vel omnes vel aliquas generaliter indicant. Quod haud quaquam tuto fieri posse contendimus, ut supra inculcatum est saepissime, et adhuc inculcandum, cum in hoc articulo vertatur omnis quaestio. Periculosissimum enim arbitramur, ut paucis quibusdam, quae nonnullam prae se ferant periculi suspicio-

---

[m] De hac ... est *m. Tucci*; *post* est *del* Ad alia vero explicite definienda descendat / [n] Ea vero res *in marg. m. Tucci.*

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

nem, aut recepta sint communiter, expressis nominatimque definitis, de caeteris, sive omnibus sive compluribus, universim statuatur, esse in cuiusque potestate, quid [72] de iis opinari velit. Haec enim indefinita libertas, quibuscumque odoramentis obvolvatur, pessime semper olet. Nam, quibus tandem legibus vincietur, ne noceat? Statueturne absolute, ut in caeteris, quae inter definita non fuerint numerata, sentire liceat pro arbitratu? An aliquis modus seu conditio apponetur? At quis modus, quae conditio? Illane: dummodo quod sentiunt nostri, firmis rationibus nitatur? An potius: dummodo bonos atque idoneos sequantur auctores? An adhuc: dummodo quod docere volunt, docuerint antea nihilo minus quam quatuor illustres seu classici doctores? At, quicquid iis aliisve conditionibus aut modis sanciatur, si liberarum rerum delectus uniuscuiusque committatur arbitrio, id totum male firmum ac lubricum est; et quaecumque huiusmodi formula fingatur, e diametro nostris Constitutionibus adversatur; idque quatuor potissimum de causis.

Primum quidem, quia Constitutiones [73] maxime approbatam exigunt doctrinam. At non ea omnia, in quibus idonei quatuor doctores conveniunt, approbata sunt; pleraque vero sunt indigna, quae doceantur. Nisi forsan quaecumque sunt eiusmodi, confidat aliquis, posse se colligere brevique catalogo omnibus indicare, ut caveantur. At omnes theologos pervolutare et ex singulis, quae minus placeant, annotare, immensi operis est, et quod vel humani vim exsuperet ingenii, vel adeo diuturnum, ut pluribus eventis intercursantibus facile possit intercipi, aut multis nostrorum periculis anteverti.

Deinde, quoniam etiamsi periculosa omnia secerni possint, at in reliquis quot futura dissidia? Haeccine est illa consensio, quam reposcunt Constitutiones, in iis etiam, in quibus catholici inter se doctores dissident?

Tum, optimarum opinionum discerniculum Constitutiones non in cuiuslibet arbitratu collocant, sed in publico Societatis consensu. Cur igitur earum unusquique declarandus est moderator et arbiter? [74]

Postremo, Constitutiones S. Thomam caeteris anteponunt, eumque (ut superius expositum fuit) longe maxime ex parte sequendum esse non obscure declarant. Cur ergo in alienae variaeque doctrinae campos excurrendi potestatem amplissimam flagitamus? Planum est itaque, tres illos modos e re nostra non esse.

De quarto modo disputatur – Caput decimum septimum — Neque vero quartus modus multo commodior est; nempe, ut liberae sententiae percenseantur distincte, definitae universim comprehendantur. Nam ista generalis definitio non potest aliter intellegi, nisi ut paucis liberis exceptis singillatim in caeteris statuatur, sequendum esse unum aliquem doctorem; aut si plures, certos tamen et nominatim expressos; sed neutrum facit satis. Quos enim certos nominare possumus, quorum doctrinis perpetuo nos obstringamus? Nonne alia Scotus, alia Bonaventura, alia Durandus aliaque alii rectius tradidere? Colligere vero optima quaeque de singulis, [75] et anceps et prope infinita res est. Neque semper quo maior est doctorum numerus, eo probabiliora disserit.

An unum aliquem duntaxat sequemur? Is certe, si quis est, S. Thomas maxime dignus merito iudicatur. At neque rationibus nostris satis prospectum fuerit si, paucis sententiis in medio relictis, in caeteris D. Thomas tamquam dux et auctor sanciatur universim. Etenim nonnullae praeterea res speciatim atque enucleate, edito ad id catalogo, statuendae sunt tribus potissimum de causis. Primum quidem, quia plerasque S. Thomas vix attingit disputationes, ut de Ecclesia, de conciliis, de pontifice romano et alias id genus gravissimas; quin etiam in partibus Summae et in articulis S. Thomae nec rarae nec leves intercurrunt quaestiones a S. Thoma non satis definitae; in quibus, cum nostrorum lapsus accidere possit, et tanto magis, quod ductu S. Thomae careant, de iis quoque nonnihil fuit distincte praescribendum. [76]

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Deinde, quia nonnunquam illustres aliqui theologi sua quaedam muniere rationibus nihilo infirmioribus, quam quae Sancto Thomae suam persuasere sententiam; et ex occasione novarum haereseon excogitata sunt a catholicis doctoribus pleraque non minus confutandis haereticis idonea, quam quae D. Thomas suppeditat. Quin etiam nonnulla eius loca, vel a loquendi modo sanctorum patrum vel a frequentiore veterum recentiorumve theologorum schola discrepare videntur; in quibus, si non confutandus, interpretandus tamen est solerter ac bona fide, ne unus ipse seorsum abeat a reliquo doctorum consensu.

Postremo quia, si D. Thomam interpretandi ius nostris liberum sit, dissidebunt de mente S. Thomae non minus, quam thomistae inter se; magis etiam, quo minori vinculo cum S. Thoma coniuncti sunt. Nec expedit, ut in genere aliquem thomistarum semper sequi iubeantur, cum non omnes [77] thomistarum interpretationes sanam receptamque doctrinam sapiant; et cum modo speciosum atque honorificum sit S. Thomae doctrinam profiteri, conabuntur aliqui sua inventa ex S. Thomae verbis emungere. Unusquisque enim facile intelligit duas ad libertatem patere vias; unam eorum, qui se a D. Thoma alienos esse palam profitentur; plausibiliorem alteram, quae et quanto tectior, tanto etiam infestior est; nimirum eorum, qui nihil aliud, quam divum Thomam sapere se prae se ferunt, solutum tamen ac liberum ab alienis interpretationibus, quo liberius illum in eam sententiam, quam cupiunt sancire, detorqueant. Consentientis itaque tutiorisque doctrinae ratio postulat, ut in gravioribus quibusdam locis non modo res ipsa, sed etiam D. Thomae interpretatio certa statuatur.

Confutatis iam modis caeteris, tertius, quem arbitramur optimum, superest, nempe ut liberarum sententiarum explicita (quoad eius fieri potest) enumeratio fiat. Definitarum [78] vero explicita partim, partim generalis. Cur liberae quaedam? Ne nihil extra S. Thomam sapere liceat cum alii quoque doctores nonnulla nihilo minus probabiliora excogitarint. Cur liberae singillatim (quoad eius fieri potest) percensendae? Quia gravia sunt indefinitae libertatis pericula. Cur quaedam definienda generaliter? Quoniam haec cum accurate disputentur a S. Thoma, satis est edixisse, in iis S. Thoma auctore ac magistro utendum esse. Cur alia distincte ac speciatim statuenda? Quoniam vel a S. Thoma non pertractantur, vel si pertractantur, quid ille senserit, dubitatur. Et quoniam non semper expedit, ut dubitetur, iccirco gravissimis quibusdam in rebus Sancti Thomae mens enarranda est.

Adiicitur tertia divisio – Caput duodevicesimum — Cum iuxta tertium modum, quem diximus retinendum, quaedam libera sint, quaedam iuxta extrave S. Thomam definita, quaeritur a multis, in seligendis liberis a definitis [79] quae ratio inita, quae lex servata sit. Nam tanta in multis apparet similitudo, ut certa ratione nulla delectus habitus videatur.

Caeterum, qui hanc Formulam conscripsere, spectasse se profitentur eam definiendi normam, quam illi ipsi, qui dubitant, existimant optimam. Nam, quam optimam existimant? Definiantur, inquiunt, ea quae pietati consentanea sunt; quae recepta constanter in academiis; quae plena sunt periculi; quae solida, gravia, inviolabilia iudicantur. Optima sane lex ac formula definiendi; nullus ab ea discrepat, collaudatur ab omnibus. In quo igitur dissidetur? In diiudicando singillatim, quaenam pia, solida, gravia, tuta, inviolabilia sint. Hoc opus, hic labor est. Non ad aliam definiendi normam provocetur universim: de singulis sententiis disputetur. Et plane in hac tota institutione non longius aberratum fuisse ab illa lege ac norma, quae praestantissima censetur ab omnibus, tertia hac divisione declaratur.

In definiendo quaedam selecta sunt, [80] quoniam non satis explanata fuerant a D. Thoma; caetera vero retenta atque approbata, cum generaliter praeceptum fuit, ne nostri a S. Thoma recederent. Nunc pauca de utroque genere definitorum.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Et quidem, quae prioris sunt generis, tribus potissimum de causis definita sunt. Nempe, quoniam vel pietati favent non parum; vel quia a plerisque omnibus theologis (si paucissimos excipias) comprobantur; vel quia si non sunt omnium placita theologorum, sunt tamen multorum atque illustrium, qui ea tanto rationum pondere, ut in quotidianis disputationibus aegerrime dilui aut declinari possint ac soleant, confirmarunt.

Atque has sane tres definiendi causas sive leges nullus optimas esse pernegabit; non tamen eodem modo intelliguntur ab omnibus. Nam, ut aliquid de singulis attingamus, quicunque sentiunt connexas cum pietate sententias esse definiendas, quonam pacto connexas esse volunt? Itane, ut illis [81] pernegatis, penitus ac manifesto ruat pietas? At hae de fide fere sunt; et quia plus nimio certae, hic non exprimendae. An, quia maxime favent pietati ac fidei, ita ut per illas facile defendatur; sine illis aegre et incommode? At hae paucae non sunt. In his perquirendis laboratum est; quoniam non sine stomacho cernitur aliquando, doceri quaedam publice a catholicis doctoribus, quae etiamsi cum aliis sententiis orthodoxa fide sancitis cohaerent, quomodo tamen cohaereant vix intelligunt auditores. Cur ea, quae corde credimus ad iustitiam et ore confitemur ad salutem[37], per se satis difficilia intellectu, difficiliora reddimus, dum planissimum iter, quod in prospectu est, fastidimus, ut salebrosa quaedam et abrupta sectemur? An satis est theologo ea quae sustinet sustineri posse summo iure? Hoc est alere ingeniorum proterviam, pietatem exuere [82] paulatim; et nescio quos scrupulos audientium animis defigere. Haec plane mala evitare qui velit, sententias cum pietate connexas, de quibus definiendis nullus ambigit, interpretabitur non minus ample lateque, quam auctores huius Formulae duxerunt interpretandas.

Veniamus ad alteram causam. Quae placita communiter recepta appellanda sunt? Primum ea, quae vel principia quaedam sunt, ex quibus alia pendent; vel opiniones sunt aut omnium aut certe maioris partis praestantium theologorum, si fideliter intelligantur. Nam multo crebrius, quam par esset, observatum est, allegari doctores pro iis sententiis, quas nunquam somniarunt. Eorum sane verba si expendantur accurate ex iis, quae definiuntur in hac Formula, plura recepta communiter iudicabuntur quam primo videantur aspectu.

Deinde ea, quae nunc in academiis maximo doctorum adhuc [83] celebrantur assensu; ita ut, qui dissentiunt, suarum obstricti religione sectarum, ingemiscendo dissentiant; quod et alii non obscure intelligunt. Ab his nostros angustiis eximere qui cupiunt, non[o] satis est a paucis, nisi etiam a plurimis eos arceant; cum plurima sane sint[o], quae si uni aut alteri collubescunt, caeteris fere approbationem movere non solent.

Tandem neque tertiae causae, quae ex rationum momentis desumitur, ratio habenda non est. Siquidem propter rationum firmitatem auctoribus existimatio accedit aut decedit; iisque adducti, nonnumquam solemus vel sequi minus eximios scriptores, vel deserere clarissimos. At de rationibus, inquies, varium ac multiplex solet esse iudicium. Solet plane; sed idem quadrat in primum et secundum genus opinionum; cum plerumque altercemur, sitne aliqua sententia gravioris an levioris materiae; et coniunctane cum pietate, an abiuncta penitus. De quibus si quid statuendum esse putabit [84] Societas, id statuere non poterit, nisi ex iudicio suorum doctorum; cur non hoc ipsum adhibere potest in expendendis rationum momentis?

---

[o] non ... sint *m. Tucci in marg.*

---

[37] Rom. 10 10.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Hasce tres causas legesve definiendi fuisse in hac Formula conservatas, hic demonstrari non potest; demonstrabit Commentarius, in hunc usum praecipue comparatus. Illud monuisse sit satis, has tres causas quicumque et receperit et bene intellexerit, eum facile animadversurum, illis comprehendi numerosiorem definiendorum multitudinem, quam putarat.

Quartae divisionis explicatio – Caput undevigesimum — Hactenus de lege definiendi ea, quae apud S. Thomam minus aperta sunt. Ad ea nunc accedendum, quae definita sunt, cum generaliter edictum est, ne a S. Thoma recedatur.

In his maior quaerimoniae locus esse posset, quod apud S. Thomam pleraque habeantur [85] haudquaquam gravia, ac propterea minus digna, quibus obstringamur. At ita conquirentibus praesto est quarta divisio.

In iis, quae S. Thomas docet, spectari potest vel rerum vel probationum gravitas aut[p] levitas. Et quidem cum vel res ipsae vel rerum probationes magni sunt ponderis, manifesto liquet, cur eae definiendae fuerint; omnis disputationis cardo vertitur in eas res, quae et per se non magnum habent momentum, et rationibus haud firmissimis muniuntur. Et quidem in iis, si solum materiae levitas spectata fuisset, poterant ea omnia in liberarum ordinem referri. At quoniam alias quoque circumstantias causasque oportuit expendere, iccirco divisa fuerunt duas in classes.

In quarum priorem ea relata sunt, in quibus complures et illustres theologi S. Thomam oppugnant, idque tot patrum testimoniis, tanta argumentorum mole, ut in omnibus pene academiis doctissimi et gravissimi viri, nonnulli etiam thomistae, vehementer [86] metuant, ne alii doctores meliora docuerint, quam S. Thomas. At quoniam id certum exploratumque nondum est, ne videremur de re tam ancipiti nobis arrogare iudicium, supersedendum duximus, donec ipse decursus temporum, quae quibus veriora sint, indicaret. Interea loci utramque partem permisimus arbitriis opinantium. Hinc liberarum rerum classis exorta est.

In alteram vero coniecta est reliqua et sane numerosissima multitudo eorum, de quibus nec S. Thomas, nec eius adversarii acerrime decertant; sed levibus quasi proeliis ultro citroque velitantur. Atque haec existimasset aliquis maxime debuisse in medio relinqui. Caeterum, longe satius visum est, haec omnia iuxta S. Thomae sententiam definire; idque quatuor de causis.

Primum, quoniam cum huius generis sententiae maximam occupent theologiae partem, et pleraeque minutissimae quaedam res [87] sint, si de singulis fuisset deliberandum, sintne huius generis an non, ea deliberatio in immensum extraxisset hoc opus. Quare nec publico Societatis iudicio potuere seligi, neque privato debuere committi. Timendum enim non immerito fuit, ne multi etiam gravissima quaeque S. Thomae placita, in quibus ab eo dissentirent, pro levibus haberent; idque aut quo liberius ea confutarent, aut quoniam quae gravia quibusdam, aliis leviora videri solent. Quocirca et superius ostensum est, nullas res oportere liberas relinqui, nisi quae speciatim ac peculiariter, quoad eius fieri potest, exprimerentur.

Deinde de levi nonnunquam materia quamvis duae aliquae opiniones sint probabiles, non raro tamen sunt et aliae non parum absurdae nec dignae theologo. Levis igitur illa quaestio, si libera relinqueretur, tam illarum, quam harum opinionum optio penes [88] unumquemque professorem esset; cuius palato sicut laudabiles sententiae sapere possunt, ita possunt et vitiosae, nisi de his expresse aliquid caveatur. At de his omnibus cavere quam operosum quam diuturnum est? Perlegendi essent universi doctores; conferendae eorum opiniones, et duae pluresve, quae tutiores viderentur, permittendae; caeteris interdicendum. Id quod non sine labore factitatum est in paucis liberis, quae notantur in hac Formula.

---

[p] aut levitas *m. Tucci in marg.*

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Porro, quandoquidem de his pene nihil refert, cum S. Thomane, an cum aliis sentiatur, cur non caeteris paribus praeferatur S. Thomas? Hoc sane onus (si onus est) a Constitutionibus impositum, tot clarissimis receptum gymnasiis, a nostris patribus toties commendatum, non est, quod ulli grave videatur; cum praesertim non minus onerosum aliud tolerent aliae quoque religiones, iuratae in verba S. Thomae[38], vel Scoti [89] vel alterius. Nec par est, ut theologorum quorundam, quos opinandi nulla lex obstringit, invideamus libertati; haec enim quam ipsorum nonnullos faciat discordes in scribendo, audaces in inveniendo, parum solidos in docendo nonnumquam, obscurum non est.

Denique, quod caput est, et idcirco frequenter inculcandum, Pater Ignatius mirificam a suis efflagitat doctrinae consensionem in iis etiam, de quibus non convenit inter doctores. Vix pauca quaedam singulorum permittit arbitriis. Cur haec omnia, quamvis non admodum gravia, quae longe lateque in omnem theologiam patent, rixis opinantium exponuntur? Hoccine est illud Ignatii salutare praescriptum: «Idem sapiamus, idem, quoad eius fieri possit, dicamus omnes iuxta Apostolum. Doctrinae igitur differentes non admittantur nec verbo in concionibus vel lectionibus, [90] nec scriptis libris»[39]? At in his, inquies, pietas non periclitatur. Periclitatur consensio; nam si de illa tantum laborasset Ignatius, non iussisset nostros in iis etiam, in quibus catholici doctores variant, esse concordes. Adde, quod non de gravibus tantum, sed etiam de levibus rebus, quin etiam interdum de verbulo incensis animis pugnatur; nec sine auditorum admiratione. Id quidem tolli non potest omnino: at, ne latius serpat, dissensionum segetes non serendae, sed praecidendae sunt.

Ex his patet haudquaquam sine certa ratione ac lege hunc omnem opinionum initum fuisse delectum. Ad definita quaedam rerum capita, et tanquam demensos ordines redactum fuit magnis de causis, quicquid in liberis aut in definitis iuxta extrave S. Thomam numeratum est; dummodo illud omnibus testatissimum sit, ab auctoribus huius Formulae non potuisse tantis [91] temporum angustiis colligi omnia, quae non minus quam quae collecta sunt, meruissent sive liberis, sive definitis asscribi. Nihil enim inventum simul et perfectum unquam fuit. Haud exiguam rem praestitisse Societas existimanda est, si non infeliciter, agente Deo, tam gravis negotii primordia dedicarit; cum praesertim si notare atque excipere omnia non vacavit, iis quae desiderantur, accessurum sit per singula triennia supplementum[40].

Commentarius regulae quintae proprius

Disputatis iis, quae tertiae, quartae, quintae regulis erant communia, supersunt exponendae duae seorsim particulae, quae in regula quinta habentur.

Particula prior: «Non ut aliquid contra S. Thomam statuatur»[41]

Quamvis nonnullas quaestiones iuxta, contrave D. Thomam statuendi singulis fiat potestas, aliquam tamen tam receptae doctrinae partem ex tota Societate publico decreto penitus ablegare, commendabile non est; id nusquam Ecclesia fecit, nec academiarum ulla, postquam D. Thomas in sanctorum catalogum relatus, suae quoque doctrinae auxit existimationem.

---

[38] Vide supra, adn. 24.
[39] Vide *Const.* P. III c. 1 § 18; MI *Const.* III 86.
[40] Cf. regulam octavam huius tractatus, supra, p. 2.
[41] Verba desumpta ex quinta regula huius tractatus; vide supra, p. 2.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Id eximios plerosque theologos adversum nos lacesseret non iniuria, et ad apologias accenderet conscribendas. Id pastoribus Ecclesiae [93] haud quaquam probaretur. Est enim D. Thomas apud illos, etiam apud canonum interpretes, magno in praetio, praesertim apud Romanae Curiae praelatos. Nihil igitur oportet ita praescribere, ut id contra D. Thomam nos definivisse profiteamur. At, inquies, nonnulla sunt, quae ex D. Thomae sententia docere non expediat, cum videantur esse vel non admodum consentanea Patribus, aut pietati fovendae minus opportuna, aut a caeteris dissidentia theologis, aut in florentissimis non recepta academiis, aut quae aegerrime a disputantibus defendi soleant.

In his plane angustiis, cum e re nostra nec sit, ullam D. Thomae palam prohibere sententiam, nec eius verbis (utcunque[q] sonare possent) in universis quaestionibus confidere, remedium nullum praesentius venit in mentem, quam in iis, quae duriora sunt apud D. Thomam, pie interpretandum esse, quomodo Patrum [94] ille sententias in meliorem sensum trahere consuevit. Neque id probamus, quod magnopere placeat nonnullorum consuetudo, quibus nihil religiosius aut antiquius est, quam vel patres vel Aristotelem vel auctorem alium ineptis interpretationibus detorquere in eam sententiam, quam verborum proprietas non patitur. Neque id fere D. Thomas praestare solet in exponendis Patribus; sed cum animadvertit verborum contextum primo quidem aspectu aliquid, quod[r] non placeat, indicare, vere tamen esse capacem alterius interpretationis, quae pietati congruentior sit, cum certo sciret, Patrum mentem fuisse religiosissimam, idque semper sentire voluisse, quod religioni maxime faveret, iure optimo sibi licere putavit, oblatis duabus interpretationibus, quae in aliqua loca ac verba patrum proprie convenire possent (quamvis una magis quam altera), non tam externum verborum sonum, de quo non oportet attentissime solicitum semper esse scriptorem, quam [95] piam doctorum mentem spectare. Id, quod magnae potius esse sapientiae quam audaciae, in confesso est; neque novum, sed ipsis etiam usitatissimum patribus. Quid Athanasius? Dionysii Alexandrini epistulam adversus Sabellium conscriptam suas in partem trahebant ariani. Obstitit Athanasius, et Dionysium, qui plus Sabellio, quam Ario videbatur adversari, prudenter et catholice interpretatur (Athanasius in epist. de Dionysii sententia contra arianos). Obiecit et Augustino Chrysostomum Iulianus Pelagianus de peccato originis obscurius loquentem. Chrysostomum non reiicit, sed explicat Augustinus (Augustinus lib. p. contra Julianum Pelagianum cap. 2). Divinitatem incarnatam esse dixerat Athanasius; id eutychianis cum plus nimio placeret, eutychianae interpretationi orthodoxam opposuit Damascenus (Damascenus lib. 3 cap. 6 et in epist. de Trisagio). Quid septima synodus de Epiphanio, quem suum esse iconomachi contendebant? Quam pie illum, quam veneranter exponit? Sunt et in tribus [96] Theodoreti dialogis adversus Eutychium aliqua patrum testimonia non modicae ambiguitatis; quam tamen elevat Theodoretus, et omnia cum recta in Deum fide conciliat. Idem Magistro Sententiarum, idem Alensi et Bonaventurae, idem Scoto et Durando caeterisque theologis fuit erga Augustinum, Hieronymum, Boethium, Hilarium, Chrysostomum, Areopagitam, Anselmum aliosque patres studium; ex eorumque pietate de dubiis locutionibus, non ex iis de pietate iudicant. Nec apparet sane, cur hoc officii genus non debeatur etiam D. Thomae, eximiae viro sanctitatis, insignis doctrinae, clarissimi nominis in tota Ecclesia Christi; de cuius etiam doctrina Urbanus V et Pius V haud multo minus honorificum[42], quam Gelasius de

[q] utcunque sonare possent *m. Tucci in marg.* / [r] quod non placeat *m. Tucci in marg.*

[42] S. Thomas anno 1567 a Pio V declaratus est doctor Ecclesiae; cf. *Dict. de theol. cath.* XV 629; et supra, adn. 21.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

patrum libris, testimonium reddidere. Itaque in D. Thoma si qua duriuscula sint, in iis profecto et Societatis et D. Thomae et rerum, de quibus [97] agitur, existimationi plus oberit, si eum palam et publice decreto confutemus, quam si (dummodo si non efflagitante, non recusante tamen, verborum proprietate possit id perfici) solerter ac pie trahamus, aut certe trahi posse non negemus in utiliorem aliam interpretationem, quam thomista aliquis aliusve doctor excogitarit, vel quae cum aliis locis principiisve D. Thomae bene congruat; vel ex ipso contextu, antecedentibus consequentibusque collatis nova quidem industria, solida tamen nec infida possit expromi. Neque[s] in his nostros ad certam obligamus interpretationem, sed ad id tantum, ne doceant: id, quod definitur, esse contrarium S. Thomae, cum in utramque partem non incommode trahatur a suis etiam discipulis[s].

Id vero intellegendum est de iis potissimum, quae S. Thomas in Partibus docuit. Nam, quae in librum quartum Sententiarum scripsit, nec ad ea elimanda pervenit in Summa, ipsi etiam thomistae, praesertim Dominicus Sotus, Melchior Canus aliique ingenue fatentur, ea ad S. Thomae testamentum doctrinamque illi propriam [98] non pertinere. Ab ea itaque nonnunquam recedunt tam ipsi, quam haec Formula, quae gravissimis de causis aliquid alienum ab illius commentariis in librum quartum Sententiarum statuit expresse. Nam[t] quae expresse non excipit, iuxta S. Thomam definita intelliguntur. Ex Partibus vero prohibetur nihil praeter duo illa, quae copiosissimus academiarum consensus fere reiicit, videlicet: maculatam Beatae Mariae conceptionem, et voti solemnis indispensabilitatem[43]. (Vide pag. 108 B)[t].

Posterior particula: «Explicationum caveant minutias»

Hac de causa, ne a rerum ponderibus expendendis ad verborum apices atque inutiles rixas nostri traducantur, si quando inter praelegendum disserere oportuerit, quaenam fuerit S. Thomae sententia, id professores brevissime colligant ac probent. Nec ea de re publice (domi namque nonnihil hoc in genere iunioribus largiendum est) disputetur a nostris. Externi autem viri graves, si quando permittendi sunt argumentari ex divi Thomae auctoritate, qui aliis in locis aliter docuisse videatur, moneantur antea, nos hoc argumentorum genere non teneri, qui sectam profiteamur nullam, sed ex sectis omnibus maxime recepta et approbata decerpere conemur. [99]

Commentarius in regulam sextam

Si qua opinio, bonis licet auctoribus non destituta, in provincia seu civitate quapiam tam nostros, quam externos offendat non parum, eam illic docendam non esse, facile patet; sin de ea externi nihil laborent, nostris autem tantum displiceat, illam defendat licet qui velit, si in hac Formula numeratur inter liberas. Nam si Societas eam tutam et probabilem satis existimet, cur ab ullis nostrorum damnanda est? Deponant potius privatam, si quam habent, offensionem. Sin de ea opinione nihil in hac Formula, nihil apud D. Thomam habeatur, eam tamen plerique omnes nostri, qui in eo sunt loco, refellere soleant, aequum non est ab ullo, nisi ex rectoris auctoritate, defendi. Verum, si non ab omnibus nostris improbatur, quamvis eam unus aut alter professor antea publice confutarit, non propterea caeteris adempta potestas est sentiendi quod velint, dummodo quod regula tertia cavetur[44], con-

[s] Neque ... discipulis *m. Tucci in marg.* / [t] Nam ... 108 B *m. Tucci in marg.*

[43] Vide tractatus Patris Bellarmino et aliorum patrum de doctrina S. Thomae sequenda; MP VI 12-24.
[44] Regulam tertiam vide initio huius tractatus; supra, p. 1.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

servetur. [100] Iam vero, si qua opinio, quam nostri veram constanter existimant, externos et quidem viros graves, nec indoctos solet offendere, non defendatur praepositi provincialis iniussu. Is vero eam tuendi potestatem faciat, quoties vel egregiae nostri cuiusquam professoris auctoritati ac praestantiae cessuri videntur adversarii, nec veritati palam repugnaturi; vel certe quoties[u] opera atque eruditione nostrorum praestandum speratur, ut communis boni fructusque magnitudine alicuius offendiculi exsuperetur incommodum; id quod evenire solet potissimum in explicanda commerciorum iniustitia, et aliis id genus, in quibus saepenumero oportet coërcere populi licentiam, sparsis in vulgus erroribus, et non poenitendis interdum auctoribus praefidentem.

Sin haec offensio nec tolli poterit, nec magnis emolumentis compensari, supersedeatur iis quaestionibus, ex quibus invidia apud externos doctores catholicos nobis conflaturi videmus, [101] si eorum non tueamur sententias, praesertim a prima, secundave regula abhorrentes. Tametsi, huius generis si non fuerint, nec sine magno nostrae existimationis auditorumve damno praeteriri queant, doceantur, quae illic recepta sunt publice, expositis prius diversis doctorum aliarumque academiarum sententiis cum praecipuis earum fundamentis, ut intelligant auditores, quid loco detur, licet id aliae provinciae aspernentur et respuant. Quae vero illic a professore in eam sententiam dictata fuerint, haudquaquam cum aliis locis, ut dissensionum semina praecedantur, communicanda sunt. Erunt itaque praepositorum provincialium partes conficere, et Reverendo Patri Generali quam primum mittere catalogum quaestionum opinionumve omnium, quae suas perturbant provincias, et quae ex his commode possint aut incommode praetermitti, ut, hoc vulgato inter nostros catalogo, tempestive et ante prolapsionem admoneantur, quid in locis, in quibus agunt, sequendum sibi, quid fugiendum sit. [102]

Commentarius in regulam septimam

Si vacasset hoc opus suis omnibus partibus absolvere, ut nihil esset in tota theologia, de quo speciatim ac singillatim iudicatum non fuisset, optimum sane factu esset de liberis definitisque opinionibus leges ita certas ferre, ut iis, qui nostris studiis collegiisve praesunt, nulla esset reliqua potestas, professoribus sententias, quas vellent permittendi prohibendive. Id sane optimum merito videretur multis gravibusque de causis, quae supra expositae sunt[45]. Caeterum, non quicquid per se suosque ex genere praestantissimum est, id continuo cuilibet tempori, locove maxime congruit. Nam, ne apostoli quidem statim leviticis ritibus ac cerimoniis interdixere; aliquid exiguo tempore dissimulandum putarunt, ut cum honore synagoga sepeliretur. Hucusque docendi, quae vellemus, viguit inter nos licentia; ab hac avulsos statim, si non ex [103] toto, magna sane ex parte cancellis, quos D. Thomas circumscribit, includi duriusculum est; cum praesertim in eo plurima lateant, in quibus S. Thomam sequi haud permagni interest. Quae vero eiusmodi sint, nondum per singula disquiri potuit ac decerni. Aequissimum itaque fuerit (id vero aliquae provinciae deposcunt) indulgere professoribus, ut ex tam multis, quae generaliter praescribuntur, dum D. Thomas praescribitur, si quid occurrat, quod sibi pro dignitate tueri posse non videntur, perfugiant ad rectores; qui praefecti et duorum adhuc triumve doctorum adhibito consilio, si vi-

[u] quoties *m. Tucci in marg.*

[45] Vide capitulum quintum decimum huius tractatus; superius, p. 18.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

derint eam rem, quae petitur, sine periculo solere defendi, nec gravibus auctoribus ac rationibus esse destitutam, postulantibus haud repugnent. Id plane quo aequioribus animis haec opinionum praescriptio inducantur in mores, proderit experiri; et quidem si bene cesserit, retineatur; sin ea res rectoribus fuerit onerosa, seges contentionum, plena iurgiorum, exposita periculis et aliis incommodis, [104] ipsismet provinciis postea efflagitantibus abrogabitur. (Vide pag. 108 D.)

Commentarius in regulam octavam

Ea plane, quae hic statuuntur, tamquam tutiora aut probabiliora statuuntur. Sed enim more hominum statuuntur, quorum est ratiocinando proficere; quare et sapientis est mutare sententiam. Neque id profiteri probro erit. Exempla suppetunt non pudenda. Quam multa S. Augustinus retractavit senex. Nec divus Thomas, quae in libros Sententiarum scripserat, omnia probavit in Partibus. Non paucos damnavit articulos parisiense gymnasium; longo tamen usu didicit, non omnes qua severitate reiecerat, eadem nunc esse persequendos. Nec immerito veritas filia temporis appellatur. Nam dies diei eructat verbum, et nox nocti indicat scientiam[46]. Videmus et Ecclesiam, more surgentis aurorae, quotidie clarius dilucescere; nec variasse quidem mysteriorum fidem, sed ea magis ac magis in dies explicuisse. Sunt et opinionum aetates, sicut et verborum. Multa renascentur, quae [105] iam cecidere; cadentque, quae nunc sunt in honore vocabula, si volet usus; quem penes arbitrium est et vis et forma loquendi Hor., Ars poetica. Accedunt interdum nova concilia, novi canones, quibus et magistra rerum experientia edocti, quae aliquando probavimus, aspernamur. In humanis praeterea rebus nihil est ab omni parte beatum; possunt et quae modo nitent, amplius illustrari. Quantum a Magistri Sententiarum saeculo ad D. Thomae Scotive aetatem theologia profecit? Profecit et tempestate nostra haereticorum agitata calumniis. Quam ad rem non parum videtur, singulari[v] Dei munere ac beneficio[v], attulisse nostra etiam Societas, cuius perpetuis laboribus, inventis, lucubrationibus, Scripturarum, conciliorum, Patrum, philosophorum, linguarum scientia in praecipuis Ecclesiae academiis uberiori luce respondet. Nec deinceps, quo magis resplendeat, inhibendum; non enim quae defodiamus, talenta sortiti sumus, sed quae sedulis negotiationibus augeamus. Non itaque deterrendi, sed incitandi potius nostri sunt [106] ad opiniones, de quibus hic constitutum est, posthac diligentius expendendas. Si quid autem praeclare fuerit excogitatum, non occultandum sub modio, sed in medium proferendum est. Quod ut magis accurate utiliterque fiat, illud in mentem venit, unoquoque triennio, quaecumque in hunc usum a nostris elaborata fuerint, a provincialibus et colligenda esse, et a doctoribus, quos illi deputaverint, examinanda; et quae ad rem facere videbuntur, tradenda procuratoribus, Patrique Generali deferenda. Is vero per doctores sive romanos sive delectos ex procuratoribus, sive per utrosque optima quaeque seligi iubebit; et si non levis inconstantia, sed eximia suaserit utilitas, quae fuerant libera, poterunt definiri; quae definita, inter libera, vel etiam (si ea commutatio praecipui cuiusdam fuerit operae pretii) inter prohibita numerari; et per universam evulgari Societatem, editis ad id libellis cum disputationibus ac nominibus authorum. Ea sane res efficiet opinionum, praesertim [107] minutarum quarundam, quae latent in Partibus D. Thomae, praescriptionem, minus onerose vexet ingenia nostrorum, eo-

[v] singulari Dei munere ac beneficio *m. Tucci in marg.*

[46] Ps. 18 3.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

rumque egregios partus non sinet in tenebris delitescere, sed in lucem efferet cum magna et auctorum voluptate et utilitate lectorum.

Laus Deo [108]

B[w] – Adhuc in casibus conscientiae, de quibus hic nihil definitum est, non facile recedatur a S. Thoma, nisi cum ad recedendum graves authores ac fundamenta suppetunt. (Redi)

C – Est et illud habendum circa hoc propositionum catalogos: quaecumque cum definitis liberisve propositionibus necessario et clare connexa sunt, ad eandem sive definitionem, sive libertatem pertinere. (Redi)

D – Denique circa iam expositas regulas annotandum illud est, hoc delectu opinionum non modo professores et auditores obligari, sed etiam concionatores et confessarios; et quicunque sive nostris sive externis, publice seu privatim de his rebus respondet. (Redi) [109]

E – In his itaque pietatis ratio commendanda fuit. Quod ut exemplo planum fiat, cur nostrorum ullus doceat, quod docuit ac scripsit nonnemo, nempe, si Pontifex concedat ad tactum calculi benedicti cum certa quadam prece, animam a purgatorio liberari, episcopum errare, vel nos in errorem induci? Ad haec quam parum graviter ac solide definire quis audeat, decimum annum, vel certum aliud tempus, ultra quod animae non detineantur in purgatorio? Haec et id genus alia, quantum prudentes piosque doctores dedeceat, in confesso est. (Redi)[w]

[w] B. Adhuc ... in confesso est (Redi) *m. Tucci.*

2

IUDICIUM TRIUM PATRUM COLLEGII ROMANI DE FORMULA SERVANDA IN DELECTU OPINIONUM

Anno 1589

TEXTUS: *Stud. 2*, f. 1*r*-6*v* (*prius* 1-9); originale. Fol. 6*v* manu P. Acquaviva: «De Ratione studiorum»; et ad calcem eiusdem folii sigla patrum assistentium: M A P L, hoc est: PP. Manuel Rodrigues, Garcias Alarçon, Paulus Hoffaeus, Laurentius Maggio.

TEMPUS: P. Acquaviva exeunte anno 1588, accepta nova, retractata Formula de delectu opinionum, a P. Tucci conscripta, eandem nonnullis Collegii Romani patribus exhibendam, ut viderent et iudicarent, decrevit. Quam suam voluntatem manifeste declaravit in epistola, diei 10 decembris 1588, ad P. Tucci data: «Voglio io stesso parlar prima a questi padri et esporli l'animo mio et l'importanza del negotio» *Rom. 13* II 275*v*.

Iudicium trium patrum Collegii Romani[1] de formula[2] servanda in delectu opinionum theologicarum

Tria initio praesupponenda sunt. Primum, scopum seu finem huius delectus esse debere uniformitatem et securitatem doctrinae, ut videlicet sit in Societate nostra una doctri-

[1] Auctores huius documenti potuerunt esse professores Collegii Romani, qui anno 1588 theologiam docuerunt; hoc est: Gabriel Vasquez, Robertus Bellarmino et Augustinus Giustiniani. Cumque P. Bellarmino mense septembri anni 1589 profectus esset in Galliam, tertius pater potuit esse P. Iacobus Croce, annis 1589-92 praefectus studiorum superiorum Collegii Romani; cf. VILLOSLADA, *Storia* ... 323 324.

[2] Formulam de delectu opinionum, anno 1588 a P. Tucci retractatam, vide supra, mon. 1.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

na, et ea solida atque secura, ac proinde cesset sectarum varietas et periculum errandi. – 2º, hanc unam et solidam doctrinam esse debere Sancti Thomae, eam nimirum quam habet in Summa theologica. – 3º, relinquendam esse ingeniis aliquam libertatem opinandi, quae tamen non repugnet uniformitati et securitati doctrinae; quare aliquas propositiones esse definiendas, aliquas relinquendas liberas.

De definiendis

His suppositis, quod attinet ad propositiones definiendas, eae pertinent ad duos ordines: primus ordo est earum, quae generaliter, secundus earum, quae particulariter definiuntur.

In primo ordine sunt illae omnes, quae sunt expressae in Summa Theologica Sancti Thomae, exceptis iis, quae in catalogo liberarum nominatim excipientur[3]; et ex his constituetur una illa doctrina, quam ad uniformitatem requirimus. Hîc tamen duo sunt animadvertenda; alterum est, illas habendas pro expressis sententiis D. Thomae, quas aut perspicuis verbis habet in proprio loco, ubi ex professo tractatur quaestio; aut certe, quae ex testimonio omnium thomistarum alicuius nominis et auctoritatis in schola [1*v*] D. Thomae habentur pro sententiis ipsius S. Thomae. Hac enim ratione nemo iure conqueri poterit, quod ad interpretationem D. Thomae eius doctrinae non consentaneam adstringatur; neque liberum erit unicuique D. Thomam ut libuerit interpretari; quod uniformitati multum adversaretur. Alterum est, hac quidem regula non illud praecipi, ut nostri singulas D. Thomae rationes aut explicationes, sed tantum ut conclusiones tueantur. Quia tamen non potest quis bene D. Thomae doctrinam sequi ac tueri, qui ab eius rationibus et fundamentis ut plurimum dissentit, nec ibi, quantum necesse est, potest eius auctoritas consistere, ubi saepe eius doctrina impugnatur, ideo etiam illud addendum esse, ut nostri a fundamentis D. Thomae nonnisi raro, magnoque cum delectu, et non sine magna ratione decedant. Hinc enim fiet, ut merito a superioribus ii coerceri possint, qui in rationibus et fundamentis D. Thomae impugnandis essent nimii.

In 2º ordine particulatim exprimendae erunt illae propositiones, quae ratione securitatis videbuntur definiendae. Quarum tres sint conditiones. Prima, ut non sint expresse in D. Thoma; istae enim in primo ordine sunt definitae. – Secunda, ut non sint expresse contra S. Thomam, aut contra eam doctrinam, quae censetur communiter in scholis et apud thomistas esse D. Thomae. – Tertia, ut eae sint, quarum contrariae aut in se periculosae sunt, aut facile et communiter trahuntur in malam partem; non autem eae omnes, ex quibus posset aliquis per malam consequentiam deducere aliquos errores. Et harum omnium texendus erit catalogus, servato ordine quaestionum S. Thomae. [2*r*]

De liberis

Liberae quoque in duos ordines distribui possunt. In primo ordine erunt, quae generatim, in secundo quae sigillatim exprimentur.

Ad primum ordinem duo genera propositionum pertinent. Primum genus est illarum, de quibus non tractat D. Thomas, exceptis illis, quae nominatim inter definitas ratione securitatis relatae fuerint; modo in iis serventur aliae regulae generales tradendae ad vitandam singularitatem et alia incommoda.

---

[3] De Catalogo liberarum propositionum, anno 1588 a P. Tucci conscripto, cf. MP V 22*.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Ratio autem, cur has non censeamus esse definiendas, ea est, quia nihil confert harum definitio ad eam uniformitatem, quam statuimus esse servandam, multa vero habet incommoda. Haec enim uniformitas non ea esse debet, ut in nullo dissentiamus, alioquin nulla esset relinquenda libera, sed ne in pluribus aut gravibus. Ideoque libertas opinandi in aliquibus non laedit uniformitatem. Libertas autem opinandi vel in una earum, quae ad securitatem pertinet, hanc securitatem laedit. Quam ob causam ratione securitatis etiam aliquas extra D. Thomam censemus definiendas, non ratione uniformitatis. Constat igitur haec uniformitas qualitate propositionum definiendarum et quantitate seu numero.

Quod pertinet ad qualitatem, si praeter definitas ratione securitatis aliquae etiam sunt extra S. Thomam graves et principales, quae sint principia ac fundamenta multarum quaestionum, libenter damus, ut eae definiantur, modo huius qualitatis sint in ea doctrina, quam nos debemus profiteri, nempe S. Thomae. Forte enim aliquae huiusmodi reperientur principales in via Scoti aut Ocham, aut alterius [2*v*] principis sectarum scholasticorum, non autem in via S. Thomae, quin potius, si ad principia thomistica conferantur, mox evanescent. At has constat, non esse apud nos dicendas graves et principales. Quamquam et si aliquae etiam huiusmodi in nostra doctrina essent extra D. Thomam, valde considerandum esset, an satius sit, eas relinqui liberas. Si enim ex iis, quae expressae sunt D. Thomae plures multo graviores ac potiores his, relinquendae sunt liberae, et patrum deputatorum et nostra sententia, ut in catalogo liberarum intueri licet, multo magis in his videtur concedenda libertas, si nullum sit periculum pietatis, ob multa graviora incommoda, quae ex harum, quam ex illarum definitione oriuntur. Addimus autem, nullam esse huiusmodi extra S. Thomam; nam neque nos invenimus ullam in catalogo a patribus deputatis confecto[4], neque verisimile est ullam reperiri. Fieri enim non potest, ut principales quaestiones doctrinae thomisticae non sint ab ipso S. Thoma tractatae, cum ipse omnium copiosissime et plenissime scholasticam theologiam nobis tradiderit.

Quod vero ad quantitatem seu numerum pertinet, si quae extra D. Thomam definiendae sunt, eae procul dubio paucae admodum sunt, ut constat ex iis, quas patres deputati in suo catalogo posuerunt, separatis iis, quas etiam nos nomine securitatis volumus definiri, et iis, quae expresse sunt in S. Thoma. Fieri autem non potest, ut paucissimae quaedam propositiones additae ad tot millia propositionum in S. Thoma definitarum, mutent uniformitatem ratione quantitatis. Quod si omnino videretur au-[3*r*]gendus numerus definitarum ob uniformitatem, praestaret minuere numerum liberarum, et ita augere numerum definitarum ex iis, quae expresse habentur in Divo Thoma, quam ex aliis extraneis et aliunde accersitis, quae eodem nomine doctrinae D. Thomae definiri non possunt.

Quam multa vero vitentur incommoda, si hae propositiones extra S. Thomam non definiantur, inde licet colligere, quod haec propositionum definitio, ut maxime utilis est et necessaria, ita plurimis est involuta difficultatibus, eae autem omnes ex duplici capite oriuntur: – 1°, ex eo quod durum videtur, tam multa ingenia in plurimis quaestionibus iisque speculativis certis opinionibus alligare; et hae difficultates tolli non possunt, sed tolerandae sunt ob maximam utilitatem, quam secum affert harum plurimarum propositionum definitio, et facile eas illi tolerabunt, qui iudicio et prudentia pollent, et boni communis sunt zelatores. – 2°, aliae difficultates oriuntur ex eo, quod unicuique durum videtur, potius eam definiri opinionem, quam putat falsam, quam eam, quam existimat esse veram; quae difficultates tolluntur, si eae tantum definiantur, quae sunt expressae in S. Thoma, non aliae. Eo

[4] Vide adnotationem antecedentem; Catalogum autem liberarum propositionum anni 1592, vide in MP V 320-26.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

enim semel constituto, definiendas esse has propositiones. Si quidem fieri non potest, ut eae definiantur, quae omnibus placeant, conveniant omnes nullum posse esse aptiorem arbitrum omnium nostrarum controversiarum, quam D. Thomam, cui facilius quisque proprium submittet iudicium, quam quibuscunque etiam multis ex nostris; et qui etiam [3*v*] apud omnes tam nostros quam externos multo plus addet auctoritatis huic nostrae doctrinae, quam cuiuscumque nostrorum auctoritas; et quaecunque opinio a nostris ex propria ipsorum auctoritate definiatur, facile multis patebit calumniis; non ita, si sit expressa opinio D. Thomae. Et demum, si quaerenti, cur magis haec quam alia sit definita, respondeatur, quia est opinio D. Thomae, facile acquiescet. Si vero, quia ita visum est quibusdam ex nostris, durum omnino videbitur acquiescere, ob magnam difficultatem captivandi intellectum in his rebus speculativis. Neque vero eadem est difficultas in definiendis illis extra S. Thomam, quae ad securitatem pertinent; nam multo facilius est iudicare, quaenam securitati adversentur, praesertim iuxta regulam a nobis supra traditam, quam quae sint probabiliores et veriores, ubi nullum est periculum, et utrinque auctores graves et rationes probabiles. Quare etiam multo facilius omnes pii et docti in iis definiendis convenient, quam in his; adde, quod illarum definiendarum magna est necessitas, harum vero nulla utilitas.

Secundum genus liberarum generatim exprimendarum est illarum, de quibus est controversia inter thomistas, quid senserit D. Thomas; non enim de his videtur aliquid definiendum, tum quia non videntur nostri magis esse alligandi S. Thomae, quam hi sint qui in eius verba iurarunt[5], tum quia in definiendis propositionibus ad multa vitanda incommoda, curandum est ut quantum fieri potest, omnium controversiarum non nos ipsos arbitros con-[4*r*]stituamus, sed D. Thomam, tum quia ubi sunt variae thomistarum opiniones, quamcunque illarum sequamur, non dicemur a D. Thoma recedere, tum quia haec libertas non praeiudicat uniformitati, cum hae propositiones non sint multae nec principales.

Quod si aliquam ob causam aliqua huius generis propositio definienda videretur, ea pars esset definienda quae plurium et meliorum thomistarum iudicio censetur esse opinio S. Thomae, ut in definiendis propositionibus semper eandem sequamur regulam; et ne videamur aliis tradere regulam detorquendi D. Thomam in quamcunque sententiam et interpretandi ut voluerint si eam definiamus tamquam sententiam D. Thomae, quae ab eius doctrina videtur aliena. Illud enim maximae libertati viam aperiret, maximeque obesset uniformitati.

In secundo ordine earum propositionum liberarum, quae sigillatim sunt enumerandae, tria propositionum genera sunt collocanda. – 1º, illae, quae licet sint expresse D. Thomae, tamen a plurimis videntur nimis difficulter posse defendi, et a quibus omnium fere aliorum auctorum dissentit opinio; si quae enim ex opinionibus S. Thomae relinquendae sunt liberae, maxime hae, ne tanta vis intellectibus adhibeatur. – 2º, quae sunt minutae et leviores, eaeque non omnes, sed de quibus est aliqua inter doctores controversia et opinionum diversitas cum rationibus utrinque probabilibus; hae enim non tam multae sunt, ut vel uniformitatem tollant, vel nimis difficile colligi possint. – 3º, illae, quae philosophicae sunt, aut aliarum facultatum, aut solae interpretationes Scripturarum, [4*v*] quas non est satis regula aliqua generali comprehendere, sed opus est sigillatim enumerare; nam ob connexionem theologiae scholasticae cum philosophia, qui libertatem amaret, plurimas quaestiones theologicas contenderet esse philosophicas; neque difficile erit has omnes colligere, si illae relinquantur in D. Thoma definitae, de quibus nulla est inter philosophos controversia, aut

[5] Vide mon. 1 adn. 24; supra, p. 10.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

de quibus inter catholicos non potest esse dissensio; et partim explicite ponantur ipsae propositiones philosophicae, partim indicentur notatis quaestionibus aut articulis, quorum quaestiones sunt vere philosophicae.

Reliquis incommodis, quae circa doctrinam Societatis accidere solent, occurrendum erit aliquibus regulis generalibus; quales eae sunt, quae a R.P.N. Generali ante aliquot annos in tradita ratione studiorum ad provincias sunt missae[6].

3

P. STEPHANUS TUCCI S.I.
RESPONSIO AD EA QUAE COLLEGII PATRES CENSUISSE DICUNTUR CIRCA RATIONEM STUDIORUM
Anno 1589

TEXTUS: *Stud. 2*, f. 11*r*-18*v*; originale; titulus manu Patris Tucci exaratus, qui propria manu etiam nonnulla adiunxit, quae in apparatu critico recensentur.

TEMPUS: In hoc Patris Tucci scripto quoque, prout in altero (v. mon. 4), saepe sermo occurrit de eius nova Formula de delectu opinionum cum Commentario, quem anno 1588 conscripsisse constat (v. mon. 1); quare huic etiam documento annus 1589 est adscribendus.

Responsio[a] brevis ad ea, quae Collegii patres[1] censuisse dicuntur circa rationem studiorum[a]

Quoniam tam nostrae Constitutiones, quam mens et consilium Paternitatis Vestrae exigunt in nostrorum doctrina uniformitatem et soliditatem, hanc responsionem in tria capita dividam. In primo agam de uniformitate, in secundo de soliditate, in tertio de utraque simul, quoniam quaedam sunt utrique communia.

Caput primum - De uniformitate — De uniformitate quattuor occurrunt annotationes; quarum prima sit, aequivocare Collegii patres in nomine uniformitatis; eam namque interpretantur ita[b], ut nostrae doctrinae partes inter se non habeant repugnantiam. Hanc uniformitatem nunquam somniarunt Constitutiones, neque de ea ullum verbum faciunt; neque oportebat, non magis, quam statuere, ut nostri vera doceant, vel ut in modo et figura argumententur, et caetera id genus, quae supponenda potius sunt, quam praecipienda a religionum fundatoribus, cum potius ad artem ipsam scientiamque pertineant, quam ab bonum regimen. Exigunt igitur Constitutiones non hanc uniformitatem, sed illam, ut nostri concordes inter se sint in opinionibus, idem sentiendo et idem dicendo omnes, nec doctrinas differentes admittendo, [11*v*] ut patet parte 3 cap. 1 § 18[2]. Illam vero uniformitatem,

[a] *Responsio ... studiorum m. Tucci* / [b] ita *m. Tucci p. corr.*

[6] Regulas de opinionum delectu in theologia facultate, vide in MP V p. 6.

[1] Collegii Romani patres, quos P. Tucci in hoc documento respicit, iidem intelligendi videntur, contra quorum censuram exaravit auctor monumentum tertium; nam ad calcem huius documenti invenimus eandem formulam, hoc est «tres patres», quae iam in titulo tertii monumenti habetur.

[2] Vide MI *Const.* III 86.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

quam intelligunt Collegii patres, constat in nostra Formula non periclitari. Non enim in his, quae secundum S. Thomam definiuntur, ut[c] per se patet[c]. Neque in liberis, quoniam in his, qui discedunt a S. Thoma, si cohaerenter nequeunt loqui discedendo, quis eos cogit discedere? Adde, quod est communis omnium conceptio, sine huius uniformitatis iactura posse in multis a S. Thoma discedi. Nam quilibet professor suam contexit theologiam partim ex opinionibus S. Thomae, partim Scoti, partim aliorum; et tamen unusquisque cohaerenter se loqui existimat. Hac igitur uniformitate supposita, de ea loquar, de qua Constitutiones nostrae.

Annotatio 2a – Hanc nostrorum in sentiendo uniformitatem non debemus nos (ut fecisse videntur Collegii patres) nostro arbitrio fingere, cum non simus novarum Constitutionum conditores, sed eas, quas iam professi sumus, sequi tenemur. At haec non qualem qualem reposcunt uniformitatem, sed eam, qua fere in omnibus et per omnia consentiamus, sublata omni doctrinae opinionumque diversitate. Itaque parte 3 cap. 1 § 18[2] cum dixisse, doctrinas differentes non esse admittendas, id post modum exponens in Declaratione [12*r*] litera O, excludit omnes diversae differentisque doctrinae gradus, qui possunt cogitari. Hi vero tres sunt. Omnis enim doctrinae diversitas sita est vel in novis opinionibus, quas negat admittendas P. Ignatius, vel in opinionibus non novis, sed alienis ab eo, quod Ecclesiae doctores communius sentiunt; et has iubet subiici Societatis definitioni; vel in opinionibus non novis, neque a communi sensu discrepantibus, sed inter doctores catholicos controversis; et in his etiam conformitatem nostris praescribit. Nullum itaque reliquit diversitati locum. Quare unam aliquam communem eandemque doctrinam Societatis esse debere, supponit parte 4 cap. 14 § 3 et parte 8 cap. 1 K.[3]; idque quoniam Societati unionem et conformitatem omnimodam convenire putavit, ut expresse docet parte 8 cap. 6 ad finem.

Annotatio 3a – Haec omnimoda conformitas quamvis optanda sit, conandum etiam ut aliquando redigatur in praxim, id tamen nunc effici non potest. Tum quia nostri ab extremo ad extremum, hoc est a summa opinandi licentia ad nullam transirent aegerrime; tum quia si omnia uniformiter essent definienda, opus id esset multorum annorum; tum quia pleraque adhuc sunt ita dubia propter contrarias doctorum rationes et authoritates, ut nostri seculi non sit ea decernere. Quare in iis ad ingeniorum exercitationem et ad accuratius veritatis examen permittenda nunc est aliqua libertas, quam et P. Ignatius aliquo modo significavit, cum interdum docet, idem nostris sentiendum docendumque esse, ut plurimum, vel quoad eius fieri potest (Part. 3 c. 1 § 18; Part. 8 c. 1 K)[d]. Tametsi cum huiusmodi locutiones in legibus, in stipulationibus, in testamentis, in historiis non aliud indicent, quam exceptionem ab eo, quod ordinarie faciendum factumve sit, aperte significavit [12*v*] Ignatius, oportere nostros ordinarie convenire, discrepare perraro. Quam ipse mentem suam licet suo tempore exequi non potuerit, quia tunc nec tam illustribus tamque multis doctoribus, nec tam celebri doctrina Societas abundabat; nunc tamen hoc obice sublato, ad uniformitatem praefixam ab Ignatio, si non omnimodam, maximam tamen, quae nunc commode esse potest, nitendum videtur.

Annotatio 4a – Uniformitas, quae nunc potest ac debet introduci, collocanda est non modo in securioribus opinionibus, sed iis etiam, quae sunt in Ecclesia communiores, magis receptae a doctoribus plurimis, praesertim illustribus, qui suam solent doctrinam firmissi-

[c] ut per se patet *in marg. m. Tucci* / [d] Part. 3 ... k *m. Tucci in marg.*

[3] Vide MP I 299 et MI *Const.* III 224.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

mis munire fundamentis. Id vero quatuor rationibus potissimum probatur. Prima, quoniam P. Ignatius non modo sanam tutamque doctrinam a nobis exigit, ut part. 1 cap. 2 § 6 et part. 3 cap. 1 § 18 et part. 4 cap. 14 § 1[4] et alibi; sed etiam praecipuam quandam curam habuit doctrinae, quae communior est inter Ecclesiae doctores, ut expresse part. 3 cap. 1 litt. O et in examine cap. 3 § 11[5]. Doctrinam vero a communi discrepantem usque adeo non putavit tolerandam, ut eam iuxta Societatis iudicium deponi iubeat in iisdem locis. Cur igitur eam nos tolerabimus?

Exigit quoque doctrinam magis approbatam et solidam [13*r*] part. 4 cap. 5 § 4 et cap. 14 § 1[6]. At quae solidior et approbatior, quam ea, quam theologorum praesertim insignium accademiae plereque omnes approbant. Adde, quod non modo tutiorem doctrinam praescribit nostris, sed etiam meliorem et convenientiorem part. 8 cap. 1 K[7]. At haec quaenam potius est, quam recepta communiter in Ecclesiae scholis?

Secunda ratio, quoniam doctrina communior magnam solet habere cum securitate connexionem, ut vix illa sine huius periculo deseratur. Observatum est enim a viris doctis, si qui a communiore doctorum sensu recedant, cum inter disputandum ab adversariis urgentur, non posse sua tueri, nisi in periculosum aliquid vel in praemissis vel in consequentia vel in modo loquendi vel in declaratione vel in aliqua distinctione prolabantur. Adde, quod ipsi, qui solent audenter communia relinquere, hoc ipso fiunt audaciores in reliquis minusque securi. Quae ingenii protervia, nisi coerceatur, ad deteriora ruet in dies.

Tertia ratio, si externis innotescat, nostrorum doctrinam non esse aliam, quam magis receptam in doctorum gymnasiis, maioris apud omnes erit authoritatis, quam si sciant, ea quoque, quae communius approbantur, relinqui uniuscuiusque arbitrio. Quare nec ullus nostrorum iure queritur, si astringatur ad communiorem doctorum sensum cum id naturalis [13*v*] ipsa ratio convincat.

Quarta ratio, nihil magis Constitutiones inculcant nostris, quam animorum unionem et concordiam etiam in opinionibus tam speculativis, quam practicis, in quibus diversitas discordiae mater esse dicitur (Part.[e] 3 c. 1 § 18; Part. 10 § 9)[e][8]. Quam concordiam, si in omnibus modo tueri non possumus, at debemus in praecipuis, qualis sunt recepta communiter, quae etiam cum regulariter sint principes quaedam quaestiones et aliarum fundamenta, nisi in illis consensio retineatur, ad plura quam velimus, dissensio redundabit; quam si dolemus serpere latius in Societate aliis de causis, eam alere non debemus etiam diversitate doctrinae in praecipuis quaestionibus, quae sectas quasdam parere videbuntur.

Caput secundum – De soliditate — Soliditatem in eo collocant patres Romani Collegii, ut ea prohibeantur tantum, quae facile et communiter trahuntur in malam partem. At hic magna latet deceptio. Nam, quae facile et communiter trahuntur in malam partem, ea[f] prohibere pertinet[f] ad sanam tutamque doctrinam. At Constitutiones non modo sanam et tutam doctrinam, sed etiam securiorem, solidiorem et magis approbatam praescribunt (Part.[g] 4 c. 5 § ult. et cap. 14 § 1)[g][9]. Et P. Generalis iubet nos sequi doctrinam, quae admo-

[e] Part. 3 ... § 9 *in marg. m. Tucci* / [f] ea ... pertinet *in marg. m. Tucci* / [g] Part. 3 ... § 1 *in marg. m. Tucci.*

[4] Vide *ibid.* 49 86 et 150.
[5] Vide *ibid.* 86 et 13.
[6] Vide MP I 221 et 295.
[7] Vide MI *Const.* III 224.
[8] Vide *ibid.* 86 et 276.
[9] MP I 221 et 295.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

dum favet pietati. At, securior et faventior pietati [14*r*] doctrina non modo exigit ea prohiberi, quae facile et communiter, sed etiam, quae a multis viris doctis censetur trahi posse in malam partem.

Neque dicas, ea sic trahi non ex sua natura, sed ex mala consequentia disputantium; quoniam hoc diiudicare difficillimum est. Nam video aliquos nostrorum publice docuisse, nostram voluntatem, ex se indifferentem ad utrumlibet, a Deo praedeterminari ad actum peccati; et cum illis obiicitur, ergo Deus est causa peccati, dicunt, id inferri per malam consequentiam, cum tamen optima sit. Alii docuerunt, humanitatem Christi prius fuisse unitam divinae existentiae, quam subsistentiae Verbi; et cum illis obiiceretur, ergo unio immediate fuit facta in aliquo communi tribus personis, respondent, hanc esse malam consequentiam; at optima est, cum existentia divina una sit, sicut et essentia communis tribus personis. Alii docuerunt, angelum non esse in loco per quamlibet applicationem virtutis, ut S. Thomas et thomistae communiter docent, sed per operationem proprie transeuntem, qualis est motus localis; et cum illis obiiceretur, ergo angeli beati non sunt proprie in coelo empireo, quod est localiter immobile; respondent, esse malam consequentiam; cum constet esse bonam. Et sic de aliis multis. Quare hoc refugium malae consequentiae, cum sit occasio absurdissimarum [14*v*] opinionum, non debet esse regula definiendi opiniones.

Quocirca si volumus nostram doctrinam non modo tutam et solidam, sed etiam securiorem et solidiorem esse, qualem exigunt Constitutiones, non modo prohibere debemus ea, ex quibus constat aliquid absurdum bene sequi, sed etiam, cum de eo est probabilis suspicio inter multos viros doctos; cum non solum ab evidenti absurditate, sed ab eius etiam probabili suspicione nostros deceat esse immunes. Adde, quod iste delectus opinionum est quoddam remedium, quo medicamur non abstractae cuidam ideae Platonis, sed personis, quales[h] Societas habere solet[h]. Solet autem habere multos professores; quorum in tanta multitudine alii sunt nimium acuti et insolentes, alii non praestant ingenio, alii nec libris nec otio abundant, alii nunc primum docere incipiunt, alii sunt ambitiosiores et cupidi rerum novarum, alii aliis de causis ita affecti, ut facile labantur interdum in aliqua dicta, ex quibus non per malam, ut ipsi putant, sed per bonam consequentiam non nihil inferatur absurdi ac periculosi. Quae pericula, cum practica sint et frequentia, in tam magno corpore caveri non possunt, nisi prohibeantur etiam illa, in quibus aut aliqui iam lapsi sunt aut alii lapsuri probabiliter videntur, ne cogantur quaerere medicamenta post vulnus. Quod si ea omnia comprehendi non possunt, non ideo plurima, quae possunt, cavenda non sunt. Nam ars nautarum, [15*r*] medicorum, bellatorum, si non potest omnia pericula cavere, cavet tamen plurima, quae potest.

Iamvero, si noster Commentarius perlegatur, is facile ostendet, a nobis non esse definitas, nisi vel communiores sententias, in quibus saltem servandam esse uniformitatem supra diximus, vel quae ad supradictam soliditatem pertinent.

Caput tertium – De uniformitate et soliditate simul — Utrique videntur esse posse communes annotationes quatuor vel quinque. – Prima, omnem nostrae uniformitatis et soliditatis normam ex solo fere S. Thoma petendam esse, ut[i] extra illum vix aliquid (nisi errori proximum sit) oporteat definire[i], dicere videntur patres Collegii. Id vero longe a nostro discrepat Instituto. Non enim sectarii sumus. Immo[j], provinciae, quae nostram Formulam non probarunt, hoc se maxime abhorruisse testantur, opinantes se per nostram Formulam futuros esse thomistas. Nos vero sectam nullam sequimur, nisi illam quam Constitutiones

---

[h] quales ... solet *in marg. m. Tucci* / [i] ut extra ... definire *in marg. m. Tucci* / [j] *p* Immo *del.* falluntur, si putant nostram doctrinam, non esse, et debere dici

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

praescribunt; nempe, doctrinam tutiorem, solidiorem, magis approbatam, communiter receptam, meliorem, convenientiorem. Hanc vero ubicunque, sive in D. Thoma sive extra S. Thomam repetimus, amplectimur. Immo P. Ignatius, quia optimam et approbatissimam praescribebat, eamque ut plurimum in D. Thoma videbat esse, ideo D. Thomam praelegendum esse in scholis statuit; [15*v*] non eam amplexatus doctrinam, quia est S. Thomae (id enim faciunt iurati in verba magistri[10], quales nos non sumus), sed quia est communius approbata; ita ut non doctor, sed communior approbatio faciat authoritatem, et propter hanc ille, non haec propter illum deligatur. Quam fuisse P. Ignatii mentem, ex eo constat, quae saepe docet, esse sequendam solidiorem et magis approbatam doctrinam, et libros ac doctores, qui eam docent. Ita, ut eligendi legem illa istis afferat, non e converso. Quid vero absurdius, quam extra S. Thomam id non definire communiorem[k] aliquam (si qua talis occurrat) doctrinam[k], propter quam ea ipsa definimus et amplectimur, quae sunt in S. Thoma? Immo, haec ipsa doctrina communior, cum sit quaedam ratio prior, favorabilior, plausibilior, Constitutionibus coniunctior, honorabilior, tutior, huic nostri potissimum acquiescent.

Adde quod multae provinciae nobis scripserunt, extra Hispaniam non esse magnam S. Thomae authoritatem, et illic esse magno in pretio propter illustre nomen aliquorum dominicanorum. At horum authoritati non multum cedunt academiae nostrorum, ut possint, si velint, opinionibus receptis extra S. Thomam non minus authoritatis afferre. Quin etiam P. Emmanuel Rodriguez[11] testatur, olim in Lusitania S. Thomae nomen celebre non fuisse, sed id postea effectum esse opera et authoritate nostrorum. Quare ridiculum est [16*r*] dicere, Societatis nostrae consensum, praesertim innixum communi doctrinae, non posse S. Thomae authoritati esse aequalem aut etiam superiorem.

Neque valet, quod aiunt, cum S.i Thomae theologia perfectissima sit, non posse illi deesse, nisi leviores aliquas quaestiones. Nam si S. Thomae doctrina, quamvis plenissima sit, omisit tamen aliquas quaestiones securitati necessarias, ut ipsi fatentur, sicut de Ecclesia, de papa, de concilio etc., cur nequiit omittere alias graves et magis approbatas, quae sunt inferioris gradus quam illae? Si quaedam principalia reliquit, cur non et quaedam secundaria? Et plane inanis est quaestio, sintne hae quaestiones paucae, an multae; quaecunque sunt, quia communiter receptae, sunt definiendae.

Annotatio 2a – Magni facere videntur patres Collegii, quod securitas sit magis necessaria, quam uniformitas. At probant quod non est in quaestione. Quid? An quia cibus est magis necessarius quam vestitus, ideo non curanda, quae pertinent ad vestitum? Addunt adhuc, diiudicari facilius propositiones securiores, quam probabiliores. Id primo negari potest; nam quamvis fidei principia, ex quibus iudicatur securitas, sint certiora, quam principia naturalis rationis, ex quibus probabilitas desumitur; [16*v*] tamen haec etiam certa sunt, et quod plus est, evidentia; quare facilius ex his, quam ex illis iudicium potest institui. – 2º Id esto, concedatur; nihil ad rem; nam nos modo definienda contendimus recepta communius, quae magis in promptu sunt (cum tanquam ad sensum pateant), quam quid exigat ratio securitatis.

Annotatio 3a – In eo autem maxime discrepamus, si putant, S. Thomae interpretationem liberam esse permittendam. Per hanc enim quicquid elaboratum est, infectum et inuti-

[k] communiorem ... doctrinam *in marg. m. Tucci.*

[10] Vide mon. 1 adn. 24.

[11] E. Rodriguez S.I. (ob. 1596), praep. prov. Lusitaniae (1574-80), deinde assistens Lusitaniae (1581-1594); cf. MP III 445 et *Synopsis hist. S.I.* 632.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

le fiet. Nos enim opinandi licentiam voluimus cohibere iuxta Constitutiones. At patres Collegii licentiam illam, quam videntur tollere, maxime introducunt sub alio colore; cum nulla sit opinio, quae non soleat ascribi S. Thomae. Itaque, si non audiendi, qui petunt omnem opinandi licentiam, multo minus illi, qui sibi S. Thomam libere interpretandum deposcunt. Ii namque sub speciosiore quodam pallio eandem licentiam efflagitant; cum praesertim nec quicquid aliquibus thomistis placuit, sit e re nostra; nec singula S. Thomae loca exposuerint, quare in his aliquid introduci posset quod non expediat.

Et sane concedimus, nostros ad maiorem consensionem et soliditatem obligari a nostris Constitutionibus, quam dominicanos a suis. Id vero nec novum, nec durum est volentibus servare suum institutum. Nam et Constitutionum nostrarum vi ad plura alia obligamur, quam domini-[17*r*]cani; neque id novum est.

Huc accedit, quod S. Thomae loca, quae varias patiuntur expositiones, sunt verbi gratia centum. In his, si quae sunt non magni momenti, liberum sit nostris sequi expositionem, quam malunt, quam thomistarum. At si in illis sunt verbi gratia quindecim aut viginti aut triginta, quae duas expositiones habere possunt, quarum una doctrinae omnium theologorum fere, aliquando etiam pietati valde conveniat, altera discrepet, cum utraque per se habeat aliquos thomistas, cur prior praeferenda non est, cum nostro Instituto maxime faveat?

At aiunt, per has interpretationes non esse viam nostris aperiendam, ut S. Thomam trahere discant, quo velint. Hoc speciose dicitur, sed vereor ne etiam artificiose. Nam primo, si qua S. Thomae interpretatio probanda est, ea melius et tutius seligitur Societatis iudicio, quam singulorum ex nostris. – 2º In his paucis, in quibus una expositio congruit doctrinae communiori, altera dissidet, vel est libertas concedenda, et tunc a nostro recedimus Instituto; idque sine causa, cum S. Thomas in utramque partem trahi posset. Imo, si trahi non posset, esset ipse potius deserendus, quam doctrina magis approbata communiter in Ecclesia; vel aliquid definiendum, et tunc constat, eam partem definiendam, quae receptae communiter doctrinae favet. – 3º Si S. Thomam alio traheremus, quam exponatur a thomistis communiter, res [17*v*] mali esset exempli, et regula daretur nostris, idem faciendi detorquendique S. Thomam in suas sententias. At hoc nobis a Collegii patribus obiicitur, quia Commentarium non legerunt, in quo nullam S. Thomae expositionem posuimus, non desumptam ex illustribus thomistis et quidem pluribus. Id vero tantum abest, ut mali sit exempli, ut potius optimi sit, quia nos ex duabus thomistarum expositionibus eam praetulimus, quae pietati et magis approbatae doctrinae consonant. Quod ut nostri faciant, optandum est. Imo expedit hoc exemplum et hanc regulam exponendi S. Thomam nostris tradi. – 4º Tanto haec veriora sunt, quia nos non obligamus nostros, ut doceant mentem S. Thomae esse istam vel illam; sed Commentarius explicat communem doctrinam allatis verbis omnium doctorum; postea addit, non debere dici, eam contrariam S. Thomae, cum id a thomistis varie exponatur; et qui illum pro nobis velit interpretari, illustres habebit thomistas, quos sequetur. Hoc tantum dicitur, nulla additur obligatio ad S. Thomae expositionem, sed solum ad rem propositam, quae est doctrina communior.

Annotatio 4a – Ostendunt adhuc, in S. Thoma multas esse leviores quaestiones, ex quibus longe plures adhuc liberae possent excipi. Id vero magnopere probare non possumus; tum quia caeteris paribus praeferendus est S. Thomas etiam in levibus. Tum quia iudicium, sintne levia, an [18*r*] gravia, est molestissimum, et vix conveniemus, nisi post multos annos. Nam, et quae a nobis definita sunt, nobis videntur gravissima omnia, illis vero levissima omnia; tum quia haec prope infinita sunt, et plura latent quam appareant. Quod si omnia essent colligenda, hoc opus diuturnitate temporis eluderetur; tum quia iam maior pars provinciarum contenta, ut haec in S. Thoma remaneant definita; tum quia id magis

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

expedit ad concordiam, quae quanto minus potest, exponenda est periculo etiam in levibus; cum frequenter cernamus, non modo de re levi, sed etiam de verbulo atrocissimas in scholis excitari tragedias praeceptorum. Non enim materia, sed emulatio alit altercationes. Mittantur nunc propositiones, quas approbarunt provinciae. Nam semper aliae et aliae poterunt addi per triennia, ut dicitur in nostra Formula[12].

Annotatio 5a[1] – Aiunt, colligendas esse res philosophicas, ne quae sint huiusmodi, dubitari possit. Id vero optandum est, sed timeo discordias et diuturnitatem. Addo etiam, non eas liberas[m] relinquendas, sed iuxta communia philosophorum axiomata definiendas. Nam si et philosophicae sunt, vel relinquantur a theologo, vel iuxta receptam philosophiam definiantur. Cur enim liceat theologo novam condere philosophiam in rebus philosophicis? [18*v*]

Ex his patet, dum nostra Formula et haec patrum Collegii[n] censa comparantur, si res exigatur ad normam Constitutionum, eas favere nobis expresse; si spectentur rationes, nostras nihilo esse infirmiores; si doctorum authoritas, Commentarius doctorum verba refert fideliter, et a nobis stat; si denique satisfactio nostrorum, per censuram satisfit tribus tantum, per nostram Formulam nostrae congregationi et maiori parti provinciarum, quae indigne ferrent, si audirent, quae illis placuere, in trium gratiam retractari. Salvo meliori iudicio.

4

P. STEPHANUS TUCCI S.I.
ANNOTATIONES IN CENSURAM TRIUM PATRUM COLLEGII ROMANI
Anno 1589

TEXTUS: *Stud. 2*, f. 7*r*-10*v*; autographum.

TEMPUS: Cum documento, quod «Iudicium ... » inscribitur (v. supra, mon. 2), annus 1589 assignatus sit, responsum, seu «Annotationes ... » quoque Patris Tucci eodem anno exaratum fuisse iure praesumi licet.

Annotationes in censuram trium patrum Collegii Romani[1]

Annotatio prima – Placent multa, quae in hac censura dicuntur; praesertim leviora quaedam, quae istone, an illo modo ponantur, parum interest. Qualia sunt, quae habentur vel in fine tertiae regulae de conciliandis authoribus, vel in quarta regula de additionibus ad tertiam partem[2] et huiusmodi alia.

Annotatio secunda – De caeteris paulo gravioribus, in quibus dissidere videmur, illud universim posset dici, nihil fere in hac censura obiici nostrae Formulae, quod a nobis et praecogitatum et confutatum non sit in Commentario[3]; quem si legerunt, rationibus, quae

[1] Annotatio 5[a] *in marg. m. Tucci* / [m] liberas *in marg. m. Tucci* / [n] patrum Collegii *in marg. m. Tucci*.

[12] Vide regulam Formulae octavam; supra, mon. 1, p. 2.
[1] Censuram trium patrum v. supra, mon. 2.
[2] Tertiam et quartam regulam de opinionum delectu vide supra, mon. 1, p. 1.
[3] De qua Formula et Commentario vide *ibidem*.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

illic habentur, non plene responderunt. Neque id arroganter dici putandum est; quoniam quae illi tres intra mensem excogitarunt, mirum non est, si a nobis etiam cogitata et discussa fuerunt per annum illum a congregantis? et per quatuor sequentes annos[4], et per congregationes omnium provinciarum, quas habemus in manibus. Sufficeret itaque legere Commentarium, ubi diluuntur ista et plura alia.

Annotatio tertia – Quod aiunt, praeter faventia pietati, caeteraque ita communia, ut contraria singularia sint, nihil aliud esse extra S. Thomam definiendum, nullo modo placet. Nam et alia quoque videntur definienda, quae vel communiora sunt vel funda-[7*v*]menta multarum quaestionum, innixa illustribus theologis et firmis rationibus, quibus experimur, vix responderi in publicis disputationibus; ea praesertim, quae S. Thomas non tractavit, aut tam obscure, ut in utramque partem trahi soleat. Horum ratio habetur in Commentario; in quo etiam confutatur censurae fundamentum illud: haec non fuisse definita, nisi quia placuerunt deputatis. Quod cum a principio nobis obiecerint patres Collegii, et id saepius pro re oblata inculcaverint, et post tot nostra responsa in eo adhuc haereant, decidi aliter non potest, quam Paternitatis vestrae authoritate. Nam in eo vere dissidemus, nec immerito. Nam huiusmodi censura primo evertit seipsam. Nam, an aliqua fidei faveant, ipsi fatentur, posse et solere dissideri. Quomodo Societas illa internoscet, nisi suorum doctorum iudicio, quod multo difficilius est, quam de reliquis, cum praesertim velint, ne quaevis faventia pietati definienda essent, sed quae per seipsa sint talia. Experiantur licet, quam sit facile id diiudicare. Fatentur etiam, posse nostros dissentire in iudicando, quae sint philosophica, quae sint minutiora, quae graviora etc., et ideo Societatis iudicio definienda esse. At Societas quomodo ista definiet, nisi per aliquos deputandos. Nonne videntur his etiam obiici posse, quod nobis obiiciunt.

2º Haec censura labefactat authoritatem omnium humanarum legum et deliberationum. Cum enim omnium gentium more ac duce natura publica negotia et consi-[8*r*]lia non soleant expediri, nisi aliquot deputatorum arbitrio, isti calumniae patere possunt omnia, quae humano consilio geruntur privatim et publice. Quare angelorum voces expectare cogemur.

3º Cum haec Formula iam approbata sit a maiori parte provinciarum, per se, non per accidens bona iudicanda est. Quoniam in humanis ea pro bonis habentur per se, quae probantur ut plurium vel a pluribus sapientibus. Immo, videtur iste sensus maioris partis Ecclesiae, quae in his disputationibus sequitur suorum doctorum et academiarum sententiam; quam melius scire non possumus, quam ex responsis doctorum, qui sparsi per omnem Ecclesiam, credendi sunt percallere, quid in singulis provinciis doceant academiae theologorum. Quare illa ratio censurae non nostram Formulam, sed ipsam censuram facit bonam per accidens, quia accidit, eam placuisse tribus, cum caeteris displiceat.

4º In ipso Commentario traditur fuse regula, quam secuti sumus in definiendo, et pluribus rationibus communitur. Quomodo igitur recurritur ad placitum deputatorum, qui bene distinxerunt inter vera et definienda. Si qua vero non videntur posse ad eam regulam revocari, aut aliqua praetermissa esse, illa speciatim annotentur, non evertatur regula. Nam nos etiam fatemur, non potuisse nos omnia colligere, sed per triennia colligentur. Tandem, est nimis abiecte sentire de tot viris doctis et gymnasiis Societatis nostrae, si quod illis visum est, modicae authoritatis esse videatur eo nomine, quia est iudicium particularium hominum. [8*v*]

---

[4] Per unum annum in congregatione sex patrum habita Romae anno 1583/84 de instituenda ratione studiorum (cf. MP V p. 2-5), et «per quatuor sequentes annos», quo P. Tucci una cum sociis totam Rationem studiorum (1586) retractavit.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Annotatio quarta – Sancti Thomae interpretationem liberam postulant. Hoc est evertere omnia; quia sua quisque commenta Sancto Thomae attribuet. Quod si tolerandum, publico potius iudicio, quod solidius et in paucioribus et, quando oportet, esse credendum est, quam privato fieri deberet. Tametsi id nunquam fiat in nostra Formula, cum fere nunquam, nisi in plane manifestis obligentur nostri ad certam Sancti Thomae interpretationem; sed postquam doctrina aliqua communiter recepta definitur, additur in hunc fere modum: De Sancti Thomae sententia non constat; nam thomistae illum varie exponunt. Quem si per nostram propositionem aliqui nostrorum exponere velint, bonos habent authores; illud constat non posse vere dici, illam propositionem esse contrariam S. Thomae. Nonne id modestius ac tutius est, quam liberam cuilibet interpretationem in rebus gravibus concedere? Id certe esset, mutato tantum nomine, sub alia effigie retinere libertatem opinandi. Nec satis consulitur, si dicatur, sequatur semper aliquam thomistam boni nominis. Nam, quorundam thomistarum interpretationes sunt alienae a communiori et magis recepta doctrina, quam exigunt Constitutiones. Aliae vero etiam a pietate discrepant. Quid? Si omnes theologi negant, angelum esse in loco per transeuntem operationem, et omnes etiam thomistae intelligunt [9*r*] Sanctum Thomam de applicatione virtutis quolibet modo, cur propter unum Ferrariensem aliter interpretantem debet recedi a tam recepta doctrina? Cum praesertim theologi communiter dicant, illam opinionem de transeunte operatione non bene convenire cum fide, quae praedicat descensum animam Christi ad inferos, et angelos atque animas esse in caelo empyreo vel in inferno. Hoc exemplo, quamvis non praecipuo, uti volui, ut ostenderem, ne huiusmodi quidem res esse contemnendas. Nam et aliae sunt thomistarum opiniones longe magis intolerandae, quas in definitarum propositionum catalogum allegimus; res quidem imprimis necessaria.

Annotatio quinta – Vellent excipi a S. Thoma minutiora quaedam; distincte etiam tradi, quae sunt philosophica. Res multorum annorum. Nimirum, iam experti sumus, quam aegre evincatur aliquid definiendum. Sed et septimam regulam[5], quam multae exigunt provinciae, tollunt. Addunt praeterea, nec a rationibus Sancti Thomae, nisi raro et graves ob causas recedendum. Haec istam Formulam vel odiosam reddent, ut vix introducatur, vel in longum tempus extrahent, ne quicquam fiat. Animadvertant, hanc rem non posse nunc prodire plane perfectam, ideo in ultima regula tradi modum, quo possit paulatim perfici per ea, quae in provinciis subinde elaboranda ac Romam mittenda sunt. Et postquam res fuerit omnino suis numeris absoluta, tunc non erit opus rectorum potestate, qui cum aliquo dispensent, si velit a S. Thoma recedere in iis, quae universaliter iuxta S. Thomam definiuntur. [9*v*]

Annotatio sexta – Duo in mentem veniunt remedia, quibus ista res expediatur. Unum, ut de Formula ipsa non amplius fere deliberetur; quod quidem maiori parti provinciarum placuit; quae ferent non parum gravate, si trium patrum, et quidem eorum, qui hanc Formulam gravius quam caeteri impugnarunt, censura suis praeferatur responsis; cum praesertim iis etiam provinciis, quae dissensere, satisfactum valde sit, tum quia conceditur, ut rectoris permissu aliquando deserant S. Thomam; tum quia relinquitur facultas scribendi per triennia quicquid aliter videbitur de definitis in hac Formula; tum quia in multis propositionibus in gratiam aliquarum provinciarum apposita est aliqua declaratio vel distinctio vel moderatio; tum quia additis est Commentarius, quo ostenditur, quam commode et probabiliter possent definita defendi. Certe, si Constitutiones nostras, ex quarum verbis haec Formula conflata est (ut indicat Commentarius)[6], magni faceremus, adhuc plura definien-

[5] Septimam regulam de opinionum delectu (1588) vide supra, mon. 1, p. 2.
[6] Vide mon. 1 cap. 2: «Quantum eadem Formula nostris Constitutionibus congruat»; supra, p. 5.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

da esse contenderemus; nec in paucarum propositionum accessione aut decessione moraremur; cum praesertim exigant illae nostrorum consensionem non modo in receptis communiter, sed etiam in iis, in quibus doctores catholici variant. P. 3 c. 1 litt. O[7].

Alterum, ut omissa Formula, patres Collegii descendant ad particulare examen propositionum; in iis enim, si Commentarium legerint, non multa invenient ex iis, quae in genere improbant; possent et aliquae mutari; et si in aliquibus non conveniemur, res authoritate Paternitatis vestrae decidetur[8]. [10*r*]

Compendium Formulae nostrae, ut uno aspectu percurrere possit

Primo – Mens nostrarum Constitutionum est, ut fere in omnibus sit una doctrina nostrorum, eaque definita iudicio Societatis. Probatur in Commentario pag. 13 et sequentibus[9].

2º – Mens ista Constitutionum cum nunc primum incipiat introduci, non potest tota simul in praxim revocari, sed conandum est, ut in plurimis observetur. Probatur in Commentario pag. 43[10].

3º – Si in plurimis stabilienda est nostrae doctrinae consensio et soliditas, id melius praestari non potest, quam si ea definiantur, quae vel admodum favent pietati, vel sunt receptioris communiorisque doctrinae; et haec tantum sunt, quae definiuntur in illis quaestionibus, quas S. Thomas non pertractat. Vide Commentarium pag. 70 et sequentibus[11].

4º – In quaestionibus, quae habentur in S. Thoma, observata sunt quatuor: Primum – Quae gravia sunt et bene probata a S. Thoma, iuxta illum generaliter definiuntur. Secundum – Quae S. Thomas probat non satis accurate et acerrime confutantur, si definienda essent, contra illum essent definienda. Id num fiat, libera relinquuntur. Vide Commentarium pag. 85[12]. Tertium – Quae leviora sunt, nec graviter impugnantur, quamvis libera potuissent relinqui, ea tamen melius fuit iuxta S. Thomam generaliter definire. Probatur in Commentario pag. 86[12]. [10*v*] Quartum – Ea, in quibus S. Thomae mens obscura est, libera relinquuntur, sed iuxta expositionem alicuius ex thomistis, exceptis paucis et gravissimis quaestionibus, in quibus operae pretium fuit certi aliquid definire iuxta interpretationem aliquorum thomistarum. Probatur pag. 76 et 92[13].

5º – Quae pietatis gratia definiuntur, non debent esse ea tantum quae necessario connexa sunt pietati, sed multa etiam alia, etiamsi periculum esset non ex parte rerum, sed etiam personarum. Probatur in Commentario pag. 39 et 81[14]. – Salvo meliori iudicio.

---

[7] Vide MI *Const.* III 86.
[8] P. Tucci fuit sententiae, ut quae de opinionum delectu semel statuta fuerant, auctoritate praepositi generalis introducantur; cf. eius epistolam, diei 14 decembris 1588 ad P. Generalem datam.
[9] Vide mon. 1.
[10] Vide *ibidem*, p. 13.
[11] Vide *ibidem*, p. 19.
[12] Vide *ibidem*, p. 23.
[13] Vide *ibidem*, p. 21 et 22.
[14] Vide *ibidem*, p. 12 et 22.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

5

P. ROBERTUS BELLARMINO S.I.
QUID DE CATALOGIS PROPOSITIONUM SENTIAT
Anno 1591

TEXTUS: ARSI, *Fondo Ges. 656/A*, p. 21-22 (*prius* 41-44); autographum. In margine superiore folii 21 alia manu: P. Roberti Bellarmini.

TEMPUS: Initio documenti loquitur auctor de itinere in Galliam; profectus vero est Roma mense septembri 1589, reversus autem mense novembri anni 1590 (vide inferius, adn. 2). Quare annus 1591 scripto commode atribui potest.

EDITIO: BACHELET, *Bellarmin avant son cardinalat* 513-15.

Circa definitas[1]

Sum in eadem sententia, in qua eram antequam Roma discederem[2], et in qua fueram ante sex annos, cum a me Reverenda Paternitas Vestra quaesivisset, quid de hac re sentirem; quam sententiam tunc brevi scripto comprehendi[3].

Censeo igitur, non esse definiendas propositiones extra Sanctum Thomam, nisi paucissimas, easque solum ratione securitatis. Rationes hae sunt: 1.a quia alioqui numquam poterit reddi ratio neque nostris neque externis, cur hae propositiones definitae sint et non aliae.

2.a quia longe gravius onus imponetur nostris, quam habeant vel fratres dominicani vel alii religiosi, cum nostri cogantur defendere totam doctrinam Sancti Thomae, exceptis quibusdam sententiis, quae liberae relinquantur, et praeterea centum quadraginta alias definitas propositiones, quarum multae sunt contra Sanctum Thomam, aut certe contra doctrinam, quae communiter habetur Sancti Thomae.

3.a quia non sine causa fratres dominicani clamabunt, a nostra Societate damnatam esse Sancti Thomae doctrinam. [42]

4.a quia numquam tam accurate fiet ista definitio propositionum, quin detur locus reprehensioni; et sane turpe erit, si cogamur retractare sententias in tota Societate definitas; et forte maiori periculo exponimus Societatem tot propositiones definiendo, quam si nulla definiretur. Verbi gratia, propositio decima ex definitis in 1.a 2.ae docet, non posse nos resistere tentationibus vehementioribus sine Dei auxilio. At sancti patres et pontifices veteres, aliqua etiam concilia docent, nulli tentationi posse nos resistere sine Dei auxilio. Propositio quinta decima docet, posse fieri, ut eodem auxilio divino adiuti duo homines, unus convertatur, alter non convertatur. Quae propositio, saltem in modo loquendi, contraria est Sancto Augustino et ipsi Apostolo dicenti: Quis enim te discernit[4]. Propositio quinta,

---

[1] Animadversiones Patris Bellarmino respiciunt Catalogos duos propositionum definitarum ex Summa S. Thomae, et liberarum, anno 1588 a P. Tucci conscriptos; de quibus cf. MP V p. 22*.

[2] P. Bellarmino mense septembri anni 1589 Roma profectus est in Galliam in comitatu cardinalis Caietani; unde mense novembri anni 1590 reversus est; vide BRODRICK, *Robert Bellarmine* (London 1961) 116.

[3] Hoc breve eius scriptum non invenimus, sed conservatur aliud, eodem tempore, hoc est anno 1585 confectum, quod inscribitur: *Iudicium theologorum Collegii Romani de delectu opinionum*, quod videre est in MP VI 27-34.

[4] Cf. 1 Cor. 4 7.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

secunda et quintadecima de Scripturis videntur mihi contrariae omnibus auctoribus, qui hactenus de hac re scripserunt. Quare oportuisset non absolute eas definire, quasi certissimae sint, sed iniungere nostris, ut non docerent hoc aut illud, si ita placebat. Similiter prima et tertia propositio de Ecclesia videntur facere duas ecclesias, unam visibilem alteram invisibilem. Sunt etiam aliae, quae non carent reprehensione.

5.a quia non habemus exemplum aliarum religionum aut academiarum, quae tantum cumulum propositionum defini-[43]tarum ediderint, excepta parisiensi academia, cuius tamen definitiones passim contemni, interdum etiam rideri solent.

6.a quia odiosum esse solet tum academiis, tum inquisitoribus, quod privati homines definiant propositiones.

7.a quia ista definitio tot propositionum, quarum contrariae sine ullo periculo defendi possunt, videtur fere seminarium multarum querimoniarum et discordiarum in Societate.

Circa liberas

Optassem, non relinqui liberas propositiones illas, quae videntur ex praecipuis in doctrina Sancti Thomae. Id enim multum faceret ad uniformitatem doctrinae. Tales sunt propositio sexta de applicatione ad operandum, duodecima de peccato angeli praecedente inconsideratione; item propositio prima ex 1.a 2.ae de beatitudine, an consistat in actu intellectus; secunda de electione mala, an requirat defectum praevium intellectus practici; tertia de prima volitione, an determinetur a Deo; quarta de electione minoris boni pro libitu; quinta de imperio, an sit actus intellectus. Item, prima ex 2.a 2.ae de actu fidei et scientiae, an simul esse possint in eodem. Item prima ex 3.a parte de incarnatione Christi, si Adam non peccasset. Duodecima de baptismo parvulorum, invitis parentibus. [44]

Circa animadversionem[5]

Illa Animadversio videretur posse omitti, ut etiam annotatio erroris Sancti Thomae de tabula arcae; siquidem ista elevant auctoritatem Sancti Thomae, quae apud nostros magna esse debet, sine ulla necessitate. Facile enim unusquisque per se intelligere potest ea, de quibus in hac animadversione monemur.

[5] Quam «Animadversionem» vide in MP V 326.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

6

ORDO ET PRAXIS STUDIORUM INFERIORUM IN COLLEGIO ROMANO

Anno 1589

TEXTUS: 1. Romae, Bibl. Naz. Vitt. Em., *Ms. 3560 (Mss. Gesuitici 1433)*, f. 368*r*-401*v*; originale. — 2. *Ibidem*, f. 190*r*-97*r*; exemplum incompletum et imperfectum; cf. *Mon. Paed.* (1901) p. 872.

SUMMARIUM: *1. Quae ad pietatem pertinent. – 2. De disciplina. – 3. De exercitiis litterariis. – 4. De examinibus. – 5. De academiis. – 6. De offitio praefecti studiorum humaniorum.*

Instruttioni per i maestri
e consuetudini che si osservano nelle classi dalla rettorica in giù inclusive[1]

Delle cose che appartengono alla pietà[2] – Cap. I

Dell'essortar et promover alla pietà – La principal cura de maestri deve essere d'incaminare i loro scolari nella devotione, pietà, timor di Dio[3]. Al che molto aiuta il tener la scuola in disciplina, et procurar che li scolari da dovero se diano allo studio. Et venendo buon occasione nelle lettioni et altri essercitii sogliono tal volta dir qualche cosa che stimoli li scolari alla virtù. Si guardano però di essortar' direttamente o indi-[368*v*]rettamente ad entrar nella Compagnia. E benché possano incidentemente lodar ancor in publico la Congregatione, nissuno però essorta publicamente ad entrar in essa; pur in privato lo possono fare, supposta la inclinatione delli giovani et altre circostanze.

Della messa – Tutti li scolari sentono messa ogni dí al fin delle scuole, et li maestri che non sono sacerdoti la sentono insieme con loro. Li quali si distribuiscono a 10 o 12 per fila, acciò che non si facci confusione. Et oltre li censori che il prefetto tiene, ne costituiscono ancor' essi de gli altri, che gli referiscano, chi manca, o chi parla, o fa le baie. Et li maestri di humanità e terza di grammatica con i loro scolari, et quei della rettorica, i quali hanno alla messa per luogo gli balaustri, essendo più vicini al altare maggiore, finita la messa, si fermano in piedi, acciò che l'altre scole più vicine alle porte escano senza confusione. Et intanto il tempo che entrano et escono di chiesa[a], tengono i scolari silentio. [369*r*]

Delle confessioni – Fanno li maestri particolar diligenza che tutti li scolari suoi si confessino almeno ogni mese in chiesa con il confessore delle scuole, cominciando dal principio del mese, non eccettuando alcuno senza saputa et consenso del P. Rettore, fuor delli Collegii, orfanelli, religiosi e Congregationi.

Devono procurar i maestri di esser molto uniti con i confessori delle scuole, persuadendosi che all'hora le scuole andaran bene, quando li scolari haverano il timor di Dio. Et così devono mostrar di far gran conto della virtù, lodando et anteponendo, caeteris paribus, i più virtuosi a gli altri.

---

[a] di chiesa *sup. alia m.*

---

[1] Post titulum Pater Brunelli propria manu adnotavit: «Raccolte per ordine del P. Agostino Justiniano, rettore del Collegio Romano circa l'anno 1589; et gran parte son inserite negli ordini stampati».

[2] Vide cap. *Della cura di costumi*; infra, mon. 7.

[3] Vide *Regulae praeceptorum S.I.* (1569) n. 1 et 2; MP II 224.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

I maestri non devono consultar con il confessore di cose che passano fra scolari, le quali concernano peccato, acciò che dia il suo parere, per il pericolo del sigillo. Delle cose però che si trovaranno o si saperanno, è bene fargliene sapere, acciò che si possa servir di questo, per aiutarli poi meglio nella confessione.

Si mandan a confessare due o tre al principio, e poi un o due, secondo che tor-[369*v*]nano, et portano il nome loro scritto al confessore. Il quale consegna poi tutti li nomi a ciascun maestro, acciò che si vegga il conto di chi non si è confessato.

Della predica – La Quaresima non si obbligano i scolari di andar' più spesso alla predica di quello che le regole delli scolari li obligano, cioè le feste.

Delle stationi – Il primo giorno di Quaresima li maestri avvisano li scolari, ciascun i suoi, che piglino le stationi in chiesa nostra con dir cinque Pater noster et cinque Ave Maria all'altar maggiore, et un Pater noster et Ave Maria per ciascun delli quattro altari minori[4]. Ogni maestro si trova presente con i suoi scolari, quando le pigliano, conforme al ordine che il prefetto delle scuole suol dare.

Della communione della Pasqua e fra l'anno – Prima che si diano le vacanze della settimana santa, i maestri avvisano i scolari, che sono obligati a communicarsi una volta alla parocchia propria, e che ciò posson fare dalla domenica delle Palme inclusive insino alla ottava de Pasqua.

Della predica la Quaresima – La Quaresima i maestri posson andar alla predica due volte fra la settimana, andando[b] tre di loro per volta[b], cioè parte il lunedí, parte il venerdí; restando gli altri tre che non vanno [370*r*] alla predica, a sentir messa con i scolari. Et il giorno di vacanza posson andar pure tutti al fin delle scuole, secondo[c] che il superiore l'indicarà[c], lasciando al prefetto la cura de scolari, in sin'[d] che si dice la messa, et si pigliano le stationi.

Della communione straordinaria fra l'anno et alle vacanze – Sogliono i maestri straordinariamente fra l'anno invitar' i scolari alla comunione per qualche festa, secondo la lor devotione, communicandosi con essi scolari. Et questo massime si suol fare verso il fin del anno, quando si fanno le vacanze.

Del oratione al principio et fine delle scuole – Li maestri dall'humanità in giù inclusive entrando in scuola s'inginocchiano con tutti li scolari, uno de quali recita con alta voce la seguente oratione: «Actiones nostras . . . » etc. Il medesimo fanno al fin de le scuole, facendo che uno reciti la seguente oratione o[e] simili secondo i tempi[e]: «Concede, misericors Deus, fragilitati nostrae praesidium . . . » etc. Et quando uno scolar' entra o esce di scuola, prima che esca o subito che entra, il maestro lo fa inginocchiare et dir le sopradette [370*v*] o altre orationi.

Della dottrina christiana – In tutte le scuole il sabbato a mattina gli ultimi tre quarti si dichiara et essercita la dottrina christiana. La quale nella rettorica non sono obligati a recitar a mente, né ad esser' interrogati. Ma nel altre tutti la recitano a mente al principio delle scuole il sabbato, come l'altre lettioni, assegnandosi loro settimana per settimana quel che hanno ad imparare. Et i maestri dichiarano quel che si sarà recitato per modo di breve esplicatione et lettione, e non di predica, interrompendo spesso il filo del ragionare con di-

---

[b] andando ... volta *sup. alia m.* / [c] secondo ... s'indicarà *sup. alia m.* / [d] *prius* fin; *sup.* sin' / [e] o simili ... tempi *alia m.*

---

[4] Post haec adiungitur: «Ogni maestro si trova presente con i suoi scolari, quando le pigliano, conforme al ordine che il prefetto delle scuole suol dare».

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

mandar spesso ali scolari di quel che si esplica di man in mano, acciò che stiano più attenti, et ne restino più capaci. Et si deve procurar con questo et con la chiarezza e facilità possibile, che li scolari intendano et formino concetto di quello che credono, ciascun' secondo l'età et capacità sua. Et cosí non si spende quel tempo in raccontar essempii di santi, massime lunghi, se non venisse tal volta a proposito di quel che si dichiara. Et si procura che ogn'uno la cominci da capo, et la [371*r*] seguiti d'imparare sin al fine, acciò che la sappino tutta.

Il primo sabbato di ogni mese danno a questo essercitio due hore; una la mattina et altra la sera, facendoli disputar sopra di quella, dando loro ancora de premii. Et questo s'intende in tutte le scuole dall'humanità in giù inclusive.

Il sabbato a sera, sonato il fin' delle scuole, detta l'oration' ordinaria, et usciti li scolari de Collegii e delle Congregationi, tutti gli altri dicono le litanie della Madonna con le seguenti orationi: «Gratiam tuam . . . » etc., come appare nelle tavolette. «Deus omnium fidelium pastor et rector . . . » etc. Alle quali si trovano presenti li maestri, facendo che un'delli scolari le dica, e gli altri rispondano. Et quando il sabbato è festa, le litanie per quella settimana non si dicono.

Del trattar di cose spirituali – Se ben' i maestri procurano di aiutar [371*v*] ancor spiritualmente i suoi scolari, et posson pigliar occasione, come s'è detto[5], tanto in schola quanto nell'academia, di dir loro qualche cosa spirituale, non però se deve pigliare o spender tempo determinato in scuola o dopo l'academie, o in qualsivoglia altro tempo o luogo per far essercitii spirituali con scolari, ancor che non siano di Congregatione. [372*r*]

De la disciplina – Cap. II

Del entrar' de maestri in scuola – Li maestri prima che si dia il segno d'entrar in scuola, non vi entrano per avanzar tempo, o per far recitare o riveder compositioni, o far altri essercitii di scuola. Ma ben sogliono, bisognando, un poco avanti trovarsi nel cortile delle scuole, per dare audienza privata a qualche scolare, o per[f] dar ad alcun' in privato qualche ordine.

Dato il segno dell'entrar in iscuola, lasciano ogni altra cosa. Et ancor che stessero con persona di rispetto, si sforzano di farla capace, rimettendola ad altro tempo, se bisognasse parlare più a lungo. Et sen'entrano subito in iscuola. Et fan diligenza che li scolari vi si trovino prima che essi entrino.

Del ricever scolari – Li maestri non pigliano, né accettano per iscolari, se non quelli che gli sono consegnati dal prefetto delle scuole, ancor che [372*v*] gli fossero dati da nostri, etiam superiori d'altri collegii.

Delle porte delle scuole – Le porte delle scuole dall'humanità in giù inclusive, sempre si tengono serrate, eccetto la state, nella quale si attaccano le store[g], tenendosi alquanto alzate, acciò che passi l'aria; ma in modo però che li scolari non possan' esser veduti di fuora.

Delli forastieri che vengono per trattenersi – Quando occorre che forastieri[h] o scolari[h] nostri entrin[i] o si fermin in alcuna delle scuole dalla rettorica[j] in giù inclusive, il prefetto li licentia con buon modo; havendo però risguardo a persone di rispetto, che per esser forastieri sogliono venir a vedere.

---

[f] per *sup.* / [g] *prius* stote / [h] *prius* li forastieri o li scolari / [i] *p* entrin *del.* in alcuna scuola / [j] *prius* humanità

---

[5] Vide supra, primum punctum huius capituli.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Del conoscer li scolari et tenerne conto – I maestri hanno particolar cura di conoscer bene in particulare tutti li suoi scolari, lo stato, l'abilità e profitto di ciascuno. Et per questo tengono scritti li loro nomi, e de padri loro, e di quei che ne hanno cura, et dove habitano, per far loro sapere, quando mancano, o quando si sviano, o non fanno frutto; e per farli chiamar tal volta et infor-[373*r*]marli a bocca.

Della modestia ne le scuole – Sin che li scolari stanno in iscuola, ciascuno sta al suo luogo, attendendo a gli essercitii che si fanno. Né si permette che vadano vagando per la scuola, né che si donino l'un al altro imagini, fiori o altra cosa; anzi[k] non si lasciano portar fiori a scuola[k]; né[l] scriversi l'un al'altro[l] polize, anchor che di cose appartenenti alla scuola. Et molto meno si permette il parlar con cenni o con cifre, o far altra cosa che habbia del sospettoso o licentioso, come mangiare in iscuola, tirar con schizi acqua rosa ecc.

Delli censori della scuola – Et per esser informati, oltre li censori che il prefetto tien' in ciascuna scuola, ne constituiscono ancor essi de gli altri, che gli riferiscano ciò che si fa in questa parte.

Del mutar i luoghi de scolari – Li maestri fra l'anno, o per qualche accidente che occorre, o perché alcuni non stiano bene insieme, possono mutar alcuno di luogho; osservando però l'ordine dato dal prefetto delle scuole, cioè grandi con grandi, etc. Et se vorranno far mutation notabile di più scolari o banchi insieme, o perché essi così giudichino, o per iistanza delli [373v] prefetti di congregationi, non possono ciò far senza conferirlo con il prefetto et con suo ordine esseguirlo. Quando[m] li maestri mutano alcuno di luogo, et poi al prefetto non paresse che stia bene, lo può il prefetto o allora o poco di poi rimutare; per mezzo però del istesso maestro[m].

Dell'uscir li scolari dalle scuole al fine – Nelle scuole dove sono scolari del Seminario o de altri Collegii, si procura che quelli al fin delle scuole escano prima de gli altri. Et gli altri secondo che escono di man in mano dalle scuole, se fa che si trattengano sí la sera, come la mattina avanti la loro scuola nelle loggie, acciò che la[n] mattina vadano alla messa senza confusione, et[n] la sera non siano d'impedimento alli Collegii et Seminario; i quali prima de gli altri escono dal Collegio;[o] et[p] cosí li maestri se ne stanno in catedra sino che sono usciti di scuola quasi tutti li scolari.

Del dare licenze – Possono tal volta li maestri dispensare con li suoi scolari dall'udir messa et altri essercitii et oblighi di scuola. Non però danno licenze generali, né molto lunghe, né troppo spesso senza avvisar il prefetto o il P. Rettore. Né manco danno licenza de recitar o andar a veder comedie, tragedie, palii o altre cose simili. Et nel tempo di processioni, come al Corpus Domini, entrar di ambasciatori et altre cose simili straordinarie, acciò che vi sia uniformità, si rimette al prefetto il dar queste licenze. Et quando il prefetto dà licenza, li maestri non le revocano senza sua saputa et consenso. [374*r*]

Non devono i maestri esser troppo facili in dar licenze, né troppo creduli, per il pericolo di molti sviamenti; e che molti di diverse scuole s'accordino insieme. E però quando c'è qualche sospetto di questo, non daranno licenza; o[q] più tosto[q] revocaranno le già date, secondo che giudicheranno meglio, o ch' il prefetto dirà loro.

Del uscir fuori al tempo delle scuole – Nel tempo delle scuole non si lascian' ordinariamente uscire li scolari, se non per qualche necessità, e un per volta; né si dà licenza all'altro, sin che quel non torna. Quando poi il portinaro o altri dimandano qualche scolaro, non vanno a trovare lo scolaro, ma lo dimandan al maestro, acciò che esso lo mandi.

---

[k] anzi ... scuola *in marg. alia m.* / [l] *prius* né che si scrivano / [m] Quando ... maestro *alia m. adiuncta* / [n] la matina ... confusione et *alia m. adiuncta* / [o] *p* collegio *del.* e la mattina vadano alla messa senza confusione / [p] et cosi ... scolari *alia m. adiuncta* / [q] o più tosto *in marg. alia m.*

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Delle regole delli scolari – In tutte le cose devono procurare li maestri che s'osservin' le regole de li scolari. Le quali ogn'uno dev' havere nella sua scuola attaccate al luogo solito, e leggerle ogni mese. Ma nella rettorica bastarà leggerle due volte l'anno; cioè al principio delli studii et alla Pasqua.

Delle reprensioni, penitenze, correttioni e castighi – Procurando che li scolari faccino il debito loro, quanto si può, con soavità, astenendosi del tutto dalle parole ingiuriose, né seriamente, né burlando, né ponendo sopranomi; portando [374*v*] ad ogn'uno nel parlar e conversare quel respetto che conviene, spetialmente al Seminario, Collegii et Congregationi. Non devono attribuir' all'universale quello che è colpa d'un solo o di più particolari; come per essempio, non devono dire: Quei del Seminario o de la Congregatione si portano male; sono i peggiori della scuola; et cose simili. Ma se bisogna riprendere o nominare, si dee fare nominando la persona colpevole solamente. Et quando bisogna usar severità, si tiene cura della moderatione et decenza. Et in castigando si servono del correttore. In absenza del quale non si servono d'alcuno scolaro, perché faccia l'ufficio del correttore; benché a ciò s'offerisse. Ma in tal caso li maestri possono essi medesimi castigar i proprii scolari, dando due o tre spalmate per volta; ma non già cavalli, né schiaffi o pugni etc. Et molto manco possono dare spogliature o altre penitenze insolite ne le nostre scuole. Ma in dar simili castighi o perdonargli fanno ricorso al P. Rettore o prefetto delle schole; e fanno quel che secondo le particolari occorrenze da loro gli vien detto. [375*r*] Quando alcuno scolare è molto negligente, sogliono li maestri dall'humanità in giù inclusive, per dar terrore a tutta la scuola, mandare quel tale accompagnato da un altro scolare fidato, ad alcuna de le classi inferiori, a fargli insegnar alcuna cosa, nella quale egli habbia errato. Il che però s'ha da fare molto di rado e con gran causa, doppo d'haver provato tutti li remedii.

Del mandare ad altre scuole – Dalla rettorica in giù inclusive non possono i maestri mandare li scolari a le scuole inferiori o superiori per restarvi senza consenso del prefetto. Il quale manco può mandare indietro scolari senza essaminarli prima, e senza consenso al meno d'un altro essaminatore; del che ancora si suol prima informare l' P. Rettore.

I maestri non devono essere troppo precipitosi in castigare, né troppo minuti in cercare occasioni; ma devon dissimular quel che si può senza pregiuditio del particolare et della scuola. Faranno poi diligenza, come s'è detto, che le regole, consuetudini et altri ordini, che si sogliono dare secondo le occorrenze, si osservino, castigando con spalmate o cavalli quelli che trasgrediscono. [375*v*]

Il medesimo fanno, quando vengono pregati da parenti de scolari, e quando alcuno si lamenta e prova qualche insolenza usatali [sic], o quando sono negligenti nel studiare, etc.

Di quei che mancano di venire a scuola – Quando alcuno manca di venir a scuola, i maestri fanno avvisar subito i lor parenti. Et mancando alcuno senza causa mezzo giorno, a questo tale si dà un cavallo. Ma se manca un giorno intiero, il maestro non lo piglia più in iscuola, ma lo manda al prefetto. Et quando allega causa giusta del suo mancare, non se gli crede, se alcuno de suoi con il venire qua, o con poliza di sua mano, non gliene fa fede. Et si manda a chiamare alcuno de suoi, quando la poliza fosse sospetta; il che accade spesso.

Delli molto infrequenti o scandalosi – I maestri non licenziano alcuno da le scuole senza saputa del prefetto. Et cosí quando hanno scolari o molto infrequenti o scandalosi etc., avvisano il P. Rettore o prefetto.

Di quei che ricusano correttioni o castighi – Quando alcuno ricusa d'accettar' il castigo, se è di poca età, si li può far una moderata forza. Ma non già sel' fosse grande, come da sedici o diciasette anni in su. E cosí i grandi come i piccoli non volendo accettar il castigo, si manda a chiamare il prefetto. Il quale piglia allora quell'espediente che li pare meglio. Et

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

giudicando [376*r*] che s' habbia da licentiare,[r] lo[s] manda fuor di scuola senza dirli altro. Et non lo licentia assolutamente dale scuole, se prima non ne tratta[s] col P. Rettore. E licentiato[t] che sarà alcuno con consenso del P. Rettore assolutamente dale scuole, se fosse[t] de Collegii o Seminarii, si riferisce al P. Provinciale, acciocché ordini che non sia tenuto in Seminario. E cosí li maestri non ammettono più quel che non havrà voluto ricevere il castigo, se il prefetto istesso delle scuole poi non gle lo rimena.

Del intercedere per scolari – I nostri non devono inpacciarsi in interceder per li scolari, accioché gli sia perdonato il castigo meritato o per passar ad altre scuole.

Del castigar quei della Congregatione – Circa il castigare quei della congregatione s'intenda che ancor essi, mancando del suo debito, saranno castigati come gli altri. Et quando occorresse che per mancamento di lettere o cose ordinarie di scuola ricevessero qualche cavallo, non s'intendono per questo esser esclusi dalla congregatione. Ma però il prefetto et li maestri non danno cavallo a questi[u] tali senza saputa e consenso del P. Rettore.

Delle cose sospette, segrete o false – I maestri nelle cose più leggere e dove solamente c'è qualche sospetto senza prova sufficiente, rimediano da se senza altra imputatione, riprendendo quel tale, ammonendolo etc. Posson ancora però, quando havessero alcuno per sospetto, conferire [376*v*] col prefetto, accioché egli ancora possa osservar quel tale. Ma quando fosse cosa segreta, saputa solo da lui, non la manifesti, ma da se stesso la rimedii, potendo. Et dubitando del modo, pigli conseglio del Superiore, overo de qualch'uno de consultori, o maestri di teologia. De le cose poi più manifeste, come ancora quando alcuno viene accusato da un'altro a bocca o per poliza, overo fosse cosa che passasse fra più persone, avvisino il prefetto.

Li scolari del Seminario et altri luoghi non possono lasciare gl'esercitii ordinarii dele scuole senza licenza delli maestri sotto pretesto di havere altri esercitii del Seminario. Et li maestri non sogliono dar licenza, se non in questo modo che, mentre che uno compone, exempli gratia, l'oratione o poema per quel Seminario, sia esente dal comporre la prosa o versi per la scuola; portando però a scuola quella compositione, come la portarebbe, se componesse quella della scuola; o almeno mostrando quel ch'ha composto; se già il maestro per la diligenza e bontà dello scolaro non gli paresse di fidarsi per quei giorni, facendosela mostrar solo[v] di quando in quando, o almeno una volta la settimana.

Dell'orationi che si recitano in publico – Ogni volta che s'ha da recitar qualche oratione [377*r*] o poema in sala, il prefetto delli studi del Collegio Romano lo fa intendere per tempo alli prefetti de studii de gl' altri collegii, accioché vi si trovino. E si fa ancora che li maestri dalla teologia insin' all'humanità inclusive l'avisino per tempo in scuola.

Dell'elegere i recitanti – Quando s'ha da recitare qualche cosa in publico, il prefetto o altri non eleggono recitanti senza dimandar prima parer al maestro.

Del modo di trattar con i scolari – Per edificatione de forastieri e buon nome della Compagnia, nessuno delli maestri o de nostri per qual si voglia occasione deve restar' mai con'un' solo scolare nelle scuole; ma quando fosse necessario ritirarvisi per qualche esercitio di lettere, sempre vi siano almeno due scolari presenti. E se pure occorresse dar qualche avertimento o ragionare a solo a solo di cosa che non convenisse udirsi da altri, lo faccino fuor di scuola o nel cortile, o dentro del Collegio, o in luogo publico, dove si suol trattar con forestieri.

---

[r] *p* licentiare *del.* dalle scuole né tratta / [s] lo manda ... ne tratta *in marg. alia m.* / [t] licentiato ... se fosse *in marg. alia m.* / [u] a questi *sup. alia m.* / [v] solo *sup.*

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Del fugire le particolarità et altri inconvenienti – Li maestri nel modo di conversare et nel insegnare si guardino d'usare più particolarità con uno che con un'altro; astenendosi anche dalla molta familiarità, spetialmente con giovanetti. E se bene con i nobili conviene in alcune cose procedere con qualche rispetto, come sarebbe in dar loro luogo, ne i castighi etc., non di meno in quel che tocca a gl'esercitii litterarii, non devono tener poco conto de poveri, anzi verso di loro si devranno mostrare affabili et inclinati ad aiutarli, massime essendo virtuosi; tanto più, quanto il bisogno loro spesso è maggiore, studiando questi tali per necessità. [377*v*]

Non permettono che li scolari stiino in presenza loro molto tempo con la beretta in mano.

Non si permette, né si lassa[w] fare spesa alcuna alli scolari senza licenza del P. Rettore.

Nel parlare si deve haver molta circonspettione e carità; come quando si viene a ragionamento con i forestieri delle scuole della Sapienza[6], de padri della Minerva[7], lodando sempre ogn'uno.

Non sogliono, né devon' dare o proporre ad alcuno forestiero maestri o altri per star in casa loro senza saputa del P. Rettore.

Del pretore della scuola et suo offitio – Perché, per il buon' progresso delle scuole, è necessario che il prefetto delle[x] scuole et i maestri siino avvisati degli inconvenienti che sogliono occorrere, per potervi rimediare a tempo; et acciò che non ci sii tanta difficoltà in trovare chi voglia fare questo offitio di sua natura odioso, il prefetto insieme con i maestri, dall'humanità in giù inclusive, constituisce un magistrato, il quale ha cura di sopraintendere, notare et riferir al maestro et al prefetto le cose appartenenti alla disciplina e costumi de scolari, et tener conto di quelli che mancano a scuola; e si chiama pretore. Questo non ha per superiore[y] altro magistrato, se non il supremo di tutta la scuola o sia imperatore o consule, in cose di lettere.

Questo offitio del pretore dura per ordinario tre mesi; benché il prefetto può mutarlo avanti [378*r*] o di poi confirmarlo, secondo che giudicherà conveniente.

Del pro-pretore – Insieme con questo s'elegge un altro che l'aiuti; e si può chiamar propretore, acciò che in sua assentia facci l'uffitio del pretore.

Privilegii del pretore – Ha privilegio il pretore di far perdonare in cose appartenenti a costumi, come ogni altro magistrato in cose di lettere, et di esser nel numero degli accademici. Però in questi privilegii sono sempre i pretori subordinati ai loro maestri; senza il consenso de quali non possono far perdonar etc.

Nella accademia però della rettorica et humanità, se bene questi pretori sono partecipi di tutti gli esercitii litterarii, come ogni altro della Congregatione, non dimeno non hanno parte alcuna negli uffitii della accademia, né active, né passive; né sono participi de premii publici che si danno dal rettore della accademia solo a quei della Congregatione. Et siedano[z] nel' ultimi loghi dopo tutti della Congregatione. Ma però de premii privati, che si danno nell'academia, ne sono partecipi[z]. [378*v*]

Degli esercitii litterarii – Cap. III

Della rettorica e humanità – Sono in queste scuole cinque sorti di esercitii principali: Comporre, leggere, repetere, imparare a mente, disputare.

---

[w] lassa *sup.* / [x] *p* delle *del.* cortile; scuole *sup.* / [y] per superiore *sup.* / [z] Et siedano ... partecipi *alia m. adiuncta*

---

[6] Hoc nomine fuit insignitus Universitas studiorum urbis Romanae.

[7] «Sancta Maria sopra Minerva» Romae, ecclesia patrum dominicanorum, cuius proximitate fuit eorum universitas studiorum.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Delle compositioni – Perché il principal frutto di queste scuole, come tutte le persone intelligenti giudicano, dipende dalla compositione, et cosí questa come scopo si propone di tutti gli altri esercitii, conviene che i maestri pongino particolar studio in farla giuditiosa et bella, conforme alle regole et precetti che si praticano di mano in mano, et conforme alla capacità delli scolari, et ancor, quanto si può, al grado della scuola, inserendoci, quanto è possibile, massime dalla seconda in su sin all'humanità[a] inclusive, qualche frase delle lettioni presenti o passate di poco. Et in ciò si deve sopra tutto fuggire l'affetatione, l'oscurità, la frequenza di proverbii, degli argomenti bassi o plebei; et ancora li troppo [379*r*] alti et esquisiti. Per ordinario devono esser di materia che possano servir in ogni sorte di epistole, come di complimenti, di risposte, di congratulationi, condoglianze, accuse, narrationi, ammonitioni, reprensioni, lodi, consigli et altri simili[b], variando, quanto si può, conforme al grado e capacità della scuola.

Di far la compositione in camera, dell'orthografia et dittar il volgare – Per questa causa compongono i maestri, avanti di dettare il volgare in scuola, cosí il latino come il volgare, in camera. E per fare il volgare più conforme al latino, compongono prima il latino, e cavano il volgare da questo. Si eccettuano però le quarte, le quali basta che compongano a casa il volgare. Ma tutti procurino che gli scolari scrivano correttamente, accioché imparino l'ortografia, avvisando loro mentre dittano il volgare, dove vadano li punti, le come, li diftonghi, l'aspirationi etc.; dittando loro ancora li vocaboli, massime i più difficili, dalla seconda in giù inclusive, et ancor nella prima et humanità, qualche modo di dire più straordinario o che non corrispondesse al volgare. [379*v*]

I maestri procurano di tener modo che ogni settimana si riveggano le compositioni a tutti in particolare, tenendo l'ordine di revedere ogni giorno a tante decurie; nel che si spende un hora. Et adesso, per il gran numero de scolari, almeno un hora e un quarto in circa, secondo l'ordine del prefetto o superiore. Et si dà ogni giorno da far nuova compositione dall'humanità in giù inclusive, eccetto il sabbato et giorno di vacanza. Nella[c] rhetorica si ditta l'argomento dell'oratione e de versi in una o più volte. Et si procura di emendar le compositioni a tutti ancor più volte la settimana[c].

Fanno che tutti li scolari[d] scrivano la copia del volgare e del latino, oltra quella che danno al maestro in libri separati. Et accioché ciascuno possa emendar il suo, i maestri ne leggono alcuni, cioè almen tre o quatro ad alta voce, notando gli errori, ne quali sono incorsi, dimandando loro conto delle regole, facendo emendar l'errore, quanto più si può, all'istesso scolare che ha errato etc. Et dipoi si suol fare ancor legger ad alcuni[e] publicamente la compositione emendata, dando ancor qualche penitenza a chi non l'havesse bene emendata. [380*r*]

In che si occupino li scolari al tempo che si revedono le compositioni – Nel tempo che si leggono le compositioni a ciascuno imparticolare, il che si fa la sera al principio delle scuole, dopo di essersi recitato a mente, in tutte[f] le scuole dalla humanità in giù inclusive, et nella rhetorica la mattina alla prima hora et alla terza[f]; si occupano li scolari dalla seconda in giù inclusive, in cavar delle regole volgari brevi da propor nelle dispute. Altre volte in iscriver il testo latino di Cicerone secondo gli ordini stampati. Tal volta ancor in voltar la lettion di Cicerone e delle regole in volgare, secondo che i maestri giudicano più espediente, o variando spesso questi o altri simili esercitii, o continuando ciascuno più giorni.

---

[a] sin all'humanità *sup. alia m.* / [b] *p* simili *del.* narrando; *sup.* variando / [c] Nella ... settimana *alia m. adiuncta* / [d] li scolari *sup. alia m.* / [e] ad alcuni *sup. alia m.* / [f] in tutte ... alla terza *alia m. adiuncta*

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Nella rhetorica[g], humanità e prima di grammatica si occupano in quel tempo in cavar frase delle lettioni, o[h] in variarne alcuna[h], o in racconciar versi, o in iscriver qualche cosa in greco della grammatica o del autore, o in comporre qualche periodo di Cicerone. Questo per assuefarsi al numero oratorio. E quest'ultimo si può fare solo nella rettorica[i] et humanità. Finito il tempo delle compositioni, si dimanda [380*v*] ad alcuni conto di questi esercitii detti, secondo che pare al maestro, conforme al tempo; e massime ai più sospetti di negligenza.

Del emendation latina – L'emendation latina, fatta tutta dal maestro, si suol dare qualche volta il sabbato, avanzando tempo; benché nella terza e quarta non si usa, né meno par espediente. Nell'humanità e prima di grammatica si dà talvolta, com'è detto, quando i maestri giudicano per dar esempii a lo scolare di comporre etc. E si fanno ancora comporre almeno una volta la settimana nell'humanità di lor testa, dando loro un poco di argomento in latino. E da Pasqua in giù ancor nella prima due o tre volte il mese, secondo l'habilità delli scolari. Nell'humanità in questo tempo cominciano a comporre qualche oratione, secondo la loro capacità et indrizzo del prefetto. Né però si tralasciano del tutto l'epistole.

Del comporre in scuola due volte il mese – Dall'humanità in giù inclusive i maestri fanno comporre due volte il mese in iscuola doppo pranzo, accordandosi sempre tutti i[j] maestri il medesimo dí; che suol esser il primo martedí o giovedí del mese; o vero il secondo, quando fra la prima settimana intiera o mezza del mese vi fossero due feste. E per la seconda volta si suol pigliar il quarto o quinto martedí o giovedí nel medesimo modo. [381*r*] La prima volta si suol comporre per creare gli imperatori o consuli della scuola, et altri magistrati per il seguente mese, accioché vi sia tempo assai per giudicar le compositioni. La seconda si compone solo per esercitio. Se però il maestro non giudicasse in questa di mutar qualche magistrato della prima volta che si compose. Ma però si procura sin da prima volta, come nella seconda, di reveder et emendar buona parte delle compositioni, come si fa nel'ordinarie d'ogni dí, avvisando gli errori etc. Il maestro della humanità suol comporre la seconda volta di versi, et anco la terza di greco. E cosí conviene con gli altri maestri a comporre l'istesso giorno la prima volta solamente. Quando fa compor la prosa la seconda volta, ancor è bene che si accommodi con gli altri, potendo.

In tutte queste compositioni tanto di prosa, quanto di versi et greco, che si fanno ogni mese, non si dà più tempo alli scolari del ordinario della scuola di due hore e mezzo. Et quando si compone, si suol'avisar prima il prefetto delle lettere humane[k], pigliando[l] di ciò l'assenso uno de maestri che a lui pare.

Nel crear di magistrati si suol dividere al più la scuola in due parti, creando per ciascuna il supremo magistrato, chiamandolo imperatore, o dittatore o console; et altri magistrati inferiori, chiamandoli legati, consoli, proconsoli, tribuni, questori o simili, secondo i magistrati dei romani antichi. [381*v*] Si possono ancor nominare le due parti della scuola ordine senatorio et equestre, ma non plebeio, restando gli altri scolari senza nome. E cosí si guardano i maestri di non introdurre inventioni che possano generar liti o inimicitie tra scolari, o che siano indecenti a religiosi, come di guerre o fattioni, nominandoli greci, troiani, cartaginesi, romani etc; o che dimostrino qualche segno di soggetione, servitù o tributo, attaccando trofei o cose simili. Et finalmente non posson' introdurre alcuna usanza di alcuna sorte, né incitamenti, per honesti e decenti che siano, né lettura nelle scuole o nel accademia senza approbatione delli prefetti de studii, e consenso del P. Rettore.

---

[g] rhetorica *sup. alia m.* / [h] o in variarne alcuna *sup. alia m.* / [i] nella rettorica et *sup. alia m.* / [j] tutti i *sup. alia m.* / [k] *p* humane *del.* **pigliandone l'assunto uno de maestri che a lui pare** / [l] pigliando ... pare *alia m. adiuncta*

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Delle lettioni et altri esercitii

Le lettioni in queste scuole sono di due sorti; cioè di precetti di rettorica o di grammatica, o di autori greci et latini.

Di recitare a mente – In tutte le scuole dalla[m] rettorica in giù inclusive, al principio della prima hora, si recitano a mente le lettioni: la mattina quelle della mattina, e la [382*r*] sera quelle de la sera; nel che si spende un quarto o poco più. Ma[n] nella rettorica si recita almeno la matina qualche cosa delle orationi di Cicerone, come si dirà a basso[n]. Nel qual tempo i maestri non si occupano in altro per ordinario, havendo l'occhio che in quel tempo i decurioni et li scolari faccino l'ufficio loro modestamente et fidelmente. Però sempre li stessi maestri ascoltan' i decurioni, o tutti, o la maggior parte, et altri scolari ancora, massime de più sospetti di negligenza.

De i decurioni – Nel crear questi decurioni, i quali riscuotino le compositioni de li scolari, ascoltino le lettioni, riveggano le copie etc., i maestri non hanno altra mira ch'alla bontà della vita, dando quest'honor' a persone fidate. Di quei del Seminario non fanno i decurioni, se non conforme al catalogo d'alcuni migliori, datoli dal ministro del Seminario.

Del ripetere – Il resto del tempo de la prima hora della mattina si spende in ripetere la lettione passata, et far essercitio sopra di essa, et dittar l'argomento o il volgare della compositione per il giorno seguente. Et avanzando tempo, si suol vedere qualch' com-[382*v*]positione delle passate. In questo tempo nell'humanità et rettorica[o] si vedon ancora[p] i versi et la composition greca alternis diebus. Et nella[q] rettorica si può talvolta cominciar a legger la lettione ordinaria, passato nella lettione l'ora, quando il maestro volesse, una volta o due la settimana, leggere alla terza hora qualch'altra lettione straordinaria[q].

Ne la rettorica si pone ogni dí, almeno la mattina, come s'è detto, qualche tempo nel recitar a mente al principio della scuola: se bene, non con tanto rigore, quanto nell'altre scuole. Et quanto più spesso si può, si congiunge questo essercitio con quello dell'attione, recitando a mente qualche cosa da la catedra. Il che ancora si usa nell'humanità, et tal volta ancora nell'altre. Benché nella rettorica imparan' a mente solo alcune cose scelte dal maestro, nell'altre scuole imparano per ordine tutte le lettioni; se già nell'humanità il maestro qualche volta, per esser la lettione lunga, non dispensassi. In tutte l'altre s'accommodan' i maestri a non leggere più di quel che li scolari possono imparar a mente, conforme al grado della scuola et ordine del prefetto[r]. [383*r*]

Del dittare – Nela rettorica quel che li scolari devono scrivere, si detta loro ad verbum, accioché lo scrivino in buon latino. Ma il dettar dev'esser poco, e di cose sciolte, o interrottamente nella lettione, o al fine come a maestro pare meglio. Il medesimo s'osserva nell'humanità, ma più parcamente, dittando solo qualche frase, et alcune cose più necessarie della lingua, o sopra la Rettorica di Cipriano[8], quando si legge. Nell'altre poi non si ditta, se non una frase o duo al fine della lettione, o nella prima, e qualche annotatione sopra Cicerone, o sopra il poeta molto brevemente; oltre le frasi già dette. Le quali frasi si cavano dalla lettione di Cicerone o del poeta. Delle quali si possono li scolari servirsi in disputare et in comporre prosa et versi.

---

[m] dalla *del.* humanità; rettorica *sup. alia m.* / [n] Ma nella ... a basso *in marg. alia m.* / [o] et rettorica *sup. alia m.* / [p] ancora *sup.* / [q] et nella ... straordinaria *alia m. adiuncta* / [r] *p* prefetto *del.* dele lettere humane

[8] Cyprianus SOARES, *De arte rhetorica libri tres*, Conimbricae 1560; MP II-VI 156 et passim.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Del tempo delle lettioni – In tutte le scuole si comincia a leggere ala seconda hora, fuor che nela rettorica; nela quale si[s] può la mattina talvolta anticipar, come s'è detto, quando ci son' due lettioni. Et il giorno si legge la lettion latina a mezza hora la prima, cioè l'innanzi Pasqua a le 21, et doppo a le 20, et la greca innanzi Pasqua alle 22, et doppo a le 21[9]. Et nel leggere[s] [383*v*] la lettione dell'autor latino, tanto la mattina, quanto la sera, si spende nella rettorica 3/4 o poco più, nell'humanità mezz'hora, ma non si passa 3/4; nela prima di gramatica[t] mezz' hora o poco più; ne la seconda et in tutte l'altre un quarto et mezzo. Il resto del tempo dela seconda hora dela mattina si spende in ripetere la lettione di quella mattina, et far essercitio sopra di essa; massime dando frasi a mente, o temi volgari brevi conforme al grado et bisogno de la scuola, havendo l'occhio da la seconda di gramatica in giù inclusive, d'essercitar principalmente nelle cose appartenenti a sintassi, tempi preteriti, generi et latinità de vocaboli; nella rettorica et[u] humanità a la eleganza et copia del parlare; nela prima a la[v] proprietà dele parole, et a la parte de la sintassi che le tocca. [384*r*]

De le lettioni proprie d'ogni scuola e distribution' de la grammatica; e prima delle lettioni della rettorica – Nela rettorica ordinariamente si leggono la mattina i precetti, et non si piglia per ordinario la Rettorica d'Aristotele; ma un'anno i libri di Cicerone De Oratore, un'altro le Partitioni, et talvolta l'Oratore. Il giorno si leggono nell'istessa scuola l'orationi di Cicerone ad elettione del maestro. Benché alcune si lascian' all'humanità, come quella Pro lege Manilia, Pro Marcello et altre simili. Due volte la settimana si legge qualche poeta. Et essendo due maestri di latino, una volta per uno; ma dopo Pasqua più spesso. Di greco si legge al principio qualch' autor profano in prosa, come Platone, Demostene o Xenofonte. E poi verso la Quaresima si può leggere qualche autor sacro, come S. Basilio o simile, sin a la Pentecoste o poco più. Di poi si legge qualche poeta sacro o [384*v*] profano, come San Gregorio Nazianzeno, Homero, Euripide etc. Et[w] si spende un hora parte nel repetere la lettione greca passata, o in esercitio di gramatica greca, et parte in leggere et repeter la presente[w].

Nell'humanità si legge la mattina la seconda hora fin'a Pasqua alcun de libri filosofici di Cicerone, come gl'Uffitii, Paradossi, Somnium Scipionis, De finibus, le Tusculane, De natura deorum[x], De divinatione. Et a Pasqua, o ancor prima, parendo al prefetto[y], si legge qualche oratione come la Maniliana, Pro Marcello, Pro Ligario, Pro Deiotaro, le Catilinarie. Et dopo Pasqua si comincia la Rettorica di Cipriano, alternando con l'orationi di Cicerone. L'arte metrica si legge l'ultima mezz'hora dela mattina. Il giorno poi pur a la seconda hora si legge alternis un historico et il poeta, pigliando ordinariamente dell'historici Cesare o Q. Curtio, et talvolta, parendo a i prefetti[z], T. Livio o Sallustio. Dei poeti al principio dell'anno la Geor-[385*r*]gica o Eneide di Vergilio. Et una volta fra la settimana alcun de i poemi scelti da altri antichi. Doppo la Pentecoste si continua talvolta il poeta, tralasciando l'historico, se par alli prefetti, leggendo ancor più spesso dell'ode d'Oratio e facendon' imitare alli scolari.

Al greco si suol dare insin al mese di luglio almeno gli ultimi tre quarti de la sera, all'istesso tempo che si legge nella rettorica; leggendosi al principio dell'anno la grammatica greca alternis [diebus] con qualche autor facile, come Isocrate o Xenofonte, overo ancor de

---

[s] si può ... Et nel leggere *quae initio folii 383v repetita deleta sunt* / [t] di grammatica *sup. alia m.* / [u] rettorica et *sup. alia m.* / [v] *p* la *del.* copia / [w] Et si spende ... la presente *alia m. adiuncta* / [x] De natura deorum *sup. alia m.* / [y] parendo al prefetto *sup. alia m.* / [z] parendo a i prefetti *sup. alia m.*

[9] De modo computandi tempus Romae cf. MP I 76 adn. 34.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

i sacri, come San Giovanni Chrisostomo etc. Benché al principio per 15 dí, o un mese, parendo al maestro et al prefetto, si può soprasedere l'autore per fondarli meglio ne la grammatica. Si suol' ancora, secondo i bisogni de la scuola, il dí della vacanza, o il sabbato spender un [385*v*] pezzo più degli altri giorni nell'essercitio del greco o dell'arte metrica, secondo che li scolari hanno più bisogno. Ma dalli 8 di luglio, parendo ai superiori, si legge il greco l'ultima mezz'hora, per accordarsi con la rettorica quant' al tempo.

Del parlar latino in scuola – Et in queste due scuole de la rettorica et humanità si parla sempre latino cosí ne le lettioni, come nelli essercitii dal maestro et da li scolari.

Della prima – Ne la prima di grammatica il maestro nel leggere dichiara prima brevemente in latino et poi in volgare. Nelli altri essercitii si parla communemente latino dal maestro et da li scolari. [386*r*] In questa il primo mezzo anno si legge tutta la sintassi a questo modo. Prima, si scorrono brevemente le regole et appendici, lette nelle scuole inferiori, dandone una rinfrescata alli scolari, fermandosi ancor più nelle cose più difficili, o delle quali li scolari fossero più bisognosi. Et poi s'aggiungono di man' in mano le appendici del terzo ordine[10], mostrando come s'attacchino con le sopradette; et dichiarandole et essercitandole con diligenza. Doppo questo s'aggiungliene[a] de constructione figurata. Et se bene questo legger di grammatica è proprio del primo mezz'anno, non di meno [386*v*] l'esercitio di essa si deve mantener tutto l'anno; et particolarmente un mese avanti degl'esami generali. Et ai scolari nuovi si fa comprare et imparare il Catalogo de preteriti, et ad altri che non li sapessino.

In questa scuola la second'hora de la mattina si legge Cicerone sin' a Pasqua; dell'epistole familiari il primo o il V VI etc., secondo che pare ai prefetti; o dell'epistola ad Atticum et ad Q. fratrem; et doppo Pasqua il libro de Senectute o de Amicitia. Et si fa ripetere. L'ultima mezz'hora si possono emendare parte delle compositioni insin a Pasqua. La sera poi a la seconda hora si legge prima la grammatica, et poi si essercita; [387*r*] et doppo quella quatro o sei[b] versi del poeta. E se avanza tempo l'ultima mezz'hora, cosí la sera come la mattina, si essercitano i scolari secondo i tempi dell'anno ne la grammatica, o ne i versi o nel greco.

Doppo Pasqua in luogo della grammatica latina, si dà una abbozzatura de la grammatica greca, esplicando solo et essercitando le declinationi semplici, et il verbo baritono τύπτω etc. attivo, passivo et medio, facendolo imparare a mente [388*r*] senza esplicar le formationi.

Data questa abozzatura di greco, si legge la prosodia nell'istesso tempo detto di sopra, dichiarando solo le regole et eccettioni principali, lasciando le regole dell'incrementi etc. In questo mentre però si cerca di mantener et esercitar il greco, facendo declinar et coniugare il tempo ch'avanza la mattina et della sera. Finita questa abozzatura di greco et d'arte metrica, che si doverebbe spedir in due mesi o poco più, si ritorna di nuovo a legger la grammatica greca, dichiarando ancor i nomi contrari et le formationi de tempi sin' al verbo medio inclusive.

La seconda mezz'hora, se vi fossero alcuni atti per adire il greco dell'humanità, possono andarvi, se parerà al prefetto universale de li studii et al P. Rettore. Et in quel tempo

---

[a] *ante correct.* s'aggiunge; *post. corr.* / [b] *p* sei *del.* mesi; *sup.* versi

---

[10] Appendices diversi ordinis videre est in Emanuelis ÁLVARES S.I., *De institutione grammatica libri tres*; cf. MP II-VI 790 et passim.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

s'essercitano et fanno disputare in iscola li scolari sopra le cose insegnate loro, massime delle sillabe del greco. Et in questo mentre che s'insegna il greco, non si lascia di dare qualche verso guasto a racconciar a li scolari ogni dí.

Scorsa la grammatica greca in questo modo sin' a verbi circunflessi exclusive, si torna a dichiarar con diligenza tutta l'arte metrica, explicandosi ancor le regole men principali con l'eccettioni. Facendo però ogni dí qualche esercitio di greco in declinar et coniugare. Et finita del tutto [388*v*] l'arte metrica, si può seguitar la grammatica greca sin al fin dell'anno; non passando però più oltre de i rudimenti di declinar et coniugare, et altre cose appartenenti a questo; lasciando la sintassi et altre parti di grammatica per l'humanità.

De la seconda – Nella seconda di grammatica si legge et si repete tutto in volgare, benché in gli altri esercitii si ragiona in latino sí dal maestro, come da li scolari. In questa scuola prima si scorrono le regole et appendici lette nella scuola inferiore, fermandosi nelle più difficili et utili, et massime in quelle che non fossero cosí ben intese et pratticate; et poi in quelli aggiungono le dichiarationi dell'appendici[11] del secondo ordine, che sono proprie di questa scuola. Si procura ancora che si esercitino li scolari nelle dispute et preteriti. Et però il maestro fa comprare il catalogo de preteriti ali scolari nuovi, et a quelli che non li sanno. L'appendici del terzo ordine si possono dichiarare nell'academia. La mattina si legge dell'epistole di Cicerone, i libri assegnati dal prefetto delle lettere humane di mano [389*r*] in mano, che soglion essere il secondo, il quarto[c], il septimo, il nono et simili. In questa scuola ancora si suole leggere qualche poeta facile, come l'elegie selette d'Ovidio, esplicandone quattro o sei versi per volta al più; et questo il giorno dopo la grammatica. E la state l'ultima mezz'hora de la mattina. Nell'academia s'esplicano alcune de le appendici del terzo ordine. Si possono ancor nell'academia dirozzare nell'arte metrica, insegnando solo de regole generali, et nel greco esercitandoli ben a legger' et anco qualche poco a declinare etc., secondo l'indrizzo del prefetto.

Della terza – Nella terza scuola si legge la mattina di Cicerone o qualche libro delle familiari facili, secondo che pare al prefetto come il X XIII etc. Et la sera si dichiarano le regole generali de la sintassi, et le appendici del primo ordine solamente; et di più, li preteriti, li quali si finiscono di sei in sei mesi, leggendosi due volte l'anno. Et questo la terza hora de la mattina. Et l'appendici del secondo ordine si possono esplicare nell'academia.

In questa scuola si procura di mantener l'esercitio di coniugare de verbi, massime più difficili, et di trovar i tempi, et disputare ancora di generi tal volta; et di altre cose simili secondo il bisogno et consiglio del prefetto. [389*v*]

De la quarta – Nella quarta si legge la sintassi senza le appendici. Et questo sin all'impersonali inclusive, se tal volta il prefetto non giudicasse potersi proceder più oltre. Et nell'academia si possono dichiarare ancora l'altre regole della sintassi colle appendici del primo genere solamente. Et cosí li preteriti è ben a lasciarli per la terza.

In questa scuola si leggono ancora i generi, et si esercitano la mattina. Si legge quatro o sei righe al più dell'epistole assegnate di Cicerone delli più facili et brevi, come sono delli ultimi tre o quatro libri dele familiari. Si suole in questa scuola far questo corso di grammatica et di generi ogni tre mesi in circa, accioché quei che fra l'anno[d] vengono di nuovo, lo possano passar tutto, et li vecchi meglio si confermino. Si spende però più tempo nell'eser-

[c] il 4° *sup.* / [d] fra l'anno *sup. alia m.*

[11] Vide superius, adn. 9.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

citar li scolari in coniugar et trovar tempi, accioché acquistino prontezza in essi, che è il proprio et principale di questa scuola. Et cosí dopo l'esplicatione de generi, si dichiarano et esercitano le cose più importanti de rudimenti et delli declinationi et coniugationi. Le cose più facili [390*r*] si fanno dichiarare a li stessi scolari più intelligenti per modo di repetitione. Et oltre le lettioni ordinarie si fanno imparar a mente le coniugationi et declinationi. Et si esercitano diligentemente in declinar et coniugare, come s'è detto; massime la terza mezz'hora de la mattina et de la sera. La mattina si fanno declinare prima li nomi più facili, et di poi li più difficili, quando sono già lette le declinationi. Et avanzando tempo, si spende in esercitare i generi et altre cose necessarie. La sera nel principio si fanno coniugare, et di poi che sono alquanto esercitati in questo, si esercitano in trovare tempi prima facili et poi più difficili.

Dell'ordine stampato circa il modo di leggere etc. – In tutte le scuole li maestri sí nel leggere (o il che si fa ogni giorno, eccetto il sabbato, da la prima di grammatica in giù inclusive), come nelli altri esercitii osservano l'ordine stampato[12], non tralasciando le cose ordinarie d'ogni dí senza consenso del superiore o prefetto, a i quali si ricorre ne i dubbii.

Del sabato – Il sabbato si recitano a mente et si repetono le lettioni de la settimana, et anchora si fanno, come s'è detto[13], gli esercitii [390*v*] della dottrina christiana. Et quando occorre che il sabato sia festa, non si anticipano il venerdí o in altro giorno, ma si seguitano gli esercitii ordinarii.

Del dí de la vacanza fra la settimana – Il dí dela vacanza fra la settimana si legge sin' a la Pentecoste solamente la mattina da la rettorica in giù, et si fanno gli esercitii ordinarii; eccetto che non si riscuotono le compositioni. Però si sta in iscuola solamente due hore dall'humanità in giù inclusive, et nella rettorica un'hora sola.

Delle solennità private di recitare etc. – In tutte le scuole dall'humanità in giù inclusive, si suol fare fra l'anno, volendo i maestri et quando par a loro, qualche solennità privata con attacar versi o altre compositioni. Nell'humanità non si dee fare più che due o tre volte l'anno, una o due nella prima di grammatica, et una sola nell'altre. Le compositioni che s'attaccano, si scrivono solamente di bona lettera commune, senza niuna sorte di pittura o altro ornamento. La spesa de spago et chiodi la fa il collegio; né si fa altro apparato straordinario di tappeti, quadri et altre simili cose.

Del mostrar le cose che si recitano in publico – Dovendosi recitar oratione o versi, o far lettione o disputa in publico, o vero in iscuola con le porte aperte, o con invitar qualche uno che non sia di quella schola, conferisce prima il maestro quel che vuole fare col prefetto delle lettere humane, et gli mostra le cose che s'hanno a recitare. [391*r*]

De gli esami universali – Cap. IV

Del passar i scolari d'una schola all'altra – Il passaggio d'una scuola all'altra i maestri devono procurare che si facci anco fra l'anno, quando alcuno perdesse tempo o per il troppo o per il poco sapere. Ma però parcamente si fa questo et non senza gran necessità; massime dovendo alcuno tornar a scuola inferiore.

Due volte l'anno si fanno gl'esami generali per passar; cioè l'ultima o penultima settimana di Quaresima, o tal volta prima, quando la Quaresima vien tardi. Et questa volta si fa sol passaggio dalla seconda in giù inclusive; et l'altra verso il mezzo mese d'agosto dall'humanità in giù inclusive.

---

[12] Vide *Catalogus lectionum collegii vilnensis* (1570); MP III 574-79.
[13] Vide supra, in parte prima huius monumenti.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Dell'apparecchio et esercitii per l'esame – Prima che s'avvicini il tempo dell'esame, i maestri esercitano i scolari in quelle cose, nelle quali sono più deboli, o che gli sono loro più necessarie. Et però la prima di grammatica un mese avanti s'esercita principalmente nelle difficoltà della grammatica, et l'humanità in quel che appartiene al greco, versi et retorica. [392*v*]

Del catalogo per l'esame – I maestri con maturo giuditio alcune settimane avanti all'esame fanno a poco a poco il catalogo degli scolari per ordine d'alfabeto, ponendoci la relatione conforme a quel che in Domino giudicano, dividendo li scolari che si hanno ad esaminar, al men in tre gradi. Nel primo de quali siano l'ottimi et eminenti nel saper, i quali per l'ordinario soglion' esser pochi; nel secondo li buoni et che hanno imparato a suffitienza le cose proprie della scuola; nel terzo i mediocri et tolerabili. Sarebbe ben ancora metterci qualche nota in questi tre gradi dell'ingegno et diligenza, aggiungendo il tempo che ciascuno è stato in quella scuola; massime quei che sono stati più d'un anno. Agli altri, poiché sono inferiori a questi tre gradi, si procura di persuader che non si curino d'esaminarsi. Ma se pure vogliono, non si nega loro l'esame. [393*r*] Et i maestri a questi tali aggiungono la nota che significhi la causa della loro insufficienza. E questo catalogo si dà per tempo al prefetto[e] al meno tre o quatro dí avanti all'esame, accioché si possa finir d'accomodare, se qualche cosa vi mancasse.

Delle compositioni per l'esame – Compongono tutte le scuole due volte. Et oltre di ciò al meno una di versi nell'humanità et nella prima di grammatica, et una volta si compone di greco nell'humanità et se pare al prefetto, anche nella prima.

Procurano i maestri che li scolari non s'insegnino l'un l'altro le difficoltà de le compositione che si devono presentare all'esame, facendo osservare più rigoroso silentio del solito, et non gli lasciando uscire[f] di scuola in quel tempo, se non per gran necessità. Et allora si fanno dare l'argomento con tutto quel che ha composto quel tal, a chi dà licenza, insin che si torni. Né manco essi maestri esplicano o insegnano alli scolari di quella compositione più di quel che intendono dal prefetto che dà loro gli argomenti, essendo in ciò fideli. [393*v*]

Né conviene che li maestri o altri avisino a li scolari o ad altri il giuditio che si è fatto di loro, avanti che si legga il catalogo. Né gli facciano saper che siano rimasti dubii o quanti passino etc. E cosí i maestri non fanno instanza di saper essi queste o simili cose prima che si legga il catalogo. I dubbii[g], par che sia meglio, se non sono molti, a esaminarli privatamente, distribuendoseli fra di loro gl'esaminatori, et vedendone alcun' altre compositioni delle ordinarie della scuola al improviso. Ma se fussero molti, si può, parendo, far di novo ricomporre una volta a tutta la scola et richiamare all'esame o tutti i dubbii o parte di loro[g].

De gl'esaminatori – Li esaminatori sono tre. De quali due sogliono essere i due prefetti sudetti delle scuole et delle lettere humane. Et il terzo si piglia alcun' altro, a giuditio del superiore, che habbi' altre volte fatto scuola et sia prattico.

Fra questi il prefetto delle lettere humane lascia dire prima il suo parere alli altri due, et poi insieme determinano quel che conviene, di mano in mano che si partono i tre scholari esaminati. Et ogni esaminatore esamina il suo ternario per ordine. Et finito che ha, fa segno a gli altri due, se vogliono demandare qualche cosa ancho loro. Et se non, si licentiano quei tre esaminati, senza far loro nissuna significatione del passar o restar. Et[h] per evitar la confusione et altri inconvenienti, non deve un esaminatore interrompere o aiutare mentre che

---

[e] *p* prefetto *del.* de le lettere humane / [f] *prius* lascia andar / [g] I dubbii ... di loro *m. P. Brunelli in marg. sup.* / [h] *p* et *del.* accioché si schifi; per evitar *sup.*

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

l'altro esamina; se non fosse una parola [394*r*] molto di rado, per qualche necessità, come per animare lo scolaro, o per dichiarare qualche cosa oscura, che egli non intendesse. Benché meglio sarebbe questo proporlo modestamente a chi in atto esamina, accioché egli la dichiarasse. Et il prefetto delle scuole tiene cura di scrivere i nomi de li scolari per ordine delli classi, et notar quel che di loro si determina di mano in mano con cifre oscure. Vi si trova ancora tal volta presente il prefetto universale de li studii, se ben non per esaminare. I maestri non possono essere esaminatori, né trovarsi presenti all'esame.

Deli scolari di duoi anni et inhabili – Quando qualche scolaro é stato due anni in una scuola, et non è habile per passare oltre, il prefetto deve trattare con il Padre Rettore per veder ciò che se ha da far', et se s'ha da licentiare da le scuole, parlando prima con i parenti. Et questo massime in questi duoi esami generali si deve fare, notandosi da li maestri nel catalogo il tempo che ciascuno è stato, come [394*v*] s'è detto. Et ordinariamente questi tali di due anni et anche d'un anno et mezzo, se non sono del tutto inhabili, si possono promovere almeno a prova. Et non riescendo, il maestro ne avvisa fra un mese il prefetto.

Si guardano li esaminatori di non mostrare diversità di parere circa le cose di lettere o altro in presenza de li scolari.

Si seguita l'ordine di esaminare un ternario per uno. Et non conviene interromperlo, con pretesto di parentela, patria, o conoscenza. Ma finito che havrà quel a chi tocca per allora, potrà (volendo) anchora un altro interrogarlo brevemente quel tale di qualche cosa, per sodisfare a la conoscenza, o a [395*r*] parenti etc.

Nel esaminare si tiene questo ordine: Posti in fila li tre scolari d'avanti a gli esaminatori, in piedi col capo scoperto, leggono per ordine le loro compositioni sin al fin, o la maggior parte al meno di una; l'altra la legge, bisognando, alcuno de li esaminatori da sé. Di poi l'esaminatore a chi tocca, ripigliate le loro compositioni già lette, li esamina dimandandogli conto, se vuole, di qualche cosa dell'istesse compositioni, et poi interrogandoli, se sono humanisti, de precetti della rethorica nel modo che Cipriano[14] li tratta. Et anco tal volta facendogli mostrare la prattica di essi in qualche oratione di Cicerone [395*v*] letta in quella scuola; o in altri esempi che li paresse. Et questo sempre in latino. Gli domanda anco, parendogli, qualche cosa de la lingua latina. Et finalmente sopra del greco al medesimo modo in proportione, vedendo la compositione et dimandando qualche formatione de tempi etc.

Alla prima di grammatica et all'altre scuole, lette che sono le compositioni, si danno loro de latini a mente, conforme al grado della scuola, uno o due per uno. Et alla prima si fa anco dichiarare ad alcuni qualche cosa delle lettioni, quando pare a quel che esamina. Si domanda ancho qualche cosa dell'arte metrica, et si fa declinar qualche nome greco, qualche tempo, o si domanda qualche formatione di quelle che haranno havute. [396*r*]

Alla seconda, et molto più alla terza, oltre de latini a mente, si domanda qualche preterito et supino. Et alla quarta si danno latini facili sopra le regole generali, insino a gli impersonali. Ma per ordinario si fa loro voltar i latini attivi in passivi, et contra. Et si danno loro tempi da voltar di latino in volgare et contra. Et si esaminano sopra i generi.

Il modo del giuditio – Communemente il giuditio si fa quasi in questo modo che quelli che dal maestro sono posti nel primo grado, se corrisponde alla buona informatione l'esame, si promovono. Ma se si portasse alcuno molto debolmente, massime in tutte due de compositioni, si lassa in dubbio per trattarne poi col maestro et riesaminarlo. Quei del secondo grado, se riescono bene all'esame, et massime se altre circostantie del età loro, e della necessità di dar luogho all'altre classi, et altre simili convengono, si promovono. Ma però

[14] Vide supra, adn. 8.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

con più scelta et più cautamente che i primi. Ma se riescono molto fiacchi, si ritengono. O se ci fusse sospetto di paura o perturbatione, et molto più portandosi mediocremente, si lasciano dubbii, secondo che par alli esaminatori che convenga, et tal volta ancor si promovono. Li terzi con più deletto si promovono, quando cioè tutte due le compositioni fussero molto buone et rispondessero bene[1], al meno al par de secondi. Alrimenti si ritengono. O se l'età, l'essere stati [396*v*] più d'un anno, la mediocre sufficienza, o altre simili circostantie, tutte o buona parte convenissero, tal volta si promovono, o almeno si fanno dubii per riesaminarli, o per informarsi di alcuno di loro meglio dal maestro o da i repetitori. Gli altri, poiché non sono posti in questi tre gradi dalli maestri, volendosi loro esaminare, si esaminano perfunctoriamente, o si ritengono. Però, quando alcuno desse buon saggio, si esamina più rigorosamente, et mettendolo dubio, si tratta con il maestro, et si veggono privatamente più compositioni, per chiarirsi.

De li scolari passati di nuovo – Se bene devono li maestri in tutto l'anno accomodarsi alla capacità delli scolari, procurando, sí nel leggere et nelle compositioni, come in tutti gli altri esercitii, gran facilità, conviene non di meno che ciò con particolare studio facciano ogni volta che si è fatto di nuovo il passaggio, ricominciando da capo per li scolari nuovi tutti gli esercitii; procurando per qualche settimana di abbassarsi, per quanto comporta il grado della scuola, et secondo che saranno consigliati o instrutti dai prefetti, acciò che li scolari con la novità delle cose non si confondano. Et devono haver particolar cura di animar li scolari passati di nuovo, [397*r*] massime per i primi 15 o 20 giorni; esercitandoli spesso, lodandoli, e procurando che non siano avviliti da i vecchi etc.

Circa l'academie dalla prima di grammatica in giù inclusive – Cap. V

Il fine et de le qualità delli accademici – Il fine, per il quale sono state istituite l'academie, è stato il[1] guardar i giovani più pericolosi da le male prattiche et levar loro l'occasion di far male. Et essendo questo il fine principale, ne segue che nel accademie hanno da esser admessi quelli, i quali, essendo pericolosi, sono anchor buoni figliuoli; benché altrimenti non fussero di miglior ingegno, o di più dottrina de gli altri. Non si toglie per questo che nell'accademie non possano esser admessi altri, i quali anchor che fussero poveri, o non tanto pericolosi, sono però virtuosi et se ne spera riuscita.

De gli uffitiali – Si eleggono in queste accademie di tre in tre mesi cinque ufficiali: il supremo che chiama-[397*v*]no rettore, due consiglieri, segretario et il custode. I quali fanno quel tanto che il maestro dica loro nelle cose che occorrono, come nel ammetter nell'accademia, haver cura di chi mancha etc.

Del modo di eleggere gli uffitiali – In eleggere questi uffitiali, si elegge quello che ha più voti, et il maestro ha cura che lo facciano essi. Ma in modo però che sia fatto quello ch'egli giudica espediente, parlando prima in particolar ad alcuni etc., havendo, quanto si può, risguardo ai nobili; accioché con questo allettamento et speranza d'esser ancor essi una volta eletti, frequentino più volentieri l'accademia.

Del ammettere nel'accademia – Quando alcuno scolar domanda l'accademia, il maestro stesso lo propone all'accademia senza farlo parlar con il rettore o altri ufficiali del accademia, poiché non possono questi uffitiali sempre esser tali, che il maestro se ne possa del tutto fidare. Et quello che si propone, non si trova presente.

---

[1] et rispondessero bene *sup. alia m.* / [1] *p* il *del.* giudicare

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

De privilegii delli accademici – Acciò che gli scolari piglino volentieri questo obligo dell'accademia, si suol dar privilegio [398*r*] a gli accademici, che per una o due volte per qualche negligenza neli studii non habbiano cavallo. Et quando per tali negligenze ne havessero anco molti, non però si cacciano dall'accademia. Et si procura di tener la cosa in reputatione, siché li scolari[k] habbiano per singolar gratia il poter esser dell'accademia.

Gli esercitii delle accademie – Nell'accademie si esplicano alcune cose straordinarie, che habbiano a servire nelle scuole superiori, come si è assegnato di sopra per ogni scuola[15]. Et le feste di quando in quando si fa che uno delli scolari dell'accademia legga alcuna lettione, invitando altri dell'altre scuole tal' volta a proporre qualche dubbio conforme al indrizzo che il prefetto de studii d'humanità suol dar' a li maestri. I quali non permettono che gli accademici lascino li esercitii ordinarii [398*v*] di scuola per sodisfar quei del accademia o altri.

I giorni dell'accademia – Le accademie si fanno tutti i giorni di domenica, eccetto la Pasqua, et altre settimane dove il lunedí et il martedí fossero feste; perché all'hora in luogo de la domenica si piglia il lunedí o martedí, secondo che i maestri s'accordano, avisando per tempo gli accademici. Et se ben si procura che li accademici sian' frequenti, non di meno mancando alcuno, non si castiga con cavalli o spalmate. Ma se alcuno fosse molte volte infrequente, et che il suo venir desse scandalo, i maestri lo licentiano.

Il tempo che comincia e dura – Cominciano l'accademie la state a dicianove hore e mezza, et durano fin a le venti et mezza; et l'inverno a vent'un hora, et durano sin alle vinti due[16]. Et cosí non durano più d'un hora. Ben che si permette un poco più dell'hora, se qualche maestro volesse. Ma non però più di un quarto. Tanto che fra tutto il tempo [399*r*] non si passi un'hora et un quarto. E tutti i maestri entrano all'istesso tempo col' tocco dell'horiuolo, come i giorni di scuola al tocco de la campana, quantunque li accademici non fossero venuti tutti. Ma si procura che non vengano tardi, né mancho molt' avanti stiano nel cortile ad aspettar et perder il tempo.

Dell'uffitio del prefetto delle lettere humane, e del prefetto delle scuole – Cap. VI

Del uffitio del prefetto delle lettere humane – Perché nelle suddette instruttioni si fa spesso mentione de' prefetti, essendo questi due distinti, acciò che tutti sap-[399*v*]piano, a chi di questi et in che cosa debbano ricorrere secondo le varie occorenze, è da sapere, che uno di questi, chiamato prefetto de le lettere humane, come compagno subordinato al prefetto universale delli studii del Collegio, ha per suo uffitio d'indrizar i maestri dall'humanità in giù inclusive, nel modo che hanno a tener in insegnar et far altri esercitii letterarii ne le scuole; et il simile nel accademie, visitando cosí le scuole come l'accademie; et procurando che s'osservino[l] gl'ordini stampati, et queste consuetudini scritte, et altre simili che ci fossero approvate, o vero ordini nuovi de superiori che si dessero de mano in mano. Questo anchora suol dar li argomenti delle compositioni ai maestri che li facciano far alli scolari per li esami generali di due volte l'anno. Et si trova nelli esami con l'altro prefetto de le scuole, et terzo esaminatore, come s'è [400*r*] detto. Et se bene suol'essere uno delli tre esaminatori, parendo però alli superiori, basta che si trovi presente, quando ci fossero senza lui tre altri, che esaminassero.

---

[k] *p* scolari *del.* tengano; *sup.* habbiano / [l] s'osservino *sup. alia m.*

---

[15] Vide supra, in classe secunda, tertia et quarta.
[16] De temporis computatione romana vide supra, adn. 9.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

È ufficio suo di assignare ad ogni scuola i libri che s'hanno a leggere, cosí in prosa, come in verso, et in greco. Et cosí i maestri avanti la rinovatione de studii, et alcuni dí avanti che si finisca un libro, li domandano o li propongono che libro hanno pensato di leggere.

Al medesimo tocca principalmente veder che le compositioni volgari et latine siano conforme alli ordini prescritti di sopra, et di conoscer lo stato di ciascuna scuola, vedendo alcune volte qualche compositione di alcuni scolari, et trovandosi presente di quando in quando alli loro esercitii litterarii; parlando poi alli maestri in casa, et rianimandoli secondo gli bisogni, massime i maestri novi, et particolarmente nel principio dell'anno, et alla Pasqua fatti che sono li passaggi; avertendo che ogni scuola stia dentro alli termini suoi, et non si faccia eccesso in legger pomposo, in dettarne la lettione più di quello che si permette di sopra, in far esercitii più [400*v*] alti, che il grado o il bisogno delle scuole richiede, et altre cose simili.

Se in qualche cosa si manca, suole avisar i maestri privatamente; et nella difficoltà ricorre dal prefetto universale o dalli superiori.

Del'uffitio del prefetto delle scuole – L'altro prefetto, che sogliono comunemente chiamar il prefetto delle scuole o del cortile, ha per suo offitio di esaminar li scolari che vengono di novo alle scuole dalla rettorica in giù, cosí al principio del anno, come fra l'anno, assegnando a ciascuno la classe et il luogo et consegnandolo al maestro.

È anchora l'uffitio suo principale il sopraintendere ne' costumi, cacciando i discoli secondo l'ordine de superiori, dando licenze, visitando o facendo ammonitioni, riprensioni alli scolari, et altre cose appartenenti al governo, disciplina et osservanza delle regole, ordini et consuetudini di tutte le scuole, tanto superiori, quanto inferiori; usando però nell'esecuzion di questo la debita prudenza, acciò che non si pregiudichi all'autorità de maestri verso i loro scolari. La qual autorità si dee con ogni diligenza conservare. [401*r*] Siché a ciascun di questi due prefetti nel suo offitio devono i maestri ricorrere, procurando di star molto uniti con loro, et di far quel che da loro vien' ordinato di mano in mano nelle cose appartenenti al loro uffitio.

Del assegnar' la scuola alli scolari nuovi – Lo scolare che viene di nuovo, si deve sempre mandar a quella scuola, per la quale sia molto atto; in modo che più tosto paia buono per una più alta che poco bono per quella, alla quale si manda.

Per remediar', quanto è possibile, che le scuole non siano gravate di più numero di scolari che non conviene, il prefetto delle scuole, doppo che una scuola ha numero suffitiente, non deve ricever' altri facilmente; ma dar repulsa, quanto può, ancora più volte, acciò che cosí almeno se ne ricevano manco; che non si farebbe, se ci fosse facilità.

Quando è molestato da persone di rispetto o da nostri, ad istanza di amici, benefattori etc. a ricever nelle scuole persone inette, o a dissimular' cose contro la disciplina delle scuole, deve far ricorso al superiore per saper' ciò che haverà da fare. [401*v*]

Deve ancor osservar equalità in mandar gli scolari alle due quarte quanto si può et conviene.

Deve ancora haver' molta cura che li scolari al tempo delle scuole non si trattengano fuori di scuola senza molta necessità. Però se s'ha da recitar cosa, nella quale intervengano molti, nell'esercitarli non li trattenga tutti o molti insieme, se non quanto è necessario.

Et non solo[m] esso deve andare riservato in chiamar o trattenere scolari fuor' di scuola, ma ancora haver cura che altri non facciano in ciò eccesso, avvisando il superiore, se vi fosse. Come ancho lo devono avvisar i maestri, se essi lo avvertissero.

Oltre la cura che devono haver i maestri inferiori di far' confessare tutti gli suoi scolari ogni mese, il prefetto anchora dalle scuole ogni principio di mese domandi privatamente conto alli maestri di quei che sono mancati.

---

[m] *p* solo *del.* lui; *sup.* esso.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

7

ORDO ET PRAXIS STUDIORUM SUPERIORUM IN COLLEGIO ROMANO

Anno 1590

TEXTUS: Romae, Bibl. Naz. Vitt. Em., *Ms. 3560 (Mss. Gesuit. 1433)*, f. 332*r*-45*v*; originale. In fol. 345*v* manu Patris Brunelli: «Videntur asservanda. Puto esse collecta a P. Augustino Justiniano, quo anno fuit rector Collegii Romani, hoc est 1590»; cf. *Mon. Paed.* (1901) 873.

SUMMARIUM: *1. De lectionibus. – 2. De repetitionibus. – 3. De disputationibus. – 4. De cura disciplinae et pietatis. – 5. De offitio bidelli.*

Ordini de studii nelle scuole superiori, cioè theologia, casi et filosofia[1]

Sono in queste classi tre sorte d'esercitii: lettioni, repetitioni e dispute. Le quali si fanno parte in scola, dentro lo spatio di cinque hore, due e mezza la mattina, et altretanto la sera; parte in collegio.

Delle lettioni[2]

Sono in queste scuole due lettioni di theologia scolastica, una di Scrittura, una d'hebreo, due di casi, quattro tra filosofia, matematica e logica. Di queste le due di theologia scolastica leggono due mastri diversi, un'hora per uno; et uno la mattina alla seconda hora delle scuole; l'altro la sera, doppo la prima mezz'hora delle scuole. La Scrittura si legge nell'istessa scuola la sera, doppo la scolastica, all'ultima hora. Se bene non entra subito[a] al principio di quella hora per lasciare accommodare et alquanto riposare gli scolari. L'hebreo si legge nell'istessa scuola la mattina doppo la scolastica l'ultima mezz'ora. Le lettioni de casi si leggono in un'altra scuola propria da due diversi mastri et nell'istesse hore, nelle quali si leggono quelle della scolastica. Gli lettori de logica et filosofia, che sono tre, leggono ciascuno due lettioni il giorno d'un'hora l'una, tanto la mattina, quanto la sera, alla seconda hora delle scuole. La lettione di matematica comincia il doppo pranzo alla prim'hora delle scuole, et dura insieme con la sua repetitione tre quarti.

Queste lettioni durano in questo modo dal principio di novembre [332*v*] fin a gl'8 di luglio; dal qual tempo fin'al fine d'agosto le lettioni di Scrittura, d'hebreo et di matematica cessano del tutto; quelle di theologia scolastica et casi la mattina solamente si leggono dalli due mastri alternativamente; quelle di logica et filosofia la mattina solo dall'istesso mastro ogni giorno.

---

[a] *p* subito *del.* per l

---

[1] Huic titulo Pater Brunelli haec verba adiunxit: «secondo la praxi del 1590, nel Collegio Romano; raccolti dal P. Agostino Giustiniani, allora rettore». – Quae hic de ordine studiorum superiorum dicuntur, conferri possunt cum duobus tractatibus Rationis studiorum Borgianae (1570-1572): *De artium liberalium studiis* et *De sacrae theologiae studiis*; vide in MP II 253-87.

[2] Cf. *Ratio studiorum* anni 1586: *De theologia scholastica* cap. III: De ratione et modo praelegendi; MP V 55-59.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Le vacanze ordinarie di queste classi, nelle quali non si legge, sono dal fine d'agosto sin al principio di novembre; et inclusive dalla vigilia di Natale fin'al giorno della Circoncisione; dal giovedí inanzi la domenica in Quinquagesima fin al mercordì della Cenere la mattina; dalla domenica delle Palme fin'alla domenica in Albis, la vigilia di Pentecoste, et il doppo pranzo della vigilia del Corpus Domini. Il mercordì d'ogni settimana, nella quale non siino due feste, oltre la domenica, o non sia festa il giovedì, o non sia nel martedì qualche festa, nella quale non si legghi, né si predichi. Se bene, nelle settimane di Pentecoste si vaca il giovedì, anchorché non siino due feste. Et tal volta questa vacanza si transferisce al giovedì, come quando v'è una festa il martedì o lunedì; et nelle settimane delle Quattro tempore, et per qualch'altre cause straordinarie. Et in oltre vacano il giorno della creatione del Sommo Pontefice, coronatione, publicatione della morte et della nuova creatione dell'istesso; et finalmente tutte le feste che communemente s'osservano di precetto, consuetudine o divotione; e giorni, ne quali si faccino solennità molto publiche per la città, [333*r*] come processioni per giubilei o per altri et simili. Fra le quali però non s'intendono le processioni delle Rogationi.

Gli auditori de queste lettioni sono parte de nostri, parte de collegi che stanno sotto la cura de nostri, cioè Seminario, Collegio Germanico, Inglese e de Maroniti; parte d'altri forastieri. Fra quali sono ancora alcuni religiosi et d'altri collegi che non stanno sotto la cura de nostri, come Greci e Neofiti. E di tutti questi forastieri alcuni sono della congregatione et academia, altri no. De nostri alla logica vanno quelli che da' superiori sono mandati. E seguitano il resto del corso quelli che, doppo gl' due esami, che si fanno al mezz' et fine della logica, sono giudicati atti. Et doppo il corso di filosofia vanno a studiar theologia scolastica quelli, che vi sono appplicati da superiori, essendo giudicati atti et non occupati in altro. Alli casi vanno quelli che per non haver molta habilità alle cose speculative, o per altre cause, prima di cominciar il corso di filosofia, o doppo d'haverlo cominciato o finito, o anco doppo d'haver udito qualche tempo theologia scolastica, dai superiori è giudicato conveniente che gl'odano. Alla lettione della Scrittura vanno communemente li teologi del secondo o terzo anno e li casisti; all'hebreo quelli teologi delli tre ultimi anni[b], che pare al superiore, havuto risguardo all'habilità, inclinatione, sanità et altre occupationi loro; e questo per un anno, se lor stessi non s'inclinassero a sentirne più. Alla mathematica li scolari del secondo anno del corso.

Gli scolari de' collegi che sono sotto la cura de nostri, quasi all'istesso modo so-[333*v*]no applicati a queste lettioni da loro superiori, con consenso del prefetto de studii del Collegio Romano. Se bene non si va con tanto rigore per non lasciare cominciare o seguitar filosofia o theologia a quelli che non sono tanto atti. Et in Seminario gli chierici communemente non odono filosofia e theologia; e gli convittori non odono casi. Tutti gl'altri forastieri si lasciano andare a quelle lettioni che vogliono. Se bene con quelli che sono stati nostri scolari nell'humanitá, o si giudica ispediente ch'odano rhetorica, s'usa molta diligenza, acció non passino immediatamente alla logica. Se però in ogni modo vogliono passarvi, non per questo si cacciano dalle scuole.

Il corso di logica e filosofia dura tre anni. L'istesso mastro che lo comincia, lo seguita fin' al fine. Ogn'anno se ne comincia uno, et uno se ne finisce; però sempre ce ne sono tre. Il primo anno si legge tutta la logica, computandovi ancho l'introduttione che si legge al principio dell'anno per un mese in circa, facendo ogni mastro la sua. Nel secondo anno si leggo-

[b] *p* anni *del.* e questo per un anno, se loro stessi non s'inchinassero a sentirne più

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

no gli 8 della Phisica, gli libri de Coelo et il primo de Generatione. Nel terzo si legge il 2º de Generatione, li libri d'Anima e la Metafisica. E chi vuole, legge la Meteora al fine del 2º anno. E questa tal volta si legge alla prim' hora delle scuole la mattina, nel tempo che non si legge il doppo pranzo, acciò che vi possino andare ancora gli scolari del 3º anno, se vogliono. La mathematica ogn'anno si comincia da capo; leggendosi sempre al principio dell'anno Euclide e la Sfera; e poi qualch'altra parte, secondo che pare al mastro e prefetto. E questa si va variando ogn'anno. [334*r*]

Il corso di theologia scolastica si finisce in 4 anni, fra tutti due li mastri. De' quali quello che comincia la prima Parte, legge il primo anno fin' al fine de Trinitate, il 2º de angelis et della P.a 2.ae de beatitudine et actibus humanis; nel 3º il resto della P.a 2.ae; nel 4º de Fide, Spe et Charitate. Et nell'istessi 4 anni l'altro legge il primo de Iustitia et iure, il secondo de Incarnatione, et un pezzo de sacramentis; gl'altri due il resto de sacramentis. Quando però il primo ha finito de Charitate, seguita a leggere Iustitia et iure, e la terza parte. E quello ch'ha finita la terza parte, comincia poi la prima, ritenendo ciascuno di loro la sua hora, nella quale ha letto per il passato.

La Scrittura non ha tempo determinato di corso, ma va ogn'anno pigliando varii[c] libri della Scrittura, hor del vecchio, hor del novo testamento; e per il più ogn'anno si piglia, oltre un libro principale, qualch'altro men principale; et se quello è del nuovo testamento, questo è del vecchio, et e contra. L'hebreo ogn'anno comincia da capo, leggendo prima la grammatica, et poi qualch'autore, che suol essere un libro della Scrittura; et si va variando.

Il corso de casi si finisce in due anni fra li due mastri. De quali uno in questo biennio[d] legge gli precetti, l'altro de sacramentis et censuris. Se bene ciascuno di loro, finita una materia, seguita l'altra, ritenendo la sua hora, sí come s'è detto de scolastici.

In tutte queste scuole alcuni de lettori leggono a mente, altri ex scripto, secondo che ciascuno vuole. E leggono in modo, che quelli scolari che vogliono, possono scrivere la lettione, ac-[334*v*]comodandosi però, quanto si può, ch'anchora quelli che non scrivono, possino intendere et cavarne frutto. Nella mathematica però et hebreo communemente non si scrive.

Devono tutti questi lettori guardarsi di non leggere o difendere opinioni che non siino ben conformi al senso della Chiesa e traditioni, o in qualche modo snervino la fede o sminuischino l'ardore della pietà, o ch'habbino del nuovo et singulare contra l'opinioni ricevute communemente da tutti li filosofi o theologi. E quelle ch'in qualche provincia o città sogliono offendere molti de nostri o forastieri catholici e dotti, non devono in quelli luochi insegnarle; et nelle questioni trattate da altri, non devono seguire opinioni nuove; né in cose ch'appartengono in qualche modo alla religione o sono di qualche momento, devono introdurre nuove questioni senza il consenso del prefetto de studii o superiore.

Li mastri de theologia scolastica devono seguitare l'ordine di S. Thomasso per le questioni et articoli, dichiarandole tutte, eccetto alcune che per essere molto facili, basterà dirne brevemente la sostanza, esortando gli scolari a leggerle da sé. Et se bene non saranno obbligati a seguire in ogni cosa l'opinioni et dottrina di S. Thomasso, nondimeno devono seguirla ordinariamente, per esser di maggior autorità, più sicura e più approvata, et particolarmente commendata nelle nostre Constitutioni[3], et per conservare fra noi l'unità della [335*r*] dottrina, quanto è possibile. Et però non solo potranno gli nostri difendere qualsivo-

[c] *p* varii *del.* corsi / [d] *p* biennio *del.* finisce

[3] Vide *Const.* P. IV c. 14 § 1; MP I 297.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

glia opinione di Santo Thomasso, eccetto quella della concettione della B.ma Vergine[4], ma ancora non doveranno scostarsi da quelle, se non con gran giuditio et con ragioni molto efficaci.

Gli mastri di filosofia devono leggere Aristotele[5] et usar diligenza che gli scolari l'intendano et se ne faccino prattichi. E de gl'interpreti devono con molto giuditio et cautela leggere quelli ch'hanno scritto contro la religion christiana; e per impugnarli in quelle cose, nelle quali sono contrarii alla fede[6]. Et devono in tal modo legger la filosofia che la faccino servire alla vera theologia scolastica.

Gli lettori de casi devono accommodarsi alla capacità et utilità de scolari, non entrando in questioni scolastiche o molte speculationi o molte citationi senza necessità.

Nella mathematica et hebreo, acciò gli scolari faccino frutto, conviene non legger molto per lettione, ma andar pian piano.

Delle repetitioni[7].

Si fanno queste lettioni due sorti de repetitioni: l'una in scuola fra tutti gli scolari per mezz'hora doppo la lettione; l'altra in casa fra nostri per un'hora.

Le repetitioni di scuola in theologia non si fanno, perché la mezz'hora doppo l'un e l'altra lettione scolastica, è occupata dall'hebreo et dalla lettione della Scrittura. Nella scuola de casi si fanno, quando ci sono scolari che vogliono restare a farle. Et all'hora o repetono fra di sé brevemente la lettione, o propongono dubii e casi da risolvere, o fra sé o al mastro. Ma perché molte volte li forestieri non vogliono restare, et i nostri [335*v*] sono puochi, non s'obbligano li nostri a restare a fare queste repetitioni, quando non restano gl'altri.

Nelle scuole di filosofia et logica si fanno queste repetitioni in questo modo: gli scolari forastieri si dividono in più parti, mettendone 8 o 10 per una; le quali ripetono fra di sé, con la presidenza d'un de nostri scolari dell'istessa scuola, assegnatogli dal mastro. Uno repete la lettione passata, un altro argomenta, essendo l'un' e l'altro avvisato, e se c'avanza tempo, gl'altri propongono dubii. Ma gli nostri ch'alhora non sono occupati con forastieri, e quelli de collegii che stanno sotto la cura de nostri, ch'hanno queste repetitioni delle lettioni passate in casa, conviene ch'in quella mezz'hora repetano la lettione presente nel miglior modo che possono a tu a tu in circa, et proponghino dubii, secondo ch'occorrono, senza che niuno sia prima avvisato. Et nell'istesso tempo gli mastri si trattengono in scuola o nelle logge per andar vedendo come si fanno queste repetitioni, e per rispondere a quelli che volessero domandare dubii. Nella scuola però della logica, mentre si legge l'introduttione, non si fanno queste repetitioni; ma l'istesso mastro esercita gli scolari, interrogandoli, facendoli repetere. E nell'istesso modo s'esercitano in scola gli scolari di mathematica et hebreo in quel tempo ch'avanza doppo la lettione.

In casa fanno le repetitioni li logici, filosofi, theologi scolastici et anco li casisti, quando sono molti. Durano un hora. La quale si piglia o immediatamente innanzi cena, o in altro tempo secondo le varie stagioni dell'anno. Si fanno tutti li giorni di lettione, eccetto gli sabbati, la vigilia del Corpus Domini [336*r*] e quelli giorni, ne quali occorresse farsi qual-

---

[4] Cf. scriptum Patris Acquaviva gen.: «*Quaedam de ratione studiorum in genere*» (1582); MP VI 26.
[5] Cf. *Const.* P. IV c. 14 § 3; MP I 299.
[6] Vide decretum congregationis generalis tertiae (1573) quo lectoribus philosophiae imponitur ut Aristotelis interpretes impios magno cum delectu legant; MP IV 248.
[7] Cf. Rat. stud. 1586: De theologia scholastica cap. V: De repetitionibus; MP V 69-71.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

ch'atto publico di tutta la filosofia o theologia; et il primo giorno che si comincia a leggere, al principio di novembre per li filosofi, et ancho il secondo per li theologi e casisti; et s'in qualche giorno legge uno de mastri theologi o casisti, e non l'altro, toccando all'hora le repetitioni secondo l'ordine a quello che non legge, si tralasciano. Ma se toccano a l'altro, si fanno. Si fanno ancho talvolta queste repetitioni la domenica, in luoco delle dispute che si dovrebbero fare, e per qualche particolare causa o impedimento non si fanno, come se dirà abbasso nel capo delle dispute.

A queste repetitioni presede il mastro. E dove sono due mastri, come nella theologia e casi, presedono alternatim, una volta per uno. Et però si fanno ancho alternativamente le repetitioni delle materie loro. E devono ordinariamente ciasch'uno di loro, e massime il mastro della logica, trovarsi presente dal principio delle repetitioni, accioché possino indrizzar li scolari e nel ripetere, e nel argomentare.

Nel principio dell'hora uno, se sono pochi scolari, o due, se sono molti, repetono brevemente per un quarto d'hora circa le due lettioni, che si sono lette immediatamente inanzi l'ultima. E devono repetere a mente aiutandosi quanto meno si può de scritti. Doppo, uno o due argomentano, et altretanti rispondono. Et tutti questi sono prima avvisati, secondo che tocca a ciascuno per ordine della lista, che tiene il bidello, fatta dal mastro. E quando un solo è deputato ad argomentare, e c'è qualche numero di scolari, come in theologia, si lascia qualche tempo a qualch'altro che volesse proporre qualche dubbio o argomento. Al quale risponderà o il [336*v*] suo avversario, o quello ch'alhora nominerà il mastro. Ma li casisti, doppo haver repetuto, non osservaranno questo modo d'argomentare e disputare, ma proporanno dubbii e casi da respondere per modo di conferenze de casi.

L'ordine, secondo il quale s'avvisano quelli ch'hanno da ripetere, argomentare o rispondere nelle repetitioni di casa, si fa in due modi. L'uno è, dando a ciascuno il suo adversario determinato. I quali, scritti in una lista uno per scontro all'altro, s'avvisano con quell'ordine, con che sono scritti o uno, o due per volta che repetino; et overo gl'istessi poi rispondono agl'argomenti; e così senz'altro sono avvisati gli loro aversarii ch'argomentino; o vero, non havendo a rispondere gl'istessi, si fa un'altra lista de gl'istessi scolari per argomentare; et s'avvisano per ordine, facendogli però rispondere dall'avversarii. Se ben anco, per non moltiplicar liste, si può fare, che chi una volta ha repetuto, l'altra argomenti. E quest'ordine si tiene alle volte nelle repetitioni di filosofia.

L'altro modo è, facendo una lista de tutti gli scolari per ordine, de quali ciascuno habbi da respondere al suo antecedente, et argomentare contro quello che segue. Et l'istessa lista serve ancora per quelli ch'hanno a ripetere, facendo che gli due primi repetino, l'uno la lettione antepenultima, l'altro la penultima, il terzo argomenti et il quarto risponda. E poi nelle seguenti repetitioni quello che nelle antecedenti repete l'antepenultima, repete la penultima, quello ch'argomentò, repete l'antepenultima; quello che rispose, argomenta, e quello che segue nella lista, risponde. E così di man in mano tornando [337*r*] da capo, quando la lista è fornita. E l'istesso si farebbe, quando fusse un solo che repete; talché avvisato quel solo ch'ha da rispondere (il che si può fare nell'istesse repetitioni, quando si comincia ad argomentare) sono avvisati anchora gl'altri di ciò ch'hanno da fare.

E questo modo s'osserva nelle repetitioni di theologia. Nelle quali, perché sono due mastri che le fanno una volta per uno, si tengono due diversi ordini nel modo che s'è detto. De quali uno si va continuando nelle repetitioni d'un mastro, e l'altro in quello dell'altro. Se bene, per essere gli stessi scolari d'ambidue li mastri, acciò non si confondino, né venghino l'istessi a far questi esercitii in un tempo in ambedue le repetitioni, si fa che serva l'istessa lista per tutte due, cominciando al primo dell'anno quelle del mastro della mattina dal capo

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

della lista; e quelle dell'altro dalla metà della lista. E cosí continuando ambedue sin al fine; e ricominciando da capo.

Al principio di luglio si cominciano a ripetere le lettioni che si sono lette da capo dell'anno. E si fanno all'hora repetitioni anchora la domenica, lasciando le dispute ch'in quelle si solevano fare. Si pigliano però di questi giorni due la settimana per le repetitioni delle lettioni[e] presenti. Et si fanno queste repetitioni da capo nell'istesso modo che l'altre ordinarie, se non che in ognuna di queste repetitioni s'assegnano molte materie, come di nove o dieci lettioni, per esser preparate et essaminate. Se bene non è necessario che colui che repete, repeta tutto questo, ma qualche difficoltà più principale, secondo che parerà al mastro. Et nelle repetitioni di theologia si dividono le materie delli due ma-[337*v*]estri in modo che tocchi una settimana per uno. Nella quale uno fa tre giorni repetitioni delle materie da capo, cioè domenica, martedí e venerdí, et una delle lettioni presenti, cioè lunedí. Avertendo però che s'alcuno delli due giorni delle repetitioni delle lettioni presenti fosse impedito da festa o da altro, si trasferiscono queste in uno de gl'altri, ne quali s'haveano da fare quelle da capo, le quali in quella settimana si fanno un giorno meno. Come ancho, occorrendo che si facci il giorno di vacanza il giovedí, si fa il mercordí quello che s'havea da fare il giovedí Et acciò che tutto questo s'osservi meglio senza confusione, s'attacca nel luoco delle repetitioni ogni settimana o ogni 15 giorni una lista di quello ch'ogniuno in quel tempo doveria fare; cioè chi doverà repetere, e quando, e che cosa, e quanto; et ancho, quanto si doverà apparecchiare per difendere in ciascuno giorno, e chi doverà argomentare, et chi rispondere.

Finalmente durano queste repetitioni da capo, finché s'arrivi a quello che si lesse al principio di luglio. Et doveriano anchora durare un pezzo di settimane, quanto si può. Se bene quelli che finiscono il corso di filosofia, per essercitio et apparecchio di quelli ch'hanno a difendere tutta la filosofia, cominciano prima de gl'altri queste repetitioni da capo. Et nel mese d'agosto, doppo ch'hanno finito di difendere per 15 giorni in circa, ne quali s'intertengono gli scolari di quel corso nell'accademia delle scuole inferiori, non fanno repetitione niuna, et al fine d'agosto anchora restano in tutto dalle repetitioni.

Perché spesso gli casisti per il poco numero de nostri non hanno repetitioni in casa, e perché oltre gli casisti anchora altri hanno [338*r*] bisogno de qualche essercitio ne casi, però tutto l'anno un giorno la settimana, il quale ordinariamente sarà quello della vacanza, si devono fare conferenze de casi. Nelle quali si vadano essaminando ordinatamente varie materie. E presieda uno de lettori de casi o qualch'altro sofficiente. Et vi si trovino gli sacerdoti che confessano, gli scolari de casi, et gli scolari di theologia del terzo et quarto anno. Se però con alcuni di questi theologi per qualche[f] causa legitima non dispensasse il superiore.

Già che delle lettioni di mathematica e d'hebreo non vi possono esser repetitioni ordinarie in casa, come dell'altre, si deve fare una academia nell'un e l'altro per mezz'hora al dí. O se non si può, almeno tre volte la settimana. E ciascuna di queste due academie sia di due o tre almeno[g] ch'abbino habilità et applicatione a quel studio, et possino continuar in questo esercitio per più anni, con la presidenza del mastro, o d'altra persona sofficiente.

---

[e] *p* lettioni *del.* seguenti / [f] *p* qualche *del.* cosa, *sup.* causa / [g] almeno *sup. alia m.*

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Delle dispute[8]

Le dispute di theologi e filosofi sono di quattro sorti. La prima è di quelle che si fanno in casa la domenica; la seconda delle private che si fanno in scola ogni settimana; la terza delle publiche d'ogni mese in scuola; la quarta delle publiche e solenni di tutt'il corso di filosofia o theologia in scuola e in sala. Et in tutte queste dispute le conclusioni che s'hanno a difendere, sono prima reviste et emendate dal maestro et poi dal prefetto. Il numero delle conclusioni che si difendono nella prima et seconda sorte di dispute, non devono passare cinque o sei, nella terza 8 o 9, nella quarta 10.

Li nostri, tanto theologi scolastici, quanto filosofi, fanno dispu-[338*v*]te in collegio ogni domenica per un hora e mezza, eccetto le seguenti, nelle quali non si fanno né dispute, né repetitioni; cioè le domeniche che sono dentro le vacanze, tanto generali, quanto particolari fra l'anno, di Natale, Carnovale, Pasqua e Pentecoste. Et ogni volta che l'istessa domenica in sala o il sabbato precedente, o altro giorno dell'istessa settimana in scuola sono stati dispute del mese, o altre publiche, alle quali debbano esser stati presenti tanto filosofi, quanto theologi, perché altramente le lasciarebbono solamente quelli, de quali fussero state queste dispute. In alcun'altre domeniche non si fanno dispute, ma in loco loro repetitioni per un'hora; cioè in quelle, che sono nel tempo dell'intermissione de studii dal primo di luglio fin al fine d'agosto, la prima domenica di novembre. E quando uno de mastri di theologia, al quale toccarebbe fare le dispute una domenica, havesse fatte le dispute della settimana in scuola, il sabbato precedente immediatamente, perché all'hora farebbe le repetitioni di theologia quello, a chi toccasse per ordine farle. Et finalmente ogni volta che per qualche particolare impedimento non fossero in ordine li scolari, per fare le dispute ch'altramente si doveriano fare.

Queste dispute della domenica fanno li due mastri di theologia una domenica per uno alternativamente; et ciascuno delle sue materie. Difende uno, e due argomentano tre quarti d'hora in circa per uno. Tutti prima avvisati per tempo. Et precede nell'argomentare quello ch'è sacerdote a quello che non è. Et il più antico scolare di theologia al più nuovo. Ma in [339*r*] quelle di filosofia convengono tutti tre li mastri col prefetto ogni domenica. Defende un solo per volta, toccando la sua ad ogn'uno delli tre corsi per ordine in circolo; eccetto che ne' principii de studii, mentre i logici odono l'introduttione, non vanno a queste dispute, ma nell'istesso tempo fra sé fanno repetitioni per un'hora. Argomentano sempre due; il primo per un'hora, l'altro per mezza. Et quando difende uno del terzo anno, mette conclusioni delle materie che si leggono in tutti tre li corsi. Et argomenta prima un theologo, avvisato dal bidello di theologia; et doppo uno del secondo anno del corso. Il quale propone prima un argomento di logica et poi uno di fisica. Quando difende quello del secondo anno, argomenta prima uno del terzo, poi un logico; e contra il logico argomenta prima uno del terzo anno, poi uno del secondo. Dopo Pasqua però in queste dispute di filosofia sogliono difendere solamente gli scolari del terzo anno ch'hanno poi a difender le conclusioni di tutt'il corso per essercitarsi meglio. Et argomenta una volta un theologo et uno del secondo anno di logica et fisica; et l'altra volta uno del terzo et uno del secondo anno.

Ogni sabbato nel tempo che si legge, si fanno dispute in scuola, tanto di filosofia, quanto di theologia scolastica; eccetto quelle settimane, nelle quali fossero state due vacanze; perché all'hora ponno li mastri leggere il sabato in luoco delle dispute, se vogliono. Co-

[8] Cf. *ibid.*, cap. VI: De disputationibus; p. 71-77.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

me si fa ancho, quando in qualche giorno di lettione dell' istessa settimana fossero state dispute, et nel primo sabbato di novembre, et nelli sabbati ch'occorrono nel tempo dell'intermissione de studii, et nella logica tutt'il tempo che dura l'introduttione. [339*v*]

Queste dispute della settimana durano due hore et mezza. Le fa ogni mastro in scuola sua. Li due theologi una settimana per uno, ciascuno delle sue materie; et al tempo che suole leggere la mattina o la sera. Il logico et quello del terzo anno il doppo pranzo; il fisico la mattina, per lasciare il suo luoco alla lettione della mathematica. Sta il mastro in catedra; il defendente et argomentante in scuola di theologia et di logica nelle due ponte de banchi alti; il defendente della parte sinistra, et l'argomentante dalla destra della cathedra. Nell'altre due scuole stanno in due sedie; l'una sotto la cathedra, l'altra per scontro.

Acciò che tutti gli scolari che sono atti, siino con qualche proportione esercitati in queste dispute, si piglia il defendente a vicenda de nostri, del Germanico, degl'Inglesi, del Seminario, de forestieri, una volta per uno; servata però la proportione secondo il numero ch'è in ognuno di questi luochi o ordini de scolari. Et similmente si vanno pigliando gl'argomentanti a vicenda degl'istessi. Argomentano in ogn'una di queste dispute tre; eccetto nella logica, nella quale, per non essere i scolari tanto sufficienti che possino seguitare le difficoltà molto tempo, si mettono quattro. Fra questi argomentanti nelle scuole di filosofia s'osserva quell'ordine che pare al maestro. Et si distribuisce il tempo, quanto si può ugualmente. Ma in theologia suole sempre fra gli tre essere uno de nostri, et havere il primo luoco, et un hora per argomentare; gl'altri doi de gl'altri ordini de scolari; prima quello che è più antico theologo et poi l'altro; tre quarti d'hora per uno. Né si sogliono far difendere e argomentare, quanto si può, in queste [340*r*] dispute li scolari del primo anno di theologia; et rare volte difendono ancora quelli del secondo.

Acciò che queste dispute si faccino con più fervore et utilità, si sogliono invitare alcuni ch'aiutino gli scolari, e ripiglino qualche argomento. A quelle di theologia si suole invitare il prefetto de studii, l'altro lettore e qualch'altro mastro di theologia che legga o ch'habbi letto, se v'è, e quelli di filosofia. Oltre questi e li mastri di filosofia che leggono o hanno letto, et il lettore di mathematica, si ponno invitare ancora il prefetto dell'academia e li prefetti de studii delli Collegii. Se bene questi, se non sono mastri, non devono ripigliare argomenti, quando v'è presente qualche mastro di theologia o filosofia. E di questi che straordinariamente sono invitati, o vanno a queste dispute per ripigliar argomenti, sedono ne banchi alti, dove sono; altramente ne primi banchi, vicini alla catedra. Ne quali ancora sedono gli prefetti che non sono mastri in quelle scuole, nelle quali ponno ripigliar argomenti.

Una volta il mese in circa, dal principio de studii sin al fin di giugno, in sabbato si fanno dispute più solenne in scuola, tanto di theologia, quanto di filosofia. Le quali durano tutt'il tempo delle scuole, mattina e sera, cioè cinque hore. A quelle di theologia convengono gli doi mastri co'l prefetto de studii. Et si procura che vi si trovino presenti dell'altri mastri o lettori di theologia, quanto più si può. I quali ancora ponno ripigliare gl'argomenti. Sono due defendenti, ordinariamente del terzo o quarto anno. De quali uno difende le materie d'un mastro, l'altro dell'altro. E sono deputati et aiutati ciascuno [340*v*] dal suo. Siedono tanto il prefetto e mastri presidenti, quanto gl'altri mastri ne banchi alti. Nel fine de quali, dalla parte sinistra della catedra, sedeno li due defendenti; primo verso la catedra quello ch'ha da rispondere prima, e poi l'altro; il che fanno a vicenda. Toccando il primo luoco la mattina a quello che defende le materie della mattina, e la sera all'altro. Uno di questi due sempre è de nostri; una volta sotto l'uno, l'altra sotto l'altro mastro a vicenda. L'altro defendente è de gl'altri collegii, o forastieri a vicenda. Gl'argomentanti sono due la mattina et altre tanti la sera; ancora per lo più del terzo o quarto anno, deputati dalli due

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

mastri. De quali ciascuno, quando ha da argomentare, va a sedere nel fine dell'altra parte de banchi alti. Il primo la mattina è sempre uno de nostri; gli altri delli altri collegii o forastieri. Tra quali il Germanico suole precedere a gl'Inglesi, e questi a forastieri. Se bene s'ha risguardo ancora all'antichità della theologia o sacerdotio et altre circonstanze. Il primo, tanto la mattina, quanto la sera, argomenta contr'il primo rispondente per un'hora, et contro l'altro per mezza; l'altro mezz'hora contr'il primo, et altretanto contr'il secondo.

Li filosofi fanno queste dispute del mese in un sabbato diverso, e prima delli theologi nella scuola della logica. Vi intervengono li mastri, scolari di tutti tre li corsi col prefetto de studii et altri mastri di theologia o filosofia che s'invitano per trovarsi presenti o repigliar argomenti, se [341*r*] vogliono. Fra quali è ancora il mastro di mathematica. Li quali mastri tutti sedono ne banchi alti. Difendono tre insieme, uno per ciascuno corso. I quali insieme e per ordine de corsi sedono nel fine de banchi alti, alla parte sinistra della catedra. Defende prima, tanto la mattina, quanto la sera, quello del terzo anno per un'hora, poi quello del secondo per un'altra, et il logico l'ultima mezz'hora. Presiede a ciascuno il proprio mastro. Argomentano ancora tre la mattina, contra ciascuno un condiscepolo; la sera un theologo contro il primo, uno del terzo anno contro l'altro, et uno del secondo contr'il logico. Se bene tal volta il theologo argomenta la mattina, se gli torna più commodo per conto delle sue lettioni, senza contar l'ordine detto di quelli ch'argomentano contro l'altri due. E ciascuno di questi, quando ha da argomentare, va a sedere nell'ultima parte de banchi alti, a mano destra della catedra.

La prima volta che si fanno le dispute del mese, doppo la rinovatione de studii, non difende il logico, ma solo due, dando la mattina a quello del terzo anno la prima hora et l'ultima mezza; a quello del secondo la seconda hora; et la sera al contrario. Se bene tal volta per commodità dell'argomentante theologo si dà l'hora et mezza a quello del terzo anno la sera, et non la mattina. Argomentano contro quello del terzo anno le due hore intiere, tanto la mattina, quanto la sera, due theologi; la mezz'hora un condiscepolo; et all'istesso modo contro quello del secondo anno due del terzo et un condiscepolo. Et in questo giorno sta in libertà del maestro di logica o legger nella scuola della phisica o trovarsi [341*v*] presente con suoi scolari alle dispute de filosofi.

Oltre queste, si fanno nel fine de studii le dispute di tutta la filosofia o theologia insieme. Le quali alquanto diversamente si fanno da nostri e da quelli d'altri collegi o forastieri. Li nostri difendono in scuola di theologia con qualche apparato più dell'ordinario di sedie, de panni verdi sopra alcuni banchi, e stando il defendente in catedra. Se c'invita Nostro Padre con molt'altri padri, ma non prelati o signori forastieri. Le conclusioni sono di tutta la theologia o tutta la filosofia. E però non si difendono, se non al fine del quarto anno di theologia, o del terzo de filosofia. E se sono molti che difendono l'istesso anno, si stampano l'istesse conclusioni per tutti in un foglio disteso, con quel numero d'esemplari che basti a tutti, assegnandone circa a 100 per uno. E non si dedicano a niuno, né vi si mette epistola, né nome del difendente, ma solo un Giesù in cima.

Li theologi difendono mattina e sera per cinque hore, facendo ciascuno la mattina al principio un poco di prefatione, et la sera al fine una breve attione di gratie. Presedono li due mastri di theologia. Fra quali si distribuiscono le materie, secondo che da loro sono stati letti o da loro antecessori; sedendo ne banchi alti, vicino alla catedra dalla parte sinistra. Et dall'istessa parte, nel fine verso la porta [342*r*] sedono quell'argomentanti che sono mastri o dottori; e dall'istesso luoco argomentano. Gl'altri vanno ad argomentare nella sedia che sta posta per scontr'alla catedra, alquanto eminente. Il prefetto et tutti gl'altri mastri di theologia de nostri sedono ne banchi alti, dove vogliono. Fra quali ancora si può

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

mettere qualche dottore insigne d'altra religione o de forastieri che fusse presente. Li mastri di filosofia sedono nel fine de banchi alti, dalla parte destra. Fra quali sede ancho il mastro di matematica, se però non è attualmente scolaro di theologia. Il primo argomentante la mattina è uno de nostri mastri di theologia, overo qualch'altro dottor insigne d'altra religione o forastiero, se tal volta si trovasse; il secondo qualche dottor forastiero; il terzo un'altro dottore, o vero un condiscepolo de nostri o d'altri collegi, o de forastieri. La sera argomentano altri tre dell'istessa qualità. Se bene per carestia de mastri di theologia, si può per il primo luoco pigliar ancor uno di filosofia.

Li filosofi difendono solamente la sera, tutt'il tempo delle scuole. Sta il defendente in catedra; il professore mastro che presiede, in cima de banchi alti, sotto la catedra a man sinistra; gl'altri mastri e dottori argomentanti ne banchi alti, come in quelle di theologia. Argomenta prima un de nostri di theologia o filosofia; poi qualche forastiero dottore o scolare di theologia; all'ultimo un condiscepolo o scolaro di theologia. Et se sono più di due ch'hanno a difendere, solamente il primo al principio delle dispute fa una prefatione d'un quarto in circa; e l'ultimo un epilogo o attione di gratie un poco più longa. [342*v*]

Li giorni, ne quali s'hanno a fare queste dispute, sono o gl'sabbati in luoco delle dispute del mese; massime per quelle di theologia; o qualche giorno di lettione doppo l'intermissione de studii. Nel qual tempo si fanno quelle di filosofia, se per il numero de defendenti o per altra necessità non fosse bisogno anticiparle. Et accioché tanto a quelle di filosofia, quanto di theologia possino trovarsi presenti tutti gli scolari di queste classi superiori, ogni volta che si fa alcuna di queste dispute, vacano tutte le scuole di filosofia e theologia e casi.

Per determinare quelli ch'hanno a difendere queste conclusioni, non si sogliono esaminare, ma havuta l'informatione dal mastro e prefetto della sofficienza di ciascuno, il superiore co'l parere de suoi consultori li determina; e gli fa avvisare per tempo, acciò possano prepararsi; cioè gli theologi al principio di gennaro del quarto anno della theologia; et li filosofi alla Pasqua dell'ultimo anno del corso.

Li scolari d'altri collegii o forastieri stampano le sue conclusioni ancora in un foglio disteso, et che in numero non passino 50. Ma ciascuno stampa le sue, e le dedica a qualche signore o prelato, con l'epistola dedicatoria, l'arme di quello, a cui sono dedicate, et il nome del difendente. Le defendono in sala con invito de cardinali et altri signori e prelati; per i quali si fa un decente apparato di sedie. Il difendente sta in catedra, la quale s'orna con qualche drappo di seta, et un altro se gliene mette dietro al muro con l'arme di quello, a cui sono dedicate le conclusioni, et insieme dell'academia, se difende un'academico. Praesiede il mastro, il quale è sempre un solo. Et però li theologi, quanto commodamente si può, presedono in circa una volta per uno. Sede il presidente in [343*r*] una sedia sotto la catedra a mano sinistra; et appresso lui il prefetto de studii in un'altra sedia. Argomentano tre fra religiosi e secolari; i quali si procura che siano dottori. Et argomentano da una sedia che sta sopr'una predella scontr'alla catedra. Fa ogn'uno de questi studenti la sua prefacione et attione di gratie. Le quali devono prima esser vedute dal prefetto de studii. Se gli concede far un poco di musica al principio e fine delle dispute, in un palco, a ciò preparato in un cantone della sala. Ma avvertendo molto che non si facci eccesso, né in moltiplicatione de chori, né[h] si usino instromenti[h] di corde[l]. Non durano queste dispute, se non un'hora et mezza, o due al più in tutto. Né si lasciano fare in giorni di scuola, ma o in giorno di feste che s'osservano, la sera; overo in giorno di vacanze, o di feste che né s'osservano, né sono di scuola, la mattina o la sera, come torna più commodo. Et per ammettere a difendere queste conclu-

[h] *prius* né d'instromenti; *sup.* si usino *alia m.* / [l] di corde *sup. alia m.*

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

sioni, li theologi non s'esaminano, ma con l'informatione de maestri e del prefetto, e bisognando ancora, co'l parere de consultori, il superiore dà licenza a quelli, che sono giudicati atti. Né si concede, se non a quelli ch'habbino al meno passata una parte del quarto anno di theologia. Gli filosofi si provano prima in qualche disputa in scola o in academia; alle quali si trovino presenti non solo il prefetto, ma ancora alcun'altri mastri che possino giudicare della sua sufficienza. E quelli che riescono in queste dispute, sono poi esaminati in presenza del prefetto, mastro proprio e due o tre altri mastri. Nel quale esame quelli che dalla maggior parte de gl'esaminatori sono approvati, s'ammettono a difendere. Né perciò è necessario che siino della congregatione o academia, ma basta che siino scolari delle nostre scuole. [343*v*]

Della cura de costumi[9]

Se bene in queste classi superiori non s'usa quella diligenza, che s'usa nell'inferiori per osservanza della disciplina[10]; né se gl'impongono alcuni obblighi che s'impongono a quelle circa il fare il debito suo in scola, confessioni, udir messa, dire le letanie e simili; nondimeno, quando per qualsivoglia causa convenisse che ad alcuno si prohibisse l'andar a queste scole, può il prefetto del cortile farlo; conferendolo però prima co'l superiore, o doppo che l'haverà fatto, s'il caso fusse tanto urgente che non fusse tempo di ricorrere dal superiore. Devono anco li mastri procurare che tutti in scola stiino modestamente, et essortargli tal volta alle confessioni, communioni et ale devotioni e virtù; massime, quando occorrono alcune solennità o in altre occasioni buone, et aiutargli spiritualmente, quanto potranno. Come anco debbono aiutargli, quanto è possibile, a far frutto in lettere, procurando che ciascuno ancor in questo facci il debito suo.

Dell'officio del bidello[11]

In ogni scola è un bidello de nostri, deputato da superiori. Le cui cure sono tre principali: la prima è d'osservare e riferire alli maestri, prefetto e superiori li mancamenti de scolari; particolarmente de nostri, tanto in lettere, quanto in costumi che fanno in scola e ritornando da scola, o alle repetitioni et dispute. La seconda, di procurare che la scola stia in ordine et bene acconcia la catedra et gli banchi, et tutt'il resto che bisogna; et ch'habbino il suo loco determinato tutti quelli, che lo sogliono havere, come gli nostri e collegi. La terza, d'avvisare, metter in ordine et esseguire et far esseguire tutto ciò che bisogna per le dispute e repetitioni. Perciò deve havere in un libro gli no-[344*r*]mi di tutti gli scolari de nostri della sua scuola. Li quali quello di theologia scriverà con distintione de gl'anni che ciascuno ha di theologia, e delle lettioni che sente. Nell'istesso terrà un'altro catalogo de scolari de nostri dell'istessa scola che stanno in collegio con quell'ordine che doveranno nelle repetitioni di casa ripetere, argomentare o rispondere in uno di quelli modi che si sono posti di sopra[12]. Il qual ordine piglierà dal mastro, né lo varierà senza suo consenso. Se bene essendo

[9] Cf. Rat. stud. 1586 A - De tuenda puerorum disciplina ac pietate; MP V 141-43; et Rat. stud. 1586 B - Pietas et disciplina morum; *ib.* 224-28.
[10] Vide mon. 6 cap. I - Delle cose che appartengono alla pietà; supra, p. 45.
[11] Cf. *Regulae adiutoris magistri sive bidelli;* in Rat. stud. anni 1599; MP V 445-46.
[12] Vide cap. *Delle dispute*; supra, p. 70.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

alcuno per una volta legitimamente impedito, che non possa fare quello che gli tocca, potrà da se o avvisare il seguente, o trovar alcun altro, come meglio potrà, che supplisca; facendo che l'altro poi ricompensi, quando potrà. Et nell'istesso libro notarà quelli, tanto de nostri, quanto dell'altri scolari, che fra l'anno difendono et argomentano nelle dispute di casa e della scola, co'l giorno ancora, nel quale lo fanno. Deve anco per tempo intendere dal prefetto, quando s'hanno da fare le dispute del mese; e dal mastro, chi ha da argomentare e difendere, per avvisarli ancora per tempo. De quali s'alcuno si scusasse, non deve mutare niente senza consenso del mastro. Per le dispute di casa s'avvisa il difendente 15 giorni avanti, gl'argomentanti sei. Et acciò che questi possino vedere le conclusioni nell'istesso tempo, s'attaccano in publico dentro il collegio; di dove poi si pigliano, quando s'hanno a far le dispute; e però basta farne una copia. Per quelle della settimana in scuola, s'avvisa il difendente ancora 15 giorni prima, gl'argomentanti 6 o 8; se ne fanno 4 o 5 esemplari; de quali se ne dà un per uno a gl'argomentanti; et uno il giovedí s'attacca in una tavoletta; che perciò sta al piede delle scale, [344*v*] nelle loggie da basso. Et tutti si ripigliano poi, quando s'hanno a fare le dispute, per dare al defendente, argomentante e maestri. L'istesso si fa nelle dispute del mese; se non che per queste il defendente è avvisato un mese prima; se ne fa qualche esemplare di più, perché communemente sogliono trovarsi presenti più maestri. Finite le dispute la mattina, si ripigliano, acciò possano servire la sera. Et al fine, se ne ritiene una copia per conservare tutto l'anno. Le conclusioni stampate di tutt'il corso si mandano a gl'argomentanti et ad altre persone che s'invitano; et s'attacano per Roma 4 o 5 giorni prima. Et nelle dispute, finita la prefatione o al principio, se non v'è prefatione, se ne distribuisce un numero sufficiente a gl'auditori presenti, cominciando sempre dalle persone di più rispetto. E questo lo fa il nostro bidello, quando difende un de nostri; et in tutte le dispute della settimana o del mese in scola. Ma nelle dispute di tutt'il corso d'altri collegi o forastieri, lo fa uno o due dell'istesso collegio o forastieri. Se bene sempre v'è uno de nostri che gl'indrizza. E quando vengono cardinali e prelati, si deputano alcuni patri che li ricevino et trattenghino, fin che sia tempo di cominciare.

Finalmente, deve il bidello mettere o haver cura, che si mettano in ordine banchi, sedie et l'altre cose, che bisognano per tutti questi esercitii litterari in collegio, scola [345*r*] o sala, se però la cura di quelli di sala non si dasse a qualch'altro; et massime in quelle della scola, poco innanzi il tempo di cominciar le dispute, vedere se sono venuti gli scolari, et massime quelli ch'hanno d'argomentare e difendere.

8

P. CLAUDIUS ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.
EXAMEN RATIONIS STUDIORUM
Anno 1590

TEXTUS: *Stud. 2*, 364*r*-74*v* originale.

TEMPUS: Examini subiiciuntur ultra Rationem studiorum anni 1586/ A et eius forma retractata (1586/ B), etiam regulae officiorum, sed non eae quae in Rat. stud. a. 1591 typis expressae sunt, sed aliqua earum forma anterior. (Vide e. gr. regulam decimam professoris Sacrae Scripturae; in qua P. Acquaviva proponit nonnulla adiungenda, quae in textum typis impressum iam inserta videmus). Quare documentum anno 1590 optime conscribi potuisse censemus.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Circa librum excussum de ratione studiorum[1]

Pag. 142 lin. 8: Expungatur illud «sed etiam nostri, qui non possunt in officio contineri etc.»[2]

Pag 151 § 10: In academiis, ubi habemus alios professores collegas, nihil possumus immutare. Ubi vero tota academia nobis subest, servetur Constitutio. Sed cum in ea habeatur, «ne fiant non mediocres sumptus», poterit pro more patriae permitti, modo illud retineatur. Nec nostri vel ad convivia eant vel chyrotecas accipiant vel dent, nisi ipsa academiae ratio aliud etc.[3]

Pag. 152 in toto capite de controversia: Ubicunque dicitur «in Collegio Romano» fiat hoc, vel illud, expungatur, quia iam non leguntur controversiae; et 2° consideretur, an sit statuendum, ut retineatur haec lectio Romae[4].

Pag. 152 lin. 13: «elatiore animo vel postea nostris adversentur» expungatur[5].

155 lin. 4: «nec sine stomacho» expungatur[6].

156 lin. 7: «Ubi vero lectio controversiarum etc.» usque ad finem paragraphi, ponantur verba quae significent, magnam esse habendam rationem theologiae scholasticae; [364*v*] ne hac occasione controversiarum perfunctorie doceatur; sed explicent bene et solide scholastica, praetermissis quibusdam subtilitatibus spinosis, et controversias tractent sobrie et dilucide etc. Denique, ut omnia exigantur ad utilitatem pro more regionum[7].

159 lin.: Expungatur allegatio formulae acceptandorum collegiorum[8].

169 lin. 1: Mutato aliquo verbulo, fiat sensus, non praecipere Constitutiones, ut hi audiant, sed ne alii audiant linguam hebraeam[9].

171 initio: Cum citatur Constitutio, declaretur: Cum Constitutio det adhuc sex alios menses ad repetitiones etc.[10]

183 lin. 10[11].

Circa rationem studiorum practicam[12]

Pag. 5: In Additione A in fine «aliquid», dicatur: et aliquid ex novo testamento[13].

Ibidem: Sed supra praecedentem notationem repetitionis, ut fiant diebus festis vel alio commodiore, pro ratione locorum, arbitrio superioris; [365*r*] modo omnino semel in hebdomada fiant[14].

Pag. 32: Probatur hic modus dictandi et explicandi, sed dicatur, ut dictatio vel praecedat vel sequatur explicationem arbitrio magistri. Si tamen alii modi praecedant, eos per modum narrationis tantum accommodare oportebit[15].

---

[1] Agitur de Ratione studiorum anno 1586 a sex patribus delegatis Romae concinnata; cuius testum vide in MP V 41-158.
[2] Vide *De theologia scholastica* c. 9 De vacationibus § 1; MP V 79.
[3] Cf. *ibid.* c. 10 De gradibus ... § 10; p. 84.
[4] Cf. *ib.* p. 85.
[5] Vide *ibidem*.
[6] Vide *ib.* § 5; p. 86.
[7] Vide *ib.* § 7; p. 87.
[8] Vide *ib.* p. 89. – Formulam acceptandorum collegiorum a P. Laínez datam, vide in MP III 4-5.
[9] Cf. Rat. stud. (1586): De lingua hebraea § 1; MP V 93.
[10] Vide *ib.*: De studio philosophiae; MP V 95.
[11] Vide *ib.* p. 100 § 9.
[12] Observationes huius partis respiciunt Rationem studiorum 1586/ A retractatam (1586/ B); cuius textum videas in MP V 163-228.
[13] Vide Rat. stud. (1586/ B) in MP V p. 165 § 6.
[14] Vide *ib.* p. 164 § 5.
[15] Vide *ib.* p. 173 § 7.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

47 lin. 5: «Admitti»: adde, dummodo soleant hae repetitiones fieri in scholis[16].

49 lin. 5 a fine: Semihoram, lege sesquihoram[17].

57: Addatur moderatio: Ubi nec ambulare, nec domi ludere diebus festis convenit, servetur quod hactenus in nonnullis locis fuit in usu; ut, nisi in quartam vel quintam feriam incidat festum, sit vacatio[18].

51: Expungantur verba «vel aliquis externus insigni auctoritate»; nisi addatur: nisi in academiis, ubi ex ratione fundationis vel consuetudine illarum id vitari non potest[19].

55: Nec rarius etc., dicat, ut bis in mense, nisi fuerint multi rectores (sic!; recte: rhetores?); tunc enim, si non crebrius, saltem semel in mense usitatae etc. [365*v*]

Pag. 58 lin. 4: Dispensatur cum transalpinis simpliciter, ut hic habetur; cum italis tamen curandum esset, ut exacte promoverentur, si fieri possit; alias etiam dispensatur[20].

63 lin. 8: De nostris transalpinis deleatur, quia non videtur expedire, ut nostri transalpini occasione repetitionum mittantur ad seminaria etc.

69 lin. 2: Ubi dicitur «non videntur etc.», non est tollendum, quod Constitutio concedit eodem loco. Ubi inquit: «si aliqui tam humiles et in fide firmi cernerentur etc.»; sed hoc non debet fieri inconsulto provinciali.

Ibidem § sequenti: Ubi dicitur: «non de auditoribus accipiendum, sed de loco». Quod dicitur Par. 4 c. 13 B., verum est, sed eodem capite § 4 agitur etiam de personis; ubi dicitur «rectoris esse iudicium etc.» Quanvis si detur biennium ad repetendam theologiam, illud est tempus commodissimum ad linguam hebraeam addiscendam.

73: De philosophiae studio, non sunt delenda, quae habentur in libro expresso[21], quia ex fundatione tenemur ad tres annos [366*r*] cum dimidio; et alioqui Constitutiones habent post triennium adhuc sex menses ad repetendum etc.

74: Ab initio contrahatur sententia, et dicatur tantum permitti prudentiae superiorum, ut de alumnis pro necessitate dispensent sive expleverint tertium annum sive non. Ratio autem cursus praelegendi triennio non est immutanda[22].

Ibidem § 2: Quare dicunt, sicubi biennium duntaxat insumeretur? Cum dictum sit, non esse dispensandum, ut breviori tempore quam pro triennio cursus legatur.

77 lin. 2: A fine: Citatur locus paginae 176 vers. 15 «Auditores carebunt etc.»; qui locus non respondet libro excusso de ratione studiorum; citetur ergo fideliter, ut intelligamus, quid dicatur[23].

81 lin. 7: «Praesente praeceptore»: non est obligandus theologiae praeceptor, ut sit in schola dum discipuli repetunt, sed extra scholam sat est, si maneat, ubi commode possit adiri; ut habetur in libello excusso pag. 122 in principio capitis. In repetitionibus [366*v*] autem domesticis poterunt abesse, et alius substitui, si ita superiori videatur, ut habetur in eodem libello pag. 124. Ubi cum dicitur, Constitutiones supponere abesse, dicendum est, supponere posse abesse, et hoc modo emendanda erunt alia loca; verbi gratia pag. 185 etc., et si quae alia sunt.

---

[16] Vide MP V p. 71 app. crit. litt. f.
[17] Vide *ib.* p. 72 § 2 et p. 76 app. crit. litt. h.
[18] Vide *ib.* p. 80 § 3.
[19] De externorum participatione in disputationibus v. MP V p. 72 § 3.
[20] Vide MP V p. 82 § 2 et p. 84 app. crit. litt. a.
[21] Vide MP V p. 175 § 1.
[22] Vide MP V p. 95 § 1.
[23] In margine Patris Tucci observatio: «Immo bene respondet, nec enim citatur pag. 126, sed 122 lin. 15.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Pag. 82: Post A. B. de philosophicis et alibi multis locis agitur de lectione ethicae tanquam separata a cursu philosophiae, et ut legatur ab alio magistro; addatur propterea in eisdem locis, «nisi sit in aliqua universitate statutum, quod idem professor philosophiae praelegat etiam ethicam».

Pag. 87: Non probatur primus modus loquendi «ethicam et mathematicam»; nec secundus, ut audiant ex professo haec physici; tertius vero modus ita erit accomodandus, nempe ut per tres annos audiatur cursus philosophiae naturalis; deinde detur quartus annus, quo ex professo audiant per sex primos menses ethicam; quibus etiam dabunt operam repetendis, quae audierunt, et [367*r*] habendis actibus philosophiae; reliquis vero sex mensibus audiant mathematica; et tunc fiant ex professo academiae mathematicarum.

82: Externi etiam cum nostris. Cum habeantur disputationes hebdomadariae in singulis classibus et singulis mensibus communes omnibus professoribus, non videntur cogendi vel nostri, ut habeant dominicis istas disputationes ea hora eoque loco, ut possint externi interesse, vel externi, ut intersint; quia Constitutiones tantum loquuntur de triplici genere disputationis; primum, quod fit in quibusvis scholis, ubi etiam nos non docemus; alterum singulis hebdomadis vel dominico vel alio die in collegio; tertium, quotidie ut fit. Quare emendandus erit locus libri excussi pag. 188 lin. ultima, quia externi cum nostris conveniunt die sabbati[24].

83 lin. 3 a fine: Eadem hora plures examinare non placet, sed potius diferri in sequentem diem.

84 lin. ultima: «Ipsi etiam catalogum etc.» [367*v*] Habeatur iste catalogus, ut videatur et communicetur.

85 lin. 1.a: Placet, ut definiantur plures opiniones, sed ex iam definitis nonnullae videntur tollendae; verbi gratia, prima, quamvis contraria opinio non placeat; similiter quarta non est defendenda, si intelligant, tendentiam esse de ratione motus, idest de essentia; quinta etiam placet quidem res, sed non videtur defendenda in gratiam D. Thomae, quamvis vix ullus a nostris defendet modum radicationis.

In controversias studiorum humanitatis

Pag. 3 lin. XI: Certum est illos tantum esse promovendos in philosophia, qui sint boni philosophi; quos tamen debet nostros proponere provincialis, quando sunt docturi philosophiam; similiter erit modus monendi de philosophis, qui docturi sunt litteras humaniores in aliqua universitate ubi, iuxta morem humaniorum [368*r*] litterarum, professores non possunt habere locum in actis publicis inter magistros, nisi promoveantur.

Pag. 4 lin. 6 ubi dicitur «illud quoque etc.» usque ad finem paragraphi deleatur.

Ibidem lin. 4 a fine «sicubi», adde: «tamen in collegiis minoribus propter penuriam personarum rector etc.».

A pag. 7: Totum id, quod est additum de praefatiunculis latinis in disputationibus, videtur omittendum usque ad pag. 10. Sed tantum satis est commendare, ut latine et pure loquantur. Non prohibemus tamen, quin defendentes aliquando in celebri aliquo actu aliquam praefatiunculam brevem habeant, non tamen argumentantes. Omnes autem caveant omnino ab omni assentationis specie.

Pag. 13 lin. 5 a fine: «optandum etc.» expungatur. Sed ponatur quod dicitur in libro pag. 212 lin. 6, expunctis illis verbis «Alioqui etc.» usque «alia ratio»[25].

---

[24] Cf. MP V p. 103 § 15.
[25] Cf. MP V 115.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Pag. 29: Placet, quod dicitur, ut ponatur [368*v*] eo modo: In tota Societate legatur grammatica Emanuelis[26].

31 lin. 10: Ubi dicitur «ter in hebdomada» satis est, si dicatur «bis».

49 lin. 3 a fine: Possent haec paulo clarius dici.

52 lin. 2: Videatur, an sit constituendus ille decurio maximus, vel certe sicut habet liber excussus pag. 246[27].

55 lin. 5: De notulis vel cathenis dicat: extra universitates, nisi in his sit usus etc.

In libro excusso pag. 248: Illud de haereticis, volentibus abolere linguam latinam, expungatur[28].

Pag. 63 lin. 9 a fine: Explicet, quid intelligat per commentarium, an linguae latinae, an philosophiae etc.

68 lin. 4: Moderandus iste usus praelectionum, et restringendus ad nonnullos, qui praelegant arbitrio superiorum.

73 lin. XI: «Nec inscio superiore», dicatur: [369*r*] si superiori videbitur, modo sint religiosa et eiusmodi, quae nostros deceant.

Ibidem lin. 5 a fine: Adhibeatur aliqua moderatio, nec excessus fiat in sumptu, ne graventur externi.

In lib. pag. 258 n. 6: Ubi agitur, et decem aut 12 coronatis[29], ista moderatio non est adhibenda, quia alicubi multum erit, alibi parum. Quare moderatio adhibenda est, ut diximus, ne excessus fiat, sed pro numero scholarum et collegii amplitudine ac personarum seu mecenatum qualitate.

Pag. 74 lin.: In fine penultimi § 1 addatur: Nisi forte in provinciis transalpinis usus et necessitas loci aliud suadeat arbitrio superiorum.

Ibidem: Postremus §, qui incipit «infimarum scholarum», expungatur.

Pag. 75 et 76: De numero classium dicatur aliquid, quo significetur classes alio ordine nominari; nempe incipiendo a supremo, haec dicitur prima, et consequenter aliae; ne sit aliquibus aequivoco. [369*v*] Pag. 77 lin. 2: Tollatur illa parentesis «ut per triennium etc.»

Pag. 81 lin. 5 a fine: «In re litteraria subiectus esse deberet»: haec duo sunt disparata, quare non est dicendum subiectus, sed ne se intromittat.

82 lin. 4 a fine: Instructio illa de necessitate corporis, non videtur ponenda, sed relinquenda prudentiae rectorum, praefectorum et magistrorum.

101 in fine cap. 8: Si essent legendae aliquot scenae antiquorum poetarum, oporteret discipulos comparare integra volumina istorum poetarum, quod Constitutiones nostrae non probant[30], nec est cur vereamur censuras, si non admittimus authores antiquos, qui miscent aliquid lasciviae etc. Quare placet iudicium provinciae Germaniae, ut aliqui libelli parentur, quod fecit P. Pontanus[31].

102 lin. 4 a fine: «Placet», addatur: nisi statuto universitatis aut ab aliquo praeposito generali aliter statutum fuerit. [370*r*]

---

[26] Emmanuel ÁLVARES S.I., *De institutione grammatica libri tres;* de qua cf. MP II-VII 790 et passim.
[27] Cf. MP V p. 131 § 5.
[28] Vide *ib.* p. 132 § 7.
[29] Vide *ib.* p. 137 § 6.
[30] Vide *Const.* P. IV c. 5 litt. E; MP I 223.
[31] Quid de dialogis provincia Germaniae Superioris proposuerit vide in MP VI 368-69; vide etiam *ib.* p. 473-79: «Oeconomia dialogicae scriptionis» a P. Pontano confectum.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

103 § penultimo: Posset accomodari, ut Austria dicit: septembri aut octobri pro varietate regionum, et tolli mentiones de vindemia[32].

106 lin. 1: Videtur quidem necessaria aliqua cautela, sed ut omnes excludantur, qui non ab aliquibus adducantur vel commendantur, qui eorum curam habeat, videtur nimis durum.

Ibidem lin. 6 a fine: Habenda est ratio provinciarum septentrionalium, ubi alphabetarii admittuntur cum fructu propter doctrinam christianam et fidem catholicam[33].

107: De admittendis iis, qui rudimenta grammaticae tenent; idem dictum est pag. 98 § 2.

109 § 2: Non placet illa additio, ut non ostendatur nobilibus, quia illi sunt etiam nosciturí regulas.

119 lin. 1: Non videtur praescribenda concio communis praeter privatam singulis scholis; si qui velint, iis eam habere non prohibemus.

Ibidem lin. 10 a fine: Non est praescribendum universaliter, quod fit Romae per praefectum classium humaniorum. [370*v*]

Ibidem, ubi dicitur «die sabbathi», addatur: vel alio commodiori.

120: Tollatur illud «terve in hebdomada», satis est si bis.

122 in fine penultimi § 1: «Ianuis clausis», non videmus, cur non apertis. Et addatur, ut in templo ab omnibus simul id fiat, ubi illud est capax; vel ut in scholis recitetur litania, ubi templum non est capax.

123 § 3: Addatur: si sacrum audiant post lectiones, ut servetur iste ordo.

124 lin. 7 a fine: Tollatur illud, nisi maius; quia ordo praescriptus est optimus.

Ibidem lin. 4: Addendum: Non solum propter sigillum, sed etiam propter decentiam aut periculum opinionis non servati secreti.

125 § penultimo: Ubi praescribitur peccatorum formula, esset etiam praescribendum de scholis, in quibus debeat fieri, nimirum de inferioribus.

Ibidem 84: Non obligentur nostri, ut communicent cum discipulis. [371*r*]

126 lin. 5 a fine: Si ille censor debet esse secretus, melius dixerit, disponat quam curet. Et P. Maggius[34] audiat praxim Collegii Romani[35], an sint occulti nec ne; de quo postea scribet ad P. Stefanum[36].

131 lin. 4: Nisi discedant ordine inverso ex ecclesia, ut scilicet ultimi discedant primi, erit confusio; quare consulatur collegii praxis.

138 tollatur illud exemplum charitatis incipientis, quia nimium grave et theologicum ad praesentem materiam.

135 § ultimo: Deleatur illud «divitibus».

141: Placet tertia opinio, ut explicata est a patribus deputatis circa ordinem superiorem et inferiorem tertiae classis.

Circa librum excussum

Pag. 203 lin. 7: Ubi dicitur «iubent esse collegia»[37] dele «iubent», et lege «admittunt». Eadem lin., ubi dicitur «tota», dicatur «fere tota». [371*v*]

---

[32] Vide MP V p. 224.
[33] De schola alphabetariorum cf. *Const.* P. IV c. 12 lit. C; MP I 285.
[34] Laurentius Maggio S.I., assistens Italiae (1581-1593); v. *Synopsis hist. S.I.* 632.
[35] Praxis Collegii Romani eo anno descripta est; v. mon. 6 et 7 huius voluminis.
[36] Stephanus Tucci S.I. redactor Rationis studiorum anni 1591.
[37] Vide MP V 111.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

206 lin. 6: «Carere non debent semel in hebdomada»[38], sic lege, ut praecipitur 4 part. Const. c. 13 lin. F: vel per integrum diem, vel saltem pomeridianis horis, prout regionum usus tulerit et provincialis iudicaverit.

Ibidem lin. 8: «diebus dominicis rusticari etc.»[39] expungatur.

208: Deleatur totum cap. primum, an sint separandae scholae humaniores[40]; sed provinciales moneant Generalem.

Circa regulas[41]

In regulas professoris Scripturae[42]

Regula X.a: «ut illis»[43], addatur: praesertim si fuerint ex iis, qui post Christum Dominum scripserunt.

Ubi de lectionibus in refectorio agitur, curetur, ut clarior sit stilus; imo, et universe in recognitione totius operis, id P. Stefanus[44] [372*r*] advertat, ut fiat.

In disputationibus theologicis in 39 regula professoris theologiae deleatur «fortassis», et addatur die «dominico» vel alio, arbitrio rectoris[45].

Regula 42.a: Deleatur tota[46], quia sat est habere eas consultorum, quas Constitutiones requirunt, et quae sunt in usu.

Videant P. Azor[47] et P. Stephanus[44], et referant, an existiment expediens in disputationibus sabbathinis, quas iudicamus esse eas, de quibus Constitutio ait «die dominico vel alio» breviter confirmari a defendente aliquot ex eis.

In disputationibus philosophicis regula 37 aptetur: sicut de 39 theologiae superius dictum est; similiter et 40 philosophiae: sicut et de 42 theologiae diximus.

Reg.a 2.a lectoris casuum conscientiae: «matutino» deleatur, ne nostri cogantur [372*v*] semper mane haec praelegi. Similiter et in 3.a regula expungatur «pomeridianus», ut sit liberum, quasvis materias vesperi vel mane praelegere.

Reg. 13: «matutinam», expunge et lege «unam».

Reg. 14: «matutino», aptetur iuxta ea, quae dicta sunt. Quia contingit, non posse legere quasdam quidem mane, alias vero vesperi.

De professore philosophiae[48]

Reg.a 2: «Primi anni», addatur in praefatione: intelligenda haec esse, nisi aliter sit statutum in aliqua universitate etc. Plenam autem universalium tractationem differat in metaphisicam; mediocritatem hic sequens. Videtur enim minus ieiunum definitiones tantum hic tradere.

Reg.a 38: «Alioqui» lege «Aliove».

Reg.a 42: «Idem autem erunt», explicetur hoc, ne quis existimet, easdem personas debere argumentari contra logicum, quae fuerint argumentatae contra physicum; verbi gratia, si dicatur [373*r*] «eorundem cursuum argumententur».

---

[38] Vide MP V 112.
[39] Vide *ibidem*.
[40] Quod cap. Rat. stud. 1586/ A vide in MP V p. 114-15.
[41] Intellige regulas officiorum Rat. stud. 1591; quarum textum invenies in MP V 230-351.
[42] Regulas professoris S. Scripturae videsis *ib*. p. 267-69.
[43] In regulam decimam typis vulgatam haec verba iam inserta sunt; v. MP V 267.
[44] St. Tucci S.I.; vide supra, adn. 36.
[45] Vide MP V 272 reg. 39.
[46] In regulis anno 1591 typis excussis haec regula iam non apparet; cf. *ibidem*.
[47] De Ioanne Azor S.I. hispano vide MP V p. 3 adn. 7.
[48] Regulas professoris philosophiae (Rat. stud. 1591) vide in MP V 279-84.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Reg. 52: «Conclusiones confirmandas» dicatur quas, quia sabbatinas confirmare videtur nimis onerosum. De hoc tamen legantur sententiae deputatorum superiorum.

In ternionibus ad humaniores litterae pertinentibus

A pag. 159 usque 174: Fit bis mentio de Terentio[49]; expungatur et hic et alibi, sicubi eadem mentio fiat, quandoquidem auctor hic non est praelegendus in nostris scholis.

De sindico publico et occulto, et de maximo in qualibet classe, si forte in aliqua regione non probaretur modus iste, eum sequantur, qui sit magis commodus.

Videbatur tribui multum temporis grammaticis et humanistis, quia quinque vel sex annos requirit ordo hic, ut pueri detineantur in his classibus. Videatur igitur in universum, si huiusmodi tempus breviari possit. [373*v*]

Acciti sunt, qui iam actu docent, et qui olim docuere in Collegio Romano, et unanimi sententia dixerunt, ubi sunt quatuor scholae grammaticae, satis esse pueros in his per triennium communiter detineri; quod reliquum est, accommodet P. Tuccius.

Pag. 198 § 3: «Praescribitur in Constitutionibus», deleatur et hic, et in libro excusso pag. 309 linea ultima[50].

Germaniae superiori conceditur, ut die sabbati a prandio in inferioribus classibus discipuli per duas tantum horas maneant; sed hoc per litteras tantum eis significetur, non in communi ordinatione.

In praefatione dicatur: quod attinet ad horam recipiendi quotidie lectiones in singulis provinciis, videant provinciales, et sequantur singulae provinciae eam horam, quae commodior eis videbitur; ne etiam in re hac ex Urbe leges videamur praescribere. [374*r*]

Pag. 174 in schola rhetoricae sint discipuli quatuor horae ordinariae; ubi tamen hactenus consuetudo obtinuit, ut quinque horis retineantur, esto; sed videant, ne nimium praeceptor gravetur, et an sit illi adiungendus adiutor unius lectionis praelector.

Pag. 186: Expedit, ut praescribatur cursus rhetoricae per biennium duraturus.

Pag. 203: Optandum est omnino, ut coniungantur istae horae et difficultates superentur.

Placet, ut promotiones ex inferioribus scholis ad altiores semel tantum in anno fiant; servata tamen moderatione, ut ratio habeatur seorsum eorum, qui ingenio et studii assiduitate aptiores ad transitum interim fiunt; similiter in collegiis, ubi grammaticae classes sunt duplicatae, in quibus brevi tempore detineantur discipuli, utpote, qui ad unicum ordinem pertinent, videant praefecti studiorum, quam frequenter fieri oporteat huiusmodi mutationes.

---

[49] De Terentii lectione in scholis cf. MP V p. 140 et MP I-VII passim.
[50] Vide MP V p. 158.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

9

P. IACOBUS TYRIUS S.I.[1]
DE OPINIONUM DELECTU QUID SENTIAT
Anno 1590

TEXTUS: *Stud. 3*, f. 451*r*–52*v*; autographum; cf. eius epist. autogr. in cod. *Gall. 92*, f. 121 et 247.

TEMPUS: In par. 3 ex opinionibus quae ab auctore Catalogi Propositionum liberae relinquuntur, citat eam quae asserit: panem ex farina et aqua rosacea confectum posse constituere materiam Eucharistiae; quae opinio reperitur solum in Catalogo Opinionum anni 1591 (v. MP V 325 § 17), et non inter propositiones liberas quae in Rat. stud. a. 1586 exhibentur. Notum insuper est, Patrem Tyrium adfuisse Romae anno 1590, dum congr. procuratorum celebraretur. Quare nobis videtur hac occasione, interrogatus a P. Generale, prout P. Bellarmino (v. supra, mon. 5) sententiam hac de re scripto commisit.

Cum diligenter apud me expendissem ea omnia, quae de opinionum delectu in ordine studiorum sunt tradita[2], ad doctrinae ipsius auctoritatem, et ad id etiam, ut cum maiori suavitate et alacritate ab omnibus suscipiatur, pertinere existimavi, ut res tota hac via ac methodo proponatur.

1. Ab omnibus sequendam esse D. Thomae doctrinam, duobus casibus exceptis: alter, «nisi praescribatur, ne quis illius opinionem in re aliqua sequi possit. Cuius generis est, quod Beata Virgo fuerit in peccato concepta[3], et quod Pontifex in solemni religionis voto dispensare non possit»[4]; alter, nisi in ipso studiorum ordine liberum cuique relictum sit ab illius sententia recedere.

2. Non iudicarem operae pretium esse, aliquas D. Thomae opiniones sigillatim enumerare. Vel enim certum apud omnes est, eas illius opiniones esse, vel dubium ac incertum. Si certum, frustra enumerantur; si dubium, timendum est vehementer, ne multi existiment, quempiam suas ipsius opiniones pro D. Thomae opinionibus velle obtrudere. Quae res toti studiorum ordini vel in ipso limine non exiguum praeiudicium est allatura, cum dubia quaedam, et quorumdam etiam opinione falsa, pro certis proponantur. Quare ad maiorem, ut dixi, doctrinae soliditatem pertinere videtur, ut quae ad D. Thomam sequendum spectant, una generali propositione comprehendantur.

3. Inter opiniones, quae liberae relinquuntur, non videtur ea permittenda, qua asseritur, panem ex farina et aqua rosacea confectam posse esse materiam Eucharistiae[5]; cum eodem iure dici posset, panem [451*v*] ex farina et oleo vel alio quovis humore confectum posse esse illius materiam. Sunt et aliae etiam, quae minus placent. Sed, cum quisque in suo sensu abundet[6], si, quod alicui minus probatur, mox reiiciendum esset, nihil unquam de hoc opinionum delectu certi posset constitui.

4. Quare non multum laborandum existimarem, an hae tantum[7], vel etiam plures liberae relinquerentur. Sed operam omnem in eo ponendam esse, ut res quamprimum in pra-

---

[1] I. Tyrius (Tyrie, Tyry) S.I. (1543c–1597), scotus; qui anno 1584 Romae unus fuit ex commissione sex patrum ad Rat. stud. conficiendam; cf. MP V 3 adn. 9.

[2] Quae de Opinionum delectu in Rat. stud. a. 1586 tradita sunt, v. in MP V 6-17.

[3] Sententiam S. Thomae de immaculata conceptione B. Maria V. v. Summam Theol. III q. XXVII a. 2.

[4] Vide *ibid.* II-II q. 88 a. 11.

[5] Quae opinio recensetur in Catalogo liberarum opinionum (1591); vide MP V 325 § 17.

[6] Rom. 14 5.

[7] Id est eae quae in Cat. Lib. prop. enumerantur; v. supra, adn. 5.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

xim referatur. Futurum quippe est, ut tempus et experientia ipsa deinceps consilium det, ac facile remedium incommodis omnibus, quae inde exoriri poterunt, sit allatura. Praesertim, si id etiam praescribatur, ut praeter eas opiniones, quae liberae relinquuntur, nullam liceat in medium opinionem afferre, quae ex D. Thoma deprompta non sit. Ita enim novitas omnis doctrinae excludetur, magistri etiam multo diligentius in eruendo et illustrando D. Thomae sensu incumbent. Ac multo utilius et cum maiori fructu operam suam in hac re sunt posituri, quam in novis excogitandis opinionibus, in quibus subinde plus esse inanitatis solet, quam veritatis. Accedit etiam quod, iugi hac meditatione, D. Thomae doctrina magis in dies illustrabitur ac ita minor quoque opinionum ac sententiarum varietas existat. Quae inde maiori ex parte oritur, quod auctores non omnino ut oportet penetrentur, sed obiter veluti dumtaxat degustentur.

5. Sperandum quoque est, hanc praxim tam multa secum alia commoda allaturam, ut nulli deinceps molestum sit futurum, opinandi vel sentiendi libertatem, quae hactenus in Societate extitit, esse sublatam; cum, quod in re simili dixit Augustinus. libertas opinandi sit libertas errandi. Tantum vero abest, ut iure aliquo quis conqueri possit, vel quippiam a ratione alienum praescribi, vel nimium coartari ingenia, [452*r*] vel iugum novum Societatis humeris imponi, ut eo res tota solum spectet, ut Constitutiones ipsae in usum revocentur, ac ingeniorum veluti pruritus quidam his veluti repagulis coerceatur, ne liberam habeat errandi licentiam, sed se intra veritatis et solidae doctrinae cancellos contineat.

6. In iis, quae de Scripturis, Ecclesiae, Pontifice et conciliis traduntur, multa sunt, quae mihi maiore luce et examinatione videntur egere, ac ita non esse adeo sigillatim singula definienda; tum etiam nihil fore periculi, si tantum generaliter quaedam propositiones tradantur, utpote si statuatur: nihil novi de his capitibus inconsulto provinciali in medium afferendum esse; ut nulla opinio asseratur, quae non apud tres vel quatuor probatos auctores inveniatur. Ita enim et maior erit libertas singula discutiendi, ut suo tempore de his etiam definiri aliquid possit, neque timendum est, ne dissensiones interim aliquae suboriantur, cum de his capitibus disputari vix soleat, et hactenus vix ullae ex illis contentiones sint excitatae; et quo propius ad fidem accedunt, eo quisque magis sibi cavebit, ne quid leviter vel temere asserat. Et quo pauciora in initio praescribuntur, eo et gratiora omnibus sint futura.

10

P. FERDINANDUS ALBER PRAEP. PROV. GERM. SUP. S.I.[1]
DIFFICULTATES CIRCA RATIONEM STUDIORUM
Ingolstadii die 8 martii 1592

TEXTUS: *Germ. Sup. 2*, f. 77*r*-78*v* (*prius* 141ab); originale cum subscriptione autographa Patris Alber. In fol. 78*r* exaratae sunt responsiones romanae, partim manu Patris Tucci, partim vero alia manu romana.

Circa studia philosophica Ingolstadii
et actus tam philosophiae quam theologiae R. P. N. proponenda iudicata

Mandatur reg. 5 professoribus philosophiae ut explicent textum Aristotelis[2]. Cum autem variae eiusdem circumferantur interpretationes ex graeco, ut Argyropoli, Boaetii, Va-

[1] F. Alber S.I. (1548-1617) germanus, annis 1585-1594 praep. prov. Germ. Sup.; vide *Cat. Prov. Austr.* I 618; DUHR I 60 et passim.

[2] Quae regula est Rationis studiorum (1591), cuiusque textum vide in MP V 280.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

tabli[3] etc., quaeritur, quaenam potissimum sit sequenda. Nisi enim omnes una eademque versione utantur, multum impedimenti intelligendo Aristoteli adferetur. Boetii difficilius erit sequi, quia haec non nisi cum integro Aristotelis opere a librariis venditur[4].

2 - Quae ex reg. praefecti 48 49 et sequentibus de actibus celebrandis praecipiuntur[5], ea hic introduci non posse videntur: - 1° quia facultas philosophica, ut etiam theologica, partes sunt academiae[6], in qua omnes disciplinae traduntur; oportet igitur ut aliarum facultatum professoribus in modo examinandi et honores scholasticos conferendi sese conforment; alias deserentur plane studia philosophica eorumque gradus, cum ad aliarum facultatum honores expeditior pateat aditus sine tot publicis disputationibus et examinibus. - 2° Cum singulis annis plures hic creentur magistri, 20 videlicet et plures paucioresve, non satis apparet, quando et quonam loco actus isti celebrari deberent. Cum enim moris sit in hac academia, ut quoties solemnior aliquis actus a philosophis instituitur, omnes professores a lectionibus abstineant; non libenter certe tot lectiones negligerent, quot necessario negligendae erunt, si tam frequenter actus celebrentur. Nec fieret id sine magno omnium taedio, maxime cum alii quoque professores non raro suas disputationes instituere soleant, et quidem eodem in loco quo philosophi. - 3° quia ratio explorandi utrum quis ad gradus philosophicos aut theologicos idoneus sit et dignus, hactenus observata, satis severa pro loco et tempore videtur. Quivis enim philosophiae candidatorum duarum horarum examen [77*v*] subire solet, magnaque habetur ratio, quoties aliquis in menstruis, hebdomadariis et quotidianis disputationibus et repetitionibus defenderit aut argumentatus sit, et multum etiam praeceptoris iudicium valet, qui quos quisque progressus fecerit, satis certo indagare potest intra triennium. Quod si nemini pateat aditus ad magisterium vel doctoratum nisi per publicos eiusmodi actus et disputationes, paucissimos habebimus magistros et doctores, et plane repugnabimus consuetudini aliarum facultatum huius academiae, dareturque magna aemulatio et adversariis nostris obloquendi materia, qui etiamnum falsa calumniari solent, studia philosophica multum esse imminuta postquam nostris sunt commissa. - 4° is nunc est status loci et temporum ut potius moderata severitate ad gradus philosophicos et theologicos sint alliciendi iuvenes quam nimia severitate absterrendi, maxime cum hac quoque moderatione adhibita multis isti gradus non tantum sint neglectui, sed etiam contemptui. Dabitur tamen opera ut frequentiores posthac exercitationes philosophiae et theologiae candidatis in eiusmodi publicis disputationibus et actibus ipsorumque actuum et res et nomen paulatim in hanc universitatem introducantur; quamvis hactenus quoque a professoribus philosophiae et theologiae pro loco et tempore satis crebrae solemniores philosophicae disputationes habitae fuerint[7].

---

[3] De versionibus latinis cf. *Aristotele latino* in *Encicl. Filos.* I 367-69; de Francisco Vatablo (ob. 1547), gallo v. *Ouvr. pédag.* 654-55.

[4] Responsum Patris Tucci ad hoc primum punctum: «Habetur remedium regulae in iis quae in libro studiorum habentur repraesentanda R.P. Generali. Quoad remedium de defectu, usus iam obtinuit, ut Boetii versio praelegatur. Ubi id non potest, fiat quod potest. Praeferrem autem Argyropolum Vatablo.»

[5] Vide MP V 253.

[6] De vicissitudinibus facultatis philosophicae S.I. cum universitate Ingolstadii cf. HENGST, *Jesuiten an Universitäten und Jesuitenuniversitäten* p. 86 ss.: Das Problem der Eingliederung von Jesuiten in die bayerische Landesuniversität Ingolstadt.

[7] En responsum Patris Tucci ad secundum punctum: «Quae de examine et actibus dicuntur in regulis, magnam vim habent ad inflammanda iuvenum studia. Quare omni ope nitendum esset, ut ubique omnia vel quo plura possent, introducantur; ubi vero non possent, praesto esse posset ea moderatio quae ceremoniis doctoratus et magisterii praescribitur reg. 15 provincialis».

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

3 – Quae passim in hisce regulis praescribuntur praefecto studiorum superiorum servanda in examinibus, disputationibusque publicis, et in promotionibus, ea hic ex legibus huius universitatis decano incumbunt; neque per praefectum similia exercere liceret, aut in hunc officium decani philosophici transferre, quia decanus philosophiae etiam consiliis academicis interesse solet, et saepe tantum conveniunt quatuor facultatum decani, ad quae consilia nunquam admittent academici praefectum studiorum, cum vel non sit professor, aut si sit, non tamen philosophiae, aut si etiam philosophiae professor sit, non tamen patientur ut sit perpetuus[8].

4 – Regula illa 32 praefecti[9] quae permittit nostris libertatem subeundi vel renuendi examen, repugnare videtur resignationi et obedientiae; quia fortassis invenientur qui malint cessare a cursu, quam subire examen, etiamsi forte non inutiliter in cursu pergerent. Deinde temperanda videntur illius regulae verba, quibus tales inepti appellantur. Nullus enim qui a cursu ablegatur, patienter vel leget vel audiet vocabulum hoc in illa regula[10].

Ingolstadii 8 martii 1592

Ferdinandus Alber

11

DECRETUM INQUISITIONIS ROMANAE DE PARTE SPECULATIVA RATIONIS STUDIORUM

Romae die 22 iunii 1592

TEXTUS: *Instit. 226*, f. 235-37; textus transsumptus in cod. «Bullarium S.I. (1540-1673)». — 2. Romae, Biblioth. Angelica, cod. 866 (R 1 13) n. 9. *Inc.* «Viso libello ... »; cf. NARDUCCI, *Catalogus codicum manuscriptorum* ... (Romae 1893) I 348 866.

Decretum Sacrae Congregationis Inquisitionis quo permittitur Societati usus libelli seu Rationis studiorum

In nomine Domini Amen. Per hoc praesens publicum decreti instrumentum, cunctis pateat evidenter et sit notum, quod in generali congregatione officii sanctae romanae et universalis inquisitionis habita in palatio apostolico apud Sanctum Petrum, coram Sanctissimo Domino Nostro, Domino Clemente papa VIII, ac illustrissimis et reverendissimis dominis Ludovico S. Laurentii in Lucina Madrutio[1], Iulio Antonio Sanctorio Sancti Bartholomei in insula Sanctae Severinae, Petro Sancti Hieronymi illyricorum Deza, Dominico Sancti Chrysogoni Pinello, fratre Hieronymo [235*v*] Bernero Sanctae Mariae supra Minervam Asculano, et fratre Constantio Sancti Petri in Monte Aureo Sarnano[2] nuncupatis titu-

[8] Responsum Patris Tucci ad punctum tertium: «Sive per praefectum, sive per decanum haec observentur, non interest magnopere, dummodo observentur quaecunque possent».

[9] Regulam 32 praefecti studiorum vide in MP V 235 n. 38.

[10] Ad quartum punctum hoc fuit responsum romanum: «Non repugnat, quia si qui sunt, de quibus dubitetur, iis etiam renuentibus potest iniungi, ut subeant examen; de quibus vero constet iudicio magistri, praefecti et superiorum, non esse aptos, ob maiorem suavitatem ad vitandam etiam aliquam confusionem conceditur ut non subeant, si nolint, examen; et nulli ista conceditur libertas».

Quod ad nomen vero, difficile invenitur vox quae non idem significet. Excogitabitur tamen fortasse in proximam editionem. Caeterum hae regulae, cum sint praefecti propriae, aliis temere vulgari non debent».

[1] De cardinalibus qui sequuntur (membra Congregationis Inquisitionis Romanae), cf. GULIK-EUBEL, *Hierarchia catholica* ...III 43 ss.

[2] Constantius de Sarnano O. M. Conv., titul. S. Petri in Montorio; cf. *ibid.* 57.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

lorum, praesbyteris Sanctae Romanae Ecclesiae cardinalibus, in universa republica christiana adversus haereticam pravitatem generalibus inquisitoribus, viso libello seu Catalogo diffinitarum (ut inscribuntur) et liberarum propositionum in facultate theologica[3], alias sanctae memoriae Sixto V et postea Gregorio XIIII exhibito a Rev. P. Claudio Aquaviva praeposito generali Societatis Iesuitarum, ac illustrissimis et reverendissimis cardinalibus generalibus inquisitoribus eorumdem summorum pontificum mandato praesentato, iidem illustrissimi et reverendissimi cardinales censuerunt dictum libellum cum suis propositionibus ulteriori examini aut discussioni non esse subiiciendum, nec approbandum, aut damnandum, utpote quod scholae theologorum controversias huiusmodi de praesenti diffinire aut determinare, vel graviore censura notare non intendant, sed iudicarunt dictum libellum, qualem patres ipsi Societatis exhibuerunt, esse eisdem restituendum; considerantes praedictum R.P. Generalem et Societatis illius patres pro ipsorum instituto publicae utilitatis iuvandae ac promovendae curaturos diligenter, ut ipsorum lectores et scholarum moderatores, ubique in sana doctrina unanimes perseverent.

Interim illos hortamur in Domino, ut provideant, ne dictarum propositionum tam diffinitarum, ut dicitur, quam liberarum occasione in scholis et academiis approbatis, et praecipue ubi theologica facultas viget, dissensiones aut controversiae acriores, quibus studiosa iuventus in partes distrahitur, excitentur aut iam excitatae duriores aut difficiliores reddantur.

Latum, datum et pronunciatum fuit supradictum decretum per supradictos illustrissimos et reverendissimos dominos cardinales, generales inquisitores pro tribunali sedentes in supradicta generali congregatione dicti sancti officii, [237*r*] habita Romae in Palatio apostolico apud Sanctum Petrum anno a Nativitate D. N. Iesu Christi 1592 die vero 14 mensis maii feria V, pontificatus praedicti sanctissimi in Christo Patris et Domini Nostri, D. Clementis divina providentia papae VIII, anno primo, ibidem praesentibus Rev. patribus DD. Maphaeo episcopo Tortonae et fratre Bartholomeo de Miranda ordinis fratrum Praedicatorum, sacri Palatii apostolici magistro, dicti sancti officii consultoribus, testibus ad praedicta omnia et singula vocatis, habitis specialiter atque rogatis.

Ego Flaminius Adrianus de Monte Sancto, clericus firmanae dioecesis, publicus apostolica auctoritate in archivio romanae curiae scriptorum descriptus, officiique sanctae romanae et universalis inquisitionis notarius, a Sancta Sede Apostolica specialiter deputatus, quia praedictis omnibus et singulis interfui, eaque in notam sumpsi, ideoque praesens publicum decreti instrumentum propria manu scriptum, subscripsi et publicavi, signumque quo in talibus utor, apposui, in fidem praemissorum rogatus et requisitus.

Nos frater Vincentius Montesanctus picaenus, ordinis fratrum Praedicatorum, sacrae theologiae magister, officii sanctae romanae et universalis inquisitionis commissarius generalis, universis et singulis praesentes literas inspecturis, lecturis pariter et audituris fidem facimus et attestamur, supra dictum D. Flaminium Adrianum de supradicto decreti instrumento rogatum fuisse, et esse tempore rogitus illius ac ante et post, necnon de praesenti publicum, fidelem, legalem et authenticum s. officii notarium, eiusque scripturis et instrumentis publicis semper in iudicio et extra adhibitam fuisse, necnon de praesenti adhiberi plenamque et indubiam fiem. In quorum omnium et singulorum fidem et testimonium praesentes literas fieri, sigillique dicti sancti officii, quo in talibus utitur, apprensione muniri. Datum Romae in Palatio dicti sancti officii anno a Nativitate Domini 1592 die vero 13 mensis iunii Pontificatus S. in Christo Patris et D. N. D. Clementis divina providentia papae octavi, anno primo. Frater Vincentius Montesanctus, commissarius generalis.

---

[3] Vide *Catalogus propositionum* ... ; in MP V 317-29.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

12

P. IACOBUS PONTANUS S.I.[1]
NONNULLI CIRCA STUDIA HUMANIORA TRACTATUS
Anno 1593

TEXTUS: Augustae Vindelicorum (Augsburg in Germania), Archiv des Bistums Augsburg, cod. *Jesuiten Literalien Sammlung*, Hs K 9, 440 pp. – Exemplum codicis luce depictum invenitur in Arch. Prov. Germ. Inf. S.I.

Elenchus tractatuum a P. Pontano concinnatorum:

I. Propositiones pro studiis humanioribus in Societate secundum *Rationem studiorum* (f. 179-81; autographum).

II. De dialectica cum rhetorica non permiscenda (f. 183-84; autographum).

III. De studiis et scholis humanioribus Societatis Iesu. – Causae quinque ob quas Societas merito maximi facit haec studia et facere debet (f. 187-88; originale).

IV. Impedimenta octo studiorum humaniorum in nostris et discipulis (f. 188-91; originale).

V. Quid ad myriadas obiectionum et querelarum contra *Rationem studiorum* responderi possit (f. 191-94; originale).

VI. Brevissima ratio proficiendi et docendi pro praeceptoribus humanitatis (f. 195-96; originale).

VII. Pro praeceptoribus, praesertim humanitatis et syntaxeos, brevis institutio (f. 203; originale).

VIII. De quibusdam impedimentis profectus in literis humanioribus (f. 199-202; originale).

IX. Consilium de recudendis graecis auctoribus, ad usum scholarum humanitatis et rhetoricae (f. 205; autographum).

TEMPUS: P. Generalis die primo februarii anni 1593 hanc epistolam dedit ad P. Pontanum: «Etsi non dubito quin ante hos annos, cum de instituenda ratione studiorum ageretur, Reverentia Vestra rogata sit, sententia sua diligenter in commune contulerit quod ipsi tum occurrebat; libuit tamen pro eo desiderio quo cupio studia humanitatis in ista provincia vel maxime florere, privatim eum iterum percontari, quos potissimum defectus in iis hactenus passos viderit, qui nunc etiam timeri possunt post acceptam Rationem studiorum, et qua ratione incommodis eodem ordine occurri queat. Quare velim ut ad me Rev. V.ra singulatim notata mittat suo commodo. Quae ipsi, opinor, non erit difficile propter usum quem diuturnum habet istarum rerum; mihi certe gratum fecerit, ac provinciae quoque haud inutile ... » *Germ. Sup. 2*, f. 75*r*. – P. Pontanus lubens manus operi admovit, ita ut P. Rosephius die 15 oct. eiusdem anni iam certiorem facere potuerit P. Generalem, se scripta quaedam Patris Pontani circa studia humaniora concinnata Patri Hoffaeo tradidisse, ut ea Romam perferret, quae magnae utilitatis esse iudicabantur. Vide ep. P. Rosephii inferius, mon. 103.

EDITIO: *Anti-Mangoldus* (Amstelodami et Ulmae 1784 II 87-95); nonnullis omissis, primum et secundum tractatum arbitrarie miscentes, malevoli editores imprimis auctoritatem scholarum S.I. minuere conati sunt.

SCRIPTORES: Heinrich BREMER S.I., *Das Gutachten des P. Jakob Pontan S.J. über die humanistischen Studien in den deutschen Jesuitenschulen (1593)*. In *Zeitschrift für kath. Theologie* 28 (1904) 621-31.– J. JANSSEN, *Geschichte des deutschen Volkes* VII 100 ss. – DUHR, *Geschichte* ... I 284. – P. BRAUN, *Geschichte des Kollegiums der Jesuiten in Augsburg* (München 1822) 146-53. – Barbara BAUER, *Jesuitische «ars rhetorica» im Zeitalter der Glaubenskämpfe* Frankfurt am Main 1986 p. 251-54.

---

[1] I. Pontanus (Spannmüller) S.I. (1547c-1629); cf. *Cat. Prov. Austr.* I 755; DUHR I 671-73; SOMMERVOGEL VI 1007-19.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

12 – I

Propositiones pro studiis humanioribus in Societate secundum *Rationem studiorum*[2]

I – Certissimum est, in *Ratione studiorum* consummatius et zelosius consultum esse his litteris, quam nonnulli, ac fortasse etiam multi possint concoquere. Id illis accidit duabus de caussis. – 1° quod in humanioribus perquam tenuiter versati, quantum et sola per se, et cum spiritu nostro copulata valeant, parum vident. – 2° quia videntur sibi persuadere, haec tractari a Societate tantummodo per accidens, illa autem superiora per se; quasi omnes nostri, modo per ingenia possint, philosophi et theologi fieri et alios facere debeant[3]. Utrumque errorem corrigit *Ratio studiorum*, in qua clarissime et disertissime ostendit Societas, se magnopere ac vehementer desiderare, perpetuos quosdam praeceptores[4], eosque non paucos, et praeclaris ingeniis praeditos, qui omnem vitam in hisce inferioribus litteris ponant. Proinde provincialibus serio mandat, ut omni ope contendant habere huiusmodi, quotquot possunt. Laudabile propositum vocat addicere se inperpetuum hisce studiis. Praefectis praecipit, ut illos in hoc optimo spiritu conservent[5]. Neminem prorsus, cuicumque tandem muneri destinandum, ab iis triennio docendis excipit[6]. Tollantur ergo duae illae perversae opiniones, et statuatur, has litteras, si nos bene profecerimus et iis bene ac salutariter uti noverimus, ad Dei cognitionem et amorem excitandum, sine ulla theologia (non enim dicam, sine philosophia) esse utilissimas, et ob hunc ipsum finem a Societate per se tractari[7].

II – *Ratio studiorum* bipartita est[8]. Prior pars est posterioris quasi mater, fons, radix, fundamentum et essentia. Instruit enim superiores ad nostros erudiendos, ut aliorum boni doctores evadant. Altera docet, quo pacto nostram doctrinam cum alienis communicemus. Iam de tot regulis provincialium, rectorum, praefectorum altissimum silentium; magistrorum urgentur, et in his existunt querelae, dispensationes, plurimarum omissiones, desperationes, cavillationes, ingens denique miseria. Merito, sed *Rationis* magno immerito. Non enim illa nos iussit sic exequi regulas et semetipsam, quemadmodum nos adhuc fecimus. Non iussit pugnare sine stipendiis et armis, aedificare sine materia et lapidibus, colligere de spinis uvas, et de tribulis ficus[9], minora servare, maiora negligere; praesertim cum sine iis minora servari nullo modo queant; novum statum foris inducere, domi nihil mutare. Fratres non sinuntur studere quantum opus est. Praeceptores plerique carent ingeniis; male ponunt tempus; ab exercitationibus abhorrent; student quantum et quomodo volunt; diu docere nolunt. Quod si quis etiam ex animo et proficere et diutius docere cupiat, abripitur; in singulos annos novi praeceptores submittuntur. Post theologiam nemo ad nos redit. Sacerdos iam creatus concionatur, audit confessiones; nec si redeat, vult docere grammaticam, cum tamen sit indoctus, humanitatem et rhetoricam postulat. Haec omnia et *Rationi*

---

[2] Intelligenda est *Ratio studiorum* anno 1591 typis impressa, prout inferius patebit.
[3] De considerationibus eorum qui humanioribus litteris parum sunt propensi, vide DUHR I 285.
[4] De magistris perpetuis in scholis humanitatis constituendis cf. Rat. stud. (1591) reg. prov. 62-65, in MP V 238.
[5] Vide reg. 6 praef. stud. inf. (1591); *ibid.* p. 257.
[6] Vide *ibidem* reg. 7.
[7] Cf. MP I p. 4*-7*: *Quantum nascens Societas studia litteraria aestimaverit.*
[8] Hoc est: *Pars speculativa* Rat. stud. (1591), cuius textum vide in MP V 314-54; et *Ordo et praxis studiorum* (v. *ib.* 229-313).
[9] Math. 7 16.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

studiorum et communi sensui adversantur; et est impossibile, statum scholarum et literarum nostrarum, ne dicam Societatis totius, non fieri quotidie peiorem, dum ad illa connivemus, et ad omnes querimonias aliud nihil respondemus, quam, non possumus, non habemus; interim nullam dantes operam, ut possimus, ut habeamus; immo, contra facientes, ne possimus, ne habeamus.

III - Executio *Rationis* apud nos quidem (fortasse autem etiam alibi) tam mutila et imperfecta fuit, tam multis scilicet et gravioribus praetermissis, ut hoc nomine appellari non debeat. Ut enim superiorum regulas et aliorum praeceptorum praeteream, rhetor habet 40[10], totidem humanista. [180] Si quaeras, quot servent, vix invenies quatuor. Nec multo plures servare possunt, si supponuntur, quae tam praeceptoribus, quam discipulis desunt, de quibus nihil adhuc cognitum est.

IV - Septem annos dari volunt sibi ad continuanda curricula duo, fratres biennium audiendi rhetoricam [?] non patiuntur. Unico anno, non spectato, quam foris male profecerint, quamquam nihil graeca didicerint antea (ut alphabetum quoque plerique ignorent), quamquam nesciant versus facere; quod biennio librum in novitiatu nullum aspexerint; quod quidam satis obtusi et vix humanitatis literis apti sint, nihilominus debent quotidie tres diversas praelectiones obire, debent repetere, disputare [?], componere, et id quadrupliciter, graece et latine, soluta et ligata utrobique. Qui haec putat [?] fieri posse uno anno, summam imperitiam suam et inopiam iudicii demonstrat.

V - Nisi agatur aliter, et adhibita vi perrumpantur omnes difficultates, quae a quibusdam opponuntur, peribunt nostrae litterae, peribit bonus odor noster. Est enim manifesto manifestius, eum [?] nulla re adeo commendari cuivis hominum generi, quam quod iuventutem cum litteris pietatem et virtutem docemus, et cuique parenti liberos eius chariores duplo reddimus. Non certe collegia a principibus et rebus publicis propter philosophiam et theologiam expetita sunt. Ingrata erunt [?] omnia reliqua officia nostra, si hoc perierit. Inter male autem exerceri, et omitti quidpiam parum interest. Nos autem male studemus, male docemus et caeci caecos ducimus[11].

VI - Non mediocre item in hoc negotio malum est, quod superiores in his studiis non plus cavent. Quid mirum? Eruditi sunt, sicut modo erudiuntur fratres; biberunt tanquam canes e Nilo, ut in proverbio. In cursibus haeserunt, litteras graecas, latinas vix primoribus labris degustarunt, easdem plurimi nunquam docuerunt. Et tamen hi sunt, ad quos iudicium datur [?] de studiis, illi quid docendum, quomodo, de magistris, de ingeniis, de progressu decernere solent [?]. Committuntur multa praefectis, qui etiam ipsi rudiores inveniuntur, quam ut praeesse scholis omnibus et magistros dirigere ac emendare possint. Cum ergo superiores ipsimet eruditi in his non sint, praefecti nequaquam excellant, fratres ante tempus avellantur, qui curricula absolverunt, ad docendum non mittantur, aut valetudinarii et nullis praediti ingeniis mittantur, meliores semper reserventur, cum ipsi praeceptores non uno gradu superiores sua schola, ut regula iubet[12], sed duobus aut tribus inferiores sint, quae, obsecro, spes est, quidquam nos profecturos cum externis? Medice, cura te ipsum[13]!

VII - Si dicant superiores, se non posse suas servare leges, quia gravibus caussis impediantur, cum a nostris legibus illorum nihil pendeant [sic], cur exigant a nobis operas? Sane nostrae ab iis ita pendent, ut a caussa necessaria effectus.

---

[10] Vide MP V p. 310.
[11] Cf. Lc. 6 39.
[12] Vide reg. 5 praef. stud. inf. in Rat. stud. (1591) in MP V 257.
[13] Cf. Lc. 4 23.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

VIII – Ad extremum, omnes oppugnatores *Rationis studiorum* nosse debent, si fratribus biennium (ingeniosioribus et magnae spei etiam triennium) praeceptoribus quoque triennium, et ita magis perpetuam professionem harum literarum tollant se humanitatem et in nullos in discipulis alienis iugulasse, et praestantissimum Societatis opus, Deoque et hominibus gratissimum ad nihilum redegisse. Praeceptores sunt, qui portant onus diei et aestus suorum patres[14], matres deserunt oportet quodamodo fieri; nec tanti labores sollicitudines vexant quenquam vel magnae familiae dominum, quanti fidelem unius scholae magistrum. [181]

IX – Desinant etiam, quaeso, inconsiderati quidam conqueri, nimis diu defuturos operarios, si fratres biennium, praeceptores (praeter perpetuos, quorum virtus et charitas nunquam satis laudari poterit) docuerint triennium; neve tam inique nobiscum agant, ut cum sibi de septem nolint auferri vel dimidium, nobis de quinque auferant quatuor. Hoc enim manifeste prodit, eos Humanitatem putare pro nihilo. Et quî tandem non sumus operarii Societatis, si docere est opus Societatis? Pudet probare solem lucere meridie.

X – Ponam brevissime ante oculos ex regulis provincialis[15] potissimum, quaedam duntaxat, quae praestanda sunt maxime et inprimis, sine quibus inanis, ne dicam stultus erit omnis noster labor.

I – In rhetorica relinquendi fratres annis duobus; de quibus eximia spes, etiam tribus. Et hoc tanto magis, si nullus ad Humanitatem mittitur. Nec numerandi anni, quibus foris audierit, sed intuendum, quid quisque didicerit, et quantum pro Societatis usu discere debeat.

II – Professores procurandi perpetui; et rogandi, tantum abest, ut avellendi; qui cessent, et aliquid in theologia audiant, ubi amplius docere non poterunt. Nam theologiae studium, si professionem interruperit, creabit magna incommoda.

III – Post cursus, omnes doceant non minus triennio; qui locum non invenerint, redeant ad audiendam rhetoricam.

IV – Bini aut terni semper submittantur bene eruditi humanioribus et superioribus studiis, per quos bonorum professorum genus conservetur, et quibus provinciae studia nitantur.

V – Qui scholis praesunt, philosophiam audiverint.

VI – Loquantur omnes latine, etiam superiores.

VII – Theologi doceant grammaticam, quia schola nostra humilitatis est, non ambitionis.

VIII – Nec consiliarius, nec superior ita delectari se ostendat, et ita efferat cuiusquam fratris ingenium et labores in cursibus, ut de illis profitendis cogitare incipiat, grammaticam et humanitatem contemnat. Tales humiliandi sunt.

IX – Praeceptorum conservanda hilaritas[16], et putandum, in ea omnia praesidia scholae bene gerendae posita.

X – Qui praetexunt inscitiam et recusant docere humaniora, erudiantur publice aut privatim.

XI – Curent superiores tolli opinionem ex inscitia natam, bene latine loquentes et disertos non esse ingeniosos, et theologi cum philosophis loquantur latinius, oderintque barbariem.

---

[14] Cf. Math. 20 12.
[15] Regulas praepositi provincialis (1591) vide in MP V 232 ss.
[16] Vide MP V 113 180 241 247 371.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

XII – Praeceptores humaniorum ne onerentur prae aliis professoribus ministeriis domesticis; in cubiculis, in vestibus etc. ne postponantur aliis rationem. Quippe cum in minus specioso ac magis molesto opere versentur, quam alii.

XIII – Rector intersit declamationibus cum patribus senioribus, collaudet, inflammet suos ad exercitia[17].

Ista sunt maiora legis, quae oportet facere, et reliqua non negligere[18].

Ego quidem quidquid optare potui ad Humanitatis studia recte instituenda in nostris hominibus (nam haec mihi prior cura semper fuit), in hoc libro *Rationis* cumulatissime praeceptum video[19].

12 – II

De dialectica cum rhetorica non permiscenda

I – Quod ego sciam, in Societate, ubi cursus philosophiae non traditur, hoc non fit, aut vix uno et altero in loco fit. De monacensium exemplo postea.

II – Turpe est committere, quod in aliis sapienter reprehendas. Atqui nos statuimus imprudenter et inutiliter agere, quicunque eodem tempore duabus aut tribus disciplinis se dedicat. Et noster B. Pater Ignatius hoc ipsum quia fecerat, in semetipso vituperabat. Nec vero magis cum rhetorica audiri potest dialectica, quam aliqua pars mathematicae aut theologiae. Immo istae facilius.

III – Necesse erit aut quintam horam addi, aut graeca rarius doceri, aut compositiones, (quae quotidie per horam emendari necessario debeant, et, si fieri posset, unicuique singulae suae, tum in soluta, tum in ligata; usque adeo male componitur) rarius emendari. Primum illud de horis est in Societate inusitatum; ubique enim rhetores tantum quatuor horas habent, nec romani unquam plures statuent. Deinde hac ratione tempus domi minueretur, quod esset compositionibus et repetitionibus tribuendum. Alterum de graecis est eiusmodi, ut cum hactenus parum profecerint, quia ex inferioribus scholis paene nulla fundamenta afferunt (perquam enim negligenter in scholis nostris graeca docentur, propterea quod praeceptores ferme sunt a graecis abhorrentes) nunc minus, id est, nihil profecturi sunt. Adversus ignorantiam enim non remittendo, sed intendendo procedendum est. *Ratio* romana inter complures rationes, quibus per integrum et longum caput probavit, diligenter docenda graeca, hanc etiam attulit: quia cum Societas fere ex scholis nostris suos recipiat[20], si illi male sint in graecis instituti, non habebit graece doctos; et ita Ecclesiam catholicam in ista parte studiorum iuvare non poterit; cum tamen posse debeat. Hoc argumentum vehementer cupio solvi. Iam quod tertium erat: compositio est una res, prae qua caetera nihili fiunt, neque aliud ab extraneis desideratur ardentius, et nulla ex alia re discipuli nostri profecisse iudicantur.

IV – Repetitionibus rhetoricis, compositionibus, mandando memoriae, lectioni librorum latinorum iam multo minus curae et temporis impendetur; quia dialecticae subtilitates et obscuritates vehementer occupant ingenia, praesertim non ita magna. Semper potiores dabuntur dialecticae, illius studium praeferetur magis in eo discipuli sibi placebunt, in quo

---

[17] Vide *ibidem* 369 reg. 3.
[18] Cf. Math. 23 23.
[19] Haec Patris Pontani iudicia severa de statu studiorum humaniorum conferri possunt cum iis quae P. Perpinyà anno 1565 de Collegio Romano proferebat; cuius scriptum vide in MP II 658-63.
[20] Vide MP V 126.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

praeceptor, si duo fuerint, egregie illos adiuvabit. Haec autem cum pernicie rhetoricae fiunt; non enim ideo in rhetoricam introducitur dialectica, ut priores obtineat.

V – Propter has aliasque rationes etiam Monachii[21] tollendam existimo, et a R.P. Badero[22] sublata fuit. Non arbitror ista coniunctione magnos capi fructus. Si proficitur in dialecticis, audeo affirmare hoc minus profici in rhetoricis. Quis potuit duobus dominis servire?[23] Sed monacenses rationem afferunt, quae etiam pro hoc nostro loco afferri posset. Fiunt multi sacerdotes, qui ad cursum triennio audiendum abire nequeunt. At ego plus millies nostros patres deplorantes audivi inscitiam parochorum non in dialecticis, sed in grammaticis. Et scio creatos sacerdotes, qui audito cursu nec cursum nec grammaticam sciebant. Melius suaderent isti, si suaderent lectionem casuum aut Sacrae Scripturae, ad quae dialectica non ita requiritur, et rustici absque syllogismis possunt erudiri. Sufficit id dialecticum, quod rhetorica discenda perceperunt; multa [184] enim eius praeceptis propter cognationem dialectica necessario admiscentur. Quid? ecce, plures ex Humanitate et rhetorica facti sunt et fiunt sacerdotes. Num isti non curant offitium, nisi dialecticam audierunt prius? Immo ex his quidam melius, quam qui mirabilia audierunt.

VI – Fratres huc mittuntur studiorum caussa, quam perfecti in grammaticis et lingua utraque et poesi, idem novit, cui commendantur. Audient, an non audient istam dialecticam? Si audient, calidum et frigidum simul bibent, aedificabimus et destruemus, onerabimus imbecillimos humeros onere intolerabili. Deinde Ingolstadii rursum audient. Si Augustae profecerint, doctiores erunt ingolstadiensibus qui duobus aut tribus non totis mensibus percurrunt Fonsecam[24]; ac ipsi audient 6 menses aut totum annum, habebunque plura exercitia fortasse. Si non profecerint, non proficient etiamsi tertio et quarto audierint, praesertim in tanta festinatione. Omitto, quod cadent omnia studia et claudicabunt tam in illis, quam in externis propter dialecticam. Non audient? Qualis tentatio, putabunt se contemni etc. Profecto, quo magis cogito, eo monstrosius quiddam mihi videtur. Res plausibilis est, sed plausus alio modo quaerendus est, et nos potius id agere convenit, quod discipulis est utile, quodque viris prudentibus et qui gustaverunt et has et illas literas, probare possimus. [187]

12 – III

De studiis et scholis humanioribus Societatis Iesu

Causae quinque ob quas Societas merito maximi facit haec studia, et facere debet.

I – Quia hoc est ostium, per quod intramus in amplissimas civitates. Per haec amicitiam magnorum principum adipiscimur. Haec nos cuivis ordini, summis atque infimis vehementer commendant. Quandoquidem nemo non exoptat videre liberos suos litteris et pietate ornatissimos. Sine hoc officio reliqua nostra parum grata erunt populis. Tolle scholas, quis nos deinceps rectis oculis aspiciet?

II – Etsi cum ceteris dignitate non certant, utilitatis tamen ubertate et propagatione superant. Illa enim ad paucos pertinent, haec ad plurimos; inter litteratos enim semper vix tricesimum reperies, qui interiores litteras attigerit; quia ecclesiasticorum et religiosorum ferme censentur. Humanitas nostra per genus humanum latissime vagatur, cuius seminarium per oppida et civitates educat; et sementem facit, cuius latissimas segetes vidimus et videmus.

---

[21] De collegio S.I. Monachii cf. DUHR I 183-88.

[22] Georgius Bader S.I. (1540c-1612), annis 1582-85 praep. prov. Germ. Sup., annis autem 1586-89 praep. prov. Austriae; cf. *Cat. Prov. Austr.* I 624.

[23] Cf. Math. 6 24.

[24] Petrus da FONSECA S.I., *Institutiones dialecticae* ... (1564); vide SOMMERVOGEL III 837-38.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

III – Studia haec moralissima sunt, sive historicum, sive poetas, sive oratorem, graecos aut latinos legas, paene in omni pagina aut ad virtutem cohortandi, aut a vitio deterrendi datur occasio; quod non fit in physicis, metaphysicis, dialecticis, nec ubique per theologiam. Nos autem, etsi utrumque volumus, bonos tamen efficere quam doctos malumus. In una concione tua et colloquio consequeris aliquando, ut faenerator amplius nolit faenerari, nec scortator scortari, et de reliquis flagitiis similiter; at bonus praeceptor puerum nullis adhuc vitiis inescatum accipiens, assiduis hortatibus et paterna quadam cura, velut arbiter, ab ipsis radicius educet, et ad vitam christianam formabit; ut non tam bonus e perverso fieri necesse habeat, quam e bono malus evadere nesciat, certe vehementer horreat. In qua re, sicut in litteris docendis, secundus magister primo, tertius secundo, quartus tertio etc. succedit.

IV – A spiritu litterae nostrae accipiunt verecundiam, modestiam, cautionem. A litteris vicissim spiritus amabilitatem, prudentiam, efficacitatem. Quae tria cum magna sint, et ad probe versandum cum hominibus necessaria, potius profecto ab humanitate, quam ab aliis disciplinis videntur expectanda. Illae enim severiores [188] haec autem mitior, et ad consuetudinem longe aptior, unde et nomen obtinuit.

V – Reliqua studia sine humanitate frigent, muta et mortua sunt quodam modo. Haec illorum vita, spiritus, motus, sanguis atque os est. Sine qua eorundem splendor et dignitas omnis obsolescit.

12 – IV

Impedimenta octo studiorum humaniorum in nostris et discipulis

I – Prima radix tanti mali venit ab imprudentia superiorum, qui in adscribendis ad Societatem adolescentibus naturam sedatam, pietatem, virtutem spectant, recte quidem; ingenium ac docilitatem valde parum. Quod tamen magis etiam oportebat. Illa enim priora possunt apud nos acquirere, si carent; ingenium dare nemo potest. Nam cum coadiutores non creentur et propter multitudinem ministri et procuratores fieri omnes nequeant, scholis praeficiuntur, ipsi rudes et imperiti, erudiunt alios, et quod intolerabilius est, ab una schola migrant ad aliam. Cum ergo Societas sine litteris non tam manca, quam nulla sit, videntur etiam boni adolescentes, sed tamen hebetes et obtusi repudiandi; ut deinde ad querimonias non sit opus respondere: quid possumus? quid faciemus? patientia, est bonus frater, potest fieri minister etc. Et mirum est, tantum officium, rectoratui scilicet proximum, videri bardorum et stupidorum officium.

II – Fratres exacto tyrocinio unum annum duntaxat in studio humanitatis relinquuntur, aliqui nec annum. Causa profertur, quia foris audiverunt duos. Ponunt ergo, profecisse tanto spatio. Res autem ipsa ordinarie ostendit aliter esse, in graecis nulla fundamenta iecerunt, versus faciunt vitiose, inquinate scribunt. Non indigemus annis auditionum, sed doctrina; quam siquis nondum comparavit, comparet in Societate, quamvis decem annis audiverit rhetoricam. Considerandum igitur non quamdiu quis audiverit, sed quantum profecerit, et de hoc iudicare debent non rectores nec provinciales, sed magistri quibus traduntur.

III – Unumquodque discendum est in sua schola. Nunc cum fratres omnes, etiam qui foris syntaxim tantum audiverant, et qui humanitatis scholae vix intraverant, post novitiatum sine discrimine ad rhetoricam mittantur, quis non videt, inde nasci confusionem, inaequalitatem, laborem et miseriam? Huic exponendus est privatim Clenardus, illi prosodia, [189] cuiuspiam adhuc soloecismi emendandi. Egregios vero studiosos rhetoricae? Sed

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

aiunt, fratres fore melancholicos, si ad classem humanitatis mittantur. Hoc est illud magnum malum, quod iam superiores faciunt, quod immortificatis et parvi spiritus, immo magni spiritus fratribus placet. Quis struit fundamenta cum parietibus? quis ante arationem seminat? Nos vero prudenter scilicet, miscemus Clenardum cum Demosthene, prosodiam et grammaticam cum Virgilio et Cicerone, et cum tam disiuncta coniungimus, fatigamus ingenia, vexamus et affligimus praeceptores; hîc aedificamus, ibi destruimus, nihil consequimur. Sic ne ingratum fiat fraterculo, oportet nos fieri absurdos atque praeposteros. A principio autem non erat sic [Mt. 19 8].

IV – Ex male et imperfecte institutis fratribus existunt inepti praeceptores. Ex hoc eodem fonte, et illo similiter, quod multi non permittuntur post curriculum philosophiae docere saltem per triennium, sed coguntur etiam cum periculo valetudinis currere continenter alterum curriculum, manant indocti superiores et rerum humanitatis valde ignorantes; adeo ut non pauci nec epistolam grammatice possint scribere; manant indocti praefecti; immo quotquot sunt in Societate nostrarum litterarum rudes parumque periti (sunt autem, pro dolor, innumeri) ex his duabus caussis tales sunt. In hac provincia, credo item in aliis, praeter duos forte rectores, nullus in scholam inferiorem, ut doceret, pedem intulit, et nihilominus illis difficultates et caussae scholasticae ac litterariae proponuntur. Illi potissimum decernere, corrigere, mutare debent. Si superiores plus litterarum attigissent, in exsequenda ratione studiorum tantopere non laboraremus.

V – Sequitur aliud non mediocre impedimentum, praeceptorum in studiis privatis summa licentia, et eorum creberrima mutatio. Licet cuique legere quod vult, studere quantum vult, immo etiam quando vult. Satis est si doceat. Rector et praefectus quomodo doceat, non admodum quaerunt, peccantes non emendant. Ad componendum nullus urgetur; scribunt plerique rarissime et sordidissime. Adeo in magna tranquillitate vivimus, et in singulos annos novos magistros semper pueros habemus, ut scholae tanto despicabiliores fiant. Antequam docere caeperint, desinendum est. Quid auctoritatis, quid usus habeant tales doctores? Cur non pudet nos stultitiae nostrae? Nec lictorem aut carnificem in singulos annos velit mutare civitas, et nos in studio sapientiae putamus fore utilem istam inconstantiam, sive magistros ipsos, sive discipulos spectes? [190] Bene quidem, si expleant triennium; optime autem, si quidam selecti collocent in hoc munere totam vitam, fiantque nihilominus suo tempore sacerdotes, ut regula dicit, ne sint inferiores aliis[25], theologiam aliis relinquant. Nam si ea interponitur, actum est de perpetuis magistris. Redibunt, si redibunt, aetate provecti, nostrorum laborum amplius haud patientes, quippe aliis confecti, propter rerum subtiliorum et maiorum scientiam erunt inflati, grammaticae professionem contemnent, cursum meditabuntur. Praeterea partim docebunt, partim concionabuntur, partim confessiones audient, et in missionibus nonnunquam versabuntur, et oportebit cuique successores providere, qui tentent discipulos, et alia incommoda in scholam importent. Nunquid oculus debet audire, et auris aspicere, et manus ambulare? Unum corpus multi sumus, nec omnia membra eundem actum habent[26]. Haec regula de perpetuis praeceptoribus cum sacerdotio, sine theologia et per consequens sine aliis sacerdotum occupationibus, vehementissime oppugnabitur; ac proinde acerrime resistendum erit; nulla enim melior est in toto libro, nec ad Societatis existimationem tuendam et augendam utilior.

---

[25] Vide reg. 63 provincialis Rat. stud. (1591) in MP V 238.
[26] Cf. Rom. 12 4.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

VI - Mirabilis cernitur contemptus horum studiorum, ex perversa opinione conceptus, quod nec tam utilia, nec tam necessaria putantur, quam illa superiora; quae tamen ipsa ut prosint, alia desiderant, ut linguas, antiquitatis notitiam, doctrinae varietatem, dicendi quoque facultatem, quae non aliunde, quam ex nostris officinis petuntur. Cum hoc impedimento coniungo honorem, qui satis magnus habetur illis, nostris perexiguus aut nullus. Atqui honos alit artes[27], iacentque ea semper, quae apud quosque improbantur. Qui in hebdomade audit confessiones aliquot die sabbathi, qui octavo die concionatur, qui philosophiam docet, vocatur et habetur operarius. Qui autem in sudore vultus sui grammaticas res docet quotidie quinque horas, et domi tres aut quatuor lectiones in dies singulos parat cum sollicitudine et labore magno, non est operarius. Si docere est opus Societatis, quomodo docentes non sunt operarii Societatis? immo, praestantissimi operarii. Vere nesciunt isti cuius spiritus sint[28], et dum alta sapiunt, in rebus apertissimis turpissime errant.

VII - Superiorum plerique sordidi et tenaces sunt, nolunt emere bonos libros. Emunt tamen cupide libros theologicos, et alios quosdam parum necessarios suis [191] collegiis, nec terrentur pretio. Sunt etiam nimium flaccidi et lenes, dissimulant, nolunt quemquam tangere, et dum sunt nimium circumspecti, fiunt ipsi despecti, et nolentes offendere dissolutos quosdam, offendunt meliora sentientes et instituti amantes. Stultus est medicus, qui unctionem adhibet, cum vulnus ferrum postulat. At iam est is status litterarum in Societate, ut connivendum, dissimulandum, expectandum amplius non sit, sed pie saeviendum potius, quam inutiliter blandiendum.

VIII - Mirari non desino, quare in rebus levissimis et interdum ridiculis quotidie dentur paenitentiae, in studiis, re maximi momenti, nec praeceptoribus, nec discipulis unquam. Ideone ad Dei gloriam et salutem animarum magis pertinet, non stravisse lectum suo tempore, veterem ollam lavando fregisse, felem tetigisse etc., quam bene docere ac diligenter discere, repetere, componere? etc. Nonne his maxime indigemus? In triclinio aegre patiuntur nostri superiores repetitiones, praelectiones, recitationes, nimirum ne persanentur aures. De aliis bene et religiose nos exhortantur; at de ardore studendi propter Deum, nunquam. Inde fit, ut credam, neminem fratrum de negligentia studendi facere sibi scrupulum, nec a confessariis hac de re moneri. Illud quoque ad vitiosam lenitatem referendum est, quod saepenumero superiores nostri viam et modos studia iuvandi acceperunt voce et scripto, et sibi placere ostenderunt, nec tamen quidquam postea praestiterunt.

12 - V

Quid ad myriadas obiectionum et querelarum contra *Rationem studiorum* responderi possit

I - Ut cuiusque collegii per unamquamque provinciam obiectionibus, dubitationibus, querimoniis, secundum omnes scholas respondeatur, est impossibile, et laboris non necessarii, quamvis posset fieri.

1 - Quia Societas hanc Institutionem secundam[29] mittit, confectam ex censuris primae; quam quidem vere humaniter ac prudenter nobiscum agens, liberrime iudicandam obtulit[30]. Censuras diligenter considerarunt et excusserunt viri doctissimi, ad hoc delecti,

---

[27] M. T. Cicero, 1 Tusc. 2 4.
[28] Lc. 9 55.
[29] Hoc est, *Ratio atque Institutio studiorum S.I.* (1591); vide in MP V 163 ss.
[30] Iudicia provinciarum de Rat. stud. anni 1586 concinnata a sex patribus delegatis, vide in MP VI p. 1 et ss.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

unumque corpus denuo composuerunt. Quod quidem si non valet (non valebit autem si tot dubitationes et querelae aliquid valent, idque magnam partem; nam quin paucae quaedam valeant, nolim negare) et tertia conficiatur, fieri poterit, ut tandem quarta postuletur. Quod esse indignum facinus omnes intelligunt, sicut etiam illud, cives debere se accommodare legibus, non leges civibus.

2 – Cum exortae sint tot dubitationes, contra quam putavit Societas, cum tot improbantes, tot desperantes, si vera sunt, quae dicunt, alterum horum sequitur, ut aut Societas valde imperite [192] et duriter nos tractet, et seipsam non satis cognoscat; aut nos valde rudes, imperiti et ignavi simus, quod ego malim affirmare.

3 – Si multa mutaverit, multa indulserit propter querelas, non parum amittet de auctoritate sua Societas apud filios suos. Cum enim debeat nobis esse persuasum, illam a Deo gubernari, id multo maxime debet in re tanti momenti, quae velut dimidium instituti nostri continet, et est tanquam altera pars essentiae nostrae; in qua tanta cum diligentia tot annis laboratum est, divinis et humanis opibus imploratis. Atqui si querelis istis multum tribuetur, apparebit illam inconsulto egisse in multis, non posse suis filiis praecipere, qui sint matre doctiores, nec Deum fuisse nobiscum; sed esse totum negotium quosdam, ut appellant, non malos discursus et opiniones quodlibeticas, non legitima et sancta mandata. Quid ergo fiet, quando minora decernentur?

4 – Quia fere omnia haec iudicia a magna quadam imprudentia et incredibili caecitate proficiscuntur. Primum, quia omnes isti scriptitantes imaginantur *Rationem studiorum* nihil esse aliud, quam leges scholarum, quam opinionem illis superiores relinquunt, et quid sibi multis regulis praeceptum sit, et quomodo inde omnia pendeant, velut a caussis effectus, penitus tacent. Mirantur quid tam accurate tractetur humanitas; omnia sunt illis in theologia etc. Deinde, quod omnes de hac Institutione ex praesenti rerum statu perturbatissimo et afflictissimo iudicant. Et quae nunc, ut res sunt, fieri non possunt, illa audacter pronunciant, simpliciter fieri non posse, et praecipi non debuisse. Discipuli, inquiunt, hoc et illud nolunt facere. Hactenus istud non est factum. Auditores humanitatis iubentur interrogare inter se de praeceptis elegiae, epigrammatis etc., interpretari hieroglyphicum, symbolum Pythagorae etc. cum ipsi praeceptores haec nesciant. Quid tum? Ergo quia praeceptor indoctus, lex non est bona? Vigiles sunt plerumque ebrii, ergo de custodienda urbe praecipiendum non fuit? Discant praeceptores quae nesciunt et inducant pueros ut velint, quae nolunt; et sciant non ea solere iuberi quae fiunt, sed quae non fiunt. Praeterea *Rationem* habere propositum quendam statum optimum, et in eum leges dare; ad quas si non sumus modo parati, faciamus ut simus, et exuamus veterem hominem cum ignorantiis suis[31]. Omnino alios homines fieri nos oportet, et effossis fundamentis veteribus, nova ponere; alioqui hoc aedificium nunquam extruemus, quod iubemur.

II – Obiectiones istae conscriptae sunt non a veteranis magistris aut exercitatis [193] praefectis, sed a singularum scholarum praeceptoribus, iussu praefectorum. Illi autem paene omnes novi sunt, plerique ante annum, quidam ante sex menses docere caeperunt, nullo adhuc usu, nulla intelligentia in rebus scholasticis, aetate etiam paene pueri. O indignitatem! Et isti de legibus universae Societatis iudicant?

III – Non est quod quis opponat, haereticorum discipulos melius proficere quam nostros; et tamen eorum leges non ita esse exquisitas et perfectas. Occurri potest: si illi efficiunt doctos cum legibus minus accuratis, nos cum accuratioribus efficiemus nostros doctiores atque adeo doctissimos. Nisi forte impossibilia nobis praecipiuntur magis quam per-

[31] Cf. Col. 3 9.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

fecta, quod falsum est. Illorum leges in multis cum nostris consentiunt, in quibusdam sunt diligentiores nostris, collectae ex Seneca, Plinio, Quintiliano etc. Lege Sturmium[32], Caelium secundum[33], Erasmum[34], Brunsfelsium[35], Camerarium[36] etc. Nostrae de thematis corrigendis et praescribendis tam distincte et copiose non loquuntur. Nostrae tam perfecte magistri officium non docent. Nostrae auctores in uno quoque genere utiles non nominant, et in libris praecribendis valde parcae sunt. Illi habent praeceptores perpetuos et viros, nos temporaneos et pueros. Illi diligentissimi sunt propter pecuniam, nos propter Deum negligentissimi. Illi diutius retinent suos in humanioribus, nos propter cursus nimium festinamus. Haec et alia quae omitto, contra eos, qui aiunt haereticorum rationem nostra imperfectiorem; quod in quibusdam partibus est verum, in quibusdam non est; ac proinde ab illis licet discamus.

IV – Potest in quibusdam regulis nostris condonari aliquid, ne praeceptores nimium graventur. Quae autem in priore parte provincialibus, rectoribus, praefectis praescribuntur, omnia servanda videntur; maxime quae ad fratrum studia pertinent.

V – Quod nonnulli obiiciunt, quasdam contradictiones inveniri, et quaedam repeti in diversis scholis, magnum argumentum. In tanta copia rerum hallucinatus est librarius. Denique multa in illis schedis afferuntur, quae lectu indigna sunt, quia inexercitatorum et indoctorum dubia et lamentationes sunt, quibus praefecti debuissent occurrere, et una solutione magna eorum moles everti potest; nempe ut studeamus prius nos reddere doctos, deinde alios; quod priore parte *Rationis* sapienter praeceptum est superioribus.

Corollaria

I – In illis quae voco maiora legis, id est, in regulis superiorum, ex quibus cum provincialis habeat ad sexaginta, ad nostra studia circiter triginta pertinent[37], [194] tantum est momenti, tam prudenter, docte omnia praescripta, tam necessariae singulae, ut si desit etiam posterior pars, quae regulas scholarum complectitur, existimem nos satis bonam *Rationem* habituros, si serventur; sin minus, inanis et ridiculus est omnis labor noster.

II – In hac congregatione generali[38], ubi omnes provinciales, multi rectores aderunt, statuendum erit, quod in perpetuum servetur; et non exspectandum, donec magis probetur *Ratio*. Satis probata est et experientia cognitum, superiores parum animatos, ut faciant, quod iubentur, cum quibus R.P. Generalis pro potestate videtur agere debere.

III – Nihil est curanda contradicentium multitudo, et statuendum, paucos oculatos cernere plus, quam mille aut caecos aut caecutientes. In Ecclesia catholica, in rebus civilibus datur facultas sententiae dicendae multis (ut apud nos quoque factum est), statuere paucissimorum est.

IV – In quinto impedimento mentionem feci de summa licentia magistrorum in studiis privatis, quae sic instituunt, ut tempus bonum male collocent. Omnino plerique studere ne-

---

[32] Ioannes Sturm (1507-1589); vide eius tractatum: «De ratione studiorum gymnasii hieronymitani Leodii» (1538) in MP I 632-36.

[33] Coelius (Ludovicus) Rhodiginus (Ricchieri) (1450-1525), italus; scripsit *Lectiones antiquae* et *Thesaurus linguae latinae;* cf. *Ouvr. pédag.* 168.

[34] Desiderius Erasmus Roterodamus (1467-1536); cf. MP I-VII passim.

[35] Otho Brunfelsius (1464-134), germanus; cf. *ibidem* 90-91.

[36] Ioachimus Camerarius (Kammermeister vel Liebhard — 1500-1574), germanus; cf. *ibidem,* p. 110-14.

[37] Vide regulas praep. prov. in Rat. stud. 1591; MP V 231-42.

[38] Congregatio generalis quinta, quae Romae celebrata est a die 3 nov. 1593 ad diem usque 18 ian. 1594; vide *Synopsis hist. S.I.* 114.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

sciunt, et semper discentes, nunquam ad scientiam perveniunt [cf. 2 Tim. 3 7]. Quare opinor libellum conscribendum, qui eos studere doceat[39], ut brevi tempore et directo itinere perveniant, quo tot ambagibus et multis etiam annis nequiquam aspirant.

12 – VI

Brevissima ratio proficiendi et docendi pro praeceptoribus humanitatis

Cogitare debent praeceptores cum scholis praeponuntur, summam esse voluntatem superiorum, ut ipsi non modo iuventutem bene informent, sed etiam (quod ad illud prius pernecessarium est) subsecivis temporibus in toto genere humanitatis, in latinitate, in carmine, in graecis, in antiquitatis cognitione proficiant; atque hoc modo idonei etiam scholis superioribus evadant. Huc duo potissimum pertinent, lectio et scriptio; in quibus nisi diligenter et caute versabimur, omnis labor noster inanis erit, et tempus misere disperdemus.

De lectione et scriptione

I – Ne igitur sese fallant magistri, dum putant bibliothecam esse suam, ac se pudica posse legere pro impetu. Multum est legendum potius quam multi. Paucos, inquam, legere oportet, sed frequenter; Ciceronem maxime; non ita, ut totum opus legas, idque iterum ac tertium, quod insipienter fit, et nullo paene cum fructu. Nam quae ingerimus, ea quoque digerenda sunt. Scriptio est digestio, cui lectores isti nullum locum relinquunt. Credant autem, nullum se nomen adepturos, et iustissime contemptum iri, si compositionem non frequentarint, quae ipsa, nisi erudita, gravis, ornata, copiosa est, nulla est.

II – Dediscenda est nobis etiam barbaries nostra. Quare indices et farragines sordidorum verborum et scopae latinitatis non sunt contemnendae. Deinde utendum aliquibus tanquam ducibus et interpretibus, qui nos usum, vimque vocum et locutionum ciceronianarum doceant, ne videntes non videamus, et audientes nihil intelligamus [Lc. 8 10]. Huic rei Hadrianus[40] et Schorus[41] potissimum servient.

III – Proderit habere librum quasi memorialem, in quem referas, quae maxime placuerint, quaeque usui fore putaveris, notatis librorum paginis seu capitibus, sive fuerint apophtegmata, sive elegantes historiae, sive prisci ritus, sive genera loquendi rariora, sive alia huiusmodi; dummodo postea in talibus libellis mutandis, disponendis, describendis tempus ne ponas.

IV – Finis scriptionis et scopus est, facultas sensa nostra facile, pure, proprie, nitide, copiose explicandi. Haec illis non contingit, qui toto anno semel aut iterum oratiunculam scribunt, sed qui saepe, parum, varia et ea imprimis, in quibus exprimendis se inopes sentiunt. Prodest item magnopere, societatem inire, certareque et emendare se mutuo, idque tam in ligata quam soluta.

---

[39] Vide B. Perera S.I., *Brevis ratio studendi* (1564) in MP II 670-85.

[40] Hadrianus Castellesi (1458c-1521), card.; auctor operis: *De sermone latino et modis latine loquendi*; cf. de eo MP I-VII passim.

[41] Antonius Schorus (ob. 1552), hollandus; scripsit *De ratione discendae docendaeque linguae latinae et graecae* (1549); vide *Ouvr. pédag.* 594-95.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

De ratione docendi

I – In praeparanda explicatione diligentissimi erunt, non ita, ut se torqueant in evolvendis omnibus quotquot habent commentariis et scholiastis, sed ut uno et altero melioribus contenti, inde sumant quantum necessarium videbitur. Nizolios, Calepinos, Thesauros[42] nisi necessitate compulsi, ne volvant, nec plura legant, quam locus requirit [196].

II – Copiose et perspicue argumentum futurae lectionis proponant, et auditoribus brevi repetitione praecedentium rerum memoriam redintegrent.

III – In explicando ordinem constructionis sequentur. Exempli causa

Arma virumque cano, Troiae qui primus ab oris
Italiam fato profugus Laviniaque venit
Littora ...

Cano arma virumque, qui ab oris Troiae primus venit Italiam Laviniaque littora profugus fato. Saepe enim alia explicatione non erit opus.

IV – Inter docendum pronuntiationem suam verbis et locis auctorum legendis, iis ipsis locis, rebus subiectis et personis accommodabunt. Hoc enim et ad perspicuitatem et ad voluptatem audientium mire valet. Verbi caussa. Illud 1 Aeneid. «Mene incepto desistere victam? Nec posse Italia Teucrorum avertere regem?» legam iracundus et indignabundo similis. Illud 3 O faelix una ante alias Priameia Virgo etc. legam gemebundus. Eadem ratio in epistolis, in orationibus, in historia, in omnibus tenebitur.

V – Extra rhetoricam in nulla schola quidquam dictandum est praeter scriptionum argumenta.

VI – In emendandis compositionibus servent regulas in annotationibus Dialogi cuiusdam[43] volum. 1 propositas. [199]

12 – VII

Pro praeceptoribus, praesertim humanitatis et syntaxeos, brevis institutio

I – Commentarios diligenter, sed paucos legant. Si unus, isque optimus satisfecerit, alterum ne attingant. Afferant autem quae pueri capiant et locus postulat.

II – In explicando servent ordinem constructionis. Accommodent vocem suam sono et flexu seu moderatione rebus et verbis auctorum et personis loquentibus. Disserant etiam cum auctoribus, et ipsorum personam aliquando suscipiant.

III – Paulo plura explicanda sunt, quam mandentur memoriae; quo scilicet maior ad loquendum et scribendum verborum et locutionum supellex suppetat, ob quem finem auctores explicantur. In Virgilio putarem explicari posse in progressu temporis 24 carmina, mandari memoriae 15 aut 12. In Ovidio explanari circiter 20, edisci 10. Similis numerus in epistolis Ciceronis et Officiis, seu Tusculanis observabitur, aut maior aliquanto, habita nimirum ratione difficultatis et facilitatis locorum.

IV – Nizolio, Calepino, Thesauro non utentur[44], nisi cogat necessitas, et quantum cogit.

---

[42] Sunt vocabularia linguae latinae; de quibus cf. MP II-VII 462 et passim.

[43] «Cuiusdam» manu Pontani exaratum; agitur enim de *Dialogis* ab ipso Pontano conscriptis; vide inferius, adn. 46.

[44] Vide supra, adn. 42.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

V – Argumenta scriptionum sint varia, crebra, brevia tam in ligata, quam soluta.

VI – Dirigantur autem ad Virgilium, Ovidium, Ciceronem, Dialogos[45].

VII – In emendatione scriptionum servent, quae a Pontano adducuntur in Annotat. dialogi 27 volum. I[46].

VIII – Extra explicationes ne loquantur germanice, nisi necessario et paucis. Conentur etiam loquendo latine usurpare ipsi eorum locutiones et verba, quos interpretantur; ne verbis quidem alienis doceant, suis dedoceant.

IX – Recitare unumquemque totam praelectionem non est necesse. Possunt eam absolvere secundus et tertius. Epistolas interdum mutuo corrigent, et qui negligentius correxerit, easdem paenas luet, quas qui peccavit.

X – Sicut nihili facerent praeceptores omnem industriam et profectum discipuli, si non componeret, et unumquemque eo pluris facerent, quo melior est in componendo; ita pro certo statuant, se imperfectos fore et claudos magistros cum omni sua diligentia docendi, si ipsi non composuerint, ut etiam hac in parte discipulis prosint. Nemo quippe efficiet componentem, nec bene iudicabit de compositione, qui ipse nihil scribit. Quare suadeo, ut praeceptores nullum triduum sinant effluere, quam vel 4 vel 5 versus scribant cum studio. Et omnino eo se doctiores aptioresque ad docendum futuros confidant, quo plus stylum amaverint. [203]

12 – VIII

De quibusdam impedimentis profectus in literis humanioribus

Animadversum est, carissimos fratres nostros, qui humanioribus student, minus proficere, quam pro ingeniis, quae multi ex illis habent optima, aut pro amore, quo multi flagrant erga has literas, aut etiam pro tempore, quo in iis occupantur. Huius rei caussas perquirentibus multa apparent, quas putamus tamen facile tolli posse ac debere.

Inter quas illa non minima videtur, quod cum ad ea studia nostri mittuntur, non satis singulorum ingenia, profectus, ac animus, quem ad hoc vel illud genus studii habeant, explorentur, atque adeo non intelligatur, in quibus quisque vellet ac posset maxime proficere, haud enim dubium est quin, sicut habebitur in posterum ratio, ut qui videbuntur plurimum in literis humanioribus profecturi, in iis etiam plus occupentur; sic dandam operam esse, ut inter ipsos humanistas, qui ad poesim v. g. magis facti videntur, quam ad eloquentiam, illi etiam magis et frequentius exerceantur in poesi et e contrario, quamvis, quoniam maior est horum studiorum inter se affinitas, debeant in omnibus et maxime in necessariis magis exerceri.

Omnino tamen non probatur illa ratio, quod cum primum ad haec studia veniunt, omnes ad legendum Schorum et Cardinalem[47] et grammaticam graecam ita adigantur, ut magnam fere et optimam anni partem, nempe primos menses, in quibus ardet voluntas, sine ulla liberaliore et iucundiore exercitatione consumere cogantur. Quod non dicitur ideo quasi fundamenta negligenda sint, sed quod non nimis diu, nec solis inhaerendum, sed semper aliquid superstruendum videatur. Si qui plane sint ignari grammaticae graecae, ne-

---

[45] Dialogi a P. Pontano conscripti in eius *Progymnasmate;* vide adn. sequ.
[46] Annotationes vide ap. I. PONTANUS S.I., *Progymnasmata* ... I (Monachii 1620) p. 122-24.
[47] De quibus cf. supra, adn. 40 et 41.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

mo dubitat in ea perdiscenda diligentem operam ponendam esse. Similiter de eo, qui prosodiam nescit. At dixerit forte quispiam praeceptor: Nullus est, qui, cum ad haec studia venit, sciat haec principia, ideo sunt in eis occupandi diu. Scio, hanc obiectionem esse quorundam praeceptorum. Sed saepe falsa est et noxia. Etsi non sciant perfecte, at sciunt multi tantum, ut sponte, si excitarentur, proficere possent. [200] Qui si cogantur ad ea quae iam nauseant, etiam eorum quae antea sciunt obliviscuntur. Et sunt in promptu exempla. Quare hoc etiam est necessarium, ut praeceptores bene sperent de discipulis et hoc prae se ferant. Et si in alterutro decipiantur, praestaret eos decipi in eo quod putent discipulos plus scire, quam sciant in principiis, quam in eo, quod putent eos valde parum vel nihil scire. Hactenus enim neglecti sunt, quia putabantur falso nihil scire. Sed quantumcumque sciant, illud ad usum statim applicandum, et ut non solum praecepta discant, sed ostendatur eorum usus statim scribendo, componendo, sicut fit in latina lingua, sic etiam in graeca et poesi, incipiendo a phrasibus, sententiis, epistolis etc.

Deinde vix probari potest, quod qui in eloquentia exercendi sunt, nimis astringantur ad legendos dialogos, ex quibus etsi copiam, tamen non certum et aequabile dicendi genus discere possunt. Eam igitur utilem lectionem censeo, sed debere esse liberam iis, qui vel mediocriter latine sciunt.

Forte etiam multis obfuit quoniam per totum annum aut meliorem partem tantum iubebantur scribere epistolas, et vel nunquam, vel tarde inciperent scribere orationes, quando scilicet iam erant pertaesi grammaticorum studiorum ob illam puerilem exercitationem. Accedit, quod si discant scribere orationes, poterunt etiam epistolium scribere, non e contra. Exarescunt ingenia nimium, si nihil scribunt, nisi epistolas. Et tamen Cicero vult eorum orationem luxuriare et abundare; ut sit quod praescindatur, quemadmodum in vitibus feracibus. Non improbandae sint epistolae, sed misceantur; et adhibeatur maior inter exercitationes varietas, ut sit quod delectet ingenia et non tantum quod ea abiiciat. Imo, etiam ad maiora sponte suscipienda excitandi essent. Erit nihilominus semper integrum, eos qui maiora viribus conantur, ad fundamenta revocare, si sit necesse.

Plane tamen ad haec studia promovenda opus erit pluribus quam hactenus exercitationibus et compositionibus, verum non puerilibus, sed illis, quae sunt magis liberales, nec maiores nostrorum conatus tam opprimendi quam dirigendi sunt. Verbi gratia, est quis eloquentiae studiosus et amator poeseos, vellet scribere dialogum cum nondum scribat optimum carmen; sunt quidam praeceptores, qui hoc putarent piaculum grande, et tales increparent ac deterrerent. Verum, nescio, quam prudenter illud facerent. Cur enim non potius talis instruatur, quomodo sit faciendus dialogus, quam absterreatur per hoc ab omni voluntate faciendi carminis? Concedendum aliquid est discipulis, quamvis maiora viribus conentur, quia hic ipse conatus admodum est laudabilis et utilior saepe minutis illis exercitationibus. Habeant aliquam libertatem discipuli et non prohibeantur, quo minus in his studiis, in quibus ex obedientia versantur, oblectamentum habeant. Quod praesertim non videtur prohibendum maturioribus aut qui aliquantum profecerunt.

Quam ad rem illud quoque faciet, si in eo genere, in quo quis magis videtur profecturus, maiora habeat praesidia et quasi irritamenta studii; cuiusmodi v. g. alicui ad poesin bene affecto essent aliqui poetae meliores etiam recentiores. Aut graecos amanti, aliqui libri graeci, et tales authores, quorum lectio videretur quasi privilegium quoddam proficientium.

Valde etiam optandum est, ut inutilis illa ratio dictandi longos commentarios in rhetorica omitteretur; impediuntur enim discipuli eo tempore ab exercitationibus longe utilioribus, assuescuntque minutiis grammaticis, quas quidem in illis dictatis tantum sectantur;

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

nam compilant solummodo veteres et varias lectiones Turnebi[48], Victorii[49] etc., in quibus vix quicquam est ad utilitatem puerorum, sed tantum pugnae de voculis et comparationes locorum, diversorum authorum, quas adolescentes non intelligunt; et interum negliguntur exercitationes necessariae, fatigantur manus, et perduntur chartae. Et quis est ex discipulis, qui postea haec sua scripta relegat, in vita aut utilia ducat?

In emendandis nostrorum orationibus aut carminibus et erroribus corrigendis habetur fere ratio elocutionis tantum, nulla autem cura inventionis ac dispositionis. Non corriguntur ea, quae sunt contra decorum, non monetur de locis amplificationum, de luminibus orationum, quae adhiberi potuissent, aut quae male sint adhibita, de vi argumentorum aut ordine inter se; et ea demum, quae spectant ad ipsam materiam orationis, omnino negliguntur; si non sint solaecismi et barbarismi, [202] tunc habetur bona oratio, quicquid sit de materia. Ex quo fit, ut nostrorum ingenia in componendo fere humi repant et abiecte scribant, nunquam enim alias haec perdiscent, si non discunt in rhetorica, nisi aut magno labore, aut bonitate ingenii singulari.

Haec igitur si observarentur, ut scilicet omnium ingenia explorata praeceptoribus essent, et singulis magis se praeceptores conformarent, neque omnes eadem via ad orationem, aut per easdem exercitationes ducerent; si discipulorum ingenia in grammatica, prosodia, dialogis neque nimis severe, neque nimis diu contererent; si de discipulis melius sperarent, et illis aliquid confiderent; si cum praeceptis eos usum praeceptores edocerent, si profectum multis modis excitarent, sperandum omnino esset, plures fore qui maiores progressus facerent. Et ut verbo dicatur, maximum nostris discipulis hactenus defuerunt exercitationes frequentes, utiles et animum extimulantes ac ingeniis nostrorum accommodatae.

12 – IX

Consilium de recudendis graecis auctoribus, ad usum scholarum humanitatis et rhetoricae

I – Provincia nostra in his duabus scholis, in singulos annos penuria graecorum librorum conflictatur; vel quia non invenit, quos vult et velle debet; vel quia non satis multa exemplaria invenit etiam pro una schola unius collegii. Hoc ideo accidit, quoniam ab haereticis Argentinensibus et Basileensibus ferme sumimus, quibus magnum quaestum hactenus obtulimus. Et tamen ab iis saepe deserti sumus et deserimur. Qui etiam eandem nos cantilenam semper canere coegerunt, cum praeter Demosthenem et Isocratem nihil excuderint. Hinc nostri catalogi toties mentiuntur, promittuntque libros, qui non explicantur, cum tempus venit.

II – Ad excitandum graecae linguae studium in nostris et, ut spero, etiam in aliis scholis catholicis, ad nomen aliquod Societati comparandum, credo magnopere profuturum, si ediderimus libros scholasticos, oratores, historicos, poetas partim forma octavi, partim quarti. Qui, ut sint cum magistris, tum discipulis, et emptoribus demum utiliores, gratiores, omninoque ut fiant vendibiliores, praeter chartae bonitatem, typi venustatem, editionis accurationem, quae tria a typographo praestari debent (sic tamen, ut nostra sit secunda correctio) operae pretium videtur, praefationes, prolegomena, annotatiunculas et irritamenta huiuscemodi aspergere; in quo, si quid iudicabor posse, laborem meum polliceor.

---

[48] Hadrianus Turnebus (Turnèbe – 1512-1565), gallus; scripsit *Adversariorum libri XXX;* vide *Ouvr. pédag.* 637-38.

[49] Petrus Victorius (1499-1585), italus; cf. *Encicl. Univ. Ilustr.* vol. 68 p. 641.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

III – Libri excudendi si qui separatim habebuntur in collegiis, aut sine magno detrimento ab aliis separari poterunt, prius lecti et concinnati dabuntur typographo, pro quibus ipse novos dabit. Alii sumptibus eiusdem describentur, sed scriba eruditus, et qui compositorem ignorantem non remoretur manu sua, a nobis est quaerendus, mihique libertas permittenda mutuandi a collegiis, quidquid librorum toti huic negotio necessarium existimavero.

IV – Quidam recudentur toti, ex quibusdam selecta, ut patebit ex catalogo, quem subiungam exempli caussa. Caeterum veriusque rei iudicium penes eos debebit esse, qui in graecis literis non sunt hospites. Huiusmodi extra P. Gretscherum[50] novi neminem. Seligentur autem utilissima, iucundissima et quantum fieri poterit, omni ex parte honestissima.

V – Non est, cur quisquam *Rationem* romanam opponat. – 1° quia res ad nihilum videtur recidisse. – 2° eosdem libros proponet, quos nos edere molimur, quique iam olim nominati fuerunt in regulis scholarum[51], et annis superioribus in *Ratione* ad nos missa[52]. Nec R.P. Generalis non libenter, tamdiu bonos et utiles libros explicare nos sineret, quoad exemplaria venderentur, quamvis in *Ratione* non exstent. Et quanquam necessarium non putamus, tamen quo tutius agamus omnia, possit hoc nostrum consilium Romam perscribi, atque adeo haec ipsa capita eodem mitti, si fortasse velint etiam ipsi aut praecipere quippiam utile, aut consulere. Verumtamen interea insistendum caeptis.

VI – Initium fieri poterit in Grammatica Clenardi[53] redacta in ordinem per Crispinum[54]. Syntaxis Varennii[55] potest fieri brevior, et libellus de octo partibus perfectior. Conficienda est etiam brevis prosodia.

VII – Latinis etiam indigemus. Mihi in praesens occurrunt Aemilius, Probus, Plinius, de viris illustribus, Tusculanae. Occurrent aliis alii. Sed caute res agenda in latinis, ne damnum accipiat typographus; multis enim locis eduntur latini.

VIII – Omnino constare debet typographo de certissima et anniversaria venditione librorum istorum. Provide praecipiendum collegiis, ne alias editiones emant, et quantum fieri poterit, eodem anno eosdem auctores omnes explicent. Demosthenem omnia, Euripidem omnia. In humanitate ad Nicoclem omnia etc.

IX – Tametsi video, quantum oneris suscipiam, nihilominus propter communes utilitates, communemque Societatis scopum suscipiam[56], dummodo in capita haec a me proposita decretum fiat, et tota res quam plenissime et explicatissime et certissime constituatur. [206]

Catalogus rudis excudendorum

Integri: Homerus praeter hymnos. – Herodianus – Theognis.

Selecta: Unum corpus: Ex Euripide – Ex Sophocle – Ex Aeschylo.

Singula corpora: Ex Xenophonte – Ex Platone – Ex Isocrate – Ex Demosthene – Ex SS. Patribus praecipue: Chrysostomo, Basilio, Nysseno – Ex Epigrammatis – Ex Luciano – Ex Plutarchi moralibus – Hesiodi primus – Veterum oratorum orationes.

Hunc Catalogum, ubi res ire caeperit, et cum collega quem supra nominavi, diligenter egero, distinctiorem faciam et patribus exhibebo.

---

[50] Iacobus Gretscher S.I. (1562-1625), germanus; cf. DUHR I 668 ss. et SOMMERVOGEL III 1743-1809.
[51] Vide *Ratio studiorum Borgiana* (1569) in MP II 245 et 248.
[52] Vide Rat. stud. (1586) in MP V 139-40: *De libris*.
[53] Nicolaus Clenardus (Kleynaerst – 1494-1542), flander, auctor operis *Institutiones linguae graecae* (Lovanii 1530); v. MP I-VII passim.
[54] Ioannes Crispinus (ob. 1572), gallus; cf. *Ouvr. pédag.* 183.
[55] Ioannes Varennius (1462-1536) flander; scripsit *Syntaxis linguae graecae* (Basileae 1536); cf. *ibidem* p. 452-53.
[56] Vide editiones scriptorum veterum a Pontano praeparatas ap. SOMMERVOGEL VI 1007-19.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

13

P. MICHAEL LEDER S.I.[1]
DE IMPEDIMENTIS HEBRAICAE LINGUAE TOLLENDIS
Ingolstadii 3 iulii 1593

TEXTUS: *Stud. 3/b*, fasc. 6, doc. 1; autographum Patris Leder, cuius formulam professionis autographam vide in cod. *Germ. 4*, f. 389-90.

De impedimentis hebraicae linguae tollendis

De iis quae in Grammatica mutanda vel addenda videntur[2]
Observationes pro Lexico Hebraico conscribendo [2*r*]

Quantam non latinae et graecae, sed etiam hebraicae linguae curam romani patres nostri totius Societatis nomine susceperint, ex iis quae de illa breviter quidem, verum accurate admodum in nova studiorum ratione praescripta sunt[3], facile est intelligere. Post tantum igitur Societatis universae iudicium ac testimonium[4], nemini e nostris de huius sanctae linguae vel utilitate vel cognitione necessaria dubitare amplius fas est, sed pro cuiusque facultate potius elaborandum, ut ea ad maiorem Dei gloriam et ss. theologiae utilitatem cum aliis scientiarum linguarumque generibus quotidie magis ac magis in Societate efflorescat. Quin etiam hanc non postremam illius discendae causam attulerim, ne scilicet haeretici eam cognitionem tanquam propriam sibi solis intoleranda iactantia diutius arrogent, nobisque imperitiam talem et verbis et scriptis suis insolenter obiiciant.

Quoniam vero ut in graecis hactenus, ita quoque in hebraicis literis multae sunt difficultates ac veluti scopuli, quibus omnis discendi cursus retardatur, recensebo solum (quando id R.P. Rector noster[5] me facere iussit) impedimenta quatuor, singulisque modum ac rationem subiiciam, qua ea tolli omnino posse existimo. De tempore sive hac docendi hora omnibus incommoda, alius dicendi locus dabitur. Ac priora quidem duo impedimenta sane eiusmodi sunt, ut iis non sublatis omnis et discendi et docendi labor plane inutilis videri debeat. Ad quod probandum haud ita multis argumentis opus est, cum res ipsa adeoque tot annorum praeteritorum experientia loquatur, ut minime mirum sit plerosque, licet magno ingenio praeditos, hanc unam linguam (utpote maximis difficultatibus implicitam) omnium maxime horrere, ne quid dicam gravius. [2*v*]

I – Primum igitur ac summum impedimentum sanctae linguae discendae est, idoneae grammaticae penuria. Explicantur quidem in scholis P. Bellarmini Institutiones linguae hebraicae[6], sed eae tot tamque foedis typographorum erroribus depravatae sunt, ut ne ab

---

[1] M. Leder S.I. (1562–1641), austriacus. qui anno scholastico 1592/ 93 in collegio ingolstadiensi fuit professor linguae hebraeae; vide *Germ. Sup. 19*, f. 79*r*.

[2] Intelligitur: Robertus BELLARMINUS S.I., *Institutiones linguae hebraicae* ... (Romae 1578).

[3] In *Ratione studiorum* anni 1586; vide in MP V 1-162.

[4] Vide observationes provinciarum et ea quae in Rat. stud. (1586) de lingua hebraea Romam perscripta sunt; in MP VI mon. 15 p. 254-60.

[5] Rector collegii ingolstadiensis anno 1593 fuit Richardus Haller (1550-1612), germanus; de quo vide DUHR, *Geschichte* ... I 64.

[6] Vide supra, adn. 2.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

ipso quidem autore amplius agnosci putem, planeque indignum sit tanti viri nomine tam mendosum librum insignitum esse. Et hoc de coloniensi editione praecipue dictum velim; nam romana tertia paulo emendatior est[7], licet etiam typographus ille persaepe turpiter erraverit. Quo ergo obsecro animo tyrones esse poterunt, quando linguam per se alioqui initio difficilem nec ullam vel cum graeca vel latina affinitatem habentem ex tam vitiosis libris sibi addiscendam intelligent? An non omnes discendi voluntatem, licet prius vel maxime propensam, deponent? An non de omni laborum fructu desperabunt? Accedit quod in eo libro P. Bellarmini non pauca brevitatis forte causa praetermissa sunt, quae non tantum discipuli, sed ipsi quoque praeceptores iure desiderent, si quidem alios docere velint. Nam vix unam capitis alicuius biblici partem explicaveris, quin ob verba defectiva vel quiescentia vel alias ob causas ad alios grammaticos discipuli remittendi sint, non sine magna molestia (eorum praesertim qui aliis libris carent) gravique temporis iactura. Hanc ob causam quaedam breviter in hoc scripto annotare volui.

Hoc vero impedimentum ita tollatur, si P. Bellarmini ubique iam notissimi retento nomine, ipsarumque institutionum quasi essentia, ex Pagnino[8], Cevallerio[9], libello gramatico Regiis Bibliis addito[10], aliisque id genus praestantioribus autoribus ea addantur, quae deesse ipsa docendi experientia [3*r*] atque usus admonebit. Hoc autem recudendae grammaticae negotium sine magno detrimento diu differri non potest, cum nec romana nec coloniensia exemplaria amplius extent, et si forte extarent, exiguo sane cum fructu a discipulis usurparentur.

2.m – Secundum impedimentum – Praeceptionum grammaticarum cognitioni, autoris idonei explicatio necessario adiungenda est. Verum et in ista re huius linguae studiosos summa difficultate semper laborasse certum est. Expositi sunt hactenus Psalmi, qui tamen multas ob causas ad hoc institutum minus apti iudicantur. Quod ipsum sine dubio romani patres etiam adverterunt, quando in 3 professoris hebraici regula[11] autorem aliquem historicum et perspicuum explicari expressis verbis iusserunt; quo nomine nemo certe Psalmos intellexerit. Cur autem apud catholicos Psalmi hactenus fere ubique explicati sint, causam esse puto, quod nullus alius Bibliorum hebraicorum libellus seorsim excusus tam commode haberi potuerit. Nam aliae partes sine aliis a bibliopolis non facile venduntur, et siquae praeter Psalmos extant, plerunque haeretici hominis versionem adiunctam habent.

Ut autem de hoc etiam secundo impedimento removendo aliquid dicam, ad hunc usum, Geneseos librum stylo rerumque iucunda varietate praestantem, quam aptissimum iudico. Is vero ita imprimendus erit, ut in una pagina purus textus hebraicus cum radicibus difficilioribus in margine additis, in altera Pagnini versio verbum verbo reddens (ea Regiis Bibliis inserta, et a parisiensi et lovaniensi academia approbata est) e regione habeatur, cui etiam, si superioribus nostris [3*r*] ita videbitur, vulgata editio praeponi vel postponi poterit. Hac enim ratione discipuli non perpetuo a praeceptoris textum hebraicum latine exponentis ore pendebunt, verum et ipsi mediocri grammaticae cognitione instructi, non minori fructu quam facilitate privatim spe ipsa maiores progressus facient. Progressu vero temporis idem in aliis Bibliorum hebraicorum libris historicis, ut Josue, Judicum, Regum praestari poterit.

---

[7] Editiones Bellarmini *Institutiones* varias reperies ap. SOMMERVOGEL I 1151-53.
[8] De Pagnino vide MP VI 258.
[9] Antonius Cevallerius (Chevallier); cf. *Ouvr. pédag.* 149.
[10] De *Bibliis Regiis* cf. *Encicl. Catt.* II 1569.
[11] Reg. 3 prof. linguae hebr. vide in MP V 278.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Sequuntur iam posteriora duo, quae etsi forte quibusdam prioribus minora videantur, vehementer tamen et illa discentium animos progressumque retardant. Quod si superiorum consilio (ut plane spero) removeantur, omnino futurum est, ut lingua sancta in nostra Societate non minus posthac quam graeca celebretur.

3.m - Tertium impedimentum - Desideratur Lexicon hebraico-latinum, quo linguae sanctae studiosus carere non potest. Pagninus in folio Lugduni impressus nimis care venditur, nec tyronibus recte convenit. Illius vero epitome a Plantino excusa ob nimiam brevitatem nequaquam satisfacere potest[12]. Dandum igitur negotium uni e Societate, ut tandem aliquando (quod etiam R.P. Generalis iam pridem voluisse dicitur) eiusmodi conficiatur Lexicon, quod tam nostrorum quam externorum studiosorum usibus quam maxime idoneum sit. Caeterum quae mihi de illius forma ac tota quasi structura occurrerunt, sub finem huius scripti [4*r*] addidi, quibus alii huius linguae peritiorres vel plura vel meliora ascripserint.

4.m - Quartum impedimentum - Denique ut lingua latina et graeca regularum cognitione atque autoris explicatione contenta non est, sed styli praeterea exercitationem necessario requirit, ita et hebraica sine aliquo scriptionis usu bene et Societatis proposito convenienter addisci nunquam poterit. Haerent enim in animo radices unica scriptione, quae ternis lectionibus non haesissent.

Verum subsidio librorum necessariorum vel utilium ad hanc rem studiosi omnino carent, quod profecto sine omni culpa linguae sanctae accidit. Nam etsi non tam copiosam, ut Graeca, necessariam tamen verborum pene omnium ac phrasium quasi supellectilem suppeditabit, modo quis colligendi laborem susceperit. Itaque nomenclatura verborum ac phrasiologia cum indicibus conscribenda est, in qua Ioannis Posselii Calligraphiam graecam[13] omnium rectissime imitandam censeo. Quin ut discentium animi magis excitentur, ipsiusque linguae sanctae usus sese paulatim latius extendat (non enim tam angustus est, ut multi sibi persuadent) de evangeliis et epistolis, quae dominicis et sanctorum festis diebus in ecclesia legi solent, hebraice convertendis cogitatio utilissima suscipi vel potius perfici debet, servata ad amussim editionis vulgatae veritate, a qua Munsterus in suo Mattheo[14], itemque alii in suis evangeliis non sine haereseos vel certe gravium errorum nota recesserunt. Qui labor novus quidem futurus est, sed non adeo difficilis; praesertim si scriptor syriacam editionem novi testamenti usurpare sciat. Progrediendum deinde ad alios atque alios huius generis libros, qui non minori cum fructu quam linguae sanctae amplificatione in studiosorum manibus versabuntur. Sed haec hactenus.

De typographo — Restat ut de typographo idoneo deligendo pauca dicam. David Sartorius Ingolstadiensis sese ab hoc negotio suscipiendo non alienum esse mihi affirmavit. Verum nec typos aptos hebraicos habet, nec eos prius comparaturus est, quam exemplarium vendendorum certam ac prope exploratam spem videat, quae quanta possit esse in Germania sane non apparet. Hoc enim tempore in paucis catholicis scholis lingua sancta docetur; ipsi vero haeretici talem grammaticam nequaquam empturi sunt, cum iam ante suos eo genere autores eosdemque non omnino malos habeant. Romae igitur quaerendum auxilium, ubi et typi venusti facilius invenientur, et in exemplaribus distrahendis minor dif-

---

[12] *Epitome thesauri linguae sanctae olim a Sante Pagnino conscripti ... ;* vide *Ouvr. pédag.* 491.

[13] Ioannes Posselius, germanus; scripsit *Calligraphia oratoria linguae graecae ...* (Coloniae 1513); cf. *Ouvr. pédag.* 525-26.

[14] Sebastianus Münster (1489-1552), germanus; vide *Allgem. Deutsche Biographiae* 23 (1886) 30-33 et *Ouvr. pédag.* 459-64.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

ficultas erit, cum inde ad varias catholicas regiones omnis generis libri deferri semper soleant. Quoniam autem hebraici libri ob punctorum et accentuum multitudinem varietatemque multo maiorem diligentiam et a typographis et a correctoribus requirant, quam ulli [5*r*] graeci, summa profecto diligentia adhibenda est, ut quam emendatissime omnia edantur, ne ob vitiosa exemplaria difficultas discendi aucta potius, quam diminuta videatur.

Quae in R.P. Bellarmini Grammatica mutanda vel addenda videntur

Hoc generatim monebo priusquam ad singula Institutionum partes earumque capita descendam, unicuique videlicet dictioni addendum esse accentum communi hoc signo «/» expressum, et verborum hebraicorum interpretationem, nisi ubi plane supervacanea foret. Illud enim ad germanam lectionem (cui initio multum refert assuescere), hoc vero ad faciliorem paradigmatum cognitionem usumque omnino requiritur. Quod hic de verbis dico, idem de aliis quibuscunque vocibus hebraicis dictum velim.

Pars prima

1.m – Hic paulo brevius quorundam autorum more tradi poterunt, quae ad potestatem, nomen, divisionem literarum, itemque numerandi rationem spectant, ut eo commodius relinquatur locus iis quae aliis capitibus sequentibus addenda dicemus ... [8*r*]

6 – Cum Lexicon de quo agimus, in magnam molem excrescere minime debeat, omittenda sunt exempla affixorum (tam in nominibus quam verbis et dictionibus) regiminum, temporum, personarum, modorum, literarum servilium, et aliorum omnium quae studiosi ex grammatica haud difficulter intelligent. Secus de iis iudicandum, quae a communi norma deflectunt.

7 – Eadem ratione, quae in Grammatica iam explicata sunt, in Lexico nequaquam repetentur. Satis erit nonnunquam locum Grammaticae nota arithmetica annotare.

8 – Cum haeretici omnes vulgatam nostram editionem Bibliorum omnibus machinis oppugnent, si quando se offert occasio nec instituti operis brevitas obstat, curandum est ut et huius ostendatur veritas, illorum vero vel inscitia vel impostura detegatur.

9 – Addendus est primo vel ultimo libri loco index omnium vocabulorum latinorum, quae radicum significationem complectuntur. Ita enim fiet ut tyronibus styli exercendi studiosis hoc Lexicon hebraico-latinum sit etiam loco Lexici latino-hebraici, quod item ab illis desideratur. De indice nominum heemanticorum etc. nihil dico cum omnes intelligant illum abesse non posse.

Haec fere sunt, R.de Pater in Christo, quae de impedimentis praecipuis sanctae huius linguae tollendis, Grammatica P. Bellarmini recudenda, novoque Lexico conficiendo R.di P. Rectoris nostri[15] consilio et hortatu scribere statui. Faxit Deus ut illius linguae studium in Societate nostra serio excitetur et amplificetur. Meliora ac doctiora in nostra provincia dabit R.P. Baltasar Hagelius[16], cui merito omnes tum ob exactam variarum linguarum cognitionem, tum ob longam docendi exercitationem plurimum tribuerint.

Ingolstadii 3 iulii anno 93.

---

[15] Richardus Haller S.I.; cf. supra, adn. 3.

[16] Nomen Patris Hagel (de quo cf. MP VI 257 adn. 20) ita oblitteratum est, ut vix legi possit.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

14

P. CHRISTOPHORUS CLAVIUS S.I. [1*]
VARIA DE REBUS MATHEMATICIS DISCENDIS ET TRADENDIS
Ad annos 1581 et 1594

I – Ordo servandus in addiscendis disciplinis mathematicis (1581)

TEXTUS: *Stud. 1/c*, fasc. 14 (*prius* Fondo Ges. 687, fasc. 4); apographum.

TEMPUS: Quod «Ordo ... » non fuerit confectus post a. 1581, ex ipso deduci potest. Auctor enim in § 17 affert Nonii opusculum «De crepusculis», et ibidem promittit: «Crepuscula et nos brevius investigabimus». Huiusmodi autem eius scriptum apparuit appendicis instar in secunda editione operis «In Sphaeram Ioannis de Sacro Bosco Commentarius», anno 1581.

EDITIO: U. BALDINI, *La Nova del 1604 e i matematici e filosofi del Collegio Romano*. In «*Annali dell'Istituto e Museo di Storia della Scienza di Firenze*» VI (1981) 2 90-95.

II – Modus quo disciplinae mathematicae in scholis Societatis possent promoveri (1582)

TEXTUS: Romae, Bibl. Naz. Vitt. Em., *Ms. 3560 (Mss. Gesuitici 1433)*, f. 350*r*-51*v*; autographum. In margine superiore dextro folii 350*r* alia manu: «Manu Christophori Clavii»; ad calcem autem documenti manu Patris Brunelli: «P. Christophori Clavii manu scripta et diligenter asservanda».

TEMPUS: Scriptum supponit aliquot annorum experientiam auctoris in docenda hac disciplina; nam in quadam parte documenti asserit: «ut plerique superioribus annis fecerunt». In catalogis officiorum Collegii Romani P. Clavius anno 1567 prima vice recensetur ut professor mathematicae (v. *Rom. 78/b*, f. 49*r*). Quare optime fieri potuit, ut hic tractatus anno 1582 concinnaretur, quando P. Generalis professores Collegii Romani interrogavit, quid de variis disciplinis docendis sentirent (vide MP VI mon. 1–6 et MP VII mon. 15).

EDITIO: *Mon. Paed.* (1901) Doc. 34 471-74. – Versio eius anglica in: *The Jesuit Science Bulletin* 18 (1941) 203 ss.

III – De re mathematica instructio (Ad annum 1593)

TEXTUS: Romae, Bibl. Naz. Vitt. Em., *Ms. 3560 (Mss. Gesuit. 1433)*, f. 201*r*-02*v*). Scriptum titulo caret; eius loco P. Brunelli adscripsit: «P. Christophorus Clavius».

EDITIO: *Mon. Paed.* (1901) Doc. 35 p. 474-76.

TEMPUS: Consideranda est epistola Patris Bellarmino, Collegii Romani rectoris, anno 1593 scripta ex commissione Patris Generalis ad universam Societatem (vide infra, mon. 105) de re mathematica promovenda in Societate; in ea enim mentio fit huius Patris Clavii instructionis.

IV – Oratio de modo promovendi in Societate studia linguarum, politioresque litteras ac mathematicas (1594)

TEXTUS: 1. *Stud. 3*, f. 485-87; autographum. In ultima folii facie versa manu Patris Ximénez haec superscriptio: «Modus promovendi in Societate studia linguarum, politioresque litteras ac mathematicas etc. contra haereticorum argutiam». – 2. *Hist. Soc. 5/c*, f. 185*r*-87*v*; exemplum saeculo XIX confectum a P. Boero.

AUCTOR: Textus primus non revelat nomen auctoris; sed P. Boero recte asserit, fuisse P. Clavium.

TEMPUS: Orationem occasione congregationis generalis quintae (1593/94) recitatam esse, non sine fundamento asseri licet.

[1*] Chr. Clavius S.I. (1538-1612), germanus bambergensis, professor mathematices Collegii Romani per multos annos; cf. SCADUTO, *Catalogo* ... 32; VILLOSLADA, *Storia* ... 59 et passim; SOMMERVOGEL II 1212-24.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

14 – I

Ordo servandus in addiscendis disciplinis mathematicis (Ad a. 1581)

1. Priores quatuor libri Euclidis.

Iuxta nostram interpretationem[1], omissis scholiis superfluis.

2. Arithmetices practicae praecepta magis necessaria, qualia sunt additio, subtractio, multiplicatio atque divisio numerorum tam integrorum quam fractorum. Nec non tractatio perbrevis de proportionibus, proportionalitatibus, et progressionibus, una cum regula aurea proportionum, quam De Tri vocant, et radium extractione.

Huius rei brevi compendium conscribemus[2]. Interim tamen legi potest arithmetica practica Gemmae Frisii[3], vel potius praecepta hic enumerata desumi possunt ex primo libro Arithmetices Michaelis Stiphelii[4], qui ea abunde magna cum brevitate pertractat.

3. Sphaera quam brevissime vel potius alia quaevis introductio in Astronomiam. Cui adiungi poterunt regulae ad computum ecclesiasticum spectantes magis necessariae.

Hoc etiam compendium edemus. Interim tamen sufficient commentarii nostri in Sphaeram Ioannis de Sacrobosco[5], omissis operationibus sinuum, tractatu de isoperimetris etc., quoniam de his inferius agetur.

4. Liber quintus et sextus Euclidis.

Ex nostra interpretatione, ut prius.

5. Usus quadrati geometrici, quadrantis astronomici et, si videbitur, aliorum quoque instrumentorum, quae circa mensurationes versantur, qualis est radius seu baculus Jacob, Torquetum[6] etc.

Hac de re opusculum componemus. Interim vero huiusmodi usus ex Orontio[7] desumi potest, vel ex alio quovis, ut ex Gemma Frisio in Astrolabo catholico, vel Purbachio[8] etc.

6. Sequentes quatuor libri Euclidis, videlicet septimus octavus nonus ac decimus. Vel potius loco trium priorum Arithmetica Jordani[9], vel Gasparis Lax[10], ubi plura continentur, quam in arithmeticis ab Euclide scriptis; quibus addatur Arithmetica Maurolyci[11].

Propter musicam speculativam eligerem ex omnibus his arithmeticam Jordani. Si tamen angustiae temporis urgerent, possent omnia haec praetermitti, vel ad extremum differri una cum arte Algebrae; praesertim si solum ea desideremus, quae ad Astronomiam et Geographiam spectant, et ad haec reducuntur, ut sunt horologiorum descriptio[12], perspectiva etc.

---

[1] C. CLAVIUS, *Euclidis elementorum libri quindecim* (Romae 1574); vide SOMMERVOGEL II 1213.

[2] CLAVIUS, *Epitome arithmeticae practicae* (Romae 1583); cf. SOMMERVOGEL II 1215.

[3] Renerius GEMMA (1508-1555 – hollandus), *Arithmeticae practicae methodus facilis* (Antverpiae 1540); vide *Ouvr. péd.* 313; LORIA 334.

[4] Michael STIFELIUS (1486-1567 – germanus), *Arithmetica integra* ... (Norimbergae 1544); cf. *Ouvr. péd.* 609; LORIA 333.

[5] CLAVIUS, *In Sphaeram Ioannis de Sacro Bosco commentarius* (Romae 1570); vide SOMMERVOGEL II 1212.

[6] Torquetum vocatur instrumentum ad mensurandam longitudinem ac latitudinem stellarum, a Regiomontano inventum.

[7] Orontius Finaeus (1494-1555 – gallus); cf. MP I 26; LORIA 329.

[8] De Georgio Peurbach (Purbachius) austriaco cf. MP I 26 et LORIA 249.

[9] De Jordano Nemorario vide MP I 149 et LORIA 239-41.

[10] Gaspar LAX, *Arithmetica speculativa* (Parisiis 1516); v. *Ouvr. pédag.* 389.

[11] Franciscus MAUROLYCUS (1494-1575 – italus-siculus), *Arithmeticorum libri duo* (Venetiis 1575); v. *Ouvr. pédag.* 425; MP I 386; SCADUTO, *Il matematico Francesco Maurolico e i gesuiti.* In AHSI 18 (1949) 126-41.

[12] CLAVIUS, *Compendium brevissimum describendorum horologiorum* ... (Romae 1603); v. SOMMERVOGEL II 1220.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

7. Ars Algebrae, una cum iis, quae ad eius usum requiruntur; qualis est algorithmus numerorum proportionaliter denominatorum, radicum, binomiorum etc. Qui quidem radicum et binomiorum algorithmus ante librum decimum Euclidis intelligi et demonstrari non potest.

Hanc nos trademus[13]. Potest tamen interim assumi Algebra Stiphelii[14], vel Ioannis Scheubelii[15] vel Peletarii[16]. Caeterum haec ars, cum sit non omnino necessaria, differri potest, ut de praecedentibus quatuor libris Euclidi dictum est. [1*v*]

8. Posteriores quinque Euclidis libri; scilicet undecimus, duodecimus, tertius decimus et quintus decimus, una cum decimo sexto, quem nos ex Candalla adiecimus[17].

Ex nostra editione, ut prius. Ob brevitatem tamen temporis legi tantum poterunt libri undecimus et duodecimus; et reliqui differri in commodius tempus ob rationem in numero sexto allatam. Non videtur tamen omittenda decima propositio libri decimi tertii, et conversio propositionis nonae eiusdem libri, et scholium propositionis decimae. Haec enim necessaria sunt ad sinuum scientiam intelligendam. Secuimus autem omnes libros Euclidis in quatuor dictas classes, non quia omnes simul non possint percipi statim ab initio, sed ne tot geometricae demonstrationes molestiam afferrent studiosis, si simul et continue deberent addisci.

9. Tractatus de sinubus, una cum usu tabulae sinuum; nec non de usu sinuum sine tabulis, sed solum per lineas rectas.

Nos hunc elaborabimus[18], tabulam nihilominus ex Petro Appiano[19] vel Ioanne Regiomontano[20] accipientes, quae per singula minuta graduum extenditur.

10. Sphaerica elementa Theodosii[21].

Ex traditione Maurolyci[22].

11. Compendium triangulorum sphaericorum. Nam Menelaus[23], Ioannes Regiomontanus et Maurolycus nimis fuse de iis scripserunt. Huc pertinent nonnulla ex conicis elementis Apollonii[24]; quales sunt priores quatuordecim propositiones, quae plurimum faciunt ad intelligenda ea, quae de constructione Astrolabii et de umbris gnomonum in horologiis sunt dicenda. Reliqua enim videntur curiosa magis, quam necessaria; licet sint iucundissimae speculationes et acutissimae.

Hoc nos conficiemus[25], curabimusque, ut simul imprimantur in uno volumine sinus, sphaerica elementa Theodosii. Et hoc compendium una cum prioribus propositionibus Apollonii.

---

[13] CLAVIUS, *Algebra* (Moguntiae 1612); v. SOMMERVOGEL II 1222.

[14] Vide supra, adn. 4.

[15] Ioannes SEUBEL, *Algebrae compendiosa facilisque descriptio* ... (Parisiis 1551); v. *Ouvr. pédag.* 592.

[16] Iacobus PELETIER (1517-1582 – gallus), *De occulta parte numerorum quam algebram vocant* ... (Parisiis 1560); v. *Ouvr. pédag.* 495-96; LORIA 336.

[17] Post «adiecimus» sequitur: «quibus adiungi possunt ea quae Maurolycus de solitis regularibus conscripsit»; quae tamen deleta sunt. — Franciscus Candalla (Flussates – 1502-1594); cf. CANTOR, *Geschichte der Matematik* II (Leipzig 1892) 510-11.

[18] Vide SOMMERVOGEL II 1222.

[19] Petrus APIANUS (Bienewitz – 1495-1551 – germanus), *Cosmographicus liber* (Landshut 1524); v. *Ouvr. péd.* 34; LORIA 328-29.

[20] De Ioanne Regiomontano cf. MP I 149.

[21] De Theodosio cf. infra, adn. 53.

[22] Post «Maurolyci» sequitur: «Quam nos clariorem reddidimus»; quae tamen oblitterata sunt.

[23] MENELAUS (saec. I – alexandrinus), *Sphaerica;* cf. LORIA 84-85.

[24] De Apollonio vide infra, adn. 53.

[25] CLAVIUS, *Theodosii Tripolitani Sphaericorum libri tres ... Item eiusdem ... Sinus, Lineae, Tangentes et Secantes, triangula rectilinea atque sphaerica* (Romae 1586); v. SOMMERVOGEL II 1216 n. 5.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

12. Astrolabii structura demonstrata, una cum eius usu. Omittenda autem est posterior pars de scala altimetra, quoniam in ea iam explicata est in usu quadrati geometrici etc. Hîc simul tradendus est usus sphaerae materialis seu globi.

Hanc nos trademus[26], adiuti compendio quodam Maurolyci; inseremusque usum globi seu sphaerae materialis.

13. Descriptio horologiorum solarium omnis generis. Ubi etiam explicari potest ratio describendorum horologiorum ex Analemmate Ptolomaei[27], si per tempus licebit.

Hanc brevi absolvemus, una cum ratione describendorum horologiorum ex analemmate Ptolomaei, et compendio describendorum horologiorum[28].

14. Geographia.

Nos componemus[29]. Interim tamen legi poterit Gemma Frisius[30], De orbis divisione, et alii.

15. Praecepta metiendi areas omnium figurarum cum planarum tum solidarum. Quibus adiungi potest tractatus de figuris isoperimetris, si prius praecedat libellus Archimedis de circuli dimensione, de divisionibus superficiorum ex Machometo vel Frederico Commandino[31].

Haec etiam nos trademus. Interim autem legi poterit Orontius[32]. Isoperimetrae figurae continentur in nostris commentariis in Sphaeram. Tractatus vero de divisione superficierum impressus est opera Federici Pisauri[33].

16. Perspectiva una cum speculo ustorio.

Hanc nos conscribemus. Speculum ustonium edidit Orontius. Quod etiam aiunt edidisse Archimedem vel Ptolomaeum; sed non vidi.

17. Phaenomena varia et problemata astronomica totam doctrinam primi mobilis comprehendentia. Ad quae accedere potest opusculum Petri Nonii de crepusculis.

Crepuscula etiam nos brevius investigabimus. Alia vero, quae in opusculo Petri Nonii[34] continentur, in problemata referemus. [2*r*]

18. Tractatio de motibus planetarum et octavae Sphaerae, una cum usu tabularum Alphonsi[35], vel aliorum. Si tamen praecesserit prius algorithmus brevis fractionum astronomicarum.

Hanc nos edemus. Respondebit autem tractatio haec reliquis undecim libris Almagesti Ptolomaei[36]. Canones etiam brevissimos et clarissimos in tabulas scribemus. Sed forte maioris authoritatis esset, si commentarios in Epitome Ioannis Regiomontani[37] conscriberemus.

19. Musica speculativa Fabri Stapulensis[38], quam tamen praecedet Arithmetica Jordani, si prius non percepta fuit.

---

[26] CLAVIUS, *Astrolabium* (Romae 1593); v. SOMMERVOGEL II 1217 n. 9.
[27] De *Analemmate* Ptolomaei cf. PERIN, *Onomasticon* II 538; LORIA 85-90.
[28] CLAVIUS, *Horologiorum nova descriptio* (Romae 1599); v. SOMMERVOGEL II 1220.
[29] Opus geographicum non recensetur inter eius scripta; vide SOMMERVOGEL II 1212-24.
[30] De Gemma Frisio vide supra, adn. 3.
[31] Fridericus COMMANDINO (1509-1565 – italus), *Sulla divisione delle figure;* cf. LORIA 357.
[32] Orontius FINAEUS, *De speculo ustorio ignem ad propositam distantiam generante liber unicus* (Parisiis 1551); v. *Ouvr. pédag.* 289.
[33] Id est Commandino; vide supra, adn. 40.
[34] Petrus Ioannes Nonius (Nuñez – 1522-1602 – hispanus); v. *Ouvr. pédag.* 481; LORIA 339-40.
[35] Alfonsus X, Castellae rex – *Caelestium motuum tabulae;* v. MP I 149.
[36] De *Almagesto* Ptolomaei v. PERIN, *Onomasticon* II 538.
[37] *Epitome in Ptolomaei magnam compositionem* (Basileae 153); v. MP I 149.
[38] Iacobus FABER Stapulensis, *Musica libris quatuor demonstrata;* v. MP I 149.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Haec tradita est a Fabro Stapulensi.

20. Opera Archimedis[39] nonnulla, una cum inventione duarum linearum mediarum proportionum, et duplicatione cubi, nec non quadratura circuli vero proxima.

Horum aliqua commentariis illustrabimus.

21. Quaestiones mechanicae Heronis[40], Pappi[41] et Aristotelis etc.

Forte compendium aliquod de his conficiemus[42].

22. Accedent etiam nonnullae propositiones ex Sereno[43] de cylindri sectione, in cuius secunda propositione demonstrandum erit item de cylindri portione, habente nimirum bases ellipses. [2*v*]

Ordo secundus brevior pro iis, qui non curant perfectissimam mathematicarum rerum cognitionem assequi

1. Priores quatuor libri Euclidis.

Ex nostra traditione.

2. Arithmetices practicae praecepta de additione, subtractione etc. tam integrorum numerorum quam fractorum; una cum tractatione brevi proportionum et proportionalitatum progressionumque; quam statim sequatur regula aurea proportionum et radicum extractio.

Nostra vel Michaelis Stifelii.

3. Sphaera et computus ecclesiasticus brevissime.

Ioannis de Sacrobosco cum nostris commentariis.

4. Liber quintus et sextus Euclidis.

Ex nostra traditione.

5. Usus quadrati geometrici et quadrantis astronomici.

Noster vel ex Orontio, Gemma Frisio etc.

6. Liber undecimus et duodecimus Euclidis una cum propositione decima libri decimi tertii cum eius scholio, nec non conversio propositionis nonae eiusdem libri. Haec enim omnia ad scientiam sinuum intelligendam requiruntur.

Ex nostra traditione.

7. Tractatus sinuum ut prius.

Noster.

8. Sphaerica elementa Theodosii.

9. Compendium triangulorum sphaericorum una cum quatuordecim prioribus propositionibus Apollonii de conicis elementis.

10. Astrolabii structura et usus, relicta parte posteriore de mensurationibus, quoniam haec in usu quadrati geometrici tradita est.

Nostra.

11. Descriptio horologiorum demonstrative.

Nostra.

---

[39] De Archimede cf. LORIA 50-58. — Post «nonnulla» sequitur: «inter quae utilissimum est illud quod de dimensione circuli scripsit»; quae tamen deleta sunt.

[40] De Herone Alexandrino cf. LORIA 90-94.

[41] De Pappo graeco cf. *ib.* 72-77.

[42] Non est factum.

[43] De Sereno graeco cf. *ib.* 77.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

12. Geographia.

Nostra, vel Gemmae Frisii de orbis divisione.

13. Praecepta metiendi figuras tam planas quam solidas. Una cum tractatu nostro de isoperimetris figuris et de divisione superficierum ex Federico Commandino.

Nostra, vel Orontii.

14. Perspectiva, una cum speculo ustorio Orontii.

Nostra vel communis.

15. Phaenomena et problemata astronomica circa primum mobile magis necessaria, una cum supputatione crepusculorum.

Nostra.

16. Tractatio de motibus planetarum et octavae sphaerae, una cum usu tabularum Alphonsi etc. Has tamen tabulas praecedere debet algorithmus fractionum astronomicarum.

Nostra vel Epitome Ioannis Regiomontani in Almagestum Ptolomaei. [3*r*]

17. Dimensio circuli ex Archimede, una cum inventione duarum linearum medio loco proportionalium, et cubi duplicatione, nec non quadratura circuli vero proxima.

Ex nostra traditione.

18. Arithmetica speculativa Jordani, et musica ex Fabro Stapulensi.

Ex traditione Fabri Stapulensis.

19. Regula Algebrae, una cum praxi eorum, quae ad illam requiruntur, sine demonstrationibus quae ex libro decimo Euclidis pendent. Quae vero ex secundo libro deducuntur, adhiberi possunt.

Nostra, vel Peletarii vel Ioannis Scheubelii. [3*v*]

Ordo tertius brevissimus et ad cursum mathematices, qui duobus annis absolvi debet, accommodatus

Annus primus

1. Priores quatuor libri Euclidis.

Haec duo praelegi possunt ab initio studiorum usque ad finem ianuarii.

2. Arithmetica practica ut prius.

3. Sphaera et computus ecclesiasticus brevissime.

Haec absolvi potest usque ad Pascha.

4. Liber quintus et sextus Euclidis.

5. Usus quadrati geometrici et quadrantis astronomici.

Haec duo tractabuntur usque ad Pentecosten.

6. Perspectiva.

7. Compendium horologiorum sine demonstrationibus.

Haec duo legentur usque ad finem anni.

Annus secundus

8. Liber undecimus et duodecimus Euclidis una cum decima propositione libri decimi tertii et eius scholio; nec non conversio propositionis nonae eiusdem libri.

Hi perficientur a renovatione studiorum usque ad Nativitatem Domini.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

9. Tractatus sinuum, una cum eorum usu circa varia phaenomena et problemata ad primum mobile spectantia, absque demonstrationibus. Poterunt nonnulla demonstrari ex lib. sexto Euclidis per lineas rectas, ut de quantitate diei inveniendi et hora ex altitudine solis et contra etc.

10. Geographia.

Haec duo legentur ad Quadragesimam usque.

11. Astrolabi structura et usus, relicta posteriore parte, ut prius. Praecedere tamen debent priores quinque propositiones Apollonii de conicis elementis.

12. Theoricae planetarum, adhibitis nonnullis demonstrationibus, una cum usu tabularum Alphonsinarum brevissime.

Haec duo expediri poterunt usque ad festum S. Ioannis Baptistae.

13. Dimensio circuli ex Archimede, et eius quadratura, quae ad veritatem proxime accedit, una cum inventione duarum linearum mediarum proportionalium ex Eratostene[44], Diocle[45] et Nicomede[46], et duplicatione cubi.

14. Regula Algebrae, una cum praxi eorum, quae ad illa requiruntur, adhibitis solum illis demonstrationibus quae ex secundo libro Euclidis pendent.

15. Praecepta metiendi figuras ut supra. [4*r*]

Haec tria ad finem usque anni perficientur.

Exhortandi tamen sunt auditores ut post undecimum et duodecimum librum Euclidis per seipsos elementa sphaerica Theodosii et aliquid ex Arithmetica speculativa perlegant.

Probo autem magis secundum ordinem quam hunc, si duobus annis absolvi posset. Posset autem, si discipuli sint capaces et cupidi discendi.

Primus tamen est omnium absolutissimus.

14 – II

Modus quo disciplinae mathematicae in scholis Societatis possent promoveri[47]

Primum, deligendus erit magister eruditione atque auctoritate non vulgari. Alterutra enim si absit, discipuli, ut experientia docet, non videntur ad disciplinas mathematicas allici posse. Ut autem maiorem apud discipulos auctoritatem habeat magister, et disciplinae ipsae mathematicae maiori in pretio sint, ac discipuli earum utilitatem necessitatemque intelligant, invitandus erit magister ad actus solemniores, quibus doctores creantur et disputationes publicae instituuntur; ita ut, si fuerit idoneus, proponat etiam interdum argumenta et argumentantes iuvet. Nam, hac ratione facile fiet, ut discipuli, videntes professorem artium mathematicarum cum reliquis praeceptoribus eiusmodi actibus interesse et interdum etiam disputare, persuadeant sibi coniunctas esse, ut vere sunt, philosophiam scientiasque mathematicas; praesertim, quia hactenus discipuli contempsisse videntur fere has scientias hac una adducti ratione, quod putent eas non haberi in pretio; immo, inutiles esse, quandoquidem, qui eas docet, nunquam convocatur ad actus publicos cum caeteris professoribus.

Necessarium etiam videtur, ut praeceptor habeat inclinationem quandam et propensionem ad has scientias praelegendas, et non sit multis aliis occupationibus distentus; alias vix discipulos iuvare poterit. Ut autem Societas semper habere possit idoneos harum scien-

---

[44] De Errastone graeco cf. *ib.* 68-69.
[45] De Diocle cf. *ib.* 71.
[46] De Nicomede graeco cf. *ib.* 70.
[47] De disciplinis mathematicis in scholis S.I. tradendis cf. MP I–VII passim.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

tiarum professores, eligi deberent aliquot ad hoc munus obeundum apti 12 idonei, qui in privata academia instituerentur in variis rebus mathematicis[48]; alioquin non videtur posse fieri, ut haec studia in Societate diu permaneant, nedum promoveantur; vel et magnum Societati afferant ornamentum, ut frequentissime in colloquiis et conventibus principum virorum de illis sermo habeatur, ubi intelligunt nostros mathematicarum rerum non esse ignaros. Unde fit, ut necessario nostri in eiusmodi conventibus obmutescant, non sine magno rubore atque dedecore. Id quod iidem, quibus hoc ipsum contigit, saepius retulerunt. Omitto philosophiam naturalem sine disciplinis mathematicis mancam esse et imperfectam, ut paulo infra docebimus.

Atque haec de magistro mathematicarum disciplinarum dicta sint. Nunc de auditoribus pauca subiiciamus.

Secundo ergo loco, necesse est, ut discipuli intelligant, has scientias esse utiles et necessarias ad reliquam philosophiam recte intelligendam, et simul magno eas ornamento esse omnibus aliis artibus, ut perfectam eruditionem quis acquirat. Immo vero, tantam inter se habere affinitatem hasce scientias et philosophiam naturalem, ut nisi se mutuo iuvent, [350*v*] tueri dignitatem suam nullo modo possint. Quod ut fiat, necessarium erit primo, ut auditores physices audiant simul disciplinas mathematicas. Qui mos hactenus in scholis Societatis semper fuit. Nam si alio tempore praelegerentur hae scientiae, existimarent philosophiae auditores, neque immerito, eas nullo modo esse necessarias ad physicam; atque adeo paucissimi eas intelligere vellent. Cum tamen apud peritos constet, physicam sine illis recte percipi non posse; praesertim quod ad illam partem attinet, ubi agitur de numero et motu orbium caelestium, de multitudine intelligentiarum, de effectibus astrorum, qui pendent ex variis coniunctionibus, oppositionibus et reliquis distantiis inter sese, de divisione quantitatis continuae in infinitum, de fluxu et refluxu maris, de ventis, de cometis, iride, halone et aliis rebus meteorologicis, de proportione motuum, qualitatum, actionum, passionum et reactionum etc.; de quibus multa scribunt calculatores. Omitto infinita exempla in Aristotele, Platone et eorum interpretibus illustrioribus, quae nulla ratione intelligi possunt sine mediocri scientiarum mathematicarum cognitione. Immo, propter earum ignorationem nonnulli philosophiae professores saepissime multos errores, eosque gravissimos, commiserunt, et (quod peius est) scriptis etiam mandarunt; quorum aliquos in medium proferre non esset difficile.

Pari ratione oporteret praeceptores philosophiae callere disciplinas mathematicas, saltem mediocriter, ne in similes scopulos magna famae, quam Societas in litteris habet, iactura et dedecore incurrerent.

Taceo, professores hac re apud auditores magnam sibi auctoritatem conciliaturos, cum intelligerent eos loca Aristotelis et aliorum philosophorum, quae ad mathematicas disciplinas pertinent, pro dignitate tractare. Ex quo etiam fiet, ut discipuli magis intelligant harum scientiarum necessitatem. Ad hoc etiam multum conferet, si praeceptores philosophiae ab illis quaestionibus abstineant, quae parum iuvant ad res naturales intelligendas, et plurimum auctoritatis disciplinis mathematicis apud auditores detrahunt; quales sunt illae, in quibus docent, scientias mathematicas non esse scientias, non habere demonstrationes, abstrahere ab ente et bono etc. Nam experientia docet, multum haec obesse auditoribus, prodesse autem nihil; praesertim, quia praeceptores ea vix (quod non semel ex relatione aliorum cognitum est) sine derisione harum scientiarum docere possunt.

---

[48] Cf. ea de re Rat. stud. (1586/B); MP V 177.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Expediret etiam, ut magistri in privatis colloquiis discipulos hortarentur ad has scientias perdiscendas, inculcando earum utilitatem et non e contrario eos ab earum studio abducerent, ut plerique superioribus annis fecerunt[49]. Hac ratione tolletur omnis dissensio, quae externis inter nostros esse videtur, cum eiusmodi doctrina in scholis auditur.

Praeterea, ad haec [351*r*] studia maxime incitabuntur scholastici, si singulis mensibus omnes philosophi in unum aliquem locum convenirent, ubi unus discipulorum habeat brevem commendationem disciplinarum mathematicarum; deinde, cum uno aut altero explicet problema aliquod geometricum vel astronomicum, quod et iucundum esset auditoribus, et utile rebus humanis; qualia problemata plurima reperiri poterunt; vel declaret locum aliquem mathematicum ex Aristotele vel Platone, qualia loca apud ipsos non pauca sunt; vel etiam afferat novas demonstrationes quarumdam propositionum Euclidis a se excogitatas. Ubi laudari possent ii, qui melius problema propositum solvissent, vel pauciores paralogismos, qui non raro occurrunt, commisissent in novis demonstrationibus inveniendis. Ita enim fieret, ut non parum inflammarentur ad haec studia, cum viderent sibi propositam esse hanc gloriam; et simul intelligerent eorumdem praestantiam, maioresque in illis hac exercitatione facerent progressus.

Possent autem huic exercitationi tribui vel tempus unius scholae antemeridianae pomeridianaeve in mense, quod praeceptoribus philosophiae grave non esset; cum id septies aut octies dumtaxat ad summum contingeret in anno; vel tempus matutinum unius diei vacationum, vel certe hora illa, qua mathematicae disciplinae praelegi consueverunt.

Postremo, circa finem curriculi philosophiae, qui volunt lauream magisterii doctoratusve suscipere, examinari deberent in rebus mathematicis more aliarum academiarum quarumdam; cui examini intersit, una cum reliquis philosophiae professoribus, professor mathematicarum disciplinarum.

14 – III

De re mathematica instructio

Actum est anno superiore, ut ad promovenda in Societate nostra mathematicae studia, quae pene iam negligebantur, ii qui eam scientiam professuri essent, a docenda grammatica ea ratione eximerentur, ut primum annum, post peractum philosophiae curriculum, domi eam plenius audirent; tum vero uno aut altero anno publice profiterentur[50]. Quod quidem expedire visum est. Agi etiam aliqua ex parte coeptum est, idque utilissimum futurum, non modo ad fovendam eam disciplinam, verum etiam ad alias et ornandas et augendas. Et tandem demonstratum est et omnes fatentur.

Illud unum ea in re videtur esse incommodi, quod, cum admodum adolescentes, plerumque ingeniosissimi quique, et ii, quos ad maius Domini nostri servitium ac Societatis bonum ad tale ministerium seligi oporteret, philosophiam absolvant, cum, ut plurimum, qui aetate maxime praecesserint, quartum et vigesimum annum vix attigerint, neque ipsis expedire videtur, ut annum eum, quo docent, cum unius aut alterius horae spatium ministerium id requirat, reliquum arbitratu suo, ut videtur, insumant, neque ad scholae ipsius utilitatem, quae deprimitur ac deiicitur, ubi magistri pene pueri sint, neque ad Societatis existimationem perpetuo eiusmodi hominibus uti ad graviores disciplinas explicandas.

---

[49] Congregatio provinciae romanae anno 1576 postulat a P. Generali, ut severe caveatur, ne philosophiae professores scientiam mathematicam coram auditoribus flocci faciant; v. MP IV 254 n. 25.

[50] Vide decr. (1593) Patris Generalis de formandis magistris mathematicis; infra, mon. 105.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Quam ob rem, expediret fortasse eos, qui ad haec mi-[201*v*]nisteria seliguntur, post peractum quidem philosophiae curriculum, annum integrum domi audire ea, quae deinde docturi essent, ut iam ante decretum est; deinde vero, audire theologiam, tum vero docere id temporis, quod ante docturi essent, mathematicas disciplinas. Nam, praeterquam quod, iam matura aetate viri ac sacerdotes et theologi cathedram cohonestarent potius, quam deprimerent; et tutius possent sibi credi ad reliquum tempus insumendum. Essent illa quoque non vulgaria commoda:

Primum – Quod philosophicis disputationibus possent tum menstruis tum privatis etiam interesse, ac replicando et iuvari ipsi atque excitari, et iuvare etiam alios. Quod si ante legant quam theologi sint, fieri non potest vel quod ipsi, licet excellent ingenio, puri philosophiae discipuli, vix quicquam afferre possent dignum disputatione, vel quod forte philosophiae magistris molestum esset ab iis provocari et [cum eis] certare.

Secundum – Quod tempus illud ipsum, quod superat a docendi labore, vel hoc ipso quod iam theologiam audissent, multo utilius in recognoscenda philosophia textuque Aristotelis intelligendo insumerent, quam si vel diligentissime antea in id studium incubuissent. Nam et ipsa aetas plus affert iudicii, et theologiae studium mirum in modum ingenium et acuit et excitat. Videtur autem magis e re Societatis ad Domini nostri gloriam esse, ut, quam fieri [202*r*] potest maxime, eodem praesertim et tempore et labore, in studiis scholastici nostri proficiant.

Tertium – Quia poterunt etiam interim philosophorum repetitionibus domi praeesse, atque eo labore magistros levare, qui alioqui nunc graviore etiam onere premuntur, quam antea, ut id magno adiumento futurum sit.

Quartum – Quia ad mathematicam addiscendam multo id est accomodatius. Quoniam enim in schola sex iam priores libros audierunt[51], poterunt a septimo initium audiendi facere usque ad duodecimum inclusive; tum vero addere Theodosii sphaerica elementa[52], et aliqua ex conicis Apollonii[53]. Quod satis commode uno anno fieri posset, si duas lectiones audirent singulis diebus; quod et fieri oporteret. Tum vero quadriennii illo theologiae spatio, sicut magistri futuri grammaticae, ubi vacatur a prandio, domesticis academiis exercentur, ita ipsi quoque a prandio per horam, eodem tempore, dum docendi finis fiat, theoricas planetarum, gnomonicen, astrolabium, aliquid ex Archimede et ex algebra, distributis quasi in orbem materiis, audire, atque ita instructiores ad docendum venire. Quod reliquis etiam studiis et ornamento foret et utilitati.

Oporteret autem eos potissimum seligi, qui, reliquis paribus, ingenio, diligentia, atque in has scientias affectu ac docendi modo aliis omnibus praestent, non qui gratia alios superent, [202*v*] eiusque rei iudicium serio ab iis peti, qui eos in eo genere tractant. Fit enim interdum, ut aliqui, vel quia non sint ita applicati, vel quia ad illud studium facti a natura non sunt, et in aliis studiis satis proficiant, ad mathematicam sint inepti.

Illud unum videtur afferre difficultatem huic practicae, quod, cum egeamus magistris mathematices, ad quos informandos fiunt haec omnia, non videtur unde possint haberi, qui interim doceant, dum ii sua studia absolvunt, qui mathematica sunt docturi. Verum ne hoc quidem ipsum officit. Hoc enim anno absolvunt studia theologi, ex quibus sunt, qui nunquam docuerunt, et libenter studerent mathematicis, ut doceant alii, qui possunt interim locum implere. Et ne, dum unus docet, alter tempus inutiliter terat, possent ex studiorum ordine et Constitutionibus nostris interim studia sua repetere[54].

---

[51] EUCLIDES. *Elementorum libri XV;* cf. LORIA. *Storia delle matematiche* p. 44-49.

[52] TEODOSIUS. *Sphaericorum elementorum libri tres;* cf. LORIA p. 84.

[53] APOLLONIUS Pergeus, *Conicorum libri quatuor* (Bononiae 1566); cf. LORIA p. 58–65.

[54] Vie *Const.* P. IV c. 15 § 3 (in MP I 303 305); et Rat. stud. 1599 cap.: *Institutio eorum qui per biennium privato studio theologiam repetunt*, in MP V 443–45.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

14 – IV

Discursus P. Christophori Clavii[55] de modo et via qua Societas ad maiorem Dei honorem et animarum profectum augere hominum de se opinionem, omnemque haereticorum in literis aestimationem, qua illi multum nituntur, convellere brevissime et facillime possit.

1. Magna aestimatio Societatis Iesu quam habet apud exteras, longeque positas regiones fere existit a literis universa. Nam, si qua creditur singularis morum probitas, ea nonnisi a coniunctissimis perspecta, a plurimis ignoratur, et communis cum aliis religiosis existimatur. At vero, laus elegantioris eruditionis, cum caeterae religiones barbarae putentur, huic etiam inimicorum consensu tribuitur maxima; qua una et sola re tantum auctoritatis apud multos homines remotissime degentes acquisivit, ut eos vel haesitantes in fide catholica retinuerit, vel ingressos haeresim revocaverit eo solo persuasos argumento, quod existiment, viris tam doctis, tam multis, tam unanimi consensu asseverantibus, ignorationem veri inesse non posse.

2. Est ergo tuenda Societati et amplificanda modis omnibus haec eruditionis opinio et existimatio, quam nonnulli hac conantur ratione minuere: Esse quidem Societatis homines mediocriter doctos non paucos, insigniter vero nullum. Nam praeter philosophiam et theologiam scholasticam, quas haeretici contemnunt, vocantes opinionum farraginem alteram, alteram Scoti, Thomaeque sophisticam; in caeteris politioribus (ut loquuntur) artibus et variarum linguarum cognitione inferiorem contendunt Societatem illis esse; probantque, afferentes e suis in hebraica lingua Tremellium[56], in graeca Wolfium[57], in facultate orationis Sturmium[58], in omni varietate historiae Melancthonem perexcellenter versatum; quibus pares ex Societate opponi non posse, arbitrantur.

3. Et profecto, ut inaniter ista, et falso forsitan iactent haeretici, tamen ut ingenue, quod verum est, fateamur, cum discesserimus a philosophia et theologia scholastica, quibus instructissimos viros habet Societas, et sunt sine dubio gravissimae dignissimaeque scientiae, licet hodie a multis, quanti par est, non aestimentur, in caeteris tamen, ut mathematica et oratoria facultas, peritia quoque exquisita graecae, hebraicaeque linguae, quibus omnis fere his temporibus fit in vulgus ostentatio, ut non cedat haereticis Societas ullis, cedit tamen necessario catholicis multis, quorum, ut plurimum, in singulis his eminentiores singuli quam Societatis reperiuntur. [485*v*]

4. Huius rei causa in promptu est. Nam cum apud saeculi homines in rebus singulis singuli saepe elaborent, fore necesse est, ut in ea re cui student soli, evadant decursu temporis doctissimi. In Societate vero omnes sequuntur eandem studiorum rationem et viam. Nam post exiguam, sufficientem tamen humaniorum literarum perceptionem, tres annos philosophiae, quatuor theologiae scholasticae dant ea assiduitate, ut in eo curriculo ad quicquam aliud oculos deflectere nec possint, nec debeant. His autem decursis annis, mittuntur statim ad opus omnes, ubi sic urgentur perpetuis negotiis, ut otium non sit attingendi postea, nisi valde leviter, aliarum scientiarum ullam partem. Ex quo fit, ut cum multi et

---

[55] In textu primo: «Discursus cuiusdam amicissimi Societatis Iesu».

[56] Emmanuel TREMELLIUS (1510c-1580 – italus), *Grammatica chaldaea et syra* ... (Parisiis 1569); v. *Ouvr. pédag.* 635.

[57] Hieronymus Wolf (ob. 1580), germanus; v. *Allgemeine Deutsche Biographie* XLIII 755-57.

[58] De Ioanne Sturm (1507-1589), fundatore et directore gymnasii argentoratensis (Strasbourg) vide *Ouvr. pédag.* 611-13 et MP I 632 ss.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

fere omnes Societatis viri adipiscantur multarum rerum cognitionem mediocrem, paucissimi tamen vel unius exquisitam. Excipio semper theologiam. Excipio praeterea nonnullos homines, qui antequam se Societati adiunxerint, quibusdam in rebus elaborarant eximie.

5. Iam vero, quanti intersit ad omne propositum Societatis habere in his minoribus studiis, quibus plurimum deferunt nunc homines, mathematicae, rhetoricae, linguarumque aliquos valde insigniter eruditos, qui eminentes caeteris famam Societatis longe disseminent, amorem nobilioris iuventutis concilient, haereticam in his artibus iactantiam compescant, et ipsius Societatis sobolem ad omnem harum rerum excellentiam instituant, nemo est, qui non perspiciat. Et clarissime omnium ex eo cernitur, quod unus aliquando ex huiusmodi laude decus attulerit universae nationi, qualis, ut praetermittam antiquos, nostra fuit tempestate Manutius[59], qui tantam elegantia latinae linguae excitarat de se apud exteras nationes opinionem, ut multos sciam Romam audiendi illius causa, si lecturus fuisset, e remotissimis partibus fuisse venturos. Talis in Societate caepit Perpignanus[60] esse, qui paucissimis scriptis plurimam iniecerat expectationem orbi; cuius, quam alterius ex Societate cuiusquam, latius arbitror emanasse famam; cum tamen in Societate multi illo doctiores haberentur. Sed sic est natura, opinor, comparatum, ut eminentia in re quacunque, etiam minima, oculos omnium in se convertat. Hinc est illa antiquorum regum erga pictores et sculptores insignes veneratio. Hinc est, quod nostris temporibus multi catholici ad famam excellentioris eruditionis filios suos haereticis instruendos et perdendos tradiderunt; principes scotorum regem suum puerum Bucanano[61] poetae, nobiles galli filios Petro Ramo[62], germani [486*r*] hodie Hieronymo Wolfio[63] impio, sed in graecis literis versatissimo haeretico. Immo, si nunc legeret Romae Demosthenes gentilis, aut improbus Aeschines, quis non concurreret ex omnibus christiani orbis partibus ad tam excellentes oratores, licet religione a nobis et moribus dissentientes, audiendos?

6. Cum ergo iam constet, eminentiam in re qualibet observari maxime a mortalibus, quippe quae in aures remotissimorum incurrit, et omnium animos ad se pertrahit; videamus quae sit expeditior ad eam semita, et cur tantis difficultatibus obsessa, ut paucissimi multis saeculis ad eam pertingant. Huius rei variae in variis existunt causae. Quidam enim, cum sui iuris sint, hoc est liberi, et nullius subsint imperio, animusque rerum varietate delectetur, unius rei studium ferre non possunt, sed exeunt in omnia quae sensibus occurrunt, donec experiantur tandem Senecae dictum: Qui ubique est, nusquam est. Alii, cum commodum et lucrum sequantur, non iis studiis insistunt maxime, quibus maxime sunt idonei, sed quae maxime utilia fore confidunt. Plurimos, deinde vel ingenium vel sanitas, vel otium vel pecunia deficit. Postremo, non desunt, quibus licet adsint caetera, magistros tamen idoneos habere non possunt, quibus adspirent ad hanc tantam eminentiam. Sola Societas est, quae hanc consequi cum brevissime, tum facillime possit. Habet enim varia, pulcherrimaque iuvenum ingenia, habet otium, habet magistros, habet auctoritatem cogendi subditos ad id genus studii, cui erunt aptissimi. Unde nullo negotio, nullo extraordinario sumptu, brevissimo tempore in his omnibus, quas dixi, rebus, eloquentia nimirum, mathematica, graeco, hebraicoque sermone clarissimos et eminentissimos viros habere possit, qui per diversas nationes et regna tanquam fulgentes gemmae distributi, magno honori Societati, ingenti terrori inimicis omnibus, incredibili incitamento iuvenibus, ex omnibus ut orbis partibus ad nos confluant, sunt futuri. Modus autem efficiendi posset esse huiusmodi.

---

[59] De Aldo Manutio seniore et iuniore v. *Encicl. Catt.* VII 1994-96.
[60] Petrus Ioannes Perpinyà S.I. (1530-1566); v. MP II 637 et passim.
[61] Georgius Buchanan (1507-1582); v. *Ouvr. pédag.* 93 et *New Cath. Encycl.* II 844.
[62] Petrus Ramus (1515-1572) gallus; v. *Ouvr. pédag.* 537-47 et *New Cath. Encycl.* XII 77-78.
[63] De H. Wolf vide supra, adn. 57.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

7. In quatuor magnis collegiis, ut Romano, Mediolanensi, Conimbricensi, Parisiensi possent quatuor academiae institui: eloquentiae una, altera linguae graecae, tertia hebraicae, quarta mathematicae. In qualibet harum possent decem selecti iuvenes ex diversis provinciis, prout cuiuslibet feret inclinatio, collocari sub certo et idoneo magistro, qui eos, peracto iam philo–[486*v*]sophiae curriculo, et omissis omnibus aliis studiis, privatim exerceat per quatuor continuos plus minus annos, quo temporis spatio, si indolem habent, si propensionem in ea studia, si aliqua prius iacta principia (nam nonnisi tales eligi ad has academias velim), postremo si a perito praeceptore bene exerceantur lectione, scriptione et locutione (ad quam rem simul omnes cohabita re deberent), non video, cur in hebraico, verbi causa, sermone tam expediti et prompti non evadant, atque in quavis alia lingua, quae minori tempore, quam annorum quatuor edisci solet. Quod esset ornamentum infinitum Societatis, habere decem homines per decem provincias dispersos, qui tam exacte intelligerent, scriberent et loquerentur hebraice, ut nullus vel iudaeorum, vel christianorum illis par existimaretur. Similiter decem graecos, decem mathematicos, decem oratores latinos tam insignes, ut inimicorum etiam iudicio emineant totius christianitatis reliquis; et hos tales viros non casu et uno aliquo saeculo existere, ut in dominicanorum familia Pagninus[64], inter canonicos regulares Thesius Ambrosius[65], in aliis religionibus alii, et multi diversis temporibus in Societate extiterunt; sed ita horum sobolem perpetuam institui, ut nunquam deficiant.

8. Ad quam rem pertineret valde, ut fiat perpetua et diligens in his academiis substitutio; ut, si quis vel emissione vel morte tollatur, alter sine mora subeat eius locum. Deinde id, quod est maximi momenti, ut nullus ob incurrens negotium quodlibet (quod frequentissimum est in Societate) a cursu studiorum distrahatur, nisi acquisita prius ea, quam quaerimus, perfectione. Postremo, si quis vel propter valetudinem incommodam, vel ingenii debilitatem, vel voluntatis alienationem ineptus ad tantam excellentiam inveniatur, ad alia statim, ut transferatur studia, quia mediocritate hic contenti non sumus.

9. Hae autem quattuor academiae, cum in universum quadraginta solum homines requirant, graves esse non possent, nec oneri tam populosae Societati; praesertim, cum isti ad alia quoque Societatis munera nec futuri sint inutiles, nec imparati. Nam et scholasticam theologiam, licet brevius quam caeteri, attingere tamen possint, quantum sufficiet; idque vel post annos quatuor positos in his studiis, quos alios videmus in praelegendis humanioribus literis nonnumquam consumere; vel intra academias ipsas posterioribus duobus annis horas certas ad hanc rem segregare sibi poterunt. Ad conciones autem multo paratiores ex his studiis [487*r*] fient, cum unusquisque in lingua, cui studebit, auctores plurimos evolvens, suppellectilem copiosam aggregabit, qua uti deinde possit ad alias res plurimas. Qui enim in hebraea lingua omnes rabbinos, qui in graeca et latina patres, poëtas et historias legerit, si exigua accesserit theologiae cognitio, non potest ei deesse materies ad quamvis rem ornate vel explicandam vel ornandam; qua materiae varietate destituti nonnulli concionatores, qui solam theologiam scholasticam norunt, exiguo cum fructu loquuntur e suggestis. Nam vel exiles scholarum subtilitates coguntur discutere, vel voculas vel phrases solum captare, vel trita et vulgaria in medium afferre, cum suo et audientium magno fastidio.

Ad maiorem igitur variarum rerum parandam copiam perutile multum videretur, ut horum iuvenum in academiis praeceptor non eos perpetuis praelectionibus detineat, sed post sufficientem introductionem, maxime in linguis, permittat eis in varios auctores ex-

---

[64] Sanctus Pagnino (1470-1536), italus; v. *Ouvr. pédag.* 488-91 et supra, mon. 13 adn. 7 11.

[65] Ambrogio Teseo (1469–1540), italus, canonicus basilicae S. Ioannis in Laterano, multarum linguarum peritus; cf. *Dict. d'Hist. et de Géogr. Eccl.* II 1086; *Encicl. Univ. Ilustr.* V 82.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

cursiones proprio Marte prosequendas. Ipse vero, tanquam cursus moderator, assistat, dirigens, si qua deflexerint, iter; maximeque providens, ne aliis se studiis impertinentibus implicent, sed omnibus viribus, ventis, velisque ad portum animo praestitutum ferantur. Atque hoc modo sine dubio paucissimis annis futurum esset, ut horum singuli in professione sua doctissimi evaderent; quorum opera, et existimatione, quam habituri sunt per universum orbem, maxima, Societatis nomen mirifice amplificaretur, haereticorum audacia vehementer debilitaretur; literae vero crescerent, et perfectius excolerentur. Et, quod ego magis specto, quia pluris interest reipublicae christianae, omnis laus excellentis eruditionis, erepta impiis, et in sinum quasi Societatis collecta, pertraheret ad eam iuventutem universam, nudaret haereticos sua solita praeda, et infinitam animarum multitudinem Christo Domino et Doctori omnium acquireret. Fiat.

15

P. BENEDICTUS PERERA S.I.[1]
ANNOTATA DE RATIONE STUDIORUM S. I.
Annis 1582 et 1593

I — De ratione interpretandi Sacram Scripturam

TEXTUS: ARSI, *Stud. 1/c*, fasc. 13, 8 foliis (205 x 104 mm.) constans; originale, manu Francisci Fogliano (de quo cf. MP VI 21) conscriptum.

TEMPUS: Initio documenti asseritur, illud ad Patrem Acquaviva fuisse missum. Scriptum vero fuisse putamus – ni fallimur – anno 1582, cum alia huius generis tractatus rogatu Patris Generalis concinnati fuerunt; cf. MP VI mon. 1–6.

AUCTOR: Nomen auctoris non indicatur. In § 7 autem mentio fit Collegii Germanici et Anglicani, nec non Seminarii Romani. Quare auctorem inter professores Collegii Romani quaerendum esse, et quem optimo iure Patrem Perera fuisse putamus.

II — Modus praeparandi professores pro Collegio Romano

TEXTUS: *Rom. 150* I, 84*r*–85*v*; originale. Conclusio a «Tuae Paternitatis ... » et Postscriptum est autographum. In fol. 85*v* habetur summarium alia manu exaratum: «Discorso del P. Pereira a N.P. Generale: Di mantenere sette soggetti di più in Collegio Romano».

TEMPUS: Scriptum originem sumpsisse arbitramur ad annum 1593, cum P. Generalis iterum sententiam aliquorum professorum Collegii Romani circa studia perquisisset.

15 – I

De ratione interpretandi Sacram Scripturam in gymnasiis nostrae Societatis[2]

Ad R.P.N. Generalem Claudium Aquaviva

1. Munus publice interpretandi Divinam Scripturam, quo digne atque utiliter tractetur, in primis desiderat professorem, qui tantae rei gravitati ac dignitati sustinendae tuen-

[1] De B. Perera S.I. (1535c–1610), hispano valentino, Collegii Romani professore cf. MP I-VII passim.
[2] De studio Sacrae Scripturae vide scripta nonnullorum patrum ad Patrem Mercurian praep. gen. missa; MP V 44 adn. 5 et 6.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

daeque sufficiat[3]. Hunc esse decet maturae iam aetatis, quieto ingenio, sedatoque animo; studiosum orationis rerumque spiritualium; vultu, sermone ac moribus gravem; peritum linguarum; in philosophicis et scholasticis doctrinis ac disputationibus exercitatum; historiae, chronologiae, geographiae, omnisque antiquitatis, tam sacrae quam profanae, plus quam mediocriter eruditum; denique in scriptis Patrum et lectione sacrorum conciliorum excellenter versatum. Ac, licet tales reperiri viros, tam multis et magnis disciplinis excultos, arduum et rarum [1*v*] sit, essent tamen longe plures quam sunt, si pluris fieret hoc studium. Sane plurimi deberet fieri in Societate nostra; quippe, non aliud ei studium maiori vel decori et ornamento vel praesidio ad praecipua sua munera rite obeunda esse potest. Commendatio igitur et favor, propensiorque superiorum animus ad hoc studium promovendum et ornandum, ad id studii optima quaeque ingenia maiorem in modum excitabit et alliciet. Unde numerosus bonorum professorum proventus sperari poterit.

2. Cursus publicae interpretationis Sacrarum Litterarum in nostris gymnasiis summum octennio definiendus et absolvendus videtur. Hoc expleto tempore, ad eosdem libros interpretandos in orbem redeundum est. Intra hoc autem octo annos, principales libros veteris et novi Testamenti explicari oportet; ita, ut alternis annis vetus et novum Testamentum tractentur. Magnam enim haec vicissitudo habet coniunctam cum utilitate jocunditatem. Principales autem libros veteris Testamenti enarrandos constituimus librum Geneseos, Isaiam, [2*r*] Job, seu Danielem et Psalmos; novi autem Testamenti evangelium D. Matthaei et D. Iohannis, epistolas Pauli ad Romanos, ad Hebraeos et ad Corinthios. Explicatio libri Apocalypsis, ut non est cuilibet permittenda propter ingentem eius libri obscuritatem, et multiplex errandi periculum, ita professori bene docto et in tractatione Sacrarum Litterarum diu multumque versato non videtur deneganda.

Horum porro librorum interpretatio per singulos annos hunc in modum digeri et ordinari poterit: Uno anno legatur liber Geneseos; diligenter exponendo tria prima capita; historiam item de diluvio et arca Noë, necnon et benedictiones patriarchae Iacob. De reliquis, si lectori vacaverit et libuerit, insigniora tantum strictim attingi poterunt. Altero anno explanetur evangelium D. Matthaei; tertio anno Esaias; quarto anno epistola ad Romanos cum epistola ad Galatas, quia simile est utriusque argumentum, et similes in utraque loci complures et sententiae tractantur. Quinto anno Iob vel Daniel; sexto anno evangelium D. Iohannis; septimo anno liber Psalmorum; octavo anno epistola ad Hebraeos cum canonicis, vel duae epistolae ad Corinthios, vel liber Apocalypsis. Curandum est autem, nec id exercitato et diligenti magistro difficile erit, ut post [2*v*] explanationem libri principalis, aliquantulum sibi temporis eo anno supersit, quo aliquot de reliquis libris utriusque Testamenti compendiaria ratione interpretari possit; tales erunt ex veteri testamento Josue, Ecclesiastes, aut unus aliquis de XII prophetis; ex novo Testamento aliqua de reliquis epistolis D. Pauli vel de canonicis vel nonnulla capita libri de Actis Apostolorum.

3. Ante omnia et super omnia, in explanatione Scripturae, insistendum est sensui litterali tanquam firmissimo totius scripturalis tractationis fundamento. Eum vero bis fere viis pervestigare et invenire licebit. Primo, sensus litteralis excudendus est ex propria significatione vocum, si tamen sermo Scripturae proprius fuerit, et non figuratus. Significationem autem vocum expendere oportet secundum usum ipsius Scripturae, qui ex aliis eiusdem locis observandus est. Ad hoc non parum conferet spectare linguam vel graecam vel hebraeam, qua primum ea Scriptura est ab ipso auctore condita; consulere etiam varias ex

[3] De qualitatibus professorum S. Scripturae non communibus vide ea quae P. Maldonado scribebat; MP IV 192.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

antiquis et probatis translationibus. In quo tamen ea utendum erit cautione, ut semper latinae translationis Vulgatae fides et auc-[3*r*]toritas, sicut praecipit concilium tridentinum[4] illibata servetur. Quin, illa variarum linguarum et versionum exploratio ad maiorem huius nostrae translationis illustrationem et confirmationem referri ac proficere debet. Postea sensus litteralis excutiendus est ex antecedentium et consequentium eius loci, cuius sensum quaerimus, animadversione et ex aliorum similium locorum comparatione. Ad haec, eum merito existimari convenit esse sensum litteralem, qui proposito et instituto auctoris in ea Scriptura maxime congruit; qui veritatem et seriem historiae, quae narratur, optime conservat; quem plerique Patres litteralem esse censuerunt; qui in sacris conciliis et in epistolis atque decretis summorum pontificum ut litteralis usurpatur; quem denique sacri scriptores in aliis Scripturae locis citant ad aliquid confirmandum; et ex quo plerique omnes Patres vel theologi aliquod dogma fidei ac religionis christianae argumentari ac probare solent.

4. Exposito sensu litterali, alios sensus, quos generali vocabulo mysticos, specialiter autem et proprie allegoricos, tropologicos et anagogicos appellamus, negligere professores Scri-[3*v*]pturae, praesertim nostrae Societatis, fas non est. Nam et dignitas Sacrae Scripturae, cuius unius proprium est, praeter sensum litteralem, complurium aliorum sensuum non modo capacem, sed etiam feracem esse; et respectus pietatis christianae, quam mystici sensus mire augent et ornant; et moralis utilitas, quae ex his ad informationem humanae vitae latissime permanat; denique exempla Patrum, qui in sensibus mysticis tractandis magno studio et diligentia elaborarunt, eos praeteriri tacitos nullo modo sinunt. Ergo cum locus feret, tractandi sunt sensus mystici, sed modice tamen et cum delectu; nimirum, insignes duntaxat doctrinae, pietatis aut utilitatis commendatione, vel Patrum auctoritate nobiles, vel a nobis aliisve acute docteque adinventi.

5. Si quis Scripturae locus egregiam aliquam contineat doctrinam tractatuque dignam, is locus paulo latius et diligentius explanandus erit. Sed ita, ut quae afferentur, eruditionem habeant solidam, gravem, propriam Scripturae, et loco qui explicatur maxime convenientem, [4*r*] ex Patrum maxime monumentis depromptam, rebus magis quam verbis copiosam, et utilitatis causa potius, quam ostentationis comparatam. Sententias porro et testimonia gentilium, ut philosophorum, poëtarum, historicorum in expositione Sacrarum Litterarum adhibere, quemadmodum, cum opus est et cum id apte et sobrie fit, sanctorum Patrum exemplo, utile ac laudabile ducitur; ita, si opus non fuerit nec tempestive ac modice fiat, ut supervacuum et indecens fugiendum est.

6. Saepe varia occurrunt Scripturae loca, quae idoneam praebent occasionem et materiam tractandi nonnullas insignes atque nobiles quaestiones, vel contra haereticos vel de rebus theologicis, quae disputantur a doctoribus scholasticis, vel de iis, quae spectant ad Sacrae Scripturae historias, chronologias, geographias et alia horum similia. Controversae igitur quaestiones inter catholicos et haereticos, ubi fuerit lectio controversiarum, aut debent plane omitti, aut brevissime perstringi; scilicet, tantum indicando, quemadmodum is locus [4*v*] Scripturae valeat ad aliquod dogma haereticorum refellendum; aut si eo loco haeretici ad fucandos errores suos abutantur, omnis eorum versutia et fraus retegenda et discutienda erit. Etiam ubi non fuerit lectio controversiarum, similiter eiusmodi quaestiones aut praeteriri, aut paucis absolvi poterunt; siquidem fere omnes in varios scholasticae theologiae, quae quadriennio a duobus praeceptoribus docenda est, locos incidunt et libenter ac diligenter a professoribus scholasticis tractari solent. Hîc tamen excipere oportet non

[4] De translatione S. Scripturae latina vulgata cf. MP I 233 § 5 et adn. 21; nec non *Conc. Oecum. Decreta* 640-41.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

paucas quaestiones inter catholicos et haereticos agitatas, quae circa propriam variorum Scripturae locorum interpretationem atque intelligentiam potissimum versantur. Harum enim quaestionum, quatenus Scripturam attingunt, diligens et accurata explicatio nullius magis, quam interpretis Sacrarum Litterarum propria est. Quaestiones porro scholasticae relinquantur professoribus scholasticis. Demonstrandum tamen erit de variis opinionibus, quae circa eas quaestiones sunt apud theologos, cui earum praesens Scripturae locus magis aut faveat aut repugnet. Si qua vero quaestio de earum numero [5*r*] sese offerat, ad Scripturam, quae declaratur, maxime pertinens, ea quidem tractanda erit, sed scripturali modo potius, quam scholastico. Abstinendum enim erit a longa multarum opinionum expositione, a metaphysicis distinctionibus et argutiis, et ab argumentorum coarcevatione. Satis enim erit praecipua quaestionis capita summatim comprehendere; indicare item, quae sententia caeteris probabilior et Divinis Litteris congruentior videatur, eamque confirmare testimoniis vel Scripturae, vel Patrum, vel etiam paucis aliquot rationibus ex ipsa Scriptura et Patrum doctrina petitis.

At vero quaestiones, quae, ut dixi, pertinent ad Divinarum Litterarum historias, chronologias, geographias, atque id genus alia, cum sint maxime scripturales, et complures earum obscurae admodum et perplexae, nec a multis interpretum vel tactae vel satis explicatae, non est dubium, quin ab ipso professore Sacrarum Litterarum distincte quidem et enucleate, sed quanta tamen maxima fieri poterit brevitate explanari conveniat. Quanquam nonnullae sunt quaestiones, quae pro rerum dignitate, pro difficultatum obscuritate et pro utilitate auditorum sine longa tracta-[5*v*]tione commode non possunt expediri. Cuius generis sunt disputationes de paradiso terrestri, de arbore vitae, de diluvio et arca Noë, de illo vaticinio Iacob: «Non auferetur sceptrum de Juda» etc., de LXX hebdomadis Danielis, de tempore baptismi, ultimae coenae et passionis Domini nostri, et aliae similes quamplurimae.

In his igitur, ut par est, exolvendis, quantacunque opus fuerit longitudo disputationis, minime refugienda est; cum eo tamen, ut ea prolixitas non ambitiose quaesita, nec supervacue accersita, sed ex ipsa re nata et difficultati quaestionis enodandae, refellendae falsitati, veritatique comprobandae necessaria fuisse videatur.

7. Auditores theologiae scholasticae per omnes quatuor annos, vel certe per tres primos, lectionem Scripturae audire deberent. Neque id nimis grave illis ac laboriosum fore censendum est. Siquidem lectio Scripturae, extra illam horam, qua in scholis auditur, nullam aliam exercitationem, nullumque aliud studium ab audito-[6*r*]ribus exigit. Quod si auditores theologiae, qui vocantur ultramontani, totos quatuor annos cursus theologici quotidie controversias audiunt simul cum duabus lectionibus scholasticis; cur alii, qui non studeant controversiis, totidem annos, vel etiam uno pauciores, Scripturam audire non possint? Sane, duos tantum annos in audienda Scriptura ponere, usu compertum est, perparum valere vel ad mediocrem faciendum in Sacrarum Litterarum studio profectum. Duos autem posteriores annos cursus theologici tantum assignare studio Divinae Scripturae, multis de casis esse admodum inutile, docuit experientia. Primo enim, multi, vel propter infirmitatem valetudinis vel quod alio, urgente aliqua necessitate, amandentur, quartum annum non attingunt. Alii, priorum annorum laboribus fatigati et audiendi taedio affecti, causantur, sibi tribus lectionibus deinceps audiendis nec animum nec vires sufficere. Quapropter superiores vacationem illis audiendi Scripturam dare coguntur. Nec pauci, quo minori labore maiorique diligentia se se comparent ad actus theologicos, qui [6*v*] quarto anno cursus theologiae fieri solent, exonerari se cupiunt labore audiendi Scripturam; affirmantes tempus illud sibi ad bene praeparandos eiusmodi actus, digneque exequendos esse ne-

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

cessarium. Denique, complures diligentiorum et doctiorum auditorum theologiae, tertio vel quarto anno cursus theologici fere mittuntur ad alia collegia, germanicum, anglicanum et seminarium, ut repetitionibus theologiae praesint, aut etiam generalem studiorum in his locis praefecturam gerant; qui ea cura et occupatione implicati, negant, se tribus lectionibus quotidie audiendis operam dare posse. Quocirca toto eo tempore, id est tertio et quarto anno, vel certe quarto anno, lectionem Scripturae audire praetermittunt. Ex his igitur palam est, tempus duorum posteriorum annorum cursus theologici audiendae Scripturae alienissimum atque incommodissimum esse. Quamobrem satius esset, tres primos annos Scripturae studio destinare, quartum vero annum liberum auditoribus relinquere. [7*r*]

8. Quo vehementius auditores theologiae ad colendum studium Sacrarum Litterarum et ad lectionem Scripturae frequentandam incitentur, permagni referret, lectioni Scripturae aliquam praeterea publicam exercitationem adiungi. Ea vero duplex esse posset. Altera ut simul cum scholasticis conclusionibus menstruis ex libro Scripturae, qui eo anno explicabitur, ter saltem aut quater in anno insignes aliquot sententiae et ad disputandum in utramque partem magis accommodatae, instar conclusionum proponerentur. Altera vero, ut inter actus theologicos, qui quolibet quarto anno cursus theologici fieri debent, semper unus aliquis actus fieret, qui ex iis, quae pertinent ad Scripturam, totus plane constaret.

9. Curandum omnino esset, ut in omnibus litterariis seminariis nostrae Societatis, ubicunque videlicet duae sunt lectiones theologiae scholasticae, etiam ibi non desit lectio Sacrae Scripturae, superatis omnibus, quantaecunque sese offerrent, difficulta-[7*v*]tibus. Hoc enim ad capessendum colendumque studium Divinae Scripturae plurimorum animos vehementer incenderet. Etenim multi ad perdiscendas tractandasque Sacras Litteras animum libentissime applicarent, si quidem sperarent, studium, et laborem suum nequaquam fore sterilem, clandestinum atque obscurum, sed in apertum publicumque aliquando prodituram et ad multorum utilitatem permanaturum; nec defuturam sibi facultatem variis in locis publice docendi et cum aliis communicandi, quod ipsi diligenter et curiose didicissent. Atque hoc ipsum etiam videtur maxime consentaneum concilii tridentini mandato, quod perscriptum est in sessione quinta in decreto de reformatione, cap. I, his fere verbis: «In conventibus regularium, in quibus studia commode vigere possunt, Sacrae Scripturae lectio similiter habeatur; quae lectio a capitulis generalibus vel provintialibus assignetur dignio-[8*r*]ribus magistris. In gymnasiis etiam publicis, ubi tam honorifica et omnium maxime necessaria lectio hactenus instituta non fuerit, ad catholicae fidei defensionem et incrementum, sanaeque doctrinae conservationem et propagationem instituatur; et ubi instituta foret et negligeretur, restituatur»[5].

15 – II

Molto Reverendo Padre

Questo è quel discorso che io l'altro giorno feci a boca con Vostra Paternità et Lei mi comandò che gli lo dessi scritto

Per poter il Collegio Romano sempre mai tener un buon numero di quelli ch' han finito il corso di teologia, per poterli perfetionar più e consumar nelli studi, e servirsene nei suoi bisogni; converrebe che vi fusse qualche necessità di ritenerli a Roma; perché senza questa necessità, difficilmente e rare volte questo si potrà effettuare, sì come fin hora.

[5] Vide *Conc. Oecum. Decreta* p. 644-45 § 5 et 6.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

La necessità saria questa: Che sette al manco di loro sempre restassero nel Collegio, destinati a varii ministerii litterarii. Uno di loro fusse destinato a legger matematica, et per un anno avanti si preparasse et esercitasse bene in quello studio. Il secondo fusse destinato a leggere il corso dopo un anno; il terzo a leggere l'etica. Doi altri ad agiutar li mastri di filosofia del secondo e terz'anno; et uno havesse da leggere i libri de Celo a quei del secondo anno; l'altro i libri della Meteora a quei del terz'anno. Il sesto fusse applicato allo studio de casi per poterli poi leggere; pochè de tali lettori n'habbiamo gran carestia, et insieme grandissimo bisogno. Il settimo fusse applicato allo studio dell'hebreo, e della Scrittura che di questi anchora vi è gran penuria [84*v*] e bisogno. Et il novo ordine de studi espressamente prescrive e comanda questo[6].

Questi sette padri nel tempo che attualmente non leggeranno, potranno parte prepararsi alle sue letture, parte fare l'ultimo atto suo di teologia, il quale si doverebbe reservare a questo tempo. Da tenere in Collegio Romano questo numero de buoni soggetti ch'han finito i suoi studi, ne risultarebbono quattro grandi utilità: La prima che questi si maturarebbero et perfetionarebbero più ne studi, et la Compagnia haverebbe persone da dovero, letterate e dotte. – La seconda ch'il Collegio Romano haverebbe un buono seminario de lettori in tutte le facoltà e scientie per servirsene lui a suoi bisogni, et poter sovvenire alli bisogni d'altre provincie. – La terza, haver chi si possa sustituire in luogo di quei che leggono, quando per qualche causa mancassero, et di potere far presidenti alle repetitioni et dispute de nostri in caso che non vi andassero li maestri, come vuole il nuovo ordine de studi[7]. – La quarta, che questo sarebbe un grande ornamento di questo Collegio, se nelli atti e dispute publiche di filosofia e teologia vi fussero molti de nostri, i quali con dignità e sodisfattione disputassero. Et questi per il continuo esercitio di molti anni nelle scienze, et per le varie prove che [85*r*] dell'ingegno e dottrina loro si sarebon fatte, acquisterebono gran credito e reputatione appresso de nostri e forastieri. Il che gli serviria molto allle loro letture.

Tuae Paternitatis servus in Christo

Benedictus Pererius

Si potrebbe anchora capar[8] alcuno per destinarlo al governo, exercitandolo in questi collegii di Roma; e quest'anno pare che sarebbe buonissimo a questo il P. Augustino Vivaldi[9].

---

[6] Vide reg. 4 provincialis in Rat. stud. 1591; MP V 231.
[7] Vide MP V p. 70 § 3 et p. 272 § 28.
[8] «Capar» recte: chiappare; id est, latine: seligere.
[9] A. Vivaldi S.I. (1565-1641), italus, qui fuit postea praepositus provinciarum Lituaniae, Romanae et Siculae; cf. *Synopsis hist. S.I.* 527 529 577.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

16

P. FULVIUS CARDULO S. I.[1]
DE LITTERIS HUMANIORIBUS PROMOVENDIS
Ad annos 1584 et 1590

I — Discorso sopra gli studi di Humanità (1584)

TEXTUS: Romae, Arch. Univ. Greg., *cod. 202/ C*, p. 72*r*–75*v*; originale. In fol. 75*v* alia manu adnotatio: «Avertimenti sopra le scole d'humanità del P. Fulvio»

TEMPUS: In capite orationis haec adscriptio, manu Patris Brunelli exarata, legitur: «Discorso del P. Fulvio Cardulo di buona memoria sopra gli studii di Humanità proposto a li Padri deputati per il libro de gli studii. Non doverebbe esser esposto ad ognuno, ma a li superiori par molto conveniente».

II — De praeparandis professoribus rhetorices (1590)

TEXTUS: *Stud. 3*, f. 503*r*–04*v*; autographum (cf. auctoris formulam professionis autographam in codice *Ital. 3*, f. 254-55).

16 – I

Tra gli altri mezi, di quali la nostra Compagnia si serve per il suo fine, che è aiutare l'anime, uno è per esperienza e per ragione efficacissimo: l'insegnare, oltra l'altre discipline et scientie, le lettere humane. La qual impresa, pigliata per honor d'Iddio et per aiuto universale della repubblica christiana, bisognarebbe sostentare et mantenere molto; altrimente di quel che hoggi dí si fa nelle nostre schuole, con gran dishonor et biasmo della Compagnia, causato dal poco frutto che in quelle si raccoglie. Et questa commune opinione et voce, come tutti potemo sapere, è nata dal iudicio et testimonio di prencipi et prelati, et huomini iudiciosi et letterati, et che amano la Compagnia, et doglionsi che noi non facciamo il nostro debito, et ingannamo li popoli, con prometter di maestrar la loro iuventù nelle buone lettere, et poi mancamo all'obbligo, dandoli mastri insufficienti et inetti; onde non si sodisfà alla conscienza; et ne risulta danno notabile et impedimento di poter aiutarli nella pietà christiana (che principalmente si pretende), perdendo noi il credito et autorità, come si vede. [73*v*]

Per rimediar a si grave inconveniente et sodisfare al debito nostro, si ha da presuporre, che in questa parte intento della Compagnia non deve essere insegnare grammatica et la lingua latina come si voglia, ma devesi pretendere un fine più nobile; cioè formare huomini politici et utili alle città; et tanta ioventù et nobiltà, che i nostri per tutto il mondo tengono sotto la disciplina, instituirla in modo, che col tempo diano di sé assaggio nelli pulpiti, senati, secretarie, ambasciarie. Poiché la prudenza et eloquenza che nelle nostre schole si deve insegnare, servirà alla repubblica christiana, et farà buoni predicatori, senatori, secretarii, nuntii, imbasciatori et altri che servono al ben comune.

Per fare ciò, vi bisogna modo d'insegnar, et huomini.

1. Il modo sarebbe: Raccoglier da buoni autori materie diverse et luoghi communi, che servano al sopradetto fine christiano morale et politico.

---

[1] F. Cardulo S.I. (1528c–1591) italus; ab anno 1553 professor rhetorices Collegii Romani; cf. MP I–VII passim.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

2. Cominciar ad instituir et esercitare i scholari in questo modo et a questo fine con sua proportione nelle infime schuole di grammatica, dove altro non si legga che Cicerone etc.

3. Nelle classe superiori d'humanità et rhetorica, con buon methodo et con ogni diligenza, si esercitino in orar, declamar, in historia, in poetica. [74*r*]

4. Tratenerli per più anni in tali essercitii; poiché l'eloquenza non s'acquista senza molta fatica, diligenza et longhezza di tempo, necessaria in simili essercitii. Et quando nelle schuole inferiori fussero instrutti et essercitati in quel modo che s'è detto, et a quel fine che si pretende, arrivati che saranno alla suprema schuola di rhetorica, ivi si deveranno fermare per tre anni, et fare come un corso di rhetorica, esercitandosi in verso et in prosa d'ogni sorte, ordinando tutti gli essercitii litterarii all'officio d'un buon predicatore, senatore, imbasciatore, secretario etc., mettendo in prattica i luoghi communi, materie et sentenze et discorsi raccolti, come s'è detto.

Et perché a questa impresa tanto importante, vi bisognano huomini sufficienti et idonei per sostentarla et mantenerla, non sarà gran fatica trovarli nella Compagnia. Et se non vi sonno, farli; et per farli, si potranno elegger alchuni habili et inclinati a questa professione et esercitii. L'habilità, come si vede, nostro Signore per sua gratia l'ha dato a molti, l'inclinatione et applicatione sta in mano del superiore, dal cui iuditio et voluntà si movono l'inferiori; [74*v*] quali ordinariamente s'applicano a quel che vedono piacer a superiori. Et perché da un tempo in qua quelli che governano, hanno impiegato tutto l'animo et favore alli studii di theologia et philosophia, non tenendo conto delle belle lettere[2], anzi strapazzando i mastri et professori di quelle più con fatti che con parole, nell'animi di molti, che erano habilissimi a questi studii, è causata un' aversione da essi, et affetione a scientie superiori, a fin chè possino poi esser stimati, et haver quelle carezze et gradi che alli humanisti sonno negati. Onde i nostri joveni della Compagnia da questo modo di procedere et da questa inegualità o accettation di persone, come a loro pare et dicono, mossi, fuggono et l'insegnar et l'imparar le lettere humane. Onde causa etiamdio che molti attissimi et sufficientissimi a questo instituto, s'applichino ad altri esercitii più favorevoli, nei quali non hanno talento né gratia; et perciò s'affaticano in essi con più contento loro per esser benvisti, che con frutto di prossimi et merito appresso Iddio.

Quelli che hanno cognosciuto il nostro Padre Ignatio, possono molto bene testificar, quanto conto quel santo [75*r*] facesse di questi studii, et [con] quanta perfettione voleva che fussero trattati da nostri[3]. Il cui iuditio seguitando i successori, et considerando in Domino le cose sopradette, spero nella bontà di nostro Signore, saranno da quello copiosamente consolati, vedendo fiorire le buone lettere nella Compagnia, con quel frutto che Dio benedetto ricerca.

Fulvio Cardulo.

---

[2] Cf. scripta Patris Pontani germani, praesertim vero I/I n. 2º; supra, mon. 12.
[3] Cf. *Fundación de collegio* (1541); MP I 8*-9* § 1.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

16 – II

Per haver' qualche numero de buoni maestri di rettorica, doi cose sono necessarie; l'una di buona habilitá naturale, l'altra di essercitio di più anni. Per esercitio è necessario il perseverare nel far la scola; per l'habilità naturale è necessario che li superiori habbino l'occhio di non applicare a questa professione quelli che solamente hanno quattro frasi et un poco di prontezza poetica, ma che habbino giuditio e buone scienze, et habilità anco per professarle. Et acciò questi tali più facilmente s'applichino alla rettorica, bisogna rimuovere le cose le quali li distogliono. Queste sono doi: La fatiga e l'poco conto che si suol fare di queste lettere[4].

La fatiga consiste in doi capi: l'uno nel trattare con li scolari, et abbassarsi a darli e vederli compositioni, tenerli in disciplina, stare doi hore continue in scola. Di questo a me non pare se ne sminuisca niente. Anzi mi par' necessario che 'l mastro in questo sii molto diligente in occupar' bene li suoi rettorici, et farli comporre, repetere e recitare cose composte da loro etc. Et si potria questa fatiga alleggerire in questo modo: P.o col dare un'anno di tempo d'apparecchio a chi dovesse leggere, per poter' far' provisione di argomenti, poter' apparecchiar lettioni, farsi prattico sopra gl'autori; e questo stess'anno potrebbe haver' cura dell'academia. E cossì anco doppo li 3 anni lasciar' uno riposare per un'anno, e potrebbe allor' lui haver' cura dell'academia, o qualche carico in Seminario.

2º – S'alleggerirebbe la fatiga col levare che non si leggesse le vacanze, quando non si legge la filosofia, anco a settembre; et si vede per esperienza che in tali giorni si fa poco frutto; perché li forestieri [503*v*] o non si vengono, o non compongono, o se li volete sforzare, bisogna venire ad indegnità non convenienti ad una persona delle qualitá che vogliamo habbi il mastro di rettorica. Sono allora con pensiero chi di pigliar' atro stato, chi d'altro modo di vita, chi torna al paese, chi va in villa, chi pensa ad altri studii. Talché il venir' a scola è una mera cerimonia per li forastieri. Per li nostri è peggio perché parte fanno gl'essercitii spirituali, parte vanno a Frascati, e cossì resta la scola sola, et il mastro disgustato.

L'altro capo della fatiga de mastri di rettorica consiste in continuo comporre o per sodisfare a forastieri, o per sodisfare all'obligo della scola. E questo si può sollevare con la virtù de nostri nel censurare, ma contentarsi facilmente, e quello che è in gran parte buono, non riprovarlo per qualche mancamentuccio. Questo è punto di molta importanza. Perché risapendo alcuni che le cose loro non piacciono, o le sono censurate, si perdono d'animo, et applicansi a cose men' fatigose, e di più plauso. Siché in questo toccarebbe a superiori allevare i sudditi in santa semplicità, dir più presto bene, o tacere, che porsi in censure. Con questo oltre li detti effetti, ne causano altri molto nocivi. Et a tor via questo inconveniente, giovaranno anco li rimedii che servono per torre via il poco conto. Perché dal fare poca stima d'una cosa in universale, ne nasce anco il farne poca de particolari.

Il poco conto che si fá de studii di rettorica, nasce prima dalli pochi segni che superiori mostrano di far' stima di tali studii. – 2º dal molto affetto con che ogn'uno o a studiare, o a leggere [504*r*] filosofia aspira. D'onde avviene che si scredita spesso la rettorica, et appresso li nostri et appresso li forastieri con dir' che altro non ha che parole, che non ce si fa proffitto, che a niente serve, e cose simili. E questo tant'oltre va che alle volte li mastri che hanno da leggere i corsi, per se e per mezzo d'altri subornano li scolari delle humanità, acciò vadino alla logica, senza perder' un'anno di spesa e di tempo, come lor dicono, nella rettorica.

---

[4] De parva humaniorum litterarum aestimatione vide supra, adn. 2.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Il rimedio a questo sarebbe che li superiori mostrassino tener' in conto almeno del pari un mastro di rettorica e di logica. Questo si può fare: Primo, col' applicare suggetti a leggere rettorica che sarebbono atti anco ad altre professioni. – 2º col riporre la rettorica nel numero delle classi superiori, e concederli tutti li privilegii che ha il logico. Questi sono: prima l'istesse vacanze. – 2º che la rettorica non habbi altro sopraintendente che 'l prefetto supremo de studii. – 3º Vadino alla vigna con li metafisici. – 4º Habbino uno che li tenghi cura della camera. – 5º Non siino obligati ad andare alle consulte ordinarie delli grammatici, se non fosse per qualche accidente. – 6º Siedino alle dispute su' li banchi alti, si vogliano andarci. – 7º Quando fanno qualche oratione solenne, siino riconosciuti in refettorio come li mastri di filosofia e teologia.

Oltre di questo gioverà che li mastri di filosofia e teologia mostrino far' conto de' rettorici, massime quando si fanno orationi in sala nell'invitare li scolari che vadino a sentirle seriamente, e non come per burla; e che in ogni modo si tolghino via le prattiche per sviare scolari dalla rettorica alla logica. [504*v*]

E che il mastro di rettorica meriti che si tenghi conto di lui quanto del logico, si prova: Prima, perché la professione non richiede manco ingegno, e l'altre habilità, cioè giuditio, gratia, memoria, anco maggiori. – 2º perché richiede almeno uguale fatiga. – 3º perché è necessaria per il ben publico, e credito della Compagnia niente meno questa professione che quella. – 4º perché si trovano più rari che habbino habilità eminenti per questi studii; onde quelli che si trovano, devono quanto si può, tenersi contenti. – 5º perché da secolari è tenuta in molto conto questa professione, e se non se li corrisponde in qualche dimostratione anco in casa, pare loro se li faccia torto, e cossì si dà luoco a sospetti. – 6º perché se ben' può avvenire che qualche volta uno molto giovane facci schola di rettorica, tutta via per lo più sono più antichi in religione li mastri [di] rettorica, et hanno fatigato qualche anno in schole più basse; il che non [è] cossì ordinario ne mastri di logica.

17

P. FRANCISCUS BENCIO S. I.[1]
DE REFORMANDIS LITTERIS HUMANIORIBUS
Ad annum 1593

TEXTUS: *Stud. 3*, f. 506*r*–07*v*; autographum. In fol. 507*v* legitur adnotatio: «Punti per li studii della Rethorica».

TEMPUS: Prout alii Collegii Romani professores, interrogati a P. Generali, sententiam dixerunt de studiis, idem fecisse videtur P. Bencio.

Inconvenienti delle lettere humane da rimediarsi nel libro de i studii acciò non vadano per terra.

Prima – Li nostri che hanno habilità per i sudetti studii e sono ancor giovanetti, non li fanno studiare rettorica due anni secondo l'usanza antica, ma si mandano quanto prima

[1] Fr. Bencio S.I. (1553–1594), italus; annis 1585-90 fuit professor rhetorices Collegii Romani; cf. VILLOSLADA, *Storia* ... p. 68 et passim; *Dizionario Biografico degli Italiani* VIII (Roma 1966) 192-93.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

alla Logica molti di loro[2]. Il che tanto è maggiore inconveniente quanto che questi tali per lo più prima d'entrare nella Compagnia, studiando qualche tempo rettorica, sogliono studiare pro forma, havendo altro in testa; e tornando a studiare doppo due anni di novitiato vengono quasi del tutto scordati, sì che vi passano mesi e mesi prima che si rimettano sù. Sì che saria bene ordinare efficacemente che i nostri quali non passano venti anni, e non sono a fatto inhabili per questi studii, si faccino studiare al meno due anni intieri rettorica; et alcuni di essi, che mostrino grande habilità, tre anni.

2º – S'accettano ogni anno nella Compagnia scolari delle prime schole fuor di Roma, quali, finito il novitiato, a pena sono buoni per la prima di grammatica di Roma. Et con tutto ciò questi tali si mandano alla rettorica, non volendo i superiori, per giusti rispetti, che si mandino a scole inferiori. Onde aviene, che s'empie la rettorica di disutili, e si defraude l'ordine di tenere i nostri due anni nella scola della rettorica, et questi perdono tempo e disgustano i mastri. Talché saria necessario deputare un collegio dove questi tali fossero attesi e maturati per la rettorica.

3º – In mancamento di qualche mastro si mette mano a i migliori scolari della rettorica e di maggior' espettatione, sì che la povera rettorica viene ad essere spogliata de scolari di riuscita al principio dell'anno, al mezzo et al fine; cosa da far disperare i mastri. A questo si potrebbe rimediare con fare che alcuni di quelli che hanno finito il corso, studiino rettorica, massime quelli che non hanno ancor letto, et con qualche mese di studio si possono habilitare a fin che in simili necessità possano supplire, senza danno della scola della rettorica.

18

PETITIONES DEPUTATIONIS ITALICAE CIRCA RATIONEM STUDIORUM (1591)

Ad annum 1594

TEXTUS: 1. *Stud. 3*, f. 453-62; autographum Patris Bellarmino; continet solum petitiones.

2. *Rom. 1*, f. 213*r*-21*v*; originale, in quo habentur postulata una cum responsionibus. In fol. 221*v* adnotatio: «Coll'indirizzo al provinciale Carlo Reggio, Perugia, la nota: N. P. (95 dec. 2) Con le cose notate sopra il libro de studi dalle provincie d'Italia intorno ai studi superiori». – In eodem codice (f. 212*r*) transsumpta est epistola, diei 2 dec. 1595, Patris Domenichi, secretarii S.I., quae est huiusmodi: «Mandato N. R. P. Generalis – Iacobus Dominicus secretarius.

Molto Reverendo in Cristo Padre. Pax Christi.

Essendosi reviste molti mesi sono le cose che si notarono sopra il libro de' studii dalle provincie d'Italia intorno alli studii superiori, si fecero le risolutioni ch' adesso si mandano, acciò si metta in essecutione quel tanto che nel libro s'ordina, con quella moderatione che in queste risposte si permette. E si sariano mandate molto prima, se non si fusse sperato di mandar' anche le risposte sopra li dubii e dimande che dalle medesime provincie furono fatte intorno alli studii inferiori. Ma perché vediamo che quelli a quali è stato commesso questo negotio, non possono così presto metter' in ordine quel che bisogna, ci siamo risoluti di mandar questo, acciò tratanto s'esseguisca quello che tocca alli studii maggiori, sperando che si potranno appresso mandare quelle che mancano, e che si farà anche accomodar' il libro conforme alle risolutioni che si son fatte doppo d'haver visto quanto dalle provincie

[2] Qua de re cf. MP IV 209-10 et Patris Pontani scriptum, supra, mon. 12 I/IV.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

sarà stato rappresentato. Con questa occasione non lascierò di raccomandar caldamente a V. R.a l'intera et essatta osservanza del libro de studii, acciò si veda il frutto d'un'opra che con tanta fatica s'è fatta dalla Compagnia. E con questo fine mi raccomando alli santi sacrifici et orationi di V. R.a. – Di Roma li 2 di dicembre 1595. – Di V. R.a servus in Christo. — Per commissione di N. R. P. Generale – Giacomo Domenichi.»

3. *Stud. 3/b*, fasc. 6; exemplum coaevum, continens dubia una cum responsis.

4. *Stud. 3*, f. 463-66; exemplum coaevum, solum responsiones exhibens.

Quae visa sunt proponenda, ut immutarentur in libro studiorum pro natione italica, cum responsionibus ad singulas petitiones[1]

Primum – Cum convenissent in unum provinciales omnes Italiae[2], adiuncto provinciali Poloniae[3] et rectore Collegii Romani[4], ut viderent, quemadmodum liber studiorum in Italia et Polonia (Polonia enim italicum morem sequi cupiebat) servari posset, et ad R.P.N. Generalem referrent; primum, universe petendum esse censuerunt, ut totus liber fieret brevior, clarior, magis ordinatus et, ut non pauca resecarentur, quae in modo loquendi lectores offendunt; qualia sunt, quae ambitionem nostrorum attingunt in regulis provincialis 76 77 78 79 80 82. Deinde, speciatim statuerunt, quae sequuntur.

Ad primum respondetur – Curabitur, ut illa fiant, quae proponuntur.

De regulis provincialis[5]

2m – Circa regulas provincialis 6 7 8 9 10 11 et 12 iudicarunt patres, duos tantum esse debere professores theologiae scholasticae; illisque iniungendum, ut quadriennio Summam S. Thomae absolvant, iuxta distributionem assignatam in regulis professorum theologiae scholasticae[6].

Ad secundum respondetur – Placet, quod dicitur de duobus professoribus theologiae; non enim ex libro coguntur ponere tertium.

3m – Quemadmodum autem fieri possit, ut nostri auditores theologi, sine dispendio scholasticae theologiae, cognitionem habeant Scripturae, casuum et linguae hebraicae, considerandum reliquerunt singulis provincialibus, ut, re communicata cum suis rectoribus et professoribus, statuerent, quod suis collegiis utile esset. Et quidem in Collegio Romano iudicarunt patres eiusdem Collegii, praesidente consultationi ipso provinciali[7], ut lectio Scripturae doceretur quotidie per mediam horam immediate post lectionem scholasticam, eamque audirent theologi primo, secundo et tertio anno; lectio hebraica doceretur quotidie per mediam horam post alteram lectionem scholasticam, et eam audirent theologi

---

[1] Huius generis scriptum non solum patres commissionis italicae exhibuerunt Patri Generali in congregatione generali quinta (1593-94), sed hispani, germani etc. quoque. – Ad historiam autem quod attinet horum documentorum, videas epistolam Patris Domenichi secretarii S.I. supra, in introductione exscriptam.

[2] Qui fuerunt: Ioannes B. Carminata, Bartholomaeus Ricci, Antonius Lisi, Bernardinus Rossignoli et Prosper Malavolta; cf. *Synopsis hist. S.I.* 640-44.

[3] Ludovicus Maselli S.I. (1539-1604), italus, praepositus provinciae Poloniae annis 1591-94; cf. *Synopsis hist. S.I.* 682.

[4] Robertus Bellarmino S.I. a mense dec. 1592 ad a. 1594 rect. Collegii Romani; cf. VILLOSLADA, *Storia* ... 322.

[5] Textum regularum provincialis Rat. stud. 1591 vide in MP V 231-42.

[6] De distributione materiae docendae in scholastica theologia vide MP V 269-70.

[7] I. B. Carminata S.I. (1536-1619), italus panormitanus; annis 1589-94 fuit praepositus provinciae Romanae; vide *Synopsis hist. S.I.* 640.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

secundo anno, ut habetur in libro studiorum. Usu enim Romae compertum est, lectionem Scripturae et linguae hebraicae destitui plane auditoribus, nisi habeantur post aliquam aliam lectionem, ad quam libenter conveniunt. Ut enim non facile [213*v*] adduci possunt auditores, ut veniant ad scholas propter lectiones illas Scripturae et linguae hebraicae, ita facile adducuntur, ut remaneant, quando ibi sunt, et lectiones futurae sunt admodum breves.

Ad 3m respondetur – Ne theologi penitus repetitiones in schola omittant, curandum erit, ut hebraica lectio legatur a prandio ante scholasticam lectionem, ut post illam fieri repetitiones possint. Lectio vero Scripturae legetur ultima dimidia hora ante prandium. Quamvis melius nobis videretur, si possent mane per quadrantem lectionem scholasticam anticipare, ut hac ratione lectioni Scripturae tres quadrantes tribui possent. Videtur autem satis esse, si nostri theologi duos annos Scripturae audiant.

4m – Porro, ut nostri theologi cognitionem casuum conscientiae habeant, non est visum expedire, ut vel ad lectiones ordinarias casuum mittantur, vel extraordinarium lectorem habeant. Immo, neutrum horum fieri posse Romae iudicatum est sine gravi incommodo scholarum. Itaque, quatuor remedia adhibita sunt. – Primum, ut professores scholastici iuxta regulas suas[8] non omittant materias morales de actibus humanis, de peccato, de iustitia, de paenitentia et matrimonio. – Alterum, ut theologi omnes intersint semel saltem in hebdomada conferentiis casuum, quae institui debent iuxta regulas et consuetudinem. – 3m, ut singulis annis per duos menses aestivos intersint quotidie academiae casuum, quae de more fieri solet. – 4m, ut theologi quarti anni, qui non audiunt lectionem Scripturae, nec linguae hebraicae, et brevi futuri sunt sacerdotes et confessiones audituri, teneantur quotidie aliquid temporis impendere casibus, summamque aliquam omnino perlegere.

Ad 4m respondetur – Ex quatuor mediis, quae afferuntur, ut nostri theologi cognitionem casuum conscientiae habeant, primum plane placet. Secundum placet quidem, sed theologi tantum tertii et quarti anni huiusmodi conferentiis intersint. – Tertium non probatur. Nam, cum illis iisdem mensibus repetitionem utramque habeant praesentium et praeteritarum lectionum, non superest tempus pro academia casuum.

5m – Circa reg. 13 14 15 16 17 18 19 20 21 et 22. – Visum est provincialibus, non esse introducendum in Italia usum promovendi nostros ordinarie ad gradus. Quod, si necesse sit aliquem extraordinarie promovere, id fiat simplicissimo modo, ut hactenus fieri consuevit.

Ad 5m – Quoad gradus nostrorum servabitur consuetudo ubique.

6m – Circa reg. 25 – Visum est, pro illis verbis «praesidi suppares[9]» ponenda esse ista «et si quem alium superior excipiendum iudicaret». Non videntur ordinarie excipiendi a conferentiis casuum, nisi professores. Alioqui difficile erit iudicare, qui sint praesidi pares, et multi putabunt, sibi fieri iniuriam, si iudicentur impares.

Ad 6m respondetur – Placet, quod proponitur et illa verba accommodabuntur. [214*r*]

7m – Circa reg. 32 – Placuit peti dispensationem a R.P.N. Generali; tametsi enim iuxta Constitutiones dari deberet philosophis post cursum confectum spatium semestre[10], tamen id nondum fieri potest ob magistrorum grammaticae penuriam.

Ad 7m respondetur – Interim, dum necessitas urget, fiat ut actum est. Curetur tamen, dum commodum fuerit, reduci ad praxim.

---

[8] Vide MP V 276.
[9] Vide MP V 234.
[10] Vide *Constit.* P. IV c. 15 § 2; MP V 301 303.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

8m – Circa reg. 35 – Visum est mutandum verbum illud «examine», ac ponendum «consultatione». Non enim examinantur, qui cursum audituri sunt, nec examinari possunt, cum non necessario pendeat aptitudo ad cursum ab aptitudine ad facultates inferiores. Itaque, facienda est, ut nunc fit, matura deliberatio a P. Provinciale cum rectore et consultoribus, auditis etiam praeceptoribus, qui sint applicandi ad cursum et ad rethoricam, et qui ad theologiam, qui ad casus, habita ratione aetatis, doctrinae, ingenii, morum et meritorum.

In eadem regula videbatur posse tolli, quod praescribitur de Summulis privatim legendis iis, qui ad casus mittendi sunt. Nulla enim apparet huius rei necessitas; et periculum est, ne tentationi audiendi cursus aditus patefiat.

Ad 8m respondetur – Non opus est mutari verbum illud, sed addi potest modus, quo haec consultatio fieri debeat, auditis etiam praeceptoribus. Quod autem de Summulis proponitur, non placet. Fiat tamen Summula brevis et accommodata iis, qui sunt audituri casus conscientiae.

9m – Circa reg. 36 – Visum est eam regulam et tres sequentes accommodandas iuxta decretum R.P.N. Generalis, transmissum ad provinciales anno 1589[11]. Sic igitur formari possunt quatuor illae regulae. – Regula 36: Qui cursum philosophicum ingressi fuerint, examinandi erunt per designatos examinatores; magistros videlicet theologiae et philosophiae, et consultores, rectore praesente, et etiam provinciale, si interesse voluerit. Primam quidem paulo ante Quadragesimam, vel sub ferias paschales. Deinde rursus mense septembri, logica absoluta. Ac in priori examine, si qui prorsus inepti ad philosophiam deprehensi fuerint, ad casus amandentur. De reliquis nihil certi pro tempore statuatur. In posteriore examine quicunque plus quam mediocrem progressum facturi videntur, ii toto triennio in cursu pergere iubeantur; caeteri mittantur ad casus.

Regula 37 – Si qui tamen ex designatis ad physicam vel metaphysicam audiendam in ipso studiorum decursu videantur mediocritatem eandem non excessuri, eos oportebit similiter audiendis casibus applicare. An autem id fieri debeat praevio examine, an alio modo, provincialis iudicio relinquatur. [214*v*]

Regula 38 – Quod si quispiam horum praeseferret indolem ad regendum vel ad concionandum, is, quo maiori fructu et autoritate possit Societas eius opera uti, totum philosophiae curriculum absolvere ac praeterea biennium in theologico cursu collocare debebit, dummodo ea sit virtute praeditus, ut non videatur moleste laturus, cum viderit sibi studia praecidi. Quin etiam ad tentationes praeveniendas praemoneantur, qui tales fuerint ad eam mensuram, sibi studia esse continuanda, quae ad ministerium concionandi, vel alia Societatis munera sufficere possit.

Regula 39 – Porro examina praedicta cum examinatorum iudicio prostare debebunt in libro aliquo apud rectorem collegii; servabuntque omnino secretum, qui examini interernt.

Ad 9m respondetur – Placet, ut servetur decretum, ad provinciales transmissum anno 1589.

10m – Circa reg. 40 – De philosophia morali placuit, ut ea lectio non habeatur post cursum, sed in ipso cursu; idque in classe metaphysicae, ut olim fiebat. Nam alioqui nullos ea lectio auditores habebit. Placuit etiam, ut doceatur per dimidiam horam tantum; post lectionem videlicet metaphysicae vespertinae. Sic enim minus molesta erit, cum non auferat metaphysicis tempus, nisi breve, et quod alias in repetitione consumendum fuisset. Placuit denique, ut ea lectio continuetur usque ad octavum diem iulii, ut continuari solent aliae lectiones minus principales, mathematica, hebraica et similes. Alioqui enim nimis parum moralis doctrina explicari poterit.

[11] Quod decretum vide infra, p. 664 (Appendix – A).

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Ad 10m respondetur – Si hoc anno experti sunt, rem cum fructu successisse, placet, ut progrediantur, donec aliud statuatur faciendum.

11m – Circa reg. 41 – Visum est, eam regulam posse tolli, tum quod P. Clavii Compendium nondum sit confectum[12] nec speretur conficiendum; tum quoniam supra dictum sit, non posse adhuc introduci usum quarti anni pro philosophis, qui cursum absolverunt.

Ad 11m respondetur – Compendium fieri curabitur; item et quartus annus introduci cum primum commode poterit.

12 – Circa reg. 48 et sequ. et reg. 85 et sequ. – Visum est restituendas vacationes, quae in Romano Collegio in usu fuerunt, antequam liber studiorum prodiret[13]; cum aliqua tamen moderatione. Itaque, sublatis reg. 48 49 50 51 52 53 87 88 89 90 91 92, ponantur istae decem regulae.

Ordo vacationum

Regula prima – Singulis hebdomadis, si duo festa inciderint, lectiones nullo die intermittantur. Si unus tantum dies festus inciderit, isque die Mercurii vel Iovis, isto die vacatur et non [215*r*] alio; si die Lunae aut sabbathi, vacabitur item die Mercurii; si die Martis aut Veneris, tunc, si die illo festo concio non habetur, et licet honestae recreationi operam dare, non vacatur alio die; sin autem id non liceat, vacabitur rursus die Iovis vel Mercurii; cum autem nullum occurrit festum, vacatur die Mercurii vel Iovis in quatuor temporibus. Et in superioribus quidem classibus tota die vacatur; in inferioribus vero ante meridiem docetur; in rethorica per horam cum dimidia, in caeteris per duas horas. Post meridiem omnes vacant. Ab initio tamen iunii vacant etiam ipsa tota die.

Regula 2 – A vigilia Nativitatis Domini ad festum usque Circumcisionis classes superiores, inferiores vero a meridie eiusdem vigiliae usque ad festum SS. Innocentium vacant. Porro, diebus illis, quibus scholae tantum inferiores habentur, ut in hac octava Natalis Domini, in bacchanalibus, in hebdomada sancta, in octava Paschae et Pentecostes, nihil minuendum est de ordinario tempore scholarum.

Regula 3 – Post Sexagesimam superiores classes a feria quinta, inferiores a Dominica Quinquagesimae usque ad feriam quartam Cinerum vacant, quo tamen die post meridiem magistri omnes docent.

Regula 4 – A Dominica Palmarum usque ad Dominicam in Albis superiores classes, inferiores vero a meridie quartae feriae maioris hebdomadae usque ad feriam quartam Paschatis exclusive vacant.

Regula 5 – A vigilia Pentecostes in scholis superioribus, in inferioribus a meridie eiusdem vigiliae usque ad feriam tertiam vacatur, et praeterea feria quinta in scholis superioribus tantum.

Regula 6 – Pridie solemnitatis Corporis Domini tam superiores, quam inferiores classes a meridie solum vacant; contra vero, in Commemoratione Defunctorum solum ante meridiem.

Regula 7 – Ab octavo die iulii inchoantur remissiones studiorum. Et professores quidem theologiae scholasticae et casuum alternis diebus docent ante meridiem. Professores philosophiae semel quotidie similiter ante meridiem docent. Professores Sacrae Scripturae, philosophiae moralis, mathematicae et linguae hebraicae omnino vacant. Rethores tum

[12] Compendium hoc reapse nunquam composuisse videtur P. Clavius; vide eius *Opera omnia* ap. SOMMERVOGEL II 1222 n° 22.

[13] Vide *Ratio vacationum in Collegio Romano* (1574) in MP IV 559-61.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

ante meridiem, tum post meridiem per unam horam cum dimidia, reliqui magistri toto tempore docent, praeterquam in summis caloribus; quo tempore semihora illis remittitur post meridiem, sed per mensem dumtaxat.

Regula 8 – Ab octavo die septembris inchoantur vacationes generales. Et quidem scholae superiores ab eo die usque ad tertiam diem novembris, qua die studia renovantur, rethores per mensem, humanistae per tres hebdomadas, primani grammatici per duas, reliqui per unam vacant.

Regula 9 – In his generalibus vacationibus tam in theologia, quam in philosophia domesticae repetitiones aliaeque litterariae exercitationes continuantur usque ad diem 22 septembris. Ultima enim hebdomada omnino vacatur iuxta reg. 10 rectoris[14]. Quod tempus, sine urgenti ratione, [215*v*] restringendum non videtur.

Regula 10 – Si quando per supplicationes publicas non liceat habere lectiones matutinas, vespertinae saltem habeantur. In Rogationibus tamen etiam matutinae haberi solent.

Ad 12 respondetur – Ex decem regulis, quas proponunt circa ordinem vacationum, prima placet, et est iuxta librum; secunda item placet; tertia poterit tolerari in Italia; quarta placet pro Italia; quinta placet, sed feria quinta post Pentecosten concedatur etiam inferioribus classibus; sexta, septima et octava placent. Nona sic est accommodanda: Ubi sunt duo menses vacationum generalium, postremus mensis retineatur pro recreatione nostrorum; priore vero absolvant repetitiones lectionum totius anni. Ubi vero vacationes per sesquimensem tantum durant, absolvant prius repetitiones totius anni. Quod superest temporis, tribuatur recreationi. Decima placet; sed in Rogationibus ibi legatur, ubi est usus.

13m – Circa reg. 54 – Videntur addenda haec verba ex Constit. par. 4 cap. 17 § 2 «et sic tamen, ut intelligat se rectoris instrumentum esse[15]».

Ad 13 respondetur – Potius in prima praefecti regula poni potest post illa verba «regendis et moderandis» secundum illius voluntatem, vel secundum illius directionem, vel secundum facultatem ab eo acceptam.

14m – Circa reg. 66 – Videtur tollendum illud, sed neque id temporis prorogandum, nisi permissu praepositi generalis.

Ad 14 respondetur – Delendum quidem videtur ex libro, sed ponendum in particularibus instructionibus superiorum.

De regulis rectoris[16]

15m – Circa regulas rectoris nihil fere occurrit, nisi quod circa reg. 6 videntur tollendae repetitiones Scripturae, quae praescribuntur semel in hebdomada, si non possint fieri nisi die dominico, et eo die sint habendae disputationes. Praeterea, notentur regulae communes provincialis et rectoris, et accommodentur in regulis rectoris ea, quae sunt in regulis provincialis accommodata. Itaque, reg. 18 rectoris accommodetur iuxta reg. 25 provincialis; reg. 26 rectoris iuxta reg. 35 provincialis; reg. 27 rectoris cum sequentibus accommodetur iuxta reg. 36 provincialis cum sequentibus tribus.

Ad 15 respondetur – Quae accommodata sunt in regulis provincialis, accommodanda sunt etiam in [216*r*] regulis rectoris, cum sint in utriusque regulis eadem. Repetitiones vero Scripturae, quae reg. 6a praescribuntur, retinendae sunt. Disputationes autem die dominico non sunt habendae.

---

[14] Quam videsis in MP V 251.
[15] Cf. MP I 317.
[16] Regulas rectoris (Rat. st. 1591) in MP V 243–49.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

De regulis praefecti superiorum classium

16m – Circa reg. 19[17] – Addendum videtur ut examen metaphysicorum inchoari possit ante Pascha, si multitudo examinandorum cogat.

Circa reg. 66 et 67 – Videtur tollenda illa enumeratio librorum, et ponendum ut distributio fiat iuxta Const. P. 4 c. 6 § 13[18] ad arbitrium rectoris cum consilio magistrorum, considerato etiam ingenio auditorum. Poterit autem rector id praefecto committere, si videbitur.

Circa reg. 68 – Visum est ut solum generatim commendetur theologis, praesertim quarti anni, ut Sacram Scripturam frequenter legant.

Ad 16 respondetur – Fiat examen tempore commodiori ante vel post Pascha iuxta metaphysicorum numerum. – Quod notatur circa reg. 66 et 67, placet et ita accommodetur liber. – Quod animadvertitur circa reg. 68, placet.

De regulis praefecti inferiorum classium

17m – Circa reg. 8[19] – Videtur tollendum, quod dicitur de lingua hebraica, quia non pertinet ad praefectum inferiorum scholarum, cum soli theologi dent operam linguae hebraicae.

Ad 17 respondetur – Tollatur ex hoc loco lingua hebraica.

18m – Circa reg. 12 – Addatur, ut catalogus librorum explicandorum fiat cum consensu magistrorum.

Ad 18 respondetur – Ponatur: «re communicata cum praeceptoribus vel auditis praeceptoribus».

19m – Circa reg. 13 – Viderentur disputationes illae tollendae, quippe nullam fere habent utilitatem; tamen, quia mentio fit earum in Constit.[20] fiant quidem, sed raro; id est, bis aut ter in anno.

Ad 19 respondetur – Videmus quidem inconvenientia; quare experiantur, quomodo succedat, si fiat ter aut quater in anno. Hac enim ratione occurri videtur incommodis. [216*v*]

20m – Circa reg. 20 – Visum est addendum, ut non recipiantur, qui eiecti sunt, vel ultro discesserunt, nisi superiori aliter videatur.

Ad 20 respondetur – Ponatur in reg. «nisi rector aliter iudicaverit», vel «nisi in aliquo casu rector dispensaverit».

21m – Circa reg. 33 – Addatur, ut etiam declamationes publicae recitandae ostendantur praefecto superiorum classium.

Ad 21 respondetur – Addatur, quod notatum est.

De regulis professoris Scripturae

22m – Regula 25[21] – Videtur tollenda, cum vix ad praxim redigi possit.

Ad 22 respondetur – Experiantur, quomodo res succedat; experientia enim docebit, quid facto opus sit.

---

[17] Quam videsis in MP V 251.
[18] Vide MP I 247.
[19] Vide in MP I 257
[20] Vide *Constit.* P. IV c. 6 n° 16; MP I 255.
[21] Vide MP V 269.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

De regulis professorum scholasticae theologiae

23m - Circa reg. 18[22] - Visum est, serio curandum, ut nostri professores non dictent, sed vere doceant et explicent id, quod propositum habent. Sic tamen, ut auditores excipere possint, non quidem singula verba, sed summam sive substantiam lectionis.

Ad 23 respondetur - Considerabitur, quid in hac re statuendum sit.

24m - Circa reg. 26 - Tollendum omnino videtur, quod hîc omnino praescribitur de interrogandis auditoribus; id enim vix in logica toleraretur.

Ad 24 respondetur - Tollatur, quod praescribitur de interrogandis auditoribus theologiae.

25m - Circa reg. 27 - Addatur «si commode fieri possit»; Romae enim non potest fieri, ut lectiones theologicae in scholis repetantur.

Ad 25 respondetur - Repetitiones fieri debent, et Romae assignatur quadrans pro matutinis repetitionibus.

26m - Circa reg. 30 - Addatur, ut qui praemonentur pro repetitione dominica, sint tres vel plures aut pauciores pro numero scholasticorum; et ut non ex scripto, sed memoriter reddant. [217*r*]

Ad 26 respondetur - Addatur: «aut pauciores pro numero scholasticorum».

27m - Circa reg. 34 - Addatur, ut repetitiones continuentur usque ad diem 22 septembris, ut supra dictum est in ordinatione vacationum.

Ad 27 respondetur - Addatur, ut continuentur usque ad finem septembris, ut supra dictum est ad 12m.

28m - Circa reg. 41 - Addatur, ut diebus etiam dominicis, ubi sufficiens est nostrorum numerus, habeantur domesticae repetitiones iuxta morem Romae multis annis utiliter observatum. Quod etiam est conforme Constitutionibus P. 4 c. 6 § 10[23].

Ad 28 respondetur - Iam dictum est, fieri non debere, supra ad 15m.

De regulis professoris casuum

29m - Reg. 12 13 et 14[24] - Accommodentur iuxta ea, quae dicta sunt circa reg. 6 provincialis.

Ad 29 respondetur - Accommodentur circa ea, quae dicta sunt superius ad 4m iuxta reg. 6 provincialis.

De regulis professoris philosophiae

30m - Circa reg. 3[25] - Videtur expedire, ut ex Summulis Toleti[26] et Fonsecae[27] fiat alia brevior atque ad haec tempora accommodata, quae a nostris omnibus legatur, nec ultra duos menses.

Ad 30 respondetur - Non videtur necessaria haec nova Summula; sed relinquantur ex Summula Fonsecae, quae omittenda videntur. Rector autem pro qualitate collegiorum videat, quae moderatio huic rei adhibenda sit.

---

[22] Vide MP V 271.
[23] Vide MP I 241 243 245.
[24] Vide MP V 278.
[25] Vide MP V 279.
[26] Franciscus TOLEDO S.I., *Introductio in Dialecticam Aristotelis* (1564); SOMMERVOGEL VIII 64-68.
[27] Petrus da FONSECA S.I., *Institutiones dialecticae* ... (1564); SOMMERVOGEL III 837-38.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

31m – Circa eandem regulam – Tollenda videtur limitatio illa quinque mensium pro explicatione libri secundi de Generatione et libri de Anima. Exigunt enim hi libri multo plus temporis.

Ad 31 respondetur – Optandum esset, ut saltem initio maii docere inciperent Metaphysicam. Hoc autem non esset admodum difficile, si ita in primo anno progrederentur, ut in secundo librum de Generatione vel absolverent, vel pauca de illis initio tertii anni explicanda remanerent. [217*v*]

32m – Reg. 20 – Quae est de ratione dictandi, accommodetur iuxta reg. professoris theologiae scholasticae.

Ad 32 respondetur – Ut supra dictum est ad 23m.

33m – Circa reg. 39 – Addatur, ut diebus quoque dominicis habeantur domesticae repetitiones iuxta morem in Collegio multis annis utiliter observatum.

Ad 33 respondetur – Ut dictum supra ad 15m.

34m – Reg. 59 et sequentes usque ad 64, et tota reg. 67 tolli possunt[28], cum iam sint regulae confectae de delectu opinionum[29].

Ad 34 respondetur – Tollantur, et inserantur eae, quae positae sunt de delectu opinionum.

35m – Circa distributionem librorum Aristotelis explicandorum toto triennio, haec mutanda videntur: Primo – Non videntur omittenda Praedicamenta et Universalia primo anno; nec ullo modo reiicienda in tertium annum; modo explicentur accommodate ad captum auditorum. Nam usus docet, cum reiiciuntur in aliud tempus, nullo tempore explicari. Praeterea, tertius annus satis multum habet librorum explicandorum, etiam si non addantur. Ista denique Universalium et Praedicamentorum cognitio non sine causa a maioribus nostris in principio logicae posita est. Epitome lib. 2 Periermenias et librorum Priorum videtur plane inutilis; ut etiam Topicorum. Fallaciae autem in Summulis explicandae sunt. – 2° Non videtur anno secundo omittendus liber 6 Physicorum, cum multa necessaria contineat. Nec prohibenda explicatio libri 2 de Coelo, saltem usque ad t. 72[30]. Denique, Meteorologica commodius explicarentur matutinis scholis. Certe liberum esse deberet magistris, ut ea traderent pro sua commoditate. – 3° Non videtur anno tertio explicandus liber 5 Metaphysicorum, cum nihil contineat praeter vocabulorum explicationem. Contra vero, non videntur omittenda proëmium libri primi de Anima, liber quartus et nonus Metaphysicorum.

Ad 35 respondetur – Circa distributionem librorum Aristotelis, ad ea, quae proponuntur pro primo anno, servetur liber[31]. Permittit enim, ut non ita ieiune tractentur, ut nihil fere attingatur; nec ita copiose, ut non sint accommodata logicorum captui. Circa secundum Periermenias et duos Priorum bene dicit liber. De secundo Coeli liber non prohibet illam explicationem, sed non probat. Meteorologica explicentur, ut dicitur in libro. Quod pertinet ad tertium annum, [220*r*] quintus liber Metaphysicorum potest percurri. De primo libro de Anima, liber tantum dicit, omittendum esse placita philosophorum. De libro quarto et nono Metaphysicorum fiat, ut praescribitur in libro, quia non est tempus.

De regulis professoris mathematicae[32]

36m – In regula tertia addatur, ubi commode fieri poterit.

Ad 36 respondetur – Non est necesse illud addere.

---

[28] Vide MP V 283-84: *Censura doctrinae*.

[29] Regulas de delectu opinionum (1591) vide in MP V 316.

[30] Hoc est, usque ad cap. XII (textus 72) libri secundi De Coelo; vide *Commentarii Collegii Conimbricensis S.I. in quatuor libros de Coelo ... Aristotelis Stagiritae* (Venetiis 1606) p. 453.

[31] Vide MP V 279-80.

[32] Vide MP V 284-85.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

De regulis professoris moralis philosophiae

37m - In reg. 2 - Addatur: vel ab alio in classe metaphysicae.
Ad 37 respondetur - Ut dictum est supra ad 10m[33].

19

PATRUM HISPANORUM DE RATIONE STUDIORUM (1591) OBSERVATIONES

Annis 1593–1597

I - Las cosas que de la provincia de Toledo se representan a N. P. cerca del libro de ratione studiorum (1593)

TEXTUS: Arch. Prov. Lugdun., *Collectio Prat, cod. 67*, p. 13-20. Auctor videtur esse unus solus; utitur enim forma singulari primae personae, ut v. gr. «tengo por verdad ... » (p. 15 § 4º) et «También me pareze ... » (p. 16 § 7º).

II - «Juicio sobre la razon de los estudios de los PP. Blas Rengifo, Francisco Suárez y Gabriel Vazquez» (1593)

TEXTUS: Bartholomaeus ALCAZÁR S.I., *Crono-historia de la Provincia de Toledo*, ad an. 1593 c. II § 2; manuscriptum olim conservatum in Bibliotheca de S. Isidro, Madrid, Reservado, s. II, t. 2º n. 52; transcriptum est a E. M. Rivière S.I. et conservatum in Arch. Prov. Tolos., ex quo factum est exemplum quod nunc habetur Bilbao, Univ. Deusto, Arch. Suárez 304/32.

III - «Quae patribus hispanis visa sunt non posse in tota Hispania servari circa institutionem studiorum (1594)

TEXTUS: 1. *Stud. 3*, f. 553*r*-68*v*; originale a P. Melchiore a Valpedrosa, deputationis secretario subscriptum; continet solum dubia. — 2. *Stud. 3*, f. 582*r*–84*v*; autographum Fabii de Fabiis S.I.; solum responsa exhibens. — 3. *Gall. 62*, f. 24*r*-30*v*; in quo reperiuntur et dubia et responsiones. — 4. Matriti, Archivo Historico Nacional, legajo 884 (57) p. 1-12; et *ibidem*, legajo 486 (60); exempla contemporanea.

TEMPUS: Indicatur in primo exemplari (f. 553).

IV - «Haec de Ratione studiorum videntur proponenda Patri Nostro a patribus provinciae Castellae» (1596).

TEXTUS: *Stud. 2*, f. 205*r*-06*v*; originale. In fol. 206*v* hae solum adnotationes diversarum manuum inveniuntur: «Castella - Acerca de la theologia proposta»; «Circa librum de Rat. studiorum et notata ea quae non possunt observari»; «Haec de Rat. stud. videntur proponenda Patri Nostro a patribus provinciae Castellae».

TEMPUS: In exordio auctores memorant Patrem Alarcón provinciae Castellae visitatorem; qui vero anno 1596 hoc munere fungebatur; cf. ASTRAIN III 611.

V - A. «Instrución de como se praticará el libro de ratione studiorum quanto a facultades menores en la provincia de Andalucia» (1597)

TEXTUS: *Stud. 3*, f. 569*r*-72*v*; originale. Titulus a nobis exscriptus habetur in fol. 572*v* alia manu concinnatus.

B. «Algunos puntos controversos cerca del praxis de ratione studiorum en las facultades minores en Andalucia» (1597).

TEXTUS: *Stud. 3*, f. 573*r*-76*v*; originale. Titulus invenitur in f. 576*v* alia manu adscriptus.

C. «Lo que se ha assentado en esta provincia de Andaluzía conforme al libro de Ratione studiorum ...» (1597).

---

[33] Dubia et responsiones de studiis inferioribus desiderantur in hoc scripto. Causa huius explicatur in epistola Patris Domenichi secretarii; quam videsis supra, in introductione huius monumenti.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

19 – I

Las cosas generales que se offrezen para representar a Nuestro Padre, son éstas:

1. Que convendrá no cargar las personas y ministerios de tanto número de reglas[1], porque con esto estos officios de letras se harán muy onerosos y avrá pocos que arrostren a ellos. Y también para los superiores como son provinciales y rectores les será gran carga añadilles ahora ciento y cinquenta reglas, y más que para guardallas no sólo es necessario que sepan las suyas sino las de los otros.

2. También pareze conviene advertir que estas reglas se nos den con palabras breves, porque con la redundancia de palabras se hazen muy largas, y assí ni se leerán ni se tendrán en la memoria.

3. Que en estas reglas no se baje tan en particular ni a tantas menudencias, porque ultra de que con esto crece demasiadamente el número de ellas; para que los officios se hagan con suavidad, es menester dexar algo al arbitrio y prudencia del que los haze, en espaciel siendo officios que non se suelen encomendar sino a personas entendidas. Iten quando se baja tan en particular, se vienen a estimar en poco las reglas. Lo uno porque se aprehende como impossible guardar tantas cosas; lo otro porque siendo de cosas tan menudas, se haze poco caso dellas. Y también basándose a tantas circunstancias, es difficultoso que regularmente convengan a todos. Exemplos destos se hallarán muchos en las reglas de los lectores de theología scholástica y se tocarán abajo.

4. Algunas cosas ay en estas reglas que moralmente no pareze possible reducirse a práctica, como es dezir, que el prefecto tenga cuydado que las questiones que un lector brevemente passa por ellas leyendo una materia, las lea largo el otro lector quando venga a tratallas y al contrario etc. Porque esto suppone que el prefecto ha de ver los papeles de entrambos lectores para notar esto. Lo qual es muy grande carga. Iten suppone que ha de hazer memoria para de quatro en quatro años hazer esta diligencia porque lo que un lector lee este año, no viene el otro a leello hasta de allí a quatro años por lo menos. Y muchas otras particulares semejantes se hallarán en estas reglas, como es dezir que los sacerdotes y confessores ordinarios que ya no estudian, hablen latín etc. También ay algunas que serán onerosas y de mucha costa para la Compañía, son tan evidente utilidad y necessidad, como es dar un año más para el estudio de philosophia etc.

5. Pareze cosa muy conveniente proponer a Nuestro Padre que no es moralmente possible ni conveniente dar a todas las naciones un mismo modo de leer, estudiar y disputar, y de todos los demás exercicios que tocan a letras, porque assí como en las demás cosas humanas y exteriores, no puede aver total uniformidad en todos, tampoco en éstas. Lo 1º porque las costumbres son differentes, y en estas cosas hemos menester acomodarnos a la región donde vivimos; de donde naze que aun dentro de una mesma nación es menester alguna variedad según las constumbres de distinctas universidades. Lo 2º porque assí como los ingenios y naturales son differentes, assí piden también diversos exercicios. Y también es necessaria esta variedad por ser los climas differentes o por diversas necessidades que en distinctos lugares se offrezen, y por otras semejantes circunstancias.

6. Para esto convendría proponer que se hiziesse distinctión de los studios que la Compañía tiene de theología y philosophia, porque unos ay que son enteros y totalmente al go-

---

[1] De multitudine regularum idem est iudicium patrum Rengifo, Suárez et Vasquez; cf. infra, secundam huius mon. partem.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

vierno de la Compañía ora sean proprias universidades, ora no; y otras ay que son como partes de otros studios o universidades públicas con las quales hazen un cuerpo en cierta manera en orden a las cosas de letras[2]. Porque estos dos géneros de studios tienen necessidad de muy differente forma y orden de estudios. Y assí para los primeros se podría mejor acomodar casi todo este orden de studios dexando un poco de latitud para las cosas proprias de cada nación y no baxando tan en particular a tantas circunstancias y poniendo por mejor orden todo lo que toca a las liciones y exercicios de los estudiantes y a los grados [14] y actos que para ello se han de hazer etc. y no cargando de todas estas cosas las reglas de las personas o officios particulares. Pero para los demás estudios que estás como encorporados con otras universidades, no se puede en ninguna manera acomodar este orden, porque se han menester conformar a las costumbres de las universidades y a las liciones y exercicios dellas y a los tiempos de vacaciones etc. Y assí pareze que a estos estudios sólo se les puede dar orden que en lo que pudieren cómodamente se conformen con lo que estuviere estatuido para los otros studios de la Compañía.

7. Attento que en estas provincias de Castilla casi todos o los principales estudios nuestros de philosophía y theología estan arrimados a otras universidade, se podría representar, Nuestro Padre diesse orden o licencia para que en estas provincias se hiziesse un orden de estudios acomodado a ellas, pues casi en lo principal convienen, y que después de hecho, se embiase a su Padernidad para que lo mandasse rever, y aprobándolo diesse orden que se guardase.

8. Supuesto también que en estas provincias casi no ay universidades proprias de la Compañía y que ordinariamente no se graduan los letrados della, convendría dar particular orden para hazer hombres como aya algunos passantes de theología a lo menos un par de años, y señalalles exercicios que les obliguen a estudiar y a dar cuenta de cómo gastan el tiempo encargando a los superiores que los desocupen para esto, y que tengan elección en las personas que se aian de occupar en esto, que sean de muy buenas esperanças assí en religion como en letras.

Las cosas particulares que se offrezen representar acerca de las reglas que aquí se dan, y otras cosas que en ellas se tocan[3].

1. En las reglas del P. Provincial no se offreze más de lo que está arriba tocado, que no conviene cargalle de tantas reglas, sino remitir casi todas las cosas que en éstas se tocan, al orden o método que se diere de las escuelas o academia de la Compañía. Sólo en la regla 20[4] es de considerar, si esta regla conviene que sea general, y que se platique ygualmente en todas las provincias; porque hasta ahora no se ha juzgado muy necessaria en España, ni pareze convenir que aya mudança en esto, mientras no se sintiere mayor necessidad, pues conviene quitar todas las ocasiones de ambición. Iten ya que se ayan de graduar, si ha de ser en universidades de la Compañía pues ay tan pocas en España o en otras y cómo.

2º En las reglas del rector, ultra de la general advertencia dada, solo se offreze proponer en la regla 13[5] parezen rigurosas aquellas palabras «Retractet continuo, secus amoveatur». Porque si lo que se trata, es negocio tocante a fee, el superior se meterá a castigarlo, y

[2] K. HENGST, *Jesuiten an Universitäten und Jesuiten-universitäten* (Paderborn 1981).
[3] Regulas officiorum Rat. stud. a. 1591 vide in MP V 231-313.
[4] Quam regulam videsis in MP V 233.
[5] Vide *ibid.* p. 244.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

de la regla 11 se collige que no se trata destas cosas; y siendo de otras, pareze rigurosa esta pena de retractación, que de suyo es tan contra el buen nombre del preceptor, y que puede o turballe o desanimalle mucho, y el quitarle luego con pública nota; también es muy grave cosa, e assí no pareze convenir que ninguna destas dos cosas se hagan sin dar parte al provincial, ni tampoco que se corrijan o enmienden los papeles sin su orden y consulta de dos o tres hombres los más doctos y sin passión de la provincia, porque lo demás puede ser ocasión de muchas turbaciones, como se vee por experiencia. Podríanse también entre estas reglas notar la 4.a 5.a 35 y 36 y otras semejantes, para exemplo de que se multiplican reglas de cosas muy particulares y que no tocan al officio del rector.

3º En las reglas del prefecto en la 1.a destas reglas se echa bien de ver la difficultad que ay en la multitud de ellas, pues a solo el prefecto le dan 70[6], y le obligan a saber todas las de los otros; y en la 8.a está el exemplo arriba dicho de la difficultad que ay en cumplir algunas destas cosas. Y en la 10.a se puede ver el inconveniente que ay en multiplicar pa-[15]labras en estas reglas, porque cierto, si un prefecto no es muy prudente y toma licencia para usar de todo lo que en estas reglas se significa, por diversos verbos, puede ser ocasión de muchas pesadumbres a los estudiantes y maestros.

Acerca de la regla 26, pareze que conviene proponer que el prefecto nunca quiera dar la solución contra lo que el presidente ha dicho en la disputa, sino que quando le pareziesse que el presidente va herrado, le procure enderezar tácitamente con sólo apuntar o preguntar algo al respondiente y, viendo que esto no vasta, corte la disputa, porque vale más que la cosa se quede assí que ponerse a peligro de contenciones, supuesto que moralmente hablando no puede el herror ser tal que tenga grave inconveniente.

En la regla 66 reparo en aquella palabra «nec Caietanum quidem», porque no pareze que a ningún estudiante se le deve prohibir leer el ordinario comento sobre S. Thomás, y si algunos se tiene por de tan poco ingenio que aun no se tiene por bastante para esto, valdría mas que no oyesse theología sino casos de conciencia. Y en esta regla o en la 67 se debrían añadir los escriptores scholásticos que uviere de la Compañía.

[4º] En las reglas del lector de Scriptura algunos han reparado en la regla 6.a porque les pareze que es poco quando un concilio prueva de propósito algún dogma de fee de algun lugar de la Scriptura, dezir que se pueda enseñar que aquel sentido es místico porque éste no es efficaz para probar las cosas de fee, sino solo el literal; pero en rigor tengo por verdad lo que la regla dize, porque aunque el sentido místico no sea efficaz quando no consta del, pero esto quando bastantemente consta averlo pretendido el Spíritu Santo. Y esto puede constar no solo por otros lugares de Scriptura, sino también por tradición, y también lo puede declarar y definir el concilio. Mas aunque esto sea assí, no pareze se debría dar general licencia para explicar semejantes lugares en sentido místico, sino que la regla general sea del sentido literal, y que quando mucho, se adverta alguna excepción quando la común sentencia de los santos obligue a ella.

En la regla 23 24 y 25 pareze se deve proponer son muchos los exercicios que se señalan para los oyentes de Escriptura y que bastaría uno dellos, attento lo mucho que los estudiantes tienen que hazer en el estudio y exercicios scholásticos y el poco tiempo che tienen y pocas fuerças.

5º En las reglas del lector de theología scholástica la principal cosa que en todo este libro ay que proponer, y en que en España abrá mas difficultad, es en el modo que se reparten las materias de theología para que toda se lea en quatro años. Las razones son estas: 1.

[6] Regulas praefecti studiorum superiorum vide in MP V 249-56.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

porque los maestros, aunque sean excellentes y antiguos (quanto más los ordinarios), no pueden hazer esto con exactión y satisfacción suya y de los demás sin muy extraordinario trabajo y diligencia. – Lo 2º ay la mesma difficultad de parte delos estudiantes, porque o no saben cosa de raíz o es menester que tengan muy gran capacidad y diligenzia, porque tienen poco tiempo y fuerças para digerir tanta materia. – Lo 3º la experiencia hasta ahora ha mostrado que con el modo de leer más lento y exacto se han criado grandes estudiantes en España y assí no pareze aver necessidad que obligue a intentar otro modo. – 4º Aunque los estudiantes no lo oygan todo de sus maestros, se procura que por otras vias passen y confieran con ellos lo que no oyen y assí al cabo de los 4 años se hazen señores de todo, porque como en lo que oyen van bien fundados, tienen bastantes principios para entender fácilmente y descurrir por lo demás. – 5º con este modo han sido estimadas en España las letras de la Compañía, porque lo han sido los papeles y escritos que los maestros han hecho. Y esto caería sin duda mucho con esotro modo de leer en especial no se usando en ninguna universidad de nombre en España y, quando aya algún lector muy diestro y diligente que en tanta brevedad pueda dar cosa de substancia y de estima, lo ordinario pienso que serán muy pocos los que lo puedan hazer, porque la cosa es muy difficultosa. – 6º es verdad que la largueza y extensión en España [16] ha venido a un demasiado excesso, y que tiene necessidad de moderación, pero tiene gran difficultad passar súbitamente a un extremo tan grande, y assí pareze que convendría lo que arriba se apuntó, que en España se hiziesse alguna cosa más acomodada a la costumbre y ingenios y naturales de los de acá.

6º Lo 2º se puede acerca desto reparar en que se señale un modo de leer quando ay dos maestros solos y otro quando ay tres, y que obligue a leer más apriesta y más materias quando el lector tiene sólo un compañero que quando tiene dos, lo 1º porque no pareze se ha de poner tanto los ojos en que los estudiantes oygan todas las materias de theología, quanto en que las que oyeren vayan bien leydas, y que ellos tengan tiempo para hazerse señores y aprovecharse, y si para esto es necessario el tiempo y el spacio que se le da a un lector quando tiene dos compañeros, no es razón quitársele quando no tiene más que uno, porque ni él podrá hazer su officio bien y con gusto y a los estudiantes les está mucho mejor oyr quatro materias bien oydas que seis mal. Lo 2º en haziéndose esta differencia los studios donde no uviere sino dos lectores, serán aborrecidos de los maestros y de los estudiantes teniendo los unos el trabajo y los otros el poco fructo.

7º También me pareze se deve proponer que en todas estas reglas pareze se haze menos caso de la doctrina moral de lo que convendría, porque importa mucho que esta doctrina se sepa de raíz y gravemente y no por vía de summa de casos de conciencia, y para esto es necessario que estas cosas se lean algunas vezes con todo el aparato y rigor scholástico, assí lo moral de sacramentos y censuras como lo de contratos, simonía, voto etc.

8. En casi todas las demás reglas del lector scholástico lo principal que se offreze proponer es la multitud dellas y tantas particularidades que casi es impossible guardallas y en especial en la 25 se advierta lo que arriba está propuesto en la regla 13 del rector.

En la 28 se representan dos cosas: la 1.a que donde las conclusiones no se tienen en sábado no ay por qué se dexen las repeticiones; la 2.a que no pareze se deve dar licencia general para que el lector pueda dexar de assistir a sus repiticiones, sino que antes sea la regla general en contrario, abriendo la puerta a que, por justas causas, se puedan encomendar a otro a juyzio del provincial.

En la regla 37 y 38 reparo en que es poco tiempo el de una semana para que los estudios vaquen del todo, y que por lo menos se les avía de dar un mes. También las repeticiones que aquí se encomiendan de lo que se ha leydo en el año que se hagan en vacaciones, no

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

parezen tan necessarias donde se lee más de espacio de lo que aquí se señala, y assí que sería mejor dezir sólo en general que repitan entonces lo que pareziere mas útil al superior etc.

Todo lo demás que en estas reglas se propone en los catálogos de questiones[7], se debría proponer que se quitase y se reduxesse a dos o tres avisos generales de que los lectores lean las reglas en sus lugares, y que no repitan, ni sean demasiadamente prolijos dexando lo demás a su discreción, porque todo lo demás es impossible guardarse y si se baxa a tantas particularidades, se hallarán muchas que no convienen regularmente.

9. En las reglas del lector de casos en la 2.a y 3.a pareze inconveniente que a un lector se señale que lea de impedimentis matrimonii y al otro lo de matrimonio entre los siete sacramentos; porque no se puede esto desmembrar tratándose cada cosa pro dignitate, ya este modo se podrían advertir muchas otras cosas particulares que tiene muchas difficultades si a ellas se baxa, como es dezir en la regla 8.a que los sacerdotes y confessores ordinarios se hallen en las repeticiones de los casistas, y que vayan aparejados para preguntar y responder, porque esto sin duda ha de ser muy difficultoso de entablar y no sin occasión, porque es éste como un frequente examen de nuestros confessores, y es tenellos siempre reducidos al grado de scholares, y es occasión de que les pierdan el respecto, si acaso no dan tan buena cuenta. [17]

10. Acerca de las conferencias de casos que se hazen ordinariamente en los collegios, se offrezen representar dos cosas: la 1.a es que no es bien falten dellas los lectores de theología y otros hombres doctos si no es que, por otras graves ocupaciones, se escusen a juyzio del superior, porque con esto es este exercicio de más estima y provecho y, aunque la diversidad de parezeres de hombres graves puede causar largueza y contención. Pero esto se puede moderar con la autoridad del prefecto y superior, y quando es moderada, sirve de que se entienda mejor la razón y probabilidad de cada opinión. La 2.a cosa es que, según la forma destas conferencias que aquí se da, los confessores ordinarios entenderán que no van allí más que a ser enseñados del prefecto y a saber su resolución; lo qual será para ellos de mucha difficultad y de poca estima, y assí no pareze que conviene atar a todas las provincias a este modo de conferencias, porque, donde los confessores son ordinariamente, hombres doctos y que han estudiado, es necessario que este exercicio se haga con algún modo más grave etc.

11. En las reglas de los philósophos no se offrezen cosas particulares que dezir sino casi las mismas que las de los theólogos en su proporción; especialmente en la regla 27 y 28 y 35 y 36 y 66. También se me offreze que los exemplos que al fin destas reglas se ponen[8], se debrían quitar, porque algunos son de cosas muy menudas como el tercero; otros de cosas muy dudosas y controversas aun en la escuela de S. Thomás como es el primero; sexto quanto a la última parte dél; octavo quanto a la segunda parte dél; y todo el décimo.

12. Lo que toca a la lición de philosophia moral, se offreze representar que aunque en las universidades que la Compañía tuviere por sí, o estudios enteros, es bien que aya esta lición para el splendor y autoridad de la academia, pero en nuestros particulares estudios y cursos de philosophía no conviene introducilla porque en la 1.a 2.ae de S. Thomás se leen mejor aquellas materias y sin ella no se entenderán, quando mucho se podrá el último año de las artes, en las vacaciones, acerca de ellas tomar alguna hora para correr el texto de Aristóteles, porque los estudiantes no estuviessen del todo ayunos dél y aun esto puede ser voluntario.

---

[7] Vide «Catalogus quaestionum quae a theologo professore tractandae non sunt ... »; in MP V 275-76.
[8] Vide MP V. 283-84.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

13. La lectión de mathemáticas, con la exacción que en estas reglas se pone, ni acá es necessaria, ni aun possible por ser nuestros estudios de artes tan particulares y aver en estas provincias tan poco exercicio desto y tan pocas personas aventajadas en ello. Y assí pareze que bastaría encargar al provincial que procurase tener modo cómo en la provincia aya siempre dos o tres personas doctas en esto, y que éstos instruyan a otros que se entienda tener inclinación a ello.

14. De la lición de la lengua hebrea casi se puede representar lo mismo que de la mathemática, y particularmente se mire si lo que se dixe en la regla 28 del provincial que nadie se escuse de estudiar esta lengua sino fuere muy inepto, si esto es conforme a las Constituciones que quieren aya en esto mucho delecto[9].

Addiciones

1. La gran difficultad que abrá en hallar prefectos que tengan las partes que son necessarias para la mano que en estas reglas se les da, porque se supone han de ser superiores en letras etiam scholasticas a los lectores.

Que el tiempo que se señala para los actos de dos horas y media o doblado, si son los actos mayores, es poco, y que no se debría señalar sino dexar al uso de la tierra. [18]

3. Sobre los libros que a los estudiantes se conceden regla 66 y 67 del prefecto, son Bonaventura, Ricardo Herveo, Henrico Paludano, Gabriel, que estos no ay para que estudien los studiantes por ellos, porque o no tienen tan buena doctrina, o no son tan útiles y que Capréolo se devría conceder antes, y aun Scoto, también Soto y otros modernos thomistas.

4. Lo que yo toco brevemente en las reglas del lector de theología scholástica, que no se ponga el fin principal en que los estudiantes lo oygan todo sino en que lo oyga bien, le pareze al P. Gil Gonçálezz[10] que es punto importante que se debría poner por sí y hazer más fuerça en él y dél yr colligiendo las otras cosas que allí se advierten.

5. Cómo se podrá introducir en estas provincias el examen de los artistas que aquí se ordena en las reglas del prefecto, que por acá parezerá muy riguroso y que es menester que primero aya en la provincia un buen estudio de casos con dos liciones para los nuestros y abiéndole se devrá entablar este examen dando forma dél acomodada para España.

Que de la forma de graduar en la Compañía se hiziesse tratado por sí distincto de las reglas de officios, y que, en los actos, se anadiesse algún modo de quodlibetos o repetición pública por ser tan usados en todas las universidades graves y en las ceremonias y circunstancias se diesse orden acomodado a España.

---

[9] *Constit.* P. IV c. 6 § 5 et litt. D; MP I 235.

[10] Aegidius González Dávila S.I. (1532-1596), hispanus (cf. MP IV 557 adn. 2 et passim); annis 1590-92 fuit eiusdem provinciae praepositus; vide *Synopsis hist. S.I.* 656-58.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

19 – II

Juicio sobre la razon de los estudios[1] de los PP. Blas Rengifo[2], Francisco Suárez[3], y Gabriel Vazquez[4]

1. – Que en cuanto a la práctica que se prescribía observar en los estudios mayores, no era conveniente a la Compañía, ni en particular a las provincias de España, así por la grande multitud de reglas en que se descendía a cosas muy menudas, como porque no era posible dar una forma universal a todas las naciones y provincias, consideradas las diversas costumbres, complexiones, inclinaciones, necesidades y otras cosas, que se deben entender en ellas.

2. – Que en la distribución y tiempo, que se señalaba para leer cada parte o materia de teología, en el modo de actos y disputas, en el de conferencias de casos, en el de asuetos y vacaciones, ejercicios y ocupaciones de ellas, y finalmente en el repartimiento de las dudas y puntos que se habían de tratar, en cada cuestion y artículo de santo Tomás, había muchas cosas contrarias a la comun costumbre y modo de proceder de las universidades de España, con las cuales era necesario conformarse los maestros y aun contra el metodo de el mismo santo Tomás.

3. – Que parecía conveniente, ordenase la congregación general que, en cada nación, las provincias, entre sí más semejantes y de mayor comunicación, tuviesen un orden y práctica de estudios aprobada por N.P. General, en la cual se conformasen todo lo posible; pues no era justo, quedase esto al arbitrio sólo de los maestros, sino que hubiese algún género de regla y direccion, poniendo juntamente la mira en la conveniencia y comunicación de las provincias entre sí, según el método insinuado, la cual se debía conservar y aumentar siempre.

4. – Que esta planta se ejecutaría con más acierto, madurez y satisfaccion, si se diese orden a los provinciales de cada nacion, para que en un lugar cómodo concurriesen de cada una de ellas algunos hombres de los más doctos y esperimentados en estos estudios, y dispuesto un breve orden de ellos acomodado a todas, se reviese en particular por otros cuatro sujetos los más idóneos de cada una, los cuales añadiesen, exceptuasen o acomodasen las particulares ocurrencias suyas y de sus principales colegios, y que así ejecutado y revisto por el provincial y sus consultores, se enviase a N.P. General, para que lo enmendase, y, puesta la última mano, lo confirmase con su autoridad, y con tal firmeza, que no quedase potestad en los rectores para alterarlo ni mudarlo, introduciendo nuevas costumbres diferentes de lo que estuviese allí establecido; y que si se hubiese de dispensar en algún caso, fuese en causa muy justificada y acudiendo primero, si hubiese lugar, al provincial, el cual tampoco pudiese mudar nada de este orden sin consulta de cuatro hombres de los más doctos de la provincia, y dando de ello aviso a N.P.

5. – En cuanto a la eleccion de doctrinas, dijeron que no era conveniente a la Compañía hacer catálogo de opiniones o proposiciones particulares, de las cuales unas estuviesen

---

[1] Agitur de Ratione studiorum anni 1591, cuius textum videas in MP V 231-54.

[2] Blasius Rengifo S.I. (1534–1610), hispanus, professor theologiae et concionator; cf. *Hist. Soc. 41*, f. 219*r* et *Arag. 15*, f. 130*r* 161*v*.

[3] Franciscus Suárez S.I. (1548–1617), hispanus theologus celeberrimus; cf. MP VI p. 4 adn. 9 et passim.

[4] Gabriel Vazquez S.I. (1549c–1604), hispanus theologus; cf. VILLOSLADA; *Storia* ... 74 75 et passim; et SOMMERVOGEL VIII 513-19.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

prohibidas, otras mandadas, y otras libres; porque, siendo esta materia tan difícil como delicada, era moralmente imposible acertar en todo, y un solo yerro en materia de doctrina, calificado en nombre de la Compañía, sería de gravísimo inconveniente; en cuya atención ninguna universidad, religión o concilio general habí intentado hacerle. Ni de otra suerte podria excusar la Compañía su descrédito y aversión en esta materia, respecto de otras religiones y universidades: pues tendría por un género de presumpción y atrevimiento hacerse censura, reprobando opiniones, que otros tenían por muy probables, o aprobando las que ellos desecharen. Y para que este catálogo se pudiese con verdad decir, que dimanaba de la Compañía universal, había de ser preciso juntarse todos los más letrados de la Compañía; lo cual era imposible, y aun no sería bastante para hacer cosa acertada.

6. – Que por esta consideración debía no admitirse la censura de opiniones, que hicieron, los años antecedentes, los padres diputados por N.P. General[5], porque en ella se daba ocasión de varia y peregrina doctrina y tenía muchas cosas más conforme al propio modo de opinar de algunos particulares, que a la doctrina de santo Tomás o a la más recibida. Y aunque para eso se envió de las provincias lo que en ella se sentía[6], no se hizo la diligencia bastante a tan grave empeño, ni concorrieron todos los hombres doctos, y los que se juntaron fué con tanta priesa, que no lo pudieron trabajar conforme a la calidad del negocio, cuya final resolución se tomó en Roma por el parecer de muy pocos padres[7].

7. – Y así, que se propusiese a la congregación, que en común diese algún orden o generales reglas, para que los filósofos y teólogos de la Compañía siguiesen y leyesen buena y segura doctrina[8]; y porque lo que dispone la constitución acerca de la doctrina de Aristóteles y de santo Tomás[9] y lo que N.P. General había ordenado ya diversas veces[10], junto con ciertos avisos que venían en el primer libro del *Ratio studiorum*[11], serían bastante remedio, si se ejecutasen, se pidiese que esto se reviera y de todo se hiciera una cosa breve y perfecta, la cual confirmara la congregación, ordenando con fuerza que se ejecutara, y avisando a los provinciales que corrigan gravemente a los rectores que en la ejecución de esto tuvieran remisión o aceptación de personas, y, si pareciese convenir se impusieran penas a los lectores que en esto excediesen.

8. – Ultimamente que, además de estas reglas generales, se observasen en cada provincia las proposiciones, que en ella se fuesen notando y causeen escándalo, o se juzgasen ser contra el orden que la Compañía tuviese dado; y que estas quedasen advertidas y notadas, para que por ellas fuesen amonestados los lectores futuros y se juzgasen en casos semejantes que ocurriesen. Y para esto convendría, estuviesen por N.P. General señalados en cada provincia cuatro sujetos de los más doctos, con los cuales el Provincial consultase las incidencias, y juzgase de las proposiciones, que se fuesen ofreciendo según el dictamen de mayor número de votos, para que en esto se guardase entereza y se evitasen las contiendas y emulaciones, que suelen nacer de cosas semejantes.

---

[5] Vide *«De opinionum delectu in theologica facultate»* (1586); in MP V 6-17.

[6] Vide *«Judicia patrum in provinciis deputatorum de Ratione studiorum»* (1586); mon. 10: Examen tractatuum qui «De opinionum delectu» et «Commentariolus» inscribuntur; in MP VI 47-127

[7] Vide *«Acta congregationis quae anno 1584, iussu admodum R.P. Praepositi Generalis, Claudii Aquavivae, habita est de ratione studiorum instituenda»;* in MP V 2-5.

[8] Quod factum est in congregatione generali quinta (1594); vide decretum 41 (ms. 55); infra, mon. 39.

[9] Vide *Constit.* P. IV c. 14 § 1 et 3, in MP I 295 297.

[10] Vide ordinationem Patris Acquaviva praep. gen. anno 1582 datam: *«Quaedam de ratione studiorum in genere»*; in MP VI

[11] Vide: Regulae de opinionum delectu in theologica facultate (1586); MP V 6-13.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

19 – III

Responsio ad ea, quae patribus hispanis visa sunt, non posse in tota Hispania servari, circa institutionem studiorum[1].

Regulae Provincialis[2]

De Scripturis – Nihil. — De scholastica theologia

Primo – Regulae 7 8 9 – Circa regulas 6 7 8 et 9 provincialis, his regulis iniungitur, a duobus vel tribus professoribus totam decurri theologiam; modusque traditur quo id praestari debeat. Res quidem est in Hispania difficillima, et quae fere praestari nequeat, quia iam longa obtinuit consuetudo, ut quaestiones exacte et non perfunctorie tractentur. Quod quidem tam brevi tempore apparet impossibile. Praeterea, non magni aestimarentur nostrorum lectiones, quoniam in universitatibus Hispaniae ad longum et exacte explicantur difficultates. Quare flocci facerent nostrorum lectiones, si viderent eos brevitati studentes, potius attingere leviter difficultates, quam enodare. Mediam ergo quandam viam patres deputati censuerunt amplectendam, qua nec tam breviter tenerentur nostri praeceptores quatuor partes D. Thomae percurrere, nec ita diffuse perlegerent, sicut aliqui patres hispani, viri quidem docti et exercitati, postulabant. Aliqui enim ex his extiterunt, qui integrum theologiae curriculum, quatuor scilicet D. Thomae partes ab uno praeceptore non minus triginta annis absolvi posse existimarunt. Alii viginti annos ad hunc finem theologiae magistro tribuendos censuerunt. Patres autem deputati mediam tenuere viam. Fuit enim illorum iudicium et sententia, sexdecim annos tribuendos esse magistro theologiae ad quatuor D. Thomae partes percurrendas; ita ut a duobus magistris octo annorum spatio pensum istud absolvi posset. In huncque modum quaestiones in singulis annos distribuunt:

1° anno a principio 1.ae partis usque ad quaestionem 23 exclusive. – 2° a quaestione 23 usque ad 50 exclusive. – 3° a 50 1.ae partis usque ad quaestionem 6 partis 2.ae exclusive, omittendo in 1.a parte materiam de anima et multa alia minoris momenti. – 4° a quaestione 6 2.ae partis usque ad 71 exclusive, omittendo materiam de passionibus, et breviter explicando vel in compendium redigendo materiam de habitibus et virtutibus. – 5° a quaestione 71 usque ad 90 exclusive. – 6° a quaestione 90 usque ad 114, quae est ultima 1.ae 2.ae. – 7° a 1.a quaestione 2.a 2.ae usque ad 23 exclusive. Quod non erit factu difficile, si ille tractatus de regulis fidei, quae articulo 10 q. 1 solet tractari, breviter explicetur. Nam cum sint res ad eruditionem spectantes, et exacte ac diffuse a P. Bellarmino tractentur, poterit magister ad eos remittere discipulos, studendumque etiam erit illi brevitati in tractatu de spe. – 8° a quaestione 23 2.ae 2.ae usque ad 62 exclusive. – 9° a quaestione 62 2.ae 2.ae usque ad 80 q. exclusive. – 10° a quaestione 80 usque ad 100 et ulterius, si id poterit consequi. – 11° ab initio 3.ae partis usque ad 27 exclusive. – 12° a quaestione 73 usque ad 84 exclusive. – 13° a quaestione 27 usque ad 73 exclusive. – 14° a quaestione 84 usque ad 17 additionum, ubi imponitur finis materiae de poenitentia. – 15° a quaestione 17 usque ad 34 additionum, ubi de extrema unctione, clavibus ac censuris agitur. – 16° Praelegentur hoc ultimo anno reliquae quaestiones additionum, quibus agitur de ordine, de matrimonio, et, si vacat per tempus, aliquid de quatuor novissimis poterit magister auditoribus suis explicare.

---

[1] De historia huius scripti cf. mon. 18 adn. 1.
[2] Regulas provincialis Rat. stud. 1591 vide in MP V 231-42.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Ex qua distributione quaestionum liquet, sexdecim annis posse ab uno praeceptore quatuor partes D. Thomae [24*v*] praelegi, a duobus 8 annis, a tribus 5 annis et duobus mensibus.

Caeterum, ad faciliorem observationem huius distributionis, quae sequuntur, observandae erunt praeceptoribus. Primo, plurima poterit praeceptor remittere ad auctores neotericos, qui scripserunt et in dies scribunt commentaria in D. Thomae partes; praecipue ad patres Societatis Iesu[3]; ac potissimum multitudinem opinionum, varias sanctorum auctorumque allegationes, vel Sacrae Scripturae loca, cum in his et aliis exacte et diffuse recentiores egerint in suis commentariis, poterunt discipuli ab illis ediscere.

2º Omittenda sunt illis philosophica et metaphysica; nec minutissima quaeque theologiae sunt explicanda; graves quaestiones exacte et dilucide tractent, caetera vero alia verbo tantum declarata, transmittant discipulum ad auctorem aliquem recentiorem, qui ea ex professo tractet.

3º Cavendum est praeceptoribus, ne eamdem quaestionem saepius repetant, sed suo proprio et germano loco quaestiones pertractent.

4º Abstinendum erit magistris ab argumentorum notandorumque congerie, quae solent plus temporis, quam par est, insumere, discipulorumque ingenia obruere. Ipsam ergo quaestionis difficultatem diligenter, accurate ac dilucide proponent, et declarabunt praecipua quaeque argumenta, quae peculiarem difficultatem contineant seligentes, quibus propriis et accommodatis solutionibus occurrent.

5º In quaestionibus moralibus agitandis non est theologo magistro, ut plurimum, ad particulares casus descendendum, cum illi innumeri sint. Sufficiet proponere regulas generales, easque praecipuo aliquo exemplo illustrare. Alios casus ex summistis, aliisque auctoribus neotericis, qui diffuse de his scripserunt, poterunt discipuli decerpere.

6º Cum tres praeceptores erunt theologiae scholasticae, ita materiae sunt inter eos dividendae, ut alter eorum praelegat quaestiones, quae ad mores spectant. Poteruntque inter eos ita partiri, ut cuilibet eorum decursu annorum obveniat moralis aliqua materia pertractanda.

7º Ubi duo tantum erunt theologiae professores, non poterunt commode quaestiones morales praelegi. Quare vel alicui ex magistris, vel praefecto vel alicui ex patribus bene versato in theologia morali imponendum erit hoc onus, ut scilicet bis singulis hebdomadis per horam ad praxim aliquas materias morales theologiae auditoribus explicent. Ita autem tempus integrae horae consumetur, ut dimidia hora verbo magister difficultates declaret; alia dimidia quaerent ab eo discipuli, quae vel non intellexerunt, vel dubitant; vel ipse vicissim eos interrogabit, ut melius comprehendant, quae inter legendum audiverunt. Aderunt autem huic lectioni auditores theologiae tertii et quarti anni.

8º Sed, si hoc laboriosum et difficile videatur, saltem semel in hebdomada dictum exercitium fiet, destinabiturque illi certus dies, quo licebit vacare a repetitionibus lectionum et conferentiis ordinariis, nullique sunt ex theologiae auditoribus eximendi, etiamsi sint anni primi; curandumque summopere superiori erit, ut haec exacte fiant; admonebitque discipulos, ut omnes parati accedant, praevideantque prius puncta et difficultates explicandas. Quod videtur melius fieri posse, dubia discutienda, prius quam a magistro explicentur, publice affigantur.

---

[3] Gregorius de Valentia S.I. anno 1591 Ingolstadii edidit primum tomum et 1592 secundum: *Commentarii in Summam S. Thomae;* cf. SOMMERVOGEL VIII 396-97.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Ad primum respondetur – Quod proponitur ut octo anni concedantur duobus magistris scholasticae ad absolvendas omnes materias a D. Thoma in sua Summa tractatas, nulla ratione permittendum videtur; neque in Constitutione Societatis[4] tanti momenti dispensandum. Et, quamvis nolimus istic nostros cogere ad exactam dictae constitutionis observationem, ut nimirum quadriennium tota scholastica theologia praelegatur, optamus tamen summum studium a nostris magistris, ut se ad mentem nostri Patris Ignatii, in Constitutione expressam, accommodent. Quod si non ita praecise videatur spatium illud observari posse, saltem studeant, ut si non adaequant, non multum excedant. Quod quidem non erit difficile, si magistri mediis illis utantur, quae ipsimet patres excogitarunt, plurimum valitura ad tempus lectionum contrahendum. Potissimum, si quae in cathalogo quaestionum dicuntur, exequi curent, ut nimirum abstineant a quibusdam quaestionibus et materiis philosophicis; theologicas vero non tractent, nisi proprio loco. Quod utrumque omnino, absque exceptione ulla, observari volumus. Iuverit etiam ad hoc, si tertio magistro, quod regulae studiorum concedunt[5], scholastico uti voluerit, sive hic sit ordinarius magister scholasticae, et aeque laborem cum aliis duobus partiatur, sive sit extraordinarius, ut dicitur regula 8 provincialis; qui moralem tantum theologiam doceat. Denique, plurimum temporis lucrabunt, si, contenti ordinariis quaestionibus, non velint novas quotidie adinvenire et in medium afferre disputationes, ut ita ingeniosiores vel acutiores aliis magistris appareant.

De gradibus baccalaureatus, magisterii et doctoratus — 2º – Provinciales et deputati Hispaniae petunt, ut aliqui viri litterati et iuxta Constitutiones[6] bene meriti, ad gradus litterarios promoveantur.

Ad 2.m respondetur – Gradus eiusmodi non videntur concedendi nostris, nisi quando est aliqua necessitas illorum. Cum igitur causa aliqua particularis adfuerit promovendi aliquem, moneant de causa et de qualitatibus personae, cui gradus conferendus erit.

De casibus conscientiae [25*r*]

3º – Circa reg. 23: In provinciis, in quibus non est universitas, neque illarum collegium primarium eas habebit facultatum vires, ut simul cum aliis magistris et scholasticis duos casuum magistros et scholasticos casuum alere possit, iuxta hanc regulam seligatur aliquod collegium, in quo, modo a regula praescripto, duo magistri biennio universas materias morales suis auditoribus tradant.

Ad 3.m respondetur – Modo fiat, quod regula praescribit. Provincialis erit iudicare, quonam in collegio id commodius praestari possit.

4º – Circa reg. 24 et 25: In omnibus domibus et collegiis, etsi in his conscientiae casus praelegantur, conveniant bis in hebdomada omnes patres ad casus conscientiae collationem inter se habendam, nisi in aliquo casu aliquis iudicio superioris videretur eximendus. Et quantum commode fieri possit, ipsemet superior adsit, ut tempus cum fructu expendatur, nimiaeque concertationes intercidantur. Non videtur expedire, astringere omnes confessarios, ut exercitio casuum conscientiae, scholasticis deputato, intersint. Aegre enim illi id ferrent, nec viderentur unquam discipulorum exuisse personam.

Ad 4.m respondetur – Cum in regula 23 dicatur, arbitrio superiorum id permitti, videat superior, an collatio casuum inter sacerdotes habenda sit seorsum ab ea quam scholastici faciunt, ut regula 16 rectoris indicatur.

---

[4] Vide *Constit.* P. IV c. 15 § 3; MP I 303.
[5] Vide reg. 6 provincialis in MP V 231.
[6] Vide *Constit.* P IV c. 6 lit. D ac § 17 in MP I 235 et 257.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

De lingua hebraea

5º – Regulae 26 et 27: Placet maxime, ut in universitatibus et primariis collegiis aliquis hebraeae linguae professor, tum si aliqua provincia universitatibus et primariis collegiis careat, sit in ea in aliquo collegio, qui cum dignitate et auditorum fructu hanc linguam profiteatur.

Ad 5.m respondetur – Dummodo servetur constitutio[7] in habendo auditorum delectu, potest provincialis, auditis consultoribus, hanc lectionem collocare in collegio, quod aptissimum iudicaverit.

6º – Regula 28: Caeterum, quod haec regula praecepit, ut nulli, nisi penitus inepti censerentur, ab audienda hac lectione eximantur, nec videtur tam conforme Constitutionibus, quae maiorem delectum auditorum insinuant, nec in Hispania commode servari poterit. Nam cum inveterata sit iam consuetudo, ut totos se discipuli philosophiae ac theologiae scholasticae addicant, hae facultates totum homines requirunt.

Ad 6.m respondetur – Non aufertur potesta dispensandi. Videant tamen provinciales, ne faciles sint in usu huius potestatis.

7º – Regula 29: Hinc fit, ut quod hac regula iniungitur, servari non possit. Quare optimum videtur, ut provincialis, consulto rectore, et tempus designet discendi linguam haebraeam, et eos qui eam sunt audituri, constituat.

Regula 30: Eadem etiam de causa tempus, his achademiis designatum, perincommodum est, sed si quae exercitationes huius linguae habendae sunt, tempore, quo discunt, eas habeant auditores.

Ad 7.m respondetur – Non est, quod quicquam immutetur in his duabus regulis, cum iam sit facta potestas dispensandi superius.

De Philosophia

8º – Regula 32: Non apparent necessariae in Hispania semestres istae repetitiones, finito trium annorum cursu. Quoniam triennii tempore egregie navant operam philosophiae nostri discipuli, magnasque et frequentes habent literarias exercitationes.

Ad 8.m respondetur – Cum in regula 33 praefecti facultatum superiorum[8] modus praescribatur harum repetitionum, provincialis curet, ut ubi non erit commoda ista semestris repetitio, serventur, quae ibi dicuntur.

9º – Regula 33: Haec regula in Hispania videtur posse intelligi de his, qui parum latinitatem callent, praevio examine, iudicio provincialis. Ratioque est, quia, ut plurimum, provectae aetatis iuvenes ingrediuntur.

Ad 9.m respondetur – Nullo modo expedit dispensari, verum provincialis diligentissime curet huius regulae observationem.

10º – Regula 35: Ipsemet casuum conscientiae professor hanc summulam logicae breviter poterit suis auditoribus explicare.

Ad 10.m respondetur – Non videtur commodum, ut casuum professor Summulas explicet. Quicumque vero constituatur ad eas praelegendas, illud omnino faciendum, ut doceantur ante renovationes studiorum et privatim; nec lector casuum hac ratione retardetur, quin initio studiorum casuum tractationem aggrediatur.

---

[7] Vide *Constit.* P. IV c. 6 lit. D in MP I 235.
[8] Vide MP V 252.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

11º – Regula 36: In Hispania satis apparet esse, si discipuli mediocritatem sufficientem habeant, ut possint in philosophia toto triennio pergere.

Ad 11.m respondetur – Nulla ratione dispensandum est, sed diligenter curandum, ut executioni mandetur regula.

12º – Regula 37: In casu huius regulae, si mediocritatis aliqua subesset dubitatio, non essent profecto arcendi a philosophiae ac theologiae curriculo.

Ad 12.m respondetur – Iudicio provincialis iuxta regulam et instructionem datam[9] permittitur, ut deliberet, ad quaenam studia quisque applicari debeat. [25*v*]

De morali philosophia

13º – Regula 40: In collegiis particularibus aegre admodum huiusmodi lectio institui poterit; at in universitatibus et primariis collegiis quando et eo modo, quo commodius fieri posse provincialis iudicaverit, constitui poterit.

Ad 13.m respondetur – In collegiis, in quibus habetur cursus philosophiae naturalis, doceatur etiam philosophia moralis.

De mathematicis

14º – Regulae 41 42 43 44: Haec mathematicarum lectio et academia in universitatibus et collegiis primariis iudicio provincialis doceri poterit; eiusdem etiam partes erunt designare tempus eam praelegendi, et quinam illi sint, qui eius debeant esse auditores.

Ad 14.m respondetur – In quibus collegiis legitur cursus philosophiae, sit etiam mathematicarum lectio.

Tempora scholasticarum concertationum et vacationum

15º – Regula 45: Cum in Hispania pro diversitate regnorum admodum diversae sint vacationum consuetudines, iam multo tempore inveteratae, quae difficile admodum mutari possunt propter plurima incommoda, quae ex tali mutatione orirentur, visum est patribus, cuilibet provinciali in sua provintia iniungendum esse, ut praevia et matura consultatione designent tempus vacationum; ita tamen, ut re semel statuta, nullis amplius mutationibus pateat locus.

Ad 15.m respondetur – Regula 49 et sequenti sufficienter prospectum est quo ad vacationes universales. Quod si in aliquo loco particulari indigeant dispensatione, scribant ad nos difficultates quae occurrunt, et causas dispensandi, ut dispensare possimus.

De praefecto studiorum, eo praesertim qui facultatibus superioribus praeest – Nihil occurit dicendum.

De inferioribus studiis, hoc est, grammaticae humanitatis et rhetoricae – Nihil occurrit.

Qua utendum grammatica – Nihil occurrit.

Magistrorum delectus et instructio — 16º – Regula 64 65: Caute admodum et raro, experientia magistra, sunt cum his conditionibus aliqui in nostrorum numero cooptandi. Multas enim cum his hominibus experti sumus difficultates. Nam, quamquam his conditionibus allecti fierent, maiora studia anhelant, nec ullis difficultatibus deterrentur.

Ad 16.m respondetur – Res maturius consideranda, cum ad universam spectet Societatem.

---

[9] Quae instructio data est mense iunio anni 1589; eius textum videas infra, p. 664 (Appendix – A).

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

17º – Regula 67 68: In seminariis literarum humaniorum proprius videtur locus huius exercitationis, et in collegiis primariis, et pars huius exercitationis mandabitur executioni, quae iudicio provincialis commode fieri poterit.

Ad 17.m respondetur – Nihil est dispensandum, sed diligentissime servandum, quod praescribitur regula 67. Quo ad regulam vero 68, in theologis et casuistis restringatur regula ad eos, qui proxime sunt docturi. Ii, si indigent, excusari non possunt ab ista exercitatione.

Nullae exemptiones a docendi munere — 18º – Regulae 73 74 75: Quantum ad tempus, quod humanioribus literis praelegendis impendendum est, magis accommodatum in Hispania apparet, esse absoluta iam theologia et tertio probationis anno, nisi iam peculiares ob causas provincialis, finito artium curriculo, his lectionibus praeficiendos iudicaret.

Ad 18.m respondetur – Regulae istae, incipiendo a 71, omnino servandae sunt, nec non ulla ratione expedit, ut non doceant in [26*r*] classibus grammaticae seu humanitatis, nisi postea, quando theologiam absolverint.

Quomodo conservandi praeceptores – Nihil occurrit.

Incitamenti studiorum – Nihil occurrit.

Vacationes et dies festi — 19º – Regulae 85 usque ad 92: Sicut superius dictum est, regula 45 provincialis totum hoc negotium, quod ad vacationum tempus et dies festos spectat, provincialium iudicio, praevia tamen matura consultatione, demandandum videtur propter rationes in iam citata regula allatas; ita tamen, ut re semel constituta, immutabilis in posterum persistat.

Ad 19.m respondetur – De vacationibus universalibus superius dictum est ad 15. De particularibus vero consultet provincialis cum suis, et mittant ad nos, quas vacationes iudicant servandas esse in singulis collegiis.

20º – Regula 89: In Hispaniae provinciis onus praelegendi continuas duas horas ac dimidiam vix ferre possunt nostri; sed nec ipsi discipuli tanto tempore contineri possunt quieti, quin per quadrantem vel paulo plus non liceat egredi e gymnasio ad repetendas lectiones et paulo captandam auram.

Ad 20.m respondetur – Cum eadem ratio difficultatum sit in tota Societate, curandum est, ut ubique servetur continuatio duarum horarum cum dimidio; alioquin si fiat alicubi interruptio, dabitur occasio imitandi illam licentiam in aliis etiam locis et provinciis.

Quaedam alia scholarum adiumenta — 21º – Regula 93: In quatuor provinciis Hispaniae difficile admodum obtineri poterit, ut patres, qui operarii sunt, ordinarie latinae linguae locutioni assuescant. Quare sufficere videtur, si omnes praeceptores et discipuli, quarumcunque sint facultatum, usum latinae linguae strenue conservent. Qui admonendi erunt, ut, quantum in illis est, proprietatem latini sermonis retineant et conservent.

Ad 21.m respondetur – Dispensatur ut petitur. Sit autem haec dispensatio universalis per omnibus provinciis.

De Regulis rectoris[10]

De scholastica theologia

22º – Regula 10: Saepius in aliquibus locis vacationum tempore, urgentibus aestivis caloribus, morbi et infirmitates variae nostros vexant; aliaque se offerunt impedimenta, quibus fiet sine dubio, ut exacte haec regula servari non possit. Quare ea pars tantum praescribenda videtur, quae iudicio provincialis poterit exequi; qui curabit ut in praxi, quantum fieri poterit, se nostri regulae accommodent.

---

[10] Regulas rectoris (1591) videsis in MP V 243-49.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Ad 22.m respondetur – Rectoris regula 10: In universim servetur regula. Quod si contigerit casus aliquis particularis alicuius impedimenti sive infirmitatis, tunc poterit cum particularibus dispensare.

23º – Regula 11 12 et 13: Non expedit proponi nostris in Hispania. Expedit enim illos ab omni propositionum censura abstineri, ne vel umbram etiam videantur nostri autoritatis officii sanctae inquisitionis arrogare. Et ut obtineamus, quod iis regulis intenditur, sufficiet, si serio rectores admoneantur, ut iuxta decreta congregationis quintae, nostri a S. Thomae doctrina non recedant; et ut praeceptores diligenter observent regulas hac in re ab eadem congregatione stabilitas[11]; animadvertantque [26*v*] serio in earum effractores, summo studio observando, quae in illis sunt constituta.

Ad 23.m respondetur – Non apparet cur non sit faciendum, quod regula petit.

De casibus conscientiae

24º – Regulae 16 17 18: Circa regulam 16 17 18 idem prorsus dicimus, quod iam antea dictum est in regulis provincialis 24 25. Illud tamen circa regulam 17 adnotandum est, ut bis saltem in hebdomada collationes casuum habeantur.

Iniungendum videtur nostris, ut aliquoties singulis annis, in collationibus casuum conscientiae casus quosdam prudentiales discutiant, ut de modo imponendi penitentias et similia. Ita enim fiet, ut novi confessarii in re tanti momenti a veteranis et exercitatis viris veram et securam praxim discant.

In tota Hispania ad casuum collationem conveniunt omnes sacerdotes et praesidi suppares, et aequales; et singuli circa casus, pridie publice in tabella affixos, sententiam auctoris, quem a praeside praestitutum habent, pronuntiant; et quid etiam ipsis videatur, proponunt. Tandem, praeses sententias auctorum et patrum auditis et perpensis, suam ipse, quam sequendam iudicet, declarat; iam si alicui circa propositam a praeside sententiam aliqua se offert dubitatio, eam proponit, cui praeses, pro viribus, satisfacere conatur. Hic modus suavis ac facilis et maxime utilis semper visus est. Eo enim graves doctores, quorum iudicium in casibus conscientiae potissimum spectandum est, nequaquam a casibus arcentur. Aliique patres multa ab illis discunt, magnopereque laetantur, cum decisiones casuum doctissimorum hominum iudicio probatas intuentur. Atque ita videtur haec ratio habendi casus prorsus in Hispania retinenda.

Casuum vacationes ita instituendae videntur, ut a vigilia Nativitatis usque ad festum Circumcisionis Domini nullae collationes habeantur; et duobus quindecim ante et post paschalia. Vigentibus autem aestivo tempore caloribus, vacabitur per mensem et dimidium, vel ad summum per duos menses, arbitrio provincialis; qui hac in re, adhibita praevia consultatione, decernet, quod provinciae magis e re fore deprehenderit.

Ad 24.m respondetur – Placet totum, quod dicitur de casibus, ut fiant collationes bis in hebdomada, et de rebus provincialibus et modo hîc exposito, et vacetur temporibus hîc expressis.

De philosophia

25º – Regula 24: Idem dicimus, quod in regula 33 provincialis est dictum. A regula 27 usque ad 31 idem iudicium fecimus, quod tulimus in regula 36 provincialis.

Ad 25.m respondetur – Idem respondetur quod supra dictum est ad 33 regulam provincialis. Et ad regulam 27 usque ad 31 rectoris idem dicitur, quod supra ad 36 provincialis.

[11] Quid congregatio generalis quinta (1594) de opinionum delectu decreverit, vide inferius, mon. 39.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Linguae latinae usus — 26º – Regula 32: Idem in hac regula occurrit, quod in regula 93 provincialis dictum est. Quod observandum iudicamus, ut in dicendis sententiis, cum casus conscientiae collationes habentur, omnes patres sensa animi latine exprimant.

Ad 26.m respondetur – Sicut supra ad 93 provincialis.

27º – Regula 38: Intelligenda est regula haec de scholasticis.

Ad 27.m respondetur – Ita est.

De praefecto studiorum, et praesertim, qui superioribus facultatibus praeest – Nihil occurrit.

Quomodo conservandi sint praeceptores – Nihil occurrit.

Quaedam alia scholarum adiumenta — 28º – Regula 58: Praeter hebdomadarias singulorum magistrorum exhortationes, in propriis classibus habendas, statuendum videtur, ut numquam cuique mensi una saltem desit exhortatio habenda in celebri aliqua classe, ubi omnes inferiores classes conveniant; et si res tulerit et consuetudine receptum sit, etiam philosophi. Poterunt quoque quandoque duae exhortationes in mense aliquo haberi, si in aliquo eventu particulari ita expedire iudicabitur.

Ad 28.m respondetur – Concedimus, ut faciant, quod provinciales iudicaverint commodius. [27*r*]

Regulae superioris facultatis praefecti[12]

29º – Regula 8: In hac re metodus iam tradita, nullum huic rei modum relinquit. Habetur autem dicta metodus in regula provincialis 7 8 9.

Ad 29.m responsum est supra in regula 7 8 et 4 provincialis.

De Scripturis – Nihil occurrit. – De scholastica theologia

30º – Regula 12: Professor, cum re agitata iubere debet praefectus, ut traditam solutionem explicet, is erit haud dubie, qui discipulo praeest.

Ad 30.m respondetur – Ita est interpraetanda regula.

31º – Regula 13: Antequam praefectus nominet eum, quem cum professorum consilio selegerit, qui habere debeat maiores seu generales actus, certiorem reddat rectorem, cui demandare cupit illam provintiam, et illius iudicio et sententia demandet.

Ad 31.m respondetur – Ista est regula universalis pro omnibus provinciis, et ita ubique servari debet.

32º – Regula 14: Quae a regula 14 usque ad 22 inclusive statuuntur, in Hispania servari nequaquam possunt, cum universitatum usus, cui nostri necessario se debent accommodari, contrarium obtinuerit; quin et in eadem Hispania in diversis provinciis invaluerunt distinctae admodum consuetudines, a quibus sine nota et incommodo nostri recedere non possunt. Ubi vero non fuerint universitates, provincialis, adhibito maturo consilio, quid in his omnibus statuendum sit, videat, rationemque harum regularum, quantum fieri poterit, habeat.

Ad 32.m respondetur – In universitatibus aequum est, ut magistri se accommodent ad usum aliarum. In reliquis vero collegiis observent, quod regulae statuunt; cum nihil obstare videamus, quod si aliqua subsit difficultas, ea proponatur nobis in particulari.

---

[12] Regulas praefecti studiorum superiorum (1591) vide in MP V 249-56.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

De philosophia

33º - Regula 27: De hac regula iam dictum est in regula 33 provincialis. Circa regulam 24 30 31 et 33 dictum est in regula provincialis 36 et 39.

Ad 33.m respondetur - Est eadem responsio, quae ad regulas provincialis 33 34 36 data fuit.

De casibus conscientiae

34º - Regula 64: Quod dictum est supra in regulas provincialis 23 24 25.

Ad 34.m respondetur - Ut supra ad regulas provincialis 23 24 25.

Divisio temporis et librorum — 35º - Regulae 66 67: Circa regula 66 et 67, omnibus videntur concedendae D. Thomae partes cum commento Caietani[13] et scriptores Societatis, et aliqui alii autores pro cuiusque captu, iudicio praefecti; et aliqui autores, qui in hac regula nominantur, parum idonei videntur, ut discipuli doctrinae S. Thomae afficiantur et eam sequantur.

Ad 35.m respondetur - Non videmus, cur Caietanus in primo anno concedi non possit. Quod ad reliquos expositores, [27*v*] modo ingenia non obruantur varietate et multitudine autorum, praesertim in primo anno, relinquitur iudicio praefecti, quinam cuique assignari debeant.

Regulae praefecti studiorum inferiorum[14]

Quales quaerendi informandique praeceptores — 36º - Regulae 2 et 3: De 2 et 3 regula idem dicimus, quod supra in regula 67 et 68 provincialis.

Ad 36.m respondetur - Regulae praefecti inferiorum facultatum. Respondetur idem quod ad 67 et 68 provincialis.

Quomodo praeceptores, dum docent iuvandi - Nihil.

Novos auditores admittendi ratio - Nihil.

Quomodo exercendi, excitandique sint auditores — 37º - Regula 25: Ab admodum R.P.N. Generali [petitur] ut mittantur ad provincias Hispaniae academiarum regulae, ut ex illis possit provincialis ea decerpere, quae consuetudini provinciae non dedecent iuxta morem patriae.

Ad 37.m respondetur - Pater Assistens procurabit mitti regulas academiarum Collegii Romani.

38º - Regulae 32 33 34: Quae iniunguntur his regulis, in collegiis ubi seminaria latinae linguae resident, veniunt intelligenda.

Ad 38.m respondetur - Nostri scholastici, qui humanioribus vacant, ad huiusmodi exercitia proprie tenentur, nec ulla ratione sunt eximendi ab illis, sive in seminariis separatis degant, sive in collegiis, ubi philosophi quoque cum theologis versantur auditores. Isti vero, licet cogi non debeant, sunt tamen hortandi ac suaviter inducendi, ut quoad possunt, conferant etiam ipsi aliquid eiusmodi, quod publice proponatur.

39º - Omnino servanda videtur provincialis regula 58[15] quae huiusmodi exercitia rarissima esse praecipit, ac praecipue cum vestibus tragicis. Eo inconsulto nec dialogi fiant.

Ad 39.m respondetur - Summopere probatur, quod dicitur.

---

[13] Thomas Caietanus de Vio O.P., cardinalis; cf. MP I-VII passim.
[14] Regulas praefecti studiorum inferiorum (1591) videas in MP V 256-67.
[15] Quae regula est de erudiendis abecedariis; eam videsis in MP V 237.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Auditorum examen et promotio ad superiorem classem — 40º – Regula 38: Quandoque in Hispania classis inferioris grammaticae ex duobus constat ordinibus, soletque fieri periculum de sufficientia scholasticorum bis in anno, singulis scilicet semetris et temporibus, ut a minimo ordine liceat ascendere ad altiorem eiusdem classis ordinem, et ab infima classe ad classem grammaticae huic immediate succedentem, haec consuetudo retinenda videtur. At nihilominus etiam observandum diligenter videtur, quod regula perscribitur.

Ad 40.m respondetur – Quandoquidem inferius, regula 56 satis est prospectum, ut apti quolibet tempore possint ascendere, standum est huius regulae praescripto, ut semel tantum in anno fiat solemnis promotio.

Pietas ac disciplina morum — 41º – Regula 60: Non solent in Hispania nec singulis scamna assignari, nec confessores propter multitudinem scholasticorum. Quantum attinet ad nobiles, servatur regula.

Ad 41.m respondetur – Servetur consuetudo loci in hoc.

42º – Regula 64 – Magis expedire videtur, ut singuli magistri suis discipulis imponant onus, sed si in aliquo dubitaverint, praefectum consulant. Idque observandum videtur iuxta regulam professoris 3.ae classis, quae omnibus magis communis est.

Ad 42.m respondetur – Potest praefectus per se vel per praeceptores facere.

Regulae professoris Scripturarum[16]

Nihil occurrit. [28*r*]

Regulae professoris scholasticae theologiae[17]

43º – A prima regula usque ad 5.am inclusive, idem dicimus, quod dictum est in regula provincialis 6 7 8 9.

Ad 43.m respondetur – Idem, quod ad regulam provincialis 6 7 8 et 9.

Explicatio S. Thomae – Nihil.

Quaestionum pertractatio — 44º – Circa 5.m – Dictum est in regula provincialis 6 7 8 et 9.

Ad 44.m – Idem quod proxime dictum est.

De dictando — 45º – Circa 18 19 20 21 et 22, omnino visum est omnibus provinciis Hispaniae retinendus usus dictandi eo modo, quo iam longo tempore est introductus. Nam si ita succincte ac breviter dictando esset, ut regula 20 et 21 praecipitur, contemptui haberentur nostrorum praelectiones. Harum enim finis precipuus non is, quem videntur sibi regulae praefigere, ut scilicet memoria teneantur praelectiones scholastici, nec curam habeant scriptorum; at finis in Hispania praecipuus in praelectionibus theologicis dictandis is est, ut scholastici calleant exacte rerum materias, librosque papiraceos habeant earundem praelectionum, in quibus perfecte materiae enodentur. Quod si uno spiritu praeceptor propositiones pronuntiare deberet, ut regula 19 iubet, cum quandoque, ut perfectum sensum reddat, paulo longiorem esse oporteat, et si bis eisdem verbis, terve verbo repetantur, comprehenditur quidem sensus, verba tamen nequaquam fideliter scribentur. Quare, qui minus circunspecti et cauti sunt, quandoque vel errores scribent, vel dissentanea a sensu magistri; et timidiores haerebunt passim, non parumque aliis molesti erunt quaerendo, an haec vel illa verba protulerit magister. Quod si magister non continuate suam praelectionem dictet,

---

[16] Regulas professoris Sacrae Scripturae (1591) vide in MP V 267-69.
[17] Regulas professoris theologiae scholasticae vide in MP V 269-76.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

sed dictando et explicando suam praelectionem ex utroque pertexat, ut dicit regula 22, nimis immorabitur in quaestionibus pertractandis, si tempore, quo suam propositionem explicans, a scribendo cessandum sit; quod si scribere debent propositionem a praeceptore prolatam, explicationi profecto nequaquam attendent; incassumque laborat magister suam explicando propositionem, quando discipuli non auscultant; fietque non raro, dum propositioni scribendae operam navant, verba explicationis scribant aliqua, existimantes propositionis esse verba, eritque magna in scriptis confusio et in animis perturbatio. Quare mos Hispaniae videtur omnino retinendus. Tum si, quod regula 20 praecipitur, observetur, ut scilicet non dictentur, quae in vulgatis atque in promptu positis autoribus reperiuntur, non habebuntur in scriptis explicite integrae rerum difficultates et quaestiones, vel adnotationes tantum scriptae erunt. Quod incommodum valde est externis, et nostris hic modus explicandi quaestiones erit parum utilis, multumque laboriosus, si quaestionem, integram ex diversis autoribus debeant expiscari. Haec et alia se offerunt incommoda proponenda. Quare servandus haud dubie est dictandi modus praescriptus regula 6 7 8 9 provincialis[18].

Ad 45.m – Alias tractabitur.

Censura doctrinae — 46º – Regula 23: Quandoquidem abstinuimus nos a definiendis propositionibus, locus nullus est huic regulae.

Ad 46.m respondetur – Bene habet, quod proponitur.

47º – Regula 25: De hac regula idem iuditium fecimus, quod tulimus in regulis rectoris 11 et 12; expungendae enim sunt hae regulae.

Ad 47.m respondetur – Idem, quod supra ad 11 12 et 13 rectoris.

Repetitiones — 48º – Regula 26: Non potest regula in Hispania servari; scilicet quod regula 27 praecipitur.

Ad 48.m respondetur – Satis est, si fiat quod regula 27 sequenti praecipitur. [28*v*]

49º – Regula 28: In Hispania magister praeest repetitionibus, atque ita sunt multo utiliores, cum facilius ipsemet magister possit suam mentem explicare auditoribus, illique magis se docibiles exhibent magistro, quam aliis.

Ad 49.m respondetur – Placet.

50º – A reg. 29 usque ad 34: Consuetudo est in Hispania, ut unus idque designatus iam singulis diebus repetat lectiones brevissime. Quae videtur retinenda, nisi tanta esset multitudo auditorum, ut duobus aut tribus ad minus esset deferendum.

Ad 50.m – Prospectum est in reg. 30 proxima.

51º – A 34 usque ad 39 – Idem dicimus circa has regulas, quod diximus in regula provincialis 45 et rectoris 58.

Ad 51.m respondetur – Idem, quod supra ad 45 provincialis regula.

Disputationes — 52º – 44 45: Nullo modo in Hispania potest talis consuetudo introduci. Est enim multum aliena ab ea, quam universitates observant et provintiarum usus obtinet.

Ad 52.m respondetur – Optandum et curandum, ut introducatur, ubi non est usus, cum utile esse constet, et Compluti ita fiat.

53º – Regula 49: Non potest observari in Hispania, ubi contrarium omnino obtinuit consuetudo; sicut dictum est regula 14.a praefecti superiorum facultatum.

Ad 53.m respondetur – Ut supra ad regulam 14 praefecti superiorum facultatum.

54º – Regula 52: Consuetudo patriae videtur observanda.

Ad 54.m respondetur – Actus ille potest quidem protrahi ultra tempus praefixum; at non contrahi citra horas duas et dimidiam.

[18] Quas videsis in MP V 231-32.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

55° – Regula 53: Sicut supra in regulis praefecti superiorum facultatum dictum est regula 13, admoneat prius praefectus rectorem.

Ad 55.m respondetur – Placet, ut prius rectorem moneat praefectus.

56° – Regula 56: Ubi commode numerus his conclusionibus designatus poterit servari, servetur; at, ubi iam obtinuit consuetudo a qua difficile licebit recedere, retineatur patriae usus.

Ad 56.m respondetur – Optime habet regula, et ita servanda est; nec usus alius admittendus.

57° – Regula 57: Sicut supra in regulis praefecti superiorum facultatum a regula 14 usque ad 22.

Ad 57.m respondetur – Ut supra ad regulam 14 praefecti superiorum facultatum.

Regulae professorum casuum conscientiae[19]

58° – Regula 7: Idem iudicium quod tulimus in regulis provincialis 24 25. – 13 14: Sicut supra dictum est in regulis provincialis.

Ad 58.m respondetur – Servetur quod dictum est in regulis provincialis 23 24 25.

Regulae professorum philosophiae[20]

59° – Regula 27: Solet semper praeesse conclusionibus magister.

Ad 59.m respondetur – Bene habet, quod dicitur.

60° – Regulae 33 34 35 36: Debita servata proportione, de vacationibus philosophiae idem dicimus, quod supra de vacationibus [29*r*] in regulis provintialis ab 85 usque ad 92.

Ad 60.m respondetur – Idem quod supra ad 15 et 19.

Disputationes — 61° – Regulae 52 53 54: Sicut dictum est in disputationibus theologicis, in regulis professoris scholasticae theologiae.

Ad 61.m respondetur – Ut supra ad 14 dictum est.

Censura doctrinae — 62° – 64: Iam non est locus huic regulae, quandoquidem nullae sunt opiniones definitae.

Ad 62.m respondetur – Aliquid in regulis, a quinta congregatione editis circa philosophiam in communi statuitur[21].

63° – 66: Tollenda est regula haec, sicut in simili casu dictum est in theologia scholastica.

Ad 63.m respondetur – Ut supra ad 23 et 26.

64° – 67: Regula retinenda est, sed opiniones, quae exempli gratia traduntur, expurgandae omnino, ne videamur aliqua in particulari definire.

Ad 64.m respondetur – Bene habet, quod proponitur.

De philosophia morali et mathematicis — De his iam dictum est in regula provintialis.

De collegiis ubi fuerint tres classes praeter unam humanitatis et alteram rhetoricae – Nihil.

---

[19] Vide eas *ibidem*, p. 277-78.
[20] Vide *ibidem*, p. 279-81.
[21] Vide decr. 56 congregationis generalis quintae (1594) in *Institutum S.I.* II 281-82 § 3; et inferius, mon. 39.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Regulae professorum tertiae classis[22] – Nihil.

Quotidianae exercitationes. — 65º – Pag. 194: In Hispania sufficit, ut in aliqua classe superiori lingua graeca doceatur – 1º quia non omnes parentes volunt filios suos ad nostros ventitantes linguam graecam edoceri, cum videant multo diutius esse in studiis detinendos; illi praesertim, qui pauperes sunt, aegre admodum ferent retineri tandiu filios in scholis, augereque inde sibi sumptus. – 2º quia experientia constat, non omnes pueros idoneos esse ad graecam linguam addiscendam. Idemque esto iudicandum de his, qui sunt grandiori aetate. Et multa alia incommoda sine dubio experiremur ex hac linguarum coniunctione; praesertim in inferioribus classibus.

Ad 65.m respondetur Professoris tertiae classis grammaticae. – Doceant linguam graecam in duabus classibus superioribus; nempe, in prima grammaticae et in classe humanitatis, donec experientia doceat, quomodo res succedat in aliis locis.

66º – 47: Cum terciani aliqui ad secundanos accedunt, iudicamus expedire, ut magister unus in propria classe persistat, ad continendos pueros in officio. Et experientia magistra, non expedit, grammaticae professores inter se decertare; sequentur enim aliqua incommoda consideratione digna.

Ad 66.m respondetur – Ut tollantur inconvenientia, moderabitur tempus; itaque experiantur, quomodo succedat, ter vel quater in anno [29*v*]. Sic enim potest poni substitutus in ea classe, quae caret praeceptore.

Promotio ad superiorem classem — 67º – 64: Dictum est iam, in Hispania in inferioribus classibus duas oportere fieri promotiones in anno.

Ad 67.m respondentur – Iam supra responsum est ad regulam 38, et reliquas praefecti classium inferiorum[23].

68º – De lingua graeca dictum est non posse in his scholis praelegi in Hispania.

Ad 68.m respondetur – Ut supra ad regulam 33 professoris tertiae classis[24].

69º – § 5: Circa § 5 eiusdem regulae diximus, in Hispania neque praeceptores, neque discipulos posse contineri sine intermissione intra gimnasium, nisi tantum per duas horas.

Ad 69.m respondetur – Ut supra ad regulam 89 provintialis[25].

70º – Commodius videbitur esse, si descendat e suggestu magister, et iuxta portam componet pueros, ne acervatim et cum multo strepitu egrediantur e classi.

Ad 70.m respondetur – Fiat, ut commodius ei videbitur.

71º – Non videtur permittendum, ut magistri discipulos plagis caedant, cum hoc virum religiosum magnopere dedeceat. Quare, ubique oportebit esse correctorem.

Ad 71.m respondetur – Non permittatur, et habeant omnes correctorem.

Regulae professoris secundae classis[26]

72º – Poterunt hae regulae integrae servari, quando nostrae scholae 5 classibus constabunt; at ubi sunt tantum 3, provincialis, habita ratione harum regularum, quid in posterum servandum sit, statuet: quod nequamquam amplius mutetur.

---

[22] Regulas professoris 3 classis (1591) vide in MP V 286-96.
[23] Vide MP V 262 reg. 38.
[24] Vide supra, Ad 65.m respondetur.
[25] Vide supra, Ad 20.m respondetur.
[26] Regulas professoris 2 classis grammaticae vide in MP V 296-98.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Ad 72.m respondetur – Iam in libro statutum est, quid agendum sit, ubi tantum sunt tres classes[27].

73⁰ – 24: Quantum ad linguam graecam spectat, iam supra dictum est.

Ad 73.m respondetur – Ut supra ad 65m.

74⁰ – 26 27: Non est introducenda catena in Hispania, sed punctis notandum est, qui patrium sermonem usurpet.

Ad 74.m respondetur – Non introducatur. Ita enim habetur in regula 27.

75⁰ – 32: De graecis iam diximus, et nunc dicimus, non esse pro bono ducendum.

Ad 75.m respondetur – Ut supra ad 65.

Regulae professoris primae classis

76⁰ – 2: Haec secunda regula et omnes aliae, ad hanc classem spectantes, servari poterunt, ubi quinque classe reperiuntur; at ubi tantum tres, relinquenda sunt haec provincialis iudicio, iuxta dicta in secunda classe.

Ad 76.m respondetur – Iam dictum est supra ad 72.

77⁰ – 13: Iam saepius de graecis dictum est.

Ad 77.m respondetur – Dictum est supra ad 65.

78⁰ – 59: Sicut diximus de graecis.

Ad 78.m respondetur – Ut supra ad 65. [30*r*]

Regulae professoris humanitatis

79⁰ – Haec omnia, quae hic praecipiuntur, ubi erunt 5 classes, praestari poterunt. Ubi vero tantum tres, iuxta dicta, in secunda et prima classe locum habebunt ea, quae hic praecipiuntur.

Ad 79.m respondetur – Regulae professoris humanitatis, ut supra ad 72.

80⁰ – 17: Non videtur quotidie vacandum scriptioni thematis extra classem. Experientia enim docet permultos illa omittere; et quia domi non habent, quos possint consulere scholastici tyrones; tertio, multi vel negligentia, vel ut se sine labore citius expediant, ad alios peritiores confugiunt, qui themata conficiant.

Ad 80.m respondetur – Servetur regula. Nam bona est, neque propter illa incommoda est deserenda.

Regulae professoris rhetoricae

81⁰ – 2: Rhetorica patris Cipriani solet in Hispania legi, haec enim videtur compendiosior et accommodatior illis provinciis.

Ad 81.m respondetur – Iam dictum est supra, in classe humanitatis legi rhetoricam P. Cipriani[28]. Si igitur rhetorica sit humanitati coniuncta, satis est illud; in classe vero rhetoricae, quae est ab humanitate distincta, debent legi libri in regula positi.

82⁰ – 35 36 37: Hae regulae in hac classe nequaquam observari poterunt; illaesae tamen in seminario nostrorum conservantur.

Ad 82.m respondetur – Dictum est supra ad 38.

83⁰ – 37: Cum haec classis in Hispania permixta sit ex classe humanitatis et rhetoricae, deturque dimidia intersecans classium exercitia, supra iam dictum est, eodem tempore expedit rhetoricae professorem adire suum gymnasium, quam alii magistri.

---

[27] Vide in MP V p. 311.

[28] Vide MP V 304 § 9.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Ad 83.m respondetur – Fiat, ut petitur, et eat professor rhetoricae eodem tempore cum aliis.

84º – Patribus huius deputationis visum est, proponendum Patri Nostro, ut breviori numero regulas comprehendat totque earumdem repetitiones evitentur.

Ad 84.m respondetur – Curabitur, ut haec omnia, quae petunt fiant, cum primum liber imprimetur.

19 – IV

Cum Pater Garsías Alarcón, castellanae ac toletanae provinciae visitator[1], sex graves ac doctos patres castellanae provinciae convenire iussisset, ut librum de Ratione studiorum attente perspicerent, et quid de illo patres Hispaniae Romam detulerant, quidque P.N. Generalis responderat[2], inter se conferrent, suamque in utroque sententiam dicerent, ipsi omnibus pensatis haec responderunt.

1.m – Universe et generatim loquendo, videtur, nec fieri posse nec expedire quidem, universam Societatem in tot particularibus rebus, quot in his regulis praescribuntur, convenire et conformari[3]. Pro varietate namque ac diversitate et regionum atque ingeniorum, quae ipsae ferunt, consuetudinum etiam ac studiorum, quae in dictis regionibus ac provinciis efflorescunt ac vigent, diversitas etiam magna, ut inter nostros sit quoad facultates, quas praecipue colere debeant, et rationem in illis progrediendi, necesse est.

2.m – Nec solum necessarium erit hispanos in multis ab aliis nationibus differre, sed etiam in ipsamet Hispania unam provinciam ab alia, imo in eadem provincia unum collegium ab alio, quod pendeant ab universitatibus, quae ibidem sunt, cum quibus convenire et conformari debent, ut Societatis studia ac literarum exercitationes magis eluceant ac externis magis probentur.

3.m – Sed ad theologiae ac artium facultates deveniendo (de his enim praedictis patribus commissum est, ut consulerent, omissis aliis inferioribus disciplinis, quae aliis committendae erunt), partes quidem omnes D. Thomae non videntur explicari posse minori, quam sexdecim annorum spatio. Quod patres Hispaniae, dum Romae essent, designarunt[4]. Aliter enim quaestiones ac difficultates nimium summatim ac breviter tangerentur potius, quam tractarentur, nec urgerentur sane, atque intime et radicitus elucidarentur, ut modo fit iuxta consuetudinem et usum universitatum salmanticensis et complutensis; in quibus quandoquidem viget et in hoc saeculo hactenus viguit scholastica theologia prae aliis totius orbis academiis, in nostraque Societate harum rationem et modum sequendo plures in hac facultate excelluerunt, ut videre licet in iis, qui ex his provinciis ad alias huius theologicae facultatis docendae gratia missi sunt, in iis praeterea, qui tam praeclare scripserunt, sane non videtur a ratione alienum praedictis universitatibus conformari.

Quod plane in hac provincia Castellae omnino apparet necessarium. Nam collegium nostrum salmanticense academiae illi unitum ac incorporatum est, atque adeo ad ipsius leges obligatum, ita ut non possint nostri, nisi eas materias suis auditoribus explicare, quae pro assignatione ac distributione illarum facta ab universitate ipsis obtigerint. Nec aliter fe-

---

[1] Garcia Girón de Alarcón S.I. (1535c-1597), hispanus, annis 1581-1594 assistens Hispaniae, anno 1596 visitator provinciae Castellae; cf. ASTRAIN, *Historia* ... II 404-05; et *Synopsis hist. S.I.* ... 634.

[2] Vide supra, partes I–III huius monumenti.

[3] Quod iudicium iam expressum est etiam in aliis huius monumenti partibus; vide mon. 19/ I-III superius.

[4] Vide: De scholastica theologia, in parte tertia huius monumenti.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

rent salmanticenses doctores, ut scholastici ipsius academiae nostras frequentent scholas, nostrosque audiant magistros, iuxta id quod, post longas de hac re lites, a supremo regio senatu decretum ac pro sententia pronunciatum est. [205*v*]

Vallisoleti vero eadem fere ratio est. Nam, etsi collegium nostrum non sit universitati coniunctum et incorporatum, lectiones vero in illo eadem hora habentur, qua in publica academia et quodam celebri collegio; ita, ut opus sit magistros nostros externis se se accommodare in materiis, quas discutiendas suscipiunt, ut auditores externos habere possint. Ex quo fit, ut ordo partium D. Thomae continuo sequendus non sit, sed saepius continget, ut absoluta materia de praedestinatione, ad eam partem, quae de incarnatione agit, progredi necesse sit, vel ad aliam de sacramentis etc.; pro ratione videlicet ac dispositione eorum, quae in gymnasiis universitatis et aliorum collegiorum eodem tempore legentur. Ob id etiam necessarium est, nostram docendae et explicandae theologiae rationem ac methodum ad eam, quam praedicti servant, accommodare; fusius scilicet ac exactius res pertractando; non ita summatim ac obiter, ut necessario fieret, si universa theologia a duobus magistris quadriennii spatio percurreretur.

Quod vero quadriennium praescribitur in nostris Constitutionibus 4 p.e c. 15 n^{0} 3^{0},[5] forsitan ita intelligendum est, ut ibi supponatur, audiendas fere quatuor lectiones ex 4 Sententiarum libris, secundum usum ac morem academiae parisiensis antiquum. Hac vero tempestate, qua theologiae materiae diligentius ac exactius in scholis traduntur atque dictantur, nec ut plurimum plures quam duae aut tres lectiones excipiuntur, non videtur fieri posse, ut ad tantam brevitatem res theologica reducatur.

4.m – Circa regulam 23.am provincialis[6] – Etiam videtur impossibile, ut duo magistri biennio omnes materias morales percurrant; satis certe erit, si praecipuas. Non enim requiritur, ut discipuli omnia a magistris excipiant, sed aliquid ipsorum labori ac speciali studio relinquendum est. Fundati enim, quod satis sit, in praecipuis difficultatibus, ipsimet proprio Marte propriaque industria reliqua poterunt in ipsis autoribus ac libris facilius perlustrare.

5.m – Circa regulam 40.am et 41.am provincialis – Videtur profecto maximum incommodum, ut eo tempore, quo cursus artium peragitur, philosophia etiam moralis et mathematicae nostris praelegantur. In tot enim artes excurrentes, nullam perfecte consequentur. Itaque, manci ac imperfecti manebunt in naturali philosophia et metaphysica, necessariis in primis ad ipsam theologiam. Aliis in regionibus ac provinciis ea fortasse sunt ingenia, ut haec omnia facile obtinere possint.

Partiri vero haec studia ita ut artium curriculo confecto, alium annum in philosophia morali et mathematicis audiendis ponant, et maioris sumptus fore videtur, et tempus in iis cum perexiguo fructu profundendum. Nam quod e morali philosophia necessarium est, postea in 1.a 2.ae et 2.a 2.ae D. Thomae videri potest. Mathematicae autem cum apud Hispaniam aut nihil aut parum in usu sint, exiguae videntur nostris utilitati esse futurae. Unde satis videtur fore, ut artium magistri, cum ad libros de Caelo interpretandos accesserint, aliquid simul ad sphaeram spectans, cum aliquibus mathematicis principiis, attingant, quemadmodum ut plurimum fieri solet. [206*r*]

6.m – Circa regulam 72.am provincialis et sequentes – Maximi videtur incommodi, ut philosophi, curriculo artium absoluto, antequam theologiae operam dare incipiant, ad grammaticam docendam vel rhetoricam audiendam divertant. Constat enim, ipsaque ex-

[5] **Vide MP I** 303.
[6] **Regulam** 23 provincialis (1591) videas in MP V 233.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

perientia satis compertum est, facile ipsis, quae e philosophia didicerunt, excidere, mentesque et ingenia obtundi atque hebescere; ita, ut difficilior illis postea ad theologiam aditus reddatur, ac eos in ipsa progressus efficiant, quos sane facerent, si a philosophia ad illam, nulla interposita mora, se transferrent. Commodius autem apparet, absolutis theologicis studiis et tertia probatione, grammaticam docere, quemadmodum ordinatum est a P.N. Generali[7].

7.m – Circa regulam 11.am 12.am et 13.am rectoris – Necessarium in primis videtur, quod ad Hispaniam attinet, moderari aut certe amplius explicare istas regulas. Imminet namque manifestum periculum, inquisitores fidei graviter offendendi, si absque illorum consilio, sententia et autoritate nos ipsi de propositionibus, quae male sonant, nostrum iudicium ac censuram feramus.

8.m – Circa regulam 26.am et sequentes professoris theologiae scholasticae – Nihil videtur immutandum in ratione ac methodo lectiones recolendi in quotidianis disputationibus, quam tenet haec provincia. Haec enim ratio semper omnibus adhuc probata est; in reliquis vero multum esse incommodi, saepius expertum. Idem etiam dicimus quoad modum actuum et conclusionum, qui apud nos est in usu. Est enim similis rationi ac methodo publice disputandi salmanticensis academiae, quae modo ita celebris ac illustris habetur. Cumque omnes, qui in hac regione sunt peritissimi viri, ad eam se rationem accomodaverint, assuetique sint, si nos novam aliam et inusitatam induceremus et valde absonum, illis videretur, et nostras literarias exercitationes, quas modo lubenter frequentant, vel omnino desererent vel saltem inviti adirent.

9.m – Sunt praeterea alia in hoc libro studiorum, quae difficultatem non exiguam habent. Et quidem, universim loquendo, difficile admodum apparet, regulas praescribi, quae in omnes provincias quadrent atque conveniant[8]. Et quaecunque illae sint (nisi de rebus valde generalibus praecipiant, et earum applicatio patribus provincialibus relinquatur), observari certe non poterunt, nisi toties in illis dispensetur, ut perinde se res habeat ac si tales regulae non essent.

19 – V – A

Instrución de lo que dispone el libro de Ratione studiorum[1] açerca de las escuelas menores para mayor inteligençia de las reglas y para declarazión de las cosas que en el dicho libro se remiten al uso de cada provincia y parezer de los superiores[2]; sacada de la consulta de maestros que para este efecto juntó el Padre Visitador Hernando Luçero[3] con el Padre Provincial Francisco de Quesada[4] en el collegio de Montilla en 25 de otubre de 1597.

Teniendo el P. Visitador orden particular de Nuestro Padre para hazer executar lo ordenado por su Paternidad en el libro de Ratione studiorum, y queriendo practicar lo que toca a las escuelas menores, aviéndose ayudado de la diligencia examen, y parezer de algunos padres que en esto lo podían dar, hallo no aver tantas dificultades como a algunos se

---

[7] Vide in tertia parte huius monumenti: Ad 18.m.
[8] Vide supra, § 1.
[1] Crisi subiicitur Ratio stud. anni 1591; cuius textum vide in MP V 229 ss.
[2] Vide reg. 96 provincialis (1591) in MP V 242.
[3] Ferdinandus Luçero S.I. (ob. 1625), hispanus, visitator provinciae baeticae anno 1597, et praepositus provinciae toletanae annis 1599-1602 et 1611-1615; cf. *Synopsis hist. S.I.* 658; et ASTRAIN, *Historia* ... III 206.
[4] Franciscus de Quesada S.I. (ob. 1628), hispanus; praepositus provinciae baeticae annis 1597-1600 et 1607-1611); cf. *Synopsis hist. S.I.* ... 658, et ASTRAIN, *Historia* ... III-IV passim.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

les avían representado, atento que Nuestro Padre tiene dipensado que las 2 oras y media no sean continuadas[5], y que no se lea griego si no fuere en la clase de mayores a juiçio del superior; y assí se ordena que se guarde al pie de la letra todo lo que en el dicho libro se dispone. E para mejor conseguir esto, todos los maestros tengan las reglas que les pertenezen impresas o trasladadas.

Distinctión de clases

En esta provincia así como por las razones que da el Praxis reg. 61 y 62 tertiae clasis[6] en Sevilla, Córdova y Granada la tercera clase de gramática se divide en la de mínimos y menores, assí también en los mismos collegios es necessario que se junten en una clase los externos que el Praxis señala para dos, como en Sevilla, Córdova, Granada y Écija, en la clase suprema se unen la de humanidad y retórica; en Granada y Écija en la que llamamos de medianos, se juntan las que llama el Praxis prima et secunda grammaticae como el mismo lo dispone in collegio trium clasium. [569*v*]

Repartimento de lo que se ha de hazer en las clases de mínimos y menores que llaman en Sevilla primera y segunda, y en el Praxis ordo inferior et superior terciae clasis in reg. 61.

Para mayor declaraçión de lo que perteneze a cada una destas clases, se advierte que la de mínimos es el orden inferior terciae clasis grammaticae. En el qual se ha de enseñar a declinar y conjugar números y personas y concordançias que en la arte grammaticae desta provincia corresponde a la primera introducçión del sintaxis que dize el libro.

Conforme a la reg. 17 y 19[7] dará latín el maestro quando aya estudiantes capazes para ello, el qual no passará de 3 ó 4 renglones. También leerá a su ora las epístolas selectas de Cicerón que imprimiran en Córdova, y la lecçión no pasará de 3 ó 4 renglones construyéndolos llanamente ex reg. 25.

La clase de menores que llaman en Sevilla la segunda, y en el Praxis superior ordo terciae clasis.

En menores se han de enseñar géneros, pretéritos y supinos, las notiçias y los oficios, y construcçión común de los casos o reglas generales del sintaxis, sin tocar en construçión figurada, ni otra cosa; y aun de estas cosas las que viere que superant puerorum captum, las deje o las toque superfiçialmente como lo dize la reg. quinta terciae clasis[8].

Perteneze también a esta clase enseñar a declinar y conjugar más perfectamente los nombres y verbos anómalos ex reg. 51[9].

Advertençias cerca de las demás clases — Secunda clasis grammaticae es la clase de medianos en Córdova, y la [570*r*] que llaman tercera en Sevilla. En esta, ni en otra no se dicten notas sobre el sintaxis fuera de lo que está en el Padre Manuel Alvarez[10].

Prima gramaticae es la que llaman quarta en Sevilla, y mayores en Córdova; mas en la de Sevilla por justas razones no se leerá nada de prosodia.

---

[5] Provinciae Germaniae superioris patres, qui anno 1587 Rationem studiorum (1586) examinarunt, etiam hanc quaestionem posuerunt: Utrum coniunctis horis sit docendum in scholis, an disiunctis; argumenta quoque haud pauca proferebant in utramque partem (vide MP VI 420-26). P. Generalis anno 1590 diremit quaestionem hunc in sensum: «Curent omnes ne fiat ista horarum divisio in lectionibus»; vide *ib.* p. 420 adn. 12 et 423 adn. 13. — Etiam patribus hispanis idem respondit P. Generalis anno 1594: «Curandum est ut ubique servetur continuatio duarum horarum cum dimidio»; vide supra, in tertia parte huius documenti: Ad 20.m.

[6] Regulas 61-62 videas in MP V 261.

[7] Regulas 17 et 19 videsis in MP V 287 et 288.

[8] Quam regulam quintam vide *ib.* p. 286.

[9] Regulam 51 videre est *ib.* p. 290.

[10] Emmanuel Álvares S.I. *De institutione grammatica libri tres;* cf. MP II-VII passim.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

En estas dos clases, y en la de menores que llaman segunda en Sevilla en lugar del griego se podrá hazer exerçiçio, o pasar, o leer algún auctor acomodado, a juizio del prefecto y maestro.

Renovazión de estudios

La renovaçión de estudios se hará el primer día de otubre por la tarde con una oraçión o colloquio sin que aya otra lectión, en escuelas mayores, ni menores mas permítese que los maestros de theología y artes puedan leer por la mañana; y entonzes los maestros de latinidad sólo pasarán o alistarán sus estudiantes.

Horas de lecçión a la mañana

Desde 1 de otobre hasta pascua florida la señal pro prima es a las 7 de la mañana para que estén juntos los estudiantes a la media para oir missa, éntrase en leçión desde las 8 hasta las nuebe y media.

En este tiempo después de aver dado de memoria y correjido en particular algunos latines, y occupádose en el ínterin los estudiantes conforme a su regla aviendo repetido la lectión pasada, a parezido por justas razones que se lea el auctor, gastando el tiempo que su regla le se señale; y en el que les sobrare desta lecçión, y en la segunda hara los demás exerçiçios.

En la segunda lecçión se entra a las diez, y se tañe a salir a los tres quartos; y entonzes se dirá la letanía el tiempo que ubiere orden de deçirla, quedando siempre en su fuerça la regla del deçirla en la iglesia, el sábado en la tarde. [570*v*]

Horas de lecçión a la tarde

A la 1 y media se tañe pro prima y a las 2 a lecçión que dura hasta las tres y media; mas aviendo entrado el maestro y hecho oraçión con los estudiantes, la primera media hora que gastan en dar de memoria a los decuriones, no tendrá obligaçión de asistir allí. La segunda es de 4 a 5.

En Quaresma entran en lectión por la tarde a las 2 y media, y después de Pascua Florida se entra a las 7 por la mañana, y a la tarde a las dos y media; y si haze calor, a las 3.

Remissiones y vacaçiones

Desde 1º de junio hasta el último del mismo se ha de leer ora y media por la mañana, y a la tarde una ora. Mas ha de estar dada la lectión de memoria, así por la tarde, como por la mañana.

Desde 1º de julio hasta el día que se dieren vacaçiones abrá ora y media por la mañana, y una hora por la tarde.

Desde Nuestra Señora de setiembre hasta 1 de otubre se hará lo que se dijo del mes de junio; y en este tiempo entran en lecçión a las 7 media por la mañana, y a las 4 por la tarde; aunque el entrar en lecçión a la tarde puede ser media ora antes, o después conforme a los calores.

Por ser tan grandes los calores desta tierra, y dar lugar a los forasteros, darán los retóricos vacaçiones por Sanctiago, y las demás clases a postrero de julio; y durarán hasta Nuestra Señora de setiembre. Y en este tiempo podrán (si les pareziere al Padre Rector y al prefecto) dar orden los maestros como los estudiantes que quisieren venir se occupen y pasen entre sí.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Asuetos y fiestas

Todos los juebes del año quando en la semana no interviniere [571*r*] día de fiesta, serán asuetos por todo el día.

Noviembre – No ay lecçión la mañana de los defunctos.

Diçiembre – La víspera de Navidad todo el día no se lee.

Enero – La víspera de la Circunçisión y Epiphanía por la tarde.

Febrero – Lunes y martes de carnes tolendas, y miércoles de Çeniza por la mañana.

Abril – Desde el miércoles santo por la tarde hasta después de Pascua no se lee.

Mayo – La víspera de Pentecostés y Corpus Christi por la tarde.

Junio – La víspera de S. Ioan por la tarde.

Julio – La víspera de Sanctiago por la tarde.

Advertençias çerca de las reglas communes a todas las escuelas[11], y de otras cosas tocantes a su govierno

38 tertiae clasis – Notae dedecoris[12] sint, estar un poco en parte, mudar el lugar, palmetas, reprehensión del maestro, y no otras.

44 – Quando se da el latín para los magistrados, pueda el maestro leer algun auctor si tuviere lugar y luego dar el latín en las clases inferiores.

Al tiempo de las conclusiones en que concurren dos clases, por evitar la [571*v*] inquietud de los estudiantes, bastara que vaya el prefecto y algunos estudiantes que escoxiere el maestro.

76 – Cúmplase la regla de dezir la letura en la iglesia quando fuere capaz el sábado en la tarde[13], y podrá dezirla alguno de los maestros.

Porque no se menoscaben tanto las lecçiones en los días de sermón de Quaresma, se tenga una sola lecçión continuada de una hora y 3 quartos, y luego vayan al sermón[14]. Y si fuere menester, podrán anticipar la lecçión media ora; aunque en Sevilla por razones particulares se avisará lo que se ha de hazer; mas ni en Sevilla, ni en otra alguna parte se cierren las puertas de iglesias, escuelas, o porterías, porque vayan los estudiantes al sermón, o a la plática basta que los maestros los recojan con suavidad, y cuydado.

78 – Por escusar algunos desórdenes, se cumpla la reg. 78 que ninguno saque de lectión los estudiantes, y para ayudar a missa, sólo se llamen de mínimos, y entonzes los que señalare el maestro, ni los occupen el llebar, o traer recaudos, ni en escrevir, o trasladar algo[15].

85 – Los maestros no ecçedan de 12 açotes, ni el prefecto de 24[16].

92 – Los días de processiones, de jubileo, o quando se trae o lleba con solemnidad pública alguna imagen de devoción, no aya lectión la mañana o tarde, en que concurrieren porque es razón se acuda a la devoçión del pueblo.

---

[11] Regulae communes omnium scholarum in Ratione studiorum anni 1591 non habentur; eas solum invenies in Rat. stud. anni 1599. Numeri autem qui sequuntur, non respondent numeris regularum communium Rationis studiorum anni 1599. Quare supponi licet, ut post annum 1591 (quando typis edita est Ratio et ad provincias missa), et ante annum 1599 (quando iterum data est) conscriptae sint regulae quaedam communes, quae verisimiliter tempore praeparationis varias correctiones subierunt.

[12] De ignominiae notis vide Rat. stud. (1586/B) in MP V p. 200.

[13] Vide Rat. stud. (1586/B); MP V 227.

[14] Vide *ibidem*.

[15] Vide regulam 94 professoris 3 classis gram., in MP V 296.

[16] Vide regulam 85 eiusdem classis, *ibidem* p. 295.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Los dias de toros, o fiestas públicas de la ciudad, entradas de obispo, y en algunos castigos exemplares y raros, como degollar una persona principal, o otros semejantes, se permita no aver lecçión, mas no se publique antes que no la a de aver a este título.

Acudan los superiores con facilidad a los gastos necesarios de las escuelas, y den escobas, y caldera, y algunas esteras necessarias, máxime la de los asientos donde usan poyos en lugar de vancos, [572*r*] y pónganlo por gasto del collegio.

No se pida a los estudiantes para premios de conclusiones arriba de 3 reales a cada uno, si no es que el padre de alguno es rico, y quiere dar más y entonzes no se admitan más de 5 o 6 reales.

Atento que el trabajo de los maestros es grande, se les den dos colaçiones los días de ayuno, y los rectores sean fáçiles en dispensarles los días de abstinençias, y ayunos quando ellos representaren su neçessidad por sí o por otro.

Para oviar muchos inconvenientes que suele aver de ordenarse cossas en las escuelas, sin oir a los maestros, siempre que se ubieren de consultar cosas de las escuelas o estudios o estudiantes, no se traten sin hallarse presentes, y dar su parezer los maestros y prefecto como lo ordena la reg. 96 del provincial en el Praxis[17].

Los maestros exorten a sus dicípulos a que rezen todos los días el rosario, y los instruyan, cómo lo han de hazer, mas no se reze por communidad en los generales, ni en otra parte, ni se obligue a los maestros, ni estudiantes que lo hagan.

Porque la modestia y honestidad en los trajes pareze muy bien en todos, y más en los estudiantes, no se consientan en las escuelas guantes de ámbar, y a los que traen ábito ecclesiástico rosas grandes en los çeñidores, ni calçones de seda, ni medias de color, excepto pardo, morado, o leonado, ni mangas de seda descubiertas.

Quanto a la forma de los trajes, no se permita que nadie introduzga nuebas invençiones, mas guárdese lo que los estudiantes honestos commúnmente usan, y quando fuera deste se vieren en adelante algunos ecçesos notables, los maestros y prefecto avisen al Padre Rector para que él con ellos ponga conveniente remedio.

No por esto el prefecto ni maestros ni otro alguno sean nimios en querer con curiossidad examinar lo que traen vestido los estudiantes, sino quando lo supiere lo remedie y el prefecto procure [572*v*] remediarlo inmediatamente por los maestros con suavidad, y para que con la misma se execute, no se haga publicaçión en los generales o escuelas desta prohibiçión, mas tengan cuydado los maestros de executarla en particular en quien excediere.

Fuera de lo que en esta instructión va expresado, y de lo que está en el Praxis, no se impongan a los maestros ni a los estudiantes nuebas obligaçiones, ni para invitarlos a virtud, ni para despertarlos a las letras. [573*r*]

19 – V – B

Puntos controversos çerca del asiento de las escuelas menores, con los parezeres y razones de los padres que se hallaron en la consulta de Montilla en 25 de otubre de 1597

Aviéndose juntado por orden del Padre Visitador Hernando Luçero[1] en el collegio de Montilla para tratar de la execuçión del libro de Ratione studiorum, el P. Francisco de

[17] Quam regulam 96 vide in MP V 242.

[1] De patribus Luçero et Quesada vide supra, adn. 3 et 4 tertiae huius monumenti partis.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Quesada[2] provincial, el P. Melchior de S. Joan rector de Córdova, y el P. Antonio Linero rector de Montilla, P. Joan Ruiz y P. Melchior de Gadea compañeros del P. Visitador y P. Provincial, el P. Martín de Roa, P. Joan Martínez, P. Augustín de Quirós, P. Isidro Garçía, propusieron los maestros:

Primeramente, la dificultad que avía en continuarse las dos oras y media[3] así por la inquietud y viveza de los naturales, que apenas se pueden detener en las clases la ora y media que dura la primera lecçión, como por el alivio de los maestros que al fin descansan y entran en la segunda lecçion con nuebo aliento; añadiéndose a esto el probecho de los estudiantes, que por lo menos gastan un quarto de ora en repasar lo oydo, y conferir unos con otros. Finalmente, dijeron que Nuestro Padre avía dispensado en esto con España según se escribió en el quaderno de la consulta que sobre esto mismo juntó en Sevilla el P. Bartolomé Pérez[4] como se verá en lo que se advirtió entonzes sobre la reg. 69 § 4[5]. Oydas estas razones, convinieron todos los padres, nemine discrepante, en que las lecçiones se tuviesen divididas con la intermedia, como hastaquí se avia hecho; y el P. Visitador encomendó al P. Martín de Roa que hiziese diligençia para buscar la carta de Nuestro Padre, en que avía aprobado esta costumbre[6].

2. Dificultóse quanto a la constitución de las clases cerca de la terçera grammatica, que en Córdova, Sevilla y Granada no se podía poner en [573*v*] un general y con un solo maestro, por ser el número de los estudiantes tan grande que no fuera posible caber en una clase, ni enseñarlos un maestro; y que así se avía de dividir necessariamente en dos, mayormente que la regla sesenta y una tertiae clasis[7] da liçençia y orden de haçello; y assí les pareció a todos los padres se hiziesse.

3. Supuesto que la terçera clase de grammatica se divide en dos, que son mínimos y menores, que llaman en Sevilla primera y segunda, se avían de unir la segunda y primera grammaticae en la nuestra de medianos y luego la de mayores avía de ser clasis humanitatis, y la quinta o suprema avía de ser puramente de retórica; porque assí lo dispone le libro de Ratione studiorum in collegio quatuor clasium[8]. Propusieron los maestros que la secunda et prima grammaticae no se podían unir ratione multitudinis; y por aver en Córdova y Sevilla tanta muchedubre en la clase de medianos, fue neçessario dividirla en dos, que son la tercera y quarta, que en Córdova llaman medianos y mayores; y como repartiéndose los estudiantes entre dos maestros, podían acudirles, y enseñarlos mejor; levantaron algo más la quarta que en Córdova llaman mayores; y quando vino el libro de Ratione studiorum, hallaron los maestros que correspondía a la que el libro llama prima grammaticae; y dejáronla, sin mudar nada.

Dudóse, pues, qué se avía de hazer de la clase de humanidad, si se avía de unir con la prima grammaticae, o con la de retórica. Dixeron los maestros que la prima y secunda

---

[2] De ceteris sociis, quorum nomina hîc occurrunt, en catalogus brevissimus: Melchior de San Juan S.I. (ob. 1639; cf. FEJÉR I/2 214). – Antonius Linero S.I. (ob. 1607; cf. *ib.* p. 124). – Ioannes Ruiz S.I. (ob. 1599; cf. *ib.* p. 206). – Melchior de Gadea S.I. (1543c–1626; cf. *ib.* p. 85); annis 1600-1603 fuit praepositus provinciae baeticae; cf. *Synopsis hist. S.I.* ... 658. – Martinus de Roa S.I. (ob. 1637; cf. FEJÉR p. 196). – Ioannes Martínez S.I. (ob. 1606; cf. *ib.* 139). – Augustinus de Quirós S.I., (ob. 1613 in Mexico; cf. *ib.* 188); annis 1617-1622 fuit praepositus provinciae baeticae; cf. *Synopsis hist. S.I.* ... p. 658. – Isidorus García S.I. (ob. 1604; cf. FEJÉR I/2 88).

[3] De modo docendi coniunctis vel disiunctis horis vide supra adn. 5 primae huius documenti partis.

[4] Bartholomaeus Pérez de los Nueros S.I. (1550c-1614) hispanus, praepositus provinciae baeticae annis 1589-93; vide *Synopsis hist. S.I.* ... 657, et MP IV 798.

[5] Vide adn. in reg. 69 § 4 professoris 3 cl. gram., infra, p. 183.

[6] Quam epistolam autem Patris Generalis ad provinciam baeticam datam, non invenimus.

[7] Regulam 61 professoris 3 cl. gram. vide in MP V 291.

[8] De collegio quattuor classium vide *ib.* 311.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

grammaticae no se podían unir ratione multitudinis, la qual en ninguna manera podría caber en los generales. Item que la de humanidad no se podía unir con la prima grammaticae. Lo 1º porque aviéndose de detener doblado tiempo en este general los estudiantes, sería también neçessario dividirlo en dos, para lo qual no ay paño en esta provincia. [574*r*]

Lo segundo, porque si en mayores, que llaman quarta en Sevilla y en el libro corresponde a la prima grammaticae, se enseñase lo que perteneze a la clase de humanidad, y se leyese toda la prosodia y el compendio de la Retórica de Cypriano[9], no sería posible hazer que entrase en el general de retórica; porque no son bien afectos a estas letras; y aun agora con no se tocar en la de mayores en cosa de retórica, ni de hazer versos, nos vemos en mucha dificultad en hazer que oyan retórica los estudiantes, y en aviendo curso de artes, se nos van.

Los 3º, pareze mas conforme a lo que el libro dispone, porque nunca junta la clase de humanidad con la prima grammaticae como se ve in collegio trium clasium[10].

Lo 4º, porque para hazer esta división y unión de clases en la forma que aquí se ha dicho, ubo liçençia de Nuestro Padre General, como se dize en el quaderno de la consulta que hizo el P. Bartolomé Pérez[11], provincial, en el collegio de Sevilla.

Convinieron en que se hiziese assí todos los padres, excepto el P. Isidro Garçía, que dijo que le parezia que en Córdova se podría poner la clase de humanidad distincta de la de retórica, mas no respondió a los inconvenientes ariba dichos. Y el P. Antonio Linero dijo que no obstante que le parezia no ser conforme al Praxis, con todo eso juzgava que era forçoso unir la dicha de humanidad con la de retórica por las razones arriba dichas; y añadió el P. Provincial que este era un caso particular de que no hazía mençión el Praxis, y assí le parezía que si Nuestro Padre supiese las razones que acá teníamos para hazer esta unión de clases, la aprovaría, y daría por muy justa, y en esto convinieron todos.

4. Pidióse de Sevilla que, no obstante que en la quarta, que es la prima grammaticae, se debe leer una incoaçión de prosodia, se dispensase en este [574*v*] particular en Sevilla, atento que si se leyese la dicha incoaçión de prosodia, no sería posible de tener los estudiantes para oyr algo de retórica; y se irían a oir artes y otras facultades que tienen a mano en las unibersidades de la ciudad, y se a esperimentado ya este inconveniente, y por escusarlo se hordenó también en la consulta que hizo el P. Bartolomé Pérez çerca del Praxis, que se dejase de leer la prosodia en esta clase quarta de Sevilla. Y esto mismo parezió agora a todos los padres nemine discrepante.

5º Cerca de la reg. 69 de la tertia clase que es común en la división de oras[12] a todos los generales, pidieron los maestros se les diese liçençia para antiçipar la lecçión del auctor al correjir los themas, supuesto que el prefecto tiene facultad por su regla 13[13] de poderlo hazer por justas causas al prinçipio de cada año; y los maestros en la división de las oras y exerçiçios de cada día tienen facultad en la regla segunda de variarlo con acuerdo del prefecto iustis de causis. Dieron pues por razón, lo 1º que aquella es la mejor ora del día, y assí los maestros, como los estudiantes, entran con mayor brío para leer, y oír con mas probecho y atençión. - Lo 2º, que los maestros lleban estonzes más in promptu la lecçión que acaban de estudiar, y recapaçitar, y dilatándola mucho tiempo, y occupándose en otros exerçiçios, se distraen y aun llegan cansados al tiempo del leer, y no lo hazen tan conmoda-

---

[9] C. SOARES S.I., *De arte rhetorica libri tres;* vide MP II-VII passim.
[10] Vide MP V 311.
[11] Vide supra, adn. 4.
[12] Vide: Quotidiana temporis ratio et divisio in 3 cl. gram.; in MP V 292-93.
[13] Regulam 13 praefecti stud. inf. vide *ib.* p. 258.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

mente. – Lo 3º, por ser el uso común de las unibersidades y escuelas de fuera, con quien concurrimos, hazerlo assí, y reparan y aun se ofenden de que no leamos auctor en aquella ora, pareziéndoles que se haze menos en corregir los themas. Y este inconveniente se haya experimentado el tiempo que se comenzó a executar el Praxis en esta provinçia. Convinieron en que se hiziese assí todos los padres [575*r*] nemine discrepante.

6º Cerca de las remisiones y vacaçiones que en la instrucçión que se envió a los maestros[14] van señaladas por ser más que las que el libro determina[15], ubo dificultad; y diéronse las razones siguientes para que se debiesen dar. – Lo 1º porque los calores de la tierra son exçesivos, y aunque algunas vezes se an querido estrechar las vacçiones, no se ha podido llebar adelante. – Lo 2º porque se esperimenta que con los sustitutos en este tiempo no se haze nada, como lo advierten las reglas, y assí ellos como los estudiantes no pueden llebar los calores, y el sudar continuamente. – Lo 3º porque en entrando el día apenas se puede andar por la calles por el fuego que haze, y muchos no dexan venir a sus hijos por esta causa, y a los que gustan de enviarlos se les acude dando traza que se occupen y pasen entre sí con orden del maestro. – Lo 4º porque los forasteros, que es gran número maxime en Cordova, se van todos a sus tierras, y quedan tan despoxados los generales, particularmente los más superiores, que a vezes no ay 6 estudiantes a quien leer. – Lo 5º porque la regla 88 del provincial[16] dize que se guarden las vacaçiones que allí se señalan, si no fuere donde la necesidad de los forasteros obliga a cesar todo el mes de setiembre o otobre, y acá ay esta necessidad por agosto, y parte de julio, y de setiembre, y la regla 86 da a entender que se guarden las vacaçiones que allí se señalan, sino fuere donde la necesidad de los forasteros obliga a çesar todo el mes de setiembre o otubre, y acá ay esta neçessidad por agosto y parte de julio, y de setiembre, y la regla 86 da a entender que se guarden las vacaçiones, quas vel omnibus vel singulis provinciis convenire iudicatum fuerit.

Convinieron en esto todos los padres, excepto el P. Melchior de S. Joan rector de Córdova, que un día le pareció que no se alargasen; mas el día siguiente, reconoçiéndose lo que se avía resuelto [575*v*] en la consulta passada, confirmó lo que los padres avían determinado, y añadió en favor dello que por acá no avía entre año plurium dierum vacaçciones como en Italia y Cerdeña, de las quales el atestiguó.

19 – V – C

Lo que se ha assentado en esta provincia de Andaluzía conforme al libro de Ratione studiorum acerca de algunas cosas que se remeten al P. Provincial, y otras en que avíra duda acerca de la practica, y algunas que se proponen a N. Padre General para que Su Paternidad ordene lo que ha de quedar assentado, es lo seguiente:

Acerca de las reglas de provincial[1]

Reg. 6 7 – 1º La distribución de tiempo que acá ha parecido para las 4 partes de S. Thomás, va en papel aparte[2], en execución del orden que N. Padre dió de que las provincias de España le representassen a Su Paternidad la distribución que juzgaran de las 4 partes de S. Thomás.

---

[14] Vide: Remissiones et vacationes; supra, in prima parte huius documenti.
[15] Vide: Vacationes et dies festi; in regulis provincialis; MP V 241-42.
[16] Regulam 88 provincialis (1591) vide in MP V 241.
[1] Regulas provincialis (1591) vide in MP V 231 et ss.
[2] Vide inferius: El repartimiento; p. 186-87.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

2º Ya se ha introduzido en Sevilla y en Córdoba que aya tercero lector de theología scholastica, el qual lee por Sancto Thomás more scholastico las materias morales de theología, y se hallan bien. Las razones son: La primera, quedan más aliviados los dos maestros de especulativo, leyendo este tercero (aunque con más brevedad) lo que a sus materias morales cabe en S. Thomás de especulativo. – La 2ª, que assí pueden correr más en breve las partes de S. Thomás, y oír en los 4 años los nuestros más materias dellas. Y si se pusiesen tres leciones de especulativo, no tienen salud, para oír en esta tierra otra quarta de moral, sin gran daño de la salud, porque es gente que estudia con veras, y no conviene que estén sin leción de moral. – La 3ª, porque esta leción se recibe con más gusto de los oyentes y maestros, y se lee más gravemente y más a provecho de los nuestros y otros que son perfectos theólogos.

3º Esta lición deste tercero maestro de moral que se ha dicho, es en Sevilla alternis diebus con el de Escriptura (para todos los nuestros) por no aver lugar para leer cada día 4 liciones por el concurso de la universidad. Pero en Córdoba, donde no ay universidad, se lee cada día Escriptura y moral, divididos los oyentes entre estos dos maestros, porque no oigan los hermanos 4 leciones al día por la razón dicha; y conseguientemente en Sevilla que lee este maestro de moral alternis diebus, tiene (guardando la proporción de su lición) menos conferencias y conclusiones que los dos de especulativo. Pero en Cordoba que lee cada día, tiene tantas conferencias y conclusiones como los dos de especulativo. Y porque este tercero maestro, que según la regla 7 y 8 se ha introduzido, parece que diferencia algo del tercero que se dize en la regla 6, y del extraordinario que se trata en la reg. 8 siguiente y en la reg. 12 del maestro de casos[3], se pide a N. Padre General confirme a este maestro según la forma dicha, pues ay en esta provincia quien lo pueda ser y se han hallado bien con él, y ay las razones dichas. Y los maestros de especulativo podrán ir según diversas ocasiones a juicio del Padre Provincial remudándose con este maestro, y aprovecharse cada uno dellos en todas suertes de materias.

24 – Es más conforme a esta regla no obligar a los estudiantes theólogos que acudan a las conferencias de casos, si no fueren sacerdotes; pero dáse licencia a los theólogos de 4º año que puedan acudir a ellas; los passantes, aunque no sean sacerdotes, acudan a ellas.

25 – A los maestros de artes y latinidad que propusieren no ir a casos por justas causas que tengan para ésto, les dé licencia con facilidad el provincial.

28 29 – Los oyentes de hebreo ordinarios sean los que estas reglas señalan[4]. Los demás, si algunos uviere mui aptos para salir bien con ella, el rector los proponga al Padre Provincial. Y fuera destos, si algunos otros dessean oyr esta lengua, pidan licencia al Padre Provincial. Leerá el maestro media hora, como se dirá en las reglas del maestro de hebreo, et quae circa regulam 18 professoris philosophiae dicuntur in fine.

30 – Esta academia se introduzirá en este modo, que cada semana tengan un día tiempo señalado, en que los que uvieren oydo hebreo, como esta regla dize, se junten y confieran entre sí algunas cosas desta lengua; y repártanse entre ellos algunos exercicios de una semana para otra; y lean liciones por su rueda assí en el refectorio, como en esta hora señalada; en la qual siempre ha de aver algun praesidente, al [2] qual particularmente incumba el govierno desta academia, y que pueda satisfazer a las preguntas que unos a otros pueden hazer.

32 – De los 6 meses para repetir el curso de artes se dirá despues regula 48[5].

---

[3] Vide regulam 12 professoris moralis; *ib.* p. 278.
[4] Regulas 28 et 29 provincialis vide in MP V 234.
[5] Regulam 48 provincialis vide *ib.* et reg. 48 prof.is phil.ae; inferius, p. 181.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

33 – Estos años de oyr humanidad y rethórica se an de entender contando en ellos los que han oydo los nuestros antes de entrar en la Compañía.

35 – El maestro de casos leerá a los que de nuevo fueren a oirlos (pues en esta provincia se leen solamente a los nuestros en un colegio aparte) lo que uvieren menester de las Sumulas[6] para salir bien con los casos de conciencia.

36 – Los que despues del examen quedaren dudosos, se podrán escrivir en un cartapacio, nombrando los examinadores, conforme al orden que vino los días passados de Roma[7].

40 – Esta lección de philosophía moral no se puede introduzir en esta provincia, porque no tendrán oyentes de los de fuera, porque en acabando el curso, luego quieren los de fuera oyr theología; y los de casa, como están agora los collegios, son muy pocos los de cada curso, que no passan de tres o quatro; júntase a esto que mucho dello de theología moral tratan los theólogos en la I–II y en la II–II.

41 – Supuesto los pocos que acaban en cada curso, no se puede introduzir la academia de matemáticos que esta regla[8] pide por agora.

42 43 – Estas se podrían ir introduziendo como tuviéremos maestros para ello; y aora avrá semestre de matemáticas, como se dirá en sus reglas.

45 46 – En todos los collegios desta provincia se guarda la costumbre que hasta aquí; sólo en Sevilla, porque aya dos liciones por la mañana, y tiempo de passallas porque no pueden concurrir con la universidad, comerán de invierno un quarto después de las onze.

§ – Quanto al començar y acabar de las liciones, después se dirá.

§ – El orden quotidiano de entrar y salir de licion mañana y tarde en todo el invierno sea el de hasta aquí, y el de los meses de calor después se dirá y de los días de vacaciones regula 51 et 52.

47 – Destas conclusiones se dirá después en las reglas del maestro de theología.

51 – Las vacaciones durarán solos dos meses así las de los philósophos, como las de los theólogos. Los meses serán julio y agosto. Hasta las vacaciones leerán los theólogos desta forma: en Sevilla todo el año por la mañana lee una lición el maestro de especulativo, y otra alternis diebus el de Escritura y el de moral; y en la tarde una de especulativo. En Córdoba leen de la misma manera todo el mes de junio y setiembre. Y desde 1º de octubre hasta junio leen quatro lectiones, dos a la mañana, la una de especulativo, y la otra de Escritura; y dos a la tarde, la una de moral y la otra de especulativo. La causa desta diferencia entre Córdoba y Sevilla se dixo circa regulam 6 provincialis.

Los artistas de 1º y 2º año desde 1º de octubre hasta principio de junio leen hora y media por la mañana, y una por la tarde. Pero en todo junio y setiembre no leen sino una hora por la mañana, y otra por la tarde; sin tener afuera hora de conferencias. De los del 3º año se dirá en las reglas del maestro de philosophía, de los maestros de latín se dirá regula 47.

53 – En días de fiesta parece que suppone esta regla, que no han de ir todos los hermanos al campo. Pero ratione necessitatis podrá el superior dispensar con alguno.

55 – En esta provincia por causa que los collegios no pueden sustentar tanto número de estudiantes, el seminario está en un collegio de por sí, y en él es de ordinario prefecto del seminario o el rector, o el prefecto de los estudios de latín, como se dira regula 32 praefecti studiorum inferiorum.

---

[6] Summulae, seu logicae compendium, quod initio cursus philosophici tradebatur auditoribus; cf. MP V 234 § 32.

[7] Vide instructionem Patris Generalis, die 23 aug. 1597 datam: Risposta sopra alcuni dubii intorno l'esito de logici; in *Stud. 3/c*, fasc. 1, doc. 10.

[8] Regulam 41 provincialis vide in MP V 236.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

61 – Al P. Juan Martínez se ha commetido reduzga a méthodo más fácil y más claro la Grammatica del P. Manuel Alvares.

67 – Pratíquese esta regla estas vacaciones que vienen, para que se experimente cómo sale.

73 – Ordinariamente el tiempo más apto que se ha esperimentado en esta provincia para poner a leer grammática los nuestros, es en acabado la primiera probación: – Lo primero, porque en interrumpiéndoles el curso de sus estudios, quando después vuelven a theología, vuelven cansados, y no toman los estudios con las veras y fervor que conviene. – Lo segundo, porque en este tiempo estan más dispuestos para tener de buena gana este ministerio. – La 3º, porque son ia más hombres (porque en esta provincia los que se reciben en la Compañía, son ordinariamente de poca edad) y más hechos, de más prudencia y peso para governar los estudiantes y enseñarlos; y así se pide a Nuestro Padre, confirme este orden que acá se ha esperimentado ser más útil. [3]

75 – Suppuesto el orden arriba dicho, no parece que ai para qué detener en oir rethórica a los philósophos que han acabado el curso, si ya la han oído en el seminario.

84 – Procúrese que cada año aia una distribuçión de premios. 2º El rector consultará con el provincial, quando será tiempo de que se haga alguna comedia o diálogo.

87 88 89 – Los rethóricos sólo tengan un mes de vacaciones. Las demás classes, tres semanas por los grandes calores, y por los forasteros, según la razón de la regla 88, y por los calores grandes desde el 1º de junio hasta el fin destó. Más así ellos como las demás classes de latinidad sólo tendrán dos liciones por la mañana; la primera de una hora y la segunda de tres quartos; y por la tarde una de una hora. Y en todo julio todas las classes leerán una lición de hora y media por la mañana, y una de una hora por la tarde. Y en todo el setiembre no tendrán sino una leción por la mañana, y otra por la tarde. Las quales serán de hora y media, excepto la rethórica, que a lo menos en Sevilla será en la tarde de sola una hora por la particular razón del curso, que se comiença cada año a principio de setiembre, y casi no ai estudiantes en rethórica; y esto es lo summo que se puede intentar en esta provincia por los excessivos calores; y hasta aquí, con mucho, no se ha hecho tanto.

90 91 92 – Los días que no ai lición fuera de las vacaciones de cada año y del asueto de cada semana: La víspera de Navidad todo el día, todo el lunes y martes de carnes tollendas. Desde el miércoles sancto en la tarde hasta después de Pascua. Por la mañana sola el miércoles de la ceniça, y la mañana de los difunctos. Por toda la tarde la víspera de la Circónçisión, Pentecostés y Corpus Christi. Pero la víspera de la Epiphanía, de S. Juan Baptista y San Tiago abrá una lición en la tarde. Y los theólogos quando ay en latín una lición sola, por la tarde en Sevilla y en Córdova tendrán sola una. Pero ni en Córdova, ni en Sevilla ay conferençias aquel día. Todas las vacaçiones dichas serán communes a toda la provincia. Si por algunas raçones particulares en algún collegio fuere necessario dejar de leer más de esto, o por la mañana o por la tarde o por todo el día, darán sus raçones al Padre Provincial, el qual determinará lo que se a de hacer en el tal collegio.

Açerca de las reglas del retor[9]

Reg. 6 – Este día podrá ser el día del asueto o el día del domingo una hora antes de çenar en el invierno, y en verano de dos a tres.

[9] Regulas rectoris (1591) vide in MP V 242 et ss.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

10 – Por los grandes calores de esta tierra, y por salir muy cansados los studiantes del mucho studio de todo el año, no se puede guardar esta regla cumplidamente; lo sumo que pareçe se puede intentar hacer es que, en todo julio, aya en artes y theología repetiçiones cada día sacando el día de asueto y el día de fiesta. Y estas repetiçiones sean alternatim con la academia, que después se dirá de los que se imponen y enseñan para maestros de la gramática. Pero todo el mes de agosto, por ser mes en toda esta provincia de mucho trabajo por los excesivos calores, y muy ocasionado a enfermedades, pareçe que es muy neçessario que las tres primeras semanas de él totalmente se vague de studios. Y la última ya es uso que todos los studiantes se recojan a exerçicios para començar los studios. Lo qual se a experimentado ser de mucha utilidad. Y assí se pide a Nuestro Padre que en esta regla dispense con esta provincia.

32 33 – El retor y ministro tengan cuidado de haçer guardar esta regla con todas las demás communes y generales, y tendrán particulares síndicos secretos que les avisen de los que faltan en ellas. Y el prefeto de los studios inferiores tenga cuidado de avisar que hablen latín a los que oyen hablar en romançe, como lo diçe aquesta regla y la de su officio.

36 – Sólo se entiende esta regla en los actos generales. [4]

38 – Por no hacer esta regla parte en la mençión de maestros y sacerdotes operarios, pareçe que sólo habla con nuestros studiantes, los quales todos estarán obligados a scrivir en latín.

58 – En Sevilla y Córdova cada mes abrá plática general para los studiantes.

Açerca de las reglas del prefeto de los studios mayores[10]

18 – Antes que el prefeto avise al que a de tener los actos particulares o generales, propondrá al retor los que a él y a los maestros an parecido más aptos para tener los, para que el retor vea si serán los que el prefeto a elegido.

14 – Estos actos particulares no sean más de 4 cada año, y podránse tener destos 4 los que se pudieren según el número de studiantes y pasantes que ubieren. Y a estos actos no se convidan tantos de fuera como a los generales.

15 – Por los calores de esta provincia no se puede enteramente guardar esta regla; y assí el tiempo de tener estas conclusiones generales será a principio de otubre las primeras, al principio del invierno las segundas, al fin de abril las terçeras. Y quando no ubiera más de dos, puédense quedar las de henero. Los que presiden a los 3 actos que abrá, sean los tres maestros de theología de ordinario.

17 – En esta provincia no se puede introducir que, el primero que argumenta, sea doctor, porque las religiones y collegios argumentan por su antiguedad, y no envían a argumentar sino a studiantes y los maestros vienen a replicar.

22 – Para que se cumpla esta regla y se guarde la costumbre de poner una questión titular, de la qual se disputa primo loco, por la mañana el sustentante tratará esta questión, como es costumbre, pero disputándola. Y por la tarde podrá provar en breve algunas otras de sus conclusiones, como esta regla pide. Y si la titular tiene dos partes, provar la una a la mañana y la otra a la tarde.

39 40 – De éstas se dirá en la reglas del maestro de philosophía.

---

[10] Regulas praefecti studiorum superiorum vide *ib.* p. 249 et ss.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

65 – Por esta regla no tiene facultad el prefeto de señalar quien visite los aposentos de los hermanos para ver si studian, sino proponerlo al superior para que los señalen.

66 67 69 – En España pareçe cosa conveniente que, etiam el primer año, a todos se den las partes de S. Thomás con Cajetano[11]. Los nominales, como Gabriel, Gregorio[12] etc., no se den, sin mucho delecto, a los studiantes para que de ordinario studien en ellos. Scoto y Ricardo[13] no son sino para los más áviles, los quales an dado de sí muchas muestras de su ingenio. El dar en segundo año alguno de los sanctos, será conforme pareciere al prefeto.

Açerca de las reglas del prefeto de los studios inferiores[14]

8 – De la academia del hebreo ya está dicho regla 30 provincialis, la del griego se procurá poner in prática; aun con los lógicos y phylósophos, para que no olviden el griego que en el seminario an aprendido, principalmente si no salieron muy aprovechados en él.

16 – Los maestros no tienen facultad de passar de 12 açotes inconsulto prefeto, ni de 24 inconsulto rectore. [5]

28 – Pídase Nuestro Padre nos mande enviar las reglas que allá tienen las academias, para que tomemos de ellas, las que según el uso de la tierra acá se pudieren introducir[15].

32 33 34 – Estas reglas principalmente se entienden donde ubiere seminario de los nuestros de latinidad; cuyo prefeto de ordinario sea, (como se dijo regla 55 provincialis) el rector del que fuere prefecto de los estudios inferiores de fuera, si por causas particulares el provincial no ordenare otra cosa.

56 – Supuesto que nuestra 1.a y 2.a clase que son mínimos y menores, se incluyen en la 3.a de gramática según el libro, los exámenes generales destas clases, para pasar de mínimos a menores y de menores a medianos an de ser cada seis meses.

59 – Siempre esté presente a la missa uno de los nuestros, aunque sean sacerdotes, assistiendo cada semana uno por su rueda. Y la regla 74 de maestro de latín 3.ae clasis, que dice: qui sacerdotes non sunt etc., no obsta porque habla obligando a asistir simul omnes qui sacerdotes non sunt.

60 – No se puede guardar bien esta regla principalmente en las clases más inferiores, assí por el grande número de los oyentes, como por la inquietud de ellos; y porque en España no ay los inconvenientes que en otras partes. Aunque en común puede aver lugares señalados para las decurias de los más aprovechados, y para los de inferior y superior orden de cada clase.

44 – Bastará que el maestro dé a los estudiantes algo en que se ocupen este tiempo de vacaciones, como consta de la regla 69 professoris 3.ae clasis § 13, que es común a todos los maestros.

Açerca de las reglas del maestro de theología[16]

5 – Supuesto el tiempo que se pide para cada materia acá en España, esté obligado el maestro a acabar dentro deste tiempo todas las questiones de la materia que leyere.

---

[11] Thomas CAJETANUS de Vio card., *Commentarii in S. Thomam;* vide MP I-VII passim.
[12] De Gabriele Biel, germano et Gregorio Ariminensi, italo vide MP V 18.
[13] De quibus vide *ibidem.*
[14] Cuius regulas vide *ib.* 256 et ss.
[15] Regulae academiarum missae sunt provinciis Roma una cum Rat. stud. a. 1599; quas videsis in MP V 448 et ss.
[16] Regulas professoris theologiae vide in MP V 269 et ss.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

20 – Estos autores son como Soto[17], Medina[18], P.e Suarez[19], P.e Molina[20], P.e Belarmino[21], y otros tan communes como ellos. Y así se guarde esta regla remittiendo a ellos las cosas que fueren communes y no fueren muy dificultosas.

26 – Ya se a intentado algunas vezes[22], y no se a podido introducir.

27 – En este quarto de hora se pueden quedar los hermanos pasando con los estudiantes o preguntando al maestro, o pasar en casa.

30 – Más util es lo que en la 29 se pide; lo qual se practique con exactión por las muchas utilidades que tiene.

37 38 – Guárdese acerca déstas lo que está dicho arriba circa regulam rectoris 10.

39 – Esto se practicará a modo de conclusiones, y deteniéndose en provar la titular, y lo que esta regla dice.

40 – Porque desta manera los estudiantes de fuera no vienen a conclusiones, y los de casa son pocos en esta provincia, se suele leer la primera media hora, y después por la hora y media duran las conclusiones del sábado. Y supuesto que a de aver réplicas de los maestros, no pueden argumentar de ordinario más que dos estudiantes propuniendo cada uno un argumento, el qual dura 3 quartos con las réplicas; que pareçe harto moderado para lo ordinario en toda España. En estas conclusiones no a de aver probaciones, como se colige regula 50.

42 – Estas conclusiones se tengan alternis mensibus, y no concuran en un mes con los actos generales. Pero bien podrán concurir en un mes con los particulares; aunque no en una mesma semana. [6]

44 – Según esta regla, estas conclusiones mensales no an de ser de otras materias sino de las que an leydo los maestros a los estudiantes que sustentan.

45 – No pueden ser 3 los que argumentan; a lo menos no puede poner cada uno dos argumentos, supuesto que a de aver réplicas; y quando los sustentantes y presidentes fueren 3, añadiéndose (como se añade) media hora, puede aver 3 argumentantes, tres por la mañana y todos por la tarde. Y cada argumento con sus réplicas inviolablemente no pase de 3 quartos; y acabados, se deje el argumento, y el presidente resuma la resolución, y se pase a otro sin más réplica. Y para que no se quite lugar a los argumentos, aunque la regla 50 que se sigue, da licencia para que en estas conclusiones pueda aver probaciones, pareçe más conveniente que no las aya.

49 – El praefecto y retor señalen tiempo en que se tendrán los actos particulares según el número de los que ubiere de aver, y no convendrán en un mismo mes con los actos generales.

51 – Desta regla se saca que no se an de inprimir las conclusiones de los actos particulares, sino solas las de los generales.

52 – En los actos particulares se puede introducir que el primero que argumenta sea lector o persona que pueda leer theología, porque estas son de menos celebridad y no se combidan las religiones a ellas, y así puede ser siempre uno de los maestros, el primero, que argumenta, al qual se le den 3 quartos para argumentar, y nadie le replique. Si quisiere podrá poner dos argumentos dentro de los 3 quartos.

---

[17] Dominicus de Soto O. P. (1495-1560), hispanus theologus; cf. *Encicl. Catt.* XI 1002-04.

[18] Bartholomaeus Medina O. P. (1528-1580), hispanus theologus; cf. *ib.* VIII 598.

[19] Franciscus SUÁREZ S.I., *Commentariorum ac disputationum in tertiam partem Divi Thomae tomus primus* (Compluti 1590); cf. SOMMERVOGEL VII 1661 et ss.

[20] Ludovicus Molina S.I. (1536-1600), hispanus theologus; cf. *Encicl. Catt.* VIII 1221-22.

[21] Robertus BELLARMINUS S.I., *Disputationes ... de controversiis christianae fidei* (Ingolstadii 1586); cf. SOMMERVOGEL I 1156.

[22] In regula 26 professoris theologiae agitur de repetitione lectionum; vide MP V 272.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

56 – Supuesto que acá no se puede introducir que sean unas mismas conclusiones generales en los actos generales, que se tienen en toda la theología, sino que cada maestro y sustentante tiene sus conclusiones distinctas, de las que el otro defendió (para lo qual convendrá que uno no toque las questiones que otro a defendido, a lo menos de las que se a argumentado en las primeras generales) no pareçe conveniente que lleguen a número de 50 las conclusiones de los actos generales. Podránse poner las que cupieren (siendo, como el libro dice) en un pliego ordinario dexando suficientes márgenes. Las conclusiones de cada semana no pasen de 4, las de cada mes de 12; las de los actos particulares de 15, porque esto es más conforme al uso que a avido en nuestras escuelas, el qual dexa en pie esta regla.

60 – Esta regla se entiende de los actos generales y particulares, en los quales no argumentarán ex auditoribus, nisi doctiores. Lo qual también se procurará hazer en quanto ser pudiere en las mensales, así en argumentantes, como en sustentantes. Pero en las de cada semana todos argumentarán por su orden, porque éstas (según el libro) videntur esse disputationes privatae, ad quas regula 61 se invicem invitare debent professores.

Açerca de las reglas del maestro de casos[23]

22 – Acerca de la regla 2 y 3 se dirá aparte el tiempo en que el maestro de casos será bien que acabe cada materia según lo que sufre el uso de la tierra.

Acerca de las reglas del maestro de hebreo[24] solo se advierte que no lea más de media hora, y guarde bien su regla 4.

Açerca de las reglas del maestro de philosophía[25]

1º – Aunque el 1º y segundo año de artes es acá la lección de la mañana de hora y media, no es contra el libro no sólo por lo que esta regla remite al uso, sino porque en esta hora y media se pasan las lecciones en el general, como se desea en la regla 25.

El 3º año se desea tenga 3 lecciones, como se dirá luego, para poderse acabar cumpli-[7]damente el curso de artes en 3 años, pareçe necesario que el maestro de artes lea 3 lecciones el 3º año cada día, si pudiere, y que la una sea de metaphísica; o que se añade un maestro, el qual el 3º año lea metaphísica a los que an de acabar el curso. Y esto piden los maestros de Córdova y Sevilla.

Nº 3 – Supuesto que la metaphísica se lee el 3º año al modo dicho, el modo, como se podrán distribuir las lecciones de cada año, es el siguiente:

El 1º año toda la lógica como dice el libro, las Súmulas del P.e Fonseca[26], si no es quitándoles más de la mitad, y poniendo las en estilo más fácil, no se pueden leer con accepción en esta provincia; las del P.e Toledo[27] están ya más introducidas; y en género de Súmulas son más acceptas, porque las del P.e Fonseca no se pueden llamar Súmulas de las que acá es costumbre leer en las universidades.

El 2º año se leerán los 8 libros de Phísicos, y los de Coelo; y ay bien que hazer en acaballos.

---

[23] Regulas professoris casuum conscientiae vide in MP V 277 et ss.
[24] Regulas professoris linguae hebraeae vide *ib.* 278-79.
[25] Regulas professoris philosophiae vide *ib.* 279 et ss.
[26] Petrus da FONSECA S.I., *Institutiones dialecticae* ... (1564); vide SOMMERVOGEL III 837-38.
[27] Franciscus TOLETUS S.I., *Introductio in Dialecticam Aristotelis* ... (1564); vide SOMMERVOGEL VIII 64-68.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

El 3º año los 2 libros de Generatione, y los de Anima, y la Metaphísica al modo dicho.

Por ser uso en España en todas las universidades de tratar en las questiones Prohemiales: An logica sit necessaria ad alias scientias, no parece que es conveniente dexar esta questión, ni tampoco dexar de resolver, aunque mui en brebe: si es practica vel speculativa, unius speciei an non, suponiendo de los posteriores la doctrina de práctico, y especulativo, et de distinctione scientiarum, como se supone la de scientia in communi, para difinir: si la lógica es sciencia, porque de otra manera nuestros discípulos no sabrán hablar destas questiones, quando concurrán con otros, que en la misma ciudad comiençan cursos en otros estudios. Lo qual será causa de que se nos vaian a ellos, y que los maestros pierdan crédito con sus discípulos.

Lo de secundis intencionibus no se suele tratar acá en las prohemiales, sino en los predicables; y parece mas propio lugar suio.

No parece conveniente ser nosotros singulares en toda España en no leer las questiones que de universales y predicables se leen en la lógica al principio della. Sobre la Isagoge de Porphirio, lo que se podrá hazer, será que algunas questiones más metaphísicas, como: utrum universale detur a parte rei, se dexen para la metaphísica, y las demas se traten brevemente; aunque no tanto, como se insinúa en el libro.

26 – Según esta regla los hermanos se quedarán a pasar con los de fuera.

27 – Quando no pasan de tres los hermanos de casa, basta que tengan conferencias con los de fuera, como se dize regula 9 rectoris; aunque el 3 año de artes no pueden acudir los de fuera por oír algo de theología y aver 3.a lectión de methaphísica.

38 – Donde ay tres cursos, los de 2 y 3 año tendrán juntos las conclusiones de cada semana, y los lógicos de por sí. Durerán dos oras, pero si se biere que, por no leer nada, no acuden bien los de fuera, se podrá leer la 1.a media hora, y luego las conclusiones; las quales después desta media hora durarán hora y media en los lógicos, que las tienen de por sí, y dos horas en las del 2º y 3º año que las tienen juntos.

§ – Las conclusiones de cada semana tienen en Sevilla los maestros de 2º y 3º año el viernes en la tarde, porque el sábado en la tarde tienen las conclusiones los theólogos; y conviene no sean en una tarde, porque puedan acudir rector y prefecto, y los theólogos que quisieren; y por la mesma razón tienen los lógicos las conclusiones el sábado por la mañana.

§ – Las conferencias que los del 3º y 2º año avían de tener el viernes, y no las tienen por tener esse día conclusiones, las ternán el sábado.

48 – No se a podido, ni se podrá introducir, principalmente en los estudiantes de fuera, que después de oýdo el curso, gasten seis meses en pasallos sin oír theología; y assí lo que este libro ordena en estos seis meses [8] de los actos generales, lección de philosophía moral y los seis meses que después se an de gastar en mathemáticas, se remite a lo dicho, y lo que se dirá en la regla de cada cosa de éstas.

52 – Supuesto que los artistas no tienen conclusiones según este libro, sino al fin del curso, duran sus conclusiones generales todo el día mane et verspere toto scholarum tempore. Y donde no ay tres cursos, el 2º año podrá el philósopho tener un acto de medio día. Lo de los argumentantes, que se dize en essa regla, no se puede introducir, como está dicho regula 17 praefecti studiorum superiorum.

58 – Ad disputationes hebdomadarias asisten y replican a éstas los pasantes. Y porque son el viernes los del 2º y 3º año a la hora que se lee el hebreo, podrá el rector dispensar en que no oigan aquel día hebreo, o falten a las conclusiones la media hora que se lee hebreo.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

67 – Número primo innui videtur posse defendi: esse coeli motum naturalem secundum principium activum; quod est valde pariculare in Hispania et improbabile.

Nº 7 – Aunque esta sentencia que se determina es verdadera, no parece que es tan improbable la contraria que se aya de vedar a los maestros, maxime siendo de Sancto Thomás y comunmente recebida de los thomistas.

Nº 10 – No parece conveniente que en España aya facultad de defender que las potencias del anima non distinguuntur realiter ab illa; porque está muy recebida en toda ella que distinguntur realiter; y assí no se guardaría la regla 67 de procurar tener las más comunes y más aprobadas sentençias; y assí a este número se podría añadir: cogendus sit nullus, nisi alicubi opposita opinio valde esset recepta.

Cerca de las reglas del maestro de philosophía moral[28] vide dicta in regula 40 provincialis.

Cerca de las reglas del maestro de mathemática[28] vide dicta in regulis provincialis, regula 41, y leerse a los 6 meses según el orden que se diere.

Açerca de las reglas del maestro de la 3 clase de grammática[29] que es acá de los inferiores

Estas reglas an de guardar el maestro de mínimos y menores que son de la 1.a y 2.a clase, por estar dividida esta 3 clase de gramática que el libro pone en las dos dichas ratione multitudinis et inaequalitatis según el libro[30] y licencia de Nro P.e General.

2 – En la clase de mínimos se an de enseñar todas las declinaciones y conjugaciones y algunos rudimentos de Manuel Alvarez[31], de modo que los discípulos sepan hazer algunas oraciones de las más claras.

En menores se an de enseñar géneros y pretéritos y supinos; y otros más rudimentos más estensamente, y añadir alguna introdución del sintaxi; de modo que los discípulos sepan con más facilidad hazer orationes un poco más dificultosas que las que en mínimos se enseñan.

17 – En mínimos según esta regla y la 57 se a de dar latín a los que ia saben medianamente hazer oraciones; el qual no pasará de 3 renglones en menores. A todos se dé latín, como se dize en esta regla.

25 – En mínimos se leerán tanbién estas epístolas a los del orden superior.

26 – El maestro de menores guarde puntualmente el modo de explicar el author que aquí se pone. Y a el de mínimos vasterá dezir brevemente el sentido en romance, y explicar cada palabra de latín con otra vulgar, y con construir llanamente la sentencia, dando algunas advertencias del modo de declinarse o conjugarse cada palabra, o tocantes a los rudimentos que lee.

33 – En mínimos no se haga en el griego más que enseñar a leer y escribir. En menores se enseñe hasta la quinta declinaçión de los simples exclusivi.

47 – Supuesta la inquietud de los muchachos de España, no quederán quietos en la clase no quedando el maestro en ellá. Y assí lo que se podre hazer es que el maestro se quede en la clase, y embíe algunos estudiantes [9] a la clase superior, hallándose presente el prefeto en esta concertación.

---

[28] Regulas professorum philosophiae moralis et mathematices vide in MP V 284-85.

[29] Regulas professoris 3 cl. grammatices vide in MP V 286 et ss.

[30] Vide regulas 55-62 (Causae duplicandi professores vel ordines tertiae classis); MP V 291.

[31] Emmanuel ÁLVARES S.I., *De institutione grammaticae ...* ; vide supra, adn. 10 primae partis huius documenti.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

64 – Supuesta la división de la clase ya está dicho ariba en las reglas del prefecto, que el examen de la de mínimos y menores a de ser cada seis meses, como consta de la regla 62 y precedente, y de la regla 25 3.ae grammaticae. El examen de cada año sea el mes de setiembre, y el pasar a otras clases primero de otubre.

69 § 1 – En esta hora el último quarto se corija alta voce el latín y lo que se escribe o compone en ésta y las demás clases.

§ 4 – Lo que toca a el griego, se haze en ésta y las demás clases a el fin de la 1.a leción de la mañana, que es de hora y media. Y en esta de mínimos y menores se da el último quarto a el griego y no más a el día. Y se leerá dél en estas clases lo que se dixo de él reg. 33.

Después de esta hora y media de la mañana ay media hora de intermedia[32]; porque no se a podido llevar que sin interrupción se lean 2 horas y media assí por los calores de la tierra, como por la viveça de los estudiantes, los quales se deshazen estando quietos y sentados tanto tiempo junto. Por las quales razones aunque algunas vezes se a querido introducir no aya intermedia, no se a podido llevar adelante. Y assí de Roma se a dispensado en esto con España. Y para que en esta media hora se escusen algunas trabesuras y distraciones que en ella suelen tener los estudiantes, procúrese que no salgan de las escuelas, sino que dentro de ellas argumenten y pasen entre sí.

§ 5 – Por aver por la tarde media hora de entermedia, no pueden durar ambas lecciones dos horas y media, porque saldrían tarde de leción que sería a las cinco y media, que es ia noche; o se començarían a las 2, que es muy temprano; y supuesto que el dar de memoria se haze antes de entrar en leción, y se enmendó a la mañana la composición alta voce, hágase en estas dos horas lo que el libro pone en la última hora y media, excepto lo que dize del griego.

§ 12 – El sábado por las razones que de los demás días se dixeron en el § 5, no ay por la tarde sino dos horas, y así la explicación y exhortación del catecismo será a la última media hora de las dos horas, gastando un quarto en hazer dezir de memoria lo que se a tomado en toda la semana; y el resto en pasar las leciones de la tarde, y en explicar el catecismo. El qual es el de P.e Ledesma[33], que ya esta introduzido en esta provincia, y éste se explique en nuestras escuelas y no otro alguno.

70 – No será menester que el maestro este siempre en la cátedra, quando salen los estudiantes. Bastará que esté a la puerta del general viendo como salen.

91 – Para que esta regla se guarde bien, no salgan los maestros, ni otros padres, con los estudiantes de fuera al campo.

Açerca de las reglas de la 2.a classe de grammática[34], que es la nuestra de medianos

Primiera – En esta classe se an de leer todas las reglas generales del syntaxis con sus apéndices. La razón de esto es, porque aunque el libro dize en esta regla que se lean las reglas generales sin apéndices, esto se a de entender en el collegio que tuviere cinco classes, como el libro lo dize; y ni en Sevilla, ni en Córdova están assí, como se dirá hablando del collegio 4.or classium[35], sino únense en una classe rhetórica y humanidad, y las tres classes de grammática de el libro, se parten en quatro dando a la superior de estas quatro algo de humanidad; todo con particular dispensación de Nuestro Padre [10] por particulares razones de esta provincia.

---

[32] De modo docendi coniunctis, vel disiunctis horis vide supra, adn. 4 primae partis huius documenti.
[33] Iacobus LEDESMA S.I., *Doctrina christiana ... ;* cf. MP II 465 et SOMMERVOGEL IV 1649-51.
[34] Regulas professoris 2 cl. gram. vide in MP V 296 et ss.
[35] Vide: De collegiis quattuor classium; inferius, p. 186.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Y supuesto que la humanidad se junta con la rhetórica, es necessario que los de la primera de grammática, que son los de nuestra quarta, passen más aprovechados a la rhetórica de lo que se pide en la primera de gramática del libro. Y así es menester consiguientemente que los de la 2.a grammática del libro, que son los de nuestra tercera, passen más aprovechados a la quarta nuestra, que lo pide el libro. Y así no es contra el libro añadir en esta classe que se lean los apéndices del syntaxis, y que lo supremo de ella participet infimum 1.ae classis grammaticae, assí en explicar el author, como en los demás exerçiçios, como se dize en sus lugares.

4 – Según lo que esta dicho, no ay que dexar del syntaxis en esta nuestra terçera classe, sino solamente los comentos de Manuel[36], los quales solos se an de leer en la quarta classe nuestra.

5 – Estando esta classe un poco más levantada, no ay que detenerse tanto en declinar y conjugar, pues en esta classe passan bien aprovechados de menores.

Reg. 16 § 1 2 3 4 – Según lo que está dicho en el interpretar del author, se diga en nuestra terçera el sentido en latín iuxta regulam 16 1.ae clasis grammaticae; aunque el libro no lo diga en esta segunda de grammática; pues la nuestra que en lo principal le responde, es algo más levantada, y en la explicación se puede insistir más en declarar, cómo se pratique el syntaxis, y en las propriedades y construcciones de los verbos.

§ 5 – No es necessario que estas metáphoras se expliquen tan rudi minerva.

§ 7 – En esta classe según lo dicho, no se leen géneros, ni pretéritos, sino en la de menores, y léense más de 4 renglones hasta 10 o 12, supuesto que está más levantada, y el uso que ay en España. Pero donde pudieren passar bien leyendo menos renglones, es mejor y más conforme al libro.

Reg. 24 – En esta clase se leerá desde la quinta de los simples hasta los verbos barítonos, y gástese en ello media hora.

26 27 – No aya cadenilla, ni otra cosa semejante para los que no hablan latín, por quitar inconvenientes, guárdese lo de los puntos.

32 – No tenga officio de magistrados que toman quenta a otros, el que no deprendiere griego; porque los tales officiales son los que an de pedir quenta desto a otros, y assí an de ser los más aprovechados en latín y griego.

99 § 6 – Declinar y conjugar no se haga muy de ordinario en esta classe, porque no inpida otros exerçiçios propios de esta classe. Pero podráse hazer algunos vezes en algunas nombres y verbos más difficiles.

Açerca de las reglas de la 1.a classe de gramática[37] que es nuestra quarta o de mayores

2.a – Aquí se leen los comentos del syntaxis de Manuel, y añádese algo de conscribendis epistolis y algunas reglas de inchoatione formandi styli oratorii et hystorici; aunque no muy exactamente. En Sevilla no se lee prosodia por las razones particulares que ay. Pero en Córdova no corren, y assí se lea inchoatio quaedam prosodiae. [11]

16 – A estos libros se añadan de la classe de humanidad, las Paradoxas y Officios de Cicerón, Sallustio, Quinto Curtio, Justino, Vergilio y Ovidio de Fastis.

17 § 5 – En lo que toca a eruditión, porque está classe esta algo más levantada, de lo que el libro pide a la primera de gramática, se puede dilatar un poco más el maestro en cosas de humanidad, de antiguedades, de hystoria, apophtegmas y adagios, de moribus gentium etc. Aunque en ésto se guarde mediocridad.

---

[36] E. Álvares S.I.; v. supra, adn. 31.

[37] Regulas professoris primae classis grammatices videsis in MP V 299 et ss.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

23 – En esta classe se acabe la gramática griega y se construya la epístola de S. Basilio.

36 – Vea el prefecto si aquí durarán ya más los magistrados.

43 – No aviendo de leer más de los comentos del syntaxis, mucho es seis meses para leer los, bastarán tres. Los otros tres se gasten en lo que pareciere en cada parte más provechoso al prefecto y maestros.

59 § 4 – Gástase por la mañana esta media ora en griego; pero no por la tarde.

§ 5 – No será menester dar de memoria del syntaxis, supuesto que passan de la classe de medianos bien aprovechados en él.

13 § – El catecismo se a de dar de memoria el sábado por la tarde antes de entrar en lición, ut magis constat ex regula 69 § 12 del maestro 3.ae clasis.

Açerca de las reglas de la classe de humanidad[38]

2.a – Destas reglas toma algo el maestro de la cuarta o mayores, que responde a la primera classe de gramática del libro, y lo demás es del rethórico.

Reg. 7ª 8ª – Estas son tanbién del maestro de mayores o de la cuarta.

9 § 15 – Estas son propias del retórico.

16 18 – Estas son del maestro de mayores.

21 – Estas del retórico.

23 – Estas es del retórico en quanto a ser cada semana; lo demás es común con el de mayores.

24 – Es del retórico lo de las calendas explíquelo el de mayores.

25 – Esta es del retórico.

28 – Haga esto el de mayores.

41 – Lo más desto es del retórico, praesertim a §: quae sunt propria praecepta scribendi epigrammata.

43 – Esto es del retórico.

45 46 – Estas son del retórico.

47 48 – Para el seminario.

56 § 4 – Entiéndese de los de mayores. – § 6 Desto ya está dicho en las reglas primae classis gramaticae. – § 8 Esto se guarde en la 4, excepto el griego que le darán sólo la media hora, que se ha dicho en la mañana, del de rethórica se dirá después. – § 9 et 11 Acá no ay liciones el día de assueto por la mañana.

§ 30 – Haec oratio habeatur a rethoribus la última media hora de la primera de la mañana.

Açerca de las reglas de retórica

2 – Acá se lee la rethórica de Cypriano [Soares] por no ser los estudiantes tan aprovechados y estar juntos con los de humanidad. En esta classe se lee la gramática griega con un poco de más exacción que en la de mayores y las fábulas de Aesopo[40] y diálogos de Luciano. Y como se fuere introduziendo esto del griego, se irán levantado más todas las classes, [12] agora se leerá media hora.

---

[38] Regulas professoris humanitatis vide in MP V 303 et ss.
[39] Regulas professoris rhetorices videsis *ib.* 308 et ss.
[40] Ysopo *manuscriptum.*

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

24 25 – El prefecto y maestros verán quáles se an estos magistrados y quanto durarán.

32 – Esta es de mucha utilidad para los estudiantes, y assí procure el maestro guardarla, haziéndoles componer oraciones según su capacidad y alentándolos a ellas.

35 36 37 – Estas se guardan en el seminario.

40 – Por ser esta classe juntamente de humanidad, tendrá dos horas y media de lición por la mañana, como las demás.

De collegio 4 classium[41]

En esta provincia, como se a dicho, cerca de las reglas de la 2.a classe aun donde ay 5 classes, como en Sevilla y Córdova, no responde el orden de distribuir las classes al que el libro pone en 5 classes, por la licencia de Nro P.e de unir en una classe los dos de humanidad y retórica, y dividir en 4 classes las 3 de gramática del libro, como arriba quedan divididas dando a la 4 superior algo de humanidad, y assí tampoco responde el orden de distribuir acá estas classes, al que el libro pone en el collegio 4 classium, porque aun en el tal collegio pone el libro dos distinctas classes de humanidad y retórica y de gramática solas dos classes, aunque con 4 ordenes: dos en cada una.

De collegio trium classium

Lo que en el libro se llama collegium trium classium, es acá 4 classium, como en Granada, por la licenzia que ay de Nro Padre de dividir en más classes las de gramática según era acá uso; y de unir en una la de rethórica y humanidád. Y assí a la classe suprema de Granada responde la de humanidad y retórica, como aquí dize el libro, praticándola como está puesta arriba. Y las otras tres responden a las 3 de gramática que el libro pone dividiéndolas por sus ordenes, como en el libro se dize en las reglas de cada classe.

De collegio duarum classium

No parece ai que variar de la distribución que aquí pone el libro, si no es que en algún collegio por particulares razones no aya nada de rethorica.

Del collegio unius classis

No ay estudios en esta provincia de una classe.

El repartimiento más razonable que parece se puede hazer de las partes de S. Thomás, y del tiempo en que se an de leer las materias de teología, es el siguiente[42].

La 1.a parte en 4 años desta manera: Desde el principio hasta la questión 26, leyendo la questión 12 en dos años; el uno hasta la questión 14, el otro hasta la 26. – Desde la questión 27 hasta la 43 en un año. – Desde la questión 44 hasta la questión 64 en un año; los demás se dexe como propio de [13] los philosóphos, tomando dello alguna questión propria de teología.

La 1.a 2.ae, si se a de leer lo de passionibus et habitibus, a menester cinco años y sino 4 de esta manera: Desde el principio hasta la q. 23 2 años; el uno hasta la q. 12, el otro hasta

[41] Regulas quae respiciunt collegia 4 3 2 et 1 classium, vide in MP V 311.

[42] Vide regulas 2-5 professoris theologiae in MP V 269-70: Professorum annorumque termini.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

la q. 23. – Desde la q. 24 hasta la q. 70 un año o no leerse. – Desde la q. 71 hasta la q. 89 un año. – Déxese desde la q. 90 hasta la q. 108; en las quales está toda la materia de legibus, que se podrá leer en la 2.a 2.ae. – Desde la q. 108 hasta el fin, un año.

La 2.a 2.ae, si en ella se a de leer todo lo moral, a menester onze años desta manera: En tres años todo lo de fide, spe et caritate desta forma: leiendo en lo de fide brevemente las controversias que ay contra hereses; darse a lo de fide et spe año y medio; y a lo de charitate año y medio. – Desde la q. 45 hasta la q. 66 dos años, leiendo tanbién, en lo de justitia et iure, lo de legibus, de gabelis et de restitutione famae. – Desde la q. 67 hasta la q. 76 un año – Desde la q. 77 hasta la q. 87 dos años. – Desde la q. 88 hasta la q. 89 inclusive un año. – Desde la q. 90 hasta el fin dos años, desta manera: que se entresaquen las questiones más útiles, y se traten de propósito, y entre ellas sean de simonia, ieiunio, de castitate, de viciis castitati opositis, de statibus, et de votis religiosorum in particulari.

La 3.a parte se podrá leer en 10 y medio desta manera: desde el principio de la materia de incarnatione en dos años; el uno hasta la q. 10, y el otro el resto. – Desde la q. 60 hasta la q. 72 de sacramentis in genere, baptismo et confirmatione en un año – Desde la q. 73 hasta la q. 83 de Eucharistia et sacrificio missae en año y medio. – De penitentia todo lo speculativo y moral 2 años, incluyendo lo de clavibus et indulgentiis, – De censuris 2 años. – De extrema unctione, ordine, matrimonio et novíssimis 2 años, dando el maestro año último a lo de novíssimis.

La distribución dicha fue la más conveniente y breve que pareció a los superiores y maestros de Sevilla y Córdova, con quien lo e consultado. Y a mí me parece lo mesmo por el uso ya introduzído, y que salir dél, será perder crédito y frequencia nuestra escuela. Y lo sumo que se podría acortar la distribución dicha, es que en el 2º año que se pone a la 1.a 2.ae desde la questión 12 hasta la questión 23, se procure lea en suma lo de passionibus, habitibus et virtutibus; y que el último año que se dá a la 1.a 2.ae, se procure leer una suma de la materia de legibus; y, si no pudiere, se dexe para la 2.a 2.ae, como arriba se dize; y se lea en la materia de iustitia et iure, como allí se advirtió.

En la 2.a 2.ae que en un año se lee hasta la questión 10 exclusive, leyendo las controversias contra herejes, y si no se leen, se lea todo lo de fide en un año hasta la questión 17; y desde la questión 17 hasta la question 23, que es la materia de spe, se dexe, o se dé en suma. Y si se leen las controversias, con lo de fide, se a leer otro año desde la questión 10 hasta la 23; y en otro año lo de charitate a qu. 28 usque ad 40; y dé en suma, o dexe lo que resta usque ad materiam de iustitia.

A q. 17 usque ad 66 en un año, a 67 usque ad 76 otro año, a 77 ad 87 en otro, dando algo de lo que menos importa, en suma o dexándolo. [14] A q. 88 usque ad 9 inclusive en un año; a q. 90 usque ad 143 otro ; hinc ad finem 2.ae 2.ae en otro, omittendo aliqua et aliqua dando in suma.

En la 3 parte desde la q. 73 hasta la q. 83 un año a todo lo de paenitentia, clavibus et censuris 3 años.

Cerca de las materias morales leídas por modo de casos, conforme a las reglas que el libro pone al lector de casos

Lo primero, si uviesse alguna buena suma copiosa y clara, se podría leer in voce añadiendo algo por escrito entre dos maestros en tres años o quatro; y de uno con una lección en cuatro o cinco. Pero aora no la ay a propósito por ser obscuras o no tan copiosas las que aora ay; y entonces era necessario ser el lector muy docto, y de atrás resuelto en todas las materias o buena parte dellas, porque de otra suerte no podría sustentar la lectura, ni aprovechar los oyentes, praesertim no aviendo tal suma, como e dicho.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Aun en el interim que no la ay, no será necessario por la distribución de materias, que luego se pondrá que los oyentes oígan más que dos años, pues podrían estudiar entonces o después por sí, con ayuda y instrucción del maestro, lo que les faltase, y tenerse cuenta con que uno de los lectores leyesse de contractos, y el otro de censuras; o el uno de sacramentis, y el otro de mandatis o statibus. Adviertasse que los oyentes de casos de ordinario son tardios y cortos en el escrivir; y por esta causa no puede tan brevemente, como quisiera abreviar el maestro por más que sea breve, si lee lo necessario, y conforme al modo de leer que se pone en las reglas del lector de casos, si no se escrivesse (lo qual mal se puede escusar) bastaría mucho menos tiempo del que se pondrá luego en la distribución de las materias. Pero era necessario que fuesse el lector tan docto como queda dicho arriba.

Supuesto que no se lea por alguna clara y copiossa suma (como es dicho) y que ayan de oír y escrivir los oyentes todas las materias morales leídas por modo de casos, conforme a las reglas que el libro pone al lector de casos, parece la distribución siguiente: Contratos un año; y si entra en ellos restitución y simonía dos años; censuras, entrando en ellas suspensión y entredicho, y algo de deposición (que en España no son menos necessarias que las demás por la frequencia dellas) en año y medio.

De sacramentis in genere, de baptismo y lo moral de Eucharistía un año. Lo de confirmatione se puede dexar totalmente. De penitencía, extrema unctione y lo necessario de oden que es bien poco; y de matrimonio con los impedimentos dos años. De praeceptis Dei et Eclesiae, donde a de entrar lo de fide, spe et charitate, que fuere necessario. De elemosina, de correctione fraterna, de auditione sacri, de sanctificatione festorum, de ieiunio, furto, detractione, homicidio, y luxuria 2 años; de statibus, clérigos, beneficiados, ubi de horis canonicis, votos de relligiosos, juezes, testigos, reos, escrivanos, abogados y los demás que se pudiere 2 años. Para algunos principios generales, como: quid sit peccatum veniale et mortale, algo de conscientia, consentimento y deliberación, y lo más necessario de leyes seis messes. [15]

20

P. IOANNES CORREA RECT. COLL. CONIMBR. S.I.[1]
QUAE VIDENTUR PRO LUSITANIA TOLLENDA EX RATIONE STUDIORUM
Anno 1596

TEXTUS: *Stud. 3*, f. 406*r*–07*v*; autographum. In fol. 407*v* manu alia: «1596 – Avisos sobre el ratio studiorum del Padre Juan Correa rector de Coimbra».

Quae videntur pro Lusitania tollenda ex Ratione studiorum [Circa regulas provincialis][2]

Quandoquidem 4 p. cap. 13 in declar. A[3] methodum studiorum romanam singulae provinciae possunt accommodare locis, temporibus et personis (quamvis, quantum fieri possit, ad illam accedere debent), non essent tot regulae tot provinciis limitandae.

---

[1] I. Correa S.I. (ob. 1616), lusitanus villaregalensis, annis 1588-92 et 1600-04 fuit praepositus provinciae lusitanae, anno autem 1596 rector collegii conimbricensis; cf. *Synopsis hist. S.I.* ... 646.

[2] Regulae quae hîc notantur, respiciunt Rationem studiorum anni 1591, cuius textum videsis in MP V 231 et ss.

[3] Vide MP I 287.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Reg. 64 et 65 tollendae omnino videntur; nam perpetuitas illa magistrorum non ita redolet indifferentiam nostrarum Constitutionum. Praeterea illi, qui ea lege admittuntur, mox nitentur in vetitum et non quiescent.

Reg. 66 servari nequit ob multitudinem classium lusitanarum; sunt enim sexaginta sex aut plures. Quare committendum est provincialibus, ut nostri legant eo modo, quo visum ei fuerit pro more illius provinciae. Nec etiam id, quod eadem reg. dicitur, servari potest, cum saepe multi ob graves causas non possint per triennium docere.

Reg. 72 tollenda videtur, scilicet quod omnes, qui theologiae vel philosophiae vel aliis Societatis ministeriis sunt vacaturi, non eximantur a docendi munere in classibus grammaticae vel humanitatis. Hoc enim est admodum difficile, nec servari poterit.

Reg. item 75 videtur tollenda ob difficultatem. Non videtur enim sine magna difficultate introduci posse, ut qui philosophiam iam audierunt, et superfluunt, distributis iam scholis, retineantur per annum in classe rhetoricae. Idque in Lusitania erit difficile valde introducere.

In reg. 82 videtur tollendum id quod dicitur, scilicet quod potius confessarii, quam magistri occupentur, quando opus fuerit in ministeriis coadiutorum; hoc enim seminarium erit murmurationum.

Circa regul. 93 non videntur obligari debere confessarii, qui sunt in Societate incorporati, ad loquendum latine. Nam hi iuxta Constitutiones iam non dicuntur scholastici formati[4].

Circa regulas rectoris

Circa reg. 25, cum ius habeamus ad admittendum in nostras classes cum conditionibus, quae Societati commode videbuntur iuxta Constitutiones, sane tam parvae aetatis esse possent pueri, ut merito illos a philosophiae curriculo excludere possemus, vel differre, quousque sufficientem aetatem habuerint. [406*v*]

Circa regulas praefecti studiorum

Habetur in tractatu de opinionum delectu[5], quod ipse debet magistrorum conclusiones corrigere. Quod apud nos habet magna incommoda. Nam magistri theologiae Conimbricae sunt saepe gravissimi, at praefecti studiorum saepe solum tenent linguam latinam et philosophiam, theologiam autem non admodum. Quare in hoc collegio conimbricensi ob similem causam rectori a P. Provinciali commissum fuit, corrigere conclusiones professorum theologiae.

De regulis professoris theologiae

A 26 regula, quae dicuntur circa disputationes sabbatinas et actus tum particulares tum generales, servari nequeunt in universitate eborensi, quia habet sua statuta, quae servat ex regis praescripto. In conimbricensi vero fieri poterunt, quatenus iudicatum fuerit, non offendendos officiales academiae, ut modo offenduntur, si nostri actus theologicos publice habeant. Item, disputationes philosophicae dividuntur per tres dies; quaedam sunt privatae in gymnasio, aliae duae publicae, scilicet die Iovis et die sabbati.

---

[4] Scholastici S.I., qui duobus tyrocinii annis absolutis, tria vota simplicia emittunt, vocantur formati seu approbati; cf. *Const.* P. V c. 4 n. 3; MI *Const.* III 171.

[5] Vide regulam 25 praefecti studiorum superiorum in MP V 251.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Gradus autem nullibi apud nos recipiuntur, nisi quando aliqui docere debent vel philosophiam vel theologiam; idque cum licentia Patris Generalis. Et in modo servatur mos provinciae.

Vacationes etiam generales et aliae studiorum remissiones vel fiunt iuxta leges et statuta, quae habemus a rege confirmata, ut Conimbricae et Eborae; vel iuxta exigentiam regionum; idque praescribit provincialis, ut illi committunt Const. p. 4 c. 14 F[6]; nec vero ultra duos menses extenduntur in aliquo ex nostris collegiis vacationes.

Cum vero in nostra provincia dentur longae vacationes tempore verno aestivoque, valde nobis placet (nec pro nostra provincia mutandum videtur ullo modo) id quod dicitur in reg. provincialis § 52[7] «Nec uspiam hebdomadariae vacationis dies interponatur, cum festum unum (in quancunque feriam cadat) est in hebdomada». [407*r*]

Aliquoties superiores in his regulis notantur aut etiam carpuntur, propterea quod se non accommodent praeceptoribus in suis commoditatibus; in quo aperiuntur oculi nostrorum et debilitatur simplicitas religiosa subordinatioque in ordine ad superiores. Sane varia sunt in hoc libro indigna gravitate religiosa Societatis. Quare non esset tanto tempore circunferendus inter nostros absque debita correctione.

Quod attinet ad temporis divisionem in singulis classibus et alias multas minutias, procul dubio pleraque ex his erant remittenda ad morem patriae singularum provinciarum vel consuetudini academiarum; idque iuxta Constitutiones 4 p. cap. 13 in declar. A[8].

Ioannes Correa

21

DUBIA PROVINCIARUM GERMANIAE CIRCA RAT. STUD.

Annis 1593–1598

I – Quaedam de libro studiorum a quatuor provinciis Germaniae notata (1593)

TEXTUS: 1. *Stud. 3*, f. 467*r*–68*v*; originale, solum petitiones continens. – 2. *Stud. 3*, f. 469*r*–*v*; originale, solum responsa exhibens. – 3. *Stud. 3*, f. 313*r*–14*v*; originale, petitiones una cum responsis proferens.

II – A – Rationes patrum congregationis provincialis rhenanae, cur philosophiae cursus in ea provincia sit annis duobus et septem mensibus absolvendus (1593)

TEXTUS: *Stud. 2*, f. 105*r*–06*v*; originale. In fol. 106*v* adnotationes: «Rhenanae congregationis provincialis – 1593»; et *ibid.* manu P. Ximénez secr.: «Rationes cur philosophiae cursus biennio et septem mensibus videatur absolvendus»; paulo inferius manu P. Maggio secr. congr.: «Restituatur Patri Secretario». Idem P. Maggio in capite documenti adnotat: «Ad deputatos pro forma studiorum».

II – B – «Ex Memoriali Patris Provincialis Rheni» (1593)

TEXTUS: *Stud. 3*, f. 315*r*-*v*; originale.

III – A – «Dubitationes et difficultates nonnullae circa regulas scholarum inferiorum» (1595)

TEXTUS: *Stud. 3*, f. 307*r*–10*v*; originale. In fol. 310*v* manu Patris Hoffaei visitatoris: «Dubitationes etc. circa regulas scholarum inferiorum». – In eodem codice (f. 311*r*–12*v*) inveniuntur responsiones manu Patris Brunelli exaratae, qui in capite documenti adnotabat: «Risposta ai primi dubii del P. Ofeo per ordine di Nostro Padre da la deputatione delle lettere humane. – I dubii sono nell'Archivio de la casa». Unaquaeque responsionum inserta est a nobis post illam «dubitationem» quam respicit.

---

[6] Quod autem illi committitur non in cap. 14, sed in 13; vide MP I 295 lit. F.
[7] Regulam 52 provincialis vide in MP 237.
[8] Vide supra, adn. 2.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

III – B – Dubia et difficultates circa regulas scholarum inferiorum (1595)

TEXTUS: *Stud. 3*, f. 316*r*–18*v*; originale una cum subscriptione autographa Patris Hoffaei visitatoris.

III – C – Dubia et difficultates circa nonnullas regulas ordinis studiorum (1595)

TEXTUS: Romae, Archivum Pontificiae Universitatis Gregorianae, *cod. 198*, f. 44*r*–46*v*; originale una cum subscriptione autographa Patris Hoffaei visitatoris. Idem in fol. 46*v* notavit: «Ultima dubia etc. circa librum de Ratione studiorum».

TEMPUS: Documentum III/ B P. Hoffaeus subscripsit hunc in modum: «Lucerna – Hoffaeus». Quod bene interpretari possumus: se hoc scriptum Romam misisse, cum collegium Societatis Lucernae in Helvetia visitaret. Hoffaeus autem ex altera parte die 26 octobris 1595 scribebat Patri Generali: «visitationem collegii friburgensis Christo iuvante absolvi spacio quinque hebdomadarum minime otiosus, et intra quatriduum cogito Lucernam» BRAUNSBERGER VIII 863.

IV – «De conventu dilingano super Rationem studiorum quo ad literas humaniores» (1598)

TEXTUS: 1. *Stud. 3*, f. 320*r*–29*v*; originale. In margine sinistro foliorum P. Brunelli exaravit responsa Patris Generalis, quae in adnotationibus locum obtinuerunt. – 2. Monachii (München) Bavariae, Bay. Haupt-Stats Archiv, *Jesuitica 701*, f. 89-111; exemplar multis correctionibus emendatum.

TEMPUS: Initio documenti indicatur: mense maio anni 1598.

21 – I

Responsa ad ea quae quattuor provinciae Germaniae proposuerunt circa Rationem studiorum[1]

1. Librum iudicant recipiendum et in breviorem formam, praecisa omni sermonis asperitate, redigendum.

Ad 1.am – Cum liber secundo edetur, curabitur, ut si quid praecidendum vel accommodandum videatur, fiat.

2. Petunt regulas communes studiosis omnibus externis[2].

Ad 2.am – Pater Assistens curabit communicari regulas studiosis omnibus communes[3], si eas non habent. Quas cum habuerint, curent superiores, ut scholaribus exhibeantur.

In regulas provincialis[4]

3. – Regula 18 dicitur chirothecas in promotione academica non distribuendas nostris, quae solent esse pars quaedam stipendii. Petitur ut ubi dantur honorarii loco, liceat, ut hactenus, accipere.

Ad 18.m – Servetur regula. Nihil enim movet ad eius dispensationem.

---

[1] Patres germani, in congregatione generali quinta (1593–94) praesentes, Rationem studiorum anni 1591 iudicatum acceperunt; cuius textum videas in MP V 232 et sequentes.

[2] Anno 1586, una cum Ratione studiorum, missa sunt ad provincias etiam «Sex capita ... » diversarum materiarum. Eorum sextum iniungebat: « Praescribere leges communes scholae, et forte etiam particulares ex singulis facultatibus, de moribus praesertim»; cf. MP V 159. – Ea quae nonnullae provinciae hac de re conscripserunt et Romam miserunt vide in MP VI mon. 31 (Responsa patrum, in provinciis deputatorum, circa «Sex capita ... ») p. 430 et ss. passim.

[3] Vide «Regulae iis omnibus observandae, qui Societatis nostrae scholas frequentant» in *Ratione studiorum Borgiana*»; MP II 229-32.

[4] Regulas provincialis et aliorum officiorum scholasticorum vide in MP V 231 et ss.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

4. – 19. Petitur ut, praeter promotorem et praeceptorem, decanus facultatis, cuius est praeesse toti actioni, unusque et alter theologiae doctor vel collegii rector, etiam intersit convivio academico. Nam sine gravi offensione hi abesse non possunt in Rheno et Austria.

Ad 19.m – Hac in re idem omnino servandum est, quod de conviviis ad Germaniae provincias scriptum nuper est[5].

5. – 33. Petitur ut austriaci et rhenenses biennio et sex vel septem mensibus possint absolvere cursum philosophicum ob rationes in actis provinciae rhenanae allatas[6]. Pro Belgio vero ut biennio, quia aliter ob morem academiae facere non possunt. Petunt autem belgae ut ultimo trimestri rhetoricos docere possint dialecticam, quod hactenus fecere, ut plus temporis supersit Aristoteli.

Ad 33.m – Cum communis consuetudo ubique recepta sit, ut ad minimum triennio cursus philosophicus absolvatur, non videtur in ea re dispensandum; praesertim cum differentia sit tantum trium circiter mensium; et quidem ubi nostris philosophia praelegitur, nullo modo id faciendum est; ubi autem ex nostris non sunt philosophiae auditores, videat provincialis pro re nata, quid faciendum expediat. Id enim eius arbitrio in his locis relinquitur. Quod autem de dialectica petitur, concedi non expedit. Nulla enim huius rei apparet utilitas[7].

6. – 48. Petitur ut theologis et philosophis vacatio sit a Natali Domini ad Circumcisionem, et a feria tertia [313*v*] Hebdomadae Sanctae ad octavam Paschae.

Ad 48.am – Conceditur quod petitur.

7. – 53. Petitur ut quamcunque in feriam festum inciderit, vacationis dies concedatur. Id enim convenit cum regula 39 professoris philosophiae, et his in locis tenentur magistri cum discipulis totis festis diebus interesse concioni, sacro et vesperis cantatis.

Ad 53.am – Cum hoc non nisi raro accidat, nihil videtur mutandum. Quando autem per plures hebdomas id eveniret, unde recreatio scholasticorum impediretur, provincialis videat, quid agendum.

8. – 65. Non placuit modus ille asciscendi quosdam in perpetuos professores; videtur enim modus esse politicus. Multo minus placet quod in regula praefecti inferiorum classium dicitur, perpetuos non debere habitare in eodem collegio cum non perpetuis.

Ad 65 – Considerabitur, quid magis expediat, cum res ad universam Societatem spectet. Illud autem certum est, modum hunc non esse politicum.

9. – 66. Temperandum quoque videtur quod additur, praeceptores non perpetuos non debere docere ultra triennium sine licentia Generalis.

Ad 66.am – Id quoque accommodabitur.

10. – 95. Petit provincia austriaca dispensationem de catechismo per horam docendo, quam rhenani et superior Germania a R. P. N. alias obtinuerunt.

Ad 95.am – Nobis quidem videtur, dimidiam satis esse, si velint catechismum docere et non potius concionari; praesertim cum semel in hebdomada fiat. Si tamen videatur longius tempus necessarium, videat provincialis et statuat, quid agendum. Modo non turbetur ordo exercitationum in libro praescriptus.

---

[5] Quid P. Acquaviva die 28 maii 1594 de conviviis ordinaverat, vide in codice *Austr. 19*, f. 121-25 et 453-56; praeterea videre est DUHR I 575.

[6] Vide secundam partem huius monumenti: «Rationes patrum congregationis provincialis rhenanae, cur philosophiae cursus in ea provincia sit annis duobus et septem mensibus absolvendus».

[7] Legas ea quae P. Pontanus hac de re scripserat ad P. Generalem; supra, mon. 12 – II: «De dialectica cum rhetorica non permiscenda».

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

In regulas rectoris

11. – 60. Petitur ut in academiam cooptentur etiam non sodales, ubi exiguus numerus sodalium est.

Ad 60.am – Conceditur ut fieri possit, arbitrio provincialis.

Ex regulis praefecti inferiorum classium

12. – 8. Hebraeae linguae cura pertinet ad praefectum superiorum classium.

Ad 8.am –Tolletur ex hoc loco lingua hebraica.

13. – 20. Non potest servari in Germania[8]; multi enim ex longinquis regionibus et saepe haereticis veniunt, quos non expedit reiicere.

Ad 20.am – Accommodabitur regula, et ponetur: id fieri posse a rectore. [314*r*]

14. – 21. Cum praemiorum distributio iam in Germania non possit omitti, petitur ut sumptibus collegii ea fiat, quando aliunde non possunt.

Ad 21.am – Id multis rationibus fieri non potest[9], nova praesertim Sanctissimi constitutione. Sperandum tamen, nunquam defuturos praelatos et maecenates, qui ad id praestandum sumptus liberaliter largiantur.

15. – 35. Petitur ut mos in Germania consuetus retineatur ut praecipue quidem ratio compositionis habeatur in iis qui praemia referunt, sed praeterea quoque diligentiae, concertationum.

Ad 35.am – Retinenda et servanda est regula. Id enim quod petitur, est praeter morem praemiorum.

In regulas professoris Scripturae

16. – 23. Repetitio domestica Scripturae tollenda videtur.

Ad 23.am – Cum semel in hebdomada tantum fiat, non videtur tollenda.

In regulas professoris scholasticae theologiae

17-18. – 26-27. Quibusdam visum est, post lectionem in scholis non esse repetendas lectiones ob angustias temporis et aliis de causis.

Ad 26.am – Tolletur quod praescribitur de interrogandis auditoribus.

Ad 27.am – Repetitiones omnino fieri debent, saltem per quadrantem, ut Romae fit.

19.– 56. Petitur dispensatio (quae olim concessa fuit) ut aliquando theses longiores in forma libelli contra haereticos edantur.

Ad 56.am – Circa huiusmodi libellos utantur licentia quam habent.

In regulas tertiae classis grammaticae

20. – 72-73. Petitur ut in audiendis confessionibus ea ratio teneatur quam quaeque provincia commodissimam experta est.

Ad 72.am et 73.am – Ubi est introductus usus, quem liber praescribit, retineri potest. Ubi vero non est introductus, potest fieri, ut extraordinarie aliquando exponantur aliqui confessarii ad discipulorum confessiones audiendas.

---

[8] Regula 20 permittit ut praefectus sciscitetur ab admitti cupientibus, an alias ad nostras scholas ventitarint; vide MP V 259.

[9] Anno 1558 prima congregatio generalis decrevit: Scholasticis externis praemia dari posse; ea tamen conditione, ne fieret cum sumptu collegiorum; vide *Institutum S.I.* II 184 n. 123.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

21. – 39. Non convenit huius classis auditoribus, sicut nec 32 secundae classis grammaticae; nam harum auditores versus scribere nesciunt; et alia quaedam in his regulis sunt captum puerorum superantia.

Ad 39.am – Corrigentur ea quae notantur. [314*v*]

In regulas secundae classis grammaticae

22. – 40. Certamina classium inter se etc. multa incommoda habent. Videntur praetermittenda aut rarissime usurpanda.

Ad 40.am – Ad tollenda huiusmodi concertationum incommoda moderabitur tempus; itaque experiatur, quomodo succedat ter vel quater in anno.

In regulas humanitatis et rhetorices

23. – 1. Ne rhetor obruatur, videntur declamationes poeticae menstruae relinquendae professori humanitatis.

Ad primam – Non videtur hoc praestari posse ab humanistis; quare rhetoribus relinquendum.

24. – 2. In rhetorica videntur ab auditoribus recitanda praecepta rhetorices, quorum nulla mentio.

Ad 2.am – In classe rhetoricae non est hoc necesse, cum sit factum in classe humanitatis.

25. – 3. Rhetores vocantur pueri.

Ad 3.am – Corrigetur.

21 – II – A

Rationes patrum congregationis provincialis rhenanae, cur philosophiae cursus in hac provincia sit annis duobus et septem mensibus absolvendus[1]

1.a – Quia vix persuaderi poterit auditoribus, ut duos annos et septem menses in scholis nostris permaneant, tum quod in aliis vicinis externorum tum catholicorum tum haereticorum academiis breviori tempore absolvere poterunt, non sine magno studiorum et salutis detrimento; tum quia in his partibus studium philosophiae in magno precio non est; creditur que etiam a magnis viris, notitiam dialectices sufficere ad iurisprudentiam, medicinam et theologiam perdiscendam[2].

2 – Quia cum perexiguae his locis ob aestivos calores sint lectionum intermissiones, et vacationes trium hebdomadarum tempus non excedant, videntur professores nostri tot praelectiones habere spatio biennii et 7 mensium, quot alibi toto triennio. Nam si ex triennio aliarum provinciarum dempseris sex menses vacationum, unumque vel duos intermissionum aestivarum, vix duos annos et septem menses reliquos inveneris.

3 – Quia medius annus pro repetitione et actuum celebratione in hanc provinciam non facile induci poterit; tum quod statuta facultatum huius provinciae (in quibus nostri sunt

[1] Iuxta *Constitutiones* (P. IV c. 15 § 2) philosophiae cursus triennio persolvendus et sequenti semestri repetendus; quod a Rat. stud. (1591) confirmatum est; v. MP V 234 § 32.

[2] P. Generalis non permisit ut tempus cursus philosophiae abbreviaretur; vide eius responsum supra, mon. 21 – I Ad 33.am.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

iuncti externis) exigant, ut mox, post confectum cursum, se examini facultatis sistant, qui promoveri in baccalaureos vel magistros cupiunt; tum quia disputationes et actus pro gradibus more academico extremis cursus mensibus institui solent.

4 – Quia mathesis et ethice, quae extremo medio anno tertii doceri debebant, nunc in ipso cursu duobus integris annis traduntur.

5 – Quia discipuli e Societate, qui Herbipoli philosophiam audiunt, sex extremis tertii anni mensibus repetitiones habent, quando P. Provincialis eos ad illas, secundum regulas[3], iudicat idoneos. Constitutiones autem de nostris maxime loqui videntur. [105v]

6 – Quia verendum est, ne parentes vel tutores adolescentum longitudine temporis deterriti, dimisso studio philosophico, ad iurisprudentiam audiendam eos transferant. Queruntur enim, se non posse tantos sumptus in studio minus quaestuoso impendere.

Si R.P.N. concedat, quod petitur, sic distribui poterunt praedicti duo anni et 7 menses:

Anno primo professores exponent, praeter ea, quae in libro de ratione studiorum notantur[4], quicquid poterunt ex libris octo Physicorum.

Anno 2º quod reliquum erit ex iisdem libris, quinque ad summum mensibus. Item libros de Caelo, Meteorum, de Generatione, et quicquid poterunt ex libris de Anima.

Anno 3º quod residuum fuerit de Anima duobus mensibus, reliquos quinque menses metaphysicis impendent.

Itaque, examina candidatorum et promotiones fient mense junio; septem enim menses sunt: november, december, januarius, februarius, martius, aprilis, maius; ad cuius finem cursus absolvendus erit.

21 – II – B

Ex Memoriali P. Provincialis Rheni

Cum regula 42 praefecti inferiorum § 11[1] iubeat pro examine bis singulos scribere soluta oratione, bis carmine et bis graece; ubi in classibus rhetorices et humanitatis sunt centum et plures discipuli, quod non est infrequens in hac provincia, contingit praefectum cum examinatoribus obrui vel sola lectione scriptionum istarum duarum classium, si singuli debeant legere supra mille ducentas compositiones. Maior autem multo etiam est in inferioribus classibus numerus discipulorum. De scriptionibus pro praemiis eadem est difficultas; et quidem augetur in iis collegiis, ubi pauciores sunt e nostris, qui examinare has scriptiones possint.

21 – III – A

Dubitationes et difficultates nonnullae circa regulas scholarum inferiorum[1]

Omnibus viribus annitimur in hac provincia ut liber de Ratione studiorum, quem docte et prudenter conscriptum, Societati apprime utilem et plane necessarium agnoscimus, in

---

[3] Vide regulam 40 provincialis in MP V 235.
[4] Vide regulas professoris philosophiae: Annorum ratio ac termini; in MP V 279-80.
[1] Regulam 42 praefecti studiorum inferiorum videas in MP V 263-64.
[1] Vide ea quae quatuor provinciae Germaniae de Rat. stud. tempore congregationis generalis quintae (1593-94) notarunt; supra, mon. 21 – I.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

scholas nostras perfecte introducatur, ne (quod forte antehac aliquando factum est) quilibet, non dicam rector et praefectus studiorum, sed etiam magister suo potius arbitratu quam certa ratione et lege, cum damno discipulorum et Societatis incommodo, deinceps scholas administrent. Quare elaborandum nobis quoque esse existimamus, ut dubia et difficultates, quae circa illum occurrunt, maturo iudicio illorum qui illum conscripserunt secure potius et conformiter, quam nostro vel praefectorum aut etiam magistrorum varie et ambigue, illa quidem declarentur, haec vel tollantur vel mitigentur. Mittimus nunc paucula, missuri plura[2], cum (ut speramus) eorum resolutiones nobis utiles, nostras dubitationes illis non ingratas experti fuerimus. Neque enim aliud quaerimus, quam tam prudenter et utiliter inchoatae Rationis studiorum genuinum usum et perfectionem.

Circa regulas tertiae scholae grammaticae[3]

[1] – Regula 5 – An non expediret non solius praefecti et magistri iudicio, sed provincialis potius auctoritate in qualibet provincia determinari, quae sint ista difficiliora. Alioqui enim, ut mutantur magistri et praefecti, ita etiam diversa erunt iudicia quae difficiliora censenda sint. Neque tantum in eadem provincia, sed etiam in eodem collegio, alio atque alio anno aliud erit hac de re iudicium. Facile etiam fiet, ut vel oblivione vel negligentia, si nihil determinetur certi, illa difficiliora superiori scholae relicta, in utraque omittantur. Idem dicendum de quarta regula.

Ad primum – Iam totum tertiae pensum magis distinctum est, et caput de declinatione nominis ac praeteritis utrumque est attributum secundae classi. Quin et in regula quinta tertiae clarius exempli causa ponuntur, quaenam difficiliora videantur; additurque: ut hae et alia huiusmodi, quae pro varietate regionum superioribus visa fuerint etc.

[2] – 17 – Legendum videtur: praeterquam in diem sabbati. Illo enim die non corriguntur themata, sed repetuntur lectiones hebdomadariae. Et regula 6 § 11 expresse habet: die sabbati thema paulo longius dictandum. Atque idem dicendum de regula 8 secundae scholae et sexta primae. [307*v*]

Ad 2 – Regula 17 recte habet. Sed correcta iam erat a patribus deputatis reg. 69 § 7. Neque enim die sabbathi dictandum argumentum scribendi, sed feria sexta in proximum diem sequentis hebdomadae; et idem de reg. 8 secundae et sexta primae dicendum.

[3] – Regula 26 – Expediret forte diserte declarari, quae in qualibet schola dictanda sint; et utrum praeter themata et phrases quicquam aliud. Timendum enim, si magistrorum iudicio relinquatur, ne paulatim multum recedatur ab uniformitate, et tempus inutilibus dictationibus teratur; maxime in humanitate et rhetorica, in quarum priore nonnulli putant, etiam dictanda ad calamum, quae ad eruditionem et antiquitatem spectantia afferunt, et ita videtur innuere regula 10 scholae humanitatis; in posteriore alii etiam totam explicationem ad eum modum, quo in paradigmate illius scholae, typis excuso[4], cernitur. Utrumque putamus valde alienum a mente ordinis et ab utilitate discipulorum.

Ad 3 – In nova editione declaratur. Vetantur enim dictare magistri quicquam in scholis inferioribus, praeter brevissimum praelectionis argumentum, et in secunda et prima classe phrases paucas. In schola humanitatis pauca quaedam quae ad observationes linguae latinae potius pertineant, quam ad alia. In rhetorica paulo plura, ut ibi explicabitur.

---

[2] Vide inferius, mon. 21 – III – B-C.
[3] Regulas tertiae classis gramaticae vide in MP V 286-96.
[4] Vide: «De historiae explanatione in classe rhetoricae» in MP V 349-54.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

[4] – 39 et 32 secundae scholae – Scribendis versibus, videtur errore irrepsisse ex regulis primae scholae, humanitatis et rhetoricae. In hac enim et secunda schola non sunt idonei scribendis versibus.

In hac etiam provincia vix suppetit ratio graecas litteras promovendi, nisi universe omnes ad eas discendas astringantur; neque enim alioqui finis est exemptionum. Quare putamus, nos nihil peccare in Rationem studiorum, et nominatim in hanc regulam, si neque praefecto, neque rectori concedamus potestatem quempiam eximendi penitus, sed moderandi tantum onus (per magistros tamen) iis qui hanc exemptionem importunius videntur flagitare. Et experientia docuit, hanc praxim plurima habere commoda, incommodi nihil.

Ad 4 – Utraque correcta iam erat. Sed quod attinet ad immunitates a graecis discendis, probatur quod proponitur. Quare ita ponetur in libro.

[5] – Regula 43 quae eadem est caeterarum scholarum – Si in his magistratibus obtinendis, iuxta sequentem regulam habenda ratio eruditionis, et ex iisdem, iuxta hanc regulam, constituenda prima decuria utriusque classis in eadem schola, ratio et experientia videntur docere, futurum ut 20 aut circiter doctissimis in has primas decurias relatis, pauci docti superfuturi sint, qui tanquam decuriones reliquis decuriis praesint. Ut vero indocti decuriones agant, multa habet incommoda. Fere enim indocti vel ipsi sunt negligentes vel tardo ingenio, ut de eorum fide in aliorum negligentia et oscitantia ad magistrum deferenda, merito plurimum dubitetur. Timent enim ne si alios deferant, cum ipsi in eadem culpa sint, non impune ferant. Putabant ergo aliqui, non omnes magistratus in primam decuriam coniiciendos, sed praeficiendos esse aliis atque aliis decuriis. [308*r*]

Ad 5 et 14 – Iam sublatae erant hae principes decuriae; uni summo magistratui separatus locus ac dignissimus relictus. Idem de 45 regula quae correcta est.

[6] – 44 – Dubitamus, an spacium duarum horarum et dimidiatum ad scribendum, per errorem irrepserit in hanc scholam ex aliis. Vix enim videntur auditores huius scholae idonei ad tantum temporis utiliter in scriptione ponendum. Existimabamus, iis sufficere sesquihoram, ut qui fere brevia tantum themata et quasi phrases coagmentatas scribant.

Ad 6 – In tertia classe sesquihora fere huiusmodi scriptioni tribuetur; in secunda fere duae horae; in reliquis duae ac dimidiata.

[7] – 47 – Dubitabatur, an lectissimis inferioris scholae ius esse deberet provocandi quos vellent superioris. Nam si ita, fere provocabunt rudiores, et de quibus certam sibi polliceantur victoriam. Ita vero et languebit disputatio, et superior schola semper victa, non tam excitabitur, quam deiicietur perpetuo dedecore. Existimabant aliqui, magistrorum et praefecti iudicio deligendos ex utraque schola disputatores idoneos. Optamus declarari.

Ad 7 – Lectissimi quique ex utraque schola tum superiore tum inferiore simul disputaturi magistri iudicio deligendi sunt. Atque ita addetur in libro.

[8] – 49 – Haesitant plerique magistri et praefecti de sensu huius regulae. Neque enim vident, ad quod certamen velit regula, ut magister suos egregie instructos mittat, vel cum praemia dividenda, vel cum in theatro aliquid exhibendum. Hoc enim posterius non tam ad magistrum, quam ad choragum videtur pertinere. In priore nullum vident certamen, nisi forte dicendum potius fuisset: cum scribendo certandum de praemiis - vel: cum instat examen et generalis promotio. Cupimus aliquam nobis lucem afferri.

Ad 8 – Iam sublata erat hîc a deputatis haec regula ut minus necessaria.

[9] 69 § 12 – Dubitabatur non tantum de hac schola, sed etiam de reliquis, an pia exhortatio opportune et interpolate pro occasione data, vel potius quaesita et sumpta, intermiscenda esset explicationi catechismi; vel potius, finita explicatione, separatim subiungenda. Nam si subiungatur, experimur haec incommoda: Primum quod magistri facile eo

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

delabuntur, ut iuvenili fervore concionatoriam declamatiunculam potius suscipiant, quam institutionem puerilem. – 2º quod cum ad eiusmodi continuatam exhortationem, praesertim latinam, in prima schola, humanitate et rhetorica, vel per tempus vel per talenta alia, minus parati accedunt, male cohaerentia afferunt. – 3º quod discipuli interpolatam et interpretationi admixtam attentius hauriunt. Contra, ad continuatum sermonem animo, oculis et membris omnibus ita evagantur, ut vix quicquam percipiant.

Ad 9 – Iam declaratum erat, in scholis inferioribus non perpetua oratione esse catechismum explicandum[5], sed partim percontando, partim explanando, partim cohortandi gratia aliquod breviter inserendo. In classibus altioribus, ut rhetoricae et humanitatis, licebit perpetua uti oratione, modo ea tractentur, quae ad catechismi explicationem, et ad mores iuvenum instituendos faciant, non ad declamandum vel concionandum exercitationis causa.

[10] – 67 – Non satis assequimur distinctionem regulae inter retinendos et reiiciendos; nisi eos intelligat, qui vel sunt ad inferiorem scholam [308v] detrudendi vel omnino ablegandi ex gymnasio. Quod forte expediret declarari.

Ad 10 – Aliud est reiicere, aliud retinere, aliud eiicere. Verumtamen iam perspicuitatis caussa nonnihil est additum. Reiiciendi, ad classem videlicet inferiorem. Nam de eiiciendis e scholis sive ob inscitiam, sive ob difficultatem morum, alibi agitur.

[11] – Regula 73 – Si initio terni tantum mittantur ad confitendum, et ut singuli redeunt, ita singuli binive tantum submittantur, fere haec incommoda sequuntur: Primum, valde distracto animo et irreverenter, absque praevia collectione animi vel oratione currunt ad confessionem. – Deinde vel statim a confessione absque oratione conveniente recurrunt ad scholam, vel si (ut oportet) aliquandiu in templo haereant, orationis vel satisfactionis implendae gratia, submittendi nimis tarde veniunt, ut confessarii ociosi frustra saepe diu cum taedio expectent aut etiam diffluant. Videbantur igitur plures vel initio mittendi, vel submittendi redeuntibus.

Ad 11 – Addetur huic regulae, ut terni vel plures, ubi sit opus, mittantur initio. Nam hoc satis videtur. Non enim longiores satisfactiones faciendae sunt in templo statim. Breviores vero non impediunt, quominus singulis redeuntibus, singuli binive submitti queant. Quod vero ad animi collectionem et praeparationem spectat, videtur satis esse, ut praemoneantur pridie vel biduo ante. Id quod suo loco ponetur.

[12] – 75 et 79 – Interdum pro alia atque alia dispositione templi alius atque alius ordo quadrat ingredientibus et egredientibus; ut forte expediret, non ad certum ordinem omnibus in locis astringi. Idem propter eandem caussam videtur dicendum de reg. 79, quo ad egressum tum discipulorum tum magistri. Nam quod ad istum attinet, aliquando utilius videtur stare ad ianuam, ut tam intra quam extra scholam decentiae invigilare possit. Alioqui, magistris omnibus manentibus in cathedra, saepe magnae turbae excitantur extra scholam; neque est qui eas componat aut praevertat. Et durum videtur alligare praefectum ut semper adsit; et ut maxime adsit, saepe est ea dispositio scholarum, ut dum advigilat uni, non possit reliquis.

Ad 12 – Regula 75 accommodabitur ut ordo servetur, qui fuerit a praefecto constitutus. Regula 79 mutatur hoc modo ut sive e suggestu, sive ad ianuam det operam, ut modeste ac silentio egrediantur.

[13] – 82 – Ut magistri nostri fere sunt iuvenes et vix valent prudentia et usu rerum, timendum ne saepius offendant in praxi huius regulae, ut existimaverimus, temperandam aliqua particula, verbi gratia: vel ipse praefectus colloquatur, prout rectori commodius videbitur. Alioqui enim magistri vel suo arbitratu vi regulae vocabunt parentes ad scholas, vel urgebunt ut eos domi suae convenire possint. Ab utroque timenda incommoda.

---

[5] De modo tradendi catechismum in scholis vide mon. 21 – I § 10 – Ad 95.am.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Ad 13 – Regula 82: Addetur ut vel praefectus vel magistri, ut rectori videbitur.

[14] – 83 et 90 – Non satis assequimur qua dexteritate huic et 90 regulae satisfieri oporteat; et simul ei quod habet regula 43 de peculiari sessione sive loco magistratuum, qui tamen singulis mensibus mutandi sunt; et decuriarum quae et ipsae absque dubio saepe mutandae; et ei denique quod habet regula 45 de quotidiana [309*r*] pugna ad consequendum illustriorem locum antagonistae.

[15] – 89 – Non existimamus hîc prohiberi hanc quasi notam ignominiae, qua aliquando ignavus et graviter ignorans et peccans in regulas grammaticas inferioris scholae, ad eam mittitur sciscitatum ex eius discipulo aliquo id in quo peccaverat; sed tantum prohiberi detrusionem stabilem ad aliquod tempus.

Ad 15 – Sublata est haec prior pars regulae 89, ut liceat, sicubi fieri sine magna offensione potest, remittere ad inferiorem scholam sciscitandi aliquid gratia, quod a quopiam ignoretur.

[16] – 93 – Publici censores vix videntur tuti futuri a discipulis, et hoc nomine non speramus posse introduci. Erit enim seminarium odiorum et pugnarum; quae nemo adduci poterit, ut in se suscipiat. Ut optemus in hac regula, quemadmodum etiam in 61 praefecti dispensari.

Ad 16 – Publici censores, ubi non possent introduci vel ferri, non erit necesse. Mutatur enim hic locus: «seu publicos seu privatos»; et ubi nomen censoris non esset honorificum, poterunt vel praefecti morum, vel aliter appellari, et aliquo etiam privilegio cohonestari. Horum enim munus non est alia notare, nisi quae ad silentium et modestiam pertinet scholarum tempore vel missae. Publicus autem praefecti censor facile Romae introductus est et praetoris nomine insignitus. Creatur enim tertio quoque mense a praefecto ex nobilibus aliquis, quem omnes verentur. Nec alia fere curat praeter ea quae spectant ad absentes praefecto ac magistro deferendos, et condiscipulos, absente magistro, in officio continendos.

Circa regulas secundae scholae grammaticae

[17] – Reg. 17 § 7 – Quae hîc dicuntur de generibus, praeteritis, supinis et ternis vel quaternis versibus docendis, videntur errore scribae irrepsisse ex reg. 26 § 7 tertiae scholae. Neque enim illa hîc docentur, sed compendium syntaxeos, et pluribus versibus haec schola opus habere videtur.

Ad 17 – Correctum iam erat. Nam errore librarii irrepserat. Huic tamen scholae, ut supra dictum est[6], reservatur cap. de declinatione nominis ac de praeteritis etc.

[18] – 24 et 59 § 4 – An non expediret iam in hac schola ad praecepta graeca adiungi faciliores aliquas fabulas Aesopi. Fere enim frigent praecepta absque auctore et usu. In hac provincia ex hac coniunctione non mediocrem fructum experimur, ut optemus eam nobis concedi, si minus videtur universe praescribenda.

Ad 18 – 24 et 59 § 4 – Additus est autor aliquis facillimus alternis diebus, ut Cebetis tabula etc.

[19] – § 8 – Eclogae difficiliores nobis videntur et impuriores, quam ut vel in hac schola, vel in quacunque a magistris religiosis praelegi debeant. Vix enim hoc corruptissimo saeculo satis in hoc genere cauti esse possumus.

Ad 19 – Eclogae Virgilii praefecti iudicio selectae iam primae classi et supremae grammaticae assignantur. Secundae vero alternis diebus elegiae selectae ex Ovidio facillimae.

---

[6] Vide supra, Ad primum.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Circa regulas primae scholae grammaticae

[20] – 16 – Dubium est, cum epistolae ad Atticum et Q. Fratrem pleraeque difficiliores sint, an non liceat earum loco illustriores ex Familiaribus in hanc scholam assumere.

Ad 20 – Etiam ex Familiaribus paucissimae quaeque praefecti iudicio deligendae in prima explicandae; ut iam insertum est ac declaratum.

[21] – 23 – Nisi ad praecepta et auctorem accedat usus, fere omnis labor frustratur suo fructu. Existimabamus igitur operae pretium, ut aliqua scriptio hebdomadaria accederet, et ad eam commodius conficiendam nonnulla faciliora praecepta syntaxeos [309*v*] graecae, in quibus illa a latina discordat. Hoc ipsum persuadebit fortassis etiam regula 15 humanitatis, ex cuius praescripto postremis illis anni mensibus tradenda prosodia graeca et tentanda aliqua in faciendis graecis versibus prolusio. Quod aegre fiet, si non hoc priore anno saltem syntaxi et scriptioni graecae solutae nonnihil vacare ceperint.

Ad 21 – Iam erat in libro impresso, ut semel atque iterum in hebdomada scriberetur. Iam vero inseretur, ut ubi moderatoribus videatur, nonnulla etiam syntaxeos praecepta facillima tradantur, introductionis cuiusdam instar etc.

[22] – Regula 45 – Dicitur, postremum sesquimensis prosodiae tribuendus. Id nos intelligimus, detracto tempore examinis, et mense quo parantur ad examen (neque enim tunc tam novis addiscendis quam repetendis auditis vacandum est) atque etiam tempore vacationum canicularium. Ita fit ut putemus circa medium iunii vel paulo post, prosodiam inchoari posse. Sic enim iuste sesquimensis adhuc suppetet aut aliquid amplius.

[23] – 59 § 5 – Quando sub anni finem atque adeo ut iam dictum est, circa medium iunii, loco syntaxis, docenda et repetenda erit prosodia, quid tunc fiet de syntaxi? Neque enim consultum videtur, maxime sub finem anni, ut omittatur penitus; cum haec schola potissimum instituta sit ad discipulos in eadem perficiendos. Et tamen non suppetit tempus ad eam vel legendam vel repetendam, ut totam distributionem temporis consideranti patebit.

Ad 22 23 – Iam haec regula 45 immutata est. Regula vero 59 § 5 exercitatio latinae syntaxeos non est penitus omittenda. Id quod in nova editione clarius apparebit. Multa enim in hac prima schola necessario mutata sunt.

[24] – § 5 7 – Datur hîc quidem tempus lectioni syntaxeos (et postea prosodiae) et poetae, iamiam auditae repetendae, sed nullum datur repetendae pridianae, quae tamen potior esse debet quam extemporanea, utpote sumpto tempore ad repetendum et considerandum audita. Ut vero eodem tempore et pridiana repetatur et praesens doceatur simul et repetatur, semihora illa, cuius hîc fit mentio, certe non sufficit. Quaeritur consilium et auxilium.

[25] – Regula 59 § 6 7 scholae humanitatis – Nullum datur tempus repetendae prosodiae. Neque enim dimidiata hora, tribuenda praelectioni et dictationi thematis, etiam repetitioni eiusdem sufficit; multo minus repetitioni lectionis pridianae.

Ad 24 et 25 – Correcta iam erant haec omnia.

Circa regulas humanitatis

[26] – Reg. 2 4 6 – Quae de multiplici ac varia eruditione, antiquitatis et rerum scientia, difficiliorum locorum interpretationibus aut insignioribus annotationibus his regulis dicuntur, timendum est, ne occasionem dent magistris altius efferendi sese, quam discipulorum vel utilitas [310*r*] vel captus ferat; ut qui fere ad elegantiam linguae perpoliti potius, quam in rerum scientia (quae rhetoricae magis debetur) institui in hac schola debeant.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Quod si discipulis, praesertim iunioribus, persuaderi possit, ut secundum annum in humanitate perdurent, maior hîc locus erit; primo certe anno modicus et propemodum nullus esse posse videtur; adeo haec schola aliis magis necessariis et propriis gravata est.

Ad 26 – Immutatum est hoc, ut contra fiat. Habeatur scilicet potissima ratio latinae linguae, nonnulla vero eruditionis.

[27] – 3 – De Tacito multi dubitant, an adolescentibus in hac schola praelegendus sit; tum propter difficultatem, tum propter stilum, quem nostri iuvenes maxime imitatione Lipsii[7] fere stulte depereunt, magno stili ciceroniani, sive epistolaris sive oratorii, detrimento.

Ad 27 – Iam Tacitus ex humanitate sublatus.

[28] – 9 – Duos hos postremos menses, rhetoricae compendio destinatos, putamus inchoandos a medio iunii, si non ante. Detracto enim tempore vacationum canicularium, examinis, et quo ad examen parantur, ultra duos iustos menses vix quicquam suppetet.

Ad 28 – Cypriani[8] Rhetorica iam inde a Paschate inchoanda; et ita universe ponetur in libro.

[29] – 14 – Dicitur matutina mane, vespertina vespere recitanda. Et tamen reg. 56 § 1 dicitur, grammatica graeca quae lectio vespertina est, hora prima mane recitanda. Idem accidit in schola rhetoricae in orationibus M. Tullii. Putamus ergo, regulam ex inferioribus scholis errore in istas duas irrepsisse.

Ad 29 – Regula 14: Haec et alia huiusmodi correcta iam erant.

[30] – 15 – Aristophanes, Theocritus obscaeniores sunt, quam ut a nostris praelegi possint vel debeant. Idem de Luciano, nisi castigetur. Hac eadem regula iubentur alternis diebus aliquid graece convertere; regula autem 25 non nisi semel in hebdomade scriptio graeca exigenda dicitur. Nescimus ubi potius stemus, an vero utrique locus esse possit et debeat. Neque enim mentem regularum satis assequimur. Atque haec hactenus.

Ad 30 – Aristophanes, Theocritus, Lucianus ita conceduntur, si quid ex eis seligentur, quod nullum haberet offensionem, ut ex Luciano iam Romae selecta sunt quaedam et excusa. Ibidem etiam correctum est, ut bis in hebdomada aut saltem semel graece scribatur.

21 – III – B

Dubia et difficultates circa regulas praefecti scholarum inferiorum[1]

Regula 7 – De magistris perpetuis iam ante nonnulla proposita Nostro Patri[2]. Nunc de non perpetuis hoc tantum occurrit. Videri, dandum medium inter perpetuos et triennales tantum. Cur enim quis ordinarie aut perpetuo aut triennio tantum docere debeat? Difficile hoc accidet superioribus, si, ut fere sit, tot scholis providere debeant. Inquietos etiam reddet eorum animos, qui cum vel ante vel post auditam philosophiam, necdum absolutis studiis theologicis, triennio docuerint, denuo tamen, ad docendum humaniores litteras (ut saepe necessario fit) per aliquot annos adhibentur, neque tamen docturi perpetuo. Maxime, cum etiam regula 66 provincialis habeat[3]. Neque id temporis prorogandum, nisi per-

---

[7] Justus Lipsius (1547–1606) brabantus, eximius Humanitatis cultor; cf. *Ouvr. pédag.* 318; dein *Lex. f. Theol. u. Kirche* VI (1961) 1072.

[8] Cyprianus SOARES, *De arte rhetorica libri tres* (1560); cf. MP I–VII passim.

[1] Regulas scholarum inferiorum Rat. st. 1591 vide in MP V 256-67 et 286-312.

[2] Vide supra, mon. 21 – I n. 8.

[3] Vide regulam 66 provincialis in MP V 239.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

missu praepositi generalis. Mox enim, vi huius regulae, colligent se aut perpetuos fore, aut si non, certe peccari in regulam. Fortassis ergo mens regulae tantum fuit, non perpetuos, priusquam quidem sua studia absolverint, triennium tantum docere debere. Quod expediret clarius dici.

12 – An non praestet, ut quoad fieri potest, idem catalogus et iidem libri quovis anno auctoritate provincialis ex consilio peritorum praescribantur omnibus collegiis provinciae, quae eundem numerum et rationem scholarum habent, quam ut a quolibet rectore et praefecto conficiatur proprius catalogus illius collegii. Ita enim maturius et prudentius constituetur de libris. Nam saepe rector aliquis et praefectus parum accurate perpendent, quid e re scholarum sit, et quid Ratio studiorum postulet. Deinde, si secus fiat, saepe accidet, ut discipuli, migrantes a collegio ad collegium, incidant in eosdem libros, quos iam alibi audiverant. Quod non fieret, si quovis anno iidem docerentur in omnibus collegiis. Accedit etiam, quod ii qui quovis anno ad docendum deputantur, rectius se parabunt. Quocunque enim tandem a provinciali destinentur, eosdem libros docendos invenient. Contra, si collegia eodem anno alios atque alios libros doceant, saepe usu veniet, ut magister qui eo mittitur, imparatus sit ad eos docendos. Taceo alia commoda quae conformitas ista habet; ut, si non universe haec ratio Societati praescribenda, certe haec regula provinciis libera relinquenda videatur.

2º Circa eandem regulam non assequimur, quomodo libri vel auctores intra annum praefecti iudicio variandi, si partim a Ratione studiorum praescripti, partim peculiari catalogo comprehensi, et non alii quovis anno legendi.

3º Estne mens huius regulae, ut praeceptores inferiorum scholarum nullos omnino libros accipiant vel habeant sine facultate praefecti; an vero sufficit sola generalis inspectio praefecti, ne vel utilibus careant, vel abundent inutilibus? Auget rationem dubitandi regula 26, quae de discipulorum libris tantum statuit.

20 – Forte expediret mitigari clausulam: «aut ipsi ultro discesserunt» aliquo verbo. Saepe enim ultro quis discedit, qui tamen rediens honeste non potest, nec debet reiici.

24 – An vi huius regulae visitatores non nostrorum tantum et alumnorum atque convictorum, sed externorum etiam constituendi?[4]

29 – Non tam censor, quam admonitor. Optant nonnulli haec duo clarius distingui et addi, quem praefectus monere debeat; loquentemne vernacula, an superiorem?

34 – An non expediret, magistros novos et qui nunquam docuerunt, maxime qui a novitiatu aliquando ad scholas mittuntur, prius docere lectionem in triclinio, ut olim moris erat; idque hac regula definiri. [316*v*]

35 – Valde incitaret auditores trium scholarum grammaticae, si etiam studio graecae linguae designaretur praemium; maxime, cum alioqui plerique ab eo studio abhorreant. Neque videtur debere obstare, quod in aliquibus nihil graece scribant. Primum enim fortassis expediret aliquid graece scriptitare. Deinde, sicut in doctrina christiana solis responsionibus decernitur praemium, ita in graecis.

§ 1 2 – Ubi multae sunt scholae, diu extrahitur tempus, si non omnes vel plures scholae simul, sed successive omnes scribant, singulae tribus diebus; maxime, accedentibus deinde tot scriptionibus ad examen. Et fere, quae est fragilitas humana, praefecti ipsi diuturnitate tam molesti laboris franguntur et languescunt. Quaestio igitur est, an, ubi haberi possunt qui simul scribentibus, vel omnibus vel pluribus scholis loco praefecti praesint, non possint

[4] Post «constituendi» manu Patris Brunelli responsum exaratum: «ad nostrorum tantum et alumnorum [visitationem]».

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

omnes vel plures scholae simul scribere, seorsim tamen pro examine (de qua scriptione id expresse videtur concedi regula 43), seorsim pro praemiis[5]. 2° Quaeritur, an omnibus omnino auditoribus pro praemiis scribendum sit? An iis tantum, qui ad certamen sese offerunt? Si enim omnibus, haec eadem scriptio serviet ad examen[6]. 3° Si omnibus, et separatim ad examen et pro praemiis scribendum, utra ex duabus praecedere debeat?

§ 4 – An prorogatio temporis a prima hora primae exercitationis matutinae usque ad 24.am, non videatur nimia, sive laborem et conatum scribentium, qui aliquando sanitati cerebri officere queat, sive praefectum, vel qui ipsius loco praeest, spectemus[7].

§ 7 8 – Definiendum videtur, ne ei praemium detur, qui, etsi reliquos superet, eos tamen progressus alibi fecerit, et non minimum quinque vel sex menses in ea schola triverit. Item, an ei qui duobus vel tribus annis in eadem schola haesit? An etiam ei qui superiore anno praemium habuit, si certo consilio, etiam hoc anno in eadem schola haeserit[8].

§ 9 – Expediret ad perturbationes et suspiciones vitandas, et ut suavius omnia gererentur, non solum praefectum, sed praeterea aliquem alium chartis resignandis et investigandis nominibus victorum interesse.

§ 10 – Repetitio ista distichi, ut potius exigui momenti, non tam esset praecipienda, quam suggerenda, sed libera relinquenda[9].

Regula 36 – Forte mitiganda verba illa «quotidianis fere praemiolis, et in dies». Vilescunt enim frequentia, et sunt alia incitamenta honoris et ignominiae. Rectius forte diceretur «hebdomadariis», et loco «In dies» «frequenter»; alioqui vix satisfiet praeceptoribus ullis praemiolis. – 2° Quis sumptum faciet in haec praemiola? Collegiumne?[10]

38 – Eo mense, quo discipuli parantur ad examen, ex totone, vel ex parte vacandum ab ordinariis lectionibus? Nam una cum ordinario penso lectionum, nullum suppetat tempus prioribus repetendis. Expediret igitur, conformitatis servandae gratia, hunc modum parandi discipulos ad examen, aliquanto clarius et uberius explicari[11].

39 – Quomodo de praefecti sententia constituendi examinatores? An ut praefecti sententia audiatur tantum, ut fere est moris in Societate? An ut praefecti sententiam sequatur rector? Quod forte non expediet. Expediret tolli ambiguitatem propter tentationes, quae inde oriri solent[12].

Deinde, ut rigide hic excluduntur ab examine magistri, ita rigidius quandoque in parvis collegiis id ipsum servatur a rectoribus et praefectis. Adeo, ut etiam parum versatos in humanioribus propter hanc regulam potius deligant quam magistros; quanto incommodo? Optaremus ergo, clausulam mitigari, ne rectoribus et praefectis sit occasio errandi. Praestat enim, si aliter fieri non possit, magistros examinare, quam alios recens non versatos in hac palaestra[13].

42 § 2 – Expediret forte etiam huius scriptionis tempus certis horis definiri, tribus scilicet aut quatuor, ut regula 35 § 3 definitum est scriptionis pro praemiis. Et hoc ipsum insinuatur infra § 13[14].

---

[5] In margine manu Brunelli: «sive seorsim, sive simul».
[6] In margine eadem manu: «datis praemiis aut iudicatis».
[7] Post «spectemus» sequitur m. Brunelli: «aliis alii succedant».
[8] In margine: «Optandum ut incitentur».
[9] In margine: «Vid[ebitur]».
[10] In margine: «Viderit provincialis».
[11] In margine: «Seu mane seu vesperi praefecti sententia».
[12] In margine: «De praefecti sententia».
[13] In margine: «Vid[ebitur]».
[14] In margine: «Videtur addendum».

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

§ 11 – Immensum onus imponitur praefecto et iudicibus et examinatoribus. Nam supra pro praemiis unicuique scholae, quae graece scribit et carmine, tribus diebus scribendum fuit. Nunc denuo unicuique [317*r*] bis soluta, bis carmine, bis graece; ut opus sit ad eam rem cuique scholae minimum sex aliis diebus vel certe mediis[15]. Rursus, iuxta regulam 53, si de aliquibus sit anceps deliberatio (ut fere semper est de aliquibus singulis in scholis) toti classi iterum scribendum est iisdem legibus, et absque dubio graece et latine, soluta et ligata oratione, si de omnibus fuerit anceps deliberatio. Hae omnes scriptiones, si coniungantur, ubi quinque vel plures scholae sunt ingens numerus efficitur. Ubi etiam magna multitudo discipulorum, infinitus labor et occupatio praefecti, iudicum, examinatorum in dictando, praestolando scribentes, legendo scriptiones, in iudicando, errata consignando etc. Quam vero necessarius vel utilis, non satis liquet. Fere enim immensitas et diuturnitas laboris, officialium istorum diligentiam minuit, et eorundem iudicia fatigatione perturbat potius, quam adiuvet, ut praestaret aliquid de hoc numero scriptionum detrahi. Et fortassis sufficeret, quemadmodum pro praemiis, ita ad examen semel scribi latine soluta, semel carmine, semel graece; idque accurate et magna diligentia; maxime, cum scriptio pro praemiis, si quidem omnibus omnino discipulis scribendum est, servire possit etiam examini. Deinde vero, si de aliquibus dubitatio oriatur, vel illos solos scribere, vel eorum ordinarias scriptiones, quas partim paulo ante (sed in schola), partim paulo post composuerunt, inspici, ut rectius iudicari possit[16].

46 – Existimaremus, ad motus turbasque vitandas (quod pace huius regulae dictum sit) multo esse opportunius, si sententia examinatorum non lateat magistros. Primum enim certum est examinatores et praefectum, ut qui minus quam magistri norint discipulos, et, ut homines, etiam ipsi affectibus obnoxii sint, graviter quandoque hallucinari in admittendis vel reiiciendis, ut fere peracto ascensu, hoc nomine iustae turbae oriantur. Qui errores aliquando, re adhuc integra, facile corrigi potuissent, si mature de examinatorum sententia magistris constitisset. Deinde, hoc ipso quod examinatorum sententia communicatur magistris, astringuntur, quasi tacito quodam iure, ad eandem tuendam apud discipulos et eorum parentes atque mecoenates. Contra, si tam rigide celetur magistros, occasio eis datur, aut certe illi eam arripiunt, ut externorum querelis vel ipsi consentiant vel primi murmurent. Tertio, quae suavis est ratio procedendi in Societate, ea postulare videtur, ut hoc quasi iustum solatium detur magistris, ut rei, cuius toto reliquo anno eorum tantopere interest, ipsi quoque, maioris certitudinis caussa, conscii sint. Putaremus ergo, salvo meliore iudicio, regulam ita accommodandam, ut, auditis examinatorum sententiis, vel rector ipse, vel certe praefectus examinatores et magistrum, de cuius discipulis agitur, convocet, et tam de admissis, quam de reiectis et dubiis audiatur etiam iudicium magistri, num minus bene examinatorum sententiis, cuiusque studiis, vel communi rationi scholae consultum putet. Magistri vero iudicio et rationibus auditis, quod examinatores tandem decreverint, id ratum et simul secretum esto; atque unanimiter deinceps ab omnibus, si quae forte turbae orirentur, defendatur. Qui secus faxit, consuetas in Societate poenas luat. Et sane, hic labor, quicunque est futurus, subsequente satisfactione et pace animorum, quam feret, abunde compensabitur[17].

48 – Non tantum ternos, sed quinos etiam vel senos putaremos simul examinari debere; maxime, ubi est ingens numerus discipulorum. Ita enim magis fervet opus, et alioqui aut nimis protrahitur examen, aut festinatur nimium in illis ternis expediendis; saltem sit liberum.

---

[15] In margine: «Responsum est».
[16] In margine: «Accommodandum».
[17] In margine: «Videtur egere consultatione».

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Ordo etiam alphabeti in examinando servatus hoc habet incommodi: coniunguntur ingenio et eruditionis valde dispares. Quae res magnam molestiam simul et moram affert examini. Contra, si quasi pares eruditione coniungerentur, alacrius et citius (ut habet regula 51) possent expediri. Nobis probatur, ut haberetur ratio notarum magistri, et seorsim examinarentur (quini tamen, vel seni simul) optimi, boni, mediocres, dubii, ita tamen, ut dubii et mediocres, atque etiam inepti, neque primi examinentur, neque ultimi, sed fere in medium agmen coniiciantur. Inepti quidem, ut ratio ordinis minus notetur a pueris, ut fieret si vel ultimi essent, vel primi: dubii autem et mediocres, ut exactius examinentur. Quod fere post initium in ipso progressu examinis fieri solet, crescente fere tunc examinatorum industria ipso usu examinis; et eodem tamen rursus sub finem diuturnitate laboris languescente. [317*v*]

50 – Ut graecarum litterarum examen seorsim instituatur novi et magni laboris est nullius vel necessitatis vel fructus ubi omnes, ut fit in septentrione, student graecis; rogamus ergo vel generatim omnibus vel nostrae certe provinciae liberum relinqui[18].

53 – Est immensi laboris, quod hîc propter dubios suscipiendum praecipitur. Minueretur labor eo remedio, quod circa regulam 42 § 11 a nobis est annotatum.

Praeterea, dicuntur hîc promovendi, quibus superior classis nihilo minus, quam sua profutura videntur. Hoc, si (ut videtur) intelligatur de iis, qui revera alioqui per eruditionem dubii in examine deprehensi sunt, bene. Contra vero, si quasi regula esse debeat, quemcumque admittendi, etiam alioqui per eruditionem ad eam scholam ineptum, male; et plurima habere incommoda. Expediret ergo, ne in re tanti momenti ab imprudentibus erretur, rem totam clarius explicari[19].

54 – Sicut etiam, quod sequenti regula 54 habetur: «Quo nomine intelligentur, qui non alia fere de caussa provehentur, nisi quia» etc. His enim verbis indicari videtur, etiam simpliciter, si eruditionem spectes, ineptos, si vel grandiores natu sint, vel diutius in ea schola versati, ad altiorem admittendos. Quod utrum ita sit, cupimus diserte doceri. Sunt enim utrinque pugnantes rationes. Et quidem, si particulare bonum istorum spectemus, videtur ita faciendum; si vero ex communi bono scholae rem metiamur, minime. Paulatim enim hi respectus in immensum serpunt, et scholae replentur ineptis. Quicquid declaratum fuerit, sequemur[20].

Circa regulas tertiae scholae grammaticae

Regula 69 § 6 – Quis sensus et praxis esse debeat huius regulae de docendo recte scribere. Per regulam n. 22 praefecti inferiorum studiorum, nulli admittendi, qui nesciunt recte legere et scribere, quantum satis est. Neque hic de ea ratione scribendi potest esse sermo, de qua regula 23 huius scholae. Nam de talis scriptionis recognitione fit mentio § proxime hîc praecedente.

§ 9 Sabbato non videtur recitandum decurionibus. Id vero nusquam satis expresse dicitur. Item, an repetitio hebdomadaria instituenda die Veneris, quando sabbato est festus dies? An vero coniungenda cum repetitione sequentis hebdomadae?

Circa regulas primae scholae grammatices

17 – Quemadmodum ratio explicandi auctores in schola rhetoricae proprio paradigmate fuit explicata[21], ita apprime foret e re scholarum grammaticae et humanitatis, singu-

---

[18] In margine: «Respondetur».
[19] In margine: «Correctum est».
[20] In margine: «Rsp. – Nisi penitus inepti sint; de quibus alibi agetur».
[21] Vide: De explicatione orationis in classe rhetoricae; in MP V 341 et ss.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

lis per totam Societatem sua paradigmata transmitti. Alioqui in re omnium maximi momenti summa erit diversitas, et magno scholarum damno a plerisque graviter errabitur. Maxime cum regulae tribus scholis grammaticae de hac re traditae, ut etiam Appendix proposita humanitati et primae scholae, verbis fere per omnia consentiant; cum tamen reipsa in ratione explicandi maxima debeat esse diversitas.

32 33 34 35 – Si summus decurio non suam tantum decuriam, sed reliquos etiam decuriones recitantes audire debeat, et reliqua decurionis officia erga utrosque exercere, nimia erit occupatio, neque absque insigni impedimento studiorum. Si autem magister ipse decuriones audire debeat ordinarie, non suppetet tempus, ut iuxta regulam 22 et illos et simul tres aut quatuor ex aliis semper audiat. Verbi gratia, si sint 8, 10 vel 12 decuriones. Putaremus igitur vel secundo vel 3° magistratui a duce, vel ex regula vel ea dispensatione hoc imponi posse[22].

23 – Dicitur «caeteraque rudimenta»; cum tamen tota et perfecta etymologia graeca nusquam, nisi in hac schola tradatur. Occasionem dabunt haec verba, ut magistri paucioribus quam par est, contenti sint. [318*r*]

59 § 4 – An graecus auctor in hac schola memoriae mandandus, vel certe phrases. Aegre enim alioqui discent loqui et scribere absque beneficio memoriae.

Non dicitur etiam expresse, quo tempore dictandum thema pro scriptione graeca.

Circa regulas scholae humanitatis

Regula 3 – Liber de Finibus eruditior videtur, quam ut ab humanistis, expertibus dialecticae et philosophiae, cum fructu audiri possit.

6 – Timendum, ne magistri plus quam par est, se dedant interpretationibus peculiaribus locorum difficilium, et illustrioribus annotationibus, nisi hac ipsa regula parciores et rari in hoc genere esse iubeantur. Fortassis in sola rhetorica[23] illis locus esse deberet, ut hîc magis studeatur elegantiae.

7 – Non viderentur astringendi, ut propter latinae linguae observationes, vel etiam rerum, semper recurrerent ad ea, quae decurrerunt. Saepe enim commodius ipsi explicationi intermiscentur, saepe rectius subiunguntur. Itaque relinqui deberet iudicio magistri.

17 – Dubitant nonnulli, an non haec regula de dictando themata lingua vernacula, eaque latine vertendo, errore scribae huc irrepserit ex inferiorum scholarum regulis, cum quibus fere ad verbum concordat. Putant enim, in hac schola toto anno suo marte scribendum, aut certe post decursum dimidiae vel quartae partis anni. Quod expediret diserte declarari[24].

18 – Humanistis et rhetoribus, quibus tam multa et varia, et fere quotidie scribenda, immensum et propemodum intolerabile onus videtur duplex compositionis exemplum afferre. Vix enim ad lectiones repetendas et compositiones praescriptas exarandas tempus eis sufficit. Nisi forte ipsa adversaria et rapsodia, quasi prima compositio (quam tamen plerumque in scribendo vix sequuntur) unius exempli loco accipi debeat[25].

19 – Etiam ista ratio corrigendi reliquas scriptiones ad exemplum unius in iis tantum scholis locum habere videtur, in quibus vernacula themata ad verbum latine redduntur.

---

[22] In margine: «aut ubi opus sit, plures maiores decuriones».
[23] Ante correctionem fuit: «Fortassis etiam in schola rhetoricae».
[24] In margine: «Correctum».
[25] In margine: «R[espondetur]».

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Quod in humanitate vix, in rhetorica certe plane locum non habet (nisi forte in scriptionibus graecis) ut etiam haec regula errore scribae huc et in rhetoricam putetur irrepsisse[26].

25 – Graeca scriptio dicitur hic exigenda post vacationis diem. Quando vero corrigenda et aliud thema dictandum, nusquam exprimitur. Carmen item die Lunae et vacationis excipendum dicitur. Non datur vero tempus ad bis, sed ad semel tantum thema dictandum; nimirum iuxta regulam 56 § 6 die sabbati a prandio. Et quamvis iuxta hanc regulam 25 dictandum alterum thema esset die vacationis, utpote eodem quo alia corriguntur die, non videtur tamen vacare per tempus[27].

27 28 – De notula prima schola habet duas regulas 25 et 26; quarum posterior magis necessaria videtur in hac schola, quam in prima et in aliis inferioribus; ut putemus, hîc errore scribae omissam[28].

56 § 1 – Correctio thematum prima hora hoc nomine incommoda accidit professori humanitatis et rhetoricae, quod cum paratis et collectis animis et sensibus ad utcunque graves lectiones docendas ex cubiculo ad classem veniant, coguntur se, priusquam legant, tota hac hora corrigendo distrahere, tum demum, absque spatio colligendi, ad legendum accingi. Ut si non in omnibus, certe in his duobus scholis, correctio thematum ultima hora, sive ante sive post meridiem, institui debere videretur[29].

§ 6 – Quis sensus, quando dicitur «absoluta prosodia, aliquid recitetur ex graeco auctore?». Prosodia enim toto anno legenda, et eius cursus iuxta regulam 25 bis peragendus. Ita, vel nunquam recitandum ex graeco auctore, vel tunc quando prosodia prima vice fuerit absoluta. [319*v*]

§ 7 8 – Humanista nimis multas, easque satis graves lectiones habet a prandio. Quo tamen tempore neque per corpus neque per animum satis fere dispositi sumus ad eiusmodi labores continuandos. Expediret maiores et graviores labores matutino tempore expediri; quo fere tempore etiam discipulis tenacius inhaerent, quae audiverint[30].

§ 14 – Pensum in graeca lingua, huic scholae praefixum, postulare videtur, ut non semel tantum vel bis in mense, sed quovis omnino sabbato media horae pars tribuatur graecis. Neque enim fere absque frequenti exercitatione graeca haerent memoriae puerorum. Atque, ut ad hanc rem tempus suppetat, posset repetitio tam graecorum, quam latinorum institui ad modum disputationis singulis hebdomadis, ut sic sit locus omnibus iis quae his duobus § exiguntur.

Circa regulas professoris rhetoricae

Regula 2 – Optatur ut, quemadmodum in humanitate factum est, termini et fines huius scholae aliqua regula nonnihil declarentur. Idem desideratur in scholis grammaticae. Et sane, res est magni momenti, istos fines non leviter, sed accurate distingui, ut tam discipuli, quam magistri, atque etiam examinatores sciant, quo collimare debeant.

Item non septimo, sed quinto libro Quintilianus agit de locis.

7 8 – Nusquam explicatur, quoties latina oratio a discipulis exigenda sit. Quae tamen est principalis scriptio huius scholae.

---

[26] In margine: «Cor[rectum] et r[esponsum]».
[27] In margine: «Correctum».
[28] In margine: «Correctum».
[29] In margine: «Data est libertas»; ibidem paulo inferius: «Consid[erandum] – R[esponsum]».
[30] In margine: «Ita factum».

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

40 § 4 – Ut humanista, ita hîc rhetor nimis graves et multas lectiones habet a prandio, corpore et animo minus dispositus. Deberent aliquae commutari correctione thematum matutina[31].

§ 6 – Cum per regulam 8 die Lunae et vacationis carmen exigendum sit, non datur tamen nisi die vacationis tempus ad semel thema dictandum.

Nusquam etiam in ulla regula iubetur repetitio pridianae praelectionis, quae tamen maioris momenti et fructus esse solet, quam praesentis.

Circa regulas rectoris, et prima de casibus conscientiae

18 – Existimamus, hac regula de iis magistris tantum esse sermonem, qui simul sacerdotes sunt, non de aliis.

20 – Liberum esset relinquendum, ut vel alius, vel ipsemet praeses colligeret hos casus.

57 – Ne ex diversa interpretatione huius regulae sequantur errores, expediret, diserte explicari, quatenus in emptione, quatenus etiam in distributione librorum, bibliothecarium oporteat subiectum esse praefecto. Item, qua ratione et quatenus rector per praefectum curare debeat, ne nostri vel libris utilibus careant, vel abundent inutilibus; atque ita ut omnia concordent cum regulis praefecti bibliothecae et studiorum.

Omnia ad maiorem Dei gloriam.

Lucerna[32] Hoffaeus

21 – III – C

Dubia et difficultates circa nonnullas regulas ordinis studiorum[1]

Circa regulas provincialis

Regula 5 – An consequenter iuxta hanc regulam novitiis etiam non sacerdotibus concedi debeat usus integrorum Bibliorum, ut inter libros spirituales alios etiam exstet exemplum S. Bibliorum in novitiatu[2].

6 – Si ad has quatuor horas lectionum accedant una hora repetitionis domesticae, duae mediae vel tres fere repetitionis publicae, ut habent aliae regulae, erunt omnino amplius quam sex horae quotidie. Contra, facto computo, comperietur quod non remanebunt nisi quatuor horae privato studio. Quomodo autem quatuor horis, quatuor tam graves lectiones repetent et simul parabunt se ad argumentandum? Quando vacabunt lectioni Scripturae et aliorum auctorum scholasticorum, iuxta regulam 66 et 67 praefecti superiorum studiorum? Quando parabunt se ad disputationes hebdomadarias, menstruas, ad lectionem Scripturae in triclinio habendam, ad alia? Praestaret ergo fortassis tertium professorem scholasticae alternis diebus docere cum professore Scripturae, ut essent quotidie tantum tres lectiones. Satis enim multa docerentur adhuc quadriennio tam in S. Scriptura, quam in scholastica, minore etiam labore et maiore fructu.

---

[31] In margine: «R. – Datur libertas».

[32] Hoffaeus, visitator Lucerna misit hoc scriptum; cf. introductionem huius monumenti.

[1] Dubia respiciunt regulas Rat. stud. anni 1591; cuius textum videas in MP V p. 231 et ss.

[2] «Ut ... in novitiatu» manu P. Hoffaei adiuncta.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

29 – Operae pretium esset alicubi explicari in particulari rationem qua totum tempus repetendae theologiae biennio impendendum sit. Pertinet enim hoc ad rationem studiorum in Societate perfecte constituendam[3].

33 – Ut caeteri biennio vel etiam triennio vacent rhetoricae, explicandum esset, non intelligi de iis qui ante ingressum in Societatem vel per annum vel per biennium eidem vacarunt. Nam cum plurima illis adhuc curricula in Societate perficienda sint, novitiatus, philosophiae cum tempore annuo repetitionis etc., mathematicae, theologiae cum biennio repetitionis, denique tertii anni probationis, nimis tarde pervenient ad metam, si quasi in vestibulo tamdiu detineantur.

63 – Si magistri perpetui tum demum quando vel defatigatione, vel docendi satietate se minus strenuos praebent, ad casus et sacerdotium applicandi, quomodo non serius fient sacerdotes, quam si non docuissent? Videtur ergo hic modus loquendi mutandus.

64 – Forte etiam haec commodius dici possent. Omnino enim ab omnibus initio ingressus requirendum videtur, ut velint et statuant perpetuo aut quoad superioribus videatur, pueros docere. Et nisi hoc animo omnes ingrediantur, cito indifferentia nostra officiorum peribit.

72 73 – Utrum aliud velint hae regulae ab eo quod iam ante dictum est regula 66[4].

75 – Durum videtur aliquem, absoluta philosophia, hoc solum nomine quod schola vacua pro eo ad docendum non sit, retinere in rhetorica, multo magis vero in humanitate.

93 – Rogatur Noster Pater ut aliqua regula etiam admoneantur provinciales et rectores et praefecti studiorum de genere styli (maxime ciceroniani), quem in Societate promovere debeant[5]. Invalescit enim iam passim apud nostros nescio quod studium novi cuiusdam styli Lipsiani[6], insolentis et abhorrentis plurimum a religiosa gravitate. Et cum in latinitate caput sit stylus, maxime interest ad rationem studiorum plene constituendam, etiam de hac re, quantum fieri potest, certi aliquid praescribere. [44*v*]

Circa regulas rectoris

Regula 14 – De censendis thesibus agitur etiam regula 25 praefecti studiorum superiorum et 24 professoris theologiae scholasticae. Operae pretium autem est ad vitandas turbas, ut res tota paulo exactius explicetur. Et primum quidem, utrum etiam theses typis excudendas solus praefectus, an vero praeterea aliquis ex collegis professoris censere debeat. Deinde, si etiam alius, quantum eius censura momenti habere debeat. Tertio, per quem et quomodo censurae professori intimandae, scriptione vel voce, et tacito iudicio collegae, vel explicato. Pari ratione censura librorum imprimendorum aliquibus regulis comprehendenda esset[7]. Experti enim sumus hactenus, quam graves passim in hoc genere errores contigerint.

36 – Quod dicitur: Quicunque publicas theses in celebriori aliquo conventu defensuri sunt, brevem debere habere praefationem etc., declarandum esset, de quibus conventibus intelligatur; utrum de menstruis etiam disputationibus, vel de actibus particularibus, an vero solum de generalibus.

---

[3] Cf. *Const.* P. IV c. 15 § 3; MP I 303 305.
[4] De magistris scilicet perpetuis et non perpetuis in scholis inferioribus.
[5] De M. T. Ciceronis styli imitatione cf. e. gr. MP I 452 et MP II-VII passim.
[6] De Justo Lipsio vide supra, mon. 21 – III – A adn. 7.
[7] De librorum examine cf. *Const.* P. III c. 1 § 18; P. IV c. 6 lit. O et P. VII c. 4 § 11; in MI *Const.* III 86 127 215-16; praeterea vide *Regulae revisorum generalium ... , in Institutum S.I.* III 65-68.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Circa regulas [praefecti] superiorum studiorum

22 – Ut responsurus duas vel tres theses confirmet antequam disputetur, fere transit in ieiunam et frigidam ceremoniam. Fere enim nemo attendit, plerumque etiam desiderio concertationis omnem moram fastidiunt; et fere tantum tempus teritur, quod disputationi erat tribuendum. Ut forte his nominibus arbitrio rectoris et praefecti res tota relinquenda esset, praesertim in hebdomadariis et menstruis disputationibus.

29 – Expediret rationem et materiam huius examinis explicari; cum enim rhetores sint qui examinantur, non ita facile est ex quibuscunque responsis diiudicare, num idonei sint futuri ad philosophandum. Forte etiam non esset definiendum, ut fiat examen simul omnium. Fere enim erit occasio tentationum, dum (ut amor sui fere quemque excaecat) quilibet ex reiectis existimabit, se non minus apte respondisse, quam caeteros, qui tamen ad philosophiam admissi sunt. Relinquendum ergo videretur iudicio superiorum.

31 – Utrum praeter ea quae habet specialis instructio Nostri Patris in hunc usum transmissa[8], etiam quae his regulis praecipiuntur, servanda sint; an potius illa instructione hae regulae antiquatae.

34 usque 37 – An non, qui modus est seligendi ex auditoribus theologiae idoneos ad actus, iuxta regulam 13 praefecti[9], idem sufficeret quoque seligendis philosophis, ut supersederetur tam operoso et multi laboris atque temporis examini; maxime cum professores philosophiae, qui ad hoc examen adhibendi dicuntur, minus abundent tempore, quam professores theologiae.

44 – An hi actus qui pro gradibus instituuntur, debeant esse distincti a prioribus; alioqui enim admodum multiplicabuntur actus. Si autem iidem actus servire possunt pro gradu et pro qualicunque alio specimine eruditionis, praestaret utrosque iisdem quasi praeceptis contineri; et declarari actus qui pro gradibus suscipiuntur, eosdem esse; hoc vel illo temperamento adhibito, haberi quoque posse ab aliis qui non aspirant ad gradus.

49 – Expresse dicendum esset, sicut de theologis, quantum temporis occupare debeant.

53 – Quod hîc dicitur de baccalaureis philosophicis creandis, non satis consonat cum superioribus. [44a*r*] Regula enim 44 dicuntur gradus philosophici et actus praevii dimidio illo anno qui repetendae philosophiae datur, suscipiendi. Non poterunt ergo baccalaurei creari statim auditis octo libris Physicorum. Deinde per regulam 33 et 39 non nisi post finem vel certe post Pascha tertii anni demum instituuntur examen et actus prioris generis; nedum huius posterioris ad suscipiendos gradus. Quidquid porro sit de conciliatione istorum locorum, speramus transalpinis nobis permissum iri ut iuxta vetustissimum morem nostrarum universitatum, baccalaurei solenniter creentur post absolutos octo libros Physicorum, praevio iusto et rigoroso examine, tametsi non omnes particularem actum habuerint; id enim fere ob multitudinem candidatorum tam brevi tempore fieri non potest, quamvis operam daturi simus, ut plerique, si non omnes, menstruas saltem theses ante baccalaureatum defenderint. Atque idem speramus de creandis magistris post duos circiter menses ab absoluto cursu; prout circa promotiones theologorum simile quid iam a Nostro Padre germanis concessum est.

68 – Oporteret toto quadriennio theologiae singulis diebus legere caput ex Bibliis, maxime si, ut dictum est, statim initio Scripturam audituri sint; alioqui studium Scripturae, tam multis huius ordinis rationibus tantopere nostris commendatum, quomodo florebit?

---

[8] Prima instructio seu ordinatio hac de re data est a P. Generali mense iunio anni 1589; altera autem mense augusto anni 1591; earum textum vide infra, p. 664 (Appendix – A).

[9] Regulam 13 praefecti studiorum superiorum vide in MP V 250.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Circa regulas professoris theologiae scholasticae

9 – Non viderentur astringendi ad scribendas conclusiones D. Thomae; satis esset viva voce indicare; maxime cum iam non desint auctores typis excusi, in quibus articuli in conclusiones redacti legi possunt[10].

11 – Definiendum esset, quoniam maximae utilitatis compendio explicari videantur, ne pro suo quisque arbitratu, ubi visum fuerit, tractatum instituat.

17 – Timendum est, ne, ut vix unquam idem praefectus quadriennio perdurat in officio, ita saepe negligatur quod hîc dicitur; nisi melior cautela adhibeatur.

18 – Ut scriptione penitus vel maiore ex parte supersederi possit, optabile est et sperandum futurum aliquando, ut edantur a nostris commentarii theologici[11] et philosophici idonei, qui discipulis loco dictatorum sint. Quid si ergo omnem in eventum hoc institutum, ubi locum habere poterit, hac regula comprobaretur? Et vero etiam modo, si magistro alicui ratio philosophandi Cursus Conimbricensis[12] vel ex toto vel in aliqua parte, v. gr. Parvis Naturalibus aut Meteoris probaretur, optandum esset discipulos eorum commentariorum opera scriptione sublevari.

19 – Quod hîc dicitur de uno spiritu, fortassis mitigandum esset aliqua particula, ne auditores incommoditate excipiendi dictata et festinatione pectora frangant et tamen doctoris verba et sententiam vix aegre assequantur.

22 – Ita quod dicitur «Idque singulis fere particulis et periodis», explicationem minutam et ieiunam faciet, et perpetua alternatione scribentes perturbabit, nisi aliqua particula temperetur. Saepe etiam nonnulla brevius et nervosius explicantur simul, sive ante sive postquam iam omnia scripta sunt, quae ad eandem rem pertinent.

32 – Expresse declarandum esset, num hi disputantes et respondentes praemonendi sint, an vero [44a*v*] omnes et ad disputandum et ad respondendum, sicut ad repetendum, parati accedere debeant; et quidem si tertius, cui aliquando non est locus, differendus in sequentem repetitionem; videntur saltem disputantes admonendi.

46 47 – Adhibenda esset cautela, ne praemonitis ad argumentandum, per alios, ut fit, tempus eripiatur; hoc enim admonitis, tempore exclusis, perquam molestum accidit.

Circa Catalogum quaestionum theologicarum[13]

In I P. q. 12 – Non satis apparet, quam apte quadret q. 1 art. 1 quaestio illa: An puro viatori possit communicari evidens notitia abstractiva articulorum fidei.

1.a 2.ae q. 103 – Permittitur ut aliquo quadriennio non agatur de legibus, cum ea materia apprime sit necessaria ad plurimas alias materias practicas etc.

Q. 111 art. 3 – Quod hîc dicitur de necessariis auxiliis, repugnat ei quod dictum est circa q. 79 articulo 3.

Circa regulas professoris casuum

Regulae 1 2 10 – Timendum ne si duo professores quotidie per biennium vel unus bis in die docturi sint, nimium et sine fructu et scholastice potius quam practice dilaturi sint materias.

---

[10] Vide supra, mon. 19 – III – adn. 3.
[11] De commentariis theologicis vide adn. antecedentem.
[12] De cursu philosophiae conimbricensi vide MP V 100 adn. 18.
[13] Quem catalogum videsis in MP V 275-76.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Circa regulas professoris hebraeae linguae

Multa videntur desiderari in his regulis, sine quibus frustra solidus in hac lingua progressus speratur; v. gr. ratio et tempus repetitionum, scriptionum et exercitationum aliarum.

Circa regulas professoris philosophiae

Anno primo – Ut quis Topica et Elenchos redigat in commodiorem ordinem, et magni laboris et non cuiusvis est hominis. Praestaret uti ordine Fonsecae docto et elaborato[14], donec alius habeatur magis accommodatus ad textum Aristotelis.

Si nonnulla tantum ex Fonseca initio anni docenda, quando docebuntur reliqua? Sunt enim fere omnia utilissima.

Quod de scholiolis dicitur, videretur omittendum. Praestat enim tempus quod his tribueretur, impendere explicando, repetendo et exercendo textu Fonsecae.

Anno secundo – Videretur etiam textus primi libri de Caelo magna ex parte breviter perstringendus.

Quid faciendum de Meteorologicis, ubi illa remissio aestiva a prandio non est in usu?

Circa repetitiones

Regula 25 26 – Quae eaedem sunt 26 27 professoris scholasticae [theologiae]. Cum primum nova Ratio studiorum ad nos pervenit, magno studio temperandi et ad eius normam omnia exigendi, statim antiquata apud nos fuit pristina ratio repetendi in scholis; eiusque loco ea cuius hîc fit mentio, assumpta. Docuit vero trium fere annorum experientia, non convenire nostratibus. Ut enim fere timidiores et cunctabundi sunt, nihil propemodum habent, quod ex tempore proponant aut respondeant de iis quae modo praelecta sunt. Itaque animadversum est adeo languescere magistrorum et discipulorum animos, ut necessario coacti fuerimus, maioribus annuentibus, ad pristinam rationem quasi postliminio redire. Ea vero est ut vel mane vel a prandio finita lectione, unus vel duo ex [45*r*] auditoribus pridie praemoniti per quadrantem aut circiter pridianas duas repetant; quibus bini vel terni itidem praemoniti per tres quadrantes sua dubia et argumenta opponunt. Neque tamen idcirco omittuntur repetitiones domesticae inter nostros, ut etiam inter convictores et alumnos. Cupimus igitur hanc rationem etiam auctoritate novae editionis confirmari, ubi altera locum habere non posse, haec autem utilitate se probare deprehendetur.

Circa disputationes

38 et sequentibus – In seminario philosophico et theologico huius provinciae ab annis amplius vigintiquinque moris fuit, ut diebus dominicis duabus horis ante caenam instituerentur disputationes philosophicae et theologicae inter nostros solos, hac fere ratione: Binis dominicis logicus, physicus, metaphysicus defendebant theses sub suis magistris, praesentibus omnibus philosophiae et theologiae auditoribus in collegio; binis aliis soli theologi sub suis magistris. Videbantur hac ratione tam magistri, quam discipuli subire publicum iudicium suae navitatis et profectus. Itaque fiebat ut omnes arderent animis, ut se probarent auditorio. Cum primum vero, ut nos conformaremur ordini, multis aliis actibus et di-

[14] Petrus da FONSECA S.I., *Institutiones dialecticae ... ;* vide MP V 100 adn. 19.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

sputationibus satis onusto, ceptus est hic mos intermitti, ita ardor disputandi tam in magistris quam in discipulis (neque enim in his partibus tantum verentur publica iudicia externorum, quibus facile satisfacere se posse putant, quam domestica nostrorum) paulatim deferbuit, ut nostrimet nos puduerit. Itaque revocare coacti sumus, et simul revocatum sensimus fructum. Quare rogamus ut vel authoritate novae editionis haec quoque ratio universe, ubi utilitate se probaverit, confirmetur, vel certe nobiscum propter ingentes utilitates dispensetur, ut sicut has disputationes ultra praescriptum ordinis assumpsimus, ita harum loco alias (ne et magistri et discipuli nimium graventur) praetermittere liceat.

53 – Regulae quae de numero conclusionum philosophicarum et theologicarum loquuntur, partim non concordant, partim tam ambigue loquuntur, ut a plerisque vix certi quid statui possit. Id patebit consideranti 21 40 et 49 praefecti studiorum superiorum, 56 professoris scholasticae, et praesentem 53 professoris philosophiae.

Circa regulas praefecti studiorum inferiorum

23 – Ubi habitet admittendus ad scholas, ecquis veterum discipulorum eius noverit domum, forte non necessario inscribenda essent, sed ubi videtur operae pretium. Frequenter enim scholastici habitationem mutant.

33 – Rigor in optimis tantummodo seligendis, debilitat animos incipientium, ut semel reiecti, nihil audeant amplius. Itaque videtur regula nonnihil mollienda.

35 § 10 – In his provinciis magno incitamento iuventutis, etiam proxime accedentis, duo vel tres ad praemiandos publice proclamari consueverunt in theatro. Quae res etiam parentibus et maecenatibus grata accidit. Expediret ut per ordinem studiorum etiam deinceps liceat.

49 – Ex praecedentium annorum experientia facile praevidebunt examinandi futurum ut ab eis exigantur errata suae scriptionis; quare facile se parabunt, ut apte corrigant. Opus igitur cautela, ne odorentur id futurum. [45*v*]

Circa regulas tertiae scholae grammaticae

23 – Quae eadem est omnium scholarum. Desiderant magistri, nec immerito, ut dum ipsi tacitae correctioni vacant, non semper ea tantum quae hic recensentur, faciant discipuli; id enim taediosum erit, neque tanti fructus; sed ut frequenter etiam dictatum thema ex tempore vertant in linguam latinam. Ex iis quae domo afferunt, cum paedagogorum et aliorum opera frequenter utantur, non facile iudicatur de cuiusque profectu. Optamus ergo hanc quoque extemporaneam scriptionem regulae inseri.

26 § 7 – Si lectio praeceptorum grammaticorum non longius pateat ternis aut quaternis versibus, fieri non potest ut trimestri, quemadmodum oportet, absolvantur. Dicendum ergo: quinis vel senis; maxime ubi multa exempla intercurrunt.

47 – Concessit Noster Pater importune flagitantibus, ut ter saltem vel quater in anno hae concertationes instituantur; quo fiet, ut partim raritate, partim brevitate, utpote media hora tantum, frigescant. Contra ut bis quolibet mense instituantur, nimis frequens videtur, si bene et utcunque exacte instituendae sint. Quid si ergo singulis mensibus? et superarentur omnes difficultates, cum optimus stimulus sit ad acuendam diligentiam non discipulorum tantum, sed etiam magistrorum; qui ne inter se contendant, caveatur etiam hac regula, ut quisque alienos potius quam suos in hoc certamine iuvet, idque se facturum discipulis praedicat. Et quemadmodum propter absurda quae nonnunquam vel inter discipulos, vel inter ipsos magistros contingunt, non omittuntur concertationes theologicae et philosophicae, ita neque hae videntur omittendae, sed adhibenda opportuna remedia.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Utilis vero inter caeteras ratio concertandi tam inter diversae, quam eiusdem scholae discipulos videtur futura, ac proinde etiam expresse ordini inserenda, si ex mutuis scriptionibus concertent frequenter, ex iis se mutuo examinent, exigat alter ab altero in sua scriptione rationem orthographiae, interpunctionis, etymologiae, syntaxeos, phrasium et latinitatis, numeri oratorii, reliqui artificii, pro ratione scholarum. Vix enim quicquam aliud magis faciet ad accendendam diligentiam discipulorum in perficiendo stylo, a quo reliqua omnia genera disputationis, quamvis utilia, remotiora sunt, et saepe hoc nomine minus utilia, quod consulto fere plerunque consectantur quaestiones abstrusas et remotas ab usu.

69 § 3 – Censoriae notae decurionum cur non eadem ratione recognoscuntur in omnibus scholis? In hac enim mane tantum hora secunda; in rhetorica etiam mane, sed aliquando tantum et ultimo quadrante; in reliquis hora prima a prandio. Expediret forte et bis quotidie a decurionibus dari magistro, et bis recognosci, cum etiam discipuli bis decurionibus recitent.

§ 9 – Sortito capiat aliquos ex iis etc. – expediret addi: vel quo modo magistro videbitur. Quid si enim nullus se offerat? Quid si semper idem? Quid si quorundam negligentia iussu magistri tanquam calcari excitanda sit? Et passim alibi in ordine, ubi modus aliquis explicatur excitandae iuventutis, permittendi simul essent alii similes, si forte hic minus quadraret. [46*r*]

§ 12 – Fortassis cavendum esset, ne uspiam in nostris scholis doceretur catechismus vernaculus, sed latinus tantum.

81 – Ut ferant totidem, imo duplo plures authoris praelectiones e latino in vernaculam versas, qui abfuerunt a schola, desperant magistri se obtinere posse. Temperandum igitur ita esset, ut tamen negligentia inulta non maneret.

Circa regulas primae scholae [grammaticae] et Humanitatis

Regula 14 primae et 23 Humanitatis – Nisi nominentur magistris authores certi, ex quibus haec praecepta epistolaria petant, et ad quos discipulos remittant, modus vix tenebitur vel in tradendis vel in dictandis.

De stylo libri de ratione studiorum

Humiliter rogatur R.da Paternitas Vestra ut in nova editione Rationis studiorum, quod ad stylum attinet, curet maiorem rationem haberi illius religiosae modestiae et spiritus, quem aliae nostrae Constitutiones et regulae passim sancte spirant, quam nescio cuius latinitatis. Offenduntur enim plerique non immerito in prima editione modis quibusdam loquendi, latinis illis quidem, sed satis profanis et a suavitate Societatis et spiritu utcunque alienis. Exempli loco sint: Regulae provincialis 36, ubi dicitur, ut docere velint; quod parum consonat cum religiosa indifferentia. – 38: vocantur inepti; quod vocabulum etiam apud latinos, teste M. Tullio, gravissimum iudicatum semper fuit, et minus ingeniosorum animos non parum vulnerabit. – 44: ratio quae adiungitur, nimis pungit. – 63: Ne sint deterioris conditionis quam alii; non satis consonat cum eo iudicio quod religiosi de suis functionibus et vitae statu habere debent. Graviora habent regulae provincialis 65 66 71 72 73 76 77 78 79 81; – rectoris 29 34 36 44; – praefecti studiorum superiorum 32 37 42.

Quod si in magistrorum regulis maior latinitatis ratio habenda videbitur, saltem superiorum et praefectorum regulae, maxime in iis quae abusus concernunt, vel simili stylo conscribantur, quo conscriptae sunt reliquae regulae Societatis, vel certe ita attemperentur, ut merito offendi nemo possit. Videntur etiam passim multa brevius dici posse.

Paulus Hoffaeus

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

21 – IV

De conventu Dilingano super Rationem studiorum quo ad literas humaniores

Anno 1598, in maio convenerunt Dilingae, iussu R.P. Othonis Eysenreich, provincialis Societatis Iesu in Germania Superiore[1], delecti patres, ob multas gravesque difficultates, quae in administrandis studiis inferioribus ex Ratione studiorum aliquos iam annos occurrerant, neque ullo studio aut conatu tolli aut etiam minui potuerant. Fuerunt autem[2] P. Iulius Priscianensis, P. Iacobus Grether [Gretser], P. Matthias Frictius, P. Georgius Schrötelius, P. Wolfgangus Starck, P. Matthaeus Rader, P. Rodulphus Matman, P. Georgius Mayr, P. Georgius Agricola; omnes bene periti harum literarum, diuque in his studiis tractandis, tam ex veteri, quam ex nova docendi ratione, versati. Adfuit etiam collegii rector, P. Matthias Mayrhofer. Neque solum hi delecti patres, quae ipsi observarant, sed et quae e suis collegiis illi attulerant, quaeque R.P. Provincialis ex aliis quoque collegiis accepta patribus dederat, servato ordine regularum in Ratione studiorum posito, accurate examinarunt, ipsasque etiam omnes regulas ad haec studia pertinentes, in conventu perlegerunt. Qui observata adnotaret, atque in ordinem redigeret, patrumque hac de re sententiam perscriberet, delectus est Wolffgangus Starck. In eo opere, novem est dies strenue sane et diligenter laboratum; finisque impositus 19 maii.

Quae delectis patribus Societatis provinciae Superioris Germaniae de ratione studiorum quo ad litteras humaniores occurrunt, haec fere sunt

Studiorum litterarumque tractationem non temere fortuitove susceptam, sed consilio, ratione, lege institutam ad nobilissimas homineque dignissimas sapientiae opes comparandas utilem, immo necessariam esse, iudicant viri cum auctoritate graves, tum prudentiae iuxta ac scientiae laude praestabiles. Ut enim civitas sine sapientibus consiliis ac legibus bene laudabiliterque regi non potest; sed sine his gubernaculis, velut navis in aequore fluctuet errabunda, et in incerta feratur necesse est; ita respublica litteraria nisi rationis certae legumque bonarum moderatione gubernetur, praeclare administrari nequit, nec certum semper cursum tenere.

Quamobrem recte ac sapienter R.P.N. Generalis curarum suarum partem non minimam ad discendi docendique rationem contulit in gymnasiis nostris et academiis quam optime constituendam; nec ante destitit, haec animo coquere et agitare consilia, quam liber de studiorum institutione doctorum virorum, quibus id negotii dederat, iudicio et opera conscriberetur, qui missus in omnes Societatis provincias modum nobis traderet ac leges quibus instructi atque informati maiore cum utilitate dignitateque nostrorum in docendis omnibus, maxime litterarum humaniorum disciplinis, versaretur ac desudaret industria.

---

[1] O. Eisenreich S.I. (1546c–1609), germanus monacensis, fuit praepositus provinciae Germaniae Superioris annis 1594-1600; v. *Synopsis historiae S.I.* ... 674.

[2] De patribus qui hîc recensentur, en cursus vitae brevissimi: I. Priscianensis S.I. (1542-1600) italus florentinus – I. Gretser S.I. (1562-1625) germanus ingolstadiensis – M. Friccius S.I. (1550c-1616) germanus augustanus – G. Schrötel (1561-1642) germanus donauwörtensis – W. Starck S.I. (1554-1605) germanus oenipontanus – M. Rader S.I. (1561-1634) germanus innichensis – R. Mattman S.I. (1565-1612) helvetius lucernensis – G. Mayr S.I. (1564-1625) germanus dioecesis augustanae – G. Agricola S.I. (1566-1636) germanus lechbruckensis – M. Mayrhofer S.I. (1548-1641) germanus landshutanus; cf. GERL, *Catalogus generalis* ... ; passim.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Caeterum, ut pingendi artifices eam quam animo conceperunt, ideam efformare saepe penicillo non possunt, vel quia non eadem est vis manus, quae mentis, vel quia instrumenta ei ad hoc opus satis idonea non suppetunt; sic illam, qua de loquimur studiorum rationem nobis velut exemplar, quod exprimeremus praeformatam, aliquot iam annis magno studio magnoque conatu tam praeceptores nostri quam discipuli secuti sunt; sed assequi nullo modo potuerunt; an quia eius sublimitate atque praestantia facultas omnium superatur, an quia instrumenta (quod vero propius videtur), hoc est, artium istarum elegantiorum doctores tales requirit, quales optare licet, sperare autem aut invenire non licet. Hinc illa querelarum ac difficultatum nata varietas est et magnitudo, quae eundem R.P. Generalem permovit, ut in Germania nostra iterum comitia, seu conventum patrum quorundam indiceret, qui quae in ordine romano mutatione aliqua indigerent, emendationeve, dispicerent.

Quarum quidem querelarum causas inquirere diligentius qui volet, non iniustas sane reperiet. Quis enim non iure queri putet agricolas, quorum laboribus, quos in agricultu sustinent gravissimos, fruges non respondent aut messes? At ex quo nova haec studiorum ratio est in scholas nostras inducta, non paria laborum et fructuum in hac animorum cultura incrementa se notasse omnes non tantum magistri, sed gymnasiorum etiam praesides summa vocis et mentis consensione testantur. Quin externi quoque et inter eos viri penitus eruditi, iudicant, et affirmare non dubitant, multo nos antea habuisse, quam nunc habeamus doctiores discipulos. Id quod incredibile non videbitur ei, qui labores et onera, quibus tam praeceptores quam discipuli cum scholis aliis, tum in humanitate potissimum premuntur et propemodum opprimuntur, secum expenderit. Unde alacritas utrorumque una cum viribus, mirum quantum infringitur; sine qua languet ac friget studium docentium et discentium industria. Quid mirum igitur, si utrinque parum, aut minus spe multorum expectationeque praestetur? [320*v*]

Iam vero, quid de tot tamque diversis ad dubia vel leges in ordine obscuriores explicandas declarandasque responsis commorem? Quibus magistri adeo perplexi ancipitesque redduntur, ut sibi labyrinthis quibusdam inerrare, aut in scopuloso aliquo mari navigare videatur.

Quae cum ita sint, spem omnem melioris status, cursusque felicioris in eo locatam existimamus, ut eorum ratio et ordo provinciae cuiusque hominibus et moribus accommodetur, cum fieri non possit, ut iisdem omnino legibus eodemque modo orbis universus regatur; unde, diversi populi diversis et suis quique semper legibus usi sunt, hodieque utuntur. Idem ut faciamus, permissu superiorum, hortatur nos crebra magnorum commodorum ex veteri et in Germania nostra superioribus annis feliciter usurpata, et incommodorum ex nova rei litteraria administratione acceptorum experientia; hortatur regionum probatus usus, qui in hac re momenti habere plurimum debet; hortatur illa quam supra indicavimus, praeceptorum omnium ac praefectorum communis vox atque sententia; hortatur denique finis ipse Societati nostrae in erudienda iuventute praepositus, ad quem nos, dum novam istam et tot difficultatibus circumseptam viam ingredimur, non propius accessisse, sed potius recessisse longius sentimus, et in dies magis magisque sentimus.

Haec praefati, iam ad ea quae in conventu nostro Dilingano de studiis humanitatis acta sunt, veniamus; in quibus placuit eundem ordinem, quo leges seu regulae in libro romano conscriptae sunt tenere. Sic enim futurum existimamus ad hoc negotium tractandum vocati atque delecti, ut quae servatu difficilia forent aut ἀδυνατα clarius cognosceremus, et rationes, quibus illae difficultates tolli possunt vel minui, facilius inveniremus. Caepimus autem initium a regulis superiorum ad disciplinas humaniores pertinentibus, in quibus haec notanda et mutanda censuimus.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

In regulis provincialis

Reg. 48 et 90 – Quamvis duo festi dies in hebdomade vacationem aliam tollant omnem; nihilominus tamen, cum quatuor continuis diebus docendum est, dimidiatus unus poterit, nostro iudicio, relaxandis magistrorum animis concedi; tum quia tot dierum labore continuo mirum in modum gravantur; tum quia huiusmodi festis intercurrentibus, ii qui sacerdotes sunt, uti multi sunt, et concionibus habendis et audiendis confessionibus ita distinentur plaerunque, ut neque recreare se opere tam scholastico, quam ecclesiastico fessi, neque ad docendum parare commode possint. Ob eandem quatuor dierum continuationem vacandum etiam pomeridianis postridie Cinerum videtur horis; quando labor initio verni ieiunii gravescit, et corpora inediae adhuc insueta magis fatigat[3].

Reg. 52 – Monendus et rogandus R.P. Generalis est, potestatem ut faciat superioribus dandi vacationem integri diei gymnasiis inferioribus, iis per aestatem hebdomadibus (a maio nimirum usque ad septembrem), in quibus feriae sunt nullae, seu festum nullum. Cum enim per id tempus a prandio praeceptores vel ludere vel ambulatum in campos excurrere aestu prohibeantur, etiam fructu vacationis pomeridianae quodam modo privantur, non sine valetudinis damno. Cuius est eo maior ac diligentior cura gerenda, quo pauciores in Germania sunt, qui suffici statim in locum aegrotantium queant[4].

Reg. 53 – Quocunque die festum unum in hebdomade celebretur, liceat saltem post meridiem vacare. Primum, propterea quod festis diebus in Germania non antemeridianis tantum, sed pomeridianis etiam horis in omnibus paene collegiis rebus officiisque divinis discipuli nostri, et plurimi ex illis etiam conventibus Partheniae [B. Mariae V.] sodalitatis interesse coguntur. Deinde, magistri iisdem diebus sine civium aliorumque hominum externorum offensione, se ludo quamlibet honesto aut ambulatione exhilarare et defessas reficere vires non possunt, iis praesertim horis, quibus alii vespertinis aliisve vacare atque operari precibus solent. Postremo, non semel, sed saepius evenit, ut integri mensis spatio eoque amplius vacatione tam praeceptoribus, quam discipulis carendum fuerit, quod festa vel in Mercurii vel Jovis diem inciderint. Quae res eos sane vehementer afflixit, et ad officia exequenda parum pronos alacresque effecit[5].

Reg. 67 – Quae hac regula de informandis ac praecolendis magistris traduntur, tentata illa quidem et exercita in principe praesertim collegio aliquot annis sunt, sed magno cum nostrorum fastidio, fructu nullo, eo quod germani privatis huiusmodi et, ut ita dicam, umbratilibus exercitationibus minime iuvantur, qui sic natura et ingenio comparati sunt, ut veras res agere semper velint, fictas non possint.

Unde ad talium magistrorum institutionem plerique iudicant satis fore, si haec tria observentur. Primum, ut antequam scholis praeficiantur, semel atque iterum vel etiam saepius in triclinio docendo, ingenii, doctrinae et suae hoc in munere facultatis specimen edant. Alterum, ut interdum vel aliquandiu in schola, audiente et observante praefecto, partes vicariae agant absentis magistri. Tertium, ut scribere seu componere aliquid iubeantur soluta ligatave oratione; ex quo sintne latini an barbari, perspicui ac [321*r*] plani an obscuri; steriles an foecundi perspiciantur. In his si satis se probaverint et gesserint praeclare, spem certe dederint magnam, doctores litterarum haud ineptos futuros[6].

---

[3] In margine manu Patris Brunelli: «Permittitur reg. 37 § 10».
[4] In margine: «Permittitur reg. 30 § 4».
[5] In margine: «Ad hoc requiritur dispensatio».
[6] In margine: «Moderatius nunc habetur reg. 6 rectoris»

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Reg. 84 – Cum dramatum, quae excitandae et incitandae caussa iuventutis ad honestarum laudandarumque artium et actionum studia in theatrum producuntur, scriptio accurata, nec vulgi tantum oculis, sed eruditis etiam auribus digna magni operis sit; praeceptores autem, praesertim in humanitatis rhetoricaeque gymnasiis, si munere suo velint rite perfungi, laborum habeant occupationumque plus satis; ne hoc etiam onere graventur[7], quaerendum aliquem ac deligendum e poetarum numero putamus in hoc poeseos genere spectatum, qui, aliis curis negotiisque solutus, dramata varia conscribat, quibus provincia universa utatur. Sic actiones illae scenicae minori molestia magistrorum et maiori discipulorum commodo instituentur. Quia vero multae comaediae ac tragaediae, vel iam compositae vel componendae deinceps a theatris nostris exularent omnino, si personae muliebres excluderentur, ideo potestatem nobis R.P. Generalem speramus facturum, inducendi eas ex foemineo genere personas, quas argumentum honestum, neque ab instituto nostro alienum postulaverit, et P. Provincialis probaverit[8].

In regulis rectoris

Reg. 35 – Iubentur theologiae aliarumque inferiorum litterarum professores quotannis oratione seu praefatione aliqua scholis suis principium dare. Id non initio aut in redintegratione studiorum, sed tum demum, cum novum vel argumentum vel librum explicandum suscipiunt, eis faciendum videtur. Qui enim in rei iam auditoribus notae pridemque caeptae explanatione progrediuntur, cur eiusmodi praefationibus discipulos morentur et plausum eorum minime tunc necessarium captent?[9]

In regulis praefecti scholarum inferiorum

Reg. 2 – Vide supra reg. 67 provincialis.

Reg. 9 – Quandoquidem in magna adolescentum puerorumque frequentia magister omnibus ex aequo satisfacere, praesertim in scriptionum emendatione (in qua tamen spes prope omnis profectus) nullo studio conatuque potest, non tantum scholas inferiores, sive grammaticas, sed humanitatem etiam oportebit dividere in classes duas, cum amplius 80 in ea discipuli numerati fuerint. Poterit etiam ordo geminus in una eademque schola, si eum auditorum inaequabilis varietas postulaverit, retineri; ea tamen lege, ut utriusque discipulos quotidie doceat et exerceat magister; ne alteri horas illas aut dies, dum in alteris erudiendis est occupatus, otio nugisque, non sine gravi studiorum iactura, consumant[10].

Reg. 10 – Quae in Grammatica Emmanuelis[11] desiderabantur, ea aliquot ab hinc annis notata[12] et P. Albero provinciali[13] tradita sunt. Requirenda haec igitur et recognoscenda sunt ab aliquo, rerum grammaticarum perito; additis iis, sed magno cum iudicio, quae praeterea videbuntur deesse.

---

[7] In margine: «Regula non imponit hoc onus magistris».
[8] In margine: «Ad hoc requiritur dispensatio».
[9] In margine: «Nunc sublata est haec regula».
[10] In margine: «Hoc permittitur provinciali regula 21 provincialis».
[11] E. ÁLVARES S.I., *De institutione grammatica libri tres;* cf. MP II-VII passim.
[12] Notata anno 1587 a patribus provinciae Germ. Sup. in Grammaticam Patris Álvares vide in MP VI 322-26.
[13] Ferdinandus Alber S.I. praepositus provinciae Germ. Sup. fuit annis 1585-94; vide *Synopsis hist. S.I.* 674.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Reg. 12 – Quo facilius ac maturius libri in gymnasiis nostris explicandi tum a typographis imprimi (si qui imprimendi) ac distrahi impressi, tum a discipulis comparari queant, catalogum, ut hactenus, provinciae toti communem esse conficiendum iudicamus, sed in triennium; ita, ut triennio illo decurso sive expleto, iidem scriptores ponantur, etsi non iidem libri, in iis, quorum opera pluribus libris et voluminibus constant; cuiusmodi sunt opera Ciceronis, Virgilii, Homeri etc.[14]

Reg. 13 – Inferiorum scholarum cum superioribus concertatio iustis gravibusque de causis omnium iudicio tollenda est. Cum enim in quovis certamine victori praemium debeat esse propositum, superioribus, si vincant inferiores, ecquod praemium dabitur? Quae laus huius, quaeque gloria victoriae? Nisi decus magnum sit, dedecus effugisse. Si contra, inferiores a superioribus palmam retulerint, illi triumphabunt, hi omnium convitiis et probris obiicientur. Non igitur eiusmodi suscipienda cuiquam dimicatio est, in qua vincere haud gloriosum, vinci vero longe turpissimum est[15].

Deinde, praeceptores dum suum, suorumque honorem tueri omni ope nituntur ac student, mutuo sese dictis parum decoris invadunt, et alter alterius inscitiam prodit; ii vero, quorum discipuli succubuerunt, cum rubore discedunt e praelio, quemque vultu dissimulant, premunt altum corde dolorem [M. P. Virgilii. *Aen.* I 209]. Inter discipulos autem incenduntur odia, quae restingui facile nec verbis, nec verberibus possunt; inde contentiones, pugnae, dicta et scripta, quibus sese mutuo lacessunt et lacerant, aculeatissima. Denique, in minoribus collegiis ob hominum penuriam non sunt, nec haberi possunt, qui magistris per id tempus, quo ipse in aliena schola huic concertationi dat operam, subrogentur. Custode ergo remoto, pueri quas nugas non agent, quas turbas non dabunt?

Reg. 21 – Nonnunquam rectoris permissu ignoti quoque sunt in scholas recipiendi, quod honeste iureve repelli non videantur posse, maxime in academiis[16].

Reg. 23 – In album discipulorum satis esse censemus, nomen cuiusque, cognomen, patriam ac parentes referre. De habitatione scilicet contuberniis, quae subinde mutantur, laborandum non est[17]. [321*v*]

Reg. 28 – Cum in Germania, uti supra etiam indicavimus[18], auditores nostri plus satis onerati sint cultu divino et litteris, academiis illis, de quibus loquitur regula, locus nullus relinquitur[19].

Reg. 30 – Declamationes, quae celebrioribus diebus seu festis sexies vel septies circiter anno publice instituuntur, pro menstruis habendas censuit P. Visitator[20].

Reg. 32 – Non versus solum affigendi ac poemata, sed oratiunculae quoque et alia quaedam eleganter studioseque conscripta, quae ingenium ostendant et artem[21].

Reg. 35 – Quoniam doctrinarum et litterarum, ut aliarum rerum, studia honoribus excitantur, aluntur et crescunt, ut graecae linguae amorem aut excitemus in animis iuventutis

---

[14] In margine: «Hoc non prohibetur in regula».

[15] In margine: «Quia hoc expresse praecipiatur in Constitutionibus [vide *Const.* P. IV c. 6 lit. L; in MP I 249 251] et alicubi cum fructu fiat, minuendae sunt difficultates. Interim vero rarius usurpentur».

[16] In margine: «Regula disiunctive loquitur, quoniam non adducatur ab iis quibus curae sit, aut quem ipse non noverit».

[17] In margine: «Relinquitur liberum nunc regula 10».

[18] Vide supra, in praefatione huius monumenti.

[19] Academiae non absolute nunc praecipiuntur regula 31».

[20] Paulus Hoffaeus S.I. (1534c–1608) germanus, assistens Germaniae et annis 1591-96 visitator provinciarum Germaniae; cf. Duhr I 780-98. – Responsum ad regulam 30 in margine: «Nihil obstat».

[21] In margine: «Permittitur regula 5 rectoris et 14 rhetoris».

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

nostrae, aut excitatum foveamus, immo augeamus, praemiis in omnibus, etiam infimis, scholis eos ornari cupimus, qui in lingua hac perdiscenda caeteris navitate praestiterunt ac diligentia[22].

In legibus praemiorum

Lex 2 – Scribendum pro praemiis pomeridianis horis potius, quam antemeridianis, quia post prandium tempus scribendi produci potest, ante prandium non potest; aut non ita commode potest. Sunt etiam ante meridiem magis, quam post meridiem idonei et ad docendum magistri et ad audiendum discipuli[23].

Leges 5 6 7 – Signa et symbola, quae scriptionibus pro praemiis apponi lex iubet, auferri velimus; quaeque hac in re agenda sunt, praefecti iudicumque sive examinatorum fidei, non facile nec temere suspectandae, committi. Mirantur enim parentes, nec satis intelligunt, quid sibi filii signorum aut sigillorum petitione velint; eaque proinde illis vel negant omnino, vel aegre admodum concedunt. Deinde, cum evenire possit, ut duo pluresve iisdem signis utantur et notis, quorum scripta sint dissimillima, praefectus aut iudices quid faciant? Cui praemium decernent? Cum, cuius illa scriptio sit, quae inter alias eminet, ob signorum notarumque similitudinem ignorent? Ad haec signorum ac symbolorum in tanto numero, quantus in magna discipulorum esse frequentia solet, singula inquirere, inspicere et inter se componere immensi intolerandique laboris est, in quo temporis plurimum saepe frustra conteritur.

Leges 7 8 9 – In iudicio ac deliberatione de praemiis non habenda ratio solius postremae scriptionis est, sed aliarum etiam, e quibus nonnulli toto anno laudem principem retulerunt. Iniquum enim foret, eum, qui semel duntaxat aut iterum, nescio qua fortuna adiutus, bene prae caeteris composuit, illi praemium praeriperet, qui saepius, immo plerunque totius, ut diximus, anni curriculo non praeceptoris modo, sed condiscipulorum etiam, atque adeo totius scholae iudicio aliis scribendi et diligentia et elegantia antecelluit omnibus[24]. Contigit porro iam aliquoties, ut illi publico isto praemiorum honore condecorarentur, qui ob inscitiam in examine altiore schola indigni iudicati fuerant, admirantibus et facti iniquitatem indigne ferentibus quotquot illos noverant. Quid, quod diligentiorum minime acuitur, sed valde hebetatur industria, si videant, in dignitatis huius ac gloriae contentione se victos ab illis, qui antea nullo numero fuerant, et praemia dari fortunae, non diligentiae? His igitur de causis, ut alias studio brevitatis praetereamus, arbitramur, iudicio praeceptorum ex optimis aliquot seligendos esse, ex quorum scriptis praefectus et examinatores seu iudices, cui praemium meritissimo debeatur, cognoscant. Quod si alii quoque in examine praeclare se gesserint et scribendi bonitate quodammodo aequaverint iis, quos praeceptor selegerat, poterunt et ipsi inter honoris istius candidatos referri.

In duabus vero infimis scholis, in quibus scriptiones adhuc tenuiores sunt et minoris momenti, etiam responsiones in examine ponderandae videntur, ut ii praemium ferant, qui in utriusque caeteros superaverint. Illud ad extremum his legibus addendum, nullus ut in gymnasio nostro praemio publice donetur, qui legitime natus non sit, vel qui aliunde adveniens, dimidiatum eius scholae, in qua versatur, cursum non confecerit, vel denique in versibus et graecis penitus nihil praestiterit, etiamsi caeterum dignus hoc honore censeretur.

Lex 11 – Non repetenda a musicis carmina, quae in distributione praemiorum pronunciantur. Pareret enim illa tam frequens repetitio fastidium audientibus, nimiumque actionem illam produceret[25].

---

[22] In margine: «Est conforme regulis praemiorum reg. prima».
[23] In margine. «In regula liberum relinquitur nunc».
[24] In margine: «Si ita gerenda res esset, scribere non esset opus. In hoc negotio aequum omnino est iudicari secundum praesentem iustitiam».
[25] In margine: «Dicit nunc regula: Si commode fieri potest».

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Reg. 36 – Trophaea aliaque cum victoriarum, tum magistratuum insignia rhetoricam et humanitatem non ornant, praesertim in academiis. Cum enim in his duabus scholis non pueri tantum, sed grandioris etiam aetatis, atque adeo barbati iuvenes, nec pauci religiosi (in quibus alii subdiaconi, alii diaconi, nonnulli etiam sacerdotes) versentur; ii huiuscemodi incitamentis minime capiuntur, quod haec eorum animis penitus insederit opinio, honorem inde suum minui potius quam augeri[26].

Reg. 37 – Quamvis poesis frigeat sine theatro, tamen, ne actiones illae vel nimia crebritate vilescant, vel earum institutio operosior discipulos nostros in litterarum cursu retardet; satis fore credimus, si paullo ante studiorum instaurationem quotannis dialogus, aut brevius aliquod drama spectandum iuventuti ac populo detur; tertio autem quoque anno iusta comaedia aut tragaedia maiori ac magnificentiori apparatu instructuque agatur[27] [322*r*]

Reg. 42 § 2 – Solent omnes scholae eodem tempore vel pro ascensu, vel pro praemio scribere; ideoque praefectus ipse dictare scriptionis thema non potest, neque scribentibus adesse sive attendere. Utrumque igitur per examinatores faciat aut alios, necesse est[28].

Reg. 42 § 11 – Ne tam praefectus quam examinatores ingenti scriptorum legendorum multitudine opprimantur, ex prima scriptione, quam solemnem et accuratam esse oportet, de ascensu praemiisque statuendum, alteram vero non nisi cum dubitationis aliquid vel controversiae vel de illo vel de his oritur, legendam arbitramur. Cur enim labores nobis non necessarios, immo nec utiles quidem accersamus? praesertim in collegiis illis, in quibus ob paucitatem sociorum praeceptoribus, alias satis et saepe aequo plus occupatis, haec imponenda onera sint, cum alii, qui ea subeant ac ferant, nulli reperiantur[29].

Reg. 45 – Corrigenda vel expungenda haec verba: «Partito inter ipsos onere» ut intelligant examinatores, omnium sibi esse scriptiones legendae; ex quibus, qui ad scholam altiorem evehendi sint, quive non sint, cognoscere debent ac iudicare[30].

Reg. 46 – Catalogus ascendentium uno vel altero die ante ascensum ostendendus magistris, tum ad vitandas eorum hac in re graves nec iniustas querelas; tum ad cavendos varios errores, in quos prolapsi sunt ii qui secus fecerunt. Accidit enim interdum, ut ascensu dignissimi retinerentur in schola; contra vero, indigni ascenderent; propterea quod ingenia, progressus et alia quaedam in discipulis eo tempore diligenter prudenterque spectanda examinatores aut praefecti non perinde, ut praeceptores, explorata habuerint atque perspecta[31].

Reg. 47 – Satis erit, si unus libros afferat, quibus examinatores, si opus fuerit, utantur. Sic enim illis inspiciendi et auxiliorum inde furtim petendorum omnis facultas praecidetur[32].

Reg. 48 – In examine rhetoricae humanitatisque studiosi quini vel seni, inferiorum scholarum septeni aut octoni interrogari commode possunt. Alphabeti autem ordo non tenendus videtur: quod eo servato, ii quos constat certo vel ascensuros vel reiectum iri, illic saepe diutius retineantur, qui expediri et dimitti citius possunt, ut incertis aliisque nonnullis, quorum scientia diligentius exploranda est, interrogandis, plus temporis suppetat et ocii[33].

---

[26] In margine: «Liberum relinquitur nunc regula 30 communium».
[27] In margine: «Non coguntur saepius».
[28] In margine: «Liberum relinquitur nunc regula 15».
[29] In margine: «Concessum est regula 13».
[30] In margine: «Sublata iam sunt illa verba».
[31] In margine: «Permittitur iam regula 19».
[32] In margine: «Sublatum iam est».
[33] In margine: «Utrumque iam permittitur regula 18».

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Reg. 49 – Non legenda discipulis scripta; multum enim temporis ea lectione perderetur, cum prius quam examen subeat, quid vel quo modo scripserit, nullus fere ignoret; sed monstranda illis et obiicienda peccata duntaxat, ut iis auditis ac cognitis, minus mirentur ac ferant moleste, si repulsam tulerint, aut eum quem in voto habuerant et speraverant, in ascensu gradum non tenuerint[34].

Reg. 59 – Nequaquam expedire, ut iis diebus aut horis, quibus disciplinae nostrae alumnis confitenda peccata sunt (quod eos facere quolibet mense leges scholasticae iubent)[35] in praelectionibus quotidianis, et iis quae cuiusque gymnasii propriae sunt tradendis artibus procedat magister, multa nos incommoda et gravia docuerunt. Primum enim, vicissitudo illa abeuntium in templum ac redeuntium in scholam incredibilem docenti molestiam creat, eiusque attentionem impedit vehementer, quaeque mente ac memoria comprehenderat, dissipat atque disturbat. Deinde nullum discipuli ex ea doctrina capiunt fructum, cuius alii principium tantum, alii finem; hi medium, illi nihil penitus audiunt. Quî porro sat bene pieque hoc agere salutis negotium possunt, qui ex media rerum profanarum auditione vix illa prius rei tantae suscepta cogitatione ad hoc sacrum Christi in terris tribunal accedunt? Hinc fit, ut nullo paene cum sensu, nullo ex commissis concepto dolore, obiter satis interdum suas sacerdoti noxas exponant, eiusque salutaria consilia sive praecepta, simul atque in scholam ad res illas quas diximus, audiendas redierunt, ex animis suis patiantur effluere. Quos fructus igitur semina solo male praeculto mandata progignant? Quod si huic confitendi rationi a teneris insueverint, eam etiam in aetate robustiore tenebunt, seque sic confiteri in scholis nostris et didicisse et consuesse nostro cum dedecore dicent.

Quapropter morem huius provinciae veterem revocemus[36], quo auditores confessionis menstruae temporibus in scholis quidem retinebantur, sed, omissis interea profanis litteris, sacris quibusdam praeceptionibus atque doctrinis, ad pietatem et rectam salutiferamque sanctorum mysteriorum usurpationem informabantur, utilitate tanta, quantam ex quo ab hac discessimus consuetudine, non notavimus amplius.

Caeterum, adimenda discipulis nostris cuilibet confitendi libertas est, et certi illis confessarii constituendi. Sic enim facilius et certius, num nostris legibus hac in re paruerint cognoscemus. Et unus medicus morbidos illorum animos ac vitiosos melius citiusque curabit, quam varii. Qua de re plura S. Doctores. Certos autem sacerdotes, qui eorum confessiones audiant, invenire, non erit difficile. Nam cum maior pars ex convictoribus et Virgineae Matris sodalibus constet, quorum utrique suos habent confessarios, reliquorum haud ita magnus numerus est, quibus expiandis pauci sufficient.

Reg. 60 – Hoc faciat praefectus per magistros, licebit; quibus cum notiores interdum quam illi discipuli sint, facilius etiam hi, quam ille locum poterunt eis congruentem assignare[37].

Reg. 61 – Publicos neque correctores, neque censores ferunt germani[38].

In regulis tertiae scholae grammaticae [322*v*]

Reg. 2 – In hac schola rudimentorum cum explicationi, tum exercitationi ex grammatica Emmanuelis [Álvares] communiora tantum quaedam, facilioraque de generibus nomi-

---

[34] In margine: «Liberum fit regula 19».
[35] Vide «Regulae iis observandae qui Societatis nostrae scholas frequentant»; MP II 230.
[36] In margine: «Permittitur».
[37] In margine: «Nihil vetat».
[38] In margine: «Ut corrector, qui sit ex nostris, adhibeatur, monent Constitutiones P. IV c. 7 § 2, et c. 16 § 5. – De censore iam est liberum».

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

num deque verborum praeteritis et supinis praecepta adiungenda sunt, cum quatuordecim aliis[39], de consecutione vocum seu constructione ex eodem Emmanuele ad huius usum scholae selectis. Caetera secundae grammaticae integra intactaque relinquenda sunt; cui alias parum, huic vero nimium daretur; quando eius fructus, ut reg. 5 docet[40], propemodum omnis in prompta quadam nominum verborumque inflexione, et thematum facillimorum latine reddendorum facultate consistit[41].

Reg. 3 – Quatuordecim illa, quae nominavimus praecepta syntaxeos huic classi sufficiunt. Longius igitur in ea non procedendum. Sed intra limites finesque depactos permanendum est.

Reg. 15 – Maior hîc libertas praeceptoribus concedenda est; ita, ut in transferendis vocibus seu thematis liceat eis aliter, quam ab auctoribus dicta sunt sive reddita, efferre; dummodo barbariem fugiant et latinitatis puritatem integritatemque conservent[42].

Reg. 16 – Cum pueri in hac schola plerique nondum ea praediti scientia sint, ut propositum thema statim latine reddere totum queant, permittatur eis a magistro interrogatis, primo verba singillatim, mox coniunctim proferre, quoad in hoc tyrocinio plusculum processerint[43].

Reg. 17 – Thema vacationis die dictandum non videtur, quod tempus componendi, maxime in collegiis convictorum, non habent discipuli; nisi, quod durum et quodammodo iniquum feret, partem eis de vacatione animorumque relaxatione demere velimus, quae per se brevis est in scholis inferioribus et plerunque dimidiati tantum diei. Alias quotidie in duabus infimis, in secunda scilicet tertiaque grammaticae, dictari thema potest, eiusque exigi compositio domo afferenda; dum-modo eiusmodi sit thema et tam breve, ut tempore, ad scribendum praefinito possit absolvi.

Non idem in gymnasiis faciendum superioribus est, in quibus scriptionum argumenta, ut longiora sunt ac difficiliora, sic etiam plus temporis postulant et operae; proinde, satis erit, si compositionis eius quae statis et praescriptis diebus reddenda est, quotidie partem aliquam magistro, velut officii sui diligentiaeque indicem, discipulus ostenderit.

Neque vero in infimis necesse est, novum semper thema adferre, sed si longiusculum fuerit, divisi partem dictet et exigat quotidie, donec absolutum fuerit totum. Ita futurum speramus, ut nec locus ullus detur desidiae, nec discipuli immodico illo scribendi labore, quo de omnes tantopere sunt hucusque conquesti, graventur.

Reg. 18 – Filo in hac schola opus non est, neque contexto talis orationis, quae narrationem, gratulationem, resque id genus alias hac regula enumeratas contineat. Huiusmodi namque thema maiorem vocum cognitionem ac varietatem requirit, quam in huius scholae pueros cadat; quibus diversarum rerum tantum phrases dictandae sunt, nullo certo ordine iunctae, quibus latine reddendis nomina cogantur et verba, in explicatione auctoris et praeceptis percepta, intexere[44].

Reg. 22 et 23 – Rectius et utilius scripta publice claraque voce, quam privatim ac tacite, corrigi, hae nobis caussae persuadent. Prima – Plura illo, quam hoc modo legi possunt et emendari. Quae enim peccata castigantur in uno, eadem caeteri etiam, qui commiserunt

---

[39] «Praecepta aliquot de constructione tyronibus ediscenda»; in E. ÁLVARES, *De institutione grammatica* ... (Venetiis 1581) 150-51.
[40] Regulam quintam magistri scholae grammaticae tertiae videas in MP V 286.
[41] In margine: «Ita nunc factum est».
[42] In margine: «Non contradicit regula».
[43] In margine: «Licet».
[44] In margine: «Idem praecipitur regula 7».

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

(ut saepe plures in eundem lapidem impingunt) quemadmodum sint castiganda, intelligent. Unde satis tum erit dicere: hoc aut illud iam audivisti correctum, vel quomodo corrigendum, mutandum, melius elegantiusque efferendum etc. In privatis autem tacitisque correctionibus, singuli sunt tam de communibus, quam propriis erratis monendi, cum quid hic aut ille vitii habuerit, et quemadmodum illud emendandum sit sanandumve, non audiverint.

Altera – Cum alii vitiose admodum scribant et inquinate, alii pure et eleganter, qui utrorumque scripta audiunt, non tantum quae sibi cavenda, sed etiam quae imitanda cognoscunt.

Tertia – Facilius multo retinentur ac firmius, quae clara magistri voce, quam quae a tacitis aut submissa loquentibus corriguntur et notantur.

Has igitur ob caussas et alias, quas scientes et prudentes tacemus, si publice tantum deinceps compositiones emendatae fuerint, uti emendandas plane communi iudicio censemus, nihil erit interea discipulis scribendum. Quae scriptio, ut experientia docuit hactenus, plus oneris atque molestiae praeceptoribus iuxta ac discipulis attulit, quam utilitatis.

Fieri porro nullo modo potest, ut in magno discipulorum numero, qui in plerisque gymnasiis nostris visitur, magister, quantumcunque conatum adhibeat, omnium quavis hebdomade scriptiones emendet. Quid igitur hac in re faciendum sit, magister industrius vel praefectus videbit. Caeterum, ne ille hoc in genere officii, quod omnibus discipulis debet, quenquam praetereat aut negligat, non ante ad primi scriptum emendandum redibit, quam ultimi emendaverit. Idem agendum in iis gymnasiis, in quibus longitudo compositionum hebdomadariae illius correctionis cursum retardat[45].

Reg. 24 – Priorem huius regulae partem locum non habere ex iis quae de privata publicaque scriptorum emendatione iam dicta sunt, intelligitur; posterior probatur[46].

Reg. 26 § 2 – Modus ille interpretandi, in quo verborum ordo a scriptore usurpatus non immutatur, omnium doctorum in Germania [323*r*] iudicio consuetudinique repugnat. Quare eum sine gravi inscitiae nota praeceptores nostri tenere non possunt. Ordinem igitur, quem vocant constructionis, ab omnibus ferme regionis huius scholis receptum, sequantur in interpretatione, necesse est. Quod vero de numero ibidem dicitur, nihil prorsus ad hanc scholam. Quid enim pueris, qui primis litterarum elementis imbuuntur, cum numeris illis, quos nihilo magis quam Platonis numeros intelligunt?[47]

§ 3 – Non docendi sunt pueri, unde quaeque vox regatur. Sed ea tantum eis in hoc schola tradenda, quae quatuordecim generalibus de constructione verborum praeceptionibus (de quibus supra)[48] comprehenduntur.

Reg. 32 – Recitandum praeceptori potius, quam decurionibus, qui plerumque infidi, vel propter affectus amoris et odii, vel quia eorum quos accusare deberent, inimicitias suscipere nolunt; quod paene innatum germanis, praesertim pueritiae iam annos egressis. Saepe etiam pueri recitationis obtentu occasionem quaerere possunt cum aliis confabulandi, aliaque tractandi, quae cum officio et honestate pugnant. Denique, strepitus varii clamores, turbae dum recitant, cohiberi nequaquam possunt. Relinquenda igitur haec recitandi ratio et consuetudo, germanis inusitata et inimica[49].

---

[45] In margine: «Idem dicitur regula 23 communium».
[46] In margine: «Non apparet, cur locum non habeat».
[47] In margine: «Regula 26.a communium dicit: quoad fieri potest».
[48] Vide superius, adn. 39.
[49] In margine: «Regula est valde utilis. Plus enim concedit temporis recognoscendis scriptionibus».

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Reg. 39 – In eo quod dicitur, pueros a versibus eximendos esse ignominiae causa, erratum videtur, cum in hac schola versus nulli, carmina nulla scribantur. Neque vero exemptionem a graecis, tam huius quam omnium aliarum classium discipuli in poenae aut ignominiae, sed praemii potius ac beneficii loco habebunt, eo quod plerique aegre admodum ad huius linguae studium adigantur, a quo alios difficultatis opinio vel horror, alios parentum aut mecaenatum voluntas abducit. Hi ergo quo difficilius liberationem impetrent a graecis, adimenda praefecto penitus liberandi potestas erit, et provinciali tantum rectorique permittenda[50].

Reg. 40 41 42 – Decurionum honorem retinere in scholis licebit; quibus tamen vitandarum inimicitiarum, odiorum, aliorumque inde orientium malorum caussa, munus aliud quam colligendorum scriptorum et notandorum eorum qui non dederint, nullum mandabitur[51].

Reg. 43 – De magistratibus et honoribus scholasticis responsum ex Urbe iam est, praeter regum ac principum nomina, nulla esse deinceps alia usurpanda. Id, quod nobis quoque probatur.

Ad honores illos adipiscendos semel quolibet mense sola oratio soluta in scholis grammaticae componetur, seu vernaculum thema in latinum vertetur. In humanitate vero atque rhetorica duobus continuis diebus scribetur a prandio; altero quidem oratio soluta, altero numeris devincta vel graeca. Etenim una scriptione sat occupatis et fatigatis eodem tempore geminam imponere, nimium videtur. Quotus enim quisque est, qui nisi ingenio abundaverit atque scientia, simul animum possit tam diversis scribendi generibus intendere? Quo vero scriptiones extemporaneae, ex quibus praeceptores facilius, quam ex domo allatis, discipulorum ingenia et profectum possunt perspicere (ut alias earum utilitates iam taceamus), sint crebriores deinceps, praeter illas quas diximus, aliis quot mensibus semel vacabitur, in quibus non totum pomeridianum tempus, sed pars eius tantum aliqua, sesqui hora plus minus, consumetur, fructu, quemadmodum speramus, multo maiori, quam fuerit ex antemeridianis illis scriptiunculis nimis brevibus ac de properatis perceptus[52].

Reg. 47 – De scholarum inferiorum cum superioribus congressu, dictum supra in regulis praefecti, regula 13.

Reg. 51 – De hac quoque annotatum aliquid ad reg. 2 et 3 huius scholae.

Reg. 58 – Quid in gemino unius scholae ordine faciendum sit, indicatum est in reg. 9 praefecti scholarum inferiorum.

Reg. 60 – Verba haec: «Ille in utroque hoc opere praestando totum consumat biennium», aliquid habere obscuritatis videntur; varii siquidem nobis sensus occurrunt, qui nos in diversa trahunt[53].

Reg. 64 – Ita uno mense ante examen exercendi discipuli sunt, ut explicationem quidem praeceptorum, si absoluta sit, ne iterent; sed tamen in aliorum explanatione vel interpretatione librorum, cuique scholae praescriptorum, pergant magistri. Id quod notandum hîc duximus propterea, ne qui, dum hanc regulam legunt, putent, omissis omnibus explicationibus, illo mense omne studium suum omnemque operam in una discipulorum exercitatione, et eorum quae audiverunt, repetitione versari oportere; quod sane haud utiliter, et cum magno tam discentium quam docentium taedio fieret[54].

Reg. 67 – Catalogum huiusmodi tertio quoque mense praefecto tradere satis est[55].

---

[50] In margine: «Sublata est».
[51] In margine: «Liberum erit praeceptori regula 35 communium».
[52] In margine: «Primum est conforme regulae 34; alterum non prohibetur».
[53] In margine: «Sublata est».
[54] In margine: «Ita est».
[55] In margine: «Satis est».

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Quotidiani temporis ratio et divisio[56]

Horis antemeridianis

I – Semihora recitandis latinis graecisque tribuenda.

II – Tres partes horae seu quadrantes repetitioni pridianae explicationis, praesenti Rudimentorum explicationi et brevi eiusdem repetitioni.

III – Semihora graecis explicandis et repetendis.

IV – Altera semihora nominibus et verbis inflectendis, aliisque id genus exercitationibus.

V – Quod reliquum est temporis, concertationi. [323*v*]

Pomeridianis horis

I – Per semihoram recitandus Cicero, et alternis diebus praecepta grammaticae et syntaxeos, quae in hac schola traduntur.

II – Horae consequentis dimidio explicandus Cicero, cum gemina repetitione, pridianae scilicet explicationis et praesentis, quam geminam repetitionem in aliarum quoque scholarum explicationibus intelligi volumus et adhiberi. Altero vero eiusdem horae dimidio exponenda, et eo, quem ostendimus, modo repetenda, alternis praecepta iam posita et indicata.

Postrema hora thema dictandum et scriptiones corrigendae.

Eiusdem reg. § 8 – Die vacationis ex postremis tribus quadrantibus duo expositioni Progymnasmatum Pontani[57], tertius disputationi impartiendus.

Sabbatho ante prandium omnia quae antemeridianis et pomeridianis horis recitata explicataque sunt, iterum recitabuntur et repetentur. A prandio priori hora concertabitur, posteriore thema seu phrases vernaculae latine reddendae dictabuntur, et evangelium explicabitur sequentis dominicae; cui explicationi pia cohortatio adiungetur. Catechesis enim veteri more in hac provincia die Veneris ante meridiem, prima ferme pensi diurni hora tam in superioribus quam inferioribus classibus. In hac autem infima libellus doctrinae christianae germanicus[58] a pueris ediscitur.

Reg. 72 et 73 – De confessionibus menstruis vide supra reg. 59 praefecti scholarum inferiorum. Ut autem praeceptores cum confessariis agant iis de rebus, de quibus loquitur regula, plus obfuturum quam profuturum videtur. Huius enim rei animadversio acerbam et odiosam nimis salutiferam hanc animarum medicinam efficeret. Unde multi eam vel negligerent penitus, vel quosvis sibi alios potius, quam nostros, quibus peccata sua patefacerent, adirent, ubi hoc eis facere liceret, ut in liberis academiis licet[59].

Reg. 75 – Serviendum hîc consuetudini locorum, quorum varietas non eundem in ingressu discipulorum in templum, et indidem egressu ordinem admittit[60].

Reg. 76 – Conciones per Quadragesimam in hac provincia ab auditoribus nostris non audiuntur; sed dominicis festisque diebus, toto anno.

Reg. 78 – Pleraque huius regulae iussa iudicio praeceptoris prudentiaque moderanda sunt; sic quae sequenti continentur eiusdem, vel certe praefecti arbitrio relinquenda[61].

---

[56] In margine: «Haec variatio horarum permittitur nunc regula 15; quamvis ob uniformitatem bonum esset quam minimum a libro recedere».

[57] I. PONTANUS S.I., *Progymnasmata latinitatis* I-III (Ingolstadii 1588-94); cf. SOMMERVOGEL VI 1007.

[58] De variis S. Petri Canisii S.I. catechismis vide MP II 142 adn. 8.

[59] In margine: «Sublatum est».

[60] In margine: «Ita est».

[61] In margine: «Ita est».

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Reg. 81 et 82 – Quod de praelectionibus e latino in vernaculum dicitur, vix fieri, immo, ne vix quidem potest. Obruti enim multitudine, nihil scriberent boni. Satius autem est, nihil scribere[62], quam male scribere. Quare alio poenae genere afficiet eos, qui crebrius absunt, magister sive praefectus. Quando vero, quibusve cum parentibus de liberorum studiis ac moribus agendum sit, rectori collegii videndum est. Hoc enim toties aut a quibuslibet magistris fieri, multa, quae inde nasci possent, incommoda, addo, etiam pericula dissuadent[63].

Reg. 89 et 90 – Non prohiberi his legibus praeceptorem putamus, quo minus discipulos interdum negligentiores ad locum vel ordinem inferiorem in eadem schola possit detrudere, ibique aliquandiu detinere, ut huius metus ignominiae magister fiat officii; iis maxime, qui verbis aut verberibus parum moventur. Quin et alias liceat ei discipulorum loca mutare, si hoc eorum postulare utilitas videatur aut meritum[64].

Reg. 91 – Humaniter quidem agendum cum discipulis; ita tamen, ut humanitatem illam a contemptu, digna magistri persona, gravitas vindicet; quam tueri praeceptores vix possunt, si statim iubeant discipulos caput contegere. Quin hac eorum modestia multi sic abutuntur, ut vix amplius illud aperiant, vel certe mox vel iniussi rursum operiant. Quare haec verba «Nec eos diu sinat esse capite aperto», nostra quidem sententia melius omitterentur[65].

Reg. 93 – De censoribus dictum supra in reg. 61 praefecti inferiorum scholarum.

Reg. 95 – Cum leges scholasticas in qualibet schola affixas quotidie inspicere possint ac legere discipuli, earum praelectionem non saepius quam tertio quoque mense ducimus iterandam. [324*r*]

In regulis secundae grammatices scholae

Reg. 3 – Tradenda accurate in hac schola sunt genera nominum, praeterita et supina verborum, caeteraque libro primo Alvari[66] comprehensa, cum epitome de constructione eidem grammatices parti adiuncta. Haec enim propria huius classis sunt, quibus non leviter tinctos, sed penitus imbutos ad primam grammatices pueros adolescentesque venire oportet.

Reg. 6 7 8 9 11 12 13 14 15 – De his actum supra, in regulis tertiae scholae grammatices 15 17.

Reg. 17 § 2 – Vide notata in reg. 26 § 2 tertiae grammatices.

Reg. 17 § 7 – Haec ex regulis tertiae grammatices in hanc per imprudentiam videntur irrepsisse. Cur enim pueri in hac schola non amplius ternos aut quaternos versus ediscant?

Reg. 23 – Non recitandum decurionibus actum ad reg. 32 tertiae grammatices.

Non est opus signo ex materia quapiam confecto, neque catenula; sed ex aliis quibusdam notis, aut verbis sive appellationibus poterunt ii qui vernacula fuerint lingua locuti, cognosci.

Reg. 30 – De decuriis etc. vide annotata ad reg. 40 41 42 tertiae grammatices.

Reg. 32 33 34 35 36 37 38 39 vide reg. tertiae grammatices.

Reg. 40 – Vide ad reg. 13 praefecti inferiorum scholarum.

Reg. 41 – Paradigma hoc disputationis seu thesium ad verbum desumptum est ex reg. 48 tertiae grammatices; cui addenda essent plura, huius scholae magis propria[67].

---

[62] In margine: «Sublatum est».
[63] In margine: «Ita est».
[64] In margine: «Sublatum est».
[65] In margine: «Sublatum est».
[66] E. ÁLVARES S.I., *De institutione grammatica* ... ; cf. supra, adn. 39 et MP II–VII passim.
[67] In margine: «Sublatum est paradigma, relicta libertas».

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Reg. 44 et 45 – De scholarum divisione seu geminatione vide reg. 9 praefecti inferiorum studiorum.

Reg. 47 – Vide supra reg. 58 tertiae grammatices et 9 praefecti inferiorum.

Reg. 49 – Vide supra reg. 60 tertiae grammatices.

Reg. 55 – De catalogo, praefecto tradendo, dictum reg. 67 tertiae grammatices.

Quotidiani temporis ratio et divisio in secunda grammatices

Horis antemeridianis

Reg. 57 – I – Per semihoram latina et graeca praecepta recitabuntur. Per tres horae partes sive quadrantes grammaticae latinae praecepta explicabuntur cum gemina repetitione explicationis, de qua supra in tertia grammaticae reg. 68.

Semihorae spacium in explicandis graecis et repetendis ponetur. Altera semihora exercitium grammaticum instituetur, quod partim in vocum inflexione et exigendis a pueris praeteritorum supinorumque rationibus, partim in reddendis latine et ex tempore propositis brevibus thematibus phrasibusque vernaculis versabitur.

Quod reliquum est temporis concertando consumetur.

Horis pomeridianis

I – Semihorae spatio epistolae Ciceronis recitabuntur et syntaxeos praecepta.

II – Consequentis horae dimidium explicationi Ciceronis eiusdemque explicationis geminae repetitioni dabitur; alterum dimidium explicandis syntaxeos praeceptionibus et repetendis, quae explicata fuerint.

III – Ultima hora, dictato prius themate, scripta emendabuntur.

Die vacationis ex ultimis tribus quadrantibus, duos sibi Pontani[68] explicatio vindicabit, tertium disputatio. Die Veneris christianae doctrinae praecepta latina, graecis omissis, tradentur. Sabbatho antemeridianis horis repetentur omnia ut in secundae grammaticae. Pomeridianae priore disputabitur; posteriore, dictato themate, evangelium explicabitur sequentis dominicae, cum pia cohortatione, etc.

Reg. 58 – Caetera, quae ad pietatem morumque disciplinam pertinent, nihil discrepant ab iis quae tertiae grammaticae regulis continentur. Vide igitur illic annotata. [324*v*]

In regulis primae grammaticae

Reg. 4 – Vide supra reg. 15 tertiae grammaticae.

Reg. 9 – Vide annotata in reg. 20 eiusdem scholae.

Reg. 11 12 – De his etiam in tertia grammaticae ad reg. 22 et 23.

Reg. 14 – Posteriori semestri suo Marte epistolium conscribent semel in mense, si quidem ad hoc scriptionis genus satis idonei fuerint et instructi. Praecepta vero componendarum epistolarum ex erudito aliquo probatoque scriptore (cuiusmodi sunt Rochus Perusinus[69], noster Voellus[70], et alii huius notae) non dictabuntur, sed voce tantum explicabuntur[71].

---

[68] Qua de re vide supra, adn. 57.

[69] Rochi Piloccii, civis perusini, de scribenda et rescribenda epistola liber emendatus, distinctus et locupletatus a Jacobo Pontano (Dilingae 1578); vide *Ouvr. pédag.* 515.

[70] Ioannes VOELL S.I., *Generale artificium texendae seu componendae cuiuscunque orationis longe facillimum* (Lugduni 1588); cf. SOMMERVOGEL VIII 871-74.

[71] In margine: «Ita est».

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Reg. 15 – A Paschate statim inchoanda prosodiae explicatio. Quibus enim syllabarum carminumque pangendorum ratio sive doctrina sesqui mensis tantum spatio traditur, nimis rudes ad humanitatem veniunt, ibique hanc ob caussam prope semestre prius consumunt, quam versiculos alicuius momenti artificiique facere condiscant[72]. Carmina vero dissoluta, quae suis numeris restituenda poeseos tyronibus proponuntur, ex optimis quibusque sunt poetis petenda, ne videlicet eis, dum in poematis indoctis et semibarbaris ad numeros suos revocandis laborant et sudant, aliquid eis ex luto illo et sordibus adhaerescat[73].

Reg. 16 – Librorum, qui in hac schola exponendi, catalogo epistolae Ciceronis ad Atticum et Q. Fratrem, Tibullus item atque Propertius, quantumvis castigati, eximendi sunt. Illae propter difficultatem gravitatemque maiorem, quam discipulorum huius classis sustinere imbecillitas possit; hi vero propterea, ne adolescentibus ac pueris ansa praebeatur emendi ac legendi exemplaria non castigata; e quibus verborum et carminum obscoenitatem avidius quam elegantiam hauriant et artem. Addendae vero epistolae Ciceronis ad familiares, et Ovidius de Ponto. Etsi enim in his quoque difficiliora quaedam, supraque captum puerorum reperiuntur, nihilominus tamen eorum explanatio in hoc gymnasio, doctorum hominum iudicio, multorumque annorum usu probatur[74].

Reg. 17 § 2 – Rationem interpretandi vide supra, reg. 26 § 2 tertiae grammaticae.

Reg. 22 – Non recitandum decurionibus, supra in reg. tertiae grammaticae ad reg. 32.

Reg. 23 – Scribenda bis oratio soluta in hebdomade, numeris adstricta semel, nec saepius graeca. Ad has scriptiones extemporaneae accedent binae minimum quolibet mense. De quibus supra in reg. tertiae grammaticae ad reg. 44[75].

Reg. 25 26 29 31 32 33 34 35 – De his supra in regulis eiusdem scholae.

Reg. 36 – Menstrua scriptio pro honore scholastico una sufficit in hac schola, quae oratione soluta constabit. Quid enim carminum vel scriptionis graecae exigamus ab iis, qui in horum studiorum adhuc vestibulo versantur?[76]

Reg. 39 – Supra in regulis tertiae grammaticae ad reg. 47 et ad reg. 13 praefecti studiorum inferiorum. Omittenda quaestio de epistola gratulatoria; cuius, ut aliarum epistolarum, praeceptis obiter tantum, ut supra declaravimus, pueri et adolescentes in hac schola, non ex instituto opereque magno informandi sunt[77].

Reg. 45 – Vide supra reg. 15 huius scholae.

Reg. 48 et 50 – De his quoque supra in regulis tertiae grammaticae ad reg. 60, et ante ad reg. 9 praefecti studiorum inferiorum.

Reg. 51 – Si prima grammatices in duas classes fuerit impares divisa, alteram syntaxim superiorem, alteram inferiorem notis longoque iam usu tritis appellare vocabulis liceat[78]. Appellationes enim in romano libro positae, nimis longae et in his regionibus ignotae prorsus sunt et inusitatae. Unde puer interrogatus, in qua schola versetur, si respondeat, se versari in primae grammatices ordine superiore, aut se esse primanum, vel ordinis superioris primanum, vix quisquam, quid dicat, intelliget; quin multi vix risum tenebunt. Brevius autem, et ad communem intelligentiam aptius respondebit, se in schola versari maioris syntaxeos, aut in syntaxi maiori vel superiore; item, se syntaxeos superioris vel inferioris audito-

---

[72] In margine: «Ita est».
[73] In margine: «Ita est».
[74] In margine: «Ut libet».
[75] In margine: «Parum videtur».
[76] In margine: «Ita est».
[77] In margine: «Ponitur in communibus».
[78] In margine: «In posterum non dividetur».

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

rem etc.; non compta quidem haec admodum vocabula, nec ex illo latinitatis aevo beatiori, sed commoda tamen, et, ut alia multa, usu scholastico diuturno probata. Idem sentiendum de testimoniis, quae a praefecto vel praeceptore dantur discipulis; in quibus alii peregrina haec nomina velut prodigiosa mirabuntur, alii ut inepta ridebunt. Iisdem de causis vetera nomina aliis etiam scholis restituenda nobis videntur, ut grammaticae et rudimentorum etc.

Quotidiani temporis ratio et divisio

Antemeridianis horis [325*r*]

I – Semihorae spatio recitanda latina et graeca praecepta.

II – Per horam explicanda syntaxis, cum gemina repetitione.

III – Per tres partes horae sive quadrantes exponendus vel interpretandus graecus auctor, una cum praeceptis, statimque repetendus.

IV – Reliqua temporis pars disputationi concedetur.

Pomeridianis horis

I – Per semihoram recitabitur Cicero; et poeta vel prosodia post Pascha alternis diebus.

II – Repetetur per semihoram pridiana explicatio Ciceronis; procedetur in explicando eodem; et quod explicatum est, statim a discipulis exigetur.

III – Per alteram semihoram explicabitur, et repetetur alternis poeta vel prosodia post Pascha.

IV – Ultima hora, themate dictato, cum est dictandum, scripta corrigentur.

Die vacationis ultima semihora ante prandium Pontani Progymnasmata exponentur, quadrante de graecis detracto. Die Veneris christianae fidei dogmata, omissis graecis, tradentur. Sabbatho horis antemeridianis per hebdomadem recitata et explicata repetentur. Pomeridiana priori disputabitur, posteriori, themate dictato, sequentis dominicae evangelium graecum explicabitur cum pia cohortatione.

In regulis humanitatis

Reg. 2 – Responsum ex Urbe, hanc regulam iam esse correctam[79]. Laudamus factum.

Reg. 3 – Libri Ciceronis de Finibus et Claris oratoribus non sunt huius scholae. Omittendi item historici et rhetoribus relinquendi, ne nimium, quemadmodum huc usque, ita etiam deinceps tam magistri, quam discipuli multitudine librorum et discendorum obruantur. Ex poetis autem tres tantum retinendi: Virgilius, Horatius, Martialis. Caeterorum enim vix sunt capaces infirmi adhuc illi informesque musarum alumni[80].

Reg. 6 et 7 – Neque tamen in hac schola quicquam praeter thema dictandum ex instituto. In interpretatione vero auctorum servandus etiam aliquo modo is, cuius supra meminimus, constructionis ordo est, maxime in enarrandis poetis; in quibus sensus verborum traiectionibus involutus saepe vocibus ordine nexuque grammatico collocatis ita evolvitur, ut explicationem nullam aliam desideres[81].

---

[79] Vide supra, mon. 21 – III – A, Ad 26.
[80] In margine: «Relinquitur iudicio magistri».
[81] In margine: «Hae imponendae, aliis relictis»; quae tamen linea deleta sunt.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Reg. 8 – De historia supra reg. 3.

Reg. 9 – Placet responsum ex Urbe de explicatione Cypriani statim a Paschate auspicanda[82]. Sed exercitationes illae rhetoricae, scriptiones scilicet exordiorum, narrationum etc. non imponendae huius scholae discipulis sunt, multis et variis aliis scriptionum exercitationumque generibus plus satis gravatis et oneratis[83].

Reg. 14 – De hac supra in regulis tertiae grammaticae ad reg. 32.

E numero graecorum scriptorum in humanitate interpretandorum Aristophanes et Theocritus, ut multis locis parum puri, tollendi[84]. Neque vero ullus ordinarie in hac schola poeta graecus explicandus est, uti nec prosodia, cum in syntaxi graeca perdiscenda satis occupati sint discipuli, et vix eo eruditionis progrediantur, ut aliqua illis in versibus graecis faciendis tentanda prolusio videatur[85]. At si processu temporis annisque venientibus ad graecam poesim magis fuerint idonei, permittendum rectori est atque praefecto, ut eius initiamenta quaedam in humanitatem inducant.

Reg. 16 – Praecepta de generibus epistolarum non dictanda, sed voce tantum exponenda, ex iis, quos supra in prima grammaticae ad reg. 14 nominavimus scriptoribus aut similibus deprompta[86].

Reg. 18 20 21 22 – De his supra in regulis tertiae grammaticae.

Reg. 23 – Epistolam ut suo Marte [scribant] ante tertium mensem non expedit, cum alas quibus volent, nondum acquisierint; exercendi potius interea sunt diligenter vertendis in latinam linguam thematibus vernaculis, donec latinitatis fundamenta iecerint solidiora[87].

Reg. 25 – Prosodiae explicatio non iteranda, cum eandem audierint partem magnam in prima grammaticae[88]. Quoniam autem in scribendi exercitatione non tam illi proficiunt, qui multa scribunt, quam qui multum: multum autem scribere iudicantur, [325*v*] qui diligenter et accurate scribunt: hoc ut facere possint nostri discipuli, omnino aliquid ex multitudine illa scriptionum, quam hae aliaeque regulae praecipiunt, detrahendum videtur. Satis igitur fore iudicamus, si orationem solutam semel in hebdomade, longiusculam tamen, opus videlicet bidui triduive (cuius quotidie, ut supra diximus, pars ostendatur) dederint praeceptori[89].

Reg. 27 – De notula seu catenula supra, ad reg. 26 secundae grammaticae.

Reg. 28 – Indignum plane videtur ac turpe humanioris doctrinae poeticesque studiosos ad puerilem nominum verborumque inflexionem velle adigere[90].

Reg. 30 31 32 33 34 35 36 – De his supra, in reg. tertiae grammaticae.

Reg. 40 – Supra, in regulis praefecti reg. 13.

Reg. 41 et 42 – Theses nullae scribendae aut affigendae; quippe quae magis philosophorum sublimiorumque doctrinarum academias, quam politiorum litterarum gymnasia decent. Retinendus igitur antiquus et in scholis nostris sane magno cum fructu usurpatus mos disputandi ex iis, quae audiverunt et didicerunt discipuli in schola[91].

---

[82] Vide supra, mon. 21 – III – A, Ad 28.
[83] In margine: «Hae imponendae, aliis relictis».
[84] In margine: «Expurgandi prius».
[85] In margine: «Ita est».
[86] In margine: «Ut libet».
[87] In margine: «Ut libet».
[88] In margine: «Ita est».
[89] In margine: «Modo quotidie afferant, nihil vetat».
[90] In margine: «Sublatum est».
[91] In margine: «Ut libet».

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Reg. 45 – De hoc dictum in reg. praefecti reg. 13. Illud autem addendum videtur: in iis gymnasiis in quibus rhetorica non docetur, satis esse, si decimo quarto quoque die in humanitate declamatio habeatur, non vocatis ad eam aliarum scholarum auditoribus[92].

Reg. 46 – Vide annotata in reg. 32 praefecti scholarum inferiorum.

Reg. 48 – Inscriptiones istae maioris sunt ingenii ac maioris doctrinae, quam quae cadere in nostros in rhetorica, nedum in humanitate possit. Exerceant se igitur potius pulchris et artificiosis rerum variarum descriptionibus, quarum exempla plurima in promptu, nec tanto labore investigaturque, quanto inscriptiones illae comparanda sunt[93].

Reg. 50 – Sublata dicitur et scribitur haec regula.

Reg. 51 – Scenae, eglogae, dialogi componi, quî possint, ab iis qui cum multis aliis et scribendis et discendis occupantur quotidie, quique poesin vixdum a limine salutarunt[94]?

Reg. 54 – De catalogo praefecto tradendo, supra ad reg. 67 tertiae grammaticae.

Quotidiani temporis ratio et divisio

Antemeridianis horis

I – Per semihoram recitabuntur latina et graeca.

II – Per horam explicabitur scriptor in catalogo expressus cum gemina repetitione.

III – Altera hora graecis exponendis et repetendis donabitur.

Pomeridianis horis

I – Per semihoram recitabuntur poeta et prosodia.

II – Trium quadrantum spatio poeta explicabitur et repetetur.

III – Quarta pars horae dabitur explicandae prosodiae.

IV – Ultima hora thema dictabitur, quando fuerit dictandum, et scripta emendabuntur.

Die vacationis latina per sesquihoram tenent suum cursum; posterioris vero horae dimidio procedetur in graecis, altero dimidio disputabitur. Die Veneris catechismus P. Canisii explicabitur maior[95]; ubi humanitatis studiosi cum rhetoribus coniunguntur in eadem schola, minor ubi audiunt seorsim. Graeca illo die omittentur. Sabbatho per semihoram ante meridiem omnia, ut in aliis scholis, recitata et explicata repetentur. Ultima vero semihora declamabitur. Priore pomeridiana disputabitur; posteriore, dictato themate, evangelium graecum explicabitur sequentis dominicae, cum pia cohortatione. [326*r*]

In regulis scholae rhetoricae

Reg. 2 – Addendus libris in hac schola explicandis Orator Ciceronis ad Brutum, quem elegantiae eruditionisque plenissimum oblivione potius quam studio praeteritum arbitramur. Item Cyprianus Soarius[96] usque ad Natalem Servatoris partim exponendus partim

---

[92] In margine: «Ita est».
[93] In margine: «Liberum est».
[94] In margine: «Rhetoricae solum relinquitur».
[95] De diversis S. Petri Canisii S.I. catechismis cf. MP II 142 adn. 8.
[96] C. SOARES S.I., *De arte rhetorica ... ;* cf. MP I–VII passim.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

repetendus. Libri autem de Inventione, nec ipsi Ciceroni satis probati, et rhetoricae Aristotelis, in qua intelligenda etiam doctissimi quique interpretes laborant et sudant, poterunt in catalogo omitti[97].

Reg. 5 - Decurionibus non esse recitandum, vide supra, ad reg. 32 tertiae grammaticae.

Reg. 6 - Graecis scriptoribus Herodianus annumerandus. Excludendi Pindarus, Euripides, Thucidides. Poeseos enim graecae amantibus Homerus unus fuerit pro mille[98].

Reg. 7 8 - Orationis scriptio decimo quarto quoque die dabitur. Eius tamen interea pars aliqua ostendetur, quo ad fieri poterit, quotidie. Semel porro graece aliquid in hebdomade, semelque carmine scribetur[99]. Ratio huius mutationis ex iis quae ad reg. 25 professoris humanitatis annotata sunt, facile intelligetur.

Reg. 8 9 10 11 12 - De his supra ad reg. 22 et 23 tertiae grammaticae.

Reg. 14 - De catenula vide supra ad reg. 26 secundae grammaticae.

Reg. 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 et 31 - De his omnibus supra ad regulas tertiae grammaticae.

Reg. 33 - Nimis hoc grave onus rhetori, si doceat sine collega; cum collega tolerabile foret[100].

Quotidiani temporis ratio et divisio

Horis antemeridianis

Priori hora recitabuntur, exponentur praecepta cum gemina repetitione expositionis. Posteriori in graecis itidem recitandis, explicandis et repetendis magistri munus versabitur.

Pomeridianis

Priori hora recitanda, explicanda et repetenda oratio Ciceronis. Posteriori thema dictandum, etsi non quotidie, ut supra declaratum est; et scriptiones corrigendae.

Historicus die Veneris explicandus, catechesi finita. Poeta posteriori hora vacationis die, graecis omissis.

Doctrinam de fide et officiis hominis christiani die Veneris rhetores audient ante meridiem, vel cum humanitatis auditoribus, vel cum philosophis, ubi hoc loci et scholarum fert consuetudo. Sabbatho mane recitabuntur repetenturque hebdomadaria. Ultima semihora declamabitur. Pomeridiana priori disputabitur; posteriori Acta Apostolorum graece conscripta explicabuntur, addita huic explicationi pia aliqua cohortatione.

Praefestis aliis diebus, non sabbathis

Pridie festorum dierum in antemeridiano penso nihil mutandum. Pomeridiana priori (scholae namque duabus tantum horis habentur a prandio, ut diebus sabbathinis) scriptor seu liber explicabitur, qui per hebdomadam explicari solet; non omissis iis, quas in scholis singulis indicavimus, repetitionibus. Posteriori thema dictabitur, et evangelium vel Acta exponentur, ut diebus sabbathinis.

---

[97] In margine: «Liberum relinquitur tam de Cicerone quam de Aristotele».
[98] In margine: «Permittuntur omnes regula 9».
[99] In margine: «Permittitur regula 7».
[100] In margine: «Videat provincialis».

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

De vacationibus canicularium dierum quos vocant

Per eos dies, quibus a canicula sidere nomen datum, dum studia consueta proferuntur, bis qualibet hebdomade, in quam festum non incidit, toto die vacatur. Caeteris, ob multorum in patriam aliaque loca profectionem, nonnulla extra ordinem duabus horis docentur. Quorum ut certa ratio constaret, suis ea itidem, ut annuum studiorum cursum, distinguere ac definire temporibus pensisque voluimus.

Ergo in scholis inferioribus, hoc est grammaticis, horae antemeridianae dimidium Pontani Progymnasmatis [326*v*] explicandis, alterum dimidium alternis diebus graecorum et latinorum per annum auditorum repetitioni dicabitur. Pomeridiana vel scribetur vel scripta corrigentur.

In superioribus, ubi humanitatis et rhetoricae auditores ad audiendum in unam scholam conveniunt, uti in plerisque gymnasiis nostris conveniunt, utraque hora Martialis epigrammata exponentur. Ubi vero humanistae, quos vulgo vocant, audiunt seorsim, interdum explicationis loco epigrammatum, scriptione exercebuntur, ne quid ex tam diuturna cessatione in componendo capiant detrimenti. In academiis rhetores, philosophi, theologi vel vacant omnino, vel ethices, mathematicesque doctoribus dant operam[101].

De collegio quatuor scholarum seu classium

Fieri non potest in Germania, ut ubi quatuor tantum sunt scholae, una rhetoricae tribuatur, quae suprema habeatur. Ea siquidem vel nullos, vel perpaucos habitura discipulos esset; cum vix ad humanitatem interdum idonei reperiantur. Quare hac velut suprema contenti simus necesse est, ubi discipulorum vel paucitas, vel in litteris tenuitas quintam scholam, hoc est rhetoricam, non admittit[102].

De appendice in rhetoricam[103]

Cum haec appendix, si pauca excipias, nec rebus nec verbis discrepet ab appendicibus aliarum scholarum, paucis illis omissis, una communis omnibus fieri posset, quae regulis professorum singulorum adiungeretur, cum hac vel simili inscriptione: Appendix in omnes scholas litterarum humaniorum[104].

Operae porro precium foret, communes omnibus scholis regulas, quae multae sunt, a propriis seiungere, ne eaedem toties et iisdem plane verbis, in singulis repeterentur cum incredibili legentium fastidio. Communes autem illae nihilominus propriis singularum scholarum aut singulorum magistrorum adiungendae essent; ita ut his titulis tantum seu inscriptionibus: Regulae omnium professorum communes; Regulae propriae professoris rhetoricae, humanitatis etc., aut id genus aliis, secernerentur[105].

Utile ad extremum nobis paeneque necessarium videtur, eloquentiae doctores moneri, ut discipulos suos dictandis commentariis multis et copiosis ne onerent, sed locorum tantum quorundam difficiliorum breves explicationes, et alia nonnulla, sed pauca, memoriae caussa notare iubeant ac scribere. Qui secus fecerunt, uti multi fecerunt, parum recte suorum auditorum studiis consuluerunt, eosque codices magnos maluerunt, quam magnos in litteris progressus habere[106].

---

[101] In margine: «Hoc neque est in regulis. Videat provincialis».
[102] In margine: «Transeat».
[103] Vide *Ratio atque institutio studiorum S.I.* (1591) – *Appendices 7–10;* MP V 330 337-54.
[104] In margine: «Omnes tolluntur».
[105] In margine: «Factum est».
[106] In margine: «Monentur regula 6 communium».

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

22

OBSERVATIONES PROVINCIARUM GALLIAE DE RAT. STUD.
Anno 1593

I – Petitiones provinciarum Galliae de Ratione studiorum (1593)

TEXTUS: 1. *Stud. 2*, f. 198*r*-99*v*; originale, quod exhibet solum petitiones sine responsis Patris Generalis. In fol. 199*v* «Reverendo Patri Iacobo Tyrio – Romam».

2. *Stud. 3/b*, fasc. 6, doc. 3; originale, in quo conservantur petitiones una cum responsis Patris Generalis; sed solum ea quae respiciunt primam illarum partem. Quae responsa locum obtinuerunt in adnotationibus.

II – Difficultates classis rhetoricae et humanitatis

TEXTUS: *Stud. 2*, f. 197*r–v*; originale.

III – De distributione praemiorum et de rhetorica tradenda observatio.

TEXTUS: *Stud. 2*, f. 201*r–v*; originale. In fol 201*v* manu Patris Brunelli: «Al P. Rinaldi».

22 – I

Quae observata sunt a patribus trium provinciarum Galliae circa praxim libri de ratione studiorum

In regulas provincialis[1]

13 – Petunt dispensationem circa actus ad doctoratum et magisterium. Primo, ut baccalaureatus conferri possit ad finem tertii anni theologiae; licentia ad finem quarti. Secundo, ut actus philosophici pro magisterio fieri possint circa finem cursus, quia si expectandum sit eo absoluto, nulli audient philosophiam[2].

32 – Idem petunt a semestri, cursu absoluto, repetitione, quia nulli erunt qui repetant[3].

35 – Liceat illis qui ad casus mittendi sunt, audire logicae summulam initio anni, dum legitur in schola; dum non possunt, propter penuriam, habere, qui doceant privatim[4].

41 – Item, ne teneantur ad academiam mathematicam, quia non erunt, qui eam sustentare possint[5].

48 – Vacent superiorum facultatum professores a vigilia Natalis usque ad diem post Circumcisionem, et a dominica in Palmis usque ad fer. secundam post octavam Paschae[6].

52 – Quando dies festus est sive die lunae sive die sabbathi, qui recreationem non impediat, tamen, ne cogantur praeceptores docere quinque dies continuos, liceat dare alium dimidium diem in hebdomada; si dies ille festus impedierit recreationem, habeant diem integrum, quando et quibus dari solet[7].

---

[1] Agitur de Ratione studiorum anni 1591, cuius textum videre est in MP V 229 et ss.
[2] «Respondetur: Pro externis concedantur ea quae petunt».
[3] «Respondetur: Quandiu res ita habent, conceditur quod postulant».
[4] «Respondetur: Curandum est ut Summula brevis et accommodata iis qui sunt audituri casus, praelegatur per mensem; idque fiat ab aliquo domi; hac enim ratione facile invenietur qui hoc praestet».
[5] «Respondetur: Si non sunt, ut dicitur, non fiat huiusmodi academia. Curandum tamen erit ut sint qui eam sustentare possint, ut possit aliquando fieri».
[6] «Respondetur: Conceditur quod petunt».
[7] «Respondetur: Conceditur idem quod petitur».

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

66 – Ne triennii spatium praeceptoribus praescribatur, quia cum prorogandum aliquando sit ob penuriam, multi perturbantur[8].

88 – In fine anni singulae classes grammaticae vacent dies quindecim[9].

In regulas praefecti superiorum facultatum

39 – Examen eorum, qui philosophiae cursum audierunt, citius inchoare liceat, ut dictum est de actibus[10]. [198*v*]

41 – Actus de quibus agitur, accommodandi praedictis et inchoandi, cum commodum videbitur[11].

67 – Inter auctores qui nostris concedendi sunt, numerentur nostri qui scripserunt[12].

In regulas praefecti inferiorum studiorum

1° – Explicetur, num et quaenam esse debeat subordinatio praefecti istius ad superiorum facultatum praefectum[13].

38 – Promotio et nominatio fiant in fine anni, ante anniversarias vacationes; id si permittitur, clarius explicetur[14].

In regulas professoris scholasticae

18 – Liceat antiquam dictandi continuate, quae explicata sunt, rationem sequi; doceant semihoram et semihoram dictent[15].

In regulas tertiae grammaticae

17 – Tollatur contradictio cum regula 60 § 11 de non dictando, et dictando themate die sabbathi.

19 – In singulis scholis inferioribus quotidie, quoad fieri potest, componant in schola prima hora, dum themata praeceptor emendat.

30 – Videtur nimium, ut in hac schola nomina et verba graeca inflectantur.

35 – Etiamsi habeant impressos libros, scribant tamen sua manu contextum.

68 § 6 – Ne teneantur praeceptores pueros scribere docere, et habeant aliquem auctorem a prandio.

§ 12 – Semihorae spatium pro docendo cathechismo, liceat producere ad tres horae quadrantes[16].

79 – Ne teneantur in cathedra expectare donec egrediantur omnes pueri; non enim poterit eos continere.

---

[8] «Respondetur: Auferetur id e libro, et ad provinciales scribetur quid ea in re facere oporteat».
[9] «Respondetur: Servetur liber; huiusmodi enim vacationes pueris non sunt utiles».
[10] «Respondetur: Inchoent citius quando commodum visum fuerit».
[11] «Respondetur: Conceditur quod petunt».
[12] «Respondetur: Numerabuntur».
[13] «Respondetur: Non est dubium, quin subordinatus esse debeat praefectus inferiorum classium praefecto superiorum. In quibus autem sit subordinatus, explicabitur cum liber edetur».
[14] «Respondetur: Promotio fieri debet post vacationes».
[15] «Respondetur: Servetur quod in libro de dictandi ratione praescribitur. Id enim si fiat, multa tollentur incommoda».
[16] Vide hac de re supra mon. 21-I-A, num. 10.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

In regulas secundae grammaticae

16 – Praeter 13 et 14 Epistolarum Familiarium, alii libri assignandi, cum aliqui in hac schola maneant biennium. Habeant item auctorem graecum, ut rudimenta christiana etc. [199*r*]

37 – Verendum, ne nimis frequenter insumenda sit hora in compositione pro magistratibus.

57 § 5 – Non assignatur hora ad recitandum poetam. – § 8 – Pauci poetae assignantur. – § 9 – Non dictatur thema pro die vacationis; et quod componunt die Veneris, non emendatur.

In regulas primae grammaticae

15 – Liceat maturius inchoare prosodiam, quia magni fit poesis in Gallia.

16 – Epistolae ad Atticum nimis difficiles, et periculosum exponere Tibullum, Propertium etc., etiam emendatum, quia hac occasione etiam non emendatos legent.

In regulas classis humanitatis

9 – Rhetoricam liceat inchoare post Pascha.

15 – Aristophanes et Theocritus nimis difficiles.

23 – Videntur addenda huic classi aliqua progymnasmata[17].

25 – Prosodiam si satis sit repetere iam in prima grammaticae explicatam. Graece bis saltem componant.

46 – Non omnino ablegetur illud genus carminis, quo effinguntur quaedam figurae, dummodo moderate.

In regulas classis rhetoricae

2 – Inter libros adnumeretur Orator.

4 – Assignetur tempus repetendae pomeridianae lectionis.

6 – Addantur orationes quaedam Chrysostomi, Basilii, etc.

30 et 33 – Exprimendum, ut declamationes solemnes semel saltem fiant.

40 – Poeta esse deberet vel quotidie vel alternis.

In appendicem ad rhetoricae professorem[18]

8 – Difficile erit, ut lectio fiat patrio sermone; tum quia parum prodesse videtur, tum quia saepe qui docent rhetoricam, vernaculum aut patrium sermonem ignorant.

22 – II

Difficultates a quibusdam rhetoricae magistris propositae, dum de nimis frequenti congressu, quem cum discipulis habent, a superioribus monerentur, quarum habendam esse rationem provincialis iudicavit, easque per P. Procuratorem R.P. Nostro Generali proponendas misit 1597[1].

---

[17] Vide I. PONTANUS S.I., *Progymnasmata latinitatis;* supra, mon. 21-IV adn. 57.

[18] Appendices ad rhetoricae professorem vide in MP V 337 et ss.

[1] Diebus 23-26 novembris anni 1597 Romae celebrabatur congregatio procuratorum octava; cf. A. COEMANS S.I., *Breves notitiae de Instituto* ... (Romae 1930) p. 9.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Bonum esset rhetoribus et humanistis, si viderent superiores, quae onera ipsis ab ordine studiorum imponuntur, atque ad ea pro dignitate exequenda tempus commodum assignarent. Nam ut cum caeteris magistris semper in collegium redeant, non alloquantur suos discipulos, nisi tempore scholarum, aut facere contra regulas censeantur, cessent oportet declamationes, lectiones, disputationes, actiones publicae et privatae quae ipsis iniunguntur.

Haec enim sunt quae praestare iubetur rhetor

1. Singulis quindecim diebus in sabbato exercere orationem[2]; ad quam quantum temporis requiratur, ut detur argumentum pro captu adolescentis, ut emendetur, facile iudicari potest.

2. Singulis item quindecim diebus recurrunt agitandae theses, ad quas pueri seorsim instruendi.

3. Singulis mensibus aliqua forma iudicii aut deliberationis inter duos adhibito etiam arbitro. Hae item oratiunculae, etsi parvae, tamen tempus exigunt, quia sunt publice in aula vel sacello recitandae, et esse debent dignae quae audiantur.

4. Singulis mensibus aut saepius demandanda illustris aliqua lectio, ad quam invitentur honoratiores. Certe nisi per libros, per ipsos pueri adiuventur, nihil insigne facient. Nisi vero bis aut ter audiantur, eorum parentes et quicunque aderunt, saepe erubescent.

5. Iam quater per annum, hoc est post tres quosque menses, ne poesis frigescat, iniunguntur nobis eclogae, scenae, dialogi, quae privatim in scholis a pueris recitentur; quorum partes ita magister distribuat paulo provectioribus scribendas, ut coniunctae postea unum corpus coagmentent.

6. Ut seligantur optimae quaeque scriptiones per menses alternos affigendae, ut pueri intelligant ea quae ad affixa sua pertinent, necesse est praesentem ipsis adesse magistrum, maxime si picturae addendae sunt, ut lex iubet[3]. [197*v*]

7. Denique bis per annum est declamatio celebris multoque aliis omnibus insignior.

8. Ad haec bis aut ter pro congregationum numero de B. Virgine pueri declamant opus aliquod magis cultum.

9. Tandem praemiorum fit distributio. Quae omnia mirum si non multum omnino temporis detrahant vel cum rhetores habebunt praefectos in omni genere scholasticos.

Quod autem obiicitur scholarum tempore haec posse fieri, non est aequa responsio, nec eius qui sciat quae ordo in schola et horarum divisione praecipit.

22 – III

De distributione praemiorum[1]

Durius externis etiam visum est in solenni praemiorum distributione persaepe contingere, ut non modo male morati atque intractabiles pueri, sed indoctissimi quoque et qui excipiendis in schola lectionibus infrequentes vagique fuerunt, nescio quo casu, uno die bene scribant et praemium assequantur; quod doctissimis quibusque et toto anni decursu probe

---

[2] Ad hanc et alias exercitationes scholasticas in humanitatis et rhetorices classibus quod attinet, vide cap. *Incitamenta studiorum* in MP V 305-08 et 309-10.

[3] Vide regulam 49 professoris humanitatis; MP V 307.

[1] De praemiorum distributione vide reg. 49 professoris tertiae classibus grammaticae; MP V 290; et MP I-VII passim.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

suo munere functis denegetur. Id enim ideo iniquum videri, quia cum praemia provectioribus debeantur, longe secus accidat, uti saepenumero in dies certissima experientia videmus. Quare, quemadmodum ordo studiorum sapienter statuit, ut in promotione ad superiores ordines ita demum examen ratum esset, si praeceptoris calculo consentiret, utpote qui maiorem quandam suorum notitiam habet, quam qui unius horulae spatio ab examinatoribus parari possit: ad eum modum videretur occurri posse superiori illi incommodo, si iudicum sententiae pro praemio obtinendo vox etiam praefecti atque praeceptoris accederet, re diligenter explorata. Atque etiam ante iudicum examen quidam praeceptoris eiusdem atque praefecti sententia ex certamine amoveri possent vel quia indocti, vel quia minus tractabiles, vel quia infrequentes et errones discipuli. Quemadmodum ante studiorum ordinem sine ullis turbis atque incommodis fieri consueverat.

Pro rhetorica tradenda

Merito ordo studiorum ex scholis nostris longos illos tractatus aut de consulibus romanorum etc., aut de tragaedia, aliisque simillimis rebus utpote inanes et importunos proscripsit[2]; sed hoc male a quibusdam videtur acceptum, cum etiam ex ea lege existimarunt exterminari tractatus necessarios de rebus rhetoricis, tantumque debere doceri rhetoricam textu authoris, quem exponendum susceperis, explicato, nulla exactiori expositione adhibita. Hoc vero decernendum videretur, quid eo in genere fieri debeat. Nam etsi ordo studiorum expositionem rhetoricae brevem requirit, nullibi tamen videtur magis tractatus rhetorices, quam philosophicos prohibere. Philosophis enim etiam praescribit expositionem brevem, atque si fieri possit citra scriptum; quibus tamen videmus concedi tractationem minime ab instituto alienas, quod rhetori quoque proportione quadam dandum videtur, non se ad textum semper adstringere, et dilucidas praecepta tradendi methodos omittere cogatur.

23

DUBIA PROVINCIAE POLONIAE CIRCA RATIONEM STUDIORUM

Anno 1593

TEXTUS: 1. *Stud. 2*, f. 189*r*-92*v* (*prius* 1–7); originale. In fol. 192*v* adnotatio: «Polloniae [!] – De studiis» – Solum «Dubia ... » continet documentum.

2. *Stud. 2*, f. 193*r*-95*v*; autographum Patris Brunelli; quod inscribitur: «Ad dubia Poloniae in regulas praefecti inferiorum facultatum et alias deinceps». Quae responsiones non exscribuntur in adnotationibus, sed unicuique dubio subiiciuntur.

Dubia quaedam et difficultates seu annotationes in librum de Ratione studiorum[1]

Universim videtur res nimis prolixa; aliquot etiam regulae obscurae, forte etiam in meliorem ordinem redigendae[2]. Desunt regulae pro scholasticis externis, pro correctore, pro officialibus universitatum, et pro bidellis, qui in magnis collegiis sunt ordinarii officiales.

---

[2] Vide regulam 5 professoris classis humanitatis; MP V 303.

[1] Dubia respiciunt regulas Rationis studiorum anni 1591, cuius textum videas in MP V 229 et ss.

[2] Vide eadem de re iudicium provinciarum Germaniae; supra, mon. 21-I n. 1.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

In regulas provincialis

In regula 5 – Videntur etiam addendi libri Sapientiales, propter eandem rationem quae est de Proverbiis[3].

In regula 21 – Qui sunt illi gradus, qui humanitatis et rhetoricae magistris dantur?[4]

In 35 – Videtur omnino declarandum, cuiusmodi esse debeat tale examen; praesertim, si ad cursum mittuntur, qui primo aliquando docuerunt; simul, an separatim, cum ex diversis locis mittantur tempore vacationum, ut vix tempus ad hoc faciendum esse videatur. Item, cum casistis Logicae Summula[5], ut forte philosophia per bimestre tempus legenda sit ante renovationem studiorum; difficulter videtur posse inveniri tempus, praesertim ubi vacationes anniversariae breves sunt. Et quid, si post Summulam appareant plus quam mediocres? an possint mitti ad cursum?

In 36 – Huic regulae necessario inseri vel misceri deberet, quod P. Generalis in quadam sua ordinatione statuit anno 1589 in iunio[6], transmissa ad provinciales. Addendum praeterea videretur, ut, facto examine, sententiae eorum qui fuerunt praesentes, privatim superiori dicerentur; quia cum maiori libertate id facerent.

In 38 – Quod dicitur, suavissime declarari deberet; ita tamen ut fiat omnino; cum hoc ad maximum religionis bonum pertineat. [189*v*]

In 41 – Ibi «ex eisdem»: declarari deberet, an ex omnibus, an potius ex aliquibus, qui ad hanc rem inclinationem ostenderet.

In 44 – Forte idem cavendum esset, ne mathematici contra philosophos loquantur.

In 48 et 53 – Dubiae videntur et declarandae. An scilicet superiorum facultatum professores omnino docere debeant, ut alii praeceptores humanitatis, in hebdomadario die vacationis; imo et in omnibus aliis, praeterquam in anniversariis vacationibus. Item, regula 48: quid est «ubi moris est»? Etiam quarta? Nam hucusque, ut etiam in Pentecoste, inferiorum classium praeceptores docebant in hac provincia feria quarta, et vacabant postea feria quinta.

Regula 54 – Videtur etiam temperanda praefecti autoritas, iuxta caput 17.um Constitutionum § 2[7], ut intelligat, se esse instrumentum rectoris, et cum illo conferat quae sunt maioris momenti, ut praecipitur praefecto studiorum inferiorum, cum illa, quam haec, sint maioris momenti. Potest enim facile contingere, ut rector, praesertim maximi collegii, non minorem in his rebus habeat experientiam, quam praefectus. Nec decet praefectum plus habere autoritatis in studiis, quam ministrum in domo.

Regula 66 – Aliquibus videtur debilitari indifferentia, tam necessaria hominibus Societatis, cum sciant nostri, neque a provinciali posse cogi, ut plus quam triennio doceant[8].

71.a – Obscurior videtur; scilicet, an permitti possit, ut aliquando etiam qui cursum non absolverint, docere possint.

76.a 77 78 etc. – Fortasse non quadrant in omnes provincias, et aliqua ratione temperandae essent, ne si in manus externorum hae regulae inciderent, offenderentur, cum fit mentio ambitionis et huiusmodi. Similiter videtur dicendum de regula 81.a, neque enim in nostra provincia aliquid tale auditur.

---

[3] Post «Proverbiis» alia manu (quae videtur esse Patris Tucci): «Non placet».
[4] Post «dantur» eadem manu: «Philosophiae et theologiae, si sint idonei».
[5] De Summulis Logicae cf. supra, mon. 19-V adn. 6.
[6] Ordinationem Patris Generalis, mense iunio anni 1589 datam, de admittendis scholasticis S.I. ad philosophiae et theologiae studium, vide infra, p. 664 (Appendix – A).
[7] *Const.* P. IV c. 17 § 2 vide in MP I 317.
[8] Cf. supra, mon. 18 n. 14 et mon. 21-I-A n. 9.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

83.a – Estne usus, ut per totum annum in aliqua provincia per integrum diem praeceptores grammatices vacent?

84.a – Nimis fusa videtur in laudem poëtae; et fortasse est alicuius loci particularis.

96.a – Quod dicitur «ex illis leviora quaedam praefecto», videretur addendum: per rectorem, ut subordinatio servetur. [190*r*]

In regulas rectoris

Regula 5.a – Dubitatur, quid sit illud quod hic dicitur: De illo expositore?

8.a – Nimis fuse explicantur rationes istius regulae.

10.a – Aliqui hinc colligunt, nostros ordinarie tempore vacationum anniversariarum esse mittendos ad villam scholasticos. Esset hoc declarandum melius, cum non desint incommoda, si sola recreationis causa mittuntur.

21.a – Clarius videtur explicanda, an illi tres debent esse iidem semper, an diversi in tribus illis casibus.

Regula 48.a – Indicantur quidam conventus, qui debent clarius exprimi in regulis praefectorum.

34.a – Non videtur etiam esse universalis pro omnibus provinciis.

38.a – Videtur declaranda, an ubique, id est in omni loco Societatis, ut in domo professa, probationis etc., et cum omnibus sit observanda. Multae sunt regulae, de quibus dictum est in officio provincialis, sicut etiam in sequentibus officiis.

Usus quis sit regulae 47.ae.

In regulas praefecti superiorum facultatum

Dubitarunt aliqui, an actus tam particulares quam universales horis et diebus lectionum, an diebus festis fieri debeant?

In cap. de gradibus aliqui clarius et plura desiderant.

Regula 68.a – Nimis tarde videntur inchoare nostri theologi legere Scripturam in quarto anno.

In regulas praefecti studiorum inferiorum

[1] – Reg. 12.a – Dubitatur, an in catalogo conficiendo consulendi sint praeceptores.

Ad primum – Expedit fere ut consulantur magistri, praesertim classium superiorum, etiam rhetoricae et humanitatis. In rebus dubiis ad rectorem et praefectum superiorum facultatum recurratur.

[2] – 20.a – Videtur aliquibus dura, si ultro discesserint et postea afferant causam, quare discesserint, si non admittantur ad scholas.

Ad 2 – Si legitima causa probetur, non excluduntur.

[3] – Regula 28.a – Fit mentio de quibusdam academiis, ut in regula ultima rectoris. Deberent ista fusius et clarius explicari, quia non est usus in omnibus provinciis [190*v*]

Ad 3 – Academias, quae diebus dominicis tantum Romae in singulis classibus una hora habentur, in quibus exercentur pueri non omnes, sed quos moderatores censuerint admittendos, provinciales viderint, an expediat introducere, ubi non sunt.

[4] – Regula 30.a – Quaeritur, an omnes declamationes praefectus inferiorum videre debeat, cum nihil praescribatur in regulis.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Ad 4 – Declamationes publicas, ad quas superiores etiam classes convenire solent, praevideat praefectus superiorum facultatum, propter dogmata, vel is cui praefectus commiserit; reliquas etiam minus publicas ostendent magistri praefecto inferiorum, ut recognoscere possit, si velit.

[5] – Reg. 35 § 10 – Non satis explicat, an dum praemium victori datur, explicandum sit, in quo genere victoriae detur: in soluta oratione, carmine, graeca etc.

Ad 5 – Exprimendum est, in quo genere victoriae, ut in soluta oratione, in carmine, in graecis.

[6] – 42.a – Quaeritur, quis sit usus illius sextuplicis compositionis[9], et cuius habenda sit ratio in examine, an uno argumento, an diversis? An eodem die, an diversis?

Ad 6 – Magnus est usus duplicis compositionis ad examen. Primum, quia saepe multi si semel scribatur, non adsunt vel morbo vel alia re impediti. At si bis componatur, saltem semel aderunt. – 2. De multis, de quibus ipsemet interdum dubitat magister, ex una scriptione iudicium fieri nequit. – 3. In unam scriptionem coniici non possunt omnia quae illius classis propria sint. – Denique diligentius et accuratius secondo scribunt, qui se primum minus recte scripsisse intelligunt.

[7] Regula 54 et 55 – Quaeritur, quomodo publice recitandus sit catalogus, an omnium scholarum simul in aliqua aula post orationem, quae solet fieri instauratione studiorum, an post distributa praemia seu dialogum exhibitum, an in singulis scholis?

Ad 7 – Catalogus fere in sua quisque classe recitatur. Posset tamen quocunque modo recitari, modo publice et sine strepitu ac turbis. Optimum tamen videtur post orationem in renovatione studiorum, ubi fieri potest.

[8] – 56 – Illa parenthesis «id vero vix accidere potest humanistis» dat ansam, ut ex humanitate intra annum aliqui promoveantur ad rhetoricam, sine dubio cum detrimento scholarum.

Ad 8 – Illa parenthesis corrigenda videretur «quod tamen accidere non potest humanistis».

In regulas tertiae classis grammatices

[9] – In 2.a 3.a 4.a 50 51 et infra, etc.– Videtur magnum pensum esse quod sex mensibus absolvi possit; praesertim cum regula 25 § 7 ternis aut quaternis versibus lectio ex generibus et praeteritis esse debeat. Numerarunt enim aliqui dies non sufficere ad illos versus explicandos.

Ad 9 – Iam est pensum imminutum.

[10] – Regula 68 § 6 – Dicitur: «doceantur recte scribere». Cum tamen regula praefecti inferiorum studiorum 22.a prohibeantur admitti, qui nesciunt recte scribere. – Usus 46.ae regulae.

Ad 10 – Sublatum illud est. – Usus illius regulae magnus est et facilis.

[11] – Regula 78 – Prohibetur, quenquam evocari e schola, nisi a praefecto et confessario congregationis etc. Quid de praefecto scholarum, et cum ab externis, cognatis praesertim vocantur?

Ad 11 – Praefectus scholarum cur meminatur, cum id ei licere ex officio nemo iure dubitare possit?

[12] – Regula 91 – An rectori et praefecto liceat agere cum pueris aperto capite? [191*r*]

Ad 12 – Servanda consuetudo regionum. Sed fere non expedit diu illos esse pati detecto capite.

---

[9] Vide MP V 264 § 11.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

[13] – Regula 93 – An praefectus possit habere censores, praesertim privatos, per quos in aliorum mores inquirat? Siquidem licet praeceptoribus.

Ad 13 – Posset addi regulis praefecti ut in singulis classibus censores habeat suos.

[14] – Regula 94 – An possint inter se pueri aliquid contribuere, praesertim ad ornandam scholam, ut moris erat in hac provincia? Nam si quid ab aliquo particulari donetur pro schola, acceptari posse videtur.

Ad 14 – Non videtur sinendum ut quidquam contribuant, iniussu provincialis.

In regulas secundae classis grammatices

[15] – § 2 3 et 4 – Magis in particulari, si fieri posset, explicari deberet pensum huius classis, ne cum prima aliqua ratione conveniret.

Ad 15 – Iam est inter has classes discrimen constitutum etiam quod ad hoc spectat.

[16] – Regula 17 § 7 – Videtur omnino per errorem posita, et quasi repetita ex tertia classe.

Ad 16 – Correctum est.

[17] – Quid est quod in principio regulae dictaturus est praeceptor in hac schola?

Ad 17 – In hac schola phrases quaedam et observationes faciles dictandae.

In regulas primae classis grammatices

[18] – In regula 10 et 11.a – Praxis videnda est earum.

Ad 18– Praxis est eadem quae in inferioribus.

In regulam classis humanitatis

[19] – In regula 25.a cum dicitur «carmen exigendum die Lunae et vacationis», quare die Lunae, cum emendari non possit?

Ad 19 – Possunt corrigi vel mane simul cum soluta oratione, vel a prandio prima hora, cum recognoscuntur quae mane scripserint etc.

In regulas professoris rhetoricae

[20] – Regula 2.a – Videtur praetermissus Cicero ad Brutum, et historici qui in hac classe legendi sunt. Et an addi possint aliqui alii qui in regulis non nominantur, praesertim Terentius qui in hac provincia est purgatus et legitur.

Ad 20 – «Orator» est additus. Historici, modo sint egregii et probati praefectis, conceduntur omnes.

[21] – Regula 5.a – An in hac classe ac etiam in humanitate id totum quod praelegitur, recitari debeat, an pars? Et cum feria 2.a debet recitari post prandium graeca in utraque classe, an simul cum aliis lectionibus? [191*v*]

Ad 21 – Non semper id totum recitari poterit quod praelegitur, sed quantum praescripserit magister. In rhetorica a prandio solum ex graeco autore, nisi aliud ferat consuetudo regionis.

[22] – Regula 7.a – Illa brevis oratio vel carmen graecum estne aliquid distinctum ab ordinariis declamationibus?

Ad 22 – Distinctum quid est ab hebdomadariis, est enim hoc menstruum carmen vel oratio publice pronuntianda in aula, convenientibus classibus superioribus.

[23] – Regula 9.a – Quis est usus duplicis compositionis in rhetorica, cum suo Marte componant? Eadem difficultas est in regula 10.a et 12.a quae potius videtur pro humanitate.

Ad 23 – Correctum est. – Quid impedit quo minus reg. 12 praestari queat? Aliquid tamen hîc additum ac demptum est.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

[24] – Regula 30.a – Videntur excludi humanistae a declamatione. Et si fiat declamatio die dominico, an possint et debeant interesse omnes alii scholastici; et an pro hac declamatione sit determinatus dies et hora?

Ad 24 – Non excluduntur humanistae, et inseretur iam illorum mentio. Quod attinet ad horam vel diem, servanda videtur consuetudo regionum. Romae die aliquo scholarum ultima hora matutina solet haberi haec declamatio menstrua, quo die visum sit magistris.

[25] – Regula 39 – An aliqua vestis in illis eclogis et dialogis adhiberi possit, cum omnino debeant esse hora scholarum?

Ad 25 – Non videtur adhibenda vestis.

[26] – Quid fieri debet, quando praesertim in classe humanitatis aliquid certo die praescribitur, ut die vacationis; an si dies sit festus?

Ad 26 – Quando dies sabbathi est festus, videntur illa hebdomada repetitiones praetermittendae, praesertim si alio praeterea die vacatum sit. Interdum tamen concedi posset magistris a praefecto. Pratermissum est, ut relinquatur magistris.

[28] – An in creatione magistratuum possint addi aliqua, ut cantus, praemia etc.?

Ad 28 – In creatione magistratuum privata quidem praemiola videntur interdum addi posse; non tamen cantus, non probante provinciali.

[29] – Quid fiet cum his qui in superioribus sunt et graece nesciunt? an sit aliquod tempus certum pro emendanda graeca compositione?

Ad 29 – Qui in superioribus classibus graece nesciunt, nisi possint aliter adiuvari, cum iis dissimulandum. Si enim pauci sint et commode fieri possit, mittendi videntur illa hora qua graeca traduntur, ad classes inferiores. Graeca emendanda eodem tempore quo graeca traduntur, etiam si vel pars aliqua detrahenda praelectioni vel repetitioni graecae.

[30] – An in classibus grammaticae dictandum sit thema die recreationis? Quo tempore fieri debent disputationes bis in mense? Qua hora scholarum? An diebus festis?

Ad 30 – Etiam die vacationis dictandum thema. Disputationes faciendae quo die atque hora, statuerit praefectus. Non tamen diebus festis, ut est in eius reg. 13.

[31] – An sit aliquod tempus pro repetenda Prosodia, et emendandi compositiones extraordinarias?

Ad 31 – Tempus Prosodiae repetendae assignatur; statim scilicet ut fuerit explicata. Compositiones extraordinariae vel simul cum aliis corrigendae, intra tempus tamen definitum, vel certe privatim extra scholarum tempus, si magistri velint.

[32] – An qui componunt declamationes pro die sabbati vel menstruas, possint liberari ab aliis compositionibus?

Ad 32 – Possunt liberari ab aliis in illo genere, modo quotidie ostendant quae scripserunt.

[33] – An compositiones a magistro domi emendari possint?

Ad 33 – Possunt quae in schola per tempus corrigi minime potuerint, eas magistri, si velint, domi corrigere. Immo id optandum est.

[34] – An aliqua praecepta orthographiae imprimenda sint? similiter etiam aliquid pro graecis?

Ad 34 – Praecepta orthographiae, si imprimerentur, ut etiam de epistolis conscribendis, de elegia, de ode, aliisque rebus huiusmodi, esset perutile, modo id pro dignitate fieret. Tunc enim non esset periculum digrediendi inter praelegendum, sed reiici possent auditores ad impressa.

[35] – Quo tempore sit recitanda doctrina christiana et in quibus scholis?

Ad 35 – Recitanda doctrina christiana praecipitur in scholis inferioribus, excepta rhetorica, die sabbathi a prandio cum aliis praelectionibus; in infima vero quotidie mane.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

[36] – An epistolae Ovidii emendandae sunt, ut commodius legi possint?

Ad 36 – Epistolae Ovidii vel corrigendae vel eae seligendae quae nullam habeant offensionem.

[37] – Quomodo nostri, cum vix possint interesse tribus lectionibus theologicis, adhuc haebreae lectioni per mediam horam vacare queant?

[38] – An pro casistis nostris satis sit triennium, quando una tantum lectio legitur in die?

[39] – An nostri cum aliis discipulis externis debeant declamare? An fortasse satis est quod praescribitur regula 34 praefecti studiorum inferiorum? Et an teneantur in classe nostri ostendere compositiones? Et an domi debeant habere aliquas repetitiones; et quoties in hebdomada?

Ad 39 – Nostri Romae tertio quoque mense fere declamare publice solent, ut bis externi, nostri semel in aula declament. Domi bis in hebdomada privatim graecas repetitiones habent, in quibus etiam corriguntur graecae compositiones; bis item conveniunt apud magistrum ad corrigendam solutam orationem, semel ad corrigendum carmen.

[40] – Quoniam hîc dies vacationis hebdomadariae est die Iovis, quid si die Mercurii in Sexagesima est dies festus? An adhuc vacandum sit integro die Iovis ut fit aliis temporibus?

[41] – Non videtur aliquid in regula constitutum pro correctione philosophorum et theologorum; quid ergo faciendum?

[42] – An possit discipulis externis permitti ut etiam in scholis retineant cultros qui communiter ab omnibus ferri solent; quia videtur contra regulam scholasticorum.

Ad 42 – Nullo modo ferendum ut in scholis inferioribus retineantur cultri.

24

P. HIERONYMUS BRUNELLI S.I.[1]
SCRIPTA DE HUMANIORIBUS LITTERIS TRADENDIS
Annis 1593-1598

I – Dell'insegnar il greco ogni dí

TEXTUS: *Stud. 2*, f. 505*r-v*; autographum. In fol. 508*v* invenitur titulus a P. Brunelli ipso exaratus: «Dell'insegnar il greco ogni dí et non un dí sí et un dí no».

II – 1 – Observationes de iudiciis provinciarum de graecis docendis

TEXTUS: *Stud. 2*, f. 358*r*-60*v*; autographum.

II – 2 – Observationes de iudiciis provinciarum de hebraeis docendis

TEXTUS: *Stud. 2*, f. 362*r*-63*v*; autographum.

III – Num Lucretius poeta concedendus sit nostris scholasticis, nec ne?

TEXTUS: Romae, Arch. Pont. Univ. Gregor., *cod. 202/c*, f. 21*r-v*; autographum.

IV – De scriptoribus etiam ecclesiasticis graecis explicandis

TEXTUS: Romae, Arch. Pont. Univ. Gregor., *cod. 202/c*, f. 69*r-v*; autographum.

V – De ratione praelegendi graecam linguam

TEXTUS: Romae, Arch. Pont. Univ. Gregor., *cod. 202/c*, f. 70*r-v*; autographum.

---

[1] Hieronymus Brunelli S.I. (1549–1613), italus senensis, ingressus S.I. anno 1565 Romae, annis 1585–1606 fuit in Collegio Romano professor linguae graecae et hebraeae; cf. SCADUTO S.I., *Catalogo* ... 23; *Diz. Biogr. Ital.* XIV 556-57; VILLOSLADA; *Storia* ... 26 336; SOMMERVOGEL II 254-56.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

VI – Examinatores scholarum inferiorum
TEXTUS: *Stud. 3/b*, fasc. 6, doc. 4; autographum. In fol. 2*v* alia manu: «Examinatores scholarum inferiorum»; et *ibidem* manu Brunelli: «Al P. Filippo Rinaldi».

VII – De repetitione pensi, de scriptionibus et de stylo
TEXTUS: *Stud. 3/b*, fasc. 6, doc. 5; autographum.

VIII – Divisio grammaticae Emmanuelis ex methodo vetere
TEXTUS: *Stud. 3/b*, fasc. 6, doc. 6; autographum.

IX – De festis in scholis inferioribus celebrandis
TEXTUS: *Stud. 3/b*, fasc. 6, doc. 7; autographum.

X – Punti da considerare intorno agli studi
TEXTUS: *Stud. 3/b*, fasc. 6, doc. 8; autographum.

XI – In his quae ad scholas inferiores pertinent, haec dubitantur
TEXTUS: *Stud. 3/b*, fasc. 6, doc. 9; autographum.

24 – I

Par necessario che il greco s'insegni ogni giorno et non alternis[2]

Prima, perché altrimenti sarà una mera cerimonia, scordandosi hoggi quel che s'imparò hieri, oltre che per le feste et vacanze, spesso sarà a pena una volta la settimana.

2. Perché non pregiudica al latino, come già l'esperienza di molti anni ha mostrato, dandosi così poco tempo al greco, che nele scuole basse vien ad esser la decima parte.

3. Essendosi introdotto in tutta Italia, dopo d'haver superate le difficoltà, non par conveniente levarlo, né alterarlo sì notabilmente per un dubiarello d'un collegio particolare, al qual si può sodisfare altrimenti. Percioché il poëta nela 2.a di grammatica basta che si legga la state, non tralasciandosi l'essercitio dela syntassi latina. Et nela rettorica si può alternar il poëta con l'oratore o con i precetti, come si pratica in Roma et fuor di Roma, conforme a gli ordini[3].

4. Gli scolari come non imparano senza continui stimoli, et massime il greco, non s'insegnando ogni giorno non si potranno stimolare, ma piglieranno molte scuse, come di scordarsi i libri etc.

5. Non ci è stata sin'hora provincia niuna, che ciò habbia proposto; né quella di Napoli propone questo; onde per esser cosa di qualche momento, par che non si dovrebbe risolvere senza matura deliberatione, et senza conferirla con i periti dela lingua greca, et pratichi nele scuole basse.

6. La Germania et la Francia non si contenteranno di sí poco; onde se pure fusse poi necessario, par che basterà riserbar a dispensar con qualche luogo particolare, come s'è fatto con la Spagna[4]; lasciando negli ordini quel che s'è posto et praticato sin hora. Perché per poco che si pretenda, non s'otterrà senza grande sforzo et continuatione, per le difficoltà de la lingua et poca applicatione.

---

[2] De graeca lingua tradenda cf. MP V Index rerum: *Graeca lingua*.
[3] Cf. reg. 13 professoris rhetoricae (Rat. st. 1599); MP V 427.
[4] Vide supra, mon. 19–III nº 65.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

24 – II – 1

De graecis

1. Praeter ea quae alibi dicta sunt, eadem ferme docendi, exercendique ratio est in graecis et in latinis[1], nisi quod, ut recte monet Rhenana[2], in quibus a latini graeci discrepant, in iis diligentius immorandum. Ea vero maxime sunt, quae ad rationem investigandi thematis pertinent, ad syntaxim, ad syllabarum quantitatem, articulorum vim, compositionem vocum, aliaque generis eiusdem.

2. Duo tamen interim extrema vitia diligenter vitari oporteret. Alterum eorum qui nullam omnino vocem, nullamque particulam praetereunt, quam non putride expendant, vel millies decantatam, vel ingenio ac scientiae puerorum imparem. Hinc fit, ut et in inferioribus classibus tirones deterreantur cum, quae assequi nondum possunt, psittacorum more quotidie sine ullo prope fructu mussitare cogantur, et in superioribus taedio ac sacietate languescant eruditiores, dum minutissima quaeque ac pervulgata consectari iubentur. Huc accedit quod et illud inde incommodum vel maximum solet existere, quod et illis tempus ad utiliora et faciliora recolenda surripitur, et hi in linguae cognitione procedere non sinuntur, dum in scriptoriis Graeci pagellis prope singulis explicandis singuli [358*v*] menses et eo amplius consumuntur. Quo circa ne in iis quidem classibus, ubi eius rei capaces alioquin essent auditores, omnia sunt, exempli gratia, themata quae occurrunt investiganda, sed bina ternave aut ad summum quaterna ex iis potissimum, quae non ab ipsismet pueris facile cognosci potuissent. Cetera enim si facilia sint, satis erit inter repetendum aut omnia aut aliqua ab ipsis exigere; sin difficiliora fuerint, in alium locum reservare oportebit. Idem porro de syntaxi, idem de phrasibus ceterisque rebus intelligatur.

3. Multo parcius, quae ad fabulas, historias, antiquitatem, ostentationem doctrinae spectant, in graecis tractanda sunt; non modo quia nulla graeca schola par supremae latinae, atque adeo fortasse ne secundae quidem esse poterit, sed etiam quia non id agitur ut auditores cum graeca lingua simul ista cognoscant, sed ut linguae ipsius eam cognitionem nanciscantur quae ad scriptores graecos intelligendos et ad graece quoque, si res ferat, aliquid scribendum tum soluta tum numeris vincta oratione sit satis.

4. Alterum vitium superiori contrarium est eorum qui, vel quia id gratius auditoribus putant, vel quia sibi facilius ad ostentationem [359*r*] doctrinae, certe commodius, in fabulis, historiis enarrandis, in locis poëtarum, oratorum, historicorum abstrusis praesertim, vel ex Stobaeo[3] petitis, aliisque rebus alienis a linguae graecae cognitione proferendis tempus omne consumunt, de investigatione thematum, de interpretatione, quae vim exprimat graecarum vocum singularum propriam, nihil aut parum laborant. Atque hinc fit ut neque tempus ad ea recolenda et exigenda saltem a discipulis ullum supersit, neque ullus propemodum in lingua ipsa processus efficiatur; quod si quae cognitio a diligentioribus privato potius labore quam publico paratur, ea confusa sit necesse est ac perturbata. Quo circa paucissimos cernimus eorum qui ita didicerunt, qui vel unius vocis vim propriam teneant ac notionem, qui verba oratoria possint a poëticis distinguere, qui vel duo verba scribendo connectere.

---

[1] Vide reg. 9 professoris humanitatis (Rat. st. 1599); MP V 436.

[2] Vide cap. «De graecis» in Annotationibus provinciae rhenanae in Rat. st. (1586); MP VI 483-84.

[3] I. Stobaeus (Stobaios – saec. V); collegit in 4 vv. auctorum diversorum scripta; cf. *Der kleine Pauly* V 378-79.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

5. Quae a Rhenana[2] proponuntur ad promovendos huius linguae tirunculos, non displicent, Primo, ut in classibus infimis tabula proponatur, ut in mathematicis fieri solet, in qua dum legere pueri discunt, alphabetum describatur, deinde unum aut alterum deinceps vocabulum quod illi exscribendo imitentur. Ita enim facile ab omnibus aspicietur et eadem opera omnibus consuletur. [359v] 2. Ut lectioni assuescant legenda oratione dominica, symbolo apostolorum et id genus aliis, quae a peritiore aliquo voce praeeunte recitari possent interdum. Ita enim et pueri excitantur et eorum propinqui laetantur.

6. Quod vero ait Rhenana, in 2.a classe plures ex catechismo partes perdiscendas, et brevia de rebus puerilibus colloquiola, quae uno alterove sacerdotum praesente aliquando recitarent, septies videlicet octiesve in anno; ubi commode fieri posset, in tertia, hoc est in penultima faciendum videretur; sed fortasse satis esset quater aut quinquies.

7. Quod monet eadem ut in primae grammatices classe vel superiore pridie diei festi una aut altera ex Evangelio sententia ediscenda proponatur, in iis praesertim regionibus ubi vigent haereses, probarem, quo promptiores essent catholici ad respondendum, si quid obiiciatur.

8. Quod postremo dicitur ut in grammatica graeca, quae postulatur, una alterave pagina in nominum et verborum accidentibus graece proponendis collocetur, non displicet, modo separatim fiat. Non enim expedit fere explicationes rudimentorum et aliarum grammaticae partium aliter fieri quam latine; symbola enim quibus aliquid explicatur, notiora sint, necesse est. Alioquin perturbantur ingenia rudium ac tironum. [360*r*]

9. Illud in primis vehementer etiam atque etiam commendandum ac praecipiendum italis praesertim et hispanis videtur, linguae huius cognitionem ac scientiam non tam ex magistri praelectionibus et brevi discipulorum repetitione, quam ex assidua eorumdem exercitatione pendere, tum in reddendis quae audierunt, tum in scribendo et ediscendo aliquid quotidie, aut prope quotidie[4], ut alibi dictum est[3]. Cum enim cuiusvis linguae tum vero huius cognitio maxime ex memoria pendet; non modo quia longe uberior est quam latina, verum etiam quia minus italicae atque hispanicae similis. Memoria porro multum calamo adiuvatur, quo singulae non modo voces, sed etiam litterae, accentus, varietas ac similitudo litterarum, significatio vocum singularum, si attendatur, una eademque opera in charta et in animo fere describitur, quia et ipsam animadversionem et attentionem saepe calamus excitat. Contra vero si quid unquam non adhibito calamo discitur, ita confuse arripitur, ut neque ubi sit η, ubi θ, ubi o, ubi ω, n ubi o ubi w, neque indicativus modus a coniunctivo distingui, neque una possit vel ex aliquo scriptore vocula describi, nisi litterae singulae singillatim inspiciantur.

24 – II – 2

De Hebraicis[1]

1. Non videtur satis esse una tantum praelectio in collegiis certe primariis hebraicae linguae[2]. Altera enim esset necessaria tironibus uno anno, altera provectioribus 2° anno. Uno enim anno, qua ratione traditur haec lingua per semihoram quotidie, vix quicquam profici posse satis experientia compertum est.

---

[4] Vide infra, partem VII huius mon.: De scriptionibus.

[1] Vide «Judicia patrum, in provincia deputatorum, de tractatu Rat. stud. (1586), qui inscribitur: De lingua hebraea» in MP VI 254 et ss.; deinde LEDER, *De impedimentis hebraicae linguae tollendis»;* MP VII 105-08.

[2] Vide reg. 30 rectoris, in MP V 234: *De lingua hebraica.*

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

2. Deinde tirones ac rudes essent ante rudimentis praeceptisque legendi saltem ac pronuntiandi privata aliqua academia instituendi; ut Romae in Collegio Anglicano, et interdum etiam in Germanico factitatur non sine magno emolumento. Alioquin ii qui litterarum et elementorum prorsus ignari publice docentem audiunt, facile a discendo deterrentur; cum praesertim non possint singulis digito litterae ac puncta indicari tantulo illo spatio, ipsique sint audienda theologica schola iam fessi, quae solet hebraicam fere praecedere. [362*v*]

3. Non puto satis esse bimestre spatium ad grammaticam tradendam, nisi forte ita intelligatur, ut primo bimestri spatio grammatica sola tironibus tradatur, deinde vero quae reliqua essent ex grammatica cum interpretatione sacri alicuius libri iungantur ita, ut vel alternis diebus explicetur grammatica, vel quod magis probarem, quotidie non nihil ex grammatica tradatur ante sacri libelli interpretationem. Id enim et ad levandum taedium commodius et ad linguae cognitionem cum praeceptorum usu copulandam videtur utilius.

4. Non est operae pretium, praesertim primis mensibus, si totum tempus qui docet, ipse dicendo consumat; auditores enim plus fere interrogando et respondendo, quam audiendo discunt, praesertim initio cum res grammaticae sunt exiles ac spinosae. Itaque nonnihil temporis videtur surripiendum, quo magister e suggesto descendit, modo ad hos, modo ad illos familiariter [363*r*] accedat, quae illi dubitant, audiat, interdum etiam aliquid ex iis quaerat ipse, habita ratione loci ac personarum.

5. Illud maxime observandum videtur, non esse tironibus huius linguae difficiles libros explicandos, quique necessario rerum ipsarum et sententiarum postulent explicationem; quales sunt liber psalmorum, Ecclesiastes, Esaias, Daniel, aliique eiusdem generis; verum libros faciles proponendos, et in quibus verba ipsa sit satis interpretari, quales sunt libris historiales, qui dicuntur, ut liber Genesis, Exodus, Judicum, Regum, Esther horumque persimiles.

6. Diligenter hebraicae scholae doctor cavere debet, ne in alienam, ut dicitur, messem falcem velit immittere, et quae ad sensus mysticos pertinent, consectari, vel sanctorum patrum longas explicationes afferre. Satis ille suo se muneri satisfecisse putare debet, si sensum historicum verborum explanet, vulgatamque inter-[363*v*]pretationem seu versionem diligentissime tueatur; neque tamen longas debet de vulgatae et hebraicae lectionis discrimine quaestiones texere, sed si quod magnum interdum videri posset inter utramque discrimen, verbis quam paucissimis removere. Quod optime ac fidelissime praestat in scholiis psalmorum Genebrardus[3].

7. Valde hoc studium linguae hebraicae promoveretur, si privatae possent institui saltem semel in hebdomada repetitiones, nam et qui sciunt aliquam reddendam esse rationem, coguntur interdum aliquid recognoscere, et illa ipsa exercitatio plurimum confert ad intelligendum et ad retinendum. Vel certe academia esset instituenda[4], ubi tres quatuor saepius in hebdomada exercerentur.

8. In explicando sacro aliquo libello ut fit, eadem ratio videtur quae in graecis et latinis esse servanda, nisi quod in hebraicis non semper videtur loci sententia prius explicanda, nisi valde sit obscura; idque quam paucissimis; sed tota industria ad vim verborum, thematumque investigationem conferenda.

---

[3] Gilbertus GÉNÉBRARD, OSB., *Psalmi Davidis ... commentariis ... instructi* (Parisiis 1577); cf. *Dict. Theol. Cat.* VI 1183-85.

[4] De huiusmodi academia sermo recurrit in reg. 30 rectoris (Rat. st. 1591); vide MP V 234.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

24 – III

Lucretius poeta[1]

Non videtur scholasticis nostris concedendus, sed tantum magistris gravioribus, ut adhuc est factitatum.

Primo, quia vel unus liber eius quartus extremus ita obscoenus est, ut cum quovis Ausonii Galli, Catulli, Terentii, Martialis, Ovidii carmine conferri posse videatur[2].

2. Quia saepe alibi venereas laudes et res venereas attingit, ut initio lib. 1 tota invocatio etc.; l. 2 pag. 59 m.

3. Quia impie de Deo, de animae immortalitate, de rerum procreatione sentit et loquitur; v. origo rerum ex atomis.

4. Quae pudica persequitur, ea fere obscuriora sunt, quam ut ab adolescentibus ac discipulis percipi possint.

5. Multa, immo quamplurima sunt vocabula obsoleta etiam apud poetas, quae facile arripiuntur a curiosis, ut augmen, augmina, notities, diluviare, munificare, tuditare, glomeramina, necessum, maximitas. [21*v*]

6. Fere minus numerose videtur condere versus, ut Ennius[3] et alii antiquiores. Quare periculum est, ne Virgiliani numeri minus haereant in animis tyronum.

7. Unus Virgilius (quod ad poeticas attinet laudes) potest satis esse discipulis. Quod si alii praeterea concedendi, ut facilius et uberius carmen cuiusvis generis scribant, habent Horatium correctum sive expurgatum, habent Ovidium, Tibullum, alios tum aeque bonos latinitatis autores ac Lucretium, tum vero magis proprie poetas.

24 – IV

De scriptoribus etiam ecclesiasticis graecis explicandis

In libro de Ratione studiorum, cum recensentur graeci libri explicandi in singulis classibus, nulla fit mentio nisi prophanorum scriptorum, uno excepto S. Ioanne Chrysostomo De orando Deo, qui in prima tantum classe grammaticae cum Aesopo et Luciano connumeratur[1].

At S. Basilius Magnus, Gregorius Naziansenus, Synesius[2] aliique nonnulli horum persimiles viderentur addendi, qui nulla ex parte sunt prophanis illis veteribus inferiores aut nitore et elegantia, aut copia et varietate, atque a Budaeo[3] ceterisque graecae linguae peritis ut classici habentur et citantur. Quocirca ex iis quaedam moderatorum iussu selectu sunt et in adolescentium studiis accommodata[4]; ac tum ea, tum alia praeterea iam tot an-

---

[1] T. Lucr. Carus (a. Chr. 97c–53c), poeta romanus, auctor operis *De rerum natura;* cf. *Der kleine Pauly* III (Stuttgart 1969) 759-64.

[2] De ratione purgandi veterum scriptorum opera ab omnimoda inhonestate vide MP V 139–40 § 3.

[3] Q. ENNIUS (a. Chr. 239-169), poeta latinus; cf. *Der kleine Pauly* II 270-75.

[1] Vide MP V 199.

[2] SYNESIUS (370c–413), poeta graecus, episcopus; cf. *Encicl. Catt.* XI 699-700.

[3] Gulielmus Budaeus (Budé – 1457–1540) gallus, eximius Humanitatis cultor; cf. MP II 37.

[4] Ipse P. Brunelli praeparavit et typis mandavit: *Sanctorum Patrum orationum et epistolarum selectarum volumen primum* (Romae 1585); cf. Diz. Biogr. Ital. XIV 557.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

nos et Romae et alibi passim tum a nostris, tum ab externis professoribus explicata. Ergo et ex ipso Chrysostomo et ex aliis orationes praesertim panegyricae, ut laudationes martyrum, de virtutibus ac vitiis, epistolae familiares ac morales et carmina proponi possent quae classi Humanitatis ac Rhetoricae assignantur; ex ipso Theocrito, Aristophane, Luciano[5] non omnia sine delectu proponenda pueris, cum pleraque sint impuritatis plena. Vel certe interim danda videtur potestas rectoribus catalogum huiusmodi iam impressum interpretandi; ita ut reliquorum qui praetermissi sunt, classicorum scriptorum lectione interdictum non esse intelligatur qui moderatorum iudicio comprobentur.

24 - V

[De ratione praelegendi graecam linguam][1]

Il modo che si potria tenere, se bene si potrà poi consultare e determinare più adagio, pur m'occorre da proporre quel che in altri paesi si tiene da nostri e da forestieri. E prima quant' al tempo: penso, che bastaria dar al greco ne le due classi supreme, che sono la p.a e 2.a d'humanità, un'hora in scuola fra l'esercitio e la lettione, e un'hora di studio privato in casa almeno; ne le altre classi mezz'hora in scuola, e mezz'[hora] in casa. Quanto a gli esercitii, cominciando da la quinta et infima classe, bastaria in quella imparar a legger bene e prontamente, e li nomi semplici con esercitio di declinar proponendo sempre la signification latina del nome che si declina; et insieme etiam imparar a formar con la penna le lettere greche et i nomi nei quali si esercitassero.

Nella 4.a poi potriano imparar i nomi contratti, e il primo verbo baritono semplicemente senza formationi, non lasciando l'esercitio di declinare, et anco si deveriano esercitar in formar con la penna i caratteri greci, e portare scritto ogni di qualche nome, o qualche tempo nell'istessa cartuccia de la compositione latina.

Ne la 2.a poi seguitando d'imparar gli altri verbi, e continuando l'esercitio di declinar e coniugare, si potria almen' un dí sí et un dí no esplicar qualche autor facile, e comporre qualche tema breve a modo di frase o di concordanze, imparando ancor a mente la lettione dell'autore esplicandoli le formationi dei verbi e dei tempi esattamente.

Ne la p.a non tralasciando del tutto l'esercitio del coniugare, si leggerà qualche autor pur facile e ogni giorno o almeno alternis diebus, seguitando il resto dela grammatica dei verbi anomali et annotationi et altre parti dell'oratione, facendoli imparar a mente ancor l'autore, e comporre qualche tema facile e breve almen due volte la settimana.

Nella 2.a d'Humanità si leggerebbe già qualche autor più grave, et la state il poeta. Continuando l'esercitio del comporre due volte la settimana, una volta prosa e l'altra versi, esplicandoli qualche sintassi et arte metrica breve, benché poco bisogno ce ne sarebbe, non ci essendo molta differenza in ciò che la latina.

Nella p.a d'Humanità finalmente si potria far gran progresso ne gli autori difficili, e massime nei poeti, continuando l'esercitio di comporre, come nella 2.a d'Humanità, prosa e versi, e d'imparar a mente.

---

[5] Quorum scripta proponuntur explicanda regula 15 professoris Humanitatis; vide MP V 304.

[1] Vide: *Exemplum lectionis graecae*, quod anno 1587 Romam misit provincia Germaniae Inferioris; in MP VI 451-53.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

24 – VI

[Examinatores scholarum inferiorum]

Nele regole del prefetto inferiore, dove si tratta dell'esame generale, si dice che il prefetto inferiore sia uno de gli tre esaminatori, et gli altri due a giudicio del superiore si eleggano, audito praefecto etc.[1]

Il trovarsi così per obbligo il prefetto inferiore all'esame et esser uno de i tre esaminatori, par che habbia queste difficoltà.

Prima – Ne i collegii grandi, dove sono molti scolari, gli esami durano molto tempo. Et in Roma, per esempio, durano incirca due mesi. Onde il prefetto non può visitar le scuole in tutto quel tempo. Dal che par che ne possano seguir notabili inconvenienti, sí perché i maestri si potrebbono allargar a far a suo modo, si perché essendoci allora de' maestri nuovi posti a supplire per i maestri stracchi etc., hanno bisogno d'esser visitati et indrizzati.

2 – Dee, conforme a gli ordini, il prefetto inferiore dare gli argomenti dele compositioni, le quali si fanno nele scuole per gli essami[2]. Et se bene gli può far dittar da i maestri, pure par molto utile, et forse necessario, che almeno alcuni, i quali hanno bisogno d'esplicatione, egli stesso li dittasse, et che in quel tempo visitasse le scuole dove si compone etc.

3 – Gli altri esaminatori si possono mutare, quando si straccano, o quando non sono atti per esaminare tutte le scuole. Ma se il prefetto s'ha da trovare a tutte, quando si straccasse, o non s'intendesse tanto d'alcune cose, non sodisfarebbe all'ufficio. [1*v*]

4 – In molti collegii non ci è se non un solo prefetto, il quale può essere che sia occupato, o non sappia tanto di queste cose basse che possa esaminare.

5 – Dove ci è il terzo prefetto, che noi chiamiamo prefetto del cortile, ci è pericolo che non pretenda d'esser ancor egli uno de i tre esaminatori; come in qualche luogo si vede avvenire. Il che è incompatibile con quell'ufficio, non potendo in un tempo assister nel cortile et nell'esame; oltre che bene spesso non sarà atto ad esaminar di rhetorica, di versi et di greco; senza gli altri inconvenienti che ne seguirebbono.

6 – Qualsivoglia de gli prefetti esamini formalmente, facilmente vien' ad impedire con la sua autorità che gli altri due non diano liberamente il voto loro; et poi perché i prefetti ordinariamente conoscono gli scolari, ci è pericolo che non siano sospetti appresso loro et appresso gli stessi maestri di partialità.

7 – Finalmente alcune provincie così usano che al medesimo tempo varii esaminatori esaminino varie scuole, et il prefetto vada intorno visitando, rispondendo a i dubii de gli esaminatori, informandoli etc. Onde più presto gli esami si spediscono con maggior chiarezza, et senza tanto gran tedio. Il medesimo quasi si trova essersi usato in Roma al tempo del P. Ledesma di buo. me.[3] [2*r*]

Nell'altre deputationi questo punto s' è toccato leggiermente senza esaminarsi, perché sempre ci era uno, il quale apena lo lasciava proporre, non che ponderar le ragioni o correr i voti[4].

---

[1] Cf. regulam 39 praefecti studiorum inferiorum; MP V 263.

[2] Vide praefecti studiorum inferiorum regulas quae respiciunt auditorum examen; MP V 262-66 reg. 38–57.

[3] Iacobus Ledesma S.I. (1524–1575), hispanus, praefectus studiorum Collegii Romani ab anno 1562; cf. MP II 465 et passim.

[4] Intelligendus esse videtur Stephanus Tucci S.I., princeps eorum qui Rationi studiorum conscribendae operam navarunt.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Per tanto par molto meglio che il prefetto non sia esaminator ordinario, se non fra l'anno quando alcuno si promove extra ordinem; ma solamente ci vada quando può, per informare gli esaminatori et indrizzarli; et anco per supplire per un'hora o per un mezzo giorno; come ancora potrebbe esser ciò lecito al prefetto del cortile et al prefetto de gli studii; o almeno si potrebbe metter qualche limitatione, come dire «nisi aliter rectori visum fuerit» overo «nisi alius commodius id possit superiorum iudicio praestare» o cosa simile.

24 - VII

De repetitione pensi

In singulis classibus (excepta rhetorica; in qua tamen graecae syntaxeos aliqua repetitio fiet; et humanitate, in qua ars metrica sola perstringetur) praecepta duntaxat tum latinae tum graecae linguae in schola proxime inferiore tradita, decurrentur. Ut exempli gratia, in schola media grammaticae, quo die explicatur appendix[1], eodem die praeceptum in ordine superiore scholae infimae traditum, cui praecepto illa adhaeret appendix, vel attingatur, vel, si sit opus, accuratius etiam recolatur.

De scriptionibus

Compositio seu scriptio solutae orationis latinae quotidie, praeter diem sabbathi, afferenda[2]. Ubi tamen versus quoque et graeca scribuntur, ea simul cum prosa latina (quae tum brevior esse poterit) die proximo afferentur post dominicum et vacationis diem; ac partim eo ipso die, partim consequentibus corrigentur. Quo autem plus temporis ad scribenda omnia suppetat, quibus diebus tum graeca scriptio tum carmen affertur, iisdem tradetur novum utriusque rei in proximam hebdomadam argumentum.

De stylo

In postrema regula rhetoricae ubi dicitur «attente multumque legendum, nihil enim aeque fecundat ingenium»[3], etsi verum est, tamen nisi aliquid addatur ad stili commendationem, verendum est ne, quod fere iam fieri cernimus, lectio, quippe facilior atque iucundior stylo, (quem plerique fugimus, ut ait M. Tullius; est enim magni laboris), anteponatur. Quare addenda videntur haec verba: «Ut vicissim nihil aeque valet ad parandam eloquentiam ac diligens et quotidiana scriptura». [1*v*]

In legibus praemiorum[4] videtur addendum, quod postulatur a Gallis[5], ut eorum nomina, qui sunt praemio donandi, ante quam proclamentur, magistris ostendantur, ut, si qua fraus discipulorum substet, facilius detegatur, aut si quis videretur propter insignem totius anni negligentiam excludendus.

---

[1] Alludit ad «Appendices» quae sparsim in secundo et tertio libro grammaticae latinae Álvares inveniuntur.
[2] Vide regulam 17 professoris tertiae classis grammaticae; MP V 287.
[3] Vide regulam 20 professoris rhetorices (Rat. st. 1599); MP V 428.
[4] «Leges praemiorum» vide in MP V 414-16.
[5] Vide supra, mon. 22-III-A: *Pro distributione praemiorum*.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

24 – VIII

Pensum Grammaticae Emmanuelis ex methodo vetere[1]

Etsi secundus praesertim liber naturae methodum, quam vocant, sequitur potius quam doctrinae, cum pleraque initio difficiliora proponat, facillima quaeque vel ad extremum reiiciat, vel interdum in Appendices[2] referat, aut in mediam praeceptorum turbam saepe coniiciat; ita tamen videtur duabus classibus, secundae scilicet ac primae tribuendus, ut secundae praecepta ipsa duntaxat, omissis fere appendicibus, usque ad figuratam constructionem; primae autem classi ac supremae tum appendices tum figurata constructio, ac praeterea liber tertius assignetur. Tertiae enim atque infimae ita primus liber, qui est de octo partibus, addicetur, ut postrema tamen capita de nominis declinatione ac de praeteritis secundae classi integra reserventur.

Ergo pensum tertiae totus erit propemodum liber primus; ita tamen ut inferiori quidem ordini nomina, pronomina et verba tradantur, deinceps eodem ordine quo sunt in libro disposita, usque ad ea verba «es, est etc.»; superiori vero ordini primum reliqua verba, deinde Rudimenta, sive de octo partibus orationis, tum 14 praecepta de constructione[3]; postremo de generibus nominum. Provectioribus tamen, ubi videretur, prae-[1*v*]cepta quaedam facillima e secundo libro, moderatorum arbitratu, seligi possent; ita tamen ut nihilo diligentius caetera quae sunt huius ordinis propria pertractentur.

Pensum secundae ex primo quidem libro caput de nominis declinatione ac de praeteritis; e secundo autem ab initio usque ad figuratam constructionem, omissis appendicibus, aut certe facillimae quaeque appendices, moderatorum iudicio, seligi possent, quae iam provectioribus explicentur.

Pensum primae e secundo libro erunt appendices omnes, ac de figurata constructione; denique liber tertius totus; primum quidem, omissis exceptionibus et appendicibus usque ad caput «De necessitate metrica»; iterum vero, additis exceptionibus, appendicibus ac reliquis praeceptis, usque ad finem libri.

24 – IX

De le feste dele scuole basse

Par necessario che s'osservi quel che più volte da i superiori è stato ordinato, et ultimamante dal P. Carlo Reggio[1], essendo provinciale, di commun parere de' consultori et altre persone pratiche; cioè che nele scuole basse, dalla prima di grammatica inclusive in giù, non si recitino dialoghi, scene, rappresentationi, orationi, poemi, né altre cose che le lettioni et dispute nel modo che sta negli ordini de gli studii[2]. Le ragioni si riducono quasi in quattro capi che sono questi.

---

[1] Patris Álvares grammatica latina primo typis mandata est anno 1572; cuius autem anno 1584 Romae facta est nova, retractata editio sub hoc titulo: *Institutiones grammaticae libri tres. Quorum secundus nuper est ad veterum fere gramaticorum rationem revocatus;* cf. SOMMERVOGEL I 225. Vide etiam iudicium provinciarum de vetere et nova forma huius operis; in MP VI mon. 21 p. 319-32 passim.

[2] De appendicibus grammaticae latinae Patris Álvares vide supra, mon. 24-VII adn. 1.

[3] «*Praecepta aliquot de constructione tyronibus ediscenda*»; vide supra, mon. 21-IV adn. 39.

[1] C. Reggio S.I. (1539–1612), italus panormitanus, qui annis 1594–97 fuit praepositus provinciae romanae; cf. SCADUTO, *Catalogo* ... 123.

[2] Vide ea de re regulam 55 rectoris (Rat. st. 1591); MP V 248.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

I. Da parte de' maestri: 1. Ci è gran pericolo di occuparsi troppo in comporre et esercitar queste cose con pregiudicio de gli esercitii ordinarii dele scuole. etc. – 2. Molte volte i maestri non son' atti a far cose da comparire; o se gravano altri de' nostri; danno lor occasione di perder tempo, et d' occuparsi senza licenza etc. – 3. Con tutto ciò per ordinario son cose frivole, et che piu tosto fanno perder a i maestri et al collegio qualche poco di credito. – 4. Non sono senza qualche pericolo di distrattioni a i maestri di vana emulatione et di qualche altro disordine maggiore.

II. Da parte de gli scolari: 1. Ci è gran pericolo de' costumi, quando molti convengono spesso a recitar et provarsi, come l'esperienza continuamente dimostra. – 2. Patiscono grandemente gli studii, essendo sforzati i maestri a dissimular molte negligenze con i recitanti, anzi a dar loro licenze di non imparar a mente, di non comporre etc. – 3. Si fa qualche spesa, come in dipingere o scrivere, in portar tappeti o drappi, i quali bene spesso patiscono per [1*v*] esser maneggiati da giovanetti. Queste spese, come si dirà poi, sono poco grate a i parenti loro; et pur non si possono mai del tutto schifare, tanta è l'importunità de gli scolari et de i maestri.

III. Quanto al frutto dele lettere, non ci è: Prima, perché son cose molto inferiori a quelle di Cicerone et di Vergilio. – 2. Perché se sono latine, gli scolari non le intendono, né le sanno recitare senza molti errori. Se sono volgari o mescolate di volgare, oltre che non son utili per le lettere, son ancor indecenti a scolari, nostri massime, se già non fussero cose dela dottrina christiana. – 3. I parenti de gli scolari per la maggior parte o non sono in Roma, o non sene curano, né ci vengono; anzi tal volta si dolgono d' haver a far qualche spesa che par a loro superflua. – 4. Onde non ci è splendore qui del Collegio, il quale assai si conserva con le cose ordinarie concesse ne gli ordini.

IV. Finalmente da parte de le scuole stesse, ci sono alcuni inconvenienti: Prima, gli scolari della rhetorica et humanità, et molto più i maestri, hanno qualche ragione di dolersi che nele scuole basse si facciano le cose proprie de le classi loro, cio è orationi et drami poetici. Anzi per i lamenti dele provincie si sono levate l'ecloghe et scene o dialoghi dall'humanità, per non essere atti gli scolari a tante da se stessi. – 2. Essendo sette o otto queste scuole più basse, se ognuna di loro fa di queste feste più volte l'anno, ci è quasi continuo disturbo per gl'inviti che si fanno dell'altre scuole a quella dove si fa la festa, et per gl'inviti de' nostri stessi, i quali (massime gli scolari et i più giovani) vanno a qualche pericolo di svagolamenti, oltre il perdimento di tempo. [2*r*] – 3. Finalmente se alcuno de i maestri non può, o non sa, o non gusta di farne, vien ad esser molestato et sollecitato da gli altri maestri et da gli scolari così proprii come d'altre scole; a i quali pare che non sia buon maestro, se non fa come gli altri. Onde vien ad haver quasi continua occasione di disgusti. Oltre che le persone più gravi possono poi notare che fra di noi non ci sia molt' ordine, né uniformità.

All'obiettione che si fa dell'esercitio dell'attione, si risponde che questo si può mantener colle cose proprie d'ogni scuola: recitandosi quel che si legge a suoi tempi, conforme a gli ordini.

Sì ché forse sarebbe bene aggiugner nele regole di queste scuole basse, dove si parla dela letione d'ogni mese, che non si facciano né dialoghi, né scene, o ecloghe, poemi, orationi o altro, senza licenza del provinciale. Al quale nela sua instruttione si potrebbe raccomandar che vada circonspetto secondo i paesi et le persone.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

24 – X

Punti da considerare intorno a gli studii

1. Quei che si applican' a studiar il greco, se fosse bene che facessero insieme qualche esercitio di latino, et spesso recitassero qualche cosa in prosa, in versi greci, talvolta ancor in latino, non solamente in refettorio, ma ancor in sala.

2. Cercar modo di por qualche cosa nele regole de' maestri di filosofia et theologia, appartenente a la pietà, almeno a le confessioni et comunioni, com' era prima; et che l'esortationi in dette scuole si facessero almeno tutte le feste principali del Signore, dela Madonna etc.[1]

3. Che si riveggano le regole de gli scolari nostri et forestieri[2]; et se paresse bene, s' aggiugnesse un'instruttione per le academie, massime dele scuole inferiori.

4. Che si considerino le cose proposte da inserire nele regole del provinciale, rettore et prefetto, et i dubii da proporre a Nostro Padre etc.[3]

5. I paradigmi greci et latini si mettano in ordine[4]. [1*v*]

6. In qualche luogo si faccia mentione espressa se la rettorica ha da esser subordinata al prefetto inferiore così nele lettere, come ne i costumi etc., acciò che non se ne habbia più a dubitare.

7. Quando i fratelli vengono dal novitiato, si facciano comporre et legger qualche lettione per chiarirsi dela loro sufficienza et a che studii s'habbian' applicare. Perch' ancor che la lettione la faccian' al principio del novitiato, pure in due anni si possano scordar assai, et molte volte non basta per haverne chiara notitia, et i superiori che hanno da giudicare, non si trovano molte volte presenti, o si partono di Roma.

8. Che quei che vengono dal novitiato, se non sanno i principii del greco et versi, gl' imparino quanto prima privatamente, essendo gioveni et habili, assegnando qualcuno che gli aiuti.

9. Non si dispensi dalo studiare due anni rettorica, senza domandar informatione da i maestri et prefetti, esaminandoli bene etc., che farli studiar dopo l' corso, non riesce per ordinario.

10. Non si metta a conto di due anni di rettorica il tempo dell'humanità. [2*r*]

24 – XI

In his quae ad scholas inferiores pertinent haec dubitantur

1. An praefectus inferiorum facultatum praeesse debeat etiam rhetoricae?[1]

2. An die vacationis duae horae tantum omnibus provinciis praescribendae?[2], an solum ubi fuerit a R. P. Generali concessum?

3. In regulis scholasticorum Societatis regula quinta non videtur servari. Quaeritur, an sit expungenda. Est autem haec: «Ex lectionibus quae adnotatu digna erunt, in scripta referent, et postea maiori cum ordine digesta, transferant in libros papyraceos, quae in posterum conservata velint»[3].

---

[1] In margine dextro P. Brunelli adnotavit: «Questo già si è fatto, se N. P. l'approverà».
[2] In margine: «Son rivedute et rescritte».
[3] Vide scriptum Patris Rinaldi: «Quaedam ad P. Generalem referenda»; inferius, mon. 26.
[4] In margine: «Parte son in ordine; cioè tutti i latini».
[1] Vide supra, mon. 24–XI n. 6.
[2] Vide regulam 89 provincialis (Rat. st. 1591); MP V 241.
[3] In margine manu Patris Rinaldi «Tolli potest»; cf. MP V 442-43.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

4. In regula undecima scholasticorum Societatis ad illa verba: «Praescriptam vero a praefecto divisionem temporis etc.» videretur addendum: vel a magistro – ut est in veteribus regulis manuscriptis regula quarta[4].

5. In regula 26 praefecti inferioris pag. 82: Praefectus etiam auditis magistris statuat, qui quibus auditoribus libri etc.[5] – Quaeritur, an aliquid addendum sit; ut scilicet cum praefecto superiorum facultatum rem communicet etc. An id totum sit ad praefectum superiorum studiorum reiiciendum. [2*v*]

6. Circa regulam 56 praefecti inferioris quaeritur, an in regulis rectoris aut alibi sit explicandum, quis locus esse possit gratiae ac deprecationi et apud quem, sive ad promovendos discipulos ad classes superiores, sive ad poenas relaxandas, et alia huiusmodi.

7. Cavendum omnino videtur, ne orationes et alia huiusmodi quae a rhetoricis et humanistis recitantur, sint a magistris ipsis conscriptae, multo minus ab externis; sed efficiendum ut ab ipsismet discipulis conscribantur et a magistris nostris paulo accuratius corrigantur.

8. Viderentur etiam nostri humanistae ac rhetores examinandi, sive ut promoveantur ad classes altiores, sive ut appareat quosnam expediat alterum annum in humanitate vel rhetorica retineri, sive ut excitentur hac expectatione, si qui segnius forte se gerant, sive ut superiores facilius et clarius singulorum statum, doc-[3*r*]trinam, viresque cognoscant. Saepe enim contingere potest, ut vel magistri fallantur, vel absint.

9. Quicunque proxime docturi sunt, praesertim in classe rhetoricae vel humanitatis, quamvis alibi ante docuerint, aliqua praelectione et scriptione saltem privata, illorum doctrina et facultas docendi videretur exploranda.

10. Considerandum videtur, an expediat ita publice recitari catalogum eorum qui ad superiores classes promoventur[6], ut in theatro vel in aula, eodem die, omnium scholarum catalogus, ut fit in quibusdam locis, recitetur; an potius, ut in sua quisque classe; an id relinquendum consuetudini et arbitrio superiorum.

11. Quaeritur, an sint censores habendi[7], qui inquirant in discipulorum mores, etiam extra scholam. [3*v*]

12. Plerisque videretur externos etiam logicos infrequentes admonendos et dimittendos etiam, si crebrius absint.

13. Videndum, an retinenda sint illa verba in reg. 30[8] praefecti inferioris de visitatoribus instituendis, qui an praescriptum tempus privati studii bene ponatur a discipulis, explorent; et an declarandum, quinam sint visitandi, nostrine, an alumni quoque collegiorum et externi.

14. Reg. 51 praefecti inferioris – Quid de unoquoque etc. – ubi praecipitur ut ipsos etiam lateat magistros, quid in examine constitutum sit – an pridie quam promulgetur catalogus magistris indicandus?[9].

15. Reg. 59 praef. inf. – Peracto demum examine etc. – Videtur addendum ad extrema illa verba: quanquam non indiligentes, neque omnino inepti; de quibus infra agetur reg. 64.

---

[4] Vide regulam 3 scholasticorum S.I.; MP V 442.
[5] Vide MP V 259 reg. 26.
[6] Vide regulam 54 praefecti studiorum inferiorum de catalogo promotorum ad altiores classes; MP V 265.
[7] Vide regulam 93 professoris tertiae classis grammaticae; MP V 296.
[8] Quae in reg. 30 51 et 59 praefecti studiorum inferiorum referuntur, non quadrant cum regulis numero iisdem Rat. stud. (1591); vide MP V 260 265 266.
[9] Cf. supra, mon. 21-IV: Dubium in reg. 46 praefecti studiorum inf.; MP VII 221.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

25

P. PHILIPPUS RINALDI S.I.[1]
UTRUM CONVENIAT
UT PRAEFECTUS ATRII ETIAM SCHOLARES EXAMINET
Anno 1598

TEXTUS: *Stud. 3/b*, fasc. 6, doc. 10; autographum. In fol. 2*v* idem Pater hanc inscriptionem apposuit: «Raggioni per le quali si mostra, quanto sia espediente che il prefetto del cortile sia uno delli tre esaminatori; con le resposte ad alcune obiettioni in contrario».

Raggioni con le quali si mostra quanto sia espediente che il prefetto del cortile sia uno degli esaminatori nell'esame generale di settembre[2]

Primo, questo si è praticato molti et molti anni[3] sens' inconveniente alcuno, ansi con grandissima sodisfatione de superiori, de maestri et de scolari, et se fu intermesso l'anno 1595, fu perché il prefetto che allora era, o non gli bastava l'animo o non si curava di far questa fatiga. Fu continuato l'anno sequente 1596 con grandissimo disgusto del prefetto che allora era; et l'anno passato 1597 fu rimesso per ordine de P. Provinciale[4]; né vi fu inconveniente alcuno. Ansi che mancando il prefetto per indispositione, vi furono molti inconvenienti, poiché fu necessario mutare molti esaminatori, che non può esser se non di grandissimo danno alli scolari.

Secondo, il prefetto del cortile tutto l'anno è uno delli tre esaminatori, quando si fa passaggio intra annum da una scola all'altra, et non vi è inconveniente veruno.

Terzo, se nessuno è informato de scolari, è il prefetto del cortile, et circa il loro sapere, poiché la maggior parte sono stati esaminati da esso al principio dell'anno et al passaggio che si fa intra annum. Di poi gli maestri sogliono per ordinario più trattare et communicare con il prefetto del cortile che con l'altro del sapere o non sapere de scolari; si suol trovare ancora presente ogni volta che si fanno gl'officiali nelle scole. Circa i costumi poi il prefetto è informatissimo, che questo ancora deve aiutare al passare; così anche circa le altre conditioni: se è povero o ricco, nobile o artegiano, forastiero che sta a sue spese o habita in Roma, o in dozzena. Il che tutto è necessario sapersi per il passare, essendo che a queste cose ancora si deve haver riguardo.

Quarto, pare necessario che il prefetto del cortile sia uno delli esaminatori, come è stato sempre, et le regole antiche dicono, per mantenere la riputatione di quello, et che non si accorghino gli scolari che il prefetto non sta per altro in cortile che per gli costumi o far dar castigo; dal che nascerà ancora che gli soggetti non haveranno tanta ripugnanza in far quest' offitio.

---

[1] De Ph. Rinaldi S.I. (1565–1622), italo florentino, qui ab anno 1597 in praeparanda Ratione studiorum haud parvam habuit partem, cf. MP V 32 et passim.

[2] Vide scriptum Patris Brunelli eadem de re; supra, mon. 24–VI: *De examinatoribus scholarum inferiorum*.

[3] Vide *Ordo et praxis studiorum inferiorum Collegii Romani;* supra, mon. 6, p. 63: Del'uffitio del prefetto delle scuole o del cortile.

[4] Carolus Reggio S.I.; cf. supra, mon. 24–X adn. 1.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Quinto, s'aggiunge a questo che molti padri delli scolari che non passano, vengono a far romore et lamenti con il prefetto del cortile; il quale se non si è trovato presente all'esame di quelli, non gli può dare quella sodisfatione che altrimenti gli darebbe; et il rimetterli all'altro prefetto, è perder di tempo, poiché et non lo conoscono et non sta così facilmente in cortile. [1*v*]

Resposta ad alcune obiectioni principali che si potriano addurre in contrario

Primo, diranno che molte volte il prefetto non sarà atto per far quest'officio sapendo per ordinario poco di cose d'humanità.

Si risponde che questo non occorrerà sempre, et quando accadesse, al più non saprà tanto di greco et verso per l'humanità et prima; et a questo facilmente possono sopplire gl'altri duoi esaminatori; et poi se il prefetto in ciò sente difficultà, lo potrà proporre al superiore che allora ci potrà metter un'altro per quelle due scole.

Secondo, il prefetto non può far questo sensa gran danno del suo offitio et disturbo dell'esame et esaminatori per molti che vengono di continuo da lui, né può attendere all'esame de gli scolari nuovi, et così bisogna dargli un compagno per esaminar gli novi; che sarà maggior inconveniente.

Si risponde che l'esame si comincia dopo che le scole superiori lasciano di venir la sera, et si fa solo la sera al tempo delle scole; che allora non ha il prefetto molto che fare in cortile, non vi essendo gli scolari delle scole superiori. Dipoi al disturbo dell'esame si è provisto con fare che uno de confessori delle scole o padri di congregatione, come quest'anno sarebbe Agabito[5] o P. Rubino[6], che questi la sera per ordinario si trattengono in cortile per trattar con i suoi, habbi cura di veder gli libretti dei pretori[7] et spedire se alcuno viene per far scusa o altra cosa; che in questo modo il prefetto può attendere all'esame sensa disturbo.

Circa l'esame de scolari nuovi poi niente impedisce; percioché basta che finito l'esame generale gli ultimi quindeci giorni avanti il principio del novo anno, il prefetto si metta ad esaminargli, come fu fatto l'anno passato et riuscì benissimo, né fu necessario di altro compagno al prefetto; ansi si fece con molto suo minor fastidio, essendo che altrimenti bisogna esaminargli ad uno ad uno con fastidio.

Terzo, il dire che l'esaminare gli scolari sia proprio officio del prefetto delle scole inferiori et non del prefetto del cortile, et che il prefetto del cortile facea quest'officio quando non era altro prefetto, è falsissimo; poiché sono molti anni che ci è il prefetto delle scole inferiori, et pure da gli duoi anni sopradetti in poi sempre il prefetto del cortile si è trovato presente, et lui solo teneva il libretto, dove si notavano quelli che passavano et quelli che non; niente in ciò impacciandosi il prefetto delle scole inferiori.

---

[5] Agapitus Gervasio S.I. (1565–1635), romanus; cf. *Rom. 53*, f. 261*v*; FEJÉR I/1 104.

[6] Ioannes B. Rubino S.I. (1568c–1615), romanus; vide *Rom. 53*, f. 337*r* et FEJÉR I/1 218.

[7] De pretore seu censore in unaquaque classe constituendo vide reg. 37 praefecti studiorum inferiorum; MP V 409.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

26

P. PHILIPPUS RINALDI S.I.[1]
QUAEDAM AD P. GENERALEM REFERENDA
Ad annum 1597

TEXTUS: *Stud. 3/b*, fasc. 6, doc. 11; autographum.

Quaedam ad P. Generalem referenda

Ex regulis provincialis

An quicquam dicendum sit de seminariis nostrorum quod habetur reg. 57[2].

Quantum temporis theologi lectionem Scripturae et hebraea, quave hora audire debeant? Incidunt enim difficultates propter repetitiones in schola et cum tertius professor addendus.

Circa examen philosophorum a reg. 35[3] quinam consultores: provincialisne an rectoris, interesse debeant examini? Videtur autem, si non sint valde periti, non debere ferre suffragium, nisi forte quoad mores.

Non videtur ullus ante Summulas[4] mittendus ad casus. Quod tamen permittitur in eadem regula 35; et sic non erit necesse explicare illis Summulas seorsim, quod dicitur ibidem; neque enim ullo modo utile videtur.

Pag. 24 reg. 73 – An sit conforme Constitutionibus, ut post theologiam doceant grammaticam?

Pag. 11 reg. 35 – Frustra videtur poni de Summula logicae casistis explicanda; nam ordinarie nemo mittendus ad casus, nisi post examen iam audita Summula.

Ex regulis rectoris

Regula 6 rectoris pag. 33 – Habetur ut statuat diem repetitioni Scripturae. Hoc quia difficile est, petitur ut fiant die dominico, tum quia nullus inveniatur alius dies, tum quia res sunt spirituales quae repetuntur, tum quia una tantum pars theologorum ad illas convenit.

Reg. 60 pag. 51 vetat admitti in academiam, qui non sit ex congregatione. Videretur addendum: ut plurimum, si rector censuerit; alioquin multae academiae frigebunt.

Reg. 32 pag. 41 – An in regula latine loquendi comprehendendi sint etiam confessarii? [1*v*]

Ex regulis professoris scholasticae

Pag. 116 reg. 26 et 27 – Videtur inutile quod dicitur de repetitionibus in schola.

Pag. 117 reg. 28 – Contrarium regulae magis placet; id est, ut repetitionibus intersit praeceptor, non alius.

---

[1] De P. Rinaldi cf. mon. 25 adn. 1.
[2] Vide MP V 237. – Regulae quae citantur, sunt Rationis studiorum anno 1591 impressae.
[3] Vide MP V 235.
[4] «Summulae» seu Logicae compendium, quod initio cursus philosophici tyronibus tradebantur; cf. MP V 234 § 32.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Pag. 119 reg. 41 – Addendum ut, si saepe in sabbata incidant dies festi, disputationes aliquando retrahantur in diem Veneris.

Pag. 130 – Non videtur bene habere catalogum quaestionum; quare tollendus aut reficiendus.

Ex regulis professoris philosophiae

Pag. 159 – Satius videretur universaliter praecipere, ut omnia suo loco tractentur, prolixitas fugiatur, faciliora percurrantur, quam minutam facere illam materiarum divisionem; et de universalibus in metaphysicam reiiciendis.

Pag. 164 et 165 reg. 12 13 14 – An instituendi tractatus, an faciendae quaestiones?

Ex regulis praefecti inferioris

De sufficiendis magistris.

Circa delectum opinionum

Videatur Constitutio P. 4 c. 14 § 3[5]. An catalogus ullus auctorum faciendus sit, quos tum auditores videre, tum magistri sequi debeant, et c. 5 E[6].

An inserendae regulae ultimae congregationis generalis Rationi studiorum?[7]

27

P. PHILIPPUS RINALDI S.I.
CONSIDERANDA DE REGULIS SCHOLARUM
Ad annum 1598

TEXTUS: *Stud. 3/b*, fasc. 6, doc. 13; autographum.

Ex regulis communibus magistrorum[1]

Reg. 7 – Nec auctor citandus qui prius non videretur. Nimia videtur obligatio.

Reg. 9 – Non videtur ponendum ut memoriter praelegatur; debet tamen suaderi provincialibus ut id quoad fieri potest curent.

Reg. 13 – Consideretur, an solae statuendae sint praeteritorum repetitiones in vacationibus, an aliae omissae materiae addiscendae?

Ex regulis professoris Scripturae

Reg. 16 – Cum non videatur dominico die statuenda ordinaria repetitio Scripturae, consideretur, an die Mercurii fieri conveniat, praesertim im hyeme?

---

[5] Vide MP I 299.
[6] Vide MP I 223.
[7] Vide *Regulae pro delectu opinionum;* infra, mon. 39.
[1] Observationes Patris Rinaldi maxime conveniunt regularum Rat. stud. 1591 formae manuscriptae, quae a nobis t/D vocatur; quem textum videre est in *Stud. 3/b*, fasc. 5; cf. de his diversis formis Rat. stud. MP V 33*.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Ex regulis professoris linguae hebraeae

Reg. 2 – Scribatur ut Neapoli mittatur grammatica.

Alicubi ponatur expressius de investigandis diligenter linguae idiotismis.

Ex regulis professoris theologiae

Reg. 7 extrema – Consideretur illa particula «Privatim def.» [1*v*]

De regulis professoris casuum

Reg. 6 – Ubi dicitur disputationes esse debere per duas horas, dicatur: Per duas horas vel minus pro arbitrio provincialis et discipulorum numero.

Reg. 7 – Pater Secretarius notet de praxi confessariorum.

Reg. 7 in fine – Tollatur illud quod praecipitur de solutione casuum in libro notanda.

De regulis professoris philosophiae

Reg. 6 – Tollatur de Summulis a provinciali praescribendis; sunt enim conficiendae Summulae universales toti Societati.

Regula item 6 – Videatur et statuatur quaenam sint quaestiones de universalibus quae ad logicam non pertineant.

Ibidem praescribatur ut de analogia et relatione agatur in logica, quantum satis est.

Ibidem in fine ut de elenchis et locis topicis agatur quantum satis est in Summulis.

Reg. 7 – Tollatur id quod dicitur leviter agendum de supposito et concursu Dei cum causis secundis; nam ex professo de his agendum in metaphysica.

Ibidem non ponatur quintus metaphysicae inter illos textus qui diligenter exponendi.

Reg. 10 – Tollenda est tota, cum nimis minuta sit ista ratio explicandi textus.

De regulis professoris mathematicae

Reg. 1 – Quia difficile videtur eadem semihora aliquid ex Euclide legere et aliquid Geographiae vel Spherae etc., poni posset disiunctive ut vel legantur simul cum Euclide vel cum eodem alternis.

De regulis professoris moralis philosophiae

Reg. 1 – Tollatur de ethica in semestri philosophorum legenda.

Ibidem praefiniantur huic lectioni tres circiter horae quadrantes vel semi hora.

Reg. 2 – Tollatur quia sublatum est semestre.

Addatur de conclusione ethica conclusionibus metaphysicis inserenda.

Videatur, an commode possit quolibet die sabbathi fieri lectionum ethicarum repetitio. [2*r*]

Ex regulis praefecti inferiorum classium

Reg. 8 – Tollatur illud ex primo §: Inferiores scholae quinque esse debent.

Ibidem § 7 – Dicatur non introducendum esse in collegio trium classium primum ordinem in suprema classe, nisi scholares valde capaces sint et in aliquo bono numero, et ita ut magister nullo modo desit studio et curae inferiori ordini debitae.

Ibidem § 8 – Deliberetur cum PP. Assistentibus: An expediat, ubique tres minimum classes habere.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Ex regulis communibus magistrorum inferiorum

Reg. 6 – Dicatur: Ne alliciant ad nostram religionem. Quod si quid eiusmodi cognoverint, remittant ad confessarium vel superiorem consulant.

Reg. 11 – Praefecto – distincte ponatur: praefecto inferiori.

Reg. 18 – Pro iis tantum scholis sit regula qui latine loqui sciant.

Reg. 41 – Tollatur illud de supplicio reorum; satis est dicere: spectacula et ludos.

Reg. 42 – Excipiantur illae regiones, ubi omnes simul eunt ad confitendum.

Ex instructione pro iis qui biennio repetunt[2]

Reg. 1 – Omnes scholasticorum regulas. Multae excipiendae videntur.

Reg. 3 – Tollatur de resumendis in disputatione hebdomadaria domi argumentis.

Reg. 7 – Addatur: haberi posse lectiones in aliqua classe ad aliquot dies.

Reg. 10 – Ubi dicitur: suas sententias tueatur, addi debet: iuxta decretum[3]. [2*v*]

Ibidem – De modo eas defendendi – Non placet haec loquutio.

Regula XI sit quae Rat. 12.a et incipit: Intelligant denique etc.

Addantur duae regulae: In una praescribatur ut canonum partem iudiciariam omittant; toti versentur in ecclesiastica. In altera, ut in id maxime studium incumbant, ad quod propensos se sentiant.

Reg. XI – Non dicatur: Biennium hoc ideo institutum, sed hoc biennio, id etiam commodum[4].

Ex regulis rhetoricae

Reg. 2 – Dicatur die sabbathi legendum poetam, imo posse interponi etiam aliis diebus.

Reg. 15 – Tollatur de recitandis in refectorio orationibus Ciceronis.

Regulae humanitatis

Reg. prima – Nominetur Horatius.

Reg. 10 – Loco Luciani ponatur Plutarchus.

28

P. MICHAEL VÁZQUEZ DE PADILLA S.I.[1]
DUBIA CIRCA RATIONEM STUDIORUM
Anno 1598

TEXTUS: *Stud. 3/ b*, fasc. 6, doc. 14; autographum. In capite fol. 1*r* manu Patris Rinaldi: «Dubia P. Michaelis Vasquez praefecti studiorum Collegii Romani». Idem P. Rinaldi apposuit in marginibus lateralibus sinistris suas observationes, quas nos post singulos paragraphos exscripsimus.

---

[2] Vide: *Institutio eorum qui per biennium privato studio theologiam repetunt* in Rat. stud. 1599; MP V 443-45.

[3] Decretum 55 congregationis generalis quintae (1594) de delectu opinionum vide infra, mon. 39.

[4] Vide MP V 444 regula 11.

[1] M. Vázquez de Padilla S.I. (1559-1624), hispanus complutensis, theologus, annis 1593–94 in Collegio Romano theologiam scholasticam professus, annis 1594-99 praefecti studiorum munere fungebatur; cf. VILLOSLADA, *Storia* ... 323 324; ASTRAIN IV 265 326.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Quae videntur notanda circa regulas libri de Ratione studiorum

In margine libri ponatur e regione summa cuiuscumque regulae, ut factum est in regulis praefecti scholarum inferiorum; praesertim cum hae regulae non sint in capita distributae, ut erant in libro excuso de Ratione studiorum[2]. — *Placet.*

Regulae quae spectant ad mores, prius collocandae videntur quam quae ad studia. Et inter has quae sunt de eadem re, simul essent ponendae quod saepe contra fit. — *Displicet.*

Diligentius illa perpendantur quae neque adhuc in praxim redacta sunt, nec ita facile videntur ad praxim posse revocari, ne quid frustra imprimatur in libro. Quale illud est de anno in studiis repetendo pro theologis, et de semestri tam philosophis quam mathematicis concedendo, de binis mathematicorum lectionibus, de lectione a theologis per semihoram in schola repetenda, de lectione Scripturae per tres circiter horae quadrantes, de gradibus nostrorum, et huiusmodi multis aliis. — *Sunt notata.*

Consideranda quae ex libro[3] praetermittuntur; nonnulla enim praeter ea quae infra notabimus, inconsulto forsitan P. Generali praetermissa sunt. — *Nihil est.*

Circa regulas provincialis[4]

Ultima regula quae ad mores spectat, videtur ponenda post primam, ante illas quae ad studia pertinent. — *Factum est.*

In secunda regula sub finem habetur praefectum atrii a rectore designandum; cum tamen nec regula secunda rectoris, in qua esse deberet, nec alia hanc rectori potestatem faciat; nec videatur commode ad rectorem id pertinere, cum ex tota provincia eligendus sit, si nullus in collegio idoneus reperiatur. — *Notatum est.*

In regula decima[5] id quod de rectore dicitur, ut intersit collationi casuum conscientiae, nulla ratione videtur esse temperandum, sed potius obligandus adesse, cum sine ipso experientia doceat, eam collationem languere; et addi posset ad regulam septimam rectoris. — *Nihil est.*

In regula 14 cum agitur de examine philosophorum et examinatoribus, nulla fit mentio praefecti studiorum, ad quem maxime omnium id spectat. — *Factum est.*

Inferius, ubi dicitur primum examen faciendum paulo ante Quadragesimam vel sub Paschales ferias, deleatur illud «paulo ante Quadragesimam»; tunc enim fere nihil habent de quo examinentur. — *Nihil est.*

In 15.a videtur delendum quod dicitur de compendio rerum mathematicarum a P. Clavio faciendo[6]; quia, cum sit incertum, an P. Clavius id sit praestiturus, satis erit dicere: compendium iussu P. Generalis excudendum. — *Factum est.*

In 16 eadem de causa videtur delendum quod dicitur de curriculo mathematicorum a P. Clavio scribendo. — *Factum est.* [1*v*]

---

[2] In regulis praefecti studiorum inferiorum (Rat. st. 1591) videri possunt haec capita (cf. MP V 256-67), quae tamen in Rat. stud. 1599 omissa sunt; loco eorum autem quamcunque regulam praecedit breve quoddam summarium; cf. MP V 403-10.

[3] Nempe ex libro Rat. stud. a. 1591 typis impresso.

[4] P. Vázquez prae manibus habuit quaedam formam intermediam regularum, quae post regulas 1591 impressas concinnatae sunt, sed praecesserunt eas quae anno 1599 typis mandatae sunt; hac ratione intelligitur, cur numeri a P. Vázquez adhibiti non corrispondeant nec regulis Rat. st. 1591, nec 1599.

[5] Quae in Rat. st. 1591 est reg. 25, in Rat. st. autem 1599 reg. 15; cf. MP V 234 et 359.

[6] Scripta Patris Clavii de rebus mathematicis vide supra, mon. 14.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Circa regulas rectoris

Praefectus atrii non videtur cogendus examinare[7] iuxta rationem a praefecto scholarum inferiorum acceptam, quoniam id est occasio litium. — *Nihil mutandum.*

In regula 14.a cum rectori imponitur ut bibliothecarium in librorum distributione a praefecti studiorum praescripto iubeat non discedere[8], dicendum videtur, ut in libro studiorum positum erat regula 50 rectoris[9]: in librorum tam distributione, quam emptione, ut tam praeceptoribus quam scholasticis libri utiles emantur, et inutilis multorum librorum emptio, quae praefecto non admonito saepe accidit, evitetur. — *Bene sublatum est illud de emptione.*

Quoniam sine exercitatione ingenia torpent, et longa experientia compertum est, huius defectu non respondere fructum ingeniis, laboribus et expensis, praesertim cum ubi magnus est nostrorum scholasticorum numerus, raro admodum exerceantur ingenia, ut accidit Romae, agendum videtur de tempore et loco, quo discipuli conveniant ad disputandum. Et ne sit occasio confabulationis, interesse poterit aliquis qui advertat. — *Satis provisum est quotidianis repetitionibus.*

Circa regulas praefecti studiorum

In prima regula supervacanea videntur illa verba «iuxta facultatem ab eo acceptam», cum et in Constitutionibus, et in ipsius praefecti regulis de eius ordinaria potestate sit constitutum. Quod si de extraordinaria aliqua facultate intelligantur, id ipsum esset clarius explicandum. Adde quod illa verba non habentur in Libro, sed de novo sunt addita[10]. — *Inanis. Nam Pater Generalis iussit addi illa verba.*

In sexta regula quod dicitur ut particularis actus unam ex quatuor theologiae partibus integram complectatur, videtur esse iudicio praefecti et praeceptorum relinquendum; pendet enim a numero eorum qui defensuri sunt. Nam quando plures sunt, quam quatuor, alia ratione sunt theologiae materiae dispartiendae. Sub finem vero eiusdem regulae statuendum esset, ad quem pertineat assignare eos qui argumentaturi sunt. — *Placet.*

In septima, cum dicitur generales actus celebrandos post Pascha[11], addendum praeterea videtur, ne fiant aestivo calore, ob magnam omnium molestiam, qua eo tempore celebrantur. — *Placet.*

In 14. Nostri ad actus etiam si a tribus examinentur, suffragia tamen deberent ferri a quinque[12]. Nam si magister discipulum quempiam promovere velit aut deprimere, facile fieri potest, ut cum uno ex examinatoribus conveniat, praesertim si magistro aut discipulis liceat sibi eligere examinatores. Quare prohibendum videtur, ne qui examinantur, sibi examinatores eligant, sed ipsis potius praecipiendum, ut ipsis insciis a praefecto assignentur, ut nunc fit in Collegio Romano. [2*r*]

In 15.a - Quamvis satis sit, alumnos et convictores examinari in suo collegio a praefecto et aliis duobus, ut proponantur esse idonei ad defendendos actus generales, tamen ut approbentur a praefecto generali, praeceptore et aliis tribus, rursus examinandi videntur, ut nunc fit in Collegio Romano iussu P.N. Generalis. — *Placet pro Collegio Romano.*

---

[7] Vide scriptum hac de re Patris Brunelli: De examinatoribus scholarum inferiorum; supra, mon. 24–VI; et eadem de re Patris Rinaldi: Raggioni con le quali si mostra quanto sia espediente che il prefetto del cortile sia uno degli esaminatori nell'esame generale di settembre; vide supra, mon. 25.

[8] Vide reg. 17 rect. (Rat. st. 1599); MP V 371.

[9] Vide reg. 57 rect. (Rat. st. 1591); MP V 248.

[10] Vide reg. primam praefecti studiorum superiorum in Rat. st. 1591 et 1599; MP V 249 374.

[11] Vide reg. 15 praef. st. superiorum in Rat. st. 1591 et reg. nonam in Rat. st. 1599; MP V 250 et 375.

[12] Vide reg. 20 praef. stud. sup. (Rat. st. 1599); MP V. 376.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

In 17. Non videtur in hoc examine ut plurimum agendum brevibus interrogationibus, quod fit in examine logicorum ad exploranda eorum ingenia. Sed argumentationibus pressius urgendum, ut ferri iudicium possit, an cum dignitate sint conclusiones defensuri, ad quas viri docti et ad argumentandum parati accedunt. — *Placet.*

In 18. Cum dicitur: Curet praefectus non modo auditores, sed etiam professores interesse actibus etc.[13] , nisi ei detur cogendi facultas, nihil omnino fiet actusque frigescent. — *Non videtur mutandum.*

Circa regulas professorum

In regulis professoris Sacrae Scripturae omittitur vigesima quarta libri studiorum, quae non videtur omittenda. — *Non est omissa*[14].

In 13 regula professoris theologiae scholasticae, cum dicitur externos doctores ad argumentandum invitandos, et in privatis disputationibus non sine praefecti permissu, delendum videtur illud: «et in privatis disputationibus», quia in nullis fit, nisi facta potestate a praefecto[15] — *Non videtur necessarium.*

Curandum esset, ut pro qualibet materia, tam in theologia, quam in philosophia liber aliquis copiosus assignetur, ad quem praeceptores remittant suos auditores, ut leventur labore scribendi ea quae in libro illo copiose et accurate disputantur. Ne tantopere professor immoretur in sententiis aliorum referendis et confutandis, et in argumentorum multitudine congerenda, et in multorum auctorum testimoniis recitandis. Ita enim fiet ut multum de labore scribendi detrahatur, et multo plus temporis tum suae sententiae confirmandae, tum eiusdem et aliorum, quae omittuntur, explicationi praeceptoribus relinquatur. — *Placet, pro magistrorum regulis factum est*[16].

29

P. PETRUS ANTONIUS SPINELLI RECT. COLLEGII ROMANI[1] DUBIA CIRCA RATIONEM STUDIORUM

Mense martio anni 1598

TEXTUS: *Stud. 3/b*, fasc. 6, doc. 14; originale. In margine superiore dextro manu Patris Rinaldi titulus: «Dubia P. Petri Antonii Spinelli rectoris Collegii Romani». Idem Pater in marginibus lateralibus sinistris foliorum apposuit observationes breves, quae post textus regularum locum obtinuerunt.

Adnotata circa regulas studiorum anno 1598 mense martio[2]

In regulis provincialis

2 – In rebus ad studia alumni et nostri seminariorum non tantum praefecto, sed etiam rectori subdantur, ut in aliquem superiorem reducantur. – *Non placet.*

---

[13] Vide reg. 25 praef. stud. sup. (Rat. st. 1599); MP V 377.

[14] Vide reg. 24 prof. S. Scripturae in Rat. st. 1591, et reg. 19 et 20 eiusdem in Rat. st. 1599; MP V 269 385.

[15] Vide reg. 47 prof. theologiae in Rat. st. 1591; MP V 273.

[16] Vide reg. 10 professorum superiorum facultatum in Rat. st. 1599; MP V 381.

[1] P. A. Spinelli S.I. (1555–1615) italus neapolitanus, annis 1597–1598 munere rectoris Collegii Romani fungebatur; vide *Hist. Soc. 61*, f. 126; et BARONE, *Della vita del P. Pierantonio Spinelli* ... (Napoli 1707); VILLOSLADA ... 322.

[2] Manu Spinelli ibidem: «Tolle illud: suae. – Immo totum videtur tollendum; nam habet suas regulas quas servet».

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Praefectus atrii, si nihil aliud curat quam atrium, a provinciali videtur designandus. – *Factum est.*

3 – Mentio de religiosa disciplina et aedificatione professorum. – *Inanis.*

10 – Theologi tertii et quarti anni – *Nihil.* – De superiore ad casus conscientiae non videtur cogendus. – *Nihil mutandum.* – Ad Scripturam etiam casistae mittantur. – *Proponatur Generali, tribus non placet in universum, uni placet.*

11 – Optandum, ut haebreus sit theologus, non tamen ibi ponendum. – *Nihil mutandum.*

12 – Designetur annus pro haebraica, an qui tertio vel secundo anno? – *Factum est.*

14 – Triennium adde in rhetorica. – *Non placet.*

Illud: pergere iubeantur – Simplicius: pergant. – Nihil.

15 – De mathematico – Quomodo per tres quadrantes? Similiter etiam de professore Scripturae. Romae enim tantum per semihoram; nec videtur plus temporis illis tribui posse. – *Nihil mutandum.*

16 – Quomodo fieri poterit si quotannis sunt phisici. Ergo non datur pro methaphisicis. – *Inanis.*

20 – De admittenda hac conditione non placet. – *Iam est factum.*

Regula 28 – Deberet poni primo loco vel inter primas, ut praecipuum videatur. – *Fiet.*

In regulis rectoris

2 – Quantum potest suae potestatis, impertiat – dicerem: Plurimum suae potestatis. – *Nihil mutandum.*

Adiiciendum: Praefectus atrii soli rectori reddere deberet rationem.

3 – Falso citatur Constitutio, quae nihil de repetitione Scripturae. Repetitio Scripturae non potest introduci in Collegio Romano; quomodo alibi poterit? – *Nihil mutandum* [1*v*]

De explicatione Scripturae adiicerem: praecipue[3] qui tertii anni sunt. – *Inanis.*

Nihil hic dicitur de repetitionibus aliarum facultatum.

6 – Provincialem consulat – dicerem: quae in regulis provincialis habentur, et usu recepta sunt, servari curet. – *Iam est consultum.*

7 – Non videtur superior obligandus ad conferentias propter occupationes, et supponitur presidi suppar; sicut nec disputationibus omnes theologi, sed tantum tertii et quarti anni ex constitutione P. N. Generalis. Sed melius est si omnes eant. – *Nihil mutandum.*

10 – Rector cum praefecto – dicerem: Rector audito praefecto, vel auditis consultoribus. – *Placet.*

12 – Pueri qui obstinate ex prima vel secunda ad Logicam, an cogendi sint remanere[4] – *Responsum est.*

De vacationibus

1 – In rhetorica per horam cum dimidia mane[5].

2 – Usque ad festum SS. Innocentium – adde: inclusive, an exclusive, sicut in regula 4 de Paschate.

Solet in vacationibus imminui semihora[6].

---

[3] «Praecipue» manu Spinelli supra lineam.
[4] «Sint remanere» manu Spinelli.
[5] «In rhetorica ... mane» linea deleta.
[6] «Solet ... semihora» linea deleta.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

In 6 De Commemoratione defunctorum – dicerem: Ubi legitur; nam ex reg. 8 non solet legi.

9 – Nescio, an finitis studiis, fiant repetitiones? Et puto quod Romae non. Quomodo ergo per mensem repetitiones?

17 – Videtur aliquantulum politice, tollerem: benevole hilaritatem etc. – *Nihil est.*

18 – Denunciet, cuique licere proponere etc. – dicerem: Interroget, num quae difficultas vel problema occurrat. – *Placet.*

20 – Sedulo deliberet – Satis est semel deliberare et exequi. – *Nihil est.*

21 – Cui nomen non dedit vel dare cupit, si rectori videatur. – *Superfluum.*

In regulis praefecti studiorum

3 – Verum superflue dicitur id quod hic etiam repetitur. – *Nihil.*

4 – In disputatione doctrinam, quae tenenda declaret – dicerem: Curet, ut praeceptor declaret doctrinam, et si opus est, ipse adiiciat aliquid, sed raro, ut praeceptoribus suum munus relinquat. – *Placet*

7 – Si commode fieri potest: in primam hebdomadam studiorum.

8 – Explicetur quod de externis tantum agitur. Si dicatur: [2*r*] externi etiam aliqui invitentur. Horum autem actus [?]

10 – Emendentur errores scriptoris.

12 – Illud: Plus periculi – explica simpliciter: aliquid periculi. – *Est sublatum.*

17 – Videtur acri disputatione examinandus, ut an aptus sit disputationibus, diiudicetur. – *Est positum in regulis.*

18 – Num interesse disputationi externorum in festis teneantur nostri. Videtur quod non. Quia non videntur esse nostrorum, et ut saltem dies ille iuxta praescriptum P. N. Generalis tribui possit collectioni spiritus.

19 – De probatione qua confirmatur aliqua conclusio, an necessario sit recognoscenda a praefecto; nulla oratio in refectorio pronuncietur, quam non ipse per se vel per aliquem in theologia versatum probaverit. – *Iam est provisum.*

Circa examen methaphisicorum

Primo, quod secreto et scripto suffragia deferantur rectori. – *Placet.*

2º – Quod suffragia fiant, an eccedat mediocritatem et an videatur aptus qui publice defendat. – *Frustra.*

3º – Utrum in hoc suffragio debeat etiam fieri iudicium de audienda theologia. – *Nihil.*

4º – Explicetur, hoc examen faciendum eadem hora qua fiunt repetitiones, et loco repetitionum, ne molestum sit iis qui interesse debent. Ita enim modo fieri solet in Collegio Romano, et ne logici et phisici crebrius quam par sit, cogantur carere repetitionibus, caveatur ne saepius ut semel tantum fiat examen singulis hebdomadis. – *Nihil.*

In regulis[7] praefecti studiorum § 39 in impressis ordo eorum qui examinantur, a rectore, audito praefecto et praeceptore, praescribatur. Idem videtur statuendum de tertio examinatore, ut deligatur a rectore. – *Non placet.*

---

[7] «In regulis ... a rectore» adiuncta autographa Patris Spinelli.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

De praefecto inferiore

4 – Est superflua. – *Optimum est.*

11 – De academiis, quinam conveniant. – *Est explicatum.*

12 – Quinam e nostris tenentur ad declamationes audiendas. – *Omnes scholastici.*

Leges praemiorum et leges scribendi ad calcem regularum praefecti ponendae videntur. – *Bene, fiet.*

Leges praemiorum

17 – Gymnasii praefectus quis? an magister, an praefectus superiorum ex reg. 10? – *Clarum est.*

11 – Quae ante vel post probentur. – *Non placet.*

Ubi aliquod dubium inciderit, rectoris arbitrio relinquatur prout libuerit, ne cogatur per apices iuris negotium transigere, cum non omnes casus potuerint ita explicari, ut tollerentur omnia dubia. – *Nimis scrupulose.*

Scribendi-leges

16 – Catalogus pridie superiori ostenditur, presente magistro, ut si quid litis etc., componatur.

Bonum esset si fieret mentio disputationum hebdomadae, quando habendae et quando omittendae?

Praefectus atrii

1 – Clarius quod a solo rectore dependet, prout habetur reg. 52 p. 48 in impressis.

5 – Immunitates a graecis et a versibus an a rectore vel etiam praefecto? [2*v*]

6 – Quid sibi vult: admittat? – forte legendum: permittat?

7 – Neque magna, neque diuturna commutatio fiat sedentium.

8 – Adde: cum verisimiliter creditur recusaturus paenam ac propterea dimittendus, consulat prius rectorem.

9 – Praemoneatur praefectus atrii cum invitandi sunt discipuli alterius scholae.

10 – Stationesque in templo nostro per praeceptores discipulis in memoriam revocet denuntiandas.

16 – «Si quidem saepius etc.» – *Superfluum.*

De regulis praeceptorum in communi

Regulae quae ad omnes magistros pertinent, seorsim viderentur imprimendae et singulis communicandae, ad quas revocari possent nonnullae quae in antiquis regulis praeceptorum habebantur.

2º – Regulae istae quae spectant ad pietatem et modum disciplinae, deberent praeponi reliquis quae circa studiorum rationem versantur, ut etiam hac ratione ostendamus pluris facere pietatem.

3º – Dum praecipitur ut signo crucis praeceptor se muniat, adderem ut stans in pulpito id faciat ad maiorem reverentiam in se et auditoribus excitandam. – *Scrupulo.*

4º – In iis ad quae praeceptores superiorum classium hortantur discipulos, videtur adiungendum ut hortentur discipulos ad nomen dandum congregationi B. Virginis; neque

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

enim par ratio militat in classibus superioribus; praeterea hortari deberent ad sacram Eucharistiam non tantum in festis solemnioribus, verum etiam ad eam suscipiendam singulis mensibus; non secus ac ibi fieri praescribitur de confessione; ad quam praecipiuntur hortari discipulos singulis mensibus iterandam. – *Nullo modo.*

Haec omnia intelligi debent in regulis lectoris Scripturae, theologiae, casuum, ethicae, moralis, et mathematicae, nisi quod in his ultimis ad philosophiam spectantibus forte ex incuria scriptoris habetur auditores etc. theologo dignas; forte videretur dicendum christiano theologo dignas.

In regulas lectoris Scripturae

1 – Germanum literalemque sensum – Dicerem: germanum propriumque sensum, ne videamur reliquos sensus: moralem, allegoricum, anagogicum reiicere.

5 – Ut aliqui aut tres authores temerarie iactant – tollerem illud: temerarie.

9 – Praesertim si fuerint post Christum quasi – ii etiam qui ante Christum male, accipiendi.

11 – Non confidat punctis etc.

17 – Usus non est Romae. – *Introductum.*

18 – Divina aspirante gratia – non videtur toties iterandum sine aliqua [ratione].

In regulas lectoris theologiae

2 – Quae non raro a theologis tractantur – *Placet.*

Conscientiae casus quos vocant, an dicatur: casus quos vocant conscientiae[8].

Distinctionem – legendum distinctiorem ac minute.

5 – Opiniones obsoletas etc. non adducat – adderem: nisi aliqua utilitas ex illarum confutatione promanet. – *Nihil.*

7 – Per quadrantem expectent post lectionem – adde: nisi alia lectio subsequatur; neque enim occasio danda auditoribus sub praetextu praeceptoris adeundi, relinquere lectionem. – *Nihil.*

Repetitiones propter haebreum et Scripturam quae subsequuntur, haberi non solent in theologia Romae. – *Habeantur.*

9 – Ad has disputationes se inter se professores invitant. – Dicerem: Professores omnes theologiae conveniant. Istae disputationes habentur usque ad tempus quo menstruae. – *Factum est.* [3*r*]

7 et sequentes spectant ad caput separatum de exercitiis scholarum, repetitionibus et disputationibus, vacationibus, sicut communi 18; et de repetitionibus idem habetur in philosophia; fortassis possent poni in regulis bidelli, cuius est monere. – *Factum est in regulis praefecti.*

12 – Liber extraordinarius vel consuetudo docendi nova, non praefecto, sed superiore inconsulto non introducatur. – *Placet.*

13 – Sine superioris permessu externi non invitentur, quamvis deligere personas ad praeceptorem cum consensu praefecti spectet. – *Nihil tale habetur.*

De professore casuum

2 – Unus sacramenta et censuras, alter decalogum; nam in septimo praecepto agitur de contractibus; et de impedimentis matrimonii agitur in ipso tractatu de matrimonio. – *Placet.*

---

[8] «Conscientiae ... conscientiae» linea deleta.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

6 – Repetitiones in schola casuum non possunt fieri cum ad Scripturam accedant. – *Fiant.*
9 – Deberet insinuari ut vel ipse vel qui casibus praeest, id praestet. – *Nihil.*

In regulas professoris philosophiae

6 – Communiores sequendo (securiores scilicet opiniones) – sed idem habetur § 9.
12 – In fine deest verbum.
13 – Ad Dei gloriam – elucidentur, videtur additum etc.
Summulae auditores – ubi est verbum?
15 – Puto in fine aliquid desiderari, ubi dicitur: theologus contra methaphysicum; et habentur usque ad tempus quo omittitur lectio pomeridiana.
18 – Idem quod notavi in professore theologiae n. 13.
19 – Idem quod in theologia § 12, et ubi dicitur: eius praefecto – tolle illud: eius.
22 – In fine deest aliquid.

In regulas morales

1 – De sequendo Aristotele – adde: ubi bene etc. [3*v*]

In regulas mathematicae – Praelector mathematicae

1 – Non legitur, nisi per semihoram.

Regulae bidelli

Adderem: ante quot dies monebit defendentem ut paret conclusiones, et simul etiam argumentantes.

Regulae auditorum collegii

5 – Nemo cum telo ingrediatur – dicerem: cum armis.
12 – Adderem: a libris obscenis.
13 – Forte a solo praefecto quod spectat ad comaedias.
14 – Caelitibus – dicerem simpliciter: sanctis.

Regulae nostrorum

3 – Illud de die horarum reiicerem in finem ut prius ea quae ex Constitutionibus illud de divisione horarum.
4 – Illud de libris ex Constitutionibus melius apponi posset.
9 – Latine loquantur: communiter; ita enim habetur in Constitutionibus 4 P. c. 6 § 13[9].
10 – Ad laborem incumbant – labori incumbant.

De tragaediis

Mentio habetur [in] regula rectoris 13 16 et reg. praefecti inferioris de dialogo in praemiis. Praemia enim singulis annis ex reg. rectoris 13 et in legibus praemiorum reg. 12. Videndum enim, an sit iuxta mentem Patris Nostri Generalis?
Expoliantur quoad modum dicendi nonnullae regulae; v. gr. reg. provincialis 6 13 23 24.

[9] Vide MP I 247.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

30

DUBIA COLLEGII NEAPOLITANI DE RATIONE STUDIORUM
Anno 1598

I – Dubia collegii neapolitani de classibus superioribus et inferioribus.
TEXTUS: *Stud. 3/b*, fasc. 6, doc. 15/a et 15/b; originalia.

II – Responsa Patrum Rinaldi et Brunelli ad dubia neapolitana.
TEXTUS: *Stud. 3/b*, fasc. 6, doc. 15/c et 15/d; autographa.

I – A

Dubii del colleggio di Napoli sopra il libro de studii

Nelle regole del provinciale, del rettore, del prefetto et de' maestri non vi ha niente delle dispute che si sogliono fare in casa; solo nelle regole del maestro dell'etica nella regola quarta[1] si suppone che si devono fare quelle di filosofia. «Cum metaphysicae auditores vel domi privatas, vel in schola menstruas habent disputationes» etc.; di quello di theologia non v'è niente; però li maestri le desiderano.

Di più non vi è che giorno s'habbiano a fare queste dispute; anzi essendovi espressamente che si faccino repetitioni tutti i giorni della settimana, eccetto il dí di vacanza, le feste et il sabato, nel quale si fanno le conferenze de' casi, oltre la confessione comune de' fratelli, i quali per ordinario si comunicano la domenica, non pare che resti luogo per le dispute di casa, senza lasciare qualche repetitione; il che quando bisogna, è espresso nelle regole, come appare nella terza del maestro dell'etica[2].

Dicono che in Roma s'era ordinato che la conclusione dell'etica fusse difesa dal maestro della metafisica, per non obligare il maestro dell'etica a stare cinque hore alle dispute del mese solo per havere da fare mezza hora in tutto. Il nostro maestro dell'etica in questo non ha difficoltà.

In casa contra il metafisico argomentano un' theologo per primo et un' fisico per secondo, et l'uno et l'altro ha difficoltà per argomentare dell'etica, perché i theologi non l'hanno udita, per essere qui nuova questa lettione, et i fisici non vi sono ancora arrivati; si potrebbe mettere un'argomentante metafisico.

I – B

Primum dubium de classibus inferioribus

Nella regula 8.a dello prefetto inferiore § 3 è ordinato che tutti li maestri di grammatica: Primo semestri absolvant cuiuscumque classis librum, altero a capite repetant; et § 4 si aggiongono due utilità di questa repetitione; de quali la seconda è che: qui sunt praestanti ingenio, celerius quam caeteri cursum conficiant, cum singulis semestribus possint ascendere[3].

---

[1] Vide reg. 4 prof. philosophiae moralis (Rat. st. 1599) in MP V 402.
[2] Vide *ib.* p. 401.
[3] Vide textum «D» Rat. st. 1591 in *Stud. 3/b*, fasc. 5, doc. 12; et in Rat. stud. 1599: MP V 404.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Dall'altro canto nella regola seconda del maestro della prima di grammatica si ordina bene che nel primo semestre si lega per l'ultima mezzora della mattina la grammatica, ma si vieta che si legga nello secondo semestre; ordinandosi che si lascia la grammatica, et che in loco di lei si legga l'arte metrica[4]. Onde pare che l'ordine particolare di questa regola sia contra l'universale messo di sopra. Di più: Quaeritur, quomodo quelli che sono passati dopo il primo semestre siano quanto si voglia eccellenti d'ingegno, possono al fin dell'anno passare all'humanità, non havendo studiato la parte della grammatica propria della suprema scola? Anzi costoro dicono patire assai per la perturbatione delle letioni convenendo loro studiare primo l'arte metrica, et dopoi la grammatica; et se si estendesse a loro quello che si ordina nella regola 13, bisognerebbe che dimorassero un anno et mezzo nell'istessa scola.

Secundum dubium

Nelle regole communi de maestri delle scole inferiori nella regola 12 si ordina che: in unaquaque classe ea semper quae in scola proxime inferiori tradita sunt, recurrantur[5]; et di questo s'assegna tempo al maestro della seconda nella sua seconda regola, et al maestro della terza pure nella seconda. Dall'altro canto al maestro della prima non solo non s'assegna tempo per questa repetitione, ma positivamente se li dà a fare altro per tutto il tempo della scola. Il che pare contrario all'ordine universale dato di sopra.

Tertium dubium

Nella regola seconda del maestro della seconda[6] si ordina che la grammatica greca si legga per mezza hora ogni giorno, et la latina per un altra mezz'hora solamente alternis diebus; facendo a vicenda con la lettione del poeta. Si propone che si vegga se in una scola di grammatica latina propriamente conviene mettere più tempo nella grammatica greca che nella latina medesma. [1*v*]

Quartum dubium

La prima regola de praeteritis nella grammatica vecchia[7], parlando di quei verbi che geminano nel preterito, la prima del presente diceva così: «sto, do, cum poscere disco»; in questa nova s'è mutato: «sto, do, bibo, poscere, disco»; et si è messo il verbo bibo come geminante, et pur non gemina; quantunque a prima vista par così: bibi. Ma avertano che anco nel presente v'è l'istessa geminatione: bibo.

---

[4] Vide hanc secundam regulam in textu «D» Rat. st. 1591 (*Stud. 3/b*, fasc. 5, doc. 18); et in Rat. st. 1599: MP V 434.
[5] Vide regulam 12 in textu «D» Rat. st. 1591 (*Stud. 3/b*, fasc. 5, doc.15); et in Rat. st. 1599: MP V 417.
[6] Vide regulam secundam professoris mediae classis grammaticae in Rat. st. 1599; MP V 437.
[7] De nova, retractata editione grammaticae Patris Álvares cf. supra, mon. 24–VIII adn. 1.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

II – A

Molto Reverendo in Christo Padre
Pax Christi

Essendosi visti li dubbi che nel riveder il libro de' studii erono occorsi in Napoli, Nostro Padre m' ha detto che io, conforme al parer' de questi padri[1] li mandasse la solutione.

Delle scole superiori

Al primo si risponde che per non esser generale questa usanza di far le dispute una volta la settimana in casa, non s' è messo in libro, né si deve mettere; ma non si vieta dove si fa con utile et è già introdotto con licenza del Padre Generale; et questo vuol dire la regola quarta del mastro dell'etica: «Cum metaphysicae auditores vel domi privatas vel in schola menstruas habent disputationes etc.»; id est ubi fiet quando fient.

Al secondo si risponde nel medesimo modo; et dove queste dispute son in uso, si lascia per esse una repetitione. Et ciò si esprime nella terza dell'etica perché è cosa generale che ella s'habbia da repetere.

Il terzo non è dubbio appartenente al libro.

Il quarto è un dubbio che l'anno seguente non havrà luogo perché ci saranno teologi che havranno udita l'etica.

Delle scole inferiori

Al primo si può rispondere che il secondarolo o non passi alla prima a Pasqua, perché non si legge più la propria parte della grammatica; o se passa, ci stia un'anno intiero. Ma io son di parere che questa regola s'acconci et il secondo semestre si repeta nel principio il proprio penso della grammatica in breve, che non passi 2 mesi, et si ricominci l'arte metrica da capo, scorrendo quelle regole brevemente che si son lette il primo semestre.

Al secondo si risponde che la regola seconda della prima classe è chiarissima et dice così: «Ultima semihora matutina grammaticae, praelectione repetita, nova explicetur et exigatur. Ac primo quidem semestri praecepta constructionis in inferiore schola tradita decurrantur propria; deinceps ex professo explicentur[2]». Il che vuol dire far repetitione di quel che s' è letto nell'altra scola. [1*v*]

Al terzo si risponde che, se non è ancora stampata la seconda classe, questa seconda regola si può far più chiara così: Secunda hora pomeridiana latina primum grammatica praelegatur; deinde alternis diebus poeta et greca grammatica explicetur exigaturque, ita tamen ut in graecis quae proxime inferiore etc. – Se è stampata, basterà al fine fra gli errati mutare la parola «sive» in «atque»; et così l'alternativa cascherà sopra il poeta e il greco[3].

Secunda hora pomeridiana per semihoram syntaxis explicetur et repetatur. Posteriore tamen semestri syntaxis item et alternis diebus poeta explicetur. Per alteram semihoram grammatica tradantur et exigantur.

---

[1] Nempe patres commissionis Rationis studiorum revidendae; vide inferius, mon. 31.
[2] Vide in Rat. stud. 1599 ; MP V 434.
[3] Hac de regula cf. MP V 437.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

II – B

De classibus inferioribus — Al primo dubio

Respondo – Primo che ne la prima il corso dela syntassi et arte metrica s'intende fin che sia finito, ancorché passasse sei mesi. Il resto del tempo che s'intende per il 2º semestre, si dà a repeter principalmente l'arte metrica, che è molto propria di questa scuola, la quale si passa leggiermente nel primo semestre, per fondarli bene nela syntassi etc., et nel 2º si repete la medesima arte metrica, come proprio corso di questa classe. Onde non ci è contradittione.

2. Quando par che si dica nel 2º semestre che si lasci la syntassi, s'intende quant' all'esplicar di nuovo quelle regole, non quanto all'essercitio di dar latini a mente et in iscritto sopra le regole, et di farne disputar etc.

3. Fra l'anno non ci è passo ordinario da niuna scuola, ma solamente nel modo che sta nela regola 37 dele communi[4], che si quis longe excelleret, il maestro lo proponga.; et questi sogliono esser pochissimi, et non ci è tempo per essaminarli determinato. Et se pur qualcuno passasse, che poi non fusse atto per l'humanità, non è inconveniente che ci resti un anno et mezzo. Ma ben può essere che sia atto, per haver imparato prima altre grammatiche altrove, o per haver supplito da sé etc.

Al secondo dubio

Resp. – Primo che la prima bisogna che insieme con le sue appendici[5] repeta quelle dela seconda, et le regole stesse o precetti, bisognando; che così si pratica ancor ne la seconda; et il secondo semestre non si dee lasciare l'esercitio dela syntassi sí nela compositione, come nei latini a mente, et massime un mese avanti l'esame.

2. Con tutto ciò sarà bene aggiugnere «ubi autem sit opus, alternis diebus etiam appendices propriae et figurata constructio recolatur». [1*v*]

Ad tertium

Primo – Il poeta non si dee leggere nela seconda al principio dell'anno, ma al secondo semestre. Et così si potrà accommodare «Prima hora pomeridiana etc.»: «Ad extremum grammaticae, et posteriore semestri alternis diebus poetae postrema praelectio recolatur».

Secunda hora pomeridiana per semihoram syntaxis explicetur et repetatur. Posteriore tamen semestri syntaxis item, et alternis diebus poetae terni versus breviter explicentur. Per alteram semihoram graeca tradantur et exigantur. Ultima semihora concertationi etc.

2. Non conviene legger ogni dì nuova regola di sintassi. Né però quei giorni che non si legge, si lascia d'esercitar la letta, ma a posta si lascia di leggere per far esercitio sopra la letta, con dar latini a mente et in scritto sopra la medesima, finché si pratichi bene. Et il secondo semestre stesso il giorno, che si legge il poeta, il che si fa più per darne qualche saggio che altro, non si dee lasciar d'esercitar la syntassi nela prima mezz'hora del giorno, dove si

---

[4] Quam regulam videsis in MP V 421 n. 37.

[5] Nempe «Appendices» grammaticae latinae Patris Álvares; cf. supra, mon. 24–VII adn. 1.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

riveggono i latini fatti la mattina in iscuola, o gli avanzati in casa, et nell'ultima dela mattina et dela sera, nela quale si fa esercitio dela grammatica con dispute etc.

Il greco ha ogni dì mezz'hora, non accioché si legga nuovo precetto ogni dì, ma perché essendoci quattro hore et mezzo per il latino, che finalmente tutto si riduce a qualche parte di grammatica latina, par necessario che l'esercitio del greco non sia manco di mezz'hora, che vien' ad esser la decima parte del tempo quotidiano. [2*r*]

Ad quartum

Il primo precetto de preteriti nela nuova Grammatica[6] et ancor nela vecchia, che è il quarto in ordine, non è de geminati, ma de' dissillabi; siché «bibo» s'eccettua non come geminato, ma come dissillabo. Il seguente precetto poi, cioè il quinto, è de geminati, nel quale non si fa mentione alcuna di «bibo».

31

P. PHILIPPUS RINALDI S.I.
ULTIMA REVISIO ET CASTIGATIO LIBRI DE RATIONE STUDIORUM
Mense maio 1598

TEXTUS: *Stud. 3/b*, fasc. 6, doc.16; autographum. Fasciculus 11 foliis numeris signatis constans et duas partes exhibens:

I – Quae in revisione libri de ratione studiorum cum patribus assistentibus visa sunt melius considerari debere aut Rev.do P.N. Generali proponi.

II – Quae in revisione libri de ratione studiorum cum patribus assistentibus emendata sunt.

Munere assistentis fungebantur eo anno Ludovicus Maselli italus, Ioannes Álvares lusitanus, Bartholomaeus Perez hispanus et Georgius Duras germanus; cf. *Synopsis hist. S.I.* 632 634.

I

Ultima revisio et castigatio libri de ratione studiorum Tusculi mense maio 1598 [2*v*]

Quae in revisione libri de ratione studiorum cum patribus assistentibus visa sunt melius considerari debere aut R. P. N. Generali proponi

Ex regulis provincialis[1]

Reg. 6 – An casistae mittendi ad Scripturam? – Tribus assistentibus non placet mitti, uni placet.

---

[6] Patris Álvares grammatica latina nova, retractata forma est intelligenda; de qua cf. supra, mon. 24–VIII adn. 1.

[1] Numeri quibus regulae huius monumenti signantur, respiciunt eos imprimis, textus Rationis studiorum 1591 quos intermedios vocamus et litteris A B C D distinguimus; de quibus cf. MP V 33*.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Reg. 8 – Faciendam esse formulam seu regulas pro iis qui repetunt studia, et de actibus et de gradibus conferendis externis, quod fieri 3⁰ anno philosophiae et 3⁰ vel 4⁰ theologiae petunt provinciae Galliae[2].

Reg. 8 – An aliqua de gradibus, ut prius erat, in libro ponendum.

Reg. 18 – Ostendatur P. Generali: An probet quod dicitur de professione[3].

Reg. 19 – In Hispania semestris repetitio fit intra ipsum triennium[4]; quod et Germania desiderat.

Reg. 26 – An sit praeter hanc regulam loco scholae facere ministros et proministros? et an aliqui eximendi ex provincialis arbitrio?

Reg. 27 – Consulatur P. Generalis de educendis magistris et de interpretatione Const. P. 4 c. 9 § 3[5].

Reg. 19 – Quomodo debeant semestri tempore philosophi audire ethicam?

Reg. 29 – An ponendum sit: si aliquo anno redditus bibliothecae non attribuatur, altero anno triplo magis solvendum?

Reg. 26 – An monendus sit provincialis, ne alieno tempore et incommodo studiis alicuius aut diutius aequo subditos in magisterio detineat?

Reg. 18 – An addendum: siquis ingreditur Societatem iam logicus vel physicus, etiam examinandum? et an magister dare debeat informationem discipulorum in hoc examine?

Addatur: ne scholastici occupentur in aliis rebus. [2*v*]

Reg. 24 – An bene sit omissum quod habebat reg. 60[6] provincialis de duobus rhetoricae professoribus?

Ex regulis rectoris

Reg. 10 – Germania vellet ut erat prius reg. 55[7], permitti muliebrem habitum, decorum et gravem.

Reg. 6 – An satis sit solum eos qui proxime docturi sunt, ad academiam ire? Nam reg. 2 praefecti inferioris in libro omnes ire iubentur[8].

Ex regulis praefecti studiorum

Reg. XI – An bene sublatum sit quod erat reg. 26 praefecti in libro?[9]

An alicubi ponendum, ne qui defensuri sunt, per se invitent?

Ex regulis communibus magistrorum

Reg. 8 – An memoriter praelegendum?

Reg. 1 – An orationem flexis genibus bonum sit introducere initio lectionis?

Ex regulis praefecti inferioris

Reg. 13 – An satis sit semel tantum scribere ad examen?

---

[2] Vide eorum observationem in reg. 13 provincialis; supra, mon. 22-I p. 235.
[3] Vide Rat. stud. 1591/D reg. 18 provincialis; in *Stud. 3/b*, fasc. 5.
[4] Cf. reg. 48 prof. philosophiae in mon. 19-V-C; supra, p. 181.
[5] Vide MI *Const.* III 136.
[6] Regulam 60 prov. Rat. st. 1591 vide in MP V 238.
[7] Regulam 55 rectoris vide *ibidem* p. 248.
[8] Vide secundam regulam praef. stud. inf. in MP V 256.
[9] Regulam 26 praef. stud. sup. vide in MP V 251.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Reg. 21 – An satis sit quotidianas recognoscere scriptiones pro dubiis? [3*r*]

Ex regulis professoris linguae hebraeae

Proponatur de grammatica P. Haivodi[10] et P. Georgii Maher[11].

Ex regulis professoris theologiae

An auctores seligendi, ut innuit Constit. P. 4 c. 14 § 3?

Ex regulis professoris philosophiae

Reg. 6 – An Summulae[12] alicuius particularis doctoris sumendae?

Reg. 6 – An disputatio de universalibus reiicienda in metaphysicam?

Reg. 8 – Ineptum est non plenam instituere tractationem de supposito et natura in metaphysica?

Ex regulis communibus magistrorum inferiorum

Reg. 22 – An quotidie emendandae scriptiones?

Reg. 12 – An in tres libros grammatica dividenda?

An paradigmata excudenda seorsim? [4*r*]

II

Quae in revisione libri de ratione studiorum cum patribus assistentibus emendata sunt Tusculi mense maio 1598[13]

De regulis provincialis

Reg. 2 – Tollatur illud: a rectore designendum. Idem visum omnibus.

Reg. 4 – Ubi dicitur: in scientiis, in historia etc. – dicatur: in theologia scholastica caeterisque scientiis, in historia etc.

Reg. 5 – Ubi dicitur a duobus professoribus etc. – dicatur: idque a duobus vel tribus ordinariis professoribus pro diverso provinciarum usu. Caetera tollantur omnia. Et fiat in regulis professoribus divisio pro duobus et pro tribus.

Reg. 6 – Ad illud de biennio tollatur: quantum commoditas feret – Ad illud: ad theologiam repetendam, addatur: et habendos actus superioris arbitrio. – Dicatur etiam ut in hoc biennio tribuendo provincialis habeat praecipuam rationem virtutis, et citetur regula ipsius 52.

Reg. 7 – Ubi habetur: solemnis promotio – dicatur: publica; ubi dicitur: pro loci consuetudine – addatur: statutisque; ubi dicitur: quodsi etc. – tollatur usque ad finem.

---

[10] De Casparo Haywood S.I. (1534–1598), anglo cf. GERL, *Cat. gen.* ... 168; DUHR I 198 717 ss. 727 ss.; et SOMMERVOGEL IV 180.

[11] G. MAYR (non Maher) S.I. (1564-1598), germanus; de quo cf. GERL, *Cat. gen.* ... 267; DUHR I 64[3]; autor operis typis expressi: *Institutiones linguae hebraicae* ... (Augustae Vindelicorum 1616); cf. SOMMERVOGEL IV 816; et supra, mon. 21-IV p. 215.

[12] De Summulis Logicae cf. supra, mon. 19-V adn. 6.

[13] «Tusculi ... 1598» in margine superiore sinistro manu Patris Rinaldi.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Reg. 8 – Ubi habetur: in primariis collegiis ponatur – dicatur: in eo collegio ubi est seminarium casuum conscientiae.

Ab illis verbis: si vero unam solum etc. – deleatur totum. Reg. 9 – Tollenda est.

Reg. 10 – Initium ita mutetur: bis in domibus professis, in collegiis bis aut semel, ut melius esse in Domino iudicaverit.

Ubi habetur: pro theologiae auditoribus – dicatur: pro omnibus theologiae auditoribus.

Reg. 12 – Dicatur seorsim de tempore audiendae Scripturae et hebreae [4*v*] deturque libertas ut fiant mane vel vesperi hae lectiones, et ut, quando tres sunt professores theologiae, alternis diebus haberi possint. Ubi habetur nullus, eximatur. Addatur: nisi qui penitus inepti censerentur, ut erat prius in libro; et addatur: nisi paucitas scholasticorum aliud provinciali suaderet.

Reg. 14 – Inseratur decretum[14] – Caeteri mittantur – Dicatur: caeteri qui mediocritatem non excedunt, mittantur.

Quod dicitur de talentis in decreto, ut provincialis videat – dicatur: si occurrerit insigne talentum, scribatur ad Generalem ut dispenset.

Reg. 15 – Semestre videtur intelligendum tantum in universitatibus vel collegiis, ubi sunt studia generalia.

Reg. 16 – Non ponatur mathematica 3° anno cursus, sed dicatur ut, si qui sunt idonei et propensi, privatis lectionibus exerceantur.

Pro verbo: audiant – pone: legatur.

Tollatur P. Clavius.

Reg. 17 – Si id non ferat – dicatur: si id nullo modo ferat.

Scholae multiplicentur – addatur: non sine facultate Generalis iuxta suam regulam 47.

Ingens numerus – declaretur: cui non satis esse possit unus magister.

Reg. 18 – Minus opportuna – dicatur, ut erat prius reg. 71: accuratioris methodi.

Dividatur grammatica in tres libros, cuique classi accomodatos. Videatur autem ad hoc grammatica flandrica.

Regula 19 et 20 – Fiant una tantum et addatur ut quando ingrediuntur ut magistri perpetui, notetur in libro novitiatus hac una de causa esse admissos, nec mutari posse inconsulto Generali.

Reg. 21 – Contrahatur; satis enim est dicere ut nemo eximatur.

Reg. 22 – Ponatur: conformius esse Constitutionibus ut post theologiam doceant.

Addatur ut erat prius: ut aetate vel moribus non leves sint.

Reg. 25 – Ut quisque etc. – ponatur ut erat prius: ne nostris quantum satis est librorum, desit. [5*r*]

Convertere non liceat, dicatur: nulla ratione liceat.

Amplificandae bibliothecae – addatur: collegii.

Redditum annuum – addatur: sive ex collegii bonis, sive aliunde.

Reg. 28 – Ponatur post primam.

De regulis rectoris

Reg. 2 – Quod si ob gymnasii etc. – cum sit in regulis provincialis, non repetendum.

Reg. 3 – Tollatur hinc et ponatur in regulis praefecti vel professoris.

---

[14] Nempe decretum seu ordinatio Patris Acquaviva praep. gen. mense iunio 1589 de admittendis scholasticis S.I. ad philosophiae et theologiae studium; quod decretum vide infra, p. 664 (Appendix – A).

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Reg. 5 – Deleatur.

Reg. 6 – Deleatur, et ponatur in principio vel in fine una regula, quae de omnibus huiusmodi rebus in universum hoc provinciali permittat.

Reg. 7 – Deleatur.

Reg. 8 – Bis aut ter in hebdomada – addatur: certo aliquo, puta vacationis, tempore.

Reg. 9 – Quod erat de praefationibus reg. 35, est bene relictum secundum omnes.

Reg. 10 – Satis est ut fiat academia pro iis qui sunt immediate docturi.

Reg. 11 – Ubi dicitur: dandus esse alter qui domi instituat rhetores – ponatur: id fieri posse sive cum eunt sive cum non eunt ad publicas scholas.

Reg. 12 – Ubi dicitur: mitius tentandum – dicatur: invitentur, suadeatur, vel alio modo.

Reg. 13 – Dicatur: dramata rarissime facienda iuxta regulas provincialis.

Episcopi, magistratus etc. – dicatur: praecipui aliqui viri.

Reg. 18 – Denuncietur – dicatur: interroget vel alio modo.

Reg. 21 – Ponatur quod erat in prima editione reg. 60 de concionibus templi. [5*v*]

De praefecto studiorum

Reg. 2 – Addatur ut librum studiorum habeat familiarem.

Reg. 3 – Dicatur clare ut quotannis materias assignatas absolvat.

Reg. 4 – Illa explicatio tollatur: qui argumentantes dirigat[15] etc.

Reg. 5 – Fiat distinctio inter habituros biennium et non habituros.

Reg. 6 – Quibus biennium non datur, singuli singulos actus particulares habeant iuxta materias a praefecto cum magistris distributas et generales 4^{0} anno[16]. De aliis peculiaris erit instructio[17].

Tollatur descriptio argumentantium; dicatur solum: quorum unus sit ut plurimum doctor.

Reg. 8 – Dicatur: Initio regulae: Praeter nostros aliqui etiam ad actus generales etc.

Reg. 12 – Idem multo cautius etc. Hoc videtur relinquendum omnibus; neque enim possunt vitari extrema.

In fine addatur aliquid de secreto.

Reg. 13 – Tollatur, quia est in regulis professoris casuum.

Reg. 14 – Accomodetur in hunc modum: praefectus studiorum et proprius magister semper examinent; addatur tertius a rectore eligendus, et duo a rectore eligendi vel professores, vel alii valde idonei, qui cum examinatoribus suffragium ferant scripto et secrete.

Reg. 15 – Addatur: theologiae auditoribus a praefecto generali assignandis.

Reg. 17 – Dicatur ut materiae cum tempore et secreto distribuantur examinatoribus.

Dicatur de tempore actuum philosophicorum.

Reg. 18 – Videatur an post hanc regulam aliquid distinctius dicendum sit de gradibus, ut in libro prius dicebatur. Et aliquid de cancellario.

Reg. 22 – Illud de patribus videtur tollendum.

Videatur, an alicubi forte reg. 5 poni debeat, ne ii qui defensuri sunt, per se invitent. [6*r*]

---

[15] Vide regulam 4 praef. stud. in textu D Rat. st. 1591 (*Stud. 3/b*, fasc. 5, doc. 3); et in Rat. st. 1599; MP V 374 reg. 6.

[16] Vide reg. 8 praef. st. in Rat. st. 1599; MP V 375.

[17] Vide in Rat. st. 1599: *Institutio eorum qui per biennium privato studio theologiam repetunt;* MP V 443-45.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

De vacationibus, de quibus habetur in ratione studiorum a regula provincialis 45 et 85[18]

Reg. 45 – Bene habet.

Reg. 46 – Bene habet.

Reg. 47 – Non est ad rem.

Reg. 48 – In fine addatur illa particula regulae 50: nec intra annum etc.[19]

Reg. 49 et 50 deleantur quia solum est mos Collegii Romani et aliquorum.

Reg. 51 – Contrahatur.

Reg. 52 – Bene habet, sed pro «singulis aestivis» dicatur: tribus aestivis[20].

Reg. 52 et 53 – Ab eo loco: «nec uspiam etc.» accomodentur ut in responsionibus ad Deputationem Italiae[21].

Reg. 85 – Videatur, an de sufficiendis magistris alibi dicendum, vel in regulis provincialis vel rectoris, ubi de benignitate erga magistros.

Reg. 86 – Contrahatur iuncta cum 45.a aut tollatur.

Reg. 87 – Bene habet, sed collocetur ubi melius videbitur, et illud «nequaquam prorogandae», cum dictum sit in generali, non repetatur.

Reg. 88 – Tollantur superflua.

Reg. 89 90 91 92 – Tollantur. [6*v*]

De praefecto studiorum inferiorum

Reg. 2 – Regulas habeat magistrorum – adde: et auditorum.

Reg. 3 – Contrahatur: nihil publice domi forisque.

Pag. 4 – Tollatur.

Reg. 6 – Tollatur.

Reg. 7 – Addendum quod erat reg. 12 antiquae editionis: efficiat etiam etc.[22]

Reg. 8 – Contrahatur in hunc modum: videat quo, qui et qua ratione etc.

Illud: contentionem dirimat, deleatur.

Reg. 11 – Bene habet, sed regulae academiae imprimantur in fine libri[23].

Reg. 12 – Tollatur illud: per bidellum.

Reg. 13 – In fine ponantur separatae *Leges praemiorum*[24].

§ primo in fine: ubi habetur plura – addatur: vel pauciora.

§ 8 – Dicatur aliquem ex iudicibus esse posse externum pro academiae more.

§ 9 – Ponatur casus: si pares omnino sint, praemium vel dividatur, vel geminetur, vel sorte detur.

§ 10 – Resignandis cartis adsit etiam praefectus generalis.

§ 11 – Praedicentur – dicendum esset: pronuncientur.

§ 12 – Tollantur ultima verba de dialogo exhibendo, et addatur unus § 13 quo a praemiis excludatur qui contra has leges fecerit.

---

[18] Vide regulas 45-53 et 85-92 provincialis in Rat. st. 1591; MP V 236–37 et 241–42.
[19] Vide reg. 50 provincialis in Rat. st. 1591; MP V 237.
[20] Vide *ibidem* reg. 52.
[21] «*Ordo vacationum*» a deputatione Italiae propositus; quem videsis supra, mon. 18 p. 136-37.
[22] Vide reg. 12 (Rat. st. 1591) in MP V 258.
[23] Quod factum est in Rat. st. 1599; vide MP V 448 et ss.
[24] *Leges praemiorum* (Rat. st. 1599) vide in MP V 414-16.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Reg. 14 – Privatis praemiolis – addatur: quae rector suppeditabit.

Reg. 15 – Dicatur ut erat prius: generalis solemnisque promotio.

Aliud vel plura ternaria examinantium addantur, si numerus exigat examinandorum.

Reg. 16 – *Leges scribendi ad examen*[25] in fine seorsim ponantur.

§ 10 – Satis sit una scriptio: ponatur disiunctive.

Reg. 24 – Externa – addatur quod ponebatur reg. 52 primae editionis, ut nullus sit deprecatori locus[26].

Reg. 26 – Alphabeti – addatur: vel doctrinae ordo servetur. [7*r*]

Addatur etiam quod dicebatur prius reg. 54 de grandioribus natu.

Addatur de prorsus inutilibus.

Reg. 27 – Non ponantur regulae praefecti atrii distinctae[27], sed omnes sint huius praefecti inferioris; in ultimo autem loco ponantur omnes regulae pertinentes ad mores, et addatur in fine: quando ob numerum praefecto secundo tertius adiungetur, ad illud pertinebunt regulae pertinentes ad mores a regula tali et deinceps.

Ponatur etiam: ubi non erunt studia superiora, huic praefecto studiorum inferiorum etiam talis et talis regula praefecti generalis servandae erunt.

Reg. 26 – Ex ultimis coniunctis – addatur: libros superiores providendos consulto praefecto generali.

Reg. 27 – Ubi nostris assignantur scamna separata – addatur: et aliis religiosis.

De praefecto atrii[28]

Reg. 2 – Omnino in examinandis novis discipulis subordinetur praefecto inferiori.

Ubi dicitur: examinatosque admittere – dicatur: venientes excipiat, examinatosque a praefecto classibus assignet aut ipse examinet de praefecti iudicio.

Reg. 5 coniungatur cum secunda, quia utrobique agitur de examine novorum discipulorum.

Reg. 6 – De obedientia rectori praestanda et constitutionibus observandis – non ponatur illud nomen: constitutionibus.

Reg. 8 – Prima pars huius regulae pertinet ad rectorem.

Illud de usu correctoris ponatur ut erat regula 62 primae editionis, ubi addatur: neminem inconsulto rectore dimittendum.

Reg. 13 – De privatis censoribus tollendum videtur omnium iudicio.

Ponatur in regulis rectoris: si provincialis det tertium praefectum atrii, ad illum pertinere regulas praefecti inferioris quae ad mores pertinent a 34 usque ad finem, et eas forte quae ad examen eorum qui de novo admittuntur iuxta directionem ordinarii praefecti a reg. 8 usque ad 11 inclusive[29]. [7*v*]

De regulis professoris Scripturae

Reg. 5 quae erat addita, omnium iudicio sublata.

Reg. 5 – «Esse defendat, nec alios literales addat etc.»[30] – reponatur ut erat reg. 5.

---

[25] Vide *Scribendi ad examen leges* (Rat. st. 1591) in MP V 413-14.
[26] Vide reg. 52 praef. stud. inf. (Rat. st. 1591) in MP V 265.
[27] In Rat. st. 1599 non apparent *Regulae praefecti atrii* distinctae.
[28] *Regulae praefecti atrii* distinctae habentur in textu ms. B et C Rat. st. 1591; vide *Stud. 3/b*, fasc. 3 et 4.
[29] Vide regulas praef. stud. inf. in textu C Rat. st. 1591; *Stud. 3/b*, fasc. 4, doc. 12.
[30] Vide reg. 5 prof. S. Scripturae in Rat. st. 1599; MP V 267.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Reg. 6 - Addatur ut erat prius reg. 7 de disertis verbis et cum disputant de dogmatibus[31].

Reg. 16 - Haec regula sic inchoetur: Praeter repetitiones domi semel in hebdomada et lectiones in refectorio interdum, prout rector ordinaverit, habendas, aliquoties in anno et[32].

Tolletur illud: omnibus professoribus et scholasticis ad audiendum convenientibus[33].

Reg. 18 et deinceps[34]: Ponantur seorsim communes omnibus magistris, in quibus reg. 20 de poenitentia et Eucharistia dicatur: frequenter obeunda.

De regulis professoris theologiae

Reg. prima - Ponatur decretum quintae congregationis generalis[35], ex quo siquae ad provincialem et praefectum et philosophum pertinent, suis quaeque locis dispertiantur.

Reg. 2 - Ubi vero tres erunt etc. - ponatur distinctius ut erat in prima editione reg. 3 pag. 110[36].

Addatur omnino reg. 5.a antiquae editionis pag. 112.

Reg. 5 - Ponatur omnino quod est sublatum ex reg. 11 veteris editionis.

Pag. 113 - Quod est initio huius regulae, ponatur in communibus sicut et reg. 6 et 7.

Reg. 7 - Stante hebraeo et Scriptura, quomodo possent fieri repetitiones?

Reg. 8 - Mutetur in hunc modum: uno mense vacetur penitus a lectionibus et, si libet, etiam a repetitionibus; reliquo vacationis tempore aliquid litterarium exercitium, quo repetantur aut praeteritae lectiones aut ea quae [8*r*] in S.to Thoma omissa erunt. - Hoc poni poterit in communibus.

Reg. 9 - Tollatur, quia solum in Collegio Romano est usus. - Pertinet ad communes.

Reg. 10 - Tollantur illa verba: quod si saepe sabbathi dies etc. - Pertinet ad communes.

Reg. 11 - Communes - dicatur: communes ac generales.

Ubi dicitur: duobus horis etc. - dicatur absolute: durentque mane et a prandio totum scholarum tempus.

Ubi dicitur: duo ex eodem scamno etc. - dicatur ut prius reg. 14: quot fuerint professores, totidem etc. pag. 120 sublato illo: ex eodem scamno.

Ubi dicitur ut ea ratione etc. - tollatur usque ad finem.

Reg. 12 - Initium huius regulae: Conclusiones hae etc. - tollatur usque ad verba: caeterum conclusiones omnes - et ponatur vel post decimam tertiam, vel ubi commodius maneat; et illud: quo inconsulto etc. - ponatur in regulis communibus magistrorum.

Reg. 14 - Tollatur illud: et quidem eo diligentius quo rudiores - et illud: quod tamen raro fiat - et illud: sic autem omnes instituat etc.

Reg. 15 - Addatur: rigorem formae non minus servandum esse quam in philosophia.

Reponatur quod ablatum erat ex reg. 61 pag. 125[37] ut se invitent praeceptores; et quod erat ibidem in fine: si quid denique etc. - mutando illud «celebriores» in «frequentiores et ferventiores».

Catalogus[38] pag. 126 - Videatur, an sit reficiendus. [8*v*]

---

[31] Vide *ibidem* reg. 7.
[32] Vide reg. 17 prof. S. Scripturae in textu D Rat. st. 1591; in *Stud. 3/b*, fasc. 5, doc. 5.
[33] Vide reg. 16 prof. S. Scripturae in textu C Rat. st. 1591; *Stud. 3/b*, fasc. 4, doc. 5.
[34] Vide *ibidem* reg. 18-20.
[35] Decretum 55 congr. gen. V (1594) de delectu opinionum vide infra, mon. 39.
[36] Vide MP V 269.
[37] Vide MP V 275.
[38] *Catalogus quaestionum quae a theologo professore tractandae non sunt* ... ; vide MP V 275-76.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

De regulis professoris casuum

Reg. 2 – In divisione uni tribuantur sacramenta, censurae, hominum status, alteri decalogus, ubi in 6º praecepto de contractibus.

Addantur aliqua: [sic pro 7º] verbi gratia quae sint minoris momenti ex reg. 4 antiqua.

Reg. 4 – Initium ponatur in communibus; reliquum coniungatur cum 3.a.

In regulis communibus ponatur, ut allegationes videantur.

Reg. 6 – De repetitionibus ponatur in regulis communibus.

Reg. 8 – Pertinet ad provincialem.

Reg. – Dicatur ut singuli apud singulos auctores videant casum iuxta librorum factam initio distributionem.

Tres interrogentur praemoniti.

Praecipuorum casuum resolutio notetur.

Non immorandum nimis in una materia.

De regulis professoris philosophiae

Reg. 2 – De Summulis[39] non expedit liberum relinquere, sed dicatur iuxta praescriptum provincialis.

Ponatur: in fine primi anni de tractatu scientiae.

«Plenam de universalibus cognitionem differant ad metaphysicam». Imo reponantur omnia quoad substantiam quae prius dicebantur.

Ponantur, ubi ordo postulabit, ea quae sunt in decreto congregationis quintae ad philosophos spectantia[40]. [9*r*]

De regulis communibus superiorum magistrorum

Reg. 5 – Tollatur initium regulae usque ad verba: in iis in quibus liberum est[41].

Reg. 8 – Ponatur ut professores interdum remittant ad libros impressos.

De regulis adiutoris magistri

In titulo addatur: seu bidelli[42].

Reg. 2 – Tollatur finis: ut si quando etc.

Reg. 4 – Ubi dicitur: feria sexta – ponatur: pridie quam sit disputandum.

Reg. 5 – Aliquando delinquere etc. – dicatur: Si notaverit.

Deest in his regulis de horologio et admonendo praeceptore elapso tempore, de admonendis argumentantibus ut accedant, de portis, ut tempestive aperiantur, de locis iis distribuendis qui sunt invitati, de ornanda classe in actibus.

De regulis auditorum

Reg. 8 – Tollatur illud: ne domo ante scholarum signum etc.[43]

Reg. 10 – Tollatur illud: ne aliis munuscula schedasve mittant.

---

[39] De Summulis Logicae cf. supra, adn. 12.
[40] De hoc decreto congr. gen. V vide supra, adn. 35.
[41] Vide reg. 5 comm. prof. sup. facultatum in textu B Rat. st. 1591; *Stud. 3/b*, fasc. 3, doc. 4.
[42] Vide in Rat. st. 1599; MP V 445.
[43] Vide reg. 8 externorum auditorum in textu C Rat. st. 1591; *Stud. 3/b*, fasc. 4, doc. 24.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Reg. 12 – Tollatur: neque vero eiusmodi libros etc.

Reg. 13 – Tollatur illud: neque ad singulare et inusitatum audiendum seu visendum eant.

Reg. 14 – Pro «caelitibus» reponatur «sancti». [9*v*]

De regulis communibus professoribus classium inferiorum

Reg. 4 – Ad concionem hortetur – dicatur: mittat.

Reg. 5 – Dicatur expresse de ediscenda et recitanda doctrina, ut ante in libro pag. 322[44].

Ediscatur in classibus grammaticae, in aliis vero si sit opus.

Non dicatur: ultima sabbathi semihora, sed: per semihoram feria 6.a aut sabbatho[45].

Reg. 23 – Theses proponente – dicatur: dubia.

Citra dialecticum morem – ponatur: more humaniorum studiorum etc.

Reg. 33 – De alloquendis parentibus discipulorum non detur tanta libertas. Dicatur: Si videatur necesse, et proponatur rectori ut aliquem vel praefectum mittat.

Tollantur illae rationes: Societati conciliat etc.

Reg. 35 – Scholam non ingrediatur etc. – accomodetur aliquo modo ut omnis tollatur suspicio; et aliquid addatur ex libro reg. 91 pag. 217[46].

Reg. 16 – Non praecipiatur ut singulis diebus videat omnium scriptiones, sed dicatur: optandum esse ut omnes, saltem videndas quam plurimas.

Reg. 13 – Duabus horis in rhetorica – addatur: minimum.

Liberum erit etc. – addatur: iuxta provincialis praescriptum, et constantia servetur. [10*r*]

De regulis professoris rhetoricae

Reg. 2 – Die vacationis etc.[47] – ponatur ut erat in libro.

Reg. 6 – Ubi extremo anno permittitur lectio plus eruditionis habentibus, dicatur expresse orationem nunquam esse omittendam, sed hanc lectionem praeceptis succedere.

Reg. 13 – In aula declamatio etc. – ponatur: prius oratio et carmen, postremo loco declamatio.

Reg. 16 – Si seorsim et privatim nostri exercentur, dicatur: magistrum debere eos instituere prout in his regulis dictum est; praeterea vero etc.

De regulis professoris humanitatis

Reg. prima – Illustrium poetarum – addatur: antiquorum.

Reg. 2 – Ponatur in communibus quid agendum sit in sabbatho, vel vacatione dies aliquis festus inciderit, exercitationes videlicet illas vel omittendas vel retrahendas.

De exhortatione dicatur clare et non alligetur sabbatho in communibus regulis.

De regulis professoris primae

Reg. 2 – Sesquihora pomeridiana non ex aequo graecis dividatur, sed concedetur paulo plus quam semihora, in secunda semihora, in tertia paulo minus quam semihora. [10*v*]

---

[44] Vide MP V 293 reg. 69 § 12.
[45] Vide reg. 4 reg. com. Rat. st. 1599; MP V 416-17.
[46] Reg. 91 vide MP V 295.
[47] Vide in Rat. st. 1599; MP V 425.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

De regulis secundae classis grammaticae
De regulis tertiae classis

Reg. 2 – De gradu dicatur: prima pars incipit a declinationibus, coniugationibus etc. usque ad communem verborum constructionem[48]. subiungatur: in hac autem classe duo ordines institui poterunt: primus continet declinationes, coniugationes, concordias etc. 2° vero etc.

Pensum graecum dividatur in duos ordines sicut latinum.

De regulis academiae

Declarare initio quid sit academia[49].

Reg. 2 – Tollatur: de congregatione – sed dicatur: eo ipso quod sunt ex congregatione, admitti in academiam.

Reg. 3 – Tollatur totum de academia.

32

P. PHILIPPUS RINALDI S.I.
QUAE STATUIT P. GENERALIS
QUANDO LIBER CORAM SUA PATERNITATE LECTUS EST
Anno 1598

TEXTUS: *Stud. 3/b*, fasc. 6, doc. 17; autographum.

Quae statuit P. Generalis quando liber coram Sua Paternitate lectus est

Ex regulis provincialis

Reg. 7 – Ubi dicitur: cursum theologiae quadriennio absolvi curet a duobus vel tribus ordinariis professoribus – dicatur: a duobus vel si omnino aliter commode fieri non posset[1].

Reg. 14 – Tollatur illud: quem sacrum librum latine exponit, eundem graece interpretetur.

Item, non dicatur absolute: sit linguarum peritus graecae, chaldaicae, syriacae, sed optandum esset[2].

Reg. 15 – Ubi dicitur: pro lingua hebrea iuvandos privata academia – addatur: saltem in vacationibus.

Reg. 17 – Ubi dicitur de biennio rhetoricae – addatur: nisi ratio aetatis aut aptitudinis aut aliquid aliud obstare in Domino iudicetur[3].

---

[48] Vide reg. primam prof. 3.ae cl. gram. in Rat. st. 1599; MP V 439.
[49] Vide primam regularum academiae in Rat. st. 1599; MP V 448.
[1] Vide reg. 9 provincialis in Rat. st. 1599 et app. crit.; MP V 358.
[2] Vide reg. 7 provincialis *ibidem*.
[3] Vide reg. 18 *ibidem*. p. 359.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Reg. 18 – Ubi dicitur ut examini logicorum intersit provincialis – adde: si possit.

Reg. 21 – Non potest fieri ut unus tantum sit ordo in una classe.

Reg. 22 – Satis excultus – dicatur: non omnino expers vel: quantum satis est.

Reg. 25 – Non videtur de magistris perpetuis adnotandum in libro magistri novitiorum; satis est si in libro provincialis.

Ubi dictur: ne removeantur sine licentia Generalis – dicatur: sine gravi causa et consultatione[4].

Reg. 26 – Durum est neminem eximere; imo est decretum pro Collegio Romano quod debet hic inseri.

Reg. 27 – Quoad absolvenda studia ante magisterium[5], praxis hactenus contraria fuit et multae rationes contrarium suadent.

Reg. 30 – Videantur quae responsa sunt de vacationibus.

Ex regulis rectoris

Reg. prima – Tollatur illud: potiores officii sui partes – dici potest: post religiosarum ac solidarum virtutum curam quae praecipua esse debet, illud maxime etc.

Ibidem: non placet illud: salva pietate.

Reg. 2 – Non placet illud: quanto plus potest – dicatur: omnem det illi potestatem quae ad rectam sui officii administrationem pertinere possunt.

Reg. 5 – Ubi dicitur: excipiendum a latine loquendo tempus recreationis, si rectori videbitur – dicatur potius: nisi forte in aliquibus regionibus provinciali videretur, illud suaviter et sine difficultate fieri posse[6].

Reg. 5 – Videatur, an tollendum de prosa et paradoxis etc.

Reg. 10 – Declaretur illud: rarissime – et addatur de scurrilibus intermediis levibus, indecentibus, ineptis vitandis.

Reg. 11 – Dum se comparant ad theatrum – dicatur: dum ad huiusmodi actiones se comparant.

Reg. 17 – Praeceptorum conservet hilaritatem – dicatur: religiosa recreatione et consolatione illorum foveat interdum alacritatem.

Ex regulis praefecti studiorum

Reg. 3 – Praecipue commendetur regula de doctrina S. Thomae et de delectu opinionum[7]. Addaturque ut in eo praesertim invigilet quando conclusiones sunt imprimendae.

Reg. 10 – Conclusiones confirmentur scholastico more, non tamen barbare.

Ponatur alicubi: ne nostri qui defensuri sunt, per se invitent.

---

[4] Vide reg. 26 *ibidem* p. 363.
[5] De magisterii tempore vide reg. 28 *ibidem* p. 364.
[6] De linguae latinae usu vide reg. 8 rectoris *ibidem* p. 370.
[7] Vide reg. 4 praef. stud. sup. in Rat. st. 1599 et app. crit.; MP V 374.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

33

ACTA CONGREGATIONUM PROVINCIALIUM DE STUDIIS[1]

Anno 1581

Provincia romana

TEXTUS: 1. *Congr. 95*, f. 28*r-v*; regestum coaevum postulatorum una cum Patris Generalis responsis. — 2. *Congr. 94*, f. 27*v*–28*v* (*prius* 40-42); apographum coaevum textus primi. — 3. *Congr. 96*, f. 16*r*; exemplum recentiore tempore confectum.

SUMMARIUM: *De regulis, recenter editis, examinandis et aliis, ut studiorum, praeparandis.*

... 4. Ut regulae novae in lucem editae[2] examinentur a congregatione generali atque confirmentur; quae autem supersunt faciendae, ut secretarii, studiorum et reliquae, committantur P. Praeposito et assistentibus.

Ad quartum: Regulae novae iam recognitae sunt auctoritate congregationis et quam primum edentur in lucem. Reliquis conficiendis datur opera ...

Provincia neapolitana

TEXTUS: 1. *Congr. 95*, f. 31*r*-32*v* (*prius* 40-41); regestum coaevum petitionum una cum Patris Generalis responsis. — 2. *Congr. 94* I, f. 29*v*–31*v* (*prius* 44-48); apographum coaevum textus primi.

SUMMARIUM: *De opinionibus in philosophia et theologia a nostris tenendis.*

... 18. Cupit congregatio provincialis ut decernat congregatio generalis, quid circa opiniones tam philosophicas quam theologicas, quas determinavit R.P. Franciscus Borgia[3], in posterum sit a nostris tenendum.

Ad decimum octavum: Iam paratur tota ratio studiorum, in qua praescribetur, quid circa eas opiniones tenendum sit. Interim tamen brevi mittetur instructio provincialibus, quae praxim circa doctrinae et opinionum unitatem ac soliditatem doceat ...[4]

Provincia sicula

TEXTUS: 1. *Congr. 95*, f. 29*r*-30*v* (*prius* 38-39); regestum petitionum coaevum una cum Patris Generalis responsis. — 2. *Congr. 94* I, f. 28*v*-29*v* (*prius* 42-44); apographum coaevum textus primi.

SUMMARIUM: *Ordinationes circa studia petuntur.*

... 4. Quoniam desiderari videntur ordinationes aliquot circa studia litterarum tam artium et theologiae, quam humaniorum litterarum; et quia inductus videtur usus legendi

---

[1] Ex actis congregationum generalium et provincialium (quae ante 1580 celebratae sunt) haud pauca quae res paedagogicas spectant, iam in lucem emisimus; vide MP III mon. 138–49 (1558–1571) p. 3–55; et MP IV mon. 28-37 (1572–1579) p. 219–313.

[2] *Regulae Societatis Iesu* conscriptae sunt Romae anno 1577 et typis impressae anno 1580; cf. POLGÁR, *Bibliographie* ... 31; in AHSI 33 (1964) 94 n. 31.

[3] *Decretum de opinionibus in philosophia et theologia tenendis* (1565); vide in MP III 382–85.

[4] Vide instructionem Patris Acquaviva ea de re anno 1582 datam: *Quaedam de ratione studiorum in genere;* MP VI 25–26.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

dictando qui non satis ab omnibus probatur, ob id congregatio provincialis rogat et huiusmodi ordinationes dari, et ut generalis congregatio videat, si huiusmodi legendi modus expedire in posterum iudicetur[5].

Ad quartum: Iam paratur formula studiorum ...

Provincia veneta

TEXTUS: l. *Congr. 95*, f. 25*r-v* (*prius* 33); regestum petitionum coaevum una cum Patris Generalis responsis. — 2. *Congr. 94* I, f. 25*r*-26*v* (*prius* 35-37); apographum coaevum textus primi.

SUMMARIUM: *l. Libertas professorum coarctanda. – 2. Studia humaniora melius a nostris promovenda.*

... [1] 2. Cum praecipiatur VIII P. Constitutionum cap. 1 in declarationibus littera K[6], ut nostri qui literis operam dant, eam doctrinam sequantur, quae optima a Societate fuerit iudicata, perutile videretur iudicium huiusmodi fieri, ne tantam magistri nostri libertatem haberent, ut quascunque volunt opiniones doceant et sequantur, praesertim in studiis theologiae ac philosophiae. Placuit fere omnibus.

Ad secundum: Placuit studium congregationis in hac parte, et iam patres ad hoc deputati, et ad reliqua quae ad rationem studiorum pertinent conficienda, huic negotio diligenter incumbunt[7].

[2] 6. An aliqua ratio ineunda sit, quo studia Societatis, praesertim vero humaniorum literarum quae paulatim deficiunt, in dies magis ac magis promoveantur. Excogitandam et petendam esse omnes dixerunt.

Ad sextum: Iam curatur, et interim provinciali providendum ut servet ea quae in suis regulis circa haec praescribuntur ...[8]

Ex monitis Patris Possevino[9] congregationi quartae traditis

TEXTUS: *Congr. 20b*, f. 253*r*–57*v* (*prius* 85-89); apographum coaevum.

... Quarto – Numquid in studiis litterarum vel superiorum vel inferiorum et humaniorum aliquid damni Societas acceperit?[10] Nam et huc pertinet id quod scholae aliquae in Italia alicubi patiuntur; in quarum aliquibus, ut dici poterit, cum sexcenti et octingenti solerent edoceri, quo tempore minor erat Societas, nunc vix trecenti sunt.

Quinto – Quid causae sit, quod fere in maiore parte collegiorum Italiae nostri, si non omnino ociantur, saltem plus efficere possent ...[11]

---

[5] De modo legendi theologiam dictando vide cap. III in Rat. stud. 1586 (MP V 170–74); et reg. 18–22 prof. theol. in Rat. stud. 1591 (MP V 271).

[6] Vide MI *Const.* III 224.

[7] Vide *Quae doctores Collegii Romani responderunt circa rationem docendi theologiam ad vitandas novas opiniones et quaestiones* (1582); MP VI 3–11.

[8] Vide Regulae praepositi provincialis et rectoris de literarum studiis (1580); MP IV 18–23.

[9] Antonius Possevino S.I. (1533–1611) italus mantuanus; cf. *Encicl. Catt.* IX 1836–37; LUKÁCS, *Die nordischen päpstlichen Seminarien und Possevino (1577–1587)*; in AHSI 24 (1955) 33–94.

[10] Vide secundum postulatum provinciae venetae (1581); superius, mon. 33.

[11] De otio quod est «malorum omnium origo» (*Const.* P. III c. 1 n. 6; MI *Const.* III 79) vitando lege *Instructio ad occupationes varias, in quibus sacerdotes operarii Societatis cum fructu exerceri et tempus utiliter collocare possunt ...* ; in *Institutum S.I.* III 350–52.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Provincia Aragoniae

TEXTUS: 1. *Congr. 95*, f. 37*r*-38*v* (*prius* 46-47); regestum petitionum coaevum una cum Patris Generalis responsis. — 2. *Congr. 94* I, f. 35*v*-36*r* (*prius* 56-57); apographum coaevum textus primi.
SUMMARIUM: *Ut modus legendi theologiam praescribatur.*

... 1. Ut praescribatur modus aliquis legendi theologiam, quo scholastici tempore illis praescripto audiant quae potissima sunt et magis cognitu necessaria.
Ad primum: Iam incumbitur in hanc rem ...[12]

Provincia baetica

TEXTUS: *Congr. 95*, f. 57*r*-59*r* (*prius* 64-66); regestum petitionum coaevum una cum Patris Generalis responsis. — 2. *Congr. 94* I, f. 53*r*-54*v* (*prius* 91-94); apographum coaevum textus primi.
SUMMARIUM: *Ut Colloquia Vives legi possint.*

... 2. Pídese licencia para leer los Colloquios de Luis Vives, por aver muchos años que no se lee, y ser útiles.
Rp.: Puédense permitir ...[13]

Provincia Sardiniae

TEXTUS: *Congr. 95*, f. 64*r-v* (*prius* 71); regestum petitionum coaevum una cum Patris Generalis responsis. — 2. *Congr. 94* 157*v*-58*r* (*prius* 100-01); apographum coaevum textus primi.
SUMMARIUM: *Occasione conclusionis cursus philosophiae prohibeantur nimiae celebrationes.*

... 6. Propónese a N. P. mande quitar lo que se ha introduzido en Caller y Sacer, scilicet que, en acabando los cursos de philosophía, hazer regoçijos de arcabuçes y música. Parece que se pueden acabar los cursos con sola lectión y conclusiones.
Rp.: Quítese el abuso de los arcabuzes y fiestas, bastando tener conclusiones o alguna oración o cosa semejante, que sea literaria ...

Provincia mexicana

[Textum videas in *Mon. Mex.* IV 664–84]
SUMMARIUM: *1. Ut missionarii linguam indigenam addiscere teneantur. – 2. Ut domus convictorum foveantur. – 3. Ut eadem grammatica latina in omnibus provinciae collegiis adhibeatur. – 4. Ut lectio casuum conscientiae instituatur in collegio mexicano.*

Provincia peruana

[Textum videsis in *Mon. Per.* III 341–50]
SUMMARIUM: *1. Utrum admittantur in Societatem ii qui mixtitii vocantur. – 2. Idem quaeritur de iis qui crioli dicuntur. – 3. Ut domus convictorum S. Martini a S.I. efficaciter iuvetur. – 4. Ut mittantur socii qui scholis praeesse possint. – 5. Ut in provincia instituatur seminarium praeceptorum.*

---

[12] Vide supra, adn. 7.
[13] *Colloquia, sive linguae latinae exercitatio* initio Societatis inter libros prohibitos recensebantur; cf. MP I (Index).

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Provincia Germaniae Inferioris

TEXTUS: 1. *Congr. 95*, f. 7*r-v* (*prius* 12); regestum petitionum coaevum una cum Patris Generalis responsis. — 2. *Congr. 94* I, f. 12*v*-13*v* (*prius* 10-12); apographum coaevum textus prioris.

SUMMARIUM: *Convivia in promotionibus ne fiant apud nostros.*

... Extra acta congregationis privatim quaesitum est a R.P.N. Generali, quid de conviviis in promotionibus duacensibus?[14]

Resp.: Convivia quas in promotione saecularium studentium fieri solent in collegio nostro, amplius apud nos ne fiant, nec nostri ea curent, nec in illis sint convivae; poterunt autem fieri in ipsorum studentium hospitiis vel alibi.

Provincia Aquitaniae

TEXTUS: 1. *Congr. 95*, f. 2*r*-6*r* (*prius* 1-6); regestum petitionum coaevum una cum Patris Generalis responsis. — 2. *Congr. 94* I, f. 8*r*-12*v* (*prius* 1-10); apographum coaevum textus prioris.

SUMMARIUM: *1. In ordine studiorum conscribendo ratio habeatur consuetudinum gallicarum. — 2. De cursu philosophiae biennio absolvendo. — 3. De usu dictandi in philosophia et theologia.*

... [1] 9. Censuit etiam congregatio rogandum R.P. Generalem, ut in scribenda forma studiorum et totius rei literariae pro tota Societate, meminerit gallicae consuetudinis, placeatque Suae Paternitati in consilium adhibere ea de re unum aut plures eorum qui gallicam consuetudinem norunt.

Ad nonum: Ubi fuerint hic aliqua disposita circa rationem studiorum, quae iam curantur, mittentur ad omnes provincias ut singulae dicant si quid occurrat ... [3*r*] ...

[2] 13. Quaerendum item a P. N. an Turnoni absolvi possit cursus philosophiae biennio propter rationes, quae seorsim scriptae feruntur.

Ad decimum tertium: In ratione studiorum statuetur ratio communis legendi cursum[15]. Si quid autem sit pro turnonensi collegio immutandum, tunc perpensis rationibus videbitur. Interdum nihil immutetur ... [6*r*]

[3] Utrum reponenda sit dictatio in classe philosophiae et theologiae[16], quam sustulit rector post discessum provincialis.

Responsio: Remittitur provinciali, auditis consultoribus, ut statuat interim quod ibi utilius videbitur ...

Provincia Poloniae

TEXTUS: 1. *Congr. 95*, f. 12-20*v* (*prius* 12-28); regestum petitionum coaevum una cum Patris Generalis responsis. — 2. *Congr. 94* I, f. 17*r*-23*r* (*prius* 19-31); apographum coaevum textus prioris.

SUMMARIUM: *1. Petitur ordo studiorum. – 2. De libris qui a nostris de collegiis in collegia circumferuntur. – 3. Utrum permittenda sit schola eorum qui elementa legendi et scribendi addiscunt?*

... [1] 22. Videbatur congregationi rogandum esse ut inter alias curas, etiam huius meminisse velit ut tandem aliquando ex Urbe prodeat certa aliqua studiorum ratio, quantum possibile erit, toti Societati communis.

---

[14] De conviviis huiusmodi cf. *Const.* P. IV cap. 15 § 4 et F. Vide etiam responsum Patris Visitatoris provinciae Aquitaniae (1576); MP IV 395.

[15] De cursu philosophiae triennio absolvendo cf. MP V 95 279 359 397.

[16] De modo legendi dictando in philosophia et theologia vide supra, adn. 5.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Ad vigesimum secundum: Iam facta est deputatio[17], et patres incumbunt in hanc rem. [et fol. 15*v*] Ad vigesimum secundum: Iam multa sunt ex provinciis allata quae ad rationem studiorum pertinent. Curabitur ut ea examinentur et petitioni huic quam et aliae provinciae fecerunt, satisfiat.

[2] 23. Cum saepe animadversum sit fratres nostros libros varios impressos de collegiis in collegia et ex una provincia in alias circumferre, ut, si omnino proprios illos sibi vendicare non audent, videantur tamen specie quadam proprietatis erga illos affici; ii potissimum qui vel suis vel aliunde emendicatis pecuniis libros tales coemunt et usu quodam tantum non sibi proprios ascribunt; visum est omnibus R. P. N. proponendum esse ut consideret, num expediat decreto aliquo statuere, quos libros impressos nostri de collegiis in collegia circumferre possint[18].

Ad vigesimum tertium: Omnino tollantur huiusmodi abusus qui paupertati repugnant. Poterit tamen concedi ut secum ferant nostri praeter breviarium vel officium B. Virginis, Sacra Biblia, Ioannis Gersonis[19] meditationes et similem aliquem alium libellum spiritualem ... [19*r*] ...

[3] 2. An abecedarii et qui adhuc nesciunt legere, sint ad scholas nostras admittendi[20] [Claudiopoli in Transylvania]?

Ad secundum: Abecedariorum cura omnino videtur suscipienda, cum nulli sint illic catholici magistri. Declarandum tamen est, nos onus hoc assumere, donec sint qui id praestare possint ex indigenis. Suggerat autem P. Visitator Regi ut aliquot alumnos ibi ali curet, qui huiusmodi scholis infimis praefici possint, propter penuriam operariorum illius linguae in Societate[21] ...

34

DECRETA CONGREGATIONIS GENERALIS QUARTAE DE RE PAEDAGOGICA[1]

Anno 1581

TEXTUS: 1. *Congr. 20/b*, f. 258*r*–67*v* (*prius* 1-10); conceptus autographus Patris L. Maggio congr. gen. secretarii. — 2. *Congr. 1*, f. 100*r*–30*v*; originale a P. Maggio subscriptum et sigillo Societatis munitum. — 3. *Congr. 8*, f.199*r*–235*v*, apographum coaevum.

EDITIO: *Institutum S.I.*, II 246–62.

SUMMARIUM: *1. Interrogatorium ad inquirendum, quis aptissimus videatur ad officium praepositi generalis. — 2. Optandum ut a convictorum cura Societas liberetur. — 3. Deputantur qui rationem studiorum conficiant.*

Decreta quartae congregationis generalis ...

... [1] 12. – An credatur esse talis [futurus praepositus generalis] qui maiorem animum adhibiturus sit ad promotionem spiritus Societatis quam collegiorum, et maxime exiguo-

---

[17] De hac deputatione cf. infra, mon. 34.

[18] Cf. ordinationes Patris Acquaviva ea de re in *Institutum S.I.* III 269 n. 15, et 343 n. 8.

[19] Libellus *De imitatione Christi*; eius auctor eo tempore putabatur Ioannes Gerson, universitatis parisiensis cancellarius; cf. *Encicl. Catt.* VI 1644–51.

[20] Cf. *Const.* P. IV c. 12 lit. C; MP I 285.

[21] De schola abecedariorum in collegio claudiopolitano (Transylvania) nullo modo relinquenda cf. MP IV 403.

[1] «Die 1 augusti 1580 suprema fuit P. Everardo Mercuriano generali ... Congregatio generalis coepta est 7 februarii 1581, eiusdemque mensis 19 P. Claudius Aquaviva praepositus generalis dictus. Congregatio vero terminum habuit 22 aprilis eiusdem» *Institutum* II 246.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

rum, et aliorum onerum multiplicationem, quae non sine maximo virium Societatis et religiosae eiusdem disciplinae studiorumque detrimento admittuntur et suscipiuntur[2].

13. An speretur futurus solicitus in suo munere ut diligentissime negotia omnia quae ad ipsius officium pertinent, ita expediat, ut nulla in Societate de illo merito possit esse querela; solicitus etiam boni studiorum progressus, beneque erga litterarum studia affectus ...

... [2] 18 [13] – Propter ingentem fructum et penuriam fidelium paedagogorum et alias utilitates quae ex ea occupatione videntur sequi, flagitatum est ut in partibus septemtrionalibus nostri habeant convictores et eorum curam gerant; ea tamen lege ut res nummaria oeconomo tradatur et non sollicitentur adolescentes ad institutum nostrum, nec admittantur invitis parentibus[3]. Et iudicatum[a] a congregatione fuit, valde optandum esse ut Societas, quoad fieri poterit, eiusmodi oneribus liberetur, atque ideo P. Generalis prudentiae commisit, ut pro ratione regionum ac personarum expendat, quid in hac re ad maius Dei obsequium et commune Societatis bonum maxime expediat[a4].

... [3] 36 [31] – Postea P. Generalis deputavit ad conficiendam formulam studiorum sequentes patres, videlicet: P. Petrum Fonsecam, P. Franciscum Costerum, P. Nicolaum Clerum, P. Sebastianum Morales, P. Franciscum Adornum, P. Alfonsum Dezam, P. Ioannem Maldonatum, P. Achillem Galiardum, P. Iacobum Acostam, P. Franciscum Riberam, P. Aegidium Gonzalez, P. Benedictum Sardum[5] ...

[a] Et iudicatum ... expediat] Et quia sancta res et salutaris est bona iuventutis educatio, et ab Instituto Societatis minime aliena, congregatio P. Generalis arbitrio ac prudentiae totam hanc curam admittendi convictores qui per nostros gubernentur, et circumstantiarum, modi, temporis, regionum arbitrio ac prudentiae P. Generalis commendabit, qui in omnibus maius Dei obsequium spectabit *t1*.

35

ACTA CONGREGATIONUM PROVINCIALIUM DE STUDIIS
Anno 1584

Provincia Romana

TEXTUS: 1. *Congr. 94* I, f. 131*r*-32*v* (*prius* 245-48); regestum petitionum coaevum una cum Patris Generalis responsis. — 2. *Congr. 95*, f. 213*r-v* (*prius* 29-30); apographum coaevum nonnullarum petitionum. — 3. *Congr. 98*, f. 16*r-v*; apographum coaevum textus secundi. — 4. *Congr. 96*, f. 17*r*-18*v*; apographum tempore recentiori confectum.

SUMMARIUM: *1. Ut tollantur excessus circa cantum in templis collegiorum et seminariorum. – 2. Praescribatur aliquod certi circa resolutionem casuum difficiliorum ut de cambiis etc. – 3. Ne fiant academiae earum facultatum quae in nostris scholis non docentur.*

... [1] 2. Visum est etiam maiori parti proponendum esse R.N. Generali ut tollerentur excessus quos constabat fieri in cantu in ecclesiis aliquorum collegiorum et seminariorum, et nominatim hi: primo in ipso genere modulationis quod aliquando continet levitatem, ali-

[2] P. Acquaviva anno 1585, provinciae siculae respondens, confessus est: «Nos brevi hoc tempore susceptae gubernationis ad sexaginta oblata collegia respuimus» ARSI, *Congr. 95*, f. 253*r*.

[3] De qua re cf. MP I 335, MP II 65 et MP V 227 n. 6.

[4] Vide decretum congregationis generalis primae (1558) de acceptatione domorum convictorum; quae ex parte Societatis «non exiguo cum onere» fieri dicuntur; vide MP III 7 n. 47 [126].

[5] Cf. FARRELL, *The Jesuit Code* ... p. 223 et ss.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

quando etiam convenit cum turpibus cantionibus; 2º in instrumentis musicis quae contra adhibentur ad voces; 3º in tot externis cantoribus; 4º in choris qui sunt distincti, interdum bini, saepe etiam terni.

Responsio: Provideat provincialis omnino et curet efficaciter ut excessus tollantur ...

[2] 6. Item ut colligantur aliqui casus difficiliores, quales sunt de cambiis, montibus etc. quod olim coeptum fuerat; et accepta informatione a mercatoribus vel ab aliis peritis, praescribatur aliquid certi in eorum resolutione a nostris sequendum.

Responsio: Placet iudicium congregationis. Curet etiam provincialis ut magistri Collegii Romani colligant aliquos ex huiusmodi casibus et ad nos mittant ... [132*r*] ...

[3] 10. In quibusdam collegiis aliquae academiae introductae sunt, in quibus agitur de iis quae non faciunt ad finem collegiorum; cuiusmodi sunt de iure civili et similibus, politiae etiam quaedam et praecedentiae, et multa alia eiusmodi quae vel non decent religiosas domos vel non possunt continuari, quia non semper inveniuntur inter nostros qui illis praeesse possint. Quare petit congregatio ut P. N. tam his academiis sive congregationibus, quam earum exercitationibus aliquam formam et modum praescribat.

Responsio: Quod ad regulas et constitutiones congregationum attinet, curetur ne sint diversa ab iis quae habentur in regulis congregationis primariae romanae[1]. In academiarum vero exercitationibus facultates illae non attingantur quae in nostris scholis non docentur. Neque huiusmodi politiae permittantur, sed ita omnia ad modestiam quandam et piam rationem componantur ut et litterarum studia et spiritualem profectum iuxta Societatis finem et modum promovere possint ...

Provincia Mediolanensis

TEXTUS: 1. *Congr. 95*, f. 187*r*-88*r* (*prius* 206-07); regestum petitionum coaevum una cum Patris Generalis responsis. — 2. *Congr. 94* I, f. 122*v*-23*r* (*prius* 228-29); apographum coaevum textus prioris.

SUMMARIUM: *Adhibeatur remedium detrimento ex crebra magistrorum inferiorum classium mutatione orto.*

... 1. Quaesitum est, an proponendum sit a congregatione N. P. Generali ut ineatur aliquod remedium circa mutationem magistrorum inferiorum classium[2], cum ex ea perturbatio oriatur cum scholarium detrimento et civium aliqua offensione. Et visum est maiori parti esse proponendum.

Responsio: Curet Pater Provincialis ut ii constituantur ad docendum qui possint diutius in eo munere perseverare. Curandum etiam diligenter ut aliqui in Societate admittantur qui idonei esse possint et longo tempore in eo Societatem iuvare ...[3]

Provincia neapolitana

TEXTUS: 1. *Congr. 95*, f. 189*r*-96*r* et 252*r* (*prius* 208-15 et 217); regestum petitionum coaevum una cum Patris Generalis responsis. — 2. *Congr. 94* I, f. 123*v*-30*v* (*prius* 230-44); apographum coaevum textus prioris. — 3. *Congr. 98*, f. 10*r*-15*r* ; apographum coaevum nonnullarum petitionum.

SUMMARIUM: *1. Ut collegia solum sibi sufficientia et Societati utilia admittantur. - 2. De lectione casuum conscientiae.*

---

[1] Regulae congregationis B. Mariae V., in Collegio Romano erectae, conscriptae sunt annis 1574 et 1587; quas videsis in MULLAN, *History of the Prima Primaria* 310–20 et 325–40.

[2] De crebra magistrorum mutatione vide MP V 118 n. 3.

[3] De magistris perpetuis constituendis vide *ibidem* n. 4.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

... 1. Cum sicut ex P. Procuratore P. V. intelliget, forma accipiendorum collegiorum R.P. Laínez aliquot habeat difficultates[4], petit congregatio ut R. P. V. in ea re collegiis provideat.

Responsio: Difficultates formulae plane novimus; curabimus autem quantum in nobis erit, ne collegia ulla acceptentur quae non sint et sibi sufficientia et Societati utilia[5]; acceptis vero ut prospiciatur ...

... [2] In regulas provincialis ...

Regula 27[6] – An possit lectiones casus conscientiae aut conferentias eorumdem uno aut altero die inter hebdomadam externis legendas concedere; an item lectiones Spherae aliquo anni tempore. An illud «quod neque privatim licebit» referatur ad omnes lectiones novas; an solum ad illud de puerorum in legendo et scribendo instructione.

Responsio: Si lectio sit futura ordinaria, etiamsi pro uno aut altero die tantum in hebdomada, non potest. Si vero sit ad [194*v*] breve aliquod tempus extraordinarie, pro re nata poterit concedere. Idem de Sphera intelligatur. Illud autem quod dicitur «Nec privatim licebit»[7] refertur ad institutionem puerorum legendo et scribendo; et hoc non quasi ceteras lectiones privatim instituere liceat; universim enim superius negatum fuerat illis verbis «novas tamen lectiones non addat», sed quod id peculiarem haberet rationem, quia cum nec sit lectiones addere, nec scholas aperire si privatim fieret, potuisset aliquis existimare in gratiam alicuius benefactoris id licere ...

Responsa ad memoriale Rectoris neapolitani, data mense ianuario anni 1585 [252*r*]

... 10. His qui student casibus, quandoque habent talentum mediocre ad concionandum, propterea petendum est a R.P.G., an expediret, ut eorum magistri eis in compendio breviter legerent materiam speculativam.

Responsum: Non expedit hoc in universum ordinare.

11. In collegio neapolitano habetur lectio casuum conscientiae publica, ad formam canonistarum; haec patitur multam difficultatem, tum quia non est conformis nostro modo legendi casus, tum quia non semper sunt e nostris, qui sint periti in legibus, et qui possint eam bene legere; propterea petendum est a P. Generali, an melius esset eam convertere in aliam secundum modum nostrum magis utilem, ita ut essent duae lectiones casuum singulis diebus; altera mane, altera vesperi, quod forte cederet in maiorem utilitatem tum nostrorum, tum externorum discipulorum.

Responsum; Nihil est circa hanc lectionem nunc innovandum.

Provincia Aragoniae

TEXTUS: 1. *Congr. 95*, f. 109*r*-11*v* et 136*r*-49*v* (*prius* 123-24 et 153-66); regestum petitionum coaevum una cum Patris Generalis responsis. — 2. *Congr. 94* I, f. 92*r*-94r et 99*v*-104*v* (*prius* 169-73 et 184-94); apographum coaevum textus prioris.

SUMMARIUM: *1. Professores philosophiae interpretentur gravis alicuius auctoris librum, ut evitentur damna ex dictando. – 2. Professores theologiae explicent bene ea quae discipulis dictant. – 3. Novitii secundi anni ne doceant in scholis. – 4. Renovatio studiorum quando instituenda. – 5. De promotione nostrorum discipulorum ad gradus academicos Valentiae.*

---

[4] Formulam acceptandorum collegiorum (1565) vide in MP III 11–14.
[5] Quomodo P. Acquaviva hac in re se gesserit, vide supra, mon. 34 adn. 2.
[6] Regulam 27 provincialis vide in *Institutum S.I.* III 76 n. 27.
[7] Vide *ibidem*.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

... [1] 6. Cum experientia quotidie doceat scholasticos nostros qui philosophicis studiis operam dant, dum scriptis excipiunt omnia quae docendo professor dictat[8], corporis salute debilitari, lectiones exacte minime percipere, cum tota mente sint scribendo occupati, multumque temporis consumere corrigendo et perficiendo ea quae scripserunt, atque ita negligentiores fieri ad alios utiles libros legendos; et cum praeterea experientia constet eos etiam qui mediocri ingenio et iudicio pollent, parum in philosophia, nec tantum his temporibus proficere quantum alias solebant qui minoris erant ingenii, dum opus alicuius auctoris impressum audiebant, ideo visum est omnibus congregatis ut R.P.N. Generalis provideat ut artium professores scripta impressa alicuius gravis authoris interpretentur cum facultate modeste impugnandi aut addendi aliqua penes ea quae iudicaverint expediens esse.

Responsio: In ratione studiorum praescribetur modus a nostris tenendus; interim tamen utantur nostri commentariis P. Toleti[9], et adhibeatur moderatio ne nostri nimium laborent scribendo ... [111*v*] ...

[2] 2. Attento que no se podrán luego quitar los scriptos de theología, aunque conveniesse quitarlos, se representa a N. P. si será bien que los lectores de theología, pues no leen más de una lectión, que, fuera de lo que dictan, declarasen un rato lo más difficil de lo que los studiantes han escrito; porque los más se salen de la lectión sin haverla entendido.

Respuesta: Esto con otras cosas se resolverán en el directorio de los estudios. En el entretanto, conviene mucho que los lectores declaren bien, de palabre, lo que dan en escripto[10] ... [136*v*] ...

[3] 8. Grandes inconvenientes ay que novicios de segundo año lean grammática; y, attento que, con razón, no quiere Nuestro Padre que los que hazen el terzero año la lean, ni otra facultad, parece haver más raçón en los novicios del año segundo.

Respuesta: Aunque el provincial tiene facultad para dispensar con el novicio que el segundo año pueda estudiar, pero no la tiene para ponerle a leer, ni conviene que se haga ... [139*v*] ...

[4] 6. En un mandato de N. P. Francisco se ordena que la renovación de los estudios se haga primero de octubre, o por S. Lucas[11]. En nuestros colegios de Barcelona y Valencia, para conformarse con la universidad, se renuevan en Barcelona a 9 de setiembre, en Valencia primero de setiembre; en los demás colegios, en diversos tiempos.

Respuesta: El provincial consulte a los rectores, y vea, para cada uno de los colegios, qué día sea más a propósito para començar; y esse orden quede asentado como firme para guardarse en cada uno dellos ... [142*v*]

[5] ... 3. Acuden a nuestras lectiones pocos estudiantes; porque no los quieren graduar en la universidad. Sería gran remedio, si V. P. diese licentia para que se graduassen en Gandía; y con que los maestros que allí leen, fuessen no tan moços y de más autoridad. [143*r*]

Respuesta: Lo primero, con buen término se procure que la universidad admita a los grados a los que en nuestras escuelas han cursado; y para este effecto, les muestren nuestro previlegio[12]. Y si esto no bastare a persuadírselo, en Gandía podrán dar a nuestros oyentes los grados que piden, aunque la tal facultad allí no se lea.

---

[8] De modo legendi philosophiam et theologiam dictando cf. supra, mon. 33 adn. 5 et 16.

[9] Vide Franciscus TOLETUS, *Introductio in Dialecticam Aristotelis* (Romae 1561); et *Commentaria ... in universam Aristotelis Logicam* (Romae 1572); vide SOMMERVOGEL VIII 64–68.

[10] De modo legendi theologiam cf. supra, adn. 8.

[11] Cf. MP III 348.

[12] De privilegio S.I. ut scholares externos ad gradus academicos promovere possit etiam ubi universitas exstiterit, vide *Institutum S.I.* I 45.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Provincia baetica

TEXTUS: 1. *Congr. 95*, f. 112*r*-13*v* et 150*r*-56*v* (*prius* 126-27 et 167-73); regestum petitionum coaevum una cum Patris Generalis responsis. — 2. *Congr. 94* I, f. 94*r*-95*v* et 104*v*-09*r* (*prius* 173-75 et 194-203); apographum coaevum textus prioris. — 3. *Congr. 98*, f. 5*r* ; apographum coaevum duarum solum petitionum.

SUMMARIUM: *1. Ut nonnulli socii ad gradus academicos promoveri possint. – 2. Ut seminarium humaniorum litterarum statim instituatur. – 3. Num pecuniae a scholaribus peti possint. – 4. Exercitationes scholasticae nimis frequentes. – 5. Ubi legitur theologia, etiam casus conscientiae legantur. – 6. Ludi scaenici potius impediunt profectum scholarium in spiritu et doctrina. – 7. Non permittatur ut scholares nostri discant saltare.*

[1] 34. Que se gradúen algunos de los nuestros, pues las Constitutiones dan para ello licencia; y[13] en algunos actos, aun otros religiosos no han dexado arguir a los nuestros por no ser graduados.

Respuesta: No se ha havido costumbre desto, hasta aora, en la Compañía, ni conviene introduxirla, ni que se haga, si no fuere por necessidad de alguna lectión que, sin grado, no se pueda professar; y quando tal ocasión ocurriere, avisen nos informando de la virtud y qualidades de la persona, según la fórmula que dello tienen.

[2] 35. Que V. P. ordene que se ponga luego el seminario de letras humanas[14].

Respuesta: Encomiéndase al provincial que lo ponga ... [154*r*] ...

[3] 11. Si conviene pedir a los estudiantes dineros para esteros, enluzir las clases, enladrillarlas, y para la música y otros gastos que se hacen en fiestas de la Anunciata.

Respuesta: En ninguna manera se les pidan[15]. Sola la música necessaria para celebrar solamente sus fiestas pueden ellos tenerla o procurarla; pero no para otra cosa.

[4] 12. Hácense muy freqüentes colloquios y oraciones, con fiesta y música, con bailes y dançaș que acarrean distractión y profanidad; y lo mesmo es en comedias.

Respuesta: Encomiéndase al provincial con muchas veras que no lo permita. [156*r*] ...

[5] 14. Que en nuestras escuelas de theología siempre aya lición de moral; porque, por falta della, se veen yerros en las confesiones. Y si esto no, que, a lo menos, el estudiante, acabada la scholástica, se detenga año y medio passando materias morales.

Respuesta: El provincial tenga cuidado de que oygan moral los que no oyeren entera la theología. Se proveerá en el orden de ratione studiorum ...[16]

[6] 18. Por experiencia se vee que las representaciones de nuestros collegios no aprovechan, antes dañan a las costumbres y studios de los estudiantes y de los maestros, y a todo el collegio perturba, distrae y divierte por mucho tiempo de los exercicios; y a los de fuera causa un vano contento, y toman ocasión para abonar sus vanos y perniciosos entretenimientos de representaciones profanas[17].

Respuesta: Placet que se eviten.

[7] 19. Con tales ocasiones dar los nuestros orden que los estudiantes aprendan a dançar y bailar, y asistir los nuestros públicamente, authorizando con su presencia los tales bailes, mucho desdice de la gravedad religiosa, y mucho daña a la vergüença y recojimiento con que deben ser criados nuestros estudiantes.

Respuesta: Si tal se ha permitido, el provincial es muy digno de reprehensión; y debe en todas maneras desterrarse el tal excesso de nuestras escuelas ...

---

[13] Vide *Const.* P. IV c. 6 § 17.
[14] De seminariis latinitatis in Hispania constitutis cf. MP IV 231 et passim.
[15] De gratuitate ministeriorum cf. MP III 39 § 4 83 168 et IV 394 § 3 410 § 4.
[16] Cf. Rat. stud. (1586) cap. *De casibus conscientiae;* MP V 88–93.
[17] De ludis scaenicis cf. MP IV 21 et passim; deinde MP V 137 et passim.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Provincia Castellae

TEXTUS: 1. *Congr. 95*, f. 103*r*-04*v* et 115*r*-27*v* (*prius* 117-18 et 129-41); regestum petitionum coaevum una cum Patris Generalis responsis. — 2. *Congr. 94* I, f. 88*v*-89*v* et 95*r*-99*r* (*prius* 162-64 et 175-83); apographum coaevum textus prioris. — 3. *Congr. 98*, f. 5*r-v*; apographum duarum solum petitionum textuum anteriorum.

SUMMARIUM: *1. Ut in quibusdam collegiis liceat habere praeceptores qui philosophiam doceant externos. – 2. Ut eminentioribus latinitatis magistris professio 4 votorum dari possit. – 3. Ut mittatur ordo studiorum. – 4. Ne acceptentur collegia cum onere legendi grammaticam. – 5. Ut praeceptores humaniorum litterarum adiuventur in ferendis oneribus. – 6. Ut substituti praeceptorum constituantur. – 7. Ut confessores scholarium externorum deputentur. – 8. Ut praeceptoribus qui multos annos hoc officio functi sunt, detur aliquod otium. – 9. Ut officium praefecti studiorum detur praeceptoribus defatigatis. – 10. Ne constituantur praeceptores grammatices nimis iuvenes. – 11. Ut in modo legendi cursus philosophiae quaedam uniformitas servetur. – 12. Ut praeceptores prudentes et exercitati deputentur ad casus conscientiae legendos.*

... [1] 7. E re provinciae futurum videtur ei ut liceat per Patrem Nostrum in quibusdam collegiis praeceptores habere qui dialecticam et philosophiam externos scholasticos doceant; nam et ita plures in Societatem admitti postulabunt ex iis quos a primis literis ipsa instituit [104*r*] et qui admittentur, illis sumptibus provinciam levabunt quos iis artibus ediscendis facturi erant.

Responsio: Si aliquod collegium sit, ubi id utile futurum iudicatur, petant; non tamen expedit in communi id concedere ... [104*v*] ...

[2] 3. Petatur a N. P. declaratio Constitutionis in 5 P. c. 2 litt B[18]; et an iuxta illam possit eminentioribus quibusdam latinitatis magistris professio quatuor votorum dari[19]; quod si fieri potest, petat procurator ut aliquis in hac provincia designetur.

Responsio: Usus non habet hoc in Societate, nec ullum huius rei novimus exemplum; quare nihil visum est innovandum ... [115*v*] ...

[3] 9. Todos los maestros y estudiantes desean la direction de los estudios.

Respuesta: se ha hecho y se va haziendo diligencia para sacarlo en limpio, y, hasta acabarlo, no se alçará mano dello.

[4] 1. Propónese a N. P. de parte desta provincia, que está demasiadamente cargada de estudios de gramática que se leen en nueve collegios, y se ocupan en este ministerio 31 maestros, con tanto travajo, que se teme no se podrá llevar adelante. Y así, se pide a V. P. no se accepten nuevos collegios con esta obligación[20], si no fuese con muy buena fundación de que la provincia pueda ser bien ayudada para criar subiectos. Por lo qual, parece que, por agora, no se debrían acceptar los estudios de gramática en el collegio de Santiago, aunque nos los offreciesen; y pues el collegio está fundado sin esta obligación, no ay por qué cargarnos della, aunque nos la offrescan. Y mucho menos se debría procurar y negociar. Y en el collegio de Pamplona se guarde el orden que V. P. ha dado, ya que se ayan de poner en él las dos lectiones que V. P. ha concedido.

Respuesta: Parécenos muy bien este dictamen; y en el mismo estamos, porque vemos la dificultad que aquí se toca ... [124*r*]

---

[18] In *Const.* P. V c. 2 lit. B agitur de qualitatibus in admittendis ad gradus Societatis requisitis; vide MI *Const.* III 165–66.

[19] Iuxta litteras apostolicas Iulii III (vide in *Institutum S.I.* I 92) nonnulli ad solemnem professionem trium votorum admitti possunt.

[20] Anno 1571 provincia toletana petiit, ne collegia cum obligatione profitendi grammaticam admitterentur (cf. MP III 47–48); quod anno 1573 iterum postulavit; v. MP IV 233.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

[5] 2. Para poder los padres maestros de letras humanas llevar esta carga tan travajosa, es necessario sean muy ayudados y favorecidos, como a V. Paternidad se le pide instantíssimamente toda la provincia, como una de las más necesarias y importantes cosas que en ella ay que proveer.

Respuesta: Yo lo deseo que assí se haga; y por eso se le advertió al provincial en la regla 50 de su officio[21]; y de nuevo se le encomienda esto, y lo que abaxo con justa razón se pide § 5, y se deve hazer.

[6] 3. Que aya sostituto en los collegios donde se lee latinidad, es muy necessario; y assí lo ordena la fórmula acceptandorum collegiorum nº 2 et 3[22]; y quéxanse los maestros de que no le ay, para que les ayude quando, por enfermidad o otra legítima ocupación, no pueden ellos leer; y dizen que juntarse dos classes en estas occasiones tiene muchos inconvenientes.

Respuesta: Assí se lo encargamos muy seriamente al provincial, porque la experiencia enseña quánto importe, assí para la salud de los lectores, como para la virtud y religión, que mucho se menoscaba quando los travajos no se sobrellevan con algún alivio y ayuda, qual la puede dar el sustituto.

[7] 4. También es muy necessario que aya confessor diputado de los estudiantes de fuera, que tenga muy particular cuidado dellos, y les instruya en virtud y devoción; y de no tener tal confessor, nasce andar desaprovechados, y los maestros desconsolados. Algunas vezes se pone por confessor de estudiantes algún padre más por ocuparle, que porque sea para este officio. Y aviendo tanto número de estudiantes, devrían ser bien instruidos en saber bien rezar el rosario, examinar la consciencia, y oyr con provecho missa etc.

Respuesta: Está esto a cargo del provincial, y se le encomienda, porque importa.

[8] 5. Que aviendo leído algún maestro 12 o más años, le dexasen descansar por uno o dos años, para que bolviese después a leer con más aliento y mejorado en spíritu. [124*v*]

Respuesta: Ya se ha respondido arriba § 2[23].

[9] 6. Que el officio de prefecto de estudios le hiziesen los padres que ya están cansados de leer, los quales podrían leer alguna lectión ordinaria o extraordinaria; y aunque no dexase de leer, si él quisiese tomar la carga de ser prefecto, y visitar las classes, que ningún otro prefecto le sea molesto, porque se han hallado inconvenientes en ello, según informan los padres maestros.

Respuesta: A provincial toca poner un tal prefecto, qual pide la qualidad de las escuelas. Y quando, entre los lectores, se hallase alguno tal, como aquí se dize, el provincial deve, no por vía de exempción, sino por vía de direction, avisar al prefecto cómo el tal lector procede bien, que le dexe hazer en lo que toca a su officio. Y con esto se acude a lo debido al tal lector; pues en cosas tan menudas no es conveniente hazer reglas en general.

[10] 7. En poner a leer gramática a hermanos de poca edad, se ven muchos inconvenientes[24]; porque ni tienen prudencia ni experiencia, dan reprehensiones y penitencias indiscretas a los estudiantes, y tienen trato de poca gravedad y religión; y después, los mismos estudiantes hazen burla y donaire. Ay mucha necessidad de reformarse esto, y que no salgan de la probación a leer luego gramática, sin pasar primero, uno y dos años, por seminarios; y después, antes de leer, ayudaría mucho estar por sustituto, otro año, en el collegio, para entrar a leer con más noticia.

Respuesta: Véese bien la razón y importancia desto, y como tal, se le encarga al provincial: que siempre questo le fuere possible, atienda a poner tales lectores que en todo satisfagan.

---

[21] Regulam 50 provincialis vide in MP IV 20.

[22] Formulam acceptandorum collegiorum (1565) vide in MP III 11–14.

[23] Vide supra, § [5] 2.

[24] De praeceptoribus «qui vix adolescentes sunt» et «qui parum decorare Societatem videntur» conquesti sunt et patres Collegii Romani anno 1568; vide MP III 23 § 10.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

[11] 8. Acerca de los cursos de artes, han reparado algunos padres que [125*r*] conviene remediar el modo con que se leen estos cursos en esta provincia: que cada un maestro quiere hazer curso nuevo, y le dilata a su modo; y le dicta y haze escrevir a sus discípulos; y cada qual ingiere sus opiniones particulares, teniendo por autoridad no tener unos las que otros an tenido, ni leer como han leído otros. Parece que conviene se guarde uniformidad en el modo de leer y en opiniones; y que no se escriba el curso, porque los discípulos pierden la salud y el spirito.

Respuesta: Es digne de remedio; y en lo que se trata de ratione studiorum se proveerá[25].

[12] 9. Acerca de los casos de consciencia, que se leen en la provincia, en seis collegios, se ha reparado en que, siendo esta lectura gravíssima, se ponen por lectores padres moços que acaban de oyr el curso de theologia scholástica; que ni han oydo ni estudiado materias morales ni visto autores. Y así, hazen falta en los que leen y en las respuestas que dan a casos graves, que se les ofrecen en los pueblos donde leen. Conviene mucho que se autorize esta lectura de casos, poniendo maestros graves de prudencia y experiencia. Los que agora los leen, es por ocuparlos en algo, y es con gran daño de los oyentes de fuera.

Respuesta: Parécenos muy bien, y advertimos al provincial que en esto guarde sus reglas[26], en especial, la instructión que se le ha dado de promovendis ad sacros ordines[27].

Provincia toletana

TEXTUS: 1. *Congr. 95*, f. 105*r*-08*v* et 128*r*-35*v* (*prius* 119-22 et 145-52); regestum petitionum coaevum una cum patris Generalis responsis. — 2. *Congr. 94* I, f. 89*v*-92*r* et 99*r-v* (*prius* 164-69 et 183-86); apographum coaevum textus prioris. — 3. *Congr. 98*, f. 5*v*-6*v*; apographum coaevum nonnullarum petitionum.

SUMMARIUM: *1. Ut Matriti tollatur cantus. – 2. Ut seminarium casus conscientiae promoveatur. – 3. Ut seminarium humaniorum litterarum foveatur.*

... [1] 15. En el collegio de Madrid se introduxo el cantar missa y vísperas, días de domingos y fiestas, quando avía gente que lo podía hazer. Agora no la ay, sino predicadores, confessores y lectores de humanidad, y se hazen faltas. Preguntase a V. P. si se podrá reduzier a lo que las constituciones dizen; y, poco a poco, con edificación, yr quitando el dicho canto. [130*v*]

Respuesta: Es de desear que se guarde la Constitución[28]; y así se lo encomendamos al padre provincial; pero, advertiéndole, también, que tenga cuidado de no causar escándalo o ofensión alguna, con innovar en lo usado hasta aquí ... [132*v*] ...

[2] 3. Dize que conviene se lleve adelante el seminario de casos, y que sean dos los lectores, porque puedan, en dos años, leer lo necessario.

Respuesta: Nos parece muy bien, y le encargamos la execución dello.

[3] 4. Que conviene mucho mantener el seminario de letras humanas[29] con orden y forma, en algún collegio; porque, de otra manera, no se pueden cumplir las obligaciones.

Respuesta: Sin duda es importantíssimo, y deseamos que el provincial lo procure.

---

[25] Regulae generales de opinionum delectu in theologia observandae sunt etiam in philosophia legenda; vide Rat. stud. (1586); MP V 106 § 20.

[26] Vide regulam 56 provincialis in MP IV 21.

[27] Vide instructionem *De promovendis ad ordines sacros* (1576); in *Institutum S.I.* III 275–76.

[28] De cantu in ecclesiis S.I. adhibendo cf. *Const.* P. VI c. 3 litt. B (vide in MI *Const.* III 189–90; et decr. 58 congr. gen. III (1573), in MP IV 48).

[29] De seminariis latinitatis cf. supra, adn. 14.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Provincia Lusitaniae

TEXTUS: 1. *Congr. 95*, f. 161*v*-67*v* (*prius* 129-35); regestum petitionum coaevum una cum Patris Generalis responsis. — 2. *Congr. 94* I, f. 111*v*-16*v* (*prius* 208-18); apographum coaevum textus prioris. — 3. *Congr. 98*, f. 7*r*-9*r*; apographum textus praecedentis.

SUMMARIUM: *1. Ut in nova ratione studiorum permittatur professoribus usus dictandi lectiones. – 2. Ut studia humaniora efficacius promoveantur. – 3. Ut vacationes diuturniores permittantur. – 4. Ut determinetur tempus legendi casus conscientiae. – 5. Ut commentaria de libris Physicis Aristotelis conscripta typis mandari possint.*

... [1] 4. Visum est maiori congregationis parti proponendum esse R.P. Generali ut in ratione studiorum quae modo Romae paratur, si de ratione dictandi agatur, eum modum nobis permittat quem hactenus in hac provincia servavimus, ut scilicet praeceptores vel post vel ante praelectionem dictare possint; id enim utilius nobis esse longa experientia didicimus.

Responsum: In ordine studiorum videbitur quid expediat, et eius rei habebitur ratio ...[30] [162*r*] ...

[2] 6. Visum est maiori parti congregationis petendum esse a R.P. Generali ut praeter ea media quae in constitutionibus adhibentur, alia inquirat quibus in hac provincia studia humaniorum litterarum iuvari possint, tum ut praeceptores alacriori animo in id studium incumbant, tum ut discipuli maiores in iis progressus faciant.

Responsum: P. Provincialis curet servari diligenter regulam 50 sui officii[31]. Videat praeterea ut qui alioqui apti sunt ad studia graviora, intelligant sibi [162*v*] suo tempore post occupationem docendi humanitatem concedendum tempus, quo perfecte audiant cursum theologiae. Quare studeant superiores ne quo tempore hi doceant litteras humaniores, animo sint anxii neve privato studio aliis facultatibus addiscendis describendisve occupentur. Sed praecipue iuverit aliquos admittere in Societatem et ex iam admissis quosdam qui ad confessiones audiendas idonei esse possent, ad hoc legendi munus ita applicare ut intelligant eam esse suam vocationem, atque in ea et Deo Domino nostro rem gratissimam se facturos, et Societati valde utilem et necessariam operam praestituros ...[32] [163*v*] ...

[3] 11. Quaesitum est an proponendum esset R.P. Generali ut in collegio brigantino praeter mensem augustum et septembrem iulius etiam concederetur, ut in eo nostri a studiis vacare possint propter varios et graves morbos eo tempore in ea urbe grassari solitos[33]. Visumque est toti congregationi id proponendum esse. Verum haec facultas ea moderatione petitur ut prudentiae provincialium relinquatur pro varietate temporum et morborum occurrentium, an nostri mense iulio omnino a praelectionibus cessare debeant, an potius aliqua parte studiorum retenta mensem illum docendo transigere, uno saltem praeceptore omnibus scholasticis, qui eo tempore paucissimi sunt, constituto.

Responsum: Conceditur ut petitur, arbitrio provincialis qui etiam poterit rectori id committere ut si viderit morbum ingruere, tantisper suspendat lectiones donec ipsum provincialem moneat ... [165*v*] ...

---

[30] De modo legendi theologiam dictando vide supra, mon. 33 adn. 5.
[31] Regulam 50 provincialis videsis in MP IV 20.
[32] De magistris perpetuis constituendis vide Rat. stud. 1586; MP V 118 § 4.
[33] Vide *Ratio vacationum in Collegio Romano* (1567–1574); MP IV 559–61; et Rat. stud. (1586) de ordine vacationum in superioribus ac inferioribus classibus; MP V 79–80 et 141.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

[4] 15. Lembre V. R. que na ordem dos estudos se determine tempo pera nelle se averem de ler as materias de casos, como se deve fazer para o curso de theologia.

Respuesta: En el orden de estudios saldrá ...[34] [167*r*] ....

[5] 23. Saber de N. P. Geral se se hão–de imprimir cá os commentarios do P. Pero da Fonseca; e os do P. Manoel de Góis, sobre os Physicos, se se poderão logo imprimir, porque os tem acabados, para o que se deseja licença[35]; e o mesmo para a Arte de padre Manoel Alvares[36], que está já revista pollo padre Fernam Pirez[37].

Respuesta: Se remitte a que el P. Provincial depute personas graves que vean lo uno y lo otro, y hagan libremente su censura, y allá se imprima donde les pareciere; porque si acá se embía, sería menester reverse acá.

Provincia Brasiliae

TEXTUS: 1. *Congr. 95*, f. 159*r*-60*v* et 197*r*-98*v* (*prius* 178); partim originale, partim regestum petitionum coaevum una cum Patris Generalis responsis. — 2. *Congr. 94* I, f. 109*r*-11*r* (*prius* 203-07); apographum coaevum textus prioris.

SUMMARIUM: *1. Ut mittantur praeceptores grammatices et humaniorum litterarum. – 2. Desiderantur auctores classici ad usum scholarum emendati.*

... [1] 2. Egere praeceptoribus saltem grammatices ac dialectices; tanta est enim eorum penuria ut non inveniatur qui in Flumine Januarii possit grammaticam docere, et qui, si in morbum incidat praeceptor philosophiae vel aliud quid accidat, possit vices eius supplere; cogunturque saepissime superiores non amovere quempiam ab aliqua classe, non cum minimo illius ac Societatis detrimento, eo quod non habeant quibus eos permutent. Praeceptor autem theologiae adeo est singularis ut si casu aliquo impediri contingat, lectio theologiae sit cessatura.

Responsum: Hac eadem missione provisum est de magistris ... [160*r*] ...

[2] 5. Que se dee alguna emenda a os libros de humanidade de Plauto, Terencio, Horatio, Marcial, Ovidio que forao prohibidos por nosso padre Everardo, para que os mestres possao usar delles.

Al 5º: El P. Procurador lleva consigo algún exemplar de los que se han podido emendar, y se usan en el Colegio Romano[38].

Provincia Austriae

TEXTUS: 1. *Congr. 95*, f. 79*v*-82*v* (*prius* 91-93); regestum petitionum coaevum una cum Patris Generalis responsis. — 2. *Congr. 94* I, f. 71*r*-72*v* (*prius* 127-30); apographum coaevum textus prioris. — 3. *Congr. 98*, f. 17*r*; apographum coaevum nonnullarum petitionum.

SUMMARIUM: *1. Ut concedatur facultas conferendi nostris gradus academicos. – 2. Ut ordo lectionum hucusque observatus approbetur. – 3. Ut nostri possint docere artifices legere et scribere. – 4. Ut Viennae lectiones theologicae non in universitate, sed domi fiant.*

---

[34] Cf. Rat. stud. 1586 cap. *De casibus conscientiae;* MP V 88–93.

[35] De *Commentariis* Petri da Fonseca S.I. in libros Aristotelis, et *Commentariis* in eosdem Collegii Conimbricensis cf. Fr. RODRIGUES, *História* ... II/2 102–22 et SOMMERVOGEL II 1273-78 et III 838–40. – De E. Goes S.I. vide *ib.* III 1530.

[36] De grammatica latina E. Álvares S.I (1526–1583) cf. E. SPRINGHETTI, *Storia e fortuna della grammatica di Emmanuele Alvares S.I.* (Coimbra 1962); et RODRIGUES, *História* ... II/2 49–57.

[37] De Ferdinando Pires S.I. (1529–1597) vide SOMMERVOGEL VI 848.

[38] P. Ximénes secr. S.I., nomine Patris Generalis scripsit ad P. Villalba, praep. prov. Aragoniae, die 4 sept. 1589, de auctoribus classicis: Iacobus Tornier purgavit auctores classicos ad usum Collegii Romani et typis mandavit. Si desiderant in provinciis exemplum, petant et emant. Auctores purgati: Catullus, Tibullus, Propertius, Horatius, Ovidius. (Arch. Prov. Lugdun., Coll. Prat, cod. 38–67 p. 119–22; copia moderna. Originale conservatur in collegio Valentiae) (Cartas de P. Aquaviva).

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

... 1. Primo petit congregatio pro hac provincia maiorem aliquam et ordinariam dispensationem promovendi ex solius R.P. Provincialis iudicio in magistros fratres nostros qui philosophiae cursum absolverunt et ad docendum idonei videbuntur, propter has causas: Primo, quia saepe contingit ut subito aliquis ad docendum evocandus sit, qui iuxta universitatum constitutiones, nisi gradum habeat, ad docendum idoneus non habebitur. Deinde, propter incidentes promotiones praeter ipsos professos necessarii sunt in collegiis etiam alii promoti magistri, qui ius examinandi promovendos habeant ut examen [80*r*] legitimum censeatur. Praeterea, promotione hac extimulari expedit fratres nostros, qui (ut experientia docet) si se examinandos non putent, minorem adhibebunt in studiis diligentiam. Denique, necessarium est plures in collegiis esse promotos tum propter varios universitatum actus, tum ut si quando lectorem in adversam valetudinem incidere contingat, vel propter alias necessitates impediri, aliquis in promptu sit qui cum authoritate substitui possit.

Responsio: Non videtur necessarium concedi eam facultatem generalem, quia sufficit ut provincialis mature provideat, quot magistris opus habeat, eosque proponat praeposito generali[39]. Potest etiam et debet habere aliquos paratos in defectum qui forte contingeret aliquorum. Satis enim est si promoveantur quidem nostri, sed praemonito Generali ... [81*r*] ...

2. In Austriae provincia fuit semper et adhuc est talis ordo lectionum ut scholastici post elapsam primam matutinae lectionis horam, recta contendant ad templum audituri sacrum. Quo finito, redeunt ad aream scholarum, ubi per mediam horam vacant ambulantes, colloquentes aut etiam collationem sumentes. Elapsa media hora redeunt ad scholas, ut audiant secundam lectionem matutinam. A prandio hora prima tres quadrantes tantum habet; nam quartus quadrans impenditur omnium recreationi. Saepe visum est nostris hunc ordinem lectionum non esse satis commodum et idcirco mutandum, cum ut tollatur media hora matutina qua vacante studiosi foras egrediuntur et discurrunt et aliquando tractant inconvenientia; tum ut auferatur etiam ille quadrans a prandio propter eandem causam iam allegatam. Videat igitur P. Procurator cum R.P.N., an possimus aut debeamus imitari romanum usum et ordinem, quod sicut deceret, ita nobis esset valde gratum.

Responsio: Permittitur prudentiae P. Provincialis; nam si commode possit, placeret nobis quoque servari morem romanum ...[40].

[3] 6. Fuit etiam a plerisque probatum expedire ut diebus dominicis et festis artifices alliceremus ad aliquam scholam, ut a nobis docerentur legere ac scribere; quo praetextu traderetur illis doctrina christiana. Quaeritur igitur, an hoc liceat si per nostros vel etiam alumnos scilicet commode fieri possit.

Responsio: Ut diebus festis doceantur artifices doctrinam christianam, magnopere placet et ad Dei gloriam illorumque utilitatem fore speramus. Non tamen probandus videtur modus ille eos alliciendi docendo eos legere et scribere. Quare alias potius vias tenendas iudicamus.

[4] 7. Hactenus duo nostri theologi qui ad legendum in universitate sunt deputati, multa incommoda sustinuerunt, sicut etiam ipsorum auditores fratres nostri et alumni, quod ex collegio per longum iter ad universitatem per lutum ac pluvias proficisci cogerentur et adhuc coguntur, ut non dicatur plerosque ex domo convictorum auditores hac occasione

---

[39] De promovendis scholasticis S.I. ad gradus academicos vide *Const.* P. IV c. 6 § 17; MP I 257.

[40] Vide controversiam patrum provinciae rhenanae de quaestione: Utrum coniunctis horis docendum in scholis, nec ne. In MP VI 420–27.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

frequenter ad tabernas divertisse, et sic in lectionibus saepe pauciores esse et fuisse auditores. Haec incommoda tollerentur si lectiones theologiae universitatis fierent in collegio Societatis, in quo aliqua schola vel sacellum B. Virginis deputaretur facultati theologicae ut externus quoque professor R.P. Maximus dominicanus amicus noster suam quoque lectionem ordinariam quam habet in universitate profiteretur in schola collegii ad facultatem theologicam deputanda. Ille se paratum offert ut ad nos veniat. Requiritur igitur R.P.N. Generalis consensus. Hoc enim magnum erit initium unionis collegii nostri cum universitate viennensi.

Responsio: Conceditur, tribus tamen conditionibus: Primo, ut hac occasione scholae [82*v*] nostrae non incorporentur universitati, praeter theologos professores qui hactenus soliti sunt incorporari. – 2. Ut quando P. Maximus vel decedat ex hac vita vel relinquat lectionem, non succedat alius externus qui doceat in nostra schola. – 3. Ne tentetur hoc negocium cum academia, nisi nostri certi aut pene certi sint, se rem obtenturos; quin etiam melius erit ut per externos amicos quam per se ipsos tentent[41].

Provincia Germaniae Superioris

TEXTUS: 1. *Congr. 95*, f. 100*r-v* (*prius* 113); regestum petitionum coaevum una cum Patris Generalis responsis. — 2. *Congr. 94* I, f. 86*r*-87*r* (*prius* 157-59); apographum coaevum textus prioris. — 3. *Congr. 98*, f. 19*r-v*; apographum coaevum petitionis tertio loco propositae.

SUMMARIUM: *Ut definiatur quodnam sit collegium maximum.*

... 3. Ut definiat, quodnam sit maximum huius provinciae collegium et quaenam maximi collegii sint proprietates et conditiones.

Responsio: Non videtur operae pretium id nunc in particulari a nobis declarari, cum omnia ferme collegia adhuc in spe sint et facile possit eorum status mutari et alia aliis magis augeri. In generali autem maximi collegii definitio sumi debet tum ex multitudine personarum et maxime scholasticorum, tum vero ex numero praeceptorum et ex quantitate reddituum[42].

Provincia Rheni

TEXTUS: 1. *Congr. 95*, f. 77*r*-79*v* (*prius* 88-90); regestum petitionum coaevum una cum Patris Generalis responsis. — 2. *Congr. 94* I, f. 69*r*-71*r* (*prius* 123-27); apographum coaevum textus prioris. — 3. *Congr. 98*, f. 16*v*-17*r*; apographum coaevum nonnullarum petitionum.

SUMMARIUM: *1. Ut modus et uniformitas congregationum marianarum statuatur.*

... [79*r*] ... 1. Praescribat certum aliquem modum et uniformitatem congregationis B. Virginis; cum alicubi una tantum, alibi duae, alicubi etiam tres diversae sint. Et quidem quibusdam in collegiis externi miscentur cum scholasticis, alicubi sunt separati; quibusdam vero in locis faeminae suam habent congregationem, putantque se indulgentiarum esse participes; quibus tamen nostri praeter confessariorum munus nihil hoc nomine dicuntur praestare. Regularum etiam et indulgentiarum, obligationis praeterea ad confessionem et sacram communionem non exigua est differentia; quae sane diversitas et confusionem et molestias et nescio quas aemulationes cum nostris tum ipsis etiam sodalibus parit non leves. [79*v*]

Responsio: Foeminae nulla ratione admittantur. De aliis postea videbimus, quid fieri debeat.

---

[41] Cf. K. HENGST, *Jesuiten an Universitäten und Jesuitenuniversitäten* (Paderborn 1981).

[42] Cf. *Epitome Instituti S.I.* (Romae 1931) p. 21–22 *De variis Societatis domiciliis;* de collegio maximo *ib.* n. 29 § 1 4°.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Provincia Poloniae

TEXTUS: 1. *Congr. 95*, f. 83*r*-89*v* (*prius* 95-101); regestum petitionum coaevum una cum Patris Generalis responsis. — 2. *Congr. 94* I, f. 73*r*-78*r* (*prius* 131-41); apographum coaevum textus prioris. — 3. *Congr. 98*, f. 9*v*-10*r*; apographum coaevum nonnullarum petitionum.

SUMMARIUM: *1. Ut opera auctorum ethnicorum in scholis legenda ab omni inhonestate repurgentur. – 2. Ut a discipulis pecuniae ad varia scholarum expensa solvendae exigi possint. – 3. Ut lingua regionis ab omnibus nostris sedulo addiscatur. – 4. Ut instituantur convictorum domus, quarum solum superintendentiam quoad mores et disciplinam teneat Societas. – 5. Ut constituatur externus discipulorum iudex. – 6. Ut novus ordo studiorum in provinciis examinetur et experimentis subiiciatur. – 7. Ut professores philosophiae et theologiae ad gradus academicos promoveri possint. – 8. Ut diversitas in ordine lectionum in collegiis diiudicetur. – 9. Ut in tota provincia eaedem lectiones et iidem auctores tradantur. – 10. Ut praecipua renovatio studiorum fiat vere et non autumno.*

... [1] 16. Cum satis appareat discipulos nostros et alios lectione poëtarum ethnicorum et commentariorum in eosdem parum caste atque catholice conscriptorum non raro corrumpi; quos tamen legere coguntur cum alii non suppetant, ut Sua Paternitas committere dignetur certis ac idoneis ex nostris patribus, praesertim minus iam gravioribus laboribus incumbere valentibus (emendatione etiam certorum autorum in certas provincias distributa ut tanto citius expediri omnia possint) qui et reliquos poëtas librosque ethnicos in scholis nostris proponi solitos ab omni obscenitate repurgent et commentarios in eosdem edant, quorum usus sit in Societate. Hoc enim opus tam utile tamque necessarium si non assumit Societas, quae bonas litteras cum pietate iniungendas et iuventuti tradendas sibi proposuit, nullum aliud genus hominum id facturum videtur, et corruptela ista morum in Ecclesia perpetuo durabit.

Ad decimum sextum: Poëtae, qui quidem purgari posse videbantur, iam sunt a nostris purgati[43], et si eorum exemplar non est in Polonia, poterit hinc mitti. Commentarii vero raro a discipulis leguntur; et credimus aegre adductum iri impressores, ut propter nostros tantum scholasticos eiusmodi maiora volumina mutila edant. Quod tamen si videbitur, curari istic poterit; sin ii aliquid non catholicum contineant, purgari a nostris possunt, quia ad hoc facultatem habemus[44].

[2] 17. Ut ne cogantur collegia huius provinciae ligna de suo scholis providere propter rationes seorsim a Procuratore offerendas. Qui modum quoque proponet quo et ligna et praemia et sumptus in comoediis faciendi sine sumptu collegiorum et cum aedificatione scholis nostris provideri possint.

Ad decimum septimum: De praemiis potest provincialis decernere, quando et quomodo sint danda, modo ne sumptibus collegiorum; atque eadem etiam ratio de comoediis. Quod ad ligna attinet, non videtur consentaneum aedificationi ut pecunia a scholasticis nostris exigatur. Quod etiam ad alias provincias responsum est[45]. [85*v*] ...

[3] 19. Quoniam nulla regula forsan minus observatur (praesertim in septentrionalibus regionibus) quam quae praescribit ut singuli addiscant eius regionis[46] linguam in qua vivitur; unde fit ut multi ex nostris huc aliunde missi, cum zelo Dei et raris dotibus ac talentis

---

[43] Vide supra, adn. 38.

[44] Falcultas purgandi libros ethnicos concessa Societati anno 1575 a Gregorio papa XIII; cf. *Institutum S.I.* I 55.

[45] Vide responsum Patris Generalis provinciae baeticae datum; supra, mon. 35 n. 3.

[46] De lingua addiscenda regionis ubi nostri resident, vide regulam 10 communium; in *Institutum S.I.* III 10.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

polleant, magnum fructum facere in his regionibus possent si lingua regionis non destituerentur, visum est congregationi pro communis boni desiderio suggerere R.do P. N. ut dispiciat, num bonum esset in singulis novitiatibus praesertim (ubi plus vacat ad ista et voluntas magis ad hoc genus obedientiae prompta est) ordinare veluti cursus aliquos linguarum vulgarium ut illae in eo loco ex professo et docerentur et discererentur a nostris, ac postea usus earum in collegiis assiduo exercitio foveretur. Plus enim multo quandoque talis linguarum cursus prodesset animabus quam aliquis philosophiae cursus, cum philosophus lingua vulgari regionis destitutus praeterquam in scholis superioribus parum vel nihil prodesse possit collegiis in quibus degit. Atque hoc nunc tanto magis a S.R. Paternitate instituendum esset, cum mixtionem (quae unionem Societatis maxime fovet) ubique facere meditetur. Quod si id non ubique instituendum videretur, saltem ut in nostra provincia fieri permittat, congregatio magnopere petit.

Ad decimum nonum: Non expedit ut novitii quo tempore toti esse debent in sui mortificatione et omni perfectione acquirenda, occupentur in discendis hoc modo linguis. Neque vero aut facile posset aut labori fructus responderet, quia vel anni plures essent linguae comparandae, ut ad plures provincias aptus esset, vel ad unam tantum [86*r*] mitti posset, cuius scilicet linguam didicisset. Quare sufficere videtur regula, quae iam est, ut omnes addiscant idioma illius nationis in qua versantur, eamque superiores curare debent ut servetur ... [86*v*] ...

[4] 23. Cum experientia docuerit scholasticos nostros, in hoc praesertim regno, in hospitiis egentes atque inter foeminas passim conversantes multis periculis et malis expositos esse, propositumque esset, an tale huic malo remedium adhibendum esset, videlicet ut quemadmodum in Mexico a nostris fieri auditum est[47], convictus aliqui penes collegia quorum curam in temporalibus gererent saeculares homines [87*r*] nostris autoribus et consultoribus instituerentur, superintendentiam tamen quoad mores et disciplinam teneret Societas, non in eis habitando sed visitando, corrigendo et custodes inter eos statuendo et solicitudinem hanc suscipiendo de suadendo hoc consilio aliquibus bonis vel principibus vel praelatis seu etiam aliquot honestissimis patribus familias. Et visa est congregationi huius consilii a R. P. N. petenda approbatio vel aliqua alia ratio commodior huic malo providendi.

Ad vigesimum tertium: In hac re quia non caret suis difficultatibus, pedetentim procedendum esset, et quasi tentato vado ut experientia doceret quid sit agendum. Ideo poterit Vilnae fieri aliquod initium, sed cum autoritate episcopi ne nos autores esse videamur.

[5] 24. Propositum fuit quisnam deberet esse iudex studiosorum in causis gravioribus et criminalibus in academiis et collegiis nostris polonicis ubi sunt maximae libertates studiosorum atque nobilium. Et placuit proponendos esse R.do P. N. certos quosdam modos a deputatis collectos cum peculiaribus legibus et moribus huius provinciae ut statuat id quod et instituto nostro et aedificationi atque utilitati publicae sit magis consentaneum.

Ad vigesimum quartum: Ex omnibus modis propositis maxime probavimus dilinganum ut constituatur externus iudex ordinarius[48]. Sed hic sit aliquis nobilis a rege constitutus, cui ut causas cognoscere possit, adiungi deberet aliquis iurisperitus ... [88*r*] ...

[6] 9. Petitur ordo studiorum a congregatione deputatorum factus, cum potestate experiendi priusquam legitime promulgetur in provincia et proponendum R. Paternitati Suae, quid notatum in provincia hac in eo fuerit.

---

[47] Vide *Mon. Mex.* IV 674–75 n. 3.

[48] De iudiciis scholarium per iudicem externum exercendis cf. MP I 160 277 281 436.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Ad nonum: Ordo studiorum nondum omnino perfici potuit. Tamen cum perfectus fuerit, quod brevi speramus[49], mittetur ut ad alias, ita ad istam quoque provinciam, ut illorum iudicium exquiramus antequam extrema ei manus imponatur. Quamquam quod ad alias provincias attinet, quae illis occurrerant, iam antea Romam missa erant et a patribus deputatis diligenter sunt perpensa ...

[7] 11. Petitur ut saltem professores theologiae et philosophiae omnes promoveri possint ante ad gradus suae professionis quam illam aggrediantur.

Ad undecimum: Non iudicamus necessariam facultatem hanc generalem, eamque aliis etiam quibusdam ex transalpinis provinciis petentibus negavimus[50]. Sufficit enim ut provincialis futuram prospiciens necessitatem aliquos mature praeposito generali proponat et quidem, si voluerit, plusculos, ut aliquibus deficientibus alii substitui possint.

[8] 12. Quid R. P. N. sentiat agendum de diversitate quae antiqua est in hac provincia, in cuius tribus collegiis, vilnensi, pultoviensi, iaroslaviensi, trium classium inferiorum scholastici mane detinentur media hora diutius quam reliqui. In aliis vero tribus collegiis sine illa media hora omnes eodem tempore dimittuntur.

Ad duodecimum: Videtur potius probandum ut quinque tantum sint scholarum horae ut servetur uniformitas non solum cum reliqua provincia, sed etiam cum reliqua Societate. [88*v*] Quare quod alicubi plus temporis est, iudicamus ad eandem mensuram revocandum, suaviter tamen et commode ne aliqui mutatione offendantur.

[9] 13. An videretur R. P. N. consultum ut in tota provincia eaedem lectiones et iidem autores legerentur in iisdem scholis, et unus catalogus sufficeret pro omnibus collegiis quo ad classes illas quae in unoquoque essent; et hac ratione consuleretur tum praeceptoribus tum discipulis qui ex uno collegio ad alterum transmigrant.

Ad decimum tertium: Non videtur consultum. Nam haec etiam ratio sua habet incommoda et possunt esse quaedam loca, quae sive propter celebritatem sive propter alias causas postulent altiores lectiones.

[10] 14. An praecipua renovatio studiorum debeat esse in vere potius quam in autumno, tam propter maiorem concursum hominum quam etiam propter commodius anni tempus. Nam initio octobris iam sunt imbres et venti et nives fere.

Ad decimum quartum: Non videmus rationem cur hoc fiat, quia praeterquam quod adeo novum et inusitatum est in Societate[51], vel nullae possent fieri vacationes vel si fiant, multum nocebunt studiis quibus illud anni tempus utique commodissimum et aptissimum est.

Provincia Aquitaniae

TEXTUS: 1. *Congr. 95*, f. 94*r*-97*v* (*prius* 107-10); regestum petitionum coaevum una cum Patris Generalis responsis. — 2. *Congr. 94* I, f. 81*v*-84*v* (*prius* 145-54); apographum coaevum textus prioris. — 3. *Congr. 98*, f. 17*r*-9*r*; apographum coaevum nonnullarum petitionum.

SUMMARIUM: *1. Ut non teneantur correctorem discipulorum adhibere, petunt. – 2. Ut P. Generalis statuat de pecuniis a discipulis ad expensas scholarum solvendas collectis.*

... [1] 9. Correctorem nullum habemus omnino in hac provincia, sed magistri verberant suos discipulos. Cum enim tentatum esset alicubi uti correctoris opera, brevi fuit re-

[49] Sex patres a P. Generali ad conficiendam rationem studiorum deputati, exeunte anno 1583 inchoarunt laborem, et medio anno sequenti eidem finem posuerunt; cf. MP V 13*–15*.

[50] Vide responsum provinciae Austriae datum; supra, mon. 35 adn. 39.

[51] De ratione renovationis studiorum cf. MP V 219 et passim.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

mittendus tum quod carnifex et vocaretur et haberetur ab omnibus, tum quia aliquando vulneratus fuit a scholasticis[52]. Cum igitur nemo velit huic se periculo obiicere, quaesitum est, an placeret hoc R. P. N. proponere ut ille statueret quod vellet; responsum est ab omnibus placere.

Ad nonum: Poterit interim tolerari ut nostri pergant, quando aliud fieri non potest, sed curetur ut id fiat quam maxime decenter ... [97*r*]

[2] 15. Cum Constitutiones nostrae iubeant ut nihil a scholasticis nostris accipiamus[53], tamen solemus pro scholarum cancellis et scamnis reficiendis et mundandis gymnasiis iubere scholasticos aliquas pecuniolas persolvere, quas tamen non attingimus. Ipsi etiam scholastici ultro aliquando partitis impensis sese offerunt ad ornanda sua gymnasia elegantioribus scamnis aut fenestris aut huiusmodi quod illis permittimus. Rationes in utramque partem allatae sunt, quae seorsim scribuntur. Tandem maiori parti visum est rem esse proponendam R. P. N.

Ad decimum quintum: Tollatur talis usus et nihil omnino eiusmodi accipiatur a scholasticis.

Provincia Franciae

TEXTUS: 1. *Congr. 95*, f. 90*r*-94*v* (*prius* 103-107); regestum petitionum coaevum una cum Patris Generalis responsis. — 2. *Congr. 94* I, f. 78*r*-81*v* (*prius* 141-48); apographum coaevum textus prioris.

SUMMARIUM: *1. Ut nova collegia admittantur. – 2. Ut Patris Maldonado commentarii typis mandentur. – 3. Ut in classibus litterae graecae cum latinis coniungantur. – 4. Ut nostrorum communicatio cum externis coerceatur. – 5. Ut in theologia ne tractentur quaestiones parum utiles et nimis prolixe. – 6. Ut forma gubernandi universitates fusius explicetur.*

... [1] 2. Item cum proposita esset quaestio, utrum rogandus esset idem R. P. N ut in hac provincia nova collegia admitteret et[54] hac occasione R.P. Provincialis eius litteras exhibuisset, quibus statuebat, non esse nunc nova collegia in Francia admittenda propter operariorum inopiam, his perlectis iudicarunt tamen ad unum omnes (nisi quod P. Provincialis ceteris auditis tantum dixit, se esse indifferentissimum) rogandum R. P. N. ut nunc nova collegia aliquot admittat, idque multas ob causas hinc inde allatas: Primo, quod hac maxime ratione augeri possint operarii Societatis atque adeo aliarum etiam religionum. – 2° Ita optime confirmarentur catholici, contra haeretici debilitarentur. Experientia enim docuit, ubi sunt collegia Societatis, inde haereticos discedere aut certe converti, alios ne audere quidem propius accedere. Unde etiam fit ut iidem summo studio nova collegia impedire conentur aut vetera dissipare. – 3° Nunc non desunt operarii quibus instituantur duo nova collegia. – 4° Quando non possimus in Gallia multa habere domos professas[55], curandum videtur ut saltem multa collegia habeamus, in quibus non solum eadem exercitia fiunt, sed multo etiam plura. Adde quod missiones esse non solent admodum fructuosae ob pericula et temporis brevitatem. – 5° Fundatores non ferunt tantas moras; qui si semel moriantur, rebus infectis, difficile erit ab haeredibus quidquam consequi. Nec desunt qui cogitare caeperint de collegiis externorum instituendis nisi nos acceleremus; in quibus tamen omnia abusibus plena esse solent et nonnunquam plus detrimenti reipublicae afferunt

[52] Cf. MP IV 444-45 n. 6.
[53] De gratuitate scholarum cf. *Const.* P. IV c. 7 § 3; c. 15 § 4 et c. 17 lit. D; MP I 267 305 317.
[54] Cf. opinionem patrum congr. gen. IV (1581) de multiplicatione collegiorum; supra, mon. 34.
[55] Vide *Primae congregationes de domibus professis propagandis, deque parvis collegiis non multiplicandis (1558-1580)*, in nostro commentario *De origine collegiorum externorum* ... ; in AHSI XXX (1961) 66-77.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

quam emolumenti. Unde illae proborum voces nullam esse in Gallia expeditiorem viam conservandae et propagandae catholicae religionis, quam si multa nobis collegia contingant[56]. – 6° Etiamsi initio collegiorum redditus tenues esse solent, fit tamen saepe ut temporis progressu augeantur. – 7° Eadem fere ratio Galliarum habenda est, quam Indiarum. Unde sequi videtur in eis de summo iure remittendum quo tot animarum saluti consulatur. – 8° Haec res nihil officiet studiis nostrorum hominum (quam tamen ob causam maxime videtur R. P. N. abhorruisse a novis collegiis admittendis) quia seminaria non possunt plures alere. – 9° Nisi haec admittantur, iam haec provincia non capit plures, cum tamen multi sint in dies qui instent ut recipiantur.

Ad secundum: Cum tanta sit operariorum in ista provincia paucitas, quantam P. Provincialis et superiores omnes [90*v*] vident et crebris litteris tum alias tum etiam recens questi sunt, nobis nihil est dubii quin hoc tempore collegiorum multiplicatio, praeterquam quod decreto 6° congregationis secundae repugnaret[57], neque illis qui collegia cupiunt, prodesset, siquidem eorum expectationi et necessitati satisfieri non posset, et ipsi Societati valde damnosa esset, neque solum eius existimationem minueret, sed etiam eum ipsum qui iam fit fructum, distractis eius viribus impediret[58]. Quod si Dominus aliquando gentem nobis multiplicare dignabitur, tunc facilius poterimus desideriis eorum, qui nos expetunt, obsequi. Interim autem eo diligentius missiones exerceri debebunt, quae adeo utiles sunt et adeo ex instituto nostro[59] ... [91*r*] ...

[2] 7. Item ut P. Maldonati commentarii in evangelistas, in psalmos, in Isaiam et si qui alii istic extant, mandentur typis, si minus Romae, at certe Lutetiae; et si minus alterutrum placebit Suae Paternitati, saltem horum exempla describi iubeat et Lutetiam mitti communi provinciae sumptu.

Ad septimum: Curabitur quamprimum poterit[60].

[3] 9. Item an sint in singulis huius provinciae classibus graecae litterae cum latinis coniungendae pro cuiusque captu, praesertim cum passim in Gallia hoc genus tanti fiat et alioqui sit consentaneum ut pueri potissimum exerceantur puerilibus artibus. Vix enim adduci possunt aetate provectiores ut taedium illud rudimentorum denuo subire velint. Adde quod, turnonenses ac mussipontani nostri hanc docendi rationem experti sunt valde utilem. Immo et germani, ubi eadem uti caeperunt [91*v*], harum litterarum studium quod ante in Germania iacebat, non solum excitarunt, sed frequens etiam florensque reddiderunt.

Ad nonum: De hoc agetur in ordine studiorum[61] qui, ut speramus, non ita multo post communicabitur cum provinciis ... [92*r*] ...

[4] 12. Item admodum difficile esse in eo collegio [parisiensi] prohibere communicationem cum externis, praesertim scholasticis et convictoribus, cum saepe ab utrisque vocentur praeceptores.

---

[56] De collegiorum externorum momento haud communi in conservanda et propaganda religione catholica legas testimonium Patris Haller S.I.; in MP II 18*–19*.

[57] Vide decretum congr. gen. II (1565) contra multitudinem collegiorum; in MP III 8-9.

[58] Vide responsum quod dedit P. Acquaviva provinciae siculae anno 1581 eadem de re; supra, mon. 34 adn. 2.

[59] P. Acquaviva, videns fructus spirituales non communes qui missionibus ad populum obtinebantur, anno 1593 litteris encyclicis earum usum sollicitavit; anno autem 1599 aliis litteris residentias peculiares pro huiusmodi missionariis constituendas iussit. Cf. *Epist. General.* (Bruxelles 1909); et MHSI *Catalogi Prov. Austr. S.I.* I 8*-9*.

[60] De Ioanne Maldonado S.I. (1533-1583), hispano theologo cf. MP V 12* et adn. 17. Scripsit *Commentarii in quatuor Evangelistas* ... I-II (1596 1597); cf. SOMMERVOGEL V 403-07.

[61] Vide *An cum primis ferme latinae grammaticae elementis graecae etiam literae discendae sint;* in Rat. stud. 1586, MP V 188-89.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Ad duodecimum: Omnem communicationem prohibere praesertim cum scholasticis neque necesse est neque expedit. Sed si quis sit excessus, is, ut putamus, non difficulter tolli poterit, praesertim in iis quibus ea communicatio peculiariter nocet.

[5] 13. Item multos aversos fuisse a theologia ob prolixitatem et tractationem quaestionum parum utilium.

Ad decimum tertium: P. Provincialis det omnem operam ut tollatur ista aversio et potius bene afficiantur ad theologiam scholasticam, in qua tractatio illa prolixior quaestionum et materiarum non solum non est inutilis, sed etiam maxime necessaria hoc praesertim tempore, Quare superiorum erit non solum exhortationibus, sed etiam aliis viis, quas illis prudentia suggeret, id efficere ut quam maxime vigeat inter nostros hoc studium. Idque illis magnopere in Domino commendamus. Ac si in lectionibus aliquis sit excessus, speramus datum iri remedium hac ratione studiorum, quae confecta est[62], et cito communicabitur cum provinciis ... [92*v*] ...

[6] 21. Item ut declarentur constitutiones nostrae de gubernatione universitatum, hoc est, ut forma communis eas administrandi paulo fusius explicetur, et quae ad caeremonias, actus et insignia spectant, vel saltem ut statuta academiae ante quatuor annos Romam missa examinentur.

Ad vigesimum primum: Statuta iam visa sunt et, confecta bulla Pontificis, stabilientur. Quod vero ad communem quandam formam universitatum nostrarum attinet, de iis agetur in ordine studiorum[63].

Provincia Lugduniae

TEXTUS: 1. *Congr. 95*, f. 98*r*-99*v* (*prius* 111-12); regestum postulatorum coaevum una cum Patris Generalis responsis. — 2. *Congr. 94* I, f. 84*v*-86*r* (*prius* 154-57); apographum coaevum textus prioris. — 3. *Congr. 98*, f. 19*r*; apographum coaevum duarum petitionum ac responsum.

SUMMARIUM: *Ut professores philosophiae ad gradus academicos promoveantur.*

3. Propositum est, an essent promovendi nostri philosophiae professores ad gradum magisterii; et visum est omnium consensu petendum esse a R.P. Generali ut placeat Suae Paternitati nostros, qui modo digni inveniantur iuxta Constitutiones[64], ad magisterii et doctoratus gradum promoveri, praesertim Turnoni. Rationes scriptae sunt separatim.

Ad tertium: In universitatibus eos ex nostris qui docturi sunt, ad gradus promoveri placet, sic tamen ut praeposito generali prius nominatim proponantur et eius iudicium expectetur. In aliis vero collegiis non iudicamus necessarium ac ne expediens quidem ob multas causas. Nostris enim magis convenit ad studia accendi exercitationibus litterariis et ipso profectu, et ante omnia zelo divini obsequii quam eiusmodi gradibus aut titulis ... [98*v*] ...

---

[62] Ratio stud. anno 1584 a deputatis sex patribus conscripta et anno 1586 in provincias missa est; cf. MP V p. 13*-19*.

[63] Quod ad formam universitatum attinet, vide regulas praefecti studiorum superiorum in Rat. stud. 1591 et 1599; MP V 249-56 et 374-79.

[64] De promovendis scholasticis S.I. ad gradus academicos vide supra, adn. 39.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

36

ACTA CONGREGATIONUM PROVINCIALIUM DE STUDIIS
Anno 1587

Provincia romana

TEXTUS: 1. *Congr. 43*, f. 3*r*-20*v* (*prius* 1-21); acta congregationis originalia et regestum responsionum ad postulata. — 2. *Congr. 94* I, f. 133*r*-34*r* (*prius* 253-55); apographum coaevum trium petitionum et responsuum. — 3. *Congr. 96*, f. 19*r*-*v*; apographum recentius confectum textus secundi.

SUMMARIUM: *1. Num congregatio generalis cogenda ob rationem studiorum eiusdem auctoritate confirmandam? – 2. Ut musica in disputationibus interposita moderetur. – 3. Ut ratio examinandi eos qui solum casibus conscientiae studeant, ordinetur. – 4. Ut in Collegio Romano, praeter praeceptores ordinarios, etiam nonnulli supernumerarii habeantur. – 5. Ut causa turbationis eorum qui casibus conscientiae operam dant, tollatur.*

... [1] 3° Quia Constitutiones nostrae dicunt congregationes generales non esse crebro cogendas[1], et nisi rerum agendarum necessitas urgeat, quare sufficit ad non cogendam ut non existat causa ulla urgens. Nam si quae essent, tres essent: ... Secunda ratio posset esse ut ordo studiorum autoritate totius congregationis generalis magis [5*v*] confirmetur ac stabiliatur. At haec non tanti momenti est ut propter hoc nunc debeant tam multi cum tanto incommodo ex suis sedibus exciri. Adde, quod hoc negotium longius tempus requirit quam ut tempore congregationis generalis recte confici possit, et propterea expedit ordinem studiorum qui a patribus deputatis conficietur, primo in rem et in usum deduci ut ipsa experientia ostendat si quae insint incommoda, ac tunc melius et commodius generalis aliqua congregatio supremum ei manum imponet ... [11*r*] ...

[2] 1. Omnium vota in congregatione fuerunt musicam quae solet in disputationibus nostris interponi, omnino esse moderandam[2]; multorum item vota fuerunt etiam omnino tollendam, et ut peteretur nomine privato a Nostro Padre. [8*r* et 12*r*] ...

Ad primum: Adhibendam esse musicae moderationem, omnino censemus; imo et eam prorsum tolli cupimus; et ut tolleretur, tentavimus. Propter cardinalium tamen instantiam id hactenus obtinere non potuimus. Videat tamen provincialis et rector Collegii Romani si qua via iniri possit ut citra offensionem tollatur. 11*r*] ...

[3] 2. Iudicatum fuit etiam proponendum Nostro Patri per procuratorem ut adhibeatur aliquod remedium propter eos qui applicantur casibus conscientiae, et ut explicetur etiam quo rigore vel qua moderatione sit procedendum in examinandis iis, maxime propter eos qui absoluto cursu philosophiae, non permittuntur audire theologiam. [9*r* et 12*r*] ...

Ad secundum: Huiusmodi non deberent cursum philosophiae audire nisi si qui sint mediocri ad concionandum ingenio vel talento ad gubernandum ac virtute praediti. His enim posset permitti studium philosophiae et ad biennium theologiae ut possint concionari et gubernare ac fieri coadiutores spirituales formati. Si qui tamen videantur meliori talento ad gubernandum, deberent etiam cursum theologiae absolvere. Examen autem horum fieri debet exacte et in libro notari subscriptionibus eorum qui examini interfuerunt. [11*v*] ...

---

[1] Congregationes generales qua frequentia et quibus de causis habendae, statuitur in *Const.* P. VIII c. 2; vide in MI *Const.* III 226–28.

[2] De adhibenda musica in promotionibus ad gradus academicos vide Rat. stud. 1586 cap. *De gradibus* ... ; in MP V 81 n. 2.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

[4] 14. Praeter ordinarios lectores Collegii Romani qui occupantur docendo theologiam, casus, philosophiam et rhetoricam, videretur expedire ut aliquis supernumerarius[3] in singulis facultatibus ibidem retineretur qui in defectum ordinarii lectorum ad manus haberetur et vices illius suppleret, ne dum alienis necessitatibus consulitur, Collegium Romanum posthabeatur. [9*r* et 12*v*]

14. Iam diu desideravimus et curabimus ut duo sint, sed tamen necessitates Societatis non permittunt. [17*r*] ...

[5] 18. Invaluit mirum in modum turbatio eorum qui applicantur ad casus conscientiae[4]. Quod tamen tum pro Societatis instituto in confessionum ministerio, tum pro ingeniorum conditione et aptitudine est omnino necessarium; et provincialis ex officio tenetur curare iuxta regulas 49 et 56 sui officii[5]. Nisi autem haec applicatio facta post maturam deliberationem, debito examine praevio, constanter conservetur et defendatur, quotidie augebitur inquietudo multorum. Dum enim unus a casibus transfertur ad philosophiam vel theologiam, alii eandem spem concipiunt et variis mediis obtinere nituntur; et aliquando inveniunt fautores ex nostris qui operam suam illis offerunt. Idque in omnibus provinciis observandum statui oporteret propter uniformitatem et exemplum. [9*v* et 13*r*] ...

18. Placet iuditium P. Provincialis[6] et ita curandum est ut habita ratione eorum de quibus supra, fiat examen per plures patres, quibus commendetur secretum et notentur in libro sententiae examinatorum.

Provincia neapolitana

TEXTUS: 1. *Congr. 43*, f. 21*r*-38*v* (*prius* 6-22 et 25-43); acta congregationis eiusdemque postulata originalia, et regestum coaevum responsionum Patris Generalis. — 2. *Congr. 94* I, f. 135*r*-39*v* (*prius* 259-68); apographum coaevum petitionum una cum Patris Generalis responsis.

SUMMARIUM: *1. Ut Patris Salmeron in S. Scripturas commentarii typis mandentur. – 2. Ut compendium dialecticae conscribatur. – 3. Num congregatio generalis ad novam studiorum rationem comprobandam cogenda? – 4. Ut removeantur studiorum impedimenta.*

[1] 5. Cum piae mem. R.P. Alfonsus Salmeron in hac provincia tot annos summo cum labore ac vigiliis in Testamentum Novum commentarios conscripserit ac extremam etiam manum imposuerit[7], qui magno cum nostrorum tum externorum hominum studio quotidie efflagitentur et expectentur, proponitur, num congregatio provincialis harum lucubrationum recognitionem et editionem P.N. Generali quamplurimum commendare debeat, aut certe si id non videbitur, rogare, ut saltem scripto eas neapolitanae provinciae ad communem omnium consolationem communicet. Placuit fere omnium suffragiis rogandum esse Patrem nostrum. [37*r*] ...

Ad quintum: Dabimus operam ut quamprimum edi possint[8]. Hac enim de causa iussimus huc afferri. Dilatum est autem necessario paulo tardius iudicium quia patres ii quibus id commissum erat, impediti sunt conficiendo ordine studiorum. [22*v*] ...

---

[3] De necessitate constituendi magistros supernumerarios cf. MP I 493 522 557 577 585.

[4] Vide *Ratio admittendi scholasticos S.I. ad studia;* infra, Appendix; et nostrum commentarium: *De graduum diversitate inter sacerdotes in S.I.;* AHSI 37 (1968) 237–316.

[5] Regulas 49 et 56 provincialis vide in *Institutum S.I.* III 79.

[6] Fabius de Fabiis S.I. (1545c–1615), italus romanus, annis 1584–88 praepositus provinciae romanae; cf. MP IV 321 et passim.

[7] A. Salmerón S.I. (1515–1585), hispanus theologus, ex primis S. Ignatii sociis; cf. J. F. GILMONT, *Les écrits spirituels des premiers jésuites* (Romae 1961) 154–58.

[8] Vide A. SALMERÓN S.I., *Commentarii in evangelicam historiam et in Acta Apostolorum* ... I–XII (Matriti 1597–1601); cf. SOMMERVOGEL VIII 479.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

[2] 6. Quandoquidem in canone 17 secundae congregationis generalis[9] habetur ut ii qui futuri sunt coadiutores spirituales, nec ad altiora studia promovendi humaniorum litterarum studio et compendio dialectices contenti, casus conscientiae audire possint[10], quaesitum est num rogandus sit P.N. Generalis ut hoc executioni mandari et certum quoque dialecticae compendium institui iubeat[11]. Quod omnium sententia ac suffragiis visum est esse petendum. [37*r*] ...

Ad sextum: Quod attinet ad exequutionem canonis, id curae erit P. Provinciali. An autem certum dialecticae compendium fieri expediat, pertinet ad ordinem studiorum ... [24*r*] ...

[3] Rationes pro cogenda congregatione generali ... Cogendam quidem videri ... In praesentia cum in tota Societate una omnium studiorum ratio praescribenda suscipiatur, quae res et perpetua sit et universae Societati communis ac perdifficilis, totius Societatis sententia videtur requirenda. Quod si ullum aliquando aut fuit olim aut in posterum futurum cogendae congregationi generali tempus speramus, nunc esse maxime putandum sit, cum in nullam infamiae suspicionem Pater Noster Generalis hoc tempore possit adduci ...

Rationes pro non cogenda ... [25*r*] ... Porro studiorum rationem non tantum secum negotii advehere ut Societatem requirat universam. Nam fac totam convenisse Societatem, ea provincia necessario in paucos vel ab ipsa generali congregatione esset reiicienda, neque omnes qui ad congregationem generalem venirent, iis studiis aut idoneos aut deditos esse posse, neque etiam si possent aut deberent eruditissimi quique, in iisque studiis versatissimi convenire, tamen in tanta tot patrum multitudine sine aliqua perturbatione tanta res commode transigi non posset. Quare cum P.N. Generalis sua auctoritate viros tantae provinciae pares seligendos curavit, et in posterum curare possit, non est quod tanto cum sumptu ac labore tot sociorum cum longarum peregrinationum periculo primariorumque virorum absentia a suis provinciis eadem illa res quae alioqui commodiore ratione fieri potest, tentanda videatur ...

[4] 9. In collegio neapolitano studia videntur parum frigere[12]. Multi putant esse magnum impedimentum fervori studiorum nimiam occupationem studentium in docendo doctrinam christianam. Desideratur ut V. Paternitas imponat aliquam moderationem ut saltem philosophi et theologi non occupentur in hac re.

Ad nonum: Cum opus illud sit magni fructus, non est omnino deserendum, sed tantum tollendus si quis sit excessus, ne studia impediantur; quod quidem videbit P. Provincialis, cui iam hoc commendavimus ...

Provincia sicula

TEXTUS: 1. *Congr. 43*. f, 39*r*–47*v* (*prius* 23-27 et 44-53); acta congregationis et petitiones originales, necnon regestum coaevum responsionum Patris Generalis. — 2. *Congr. 94* I, f. 140*r*-42*r* (*prius* 269-73); apographum coaevum nonnullarum petitionum et responsuum.

SUMMARIUM: *1. Num congregatio generalis ad novam studiorum rationem approbandam cogenda sit. – 2. Ut ratio studiorum quamprimum in provincias mittatur. – 3. An liceat assertiones nostrorum externis dedicare. – 4. Quae ratio in lingua italica excolenda tenenda sit?*

... [1] Rationes quae in congregatione provinciali siciliensi anni 1587 allatae sunt, quod generalis congregatio cogenda non sit ... Tertia – Si quid esset quod generalem con-

[9] Vide *Institutum S.I.* II 532, et MP III 10 n. 88.
[10] Vide supra, adn. 4.
[11] Vide F. TOLETUS S.I., *Introductio in Dialecticam Aristotelis* (Romae 1561); supra, mon. 33 adn. 9.
[12] Simile iudicium expressit P. Possevino; vide supra, mon. 33 adn. 9.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

gregationem postulare videretur, id certe esset quod de universa studiorum ratione in Societate constituenda cogitatur. Hoc tamen, quamvis per se grave sit et magni ponderis negocium, non tamen est eiusmodi ut hoc praesertim tempore generalem congregationem exigat ... [41*r*] ...

[2] 2. Universis propemodum congregatis patribus visum est rogandum esse R.P. Generalem ut quamprimum commode fieri poterit, ea quae ad studiorum praxim pertinent, ad nos transmittat. Nam pars ea quae de opinionum delectu[13], est et gravioris negocii et longius fortasse tempus requirit. [43*r*] ...

Ad secundum: Fiet cum Dei gratia et in id incumbitur omni studio. [42*r*] ...

[3] 7. An liceat aut expediat dedicare assertiones nostrorum philosophicas aut theologicas praelatis aut magnatibus ut aliquando factum est Messinae. [43*v*]

Ad septimum: Ordinarie non solet, nec convenit. Sed tamen si ob particulares circumstantias videretur ad Domini obsequium fore, videat P. Provincialis. [42*r*] ...

[4] 8. Expedit declarare quomodo et quatenus liceat nostris ediscere linguam hetruscam, ne quodammodo furtim et clanculum id fiat et abutantur ad carmina, licet honesta, pangenda. [43*v*] ...

Ad octavum: In excolenda lingua italica is modus adhibendus erit ut neque legantur libri qui moribus officere possint, et absit omnis affectatio. Quibus vitatis, potest eorum librorum lectio moderata concedi. Superiores autem videbunt ne quis excessus committatur[14]. [42*v*] ...

Provincia veneta

TEXTUS: 1. *Congr. 43*, f. 48*r*-64*v* (*prius* 28-39 et 54-70); acta congregationis simul cum petitionibus originalibus; necnon regestum coaevum responsionum Patris Generalis. — 2. *Congr. 94* I, f. 142*r*–45*v* (*prius* 273-80); apographum coaevum petitionum una cum Patris Generalis responsis.

SUMMARIUM: *1. Ut nova studiorum ratio mittatur et usu probetur in provinciis. – 2. Num congregatio ad novam studiorum rationem confirmandam cogenda sit?*

[1] 11. Propositum est utrum significandum esset P. Nostro Generali ut antequam statueret quae de universa ratione studiorum meditatur, iuberet provincias singulas ea forma quam ipse optimam putarit, uti per aliquod tempus periculi faciendi gratia ut posset Societas usu ipso cognoscere, num in ea forma gravis aliqua difficultas esset, qua sublata suavius eius Paternitatis decreto pareret. [62*v*] ...

Responsum: Iam nobis idem antea decretum fuerat quo suavius et certius omnia fierent. [52*r*]

[2] Praecipuae rationes allatae a patribus ... pro congregatione generali cogenda vel non cogenda ... Rationes quae pro parte affirmativa sunt allatae ... Secunda ratio ex necessitate – Nam Constitutiones P. 8 c. 2 § 2[15] docent cogi oportere cum agendum est de rebus perpetuis ac magni momenti aut admodum difficilibus ad universam Societatem spectantibus, aut de ratione procedendi in illa. Verum hoc tempore res eiusmodi videntur emergere. Primo, studiorum emendatio quae et universam Societatem attingit, et perpetua futura est, et maximi momenti, cum Societatis institutum spiritu et litteris constet; et denique difficilis,

---

[13] Vide MP V *Introductio gen.* cap. 3 B p. 20*–23*: *Praeparatur novus tractatus «De delectu opinionum»*.
[14] Vide regulam 3 praefecti studiorum Collegii Romani (1558); MP II 18.
[15] Vide supra, adn. 1.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

cum sit casura in ingeniosissimos ac doctissimos quosque patres qui aegre laturi videntur ingeniis suis leges praescribi ... [52*v*] ... Nihil tamen congregatio mota est his rationibus, sed universa censuit nullo modo esse congregationem hoc tempore cogendam ...

Ad secundam de necessitate: Nihil videtur esse cui Pater Noster providere non possit ipse per se sine generali congregatione. Nam in formandis studiis talem adhibuit diligentiam ac moderationem ut speretur Societas aequo animo illam formam amplexura ... [54*r*] ...

Provincia Aragoniae

TEXTUS: 1. *Congr. 43*, f. 225*r*-58*v* (*prius* 168-204 et 231-64); acta congregationis et petitiones originales una cum regesto responsionum Patris Generalis. — 2. *Congr. 94* II, f. 163*r*-77*v* (*prius* 315-44); regestum coaevum petitionum una cum Patris Generalis responsis.

SUMMARIUM: *1. Num correctori externo clericos nostrae scholae castigare liceat? – 2. De ratione exhibendi ludos scaenicos.*

[1] 28. Algunos hombres graves y otros han dudado si podrían los correctores de nuestras escuelas, siendo legos, açotar los estudiantes tonsurados; porque, según derecho y doctrina de doctores, no parece que se puede. Y esto ha causado algunos escrúpulos a los maestros; porque, aunque es de Constitución[16] y aprobada con las demás, por la Sede Apostólica, de que sea el corrector hombre externo; pero la constitución no dize expressamente que el tal corrector, siendo lego, pueda açotar los tonsurados. [257*r*] ...

A la 28: Los doctores dizen que se puede hazer, como Navarro y otros que alega en la Suma cap. XXVII De excomunicatione n^{0} 82[17]. ... [247*r*] ...

[2] 7. En la regla 57 del provincial[18] se ordena que comedias y tragedias se hagan en latín, y que no sean frequentes; y que las examine el provincial. Dúdase si se ha de guardar esto mismo en los diálogos y qualquiera otra representatión. [254*v*] ...

Al 7^{0}: Los diálogos han de ser en latín y examinados por el provincial, pues se hazen por exercitio de los estudiantes. Aunque pueden ser más frequentes que las comedias; mas de tal manera que tanpoco en esto aya excesso ...

Provincia baetica

TEXTUS: 1. *Congr. 43*, f. 344*r*–68*v* (*prius* 274-92 et 347-69); acta congregationis et petitiones originales una cum regesto responsuum Patris Generalis. — 2. *Congr. 94* II, f. 196*r*-206*v* (*prius* 391-412); regestum coaevum petitionum una cum Patris Generalis responsis.

SUMMARIUM: *1. Fiat aliquis cursus artium. – 2. Num congregatio generalis ob rationem studiorum cogenda sit? – 3. Ut nonnulli scholastici Romam vocentur ut fiant eximii latinitatis praeceptores.*

[1] 8. Propositum est cum P.N. Generalis in studia Societatis literaria promovenda tam sedulo incumberet, petendumne esset ut cursum aliquem artium liberalium, vel eum quem P. Franciscus Toletus edidit[19] omnino tamen absolutum, vel alium aliquem sua Paternitas typis mandari praeciperet, ne scholastici nostri tum assidua scriptione valetudinarii fierent, quae tamen progressibus literariis aut parum utilis aut certe nocua cognoscere-

---

[16] Vide *Const.* P. IV cap. 7 § 2 et lit. D; in MP I 267.

[17] Martinus ab Azpilcueta (1492–1523), Doctor Navarrus dictus; auctor operis: *Manuale sive enchiridion confessariorum et poenitentium* (Anversae 1573); cf. *Encicl. Catt.* VIII 219–20.

[18] Regulam 57 provincialis videsis in MP IV 21.

[19] De Patris Toledo scriptis philosophicis vide supra, mon. 35 adn. 9.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

tur. Placuit omnibus peti debere. Interea tamen ut his incommodis obviaretur, cursum P. Francisci praelegi cum brevibus magistrorum annotationibus quando opus esset, ne externi scholastici scholas nostras desererent. Discedunt enim. [352*v*] ...

8. Placet nobis iuditium congregationis, ac nobis quoque idem antea decretum erat, sed quia ii quibus hanc curam mandare meditabamur, aliis rebus impediti, hactenus id praestare non potuerunt[20], curabimus ut quam primum fiat. Interim vero sufficienter incommodis occurretur si magistri utantur cursu Patris Francisci Toleti eo modo quo congregatio sensit ... [351*r*]

[2] Congregationis provincialis baethicae rationes in utramque partem: An scilicet sit cogenda vel non congregatio generalis ... Pro parte affirmativa ... quare desideratur una congregatio in qua solum de reformatione personarum Societatis agatur ac de rebus urgentibus quae occurrere possunt quaeque nunc occurrere videntur. Cuiusmodi sunt: Primum quidem tractatio quae prae manibus est de ratione studiorum toti Societati praescribenda. Quae res gravis admodum est nec potest recte decerni quod omnibus provinciis conveniat nisi Societas congregetur ...

Pro parte negativa: ... Ordo enim de ratione studiorum praescribendus conficitur non paucis consultis. Nam P.N. Generalis universam Societatem ea de re consuluit expectatis et acceptis dotissimorum patrum sententiis[21] ... [353*r*] ...

[3] 5. Lo quinto, se proponga a nuestro Padre si se podrían embiar desta provincia algunos estudiantes a Roma, para que se hiziesen eminentes en latinidad. [*Congr. 94* II, f. 200*r*] ...

Respuesta: Embíense algunos, pero sean tales que, con su buen exemplo y religión, edifiquen, que tengan la sanidad y fuerzas necessarias, y, finalmente, que tengan aplicación a estas letras y ministerio de leer, y también aptitud y ingenio para salir bien con ello ... [354*r*] ...

Provincia Castellae

TEXTUS: 1. *Congr. 43*, f. 259*r*-83*v* (*prius* 207-23 et 265-88); acta congregationis et petitiones originales una cum regesto responsionum Patris Generalis. — 2. *Congr. 94* II, f. 178*r*-86*v* (*prius* 347-66); regestum coaevum petitionum una cum Patris Generalis responsis.

SUMMARIUM: *1. Ut in congregationibus provincialibus habeantur disputationes quoque theologicae. – 2. Ut liceat in lucem edere commentarios Thomae. – 3. Ut liber Patris Bonifacio legatur etiam in scholis aliarum Hispaniae provinciarum.*

... 1. Ut in provincialibus congregationibus disputationes et congressus literarii theologici habeantur quemadmodum in aliarum religionum congregationibus et in nostra generali fieri solet[22]. [*Congr. 94* II, f. 179*r*] ...

Responsio: Nihil videtur innovandum, cum P. Everardus piae mem. alias iudicaverit non expedire, et ita Societatis usus hactenus servarit, et certe utilius videatur ut patres eo tempore occupentur iis quae ad bonum Societatis statum pertinent. [*Congr. 43*, f. 260*r*]

2. Ut liceat nostris commentarios edere in Sacram Scripturam, Summam theologicam S. Thomae, in dialecticam etiam et in philosophiam, atque in eam theologiae partem quae

[20] De commentariis in libros Aristotelis, a patribus lusitanis praeparatis et typis excudendis cf. postulatum congregationis provinciae Lusitaniae (1579); in MP IV 307–08.

[21] Vide *Iudicia patrum, in provinciis deputatorum, de Rat. stud. 1586;* in MP VI 47–514.

[22] Hoc evenit anno 1558, tempore primae congregationis generalis; cf. *Epp. Lainez* III 397–98, et VILLOSLADA, *Storia* ... 50–51.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

ad mores et ad conscientiae iudicia pertinent; commentarios quoque sacrarum concionum. Hoc est ut eos Pater Generalis ad hoc exhortetur facilemque ut solet se in iis praebeat quae ad hoc studii genus conducere videbuntur. [*Congr. 94* II, f. 179*r*] ...

Responsio: Cum aliquis cum superiorum iudicio aliquid scribet quod ad Dei gloriam et commune bonum pertinere putetur ut edatur, Patris Provincialis erit nos in particulari admonere ut iudicare possimus quid maxime expediat. [186*r*]

Memoria de lo que el padre Luis de Santander[23] ha de responder de palabra y en nombre de nuestro Padre a algunos particulares. Enero 16 1588.

3. Al padre Bonifacio le diga que se avisa a las provincias de Toledo y Aragón para que lean su libro como él lo pide[24].

Provincia mexicana

SUMMARIUM: *1–2. Ut fiant seminaria indigenarum. – 3. Circa linguam indigenarum a soctis addiscendam. – 4. De ratione gubernandi domus convictorum hispanorum. – 5. Ut communis quaedam ratio vacationum a scholis statuetur. – 6. Ut in linguarum seminariis reditus haberi possint.*

[Textum vide in *Mon. Mex.* II 628–60]

Provincia Austriae

TEXTUS: 1. *Congr. 43*, f. 105*r*-20*v* (*prius* 75-89 et 112-27); acta congregationis et petitiones originales una cum conceptu responsionum Patris Generalis. — 2. *Congr. 94* I, f. 147*r*-48*v* (*prius* 283-86); regestum coaevum petitionum una cum Patris Generalis responsis.

SUMMARIUM: *1. Ut in schola abecedariorum saecularis quidam adiuvet praeceptorem nostrum. 2. Ut modus indicetur quo difficultates circa domos convictorum superari possint. – 3. Ut dispensetur circa convivia occasione promotionum habita.*

[106v] ... [1] Quintum – Cum non expediat scholas alphabetariorum omnino dimittere[25], an sit rogandus R. P. N. ut uni ex nostris praeceptori liceat addere socium aliquem externum, sive mercede conductum sive aliquem qui Societatem velit ingredi, qui hac ratione aliquo modo probetur; vel certe ut ineatur ratio aliqua ut saltem duobus praeceptoribus ex nostris in una et eadem schola simul opus non sit. Hoc enim et provinciae grave est in tanta operariorum penuria, et praeceptores pro his scholis sine tentatione inveniri in tam laborioso officio perdifficile est, fratres etiam nostri in aliis rebus utilius occupari possint. Responsum est esse petendum a P. N. de socio externo adhibendo quandoquidem se mutuo non impedient. Et ut nihilominus P. Provincialis suis literis praeveniat P. Procuratorem, significando hoc fuisse iudicium congregationis. [112*r*]

Ad quintum: Placet et certe optandum iudicamus. Tantum curandum erit ut qui ad hoc adhibebuntur, sint fideles et de quorum virtute non dubitetur, et a nostris pendeant in modo docendi et in scholae disciplina. [107*r*]

[2] Sextum – Cum non expediat ut hoc tempore convictoria tollantur, et graves tamen in illis difficultates sint 1º circa nostros, 2º circa alumnos et convictores, 3º circa familiam, 4º circa res temporales; quaesitum est quaenam rationes ineundae quibus occurratur difficultatibus, et an haec gravamina ad R. P. N. sint referenda.

---

[23] Ludovicus de Santander S.I. (ob. 1599); cf. FEJÉR I/1215.

[24] De Ioanne Bonifacio S.I. (1539–1606), hispano cf. MP III 348 et passim. – Anno 1575 Antonius Lárez S.I., rector collegii abulensis petiit a P. Generali ut liber Patris Bonifacio: *Christiani pueri institutio* ... et eiusdem secunda pars: *De sapienti fructuoso epistolares libri quinque* in lucem edi possent; cuius prima pars impressa est anno 1575, altera vero 1587; cf. MP IV 565–66.

[25] Anno 1581 P. Acquaviva declaravit scholam abecedariorum Claudiopoli in Transylvania nullo modo esse relinquendam; vide supra, mon. 33 adn. 21.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

De nostris quidem 1º difficilimum est tot reperire idoneos quibus ea cura demandetur, vel certe qui eam sine tentatione velint suscipere; ubi praesertim vel non sunt fratres studiosi, vel sunt tantum humanistae et rhetores, hoc est, iuvenes vel etiam novitii. – 2º Magnam plerique iacturam faciunt spiritus, literarum, religiosae disciplinae. – 3º periculum est, ne in tanta iuventutis licentia et malitia nostri indulgendo affectibus, excedant vel in severitate vel in lenitate, indulgentia, singularitate, familiaritate. Saepe etiam ab iis fiunt quae honeste excusari aut defendi non possunt; et tamen nisi id fiat, tentantur et ipsorum imminui videtur authoritas. – 4º periclitatur eorum valetudo, cum nullum tempus, ne recreationis quidem et somni a curis vacuum habeant. Post alios debeant ire cubitum, ante alios surgere; cibum et potum cum rubore capiant; foetorem etiam cum in hypocaustis tum in cubiculis hauriant intolerabilem. – 5º Indecens videtur ut nostri relictis spiritualibus Societatis officiis, totos se impendant in sordidam rerum temporalium curam, idque pro externis.

Ad sextum: Particularia quae hic multa attinguntur, videbit P. Provincialis; qui etiam intelligere poterit usum Seminarii Romani, ex eoque excerpere quae istis locis convenient. De externis autem ad eam curam adiungendis, etsi videtur posse aliquid incommodi habere, tamen permittimus ut fiat periculum, sed cum ea cautione qua debet. Ut autem res successerit, ita deinde progredi licebit. Illud nimium videbatur ut pensio sex mensibus anticipetur, sufficere autem ut tribus. [107*v*] ...

[3] Octavum. Cum Constitutio 4 P. c. 15[26] prohibeat in promotionibus dari chirotecas, pileos etc., et alicubi in provincia ab antiquo tempore ex dispensatione, ut praesumitur, dentur chirotecae, alicubi vero convivium, videbatur petendum ut S.R. Paternitas aliquid quod commune sit omnibus collegiis huius provinciae, in hac parte dispenset; et potissimum de chirotecis, quae, cum omnibus academiis sint communes, omitti vix posse videntur. Visum fuit petendum a R. P. N. dispensationem quoad chirotecas propter rationem dictam; et cum P. Visitator[27], intellecta hac consuetudine, iudicaverit facile posse impetrari dispensationem. [112*r*] ...

Ad octavum: Conviviis nostri abstineant; quod alibi etiam decrevimus[28]. De chirothecis autem non solum Constitutiones prohibent, sed etiam ipsi rationi non videtur consentaneum, cum iis non utamur, nec uti nos deceat. Quare prius curandum videtur ut promovendi eo sumptu supersedeant ac potius in pauperes erogent; sin omnino impediri nequeant ne emere velint, si sine rusticitatis nota et offensione recusari non possint, poterunt accipi, sed antequam discedatur vel illis ipsis vel alicui ex doctoribus praesentibus cum urbanitate quadam donentur ...

Provincia Germaniae Superioris

TEXTUS: *Congr. 43*, f. 121*r*-37*r* (*prius* 90-102 et 128-44); acta congregationis et petitiones originales una cum Patris Generalis responsis. — 2. *Congr. 94* I, f. 152*r*-53*v* (*prius* 293-96); regestum coaevum petitionum una cum Patris Generalis responsis.

SUMMARIUM: *1. Num congregatio generalis cogenda sit propter rationem studiorum decernendam? – 2. Ut liceat coadiutoribus temporalibus discere legere et scribere.*

[1] Rationes pro cogenda vel non cogenda congregatione generali ... Pro cogenda hoc tempore generali congregatione hae potissimum rationes occurrebant:

1. Noster P. Ignatius sanctae memoriae 8. parte Constitutionum c. 2 et 4[29] censuit ad Societatis bonum pertinere posse ut praepositus generalis, quamvis non crebro neque certis

[26] Vide MP I 307 lit. F.

[27] Oliverius Manaraeus S.I. anno 1581 visitavit iussu Patris Generalis provinciam austriacam; visitationis acta quae studia spectant, videsis infra, mon. 49.

[28] Vide supra, mon. 33 adn. 14.

[29] Vide in MI *Const.* III 226–28 et 230–31.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

temporibus, aliquando tamen congregationem generalem cogeret ad statuendum de iis rebus quae vel perpetuae ac magni momenti essent, vel admodum difficiles ad universam Societatem spectantes seu modum in ea procedendi. Videri autem posset tale aliquid esse illud quod nunc a P.N. Generali tractatur de genere doctrinae in Societate tradendae et universa studiorum ratione. Nam quod sit ea res et magni momenti et ad universam Societatem spectans, dubium non est; et quod etiam sit admodum difficilis, ipsa varietas iudiciorum quae de hoc toto genere ex provinciis ad N.P. Generalem sunt missae[30], argumento esse poterit.

2. Si in generali congregatione decerneretur num expediat omnino opiniones aliquas in Societate prohibere quae non sint alioqui in Ecclesia damnatae, et quomodo et per quos id fieri ac reliqua studiorum ratio constitui deberet, maiorem res habitura esset autoritatem apud nostros; quemadmodum hanc etiam ob causam (si parva cum magnis sint comparanda) ea quae ad fidem spectant, quamvis possent determinari per Summum Pontificem, definiri plerumque solent in generalibus Ecclesiae conciliis ... [122*v*] ...

Contra vero non esse hoc tempore generalem congregationem cogendam, plures ac maioris ponderis rationes suadebant.

Prima est quod quae maxime idonea ratio congregationis cogendae hoc tempore putari posset (nimirum illa de Societatis doctrina), multas ob causas minime sufficiens iudicanda videtur. Primo quia congregatio generalis ideo cogitur ut de iudicio Societatis pro ratione rerum tractandarum quantum fieri possit commodissime constet. Spectata vero conditione huius tractationis de doctrina, videtur hactenus N.P. Generalis commodissime in hac re exquisivisse iudicium Societatis ut congregatione generali opus non videatur. Nam et principio variis ex provinciis patres ad hanc deliberationem Romam convocavit, et postea ipsarum etiam provinciarum iudicia exploravit[31], ad eamque rem plures multo et aptiores in unaquaque provincia adhibiti fuerunt quam aut debeant aut commode possint in congregatione generali convenire. Et eiusmodi res est [123*r*] deliberatio de doctrina ut quo maior est frequentia conventus hominum simul disserentium, eo difficilius aliquid certi definiri possit.

Secundo, quoniam huic tractationi de studiis eo modo quo a P.N. Generali instituta est, non penitus alioqui deest aut deerit autoritas generalis congregationis. Nam noster Pater ex commissione praeteritae congregationis generalis hoc facit, et quicquid iam ab illo in hoc genere actum fuerit, de eo tandem in proxima congregatione certius aliquid constitui poterit.

Tertio, quia quidquid de hac re statuendum sit, expediret id principio non plane firmiter ac in perpetuum statuere, sed quasi ad probationem, ut non homines tantum Societatis in tanta deliberatione consulantur, sed praeterea etiam ipsa Societatis experientia et praxis. Non expedit autem ut ad rem quae non in perpetuum statuenda iam est, cogatur congregatio generalis; imo id videretur alienum a more et instituto generalium congregationum.

Quarto, quoniam siquid adhuc ad rectam conclusionem huius tractationis est necessarium, id fere oportebit per doctissimos aliquos Societatis homines perfici qui animadversis et collatis diligenter iudiciis provinciarum, id ad extremum definiant quod erit et per se verissimum et Societati optimum. Hi autem homines sine congregatione generali possunt a N. P. consuli aut etiam, si opus sit, unum in locum convocari ... [129*r*] ...

---

[30] Vide «Iudicia patrum, in provincia deputatorum, de tractatibus: *De opinionum delectu*» et «*Commentariolus*»; in MP VI 47–127.

[31] Vide supra, adn. 21.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

[2] 2. Ut facultatem concedat provinciali pro iis coadiutoribus novitiis ut legere addiscere possint[32], quibus nihil inde periculi quoad desideria studiorum timeri potest. Cum alioquin in parvis praesertim collegiis saepe otiosi sint, et consolatione ac fructu quem ex lectione spiritualis libelli perciperent, priventur. Neque lingua germanica latinae sic affinis est, ut qui germanice legere norit ad latina alliciatur. [136*v*] ...

Responsio: Nunc non expedit ita generaliter concedere, praesertim propter aliorum exemplum qui facile ad idem capiendum adduci possunt. Sed si qui tales sint ut ea facultas nec ipsis nec aliis nocere possit, proponantur nominatim.

Provincia Rhenana

TEXTUS: *1. Congr. 43*, f. 138*r*–49*r* (*prius* 103-10 et 145-56); acta congregationis et petitiones originales una cum Patris Generalis responsis, — 2. *Congr. 94* I, f. 154*r*-55*v* (*prius* 297-300); regestum coaevum petitionum una cum Patris Generalis responsis.

SUMMARIUM: *1. Ut dentur normae ordinandi bibliothecas. – 2. Ut libri magici rigorose custodiantur.*

[1] 7. Quaesitum est, num rogandus sit R. P. N. Generalis ut certam aliquam formam ordinandae bibliothecae statuat quam omnes sequantur. Videmus enim in una eademque provincia, licet una nitantur regula, varias tamen et dissimiles excogitatas esse rationes et indicis conficiendi et librorum redigendorum in classes, crebrisque mutationibus notarum libros valde foedatos. Et responsum est ab omnibus, cum varie propter universalitatem suam regula de indice bibliothecae et intelligatur et practicetur, R.dum P. N. Generalem rogandum esse ut formula conficiendi indicis instruendaeque bibliothecae copiosior et magis particularis huic provinciae suppeditetur. [148*r*] ...

Responsio: Hoc potius ad officium provincialis pertinet ut resecetur omnis superfluitas in ornamentis, serveturque modestia quae religiosam paupertatem decet, et simul tamen munditia ... [146*r*] ...

[2] 1. De libris magicis an expediat illos asservari cum libris haereticorum. Videbatur enim omnibus fere patribus non tantum id parum utile, sed etiam periculosum, quod nonnullorum ingenia curiosa nimis familiari lectione infici queant facilius quam haereticorum. Quod si qui retinendi forent, retineri tantum eos posse et debere in primaria universitate; et eos quidem tantum qui praecepta tradunt, non autem qui praxim. Deinde non esse hos miscendos haereticis, sed in aliquo scrinio particulari, cuius rector solus clavem habeat neque eam ulli, nisi probatissimo tradat. [148*v*] ...

Responsio: Non sunt asservandi, sed comburendi, quoniam nullus esse potest eorum usus, ut est haereticorum ad refellendum, cum nihil contineant quod sit argumentis aut ratione refutandum. [146*r*] ...

Provincia Poloniae

TEXTUS: 1. *Congr. 43*, f. 78*r*-104*v* (*prius* 55-74 et 85-111); Acta congregationis et petitiones originales una cum Patris Generalis responsis. — 2. *Congr. 94* I, f. 148*v*-51*v* (*prius* 286-92); regestum coaevum petitionum una cum Patris Generalis responsis.

SUMMARIUM: *1. Num congregatio generalis cogenda ad rationem studiorum definiendam? – 2. Ut liceat pecunias petere a discipulis ad ligna pro calefaciendis scholis emenda. – 3. Ut eligatur quidam modus iudicandi discipulos. – 4. Ut mittantur nonnulli boni humanistae. – 5. Ut circa cantum et musicam larga dispensatio concedatur.*

---

[32] Cf. *Const.* P. I c. 2; in MI *Const.* III 48.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

[1] An congregatio generalis sit cogenda? – Rationes affirmativae ...

Prima – Quia studiorum ratio quae prae manibus est, et tot opinionum theologicarum definitio res et maximi momenti in Societate videtur et quae totam Societatem concernat. Talibus autem in causis congregatione generali opus esse Constitutiones docent parte 8 cap. 2 § 2[33] ...

Rationes negativae – Contra tamen longe potiores in contrarium visae. Nam primae allatae istae pro cogenda congregatione incertae sunt, et ut certae essent, minus tamen sunt urgentes quam ut tanta in Societate universa motio propter eas fieri debeat [80*v*] ... De prima vero in ratione ipsa studiorum examinata a deputatis hyeme superiore multa iam disputata sunt et ad R.dum Patrem nostrum missa[34] ... [82*r*] ...

[2] 7. Cum evidenter ipsa etiam experientia edocti simus quam grave et insuetum onus collegiis huius provinciae imponeretur si ligna pro calefaciendis scholis et res similes sumptibus collegiorum comparandae forent; denuo supplicandum esse R.do Patri nostro Generali censuit congregatio universa[35], nullo plane excepto, ut morem a principio societatis in istis partibus hucusque perpetuo magna cum quiete observatum retinere permittat, quo singuli studiosi (pauperibus tamen exceptis) in principio hyemis modicum quid pecuniae conferunt, unde ligna emuntur, fornaces reficiuntur, calefactori stipendium datur, et quidquid residui fuerit, in premia, comaedias et alias eorundem studiosorum commoditates vel ornamenta, nihil eorum in emolumentum [82*v*] collegii convertendo, expenditur. Nisi enim id concedatur, unum e duobus maximis incommodis sequetur: vel ut academiae et collegia nostra ad aes alienum, quod singula fere contraxerunt, annuis insuper expensis non modicis graventur, iisque insuetis, cum neque cracoviensis aut alia ulla academia haec tribuat studiosis, – licet reliqua quae Societas ad instar aliarum academiarum complexa est, sine ullis studiosorum sumptibus praestet – neque Constitutiones nostrae quicquam tale praecipiant; imo vero 16 canon primae congregationis generalis vetet ne praemia quae studiosis dantur, pecunia emantur collegiorum[36]. Quod utique multo tolerabilius esset, cum illa 10 vel 15, ligna vero et reliqua vix 100 fl. in quibusdam locis expediri possint; vel alterum consequetur ut in hyeme quidem propter intensissima, diuturna et plane intolerabilia frigora et defectum caloris in nostris scholis diffluant discipuli; in renovationibus vero praemia et alia incitamenta studiosorum desint; quae tamen nobis a Constitutionibus commendata sunt[37]. Nam ista hic sine scandalo acquirendi modus ne excogitari quidem potest melior quam is qui in medium allatus est. [100*r*] ...

Responsio: Alibi hoc ipsum a nobis prohibitum est[38], ubi eadem sunt frigora et ligna etiam fortasse cariora, et certe istic quoque mallemus abstineri ne ulla macula nostrae gratuitae rationi aspergatur, si non re saltem specie, quod ipsum fugiendum est. Quare potius tentari vellem an aliquis episcopus vel dominus id beneficium nostris scholis conferre velit. Sed tamen si hoc non succedat et collegia ferre non possint, permittimus iudicio P. Provincialis. [83*v*] ...

[3] 11. Cum modus iudicandi studiosos nostros a R.do Patre nostro Generali in responsis ad ultimam congregationem traditus[39] regno huic non conveniat, deliberabatur

---

[33] Vide supra, adn. 30
[34] Vide supra, adn. 21.
[35] Vide congregationis Poloniae petitionem eadem de re factam anno 1584; supra, mon. 35 § 2.
[36] Vide *Institutum S.I.* II 526.
[37] In *Constitutionibus* nihil huiusmodi invenitur; vide MP III 6–7 adn. 13.
[38] Vide responsum ad postulatum provinciae baeticae anno 1584 datum; supra, mon. 35 § 3.
[39] Vide responsum supra, mon. 35 § 5 p. 321.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

quisnam commodior inveniri posset. Et placuit illum quo academia cracoviensis utitur (quem Procurator secum feret) eligendum esse et forte necessario debere. Probabile enim est nullum alium recepturos regni huius incolas, praesertim cum in privilegio nostrae academiae a Rege tradito non alterius libertatis quam cracoviensium studiosorum fiat mentio. Quae tamen et magna est ita ut vix maior esse possit, et prudentissime facta a viris peritis, studiisque faventibus aestimatur. Rogat itaque congregatio ut R. P. S. et hunc approbare et si aliqua in re dispensatione in Constitutionibus eget, id benigne concedere velit. Nominatim vero ut nostri minutiora illa vel ipsi iudicare vel iudicantibus adesse (saltem cum opus fuerit) possint. Tum quod vix aliter studiosi permitterent se iudicari pro ea quam maximam habent nobiles in hoc regno libertate; tum vero quod id ut plurimum et fere semper per modum concordiae ac compositionis (quod maxime est iuxta instituti nostri rationem) fieri soleat. Utque idem privilegium [84*r*] si a Rege et republica impetrari poterit, ad alia Societatis nostrae in hac provincia extendi possit collegia. [100*v*] ...

Responsio: In iis culpis quae pertinent ad perturbandum bonum statum aut pacem scholarum nostrarum si essent in carcerem coniiciendi vel e schola aut civitate pellendi, in his iuxta Constitutionum P. 4 c. 11 lit. B[40] possunt nostri certiores facere administratores iustitiae ordinariae, ut etiam in favorabilibus possunt eos adire in commendationem aliquorum. Sive autem ii ministri sint aliqui deputati particulariter a rege, ut alias nos respondimus, sive sint iudices ordinarii, ut habetur in sanctione Vladislai regis, non multum videtur ad Societatem pertinere. Illud tamen omnino retinendum est quicunque sit iudex, ut in criminibus gravioribus in quibus poena sanguinis, infamiae vel alia gravior subeunda esset, ne per nostros accusentur scholastici aut deferantur ad iustitiae ministros, quibus diserte significandum est ut in eiusmodi gravioribus ita agant cum nostris scholasticis sicut cum reliquis omnibus. [94*r*] ...

[4] 5. Cum humanistas in provincia diu habere non queamus ex indigenis propterea quod omnes qui aliquid possunt in ea re (nec enim desunt) cito fatigati ad altiora aspirent, puta ad conciones et ministeria spiritualia; quod non item contingit in externis propterea quod patria lingua destituantur; rogatur R. P. N. ut si duos vel tres possit accomodare huic provinciae, facere id dignetur. Cum enim magis vigeant haec studia in collegiis harum nationum quam philosophiae aut theologiae, quae nonnisi in academiis habentur; nullorum tamen maior est penuria quam qui rhetoricam profiteantur; adeo ut [94*v*] cum damno non levi provinciae nunc abstrahatur Vilhelmus Ogilvius[41], qui Posnaniae rhetoricam profitebatur. Sed huiusmodi iam philosophos et theologos esse oportet ut nec aspirent amplius ad ea studia, et in illa professione quiescant. Angli et belgae solent in ea facultate excellere. [101*r*] ...

Responsio: Libenter suppeditaremus si essent. Nunc autem cum et istuc nuper summo qui adhiberi potuit conatu aliquot nostri missi sint[42], et omnes provinciae suas habeant difficultates et quidem magnas, potius danda est istic opera ut ex tanta copia quam a Deo ad Societatem mitti dicitur, formentur etiam magistri in his litteris quae vehementer commendatae esse debent superioribus, fiatque aliquod earum seminarium ex quo prodeant boni praeceptores. [95*r*] ....

---

[40] Textum *Const.* P. IV c. 11 lit. B videsis in MP I 379.

[41] Gulielmus Ogilvius S.I. (1547c–1594), scotus, ingressus Societatem anno 1583, anno 1587 Posnaniae docuit humaniora; cf. *Pol. 6*, f. 120*r* n. 12; et FEJÉR I/1 180.

[42] Post pestem anni 1586, etiam in nostrorum domiciliis sevientem, P. Generalis septem novos socios diversae nationis misit in Transylvaniam; cf. *Mon. Ant. Hung.* III 67–68.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

[5] 17. Magna opus esse videtur dispensatione in hac provincia circa cantum et musicam. Cum enim in Polonia cantu homines carere non posse videantur, et fere non eo accedant ubi silentium sit perpetuum, videtur necessarium ad alliciendos populos ad [95*v*] conciones et sacramenta, et ad tollendam transgressionem Constitutionum et canonum quae alias facile irrepit, ut R. P. N. Generalis pro facultate sibi commissa vel dispensare dignetur, ubi et quantum opus esse iudicabit, tam simpliciter circa cantum quam circa musicam (nam alio cantu hic vix utuntur nostri) imo etiam circa modum illius ut videlicet ab externis, studiosis praesertim nostris fiat. Vix enim aliquando plures sunt ex nostris in uno integro choro quam unus aut alter magister (aliquando etiam non musicus) ad continendum tantum modestiam puerorum, vel ordinare quid ubi permitti possit aut debeat; vel certe id permittere provinciali qui alioquin satis rigidus est in hac re, ac postea ille monebit S. R. Paternitatem quid factum sit ut approbet vel improbet. Apparet enim in hac parte superiores et connivere ob usum patriae receptissimum et tamen scrupulis tangi quod sine facultate fiat. [101*v*] ...

Responsio: Videat P. Provincialis ut quam paucissimi e nostris etiam in regendo cantu occupentur, ne ministeria magis propria impediantur. Deinde ne excessus fiat in modulatione. Ceterum si quid aliud in hoc genere praescribendum fuerit, postea monebimus. [96*r*] ...

Provincia Aquitaniae

TEXTUS: 1. *Congr. 43*, f. 186*r*-224*v* (*prius* 141-67 et 193-230); acta congregationis et petitiones originales una cum Patris Generalis responsis. — 2. *Congr. 94* I, f. 158*r*-61*r* (*prius* 305-11); regestum coaevum petitionum una cum Patris Generalis responsis.

SUMMARIUM: *1. Ut dubium circa promotiones nostrorum ad gradus academicos solvatur. – 2. Ne teneantur praeceptoris, lectionibus nimis onerati, ad exercitia corporalia facienda. – 3. Ut scripta Patris Maldonado de S. Scriptura in lucem edantur. – 4. Ut nova studiorum ratio in praxi probetur. – 5. Ut summa quaedam casuum conscientiae ad usum nostrorum praeparetur. – 6. Ut latine loquendi regula explicetur.*

[1] 5. Cum plures provinciae petierint hactenus a R. P. Nostro licentiam promovendi suos ad gradum magisterii, et responsum fuerit ut qui docturi essent in academiis, promoveri possent, praemonita tamen semper Sua Paternitate[43]; occurrerunt tamen nonnullae rationes quae difficultatem augeant: Prima, quia ut dictum, placuerit Suae Paternitati ut promoverentur qui docturi sunt in academiis; secunda, quia id videntur exigere academiarum regulae ut qui docent, sint promoti ad magisterium. At vero contra si omnes qui docturi sunt in academiis debeant promoveri, omnes hac ratione promovendi essent, quia omnium personarum in provincia fit permutatio et ex collegio ubi non est academia, accersuntur; 2º qui docturi sunt in academiis, non omnes erunt [199*r*] capaces huius gradus; 3º etiamsi sint capaces et doctrina polleant, non omnes erunt fortasse in virtute satis fundati ut debeant promoveri; 4º si aliqui promoveantur aliis eorum sociis non promotis, indignabuntur qui non erunt promoti, praesertim si aeque sint docti.

Itaque quaesitum est, num proponendum esset R. P. Nostro ut videretur quid opus facto, et an soli illi promovendi videantur qui docturi sunt philosophiam, an vero etiam nulli omnino, cum praesertim nemo sit qui quaerat an magistri nostri promoti sint, et nemo sit qui queratur si non sint promoti, et fortasse bonum esset hanc nostram libertatem reti-

[43] Vide responsa Patris Generalis eadem de re data anno 1584 diversis provinciis; supra, mon. 35 adn. 39 50 et 64.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

nere. Necdum etiam vidimus illas universitatum regulas, nec per nos ipsos creamus magistros sicut Turnoni et Mussiponti. Et visum est congregationi rem esse proponendam R. P. Nostro. [207*r*] ...

Responsio: Quod responsum est alias, id fuit propter quasdam provincias ubi in academiis non permittuntur docere publice nisi promoti. Et tamen in illis ipsis locis ad occurrendum illis incommodis reservata erat praeposito generali facultas de particularibus personis. Quare si istic nulla est necessitas, sine dubio melius est ut non fiat. [199*v*] ...

[2] 10. Nonnulli ex praeceptoribus nostris, praesertim qui docent in superioribus classibus, et omnes sacerdotes difficulter admodum faciunt exercitium corporale quod iubetur in regulis quotidianum esse debere; quia philosophi per quatuor, alii per quinque horas manent in classibus; dicuntur cum e scholis exeunt, se potius egere quiete quam labore; sacerdotibus vero ea potissimum hora sit recitandum breviarium. Quaesitum est an videretur proponendum R. P. Nostro Generali ut superiores ordinarii possent circa regulam hanc dispensare ut illi exercitium convertant in verrendis cubiculis sicut Romae dicitur fieri. Et visum est rem esse proponendam. [207*v*] ...

Responsio: Finis illius regulae 47 Summarii[44], ut ipsamet prae se fert, praeter aliquam humilitatis exercitationem, praecipue est conservatio valetudinis. Quare ubi potius nocetur valetudini, ut in iis qui tam continuos habeant scholae labores, et potest et debet dispensari, sufficietque si cubicula sua cum eis commodum est, verrant. [200*v*] ...

[3] 15. Cum P. Maldonati grata nobis in hoc maxime regno debeat esse recordatio ob virtutum illius et eruditionis praeclara vestigia, et ideo nonnulla eius scripta, ut quae super quatuor evangelistas composuit, cum a nostris tum ab externis plurimum expetantur, obsecrat R.dum P. N. una omnium voce congregatio ut scripta illa vel brevi in lucem edantur, vel saltem ut nobis fiat copia describendi[45]. Nec enim desunt qui nostrorum dicant invidia fieri quominus praedicta commentaria curentur a nobis imprimi. Et nisi excudantur, ut audimus, opera [201*r*] P. Turriani[46], rogat etiam congregatio R.dum P. N. Generalem ut curet colligi omnia eius opuscula et optimo ordine in certos distribui tomos, et excudi cum indicibus copiosis. Praeclara enim scripta hominum Societatis plurimum valent ad concitandos et coniungendos inter se animos, et ad promovenda studia nostrorum. Quod si difficilius libri excudantur in Italia, mittantur exemplaria in Galliam vel etiam Burdegalam, et optime excudi curabimus. [208*r*] ...

Responsio: Utrunque fiet cum Dei gratia, iamque in hoc quidam patres iussu nostro incumbebant. [201*r*] ...

[4] 18. Quia nulla sunt munera Societatis in quibus maiores occurrant difficultates, et in quibus dirigendis oporteat esse regulas minutiores, quam in re scholastica, idcirco, quamvis provinciae suam censuram in ordinem studiorum miserint hoc anno ad R.dum Patrem N. Generalem[47], haud dubie tamen oriturae sint in praxi regularum, quas expectamus, multae novae difficultates, ut futurum [201*v*] videatur necessarium multa addere, multa detrahere; ideo quaesitum est an proponendum sit R.do P. N. Generali ut sicut in aliis regulis non statim fuit extrema manus apposita, sic etiam idem in hoc literario negotio fieret, prout congregatio existimat Suam Paternitatem facturam. Et visum est proponendum esse et rogandum ipsum R.dum P. N. ut praefecti studiorum potissimum regulae sint accuratissimae et exactissimae. [208*r*] ...

---

[44] Regulam 47 Summarii Constitutionum vide in *Institutum S.I.* III 3–9.

[45] Idem petierunt anno 1584 patres congregationis provinciae Franciae; vide supra, mon. 35 adn. 60.

[46] Franciscus Torres S.I. (1509c–1584), hispanus theologus; de eius operibus cf. *Pol. Compl.* II 5 n. 8; SOMMERVOGEL VIII 114-26.

[47] Vide «Iudicia patrum, in provinciis deputatorum, de Rat. stud. 1586» in MP VI 47–514.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Responsio: Ita fiet, idemque nobis etiam antea constitutum erat. Sed tamen omnibus diligenter curandum erit ut hic ipse ordo qui mittetur, exacte interim servetur perinde ac si ultima manus imposita fuisset. [201*v*] ...

[5] 21. Cum tot et diversae sint casuistarum summae, nec ipsi authores consentiant in multis, et in illis multa desint, multa sint superflua, plura obscura et confusa methodo intricata, quibus intelligendis opus esset aliis interpretibus; quaesitum est, num rogandus esset R.dus P. N. ut iubet per aliquos eruditos et expertos patres optimo ordine et claro colligi summam casuum conscientiae; et visum est esse rogandum. [208*r*] ...

Responsio: Iam facta est a P. Toleto, atque, speramus, non ita multo post imprimetur[48]. [206*r*] ...

[6] 10. Si sit perpetuo latine loquendum etiam in recreationibus ut praescribitur in ordine studiorum[49], quid agendum cum coadiutoribus qui latine nesciunt et tamen debent interesse recreationi fratrum? [208*v*] ...

Ad decimum: Quando intersunt coadiutores, loquendum est lingua vulgari, ne vel illi, si intelligant latine, assuescant ei linguae, vel si non intelligant, perdant recreationem, aut certe cogantur perpetuo esse separati ab aliis.

Provincia Franciae

TEXTUS: 1. *Congr. 43*, f. 160*r*-67*r* (*prius* 118-23 et 167-74); acta congregationis et petitiones originales una cum Patris Generalis responsis. — 2. *Congr. 94* I, f. 155*v* (*prius* 399); regestum coaevum petitionum una cum Patris Generalis responsis.

SUMMARIUM: *1. Num congregatio generalis cogenda ob rationem studiorum definiendam? – 2. Ut novus studiorum ordo quamprimum conficiatur et mittatur.*

[1] Rationes allatae in congregatione provinciali Franciae anno 1587 de cogenda vel non cogenda congregatione generali. – De cogenda ... 6. Quod coeptum est de optima ratione studiorum ineunda, ita multo rectius conficeretur; nam quod ad universam [161*v*] Societatem pertinet et quidem in re tam seria et gravi, a generali potissimum congregatione cognosci ac definiri decet ... – De non cogenda ... 4. Qui supra allati sunt congregationis generalis fructus, iidem per litteras, extraordinarios visitatores, ordinariamque superiorum diligentiam fere colligi possunt ... [166*r*] ...

[2] 5. Ut quam primum conficiantur et ad nos mittantur quae pertinent ad ordinem studiorum. [167*r*] ...

Responsio: Incumbitur in hoc diligenter, ut speremus cito nos missuros, saltem eam partem quae ad praxim pertinent[50].

Provincia Lugdunensis

TEXTUS: 1. *Congr. 43*, f. 168*r*-85*v* (*prius* 124-39 et 175-91); acta congrationis et petitiones originales una cum Patris Generalis responsis. — 2. *Congr. 94* I, f. 156*r*-58*r* (*prius* 301-05); regestum coaevum petitionum una cum Patris Generalis responsis.

SUMMARIUM: *Ut statuatur aliquid circa rationem loquendi de praedestinatione.*

---

[48] Vide Fr. TOLETUS S.I., *Summae, De instructione sacerdotum libri septem* (Lugduni 1599); SOMMERVOGEL VIII 70–71.

[49] De usu latini sermonis etiam in recreatione vide Rat. stud. 1599; MP V 132.

[50] De vicissitudinibus praeparationis Rat. stud. 1591 cf. MP V 24*–27*.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

2. Cogentibus haereticis frequens habendus est sermo non solum publice, sed etiam private de praedestinatione. Quamobrem dignabitur Sua Paternitas cum in methodo studiorum ea de re statuetur, modificationem aliquam addere ut D. Augustini sententia quam haeretici vehementer sibi favere putant, defendi commode a catholicis possit[51] ... [184*v*] ...

Responsio: Melius videtur ut in concionibus popularibus non tractetur ista difficultas, quae potius ad scholas et disputationes pertinet. In concionibus autem eatenus attingatur ut ad bene vivendum et peccata fugienda prodesse potest. Si quid autem contra haereticos agendum est, hoc explicetur, praedestinationem nihil praeiudicare libero arbitrio. Hoc enim est quod calvinistae urgent; in quo ipso ab aliis haereticis oppugnantur ...

37

ACTA CONGREGATIONUM PROVINCIALIUM DE STUDIIS
Anno 1590

Provincia Romana

I – Num congregatio generalis cogenda?

TEXTUS: *Congr. 44*, f. 6*r*-9*v* (*prius* 2-5); originale.

... Quinta ratio: Litterae ac studia iacere videntur, et quotidie magis imminui doctrina nostrorum, et nisi provideatur, timendum est, ne res peius quotidie habeatur[1]. Praeterea, cum in hoc ordine studiorum qui confectus est, et in illa praesertim determinatione opinionum magna futura sit difficultas, expediret eam, si facienda est, fieri in congregatione generali, quia sic facilius ab omnibus admitteretur.

Responsio: In primis, non esse tantam remissionem studiorum, ac potius ea satis bene procedere; deinde aeque aut etiam melius posse praepositum generalem huic malo occurrere. Quod autem dicitur de ordine studiorum, primo non erit tanta difficultas, quoniam determinatio opinionum, ut reliquarum rerum, satis accommodatur ad inclinationem provinciarum, neque ulla in ea re adhibebitur violentia. – 2. Multo difficilius erit ut tota congregatio conveniat in admittendis illis opinionibus; quia si in conficiendo hoc ordine studiorum sex tantum qui erant ad id deputati, vix interdum convenire poterant, quanto minus tam multi. – 3. Melius videtur prius experiri hunc ordinem totum, quia usus et experientia detegetsi quid fuerit corrigendum vel mutandum. Ac cum omnia bene constiterint, tunc poterit approbari per primam congregationem generalem, quae ob aliam causam fiet. Idque convenientius erit et aptius ad autoritatem congregationis generalis, quam ut aliquid approbet quod deinde docente usu mutari oporteat.

II – Propositiones congregationis

TEXTUS: *Congr. 44*, f. 10*r*-14*v* (*prius* 6-9); acta congregationis originalia et regestum responsionum ad petitiones.

SUMMARIUM: *Ut rigor de doctrina scholasticorum ad theologiam audiendam applicandorum temperetur.*

---

[51] De doctrina S. Augustini de praedestinatione vide *Dict. Theol. Cath.* XII/ 2 2832–96.

[1] De studiorum statu non florenti cf. iudicium provinciae Venetae (1581); supra, mon. 33 p. 289.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Experientia ostendit, ex illo decreto quod a Nostro Patre factum est, ut scholastici nostri philosophiae examinentur serio, et nisi superent mediocritatem applicentur casibus[2], natas esse in multis tentationes et turbationes, et nonnullos etiam defecisse a Societate. Idque etiam deinceps etiam timendum est. Praeterea, Societas privari potest aliquibus operariis, qui si non summi theologi evasissent, plura tamen praestare potuissent, quam poterunt cum simplici casuum notitia. Denique ipsi quoque examinatores in eo iudicio ferendo interdum haerent perplexi et tenentur scrupulis. Proponendum igitur Patri Nostro ut ille rigor aliquantum temperetur.

Responsio: Quamvis ex ipso decreto in postrema parte, ubi dicitur: «Advertere tamen debent ... » appareat moderatio, ex qua constat etiam tolli incommodum quod timetur, [12*v*] nimirum ne Societas privetur nonnullis operariis, qui plura praestare possent, tamen ex postrema declaratione, quae iam communicatur[3], existimamus, Deo iuvante, omnia incommoda cessatura. Quod si interdum nonnulli graviter ferant se a studiis removeri, iuvandi erunt, et ad mentem Constitutionum dirigendi, et aliqua sunt ferenda incommoda ut vitentur maiora.

Provincia Neapolitana

I – Num congregatio generalis cogenda sit?

TEXTUS: 1. *Congr. 44*, f. 21*r*-26*r* (*prius* 14-16); acta congregationis originalia. — 2. *Congr. 6*, f. 165-67; exemplum coaevum.

... Imprimis, non desunt hoc tempore res magni momenti ab universa Societate constituendae, cuiusmodi est liber de ratione studiorum ...

Responsum: ... 7. Neque congregationem generalem exigit liber studiorum; quippe qui etiamsi adesset congregatio generalis, ad paucos qui illum recognoscerent, et postea congregationi referrent, reiiciendus esset; cui rei iam pridem a R. P. N. Generali sapienter prospectum est[4].

II – Postulata congregationis

TEXTUS: 1. *Congr. 44*, f. 28*r*-29*v* (*prius* 19-20). — 2. *Congr. 94* II, f. 231*r*-39*v* (*prius* 458-66); petitiones una cum responsis Patris Generalis.

SUMMARIUM: *1. Ut scripta Patris Salmerón typis exprimantur. – 2. De praemiis scholasticis distribuendis. – 3. Ut magistri maturi constituantur.*

... [1] 9. Reverendi Patris Alphonsi Salmeronis in Novum Testamentum commentarii magno desiderio ab omnium ordinum hominibus efflagitantur. Quare R. P. N. Generalis iterum rogandus esset[5], ut iuberet illos in lucem edi. Dum enim illius magna viget existimatio et recens est memoria, avidius ab omnibus excipientur. Quod si forte edendi non sint, ad hanc provinciam in qua egregie tot annos laboravit, ad communem omnium consolationem remittere velit. Visum est omnibus enixe petendum.

Responsio: Curabitur ut examinentur. Hactenus enim non licuit propter occupationes libri studiorum et alia impedimenta ... [235*r*] ...

---

[2] Decretum datum est mense iunio anni 1589; quod videsis infra, p. 664 (Appendix – A).
[3] Vide decreti secundam partem, quae communicata est mense augusto anni 1591; vide *ibidem*.
[4] De labore commissionis quae Rat. stud. 1591 praeparabat, vide MP V 24*–27*.
[5] Iam anno 1587 ab eadem congregatione neapolitana idem postulabatur; cf. supra, mon. 36 adn. 7 et 8.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

[2] 9. Praemia quae scholasticos externos ad studia inflammant, extra urbem neapolitanam sine sumptibus collegiorum commode distribui non possunt[6]. Ideo petitur in hoc a Paternitate Vestra dispensatio, non obstante canone 16 congregationis primae[7].

Responsio: Modo sumptus arbitrio provincialis moderati sint, dispensamus; hoc enim ad aedificationem pertinere existimavimus ... [40*v*] ...

[3] 16. Ut praeceptores constituendi in scholis inferioribus ponantur aedificativi et maturi. Ex huius enim defectu scholarium numerus in parvis collegiis ita imminutus putatur[8].

Responsio: Placet, et hoc ad officium provincialis pertinet, idque ei commendamus.

III – Raggioni circa il farsi l'essame delle virtù religiose delli nostri fratelli scolari, come si dimanda dalla congregatione provinciale di Napoli dell'anno 1590

TEXTUS: 1, *Congr. 6*, f. 169*v*-70*v*; originale. — 2. *Congr. 44*, f. 45*r*-46*v* (*prius* 30-31); exemplum coaevum.

SUMMARIUM: *Ut scholastici, sicut in studiis sic etiam in profectu spiritus examinentur, proponunt.*

Si propone che si come per ordine di N. P. Generale ogn'anno a tempo determinato si fa essame del profitto de scolari nelle lettere[9], così anco si dia ordine che ogn'anno si faccia consulta dal provinciale con il rettore et consultori suoi, et del rettore, del modo del procedere et del profitto spirituale delli medesimi scolari; et trovandosi alcuno che si porti male, doppo l'esser stato avvisato dal provinciale in presenza del rettore, se non si emenda, si levi da gli studii. Et questa consulta si faccia prima della renovatione de studii, et che il provinciale non possa retenerli nelli stessi studii o promoverli a maggiori contra il parere della maggior parte de consultori, senza darne informatione a N. P. Generale. Le ragioni di questo sono:

Prima, perché se si fa essame del profitto nelle lettere a tal che in questo modo si levino gli inhabili al studio, i quali a sé non giovano et impediscono gli altri dal fervore di quello, et insieme si eccitino molti a studiare, come insegna l'esperienza; molto più si deve fare consulta del profitto nello spirito, dovendosi haver maggior cura di questo che di quello (Const. P. 10 § 2)[10] acciò si levino per tempo con minor detrimento della Compagnia gli inhabili per essa, i quali con suo essempio nuocciono gravemente agli altri, et insieme si eccitino tutti ad attender con maggior fervore allo studio della perfettione.

Seconda, se il maestro de novitii ex reg. 56 mag. nov. deve ogni sei mesi dare informatione al provinciale di quelli che sono atti per la Compagnia[11], simil cura almeno deve haversi di scolari, i quali per l'occasione de studii et continui essercitii di dispute et conversatione più libera fra loro, possono dar tali segni di non esser habili per la Compagnia, quali non potevano dare nel novitiato.

Terza, se così diligente informatione si piglia nell'alienatione de beni col parere de consultori, similmente quando uno ha da ricever ordini sacri, si conferisce delle virtù di quello del provinciale con li suoi consultori, et si come [45*v*] al promoversi qualche d'uno ad esser superiore, overo a qualche grado, se ne piglia essatta informatione, così anche conviene che si pigli informatione de scolari nel tempo che studiano, acciò che tali se ritrovino

---

[6] De praemiis scholaribus distribuendis cf. supra, mon. 36 adn. 36.
[7] Decretum congregationis generalis primae vide in *Institutum S.I.* II 526 n. 16.
[8] Ob scholarium numerum diminutum conquestus est anno 1581 P. Possevino; vide supra, mon. 33 p. 289.
[9] Vide decretum Patris Generalis de examine scholasticorum S.I.; supra, adn. 2.
[10] *Const.* P. X § 2 vide in MI *Const.* III 271.
[11] Regulam 56 magistri novitiorum videas in *Institutum S.I.* III 127.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

finiti li studii che sieno atti per il sacerdotio, et quali si desiderano quei che si hanno da ammettere a grado. Et la sperienza insegna che si come chi non è stato buon novitio, non è buon scolare, così chi non è buon scolaro, non sarà atto per essere admesso a grado nella Compagnia. Laonde nella 6. parte c. 3 § primo si dice delli professi et coadiutori formati: «Certum duci quod sic in via Christi Domini Nostri profecerint ut per eam currere possint[12]».

Quarta, perchè in questo modo si tengono bassi li discoli, i quali se bene non si mandano dalla Compagnia, almeno se gli tagliano li studii, et con quelli anche il soverchio ardire che in simil persone suole esser congionto con la buona riuscita nelle lettere, et se gli toglie anco una certa autorità, la quale aiuta a tirarsi appresso degli altri; et la Compagnia si possa servir di loro con manco ripugnanza in esercitii poco speciosi, i quali con minor pericolo se gli possono commettere; et finalmente grande incentivo a caminar fortemente per la strada difficile della perfettione religiosa sarà il vedere che quelli che zoppicano in essa, sono poco stimati, ancorché diano segno di riuscir assai bene nelle lettere.

Quinta, perché ben spesso accade fra quelli che riescono nelle lettere, esservi delli discoli, come fra quelli che sono spirituali, esservi dell'inetti per li studii gravi, et perciò se non dà efficace remedio che li discoli o si emendino, o se gli tronchino gli studii gravi, ne nascerà che tra noi i principali padri habbino poco spirito, et la Compagnia sarà forzata, almeno dopo molti anni, ammetterli alla professione, et per questa strada si può arrivar a termine che il governo della Compagnia habbia da venire in mano di costoro con gravissimo detrimento di essa. [46*r*]

Sesta, se bene il terzo anno di probatione è di molto aiuto per quelli che essendo ben fondati in spirito, se gli è loro solamente rallentato per la continua occupatione de studii, nondimeno l'esperienza insegna che quei che non hanno fondamento di spirito, non l'acquistano nel terzo anno, anzi danno forse disturbo agli altri.

Ultimamente, in questa consulta non vi è inconveniente alcuno, perché è debito de provinciali informarsi nella visita de costumi de suoi sudditi (14 et 15 reg. prov.)[13], deve haver consultori proprii, con li quali communichi le cose più gravi (2 reg. prov.); et nei collegii dove non sono i suoi consultori, deve valersi del consiglio del rettore et consultori di quel collegio, et poi anche chiamare altre persone gravi per aiutarsi del parer loro; et se questo può et deve farsi nelle cose gravi, potrà et doverà farsi in questo del profitto spirituale de scolari che è cosa gravissima. Né può persona veruna lamentarsi di questa diligenza, la quale è del Nostro Instituto, et il nuovo ordine in ciò de Nostro Padre saria pratticare l'essecutione delle dette regole prescrivendo il tempo et modo di pratticarle, massime che non si haverebbe da consultare di certi mancamenti che rare volte occorrono, ma si bene del modo di caminare in spirito che communemente suole esser noto a tutti o alla maggior parte del collegio, et per questo nelle Constitutioni habbiamo essame generale et particolare secondo lo stato di ciascheduno delli costumi et altre cose di essi[14].

Provincia Aragoniae

TEXTUS: *Congr. 94* II, f. 286*r-v* (*prius* 513); exemplum coaevum una cum responsis Patris Generalis.
SUMMARIUM: *Variae petuntur regulae scholasticae.*

... 3. Postulat praeterea congregatio a N. P. Generali ut scholaribus nostris, qui artibus liberalibus et theologiae operam dant, ac eorum magistris, et studiorum praefectis leges et regulas praescribat, quo muneri suo cumulatius possint satisfacere.

---

[12] Vide in MI *Const.* III 187–88.
[13] Regulas provincialis 2 14 et 16 videsis in *Institutum S.I.* III 74 et 75.
[14] De examine generali et particulari seu peculiari eorum qui in Societatem admitti petunt, vide MI *Const.* III 1–38.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Responsio: Scholastici iam habent suas regulas; quid autem superiores in hac parte facere debeant, quid item magistri et praefecti studiorum, dicetur prolixe in ordine studiorum, qui cito evulgabitur.

Provincia Baetica

TEXTUS: *Congr. 94* II, f. 300*r*-01*v* (*prius* 524-26); petitiones una cum responsis Patris Generalis.

SUMMARIUM: *1. Ut nostri, absolutis studiis, ea repetant. – 2. Auctor quidam statuatur quem philosophiae professor sequi teneatur.*

... 2. Petit congregatio ut R. P. N. Generalis statuat, scholasticos nostros, studiorum curriculo et tertio probationis anno absolutis, integrum saltem biennium impendere eorum quae audierunt, repetitioni; vel humanarum litterarum professioni, antequam concionandi munus exerceant. Sic enim fiet, ut neque grammatices doctores Societati desint, neque theologi nostri tam grave munus minus eruditi et lectione patrum et conciliorum ieiuni suscipiant.

Responsio: Quod attinet ad repetitionem eorum, quae audierunt[15], id iam propter id, quod habetur in reg. 52 provincialis[16] iuxta Constitutiones decretum est in ordine studiorum. Quod autem attinet ad professionem humaniorum litterarum, de eo etiam agitur in eodem ordine studiorum, quando commodius sit, ut nostri eas doceant. An autem absolutis studiis et tertio anno probationis, denuo profiteri debeant aliqui, id provincialis iudicabit vel ex ipsorum utilitate, vel provinciae ...

6. Postulat congregatio instanter, quod non semel a patribus generalibus promissum est, videlicet ut iam tandem in lucem prodeat emendatus auctor, quem artium et philosophiae doctores sequantur, ut sic caveantur maxima incommoda, quae ex longis magistrorum dictatis nascuntur.

Responsio: Fiet quam primum, ut speramus; iam enim datum erat hoc negotium quibusdam nostris, ut hunc cursum conficerent, eumque iam absolverunt[17]; qui si, ut confidimus, satisfecerit, poterit usui esse omnibus.

Provincia Castellanae

TEXTUS: *Congr. 94* II, f. 289*r*-92*v* (*prius* 515-18); petitiones una cum responsis Patris Generalis.

SUMMARIUM: *1. Conscribatur liber cursus philosophiae. – 2. Memoriale Patris Bonifacio de praeparandis magistris scholarum.*

... [1] 2. Placuit a P. N. peti ea quae de dialecticis et philosophicis atque de iis etiam quae metaphysica vocantur, nostris tradenda sunt, ea alicui ex nostris, cuius doctrina et iudicium et ratio docendi valde perspecta et probata sint, accuratissime conscribenda, et in lucem maturius edenda demandetur. Usu enim cognitum est hac ratione optime nostrorum adolescentium studiis ac saluti consultum iri.

Responsio: Placet postulatio congregationis et brevi expectamus cursum quendam philosophiae plurium e nostris studio diligentiaque confectum, qui si, ut speramus, satisfecerit, poterit communicari cum omnibus[18] ...

---

[15] De biennio scholasticorum S.I., qui absolutis studiis, ea privato studio repetunt, cf. *Const.* P. IV c. 15 § 3 (in MP I 303 305), et regulam 10 provincialis in Rat. stud. 1599 (MP V 368).

[16] Regulam 52 provincialis vide in *Institutum S.I.* III 78–79.

[17] De commentariis in libros Aristotelis a patribus lusitanis praeparatis cf. supra, mon. 36 adn. 20.

[18] Vide adnotationem praecedentem.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

[2] 17. El Padre Bonifacio[19] propone a V. P. un memorial en que representa los medios que sele ofrecen para que aya maestros quales conviene para proveer bien los estudios de latin.

Respuesta: El Padre Provincial le diga que me edifica mucho viendo alcun dado y zelo con que a tiende a esto, y que yo he visto su memorial y muchas de las cosas que en el apunta, me parezen muy bien, parte de las quales se pornan en el libro de ratione studiorum o se avisaran por cartas; otras ay que no conviene como v. gr. que los novicios el segundo año de probacion atiendan a algunas cosas de latino.

Provincia Toletana

TEXTUS: 1. *Congr. 44*, f. 267*r*-68*v* (*prius* 194-95); acta originalia. — 2. *Congr. 94* II, f. 295*r*-98*v* (*prius* 520-22); petitiones una cum responsis Patris Generalis.

SUMMARIUM: *Illis qui ingenio et virtute excellent, permittatur, ut totos se studiis litterarum applicent.*

... 1. Placuit deinde congregationi a R.do P. N. Generali obnixe et humiliter petere, ut eos qui rarae virtutis et excellentis ingenii specimen praeberent, ab onere gubernandi et aliis occupationibus Sua Paternitas liberaret, quo se totos expeditius litterarum exercitationi traderent; modumque praescriberet, quo eiusmodi consumati evaderent, inspiceretque essetne huic fini accommodatum quod patres ad id a congregatione deputati seorsum observarunt, et patri procuratori ad Suam paternitatem deferendum dederunt ... [*Congr. 94*, f. 295*r*] ...

4. En otro memorial firmado del secretario de la congregacion, se pide que se de orden como se executen los medios que ne el se proponen, para que en aquella provincia salgan consumados algunos sugetos que entran con partes para poderlo ser, y de no permittamos se les saquen los sugetos tales.

Respuesta: Mucho encargo el provincial que atienda con cuydado a dar tempo y comodidad a los que parecieren aptos para que se perfectionen en letras; y en lo que piden de no sacarles los sugetos, se hara en quanto fuere posible; pero acuerden se que les necesidades de la Compañía son muchas, y siendo todos un mesmo cuerpo de religion, es necessario que nos favorescamos y ayudemos ... [297*r*]

De la Academia que ay en el Collegio Romano para instruir los nuevos maestros de gramatica y humanidad[20]

1. Suelese començar esta Academia a mediado iulio y acabar a fin de agosto; hacese cada dia y algunas veçes tambien las fiestas quando ansi lo pide o la multitud o la necessidad de los maestros que han de ser instruidos. Dura cada junta una hora poco menos.

2. Acuden a la Academia todos los metaphisicos que a quel año acaban el curso de artes, si ya alguno dellos no huviese lei de latin antes de començar el curso, o por otras razones pareçiese al Superior dispensar con el. Suelen tambien a juiçio del Superior venir algunos de los que oyen retorica. El que en esta Academia preside, es el prefecto de las letras humanas, o de los maestros de retorica el mas experto y practico.

---

[19] De I. Bonifacio S.I. cf. supra, mon. 36 adn. 24. – Scriptum eius de praeparandis magistris humaniorum litterarum, non invenimus.

[20] In cod. *Congr. 94*, f. 289*r*-90*v* invenitur huius scripti textus italicus, ita inscriptus: «Dell'academie per istruttione di maestri nuovi di grammatica et humanità in Collegio Romano (1591)»; in margine superiore sinistro folii 289*r* eadem manu: «Mandasi alla provincia di Toledo per instruire li Maestri d'humanità».

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

3. El orden que se guarda es este que el prefecto en una o dos juntas los instruye de palabra, y algunas vezes para mejor mostrarles por la obra lo que les ha dicho de palabra, el mesmo prefecto en presençia de todos ellos lee una lection. Despues señala a dos otres dellos una lection que lean delante de los demas en la mesma Academia, y si parecieze en el refitorio, acabada la que se lee en la Academia, todos los presentes dicen, si han notado que la lection aya faltado algo de la instruction que de palabra se dio. Demas desto se les ordena que compongan en vulgar y en latin, y el prefecto despues o en la Academia ante todos, o en particular enmienda la tal composiçion, y les advierte la manera que [297*v*] han de tener en corregir las composiciones de los estudiantes.

4. En el señalar las lectiones para el refitorio aunque principalmente se mira ala utilidad, todavia con suavidad se deve tener cuenta con la capaçidad y inclinacion de cada uno, y conforme a esto el prefecto entre las demas lectiones en prosa mezcola alguna en vezes, entre las de latin alguna de griego. Y para que el prefecto pueda en esto mejor acertar, se informa de los maestros que los de la academia han tenida y tienen, y el mesmo procura primero en la Academia conoçer por experiençia cada uno dello.

5. Demas desto se les suelen declarar los avisos impresos que se intitulan: *Praecepta iuventutis instruendae*[21] – mostrandoles la pratica dellos en las mesmas lectiones, y composiciones que el prefecto les señala.

Provincia Peruana (1588)

SUMMARIUM: *1. De scholis grammaticis. – 2. De compositionibus poeticis lingua vulgari. – 3. Mittatur ordo studiorum.*

[Textum videsis in *Mon. Peru.* IV 371–99].

Provincia Lusitaniae

TEXTUS: 1. *Congr. 44*, f. 373*r*-83*v* (*prius* 268-76); acta originalia et petitiones una cum Patris Generalis responsis. — 2. *Congr. 94* II, f. 321*r*-22*r* (*prius* 268-71); petitiones una cum responsis.

SUMMARIUM: *1. Curandum ut nonnulli eminenter docti evadant. – 2. Petuntur regulae studiorum.*

... 1. Deinde quaesitum fuit, an proponeretur, curandum esse, ut in hac provincia aliqui evaderent eminenter docti, qui provinciae et Societati commodo et ornamento esse possent. Censuit congregatio non esse proponendum, quippe cum theologia diutius docenda aliisque modis possit huic rei a provincialibus provideri ... [381*v*] ...

[2] 12. Importa pedir a Nostro Padre que las reglas de los estudiantes y maestros, y del prefecto de los estudios se emenden, y después de correctas se impriman.

Respuesta: Ya están hechos y se embiarán.

Provincia Austriae

TEXTUS: 1. *Congr. 44*, f. 129*r*-45*v* (*prius* 91-103); acta originalia et petitiones una cum Patris Generalis responsis. — 2. *Congr. 94* II, f. 257*r*-62*v* (*prius* 484-89); petitiones una cum responsis.

SUMMARIUM: *1. De defectibus Grammaticae Patris Álvares corrigendis. – 2. De cancellarii titulo in promotionibus academicis adhibendo. – 3. Petunt ut moralis philosophia legi possit. – 4. Ut pecunia a discipulis ad aulas calefaciendas colligi possit. – 5. De intervallo adhibendo in lectionibus. – 6. De minus doctis ad Societatem admittendis. – 7. De tempore quo cursus philosophiae absolvendus. – 8. Ut dialogos facere permittatur.*

---

[21] Vide *Instruttioni per i maestri e consuetudini che si osservano nelle classi dalla rettorica in giù inclusive;* supra, mon. 6; deinde *Appendices*, in quibus ratio legendi in scholis traditur, in Rat. stud. 1591 (MP V 337–54).

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

... 1. Quandoquidem non pauca in Emmanuelis Grammatica et Syntaxi multorum iudicio requiri putantur[22], ut citra discipulorum iactura praelegi vix posse videatur, petit congregatio provincialis R. P. S. ut si retinenda sit in scholis nostris haec grammatica, quamprimum fieri potest defectus qui in ea notati sunt corrigantur. Nobis autem isti occurrunt sub littera A.

Responsio: Curabimus ut si quid corrigendum fuerit, corrigatur.

... [2] 8. Quaedam collegia huius provinciae ius habent academiae, non tamen plenum studium theologicum. Horum praefecti studiorum in promotionibus et testimoniis publicis aliquando se cancellarios vocant, neque facile patiuntur ii qui promoventur hoc nomen aboleri. Rogatur ergo S. P. omnium suffragiis, ut ex dispensatione liceat illis cancellarii nomen retinere, sic tamen ut tales liceat, si opus sit, quemadmodum studiorum praefecti, auctoritate P. Provincialis loco movere atque alios substituere.

Responsio: Cum non habeamus facultatem instituendi cancellarios, nisi in universitatibus[23], melius videbitur ut abstineant hoc nomine, et hic mos qui introductus est, paulatim commode tollatur. Nam quod attinet ad patentes, posset eas rector collegii facere, cuius nomen haberet fortasse etiam maiorem auctoritatem apud externos ... [258*r*] ...

3. Cum in collegiis, in quibus cursus philosophiae legitur et studiosi ad gradus promoventur, nec tamen scholastica theologia tractatur, desiderari videtur moralis philosophia, quam plerique externi optarent legi; petitur a S. P. an in illis collegiis possit legi.

Responsio: Placet, idque iam constitutum est in ordine studiorum[24] ...

[4] 5. Aliqua collegia sunt in hac provincia, quae magno pretio ligna pro coquina et calefaciendis hypocaustis domesticis emere coguntur, nec in fundatione aliqua habent pro scholis assignata, ita ut videatur iisdem collegiis intolerabile ut sup-[258*v*]peditent ligna pro scholis, et scholasticis alioquin ultra paratis ex more harum provinciarum ad procuranda ligna pro suis scholis. Proinde humiliter petitur a V. P. ut hac in re dispensare dignetur. Quemadmodum auditur factum esse in Polonia[25], ubi plura et in maiori abundantia sunt ligna, quatenus discipuli procurent sibi ligna, prout mos harum regionum exposcit; et certe aliqui magni domini mirati sunt, quod cum velimus dici pauperes, et nolimus hanc rem alioquin usitatam admittere.

Responsio: Etsi optandum fuisset posse etiam ab hoc abstinere, ut tanto magis esset opera nostra gratuita[26], tamen si P. Provincialis ita iudicat, permittimus. Videat tamen ut omnino fiat cum aedificatione et nulla sit quaestus species ...

[5] 2. Erat a principio huius provinciae in collegiis consuetudo usque ad P. Georgium Baderum provincialem[27], ut post horam primam lectionis matutinam media fere hora intercederet qua studiosi et nostri fratres ientaculum sumerent. Nec vero studiosi audiunt [260] sacrum post utramque lectionem, et nulla est inter sacrum et secundam lectionem intercapedo. Petitur quid R. P. V. iudicaret faciendum, maxime quum magistri nostri qui in humanioribus et grammaticis docent, queruntur de laboribus continuis, quod debeant per duas horas continue docere sine ulla respiratione. Iuvenes autem utriusque lectionis pensum reddere non possunt. Atque idem fit a prandio. Duabus enim horis et media sine respi-

---

[22] De revisione grammaticae latinae Patris Álvares iam facta in Lusitania vide supra, mon. 35 adn. 36.
[23] De munere cancellarii in universitatibus S.I. vide *Const.* P. IV c. 17 § 2; in MP I 317.
[24] Vide regulam 40 provincialis in Rat. stud. 1591 de philosophia morali; MP V 235.
[25] Vide responsum Patris Generalis anno 1587 provinciae Poloniae ea de re datum; mon. 36.
[26] De gratuitate ministeriorum cf. supra, mon. 35 adn. 53.
[27] Georgius Bader S.I. (1540c–1612), germanus, praepositus provinciae Austriae annis 1586–1589; cf. MHSI *Catal. Prov. Austr.* I 624.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

ratione iidem magistri docent. Antea autem post primam lectionem quarta pars horae dabatur. Deinde absolutis lectionibus pomeridianis tribus quadrantibus totius diei lectiones a magistro exigebantur. De his autem V. P. iudicium expectamus et voluntatem.

Responsio: Nihil iudicamus mutandum, nam studiis quidem utilis est ea continuatio[28], nec tantum est tempus, ut continuari commode non possit ... [261*r*] ...

[6] 9. Hic ob operariorum penuriam minus doctos ad Societatem admittimus, quam desideramus, et ideo absoluto biennio vel etiam ante, oportet in humanioribus melius illos informari, qui deinde mittuntur ad docendum inferiores classes, non audita philosophia, vel certe ad cursum philosophiae vel theologiae si sint apti. In ea re quidam disputant, et putant primo debere audire cursum, aliqui contra illos debere docere, quod faciunt ex necessitate subinde. Unde quaeritur quae sit R. P. V. voluntas et iudicium, ut secundum id quoad fieri possit faciamus.

Responsio: In ordine studiorum aliquid de hoc dicitur[29], sed non videtur posse praescribi certa regula de omnibus, quum vel propter provectiorem aetatem, vel propter maiorem aut minorem capacitatem aliis alia conveniant.

[7] 10. Similiter in quibusdam collegiis intra duos annos, in aliquibus intra duos et medium cursus philosophiae absolvitur; in his collegiis, ubi nostri non audiunt communiter intra duos annos, petitur a V. P. quid sit agendum. Externi adolescentes plerique, qui ad alia tendunt, longae morae sunt impatientes. Nostri autem fratres studiosi parum solide audiunt si ultra duos annos non habent.

Responsio: In ordine studiorum praescribitur ut ubique ponatur triennium[30] ... [262*v*] ...

[8] 7. Ut permittatur facere dialogos, qui in processione Corporis Christi, peractis omnibus divinis in templo, coram archiducibus Austriae singulis annis exhibeantur.

Responsio: Permittimus iudicio Patris Provincialis. Quod autem ad locum attinet, melius iudicaremus extra templum, nisi fortasse temporis qualitas impediret; tunc enim fieri posset in templo, modo Episcopo non sit ingratum.

Provincia Germaniae Superioris

TEXTUS: 1. *Congr. 44*, f. 146*r*-63*v* (*prius* 104-07); acta originalia, petitiones et responsa. — 2. *Congr. 94* II, f. 262*v*-68*v* (*prius* 490-95); petitiones et responsa.

SUMMARIUM: *1. Petuntur scripta Patris Salmerón. – 2. Mittatur Ratio studiorum. – 3. P. Clavius componat cursum mathematicum. – 4. Permittatur lectio Terentii castigati.*

... [1] 19. Ut opera Patris Salmeronis[31], quae Romae habentur, nobis communicentur; quandoquidem usui esse possent in his partibus, et ipse unus fuit ex primis professoribus Societatis Ingolstadii[32]; fortassis etiam quaedam edi possunt; cum enim inter haereticos fuerit, multa forte habebit, quae magis his partibus quam Italiae servient.

---

[28] Vide controversiam patrum provinciae rhenanae: Utrum coniunctis horis docendum in scholis, an non? – in MP VI 420–27.

[29] Vide regulas provincialis 33–39 in Rat. stud. 1591; MP V 235, et decretum anni 1589 Patris Generalis de admissione scholasticorum S.I. ad studia superiora; infra, Appendix.

[30] Vide regulam 32 provincialis in Rat. stud. 1591; MP V 234.

[31] Scripta Alfonsi Salmerón S.I. etiam provincia neapolitana petiit a P. Generali; cf. supra, mon. 36 adn. 7.

[32] P. Salmerón commorabatur Ingolstadii annis 1549–50; cf. *ibid.* et DUHR I 23.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Responsio: Est nimis ingens volumen ut non opere pretium putemus tantum impensae et temporis insumi ad ipsum describendum; praesertim cum in hoc simus ut excudatur[33]; quod hactenus factum non est, quia propter longitudinem et alias occupationes non potuit videri. Nunc tamen aliquid fiet ... [265*v*] ...

[2] 24. Quid de ratione studiorum, et maxime distributione classium.

Responsio: Iam pene absolutum est ordo studiorum et quamprimum mittetur[34]

[3] 25. Utile foret, si P. Clavius conscriberet cursum mathematicum[35] qui possit in scholis praelegi. [266]

Responsio: Considerabitur.

[4] 26. An Terentium[36] castigatum liceat legere in scholis nostris per annum vel tempore vacationum.

Responsio: Melius ut legatur privatim qui volent, non autem publice in scholis.

Provincia Rhenensis

TEXTUS: 1. *Congr. 44*, f. 164*r*-81*r* (*prius* 118-32); acta, petitiones et responsa. — 2. *Congr. 94* II, f. 269*r*-75*v* (*prius* 496-502); petitiones una cum responsis.

SUMMARIUM: *1. Petitur ratio studiorum. — 2. Scriptiones scholarium onerosae attemperandae.*

[1] Primum quaesitum est, sitne a R.P.N. Generali petendum ut huic provinciae communicare dignetur rationem studiorum: si tota hac vice necdum obtineri potest, saltem quoad eam partem quae praxim vel gubernationem comprehendit, hoc est: regulas praeceptorum et praefecti studiorum, auctores et exercitationes classium humanitatis, quae controversiam fortassis nullam amplius habent, ut eius directione scholae collegiorum nostrorum magis iuvari possint. Et responsum est a maiori parte petendam esse.

Responsio: Communicabitur quam citissime, non solum pars, sed tota[37]. Pertinebit autem ad superiores facere ut exacte servetur ... [271*r*] ...

[2] 8. Cum animadvertamus fratres nostros sese in scholis scribendo conficere, quaeritur, num modus aliquis inveniri possit attemperandi scriptionem.

Responsio: In ordine studiorum aliquid de hoc praescriptum est[38], et nos ad minuendam scriptionem nostrorum iam iussimus excudi plenos quosdam commentarios in philosophiam[39], qui ut speramus, brevi communicari poterunt. Quare experiendum erit quomodo succedat haec ratio.

Provincia Poloniae

TEXTUS: 1. *Congr. 44*, f. 97*r*-128*r* (*prius* 67-90); acta congregationis, petitiones et responsiones. — 2. *Congr. 94* II, f. 254*r*-56*v* (*prius* 481-83); petitiones una cum responsis.

SUMMARIUM: *De exercendis iudiciis in nostros discipulos.*

---

[33] Scripta eius excusa sunt annis 1597–1601; cf. SOMMERVOGEL VII 479.

[34] Missa est Rat. stud. 1591 eodem anno.

[35] De cursu mathematico Patre Clavio conscribendo cf. MP V 285 § 5; et supra, mon. 28 adn. 6.

[36] De scripta Terentii in scholis S.I. non legendis cf. *Const.* P. IV c. 14 lit. D (MP I 299) et MP I–VII passim.

[37] Vide supra, adn. 34.

[38] De dictando in lectione theologiae vide regulas 18–22 professoris theologiae (Rat. stud. 1591); MP V 271.

[39] De commentariis in libros Aristotelis a paribus lusitanis conscriptis cf. supra, mon. 36 adn. 20, et supra, adn. 17.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

... 4. De exercendis iudiciis in nostros scholasticos, maxime in universitate vilnensi[40].

Responsio: Placet sententia congregationis: primo, ut in levissimis causis nostri ipsi iudicent. – 2. Ut in civilibus controversiis abstineant et reiiciant ad officiales ordinarios. – 3. In criminibus gravibus rector statim excludat sontes ex scholis. An autem causa sit sufficiens ad excludendum, cognoscat ipse extraiudicialiter. – 4. In criminibus minus gravibus, cuius modi esset impingere colaphum aut similia, poterit rector ipse iudicare et iniungere poenas, quas iudicabit, sed scholasticas et extraiudiciales, abstinendo a novis inventionibus poenarum. [254*v*] Quin autem expediet ut de consilio P. Visitatoris et P. Provincialis iam nunc statuantur quae paenae quibus criminibus magis ordinariis frequentius imponi possint. Ac si ita iudicaretur, carcer[41] etiam institui posset. Denique ad cavendam confusionem et errorem, oportebit ut nostri habeant matriculam, in quam inscribantur nomina scholasticorum, praesertim cum hic sit mos omnium universitatum.

38

ACTA CONGREGATIONUM PROVINCIALIUM DE STUDIIS

Anno 1593

Provincia Romana

TEXTUS: 1. *Congr. 46*, f. 2*r*-7*r* (*prius* 1-12); acta congregationis, postulata et responsiones. — 2. *Instit. 117* I, f. 216*r*.

SUMMARIUM: *Revisio Rationis studiorum urgetur.*

... 4. Ut liber studiorum tum quoad opinionum delectum, tum quoad praxim recognoscatur ut aliquid stabiliatur.

Ad quartum: Factum est; et quoad partem speculativam de delectu opinionum attinet, prospectum est canone nono[1], et missa est instructio[2]. Ea vero quae ad partem practicam spectant, commissa sunt aliquibus patribus Italiae[3].

---

[40] In codice *Congr. 44*, f. 102 quaestio de iudiciis amplius explicatur in quodam scripto congregationis: «Licet saepius agitata sit quaestio de iudiciis in nostros studiosos exercendis, maxime in universitate vilnensi, si quando causae graviores, vel civiles, vel criminales incidunt; et proposita iam sit R.do Patri Nostro nomine congregationum praeteritarum, necdum tamen hactenus ita omnibus necessitatibus occurri potuit, quoniam subinde novae difficultates suborirentur. Denuo ergo etiam nunc in consultationem venit, commissumque initio quibusdam patribus qui varios iudicii istius modos conquirerent, ex quibus aptissimus seligi posset; atque iis inventis et in congregatione in medium allatis, inquisitum est, quis omnium aptissimus videretur. Cumque tandem nullus esset inventus, qui non haberet annexas varias difficultates, praesertim vero si ad ordinarios iudices remittendi essent studiosi, qui saepe sunt haeretici, nihilque aliud aeque atque scholarum nostrarum eversiones exoptant; cum tamen aliqui, ex ipsis privilegiis collegiorum, maximeque universitatis vilnensis, exempti sint studiosi nostri ab ordinariorum iudicum tribunali, idcirco visum est congregationi, petendum a R. Patre Nostro hac in parte dispensationem et amplam aliquam facultatem vel pro R.P. Provinciali, vel pro rectoribus, ut pro tempore et in gravioribus casibus, in quibus maiora incommoda timerentur, a praescripto Constitutionum discedere, et proprios sibi adsciscere iudices pro studiosis liceat. In levioribus ipsimet iudicent, ut hactenus est factum. Porro diversos illos iudiciorum modos, procurator admodum R.dae Paternitati Suae exhibebit».

[41] De usu carceris in coercendis discipulis scholarum S.I. vide *Const.* P. IV c. 11 lit. B; in MP I 279.

[1] Canonem nonum congregationis generalis V (1594) vide infra, mon. 39 p. 351.

[2] Instructionem vide *ib.* p. 350, ubi tamen vocatur: Praefatio ad regulas de delectu opinionum ...

[3] Imprimis Philippus Rinaldi et Hieronymus Brunelli, quorum scripta quae Rat. stud. spectant, videre est supra, mon. 24–27.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Provincia Neapolitana

TEXTUS: *Congr. 45*, f. 8*r*-30*v* et 67*r*-*v* (*prius* 13-32 et 83-84); acta congregationis, postulata et responsiones. — 2. *Congr. 95*, f. 299*r*-300*v* (*prius* 1-2); petitiones cum responsis.

SUMMARIUM: *1. Petuntur libri cursus philosophiae ac theologiae. – 2. Difficultates in applicanda Ratione studiorum inventae colligendae et a constituenda commissione examinandae.*

... [1] 3. Quandoquidem diuturno experimento iam constat, ex quotidiana assiduaque scriptione, qua nostri scholastici in philosophiae ac theologiae scholis magistros dictantes excipiunt, magnam eorum et valetudinis et disciplinae iacturam fieri, petitur ut quod saepe in pluribus consultationibus agitatum est[4] edatur in lucem plenior aliquis cursus philosophiae ac theologiae, qui et assiduam illam scribendi sollicitudinem cum tanto incommodo valetudinis levet, et ingeniorum etiam disciplinae, quae scriptorum multitudine plerumque obruuntur, magis consulat.

Ad tertium: Quod ad cursum philosophicum attinet, congregatio nobis iudicandum reliquit[5]; et quum res suis difficultatibus non careat, re diligenter examinata, quid magis expediat, statuemus. Interim tamen in libro de ratione studiorum quaedam constituentur, quibus multae scriptionis incommodis obviabitur[6] ... [299*v*] ...

[2] 8. Quoniam in libro studiorum a R. P. N. ad provincias misso, aliquot iam sumus in hac provincia difficultates experti et in dies experimur, quae quidem non facile superari posse videntur, congregationi generali proponendum videbatur, ut aliquibus patribus id muneris demandaret, qui illas in unum collectas recognoscerent, et difficultatibus obviam irent.

Ad octavum: Quod ad partem speculativam attinet de delectu opinionum, iam provisum est can. 9 quintae huius congregationis, et missa est etiam instructio[7]. Quod ad praxim vero, demandatum fuit hoc negotium provincialibus, cum adessent, ut provinciarum suarum difficultates inter se conferrent[8], quibus postea examinatis, id statui posset in posterum, quod cuique iudicatum fuerit accomodatius. Idque iam factum est et brevi mittetur[9].

Provincia Mediolanensis

TEXTUS: *Congr. 45*, f. 40*r*-41*r* et 61*r*-66*v* (*prius* 37-39 et 71-82); acta congregationis, postulata et responsiones.

SUMMARIUM: *Quo statu sit liber Ratio studiorum?*

... 12. Quaesitum est: An proponendum videatur congregationi generali, ut ea quae ad rationem studiorum et opiniones pertinent, mature et communi omnium approbatione recognoscantur, emendentur, ac denique in perpetuum stabiliantur. Responsum est communi consensu: Proponatur. [40*v*] ...

---

[4] Vide e. gr. petitionem eadem de re factam a provincia Castellae (1590); supra, mon. 37 p. 330.

[5] Vide decretum 70 (ms. 88) congregationis generalis V de cursu philosophiae conficiendo, in *Institutum S.I.* II 285; vide etiam supra, mon. 36 adn. 20 et mon. 37 adn. 17.

[6] Vide regulas 18–22 professoris theologiae in Rat. stud. 1591; MP V 271.

[7] Vide supra, adn. 1 et 2.

[8] Observationes et petitiones assistentiarum tempore congregationis generalis V (1594) factas de Rat. stud. 1591, vide supra, mon. 18 (ass. Italiae), mon. 19 III (ass. Hispaniae), mon. 20 (ass. Lusitaniae), mon. 21 I (ass. Germaniae).

[9] Vide in *Appendice* Rat. stud. 1591 n° 2: Regulae Italis propriae, n° 3: Regulae Gallis propriae, n° 4: Regulae Lusitanis propriae, n° 5: Regulae Germanis propriae, n° 6: Regulae ultramontanis propriae; MP V 333–37.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Resp. – 12. Ratio studiorum quod ad speculativam partem attinet, iam recognita fuit; et in eam editum a congregatione decretum 55 et 72[10]. De practica, demandatum est provincialibus, ut provinciarum suarum difficultates inter se conferant[11], quo statui aliquid possit ad singulas accommodatius.

Provincia Sicula

TEXTUS: *Congr. 45*, f. 32*r*-36*r* (*prius* 19-28); acta congregationis una cum petitionibus et responsis.
SUMMARIUM: *Multitudo collegiorum onerosa Societati.*

... [1] 3. Quoniam Societas multitudine collegiorum plus satis gravata est, quam ad eius commodam administrationem et ad observantiam religiosae disciplinae expediret; et experimento constat ad hoc incommodum avertendum non sufficere ea remedia, quae ab aliis congregationibus generalibus sunt adhibita[12], Societati profuturum existimarunt congregati patres, si congregatio generalis viam aliquam aperiret et rationem aliquam indicaret Patri Generali, qua se facilius possit a molestiis virorum principum et civitatum pro novis admittendis collegiis liberare. [37*r*] ...

Ad tertum: Proposita est congregationi et accepta formula acceptandorum collegiorum et approbata[13], eaque constituta quae ad rem facere visa sunt ut patet ex can. 8[14].

Provincia Veneta

TEXTUS: *Congr. 45*, f. 43*r*-46*v* et 57*r*-58*r* (*prius* 43-50 et 59-61); acta congregationis, postulata et responsiones.
SUMMARIUM: *1. Cavendum, ne nova collegia admittantur. – 2. Difficultas observandi Rationem studiorum. – 3. Doctrina S. Thomae sequenda.*

... 2. Proponendum est eidem congregationi generali, ut caveat ad aliquod tempus, ne nova collegia admittantur, nisi quae in maioribus civitatibus peramplam habitura sint fundationem. Sic enim admodum Rev.do P. N. Generali facilior erit excusatio adversus eos, qui in petendis novis collegiis Societati prope vim inferunt.

Responsio: Et fuimus ipsi hactenus satis parci in admittendis collegiis[15], et nunc a congregatione cautum est abunde canone 8[16].

[2] 4. Cum iam usus ipse docuerit, multa esse in libro de ratione studiorum nimis gravia atque onerosa nostris, observatuque difficilia, praesertim vero quae ad vacationes pertinent, petendum videtur a congregatione generali, ut is liber congregationis ipsius Generalis auctoritate ante examinetur et approbetur, quam ei extrema manus imponatur, et ad eum observandum universa Societas obligetur.

Responsio: De ratione studiorum quae ad praxim spectat, datum fuit negocium [55*v*] provincialibus cum adessent, ut conferrent inter se provinciarum suarum difficultates[17], ut iisdem examinatis id statui possit in posterum, quod cuique iudicatum fuerit accommodatius. [47*v*] ...

---

[10] Decreta 55 et 72 vide inferius, mon. 39 p. 348 et 350.
[11] Vide supra, adn. 8 et 9.
[12] De collegiis non multiplicandis vide supra, mon. 34, mon. 35 adn. 54 et 55.
[13] Vide nostrum commentarium: *De origine collegiorum externorum* ... in: AHSI 30 (1961) 3–89; in quo cap. IV (p. 23–28): Nova admittendorum collegiorum formula (1588-1593), et pag. 69–75 exscribitur formula a P. Acquaviva anno 1588 recognita.
[14] Canonem octavum de acceptatione collegiorum vide in *Institutum S.I.* II 546.
[15] P. Acquaviva anno 1585 declaravit: «Nos brevi hoc tempore susceptae gubernationis ad sexaginta oblata collegia respuimus»; vide supra, mon. 34 adn. 2.
[16] Vide supra, adn. 14.
[17] Vide supra, adn. 8 et 9.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

[3] 5. Cum ea quae in eodem libro de ratione studiorum difficultatem habere videntur, alia ab aliis afferrentur, visum est congregationi provinciali negotium hoc ea omnia colligendi, quae potissimum ex eo libro congregationis generalis examini subiicienda essent, sex patribus ab ipsa congregatione ad id deputandis committere. Electique sunt deputati sex, ac declaratum, quaecunque ii communi consensu selegissent, et congregationi generali nomine provincialis congregationis esse proponenda. Porro quae sex deputati selegerunt ex toto libro et lecta fuerunt in congregatione generali, haec sunt[18]:

Ex regulis provincialis[19]

Regula 6 – In Italia non videntur ullo modo admittendae tres lectiones quotidianae theologiae scholasticae, quia [48*r*] opprimuntur ingenia, valetudo laeditur, nec tempus suppetit ad repetendum.

Regulae 28 29 – Tempore quo humaniores litterae discuntur, linguae etiam hebraicae opera daretur utilius a praeclarioribus quibusdam ingeniis; cum compertum sit, una cum scientiis, non facile disci linguas, aetasque iuvenum aptior sit percipiendis linguis, maturior ineptior. Magnopere observandum, per hanc novam studiorum rationem studia absolvi non posse ante 35 aut 36 annum, ubi pene universae vires exaustae fuerint. Nam fere ante 17 vel 18 annum non admittitur quisquam in Societatem. Duo anni consumuntur in novitiatu, biennium saltem rhetoricae, et saepe triennium tribuendum est reg. 33 provincialis triennium philosophiae, unus annus repetitioni et philosophiae morali, triennium litteris humanioribus docendis, quadriennium theologiae, biennium repetitionibus studiorum reg. 13 provinciali. Quibus si addatur tertius annus novitiatus, erunt anni 36.

Regula 36 – In examine logicorum, finitis summulis, videntur excludendi manifeste inepti. Alterum examen differendum usque ad finem logicae; quia dimittendi ad casus in medio anno inchoatas inveniunt materias, [48*v*] et annus logicae non erit illis inutilis.

Regulae 58 49 52 – Omnino vacationes restituendae in pristinum, tum quia magistri tam continuum laborem ferre non possunt, tum quia auditores obruuntur, tum quia aliquid tempus pietati tribuendum est, quod nec magistri, nec auditores tam multis lectionibus oppressi praestare possunt, tum quia superioris temporis vacationes nihil studiis obfuisse compertum est.

Ex regulis rectoris

Regula 36 – Hora recreationis absolute concedendum, ut liceat lingua vernacula uti, neque id superiorum arbitrio relinquendum.

Ex regulis professoris theologiae scholasticae

A regula 18 – De ratione dictandi referatur ad congregationem generalem.

Regula 28 – Repetitionibus, si fieri potest, intersint magistri, non tamen totam horam.

Regulae 29 30 – Non bene succedit, nec ferre possunt discipuli hunc laborem repetendi, nisi quisque sit praemonitus de sua lectione repetenda, praesertim ubi sunt pauci.

Videtur quaerendus dies commodus pro disputationibus, quae fieri solebant diebus dominicis intra domesticos parietes.

---

[18] Vide documentum a patribus deputationis italicae in congregatione generali V (1594) de Rat. stud. exaratum; supra, mon. 18.

[19] Regulas provincialis et aliorum officiorum vide in Rat. stud. 1591 (MP V 231 et sequentes).

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Ex regulis professoris philosophiae [49r]

Introductio brevior quaerenda est, quam sit ea Patris Fonsecae[20], quae logicae tyronibus explicetur. Tempus autem explicandi sit sesquimensis.

De opinionum delectu[21]

Regula 4 – Doctoribus theologiae videtur permittendum, ut in minutioribus, quae non potuerunt in catalogo liberarum opinionum numerari, sentire possint quod velint.

Regula 5 – Placet quod dicitur, unum aut alterum definiri contra D. Thomam, sed alia plura contra ipsum definiuntur, quae videntur relinquenda libera[22]; ut sunt ex prima parte propositio 17, ex 2.a 2.ae octava, ex 3.a parte 3.a 11.a 12.a.

In secunda definita tertiae partis, loco entitatis, videtur ponendum modus, seu entitas aut modus.

Non videtur definiendum: Aquam in calice converti in vinum, antequam mutetur in sanguinem.

Innuit episcopatum esse ordinem distinctum a ceteris, quod non placet.

Ex liberis

XVII.a primae partis: Non videtur posse esse peccatum sine aliqua inconsideratione.

Secunda primae secundae: Non videtur relinquenda libera; sed definiendum: pravam voluntatem oriri semper ex aliquo [49*v*] defectu intellectus. Est enim doctrina fundamentalis in materia morali, et multum facit ad uniformitatem.

De Scripturis

Regula 16 – Diligenter consideretur id quod dicitur de versione 70 Interpretum, propter rationes quae a nobis adducuntur seorsim adnotatae. Et haec de iis quae pertinent ad rationem studiorum ... [55*v*] ...

5. Cum ea quae in eodem libro de ratione studiorum difficultatem habere videntur etc.

Responsio: Iam dictum est, quid hic circa practicam partem actum sit[23]. De altera autem, quae opinionum delectum continet, iam sublata est quaestio cum decreverit congregatio sequendam Societati esse doctrinam D. Thomae[24].

Provincia Aragoniae

TEXTUS: *Congr. 45*, f. 234*r*-55*v* (*prius* 173-82 et 513-31); acta congregationis, postulata et responsiones.
SUMMARIUM: *1. De sequenda S. Thomae doctrina. – 2. Doctores creandi nonnulli ob universitates.*

... [1] 14. Quemadmodum Constitutiones praescribunt, ut in theologia doctrinam Sancti Thomae ut plurimum sequamur, ita convenire videtur, ut in logica ac philosophia, quae

---

[20] Petrus da FONSECA S.I., *Institutionum dialecticarum libri octo* (Olyssipone 1564); vide SOMMERVOGEL III 837.
[21] Vide: *Regulae de opinionum delectu* in Rat. stud. 1591 (MP V 316).
[22] Vide: Catalogum definitarum et liberarum propositionum; *ibidem* p. 318–29.
[23] Vide supra, adn. 17.
[24] Videsis decretum 55 congregationis generalis V (1594) de sequenda S. Thomae doctrina; infra, mon. 39 p. 348.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

theologiae inserviunt, doctrinam aliquam communem nostri profiterentur, conformis, quoad fieri posset, doctrinae Sancti Thomae, quem sequuti communiter praeceptores nostri, discipulos molestia liberarent et periculo amittendae valetudinis.

Responsio: Ob varias difficultates non iudicavit congregatio id in philosophia tentandum. Quoniam vero in theologia praescripsit, sequendam Sancti Thomae doctrinam[25], hoc videndum saltem erit, ne philosophando ab iis dissentiant, quae in theologia docenda sunt. [244*r*] ...

[2] 1. Porque ay algunas universidades en la Compañía, y la tenemos en esta provincia en Gandia, en las quales ay ordenaciones, que todos o algunos de los examinadores de los que se han de doctorar sean de la Compañía, y estos han de ser doctores, paresce necessario que aya siempre algunos destos en la provincia; y assí se pide a N. P.e se sirva abrir la mano en este particular.

Respuesta: Ya tenemos respondido que attenta la necessidad que en esa provincia ay, se nos propongan algunos informándonos de sus buenas partes y religión, y se dará licentia.

Provincia Baetica

TEXTUS: *Congr. 45*, f. 346*r*-87*v* (*prius* 193-214 et 693-715).
SUMMARIUM: *Ut Ratio studiorum a congregatione generali recognoscatur.*

... [1] 7. Ut congregatio generalis recognoscat librum de ratione studiorum, collatione facta dubiorum atque difficultatum, quas haec provincia animadvertit, ac demum eam rationem procedendi statuat, quae huius provinciae et Hispanorum moribus maxime sit accommodata, praesertim in delectu opinionum, qua de re quid haec provincia sentiat, peculiari memoriali explicatum mittit[26].

Responsio: Quod ad delectum opinionum attinet, prospectum est can. 9. Quoad partem practicam, provinciales pro singulis nationibus proposuerunt suas rationes, quibus diligenter perpensis respondebimus, quid tenendum[27].

Provincia Castellae

TEXTUS: *Congr. 45*, f. 271*r*-90*v* (*prius* 141-42 et 563-97); acta congregationis, postulata et responsiones.
SUMMARIUM: *1. Nostri ad ministerium docendi humaniora exhortandi. – 2. Uniformitas doctrinae curanda.*

... [1] 6. Ut declaret congregatio, num ii qui litteris humanioribus praestant et serio ad docendam iuventutem multis annis aut etiam in perpetuum applicant animum, iis donis videantur praediti, quibus tam compensetur, quod studio theologiae deest, quam studio iuris canonici compensatur, ut ad quatuor votorum professionem (si par sit virtus, non secus ac iuris canonici periti) promoveri liceat. Sic quidem eis animos addemus.

Responsio: Non visum est proponendum congregationi generali. Et alioqui non desunt alia, quibus ad salutare ministerium nostri alliciuntur; praesertim vero si exacte serventur quae in libro studiorum de iis praescripta sunt[28].

---

[25] Vide adnotationem praecedentem.
[26] Invenimus solum illud scriptum quod exscriptum reperies supra, mon. 19 I p. 142-47.
[27] Vide responsum datum a P. Generali provinciae venetae; supra, adn. 17.
[28] Vide regulas 62–65 provincialis Rat. stud. 1591 de magistris perpetuis; MP V 238.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

... [2] 18. Ut provideat congregatio generalis, ne nostri philosophiae et theologiae doctores in tradenda doctrina alii ab aliis dissentiant, ut nostris Constitutionibus cautum est[29]. Quibus vero id rationibus effici possit, in quodam libello separato scriptum est[30].

Responsio: Quod ad theologiam attinet, magna ex parte speramus adhibitum esse remedium decreto 55 et 72 congregationis et can. 9, quibus praescriptum est ut nostri a doctrina Sancti Thomae non discedant[31]. In reliquis servent quae praescripta sunt in Ratione studiorum.

Provincia Toletana

TEXTUS: *Congr. 45*, f. 291*r*-94*r* et 320*r*-45*r* (*prius* 143-64 et 639-90); acta congregationis, postulata et responsiones.

SUMMARIUM: *1. Opinionibus definiendis non exaggerandum. – 2. Utilitas studii S. Scripturae. – 3. Nonnulli gradibus academicis decorandi. – 4. Dissensiones circa doctrinam evitandae.*

... [1] 8. Ne liber studiorum statuat ita praecise opiniones; difficultates enim maxime obstant executioni, cuius rei, quia extant rationes optimae et urgentes, commissum est aliquibus patribus eas colligere ac proponere[32].

Responsio: Quod ad doctrinam attinet et partem speculativam, omnis in posterum dubitatio praecisa est, decreto 55 et 72. Nostris enim sequenda praescribitur Sancti Thomae doctrina[33]. Quod vero ad practicam spectat, patres provinciales aliique istarum provinciarum suas cuiusque difficultates proposuerunt, quibus auditis, id statutum est, quod separato scripto significabitur provincialibus[34].

[2] 9. Cum ad scholasticam doctrinam non minus quam ad praedicationum munus expediat, immo necessarium sit Scriptura Sacrae studium intensum et conciliorum assidua lectio, placuit proponere congregationi generali, insistat maxime ut nostri animum ardenter huiusmodi studio applicent; ut lectorum et concionatorum copia provenire possit.

Ad nonum: Placet id quidem, et revera magnopere curandum est, sed si observentur quae de utroque studio in Ratione studiorum praescripta sunt[35], abunde prospectum videtur, quo nec desit copia, et insignes evadant, qui in his se exercebunt ... [294*v*] ...

[3] 17. Ut nonnulli ex nostris ad magisterii, doctoratusque gradus promoveantur[36].

Responsio: Ubi necessitas fuerit, moneat nos provincialis de necessitate deque personarum qualitate.

[4] 18. Ne nostri philosophiae ac theologiae doctores dissentiant in opinionibus, ut nostris Constitutionibus cautum est diligenter.

Responsio: Quoad theologiam attinet, speramus magna ex parte adhibitum esse remedium decreto congregationis, quibus praescriptum est, ut nostri a doctrina Sancti Thomae minime discedant. In reliquis vero serventur quae in studiorum Ratione nuper praescripta fuerunt[37].

---

[29] Vide *Const.* P. IV c. 5 § 4; MP I 221.
[30] Etiam de hoc scripto provinciae Castellae valet nostra observatio, quam supra in adn. 26 fecimus.
[31] Decreta 55 et 72 congregationis generalis V (1594) vide infra, mon. 39 p. 348 et 350.
[32] Quod scriptum videas supra, mon. 19 I p. 142-47.
[33] Vide supra, adn. 31.
[34] Vide supra, adn. 8 et 9.
[35] Vide: Regulae professoris Scripturarum; MP V 267–69.
[36] Similis petitio facta est eodem tempore a patribus congregationis provinciae Aragoniae.
[37] Vide superius petitionem patrum congregationis provinciae castellanae, et responsum Patris Generalis datum.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Provincia Austriae

TEXTUS: *Congr. 46*, f. 213*r*-43*r* (*prius* 147-219); acta congregationis, petitiones et responsa. — 2. *Congr. 95*, f. 262*v*-63*v* (*prius* 372); petitiones una cum responsis.

SUMMARIUM. *Regulae decanorum conscribendae.*

... [1] 6. Cum in academia graecensis collegii secundum Constitutiones[38] sint constituti decani facultatum, necesse est, ut certas regulas habeant, secundum quas dirigantur. Quaedam sunt ex provincia allatae huc, quae et examinari et corrigi possunt.

Responsio: Quae allatae sunt regulae decani, eae partim cancellarii, partim ad praefecti studiorum munus pertinent. Quare dispiciendum erit P. Visitatori[39], ut si retinendum est hoc officium, eius functiones ab aliorum muneribus rite distinguantur.

Provincia Germaniae Superioris

TEXTUS: 1. *Congr. 46*, f. 248*r*-52*r* (*prius* 221-29); acta congregationis, postulata et responsiones. — 2. *Congr. 95*, f. 264*r*-69*v* (*prius* 323-78); postulata cum responsis.

SUMMARIUM: *1. De delectu opinionum. – 2. Observationes circa Rationem studiorum.*

[1] 4. In libello definitarum propositionum, ante annum circiter in provinciam misso[40], quaedam sunt, quae maiore examine indigere videntur. Quare R. P. Provincialis congregationis iudicio, quinque e theologis nominavit, qui eas propositiones seligerent, quas congregatio cupit examinari. Ad definitas vero propositiones addi hanc cupit: Non est in divinis asserenda subsistentia illa absoluta, quam asserit Caietanus, praeter tres subsistentias relativas.

Responsio: Cessat haec propositionum definitio ex decreto 55 congregationis, quo nostris praecipitur, ut D. Thomae doctrinam sequantur[41] ...

[2] 9. Circa ordinem studiorum, quae hucusque in provincia Superioris Germaniae occurrerunt et a patribus ad provincialem congregationem in eadem habitam allata fuerunt, in separata charta scripta sunt[42].

Responsio: Habita est eorum ratio et ordo studiorum denuo recognitus quoad partem speculativam[43]. De practica contulerunt inter se provinciales ut viderent, quid cuique provinciae sit accommodatius[44]. Danda tamen est opera, ut quam minimum fieri poterit, a praescripta ratione discedatur.

Provincia Rhenana

TEXTUS: 1. *Congr. 46*, f. 266*r*-68*r* (*prius* 245-49); acta congregationis una cum petitionibus et responsis. — 2. *Congr. 95*, f. 269*v*-70*r* (*prius* 379); postulata cum responsis.

SUMMARIUM: *De cursu philosophico breviori tempore absolvendo.*

---

[38] De consiliariis seu decanis rectoris universitatis vide *Const.* P. IV c. 17 § 1; MP I 317.

[39] Laurentius Maggio S.I. (1531c–1605), italus brixianus, qui anno 1594 iussu Patris Generalis provinciam austriacam visitabat; MHSI *Cat. Prov. Austr.* I 724.

[40] Libellus definitarum et liberarum propositionum, seu pars speculativa Rat. stud. 1591 anno 1592 missus est ad provincias; eius textum videsis in MP V 314–29.

[41] Decretum Inquisitionis romanae super parte speculativa Rat. stud. 1592 vide supra, mon. 11 p. 86-7.

[42] Hoc scriptum nobis non innotuit.

[43] De parte speculativa Rat. stud. 1591 vide supra, adn. 40.

[44] Vide: Quaedam de libro studiorum a quatuor provinciis Germaniae notata (1593); supra, mon. 21 I p. 191–92.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

... [1] 2. Visum est etiam congregationi a R. P. N. petere, ut liceat tertium saltem annum cursus philosophici concludere septem mensibus, ut reliquis examina, actus et promotiones academicae instituantur.

Responsio: Cum in ista provincia non videatur maior difficultas, quam in Germania Superiore, ubi tertius [270*r*] annus ad iulium usque mensem producitur, curandum ut ita saltem fiat, et actus promotionesque aptis temporibus distribuantur[45].

Provincia Belgica

TEXTUS: 1. *Congr. 46*, f. 269*r*-89*r* (*prius* 252-93); acta congregationis una cum postulatis ac responsionibus. — 2. *Congr. 95*, f. 270*v*-74*v* (*prius* 380-83); petitiones cum responsis.

SUMMARIUM: *1. Scholae nostrae communes omnibus esse oportet. – 2. Nonnulla quae de Ratione studiorum observari nequeunt.*

... [1] 9. Cum ex Constitutionibus scholae nostrae communes omnibus, pauperibus aeque ac divitibus esse debeant[46], congregatio generalis dignetur inire rationem, ne in posterum pauperes aut pannosi (ut fit alicubi) a nostris scholis arceantur. Nec certus determinetur [273*r*] in classibus numerus, qui ut verisimile est, pauperiores communiter excluderet, sed habita munditiei, nobilitatis et honestatis ratione, liber sit omnibus scholarum nostrarum ingressus.

Responsio: Nulla ratione a scholis nostris excludi debent pauperes, praesertim ob tenuitatem. Sed quia interdum adeo excrescit numerus, ut capi omnes non possint, excogitanda erit nobis aliqua ratio, qua prospici possit incommodo ... [274] ...

[2] 4. Quamvis leges, praescripta et directiones libelli de Ratione studiorum vehementer probentur et valde utilia futura sperentur, quia tamen nonnulla sunt, quae in universitatibus duabus belgicis ob earum leges et receptas consuetudines, ac alias locorum nostrorum privatas rationes, vix in praxim deduci poterunt, placeat S. Paternitati in iis quae praeponentur a R. P. Provinciali et deputatis eius sociis, paterne providere.

Responsio: In Ratione studiorum quod spectat ad partem speculativam, servandum erit deinceps quod de sequenda Sancti Thomae doctrina praecipitur canone 9 huius quintae congregationis. De practica datum fuit negotium provincialibus ut de provinciarum suarum difficultatibus inter se [274*v*] communicent, quo statui tandem id possit, quod singulis fuerit accommodatius[47].

Provincia Franciae

TEXTUS: 1. *Congr. 46*, f. 157*r*-69*v* (*prius* 285– 304); acta congregationis una cum postulatis et responsionibus. — 2. *Congr. 95*, f. 285*r*-87*r* (*prius* 405-07).

SUMMARIUM: *1. Summa quaedam casuum conscientiae desideratur. – 2. Lingua hebraea docenda.*

... [1] 13. Ut in usum nostrorum, maxime confessariorum summa aliqua casuum conscientiae edatur, et nonnulla maioris momenti, in quibus periculosius erratur, omnibus tenenda definiatur.

---

[45] In Ratione studiorum 1586 conceditur ut ex dispensatione Patris Generalis aliquid e triennio tolli possit; vide MP V 95.

[46] Vide MP II *Introd. gen.* cap. IV – De scholis S.I., num. 7: Discipuli – Admissio ad scholas (p. 37*–38*).

[47] Huiusmodi responsa data sunt a P. Generali aliis etiam provinciis; vide supra, adn. 1 2 7-11 17 24 26 27 42-44.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Responsio: Procurandum quidem est, quoad eius fieri potest, uniformitas inter nostros. Non expedit tamen in hoc genere quicquam definire. Videant superiores, suosque dirigant in particularibus casibus, qui incidunt. Summam vero casuum, praeter ea quae iam in lucem prodierunt, brevi a nostris edendam speramus[48].

[2] 14. Ut explicetur quod habetur in declaratione cap. 13. P. 4 Constit. 1. B[49], linguam nimirum hebraicam docendam in scholis humanitatis et rhetorices. Id enim nunquam observatum est. Nec observandum videtur, quod qui his classibus praesunt, non sint theologi; quod saepe auditores harum scholarum theologiae operam dare nolint; quod multis, praecipue theologiae imperitis, periculosa sit huius linguae cognitio; quod non deceat auditores theologiae ad huiusmodi scholas mitti.

Responsio: Declaratio illa nihil aliud significat, quam professores linguae hebraicae in iisdem scholis doceant, in quibus magistri humaniorum litterarum et rhetoricae. In quo tamen si quid erit difficultatis, sequi licebit quod commodius videbitur. De professoribus autem et auditoribus eius linguae, servetur quod est in ordine studiorum[50].

Provincia Poloniae

TEXTUS: 1. *Congr. 46*, f. 290*r*-98*r* (*prius* 127-43); acta congregationis una cum petitionibus et responsis. — 2. *Congr. 95*, f. 257*r*-76*v* (*prius* 366-96); postulata una cum responsis.

SUMMARIUM: *1. Ratio studiorum a deputatis revideatur. – 2. Societas non adstringenda ad delectum opinionum. – 3. De difficultatibus in applicanda Ratione studiorum emersis. – 4. De vacationibus a scholis. – 5. Tempus lectionis doctrinae christianae augendum. – 6. Comaediae cuius sumptu faciendae?*

... [1] 3. Similiter petitur ut aliqui docti et bene in studiis versati patres ex congregatis, variarum nationum, ac diversi ab illis qui Rationem studiorum confecerunt, deputentur ad revidendum totum hunc novum studiorum ordinem, ut sic, quantum fieri potest, et omnium provinciarum et nationum ratio habeatur, et omnia ad brevitatem redigantur.

Responsio: Factum id est, et iudicio provincialium relictum, ut quae ad praxim in ordine studiorum spectant, ea ad provinciarum suarum usum accommodent. Quod et brevi isti provinciae significabitur[51].

[2] 4. Ut dispiciat congregatio an expediat, Societatem ad delectum opinionum et certos auctores adstringere; nostrae enim congregationis maiori parti videtur praeter regulas generales, quae in libello de opinionum delectu ponuntur, nullas alias indifferentes propositiones determinandas esse, sed liberas relinquendas, nec ad certi auctoris doctrinam Societatem adstringendam.

Responsio: Quod ad opinionum attinet delectum, abunde provisum est decreto 55 huius congregationis[52].

[3] 6. Denique petit congregatio ut difficultates de studiis a deputatis congregationis selectae revideantur a patribus, si qui a congregatione ad studiorum ordinem deputabuntur. Quae hic separatim adscriptae sunt.

Responsio: Negotium datum est provincialibus ut ita quae ad praxim spectant, suis provinciis accommodent, ne huiusmodi difficultatibus locus deinceps esse possit. De qua re brevi isthuc perscribetur[53].

---

[48] Vide: I. THEINER, *Die Entwicklung der Moraltheologiae* ... (Regensburg 1970) p. 251–97: Die ersten Morallehrbücher der Jesuiten.
[49] *Const.* P. IV c. 13 litt. B vide in MP I 289.
[50] Vide: Regulae professoris linguae hebraeae (Rat. stud. 1591 – MP V 278–79).
[51] Vide supra, adn. 47.
[52] Decretum 55 congregationis generalis V (1594) vide infra, mon. 39 p. 348.
[53] Vide supra, adn. 51.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Difficultates de studiis a deputatis selectae

1. Regula 13 provincialis de promotione externorum indiget dispensatione, quia vix possunt studere quatuor annis theologiae.

2. In regulis praefecti superiorum facultatum videtur esse difficultas in tot actibus graduandorum; remedium adhibendum.

3. Ut non confirmentur tres assertiones iuxta regulam 22 eiusdem, quia conteritur multum temporis.

4. Explicetur quis ordo servandus sit cum externis doctoribus, cum non habeatur clarum ex regula 51 eiusdem praefecti.

5. Videtur citius quam quarto anno inchoanda lectio Bibliorum, de qua agitur regula 68 eiusdem.

6. In regula 55 praefecti studiorum inferiorum scholarum videtur esse difficultas (maxime si fiat publice) cum nobilibus.

7. Videntur praeceptores humaniorum litterarum gravari multitudine lectionum.

4. Ut Paternitas Sua velit pro hac nostra provincia dispensare in regula provincialis 53 Rationis studiorum, ut quacunque die occurrat festum infra hebdomadam, nihilominus unus dies recreationis detur[54], quia praeceptores queruntur in hac nova ratione docendi labores esse auctos, recreationes vero diminutas. Deinde quia in Polonia multa festa celebrantur, quibus nullo modo sine scandalo praeceptores recreationi vacare possunt. Imo asserunt impediri devotiones festorum, maxime vesperas, quibus ut plurimum discipuli adesse solent.

Responsio: Id iam iudicio provincialis permissum est, ut quod e re provinciae futurum censuerit, statuat. Cuius iudicium propediem significabitur. [258*v*]

5. Ut pro explicando catechismo, praeter illam ultimam mediam horam diei sabbati, dignetur concedere aliam mediam horam, ita ut singulis hebdomadis sit una integra hora. Illud enim tempus in ordine studiorum adsignatum[55] non videtur sufficere in his partibus pro exercitio catechistico.

Responsio: Cum media hora in aliis omnibus provinciis sufficiat ad catechismi lectionem, non videmus, cur etiam provinciae Poloniae non sit satis. Praesertim cum hora integra concedi non possit, quin horarum ordo in ordinariis praelectionibus interturbetur ... [259*v*] ...

[6] 2. Comaediae plerumque sumptu collegiorum fiunt. Res videtur indigere declaratione vel dispensatione.

Responsio: Nulla ratione permittendum est ut sumptibus collegii comaediae exhibeantur[56].

---

[54] De ratione hebdomadariae vacationis vide regulas 52 53 et 90 provincialis in Rat. stud. 1591; MP V 237 et 241.

[55] Vide reg. 69 § 12 prof. 3 cl. gramm. in Rat. stud. 1591; MP V 293.

[56] Vide petitionem secundam provinciae Poloniae anno 1587 factam; supra, mon. 36 p. 321.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

39

ACTA CONGREGATIONIS GENERALIS QUINTAE[1] DE RATIONE STUDIORUM

Annis 1593–1594

TEXTUS: 1. *Congr. 1*, f. 109*r*–29*v* (*prius* 207–48). – 2. *Cong. 6*, f. 187*v*–90*r*. – 3. *Congr. 8*, f. 258*r*–61*r* et 264*v*–65*r*. – 4. *Congr. 14*, f. 53*r*–55*r* et 60*r*–*v*. – 5. *Congr. 20/b*, f. 371*r*-98*v*. – 6. ARSI, *Fondo Ges. 483 (Informationes)*, f. 406–34. – 7. Romae, Bibl. Naz. Vitt. Em., cod. *Fondo Ges. 1148 (3277)*; post «Regulae de delectu opinionum ... » habentur: «Fundamenta deputatorum quibus condiderunt regulas de opinionibus». – 8. *Ibidem*, cod. *Fondo Ges. 584* (2713).

EDITIO: *Institutum S.I.* II 262–88.

SUMMARIUM: *8 11. Deputantur patres a P. Generali pro recognoscenda Ratione studiorum. – 41. Doctrina S. Thomae in theologia a professoribus nostris sequenda. – 42. Praeludia deputatorum ad regulas pro delectu opinionum diligenter correcta in actis congregationis inserantur, ut usui sint superioribus. – 43. Post auditam intercessionem, decretum retinetur. – 50. Constitutio «de opinionibus» declaratur. – 56. Praefatio ad regulas de delectu opinionum correcta et approbata, inseritur in actis. – Appendices: 1. Relatio deputatorum pro studiis. – 2. Canon congregationis de sequenda doctrina S. Thomae. – 3. Diarium Patris Valpedrosa.*

Actio 3.a die 5.a novembris

8. Proposita fuerunt varia diversarum materiarum capita distribuenda in deputationes, iuxta praecedens decretum faciendas, ut de illis tractetur, et postea ad congregationem referatur. Quae sunt sequentia ... [111*v*] ...

11. Ut praefata deputatio melius suum finem sortiretur, adiectae sunt particulares deputationes, quas congregatio prudentiae P. Generalis decernendas supra decreto 8 permisit. Ipse vero sequentes nominavit ... [112*v*] ... Ad 9.am pro recognoscenda Ratione studiorum: P. Robertum Belarminum[2] – P. Iacobum Tyrium[3] – P. Michaelem Marcum[4] – P. Bernardinum Rossignolum[5] – P. Ioannem Corream[6] – P. Arnoldum Saphorium[7] – P. Bernardum Oliverium[8] – P. Ioannem Castellarium[9] – P. Ludovicum Richeomum[10] – P. Bernardinum Castorium[11] ... [118*v*] ...

---

[1] «Haec prima congregatio fuit, quae superstite Generali celebraretur. Eam imperaverat Summus Pontifex Clemens VIII, protractaque est, praeside Claudio, a 3 novembris 1593 ad 18 ianuarii 1594» *Institutum S.I.* II 262. – De vicissitudinibus huius congregationis cf. JUVENCIUS, *Historiae S.I.* Pars V lib. XI n. 47–96; et ASTRAIN, *Historia* ... III 554–605.

[2] De R. Bellarmino S.I. cf. supra, mon. 5 et passim.

[3] De Iacobo Tyrio cf. supra, mon. 9.

[4] M. Marcos S.I. (1542–1600c), hispanus, professor theologiae; cf. SOMMERVOGEL V 534; *Synopsis hist. S.I.* p. 92.

[5] B. Rossignoli S.I. (1546–1613), italus, praepositus provinciae mediolanensis annis 1592–96; cf. SCADUTO, *Catalogo* ... 130.

[6] De I. Correa S.I. cf. supra, mon. 20.

[7] A. Saphorius S.I. (1543–1595), gallus; cf. FEJÉR, *Cat. Def.* I/1 224; SOMMERVOGEL VII 619.

[8] B. Oliverius S.I. (ob. 1605), belga, praepositus provinciae belgicae annis 1598–1605; cf. *Synopsis hist. S.I.* 670.

[9] I. Castellarius (Chastellier) S.I. (ob. 1630), gallus, praep. prov. Franciae annis 1597–1602; cf. *Synopsis hist. S.I.* 670.

[10] L. Richeôme S.I. (1544–1625), gallus, praep. prov. Lugd. et Aquit., primus assistens Galliae; cf. *Synopsis hist. S.I.* 634 670 672.

[11] B. Castori S.I. (1545–1634), italus senensis; cf. SCADUTO, *Catalogo* ... 29.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Actio 25 die 16 decembris

41 (ms. 55) – Cum deputati pro Ratione studiorum recognoscenda[12], post accuratam discussionem et multorum dierum collationem, suam sententiam ad congregationem retulissent circa partem speculativam et delectum opinionum[13], congregatio iudicium illorum probavit. Et primo loco unanimi omnium consensu statuit, doctrinam Sancti Thomae in theologia scholastica, tanquam solidiorem, securiorem, magis approbatam et consentaneam nostris Constitutionibus[14], sequendam esse a professoribus nostris. Deinde congregatio regulas quasdam, ab iisdem deputatis confectas pro delectu opinionum tam in rebus theologicis quam philosophicis, in libro de Ratione studiorum recensendas esse decrevit[15], ut a nostris professoribus exacte servarentur. Sunt autem quae sequuntur.

Regulae pro delectu opinionum pro theologis[16]

1. Sequantur nostri doctores in scholastica theologia doctrinam Sancti Thomae; neque deinceps ad cathedras theologicas promoveantur, nisi qui Sancto Thomae bene affecti fuerint; qui vero eiusdem auctoris parum studiosi, vel etiam ab eo alieni sunt, a docendi munere repellantur. De conceptione autem B. Mariae ac de solemnitate votorum sequantur sententiam, quae magis hoc tempore communis, magisque recepta apud theologos est.

2. In docendo, corroborandae primum fidei alendaeque pietatis cura habeatur. Quare in iis quaestionibus, quas S. Thomas ex professo non tractat, nemo quidquam doceat, quod cum Ecclesiae sensu receptisque traditionibus non bene conveniat, quodque aliquo modo solidae pietatis firmitatem minuat. Quo pertinet, ut nec receptas iam, quamvis congruentes tantum, rationes, quibus fidei res probari solent, nostri refellant, nec temere novas excogitent, nisi ex constantibus solidisque principiis.

3. In iis etiam, in quibus nullum fidei pietatisque periculum subest, nemo in rebus alicuius momenti novas introducat quaestiones, nec opinionem ullam, quae idonei nullius auctoris sit, iis qui praesunt inconsultis; nec aliquid contra theologorum axiomata communemve scholarum sensum doceat. Sequantur potius universi probatos maxime doctores, et quae, prout temporum usus fuerit, recepta potissimum fuerint in catholicis academiis.

4. Quae opiniones, cuiuscumque auctoris sint, in aliqua provincia aut academia [119*r*] catholicos graviter offendere scientur, eas ibi nemo doceat aut defendat. Ubi enim, nec fidei doctrina, nec morum integritas in discrimen adducitur, prudens charitas exigit, ut nostri se illis accommodent, cum quibus versantur.

5. Si quando, vel ambigua fuerit Sancti Thomae sententia, vel in iis quaestionibus, quas S. Thomas forte non attigit, doctores catholici inter se non consenserint, licebit nostris quamcumque partem sequi; dummodo in iis ita defendatur una pars, ut alterius etiam partis, ac multo magis prioris professoris, si contrarium docuerat, existimationi modeste ac benevole consulatur. Quin etiam, si conciliari possunt auctores, id ne negligatur optandum est.

---

[12] Nomina deputatorum pro Rat. stud. vide in adnotationibus praecedentibus.
[13] Vide: Relatio deputatorum pro studiis; inferius, p. 351.
[14] Vide *Const.* P. IV c. 14 § 1; MP I 295 297.
[15] Quae regulae insertae sunt in Rat. stud. 1599; cf. reg. 2–6 professoris theologiae et reg. 2–6 professoris philosophiae; MP V 386 et 397.
[16] Vide: Regulae de opinionum delectu in parte speculativa Rat. stud. 1591; MP V 316.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Regulae pro delectu opinionum pro philosophis

1. Philosophiae professores in rebus alicuius momenti ab Aristotele non recedant; nisi quid incidat a doctrina, quam academiae ubique probant, alienum; multo magis, si orthodoxae fidei repugnet; adversus quam, si qua sunt illius aliusve philosophi argumenta, ea strenue refellere studeant, iuxta Lateranense Concilium[17].

2. Aristotelis interpretes, de christiana religione male meritos, non sine magno delectu, aut legant, aut in scholam proferant; caveantque, ne erga illos nimium afficiantur auditores. Eam ob rem nec Averrois[18] (idem de huiusmodi aliis iudicium) digressiones in separatum aliquem tractatum conferant; et, si quid boni ex ipso proferendum sit, sine laude proferant; et, si fieri potest, id eum aliunde sumpsisse demonstrent.

3. Nulli sectae, ut Averroistarum, Alexandrinorum et similium, vel se vel suos addicant; nec Averrois aut caeterorum errata dissimulent; sed inde acrius eorum auctoritatem deprimant. Contra vero de S. Thoma nunquam non loquantur honorifice, libentibus illum animis, quoties oporteat, sequendo; aut reverenter et gravate, si quando minus placet, deserendo.

4. Nullas novas introducant quaestiones, nec opinionem, quae idonei nullius auctoris sit, iis qui praesunt inconsultis; nec aliquid contra philosophorum axiomata communemque scholarum sensum defendant. Intelligant quoque, si qui fuerint ad novitates proni, aut ingenii nimis liberi, eos a docendi munere sine dubio removendos.

5. In iis quaestionibus, in quibus liberum est quamcumque partem sequi, ita defendatur una pars, ut alterius etiam partis, ac multo magis prioris professoris, si contrarium docuerat, existimationi modeste ac benevole consulatur. Quin etiam, cum conciliari possunt, id ne negligatur, optandum est. [119*v*]

Actio 26 die 17 decembris

42 (ms. 56) – Quibusdam patribus id postulantibus, fuerunt lecta in congregatione fundamenta[19] seu praeludia, quae a deputatis studiorum conscripta fuerant ad maiorem intelligentiam regularum, quas hesterno decreto congregatio approbavit. Cum igitur petitum esset, an ista fundamenta essent reponenda inter acta congregationis, decretum fuit ut, diligentius recognita et correcta ab iisdem deputatis, inserantur in actis congregationis; ita tamen, ut non evulgentur in manus omnium, sicut regulae, sed tantum usui sint superioribus ad maiorem lucem habendam, et ad cognoscendum sensum congregationis, quem habuit in instituendis illis regulis, et ad illarum praxim exercendam ... [120*r*] ...

Actio 27 die 18 decembris

43 (ms. 58) – Postquam lectum fuit decretum heri factum de inserendis in actis congregationis praeludiis, quae pertinebant ad declarationem regularum circa studiorum Rationem, patres quidam contra illud intercesserunt, et cum rogata iterum fuissent suffragia, placuit nihilominus congregationi retineri decretum ... [121*v*] ...

---

[17] Cf. sess. oct. (19 dec. 1513) Concilii Lateran., in *Conc. Oecum. Decreta* (1962) 581–82.
[18] De Averroe vide Rat. stud. 1586 § 9; MP V 100–01.
[19] «Fundamenta» a deputatis pro studiis confecta, vide infra, adn. 33.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Actio 30 die 22 decembris.

50 (ms. 66) – 2°. Locum Examinis cap. 3 § 11[20], de quo supra, decreto 17[21] ubi habetur: «num paratus sit ad iudicium suum submittendum, sentiendumque, ut fuerit constitutum in Societate de huiusmodi rebus sentire oportere», intelligendum esse de iis rebus, in quibus locum habet opinio, ut patet ex verbo opinionis et ex verbo communius, quod hispanice est comunmente, hoc est, ut plurimum. In quo sensu etiam loquitur declar. part. 3 cap. 1 § 18, lit. O[22]. Tria ergo volunt Constitutiones. Primum, ut nostri non inducant novas opiniones. Secundum, ut, si quando contra communem senserint, sequantur quod Societas iudicaverit. Tertium, ut in controversiis, in quibus neutra opinio est adeo communis, redigantur ad conformitatem, ut sic idem sapiamus et idem dicamus omnes iuxta Apostolum[23] ... [123*r*] ...

Actio 33 die 31 decembris ... [124*r*] ...

56 (ms. 72) – Cum iuxta decretum 56 et 58 deputati pro ratione studiorum fundamenta[24] seu praeludia ad maiorem regularum, quae decreto 55 continentur, intelligentiam conscripta, diligentius recognovissent, et correcta congregationi proposuissent, congregatio illa probavit, et in actis huius congregationis ad usum superiorum (ut in decreto 56 praescripta fuit) inserenda mandavit. Illa vero sunt quae sequuntur, videlicet [124*v*].

Praefatio ad regulas de delectu opinionum a deputatis pro Ratione studiorum confecta

Patres deputati ex variis nationibus pro libro de Ratione studiorum recognoscendo, cum de delectu opinionum primo loco tractandum censuissent, ac tanquam fundamentum proposuissent: doctrinam Societatis esse debere uniformem, securam ac solidam, iuxta Const. P. 3 cap. 1 § 18[25], et P. 4[26] cap. 5 § 4; post accuratam discussionem et collationem multorum dierum, statuerunt communi consensu ea quae sequuntur:

1. Nostri omnino S. Thomam ut proprium doctorem habeant, eumque in scholastica theologia sequi teneantur; tum quia Constitutiones eum nobis commendant P. 4 cap. 14 § 1[27], et summus pontifex Clemens VIII id se cupere significavit[28]; tum quia, cum unius scriptoris doctrinam in Societate eligendam Constitutiones moneant P. 8 capt. 1 lit. K[29], nullius hoc tempore doctrina potest occurrere, quae sit ea solidior aut securior, ut non immerito S. Thomas theologorum princeps ab omnibus habeatur.

2. Non sic tamen S. Thomae astricti esse debere intelligantur, ut nulla prorsus in re ab eo recedere liceat; cum illi ipsi qui se thomistas maxime profitentur, aliquando ab eo recedant; nec arctius nostros S. Thomae alligari par sit, quam thomistas ipsos.

3. In quaestionibus mere philosophicis, aut etiam in iis, quae ad Scripturas et canones pertinent, licebit sequi etiam alios, qui eas facultates magis ex professo tractaverunt.

---

[20] *Exam. Gen.* c. 3 § 11; vide in MI *Const.* III 13.
[21] Vide *Institutum S.I.* II n. 6 (ms. 17).
[22] *Const.* P. III c. 1 § 18 lit. O vide in MI *Const.* III 86.
[23] Cf. Philip. 3 16.
[24] De «Fundamentis» vide supra, adn. 19.
[25] Vide supra, adn. 19.
[26] Vide MP I 221.
[27] Vide MP I 295 297.
[28] Vide «Diarium» Patris Valpedrosa, actio I, infra, p. 353.
[29] *Const.* P. VIII c. 1 lit. K vide in MI *Const.* III 224.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

4. Caeterum, ne forte ex iis, quae dicta sunt, sumat aliquis occasionem S. Thomae doctrinam facile deserendi, praescribendum videtur: ut nullus ad docendum theologiam assumatur, qui non sit vere S. Thomae doctrinae studiosus; qui vero ab eo sunt alieni, omnino removeantur. Nam, qui ex animo S. Thomae fuerint addicti, certum erit, eos ab eo non recessuros, nisi gravate admodum et rarissime.

His ita constitutis, sequentes regulas confecerunt, iuxta ea, quae dicta sunt, intelligendas, easque generali congregationi approbandas obtulerunt.

APPENDICES

I – Canones congregationis generalis quintae[30]

... 9. Sequantur nostri doctores in scholastica theologia doctrinam D. Thomae, iuxta praxim in libro de Ratione studiorum ponendam[31] et a P. Praeposito Generali explicandam. Neque deinceps ad cathedras theologicas promoveantur, nisi qui D. Thomae doctrinae bene affecti fuerint; ab ea vero alieni, a docendi munere repellantur.

II – Relatio deputatorum pro studiis[32]

Deputati pro recognoscendo libro studiorum primo loco tractandum esse censuerunt de delectu opinionum, deinde de praxi et ordine studiorum.

De delectu opinionum, cum posuissent, tamquam fundamentum[33], doctrinam esse debere uniformem, securam et solidam iuxta Constitutiones (3 P. c. 1 § 18 et 4 P. c. 5 § 4)[34], post accuratam discussionem et collationem multorum dierum, statuerunt communi consensu ea quae sequuntur:

1. Sequendum esse a nostris Sanctum Thomam, tum quia Constitutiones eum nobis commendant (P. 4 c. 14 § 1), tum[35] quia Summus Pontifex ad idem nos hortatur[36]; tum quia re vera Sanctus Thomas communiter habetur et est princeps theologorum, et eius doctrina secura et solida omnium consensu.

2. Non oportere nostros ita Sancto Thomae alligari ut nulla omnino in re ab eo discedere liceat, cum ipsi etiam thomistae aliquando ab eo recedant, et Summo Pontifici placuerit, ut de conceptione B. Virginis et solemnitate votorum Sanctum Thomam non sequamur. [395v]

3. Non expedire ut fiat catalogus in particulari propositionum liberarum[37], in quibus a Sancto Thoma recedere liceat. Nam difficile esset inter nos convenire, quae propositiones

---

[30] Canones congregationis generalis quintae videre est in *Institutum S.I.* II 545–49.

[31] Positae sunt in Rat. stud. 1599; vide supra, adn. 15.

[32] De *Relatione* deputatorum cf. decr. 41 (ms. 55), supra, p. 348. – Relationis textus (autographus Patris Bellarmino) conservatur in *Congr. 20/b*, f. 395*r*–398*v*; folia autem lineis transversalibus signata sunt a P. Maggio, congregationis secretario, qui textum, patribus congregationis id volentibus, aliquantum correxit; qua forma insertus est dein in actis congregationis; cf. decr. 42 (ms. 56) congregationis; vide supra, p. 349.

[33] Romae, Bibl. Naz. Vitt. Em., *Fondo Ges. 1148 (3277)* post regulas de opinionum delectu sequitur scriptum: «*Fundamenta deputatorum, quibus condiderunt regulas de opinionibus*», quod tamen parum differt a textu *Relationis* pro congregatione praeparato.

[34] Vide supra, adn. 25 et 26.

[35] Vide supra, adn. 14.

[36] Vide supra, adn. 28.

[37] Vide: *Catalogus liberarum propositionum* in Rat. stud. 1591; MP V 320–26.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

sint relinquendae liberae, cum aliae aliis placeant. Praeterea titulus ipse liberarum propositionum, praesertim si multae essent, ut necessario esse deberent, male audire apud Summum Pontificem et alios graves viros, et parum consentaneus videretur uniformitati, quam nostrae Constitutiones tantopere nobis commendant.

4. Non expedire ut in particulari fiat catalogus propositionum quae definiantur vel prohibeantur[38]. Nam et vix fieri posset, ut inter nos de hac re consentiremus, et periculum esset ne cogeremur aliquando propositionem aliquam definitam revocare; et offenderemus alias religiones, si opiniones damnaremus, quas earum scriptores docuerunt; et videremur nobis auctoritatem nimiam arrogare; et denique habemus exemplum aliquarum academiarum, quarum propositiones definitae passim contemnuntur vel refutantur, vel etiam irridentur.

5. Non ut Sanctus Thomas a nostris recipiatur cum illa conditione (quae aliquibus placebat) ut liceat ab eo recedere, quando contraria sententia est communior apud classicos auctores. Nam si communior sententia dicatur illa quae est omnium vel fere omnium, ita ut [396*r*] sententia Sancti Thomae sit singularis, tum vix ullae invenientur tales sententiae; si vero dicatur communior quae aliquot habet classicos auctores, tunc plurimae erunt opiniones, in quibus a Sancto Thoma recedere licitum erit; atque ita nec uniformitati, nec securitati consuletur. Certe in materia de gratia saepe consentiunt Scotus, Durandus, Gabriel, Okam et alii classici; nec tamen eorum sententia secura censeri solet. Adde quod semper quaestio erit, sitne aliqua sententia communior, an non. Pro affectu enim de his rebus multi iudicant.

6. Optimum videri, si praescribatur doctoribus nostris ut in scholastica theologia sequantur ordinarie Sanctum Thomam, excepta opinione de conceptione B. Mariae, et de solemnitate voti; et simul praescribatur provincialibus, ut nullum ad docendum applicent, qui non sit bene affectus erga Sanctum Thomam; eos autem, qui sunt ab eo alieni, omnino removeant. Nam per illam vocem «scholastica» intelligetur, non obligari nostros, ut sequantur Sanctum Thomam in quaestionibus scripturalibus vel mere philosophicis, vel iis quae a iure canonico pendent. Itaque liberabuntur nostri a nonnullis durioribus sententiis Sancti Thomae, sine offensione ullius, quales sunt illae: Mosem et Paulum vidisse Dei essentiam in hac vita; apostolos baptizasse sub hac forma: Ego te baptizo in Nomine Christi; charitatem non augeri per additionem graduum, sed per maiorem radicationem in subiecto; lucrum, ex ludo prohibito lege humana, esse restituendum, etc.

Ex illa voce «ordinarie» liberabuntur nostri a calumnia [396*v*] si forte in paucis et minutis rebus aliquando a Sancto Thoma recedant, praesertim si habeant graves aliquos thomistas auctores. Nec tamen ullum periculum erit, ne nimis saepe Sanctum Thomam relinquant, si servetur illud, ut ii soli ad cathedras promoveantur, quos constet, vere Sancto Thomae esse addictos. Qui enim tales sunt, non deserunt Sanctum Thomam, nisi gravate admodum et rarissime.

His igitur positis confecerunt patres deputati sequentes regulas, quas solas edendas existimant in libro de Ratione studiorum[39], si tamen a congregatione generali approbatae fuerint.

---

[38] Vide: *Catalogus definitarum propositionum* in Rat. stud. 1591; MP V 317–20.
[39] Vide supra, adn. 15.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Melchior de Valpedrosa S.I.[40] – Diarium V congregationis generalis S.I. confectum dum Romae haberetur a die 3 novembris 1593 usque ad 18 ianuarii 1594[41]

... *Actio prima* ... [2*r*].

1° Ergo P. N. Generalis peroptimam habuit exhortationem, qua nos excitavit ut collabenti Societati opem feramus ... Postea suggessit, se mane cum patribus adiisse Pontificem, benedictionem petiturus ... quos Pontifex peramanter excepit et allocutus est ... [2*v*] ... Quod attinet ad doctrinam mihi in animo est ut sequamini D. Romam, maximum doctorem, cuius doctrinam Concilium Tridentinum maxime est amplexatum ... [10*v*] ...

Actio 36 die 16 decembris

Communi omnium iudicio decretum est in communi doctrinam D. Thomae in theologia scholastica esse maxime in Societate amplectendam; diligenterque congregatio discussit regulas quasdam quas deputati confecerunt, easve probavit demptis aliquibus[42].

Actio 37 die 17 decembris

Primo, congregatio probavit regulas pro securitate doctrinae confectas et emendatas[43]. At intercessum est a quibusdam quod grave onus imponatur nostris si semper in scholasticis astringantur doctrinae D. Thomae. Responsum autem est: Non esse hanc mentem congregationis, atque ita addita fuit particula «ordinarie», quae expuncta erat a regula et diceretur ut magistri nostri ordinarie sequantur D. Thomam, maxime cum ex alia regula sequi videbatur quod cum D. Thomae mens est certa, nunquam liceat nostris ab ea discedere, quod grave iugum est. Dicitur enim in quadam regula quod quando mens D. Thomae est dubia et aliqui uno modo, aliqui alio modo interpretantur, liceat nostris quam magis probarunt opinionem sequi dummodo honorifice loquantur de iis, qui oppositam tenuerunt sententiam.

Tandem iudicio congregationis expuncta fuit vox «ordinarie», non quod non esset illa mens patrum congregationis, sed quia dabatur nostris ansa recedendi facile a D. Thoma, quod non esset ferendum. Voluit autem ut haec mens constaret Noster Pater in actis, ne [11*r*] aliqui superiores nimis rigidi occasione regulae nimis molesti sint lectoribus, praecipientes, ut absolute in omnibus D. Thomam sequantur.

Et hoc melius visum fuit quam ponere propositiones aliquas liberas nostris, ut liceret quamvis illarum partem sequi. Nam postquam illae magna diligentia selectae fuerunt, iudicio centum et quinque doctorum, ut testatus est Pater Noster, non defuerunt alii graves et docti viri, qui dixerunt aliquas earum non posse liberas relinqui et aliquas alias addendas. Et hinc apparet, non posse sperari exitum, quem Noster Pater intendebat, quo, demptis opinionibus liberis, in reliquis nostri sequerentur D. Thomam.

Summa vero regularum pro delectu opinionum pro theologis ac philosophis haec est. – Hic poni deberent regulae pro delectu opinionum. Sed habes alibi.

---

[40] M. de Valpedrosa S.I. (1549–1606), hispanus, professor philosophiae et theologiae, annis 1600–1604 praepositus fuit provinciae Aragoniae; cf. *Synopsis hist. S.I.* ... 660; SOMMERVOGEL VII 428.

[41] Diarium Patris Valpedrosa conservatur Romae, Bib. Naz. Vitt. Em., *Fondo Ges. 1745 (3604)*, f. 1–23; exemplum eius recentioris aetatis habetur in *Congr. 10*, fasc. I.

[42] Vide decr. 41 (ms. 55), supra, p. 348.

[43] Vide decr. 42 (ms. 56), supra, p. 349.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Actio 38 die 18 decembris

Intercessum est iterum circa decretum de sequenda doctrina D. Thomae[44]; et iterum communi consensu decretum est, ut regulae evulgarentur modo dicto; maneret tamen inter acta aliquid, quod explicaret mentem congregationis, quae est ut sequantur nostri D. Thomam tamquam doctorem praecipuum, cuius doctrinam Societas amplexa est, non tamen quod in omnibus etiam minutis non liceat ab eo recedere.

Notandum hic quod dum P. Palmius et P. Egidius[45] Pontificem nomine congregationis inviserent ob quaedam negocia, eis Pontifex significavit, sibi mentem esse, ut Societas unum aliquem authorem in doctrina sibi sequendum deligeret; relinquere autem liberum Societati, quem maluerit sibi deligere; quamvis D. Thomae doctrina videatur magis expedire Societati, cum in conciliis ac praesertim in Tridentino adeo probata esset. Responderunt patres, Societatem libenter amplexuram doctrinam D. Thomae, quamvis non ita, ut nunquam discedere liceat ab ea. Neque se id velle, subiunxit Pontifex, quandoquidem thomistae ipsi quandoque gravissimis de causis et gravate ab eo recedunt[46] ... [15*r*]

Actio 49 die 4 ianuarii

Hac die mane, hora 16, venit Summus Pontifex in domum nostram, comitatus quatuor cardinalibus ...[47] Fecit primo Pontifex sacrum publice summa cum devotione. Tum actis Deo gratiis, ingressus est domum, in locum congregationis; ubi, vocatis patribus congregationis et aliis, qui aderant, praesentibus cardinalibus et aliis praelatis et aulicis, habuit Pontifex egregiam exhortationem ad nostros qui erant ante Suam Beatitudinem flexis genibus. Et primo commendavit nobis Societatem nostram: quam egregie laboraretur in vinea Domini, certissimum esse, dicebat. Verum esse quaedam in Societate quae remedio indigent. Primo, notari nostros superbiae vitio, quod est pernitiosissimum. Bernardus plures huic vitio gradus assignat ... Secundum inditium superbiae est singularitas. Nolunt addicti esse doctrinae alicuius doctoris; imo, omnia censurant, notant propositiones D. Thomae, Scoti et aliorum doctorum. Tertium signum est, non se cognoscere, semper nos excusamus; bone Deus, nullus superiorum erravit, semper bene se gerit ... [18*v*] ...

Actio 54 die 11 ianuarii ...

Provincialis neapolitanus nomine illius provinciae proposuit, ut congregatio decerneret, constitui debere aliquod curriculum artium ab aliquibus doctioribus, quod nostri professores praelegerent, ut ita a tanto labore dictandi immunes essent[48].

Censuit congregatio, in hac re nihil decernendum esse a congregatione, sed arbitrio P. N. Generali relinquendum. Pater Noster dicit, videri sibi hoc in philosophia valde utile, sed ita difficile, ut parva sit spes felicis eventus. At in theologia nec esse possibile nec expedire.

---

[44] Vide decr. 43 (ms. 58), supra, p. 349.

[45] Benedictus Palmio S.I. (1523–1598), italus parmensis (cf. SCADUTO, *Catalogo* ... p. 110); et Aegidius González S.I. (1532–1596), hispanus, annis 1573–71 assistens Hispaniae; cf. *Synopsis hist. S.I.* 634.

[46] Vide can. 9 congregationis generalis quintae; supra, p. 351.

[47] In opere Ioannis Wielewicki S.I. *Historici diarii domus professae S.I. cracoviensis* I (Cracoviae 1881) p. 180–83 edita est altera, longior visitationis relatio auctoris cuiusdam anonymi. – De eiusdem visitatione cf. ASTRAIN, *Historia* ... III 597–98.

[48] Vide postulatum provinciae neapolitanae supra, mon. 38, p. 337.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

40

ACTA CONGREGATIONUM PROVINCIALIUM DE STUDIIS
Anno 1597

Provincia Romana

TEXTUS: *Congr. 47*, f. 82*r* et 84*r* (*prius* 111 et 113); acta congregationis, postulata et responsa.
SUMMARIUM: *De paranda difficiliorum conscientiae casuum explicatione.*

[1] 7. Cum saepe petitum sit a R. P. N. Generali ut difficiliores quidam casus excuterentur a nostris theologis, ut de cambiis, de montibus et aliis rebus eiusmodi; atque ab eo iam data sit opera ut huiusmodi casus colligerentur et ad ipsum deferrentur et excuterentur; a multis expectatur aliqua instructio utilis nostris confessariis. Quare maiori parti congregationis visum est petendum esse a N. P. Generali ut huiusmodi instructionem fieri curet, ut nostri confessarii in huiusmodi casibus procedant sine periculo suae conscientiae et scandalo proximorum; et sciant etiam quae opinio tutior sit, quae tantum probabilis et quae periculosa. [82*v*] ...

Responsio: Tentatum id alias non semel[1], missaeque in Urbem theologorum nostrorum ex variis provinciis sententiae. Caeterum tam multae in progressu obortae sunt difficultates, ut constitui a peritis nondum potuerit, quemadmodum rite omnino confici res possit.

Provincia Neapolitana

TEXTUS: 1. *Congr. 47*, f. 96*r* 98*r* (*prius* 120 et 121); postulata congregationis una cum responsis Patris Generalis.
SUMMARIUM: *1. De examine theologorum. – 2. Lectio S. Scripturae commendanda.*

[1] 1. An theologi omnes secundo quoque anno theologiae examinandi viderentur; fore enim id et negligentioribus incitamento, et parum idoneis experimento, ne vel tempus in iis studiis frustra contererent, vel querelarum causas haberent si viderent nullo praevio examine theologiae studium sibi praecidi. Responsum est, rem videri dignam quae proponeretur, tanquam universaliter stabiliendam et sanciendam.

Responsio: Non visum est praescribendum, cum in Ratione studiorum sat multa indicentur scholasticorum examina et experimenta[2]; quae si diligenter observentur, abunde prospectum fuerit omnibus incommodis.

[2] 2. Lectio Sacrae Scripturae, tam necessaria iis qui concionaturi sunt, multis ab hinc annis omissa, repetenda iterum ac revocanda saltem propter nostros congregationi videbatur, eaque de re cum R. P. Generali agendum.

Responsio: Placet, quanquam ex ipsa Ratione studiorum adeo perspicuum est, eam in seminariis nostrorum esse debere[3], ut revocari potuerit sine peculiari nostra facultate.

---

[1] De difficilioribus conscientiae casibus colligendis et Romam mittendis, ut a peritis diiudicentur, vide MP IV 244–45 264 281 286–87 291 293 598.
[2] De examine scholasticorum S.I. vide reg. 19 § 1–13 provincialis in Rat. stud. 1599; MP V 359–62.
[3] Vide regulam 5 provincialis in Rat. stud. 1599; MP V 357.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Provincia Sicula

TEXTUS: *Congr. 47*, f. 109*r* 111*r* 112*r* (*prius* 128 130 132); postulata congregationis una cum responsis Patris Generalis.

SUMMARIUM: *1. De grammatica latina Patris Álvares. – 2. De revidendis nonnullis in Ratione studiorum.*

[1] 1. Ut aliquid de novo statuat circa Grammaticam Emmanuelis, quam in plerisque provinciae collegiis experimento compertum est, pueris et difficilem captu esse, et non ita fructuosam, nisi in meliorem et clariorem aliquam formam redigatur.

Ad primum: Redacta iam est in usum provinciae Romanae ad faciliorem methodum[4], quam sequi licet. Quod si ne sic quidem satis apta videtur isti provinciae, curabit P. Provincialis, ut alia quapiam ratione adaptetur, iuxta reg. sui officii in Ratione studiorum.

[2] 3. Qui de Ratione studiorum liber a R. P. N. editus est, pleraque continet quae ad levandos professorum labores spectant; illud in primis ne ultra triennium in eo munere inscio Patre Generali detineantur[5], et alia similia. Quorum notitia, quia inter nostros divulgata est, experientia compertum est, id obfuisse disciplinae nostrorum, quia ad alia maiora aspirant, et negligenter docendi munus obeunt; ex quo notabile detrimentum scholae recipiunt. Iidemque insolentes fiunt et facile conqueruntur, si quae in eo libro praecipiuntur commoda, exemptionesque, non exhibentur. Quare ne malum hoc latius serpat, rogandus est R. P. N. ut tempus scholae deinceps prudentiae provincialis committat, qui si iudicet ad retundendam aliquorum insolentiam, ultra triennium aut quadriennium illud proroget; tamen si deinceps aliquid in eorum aut subditorum aliorum commodum sit iniuncturus, id ita faciat, ut solis superioribus aliisque gravibus patribus innotescat.

Ad tertium: Placet quod suggeritur. De triennii autem spatio, ne quis hac opinione fallatur, id iam declaratum est in postrema recognitione Rationis studiorum[6].

Provincia Veneta

TEXTUS: *Congr. 47*, f. 114*r*–17*r* (*prius* 134-37); postulata congregationis una cum responsis Patris Generalis.

SUMMARIUM: *1. De insufficientia magistrorum scholae. – 2-3. Theologi nostri, absolutis studiis, parum instructi ad confessiones audiendas. – 3. In doctrinis practicis quoque determinanda quae a nostris tenenda.*

[1] 1. Primo quaesitum est, cum scholae nostrae humaniorum litterarum minus faeliciter in multis collegiis procedant ex eo quod ipsis magistri praeficiantur, qui non modo rudes et indocti magistro ipsi indigeant, sed etiam huic muneri, quod se post triennium liberatum sciunt, negligenter vacant[7], ex quo sequitur magnum detrimentum et scholarium et existimationis nostrae, num petendum sit a P. Nostro Generali remedium aliquod. Quam in sententiam cum multa ab unoquoque dicta essent, tum ad detegendas huius morbi causas, tum ad indicanda remedia, tandem congregatio censuit, ut ex omnibus remediis quae sane multa ac varia in medium allata sunt, praecipua seligerentur R. P. Generali proponenda ut ex iis ea nobis concedantur, quae visa fuerint opportuniora.

Ad primum: Occurretur in posterum huic malo, quod ad magistrorum eruditionem attinet, si diligens habeatur cura seminarii nostrorum, ut in his studiis bene formentur; si

---

[4] De editione romana anni 1584 grammaticae latinae Patris Álvares cf. MP VI 319.
[5] Vide regulam 66 provincialis Rat. stud. 1591; MP V 239.
[6] De magisterii tempore vide reg. 28 provincialis Rat. stud. 1599; MP V 364.
[7] Vide supra, adn. 5.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

destinentur subinde aptiores aliqui, ut se totos illis dedicent; si animentur, hortenturque a superioribus tum hi, tum caeteri omnes, qui eas litteras profitentur; quae omnia saepe a nobis commendata sunt, et nunc videmus provinciae congregationi iure placuisse. Iuvabit etiam, curare ut novitiorum sufficiens numerus admittatur, ex quo delectus haberi possit magis idoneorum. Quod vero ad triennii spatium spectat, ne quis hac opinione fiat negligentior, ablatum iam id caput est in Ratione studiorum[8].

Secundo propositum est, quoniam experientia constat nostros scholares theologos absoluto quadriennali cursu theologiae scholasticae minus instructos esse notitia casuum conscientiae, quam ut tuto confessionibus audiendis expeti possint, rogandusne esset P. N. Generalis ut liceat nobis lectionem casuum conscientiae pro scholaribus theologis dum thologiam audiunt, instituere, ac maior pars sensit esse rogandus.

Ad secundum: In eadem Ratione studiorum diserte praescribitur, ut theologi audiant triennio casus conscientiae[9]. Quare curandum est omnino, ut lectio illa quamprimum instituatur.

Tertio quaesitum, cum indignum videatur, nostros sacerdotes interdum minus peritos casuum conscientiae ad confessiones audiendas applicari, fierique nonnunquam ut, ab ordinariis examinati, reiiciantur, num petendum esset a P. N. Generali ut certi e nostris ad id apti examinatores deputentur, qui de doctrina et sufficientia nostrorum confessariorum post diligens examen iudicium ferant, praesertim cum constet nonnullos esse, qui tametsi casibus conscientiae nunquam nisi forte privato studio dederunt operam, confessiones tamen audiunt, visumque est maiori parti petendum.

Ad tertium: Domesticum examen praemitti debet, ex reg. 26 provincialis[10]; ideoque designandi sunt, qui examini praesint, et iudicium ferant. Caeterum minus erit in hoc examine dubitationis, si observetur, quod est in *Instructione*[11], ut in casibus conscientiae diligenter versati sint, qui ad sacros ordines promoventur ... [115*r*] ...

Septimo quaesitum, num esset rogandus P. Nr. Generalis, ut quod factum est in doctrinis speculativis, idem etiam fiat in practicis, in quibus periculosius erratur, ut certae statuantur opiniones nonnullae, a quibus discedere non liceat, ut de cambiis et similibus. Si quidem offenduntur graviter qui tantam opinionum diversitatem experiuntur in nostris cum in eodem templo ab uno confessario reiecti, ab altero nonnunquam absolvantur. Visumque est fere omnibus esse rogandum.

Ad septimum: Durum esset ac difficile certas opiniones in universum statuere. Quod si in nonnullis capitibus id operae pretium videretur, poterit P. Provincialis peritis aliquot in provincia demandare, ut suas de singulis sententias perscribant, et has deinde ad nos mittere, ut dispiciamus, an proponi omnibus debeant.

Provincia Germaniae Superioris

TEXTUS: *Congr. 47*, f. 289*r*-303*r* (*prius* 190-99); postulata una cum responsis Patris Generalis.

SUMMARIUM: *1. Difficultates quae in observatione Rationis studiorum occurrunt. — 2. Ratio studiorum aptanda iuxta necessitates.*

---

[8] Vide supra, adn. 6.
[9] Vide reg. 12 provincialis Rat. stud. 1599; MP V 359.
[10] Regulam 26 provincialis vide in *Institutum S.I.* III 76.
[11] Vide: «Instructio III – Pro confessariis Societatis»; in *Institutum S.I.* III 346–49.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

[1] 3. Quoniam ante quadriennium, tum deinde saepius ex hac provincia multa Romam missa sunt, quae in servanda Ratione studiorum difficultates continebant[12], factaque est spes recognitionis eius libri multis in locis, rogatur R. P. N. ut eam Rationem studiorum recognitam ac magis ad usum accommodatam quamprimum perfici atque ad nos transmitti curet.

Responsio: Nunc in eam rem serio incumbitur, et brevi quoque, ut speramus, absolvetur.

[2] 2. De nonnullis in Ratione studiorum aptandis.

Responsio: De his fecimus potestatem P. Provinciali, ut habita peritorum aliquot patrum consultatione omnia moderetur[13].

Provincia Rhenana

TEXTUS: *Congr. 47*, f. 319*r*–35*v* (*prius* 202–11); postulata congregationis una cum Patris Generalis responsis.

SUMMARIUM: *1. Petitur ut fiant commentaria in poetas aliosque auctores. — 2. Fiat etiam cursus mathematicus. — 3. De parte praefecti studiorum in disputationibus. — 4. Dubium circa regulam 42 praefecti studiorum inferiorum. — 5. Professores in opinionibus theologicis dissentiunt.*

[1] 1. Congregatio a R. P. N. petit ut per doctissimos quosque in humanioribus literis curare velit illustrari commentariis poetas aliosque auctores in libro studiorum praescriptos, maxime eos, qui nullos vel exiguos commentarios habent.

Responsio: Considerabitur. Cupimus interim, si qui sint in provincia ad id praestandum idonei[14], eos nobis proponat P. Provincialis.

[2] 11. In libro de Ratione studiorum promittitur cursus mathematicus[15]; eum professores avide exspectant, ut certi aliquid quod sequantur, habeant.

Responsio: Curabitur[16].

[3] 12. Regula 9 praefecti superiorum classium[17] mandat, ut is omnibus disputationibus theologorum ac philosophorum, ad quas ipsi professores conveniunt, intersit, omniaque moderetur. Cum autem eodem tempore et theologi et philosophi disputationes suas instituant ex praescripto libri die sabbati, et quidem iisdem horis; quî poterit praefectus praestare quod praescribitur? Videtur etiam incommodum id esse quod theologi nequeant conhonestare philosophorum, neque hi illorum disputationes.

Responsio: Regula praefecti non agit de disputationibus quae in singulis scholis fiunt die sabbati; sed de aliis celebrioribus, ad quas conveniunt theologi simul ac philosophi; et de menstruis, in quibus seorsim conveniunt theologi, aut philosophi. Ita nimirum ut si prima mensis hebdomade disputent theologi, proxima disputent philosophi.

[4] 13. Cum regula 42 praefecti inferiorum § 11[18] iubeat pro examine bis singulos scribere soluta oratione, bis carmine et bis graece, ubi in classibus rhetorices et humanitatis sunt 100 et plures discipuli, quod non est infrequens in hac provincia, contingit praefectum cum examinatoribus obrui vel sola lectione scriptionum istarum duarum classium, si sin-

---

[12] Vide supra, mon. 21 (Dubia et difficultates a provinciis Germaniae circa Rat. stud. 1591 notata), et mon. 38 adn. 42.

[13] Vide Rat. stud. 1591, Appendix 5: Regulae Germanis propriae; MP V 335–37.

[14] Vide editiones scriptorum veterum a P. Pontano praeparatas, ap. SOMMERVOGEL VI 1007–19.

[15] Curriculum mathematicum, a P. Clavio conficiendum, promittitur in reg. 4 professoris mathematicae (Rat. stud. 1591); vide MP V 285.

[16] Vide observationem de curriculo factam; supra, mon. 18 adn. 12.

[17] Regulam 9 praefecti studiorum superiorum (Rat. stud. 1591) vide in MP V 250.

[18] Reg. 42 § 11 vide *ibidem* 264.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

guli debeant legere supra mille ducentas compositiones. Maior autem multo etiam est in inferioribus classibus numerus discipulorum. De scriptionibus pro praemiis eadem est difficultas, et quidem augetur in iis collegiis, ubi pauciores sunt e nostris, qui examinare has scriptiones possint.

Responsio: Referri ad eos iussimus, qui deputati sunt pro Ratione studiorum, ut de hoc capite respondeant.

[5] 5. Notari nostros quod in opinionibus theologicis dissentiant.

Responsio: Serio provideat P. Provincialis, ut S. Thomae doctrinam sequantur omnes[19]; ita fiet ut consentiant.

Provincia Franciae

TEXTUS: *Congr. 47*, f. 355*r*-64*r* (*prius* 153-58 283-84 295); postulata congregationis una cum responsis Patris Generalis.

SUMMARIUM: *1. Libro Rationi studiorum extrema manus adhibeatur. — 2. Mittantur ordinationes particulares circa Rat. stud. datae. — 3-4 De materia scholis rhetorices tradenda. — 5. De triennio ad humaniores litteras edocendas praestituto.*

[1] 6. Ut ordini studiorum extrema manus addatur, et quae sit eius obligatio, declaretur.

Responsio: Ratio studiorum iam recognita est, brevique recudetur[20], ut dictum est. Eius autem obligatio ea censeri debet, quae reliquarum ordinationum nostrarum.

[2] 9. Ut communicentur provinciis Galliae omnes ordinationes particulares, responsiones et declarationes, quae post ordinem studiorum missum aliis provinciis fuere concessae, ut ex iis eligantur eae quas sibi convenire iudicabunt, earumque confirmationem a R. Patre nostro petant.

Responsio: Non visum est operae pretium, cum eae fere sint peculiares et singulis provinciis accommodatae[21]. Quae enim communes erant difficultates, explicabuntur in proxima libri editione.

[3] 10. Ut concedatur rhetoricae praeceptoribus, ut auditoribus suis binos mane totidemque a prandio auctores praelegant, ut olim fiebat, omissis scriptionibus quae ex tempore fiunt, quod ita stylo praecipiti ac minus accurato iuvenes assuefiant, et experientia comprobatum sit, plus eos proficere cum domi accurate, quam cum in classe, tumultuaria opera, componunt. Aut certe alternis diebus altera hora mane Ciceronis oratio praelegatur aut componatur; a prandio vero poeta quotidie cum authore graeco explicetur. Quod in quinta congregatione generali a provincialibus et deputatis Galliae petitum iam fuit[22].

Responsio: Statuat provincialis, re consultata, quod utilius et commodius iudicabitur.

[4] 11. Ut eidem classi concedatur, ne post Pascha necesse sit rhetoricae praecepta tradere; quod cum biennio integro in Galliis in ea classe versari soleant auditores, grave admodum videatur toties illa inculcare, nec possint absque frequentiori historicorum, poetarum atque eiusmodi auctorum lectione, exemplorum, apophtegmatum ac sententiarum co-

---

[19] Vide regulas de opinionum delectu in Rat. stud. 1591; MP V 316.

[20] Manuscriptum Rationis studiorum 1599 missum est Neapolim mense septembri 1598 ad praepositum provinciae neapolitanae, ut ibi typis exprimeretur; cf. ep. Patris Generalis ad P. Mansone prov. die 26 sept. 1598 datam; infra, p. 629.

[21] Vide Rat. stud. 1591: Appendix 3 - Regulae Gallis propriae; MP V 334.

[22] Vide: Quae observata sunt a patribus trium provinciarum Galliae circa praxim libri de Ratione studiorum; supra, mon. 22.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

piam et similem humanioris doctrinae varietatem inter componendum adhibere, quae anno uno in classe humanitatis comparari nequit. Praeceptorum autem usus in expositione orationis Ciceronis, quae quotidie prima hora praelegetur, et in frequentibus compositionibus non omittetur.

Responsio: Et hoc quoque liberum relinquetur. Quare potest eodem modo provincialis deliberare et statuere quod melius in provincia et cuique loco visum fuerit accommodatius.

[5] 12. Ut propter varia incommoda quae ex ordine studiorum oriuntur, in quo praecipitur ut nostri omnes annis tribus litteras humaniores doceant[23], remedium aliquod ad ea vitanda adhibeatur. Frequenter enim fit ut si qui triennio integro in docendo non occupentur, obmurmurent alii, aut illi ipsi qui diutius quam tribus annis in eo munere detineantur. Sunt etiam qui hac spe freti, se post triennium hoc onere levandos, perfunctorie ac sine profectu suo vel auditorum doceant. Hinc etiam nascitur eorum contemptus qui diutius quam tribus annis ibi occupantur, tanquam inepti sint qui ad altiora studia provehantur. Qui vero ante triennii finem eximuntur, iis occulta quaedam occasio offertur ad altiora semper aspirandi, et ambitioni locus datur.

Responsio: Iam sublatum est ex ordine studiorum. Quid autem fieri debeat, seorsim ad provinciales praescribetur.

Provincia Lugdunensis

TEXTUS: *Congr. 47*, f. 365*r*-92*v* (*prius* 17-20 86 162-76 307-12); acta, petitiones congregationis una cum responsis Patris Generalis.

SUMMARIUM: *1. Num comaediae extra collegium agi possint. — 2. An catechismus etiam philosophis tradendus sit. — 3. Lectio Dialogorum Patris Pontani. — 4. De difficultatibus professorum humaniorum litterarum in munere obeundo. — 5. Quantum temporis legendum in schola rhetorices. – 6. De graece scribendo in prima classe grammatices.*

[1] 3. An extra collegium in aliqua aula publica vel privata agi possint comaediae vel tragaediae, quando domi non est locus idoneus.

Responsio: Non videtur id convenire religiosae professioni et aedificationi.

[2] 10. An philosophis etiam tradendus sit catechismus, cum nihil praescribatur in ordine studiorum; et an probet Sua Paternitas lectionem Controversiarum Costeri loco catechismi pro philosophis, a me sublatam Turnoni.

Responsio: Probatur sublatam esse illam lectionem; de catechismo vero philosophis tradendo nihil videtur innovandum in ordine studiorum.

[3] 16. An Pontani Dialogi[24] debeant legi in scholis, quos in quibusdam notatos audivimus.

Responsio: Cum legantur in quibusdam aliis provinciis cum fructu, videat P. Provincialis, adhibitis peritis, an expediat in sua provincia legi, an relinqui. [378*r*]

[4] 17. Proponantur etiam Paternitati Suae difficultates rhetorum et humanistarum circa onera classium suarum, quae videntur requirere ut fere semper sint cum suis auditoribus[25].

Responsio: Examinabuntur illae difficultates cum aliis quae pertinent ad ordinem studiorum ... [379*r*] ...

---

[23] De triennio magisterii scholasticorum S.I. cf. supra, adn. 5 et 6.

[24] De Dialogis a P. Pontano conscriptis et in eius *Progymnasmata* edetis cf. SOMMERVOGEL VI 1007, et MP VI 473–74, nec non MP VII passim.

[25] Ea de re vide supra, mon. 22 II p. 237-38.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

[5] 32. Ex ordine studiorum rhetor duas tantum horas docet, in Gallia semihoram amplius; conveniens esset ad uniformitatem constituere quid illa semihora rhetor agere debeat.

Responsio: Remittitur ad ordinem studiorum correctum, in quo si nihil sit quod pertineat ad hunc articulum, videat et statuat provincialis, quid potius expediat fieri illa semihora[26].

[6] 33. In ordine studiorum praecipiendum videretur, ut in prima grammatica scriberetur graece ad examen[27]; itemque praemium daretur scriptionis graecae. Item ut in rhetorica et humanitate carminis graeci praemium esset.

Responsio: Videbitur hic articulus cum caeteris ad ordinem studiorum pertinentibus.

Provincia Aquitaniae

TEXTUS: *Congr. 47*, f. 396*r*–411*r* (*prius* 87 177-87 303-04); acta congregationis, postulata una cum responsis Patris Generalis.

SUMMARIUM: *1. Stylus peregrinus nostris interdicendus. — 2-3. Difficultates circa Rationem studiorum occurrentes. — 4-5. De vacationibus. – 6. De appellatione antiqua classium inferiorum. — 7. De ordine studiorum et doctrina S. Thomae.*

[1] 4. Orat congregatio R. P. N. ut prospiciat, si qua efficaciori ratione queat, ne nostri in universum, praecipue vero praeceptores, stylo ulli peregrino, Plautino, vel antiquato assuescant, sive in oratione soluta, sive in astricta numeris; quin potius Ciceronianam imitentur phrasim et Virgilianam, in gymnasiis praesertim, et auditorum suorum institutione.

Responsio: Cum proximis annis accepissemus id vitium irrepere in quibusdam aliis provinciis, serio iniunximus, ut abstinerent. Quod ipsum in ista providere debet P. Provincialis; et curare tum ipse, tum per superiores ac studiorum praefectos, ut nostri ab omni nova loquendi vel scribendi ratione abstineant, Ciceronisque imitationi insistant, praesertim humaniorum litterarum professores[28].

[2] 7. Quia multae difficultates incidunt in Galliis ex novo ordine studiorum, censuit congregatio rogandum esse R. P. N. ut respondere velit ad dubia proposita a tribus Galliae provinciis tempore congregationis quintae generalis. Deputandos item quosdam patres super dubiis admodum Rev. Paternitati Nostrae proponendis, et concipiendam formulam de ratione studiorum Galliis accommodatam.

Responsio: Iam dudum ad ea responsum est, quod trium provinciarum nomine proposita fuerant tempore congregationis[29]. Dabitur responsi exemplum P. Procuratori; simulque ad altera respondebitur, quae privato istius provinciae nomine proposuit.

[3] Praeterea quaerit P. Provincialis 1. Quatenus obliget ordo studiorum, quia percrebuerat rumor in hac provincia, illum Romae emendari, ac proinde correctionem illam expectandam. Deinde quia in canone 9 congregationis quintae generalis dicitur: Iuxta praxim etc. a P. Generali explicandam[30], cum agitur de doctrina D. Thomae, quidam interim putant sibi licere a D. Thoma in theologia facile discedere. Quare videtur expedire ut ordo quamprimum omnino perficiatur et declarationes aliis provinciis datae huic etiam communicentur. Nunc autem mittuntur ad Patrem Nostrum quae a deputatis patribus a congregatione provinciali circa Rationem studiorum hic observari potuerunt.

---

[26] Vide regulam 2 (Divisio temporis) professoris rhetoricae in Rat. stud. 1599; MP V 425.
[27] Vide regulam 14 praefecti studiorum inferiorum in Rat. stud. 1591; MP V 406.
[28] De linguae latinae usu urgendo vide regulas 32–38 rectoris in Rat. stud. 1591; MP V 245–46.
[29] Dubia trium provinciarum Galliae de studiis, una cum responsis Patris Generalis vide supra, mon. 22 I.
[30] Cf. Acta congregationis generalis V (1593–94) de studiis; supra, mon. 39.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Responsio: Mittetur quidem brevi, ut speramus, altera editio Rationis studiorum iam recognitae et multis locis adaptatae. Nemo autem liberum interim sibi esse putet ab iis quae praescripta sunt, discedere, praecipue a D. Thoma, cuius doctrinae ut exactam observationem a theologis praestari curet, P. Provinciali commendamus; et si nondum [406*r*] accepta sit peculiaris *Instructio*[31], quae de huius rei praxi eidem libro inseretur. Ad dubia quae attulit P. Procurator, respondi curabimus per deputatos. Ut autem mittantur etiam quae aliis provinciis rescripta sunt, non videtur operae pretium, quoniam provinciae isti non essent accommodata. Si qua enim communia dubia fuerunt omnibus provinciis, ea solventur in eadem Rationis studiorum editione.

[4] 2. Possitne dies recreationis ordinarie concedi quando dies aliquis festus incidit in diem Lunae vel sabbati, ne magistri nimium graventur. Item quando dies festus [404*r*] incidit in diem Martis aut Veneris, ne quatuor diebus sine ulla intermissione docere cogantur.

Responsio: Potest, ut declarabitur in Ratione studiorum[32].

[5] 3. Placeatne Patri Nostro ut doceatur die Lunae carnis privii et die Lunae ac Martis maioris hebdomadae a philosophis et theologis; vacetur autem feria 5 post Pascha et post Penthecosten, sicut probarunt patres in congregatione provinciali, qui etiam optabant vacationes concedi philosophis et theologis a fine augusti ad diem festum D. Lucae, quo his in partibus studiorum fit renovatio. Rhetoribus etiam ac humanistis a festo D. Matthaei, primae et secundae grammatices magistris a festo D. Francisci, tertiae et quartae a festo S. Dionysii.

Responsio: Ex responsis ad proposita trium provinciarum[33] constat de vacationibus etiam die Lunae post Dominicam Quinquagesimae, et die Iovis post festum Pentecostes, ut constabit ex Ratione studiorum[34]. Quod vero attinet ad communes in fine anni vacationes, quandoquidem in ista provincia praeverti solet tempus renovationum, possunt etiam vacationes anteverti, dummodo singulae facultates praescriptum sibi in Ratione studiorum spatium non excedant.

[6] 4. Distinctio classium in rhetoricam, humanitatem, primam, secundam et tertiam grammaticam non probatur in Gallia[35], ubi videtur retinenda antiqua consuetudo omnium academiarum, quas aliter offendimus levi occasione, praesertim cum iisdem in urbibus sint alia saepe collegia externorum.

Responsio: Retineatur.

Provincia Poloniae

TEXTUS: *Congr. 47*, f. 336*r*-54*r* (*prius* 30-33 219-26 384-89); acta congregationis una cum postulatis et responsis Patris Generalis.

SUMMARIUM: *1. De ratione examinandi scholasticos Societatis. — 2. Fundationes in sumptus ludorum scenicorum. — 3. Licentia legendi epistolas Ciceronis familiares in classe syntaxeos. — 4. De haereticorum filiis in nostris scholis. — 5. Scholares qui per multos menses non confitentur, tolerandi? — 6. De scenico apparatu. — 7. Circa librum studiorum.*

[1] 3/ 1. Cum in *Instructione* de ratione examinandi scholares Societatis[36] dicatur ut qui non videntur in litteris progressum ultra mediocritatem facturi, ad casuum studia de-

---

[31] De ea *Instructione* vide supra, mon. 38 adn. 2.

[32] Vide reg. 36 § 10 (Hebdomadaria vacatio) provincialis in Rat. stud. 1599; MP V 365.

[33] De responsis Patris Generalis ad proposita trium provinciarum Galliae vide supra, adn. 29.

[34] De ordine vacationum sec. Rat. stud. 1599 vide in MP V 365–66.

[35] In denominatione classium in Gallia adhibebatur modus parisiensis (i. e. suprema grammaticae classis vocabatur prima), in Hispania autem modus complutensis vigebat, secundum quem suprema vocabatur tertia, infima vero prima; cf. MP I 186 et 410 adn. 5.

[36] Instructionem de ratione examinandi scholasticos S.I. (datam mense iunio anni 1589) vide infra, p. 664 (Appendix - A).

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

putentur; in libro vero de Ratione studiorum reg. 36 provincialis et 27 rectoris dicatur[37], eos qui nihilo minus quam mediocrem in philosophia progressum facturi videbuntur, in ea pergere toto triennio iubeantur, rogetur R. P. N. ut explicet utra ordinatio servanda sit: an scilicet ut quis in philosophia pergat, satis sit ut ea capiat et comprehendat quae audit, quibusque studuit, et de iis etiam rationem petenti mediocriter reddere possit, quamvis eum doctrinae modum in philosophia et theologia non attingat, quem Constitutiones 5 P. c. 2 § 2[38] designat, his verbis: satis in ea profecisse; et quod in responsis datis P. Provinciali Romano [337*v*] anno 1591 explicatum est[39], esse mediocrem; an vero ut quis pergat, ita proficere debet ut possit conclusiones defendere ea eruditione et facultate qua defenderent ii quibus ingenii satis esset ad philosophiam et theologiam docendam.

Responsio: Standum iis est quae praescripta sunt in ratione examinandi, donec mittatur altera editio libri studiorum, in qua regulae illae citatae ad eandem rationem conformabuntur[40].

[2] 14. Circa studia, an videretur permittendum ut si quando occasio se offerat fundationis alicuius certae in sumptus praemiorum ac comaediarum acceptari ea possit ac etiam procurari[41].

Responsio: Non visum est expedire.

[3] 15. Permittat itidem loco epistolarum ad Atticum in classe syntaxeos etiam epistolas Ciceronis familiares legi propter priorum illarum obscuritatem commentatorumque ac exemplarium raritatem.

Responsio: Relinquitur hoc iudicio provincialis, ut re cum peritis aliquot e nostris collata, id statuat quod aptius fuerit iudicatum.

[4] 11. An haereticorum filii qui nostras scholas frequentant, sint cogendi ad conciones nostras et sacrificium missae audiendum, an permittendi ut libere faciant quod volunt[42].

Responsio: De hoc capite, quoad, re accuratius examinata, et si opus fuerit cum Sanctissimo communicata, planius responsum reddere liceat, hoc interim occurrebat, quod ad conciones et alia spectat, quae illorum conversionem iuvare possint, nullam videri difficultatem; de missae autem sacrificio, consideratis privilegiis septentrionalium[43], omnibusque perpensis, statuere posse provincialem, quid faciendum videatur.

[5] 12. Eodem modo, quid faciendum cum iis, praesertim si nobiliores sint et grandiores, qui per multos menses non confitentur, an ex scholis eiiciendi, an tolerandi in spem meliorem[44].

Responsio: Habenda est ratio personarum et fructus, qui sperari potest, si dissimulatur; et e contrario damni aut scandali, quod coniunctum est; omnibusque perpensis, videndum quid expediat.

[6] 19. Cum in libro de Ratione studiorum reg. 39 rhetoris[45] permittantur aeglogae, dialogi etc. sine scenico tamen apparatu, quaeritur, quid nomine scenici apparatus intelli-

---

[37] Eas regulas videsis in MP V 235 et 245.
[38] *Const.* P. V c. 2 § 2 vide in MI *Const.* III 165.
[39] Quam explicationem videas infra, Appendix.
[40] De examine logicorum vide reg. 19 § 1–13 provincialis in Rat. stud. 1599; MP V 359–62.
[41] Huiusmodi postulatum exhibitum fuit a provincia Poloniae anno 1593; vide supra, mon. 38 p. 346.
[42] De quaestione: Num filii haereticorum, scholas S.I. frequentantes, cogendi sint ad missam audiendam et ad confessionem cf. MP IV 396–97.
[43] Facultates concessae anno 1573 a Gregorio papa XIII sociis in partibus septentrionalibus, haeresibus infectis, laborantibus, vide ap. BRAUNSBERGER, *Epp. Canisii* VII 674–78.
[44] In *Const.* P. IV c. 16 lit. A (vide MP I 305) statuitur: «ne cogantur, ne si id non praestiterint, a scholis expellantur».
[45] De regula 39 professoris rhetoricae vide MP V 310 (una cum reg. 49 prof. human., *ib.* p. 307).

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

gatur; et in particulari, an non ex eminentiori aliquo loco hi recitare possint; an communibus quidem vestibus, sed melioribus et preciosioribus induti; an in his vestibus barbam ex aliqua caussa sibi affingere possint; et an liceat cum scholae sint angustae, hos dialogos in aliis scholis dare.

Responsio: Etsi maior, minorve intercedere possit species huius apparatus, facile tamen est iudicare, quandonam revera sit scenicus. Quare videat provincialis, quid permitti debeat tum in hoc genere, tum in [353*v*] loci delectu quando scholae angustae sunt.

[7] 26. Cognoscat P. Procurator, an aliquid sit mutatum in libro de Ratione studiorum et in Grammatica Alvari romana[46]; et si nihil est [348*v*] mutatum, procurentur aliqua exemplaria libri de Ratione studiorum ...

41

ACTA CONGREGATIONUM PROVINCIALIUM DE STUDIIS
Anno 1599–1600

Provincia Neapolitana

TEXTUS: 1. *Congr. 48*, f. 78*r*-132*v* (*prius* 42-49 385-86 493-549); acta congregationis una cum petitionibus et responsis. — 2. *Congr. 95*, f. 309-12; exemplum postulatorum una cum Patris Generalis responsis.
SUMMARIUM: *1. Cursus philosophici non multiplicandi. – 2. Dubia circa Rationem studiorum.*

[1] 1. Ex multiplicatione cursuum philosophiae in variis collegiis huius provinciae grave damnum timetur in futurum, nisi tempestive prospiciatur. Si enim eiusmodi munus demandetur iis quorum doctrinam non certo constat esse sufficientem, absque dubio subitur periculum errandi in dogmatibus et opinionibus, cum iis locis superiorem in doctrina interdum non recognoscant; quod si virtus quoque eorundem non satis comperta probataque sit, aperitur aditus ambitioni ad altiores cathedras et ad praetensionem professionis quatuor votorum, et valde difficilis redditur harum personarum gubernatio. Ubi praeterea non est audientium conveniens numerus, frigent hae scholae ac vilescunt, et contemptibilia fiunt nostra ministeria. Ideo placuit congregationi rogari N. P., ne posthac huiusmodi cursus alicubi admittat, nisi in promptu habeantur lectores probatae virtutis ac doctrinae, et iustus auditorum numerus, quae omnia etiam in admissis et inchoatis cursibus servari iubeat.

Respondetur: Nobis etiam videtur non esse multiplicandos philosophiae cursus, sed fuerunt concessi aliquibus civitatibus propter varias et particulares rationes et cum magna consideratione; nec ideo multiplicabuntur in aliis locis, nec est necessarium, finitis istis, alios inchoari. Semper autem intelleximus in provincia esse idoneos, qui id praestare possent. Quod si provincialis tales non habuerit, non erit necessarium illos concedere. Cum autem erunt in fine cursuum, provincialis nobis significabit de profectu et numero scholasticorum, et an habeat lectores qui succedant ...

[2] 13. Quoniam experientia saepe docet, nonnullos tam in primo quam in secundo examine, quod fit in logicis, vix mediocriter proficere, qui tamen in physicis plusquam me-

[46] De editione romana grammaticae latinae Patris Álvares vide supra, adn. 4.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

diocriter proficiunt, et reg. provincialis 19 § 4 in libro studiorum[1] cavetur, ut qui in examine logicae plus quam mediocriter non profecerint, destinentur ad casus, ideo petitur a N. P. ut consideret, num pro bono Societatis expediat tertium aliquod examen instituere in physica post quartum aut octavum librum Physicorum, quo feratur ultimum iudicium de iis, qui in secundo examine logicae dubii visi sunt, an mediocritatem excedant, ut si tunc excedere videantur, pergant ad reliqua studia; si minus, destinentur ad casus.

Respondetur: De examine logicorum iam responsum est litteris ad provinciales transmissis[2].

Quaedam dubia circa Rationem studiorum P. Hieronymi Barison[3] rectoris neapolitani 1600

Regula provincialis in libro studiorum 19 § 10[4] praecipitur ut siquis ex designatis ad philosophiam vel theologiam in studiorum decursu mediocritatem non videatur excedere, post examen casuum studiis destinetur. Circa haec quaeruntur tria.

Primo – Quae diligentia adhiberi debeat, ut sciatur quinam mediocritatem vere non excedant, cuius iudicio standum sit, et quae ratio servanda in definiendo ut examen subeant.

R.[5] – Ex praefecti, magistrorumque iudicio peti debet, quinam ii sint, quos in studiorum decursu ad examen ut dubios revocari oporteat. Posthac vero quum iuxta proximas litteras nostras, mediocres in ea facultate cui operam navant, progredi possint, non an mediocritatem non excedant, sed an infra eam non sint spectandum in illis erit[6].

Secundo – Quale debeat esse hoc examen? utrum simile illi, quo utimur cum logicis, an satius est praescribere illis certas conclusiones, quas defendant; rursusque publicene an privatim sint examinandi?

R. – Si in fine logicae examinentur, de logica sunt examinandi, si in decursu sequentium annorum, ut necesse non est illos de omnibus, quae audierunt, interrogari, ita non adeo in arctum redigi debet examen, quin de praecipuis quibusdam materiis, quas in illo spatio temporis audierunt, examinentur. Modus autem erit ut privatim ab examinatoribus terni vel quaterni, prout maior minorve eorum numerus erit, interrogentur.

Tertio – Dubitatum est etiam, utrum illi sint examinandi tantum qui mediocritatem vere non videntur excedere, an potius si de quibus ambigitur, an mediocritatem excedant.

R. – Iam declaratum est, satis esse ut infra mediocritatem non haereant.

Regula rectoris 7 praecipitur[7] ut hebraeae graecaeque linguae academiae instituantur, in quibus academici bis aut ter in hebdomada certo aliquo, puta vacationis, tempore exerceantur. Quaeritur, quodnam sit illud tempus vacationis, utrum vacationum generalium, an reliqui temporis anni, quo serio studiis datur opera.

R. – Etsi proprie intelliguntur vacationes generales, tamen nihil prohibet, quin aliarum etiam per anni decursum temporibus instituantur.

Regula rectoris 8 praecipitur rectori ut domi usum latinae linguae diligenter conservandum curet inter scholasticos. Quaeritur, an nomine scholasticorum veniant etiam magistri, superiorum maxime facultatum. Quod si non veniunt, utrum scholasticis cum eis italice agentibus, liceat agere italice.

---

[1] Regulam provincialis 19 § 4 Rat. stud. 1599 vide MP V 360.
[2] Litterae datae sunt 26 aug. 1600; quas videre est inferius, in sect. *Epp. Sel.*
[3] H. Barison S.I. (1560–1614), italus patavinus; cf. *Rom. 53*, f. 36*v*; FEJÉR I/1 p. 15.
[4] Reg. provincialis 19 § 10 Rat. stud. 1599 vide in MP 361.
[5] Responsa ad dubia Patris Barison data inveniiuntur in cod. *Congr. 48*, f. 94*r*–95*v*.
[6] De litteris, quarum meminit P. Generalis, vide supra, adn. 2.
[7] Regulam 7 rectoris Rat. stud. 1599 vide in MP V 370.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

R. – Scholastici quos latina lingua uti regula iubet, ii solum intelligendi sunt, qui sub magistro studiis dant operam. Magistri autem, etsi regula non comprehendantur, latine tamen cum auditoribus suis agere deberent, ut eos vel exemplo suo loqui et regulam suam observare doceant.

Regula 36 praefecti studiorum inferiorum[8] praecipitur ut magistri praemiolis discipulos excitent. Quaeritur, cuius sumptibus emenda sint illa praemiola; collegiine, an pecunia aliunde conquisita.

R. – Praemiola haec cum leviores sint momenti, utpote [312*v*] imagines et alia id genus, nullo modo convenit ut eorum nomine pecunia aliunde conquiratur.

Regula provincialis 21 § 5[9] iubetur ut si tanta multitudo discipulorum sit, quantae sufficere non possit unus magister, geminetur schola, facta a P. N. Generali facultate. In hoc collegio geminata iam infima, sed duabus superioribus grammaticae classibus non geminatis, tanta suppetit discipulorum copia, ut eam vel magistri superiorum classium sustinere, vel ne ipsae quidem classes in quibus docent, possint capere; sunt enim satis angustae. Quare quaeritur, quid consilii capere debeamus.

R. – Agatur cum provinciali, qui re consultata, suum ad nos aliorumque iudicium, quod consilium capiendum censeant, perscribet, et nos deinde omnibus auditis, decernemus.

In prima regula classis infimae[10] praecipitur ut superiori eius ordini praelegatur a nominum declinatione usque ad impersonalia. Id pensum exactissime expletur ante Pascha, cum sufficienti discipulorum fructu, usque adeo ut illud iterare sit inutile. Quaeritur, quid agere debeamus, cum praesertim in media classe tanta sit discipulorum copia, ut maiorem nec classis ipsa, nec magister queat admittere.

Et quia magister mediae classis quaeritur, nimis amplam sibi materiam assignari, quippe quam difficile toto anno possit absolvere, quaeritur utrum, ne ipsa quoque geminetur, satius sit concedere magistro classis infimae in ordine superiori aliquam partem portionis assignatae magistro mediae classis, nempe ea quae sequatur post impersonalia et sunt faciliora.

R. – Res fuit diligenter examinata: advigilet praefectus et regulam servet, et singulas pensi seu partes congruis temporibus absolvat, ut Romae aliisque in locis fieri solet.

Provincia Germaniae Superioris

TEXTUS: 1. *Congr. 48*, f. 171*r*-89*r* (*prius* 552-67); acta congregationis una cum postulatis ac responsis. – 2. *Congr. 95*, f. 296*r*; exemplum petitionum et responsionum Patris Generalis.

SUMMARIUM: *1. De logicorum examine. – 2. Liber casuum conscientiae.*

EDITIO: PACHTLER II 483-84.

[1] 6. Inter alia quae difficultatem habent in nova studiorum ratione, quae relaxatione aliqua indigere videntur, duo nunc congregatio proponit. Alterum est, in regula 19 provincialis § 1[11], ut fratres nostri logici atque etiam alii sub Quadragesimam vel sub ferias Paschales examinentur; [176*r*] qui, si non profecisse reperiantur, a cursu abstracti casibus destinentur. Hoc durius est, nec semper conducibile. Multi enim adolescentes primis illis

[8] Regulam 36 praefecti studiorum inferiorum Rat. stud. 1599 vide in MP V 408–09.
[9] Regulam 21 § 5 provincialis Rat. stud. 1599 vide in MP V 363.
[10] Regulam primam professoris classis grammaticae infimae Rat. stud. 1599 vide in MP V 439.
[11] Regulam 19 § 1 provincialis Rat. stud. 1599 vide MP V 359–60.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

mensibus, ac toto fere illo anno, spinosarum quaestionum et rerum satis abstrusarum auditione obruti, neque audita ita cito capiunt, neque utcunque capientes, illa exponere, deque illis disserere possunt; qui tamen deinde, apertis quodammodo oculis, audita et intelligunt et commode explicant. Rogatur itaque R. P. N. ut examen illud ad finem usque septembris differre liceat, ac tunc primum de pergendo vel non pergendo in cursu iudicetur.

Alterum est, in regula 20 praefecti studiorum superiorum[12], ut prodituri ad publicas disputationes, privatim ante examinentur. Hoc omnino multos absterrebit, paucioresque academicae disputationes habebuntur. Itaque rogat congregatio R. P. Generalem, ut eorum qui disputaturi sunt, aptitudo praeceptori et praefecto diiudicanda relinquatur, qui pro suo atque academiae honore non producent ineptos et infantes disputatores.

De aliis, ne congregatio diutius haereret, delecti a P. Provinciali patres proponent ipsi P. Provinciali, qui deinde ad N. P. referet.

Responsio: Quod ad logicos attinet, cum hac in re aliisque id genus incommoda nonnulla etiam ab aliis provinciis observarentur, adhibita nuper est tum circa examina, tum circa studium ipsum philosophiae ac theologiae moderatio. De qua seorsim brevi ad provinciales perscribetur[13].

De iis vero qui ad publicas disputationes prodituri sunt, cum examen hoc privatim fiat, et ipsorum quoque bono cedat, detrectari non debet; nec apparet, quid causae sit, cur illos in ista provincia potius quam in caeteris eximi oporteat.

[2] 14. Videretur quibusdam conducere ad unitatem et constantiam doctrinae in casibus conscientiae retinendam, et nostrorum studia in hoc genere promovenda, ut liber aliquis sive bonus auctor nostris tam magistris quam discipulis in eodem doctrinae genere proponeretur, diligenter adnotatis iis quae in praxi difficultatem aliquam habent, vel cum communi doctrina minus cohaerent. Nam ut in theologia scholastica sapienter constitutum est, ut omnes nostri doctrinam S. Thomae communiter sequantur[14], ita in hac parte theologiae, ad casus conscientiae pertinente, quae a S. Thoma in genere tantum traduntur vel omnino omittuntur, aliquis bonus auctor proponeretur, cuius doctrinam nostri communiter sequentes idem quoad fieri potest, dicant et sapiant.

Responsio: Difficile est, ut aliquid in universum praescribatur; cum diversae sint auctorum opiniones et probabilem cuique sequi liceat. Curandum tamen ut nostri, quoad fieri potest, uniformes sint in sententiis, et auctores graves ac probatos sequantur.

Provincia Rhenana

TEXTUS: 1. *Congr. 48*, f. 192*r*-95*v* (*prius* 169-73); acta congregationis una cum postulatis et responsionibus Patris Generalis.

SUMMARIUM: *1. Petitur ut tempus cursus philosophiae abbrevietur. — 2. De ludis scenicis.*

[1] 2. Ad 17 regulam provincialis in libro studiorum[15] putarunt patres consultores etiam Herbipoli ubi nostri communes habent cum externis praelectiones philosophicas, non continuandum diutius philosophicum cursum, quam in aliis academiis, ne si istic inte-

[12] Regulam 20 praefecti stud. sup. Rat. stud. 1599 vide in MP V 376.
[13] Litteras anno 1600 de moderatione examinis logicorum vide infra, p. 671 (Appendix - E).
[14] Vide can. nonum congregationis generalis V de doctrina S. Thomae sequenda; supra, mon. 39.
[15] Regulam 17 provincialis Rat. stud. 1599 vide In MP V 359.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

grum triennium impendatur[16], externis occasio detur deserendi hanc academiam; praesertim cum ordinarie pauci sint ex nostris qui in hac provincia philosophiae student, et rariores quam alibi forte vacationes. Petitur ut R.da P.tas V.a id velit approbare.

Responsio: De hoc capite referri iussimus ad deputatos, ut his auditis, respondeamus.

[2] 4. In 13 eiusdem rectoris regula[17] praescribitur, ne in comaediis quicquam interponatur actibus quod non latinum sit, et ne persona ulla muliebris vel habitus introducatur. Usus autem hic fuit, ut summatim res exhibenda aliquando germanice explicaretur; et si personae muliebres introduci non debeant, praecipuae Sacrae Scripturae historiae exhiberi non poterunt, Esther, Judith, Magdalenae etc. Petitur ergo aliqua huius regulae explicatio vel dispensatio.

Responsio: Dispensamus in utroque; ita tamen ut pauca omnino sint vernacula, et personae huiusmodi rarae eaeque graves.

Provinciae Aquitaniae

TEXTUS: *Congr. 49*, f. 136*r-v* et 149*r-55v* (*prius* 321-22 361-62 618-22); acta congregationis una cum postulatis et responsionibus Patris Generalis.

SUMMARIUM: *1. Interrogationes nonnullae de Ratione studiorum.*

De ordine studiorum

Petit congregatio provincialis ab admodum Reverendo P. Nostro ut circa Rationem studiorum in quibusdam velit dispensare, quae hactenus fuerunt in usu.

1. Ut Despauterius in scholis nostris retineatur; sicuti fit in caeteris Galliarum collegiis, ex quibus plerique scholastici ad nos solent accedere[18]. – R. Iam dudum permisimus ut in Galliis retineatur ob communem eius usum apud externos.

2. Ut non retineatur mos docendi prima hora lectionum, quia vix obtineri posset ut adsint discipuli, si tunc emendantur solum themata, et quia plerique ventitant audituri magistros, qui scholam frigere putant, si eos in thematis initio occupari animadvertant. – R. Modo eadem servetur horarum distributio, et mos unus idemque perpetuo retineatur; licet ordinem mutare, si regioni convenientius id videatur, iuxta regulam 39 provincialis[19].

3. Ut retineatur consuetudo poetam saepius in classe rhetoricae praelegendi, quam in ordine studiorum praescribatur. – R. Nihil causae adfertur, quominus satis esse possit quod praescriptum est in Ratione studiorum.

4. Ut dies integer recreationis hebdomadariae[20] concedatur etiam classibus inferioribus a Paschate usque ad initium iunii, quia malunt magistri docere per mediam illam horam, quae diebus recreationis per hyemem illis detrahitur, quam hac recreatione privari; et ita videtur omnino expedire. – R. Permittitur iudicio P. Provincialis iuxta eandem regulam 39.

5. Ut possit aliquando in theatrum persona muliebris introduci, modesto tamen habitu, sicuti hactenus his collegiis concessum est. – R. Dispensamus.

---

[16] Vide postulatum provinciae rhenanae anni 1593 de cursu philosophiae breviori tempore absolvendo; supra, mon. 38.

[17] Regulam 13 rectoris Rat. stud. 1599 vide in MP V 371.

[18] Vide observationes provinciarum de grammatica latina Despauterii et Álvares; MP VI 319–32.

[19] Regulam 39 provincialis Rat. stud. 1599 vide in MP V 366.

[20] De die vacationis hebdomadaria vide regulam 37 § 10–11 provincialis Rat. stud. 1599 in MP V 365.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

6. Ut prologi et epilogi de more exprimantur, quia solet populus ad istiusmodi solemnes actiones convenire. – R. Non repugnat regulae si brevia sint omnia et ad hoc tantum composita.

7. Ut consuetus dictandi modus et docendi sine interruptione a professoribus theologiae et philosophiae retineatur. – R. Cum praecipuus regulae scopus finisque fuerit, cavere ne totum tempus dictando consumatur[21], non erit alienum, si mos hic retineatur, dummodo explicatio quae inter dictationes interponitur, non sit mera et simplex earum repetitio.

8. Et quia academiae peculiares nondum introduci queunt[22], retinendae videntur disputationes philosophiae ac theologiae quae saltem per horam diebus dominicis post vespertinas preces magno fructu haberi solent. – R. Videat provincialis et statuat iuxta regulam 39.

Provincia Franciae

TEXTUS: *Congr. 49*, f. 123*r*-32a*v* (*prius* 346-47 371-72 599-603); acta congregationis una cum petitionibus et responsis.

SUMMARIUM: ***Petitiones circa Rationem studiorum.***

Circa ordinem studiorum

Congr. 49, f. 127*v*. 1. Ut retineatur antiquus in Gallia dictandi explicandique modus[23] tum nostris, tum externis aliis professoribus usitatus, quem P. Clemens Puteanus[24] provincialis obtinuerat a Paternitate Vestra, ut honestis viris satisfieret, qui explicationis tantum causa interdum accedere et ex ea iudicium de magistrorum doctrina ferre solent; tum ne alienarentur scholastici, quibus alius modus non probaretur; tum ne scripta perturbata, ut fere fit, a plerisque exciperentur; tum ne continuata scriptione dum perpetuo in pectus incumbitur, nostrorum valetudini incommodaretur; tum ne praeceptores breviori et interrupta explicatione negligentiores et ad dicendum minus prompti redderentur; tum denique ne auditores de scriptione tantum solliciti, explicationi minus attenderent.

2. Ut professori Scripturae Sacrae integra hora ad docendum relinquatur; primum quia in his regionibus septentrionalibus propter haereses maiori quadam diligentia lectio ista curanda est, tum dictando, tum fusius explicando; deinde quod sit praeter morem academiarum communem minus hora docere.

3. Ut auditores theologiae priori biennio casus conscientiae audiant, et posteriori lectionem Scripturae Sacrae, uti iam P. Magius in sua visitatione statuerat[25]. Neque enim est in hac provincia seminarium peculiare pro doctrina casuum; nec fere alii dicipuli quam scholasticae auditores, quibus ad hoc studium, adeo nostris ministeriis necessarium, aliud tempus concedi modo non potest ob penuriam operariorum.

4. Ut retineatur Despauterii usus in scholis gramaticae tota Gallia receptus[26], et iam antea a Paternitate Vestra concessus, ne cum magna externorum offensione, qui ex aliis scholis ad nos accedunt, novam grammaticam addiscere inutiliter cogantur.

---

[21] De consuetudine dictandi lectiones vide regulam 9 communem prof. sup. fac., in Rat. stud. 1599; MP V 381.

[22] Vide regulas academiae theologorum et philosophorum in Rat. stud.; MP V 450–51.

[23] De modo dictandi lectiones vide supra, adn. 21.

[24] Cl. Puteanus S.I. (1552–1598) gallus, praepositus provinciae Franciae annis 1592–1598; cf. *Synopsis hist. S.I.* ... 670, et CARREZ, *Catalogi* ... 178–79.

[25] Patris Maggio visitatoris ordinationes quae lectionem S. Scripturae spectant, vide in *Mon. Paed.* (1901) 727–28.

[26] De usu grammaticae latinae Despauterii et non Patris Álvares, vide supra, adn. 18.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

5. Ut in maioribus collegiis, iuxta academiarum in Gallia morem, quarta schola grammaticae retineatur, in qua mature et veluti ab incunabulis doctrina christiana erudiantur pueri legere et scribere probe iam edocti. Nec vero possumus recusare quin prima rudimenta grammaticae doceamus, ut satisfiat parentibus, qui a prima aetate, non ab aliis quam a nostris suos liberos informari volunt, ne alibi, ut saepe fit, haereticorum catechismo, aut pravis moribus imbuantur.

6. Ut duae inferiores classes gramaticae quindecim dies vacationum habeant[27], quod hîc non sit commoditas, ut est alibi, sufficiendi alios circa Divi Ioannis Baptistae festum in ordinariorum praeceptorum locum, quô interim ipsi subleventur ... [*Congr. 48*, f. 132*r*] ...

... 3. Ut appendix ad ordinem studiorum[28] quem modo per procuratorem mittimus, recognoscatur et approbetur quo maius robur habeat. – R. Tradi iussimus deputatis, ut eam recognoscant, et ad nos deinde referant approbandam.

4. Ut vel aliqui theologiae doctores fiant, vel potius qui actu docent, possint cum doctorum insignibus actibus praesidere. – R. De hac re seorsim aliis litteris respondemus.

5. An teneantur praeceptores et alii singulis hebdomadibus legere quae ad propria spectant ex ordine studiorum. – R. Nulla statuenda est obligatio; satis erit si eas familiares habeant, legantque quantum opus est in eum finem.

6. Ne in examine graduandorum praeceptor adsit, sed tres tantum examinatores. – R. Non videtur excludendus.

7. Ut persona muliebris et gravis interdum in comaediis et tragediis admitti possit[29]; verbi gratia Sancta Monica dum representatur conversio D. Augustini; quod priori ordine studiorum permittebatur. – R. Non vetamus, dummodo id raro fiat, et graves tantum introducantur.

Provincia Poloniae

TEXTUS: *Congr. 48*, f. 42*r*-51*v* (*prius* 348-51 365-66 583-90); acta congregationis una cum petitionibus eiusdem et Patris Generalis responsi.

SUMMARIUM: *1. Licentia praelegendi computum ecclesiasticum et — 2. principia arithmeticae.*

[1] 5. Petitur a R. P. Nostro facultas praelegendi in scholis nostris huius provinciae computum ecclesiasticum, maxime propter seminariorum alumnos sub cura Societatis degentes, a quibus Concilium Tridentinum expresse requirere videtur ut aliquam cognitionem computi sibi comparent[30].

Responsio: Conceditur. Videat provincialis, ubinam et quatenus id expediat.

[2] 6. Petit denique congregatio haec a R. P. Nostro ut aliqua arithmeticae principia praelegendi in scholis nostris inferioribus huic provinciae potestatem faciat. Id enim non desistunt externi a nobis petere, et suadent necessitates variae harum partium in quibus ut usus huius facultatis fructuosissimus est, ita paucissimi qui illam profiteantur.

Responsio: Res haec externorum scholis magis congruere videtur; nec in nostras facile introducenda est.

---

[27] Ordinem vacationum Rat. stud. 1599 vide in MP V 364–66.

[28] Appendix, seu «Circa ordinem studiorum» inscriptus.

[29] Vide postulatum secundum provinciae rhenanae eadem de re.

[30] Concilium Tridentinum, sessio XXIII – De reformatione, can. XVIII; vide in *Conc. Oecum. Decreta* (Bononiae 1973) p. 751.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

42

ACTA CONGREGATIONUM PROVINCIALIUM DE STUDIIS
Annis 1602–1604

Provincia Neapolitana

TEXTUS: 1. *Congr. 48*, 105*r–v* (*prius* 47). – 2. *Congr. 50*, f. 36*r–v* (*prius* 22). – 3. *Congr. 95*, f. 315*r–v*; postulata una cum responsis romanis.

SUMMARIUM: *1. De mediocritate eorum qui Logicae student, ut studia prosequantur. — 2. Desideratur formula communis ad suffragia examinatorum exprimenda. — 3. Num conclusiones S. Thomae ex philosophicis deductae sequendae sint a nostris. — 4. Iudicia de actibus theologicis ferenda. — 5. De examine logicorum.*

... [1] Ad secundum – Ut circa mediocritatem quam excedere debent qui ad studia prosequenda admittuntur[1], uti liceat declaratione, cuius exemplum adfert P. Procurator[2].

R. – In libro de Ratione studiorum satis declaratum est, quid de mediocritate sentiamus[3]; nec formula aut declaratio aliqua quae mediocritatem nimis exacte distinguat, introducenda est; neque vero maiorem lucem adferet, cum in illo paragrapho[4] satis constet, omnes qui non pertingunt ad eum gradum quem Constitutiones designant[5], mediocres esse censendos. Maior autem erit difficultas in applicatione quum aliquis in particulari examinatur.

[2] Ad tertium – Ut fiat formula, iuxta quam examinatores suffragia sua exprimant ad maiorem perspicuitatem.

R. – Non est opus formulam quandam communem omnibus conceptis verbis praescribere, sed illud tantum retineatur, ne examinatores extranea ac superflua addant, et ut diserte sententiam suam dicant; quae si minus clare ex ipsorum verbis constaret, Provincialis erit, illos cum scripta adferent, monere, ut clarius hoc vel illud explicent ... [36*v*]

[3] Ad sextum – An in conclusionibus quas D. Thomas ex principiis suis philosophicis non vulgo receptis deducit, ab eo discedere liceat, cum in mere philosophicis permittatur[6].

R. – Non omnes conclusiones D. Thomae, ex principiis philosophicis deductae, sunt habendae tanquam mere philosophicae.

[4] Ad septimum – Ut iudicium de actibus publicis theologicis a solis magistris et praefecto non ferantur, sed alii quoque adhibeantur, qui praevio examine ea de re diiudicent, quemadmodum cum metaphysicis fieri consuevit.

R. – Videat provincialis, an ad hoc iudicium alii quoque e doctioribus et gravioribus patribus adhibendi sint.

[5] Ad nonum – Ut liceat, iuxta antiquum ordinem[7], logicos qui mediocritatem non excedunt, ad casus destinare, quia quod postea permissum est ut pergant usque ad theologiae biennium, minime expedire in provincia iudicatum est.

---

[1] De mediocritate superanda ab iis qui ad studia philosophiae admittuntur, cf. infra, Appendix.
[2] Horatius Sabatino S.I. (1556c–1627), italus; cf. *Rom. 53*, f. 36*v*; FEJÉR I/1 220; *Congr. 50*, f. 8*v*.
[3] Vide Rat. stud. 1599, reg. 19 § 1–13; in MP V 359–62.
[4] In § 11 reg. 19 provincialis; vide MP V 362.
[5] *Const.* P. V cap. 2 § 2; in MI *Const.* III 165.
[6] Cf. Rat. stud. 1599 reg. 2 et 3 professoris theologiae; in MP V 386.
[7] Antiquus ordo est instructio anno 1589 ea de re data a P. Generali; quam videsis infra, Appendix.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

R. – Posterior ordinatio[8] indulgentiae causa concessa est. Quod si provincia priorem retinendam esse censeat, permittimus ut in praxim revocetur, dummodo provincialis una cum suis consultoribus statuat, quid in Domino de unoquoque iudicaverit.

Provincia Lusitaniae

TEXTUS: *Congr. 50*, f. 397*v* (*prius* 41); postulatum una cum Patris Generalis responso.
SUMMARIUM: *De carminibus Patris Velesii in grammatica Patris Álvares insertis.*

... 7. Ne in nostris scholis legantur carmina Patris Velesii[9], quae institutioni grammaticae P. Emmanuelis Alvarez sunt intexta, praeter ea quae praecepta syllabarum continent.

Ad 7.mum R. – Siquidem experientia ususque horum carminum docet, ex eis parum fructus ab scholasticis percipi, tantaque versuum multitudine, obscuritate potius ingenia puerorum obrui, quam promoveri, rationi consentaneum est, ut in scholis praetermittantur, et ne in novis Artis editionibus haec carmina permixta P. Emmanuelis textui excudantur, exceptis illis quae de syllabarum dimensionibus agunt ...

Provincia Austriae

I – Acta congregationis de studiis

TEXTUS: *Congr. 50*, f. 249*r*–50*v* (*prius* 210*r*–11*r*); postulata cum responsis Patris Generalis.
SUMMARIUM: *1. Petitur dispensatio de correctore in scholis adhibendo. — 2. De catalogo praelegendorum librorum in triennium parando. — 3. De catechismo uniformius tradendo. — 4. De hora repetitionis transferenda. — 5. De integro die vacationis professoribus rhetorices dando. — 6. De die vacationis hebdomadario.*

[1] Ad secundum – De correctore non admittendo[10].

R. – Dispensatur, ut in caeteris partibus septentrionalibus ob necessitatem, quia non patiuntur discipuli se a correctore puniri ... [240*v*] ...

[2] Ad primum – De catalogis praelegendorum librorum[11] in triennium parandis.

R. – Audiat P. Provincialis singulos rectores, qui consultis magistris ad eum scribent quid legendum censerent; et statuat ipse provincialis, auditis suis consultoribus et intelligentibus, prout melius iudicabit; nam in congregatione provinciali cum alia tractanda sint, non erit necesse id fieri.

[3] Ad secundum – De catechismo uniformius tradendo.

R. – Quantum ex relatione P. Procuratoris[12] vidimus, res ad auctorem et modum revocari potest. Auctor placet ut sit P. Canisius, cuius Catechismus retineatur[13]. Circa mo-

---

[8] Posterior ordo de mediocritate ingenii interpretanda datus est anno 1600; quem videas inferius, Appendix.

[9] Antonius Velez S.I. (1547–1609) lusitanus; auctor operis: *Emmanuelis Álvares e Societate Iesu de institutione grammatica libri tres, Antonii Vellesii ex eadem Societate in eborensi academia praefecti studiorum opera aucti et illustrati* (Eborae 1599); cf. SOMMERVOGEL VIII 551 et RODRIGUES, *Historia* ... II/p. 56.

[10] De correctore adhibendo in coercendis discipulis vide Rat. stud. 1599, reg. 38 praef. stud. inf.; in MP V 409.

[11] De catalogo librorum in classibus legendorum vide Rat. stud. 1599 reg. 27 praef. stud. inf.; in MP V 407.

[12] Petrus Ximénez S.I. (1555–1633), hispanus, rect. coll. olomucensis; cf. MHSI *Catal. Prov. Austr.* I 823; *Congr. 50*, f. 295*r*.

[13] De catechismo Canisii vide Rat. stud. 1591, reg. 95 provincialis; MP V 242.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

dum, permittitur iudicio P. Provincialis, an de suggestu, an ex aequo sit satius explicari; modo tamen caveatur, si explicetur e suggestu, ne per modum concionis fiat, sed sit ad utilitatem, ut bene percipi possit a rudioribus, De versione autem eiusdem catechismi, respondimus coram, Patri Procuratori ... [250*r*]

[4] Ad quintum – De hora repetitionis transferenda intra tempus scholarum, ubi non sunt multi scholastici nostri, et ubi deberent interesse externi et alumni qui alioqui non ita commode possent interesse domesticis repetitionibus.

R. – Optaremus audire iudicium P. Provincialis et ipsius consultorum, si aliqua sit difficultas. Alioqui si nulla sit, permittimus arbitrio P. Provincialis ut fiat sicuti petitur.

[5] Ad sextum – De dando vacationis die integro magistro rhetorices, non videtur, quia id alibi non fit, et aliae provinciae contrarium petiverunt olim, praestatque librum servari.

[6] Ad septimum – De vacatione concedenda quando festa incidunt in dies in libro contentos.

R. – Non videtur consultum abrogare quod iam decretum est. Sed in aliquo casu ob necessitatem et circumstantias, quarum nonnullae afferuntur, P. Provincialis praescribere poterit superioribus, qua ratione se in talibus gerere debeant. Non tamen rectoribus idcirco facultatem adimimus, quin dispensare possint in aliquo casu particulari, prout in Domino iudicabunt.

II – Ratio tradendi doctrinam christianam in scholis

TEXTUS: *Congr. 50*, f. 230*r–v* (*prius* 183); originale.

Ratio tradendi ac discendi doctrinam christianam in scholis Societatis per provinciam Austriae

In classe elementariorum discant vernacula lingua orare et alia quae ab aliquo puello ante vel post doctrinam recitari solent. Cuiusmodi sunt Pater Noster, Ave, Credo, decem praecepta Decalogi et quinque Ecclesiae, Confiteor, orationes quotidianae, septem sacramenta, septem peccata, opera misericordiae utriusque, octo beatitudines, quatuor novissima, et id genus alia communia atque facilia, cum formatione crucis.

In infima classe grammaticae, praeter ea quae sunt classis elementariorum, discant et memoriter recitent ex Parvo catechismo latino P. Canisii[14] communes definitiones et divisiones rerum; ut quis dicendus christianus, quid fides, spes, charitas, Ecclesia, sacramentum, peccatum, et consequentes peccatorum divisiones, virtutumque et operum, omissis specialibus definitionibus, ut sunt articulorum fidei, petitionum Orationis Dominicae, praeceptorum Decalogi et sacramentorum in specie.

In media classe grammaticae ex eodem latino Catechismo ediscant praeter supra dicta omnes definitiones et divisiones etiam specificas, quas iam excepimus in praecedenti classe, omissis tantummodo aliis quaestionibus, quae subinde interseruntur; verbi gratia: Quae est summa fidei? Cur salutatio angelica iungitur Orationi Dominicae? Liceatne invocare sanctos? etc.

In suprema classe grammaticae dictus Catechismus totus latine ediscatur, etiam cum quaestionibus illis supra memoratis. Attingantur item, sed brevissime ex P. Costeri Enchyridio[15] horum temporum controversiae iuxta occasionem in Catechismo datam, cum dilucida vulgarium argumentorum dissolutione.

---

[14] De variis Petri Canisii catechismis ad discipulos erudiendos conscriptis cf. MP I 197 adn. 10, et MP III 530 adn. 5.

[15] Franciscus COSTER S.I. (1532-1619), *Enchiridion Controversiarum praecipuarum nostri temporis de religione* (Coloniae Agrippinae 1585); cf. SOMMERVOGEL II 1514-17.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

In classe porro humanitatis et rhetoricae, quae coniungendae videntur, idem Parvus Canisii catechismus tradatur cum uberiore paululum explicatione. Ubi vero philosophia docetur, philosophis coniungantur poëtae et rhetores, si modo id commode fieri queat; illisque simul omnibus Maior Canisii catechismus in aula vel maiore schola explicetur pro dignitate. Ita tamen ut haec explanatio non per modum fiat concionum vel controversiarum.

Nihil vero in catechistica lectione dictetur, sed christiana doctrina explicetur, idque sexta semper feria, ultima hora matutina. Ita ut primo illius quadrante poëtae et rhetores in suis quisque classibus catechismum propriis recitent praeceptoribus; deinde signo campanae evocati ad commune auditorium conveniant, ubi reliquum temporis catechisticae doctrinae tribuetur.

In omnibus porro classibus inferioribus usque ad syntaxim inclusive, totus quotannis catechismus percurratur. In humanitate vero, rhetorica ac philosophia biennio. Integri autem catechismi recitatio in illis classibus quotannis absolvatur, in quibus recitandum diximus.

Provincia Germaniae Superioris

I – Acta congregationis de studiis (1603)

TEXTUS: 1. *Congr. 50*, f. 258*r–v* 271*r* 273*v–*76*r* (*prius* 169–222); postulata una cum responsis Patris Generalis. – 2. Monachii, Arch. Prov. Germ. Sup., Msc. C 3 (*prius* XIII N 3), fol. 23*v*; apographum.

EDITIO: PACHTLER II/1 508–09.

SUMMARIUM: *De instituenda moderatione Rationis studiorum.*

... 2. Quam probandus est conatus Reverendi Patris Nostri ac studium, ut studia in Societate recte ac fructuose curentur, misso etiam ad nos nuper Visitatore super Ratione studiorum[16], tam revera parum res procedit, ut cogatur quodammodo provincia Reverendo Patri Nostro supplicare, ut aliquid adhuc eo in genere liceat experiri. Et quia non solum nostrorum hominum, sed etiam externorum prudentium, atque etiam principum virorum iudicio perdifficile et quasi violentum est, omnes nationes ad unam omnino in omnibus rationem adigere, etiam in rebus minutis, in quibus alioqui non est multum [258*v*] situm, ut in horarum scholasticarum distributione, in librorum multitudine, in scholarum intra breve tempus varietate, in honorum ac praemiorum collatione etc., cum longe alia sit conditio ac dispositio ingeniorum huius atque illius nationis, aliter haec atque illa afficiantur[17], rogat congregatio provinciae nomine R. Patrem Nostrum ut liceat P. Provinciali aliquot provinciae deputare, tractandorum studiorum tam superiorum, quam inferiorum, atque ingeniorum, quae excolimus, peritos, sive eosdem sive diversos; per quos ea moderatio et usus praescriptarum in Ratione studiorum regularum adhibeatur, qualis ad fructum (qui unicus est omnium harum regularum scopus) non tantum speculative, sed et practice pertinere iudicatur[18]. Qua de re pluribus aget P. Procurator[19]. [271*r*] ...

R. – Mittitur nunc responsum ad ea quae ex delectorum in provincia patrum sensu novissime proposita fuerant a P. Provinciali. Quod si quid praeter ea quae conceduntur, in

---

[16] Visitator studiorum a P. Generali missus, fuit Georgius Bader S.I.; cf. DUHR, *Geschichte* ... II/1 495.

[17] Conscribendae Rationis studiorum adaptandi necessitas declaratur iam in Constitutionibus: «illa locis, temporibus et personis accommodari oportere» *Const.* P. IV c. 13 lit. A; MP I 287.

[18] Proposita patrum in provincia deputatorum (una cum Patris Generalis responsis) habes inferius, in secunda huius scripti parte.

[19] O. Eisenreich S.I. (1546c–1609), germanus; cf. supra, mon. 21–4 p. 215; et DUHR I passim.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

provincia magis expedire iudicabitur, de singulis ipse ad nos referet, iuxta regulam suam 39 eiusdem Rationis[20]. Nam ut in genere iudicium hoc deputatis in provincia patribus permittamus, minime visum est necessarium.

II – Quaedam collectitia de Ratione studiorum (1602)

INTRODUCTIO: Historiam huius scripti explicat Pater Roseffius, praepositus provinciae Germaniae Superioris, in quadam epistola, diei 15 februarii 1604 ad provinciam data: «Non vos latet, Reverendi Patres, quantae mihi difficultates, cum urgerem ordinem studiorum integre observandum, fuerint in vestris collegiis obiectae, quibus etsi mederi et occurrere non potuerim, non tamen propterea eas abieci, sed diligenter collectas dedi quibusdam patribus, a me ad hoc deputatis, examinandas et in ordinem redigendas; quod fecerunt accurate. Postquam ergo omnia habui digesta, misi in Urbem ad Nostrum Patrem, anno 1602. Quae, ut videtis, non est aspernatus R.P. Generalis, sed per Procuratorem nostrum, P. Othonem misit responsa, quae cum his accipietis. Cum ergo constet iam de mente Nostri Patris, Reverentiarum Vestrarum erit haec omnia libro deputato inscribere et diligenter observare. Haec volui Reverentiis Vestris significare, quarum precibus et ss. sacrificiis me valde commendo. Landsbergae, 15 februarii 1604. – RR. VV. servus in Domino – Georgius Roseffius» [Ed. apud PACHTLER II 508].

TEXTUS: 1. *Stud. 3/b*, fasc. 6, doc. 18; originale congregationi exhibitum. – 2. Monachii, Arch. Prov. Germ. Sup., cod. C 2 (*prius* XIII N 2), f. 12*v*–23*v* ; apographum; «Collectitia» una cum Patris Generalis responsis. – 3. Monachii, Bay. St. Bibl., Cod. lat. 26.469, f. 182–98; apogr.; «Collectitia» una cum responsis romanis. – 4. *Ibidem*, cod. lat. 9237, p. 85–120; apogr. «Collectitia» una cum responsis romanis; p. 139–44: II Pars – Responsa Patris Generalis. In *Congr. 50*, f. 273–76 exhibetur II pars documenti.

EDITIO: PACHTLER II 485–507.

SCRIPTOR: DUHR II/1 495.

Proposita Reverendo Patri Nostro circa Rationem studiorum

Quaedam collectitia quae a nostris per collegia Superioris Germaniae provinciae circa Rationem novam studiorum suggesta sunt et digna visa deliberatione – Anno 1602

Circa regulas provincialis

21 § 2 – Ut gradus scholarum grammatices, qui praescribuntur in Ratione studiorum, retineantur. Videtur convenire, ut tam syntaxis quam aliae partes grammatices, prout gradus isti exigunt, convenienter aptentur, separatis scilicet pro unoquoque gradu, quae illi conveniunt, et sic imprimenda dentur. Exemplum huiusmodi licet cernere in Emmanuele impresso apud Graecenses. Dicitur etiam aliqua collegisse P. Gregorius Faber[21]. Nam discipuli valde perturbantur: cum in eodem libro quaedam explicantur, quaedam praetereuntur, et non sunt sufficienter distincta, debent subductione linearum vel aliis notis conspurcare suos libros. Et ipsi etiam praeceptores gravantur, cum totum codicem debent semper in manibus tenere, et quaedam legere, quaedam omittere sine notis vel, si notas adhibeant, etiam librum non faciunt meliorem, ut taceam non esse satis conforme regulae. Accedit ad extremum quod hac occasione, quod magna est inter praeceptores et discipulos diversitas, unus enim praeceptor addit plus, alter minus, alter putat hoc addendum, alius aliud, alter omittit hoc, alius aliud.

---

[20] Regulam provincialis Rat. stud. 1599 vide in MP V 366 (Varietas pro varietate).

[21] Editio graecensis grammaticae Patris Álvares non recensetur apud SOMMERVOGEL; neque ea quae Gregorius Faber S.I. (1578-1653) collegisse dicitur vide vol. I 223–49 III 499 et VIII 1615–20.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Ad 21 § 2 – Ut ex Grammatica Emanuelis separatim edantur quae singulis scholis conveniunt[22]. – Resp. Id Romae iam factum est et, ut isthic etiam fiat, necessarium videtur.

30 – Quod de academiis[23] in hac regula et aliis etiam praescribitur instituendis, non est dubitandum, quin sit consultissimum et utilissimum, et quantum fieri potest, introducendum; sed haec possunt videri obstare:

Primum, diebus dominicis non possunt institui, cum tempus nullum sit vacuum, sive mane sive a prandio. Vel enim sunt conciones, vel conventus congregationum vel litaniae, vesperae, catechizationes etc. Diebus festis maius est otium, quia non solent esse conventus congregationum, quorum loco possent academiae celebrari, sed tamen solent esse vesperae, et nostri solent occupari vel concionibus vel catechismis habendis. – Dies vacationis in hyeme forte, et quando non est commodus ad deambulationem, videri possit idoneus, sed plerique etiam cupiunt se illo die recreare, et ex laboribus respirare aliquantum. In aestate vero sit forte difficultas, non ex parte tantum nostra, sed etiam ex parte discipulorum, pratis ridentibus et animos omnium ad se invitantibus.

Alterum impedimentum videri potest circa praesidem, quia hic non potest esse ex praeceptoribus ordinariis aliquis, ne nimium graventur. Extraordinarius vero non facile reperietur, quia debet esse homo exercitatus et tritus in scholis. [1*v*]

3.m – Videtur hinc novum onus imponi collegiis, ut talem alant praesidem extra numerum praeceptorum, praesertim cum unus non sufficiat. Nam rhetores et humanistae debent habere proprium, alium grammatici; ubi vero docetur philosophia et theologia, tertius erit necessarius. Sed non obstantibus his saepe coguntur collegia alere tales personas quae non habent alias iustam occupationem. Hi ergo possent huiusmodi exercitationi praefici. Et scio aliquando Ingolstadii congregationem B. Virginis talem academiam inter philosophos habuisse, cum magno suorum emolumento.

Ad 30 – De impedimentis circa academias privatas praeceptorum. – R. Quo anni tempore, quo in collegio, pro quibus et apud quem fieri debeant, docet regula 9 rectoris[24], in cuius praxi nulla potest esse difficultas.

37 § 1 – Ubi agitur de vacationibus anniversariis etc., praescribitur ut superiores scholae vacent integrum mensem, humanitas tres hebdomadas, et ita ut nihil legatur omnino. Haec possunt quidem servari, quia iam de facto introducta sunt in quibusdam collegiis; sed quaestio est, an haec non melior sit, quam quae hucusque servata est in hac provincia, et a qua plura collegia nondum recesserunt. Omnibus pensatis, salvo meliore iudicio, haec antiquior videtur melior:

Primum – Quia, etsi longius vacet humanista et grammatici reliqui, tamen compensatur longitudo haec duabus lectionibus. – 2.m Plerique domum abeunt, unde non possunt ante mensem redire; plura ergo isti negligunt, quando vacatur tantum hebdomade vel duabus. – 3.m Plus nocet discipulis una hebdomas, in qua prorsus nihil faciunt, quam quatuor, in quibus semper est aliqua litterarum exercitatio. – 4.m Otium illud multos pueros necesse est ut corrumpat, quando in patriam proficisci nequeunt propter loci distantiam, et nullam tamen habent in scholis occupationem vel exercitationem. – 5.m Aegerrime ferunt parentes hanc otiositatem, et nobis non bene interpretantur.

---

[22] Simile quid etiam ab aliis provinciis propositum fuerat; e. gr. provincia Lusitaniae anno 1587 in censura Rat. stud. 1586; ubi asseritur Patrem Álvares idem facere cogitare; cf. MP VI 320.

[23] Quid sit academia quae in scholis S.I. instituebatur, vide reg. primam academiarum in Rat. stud. 1599; MP V 448.

[24] Regulam 9 rectoris Rat. stud. 1599 vide in MP V 370.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

In eadem regula praescribitur § 11 ut scholae grammaticae mane in die vacationis durent una media hora minus, vel ut duabus tantum horis habeantur. Videtur nobis servandum, siquidem servanda sunt caetera.

Ad 37 § 1 – De vacationibus anniversariis ut in schola humanitatis et inferioribus antiquus mos retineatur. – R. Fit potestas iuxta reg. 39 Patri Provinciali[25], ut re deliberata statuat, quod in sua provincia magis expedire cognorit, et nos moneat.

Circa regulas rectoris

9 – In qua praecipitur ut in collegio, ex quo novi magistri scholarum educuntur, suam habeant exercitationem statis diebus et horis. Valde utilis esset, si modo recte observaretur. Multum interest ut habeant isti certum praesidem, qui sit in his studiis probe exercitatus, quem nostri propter auctoritatem revereantur, et propter doctrinam suspiciant, seque ei libenter tradant instruendos. Tali hactenus caruimus; idcirco haec exercitatio, ubi adhibita est, fortasse cum minori fructu abiit. [2*r*]

Ad 9 – De idoneo praeside academiae praeceptorum – R. Curabunt superiores ut quam aptissimus designetur.

13 – In hac cavetur ne mulier in scaenam introducatur. Plures merito repugnant, quia impossibile est, sive de prophanis, sive de sacris comoediis agatur. In priori etiam editione limitata est haec regula, ut non nisi honesta introduceretur, quod videtur servandum.

Ad 13 – Ne mulier in scaenam inducatur. – R. Iam alias in ista provincia dispensavimus[26], ut introducere liceat, dummodo id rarius et parcius fiat, gravesque et modestae sint personae quae producentur.

Circa regulas praefecti inferiorum studiorum

3 – De emblematis et carminibus quae publice affigenda sunt, per duos designatos legendis et seligendis, videtur non posse servari propter inopiam personarum; quod si ipsi praeceptores huic officio deputentur, facile orietur offensio, cum sint plurimum aequales doctrina, vel non multum mutuo se superent, saltem sua existimatione; et aegre nos patiamur corrigi a talibus. Oportet hos esse destinatos viros valde eruditos et discretos, quorum extra praeceptores semper erit magna paucitas. Videtur igitur praefectus sufficere; quod si hic necessaria eruditione careat, suppleri poterit defectus illius per alium, qui inter caeteros eminet.

Ad 3 – Difficile futurum ut duo in singulis collegiis reperiantur qui publice affigenda examinent. – R. Satisfiet regulae si praeter praefectum alter quispiam a rectore designetur qui cum eo munus id obeat.

9 – Ut nullus recipiatur in discipulorum numerum, nisi adducatur vel a parentibus vel ab aliis quibus curae sit, aut quem ipse praefectus norit, aut de quo non facile possit doceri ab iis qui noti sunt, – si intelligatur ut fiat oretenus vel per litteras (quemadmodum intelligenda videtur), observatu facilis est, etiam in academiis, et valde conducit ad pacem publicam servandam, ideo retinenda est. Convenit enim ut nemo ignotus prorsus sine saltem aliquo testimonio admittatur. Quod si aliquando casus aliud ferat, hic in regula non comprehenditur, quia addit: quantum fieri potest.

Ad 9 – An satis sit scholasticos praefecto ex aliorum literis notos esse, si a notis non deducantur. – R. Satis est.

---

[25] Regulam 39 provincialis Rat. stud. 1599 vide in MP V 366.
[26] Vide supra, mon. 21–IV p. 218 reg. 8.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

11 – Idem vero videtur iudicium (quod sc. facile observari possit) de 11, in qua praecipitur, ut nomina parentum etiam inscribantur; non caret enim ratione, et fieri plurimum potest.

13 – Ordo studiorum praescribit, ut in schola syntaxeos primum doceatur ars metrica (perfecte sc. cum exceptionibus, carminum generibus) secundo semestri. Dilingani post mensem ab instauratione statim incipiunt hanc docere, nec tamen dant huius rei ullam rationem; idcirco videntur ad ordinem studiorum servandum remittendi. Sed accommodare se nolunt dilingani.

Ad 11 et 13 – R. Placet, nec aliud est quod respondeamus.

27 – Haec regula praescribit ut praefectus studiorum inferiorum referat de catalogo librorum explicandorum, et ut de eo statuatur cum praefecto [2*v*] generali et cum magistris. Contra hanc regulam videtur esse quod in provincia iam fit, ut sc. sit certus praescriptus catalogus omnibus, atque ubique servandus, qui tertio vel quarto anno semper recurrit. Atque ita vel dispensatio est petenda, vel catalogus ille triennalis et generalis abrogandus. In hac vero re non convenit inter nos: pars cuperet abrogari, quia multi alii auctores sunt quos expediret legere, et quibus hac ratione privantur omnino scholae nostrae. Altera pars putat servandum catalogum generalem propter multas bonas rationes; quia sc. et de libris sibi studiosi facilius et mature possunt prospicere, et librarii et bibliopegi de necessariis libris pro futuro tempore prospicere. Et discipuli migrantes ex uno loco in alium non tantam patiuntur iacturam, quando iidem auctores ubique explicantur. – Tertio, non sunt ubique in omnibus collegiis praefecti ac praeceptores idonei ad iudicandum recte de auctoribus et quid cuique scholae conveniat. – Quarto, quod si praeceptoribus relinquatur iudicium, ipsi potius spectant suum profectum et recreationem, quam fructum et capacitatem suorum discipulorum. – Tandem quinto, posset facile etiam contrariae partis rationi pro his responderi, ut sc. generalis ille catalogus singulis quadrienniis recognoscatur ab illis qui sunt in provincia magis exercitati; et ut auctores aliquando immutentur, ex. c. pro Homero Euripides. – Sexto denique, esset etiam agendum cum typographis et bibliopegis, ne cum eorum damno mutentur auctores.

Ad 27 – Non convenire cum hac regula morem provinciae, in qua generalis est librorum praelegendorum catalogus, certis annis recurrens, quem nonnulli retinendum censent. – R. Permittitur iudicio P. Provincialis ut, re serio et mature consultata, certum aliquid, quod in posterum observetur, statuat.

29 – Circa hanc regulam fuit propositum dubium, quomodo loca (de quibus regula loquitur), quae initio instaurationis sunt distributa, retineri possint, cum singulis ex scriptione pro magistratu iubeantur distribui; respondetur autem, regulam intelligi debere conditionaliter, et usque eo dum pro merito scriptionis aliter distribuenda et commutanda sunt.

31 – Aliqui petunt pro monachis adultioribus et nobilibus exceptionem in graecis et versibus. Sed cum regula insinuet posse fieri exceptionem, sed tamen hanc non esse adhibendam nisi gravi ex causa, videtur nihil circa ipsam immutandum; si enim faciles erimus, sive sint monachi, sive sint nobiles, linguam graecam ex scholis nostris prorsus eliminabimus. Quod si aliquis reperiatur plane ineptus et incapax, impossibilitas illum excipit; si enim Deus impossibilia non imponit, nec nos discipulis imponere talibus graeca iure poterimus.

Ad 29 et 31 – Recte iudicatum est.

32 – Haec regula declamationes menstruas supponit habendas; contra obiiciunt aliqui, alii non obiiciunt, sed ipso facto regulam contemnunt, et non habent orationes mensibus singulis, sed vix quater in anno. Causa est, quod dicant, orationes has ab ipsis professo-

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

ribus debere scribi; et illos [3*r*] labore nimio obrui. Si a magistris ipsis scribi has orationes semper necesse sit, iuste conqueruntur. Sed cur non etiam discipuli orationes suas declamitent, cum plerumque reperiantur, praesertim secundi anni, qui etiam praeceptores proprios saepe superent et ingenio et varietate ac copia verborum. Certe et Monachii et Ingolstadii olim singulis octo diebus discipuli suas orationes, emendatas tamen a praeceptoribus, recitabant cum magna laude et sua et praeceptorum. Non est necesse ut omnes atque singuli admittantur, sed delectus est habendus, sicut etiam tunc fiebat, et prodibant discipuli docti. Erant tamen orationes breves. Dabant praeceptores bona et ubera themata, quibus facile ingeniosus discipulus orationem iustam scribere poterat. Quod si tales discipuli desint aliquando, vel propter paucitatem illorum, vel propter singularem aliquam cladem, non est propterea immutanda regula, sed provinciali ius dispensandi relinquendum.

Ut autem nostri intersint huiusmodi declamationibus, videtur aequum esse. Multi sunt patres qui possunt, multi sunt, quos aetas, occupatio seria vel alia iusta conditio excusat, sed praeceptores et qui alioqui per otium possunt, hi merito tales orationes ornant sua praesentia. Oportet tamen etiam orationes esse breves, et non agglomerare, ut iam fit, cum orationibus carmina graeca, aut ita producere orationes ut magis conciones videri possint, quam exercitationes discipulorum. Deinde expectando, colloquendo, honores captando etc. multum temporis perditur, et difficile redditur quod per se facile videri potest.

Ad 32 – De publicis rhetorum declamationibus, quoties haberi, et a quibus componi debeant. – R. Quas haec regula menstruas vocat, reg. 17 rhetoris[27] singulis fere mensibus.

Ad 33 – Servari in provincia non posse quod de committendis inter se ad disputandum scholis praescribitur[28]. – R. Res est nostris Constitutionibus consentanea et cum fructu hic observatur. Quare in universum tolli non potest. Poterit tamen Provincialis, sicubi facto periculo id minus succedere videat, in eo loco dispensare.

37 – In hac regula agitur de censore publico instituendo, qui observet discipulos et referat eorum male gesta ad praefectum. Multi hoc improbant propter odia et dissidia quae inde timent secutura. Non [3*v*] est dubium, maiores non ferent; apud minores poterit hoc officii genus habere locum. Sed necesse est, ut homo ille sit prudens, discretus, habens opinionem bonam apud omnes, maturus. Aliquando talis reperietur, saepe non reperietur; itaque tentandum est; quod si non succedit, regula non videtur absolute obligare, sed addit «pro regionum consuetudine», quae satis indicat, si repugnet conditio et natura discipulorum, eam non obligare. Omnino tamen convenit, habere modum, quo praeceptori et praefecto constare possit, quomodo discipuli se gerant.

Ad 37 – De censore qui discipulos observet. – R. Si res bene expendatur, cum publica sint omnia, nulla odii vel dissidii causa esse potest; ac Romae sane honestissimus quisque id libenter sustinet. Quod, si tamen in provincia, re tentata, id non succedat, cum regula non urgeat, omitti poterit, et a magistro alia ratio iniri, qua discipulorum defectus cognoscat.

38 – De correctore. Haec iam dudum non observatur in Germania, et propterea dispensatum est olim[29].

Ad 38 – De correctore dispensatum alias fuisse. – R. Manebit eadem dispensatio.

44 – Ut praefectus adsit egredientibus discipulis; quamvis plurimi repugnent, videtur plane rationi consentaneum. Quia nisi aliquis adsit, quem revereantur, discipuli sicut por-

---

[27] Regulam 17 rhetoris Rat. stud. 1599 vide in MP V 428.
[28] Regulam 32 communium prof. class. inf. Rat. stud. 1599 vide in MP V 421.
[29] De dispensatione in reg. correctoris cf. MP IV 358.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

celli inter se commixti et clamoribus et strepitu et velificationibus, risu, protrusionibus omnia complebunt. Necesse est autem ut magnopere curam habeamus modestiae in nostris discipulis. Si enim uspiam huic licentiam damus, statim in scholas nostras ingressa, omnia pessumdabit. Cum ergo praefecto ex officio incumbat, discipulis generatim omnibus intendere, nulli magis quam ipsi officium hoc incumbet. Quod si praefectus interdum iustam potest habere excusationem propter alias occupationes, necesse est, ut alium ex magistris sibi substituat; ut rem negligat, a qua tantopere pendet modestia discipulorum, non convenit. Hoc idem etiam dicimus de atrio obeundo frequenter.

Ad 44 – Ut praefecto, si exeuntibus scholasticis praesto esse non possit, alius ex magistris substituatur. – R. Omnino curandum est. Sed ita sumus comparati, ut primi immodestiam discipulorum increpemus, et segnissimi tamen in hac coërcenda esse velimus.

46 – Non videtur immutandum quod hac regula praecipitur: Ut praefectus videat, ut confessarii, quando confitendum est discipulis, tempestive adsint, et ut identidem templum, ubi discipuli confitentur, ingrediantur.

Ad 46 – Curetur emendatio.

Circa regulas scribendi ad examen[30]

2 – Haec regula praecipit mature veniendum ad scholas. Fuit autem hactenus consuetudo, ut duodecima hora veniant discipuli. Hoc tempus videtur servandum deinceps, quia iustum est ut detur discipulis pro hac scriptione tempus longius; et consultius est hoc tempus incipere mature, quam terminare sero.

10 – Eodem modo videtur servanda regula 10, ut certum constituatur tempus, intra quod absolvisse oportet scriptionem [4*r*].

Ad 2 et 10 – R. Placet iudicium patrum. Superiorum autem erit conveniendi tempus et scribendi spatium definire.

Circa leges praemiorum[31]

1. Multitudo praemiorum non videtur absolute repudianda, dummodo sint qui mereantur et sumptus necessarii non desint; sed si alterutrum desideretur, non videtur esse mens regulae, debere numerum praescriptum perpetuo servari. Ut enim pauci sint omnino discipuli, et minime docti pro scholae dignitate, tam multa praemia dare plane est sumptus supervacaneus.

Ad 1 – De contrahenda interdum multitudine praemiorum. – R. Regula ipsa docet, pro numero scholasticorum plura vel pauciora dari posse. Idem iudicium erit, si quae aliae iustae causae interveniant. Iustam tamen non ducimus, quae ex sumptuum mediocritate peteretur, quia minui potius praemiorum pretia debent, quam ut iis dignus quisque immerito fraudaretur.

5. Haec regula concedit in scriptione pro praemiis tempus quantumcunque usque ad solis occasum. Videntur nobis contra hanc regulam merito opponi plurima incommoda, quae eam comitantur. Deinde videtur servanda aequalitas temporis, ut appareat iustitia. Hac ratione saepe poterit fieri, ut longe inferior doctrina praeripiat praemium omnium opinione doctiori. Quod quidem non curant romani, sed nos aequum est curare, sicut postea dicetur[32]. Illa nimia protractio seu tarditas potius est in vitio quam in laude ponenda,

[30] *Scribendi ad examen leges* Rat. stud. 1599 vide in MP V 413–14.
[31] *Leges praemiorum* vide *ibidem*, p. 414–16.
[32] Vide inferius § 9.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

propterea est indigna praemio. Accedit quod nimia tarditas potest merito venire in suspicionem fraudis alicuius, ex quo contentiones et turbae possunt excitari. Tandem in scriptione pro ascensu certum tempus constituitur, quia iudicatur esse necessarium ad ferendum de profectu iudicium. Ergo eodem modo hîc, ubi etiam profectus et diligentia totius anni expectat praemium.

(Ad 5 vide infra ad 9).

6 et 7 – Quod de signis apponendis dicitur, posset sane omitti, quia nimis affectatum et puerile videtur, praesertim cum omnes hîc cupiant non ex sola scriptione praemia distribui. Ad quid enim tam religiose celari debet nomen scribentis, si iudicium ex aliis etiam, praeter scriptionem, sumendum est? Cum igitur labor sit magnus et non necessarius, pueri etiam non videantur digni; non enim agitur de imperio, praestat omittere.

Ad 6 et 7 – Ut omittere liceat quod de signis apponendis praescribitur. – R. Nihil causae apparere, cur observari non debeat.

9 – Iudicium de praemio haec regula decernit ex sola scriptione sumi debere; cui omnes repugnant, maturiores praesertim, intelligendo regulam de illa scriptione speciali, quae fit pro praemio. Videtur enim iniquum, ut qui toto anni tempore fuit princeps scholae, et omnium iudicio doctissimus, abeat sine omni honore, quin etiam cum ignominia propter aliquem casum fortuitum, qui potest accidere tunc, quando pro praemio scribitur; et alter qui toto anno fuit negligens, vix forte inter mediocres reputandus, et ad hoc etiam immorigerus praeceptori, auferat praemium cum maximo honore coram tot illustribus personis, qui in tali actu solent adesse; qui sicut nullam gratiam referet, ita sumptus certe suo fine frustratur et perditur. Quod iam aliquoties experientia docuit.

Sed tamen non etiam existimamus [4*v*] scriptionis, quae eo tempore est exhibita, quando pro praemio scribebatur, non esse habendam potissimam rationem. Est enim illius praecipua ratio habenda. Nam propterea pro praemio scribitur. Sed quod sint etiam alia quae laudem habent, et in scholis nostris attenduntur, non prorsus inter iudicandum excludenda; ut si tanta imparitas esset in caeteris, vel morum, vel doctrinae inter aliquos; potius iterum scribendum erit, vel praeceptoris sententiae standum, quam ut indoctus vel corruptus moribus praeferatur omnium opinione doctissimo, vel commendato a moribus et virtute.

Sic etiam non ex sola scriptione absolute, qui scilicet optime scribit, sed attentis etiam aliis, usu scilicet praeceptorum, diligentia et frequentatione scholae, etiam moribus aliquo modo est praeponendus caeteris: qui scilicet optime scribit, ita tamen ut is non prorsus usu praeceptorum careat, vel a diligentia nullam laudem mereatur, semper vagus et dissolutus fuerit. Quin si talis fuerit, merito ei antefertur qui, licet in scriptione non sit omnino aequalis aut superior, tamen haud multo est etiam inferior, et in caeteris omnibus illi atque caeteris praestat.

Videtur etiam iudicium praeceptoris suas partes habere debere. Quis enim melius noverit excellentiam discipuli, quam qui toto anno eum exercuit? Aliquando erratur. Ita est, sed quae ratio ineatur, in qua non possit error aliquando accidere? Satis est quod praefectus hac in re potest defectum supplere, ut si constet, praeceptorem non apte posse iudicare de doctrina suorum discipulorum; vel si animadvertitur, eum affectu nimio duci, tanto minor illius habeatur ratio.

Sic vero explicata sententia hac, quod non sit ex scriptione iudicandum, videtur ad eam confirmandam maximum sane pondus habere debere id, quod primitus patres nostros impulit ad introducendum usum praemiorum. Nam hoc non fuit aliud quam ut esset praemium diligentiae et doctrinae, et ut haberet nostra iuventus incitamentum, quo ad studium

Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0
Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY

magis inflammaretur. Hoc perit, si ex sola scriptione iudicium de praemiis fiat. Quia reperiuntur multi, qui fere ab initio statim bene ac emendate scribant, magis ex ingenio, quam ex studio ac industria. Hi si sciant, se sola scriptione praemium mereri posse, certe hinc non habebunt, quo se ad praecepta addiscenda, ad studium virtutis, ad frequentandas scholas incitent. Contra vero alii, si videant, se difficulter, omni diligentia adhibita, huic pares in scriptione esse posse, consternabuntur, et iisdem exercitiis, quorum vident nullam habendam esse rationem, similiter languebunt. Praeceptores vero, omnino exclusi a distributione praemiorum, quam id aequo animo ferent? Saepe illos qui ad praemia [5*r*] aspirant, insolentiores et praefractiores habebunt. Cui nos ipsos et ex nostro marsupio saepenumero causam et occasionem praebere certe indignum et turpe est.

Ad 9 – Ne praemiorum iudicium ex sola scriptione petatur, sed ex totius anni decursu. – R. Cum scriptio haec ad consequendum praemium dirigatur, reprehendi non potest, si ex una eius consideratione praemia distribuantur. Mirumque omnino est, adeo durum id nonnullis in provincia videri, cum in Urbe et in aliis locis nulla huiusmodi difficultas apponatur. Nam ut certum non esset, accidere vix posse, ut praemium alii consequantur, quam qui toto anno diligentiae et doctrinae laude excelluerint; certe cum iis qui per anni decursum laudabilius se gerunt, alia subinde praemia et incitamenta non desint, quibus caeteri ad imitandum inflammentur, novum duci non debet, si extremo anni tempore peculiare certamen instituatur, in quo praemia huius scriptionis iudicio decernantur. Quare sic in ea re statuendum iudicamus ut ratio studiorum hac etiam in parte, sicubi in provincia introductum iam est, nihil immutetur, aliisque etiam in locis, si fieri potest, suaviter inducatur. Quod si uspiam, propter eam maxime opinionem, quae apud externos invaluisse dicitur, praemia haec non solius scriptionis causa dari, hoc minus expedire post consultationem iudicabit P. Provincialis, permittimus, ut mos pristinus retineatur, sed ita nimirum, ut ipsi quoque scholastici, ne illis imponi videatur, intelligant, in eo certamine non eius tantum scriptionis, sed reliquorum etiam totius anni meritorum, diligentiae, modestiae profectusque rationem habendam esse.

Circa regulas communes praeceptorum inferiorum

2. Cum regula doceat, esse brevem orationem praemittendam ante lectionem, nullam tamen certam praescribit; petitur idcirco merito ut certa praescribatur, ut servetur uniformitas in provincia. Idem etiam petitur merito circa orationem contra turcas, vel quando pulsatur pro agone Domini die Veneris, ut definiatur, quid orandum et quamdiu, e. c. unum vel duo Pater et Ave.

Ad 2 – Ut certa praescribatur oratio quae ante lectiones praemitti debet. – R. Statuat Provincialis ut in provincia uniformitas servetur.

3. Ad conciones quae intra hebdomadam in Quadragesima haberi solent, non videntur posse mitti discipuli nostri, quod haec regula requirit. Quia scilicet incommodo tempore eae habentur, negligent scholastici sacrum, impediuntur lectiones, necesse est, ut veniant imparati ad scholam. Habent deinde alias sat multas conciones, scilicet singulis diebus dominicis per annum.

Ad 3 – Quod ad conciones quae inter hebdomadam in Quadragesima haberi solent, mitti scholastici non possint. – R. Si tanta est temporis aut loci incommoditas ut facile mitti non possint, nulla est obligatio.

5. Haec regula praecipit catechismum die Veneris aut Evangelium die sabbathi disiunctive tantum explicandum, idque per mediam horam solam. Videtur autem contrarium hic fieri, quia coniunctim facimus utrumque quavis hebdomada. Forte posset omitti

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

expositio. Evangelii. Ex alia tamen parte pugnat pro Evangelio haec ratio quod pueri hac occasione videntur discere Evangelia, et tam possunt proficere ex Evangeliis, quam si prophanus auctor tunc praelegeretur. Itaque videtur retinenda lectio Evangelii.

Ad 5 – Retinendam videri lectionem Evangelii quae diebus sabbathi habetur, praeter catechismum diei Veneris. – R. Videat P. Provincialis et statuat quod in provincia magis expedire iudicabit.

13. In grammatica graeca P. Gretseri[33] conqueruntur praeceptores deesse verba in μι et verbum substantivum εἰμί; haec igitur ut addantur, curandum erit. Sed hoc non concernit Rationem studiorum.

Ad 13 – Ut addantur nonnulla quae in Gretseri Grammatica desiderantur. – R. Curabit P. Provincialis.

15. Aliqui mallent praecepta mane explicari, propterea quod matutinum tempus aptius sit ad ediscendum memoriter. Hanc mutationem concedit regula provinciali, ideo poterit facile fieri sine alia dispensatione Generalis; sed non nisi unus hanc mutationem proposuit, quantum meminimus. Deinde infra respondetur ad hoc iterum in reg. 2 grammatices, quod scilicet omnibus pensatis ordo praescriptus in Ratione studiorum sit retinendus.

Ad 15 – Quod mallent nonnulli praecepta matutinis lectionibus explicari. – R. Potest Provincialis ordinem immutare. Hoc enim illa regula permittit.

19. Regula quae praecipit ut lectiones recitentur decurionibus, non excludit praeceptores, sed supponere videtur quod praeceptores non possint exigere lectiones, quemadmodum exigit utilitas discipulorum. Ideo videtur circa [5v] nihil hanc regulam immutandum.

Ad 19 – Bene habet.

20. Haec quotidianas scriptiones exigit, quod aliqui putant esse perutile. Sed frustra videntur hoc existimare, quia regula potest de penso quotidiano intelligi; quomodo intellecta haud dubie approbanda est. Potest enim proponi argumentum quod per totam hebdomadam sufficiat, et in partes tot dividi, quot sunt dies, vel singulis diebus dictari et reddi. Quod in idem recidit. Sed quia adiungit regula, dandam esse etiam bis in humanitate per hebdomadam carminis et semel graeci idiomatis scriptionem, placet nobis quod aliqui suggerunt, ut his diebus non detur scriptio soluta, ne obruantur nimium discipuli. Quia certe non est tantum scribendum, sed etiam auctores legendi, ut illi notant.

Ad 20 – Ut quibus diebus carminis aut graecae linguae scriptio imperatur, soluta oratio non exigatur. – R. Nil causae est, cur regula servari non possit, cum ii tantum dies imperentur, ante quos plus otii ex praecedente festo vel recreationis die nacti sunt.

23. Circa hanc regulam etiam afferuntur aliqua; sed cum regula dicat, ut corrigat magister quam plurimas potest, nihil videtur dispensationis opus habere; nec etiam circa correctiones privatas, in quas aliqui invehuntur, quia expresse haec regula dicit, aliquas esse publice corrigendas ex optimis, mediis et infimis, quod isti requirunt.

Ad 23 – Bene habet.

33. Haec agit de orationibus et carminibus alternis sabbathis habendis in humanitate et rhetorica; quod aliqui dicunt fieri non posse propter discipulorum ruditatem. Nobis non idcirco videtur petenda hîc dispensatio, quia, ubi ruditas tanta est, ipsa impossibilitas dispensat. Sed saepe erunt idonei discipuli, et conandum est ut aptentur discipuli. Quo multum conducet, si in inferioribus scholis discipuli officio suo faciant satis, et inepti non promoveantur; deinde addit regula «fere alternis etc.».

---

[33] Iacobus GRETSER S.I., *Institutionum linguae graecae libri tres* (Ingolstadii 1593); cf. SOMMERVOGEL III 1746–55; DUHR I 668–71, et supra, mon. 21–IV p. 215.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Evangelii. Ex alia tamen parte pugnat pro Evangelio haec ratio quod pueri hac occasione videntur discere Evangelia, et tam possunt proficere ex Evangeliis, quam si prophanus auctor tunc praelegeretur. Itaque videtur retinenda lectio Evangelii.

Ad 33 – De orationibus et carminibus alternis sabbathis in rhetorica et humanitate habendis. – R. Placet iudicium. Danda est opera ut non omittantur; vix unquam adeo rudes erunt scholastici quin haberi possint.

Circa 37 regulam aliqui etiam moverunt quaestionem, sed satis dictum est in reg. 37 praefecti inferiorum studiorum.

Ad 37 – Nihil opus est responso.

38. Haec iubet ut praeceptores tradant catalogos suorum discipulorum praefecto; qui debet hos aliquoties in anno recognoscere. Quaerunt proinde quidam, quoties hoc faciendum sit. Sed videtur haec quaestio huc non pertinere. Ipsos necesse est videre, quoties exigat necessitas vel utilitas discipulorum, ut illorum habeat bonam notitiam praefectus. Videtur tamen aliquorum consilium optimum ut taxetur numerus, et quater in anno catalogus recognoscatur.

Ad 38 – Quoties in anno debeant magistri discipulorum suorum catalogos tradere praefecto. – R. Relinquitur iudicio P. Provincialis.

39. Haec mandat excludendos eos, qui raro visitant scholas. In quibusdam autem locis famuli vel dominorum vel capitulorum et monachi saepe impediuntur domi, qui non possunt excludi, quia per ipsos non [6*r*] stat, ut sint frequentiores. Videtur regula non de eiusmodi personis loqui, sed de voluntarie negligentibus scholas.

Ad 39 – An excludendi sint famuli qui a dominis impediuntur, quominus scholas assidue frequentent. – R. Recte iudicatum est, de his qui ab alieno arbitrio pendent, regulam non loqui.

42. Iubet haec ut confessionum causa nihil in scholis de exercitiis litterariis remittatur. Difficilis est regula, sed tamen ratione minime caret. Quia si remittere velimus discipulis aliquid, potius eos reddemus negligentiores forte, quam ad pietatem promptiores; et cum confessiones singulis mensibus recurrant, videtur non sine damno aliquo litterarum futurum, si semper illis aliquid sit remittendum. Si una hora possent expediri confessiones (quod fortasse fieret, si confessarii essent diligentes, et sibi mutuo fideliter ferrent suppetias), esset non abs re ultimam horam donare fortassis. Sed alioqui nobis occurrit haec limitatio, ut iubeantur discipuli domo venire parati, et ut tales confessiones reiiciantur in dies profestos et sabbathi a prandio. Quibus alioqui aliquid sacri exponi solet. Quod sine iactura vel omitti potest, vel non est alienum a praeparatis ad confessionem. Sed expeditissima ratio esse videtur ut relinquatur iudicio P. Provincialis in visitationibus, qui, auditis consultoribus et rectore cuiusque collegii, poterit quam convenientissimam rationem cuique praescribere.

Ad 42 – Ut relinquatur iudicio Provincialis, qua ratione scholastici ad confessionem menstruam mitti debeant. – R. Placet ut convenientissimam cuique loco rationem praescribat.

Circa regulas professoris rhetorices

15. Die vacationis. Haec praescribit rhetori ut in die vacationis vel explicetur vel historicus, vel aliquid ad eruditionem pertinens. Supponit autem regulam provincialis 37 § 11[34],

[34] Paragraphum 11 regulae provincialis Rat. stud. 1599 vide in MP V 365.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

ubi iubetur rhetor mane legere per horam cum dimidia hoc die. Contraria iam est consuetudo in hac provincia, saltem multorum collegiorum, in quibus rhetor vacat tota die. Aut ergo in ordinem redigendus est rhetor, aut dispensatio petenda. Videtur autem primum rationi magis convenire, quia et abundat alioqui vacationibus, et cum tam utilis sit lectio historiae, poetae vel eius quod iubetur praelegi tunc secundum regulam 15 sequentem, non sine damno potest omnino praetermitti; vel si in aliam horam reiiciatur, necessario detrahendum est Ciceroni tempus suum; quod etiam damnosum est, quia alioqui nimis exiguum tempus habet, et pauci fiunt in eo progressus; et antehac Cyprianus[35] introductus in hac provincia aufert illi plurimum temporis. Videntur autem et studiosi rhetores indigere occupatione, ne vagentur et tempus perdant. Aliqui tamen patres existimabant, his non obstantibus, non esse professores rhetorices contristandos et gravandos.

Ad 15 – Die recreationis. Quod rhetor in multis provinciae collegiis vacet toto die. – R. Servetur ubique regula ut explicetur quod illa praescribit, et legatur hora cum dimidia iuxta reg. 37 provincialis.

16 et 17. De his dictum est in reg. 32 et 33 praef. inf. stud.

18. Quod in hac regula praecipitur ut alternis fere mensibus carmina in scholis affigantur, si explicatio adhibeatur, non videtur tam grave futurum [6*v*] uti aliquibus videtur. Nam iam receptum est in provincia ut saltem ter in anno huiusmodi affixiones fiant solemnes, in quibus cum omnia quae affiguntur, a praeceptoribus debeant revideri, non est negandum esse laborem, et quidem magnum laborem. Sed regula non iubet ut semper, quoties affigenda sunt carmina, ea corrigantur; igitur reliquis temporibus etiam affigantur carmina in scholis ipsis, non extra scholas (ut sit aliqua differentia), et non corrigantur a praeceptore; et satisfiet regulae sine labore praeceptorum; ipsi vero discipuli habebunt incitamentum maiores profectus faciendi.

Ad 18 – De carminibus quoties affigi debeant, et an semper corrigi a magistro. – R. An rarius quam alternis mensibus affigi debeant, iudicium erit P. Provincialis, ubi etiam de loco quoties extra scholas maioris sollemnitatis causa proponenda videbuntur. Quod cum fiet, maior quidem delectus et apparatus adhibendus erit, quam cum privatim exhibentur. Semper tamen a magistro corrigi debent quae etiam in schola ipsa defigentur.

19. Dicit posse interdum magistrum proponere aliquam actionem brevem discipulis loco argumenti; cum non omnino regula iubeat hoc faciendum, et sit utile tamen, possitque fieri, modo praeceptores sint doctiores, quam in multis collegiis reperiuntur, non videtur opus habere dispensatione, sed in usum debet redigi.

Ad 19 – Placet, nec enim causa est, cur dispensetur.

Circa regulas professoris humanitatis

Quod circa hanc scholam aliqui notant generatim, eam obrui multitudine auctorum ac varietate, id etiam sentimus. Propterea satius esset omittere secundo semestri orationem Ciceronis, et pro ea prosequi caeptum librum, vel similem inchoare. Quid enim necesse est propter Compendium Cypriani[35] orationem suscipere explicandam auditoribus, qui in epistolari et familiari genere perficiendi sunt et poeticam vix a limine salutarunt? Ad quam perdiscendam tamen principaliter haec schola spectare videtur. Existimabant autem aliqui relinquendum hoc esse prudentiae praefecti, ut statuat pro ratione auditorum, quod illo-

[35] Cyprianus Soares S.I.; de eius opusculo: *De arte rhetorica libri tres* et huius *Compendium* cf. SOMMERVOGEL VII 1331–37.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

rum profectus exigit. Auctores tamen pro hac schola nominati, Virgilius, Horatius etc. non videntur mutandi, sed providendum ut in inferioribus scholis magis aptentur discipuli. Hinc enim maximum putamus proficisci impedimentum.

De multitudine et varietate auctorum. – R. Quoniam non in hac solum schola, sed in aliis etiam inferioribus nimiam pro ratione provinciae a nonnullis iudicari accepimus, curabit P. Provincialis ut ex peritorum iudicio ea describantur, quae in hoc genere provinciae magis accommodata videbuntur, ita ut quid in singulis scholis mutandum censent, ad nos perscribant; tum enim difficiles non erimus, ut hac etiam in parte ad communem provinciae utilitatem et consolationem dispensemus.

Regula 2 § «prima hora» et § «die sabbathi». Id quod aliqui mallent prima hora legere praeceptorem, non ultima, ut regula praescribit item lectiones non decurionibus, sed magistris recitari, videtur non habere necessariam rationem. Nam quoad primum, sicut magister difficilius legit ultima hora, ita ea est discipulis aptior, quorum videtur maior hac in re habenda ratio. Quoad secundum, decuriones non impediunt magistrum, sed iuvant. Si igitur vult et potest magister sine maioris boni detrimento audire ipse discipulos, non tantum potest, sed debet, idque non prohibet regula.

Ad 2 – R. Probatur iudicium. Quia haec movere non debent, quominus regulae pareatur.

10. Quae difficultas movetur circa decimam, ad eam responsum est in Annotatione circa reg. 18 rhetorices.

Notationem de epistolis conscribendis vide infra in regula Syntaxeos.

Quae autem seligenda sint ex Cypriano[36] pro hac schola, relinquendum hoc tempore videtur magistro et praefecto.

De iis quae pro hac schola seligi debent ex Cypriano. – R. Placet quod proponitur, ut iudicium sit penes magistrum et praefectum.

De praescribendo authore aliquo, qui tradat rationem conscribendarum epistolarum, vide infra in regula syntaxeos professoris.

Circa regulas professoris syntaxeos

2. Semihora assignatur pro grammaticae lectione pridiana repetenda, pro nova legenda, et iterum repetenda. Aliqui putant, tempus esse nimis breve; sed hi ipsi respondent, supponere regulam, quod Syntaxis sit in media grammatices schola usque ad figuratam explicata. Quod si fiat, satis hoc temporis fore. Sed alterum tamen quod adiungunt, considerandum magis videtur, quod plerumque ante auditam decimam pulsetur ad finem, propter quod haec lectio nunquam vel rarissime mediam horam integre habebit. Quocirca videtur aliquid priori horae detrahendum, ut haec lectio habeat vel tres circiter quadrantes, vel iuste mediam horam; quia est una ex praecipuis lectionibus, ex qua plurimum pendet discipulorum congruitas in loquendo.

Ad 2 – Ut explicandae lectioni grammatices, cui ultima semihora deputatur, aliquid temporis ex priori hora tribuatur, quod ultima illa semihora saepe contrahatur. – R. Placet. Danda enim est opera ut explicatio haec semihoram ut minime expleat.

7. Hic quaesitum est, quid intelligatur nomine argumenti cum multa locutionum varietate dictati. Respondent romani in litteris ad Patrem Ernestum[37] datis. Eadem vero lo-

[36] Vide adnotationem praecedentem.
[37] Ernestus Mayrhofer S.I. (1555–1653), bavarus monacensis; cf. GERL, *Catalogus* ... 257.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

quendi formula est in reg. 6 professoris humanitatis. Ibidem explicatur, quid graecae scriptionis vocabulo accipiendum in reg. 2 § 4 syntaxistae, et in reg. 6 humanitatis etc.[38]

Observatur etiam ab aliquibus defectus aliquis circa regulas huius et prioris professoris scholae, sc. humanitatis, quod in utraque schola debeant se discipuli in scribendis epistolis exercere, et tamen nullus praescribitur vel praelegitur liber de modo ac ratione conscribendi epistolas, qui ante in usu fuerunt, cum magno fructu discipulorum, ut est Rochus[39], Voellius[40], Pontanus[40]. Videndum vero, an talis auctor praelegendus et quando, sine detrimento aliarum lectionum; vel utrum satis sit, eum discipulis commendari et extraordinarie aliquando explicari. Placet autem aliquibus magis, ut ex libro discipulis huiusmodi auctoris praecepta tradantur.

Ad 6 – Quod nullus auctor de ratione conscribendi epistolas praelegatur, cum tamen in eo genere exerceri iubeantur scholastici. – R. Authorem huiusmodi in schola praelegi, nihil opus est. Satis est, si magister ipse varia genera epistolarum explicet, indicatis cuiusque generis exemplis apud Ciceronem et Plinium. Quanquam nihil vetat, quin ad illos authores ablegent, ut eos domi legant et praecepta recognoscant.

Circa regulas mediae scholae grammatices

1. Circa hanc regulam aliqui putant omittendum esse Ovidium; sed nobis probatur, quia oportet ita instituere hanc scholam, ut ex illa apti fiant discipuli ad syntaxin; haec vero requirit auditorem aliqua ratione esse initiatum phrasi poetica; ideo Ovidius recte hic praelegitur, qui facillimus est poetarum. Nec est opus praelegere praecepta artis metricae, quia non legitur Ovidius, ut scribant discipuli carmen, sed ut phrasi aliquo modo poeticae assuescant. Cebetis tamen Tabula[41] posset omitti, quia videtur nimis a captu puerorum abhorrere.

Pro Nazianzeni epistolis[42] essent etiam faciliora et iucundiora seligenda, sicut sunt fabulae aliquot Aesopi faciliores, et aliorum auctorum epistolae.

---

[38] En textus litterarum, quae responsa ad has duas quaestiones continent, et quas P. Provincialis ad collegiorum patres pervenire fecit: «Ne quaerendum sit postea, breviter hîc subiiciam responsum romanorum:

Primum dubium fuit circa § 5 reg. 2, quid intelligatur per scriptionem graecam, eo ne tempore subito facienda, an alio facta corrigenda. – Respondetur: Intra illud tempus quod graecis litteris in schola tribuitur, scriptiones graecas esse coniungendas et semel in hebdomada scribendi argumentum proponendum. [7*v*] Satis enim est singulis diebus nonnullas publice corrigi, ita tamen, ut si non omnia propter multitudinem discipulorum corrigi queant, corrigant quam plurimorum, caeteris suum exemplar corrigentibus. Neque vero in prima classe semihora duntaxat, sed paulo amplius graecis tribuendum, et in humanitate tres horae quadrantes. Scriptio graeca semel in hebdomada afferenda quo die magistro visum fuerit, ut est in reg. 20 ex communibus. Commodus videtur dies, qui proxime sequitur vacationis diem. Argumentum proponi potest vel octavo ante die, vel pridie vacationis. Atque idem dicendum de versibus, qui tunc afferuntur. Posset enim eorum argumentum eodem tempore proponi, cum quibus est scriptio graeca coniungenda pro discipulorum facultate brevissima.

Secundum dubium circa 6 humanistae et 7 syntaxistae: quid intelligatur per locutionum varietatem, quia carminis thema latinum dictandum praecipit, eademne clausula variis modis sit efferenda in themate, an diversae diversis? – Respondetur: Utroque posse intelligi modo, sed potius priore, ut eadem res pluribus phrasibus efferatur; ita enim tyronum ratio postulat, ubi dissolutos versiculos concinnare didicerint.»; ed. apud PACHTLER II 505–06.

[39] *Rochi Perusini de scribenda et rescribenda epistola liber ... locupletatus a Iacobo Pontano e Societate Iesu* (Dilingae 1578); cf. SOMMERVOGEL VI 1007.

[40] Ioannes Voellus (Voël) S.I. (1541–1610), gallus; scripsit: *De ratione conscribendi epistolas praeceptiones utilissimae* (Lugduni 1588); vide SOMMERVOGEL VIII 871–73.

[41] De Cebetis *Tabula* vide MP V 437 adn. 5.

[42] De lectione epistolarum Gregorii Nazianzeni in classe humanitatis vide MP V 432.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Catechismus graecus[43] qui nominatur in regula, placet. P. Iulius[44] et P. Grenzing[45] tantum addunt hîc: consulendum esse circa hoc Patrem Madman[46].

2. Si in reg. 1 poeta legendus praescribitur, tum etiam repetendus est, quod haec reg. praescribit § «prima hora». Idcirco servanda est integre, et nihil excipiendum.

Aliqui etiam mallent facere mane, quod reg. faciendum praecipit vesperi. Ne autem confusio sequatur, videtur consultius conformare se regulae. Nam etsi praeceptis ediscendis sit matutinum tempus optimum, idem putabit aliquis auctori esse optimum. Et cum praecepta ad auctoris imitationem referantur, maiorem habendam rationem auctoris quam praeceptorum.

3. Quidam observavit, in ultima schola grammatices nullam fieri mentionem rudimentorum, quae tamen in illa schola praelegenda sunt. Placet quod ille suggerit: ultima hora matutina, antequam tempus venit praelegendae gramaticae, rudimenta posse explicari.

Ad 3 – Quod nulla in infima grammaticae videtur facta mentio Rudimentorum. – R. Rudimenta in primo grammaticae libro continentur, cuius mentio fit in prima regula professoris infimae grammaticae.

III – Ordinatio R.P. Provincialis circa haec studia

INTRODUCTIO: Historia huius Ordinationis revelatur epistola Patris Roseffius prov., diei 2 apr. 1604 ad provinciam data, qua propter eam typis exprimere convenit:

«Misi ad Reverentias Vestras Landsperga 15 febr. huius anni quaedam circa studia humaniora [v. supra, *Collectitia*] in librum deputatum inscribenda, et ex mente R. P. N. posthac observanda. Et quia ex illo ipso scripto intellexistis, multa mihi pro hac provincia nostra decernenda relinqui, denuo quosdam patres ex diversis collegiis in hunc finem convocavi, et super ea re accuratas consultationes hîc institui, quorum iudicium una cum his mitto et approbo, simulque cupio, ut RR. VV. non tantum in eundem librum haec inscribi et quamprimum executioni mandari curent, sed et hortor, ut suos praeceptores ita in Domino dirigant, ut voluntati superiorum tandem circa haec acquiescant, et inanibus querelis finem imponant, nisi forte aliqua subinde occurrant, quae RR.ae VV.ae mihi merito proponenda iudicent. Me precibus etc. – Ingolstadii 2 apr. anno 1604 — Gregorius Roseffius» [ed. apud PACHTLER II 513].

TEXTUS: Monachii, 1. Arch. Prov. Germ. Sup., cod. XIII 2, f. 21*v*–23*r*. – 2. Monachii, Bay. St. Bibliothek, Cod. lat. 9237, p. 117–20. – 3. *Ibid.*, Cod. lat. 26.469, f. 255–56.

EDITIO: PACHTLER II 509–12.

Ordinatio R.P. Provincialis circa haec studia

Reg. prov. 37 – Vacationes in canicularibus videntur retinendae per provinciam pro ea diversitate, quae in omnibus collegiis reperitur, quoad initium et finem earundem. Illa media hora quae ordinario die recreationis ante prandium datur, ita usurpanda videtur, ut media hora tardius eatur ad sacrum et scholas. Quando vero extraordinaria recreatio datur, integre, sicut aliis diebus, ante prandium doceatur. Sabbathinis tamen diebus duae horae post prandium omnino sufficere videntur, ut antehac consuetum erat; maxime cum lytaniae in plerisque locis [22*r*] succedant, quae ubique instaurandae videntur, ubi commode fieri poterit.

---

[43] Vide Georgius MAYR S.I. (1564–1623), germanus scripsit *Petri Canisii S.I. theologi catechismus graeco-latinus* ... (Ingolstadii 1595); cf. SOMMERVOGEL V 809–13.

[44] Iulius Priscianensis S.I. (1542–1607), italus florentinus; cf. GERL, *Catalogus generalis* ... 325; SOMMERVOGEL VI 1232–33.

[45] Christophorus Grenzing S.I. (1567–1636), germanus; cf. GERL ... 147; SOMMERVOGEL III 1737–38.

[46] Rudolphus Mattman S.I. (1565–1612), helvetus; cf. GERL ... 263.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Reg. praef. schol. inf. 33 – Quoad commissionem scholarum inter se visum est, R.P. Provincialem debere relinquere liberam praeceptoribus et praefectis, ubi mos non est introductus.

Reg. praem. 9 – Quoad praemium ex sola scriptione decernendum, omnibus consideratis, videtur servanda regula. Advigilent tamen superiores et praefecti, ne quid enorme committatur; audito quidem in dubiis praeceptore, non tanquam iudice, sed tantum pro directione. Interim vero illa formula quae plerunque in fine Catalogorum ponitur, corrigenda est de praemiis dandis iis adolescentibus, qui se melius per annum gesserint.

Class. inf. comm. reg. 2 – Ut certum quid de precatiunculis statuatur, quae initio et fine scholarum, in rhetorica quidem submissa, in aliis vero clara voce dicuntur, videtur mane initio scholarum recitandum «Veni S. Spiritus, reple ... » cum collecta communi; in fine vero haec oratio: «Deus, cuius misericordiae non est numerus et bonitatis infinitus est thesaurus, piissimae Maiestati tuae pro collatis donis gratias agimus, tuam semper clementiam exorantes, ut qui petentibus postulata concedis, eosdem non deserens ad praemia futura disponas per Christum Dominum nostrum». – A prandio «Actiones nostras ... »; in fine vero hanc: «Defende, quaesumus, Domine, B. Maria semper Virgine intercedente, istam ab omni adversitate familiam, et toto corde tibi prostratam ab hostium propitius tuere clementer insidiis per Christum Dominum nostrum».

Class. inf. stud. reg. 5 – Visum omnibus, Evangelii lectionem diebus sabbathinis esse retinendam, et catechismum die Veneris, ut antehac, praelegendum; in tribus quidem inferioribus scholis P. Canisii minorem, in superioribus vero secundum maiorem, nihilque dictandum. Utrum autem superiores duae scholae coniungendae, et an alius docere possit catechismum praeter praeceptorem ordinarium, relinquendum videtur, sicut hactenus in diversis collegiis observatum est.

Reg. 13 – Grammatica P. Gretseri[47] omnino accommodanda est diversis scholis earumque ordinibus, sive ab auctore, sive ab alio bona eius pace; necesse autem erit ea separatim excudi.

Reg. 15 – Quoad horam praeceptorum praelegendorum videtur servanda regula.

Reg. 33 – Satisfieri huic regulae iudicatum est, si rhetores et humanistae decimo quarto quoque die conveniant et per vices eiusmodi exercitationem instituant.

Reg. 38 – Minimum bis in anno Catalogus discipulorum praefecto dandus, et prior [22*v*] quidem circa Natalem Domini, alter infra Pascha et Pentecosten, in inferioribus quidem scholis. In duabus vero superioribus sufficeret unum dari circa Natalem Domini, qui subinde mutari poterit, ubi necesse erit.

Reg. 42 – Omnibus consideratis non videtur commodior ratio iniri posse, quam ut pro singulis scholis certi et stati confessarii constituantur, unus vel plures pro numero discipulorum scholae, nulla habita ratione sodalium Beatae Virginis; et in illa schola, ubi confitentur, incipiendo ab infima, seriae occupationes et scriptiones omittendae videntur, licet interim praeceptoribus liberum relinquendum sit, quomodo suos occupent; in solennioribus tamen festis spiritualia tantum tractanda videntur. Atque ut minore incommodo scholarum iuventus cito confessionis die expediatur, multum iuvabit, si superior cito et sufficiente numero confessarios ad templum mittat, et si praefectus advigilet, ut certo ordine et numero discipuli confiteantur.

Rhetor posthac die recreationis ante prandium docebit per horam cum dimidia iuxta suas regulas in die vacationis et reg. 37 provincialis § 11.

---

[47] De grammatica graeca Patris Gretser cf. supra, adn. 32.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Reg. rect. 18, Hum. 10 – De privatis affixionibus videntur servandae regulae, cum non omnium discipulorum scriptiones sint affigendae, sed tantum meliores et paucae. Quoad publicam affixionem iudicatum est, sufficere unam solennem affixionem in anno, diesque liber relinquendus videtur. Ubi tamen trina iam introducta est, detur opera, ne cum offensione aliqua externorum aboleatur. Quoad genera carminum autem et picturas videntur omnino prohibenda hieroglyphica verborum; emblemata vero pauca in una schola; aenigmata multo pauciora, et nonnisi exquisitissima affigenda censentur. Sumptus denique ut ratio habeatur, advigilet praefectus et superiorem, ubi opus fuerit, moneat.

Quoad promotionem discipulorum ad altiores classes videtur servanda antiqua consuetudo, ut ante actionem et distributionem praemiorum non promulgentur ascensuri. Praefecti autem erit curare, ut novi libri emendi in promptu sint.

Illegitimis nec praemia publice danda videntur, nec admittendi ad alios honores in scholis.

Abeuntibus ex duabus scholis inferioribus non videntur danda testimonia, [23*r*] nisi parentum, mecaenatum tutorumque voluntas aut similis causa vigeat. Et quidem generatim nec in superioribus etiam scholis ulli testimonium dandum censetur, qui non minimum sex menses nostras scholas frequentarit.

Quia de numero scriptionum et praeceptores et discipuli questi sunt, de iis saltem, quae domo afferendae sunt, (nihil de quotidianis exercitationibus in scholis demendo) in rhetorica, ubi maiori cum studio et iudicio orationes scribendae sunt, censuerunt patres, quatuordecim dierum spatium pro una oratione concedendum, ut olim, singulis autem hebdomadibus graecam scriptionem afferendam, et tertia hebdomade carmen. Ne vero discipuli tanto spatio 14 dierum abutantur, curabit praeceptor ad arbitrium in hebdomade sibi ab iis pensum aliquod legi vel ostendi, quos forte suspectos habebit. In humanitate ternae quavis hebdomade sufficere videntur, una soluta, una ligata, una graeca. Privatae autem quotidianae exercitationes ut in poesi eo crebriores sint, huius scholae ratio exigere videtur; quod idem de rhetorica intelligendum est. In aliis tribus inferioribus scholis alternis diebus domo afferre sufficiet, cum etiam quotidie in scholis se exerceant. Et de hoc puncto duntaxat R. P. N. informandus videtur.

Ut melius haec ratio nova studiorum observari possit, videtur omnino necessarium, ut ubicunque numerus discipulorum, in infima maxime, octogesimum numerum excedit, schola dividatur.

A iunio usque ad octobrem videtur in his scholis integer dies recreationis relinquendus, iuxta reg. provincialis 37 § 11.

Annotationes quaedam quae videntur iuvare ad faciliorem praxin Rationis studiorum

Circa regulam 36 notarunt aliqui, videri operae pretium, ut superiores maiorem ostendant liberalitatem in praemiolis istis erogandis, de quibus regula loquitur, et ut obeant interdum scholas, ex magistris inquirant principes scholarum, illos sua vel aliena imaguncula alliciant et excitent, imagines istas ostendi parentibus postea, quos necesse sit ea re plurimum gaudere, et superiorum nostrorum liberalitatem et curam erga suos filios commendare, et interdum etiam gratiam in decuplo referre. Idemque putant esse faciendum in catechismo. Nec videntur male dicere.

Circa regulam 20 ex communibus praeceptorum – Quod Ovidii et Horatii maxima sit habenda ratio propter facilitatem alterius, et alterius latinitatem; propterea quia in hac schola sunt exercendi discipuli in epistolari scribendi genere, et tamen non epistolae Ciceronis praeleguntur, sed historia et disputationes Tusculanae. Industria requiritur praecep-

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

toris, ut discipulos ad epistolas Ciceronis privatim legendas saepe hortetur, et ipse etiam themata accommodet, quantum fieri potest, ut possint phrasium, quas ex praelectionibus praesentibus discunt, aliquem usum consequi. Idem est dicendum de versuum scriptione et lectione poetica. Idem de graeca lectione et scriptione in iis scholis, in quibus scribendum est. Quod si absit haec industria, certe haec ratio legendi praescripta perinde erit, atque si pictor suo discipulo, qui debet pingere canem, proponat imaginem caesaris. Quid enim Virgilius habet cum carmine elegiaco, quod scribendum est; quid epistola cum Tusculanis quaestionibus Ciceronis.

In graecis etiam sunt praeceptores inaequales; alii tentant summa, quia scilicet ipsi sunt in his versati et erga illa multum afficiuntur; alii contra contemnunt illa, quia forte in illis parum fecerunt profectum, vel fugiunt laborem; medium tenendum est, ut captui discipulorum se accommodent, et non putent pari passu cum latinis graeca esse perdiscenda, sed quasi bellaria quaedam esse latinis tanquam obsonio addenda. Quia cum sit graeca tam copiosa lingua, non potest fieri, ut tantos in illa faciant discipuli progressus, nisi tantum temporis, quantum latinis tribuant. Et forte sufficeret ea de causa [8*v*] ut nostri discipuli in scholis nostris discant grammaticam cum aliqua lectione facilis alicuius authoris, sicut Isocrates est, vel similis. Hoc etiam de separata lectione dictis patribus non placet. Ita enim pes et calceus concordarent, et satisfieret paucis quibusdam, qui ad summum quasi apicem aspirant literarum, et non negligeretur multitudo, quibus graecae linguae perfectio ut plurimum nihil, vel parum valde utilitatis affert. Quia scilicet plerique aspirant ad sacerdotium, ad praefecturas pagorum, civitatum, ius civile, canonicum, ut inserviant principibus, concionentur; qui certe nullum detrimentum accipiunt, etsi parum sint in graecis versati.

Circa catechismum quidam notavit errorem in enumeratione 9 peccatorum alienorum, ubi septimo et octavo loco ponitur Die selb ubersechen; die selb verhengen; quae duo idem sunt; et omittitur: Dich frembdes guets thailhaftig machen.

Desiderant etiam aliqui commentarios in libros Ovidii de Ponto et de Tristibus; item in quaestiones Tusculanas Ciceronis, et putant consultum esse, ut P. Raderus vel alius aliquis scribant in hos authores, sicut scripsit in Martialem. Et forte maior esset utilitas.

Suggerunt etiam aliqui, scribi debere Nomenclaturam in certas classes distributam, quam singulae scholae ediscant, et quidem ita, ut quo ipsae scholae altiores sunt, ita etiam nomina, quae ipsis ediscenda proponuntur, sint et usu variora et difficiliora, et magis prisca. Singulis etiam diebus certus numerus vocabulorum ipsis ediscendus proponatur.

Sic etiam putant phrasium et sententiarum esse collectitium libellum scribendum, qui similiter in 4 partes pro numero scholarum dividatur, et ut capitibus certis annectantur adagia, gnomae, et in quarta parte pro humanitate phrases poeticae. Huiusmodi enim subsidiis haereticorum didasculorum diligentiam mirifice subvenire discipulis.

Desiderant etiam praecepta de bona vocum pronunciatione et orthographia. Propterea quod nostri discipuli valde laborent, neque praeceptorum diligentia possit tot malis mederi.

Rhetoribus etiam esset ferendum auxilium conscribendo libro aliquo de certis quibusdam et generalibus rebus, quae ad historicos authoresque antiquos intelligendos faciunt, ut de militia, de republica, de magistratu et similibus; sed tamen breviter, quia de iisdem rebus extant libri multi; sed quia vel obscuri sunt, vel prolixi, discipulis nostris non prosunt.

Aliqui notarunt etiam, in authoribus parum procedi, quosdam vix attingi, aliquos etiam omnino omitti. Ut 2c. Rhet. 3 lib. Cypriani cum 3 de Orat. Volumen primum orationum, quarum vix duae explicantur. In Homero plurima pars, Cyripaedia [Kyrupaideia Xenophontis]. [9*r*]

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

In humanitate item non iudicant esse operae pretium propter aliquot faciliora praecepta Cypriani legi orationem Ciceronis. Magis interesse scholae poeticae, ut poetica cognoscatur, quam et discipuli et praeceptores nostri ignorant, et de poematis ac poetis iudicare nesciunt.

In epistolis Nazianzeni pene nihil legitur, quae infausto consilio sunt editae; Poterant ex aliis aeque breves et ad captum faciliores colligi.

Possent excudi 3 vel 4 tragoediae Euripidis, ne semper in Homero haerendum sit, et propter maiorem utilitatem, quam rhetores ex tragoedia caperent. Quod de versibus graecis scribendis posset obiici, nihil est, cum etiam aliorum generum scribendi sint et prosodia, lectio graecorum poetarum ad quodvis genus carminis viam struant.

In carminibus latinis non est fere exercitatio iam, quam epigrammatum, aenigmatum, hoc est caenam negligere et bellariis tantum delectari, et poetas non poetas facere.

In rhetoricis declamationibus fere nihil tractatur praeter exornationem et locos communes; praeceptorum deliberationi et iudicialis generis nullus est usus. Cur ergo docemus illa?

Pro Actis Apostolorum diebus profestis posset legi historia S. Sulpitii, quae seorsim excudi deberet Ingolstadii.

De seminario praeceptorum serio cogitandum

Offert vero suam operam P. Pontanus, qui consulit, ut quinque deligat R.P.Provincialis ingenio bonos, erga ipsum bene affectos, proficiendi cupidos, et ex his quinque unum qui sit rhetori loco collegae; reliquos inferiorum scholarum. Cum his vult instituere academiam ter in hebdomade, privatim habere lectionem, versari in egregiis utriusque linguae auctoribus, volunt agere inter se de mediis et ratione proficiendi, interpretandi, examinandi, de delectu librorum. Et elapso biennio alii quinque succedent.

Impedimenta studiorum cavenda

Crebrae admodum vacationes extraordinariae.

Negligens observatio Rationis studiorum.

Fratres non plus uno anno relinquuntur in rhetorica, cum tam rudes veniant et tam multa discenda sint.

Praeceptores suae voluntati relinquuntur, et tempus perdunt, nec curant proficere, sed tamen ascendere volunt.

Frequens nimis praeceptorum mutatio et avocatio.

Nullus usus linguae latinae inter praeceptores et discipulos.

Pigritia et torpor in literis, magis ad ludum, quam ad literas curritur.

Lipsianismus inter nostros omni ope eliminandus.

Nomen maioris et minoris syntaxeos abolendum videtur duobus patribus consultoribus, et quando propter multitudinem sunt scholae multiplicandae, retinenda tamen inter illas aequalitas.

IV – Annotationes de studiis

HISTORIA: P. Roseffius provincialis in epistola diei 2 aprilis 1604, qua ultimas circa studia resolutiones ad rectores collegiorum miserat, eosdem exhortabatur «ut suos praeceptores ita in Domino dirigant, ut voluntati superiorum tandem circa haec acquiescant et inanibus querelis finem imponant»; nihilominus prudenter adiunxit: «nisi forte aliqua subinde occurrant quae Reverentiae Vestrae mihi merito proponenda iudicent» (vide supra, introduct. partis tertiae huius monumenti «Ordinatio ... »). Haec quarta pars «Annotationes ... » videtur post monitum ad P. Provincialem missa, et fortasse anno 1615, tempore congregationis

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

generalis septimae, patribus ad studia examinanda deputatis tradita (vide exemplum documenti «Collectanea» in *Stud. 3/b*, fasc. 6, doc. 18; ubi fol. 10*v* haec brevis solummodo adnotatio legitur: «Ad deputatos».

TEXTUS: ARSI, *Stud. 3/b*, fasc. 6, doc. 18, f. 8*r*–10*v*; exemplum contemporaneum.

Provincia Aquitaniae

TEXTUS: *Congr. 50*, f. 278*r*–*v* (*prius* 224), f. 359*r*–*v* (*prius* 150); postulata cum responsis Patris Generalis.

SUMMARIUM: *1. Vacationes in scholis inferioribus. — 2. De grammatica Despauterii et P. Álvares.*

... [1] Ad primum – Ut scholis inferioribus per dies 15 vacare liceat ante studiorum instaurationem. – R. Permittitur iudicio Rev.ae V.ae; ita nimirum ut exactam consultationem praemittat, et fixum deinde aliquid statuat, quod constanter observetur.

[2] Ad octavum – Ut Despauterii loco inducatur usus grammaticae Alvari. – R. Communi provincialium Galliae suffragio ante aliquot annos iudicatum est non expedire[48]; et nos approbatis illorum rationibus, quae iustae et graves erant, permisimus ut Despauterium retinerent. Quare nihil innovandum censemus.

Provincia Franciae

TEXTUS: *Congr. 50*, 286*r*, 339*r*–*v* (*prius* 140), 342*v* (*prius* 288), 343*v*, 346*r* (*prius* 291); postulata una cum responsis Patris Generalis.

SUMMARIUM: *1. Remedium petitur contra inutiles et curiosas tractationes in philosophia et theologia. — 2. Diversitas doctrinae caveatur. — 3. De appellatione veteri classium grammatices.*

[1 et 2] 8. Quoniam in philosophia et theologia multa in dies innovantur tractatione quaestionum subtiliorum minus utilium, curiosarum et prolixarum, omissis aut leviter interdum delibatis magis necessariis et utilibus, idcirco remedium huic malo petendum censuit congregatio a R.P. N.

Ad 8.m – Ut modus adhibeatur in scholis philosophiae et theologiae circa inutiles et curiosas tractationes. – R. Multa sunt hac de re in Ratione studiorum praescripta[49], quae omnium instar esse possint, si observentur. Quare P. Provinciali, ut ea diligentius in posterum iuxta regulam suam 54[50] observari curet, commendamus. Atque ut in ea praecipue invigilet, quae Inspector studiorum a nobis designatus[51], in hoc genere animadvertet. [286*r*]

[3] Ad decimum – An servandum sit quod in reliquis Galliae provinciis veteri more usurpatur, ut pro schola rhetoricae, humanitatis, etc. prima, secunda, tertia, et ita deinceps a numeris appellentur. – R. Omnino sic fieri placet, ut uniformitas servetur.

Provincia Lugdunensis

TEXTUS: *Congr. 50*, f. 280*v* (*prius* 226), 282*v* (*prius* 228).

SUMMARIUM: *1. De examine logicorum. — 2. De scripturis affigendis. — 3. De vacationibus classium grammatices.*

---

[48] Vide observationes provinciae Aquitaniae anno 1587 in grammaticam Despauterii et Patris Álvares factas; in MP VI 327.

[49] De novitate opinionum fugienda vide reg. 6 praef. stud. sup. Rat. stud. 1599; in MP V 380.

[50] Regulam 56 provincialis vide in *Institutum S.I.* III 79.

[51] Visitatores studiorum in provinciis Galliae fuerunt Ioannes Castellarius S.I. et Iacobus Gordon S.I.; cf. ep. Patris Generalis ad P. Laurentium Maggio S.I., vis. Gall., diei 24 III 1603, in cod. *Gall. 61*, f. 317.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

... [1] Ad primum - An § 3 Ordinationis de moderatione studiorum[52] deroget regulae 19 provincialis in Ratione studiorum[53]. - R. Non derogat, sed cum potius ampliat. Nam regula § 5 6 7 de iis tantum loquitur, qui cum mediocritate in litteris reliqua talenta supra mediocritatem habent; quae bona vel insignia appellantur; duos illis, tres, quatuorve annos concedit prout in eis bonum aut singulare talentum magis elucet; eorum vero qui mediocribus tantum talentis praediti sunt, rationem nullam habuit. At ordinatio his etiam binos theologiae annos permittit.

[2] Ad 8.m - An omnia penitus affixa, de quibus agit Ratio studiorum, intra scholas ipsas restringantur. - R. Minime restringuntur; sed pro diversis eorum generibus, et pro maiore eorum celebritate, extra scholas proponi aliquando possunt, vel etiam debent iudicio superiorum.

[3] Ad 9.m - Ut duabus infimis scholis quindecim dies concedantur tempore vacationum. - R. Permittitur iudicio P. Provincialis, ut de necessitate accurate consultet, et firmum aliquid statuat, quod deinceps observetur.

Provincia Poloniae

TEXTUS: *Congr. 50*, f. 317*v* (*prius* 201), 330*r* (*prius* 419); postulata cum responsis Patris Generalis.

SUMMARIUM: *1. De mediocritate ingenii scholasticorum. — 2. De studio Controversiarum in Collegio Romano pro Ultramontanis habendo.*

... [1] 12. An qui ut mediocres prosequuntur cursum philosophiae iuxta postremam Ordinationem[54], sint admonendi ad quam usque mensuram illis concedantur studia, sicuti de iis, quibus obtenta id concedebatur, praescribit liber studiorum regula 19 provincialis § 5.

13. An ii qui ut mediocres audiunt philosophiam et theologiam uno aut duobus annis, audire etiam debeant casus conscientiae uno aut duobus annis, quousque idonei sint ad confessiones tuto audiendas, et an expediat absoluto cursu destinare illos casibus, et deinde, si videbitur, theologiae uno aut altero anno, quando id utilius fore videbitur provinciali.

Ad 12.m - De mediocribus qui prosequuntur cursum admonendis vel secus. - R. Qui propter talenta prosequi permittuntur, debent admoneri prout in libro praescriptum est. [253*r*]

Ad 13.m - An mediocres, qui audiunt theologiam uno aut duobus annis, audire etiam debeant casus conscientiae. - R. Omnino debere, quia tale studium theologiae non facit bonos casistas et confessionibus excipiendis idoneos. Caeterum expedit tales prius audire theologiam, et postea casus, quia utilius pergent in scholasticis ab initio, ob recentem memoriam philosophiae, et postea casuum auditorum memoria recentior erit pro confessionibus.

[2] Ad 14 - De studio controversiarum pro Ultramontanis in Collegio Romano ponendo, scribemus ad alios provinciales septentrionales de privata repetitione tantum; nam haec satis videtur, et auditis illorum sententiis, postea statuemus.

---

[52] Ordinatio de interpraetanda mediocritate ingenii scholasticorum data est anno 1600; cuius textum videsis inferius, p. 671 (Appendix - E).

[53] Regulam 19 provincialis Rat. stud. 1599 videas in MP V 359–62.

[54] De hac Ordinatione et reg. 19 provincialis vide supra, adn. 52.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

43

ACTA CONGREGATIONUM PROVINCIALIUM DE STUDIIS
Anno 1606

Provincia Romana

TEXTUS: *Congr. 51*, f. 8*r*–10*v* (*prius* 7–9), 12*r*–19*r* (*prius* 108–11 10–12; postulata cum Patris Generalis responsis.

SUMMARIUM: *1. De ineptis non admittendis ad studia superiora discenda. — 2. Circa hoc ad normam Rationis Studiorum redeundum. — 3. Addatur professor theologiae moralis. — 4. Plures iudices constituendi de actibus promovendorum decernendis.*

... [1] 8. Magnam videmus indulgentiam in quibusdam superioribus in promovendis [13*v*] ad studia maiora etiam ineptos, et longe laxiorem illa quam fecit Pater Noster anno 1600 in congregatione procuratorum[1]; quare congregationi visum est rogandum Patrem Nostrum ut provideat, ne saltem eius limites praetereantur.

Ad 8.m – R. Provinciali serio commendatur quod in libro studiorum circa haec studia et suis regulis praescribitur, et instructione eius anni qui 1600 fuit, explicatur.

[2] 9. Immo vero quia haec ipsa Patris Nostri indulgentia de promovendis ad totam philosophiam iis qui non sunt inepti, et concedendis insuper uno vel duobus annis theologiae, nec Societati videtur nec particularibus expedire, rogat congregatio Patrem Nostrum ut restituat nos in pristinum iuxta illa quae circa hoc in libro studiorum praescripta sunt[2], ut restituit provinciam neapolitanam[3].

Ad 9.m – R. Nihil hac in re in praesentiarum innovandum aut quidquam immutandum esse censuimus cum utrinque eo tempore allatis rationibus et satis superque perpensis visum nobis fuit et patribus procuratoribus eam in Domino moderationem adhibere. [14*v*] ...

[3] 18. Magistri theologiae scholasticae, quaestionum quae in dies crescunt impediti [15*r*] copia, aliquas materias morales cum leviter attingant, plures intactas relinquendo, magna discipulorum iactura, qui post annos 4 theologiae in casibus sunt valde rudes, petit congregatio a Patre Nostro ut tertium magistrum addat, qui eas materias diligenter explanet.

Ad 18 – R. Placet ut tertius theologiae magister quam primum instituatur.

[4] 19. Iudicium de iis qui habituri sunt actus theologicos, a libro studiorum soli praefecto et duobus theologiae magistris demandatur. Optat congregatio ut Pater Noster plures iudices addat.

Ad 19 – R. Nihil hac in re innovandum esse censuimus, sed servanda potius quae praescribuntur in regula 7 praefecti studiorum[4], cum nulla adhuc incommoda simus experti. Si quae tamen erant, proponenda nobis fuissent, ut illis perpensis, quid in Domino magis expediret, statueretur.

Provincia Mediolanensis

TEXTUS: *Congr. 51*, f. 39*r*–40*r* (*prius* 118 119), 68*v* (*prius* 51), 76*v* (*prius* 30); postulata cum responsis Patris Generalis.

SUMMARIUM: *1. Studia humaniora excitanda. — 2. Ratio studiorum in perpetuum stabilienda.*

---

[1] Ordinationem Patris Generalis de ingenio mediocribus, anno 1600 datam videas inferius, Appendix; cf. etiam mon. 42 adn. 1 7 8 49.

[2] Vide reg. 9 § 1–13 provincialis (De examine logicorum) Rat. stud. 1599; in MP V 359–62.

[3] Priorem ordinem sequi hac in re concessit P. Generalis provinciae neapolitanae anno 1603; vide supra, mon. 42 adn. 7 et 8.

[4] Regulam 7 praefecti studiorum superiorum Rat. stud. 1599 vide in MP V 375.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

... [1] Ad 7.m – Ut exquiratur aliqua ratio humaniorum litterarum studia excitandi etc. – R. Provinciali valde commendatur observatio exacta libri de Ratione studiorum. Interim cum patribus expendemus, quid praeterea opus facto sit ... [68*v*] ...

[2] 12. An Ratio studiorum et quae ad opinionem pertinent, mature et cum omnium approbatione recognosci debeant, emendari et in perpetuum stabilienda sit. – R. Ratio studiorum quoad speculativam partem attinet, iam recognita fuit, et in ea editum a congregatione decretum 55 et 72[5]; de practica demandatum est provincialibus, ut provinciarum suarum difficultates inter se conferant, quo statui aliquid possit ad singula accommodatius.

Provincia Lusitaniae

TEXTUS: *Congr. 51*, f. 298*r–v* (*prius* 78); postulatum cum responso Patris Generalis.
SUMMARIUM: *Ut fiat compendium grammaticae Patris Álvares.*

... Ad 8.m – Ut tres aut plures designentur patres humaniorum literarum periti et in docendi munere bene exercitati, qui additamenta Patris Vellesii ad Artem Patris Emanuelis diligenter recognoscant[6]. – R. Ars cum additionibus Patris Vellesii multa doctrina et eruditione plena est; ideo integra pro provectioribus conservari debet. Verum, quoniam plurimis regulis, praeceptis, atque carminibus abundat, ne pueri tantum temporis in eis perdiscendis consumant, P. Provincialis eliget tres patres in humanioribus literis apprime versatos, quique optimum in hac re iudicium ferre possint, et ex eorum sententia fiat compendium quoddam breve, clarum, usuique et ingenio puerorum accommodatum.

Provincia Germaniae Superioris

TEXTUS: *Congr. 51*, f. 187*v* 190*r–v*; postulatum cum responso Patris Generalis.
SUMMARIUM: *Num sententiae S. Thomae sequendae sint etiam si contrariae communiter receptae sint?*

... 11. In regula secunda professoris theologiae scholasticae[7], sicut etiam in canone quintae congregationis[8], iubentur nostri sequi doctrinam S. Thomae. Dubitatur tamen a nonnullis, an non liceat aliquam sententiam communiter hodie receptam (praesertim si eam etiam thomistae quidam sequantur) defendere, licet D. Thomae sententia sit contraria. Ratio dubitandi est, quia ibidem in reg. tertia id dicitur de una et altera opinione magis communi contra S. Thomam. Deinde quia nonnulli ex nostris patribus etiam post dictum canonem quintae [190*v*] congregationis et regulam, libris editis tales opiniones sunt amplexi. Idem quaeritur de opinionibus mere philosophicis, sed communius receptis contra Aristotelem. [187*v*] ... – R. Quod nostri quidam in libris suis a D. Thoma recesserint, nobis non probatur; neque in exemplum trahi debet, quo minus canoni et ordinationi pareatur. Quod vero quaedam opiniones magis hodie communes et receptae D. Thomae adversari dicuntur, cum perpaucas esse arbitremur, a R. V.a indicem mitti cupimus, ut de singulis respondeamus.

---

[5] Decreta 55 et 72 congregationis generalis 5 videsis supra, mon. 39.
[6] De Arte grammatica Patris Álvarez, additamentis Patris Velez locupletata vide supra, mon. 42 adn. 9 et 21.
[7] Regulam secundam professoris theologicae Rat. stud. 1599 videas in MP V 386.
[8] Canonem 9 congregationis generalis V de sequenda S. Thomae doctrina vide in mon. 39.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Provincia Aquitaniae

TEXTUS: *Congr. 51*, f. 247*r–v* (*prius* 132), 252*r* (*prius* 137), 155*v* (*prius* 138); postulatum cum responso.
SUMMARIUM: *Ut liceat in classe rhetorices explanationem praeceptorum et auctorum coniungere.*

... 7. Antiquissimus collegiorum et universitatum Galliae mos habet ut praeceptis rhetoricae iungant explicationem orationis Ciceronis, et frequentius poetarum opera suis auditoribus praelegant. Ab hoc quia difficile possumus, sine gravi studiorum detrimento et externorum offensione, discedere, postulat congregatio concedi rhetoribus nostris, ut deinceps mane praeceptis rhetoricae subiungant explicationem orationis, et a meridie crebrius poetam cum authore graeco suscipiant explanandum, cum experti simus hanc docendi rationem discipulis utiliorem, et praeceptoribus commodiorem esse ... [255*v*] ... – R. Permittimus P. Provinciali, ut si, re cum peritis consultata, utiliorem in provincia futuram hanc praxin iudicarit, eam servari iubeat. Dispensabitur enim hac in re circa Rationem studiorum.

Provincia Franciae

TEXTUS: *Congr. 51*, f. 240*r–v* (*prius* 129); postulata cum responsis Patris Generalis.
SUMMARIUM: *1. Studium philosophiae non facile concedatur scholasticis. — 2. Certus auctor designetur in docendis casibus conscientiae. — 3. Genuina doctrina aristotelica in philosophia docenda revocetur.*

... [1] Ad 11. Ut dispensetur circa reg. 12 rectoris in Ratione studiorum[9], ne cuivis sit facultas ex schola humanitatis ad philosophiam transilire. – R. Dispen-[240*v*]samus; cum enim haec sit quaedam velut indulgentia, non erit alienum a Constitutione, si eius usus ad aliorum morem in Provincia, communemque utilitatem revocetur.

[2] Ad 12. Ut eligatur certus aliquis auctor, quem professores casuum pro textu suis praelegant, ut scholastici S. Thomam. – R. Re alias deliberata, non visum est expedire certum aliquem ita proponi, ut eum sequi necesse sit. Poterit tamen methodi ordinisque causa Summa Toleti[10] assumi, si e re provinciae videbitur.

[3] Ad 13. Ut revocetur in scholas nostras vera Aristotelica philosophia, et lectio accurata Aristotelis; resecenturque inutiles quaestiones quae irrepunt etiam in theologiam. – R. Placet studium congregationis, et rem P. Provinciali iuxta Rationem studiorum magnopere commendamus.

Provincia Lugduniae

TEXTUS: *Congr. 51*, f. 269*r* (*prius* 149); postulatum una cum responso Patris Generalis.
SUMMARIUM: *Petitur cursus philosophiae et summa casuum conscientiae.*

... 3.m – Ut communicetur cursus philosophiae, de quo alias scriptum, et summa casuum conscientiae. – R. Iam editus est Cursus Conimbricensis[11]. Quod si hunc vel Toletum in provincia deligere libet, ut in scholis praelegatur, sicut in aliis quibusdam provinciis fieri caeptum est, integrum erit. Casuum scriptorem, re alias deliberata, non visum est expedire [269*v*] ita certum aliquem proponi ut eum sequi necesse sit. Poterunt tamen professores methodi ordinisque causa vel Toleti Summam[12], vel aliam idoneam sibi proponere, si e re videbitur.

---

[9] Regulam rectoris 12 Rat. stud. 1599 vide in MP V 370.
[10] Franciscus TOLETUS, *Summa casuum conscientiae* ... (Coloniae 1599); cf. SOMMERVOGEL VIII 71.
[11] *Commentarii Collegii Conimbricensis* editi ab anno 1592; cf. SOMMERVOGEL II 1273.
[12] Vide supra, adn. 10.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

44

ACTA CONGREGATIONUM PROVINCIALIUM DE STUDIIS
Anno 1607

Provincia Romana

TEXTUS: *Congr. 52*, f. 7*r*–12*v* (*prius* 188–93), 14*r*–18*r* (*prius* 194–97); postulata una cum responsis Patris Generalis.

SUMMARIUM: *1. Nonnulla circa studia proponuntur. — 2. Petendum a S. Pontifice ut Societas eximatur a censura dominicanorum circa doctrinam. — 3. An certa forma praescribenda circa gradus academicos. — 4. De studio conciliorum ac decretorum.*

... 16. Cum verendum sit ne studia Societatis, quae tanti ad divinam gloriam amplificandam momenti sunt, non parva ex parte languescant [9*v*] et doctorum hominum numerus in dies cum gravi nostrae existimationis et salutis animarum detrimento minuatur, videntur haec de studiorum ratione proponenda:

Primo, ut qui mediocritatem non excedunt, ab ipsa logica mittantur ad casus, sicut praecipitur in libro studiorum[1].

Secundo, ut in theologia duo examina instituantur, unum primo anno, sub finem, unde magis excitentur, et melius fiat de cuiusque progressu iudicium; alterum sub finem tertii, unde etiam magis appareat, quinam ad actus tam minores quam maiores habendos eligi debeant.

Tertio, ut haec electio ad actus maiores et minores non fiat a solis magistris cum praefecto, sed a quinque suffragium ferentibus ad eum prorsus modum, quo de examine metaphysicorum in libro studiorum praescribitur[2].

Quarto, ut in examine, quo iudicium fertur de aptitudine ad professionem quatuor votorum, in quo quatuor conclusiones theologicae et tres philosophicae trimembres poni iubentur[3], statuatur tria illa membra adeo diversa esse debere, ut virtualiter saltem omnes materias, aut ex praecipuis non paucas eius partis philosophiae et theologiae, ad quam conclusiones illae pertinent, am–[10*r*]plectantur.

Quinto, ut qui examinandi sunt ad professionem, non eligant sibi materias, sed eas singulis provincialis, auditis examinatoribus, assignet.

Sexto, ut examinatores tam in studiorum decursu, quam in examine ad professionem, non tantum de ingenio iudicium ferant, sed etiam de doctrina, An scilicet qui examinantur, habeant in praesenti sufficientem doctrinam, an tantum ingenii habere videantur, ut ad eum doctrinae gradum, qui requiritur in Constitutionibus P. V cap. 2 § 2[4] pervenire facile possint.

Septimo, ut magis declaretur quae sit sufficiens doctrina ad professionem quatuor votorum iuxta Constitutiones, quod non videtur satis omnino explicatum in formula de promovendis[5]; atque ut expresse doceatur, an sufficiat quicunque excessus supra mediocritatem.

---

[1] De mediocritate ingenii cf. supra, mon. 43 adn. 1 et 2.

[2] De examine nostrorum metaphysicorum vide regulam 20 praefecti studiorum sup. Rat. stud. 1599; in MP V 376.

[3] Vide ordinationem Patris Generalis de promovendis ad gradum Societatis; in *Institutum S.I.* III 303 § 3.

[4] *Const.* P. V c. 2 § 2 vide in MI *Const.* 165.

[5] Vide *Ordinatio de promovendis* ... P. III – Quae videntur observanda in examine eorum qui de sufficientia litterarum examinantur ... ; in *Institutum S.I.* III 302–03.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Octavo, ut statuat, quaenam doctrina in iure canonico iuxta Constitutiones ad professionem quatuor votorum satis sit.

– R. Ad p. 2, 3 – patet ex Instructione pro studiis promovendis §§ 5, 6[6]; ad 4 – V P. 2 c. 2 § patet ex altera de promovendis ad gradus[7]; ad 8 – Difficile est certi quidquam statuere, in re praesertim non ordinaria Societatis; et cum raro admodum id contingat, satis erit si communis opinio spectetur de personae scientia non vulgari apud homines concepta.

[2] 22. Ut congregatio generalis obnixe petat a Sanctissimo, ut Societas eximatur a censura dominicanorum circa doctrinam. – R. Nullo modo visum est hoc tempore expedire ...

[3] 27. An certa forma magisterii et doctoratus praescribenda, quae ubique, nisi aliae obstent universitatis leges, in Societate teneatur, cum vel nostris vel externis fuerit magisterium et doctoratus conferendus. – R. Considerabitur.

[4] 28. Quandoquidem nostrarum Constitutionum declaratio parte 4 cap. 5 lit. B et Constitutio cap. 12 § prim., et cap. 14 declaratio lit. C[8] conciliorum ac decretorum scientiam nostris commendat, statuat congregatio, qua ratione vacare huic studio nostri debeant. – R. Conciliorum, decretorum et historiae sacrae notitiam maxime in nostris censemus optandam, et aliquid certi volente Deo praescribemus; iam enim diu in hac cogitatione versamur. Interim executioni mandentur quae in libro studiorum in institutione eorum qui theologiam repetunt, §§ 12 et 13 praescribuntur[9].

Provincia Mediolanensis

TEXTUS: *Congr. 52*, f. 36*r*–45*r* (*prius* 204–08); postulata una cum responsis Patris Generalis.

SUMMARIUM: *1. De duplici examine logicorum. — 2. Quantum quisque temporis in quaque scientia ponere debeat. — 3. Studia humaniora efficacius promovenda. — 4. De studio linguae hebraeae. — 5. Liber studiorum approbetur. — 6. Licentia opinandi in philosophia et theologia coercenda.*

... [1] 16. Ut definiatur, quid deinceps de duplici examine logicorum servandum sit: quod reg. 19 provincialis libri studiorum praecipitur, an quod reg. illa statuit, an quod habet Ordinatio manuscripta P.N. Generalis[10]. – R. Serventur praescripta in nostra instructione pro studiis promovendis[11].

[2] 17. Ut rectori statuendum relinquatur, quantum quisque temporis in quaque scientia ponere, et an ad ulteriora progredi debeat. – R. Servetur Ratio studiorum[12].

[3] 18. Ut ineatur modus aliquis efficax in promovendis humanioribus litteris. – R. Servetur nostra instructio pro studiis in sexta congregatione generali confecta[13].

[4] 19. Ut dispenset congregatio generalis in constitutione ut adolescentes nostri rudimenta linguae [hebraeae] etc. addiscant, cum usu compertum sit, nisi aetate tenera imbibantur, provectiore vix posse. – R. Nullo modo expedit, sed servetur constitutio.

---

[6] *Instructio pro studiis promovendis;* vide inferius, in mon. 45.
[7] Vide *Ordinationem* ... et *Instructionem* de promovendis ad gradus; in *Institutum S.I.* III 299–308 et 382–83.
[8] *Const.* P. IV cap. 5 lit. B, cap. 12 § 1, cap. 14 lit C; vide in MP I 217 281 299.
[9] *Institutio eorum qui per biennium privato studio theologiam repetunt;* vide MP V 443–45.
[10] De examine logicorum cf. mon. 43 adn. 49 et 50.
[11] *Instructionem pro studiis promovendis* vide inferius, in mon. 45.
[12] Cf. regulam 19 § 1–13; in MP V 359–62.
[13] *Instructio pro studiis promovendis;* vide inferius, in mon. 45.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

[5] 20. Ut congregatio generalis recognoscat et approbet librum studiorum. – R. Recognitus fuit in quinta generali congregatione in deputatione de libro studiorum recognoscendo[14].

[6] 38. Ut in studiis philosophiae ac theologiae compescatur nimia licentia opinionum, et doctrinae differentes non admittantur; qua in re peccatur etiam a nonnullis eorum qui commentarios ediderunt. – R. Commendatur vehementer provincialibus, rectoribus et praefectis studiorum; quod a nobis graviter provincialibus in eorum discessu iniunctum fuit.

Provincia Neapolitana

TEXTUS: *Congr. 52*, f. 27*r*–32*v* (*prius* 204–08); postulata una cum responsis Patris Generalis.

SUMMARIUM: *1. De vacationibus professorum rhetorices. — 2. De mediocritate ingenii logicorum. — 3. De triennio humaniora docendi. — 4. Nostri melius instruendi in casibus conscientiae.*

... [1] 4. Ut maiore cum alacritate professores rhetoricae ad hanc facultatem animum applicent, et quia praeparatione indigent ad suas lectiones, petitur ut vacationes facultatum superiorum iis restituantur. – R. Servetur hac in re liber de Ratione studiorum[15].

[2] 7. Ut nostri philosophi non permittantur philosophiae cursum absolvere, nisi iudicati fuerint mediocritatem excedere, quemadmodum olim fiebat, et praeter examen, quod nunc fit sub finem logicae, praescribatur aliud sub finem physicae, in quo excludantur qui non sunt ultra mediocritatem. – R. Servetur quae in nova instructione pro studiis[16] praescribuntur, et in ordinatione nostra de quadriennio[17].

[3] 10. Ut congregatio decernat, ne quis, nisi evidens sit invalitudo, superioribus facultatibus vacare possit, qui humaniores litteras triennio non docuerit. – R. Servetur liber studiorum[18].

[4] 11. Quoniam plerique theologi cum ad sacerdotium promoventur, non accedunt valde instructi in casibus conscientiae, petitur ut aliqua lectio casuum illis adiungatur. – R. Serventur praescripta in nova instructione pro lectoribus § 7[19].

Provincia Sicula

TEXTUS: *Congr. 52*, f. 19*r*–25*r* (*prius* 198–202); postulata una cum responsis Patris Generalis.

SUMMARIUM: *1. Professores philosophiae legant textus Aristotelis. — 2. De admissione scholasticorum ad philosophiae studium. — 3. Quidam sacerdotes in rebus casuum conscientiae imperiti sunt. — 4. Remedium proponitur ut qui docent litteras, sint maturiores.*

... [1] 9. Proponitur ut generalis congregatio provideat efficacius ut a nostris doctoribus omnino legatur Aristotelis textus; atque ut nostri scholastici nimio scribendi labore leventur; absolutus aliquis cursus edatur, itemque casuum conscientiae quem potissimum professores in legendo sequantur. – R. Commendatur provinciali ut exacte servanda curet quae in libro studiorum praescribuntur.

---

[14] Vide supra, mon. 39 decr. 8 et 11.

[15] De vacationibus annuis et hebdomadariis professoris rhetoricae vide reg. 37 § 1 et 10 Rat. stud. 1599; in MP V 365.

[16] *Instructio pro studiis promovendis;* quam videsis inferius, in mon. 45.

[17] Vide reg. 19 § 9 provincialis Rat. stud. 1599 (Quadriennium quibus); in MP V 361.

[18] De tempore magisterii vide regulam 28 provincialis Rat. stud. 1599; in MP V. 364.

[19] Cf. decr. 33 § 7 Congr. gen. VII; in *Istitutum S.I.* II 329.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

[2] 10. Per ultimam ordinationem 1600 ad philosophiae studia, unumque aut alterum annum theologiae nostri omnes admittuntur qui prorsus inepti non sunt[20]. Ex quo multa sequuntur incommoda et res indiget aliquo remedio. – R. Stetur moderationi a nobis factae, et si aliqua sequuntur incommoda, quae nos minime videmus, proponatur in particulari.

[3] 11. Intellectum est nonnullos ex nostris confessariis imperitos esse, nec bene instructos in doctrina morum. Modus igitur aliquis formandi idoneos ac peritos confessores a generali congregatione postulatur. – R. Serventur exacte quae praecepta sunt, et provincialis commendet diligenter servari regulas confessariorum[21]. Eligat praeterea examinatores et instituat novum examen pro confessariis ... [24*v*] ...

[4] 14. Qui ad grammaticam et humanitatem docendam exponuntur, nec maturis moribus nec litteris sufficienter instructi sunt. Proponitur, an huic malo cautum esse possit, si nostri post absolutam philosophiam aut theologiam, aut conscientiae casus ad docendum applicarentur. – R. Serventur in libro studiorum praescripta[22], et provincialis videat, quid in particularibus casibus faciendum sit.

Provincia Baetica

TEXTUS: *Congr. 52*, f. 124*r*–26*v* (*prius* 279–81); postulata una cum Patris Generalis responso.
SUMMARIUM: *Singulis nationibus permittatur ut praxin studiorum propriam determinare possint.*

... 24. Ut ratio sive praxis studiorum omnino permittatur singulis nationibus, ut iuxta suos quaeque mores ea statuat, quibus iuvari se in studiis praecipue sentiet. [126*v*] – R. Praxis studiorum omnibus provinciis et nationibus non semel, nec secundo communicata est, moniti provinciales ut siquid occurrerit, quod pro varietate regionum vel mutandum vel dispensandum videretur, nos monerent[23], quod et factum est. Imo etiam cum ad quintam generalem congregationem provinciales cum primariis patribus convenissent, idem factum est, et res diligenter per omnes assistentias examinata, et tunc adhibitae moderationes, quae oportunae visae sunt[24]. Nihilominus siquid adhuc superest, proponant, et petant in nomine Domini.

Provincia Castellana

TEXTUS: *Congr. 52*, f. 135*r*–38*v* (prius 257–60); postulatum una cum Patris Generalis responso.
SUMMARIUM: *Insigniores rhetoricae professores ad gradus professionis 4 votorum promoveantur.*

14. Petit [congregatio] praeterea ut insigniores latinae linguae praeceptores, qui duodecim ad minus annis supremam classem gubernaverint, quatuor votorum professionis capaces sint. – R. Petenda est praxis ex decreto 29 huius sextae congregationis[25].

---

[20] Ordo de moderatione normae in admittendis ad studia superiora datus est a P. Generali anno 1600; textum eius vide inferius, Appendix.
[21] Regulas sacerdotum videsis in *Institutum S.I.* III 14–16.
[22] De docendi munere scholasticorum vide regulas 24–30 provincialis Rat. stud. 1599; in MP V 363–64.
[23] Vide regulam 39 provincialis Rat. stud. 1599, in qua statuitur principium «Varietas pro varietate regionum»; vide MP V 366.
[24] Vide superius, mon. 19–III: «Quae patribus hispanis visa sunt, non posse in tota Hispania servari circa institutionem studiorum».
[25] Decretum 29 (15) congregationis generalis sextae (1608) vide infra, in mon. 45.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Provincia Toletana

TEXTUS: *Congr. 52*, f. 75*r*–78*v* (*prius* 238–41); postulata una cum Patris Generalis responso.
SUMMARIUM: *1. Ut liber studiorum a congregatione auferatur quod nihil sit utilitatis. — 2. In philosophia et theologia tradenda proponatur auctor certus.*

... [1] 11. Ex modo docendi, quem nobis proponit liber de Ratione studiorum, nullam hactenus utilitatem, imo non mediocre dispendium experti sumus tam in literis humanioribus, quam in philosophia, theologia, aliisque facultatibus tradendis. Quare precamur congregationem generalem, ut hunc librum auferat, atque experientiae commodiori, quam longo usu et tempore nationes et provinciae didicerunt, relinquatur ratio, tempus, modus, has omnes facultates tradendi. Ex hoc enim nostro modo magnos fructus collegimus et praeclarissimi viri in omni literarum genere ex nostra provincia prodiere. – R. Librum in omnibus provinciis per tot annos examinatum, universim abrogandum petere, mirum videri potuit; cum praesertim in plerisque omnibus provinciis haec ratio commodissime succedat, praecipue vero in literis humanioribus docendis. Quare satius foret in particulari explicare, quaenam incommoda, et quibus ex rebus orta fuissent, quaeve remedia adhibenda viderentur. Quod cum fiet, respondebimus, optantes ut omnia ad rationem provinciarum quam commodissime et aptissime accommodentur ... [78*r*]

... [2] 26. Placuit etiam a generali congregatione postulare ut in philosophia tradenda pro hac provincia unus auctor proponatur; idemque petit pro omnibus Hispaniae provinciis in theologia proponenda. – R. Nostri qui philosophiam docent, uti poterunt libris, quos edidit cardinalis Toletus super hanc facultatem[26], vel quos P. Antonius Rubeus Societatis nostrae iam impressit vel sub praelo habet[27]; in theologia vero servanda sunt quae decrevit congregatio generalis quinta decreto 55 et 72, de quibus fit mentio in canone 9 praedictae congregationis[28].

Provincia Rhenaniae

TEXTUS: *Congr. 52*, f. 271*r* 272*r* (*prius* 383 384); postulatum una cum Patris Generalis responso.
SUMMARIUM: *Ut latinae linguae peritia in provinciis magis vigeat petunt.*

... 1. An ab generali congregatione petendum, ut latinae linguae peritia certis in provinciis magis vigeat; humaniorum item litterarum exercitatio, Sacrarumque Scripturarum lectio et honos. Nam Societati turpe a quibusdam externis spargi querelas, a se illic inveniri non potuisse, quibus latine confiterentur, et a quibus spiritualia exercitia latina exciperent. Alicubi etiam dicuntur perdifficulter inveniri humaniorum studiorum professores, et soli metaphysici conceptus magni fieri; iacere autem Divinam Scripturam et paene contemni ac despici. Ob experientias vero et causas, quae a variis variae propositae, visa quaestio congregationi generali proponenda ... [272*r*] ... – R. Commendamus plane studium istius congregationis. Cupimusque provincialibus omnibus et latinae linguae usum, et caetera literarum humaniorum studia esse commendatissima, ut ea suis identidem inculcent; quemadmodum in nova Instructione pro studiis praescribitur. Porro de Sacra Scriptura promovenda nihil praescribendum occurrit praeter in Ratione studiorum praescripta, et tamen iterum superiori curare tam perutile studium.

---

[26] Franciscus TOLETUS, *Commentaria ... in universam Aristotelem* (ab 1572); cf. SOMMERVOGEL VIII 65-69.
[27] Antonius RUBIO I. (1548-1615), hispanus, *Commentaria in Aristotelem;* cf. SOMMERVOGEL VII 280-84.
[28] Decreta 55 et 72 nec non can. 9 congregationis generalis V vide supra, in mon. 39.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Provincia Aquitaniae

TEXTUS: *Congr. 52*, f. 250*r*–52*v* (prius 365–67); postulatum una cum Patris Generalis responso.
SUMMARIUM: *Egregii professores humanitatis praemiandi gradu professionis 4 votorum.*

... 4. Quia passim in Societate humanitatis studia videntur iacere, eam forte ob causam quod ratione professionis omnes fere se studiis philosophicis et theologicis applicent, quibus deliniti vix ad alia se referant, videat congregatio generalis, ecquod huic malo adhiberi remedium possit; et an expediat, ut qui diu, multumque in humanioribus [250*v*] literis operam suam Societati navarint, aut navaturi sint, in iisque sint conspicui, eorum in professione haberi ratio debeat, si modo in theologia mediocritatem videntur assequuti[29]. ... [252*r*] – R. Quod ad professionis gradum attinet, prospectum quidem est decreto huius sextae congregationis[30]. Caeterum quia hoc solum remedium vix fore speretur efficax, commendatur serio provincialibus et reliquis superioribus exacta observatio eorum quae libro de Ratione studiorum tam in academiis instituendis[31], quam in aliis obeundis exercitationibus de huiusmodi literis humanioribus sunt accurate praescripta, et in nova instructione pro studiis promovendis[32].

Provincia Franciae

TEXTUS: *Congr. 52*, f. 242*r*–43*r* (*prius* 358–59); postulatum una cum Patris Generalis responso.
SUMMARIUM: *Ut studia humaniorum litterarum foveantur, petunt.*

... 13. Quae de fovendis literis humanioribus in ordine studiorum praescripta sunt etc. – R. Valde placet studium congregationis. In idque ut superiores omnes incumbant, serio illis in nova instructione commendatur[33].

Provincia Poloniae

TEXTUS: *Congr. 52*, f. 302*r*–305*v* (*prius* 398) 307*r* 322*r*–23*r* (*prius* 408); postulata una cum Patris Generalis responsis.
SUMMARIUM: *1. De promovendis ex humanitate et rhetorica ad philosophiam. — 2. Communicentur opiniones quae in theologia liberi sequi possint. — 3. Petitur licentia linguae vulgaris in ludis scenicis. — 4. Brevis tractatus proponitur congregationi de libertate opinandi in theologia docenda.*

... [1] 2. Cum in Polonia maxime attendatur et necessaria sit eruditio in humanioribus literis, et verendum sit ne ob libertatem relictam in libro studiorum transeundi ab humanitate ad philosophiam, non leve detrimentum patiantur haec studia, placuit congregationi petere a R.do Patre Nostro, ne in hac provincia ulli promoveantur ex humanitate ad philosophiam; ex rhetorica autem non nisi saltem post unum annum. – R. De nostris nullam omnino difficultatem esse quin ita faciendum sit, et servandum esse librum studiorum reg. 18 provincialis[34]. Quod vero ad externos attinet, optandum quidem et curandum quoad suaviter fieri possit, agendumque cum parentibus. Caeterum libertatem esse relinquendam iuxta reg. 12 rectoris[35], et occasiones offensae procul habendas.

---

[29] Simile postulatum exhibuit etiam congregatio provinciae Castellanae; vide superius.
[30] Vide decretum 15 congregationis generalis sextae; inferius, in mon. 46.
[31] De academiis instituendis in scholis S.I. vide *Regulae academiae* in MP V 448-49.
[32] *Instructio pro studiis promovendis;* vide in mon. 45.
[33] Vide adnotationem praecedentem.
[34] Regulam 18 provincialis Rat. stud. 1599 vide in MP V 359.
[35] Vide regulam 12 rectoris Rat. stud. 1599 (*Externi ad rhetoricam hortandi*); in MP V 370.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

[2] 3. Petit congregatio ut R.P. Noster communicet huic provinciae illas opiniones, in quibus licite possint nostri professores discedere a D. Thoma; et ferat iudicium, an securum sit sequi illas opiniones, in quibus nostri aliqui patres libris editis post ultimum decretum congregationis generalis et librum studiorum ab eodem D. Thoma discesserunt. – R. Satis declaratum esse in decreto 55 et 72 congregationis quintae[36], uti videre est in regulis professoris theologiae 2 3 4[37]. Illud autem universe dici potest, in rebus certis et non controversis inter thomistas, non esse recedendum a S. Thoma. Quod si dubia sit opinio, et auctores thomistae utrinque sint, licere sequi unicuique quod libet.

[3] 1. Ut liceat intermedia brevia vulgari lingua interponere comaediis vel dialogis latinis. – R. Negatum esse aliis, et non videri expedire.

[4] Non esse in Societate definiendas ullas propositiones neque adigendos nostros ad alicuius certi autoris doctrinam.

Primo – Quia inter magna privilegia ac beneficia, quae Deus Societati fecit, computatum est hactenus, quod in nullius praeceptoris verba iuraverit[38], sed eam Societatis praeceptores (salvis et integris rebus fidei) doctrinam per 50 annos sequuti sunt, quam sine ullo affectu erga ullum auctorem, ex diversorum doctorum monumentis, cum magna eruditione et ingenio tanquam probabiliorem ac verisimiliorem tam in philosophicis quam in theologicis eruerunt. Ob quam causam, universaliter loquendo, multo magis probata atque laudata semper fuit Societatis doctrina, quam cuiusque alterius religionis, quae se alicui certo auctori addixit. Non igitur et rationi consentaneum et aequum, ut Societas debeat se tanto privilegio ac praerogativa privare, cum periculo amittendi bonum doctrinae atque eruditionis nomen, quod hactenus acquisivit. Quod si aliquis dixerit, non multa esse ex D. Thomae, ad quae tenenda nostri obligantur, respondeo: Nullam videri tantam necessitatem, ut et ad ista nostri obligentur; ex altera vero parte tam multa esse, ut praeter magnam molestiam et inutilem temporis amissionem in quam necessario nostri incident, contenciose examinando, utrum haec fuerit mens D. Thomae, nec ne, non possimus etiam vitare thomistarum nomen. Quod certe et plerisque parum gratum est, et Societati minus convenit.

2º – Quia definire, quando necessitas postulat, propositiones dubias, est proprium Pontificis et conciliorum officium. Cum igitur istae propo–[302*v*]sitiones a Pontifice aut a conciliis hactenus definitae non sint, certe non videtur usque adeo decens aut conveniens, ut a Societate vel a quavis alia congregatione definiantur; sed potius tandiu liberae relinquantur, quandiu ab Ecclesia relinquuntur, ut et hac ratione catholicorum ingenia melius exerceantur, et veritates fidei magis ac magis illustrentur, ut tandem, si opus fuerit, ab Ecclesia definiantur. Cum enim iam nec sint neque expectandae sint in Ecclesia novae revelationes, per hanc viam, id est per varias doctorum disputationes ac dubiorum hinc inde discussiones, obscura dilucida fiunt, ac tandem ab Ecclesia, cum necessitas postulat, definiuntur. Quare haec propositionum definitio videtur aliquomodo praecludere viam, quam Ecclesia apertam esse vult ad inveniendas veritates.

3º Quia accidit frequenter in Ecclesia Dei, ut doctrina, quae uno tempore videtur communior ac probabilior, alio tempore explodatur et contraria communiter approbetur, imo et ab Ecclesia definiatur; sicut videre est in nonnullis propositionibus, quas olim Magister Sententiarum tanquam communiores ac probabiliores amplexus est, scriptisque mandavit, quarum contrariae hodie iam sunt ab Ecclesia definitae, et vix non idem accidit S. Thomae

---

[36] Decreta 55 et 72 congregationis generalis quintae vide superius in mon. 39.
[37] Regulas 2 3 4 professoris theologiae videas in MP V 386.
[38] Cf. HORATIUS, *Epistolae* I/1 14.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

circa opinionem de conceptione B. Mariae. Si igitur talia acciderunt circa propositiones a Societate definitas, esset profecto magnum Societatis dedecus, magnaque bonae de Societatis doctrina existimationis iactura ac detrimentum.

4º – Quia est valde durum ex sola octo patrum deputatorum sententia obligare omnes alios doctores Societatis viventes et futuros ad docendum id cuius contrarium putant esse omnino verum. Praesertim cum plerique eorum animadvertant, se esse in doctrina pares illis, imo et nonnulli forte superiores, quia fuerunt praeceptores ipsorum. Sed dices non obligari praeceptores Societatis ex sententia illorum octo patrum, sed ex praescripto obedientiae. – Respondeo quia cum res ista sit speculativa, tota fere [303*r*] obedientia nititur sententiae illorum octo patrum, quibus hoc negocium commisit. Tota enim ratio quamobrem obedientia ita praescripsit, est quia illi octo patres ita definierunt; si enim illi aliter definivissent, aliter etiam obedientia praescripsisset. Quare minores partes in hoc casu videtur habere obedientia.

5º – Quia est valde violentum cogere doctores Societatis ad docendum publice contra propriam mentem id quod omnino putant esse falsum, et cuius contrarium multi illorum forte docuerunt in frequentissimis orbis gymnasiis cum magno omnium applausu et approbatione. Quoniam autem nullum violentum potest esse perpetuum, fiet, ut quantumvis istae propositiones definiantur, nihilo minus tamen successu temporis paulatim negligantur, sicut videmus accidisse quibusdam propositionibus tempore patris Borgiae similiter definitis[39]; aut certe res haec erit perpetuo amaritudinis et perturbationis (quae cum violentia coniunctae esse solent) occasio. Si dicat aliquis, iam dari praeceptoribus Societatis libertatem, ut si non sentiunt, has propositiones esse veras, eas praetermittant, respondeo: Ita quidem esse. Veruntamen ex hoc sequuntur aliqua absurda et inconvenientia magni momenti. Primum quidem quia propter hoc praetermittentur a praeceptoribus Societatis multae quaestiones insignes, quae ab omnibus tractantur, idque cum magno nostrorum discipulorum detrimento et non minori querimonia ac murmuratione. – 2º quia quando aliquis praeceptor praetermittet aliquam huiusmodi quaestionem, omnes discipuli, imo tota universitas (si in universitate docuerit) manifeste animadvertent, illum sentire contrarium eius quod in Societate definitum est. Ex quo et turpis ac ridicula quaedam nota in Societatem redundabit, et discipuli eam proculdubio sententiam eligent, quam animadvertent a suo praeceptore teneri. [303*v*] Atque ita ex hac propositionum definitione, neque unitas in doctrina sequetur, neque periculum fidei, si aliquod est, vitabitur, sicque nulla ex parte finis intentus obtinebitur.

6º – Quia sola ipsa diversitas, quam hactenus experientia docuit circa hanc propositionum definitionem, sufficiens argumentum esse deberet ad persuadendum, non expedire, ut ullae propositiones definiantur. Experti enim sumus, quod tempore Patris Borgiae illi doctores, quibus negocium hoc commissum fuit, senserunt omnino expedire ad uniformitatem doctrinae conservandam, et ad fidem catholicam defendendam, ut illae propositiones, quas illi definierunt[39], a tota Societate tenerentur. Rursus ante 7 annos alii patres deputati nonnullas ex illis propositionibus exploserunt, et contrarias definierunt, iudicantes, istas esse omnino tenendas et non illas. Ac denique hoc tempore, vel iidem deputati, vel alii ex propositionibus ultimo definitis aliquas expunxerunt ac liberas relinquerunt[40]. Neque est

---

[39] *Decretum de opinionibus in philosophia et theologia tenendis* (1565); vide in MP III 382-85.

[40] *De opinionum delectu in theologica facultate* (Rat. stud. 1586); *Catalogus liberarum propositionum* (Rat. stud. 1592); *Catalogus aliquot quaestionum ex Summa S. Thomae* (Rat. stud. 1599); vide in MP V 6-13 317-26 et 389-94. Verba huius paragraphi «ante septem annos» et «denique hoc anno» recte intelligi non possunt, nisi scripta fuisse anno 1593 supponatur; nam eo anno in congregatione generali quinta statuta est ea

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

dubium, quin si alii diversi ad idem praestandum deputarentur, multas adhuc ex ultimo definitas reiicerent, et contrarias forte definirent. Ex quo manifeste colligitur, cum huiusmodi propositionum definitione, nunquam vel omnibus, vel maiori nostrorum parti fieri posse satis. Ut igitur omnes pares sint, dignum et iustum est, ut vel omnes, vel maior Societatis pars consentiant (in casu quo propositiones aliquae definiendae viderentur), vel potius nullae propositiones definiantur. Quod esset multo consultius.

7° – Quia nullae aliae religiones (excepta Dominicanorum) astrinxerunt se ad certas aliquas propositiones. Et certe multo minus hoc Societati convenit, cui Constitutiones et canones integram reliquerunt libertatem; ne impedirent doctrinae et eruditionis supellectilem, quam ex variis autoribus comparare poterant, sicut re ipsa comparavit. Qui enim astringunt se alicui certo autori, vix aliud sciunt, quam quod ille auctor scripsit. Quia non possunt applicare animum ad alios autores legendos. [304*r*]

8° – Quia potissimum fundamentum propter quod certae aliquae propositiones definiuntur, et ad aliquem certum autorem adigimur, est propter doctrinae uniformitatem, quam Constitutiones in aliquot locis commendant et desiderant[41]. Ad quod respondeo, in primis cum isto modo vix quidquam hac in parte obtineri posse, ut satis experientia hactenus docuit, et supra monstratum est. Deinde si aliquid obtineri posset, rationes tamen et inconvenientia in contrarium multo plus ponderant, et ostendunt, non esse hunc modum quem Constitutiones desiderant ad doctrinae uniformitatem comparandam et conservandam. Quare alius modus aptior a patribus Deo adiuvante poterit excogitari. Interim nullus alius melior, magisque Societati conveniens occurrit, quam ut id partim per aliquas regulas generales, partim per vigilantiam ac diligentiam superiorum et praefecti studiorum, quantum fieri poterit, diligenter curetur. Habendo semper prae oculis id quod dicitur in Constit. P. 3 cap. 1 § 18 declar. lit. O[42].

45

ACTA CONGREGATIONIS GENERALIS SEXTAE DE STUDIIS[1]

Anno 1608

TEXTUS: I 1. *Congr. 1*, f. 134*r*–59*v* (*prius* 249–300); originale. – 2. *Congr. 8*, f. 285*r*–344*r*; exemplum coaevum. – 3. *Congr. 14*, f. 68*r*–95*v*; exemplum coaevum. – 4. *Congr. 15*, f. 33*r*–47*r* (*prius* 65–91); exemplum coaevum.

EDITIO: *Institutum S.I.* II 294 (decr. 15) et III 383–84 (Instructio ...); PACHTLER II 84 (decr. 15) et III 9-12 (Instructio ...).

SUMMARIUM: *1. Studium humaniorum litterarum commendatur. — 2. Instructio ad studia humaniora promovenda.*

... [1] 15 (ms. 29) – Quia litterarum humaniorum tanta est necessitas, tantaque ad divinum obsequium et proximorum commodum utilitas, quapropter magni semper in Societa-

---

solutio, quam auctores nostri scripti proponunt in § 8; id est, sepositis catalogis definitarum et liberarum propositionum, conscribantur nonnullae regula hac de re; cetera vero superiorum vigilantiae committatur. Attamen, si scriptum fuerit anno 1593, non intelligitur, cur inveniatur documentum nostrum inter acta congregationis provinciae Poloniae, anno 1607 celebratae.

[41] Vide *Const.* P. III c. 1 § 18; in MI *Const.* III 86.

[42] Vide *ibidem*.

[1] Causa convocandae congregationis generalis sextae brevissime declaratur in introductione decretorum: «Ex sententia patrum procuratorum in sua congregatione haec generalis congregatio indicta est a P. Claudio, et intra 21 februarii et 29 martii anni 1608 expedita»; vide *Institutum S.I.* II 289; cf. etiam JUVENCIUS, *Historia* ... P. V lib. XI § x pag. 32–33; ASTRAIN, *Historia* ... III 660–78.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

te factae sunt, ad earum studia, quae alicubi languere videntur, magis ac magis promovenda, quod summopere ab omnibus provinciis expetitur; censuit congregatio, ut, quemadmodum propositum fuerat[2], cum nostris qui mediocrem rerum theologicarum cognitionem habuerint, quae sufficere ad infidelium et haereticorum conversionem possit, quique insignes alioqui in litteris humanioribus fuerint, et plures annos in iisdem docendis cum laude strenue laboraverint, si caetera non desint, quae in Constitutionibus requiruntur, dispensari possit, ut ad professionem quatuor votorum promoveantur, R.P.N. Generalis iudicio, iuxta Contitutiones.

Quodsi praedictam rerum theologicarum cognitionem eos non habere contigerit, et nihilominus caetera, quae dicta sunt, adfuerint, dispensari cum illis poterit, ut ad trium votorum professionem promoveantur. Atque idem fieri posse intelligatur cum nostris, qui, apud Indos utiliter laborantes, eorum linguis cum fructu addiscendis operam dederunt[3]; dummodo dici intelligatur, ita in hac tota re dispensari posse iudicio R.P.N. Generalis, ut non communiter tamen ac facile cum omnibus usurpetur.

[2] – Instructio ad studia promovenda[4].

Etsi alias saepe diversis ex causis litterarum humaniorum studium valde commendavimus[5], cum minime obscurum sit, quantopere Dominus Deus noster vel ab ipso exordio Societatis nostrae animarum auxilium, praesertim adolescentium, hac ratione promoverit; nunc tamen, quando nova se offert occasio, ex variis Instructionibus, inter caeteras hanc unam pro studiis, confectam in Deputatione de hac re habita in sexta generali congregatione[6], ad provincias mittendi nullo modo praetereundum visum est (ob varias querelas a patribus compluribus habitas, quarum nos quoque nonnullas multo ante inaudiveramus, huiusmodi litteras non solum non florere, ut antea, in Societate, sed alicubi etiam languere apud nostros)[7], quin iterum maioremque in modum perhortaremur superiores, in primis provinciales, ut omni studio excitare atque accendere connitantur harum litterarum studium, non solum in nostris, verum etiam in externis. Quandoquidem certum est huiusmodi defectum oriri, non tam ex perexiguo numero eorum, qui possint, quam qui velint se illis addicere; ac perlevi etiam superiorum propensione et industria in illis, ut oportet, fovendis promovendisque.

1. Quam ob rem magnopere optamus, ut provinciales omnes non solum servanda curent diligenter quae hac in parte in libro studiorum praescripta sunt, regulis praesertim suis 18 22 24 26 29 38, atque in 8 9 10 11 et 20 rectoris[8], sed re ipsa iidem ostendant sibi cordi esse haec studia plurimique eos facere, qui ea non vulgariter callent, ut eorum quasi patrocinio magis inflamantur, excitenturque alii ad eadem alacriter amplectenda.

2. Ut in hoc quasi primo congressu provinciales cum suis consultoribus, advocatis iis qui diu multumque in hac palaestra versati fuerint, serio ac sedulo agant de causis deque auxilio ferendo; et sicubi forte minime remedio opus fuerit, adnitendum illis erit, ut magis ac magis promoveantur; curentque, ut, post exactam executionem eorum quae in libro stu-

---

[2] Vide postulatum a provinciis Castellana et Aquitaniae anno 1607 factum, supra, in mon. 44.

[3] Vide decretum 67 congr. gen. V (1593), quo linguarum indicarum peritia maxime commendatur; in *Institutum S.I.* II 285.

[4] Vicissitudines historiae huius scripti bene enucleantur ex ipso documento.

[5] Vide cap.: *De studiis humanitatis* ... in Rat. stud. 1586; MP V 111–13.

[6] Instructiones varias a deputatis patribus sextae congregationis conscriptas videas in *Institutum S.I.* III 368–87; earum duodecima est: *Ad studia promovenda* (p. 383–84).

[7] In codice *Hist. Soc. 137 – Detrimenta missa Romam 1606 ex omnibus provinciis* sat multae inveniuntur querelae complurium patrum ob neglecta studia humaniorum litterarum.

[8] Quas provincialis ac rectoris regulas videsis in Rat. stud. 1599; in MP V 359–66 et 370–71.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

diorum praecribuntur, si quid amplius occurrerit, quod non parum profuturum sperent, tum ad stili comparationem, tum ad auctores exacte et cum fructu legendos, periculum faciant et ad nos mittant exemplum; quemadmodum provincialibus faciendum erit, cum singillatim, quid hac re praestiterint, admonendi erimus[9].

3. Caeterum ad haec studia promovenda satis erit praesidii, si non solum eos in Societatem admittant, quoad eius fieri poterit, qui probe ab illis instructi paratique sint; verum etiam, si pro viribus studebunt non vulgares ingenio et ad caetera parum aptos ad haec studia addicere, sed eos qui praeter vim ingenii, aliarum scientiarum praesidia ac lucem habuerint. Quo fiet, ut et haec studia in pretio apud alios haberi incipiant, et quam plurimi his in litteris hoc nomine nobiliores fiant, in quibus difficilius fortasse fuerit vel unum quempiam invenire, quam non paucos in aliis scientiis, experientia hoc ipsum in dies edocente.

4. Quandoquidem B.P.N. Ignatius inter caetera ad studia promovenda hoc unum tamquam praecipuum, iis praesertim, qui humanioribus vacant, latini sermonis usurpationem esse voluerit[10], serio superiores incumbere oportebit in exactam regulae communis observationem, in 8 rectoris libri studiorum explicatam; in qua cum dicitur «dies vacationum», non generales studiorum feriae intelligendae sunt, sed hebdomadariae tantum, eorumque dierum spatium, quibus commorabuntur in villis.

5. Etsi, cum sive totius theologiae sive partis alicuius theses defendendae sunt, satis superque videantur esse magistrorum ac praefecti studiorum iudicia, quibus discipulorum doctrina perspecta esse debebit, tamen, si iustas ob causas provinciali videtur esse alius adiungendus, idque commode fieri possit, permittimus eius arbitrio; dummodo is sit, qui et iudicium de doctrina tuto ferre possit, et eos, de quibus iudicandum est, probe noverit.

6. Curandum insuper est, ut theologi et casistae scholastici in casibus conscientiae maxime instructi sint[11], cum minime obscurum sit, quam res pernecessaria sit operariis Societatis. In quam quidem rem vehementer cupimus a superioribus diligenter incumbi, ut fructus re ipsa constet, ratione ad eum consequendum ab ipsis excogitata; quamvis abunde satis nobis prospectum videatur, si hebdomadaria casuum collatio in primariis collegiis, iuxta regulam provincialis in libro studiorum[12], diligenter habeatur.

---

[9] Vide ea quae a patribus provinciae Lithuaniae proposita sunt ad studia humaniora promovenda iuxta § 2 huius Instructionis; inferius.

[10] Vide *Const.* P. IV c. 6 § 13; in MP I 247.

[11] Vide postulatum congregationis provinciae neapolitanae (1607) ut scholastici ad sacerdotium promovendi melius instruantur ad casus conscientiae dirimendos; supra, mon. 44.

[12] Vide regulam 14 provincialis in Rat. stud. 1599; MP V 359.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

APPENDICES

I

OBSERVANDA CIRCA LITERAS HUMANIORES IN PROVINCIA POLONIAE

Anno 1609

TEXTUS: Romae, ARSI *Stud. 3*, f. 509*r*-10*v*, originale. In fol. 510*v* adnotatio: «Observanda a nostris in Provincia Poloniae circa humaniora suscitanda».

Observanda a nostris circa literas humaniores excitandas et fovendas, ex consultatis 1609 in maio[1]

A rectoribus

1. Rectores ac praefecti affectos se ad haec studia humaniora ostendant, et regulas scholarum, tum proprias, tum praefecti, et magistrorum cognoscant, et observent, ac observari curent, nec non et consuetudines, monita et ordinationes. Scholas ipsi aliquando invisant, magistrorumque honorem tueantur; ac labores eorum magni faciant, non secus ac aliorum, qui altiora studia profitentur. Nec permittant nostros alios etiam patres graviores ea quae magistri scribunt vel faciunt, carpere et contemnere.

2. Item magistros benignius tractent, et quando duo vel tres dies festi occurrunt, una cum praefecto illos ad praedium aliquando mittant, ut extraordinariis recreationibus defatigati reficiantur, et alacriores ad docendum redeant.

3. Praeterea in libris necessariis coemendis sint faciles, nec iubeant contentos esse magistros, etiam tres inferiorum scholarum, solo Calepino[2], Grammatica, Epistolis Ciceronis et huiusmodi, sed aliquot etiam authores eruditionis comparandae gratia, saltem in communi pro illis ponant, quales sunt Antiquitatum aliqui scriptores, historici universales, libri exemplorum, similitudinum, apopthegmatum, adagiorum, item Plutarchus, Seneca philosophus, Polyanthea, libri phrasium, solutae et vinctae orationis, et huiusmodi ad copiam et elegantiam latini sermonis comparandam. Sic enim et ipsi cum dignitate et alacritate docebunt, et brevi ad altiorem scholam se idoneos reddent, et modum praescriptum servare sine excusatione poterunt et cogentur.

4. In publicis concertationibus aliquibus munusculis animos discipulorum excitari interdum curent. Magistris itidem rosaria, imagines etc. ad hunc ipsum finem ne desint, provideant.

5. Curent ne propter philosophiae cursum scholae humaniores auditoribus exhauriantur.

6. Declamationes solennes non sunt astringendae ad diem profestum et semihoram, quod in quibusdam collegiis accidit.

7. Providendum ne in affixionibus carminum, poematum et aliorum eiusmodi, multi abusus committantur, dum magistri se et discipulos nimiis picturis, operosis auro et argento descriptionibus diu multumque occupant, ordinaria alia magna cum studiorum iactura omittentes.

---

[1] Provinciae Poloniae et Lithuaniae, accepta de humanioribus studiis *Instructione*, anno 1608 a deputatis congregationis generalis sextae conscripta, consultationes de iisdem (iuxta 2 § huius) instituerunt et scripta *Observanda* ... et *Proposta* ... inscripta Romam miserunt.

[2] Ambrosius Calepinus (1436–1510), italus, lexicographus; cf. MP II 554 adn. 42 et passim.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

8. Correctores nostri magistri non constituant sibi ex discipulis, sed ipsi per se reos castigent; nam multa incommoda et pericula tam correctoribus quam magistris ipsis obtingere possunt.

9. Observanda a praefecto et a magistris apud se habeat, et observari ab eis curet.

A praefectis

1. Dent operam praefecti ut bene affectos ad studia haec et omnes alii et magistri potissimum ac discipuli agnoscant, regulas tam suas quam magistrorum singulorum et communes diligenter legant, et in tota Ratione studiorum sint bene versati, ut rectene an secus magistri doceant, deprehendant. Scholas quam frequentissime lustrent, ut quid in eis agatur, penitissime cognoscant; videantque ut suae scholae scopum et limites magister quisque agnoscat, et se iis contineat; et caveant, ne in una tantum aliqua re discipulorum profectum, aliis neglectis, magistri ponant.

2. Ineptos et nostrae disciplinae nondum capaces, ad scholas non admittat, iuxta reg. 11 sui officii[3]. Nec promotiones discipulorum ex scholis tribus inferioribus, etiam extraordinarias (nisi praemisso accurato examine ut reg. 13 sui officii monet) faciet[4]. [509*v*]

3. Ne facile parentibus studiosorum cedat, ut a graecis et a carmine eximantur; item paedagogis, cum ob suum commodum urgent et molesti sunt, ut illorum pueri cito ad alias scholas promoveantur; eatque obviam intempestivis et crebris amicorum aut parentum visitationibus; et ne eos citius amoveri a studiis patiantur, quam proficiant; nec sibi facile persuaderi sinat, ut ad vacationes domum ante tempus, nempe simul cum philosophis, proficiscantur.

4. Cum magistris saepius conferat, eosque iuvet in authoribus explicandis et thematibus dandis instruat; examinet, an magistri omnibus compositiones emendent, et quomodo; an aliqui praetereantur; quam cito rhetor et humanista dent declamaturis scripta emendata ediscenda. Et an, ac quomodo, et quamdiu in actione eosdem exerceant, et an ob declamationum, affixionum, descriptionum, dialogorum apparatum ab ordinariis occupationibus cum detrimento profectus ipsorum, illos excipiant.

5. Curet et invigilet ut discipuli sua non, magistrorum et aliorum declament et affigant; itemque ut lectiones non obiter et leviter, extemporaneo impetu percurrant; sed ut meditato et laboriose domi praeparatas eas auditor prudens, si adsit, agnoscere possit; gradum tamen propriae scholae, ut regulae iubent, servando.

6. Videat, ut materiae scriptionum dentur breves, faciles, aptae et utiles, vel ad profectum literarium, vel ad vitam et mores; et eruditione aliqua pro captu discipulorum respergantur, formaque earum sit varia, non semper epistola ad patrem vel filium, vel familiarem, sed aliquando narratio, fictio, fabula, dialogus, descriptio etc.

7. Curet ut magistri rhetorices, humanitatis, syntaxeos non multa dictent; detque operam, ut puritas et elegantia linguae latinae efflorescat, barbarismi, soloecismi et polonismi praesertim saepe notentur et reprehendantur.

8. Invigilet ut in tribus inferioribus scholis statim initio polonica orthographia doceatur, characteres graeci et latini pulchre pingantur; pronunciatio latina elegans, iuxta orthoëpiae praecepta doceatur. Accentus etiam pro captu cuiusque scholae observetur.

9. Inspiciat ne magistri alienis a sua professione studiis se dedant, ut sunt repetitio philosophiae vel mathematicae, descriptio theologiae, casuum, concionum, musices. Item occupationes aliquae exteriores, alienae et nimiae, ut pictura et alia huiusmodi.

---

[3] Regulam 11 praefecti studiorum inf. Rat. stud. 1599 vide in MP V 405.
[4] Vide *ibidem* p. 406.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

10. Non patiatur ullo modo stylum Lipsianum[5], Cicerone neglecto, in nostras scholas induci.

11. Inquirat saepe diligenter, quomodo paedagogi pueros sibi commissos instituant; quomodo ipsi studeant, quomodo vivant, num scandala aliqua praebeant.

12. Sit circumspectus, et magistrorum honori consulat, de doctrina illorum et moribus aliorum, non per syndicos, sed per seipsum inquirendo, iuxta regulam 4 sui officii[6], diligentiorum praeceptorum industriam, conatum, doctrinam superioribus testetur et bonum de illis iudicium det. Quo fiet, ut multum animi ad scholasticos labores prompte ferendos magistris accedat.

13. Declamationes solennes non sunt astringendae ad diem profestum et semihoram, ut in quibusdam collegiis accidit. Providendumque ut munuscula aliqua magistri habeant, qualia sunt: rosaria, imagines, libelli pii etc. ad excitandos interdum discipulorum animos in publicis concertationibus.

14. Quando rhetor dialecticam legit, expedire videtur omnino ut discipuli eius quotidie styli exercitationem afferant. Intermissio enim duorum mensium et tertii vacationum maximum in oratorio profectu damnum faceret. Accedit quod ea res propter declamationes cum humanistis quot hebdomadis alternandas necessaria sit. Quare nec a declamationibus hebdomadariis et menstruis rhetor tempore dialecticae videtur liberandus.

15. Providendum ne in affixionibus carminum, poematum et aliorum eiusmodi multi abusus committantur, dum magistri se et discipulos nimiis picturis et operosis auro et argento descriptionibus diu multumque occupant, ordinaria alia, magna cum studiorum iactura, omittentes.

16. In tribus inferioribus scholis in electione magistratuum non debent dialogi poetici exhiberi, sed compositiones suas accuratius a magistro emendatas et ad hoc negotium accommodatas recitent, vel lectionem aliquam, quantum limites suae scholae patiuntur, accurate praeparatam repetant, vel concertent, vel denique Progymnasma aliquod Pontani[7], non ita longum vel a magistro compositum, et ab ipsis in linguam latinam ex vernacula per partes versum recitent.

A magistris

1. Magistri suas regulas frequenter legant et in eis sint bene versati, easque diligenter observent, ac modum in sua quisque schola docendi in suis regulis descriptum, perfecte sciant, suarumque scholarum scopum proprium ac limites agnoscant; et ne in una tantum aliqua re, ut oratione soluta tantum vel ligata tantum, aliis neglectis, discipulorum profectum ponant.

2. Cum praefecto saepius conferant de rebus ad maiorem tam suum quam discipulorum profectum pertinentibus. Compositiones suorum discipulorum diligenter, et quidem omnium, emendent, curentque omnino ut discipuli sua non magistrorum vel aliena declament et affigant; et declamaturis scripta emendata ediscenda cito tradant, eosque in actione bene exerceant, nec ob declamationes vel dialogos conscribendos vel ediscendos ab ordi-

---

[5] Justus Lipsius (1547–1606), belga, scriptor; de eius libris ad usum scholarum concinnatis vide *Ouvr. pédag.* ... p. 398.

[6] Vide MP V 403.

[7] De *Progymnasmatibus* Ioannis Pontani S.I. cf. eius scriptum: «Oeconomia dialogicae scriptionis»; in MP VI 473–79.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

nariis occupationibus illos excipiant, nisi aequivalentibus extraordinariis occupationibus ordinariae compensentur: ut scriptione dialogi, aut declamationis extraordinariae, scriptio styli communis seu ordinaria; exercitatione memoriae circa dialogum vel declamationem, pensum aliquod ordinarium correspondens.

3. Materias scriptionum breves, faciles, aptas et utiles vel ad profectum literarium vel ad vitam et mores dent; et eas eruditione aliqua pro captu discipulorum respergant; forma quoque earundem sit varia, non semper epistola ad patrem vel filium vel familiarem, sed aliquando narratio, fictio, fabula, dialogus, descriptio etc. Nulloque modo stylum Lipsianum[8], Ciceronis neglecto, in scholas inducant.

4. Magistri rhetorices, humanitatis, syntaxeos non multa dictent; curentque sedulo ut puritas et elegantia latini sermonis efflorescat; barbarismos, soloecismos et polonismos praesertim in discipulis notent ac reprehendant.

5. Magistri, praesertim trium inferiorum scholarum, statim orthographia initio doceant; videantque ut characteres graeci et latini pulchre pingantur. Pronunciationem etiam latinam elegantem, iuxta Orthoëpiae praecepta doceant; accentum quoque pro captu cuiusque scholae observari curent. Quorum pleraque in praefatione Alvari[9], recens editi, illis inculcantur.

6. Ne se alienis a sua professione studiis dedant, qualis est repetitio philosophiae vel mathematicae, descriptio theologiae, casuum, concionum, musices. Item occupationes aliquae exteriores alienae et nimiae, ut picturae et huiusmodi.

7. In tribus inferioribus scholis in electione magistratuum non debent dialogi poetici exhiberi, sed compositiones suas accuratius a magistris emendatas, ad hoc negotium accommodatas recitent, vel lectionem aliquam, quantum limites suae scholae patiuntur, accurate praeparatam repetant, vel concertent, vel denique Progymnasma Pontani[10] aliquod, non ita longum, vel a magistro compositum et ab ipsis in linguam latinam ex vernacula per partes versum, recitent.

8. Observent reg. 32 communem[11] de exercitatione vocis et gestuum discipulorum ad pronuntiationem idoneam comparandam, dentque operam, ut vitia linguae naturalia vel consuetudinis vitiosae in discipulis corrigant, qualis est communiter praecipitatio sermonis inter recitandum, ob quam vix intelligantur quid dicant; et haesitatio cum repetitione dictionis, vel syllabae ultimae aut vocalis e et e ingeminatio et cantillatio. Item regulam 49 de sumptibus pro schola non faciendis a discipulis[12], etiam pro incitamentis in electione magistratuum.

9. Correctores nostri magistri non constituant sibi ex discipulis; sed ipsi per se reos castigent; nam multa incommoda et pericula tam correctoribus, quam magistris ipsis inde obtingere possunt.

---

[8] Vide supra, § 10 «A praefectis».
[9] Cf. SOMMERVOGEL I 227.
[10] Vide supra, adn. 7.
[11] Regulam 32 comm. prof. class. inf. Rat. stud. 1599 vide in MP V 421.
[12] Vide *ibidem* p. 423.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

APPENDIX – II

PROPOSITA PROVINCIAE LITHUANIAE DE STUDIIS HUMANIORIBUS PROMOVENDIS

Anno 1609

TEXTUS: *Congr. 52*, f. 309*r-v*, 312*r*-13*r* et 319*r-v*; originale.

Proposita a provincia Lithuaniae circa studia humaniora in provincia promovenda anno 1609 in novembri

Interfuerunt congregationi seu consultationi de studiis humanioribus habitae in collegio vilnensis sequentes patres:

Consultores provinciae: P. Paulus Boxa provincialis[1], P. Michael Becanus rector domus probationis[2], P. Stanislaus Wlossek rector collegii vilnensis[3], P. Sebastianus Roman socius provincialis[4], P. Simon Gos professor scholasticae[5].

Rectores: P. Adamus Iacobi rector collegii polocensis[6], P. Nicolaus Statfeldius rector collegii vilnensis[7], P. Matthias Galmin rector collegii nesvisiensis[8].

Versati in humanioribus et qui legerunt rhetoricam et humanitatem: P. Valentinus Fabricius[9], P. Laurentius Bartilius[10], P. Andreas Nakel[11], P. Georgius Rava[12].

Habitae sunt etiam sententiae in scriptis absentium professorum et versatorum in humanioribus: P. Georgii Blauhut[13], P. Andreae Bruchman[14], P. Ioannis Alandi[15].

1° – Ne rhetores et humanistae admittantur ad philosophiam audiendam absque praemisso examine suae scholae; alioquin spe futurae immunitatis negligenter studebunt; professores etiam philosophiae qui magno numero gaudere solent et qualescunque ad se trahunt, facilius conquiescent. Praeterea scholae rhetorices et humanitatis non ita evacuabuntur; haec enim praecipua causa est, cur pauci in humanioribus proficiunt, quod vix primis labris humaniora attingant.

2° – Ut sit lector historiae separatus in omnibus collegiis, in quibus philosophia legitur, qui alternis cum aeticis et polyticis legat. Senatores enim regni et nobilitas desiderant ut illorum filii in his proficiant propter eruditionem quae ad consilia et res gerendas illorum iudicio est necessaria. [309*v*]

---

[1] Paulus Boxa S.I. (1553c–1627), ruthenus; annis 1608–1615 fuit praepositus provinciae Lithuaniae; cf. *Pol. 7*, f. 355*r*; FEJÉR I/1 32; *Synopsis hist. S.I.* 684.
[2] Michael Becanus S.I. (–1622) Fj I/1 18.
[3] Stanislaus Wloszek S.I. (1554c–1621), subsylvanus; cf. *Pol. 7*, f. 318*v*; Fj I/1276.
[4] Sebastianus Roman S.I. (1569c–1629), *Pol. 7*, f. 335*r*; Fj I/1 214.
[5] Simon Gos S.I. (1572c–1616), masovita; *Pol. 7*, f. 339*v*; Fj I/1 109.
[6] Adamus Iacobi S.I. (1563c–1626), lithuanus; *Pol. 7*, f. 323*v*; Fj I/1 125.
[7] Nicolaus Stadfeldius S.I. (1571c–1612), germanus; *Pol. 7*, f. 340*r*; Fj I/1240.
[8] Matthias Galmin S.I. (1559c–1610), samogita; *Pol. 7*, f. 326*v*; Fj I/1 100.
[9] Valentinus Fabricius S.I. (1561c–1626), ruthenus; *Pol. 7*, 331*v*; Fj I/1 86.
[10] Laurentius Bartilius S.I. (1568c– 1635), minor polonus; *Pol. 7*, f. 341*v*; Fj I/1 16.
[11] Andreas Nakiel S.I. (1574c–1628), prutenus; *Pol. 7*, f. 324*r*; Fj I/1 175.
[12] Georgius Rawa S.I. (1559c–1620), lithuanus; *Pol. 7*, f. 324*r*; Fj I/1 206.
[13] Georgius Blauhut S.I. (1574c–1612), prutenus; *Pol. 7*, f. 342*v*; Fj I/1 27.
[14] Andreas Bruchman S.I. (1577c), prutenus; *Pol. 7*, f. 332*v*.
[15] Ioannes Alandus S.I. (1559c–1613), roxolanus; *Pol. 7*, f. 343*r*; Fj I/1 3.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

3º – Ut qui casibus conscientiae dant operam, audiant simul aliquas lectiones in humanioribus prout rectori et praefecto videbitur. Communiter enim statim atque adolescunt, etiam ex prima grammaticae statim ad casus se conferunt, ut tanto citius finiant studia et promoveantur ad sacerdotium; duasque solas lectiones in die audientes reliquum tempus in otio terunt, ideoque rudissimi in lingua latina evadunt, scholasque nostras infamant.

4º – Ut studiosi in tribus inferioribus scholis assuescant prius componere suo marte epistolas polonicas, deinde latinas. Lithuani enim cum non ita exacte loquantur et pronuncient polonice atque nati poloni, valde necessarium est ut etiam polonice discant scribere et loqui, praesertim cum et parentes etiam ipsi non nisi polonica passim in communi sermone utantur.

5º – Cum inferiores praeceptores non multum communiter domi parando se ad lectiones laborent, petitur ut cogantur ad corrigendas compositiones puerorum etiam domi, consultis aliquando libris et peritioribus magistris; alioquin in schola tantum corrigendo et paucas et non meditato, neque adeo recte corrigunt, praesertim cum communiter sint iuvenes praeceptores et inexperti.

6º – Petitur ut in humanitate primo semestri semel tantum in hebdomada dictetur argumentum vulgari sermone in latinum vertendum, quia vertere ex vulgari satis bene ex tribus inferioribus didicerunt. Reliquis diebus hebdomadae proprio marte componant.

7º – Ut in scholis inferioribus cum epistolis Ciceronis liceat alternis saltem aliquid aliud praelegere, qualia sunt Catonis Disticha, Pontani Progymnasmata[16], Sententiae ex Cicerone, Terentio et aliis veteribus collectae. Epistolae enim Ciceronis ieiunae sunt et ubique fere sui similes.

8º – Regula 20 communis inferiorum scholarum[17] aegre potest servari, quae exigit binas compositiones solutam et ligatam a studiosis rhetorices et humanitatis die Veneris et Lunae; id enim propter continuas occupationes studiosorum diebus dominicis et festis, in concionibus, sacris cantatis, vesperis, congregationibus, non potest fieri, nec servatur; praesertim cum etiam praeceptores illis diebus adsint discipulis in templo, congregationibus etc. Petitur ergo ut solum carmen absque soluta exigantur in humanitate bis per hebdomadam. In rhetorica vero semel ut minimum. Caeteris vero diebus sola oratio soluta detur.

Ad ea quae sunt a provincia Lituaniae proposita de studiis humanitatis

Ad 2 – Ut sit lector historiae etc. – Non videtur haec praelectio historiae necessaria, in classibus praesertim philosophiae. Satis enim historiae consultum in scholis humanitatis et rhetoricae.

Ad 3 – Ut qui casibus etc. – Si de nostris hic agitur, non displiceret. Videndum tamen, ne quid casibus officiatur.

Ad 5 – Cum inferiores etc. – Magistri non coguntur in libro de Ratione studiorum corrigere scripta discipulorum domi. Et certe satis videtur si in ea re sesquihora ponatur in schola. Nam et prima hora matutina, et prima semihora pomeridiana ei rei assignatur. Etenim Romae, ubi centeni in singulis classibus, et eo amplius, numerantur, ita servatur. Quod si aliquorum exempla domi corrigi queant, non interdicitur. Curandum potius ut magistri sint periti ac diligentes.

---

[16] De *Progymnasmatibus* Ioannis Pontani S.I. vide supra, App. I adn. 7.
[17] Regulam 20 comm. prof. inf. class. Rat. stud. 1599 vide in MP V 418.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Ad 6 – Videtur servanda regula. Nam latinae linguae vis ac proprietas multo melius addiscitur, si saepius ex lingua vernacula in latinam convertatur. Nec satis est id in inferioribus fieri, ubi cum syntaxeos praeceptis pugnandum.

Ad 7 – Nullo modo id videtur concedendum. Alioquin Cicero et reliqui scriptores classici ac veteres facile deseruntur. Possit aliquid huiusmodi fortasse diebus festis in academia tolerari. In schola soli veteres et probati declarandi; recentiores nullo modo.

Ad 8 – Videtur posse concedi; modo oratoriae, ut in schola rhetoricae praecipitur, potiores partes tribuantur. [319*r*]

Ad ea quae proposita sunt a provincia Lithuaniae circa studia humaniora in provincia promovenda anno 1609 in novembri[18]

Ad 2.m – Satis historiae consultum est in schola humanitatis et rhetoricae. Philosophis autem plus satis est, iuxta ordinem studiorum, ethica et mathematica adiungere. Quod si etiam accederet praelectio historiae, ea et res nova esset, et auditores a philosophicis abstractos ad se raperet; ideoque non inducenda.

Ad 3.m – Curandum omnino ne in lingua latina rudissimi ut dicitur, ad lectionem casuum accedant; ab illa vero prohibeantur, donec lingua latina pro casibus audiendis sufficienter instructi sint.

Ad 4.m – Ad latinitatem scholae gramaticae institutae sint, non ad vernaculam addiscendam. Quod si in hac simul perficiantur, pro accessorio habeatur.

Ad 5.m – Omnino domi supplere debent magistri, quando tempus correctioni compositioni in schola assignatum non sufficit; ne multorum compositiones incorrectae maneant.

Ad 6.m – Si vertere ex vulgari satis didicerint in tribus classibus inferioribus, posset concedi huic provinciae quod petit. Alioqui utilius est saepius ex vulgari vertere, cum latinae linguae vis et proprietas melius ea ratione addiscatur.

Ad 7.m – Veteres quidem authores ordinarie praelegendi sunt. Quia vero Epistolae Ciceronis satis ieiunae sunt, et ubique fere sui similes, et usus multarum provinciarum habet ut sententiae, dialogi et flores huiusmodi subinde intermisceantur vel alternis praelegantur, conceditur id quoque provinciae Lithuaniae. Id tamen fiat cum approbatione provincialis vel cui is comiserit. [319*v*]

Ad 8.m – Conceditur, modo oratoriae, ut in schola rhetoricae praecipitur, potiores partes tribuantur.

Quae sequntur, mittimus ad R.P.V. ut intelligat quid praeter ea quae in regulis studiorum praecipiuntur, rectoribus, praefectis et praeceptoribus iudicaverunt commendanda patres ad studia humaniora promovenda congregati, iuxta § 2 11.ae Instructionis sextae congregationis[19]

Pro rectoribus

1. Ne patiantur magistros humanitatis et rhetorices distrahi cantu, congregatione, picturis, ornatu et id genus aliis.

2. In libris necessariis coëmendis, faciles se praebeant.

3. Visitent scholas, urgeant, excitent, solliciti sint de illis, collationes cum praefecto et magistris faciant.

---

[18] Haec pars exarata est manu Patris Alber, assistentis Germaniae.

[19] Regulam 38 praef. stud. inf. Rat. stud. 1599 vide in MP V 409.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

4. Ne permittant ea quae magistri scribunt vel faciunt carpi, vel contemni a nostris, etiamsi patres graviores fuerint.

5. Non patiantur propter philosophiae cursum humaniores scholas auditoribus exhauriri.

6. Attendant ut menstruis declamationibus omnes nostri qui iuxta regulas studiorum[20] tenentur adesse, intersint.

Pro praefectis

1. Sint versati in regulis tam suis, quam magistrorum singulorum et communium, et in tota Ratione studiorum. Consuetudines et ordinationes optime norint, easque observent ipsi, et alios observare faciant.

2. Promotiones ex inferioribus scholis nonnisi accurato examine praemisso faciant, sintque tales, qui bona fundamenta etymologiae iecerint.

3. Ne patiantur studiosos a scholis avocari a parentibus ante generales vacationes; nec concedant exemptiones a graecis vel carmine.

4. Iuvent magistros in authoribus explicandis et thematibus dandis, eosque instruant, et ut singulis discipulis compositiones emendent, attendant, quomodo declamaturos in actione exerceant, videant.

5. Ne patiantur discipulos propter declamationes, affixiones, dialogos, et apparatum ab ordinariis scholarum exercitationibus excipi.

6. Non permittat ut discipuli magistrorum scripta vel aliorum declament, affigantur.

7. Materias scriptionum identidem lustret; ne multa dictentur, attendat. [312*v*]

8. Attendat ut puritas et elegantia linguae latinae efflorescat. Barbarismos, solaecismos et polonismos notet ac reprehendat.

9. Orthographiae tam latinae, quam polonicae invigilet; elegantiae scripturae, accentibus, pro captu cuiusque scholae.

10. Stylum lipsianum[21], aliosque exoticos, praeter ciceronianum non ferat.

11. Ne magistri alienis a sua professione studiis se dedant, etiam repetitioni philosophiae vel mathematices, inspiciat.

12. In paedagogorum studia et vitam inquirant, et quem profectum ipsorum pueri faciant, expendant.

13. Declamationes solennes non adstringantur ad semihoram, nec ad diem profestum.

14. Non deberet permittere magistrum rhetorices, quando dialecticam praelegit, ut discipuli eius a quotidiana styli exercitatione cessent, utque discant memoriter definitiones, divisiones etc. etc.

Pro praeceptoribus

1. Ita se ad praelectiones comparent acsi doctissimos viros auditores essent habituri.

2. Seque totos accuratae praeparationi dedant.

3. Usum lectionum discipulis demonstrent.

4. In praeceptis diligenter exerceant discipulos.

5. Materias scriptionum dent breves, faciles, utiles ad mores, ad vitam, vel literarium profectum. Earum forma sit varia, nunc epistola, nunc narratio, fabula, dialogus, fictio, descriptio etc.

---

[20] Quam *Instructionem* vide supra.

[21] Regulam 32 praefecti stud. inf. Rat. stud. 1599 vide in MP V 408.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

6. Scriptiones singulis diligenter ac serio corrigant, declamaturis scripta propria correcta, tempestive tradant, illos in actione gnaviter exerceant.

7. Stylum ciceronianum doceant et promoveant, aliis exclusis.

8. A dictationibus multis abstineant, dictata potius diligenter explicent ac inculcent.

10. [sic!] Idiotismos, barbarismos et solaecismos frequenter reprehendant.

11. Epistolas quas vertendas proponunt, studiose conscribant, ita ut formam legitimae epistolae habeant, vel ex exemplis Ciceronis depromant.

12. Abstineant a libris ad suam professionem non spectantibus, mathematica, philosophia, musica, concionibus etc.

13. Magistri trium inferiorum scholarum accurate orthographiam doceant, videantque.

14. Ut characteres graeci et latini pulchre pingantur; pronunciationem etiam congruam doceant, accentum etc.

15. Serio inducant animum ad Ciceronem legendum, eiusque stylum imbibendum.

16. In electionibus magistratuum nonnisi vel compositiones a magistris accurate emendatas ac negocio accommodatas recitari, vel lectiones intra scholae limites enucleate repeti, vel concertationes institui, vel progymnasma aliquod Pontani[22], aut a magistro quidem dictatum, sed ab ipsis per partes versum declamari permittant in scholis inferioribus. [313*r*]

17. Vitia linguae naturalia et consuetudinis vitiosae in discipulis corrigant, quales sunt haesitatio, sermonis praecipitatio, vocalis «e» ingeminatio, cantillatio, etc. Servent regulam 32 communium de vocis et gestus exercitatione[23], et idonea pronuntiatione comparanda.

18. Ne sint nimis lenes vel nimis duri in discipulos etiam in scholis superioribus. Non constituant sibi correctores, praesertim ex condiscipulis, propter multa incommoda, sed ipsimet per se reos castigent. Pauperes potest, et relinquendum discretioni praeceptorum.

19. Quando et quos debeant castigare per alios condiscipulos, relinquitur iudicio magistrorum. Videndum tamen ne aliqua incommoda sequantur, si nobiles ab aliis castigentur per condiscipulos.

Pro discipulis

1. Rerum variarum vocabula quam plurima addiscant.

2. Phrases latinas in memoria et usu habeant.

3. Usum latini sermonis assiduum observent.

4. In rhetorica mandent memoriae apophtegmata, sententias et exempla etc.

5. Humanistis et rhetoribus proponatur oratio vel epistola certo die per ipsos explicanda.

Pro rectoribus – Omnia videntur concedenda, et pleraque praecipiuntur in regulis.

Pro praefectis – Probantur etiam haec. Illud inprimis curandum, ne stylus alienus introducatur.

Ad 6.m – Affigere aliena nullo modo permittendi sunt. Non universe vero prohibendum, quominus aliquando discipulus aliquis qui elegantem habeat actionem, cum parum possit componendo, magistri sui vel alterius carmen aut orationem recitet.

---

[22] De stylo lipsiano vide supra, App. I adn. 5.

[23] De *Progymnasmatibus* vide supra, App. I adn. 7.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Pro praeceptoribus – Ad primum – Addendum: Eo tamen semper colliment ut pro captu suorum omnia comparent. Plura ex aliis habentur in regulis.

Ad 19.m – Nullo modo expedit pueros castigari per condiscipulos; etsi id videtur permitti reg. 38 praefecti studiorum inferiorum[24].

Pro discipulis – Ad 5.m – Videant praefecti ac magistri an expediat, ut rhetores et humanistae certis diebus epistolas aut orationes interpretentur. [312*r*]

46

ACTA CONGREGATIONUM PROVINCIALIUM DE STUDIIS
Anno 1611

Provincia Neapolitana

TEXTUS: *Congr. 53*, f. 23*r* 24*r*; postulatum cum responso Patris Generalis.
SUMMARIUM: *Ut studia humaniora promoveantur, petunt.*

... 2. Ut ad humanitatis studia promovenda, nostrosque adolescentes excitandos iubeat, complura quae tam in hac provincia, quam in aliis digna luce tum soluta tum vincta oratione a nostris scripta sunt, recognosci ac typis mandari. – Rp. Placet. Provincialis erit, quemadmodum commendatum est omnibus provinciis, curare ut in sua quaerantur et recognoscantur.

Provincia Aquitaniae

TEXTUS: *Congr. 53*, f. 161*v* 162*r* 168*v* 171*v*; postulata una cum Patris Generalis responsis.
SUMMARIUM: *1. De declamationibus scholasticis. – 2. De cursu philosophiae citius finiendo.*

... [1] 5. Petit congregatio a Rev. adm. P. N. Generali ut circa regulam 32 professorum classium inferiorum[1] dispensetur; nimirum, ut liberum relinquatur magistris scribere de integro declamationes quae publice pronuntiantur. – Rp. Permittimus quidem, ut cum id expedire superior iudicabit, liberum sit magistris declamationes quae publice a scholasticis pronuncientur, conscribere; et tamen nihilominus commendamus literarias scholasticorum exercitationes. Cavendum enim summopere, ne si ipsi sua nunquam recitent, eorum in formando stylo dicendi effectore, languescat industria. Atque illud est quod praecavere voluit ordo studiorum; a quo de reliquo minime recedendum erit.

[2] 28. Quia cursum philosophicum citius quam par sit magistri finiunt, discipulorum, nostrorum praesertim, ac materiarum quae tractari debent, praeiudicio, re cum consultoribus communicata, visum est omnibus orandam Paternitatem Vestram, ut permittat circa finem iunii aut, quod volebat aliquis, circa Pentecostem, deinceps absolvi. De quo scribitur charta separata. – Rp. Rationes pro parte affirmante seorsum adductae persuadent annuendum petitioni; ut videlicet cursus philosophicus circa finem iunii terminari possit, aut etiam circa Pentecostem, si quidem constabit discipulos detineri non posse diutius. Tum enim id in nomine Domini permittimus. De caetero quippe speramus eam a professoribus adhibitum iri diligentiam, ut nihil quod suarum sit partium, omittant.

---

[24] Regulam 32 comm. prof. inf. class. Rat. stud. 1599 vide in MP V 421.
[1] Regulam 32 prof. class. inf. Rat. stud. 1599 vide in MP V 421.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Provincia Lugdunensis

TEXTUS: *Congr. 53*, f.181*r* 184*r* 186*r* 188*r* 189*r* 191*r* 193*r*; postulata una cum Patris Generalis responsis.

SUMMARIUM: *1. De uniformitate doctrinae. – 2. De studiorum statu in provincia. – 3. Desideratur compendium mathematicum. – 4. De metaphysicorum examine.*

... [1] 19. Quandoquidem non satis apparet, quomodo stet in Societate illius Constitutionis observatio: Doctrinae igitur differentes non admittantur etc.[2]; cum tanta opinionum varietate, et tam acri nostrorum invicem refutatione, quantam in scholis et libris nostrorum videmus, explicetur nobis germanus illius Constitutionis sensus; et si quid in usu cum illa pugnae est, tollatur medio quo licebit suavissimo. – Rp. Non tam requirendus videtur germanus illius Constitutionis sensus, quam exacta eiusdem observatio procuranda. Et quidem eo referuntur, quae notantur in reg. 5 6 et 7 inter communes professorum superiorum facultatum[3]. Id porro nunc etiam agimus, cum negotium uniformitatis doctrinae meditemur[4].

[2] De litterarum studiis, tam quoad nostros, quam quoad externos. – Vigent satis, sed paucitas scholasticorum nostrae Societatis, in philosophia et theologia profectum nonnihil impedit, et praeceptores aliquando remissiores reddit. In scholis vero inferioribus propter multitudinem scholasticorum minus proficitur.

[3] 1. Ut fiat compendium scientiarum mathematicarum[5] quo utantur magistri anno physices. – Rp. Etsi negotium hoc plus laboris ac difficultatis, quam necessitatis habere videatur, considerabitur tamen si quid effici poterit, unde aliqua speretur utilitas.

[4] 34. An examen metaphysicorum fiat tantum ad seligendos aliquos ad disputationes, ut videtur significari regula 19 et 20 praefecti studiorum[6]; an vero ad cognoscendam capacitatem ad alia studia, ut videtur colligi ex regula 19 provincialis[7] et Instructione sextae congregationis pro studiis[8]. Unde quaeritur, qua ratione debeat ab illis fieri iudicium post examen? An v. gr. est supra vel infra mediocritatem; an certe dignus est, qui publice theses defendat, vel utrumque simul. – Rp. Ex ipsius quaesiti verbis, variisque regulis ordinis studiorum satis constat, utrumque requiri ac fieri oportere. Primario quidem ad dignoscendam eorum capacitatem ad alia studia supra mediocritatem; secundario autem ad eligendos idoneos et optimos quosque ad disputationes.

Provincia Germaniae Superioris

TEXTUS: *Congr. 53*, f. 222*r*; postulatum solum prostat.

SUMMARIUM: *De ratione praemiandi discipulos.*

... 1. Sintne Rev.do Patri Nostro nomine congregationis proponenda incommoda quae ex reg. 9 de praemiis[9] consecuta sunt pluribus in locis, ubi rigide ad litteram servata

---

[2] *Const.* P. III c. 1 § 18; vide in MI *Const.* III 86.

[3] Regulas 5 6 et 7 prof. sup. fac. Rat. stud. 1599 vide in MP V 380–81.

[4] P. Acquaviva eo tempore praeparabat epistolam ad praepositos provinciarum de soliditate et uniformitate doctrinae; quae dein missa est ad eosdem die 24 maii 1611; quam videsis infra, in *Epp. Sel.*

[5] Compendium quoddam mathematicum conscribendum postulavit congregatio provincialis Rhenana anno 1597; vide supra, mon. 40.

[6] Regulas 19 et 20 praef. stud. sup. Rat. stud. 1599, vide in MP V 376.

[7] Regulam 19 provincialis Rat. stud. 1599 vide in MP V 359–62.

[8] *Instructio pro studiis promovendis;* eius textum vide superius, in mon. 45.

[9] Regulam 9 praemiorum Rat. stud. 1599 vide in MP V 415.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

fuit; quod nimirum multi desides et malae notae discipuli praemiis donati ob scriptionis fortuitam praestantiam abierint, cum offensione aliorum; eorum praesertim qui magnam in exercitationibus scholasticis laudem toto anno retulerant? Visumque est maiori parti petendum ut in eiusmodi casibus, ubi scriptione forte excelluerit quisquam, qui communi praefecti et praeceptorum iudicio, publico honore indignus sit, liceat P. Rectori collegii cum praefecto studiorum et praeceptore arbitrari, ut ei potius tribuatur praemium, qui ex scriptione proxime accedet et sedulitatem suam diu multumque probarit[10].

Provincia Poloniae

TEXTUS: *Congr. 53*, f. 238*r* 240*v* 243*r–v*; postulata una cum responsis Patris Generalis.

SUMMARIUM: *1. De studio theologiae scholasticorum. 2. Professores philosophiae non astringendi ad certum auctorem praelegendum.*

... [1] 6. Quandoquidem experimento probatum est, eos scholasticos nostros, qui quod mediocres ingenio sint, uno vel altero anno audita theologia ad casus mittuntur[11], non solum graviter ten-[238*v*]tari, quod degradari sibi quodammodo, nonnullaque infamia notari videantur; sed etiam animum a studio casuum respondere, quod subtiliori rerum tractationi assueti, ad simpliciorem redire cogantur, et sic tempus ab iis inutiliter teri; postulat congregatio ut ad haec incommoda evitanda Paternitas Sua ordinem horum studiorum in hac provincia permutari permittat, ut eiusmodi scholastici, de quibus certo constat, ultra biennium theologiam non continuaturos, casibus prius studeant et tunc primum ad theologiam gradum faciant. – Rp. Permittitur Provinciali ut faciat quod in eo optimum censuerit, modo ne ea ratione nutriatur aliqua ambitionis occasio.

[2] Rationes pro nostris non astringendis ad ullum certum authorem in philosophia praelegendum[12].

1. Quia experientia probatum est semihoram illam, quae datur quotidie explicationi authoris, omnino inutiliter a discipulis perdi. Nam et tempus illud dari sibi cogitant ad quiescendum a scriptione, et induci non possunt, quamvis in hoc laboratum est a praeceptoribus, ut magnifaciant, praeter ea quae ipsi calamo excipiunt, alia quae praeceptores viva voce ad intelligendum authorem afferunt.

2. Quia nullus hactenus author prodiit qui totam philosophiam methodo discipulis apposita sit complexus; sed praeteritis annis erat in usu modo Toletus[13], modo Ruvius[14] qui a se multum et modo tractandi et methodo et opinionibus dissentiunt, ex quo necesse erat magnam doctrinae varietatem existere.

3. Quia author certus aegre in his partibus tum propter difficultatem acquirendi, tum propter inopiam discipulorum externorum, haberi et comparari potest; et quibus discipulis pecunia non deest, difficulter inducuntur, ut eum sibi comparent, quia scripta praeceptoris sufficere sibi putant.

---

[10] Ne praemiorum iudicium ex sola scriptione petatur, postulabant anno 1603 patres congregationis provincialis Germaniae Superioris; textum huius, una cum Patris Generalis responso, vide supra, mon. 42 p. 381-82.

[11] De scholasticis Societatis ad studia superiora mittendis vide regulam 19 provincialis Rat. stud. 1599, in MP V 359–62.

[12] Vide tractatum: «An cursus philosophiae ac theologiae conscribendus sit» a professoribus Collegii Romani anno 1585 conscriptum; supra, MP VI mon. 9.

[13] De opere philosophico Patris Toledo cf. supra, mon. 44 adn. 26.

[14] De commentario in Aristotelem Patris Rubio S.I. cf. *ibidem*, adn. 27.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

4. Quia certum authorem explicare laboriosius est nostris praeceptoribus, propter diuturniorem contentionem loquendi; et facile accidere potest ut professores, initio praesertim docendi, nec assequantur mentem authoris, nec opiniones eius intelligant, quae cum multis aliis sunt implicatae quae ab authore supponuntur, nec facile a quovis nondum in philosophia versato possunt provideri.

5. Quia superiores hactenus dederunt operam, ut certum nostri professores authorem sequerentur, et tamen non sunt assequuti eum finem qui hoc modo docendi praetendebatur; nam et plurimis dictatis libri [243*v*] hactenus sunt completi, et ad speciem tantum author certus proponebatur, reipsa autem ea solum discipuli magnifaciebant, quae audita a praeceptoribus scripto mandassent. Nec aliud ab invitis et praeceptoribus et discipulis poterit obtineri.

Provincia Lithuaniae

TEXTUS: *Congr. 53*, f. 253*r*; postulata cum Patris Generalis responsis.

SUMMARIUM: *1. Num scholastici de talentis monendi. – 2. De academiis constituendis. – 3. Exspectant responsum ad ea quae de studiis proposuerant. – 4. De usu vulgaris linguae in ludis scenicis.*

... [1] 4. Hactenus non est servata reg. 59 provincialis[15] de admonendo de talentis sub finem studiorum; an omnino rigide servanda sit. – Rp. Non esse dubium, quin servari debeat.

[2] 6. Cuperemus scire, an in aliquibus provinciis servetur modus instituendi magistros, et faciendi aliquas conferentias seu academias, eo tempore quo iam actu sunt magistri. Nam hîc nullae aliae sunt academiae, nisi illae, quas 30 reg. provincialis praescribit in Ratione studiorum[16]. – Rp. Fiat iuxta praescriptum de formandis et perficiendis magistris in Ratione studiorum.

[3] 7. Rogamus ut ea quae de studiis hîc in provincia egimus, et ad Rev.dam Paternitatem V.am misimus ante annum et medium, dignetur sua authoritate comprobare, vel docere, quid de illis facere debeamus. – Rp. Examinabuntur, ac deinde nostrum super iis iudicium istuc describemus[17].

[4] 11. De intermediis et dialogis polonicis respondit R. Paternitas V. viceprovinciali Lituaniae petenti anno 1605 29 octobris: Intermedia vulgari lingua concessimus alias ut fiant[18]. Verum de dialogis alia ratio est. Communicet Reverentia Vestra cum Patre Provinciali et deinde scribat ad nos. Caeterum intermedia gravia esse et decentia convenit. – De hac re nihil mihi unquam respondit P. Decius[19]. Idcirco nunc rogamus ut R. Paternitas V.ra huic nostrae saltem provinciae utraque concedere dignetur. – Rp. De intermediis alias responsum est, concedi, modo gravia illa sint et decentia. Dialogos vero seu actiones integras lingua vulgari exhiberi Ratio studiorum prohibet[20].

---

[15] Regulam 59 provincialis vide in *Institutum S.I.* III 79.

[16] De academiis ad magistros instituendos vide regulam 30 provincialis in Rat. stud. 1599; MP V 364.

[17] Proposita provinciae Lithuaniae anno 1609 circa studia humaniora promovenda, una cum responsis romanis, vide in mon. 45.

[18] Eadem de re P. Generalis provinciae Poloniae respondit: «Negatum est aliis, et non videri expedire»; vide supra, mon. 44.

[19] Decius Striveri S.I. (1557–1637), italus; annis 1603–1608 praep. prov. Poloniae; cf. *Rom. 53*, f. 143*r*; FEJÉR I/1 243; *Synopsis hist. S.I.* ... 682.

[20] De ludis scenicis vide regulam 13 rectoris Rat. stud. 1599, in MP V 371.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

47

ACTA CONGREGATIONUM PROVINCIALIUM DE STUDIIS
Anno 1615

Provincia Romana

TEXTUS: *Congr. 54*, f. 6*r–v* 7*r*; postulata cum Patris Generalis responsis.
SUMMARIUM: *1. De examine logicorum. – 2. De labore commissionis de studiis promovendis.*

... [1] 3. Maxime visum fuit expedire ut ii qui in examine logicae[1] deprehensi sunt mediocres, iterum circa finem physicae aliud subeant examen; et si in eodem mediocres depraehendantur, mittantur ad casus; cum ex dispensatione pergendi ulterius teratur tempus, et maior deinde turbatio sequatur, cum theologiae studia praeciduntur. – Rp. Quid servandum circa studia et examen nostrorum, communicabitur iuxta mentem congregationis generalis[2].

[2] 8. De mandato R.P.N. Generalis post ultimam libri de Ratione studiorum editionem, anno scilicet 1611[3], multa ex variis provinciis Romam allata sunt ad studia promovenda, de quibus R.P.N. constituerat deputationem aliquam facere. Cum autem ob negociorum multitudinem hactenus ea deputatio facta non fuerit, censuerunt patres rogandam esse congregationem generalem, ut hoc R.P.N. Generali serio commendet. – Rp. Circa Rationem studiorum, si quid erit, quod cum provinciis communicandum videatur, non omittetur.

Provincia Mediolanensis

TEXTUS: *Congr. 54*, f. 31*r* 43*v* 44*v*; postulata una cum Patris Generalis responsis.
SUMMARIUM: *1. Scholastici nostri serio examinentur. – 2. Curandum etiam ut instructiores sint in casibus conscientiae.*

... [1] 2. Ut scholastici nostri singulis annis tam in philosophia, quam in theologia non perfunctorie, sed diligenter et serio examinentur. – Rp. De examine singulorum annorum satis item praescripsisse congregationem generalem[4], quae omnia servanda sunt.

[2] 12. Ut ineatur aliqua commodior ratio, quam hactenus factum sit, ut nostri scholastici, praesertim quibus conceditur quartus theologiae annus, instructiores sint in casibus conscientiae. – Rp. Satis hac etiam in parte providit congregatio[5], et sine dubio utilissima erit theologis cognitio casuum conscientiae.

---

[1] De examine logicorum vide regulam 19 provincialis; in MP V 359.
[2] Vide decr. 33 congr. gen. VII (1615); infra, mon. 48.
[3] P. Acquaviva epistula diei 24 maii 1611 iussit ut praepositi provinciarum commissionem peritorum de soliditate et uniformitate doctrinae instituerent, cuius membra dein opinionem suam Romam perscriberent. (Multitudo epistolarum huiusmodi reconditae sunt in codice *Instit. 213 (De uniformitate et soliditate doctrinae – 1612–13)*. Quorum scriptis attente examinatis concinnatum est documentum: «*Ordinatio de soliditate et uniformitate doctrinae a nostris servandae*», quae die 14 decembris 1613 ad provincias transmissa est. Textum utriusque scripti videas inferius, mon. 122 123, p. 657-63.
[4] Vide § 1 et 2 decreti 33 congregationis generalis VII; infra, mon. 48.
[5] Vide § 7 decreti 33 congregationis generalis VII; infra, mon. 48.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Provincia Neapolitana

TEXTUS: *Congr. 54*, f. 24*r* 26*v* 39*r*; postulata una cum Patris Generalis responsis.

SUMMARIUM: *1. Grammatices magistri perpetui constituendi. – 2. Alacritas magistrorum fovenda. – 3. Studia superiora refrixisse videntur.*

... [1] 24. Ut nonnulli perpetuo grammaticam aut humaniores litteras docturi recipiantur[6], qui ad maiora philosophiae ac theologiae studia ne in posterum ullum tempus promoveantur, nec ad sacerdotium quidem, nisi post multorum annorum spatium his litteris tradendis datum. Neque id provincialis mutare possit. – Rp. Optandum est ut felicius imposterum quam hactenus succedat quod hic proponitur de perpetuis grammaticae et humanitatis magistris; sed in praxi res difficillima est.

[2] 25. Excogitandus est modus fovendae alacritatis magistrorum humaniorum litterarum, quo magis ad earundem litterarum studia atque ad eas ipsas litteras tradendas invitentur. Ille potissimum occurrit, ut sacerdotes rhetoricae professores, qui nostros docent, proinde ac maiorum studiorum magistri, honorifice tractentur. – Rp. Satis multa in congregationibus generalibus decreta sunt in favorem harum litterarum[7], et provincialibus et superioribus caeteris commendata ipsorum alacritas. Praxis sola necessaria est.

[3] 26. Philosophiae ac theologiae studia videntur refrixisse; veremur ne praecipua torporis radix sit in examinis ratione, quae nunc servatur; quocirca seorsim examinis huius proponuntur incommoda. – Rp. Valde bene provisum est a congregatione[8], et praescripta quae ad excitandum studiorum studium opportuna visa sunt.

Provincia Veneta

TEXTUS: *Congr. 54*, f. 55*v* 56*r*; postulatum una cum responso.

SUMMARIUM: *De examine logicorum.*

7. Cum ex iuditio quod datur in examine logicorum de studiis philosophiae ac sacrae theologiae prosequendis, plura sequantur incommoda, praesertim periculum de admittenda turba professorum, et consequenter de imminuta existimatione gradus coadiutorum spiritualium, qui dum vilescunt, minus apti sunt ad munera, quae ad ipsos spectant, visum est petendum, num magis expediat de logicis iudicare solum pro studiis philosophiae, deinde in examine quod fit in metaphysica, certius ferre iuditium non solum pro philosophia defendenda, sed etiam pro studiis theologiae prosequendis; tum ob praedictas rationes, tum quia logici qui odorant praeiudicium de se habitum, aut securi segniores fiunt, aut posthabiti despondent animum; periculum vero quod adhiberi solet in studiorum decursu ex iudicio praefecti et magistri, non videtur sufficere. – Rp. De studiis philosophiae et theologiae prosequendis vel secus, provisum est a congregatione generali[9].

Provincia Germaniae Superioris

TEXTUS: *Congr. 54*, f. 107*r* 109*r* 111*r–v* ; postulata cum Patris Generalis responsis.

SUMMARIUM: *1. Libri ad humaniora tradenda utiles conscribendi. – 2. De stylo exotico vitando. – 3. Lectio nonnullorum auctorum ut Terentii etc. qui permittendi putantur.*

---

[6] De magistris perpetuis vide reg. 24 provincialis Rat. stud. 1599; in MP V 363.
[7] Vide decretum 26 congr. gen. VII; infra, mon. 48.
[8] Vide decretum 33 congr. gen. VII; infra, mon. 48.
[9] Vide adnotationem praecedentem.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

... [1] 1. Quandoquidem non pauci libri ad studia humaniorum litterarum necessarii, ut lexica, epitheta, synonyma et similes, ab haereticis potissimum conscripti sunt, unde discipuli horum studiorum subsidia petere coguntur; quod tamen Societati nostrae, reique catholicae parum honorificum et iuventuti perniciosum esse potest; ideo rogatur Rev. Pater Noster ut curare velit a nostris hominibus eiusmodi libros conscribi et pro bono rei litterariae edi, ut et honori Societatis, quae has quoque litteras docet, consulatur, et iuventus omni periculo eximatur. Ut v. gr.[10] pro Henrico Stephano, Scapula, Morello Lexicon graecum; pro Frisio, Decimatore Lexicon latino–germanicum; pro *Thesauro poëtico* Fabricii et *Prosodia* Claii et Schmetii unum opusculum quod aequivaleat; pro Stephano Doleto, Schoro, Ulnero *Phraseologia;* pro *Calliographia* Posselii, Morello et *Synonymis* Rulandi simile opus; pro *Officina* Textoris et Epithetis aliud opus simile; pro *Nomenclatore* Junii augeri posset *Nomenclator* Gretseri. – Rp. Probatur nobis vehementer pium castumque patrum studium; quare variis provinciis ea cura commissa est.

[2] Quandoquidem non omnes conveniunt in diiudicando stilo exotico, toties prohibito, operae pretium foret, si R. P. N. in particulari declararet, quodnam sit vitiosum illud dicendi genus, ut eo facilius tanquam in Societate repudiatum ab omnibus agnosci, et paenis ab eodem R. P. N. definiendis in violatores animadverti possit. – Rp. Aegre id breviori responso definiri, pendetque a prudenti iudicio recte et syncere de dictione censente. Sane quo propius ad Ciceronis dictionem nostri accedent, eo remotiores a novitio eo stylo erunt. Meminerint autem superiores Ciceronem secundum mentem Constitutionum omnibus commendare.

[3] 2. Cum multi ex nostris dicant se non satis posse in lingua latina proficere, nisi legant Plautum, Terentium et alios similes authores prohibitos; quaeritur, quanam ratione iuvari possint, ut sine spiritus detrimento phrasin latinam et cognitionem politioris literaturae imbibant, impuris fontibus similium authorum praetermissis. – Rp. Consulant illi superiores, quibus ordinationem P. Everardi cordi esse desideramus[11], praestatque enim aliquid scientiae quam integritati detrahi.

Provincia Rhenana

TEXTUS: *Congr. 54,* f. 59*r*; postulata sine Patris Generalis responsis.

SUMMARIUM: *1. Fiat catalogus opinionum quae in philosophia docenda vitandae sint. – 2. Curandum ut professores absolvant materiam praescriptam. – 3. Compositiones a nostris colligantur et imprimantur.*

... [1] 12. Proponendum ut sicut in theologia factus est index opinionum[12], quas nostri lectores sequantur, ita fiat in philosophia, certis aliquibus sententiis, quas sequi non liceat,

---

[10] Scriptores qui a congregationis patribus hîc recensentur: H. Stephanus (Estienne) (1528–1598), gallus; vide *Ouvr. pédag.* 265–71. – Ioannes Scapula, germ.; cf. *ibid.* 589–90. – Gulielmus Morelius (ob. 1564), gallus; cf. *ibid.* 451–53. – Ioannes Frisius (1505–1565), helvetus; cf. *ibid.* 301. – Henricus Decimator (saec. XVI), germanus; cf. *ibid.* 199. – Georgius Fabricius (1516–1571), germanus; cf. *ibid.* 278–80. – Ioannes Clajus (Klaj) (1535–1592), germanus; cf. *Allgemeine Deutsche Biographie* IV 270–72. – Henricus Smetius (1537–1614), brabantus; cf. *ibid.* 603. – Stephanus Dolet (1509–1546), gallus; cf. *Ouvr. péd.* 213–14. – Antonius Schorus (ob. 1552), brabantus; cf. *ibid.* 594–95. – Hermannus Ulner (ob. 1566), germanus; cf. *Allgem. Deutsche Biogr.* XXXIX 210–11. – Ioannes Posselius (saec. XVI), germanus; cf. *Ouvr. péd.* 525–26. – Martinus Rulandus (1532–1602), germanus; cf. *ibid.* 571–72. – Ioannes Ravisius (Textor) (ob. 1524), gallus; cf. *ibid.* 548–53. – Hadrianus Junius (de Jonghe) (ob. 1575), brabantus; cf. *ibid.* 372–74. – Iacobus Gretser S.I. (1562–1625), germanus; de eius «Nomenclator graeco–latinus ...» cf. SOMMERVOGEL III 1757–58.

[11] Ordinatio E. Mercuriani praep. gen. «Observanda circa usum librorum prohibitorum» data est die 21 martii 1575; cuius textum videas in MP IV 575–78.

[12] Vide «Catalogus definitarum et liberarum propositionum», in Rat. stud. 1591 II, MP V 314–29; cf. etiam *ibid.* p. 389–94.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

notatis. Item ut fiat catalogus opinionum circa res practicas in controversiis de christianis officiis, quas nostri docere non debeant, ne dum tantus aperietur campus ingeniis, aperiatur etiam amplius novitatibus, quas merito timere debemus his maxime temporibus cum factus est mundus oculatior in nostra doctrina diiudicanda.

[2] 13. Quia nostri philosophiae et sacrae theologiae lectores fere non absolvunt illas tractationes, quas in unumquemque annum liber studiorum illis praescribit, et aliquas interdum integras praetermittunt, visum est proponendum ut certis cuiusque anni partibus definiantur certae tractationum partes absolvendae; sicuti in eodem libro studiorum statutum est ut in anno logices ad summum duos menses in primis institutionibus conterant[13].

[3] 14. Ut compositiones variae quae a nostris ex occasione fiunt, tum soluta, tum vincta oratione, colligantur; et in specie illae quae sunt de N. B. P. Ignatio, et selectae in unum volumen aut plura typis mandentur. Alias enim huic postulato annuit adm. R.P.N. Claudius piae memoriae, sed nihil hactenus praestitum est, idque censuit congregatio provincialis in memoriam revocare, ne multa male pereant, et ut ex hoc magis vigeant studia humanitatis.

Provincia Gallo–Belgica

TEXTUS: *Congr. 54*, f. 133*v* 135*r* 140*v*; postulata una cum Patris Generalis responsis.

SUMMARIUM: *1. Recognoscatur Ratio studiorum. – 2. De doctrina S. Thomae sequenda. – 3. De academia historiae ecclesiasticae Lovanii instituta dissolvenda.*

... [1] Recognoscatur Ratio studiorum. Multa enim ex eo observari nequeunt. – Rp. In studiorum libro siquid in particulari desideratum fuerit, provinciae proponere licebit, ut de remedio cogitemus. Quod tamen vix necessum erit, cum is provinciarum conditionem in observatione eligenda spectandam esse, saepe inculcet[14].

... [2] 8. Conclusum est, congregationem generalem esse rogandam, ut declaret varias sententias quae in theologia communius contra D. Thomam receptae sunt, et frequentius tam ab academicis doctoribus quam a nostris tenentur, et hactenus doctae sunt, imposterum etiam doceri posse iuxta Rationem studiorum, non obstante decreto P.N. Aquavivae de uniformitate doctrinae anni 1613[15]. – Rp. Sapienter omnino et secundum mentem Constitutionum et decreta congregationis uniformitas ea a P. N. Claudio desiderata, praescriptumque ut S. Thomam sequantur omnes, tueantur omnes, ut proinde ab eo recedendum non sit.

[2] 4. Quia academiae historiae ecclesiasticae quae Lovanii instituta est, fructus et perexiguus et magnae impensae, nostrorum etiam eidem vacantium magnum taedium et incommoditas, supplicat etiam congregatio Suae Paternitati ut academiam illam dissolvi sinat. – Rp. Quando ea ita onerosa provinciae est, exiguusque ex ea fructus hactenus collectus sit, suspendi eam hoc tempore permittimus[16].

Provincia Aquitaniae

TEXTUS: *Congr. 54*, f. 209*r* 211*r*; postulatum cum responso.

SUMMARIUM: *De uniformitate doctrinae servanda.*

---

[13] Vide § 1 regulae 9 professoris philosophiae Rat. stud. 1599, in MP V 397–98.
[14] Vide e. gr. regulam 39 provincialis Rat. stud. 1599 (*Varietas pro varietate regionum*), in MP V 366.
[15] Decretum Patris Generalis de doctrina vide supra, adn. 3.
[16] De academia historiae ecclesiasticae cf. PONCELET, *Histoire* ... II 473; et AHSI 49 (1980) 265–66.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

... 14. Quia post tot regulas, ordinationes et monita de uniformitate doctrinae servandae, non exigua inter nostros philosophiae ac theologiae professores diversitas cernitur, dum alius alio sive Aristotelis, sive S. Thomae sensum trahere nititur, videat congregatio num expediat, adhibito doctorum ac prudentum virorum maturo consilio, totaque re cum doctoribus per universam Societatem communicata, consuere catalogum sententiarum, quae sive in philosophia, sive in theologia iudicabuntur non tenendae. – Rp. Nihil amplius faciendum censuit congregatio, quia satis putavit servare Constitutiones, decreta congregationum et ordinem studiorum[17].

Provincia Lugdunensis

TEXTUS: *Congr. 54*, f. 222*v* 223*r* 224*v*–25*r* 228*v* 231*v*; postulata una cum Patris Generalis responsis.

SUMMARIUM: *1. Auditores liberandi ab onere scribendi lectiones. – 2. Rigor in admittendis scholasticis ad studium theologiae moderandus. – 3. Libertas opinandi coercenda. – 4. Studium S. Scripturae foveatur. – 5. Compendium mathematicum petitur.*

... [1] 8. Ut quaeratur modus quo leventur auditores philosophiae et theologiae taedio atque onere tam fusae minusque necessariae scriptionis[18]. – Rp. Quandoquidem multi iam extant nostrorum libri docte accurateque utramque facultatem pertractantes[19], videant provinciales, num studiosis levamento illi esse possint, eumque suaviter usum inducere studeant, quem probatissimum iudicaverint.

[2] 13. Ut remittatur aliquid de rigore ordinis studiorum circa studium theologicum[20], quod multis praescinditur; tum quia plerisque graves inde tentationes nascuntur, tum quia solidiore opus habent doctrina qui cum haereticis versari debent, ut experimur in Gallia; tum denique quia ex literarum studio diuturniore fiunt aptiores ad gubernandum. – Rp. Non is congregationi visus est rigor neque ab ordine statuto discedendum[21]. Nam si decreta omnia recte servabuntur, recte quoque omnibus consultum fuerit.

[3] 14. Ad conformitatem et soliditatem doctrinae maiorem provideat Societas de quibusdam remediis efficacioribus, ne cuique in quolibet genere quaestionum liberum sit, in quam libuerit ire sententiam. – Rp. Nihil tam praecise definire hîc licet aut expedit. Requirenda potius observatio libri de Ratione studiorum[22]; quod si superioribus cordi erit, vix aliud desiderari iure poterit.

[4] 19. Quia videtur passim a nostris scholasticis negligi studium Scripturae Sacrae, quod hoc tempore maxime contra haereticos est necessarium, ineatur quaedam [223*v*] ratio, ut plus operae ac temporis in eo impendatur. – Rp. Nihil hîc universe definiri potest. Sat enim gravia scholarum, ut nunc sunt, onera sentiuntur. Si cui tamen particulari iudicaret provincialis ulterius studium esse necessarium, aut valde fructuosum fore, decernet ipse pro sua in Domino prudentia.

---

[17] De doctrina S. Thomae sequenda cf. regulam 2 prof. theol. Rat. stud. 1599; in MP V 386.

[18] De usu dictandi lectiones cf. MP V 56–58 170–73 et 271.

[19] Vide supra, mon. 43 adn. 10–12.

[20] De rigore ordinis studiorum circa admittendos scholasticos ad studia superiora vide regulam 19 § 1–13 provincialis; in MP V 359–62.

[21] Vide scriptum Patris Acquaviva (26 VIII 1600): *Moderatio examinis studiosorum in Ratione studiorum praescripti;* infra, Appendix.

[22] De soliditate et uniformitate doctrinae vide scripta Patris Acquaviva annis 1611 et 1613 missa; cf. supra, adn. 3.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

[5] 5. Item in memoriali Provincialis delato Romam per Procuratorem anno 1611, petebatur, ut compendium fieret mathematicarum[23], idque promissum est, sed non praestitum. – Rp. Negotium hoc difficile prorsus apparet. Commendabitur tamen quibus oportebit, ut modus quaeratur satisfaciendi postulato.

Provincia Tolosana

TEXTUS: *Congr. 54*, f. 237*r–v* 240*r–v*; postulata una cum Patris Generalis responsis.
SUMMARIUM: *1. Soliditas et uniformitas doctrinae curanda. – 2. Duplex philosophiae cursus inutilis iudicatur.*

... [1] 3. Cum admodum R. P. N. Generalis, Claudius Aquaviva p. m. diversis literis pleraque ad soliditatem et uniformitatem doctrinae in Societate retinendam sapientissime praescripserit iuxta mentem congregationis V.ae generalis can. 9, placeat congregationi generali, quo plus inde auctoritatis illis accedat, eadem decreto confirmare et novis remediis corroborare. – Rp. Quia nihil visum est in hoc rerum genere iis addi posse aut debere, quae satis enucleate tradita reperiuntur tam in Constitutionibus, quam in libro studiorum, aliisve ordinationibus, reliquum est ut ipsi provinciales commendata exequantur et fortiter et constanter tum per se tum per suos officiales et administros[24].

[2] 5. Cum duplex cursus philosophicus in parvis collegiis inutilis, ut plurimum, sit, immo etiam progressui humaniorum literarum et scholarum quieti valde noxius, precatur provincia nostra congregationem generalem ut commendet admodum Rev.do P. Generali, ne deinceps huiusmodi collegiis duos tales cursus institui facile patiatur. – Rp. Curandum prorsus ne scholae huiusmodi, nisi gravis urgeat necessitas, multiplicentur. Quocirca videant provinciales, quid potissimum sit e re collegiorum et provinciarum; neque ipsi urgeant novos cursus, aut a rectoribus urgeri sinant; quin potius inductos rescindere tentent, sicubi forsitan, repraesentato communi rei literariae detrimento, licebit.

Provincia Lithuaniae

TEXTUS: *Congr. 54*, f. 162*v* 171*r* 181*r*; postulata una cum Patris Generalis responsis.
SUMMARIUM: *1. De filiis haereticorum in nostris scholis. – 2. Petitur cursus mathematicus.*

... [1] 7. Cum frequenter in scholis nostris habeamus haereticorum filios[25], quos ad retinendam scholasticam disciplinam et ad varia iuventutis pericula declinanda multum expediat eodem cum reliquis studiosis ordine contineri, postulat congregatio ut, adnitente Rev.do Patre Nostro, indulgeat hac in parte in bonum animarum Sanctissimus, quatenus et nobis liceat discipulos eiusmodi ordinarie ad missas audiendas inducere, et illi secura conscientia possint interesse. – Rp. Considerabitur, an id Sanctissimo proponi expediat. Si tamen haeretici ipsi non sint, admitti posse videntur.

[2] 3. Petitur ut conficiatur aliquis cursus mathematicus[26], tum certi ordinis in docendo caussa, tum ne et professor dictando, et discipuli scribendo fatigentur. – Rp. Considerabimus, num id fieri expediat, et siquidem conveniens iudicatum fuerit, curabitur.

---

[23] Vide postulatum anni 1611; supra, mon. 46 n. 3.
[24] Vide responsum ad postulatum congregationis prov. Lugd., eodem anno datum; supra, ad num. 3.
[25] De haereticorum filiis in scholis nostris cf. MP III 408.
[26] De cursu mathematico vide postulatum prov. Lugd.; supra, adn. 22.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

48

ACTA CONGREGATIONIS GENERALIS SEPTIMAE DE RATIONE STUDIORUM[1]

1615 – 1616

TEXTUS: *1. Congr. 1,* f. 160*r*–92*v* (*prius* 301–64); originale. – 2. *Congr. 15,* f. 47*r*–77*v* (*prius* 91–147); exemplum coaevum.

EDITIO: *Institutum S.I.* II 315–43.

SUMMARIUM: *1. Studium litterarum humaniorum maxime commendatur. – 2. De studiis philosophiae et theologiae nonnulla praescribuntur. – 3. Summae theologiae et philosophiae non conscribendae. – 4. Superiores monendi ut studia humaniora cordi habeant.*

... [*Congr. 1,* f. 173*v*] ... [1] 26 (ms. 35) – Magistrorum litterarum humaniorum studium, quod cum Societate longe lateque magno reipublicae christianae emolumento crevit, tamquam rem unam e maxime optatis, et quae saluti plurimorum commodissima est, quo potest congregatio superioribus omnibus affectu censuit commendandum, ut in tam laudabili munere desudantes quanta possunt benevolentia in Domino prosequantur, suosque omnes ad munus illud magna alacritate obeundum ac prosequendum adhortentur, ut, in hoc tam utili eruditionis et cultus animarum genere fortiter insistentes, praemia ab illo expectent, qui suorum labores non patitur irremuneratos[2].

2. Censuit deinde, nullos certos in Societate annos definitumve tempus humaniorum litterarum professioni obeundae praescribendum[3], multoque minus triennio illud concludendum; sed a singulis superioribus designandum in hac re tempus, quod ad maiorem Dei gloriam futurum iudicabunt.

3. Theologos etiam, post absoluta theologiae studia, sive ante illa litteras hasce professi fuerint, sive non, pro superiorum arbitrio illis applicandos. Quam rem provincialibus omnibus serio commendatam esse voluit, ut in tam gravi tamque utili occupationum genere, non tam propensionis cuiusque, quam communis boni et gloriae maioris Dei rationem habeant, omni reliquo affectu seposito ... [176*r*] ...

[2] 33 (ms. 44) – Cum varia a variis proposita patribus pro studiis superioribus examinanda tradita forent, illique iudicium suum ad congregationem retulissent, censuit ex oblatis haec probanda, uti et decreto suo probat: [176*v*]

1. Ut philosophi sub singulorum annorum finem serio et sigillatim examinentur, sintne idonei logici ad physicam, physici ad metaphysicam, metaphysici ad scholasticam theologiam audiendam[4]. Nemo vero e primo ad secundum annum, aut e secundo ad tertium admittatur, qui mediocritatem non attigerit, ut nimirum quae audivit bene intelligat et rationem illorum possit reddere. Ad theologiam vero scholasticam audiendam nemo admit-

---

[1] Causa convocandae huius congregationis generalis fuit: «Cum mors P. Claudii Aquavivae in diem postremam ianuarii anni 1615 incidisset, ex eius relicto chirographo dictus vicarius P. Ferdinandus Alberus, Germaniae assistens, congregationi septimae initium fecit 5 novembris eiusdem anni. Deinde P. Mutius Vitellescus 15 eiusdem mensis electus Societatis praepositus, terminavitque congregationem 26 ianuarii 1616» v. *Institutum S.I.* II 315; de vicissitudinibus congregationis legas ASTRAIN, *Historia* ... V 1–15.

[2] De humanioribus studiis promovendis vide decr. 15 congr. gen. VI, et instructionem eiusdem eadem de re; supra, mon. 45.

[3] De magisterii tempore vide reg. 28 provincialis Rat. stud. 1599; in MP V 364.

[4] Iuxta regulam 19 § 1 provincialis Rat. stud. 1599 sufficit examinare logicos (cf. MP V 359–60). Congregatio provinciae Mediol. anno 1615 postulavit ut examina singulis annis fierent; vide supra, mon. 47.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

tatur, qui mediocritatem in philosophia non superaverit[5], ut nimirum eam cum satisfactione tueri possit; nisi praeclara ad gubernandum aut concionandum talenta in mediocri quopiam aliud viderentur exigere, nulla provinciali dispensandi cum quoquam facultate relicta. Simili etiam ratione examinandi, qui vel universam philosophiam vel partem illius ante suum in Societatem ingressum audierunt, et idem per omnia de illis, quod de supra recensitis, statuatur, iuxta regulam provincialis 19 § 8.

2. Ut qui scholasticam theologiam audiunt, sub singulorum etiam annorum finem pari modo examinentur; nemoque ad insequentem annum audiendum admittatur, qui mediocritatem non superaverit, ut nimirum cum satisfactione tueri possit, quae a magistris suis audivit; nisi forte praeclara cuiuspiam, alioqui mediocris, ut dictum est, talenta aliud postularent.

3. Nemo vero ad quatuor votorum professionem admittatur, nisi qui sub finem anni quarti deprehensus fuerit tantum eruditionis habere, quantum necessum foret ad philosophiam ac theologiam cum satisfactione docendam, nisi forsan ad gubernandum vel ad concionandum illustria talenta haberet, idque iudicio patris Nostri. Examen vero, quod sub anni quarti finem instituitur, sit ut minimum, horarum in unoquoque duarum, in quo varia e primis philosophiae et theologiae capitibus percurrantur.

4. Examinatores qui in singulis seminariis, tam philosophicis quam theologicis, a Patre Nostro quatuor minimum designati, per secreta suffragia vota ferent, tenebuntur iuramento, tam de non revelandis suffragiis suis, quam de sincero iudicio, et eorum qui examinati sunt, aptitudine ac eruditione ferendo; idque in examine, quod fieri solet sub finem anni quarti scholasticae theologiae, quod instituitur in ordine ad quatuor votorum professionem. In quo examinatoris dubium suffragium pro nullo habendum erit.

5. Examinatores hi, quoad fieri poterit, non sint eorum qui examinantur, praeceptores. Quod si vero examinatorum unum pluresve contingeret, aut vita defungi, aut gravioribus aliis distentos non posse examini interesse, erit provincialis pro tempore de aliis prospicere, qui iisdem iuramenti legibus tenebuntur.

6. Nihil tamen universo hoc decreto suo derogatum voluit decreto 29 congregationis sextae in favorem humaniorum litterarum et indicarum linguarum facto[6].

7. Duabus theologiae scholasticae lectionibus et Sacrae Scripturae adiiciatur, ubi fieri poterit, quarta lectio moralis theologiae, qua ex professo et solide, succincte tamen, explicentur materiae morales, quas scholastici professores praetermittunt, vel non nisi brevissime attingunt. Quam lectionem nostri biennio saltem audiant, alteroque biennio Scripturam Sacram. In qua tamen universa re regionum et provinciarum variarum ratio habeatur ... [184*r*] ...

[3] 83 (ms. 100) – Cum propositum fuisset, placeretne congregationi, aliquibus Societatis theologis et philosophis committere, ut certas in utraque scientia summas conficerent[7], [184*v*] quae maxime receptas Societatis opiniones, e D. Thomae patrumque nostrorum scriptis desumptas, solide et paucis complecterentur, ne tanta nostri libertate per varia theologorum ac philosophorum placita vagarentur, censuit, nihil hac de re in praesentiarum ob varias gravesque a multis in medium allatas causas statuendum, nec videri nunc idoneum huic rei tempus esse ... [185*v*] ...

---

[5] In ordinatione anni 1600 P. Acquaviva permisit ut ad theologiae studium admitti possent qui in fine cursus philosophiae saltem talenta ostendant mediocria; vide infra, Appendix.

[6] Decretum 29 (15) congr. gen. VI vide supra, mon. 45.

[7] Vide scriptum professorum Collegii Romani anni 1585: «*An cursus philosophiae ac theologiae conscribendus sit*»; in MP VI mon. 9.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

[4] 92 (ms. 111) – Rogata congregatio, ut humaniorum litterarum studium quam commendatissimum haberet[8]. Placuit plurimorum hoc desiderium censuitque, monendos superiores esse ut eo maioribus animis conatuque in hanc rem incumberent, [186*r*] quo plus fructus, utilitatis gloriaeque Dei ex hoc tam Societati proprio litterarum studio merito sperari potest. Quam etiam rem censuit Patri Nostro commendandam, ut pro suo in studium hoc singulari affectu, quam commendatissimum habere dignetur.

APPENDICES

De stylo vitioso vitando

INTRODUCTIO: Documenta quae appendicis instar monumento 48 adiunximus, anno 1615, post mortem Patris Acquaviva, tempore congregationis generalis septimae conscripta sunt; eorumque auctor, etsi fortasse non unicus, certe autem unus ex praecipuis, P. Alber, vicarius generalis S.I. considerandus est, prout ipsi textus, nonnullique ab hoc Patre correctiones, adnotationesque factae manifeste demonstrant. Num autem haec scripta ad provincias transmissa fuerint, nec ne, nobis non constat.

TEXTUS: ARSI, *Stud. 3/ c*, fasc. 4, doc. 5 et 6 (*prius* Stud. 3 I 17 18); originalia cum nonnullis correctionibus Patris Alber. Eius manu exarati sunt in fol 2*v* tituli: «De stylo vitioso in provinciis corrigendo» et in altero: «De studio linguae graecae excitando». Ibidem alia manu adnotata: «Deputatis pro literis humanioribus», et in altero: «Ad literas humaniores».

SCRIPTOR: M. ZANARDI, *Sulla genesi del «Cannochiale Aristotelico» di Emanuele Tesauro* (Firenze 1982) 18–22.

I – De stylo vitioso in provinciis corrigendo et Cicerone sequendo

Non semel ad P. N. piae memoriae Claudium[1] ex aliquibus provinciis perscriptum, invalescere inter nostros, relicto Cicerone, stylum quendam novitium vitiosumque, quem aut quisque sibi pro genio format, aut ex aliis minus a Societate hac in parte probatis authoribus haurit[2]. Unde etiam fit, discipulos eodem genere dicendi, scribendique imbui, non sine dolore virorum literatorum, et nominis nostri iactura, qui cum inde usque ab origine per omnes scholas Ciceronem praelegendum, ediscendum et imitandum proponimus, ab eo tamen longissime deficiamus.

Quare ne malum illud longius serpat, et tandem Ciceronis lectio, dictioque fastidiatur, remedio omnino opus esse videtur. Exploratum enim est, Patrem Nostrum beatae memoriae Ignatium 4 P. c. 14 § 3 desiderare in humaniorum literarum authoribus tum praelegendis aliis, tum a nostris legendis delectum haberi, quo factum est ut in studiorum Ordinatione regula professoris rhetoricae prima et sexta unus fere Cicero formando stylo proponatur[3]; quoniam is, romanae eloquentiae vere parens, ita eam docet, ut nihil nisi germanum syncerumque complectatur.

Quare votum imprimis plurium patrum illud fuit[4], ut omnes scriptores, authoresque a magistris removerentur, ex quibus vitiosum illud scribendi genus disci posset; cuiusmodi

---

[8] Vide decretum 26 huius VII congr. gen. de eadem re; supra, n. [1] 26.

[1] Claudius Acquaviva S.I. (1543–1615), italus, praepositus generalis S.I. ab anno 1581, diem supremum obiit die 31 ianuarii 1615; cf. *Synopsis hist. S.I.* 608–18; POLGÁR: *Bibliographie ... III/ 1* 129–30.

[2] De stylo lipsiano vitando vide supra, mon. 45 App. I adn. 5.

[3] Regulam primam et sextam professoris rhetorices Rat. stud. 1599 videas in MP V 424 et 426.

[4] Hoc est, patrum, anno 1615, in congregationem generalem Romae congregatorum.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

speciatim censeri possent Apuleius[5], Petronius[6], Euphomio[7], Marcianus Capella[8], Lipsius[9], Puteanus[10] et eorum sequaces; iisque tantum permittere Ciceronem cum suis sequacibus. Futurum scilicet ita, ut utilitati consulatur auditorum, Societatis famae apud externos, concordiae etiam et conspirationi ita sentientis, loquentisque Societatis.

Sed hac in re considerandum alii censent, hoc edicto praeceptores privari necessario et prompto eruditionis instrumento, et una cum Lipsio subtrahi Rodiginum[11], Beroaldum[12], aliosque interpretes, quorum dictio non valde Lipsio absimilis est; qui tamen ad antiquos scriptores explanandum, eruendumque antiquitatem magistris lucem in primis afferunt. Imo permultis latinis scriptoribus eadem ratione privandi erunt, ad quos confugere saepius magistri solent debentque, ut rerum [1*v*] gestarum narrationes, factorum exempla et sententias depromant. Eiusmodi v. g. sunt L. Seneca, C. Tacitus, Val. Maximus[13], L. Florus[14], Ausonius[15], Symmachus[16], Cassiodorus[17] etc. Concordia forte haec opportune iniri utrimque posset.

Primo – Ut discipulis nulli alii praelegantur, commendentur, permittantur, praeter Ciceronem, aliique probatae dictionis, ne desiderium concipiant eiusmodi authores legendi. – 2º Idem videtur de magistris iunioribus, qui adhuc in studio latinitatis et eloquentiae modicum progressi, in utramque partem vacillant, donec usu et experientia optimam orationis formam consecuti sint. – 3º Formatis iam, ut prudentioribus ad interiorem scientiam, alii cum superiorum licentia permitti possent, ad rerum cognitionem tantum, non vero ad imitationem styli, cum hic ab ista separari possit.

Ac ne forte lectio eiusmodi eorum stylum inficiat, ea propter censuerunt post P. N. piae memoriae Claudium nonnulli haec remedia adhiberi posse.

Primo – Ut praefectus studiorum, ad quem secundum regulam officii (sui 3 et rhetorici 17) spectat praelegere ea quae publice in scholis haberi solent[18], non patiatur haberi sive a magistris, sive a discipulis orationes aut compositiones aliquas proferri, in quibus haec dictio novitia inveniatur, quod et efficacius contra pugnaces fiat.

2º – Ii qui stylum novitium imitari deprehendentur, coërceantur, removeantur scilicet a docendi munere, vel ad infimas rudimentorum scholas detrudantur, ut P. N. piae memoriae saepe in provincias scripsit.

3º – Ut in singulis collegiis praeter praefectum, literariae velut provinciae censores et arbitri aliqui constituantur ex patribus gravioribus, qui iudicium de puritate styli ferre prudenter possint, ut omnes ad eorum sententiam stylum suum emendent. Hi autem attendant non tantum ad obsoletas et inusitatas voces, sed etiam ad universum orationis corpus, connexionem, iuncturam, periodos, figuras, quibus Ciceronis eloquentia consistit. Unde ex-

---

[5] Apulejus Madaurensis (saec. II p. Chr.), philosophus Platonicus; cf. PERIN, *Onomasticon* I 147 n. 3.
[6] Petronius Arbiter (saec. I p. Chr.), scriptor romanus; cf. *ibid.* II 460–61.
[7] Euphornion (saec. III a. Chr.), scriptor graecus; cf. *ibid.* I 572 n. 2.
[8] Martianus Capella (saec. V p. Chr.); cf. *Der kleine Pauly* III 1054–55.
[9] Justus Lipsius, cf. supra, adn. 2.
[10] Erycius (Petrus) Puteanus (Vande Putte, Dupuy) (1574–1646), belga, polygraphus; vide *Biographie de Belgique* XVIII 329–44.
[11] Ludovicus Caelius Rhodiginus (1450–1525), italus; cf. *Ouvr. pédag.* ... 168.
[12] Philippus Beroaldus (1453–1505), italus; cf. *Ibid.* 60–62.
[13] De Valerio Maximo cf. MP II 534 et passim.
[14] P. Annius Florus (saec. I–II p. Chr.); cf. PERIN, *Onomasticon* I 126.
[15] D. M. Ausonius; cf. *ibid.* 227.
[16] Symmachos (saec. I–II p. Chr.), graecus grammaticus; cf. *Der kleine Pauly* V 445.
[17] F. M. A. Cassiodorus (saec. VI); cf. *ibid.* I 1067–69.
[18] Regulam 3 praef. stud. inf., et 17 prof. rhet. videas in MP V 403 et 428.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

pendant, an oratio scabrosa, amputata, concisa, salebrosa sit, an vero elegans, numerosa, plena, perspicuaque, necessum est. Aliter enim unusquisque Ciceronianum se esse [2*r*] pugnacissime contendet, modo obsoletis aut innovatis verbis abstineat. Quod si in minoribus collegiis eiusmodi arbitri non inveniantur, aut non satis iis magistri acquiescant, poterunt eorum scripta ad maiora collegia mitti, ubi viri magis exercitati esse solent, quorum iudicio non gravate submittent suum.

Ad haec praeterea conferet si provinciales ipsi et superiores puro scribendi genere aliis praeeant; si eiusmodi praefectos scholis praeficiant, qui magistros in eo contineant, ad idipsum excitent, aliudque praescribant; si maxime iunioribus dum litteras humaniores privatim repetunt, attendatur ne in novitium stylum ferantur; ideoque et praeceptores eis Ciceronis amantes, et authores puri subministrandi erunt, quos studiose imitentur, qui si semel incipiant aestimari, vilescent ilico alii; atque hac ratione consequemur propositum nobis scopum, nec tamen cum aliis viris caetera doctissimis, apertas inimicitias exercebimus.

Postremo quotannis circa studiorum renovationem in singulis collegiis in conventu praeceptorum haec promulgentur, et a superioribus commendentur, et quod caput est, accurate efficaciterque observentur.

Multum etiam conferet ad bonum literarium, si praelegendorum authorum, iuxta regulas studiorum[19] delectus diligens habeatur, eorumque catalogus a doctis, prudentibus triennalis conficiatur, et in provinciis exacte observetur; saepe enim mutando contingit, aliquos minus utiles irrepere variosque sumptus fieri, qui discipulos gravent, et parentes tenuioris fortunae a scholis nostris alienent.

II – De studio linguae graecae excitando[20]

In studio linguae graecae magna negligentia gravisque et prope universalis ignorantia in Societate deprehenditur; quare eius studii excitandi, promovendique causa haec adhiberi possent.

Ut nostri affectum ad eam linguam concipiant, proponendum eis est ex mente B. P. Nostri P 4 c. 5 Constitutionum[21] linguarum studium ad scopum Societatis consequendum non parum conferre, ideoque c. 13 eas in scholis nostris doceri constituit[22]; in primis vero graecam, quod sine ea nec latina probe disci aut doceri possit, nec in aliis scientiis, quae omnes ex graecis acceptae sunt, sine huius cognitione satis commode et fructuose versari contingat, ut sine huius notitia in multa incommoda incidant, hallucinentur, imo errent plerique turpiter. Sane si ea lingua viris doctis necessaria est, Societati vel maxime, quod ea liberales artes profiteatur, aliisque praeire debeat; quod alii cum haereticis variis in locis agant, quos saepe ad textum graecum confugere exploratum est, alii vero scribendo eos redarguant, quod tamen solide satis, absque huius linguae adiumento facere nequeunt.

Ad eius itaque promotionem sufficeret abunde si quae sapienter in Ordinatione studiorum praescribuntur, executioni traderentur; ea scilicet quae reg. 13 inter communes professoribus class. infer.[23], quae rhetoris 2.a § 4 et 6; regula etiam 11.a 13 et 14[24]; poëtae

---

[19] De catalogo librorum in scholis explicandorum praeparando vide reg. 27 praef. stud. inf. in MP V 407.
[20] Vide scripta Patris Brunelli de lingua graeca tradenda; supra, mon. 24 n. 1 4 5.
[21] *Const.* P. IV c. 5 § 1; vide in MP I 215 217.
[22] Recte: in cap. 12; vide § 2 huius in MP I 283.
[23] Regulam 13 comm. prof. inf. cl. vide MP V 418.
[24] Regulas 2 11 13 14 prof. rhet. vide *ibid.* 425 et 427.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

2.a § 4 et 5; item reg. 6 § 2, reg. 9[25]; primae grammatices prima et 2.a § 4, regula 8 et 9[26]; secundae grammatices prima et 2, reg. 9[27]; tertiae grammaticae prima 2 et 7.a[28]. Quae si exacte omnia observarentur, ita ut unusquisque a primo ad supremum in parte sua docenda officium obiret sedulo, nec quod inferior neglexerit, superior praestare, adeoque dum alienum fundum colit, suum ipse negligere cogeretur, non esset quod ad promovendam [1*v*] linguae graecae cognitionem admodum requiri posset. At vero cum rhetor, cuius erat aedificio tectum imponere, fundamenta grammaticae iacere cogitur, fieri certe nequit, quin aut brevitate temporis, aut rei magnitudine animos abiiciat. Curandum itaque ut in quaque schola gradus scholae teneatur, hoc est, ut discant quae in illa schola sunt praescripta.

Magistri, qui in primis huic rei affecti esse debent, ne cedant difficultati, vel fictis puerorum voluntatibus. Item ne pergant ad aliud praeceptum docendum, priusquam unum bene coeperint discipuli; nec existiment se tempus terere, et a caeteris impediri, dum uni rei diutius inhaerent; subinde enim si pueris id impresserint, amplius repetendum, aut cum nausea inculcandum non erit.

Videant etiam, ne multitudine praeceptorum ingenia puerorum obruant, vel certe eos terreant. Quare necessaria tantum tradant, exigantque, caetera vero explicare, ac digito veluti ostendere satis fuerit.

Adhibeant etiam ipsi industrias, quibus difficilia ob oculos ponant, vel per tabulas, vel alia quapiam ratione. Phrases etiam pro scholarum gradu ex authoribus notare commodum erit; maxime eas quae insigniores erunt, et ad usum facient familiarem.

Videant etiam ut puerorum alacritatem accendant rerum varietate, argumentorum iucunditate, brevibus sermonibus etc.

Quod si ita egerint, externosque hi qui in praesentiarum docent, gnaviter erudierint, facile nostros in graecis versatos in Societate consequentur. Omnino enim oriri defectum eorum animadvertimus, quod foris plerique segniter iis studuerint. Unde quae in scholis leviter hausere, biennio noviciatus facile obliviscuntur; nec vero dein facile eadem resumunt, cum iam grandioribus animus saepe deest rudimenta puerorum repetendi, aut certe obvium non est, quod gravioribus studiis, multisque aliis occupationibus impediantur.

Quod de graecis dictum est, bonam partem de hebraeis, quae in Societate iacent, dici possent.

---

[25] Regulas 2 6 9 prof. hum. vide *ibid.* 430–31 432.
[26] Regulas 1 2 8 9 prof. primae cl. gramm. vide *ibid.* 434–36.
[27] Regulas 1 2 9 prof. sec. cl. gramm. vide *ibid.* 437–38.
[28] Regulas 1 2 7 prof. tertiae cl. gramm. vide *ibid.* 439–41.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

49

P. OLIVERIUS MANARAEUS S. I.[1]
ACTA VISITATIONUM ASSISTENTIAE GERMANIAE DE STUDIIS[2]
Annis 1582 – 1586

Provincia Germaniae Superioris (1582)

TEXTUS: *Germ. 127*, f. 3*r*–8*v*; originale Romam missum. Ad calcem folii 8*v* manu Patris Jiménez secretarii adnotatio: «Transmissum exemplar huius recogniti mense februario 83 ad provincialem Germaniae superioris». Hoc exemplar conservatur Monachii, Bay. H. St. Archiv, *Jesuiten 95*.

Quae ad totam provinciam spectare videbantur ... [6*r*] ...

26. Quia multae querelae et difficultates in nostris scholis oriuntur ex eo quod invitis parentibus et exiguo fructu cum latinae linguae rudimentis etiam graecae coniungantur, non tradatur in posterum lingua graeca a nostris infra syntaxeos classem. Libertas porro discendi vel non discendi graeca nulli permittatur, nisi experientia doceret, aliquem frustra in iis operam ponere vel de parentum certa voluntate constaret. Neque tamen etiam dispensent cum eiusmodi praeceptores vel praefecti non conscio et consentiente rectore[3] ... [6*v*] ...

31. Advigilent etiam rectores, ne nostri theologi in tradenda theologia limites auctorum quos legunt, egrediantur, nec tractatus contexant textu neglecto[4]; sed potius explicando auctori inhaereant, v. gr. S. Thomae percurrendo quaestiones et articulos eius quoad fieri potest. Idem de philosophis dictum intelligatur. [7*r*]

32. Sacra Scriptura nostris privatim legatur Ingolstadii bis in hebdomada; sed breviter et compendiose, ea tantum explicando loca quae sunt difficiliora et hoc saeculo controvertuntur[5] ...

Collegium Dilinganum (1582)

TEXTUS: *Germ. 127*, f. 12*r*–19*v*; originale Romam missum. «Responsiones ad visitationem dilinganam» habentur *ibidem*, f. 58*r*–59*v*.

... 7. Nonnullis videbatur eorum qui cum promoti non sint, in academia tamen docent, infirmitati concedendum ut promoveantur, ne cum alii ad publicos actus cum insigniis procedunt, illi vel manere domi vel cum rubore inferiorem opinione locum tenere cogantur. Verum re cum patribus tractata, quandoquidem nostri ex usu Societatis promoveri non debent, nisi necessitas urgeat (qualis hîc, superioribus exceptis classibus, non est), non vide-

---

[1] O. Manaraeus (Mannaerts) S.I. (1526c–1614), belga; cf. SCADUTO, *Catalogo* ... 90; GILMONT, *Les écrits* ... 277–82.

[2] De hac visitatione cf. DUHR I 597–99.

[3] Quaestio diu et attente considerata est anno 1584 a patribus ad Rat. stud. elaborandam deputatis, et annis 1586 et 1587 in provinciis a commissionibus ad hunc finem constitutis; cf. Rat. stud. 1586 cap. «An cum primis ferme latinae grammaticae elementis graecae etiam literae discendae sint», in MP V 125–28; et observationes provinciarum de eo capite, in MP VI 332–38.

[4] De tractatibus non contexendis cf. Rat. stud. 1586; MP V 56 § 3.

[5] Cf. Rat. stud. 1586 cap. De Scripturis; MP V 43–47.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

batur introducenda consuetudo: omnes qui docent, promovendi; sed potius dandam operam ut omnes etiam externi intelligant Societatem nostram pro religiosa modestia eiusmodi graduum honores omnino vitare, nisi necessitate ad eos adigatur[6] ... [17*r*] ...

Resp. – Ad 7.mum – Omnino non faciendum. Nam et id magis consentaneum est nostrae humilitati ac disciplinae, et alioquin Societas coniicit se ipsam in eam necessitatem, ut nullo possit uti magistro donec studuerit philosophiae; quin etiam multos ad eum gradum promoveat parum idoneos.

11. Etsi varia sint in nostris Constitutionibus pro universitatibus instituta officia, ea tamen hactenus non fuerunt hîc distincta, sed in unius rectoris persona coniuncta omnia. Et quamvis olim a R.P. Natale cancellarii officium cum rectoris coniunctum fuisse dicatur, videbatur tamen tum ob faciliorem gubernationem, tum etiam ad academiae splendorem et iuventutis aliquod incitamentum hoc tempore ab eo separandum; praesertim cum ea nec praestet quae cancellarii officium requirit, nec praestare se posse confirmet rector. Designatus est proinde cancellarius et eadem de causa tres facultatum decani et secretarius. Ne qua vero in publicis actibus difficultas oriatur vel dubium, praecedant decani reliquos omnes eiusdem facultatis; caeteri vero praecedant vel sequantur ordine classium in quibus docent sive sacerdotes sint, sive non sint. Idem decani suarum singuli facultatum sint prohibitorum librorum censores[7].

Ad 11.m – Non videtur tantae hominum paucitati, quae est in collegio, vel necessaria esse, vel etiam convenire designatio tot officialium, quos nostrae Constitutiones in academiis plenis et perfectis requirunt[8]. Sed poterunt illa officia in easdem personas concurrere. De cancellario tamen magis probamus, ut rector studiorum cura expeditus, in collegii et fratrum curam melius incumbere possit.

12. Cum universitatis sigillum hactenus ipse rector servarit, Constitutiones vero id dent secretario[9], qui hactenus nullus fuit, videbatur id quidem secretario concedendum. Sed ut incommodis quae venire possent, occurratur, ea adhibita cautela, ut in formula litterarum, quae studiosis academicis rectoris nomine dantur, addatur: Manu nostra subscriptas; ac deinde ab ipso rectore priusquam a secretario obsignentur, subscribantur. Et ut Societatis academia esse aliquo modo cognoscatur, initio earundem litterarum exprimatur: Rector academiae et collegii Societatis Iesu.

Ad 12.m – Iam dictum est, nullum debere esse secretarium.

13. Ab initio academiae in usu fuit, ut ab omnibus ad scholas accedentibus (exceptis quibus id per aetatem non licet; et nobilibus qui per suam nobilitatem promittunt) [17*v*] iuramentum de obedientia rectori praestanda exigeretur[10]; quod tamen eos non obligat, nisi sint contumaces. Hoc cum olim proponeretur R.P. Natali visitatori[11], noluit quicquam mutari, eo quod esset initium academiae. Cum autem totum eius ius in Societatem ab ipso

---

[6] De promovendis nostris ad gradus academicos cf. *Const.* P. IV c. 6 § 17; MP I 257 259.

[7] In margine dextro Patris Visitatoris manu: «Ita quidem mihi et patribus dilinganis videbatur. Designationem tamen personarum distuli donec Augustae cum consultoribus Provincialis conferrem, qui, etsi idem quod dilingani sentiant, malui tamen designationem differre, donec V. R. P. iudicium accedat».

[8] Vide *Const.* P. IV c. 17: *De officialibus vel ministris universitatis;* MP I 313–25.

[9] Vide *ibidem* p. 317 § 3.

[10] «Interrogati primum de patria, religione, studiis, iudicatique idonei, polliceantur se legibus Academiae huius obtemperaturos; datoque nomine in catholicae fidei formulam ipsis proponendam iurent» – primus § «Statuta Academiae Dilinganae»: vide SPECHT, *Geschichte der Universität Dillingen* (Freiburg im Br. 1902) 620.

[11] Hieronymus Nadal S.I. (1507–1580), hispanus, qui anno 1566 visitavit collegium dilinganum; vide MP III 102–13.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Fundatore[12] sit translatum, et iam multa eiusdem Societatis arbitrio etiam quoad iuramenta sint libere mutata, videbatur omnino hoc iuramentum mutandum in manus stipulationem tum propter pericula, quae accidere possunt, tum propter Const. P. 4 c. 17[13], quae non iuramentum, sed tantum promissionem requirunt. Illud vero quod in promotione fit, omnino tollendum videbatur, fidei professione excepta ...

15. Cum dubitaretur expediretne ius pecuniari paena discipulos mulctandi (ut habent statuta)[14] penes praefectum, ut hactenus, an potius penes praeceptores esse debere, ut praeter alias causas maior praeceptoribus a suis discipulis conciliaretur auctoritas; re cum patribus collata, videbatur potius ad praefectum pertinere, tum quod ab inordinatis affectibus praesumatur alienior, tum quod inter aequalem diversorum discipulorum culpam facilius ab eo servari possit paenae aequalitas. Conferat tamen prius cum praeceptoribus et si difficultas oriatur, ad rectorem referat.

16. Dubitabatur etiam ad quem pertinere debeat discipulis e scholis manendi facultatem [18*r*] concedere; et videbatur id spectare ad praefectum, si ultra diem quis abesse velit; sic tamen ut praeceptor de data facultate fiat certior; alias ad ipsum praeceptorem. Quod si quis ab uno repulsam tulerit, ab altero facultas ne detur, nisi prius ab eo qui negavit, causam cognoscat.

17. Pecunias quae iuxta academiae statuta ex promotionibus, inscriptione et discipulorum mulctis colliguntur, hactenus servare et in academiae necessarios usus expendere consuevit regens. Verum et ad suspiciones omnes tollendas et quia nostro instituto magis congruit, videbatur facienda arca cum tribus diversis clavibus; quarum unam regens, praefectus qui pecunias collegit et infert, alteram, tertiam notarius qui externus est, habeat.

18. Ut studiosi magis in catholicae fidei rudimentis proficiant, sitque collegiorum inter se maior conformitas, lectio catechismi ad diei Veneris priorem matutinam horam revocanda videbatur; in quo intelligendo et memoriae mandando hac ratione fructuose exerceri poterunt discipuli: ut in infima schola praecipua tantum et facillima capita explicanda ruditer et memoriae mandanda excerpantur. In proxima his paulo graviora addantur. In tertia demum totum audiant et memoriae mandent. In humanitatis schola totum repetant paulo accuratiore adhibita explicatione, qua anni spatio totus absolvatur. Rhetoribus vero et philosophis simul explicetur, adiectis etiam haereticorum, quoad ferunt ingenia, argumentis et solutionibus ...

20. Quoniam multi longo tempore a confessionis sacramento se subtrahebant, ut qui iuxta Societatis regulas confessi sint[15], sciri facile possit, statuendum videbatur: 1° ut certi sint et stabiles saltem in inferioribus classibus confessarii, nec pueris [18*v*] hinc inde vagari liceat; deinde ut confessarii a singulis confitentibus exigant chartulas eorum nomine inscriptas, quas ipsi deinde tradant praefecto. Ad communionem tamen menstruam ne convictores quidem, ut hactenus, adstringantur, sed illis liberum sit communicare vel non; servatis tamen quatuor anni temporibus iuxta antiqua academiae statuta.

Resp. – Ad 20.m – Fortasse, ut confessio liberior sit, expediret non unum, sed duos assignare confessarios; certos quidem, sed ita ut scholasticis liceret utrivis eorum confiteri. Cetera probantur.

---

[12] Otto Truchsess von Waldburg, cardinalis et episcopus augustanus (1543–73), qui anno 1563 fundavit collegium Societatis Dilingae; cf. DUHR I 194–200; SPECHT, *Geschichte* ..., passim.

[13] Promissio de obedientia rectori praestanda occurrit in *Const.* P. IV c. 17 § 3; vide MP I 317.

[14] Cf. SPECHT p. 619–20.

[15] Cf. regulam secundam scholarium externorum (1569); MP II 205 ss.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

21. Cum hoc tempore contra Societatis consuetudinem hîc et in reliqua provincia nostri tantum quatuor horas et mediam in die doceant[16], videbatur iterum restituenda quae fuerat ablata media hora; ita ut mane a medio octavae ad decimam, vesperi a medio secundae ad quartam; in Quadragesima tamen et aliis ieiuniorum diebus a medio tertiae ad quintam usque doceant.

Resp. – Ad 21.m – Placet quod constitutum est a P. Visitatore.

22. Quoniam discipuli exiguo suo fructu, labore vero et molestia tum sua tum praeceptorum non exigua, ab ipsis praeceptoribus compositas orationes memoriter ordinarie pronuntiabant, statuendum videbatur, ut in posterum, si non possint octavo quoque die, saltem decimo quinto aut summum semel in mense orationes latinas et graecas solutas et numeris astrictas a se quidem compositas, a praeceptore vero diligenter emendatas in publico consessu pronuntient. Quod si octavo quoque die non fiat publice, saltem privatim fiat in classe rhetorica.

23. Menstruis philosophorum disputationibus toto die, omissis suis lectionibus, hactenus interesse debuerunt theologi; quod satis grave esse iudicabant. Res ergo sic temperanda videbatur, ut solennibus philosophorum disputationibus, si quae habeantur, intersint theologi; menstruis vero, quae in posterum erunt tantum per tres horas, a renovatione quidem studiorum usque ad Quadragesimam ante, reliquo vero anni tempore post meridiem etiam intersint ...

Collegium Ingolstadiense[17]

TEXTUS: *Germ. 127*, f. 26*r*–41*v*; originale Romam missum.

Ratio tuendae valetudinis nostrorum qui hîc operam dant litteris.
Ut ad Dei gloriam et Societatis augmentum melius nostrorum conservetur valetudo, haec in Domino videntur adhibenda

1. Curent superiores ne nostri diutius quam par sit, in humanitatis detineantur [28*r*] studiis; eorum adhibito iuditio, qui recte et sine affectu ea de re sentire possunt. In genere vero qui ante Societatis ingressum rhetoricam audiverunt, diutius tamen in eo studio versari debere putantur, ultra annum in eo non relinquantur. Satis enim erit, si in lingua latina et rhetorica, poësi et graecis ea habeant praesidia, qua aliquando praeceptores effecti, ipsi suo marte doctiorum consilio et ope adiuti possint proficere[18].

---

[16] Vide horarum divisionem in classibus humaniorum litterarum (Rat. stud. 1569); MP II 205 ss. – De hora media scholis restituenda scribebat P. Manaraeus die 24 iulii Patri Generali: « ... In responsionibus V.R.P. ad visitationem collegiorum habeo pauca quae repraesentem; quae ipsa dignabitur expendere et sententiam iterum suam explicare; quam ut in reliquis accurate sequamur. Atque imprimis quod V.R.P. circa visitationem dilinganam articulo 21 cupit scire an difficultates circa mediam horam scholis restituendam a nostris proveniant, an a discipulis, an vero ab ipsis exercitationibus scholarum. Respondeo: a nostris tantum esse profectas et nullam iam post tractationem invenire in restitutione difficultatem, cum praesertim caetera collegia (quae eandem a se dispensationem obtinuerant) ultro atque alacriter et fructuose mediam horam restituisse cernant. Nam et plerique praeceptores hoc cupiebant quod tempus deesset exercendis discipulis. Sed et iam dilinganos puto sua sponte mediam horam restituisse. Soli monachienses antiquum obtenient propter causas in visitatione allatas». *Germ. 160*, f. 116*r*.

[17] De collegio ingolstadiensi cf. DUHR I 53–65.

[18] In margine dextro: «Hoc statuendum videbatur quia, ut dictum est, aliqui per 3 aut 4 annos in rhetorica cum taedio detinebantur, ac deinde semifracti ad altiores mittebantur disciplinas».

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

2. Habito ingeniorum et virium tum animi tum corporis delectu, ad altiores facultates non admittantur[19], nisi quibus ad Societatis nostrae finem absque incommodo profuturae videbuntur. Qui vero cum periculo in scholis scribunt, iis vel omnino vel ex parte scriptione interdicantur, prout res postulabit; eosque cum iis in cubiculis collocent (nisi aliud cohabitationi obstaret), quorum iuvari possint scriptis[20].

3. Qui in saeculo vel totam logicam vel philosophiae partem exacte audivissent, eos ab initio denuo incipere non cogant, sed inde, ubi ante reliquerunt, praeterita rhetorica, nisi evidens ratio aliud suaderet.

Resp. – Ad tria prima capita ea omnia videntur non ita particulariter enucleanda, praesertim cum in regulis provincialis aliquid de hoc dicatur. Posset tamen in universum breviter praescribi, ut qui in studiis humanitatis satis in saeculo profecerunt, ii ne denuo cogantur multum temporis illis impendere.

4. Ne continuatis studiis nostri frangantur, post auditam philosophiam ad unum aut alterum annum in aliqua inferiore schola exerceantur, ubi magna non sit opus praeparatione; ac deinde ad theologica revocentur studia, nisi quis iis esset viribus et exspectatione ut peculiaris eius habenda sit ratio[21].

5. Advigilent, ut recreationes tam quotidianae quam hebdomadariae sint excitatae et ad finem nostrum accommodatae, ne studiosi vel occupationibus vel melancholia vel solitudine vel privato studio vel quavis alia ratione impediti, earum priventur fructu[22].

6. Curent ut discipuli iis contenti, quae in scholis dictant et docent praeceptores, in aliis privatim describendis se non occupent, nec ulli ad id, etiamsi urgeant praeceptores, dent facultatem, nisi res esset valde brevis et tempus commodum, quale esse solet cum a studiis vacatur[23].

Resp. – Ad sextum – Non addendum ut etiam tempore vacationum praescribatur tamen certum spatium ad scribendum, v. gr. unius horae aut circiter pro viribus cuiusque; ne tempus illud quod ad cessationem praecipue laborum conceditur, in iisdem scribendi laboribus conteratur.

7. Studiorum procedente cursu, per se, per rerum spiritualium et studiorum praefectos, per syndicos et alios intelligant, num ea quae de modo docendi praescribuntur et discendi exacte serventur. Praeceptores ipsos per discipulos, praefectos per syndicos saepe examinando, scripta legendo, docentes per disputantes audiendo. Et si quid secus quam oporteret a quoque fieri, aut inchoata studia alicui vel ex toto vel ex parte obesse deprehendant, convenientia mox adhibeant remedia[24].

---

[19] De scholasticis nostris ad studia superiora mittendis cf. ea quae in Rat. stud. 1586 et 1599 habentur; MP V 97 359.

[20] In margine dextro: «Hoc videbatur addendum propter eorum qui, ut dictum est, imbecilliori vel ingenio, vel valetudine admissi, plus quam ferre possent, contendere debebant, ut aliquo modo satisfacerent; atque ita omnino frangebantur».

[21] In margine dextro: «Quod continenter plerumque post philosophiam audirent theologiam, multo frangebantur».

[22] In margine dextro: «In quotidianis recreationibus quidam vel quia natura essent melancholici, vel quia scrupulosi, vel denique quia ab aliis riderentur, parum se recreabant, solitarie ambulantes, aut aliud agentes, cum, absente superiore, qui attenderet et eos excitaret, esset nemo. In hebdomadariis vero, alii occupabantur a superioribus, alii domi manentes, quaedam privatim describendo se fatigabant; cum interim in utrisque alii essent in alio extremo, solutiores videlicet quam pro religiosis».

[23] In magine sinistro: «Hoc ideo videbatur statuendum, quia nonnulli privatim aliorum cursus praeceptorum describerent; alii etiam a suis incitati praeceptoribus, quae ipsi alias docuerant, describerent. Quae res valetudinem vehementer offendebat».

[24] In margine sinistro: «Hoc ideo dicitur, quod superior in litterariis rebus rudis, non auderet se iis miscere, aut quo modo fierent, attendere. Quo fiebat, ut singuli fere suo arbitratu et docerent et discerent, et ab utrisque excederetur notabiliter. Accedebat quod, etsi nonnulli inchoata non possent ferre studia, ab iis non liberarentur tempestive».

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Resp. – Ad septimum – Nihil videtur esse causae, cur praefectus spiritualium sese interponat in curam studiorum. Sufficiunt enim syndici, consultores etc.

8. Saepe, privatim cum singulis tractantes, inquirant quomodo se habeant in studiis, quomodo proficiant, an graviora studia vel scriptiones sibi obesse sentiant.

9. Similiter interdum agant cum singulis praeceptoribus ut intelligant, an ad discipulorum captum accommodate doceant, atque, a subtilioribus abstinentes, quae usu, aetas, ingenium, patria ferunt, proponant. Et ubi vel ex eorum sermonibus, vel ex scriptis vel aliunde cognoverint, eos directione vel etiam correctione indigere, eam non omittant.

10. Videant etiam an communi contenti doctrina, nova non excogitent; vetera tractent usitato modo; curiosa et a proposito aliena vitent, et unumquodque suo proponentes loco, dialecticam dialectice, physicam doceant physice, et quamlibet facultatem intra suos contineant limites[25]. [29*r*]

11. Advigilent etiam ne longis discipulos obruant scriptionibus; sed quae docturi sunt, domi bene digesta et praemeditata, absque verborum ambagibus brevi comprehensa scripto, ita per intervalla dictent, ut longiore explicatione minimum ter scriptionem interrumpentes, scribentibus dent tempus respirandi[26] ... [33*r*] ...

Etiam haec in visitationis decursu fuerunt observata et cum rectore ac consultoribus ut praedicta, tractata ... [33*v*] ...

5. Quidam e nostris publice docent, alii alia obeunt officia, ut rectoris tam nostrorum collegiorum, quam seminariorum, non praemissa fidei professione, cum tamen obligari videantur[27]. Quare videbatur aliquid statuendum de ea: an videlicet singulis annis in studiorum instauratione sit repetenda, ut fit alicubi; vel certe [34*r*] in classium mutatione et officiorum; an vero sufficiat semel pro semper fecisse.

6. Exstat etiam quaedam ordinatio ut in omnibus humaniorum litterarum classibus graeca tradantur[28]; in infima quidem discant legere et scribere; in proxima memoriter recitare et declinare, et sic deinceps. Lucernae queruntur parentes, quod pueri minus temporis impendant latinis magis necessariis; queruntur pueri quod non omnium ingenia ad omnia sint apta. Hîc etiam sunt querelae. Nobilium quidem qui nolunt suos graeca discere; pauperum vero, quia mallent suos cito etiam a necessariis se expedire facultatibus sui compendii gratia. Quare hîc saltem, ubi duabus tantum horis mane, totidem a meridie sunt in scholis, non videtur operae pretium tres fere quadrantes in infima schola addiscendis et efformandis characteribus dare; sed potius videtur ea classis hoc onere prorsus liberanda. Deinde non videntur esse cogendi ad eam linguam nobiles contra parentum voluntatem; quos ea re non parum offendimus ... [34*v*] ...

12. Videbatur consultum ut qui in posterum absoluto humanitatis studio ad philosophiae et theologiae veniunt seminarium, prius in refectorio suae dent specimen eruditionis. Qui vero in aliqua classe sunt docturi, coram tribus vel quatuor a rectore designatis idem faciant, si antea cum satisfactione non docuissent ...[29].

---

[25] In margine sinistro: «In hoc notabiliter excessum est, ut viderentur praeceptores se mutuo velle superare; multa subtilia, a proposito aliena et ex medicina aliisque facultatibus adferentes non necessaria; nec tamen qui eis modum poneret, erat».

[26] In margine dextro: «Praeceptores elegantiam nimium studentes, dictione longa et accurata, dictatione etiam continua et non interpolata, se atque discipulos fatigantes, magna scriptorum volumina conficiebant».

[27] De professione fidei, vi bullae Pii papae IV, a nostris exigenda cf. MP III 140 163 414.

[28] De lingua graeca docenda cf. supra, adn. 3.

[29] De examinandis iis qui philosophiae vel theologiae intendunt studere cf. supra, adn. 19.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Collegium Monachiense (1582)

TEXTUS: *Germ. 127*, f. 46*r*–51*v*; originale Romam missum.

8. Cum etiam tractaretur ut communis Societatis consuetudo in hac quoque provincia usurpata quandoque et iam alicubi restituta, etiam hîc revocaretur: hoc est, ut nostri per quinque horas quotidie doceant in scholis[30], videbatur id hoc loco fore difficile: 1° quia hyeme ante horam septimam matutinam propter tenebras, glaciem, ventos etc. non possunt studiosi ad sacrum adduci, minores praesertim; quo finito fere mediam horam sumendo ientaculo impendunt, cum religioni sibi hîc ducant ante sacrum sumere ientaculum. – 2° Multi ex nostris discipulis adeunt hîc scholas germanicas ut scribere et subducere calculos discant; ac proinde nec citius venire nec diutius in scholis quam modo retineri posse dicantur. – 3° Quia cives dicuntur hanc horarum distributionem aliquandiu hîc usurpatam probare. Atque has ob causas videbatur ea quae modo tenetur docendi ratio, per horas nimirum quatuor et mediam, retinenda.

Collegium Graecense[31] (1583)

TEXTUS: ARSI *Fondo Ges. 1443*, fasc. 13, doc. 4–10; originalia quae 2 7 6 8 4 2 4 foliis (215 x 165 mm.) constant. Romae a P. Generali factae sunt nonnullae observationes, quae habentur in eodem fasciculo (doc. 4 et 9), quas post singulas paragraphos exhibemus.

6. Superioribus annis Pater Noster Everardus piae memoriae[32], instantibus Principe[33] et nostris propter necessitatem alumnorum et ditionis totius, consensit ut pro dialectica quae legebatur, legeretur cursus philosophiae ex ipso Aristotele. Nostri porro retinuerunt nihilominus dialecticam, quae quotidie a praeceptore rhetorices legitur; cuius causa praeceptor ipse nimium gravatur et lectio graeca rhetorices studiosis adimitur. Patribus autem visum est, re diligenter expensa, ut dialectica deinceps tantum hîc legeretur sub finem cursus philosophiae per tres vel quatuor circiter menses loco alicuius alterius lectionis, ut sternatur via ad ipsum Organum Aristotelis.

Ad 6.m – Poterit omitti lectio dialecticae in classe rhetoricae; et qui praelegit cursum, incipiat a dialectica, seu introductione aliqua ut Romae fit.

7. Cursus philosophiae tres fere annos etiam hîc continuatur; quod scholis est incommodum; nam eos qui versantur in rhetorica vel qui aliunde fere satis instructi ad cursum veniunt, per tres annos totos in rhetorica versari oportet, vel alio cum periculo morum et conscientiae ad audiendam philosophiam demigrare, vel sine hoc philosophiae praesidio ad suos reverti. Proinde videbatur patribus, cum hîc non sit seminarium Societatis philosophicum, neque plena universitas, operae pretium magis futurum reipublicae et adeo Ecclesiae catholicae, ut duobus annis cursus absolvatur, explicenturque tantum eae materiae quae ex praescripto R.dae P. V. reputabuntur utiliores; sic enim levius ferent rhetoricae auditores moram alioqui nimis gravem, recreabunturque cum paulo post medium secundi anni aggredientur primordia philosophiae. Caeterum prospectum est ut ipsi habeant etiam

---

[30] De horarum in classibus humaniorum litterarum divisione vide supra, Acta Vis. Coll. Dil. § 21 adn. 16.
[31] De collegio graecensi cf. DUHR I 163–69.
[32] E. Mercurian S.I. (1515c–1580), praep. gen. S.I. annis 1573–80; cf. GILMONT, *Les écrits spirituels* ... 250-55; et MP I–III passim.
[33] Carolus archidux Styriae, filius Ferdinandi I imperatoris; cf. DUHR I 163.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

reliqua huius anni parte lectionem aliquam graecam. Accedit quod plus postea temporis liberi habebuntur ad exercendum se in casibus conscientiae et controversiis, quae in his partibus imprimis sunt necessaria.

Ad 7.m – Non est concedendus biennalis cursus, quem nonnullis aliis nostris collegiis etiam negavimus[34], quia pluribus nocebit quam proderit; sed poterit incommodis occurri ut, si quando contingat esse bonum aliquem numerum et bonae spei adolescentum, ut nos praemoneant, quia forte tunc iudicabitur expedire ut inchoetur alius cursus, non quidem ut continuentur duo, sed ut pro ea vice praeveniatur cursus qui proxime sequenti anno erat inchoandus.

8. Tractabantur in reliquis inferioribus classibus graeca[35], sed exiguo fructu propter aversionem quam fere omnes pueri et adultiores conceperunt de lingua graeca, et desiderium citius emigrandi de scholis vel ad parochias administrandas vel certe si nobiles sunt, ad militiam obeundam. Qui discunt formare litteras latinas, discunt simul et graecas formare; qui discunt rudimenta, discunt simul declinare pauca verba, et ita deinceps ascendendo. Quod praeceptoribus erat grave, auditoribus parum utile, cum plurimi non ascendant ultra syntaxim, pauci etiam eam assequantur. Proinde re cum praeceptoribus et deinde cum patribus tractata visum est ut imposterum non legeretur lingua graeca, nisi in tribus superioribus classibus: syntaxeos, humanitatis et rhetoricae, ut in syntaxi accurate explicetur grammatica, et sub finem anni adiiciatur aliquis author ei classi commodus; in humanitate repetatur initio leviter et cursim graeca grammatica, eique postmodum adiiciatur aliquis author; in rhetorica vero tantum [2v] explicentur authores graviores; et non dispensetur cum ullo, nisi urgeat maxima necessitas, ut si loco graecae lectionis audire debeat quispiam lectionem aliquam in inferiore classe.

Ad 8 – Donec aliud in Ratione studiorum ordinetur, placet iudicium P. Visitatoris, ut graeca in tribus tantum superioribus classibus doceantur pueri; in quibus adhuc nobilium videtur ea ratio habenda, ne ad eam linguam addiscendam cogantur contra parentum voluntatem.

9. Usus hîc est ut rhetores, alumni praesertim, audiant cum suis omnibus lectionibus lectiones controversiarum et casuum conscientiae, quae alternis diebus habentur. Quod nimium visum est, partim quod obruantur multitudine lectionum, partim quod parum tribuere possint scriptioni et repetitioni, ne dicam quod haec ingenia non sufficiant tot lectionibus, praesertim gravioribus. Quo futurum est ut in nulla omnino facultate solide fundentur. Proinde re cum patribus tractata et praeceptoribus, putabantur arcendi ab his duabus classibus donec cursum philosophiae sint aggressi. Videbatur tamen dispensari posse cum uno interdum atque altero alumnorum, si qui minus apti per aetatem maturiorem et ingenii imbecillitatem iudicaretur ad humaniorum litterarum aut rhetoricae studium, atque adeo brevi essent ad parochias extrudendi.

Ad 9.m – Videntur studia ordinate suscipienda ut qui rhetoricam audiunt vel etiam philosophiam, non simul audiant casus vel controversias, sed post philosophiam auditam, qui sunt ad illam et theologiam audiendam apti, casus circa tertium annum theologiae audiant; alii vero post rhetoricam dialecticam, deinde casus et controversias.

---

[34] De philosophiae cursu triennio absolvendo cf. observationes provinciarum anno 1587 factas in Rat. stud. 1586; MP VI 260–92 passim.

[35] De graeca lingua in hum. litt. classibus docenda cf. supra, adn. 3.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

10. Praeterea occasione huius cursus philosophici institutus est professor mathematices, qui explicat Euclydem vel saltem magnam eius partem; deinde Sphaeram, arithmeticam, astrolabium, de horologiis, et denique quaecunque libet et potest. Quod est collegio grave et contra mentem dispensatoris, qui tantum fuit rogatus ut philosophiae cursum pro dialectica concederet, nulla facta mentione mathematices. Et concessit quidem cum obligatione, ut fundatio augeretur quo plures de Societate in hoc collegio foveri et erudiri possent. Quod minime factum est. Accedit quod si aliquando (ut meditantur et sperant a Rev.da P. V. concessum iri) aucta fundatione plures lectiones concedantur, nihil tum putabitur Princeps novi accipere beneficii ab ipsa, si concedat mathematicas disciplinas, quas iure praescriptionis obtinuerit. Quamobrem re similiter cum patribus agitata, videbatur ut sola Sphera, quando explicabuntur libri Meteororum vel de Coelo, ab ipso praeceptore philosophiae vel ab alio explicetur, ut Parisiis et alibi fieri solet ...

14. Hîc usus habebat ut alibi in provincia hac, ut in omnibus classibus quatuor lectiones traderentur; in aliquibus etiam quinque, cum magno onere praeceptorum et perexiguo fructu discipulorum, qui eo minus temporis habebant quod scriptioni et exercitationi litterariae darent quo amplius erant lectionibus gravati. Quamobrem visum est re consultata cum patribus et praeceptoribus, ut tres tantum lectiones in singulis classibus haberentur; ex iis duae matutino, tertia vero pomeridiano tempore; reliquum tempus repetitioni, [3*v*] recitationi, emendationi thematum et disputationi tribueretur ...

In marg. m. P. Vis. – «Petentibus et urgentibus praeceptoribus id iam in praxi positum est».

17. Est vetus consuetudo in collegio hoc, et ut intelligo Olomucii vel Pragae, vel utrobique, ut discipuli classis humanitatis, syntaxeos et inferiorum classium praemittant ante primam lectionem matutinam et pomeridianam preces, musicen fere per quadrantem; et in fine lectionis ultimae antemeridianae et pomeridianae similiter. Quo fit ut multum temporis cantando depereat studiis litterariis, ut taceam deformem esse vocum diversarum scholarum dissonantiam. Quod animadvertentes olim provinciae Superioris Germaniae et Rhenanae, sustulerunt eum morem, tantumque orationes de more caeterarum provinciarum Societatis recitando praemittunt. Quae cum melius intelligantur et praeceptores cum discipulis orent, plus etiam videtur habere ad obtinendam gratiam Spiritus Sancti efficacitatis, quam altera illa ratio propter confusionem vocum, distractionem cantantium et malum, ut saepe accidit per discipulorum inopiam, concentum; praesertim quod praeceptores ut plurimum tamen non adsint, sed obambulent iuxta classes, cantus finem expectantes. Proinde videbantur hae cantiones musicae prorsus excludendae a scholis nostris, cum alioqui etiam discipuli nostri musicae satis habeant in templo et in declamationibus atque actibus publicis in aula scholarum ... [5*v*] ...

23. Consuetudo est huius ditionis archiducalis (ut fertur) non licere iudici apprehendere et coniicere in carcerem cuiusque filium aut famulum, non habito consensu parentum aut domini; multo vero minus discipulum ullum collegii archiducalis sine licentia rectoris. Quocirca si quis discipulorum nostrorum incidat in aliquod crimen (ut nunc accidit) iudex accedit rectorem et consensum petit capiendi scelerosi. Rector autem tunc eum dimittit, declaratque non esse amplius discipulum collegii nostri, nihilque se velle amplius iuris habere in eum. Quod videtur studiosis acerbum; querunturque quod nullam a iesuitis habent defensionem aut protectionem, quam haberent in omnibus universitatibus vel etiam collegiis similibus. Videbatur etiam res periculosa quod talis occurrere posset, qui vel morte vel mutilatione plectendus esset. Proinde ad tollendam omnem difficultatem videbatur magis expedire, ut Princeps pro similibus casibus, qui requirunt correptionem exemplarem seu pu-

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

blicam, assignaret collegio aliquem iudicem ex arbitrio et voluntate rectoris, qui vel puniret ipse reum vel puniendum alteri tribunali sua actoritate traderet, ut fit alibi, videlicet Mussiponti, Dilingae etc.[36] ... [6*r*] ...

Lecta coram superioribus et consultoribus ac maiori ex parte consultata

4. Etsi expediat eos qui alterius linguae sunt a germanica in sua se lingua simul exercere et eadem subinde uti inter sese tempore recreationis, nisi aliud impedimentum intercederet, cavere nihilominus oportet ne dum sermonem patrium colere cupiunt, pacem et animorum coniunctionem cum aliis ipsi negligant. Proinde quando adsunt alii qui eandem linguam ignorant, accommodent se ad eos utanturque lingua latina vel germanica, quam omnes discere ex regula tenentur. Coadiutorum vero peculiaris nihilominus cura habeatur, ut sint semper aliqui vel patres vel alii, qui peculiarem hanc eorum curam gerant tempore recreationis ad eorum aedificationem et consolationem.

Ad 4.m – In librum similiter [referatur].

5. P. Rector, ut studia literaria magis vigeant, magisque incitet praeceptores et discipulos [1*v*] emendetque si quid videret minus recte agi in scholis, eas visitet[37] tempore lectionum saltem semel in mense, non quidem uno die omnes, sed uno die aliquot, altero reliquas, ut res serio fieri intelligatur. Subinde etiam convocet ad se praeceptores omnes simul tum ut ex eis intelligat quomodo res literaria et disciplina procedat in classibus et foris, tum ut eos animet et instruat ad officium fructuose praestandum. Idem subinde etiam faciat cum praefectis cubiculariis ut melius cognoscat quid rerum agatur in domo convictorum. Agat etiam cum singulis privatim, ut liberius exponant in sinum ipsius si quid habeant. Curet etiam ut saltem quinto decimo quoque die conveniant cum praefecto studiorum praeceptores, ut simul tractent dispiciantque si quid occurrat utile ad profectum eorum in pietate ac studiis literarum, suggerantque media tollendi abusus si qui forte irrepsissent ...

7. Catalogus lectionum proponendarum in instauratione studiorum[38] minimum mensem unum ante praeceptoribus exhibeatur, quam lectiones suas incipiant, ut se ad eas comparare sufficienter possint, ne parum instructi cum rubore et bonae opinionis dispendio prodire debeant ad officium quod magnam scientiae opinionem apud auditores requirit. Curet vero provincialis omnium collegiorum catalogos hos eiusmodi a rectore cum praefecto et primariis praeceptoribus et iis qui aliquid in ea re praestant, examinatos et probatos, dimidio anno ante instaurationem sibi mitti ut similiter a se cum iis quos ad consultationem adhibendos iudicaverit [2*r*] expensos et approbatos tempestive remittat, ut omnia ordinate et sine querela fiant, et rectores possint tempori bibliopolas commonefacere ut libros paratos habeant quando opus sit ... [5*r*] ...

42. Vel praefectus studiorum deinceps vel alius quispiam idoneus designetur, qui curam habeat repurgandorum librorum[39] quibus discipuli externi [5*v*] hîc utuntur. Atque ut minus is laboret, descriptos habeat locos in tabella corrigendos in libris qui frequentius ab eis tractantur, et modum singulos corrigendi; quo iuxta facultatem a Sanctissimo conces-

---

[36] De correctione discipulorum cf. *Const.* P. IV c. 16 § 5 et litt. D; MP I 311 313; et MP III 109. In «Sex capita quae extra volumen de Rat. stud. ad provincias missa sunt» anno 1586, in quinto capite agitur inter alia de «ministris iustitiae, gubernatore, carcere, mulctis, correctione, iuramento»; opiniones provinciarum de illis videsis in MP VI mon. 31, p. 430–514.

[37] De visitatione scholarum vide regulam 3 rectoris Rat. stud. 1599; MP V 370.

[38] De catalogo librorum explicandorum vide regulam 27 praef. stud. inf. class. Rat. stud. 1599; MP V 407–08.

[39] De expurgatione librorum scholasticorum cf. *Const.* P. IV c. 14 § 2, MP I 299; et MP V 139–40.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

sam committere possit alicui ex probatioribus discipulis, ut tales locos ad eam praescriptam formulam corrigat, ne discipuli venenum ex lectione librorum depravatorum imbibant.

43. In lectione catechistica[40] quae die Veneris ad primarias classes singulis hebdomadis habetur, compendiose et obiter tractentur et dictentur quae occurrunt, controversiae graviores, ut uno vel saltem duobus annis catechismus absolvi possit. Ac praeter lectionem fiat semper aliqua brevis a discipulis repetitio de auditis. In inferioribus autem classibus tradantur tantum praecipua capita doctrinae christianae ad eorum capacitatem ... [6*r*] ... Non lecta neque consultata cum patribus ... [3*r*] ...

46. Cum praeceptores non minus libris indigeant quam milites armis, faciat rector ne quid in hoc genere cuipiam desit; sed ut abundent potius quo levior ipsis labor fiat[41] ... [6*v*] ...

91. In scholis habeatur ratio, ne magistri inferiorum scholarum nimium sint subtiles in docendis pueris et auditis subtilitatibus exigendis ab eis; v. gr. quotuplex sit syntaxis, methodica et historica etc. Item, quotu–[7*r*]plex sit methodica etc., quod pueri haec non capiant; neque necesse est ut modo capiant, sed potius ut intelligant concordantias et similes regulas; similiter quot nominum genera comprehendantur sub regula: Esto foemineum, quot sint nymphae, quot harpyae, quot furiae, quot musae etc. Quae melius in poēsi et usu discentur. Praeterea in prosodia ne haereant tam diu in iis, quae speculationem potius quam praxin sapiunt; sed iis leviter transmissis attendant praeceptores ad ea quae discipulos scire oportet ut bene et emendate scribant et loquantur ...

Graecensis historia – Non lecta coram patribus

... Onus Societati impositum est cura scholarum quae constant classibus: abecedariorum, tribus grammaticae, humanitatis, rhetoricae, dialecticae (quae mutata est in cursum philosophiae) et casuum conscientiae vel controversiarum. Sed hae postremae alternis diebus modo usurpantur; adiecta sunt etiam mathematica et hebraica. Ad haec cura convictorum (qui circiter centum modo sunt, egregii et ingenui pueri omnes ex variis nationibus: germani, poloni, hungari, dalmatae, slavi, itali) [2*r*] et alumnorum[42] qui hoc tempore sunt numero triginta quattuor. Grave quidem onus pro ea fundatione, sed Princeps meditatur universitatem instruere[43], cuius occasione poterit proventus ad praescriptum, ut speramus, decreti et ordinationis P. N. Laínez piae memoriae revocari[44] ... [3*r*] ...

Studiosi externi, praeter convictores et alumnos, superant numerum ducentesimum. Ex quibus magnus proventus ad Ecclesiae catholicae commoda speratur; quem hactenus nostri metientes ex numero et copia lectionum, fortassis effecerunt minorem. Proinde, quod alibi dictum est, aliquot sublatis lectionibus, quod eis temporis impendebatur, iam scriptioni, repetitioni et aliis exercitationibus litterariis datur, ut magis proficiant nostrique praeceptores onus legendi levius ferant. Quod primarios et sapientes viros qui rem intellexerunt, maiorem in modum exhilaravit. Certe praeceptores modo ipsa experientia perspiciunt: multo plus quam antea, suos discipulos proficere et ingenia excitari.

---

[40] Vide «Ratio tradendi doctrinam christianam in scholis provinciae Austriae» (1603); vide supra, mon. 42.

[41] In marg. sinistro manu Vis.: «Magnae hinc querelae; causa quare non dantur, praecipua fuit, ut non macularentur libri ab eis».

[42] De domo pauperum studiosorum graecensi, seu alumnorum Ferdinandei vide J. ANDRITSCH, *Die Matrikeln de Universität Graz* p. XLIII-XLV.

[43] Quae instituta est anno 1586; cf. *ibidem* p. XI-XXXVI.

[44] Vide «Formula acceptandorum collegiorum» (1559–65); MP III 11–14.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Bibliotheca locum amplum habet et elegantem, sed libros paucissimos. Sed speratur quod Princeps, cum absolutum modo sit collegium, illam paulatim necessariis libris sit instructurus. Saltem nobis pridie quam decumberet, cum nos cum Serenissima coniuge visitaret, spe bona esse iussit; atque eodem die velut arrham quandam misit nobis Biblia pulcherrima Plantini vel potius Regis Catholici[45] cum duobus aliis libris, et mappam nauticam in membrana. Ducissa vero volumen unum utriusque testamenti optime scriptum et illuminatum in membrana, compactum plane regio opere. Nam solum argentum quod et inauratum et affabre factum, non computatis auro et arte, centum daleris aestimatum dicitur. Sed eo preciosor est liber, quo versio germanica est antiquior et verior. Est enim scriptus liber ante centum et quatuordecim annos ...

Collegium Viennense (1583)

TEXTUS: ARSI *Fondo Gesuitico 1651*, fasc. 7, doc. 6–11; originalia Romam missa et a P. Generali recognita; contant 4 9 8 2 2 3 4 (215 x 165 mm.) foliis.

Viennensis collegii historia[46] – ... Scholae sunt in universum octo, et nulla quidem ex eis satis ampla et commoda, ut studiosos suos capiat, praeter logicam; cum tamen fuerint a nostris aedificatae ... scholae nullam aulam habent in quam conveniant studiosi omnes, praeter sacellum mediocre, quo utitur sodalitas B. Virginis, quod claustro coniunctum est ... [1*v*] ...

Quod ad rem literariam attinet, omnes facultates valde hîc de suo pristino splendore remiserunt; praesertim vero inferiores. Nam quod ad literas graecas attinet, illae plane iacent; sic fere grammatica et humaniores literae. Cum enim eae per flandros et exteros, qui linguam germanicam non callent, tractentur, et ipsi a discipulis suis non in-[2*r*]telligantur, neque verborum et rerum proprietates exprimere, neue themata dare possint, fit ut discipuli parum proficiant. Accedit, quod neque ullam exercitationem ante habuerint, et parum sint latini et ad docendum facti. Tertio, quod discipuli paucas habent repetitiones et compositiones rarissimas.

Philosophiae unicus est iam praeceptor qui logicam explicat. Alter (solent enim esse tantum duo), ubi suos ad metaphysicam perduxit, legere desiit. Arbitrantur enim hic metaphysicam satis in theologia tractari; nec opus esse ante illam audire. Qui logicam iam tradit[47], valde debilis est, ut qui in suo cursu, quem absolvit Parisiis duorum annorum spatio, et inter mediocres fuit ante 15 annos, hoc toto spatio temporis vix lineam de Aristotele legerit. Disputationes et exercitationes in omnibus scholis et facultatibus sunt rarae et frigidae.

Theologia denique bonos quidem habet praeceptores[48], sed exercitationes similiter paucas et raras. Ex discipulis qui numero sunt 16, pauci bene in philosophia versati sunt, et, quod plurimum eorum studiis obfuit, tam multis occupationibus distractos eos inveni, ut plurimum sim miratus. Ordinarie sacerdotibus euntibus ad carceres, ad infirmos et alia negotia ipsi socii adiuncti sunt.

---

[45] Christophorus Plantin (1520c–1589), typographus celeberrimus, typis expressit octo voluminibus annis 1569–1573 Biblia polyglotta; cf. *Encicl. Catt.* IX 1599–1600.

[46] De collegio viennensi cf. DUHR I 45–53.

[47] Videtur esse Nicolaus Limburgius S.I. (1542c–1599), leodiensis; cf. MHSI *Cat. Prov. Austr.* I 385 398 721.

[48] Ioannes Aschermann S.I. (1532c–1588), moravus – Christianus Numicius S.I. (1542c–1599), gelder neomagensis – Petrus Ximénez S.I. (1555–1632), hispanus; cf. *ibidem*, 384 397 622 741 823.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Duo erant ordinarie infirmarii, alius sacristanus ad S. Annam, quo ter in hebdomada excurrendum est, ut pararet altare, sacroque quod ibidem ter per septimanam habetur, inserviret. Alii in domo convictorum praefecti cubiculorum et gravati praeterea aliquibus officiis. Nam hic praeest coquinae, ille distribuendis pannis etc. Sic in collegio alius adiutor ianitoris, alii alia denique habebant officia. His incommodis prospectum est utcumque vocatis aliunde tribus coadiutoribus, qui scholasticos sublevarent, monitisque superioribus, ut maiorem deinceps huius seminarii theologici haberent rationem.

Rei vero literariae ut prospiceretur, re accurate discussa et agitata cum patribus et professoribus primariis, confecta est studiorum ratio, quae in fine horum scriptorum adiuncta est[49]. Nam de magistris et praeceptoribus magis idoneis P. Provincialis prospicere omnino nequit ...

Consultata cum provinciali, rectore viennensi et eorundem consultoribus ... [9*r*] ...

32. Ab initio collegii huius suscepta est abecedariorum cura, postea intermissa; sic tamen ut aliquot primariorum et amicorum praecipuorum pueri admitterentur ad scholam infimam. Unde paulatim crescente numero importunis precibus multorum, quibus sine incommodo et sine nota acceptionis personarum negari non possit, eo res devenit ut duos continenter eadem classis debeat habere praeceptores: alterum pro abecedariis, alterum pro paulo provectioribus. Imo persaepe tertium adiutorem ad horam adhiberi oportet. Haec autem commixtio in eadem schola utrumque praeceptorem turbat et impedit. Quamobrem videbatur expedire, ut restituta classe abecedariorum, praeceptores et discipuli separarentur. Nam ut abecedarii omnino excludantur, cum res tam vetustum usum habuerit, vix sine incommodo et oblocutionibus multorum aliter fieri poterit. Et quae ratio fuerat in initio dispensationis, etiam nunc extare videtur, ut nimirum teneri pueri, qui parentes haereticos habent, a nobis catholicae veritatis rudimenta addiscant, beneque a principio informentur. Atque sic hac ratione tum parentes tum cognati eorum etiam Societati conciliabuntur, et, quod permagni refert in hac civitate, quae maiori ex parte infecta est, plurimum iuvabuntur.

Ad 32.m – Placet quod dicit P. Visitator, ut dividatur schola et retineantur abecedarii ...

Tractata et recognita coram provinciali, rectore et consultoribus collegii ...

3. Studiosis nostris ratio ac distributio temporis a superiore praescribatur, quam nec pro arbitratu ipsi mutent, nec per varios auctores inutiliter, nullo servato ordine, vagentur; sed certam rationem habeant, secundum quam horas singulas utilius collocent. Rector autem et praefectus studiorum subinde eos visitent inopinato, ut intelligant, an rationem praescriptam servent ... [1*v*]

6. Rector singulare ponat studium in locupletanda bibliotheca, ne concionatoribus et professoribus desint libri necessarii. Item ut studiosi theologiae singuli habeant Summam S. Thomae, et philosophi Aristotelem. Quam in rem ex legitimis vel haereditatibus nostrorum de licentia P. N. Generalis, si quid aliquando contingat, posset provincialis certam aliquam summam decernere; vel potius procuretur ab aliqua pia persona una perpetua vel diuturna eleemosyna in hunc finem ... [2*v*] ...

Ad 6.m – Referatur in memoriale tantum, non in librum. Eleemosynae autem non videntur petendae in illo collegio, sed si offerantur, poterunt applicari ad augendam bibliothecam; quod erit omnino curandum.

---

[49] Hanc vero studiorum rationem «quae in fine horum scriptorum adiuncta est» inter acta visitationis collegii viennensis non invenimus; quam Romae sex patribus ad Rationem studiorum S.I. conscribendam designatis traditam fuisse putamus; cf. MP V 2–5.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

19. Rector vel praefectus studiorum aliquot mensibus ante renovationem procuret ut libri pro futura instauratione studiorum et totius anni necessarii libri a bibliopola parentur, ne studiosi armis suis destituti tempus inaniter terant.

Ad 19.m – Referatur in memoriale.

39. Omnes theses hebdomadariae, menstruae, semestres, solemnes quae habentur pro actibus publicis ad gradus suscipiendos, omnes orationes, epigrammata et poëmata quaevis, dialogi, comoediae et omnia denique quae publice pronunciantur vel proponuntur, diligenter accurateque examinentur a primario praefecto studiorum vel alio theologo, qui bono polleat iudicio ad hoc peculiariter designato. Neque quid in publicum exeat, quod non bene tersum et limatum atque caesareo et Societatis collegio dignum sit.

40. Cum serenissimi principes[50] tam libenter, ut fertur, tragoedias sive comoedias a nostris scholis profectas audiant, mirenturque, et civitas pariter, nos nihil a tribus fere annis exhibere, putentque propterea nonnulli nostra studia minus florere et vigere; in posterum rector operam adhibeat ut semel in anno, quoad eius fieri possit, publice comoedia aliqua vel tragoedia habeatur; quae autem sit diligenter a praefectis vel aliis examinata et correcta ...

Ad 40.m – Totus hic paragraphus expungatur, et eius loco subiungatur haec, scilicet: Quamvis servari debeat provincialis regula 58, ut rarissime agi permittat comoedias[51]

Collegium Coloniense[52] (1586)

TEXTUS: ARSI *Fondo Gesuitico 1403*, fasc. 9, doc. 8–9; originalia Romam missa; constant 14 et 4 (200 x 155 mm.) foliis. Responsa Patris Generalis inveniuntur *ibidem*, doc. 10, quod duobus foliis (280 x 210 mm.) constat.

Tractata cum vicerectore et consultoribus ...

8. Neque libri neque ulla prorsus munuscula admittantur amplius a discipulis nostris promotis, quocunque colore aut praetextu sive praeceptori sive alteri atque adeo collegio ipsi donentur, ut iuxta Institutum nostrum[53] quod gratis accepimus gratis demus[54] ... [4*v*] ...

28. Quod ad scholas attinet, in posterum die sabbati aut (si festum in diem sabbati incidat) pridie a prima pomeridiana usque ad medium tertiae studiosi omnium omnino classium suas habeant disputationes, repetitiones et litterarias concertationes de iis omnibus quae tota hebdomada a praeceptoribus fuerunt explicata[55] [5*r*] ...

3. Diebus tantum dominicis hora prima pomeridiana fiat declamatio latina et graeca[56], quoad fieri potest, alternis vicibus. Et latinae quidem orationi subiungatur semper carmen graecum, vel saltem latinum; graecae vero latinum. In poemate autem advertat praefectus studiorum ut non tam numerus versuum, quam elegantia et artificium atque rerum pondus aestimetur ... [5*v*] ...

29. In classibus singulis non tantum antemeridianis verum etiam pomeridianis horis initio lectionum a discipulis praemittatur oratio. Absolutis postremis lectionibus tam mane hora decima, quam vesperi similiter ab omnibus oretur, ut usus habet communis scholarum nostrarum[57].

---

[50] Rudolphi II imperatoris fratres: Ernestus, Mathias et Maximilianus.
[51] Regulam 58 officii provincialis vide in *Institutum S.I.* III 79.
[52] De collegio coloniensi cf. DUHR I 33–45.
[53] De gratuitate promotionis ad gradus academicos statuitur in *Const.* P. IV c. 15 § 4; cf. MP I 307.
[54] Cf. Mt. 10 8.
[55] De exercitationibus scholasticis diebus sabbatis cf. *Const.* P. IV c. 13 lit. D; in MP I 291.
[56] De declamatione vide *Const.* P. IV § 13, in MP I 247.
[57] Vide preces in scholis provinciae Germ. Sup. recitatas; supra, mon. 42 III.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

30. Cum experientia doceat, bono communi huius provinciae, sed et personis particularibus eiusdem obesse, ut qui in classibus inferioribus non docuerunt, ad altiorum statim moderationem evehantur (quod ii fere in litteris humanioribus minus quam par est, sint versati) superiores attendant ut, nisi magna necessitas urgeat, non facile tractent altiora qui in humilioribus ante non fuerint probe exercitati ... [7*v*] ...

45. Tam convictores quam discipuli omnes initio cuiusque mensis confiteantur, dentque suis confessariis sua nomina in scriptis, ut cognoscatur, qui sint confessi, qui non[58]. Adhibeaturque in posterum maior diligentia ut omnes confiteantur. Si cum aliquibus dispensandum foret, id sit penes rectorem tantum.

46. Neque ita etiam constringantur ad unum aut alterum confessarium sive convictores sive alii studiosi, quin eis liceat alteri subinde confiteri. Neque a praefectis aut praeceptoribus detur vel minima significatio sinistrae ullius suspicionis, si hac licentia quandoque usi fuerint. Huiusmodi enim suspiciones multum solent adolescentum animos turbare et alienare, nonnunquam etiam ad peiora consilia traducere ...

52. Die Iovis qualibet hebdomada (quod annis abhinc 8 vel 9 in provincia tota fieri intelligo) rhetoricae et humanitatis, sive (ut hîc appellant) poeticae, auditores in unam conveniunt classem et declamatiuncula[59] aliqua soluta vel ligata oratione praemissa, quod reliquum est temporis in tonis Societatis nostrae recitandis insumunt, eorundem tonorum nomine, contextu et vocis inflexione servatis more Societatis. Finis huius exercitationis est ut adolescentes hac methodo ad vocem magis apposite in suis declamationibus moderandam et inflectendam informentur. Utrum consuetudinem hanc retineri conveniat, an ut potius tum temporis lectionem aliquam audiant vel in scriptione repetitioneve sese exerceant, V. R. P. dignabitur statuere.

Ad 52.m – Tollantur omnino toni. Satis enim est eos exerceri declamatione.

53. In visitatione treverensi P. V. R. ordinatum reliquit ne nostri posthac dictent in lectione catechistica[60], ob iustas causas et rationes, quas adferebat. Quamque ordinationem libenter ubique sequuti sumus et Deo propitio sequemur; verum hic invenio aliquam in eius exsequtione difficultatem: quod in tota hac academia et universitate nulla habeatur lectio theologica, sed qui theologiae dant operam, privatis studiis solummodo instructi discedant, nisi quod subinde aliquod de Sacris Litteris valde frigide et inconstanter in academia explicetur. Praecipua huius universitatis lectio est haec catechistica superiorum classium, philosophiae scilicet et rhetorices auditoribus communis. Ex qua hauriunt quidquid aliquando theologiae ad suas parochias sunt reportaturi, qui ad animarum curam designantur. Cum vero ingenia haec saepe studio et labore magis informentur, quam acumine et memoria, reputantur parum posse proficere, nisi [10*v*] dictetur, et quae dictata sunt, saepe versent ac repetant. Quamobrem cum periculum sit, ne si dictatio haec eis adimatur, animis concidant atque adeo ad pastorale officium ineptiores evadant, dignabitur P. V. R. considerare, an forte expediat hîc in eo dispensari, adhibita cautione, ut lectio haec catechistica non committatur, nisi eis, qui minimum tres annos theologiae habeant et in ea bene sint versati. Quod praeter causam allatam, dispensationem urgere videtur, est quod ditiones et provinciae vicinae, utpote Westphalia, Iuliacensis, Montensis, Clivensis et Geldriae ducatus sint valde haeresi passim contaminatae, ut tota ipsarum salus ex pastoribus fere, qui hinc educuntur, pendeat. Quae causa movit aliquando Mathiam Bredenbachium[61] bo-

---

[58] Cf. Rat. stud. 1586/ B; in MP V 225.
[59] De declamationibus rhetoricis vide supra, § 3.
[60] Vide infra, Acta Vis. Coll. Trevir. § 3.
[61] De M. Bredenbach cf. DUHR I 39.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

nae memoriae, scholae embricensis gymnasiarcham, virum coniugatum ut Sacras Litteras et controversias publice solo religionis zelo nulla obligatione provocatus explicaret. Atque utinam eae collegii huius ac provinciae vires essent, ut lectionem crebriorem aliquam ex controversiis ferre possent. Illam enim in tanta necessitate haud illibenter, ut arbitror, P. V. R. permitteret.

Ad 53.m – Placet, modo ut hîc dicitur, eiusmodi lectio non committatur, nisi theologis. Haec enim fuerat causa, cur a quolibet magistro dictari prohiberemus, quia non essent in theologia fundati atque ideo facile errare possent ...

Collegium Moguntinum (1585)

TEXTUS: ARSI *Fondo Gesuitico 1462*, fasc. 4, doc. 3–6; originalia Romam missa. Constant 22 1 6 2 foliis, 203 x 160 mm. magnitudinis.

Tractata cum rectore et consultoribus ... [1*v*] ...

5. Ad casuum conscientiae conferentias[62] omnes sacerdotes et theologiae studiosi, quique brevi sacris initiandi sunt, teneantur accedere ut eruditiores exerceant et instruant alios. Fiant autem saltem semel qualibet hebdomada, et (ut iudicatum est minus fore incommodum) ordinarie die Lunae a prima pomeridiana usque ad secundam. Praesit autem semper aliquis ex theologiae professoribus vel saltem qui theologiam aliquando professus sit vel profiteri possit; et ne propter occupationes vel aliud aliquod impedimentum haec tam necessaria exercitatio intermittatur, assignatum semper iste habeat qui praeest, substitutum aliquem qui suas absentis vices obeat. Casus autem tractandi affigantur quinque vel sex ex materia aliqua conveniente desumpti, diebus circiter sex aut septem antequam tractentur. Quibus poterunt etiam adiici ii casus difficiliores, qui alicui de confessariis ea hebdomada incidissent ... [9*v*] ...

59. Ad scholas et literarum studia quod attinet, in posterum diebus sabbathi a prandio ab hora prima usque ad tertiam disputationes in classibus omnibus habebuntur. In theologica vero et philosophica classe singulis mensibus disputabitur etiam ante prandium per duas horas, hoc est in die quatuor horas, praesidentibus tribus professoribus et similiter philosophiae quotquot poterunt. Absolutis disputationibus singulae classes deinceps recitent litanias (quod non sit locus qui capiat omnes classes ad eas communiter recitandum), nec teneantur posthac ad templum nostrum venire ut eas recitent; ne tum nostri tum studiosi eundo et redeundo temporis faciant iacturam ...

61. Pridianis diebus quinque primariorum festorum: Natalis Domini, Paschae, Pentecostes, Assumptionis B. Mariae Virginis et Omnium Sanctorum in scholis omnibus nihil omnino legatur toto die; quemadmodum nec pridie Circumcisionis et iubilaeorum universalium (si tunc maior aliquando ad confessionem poenitentium concursus existeret) ut et discipuli ad confessionem et sacram communionem diligentius se praeparare, et sacerdotes ministeriis Societatis ad animarum salutem immediate pertinentibus liberius vacare, et praeceptores demum tum suo tum proximorum profectui spirituali operam commodius navare possint. Pridie vero maiorum festorum anni, minus tamen sollemnium, ut Beatissimae Vir–[10*r*]ginis Mariae, Ascensionis Domini, Corporis Christi, SS. Petri et Pauli, Circumcisionis et Epiphaniae a prandio per unicam tantum horam lectio habeatur.

---

[62] De conferentiis casuum conscientiae habendis vide regulas 13–15 provincialis in Rat. stud. 1599; MP V 359. – In margine manu P. Vis.: «Nullus erat fere usus, et si quid aliquando inchoatum est, paulo post intermissum, quod fere nulli accederent».

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

62. Theologi et philosophi in posterum per mensem integrum a canicularibus vacare possunt. Aliis studiosis fiat etiam tum aliqua lectionum remissio; ut v. gr. mane unam, vesperi alteram horam, eorum quae audierint, repetitionibus impendant et compositionibus. Praeter hanc relaxationem possit eis tum etiam qualibet hebdomada unus integer dies a studiis liber concedi. Ante ascensum item omnes vacent ad decem dies, ut possint libros comparare. Sed tunc examinentur, et convictores habeant mane unam horam et vesperi alteram repetitionis alicuius lectionum ante auditarum ex iudicio praefecti studiorum; vel altera illarum horarum componant ex tempore. In hebdomada item sancta vacent a die Mercurii inclusive usque ad diem Iovis hebdomadae Paschalis quo resument lectiones. In Carnisprivio de more a lectionibus cessari poterit a die Lunae inclusive usque ad diem Mercurii, quo resument a prandio suas lectiones. Theologi vacare etiam poterunt tribus diebus festis doctorum Ecclesiae latinae, scilicet SS. Gregorii, Augustini et Thomae Aquinatis. Item a vigilia Natalis Domini usque (licet alii postridie SS. Innocentum suas lectiones resumant) ad secundum ianuarii. Reliquo anni tempore semel tantum vacent in hebdomada ...

65. Studiosi qui publice actiones vel declamationes habere debent, antea bene in pronuntiatione et in vocis inflexione erudiantur ut pronuntiatio sit ad res accommodata. Id quod partim ex Cicerone ipso, partim ex eruditorum exemplo peti potest.

66. Ut abusus ille affigendi infinito pene numero epistolas, carmina et orationes ad parietes plateae, qua in festo Corporis Christi transit processio, ad iustam aliquam moderationem revocetur, in posterum ne permittantur amplius syntaxistae epistolas suas affigere, neque de poetis, rethoribus et aliis etiam philosophis, ulli versus scribere, qui non sint et in versificatoria arte bene exculti et plerisque aliis praestantiores. Praeceptores etiam nostri ab inani et immoderato hoc labore sibi temperent, aestimentque multo satius et honorificentius esse pauca et elegantia poemata atque epigrammata belle conscripta affigere, quam tam incondita epistolarum orationum versuumque congerie parietes ad tecta usque contegere. Id quod non minus apposite quam recte vir quidem ecclesiasticus huius civitatis hoc versu pone huiusmodi compositiones aliquando affixo simulque hominis ac asini figura in distinctis tabellis locisque appicta notavit:

Quis leget haec? (suum demonstrans poema nostrorum adiunctum) Sapiens.

Quis leget ista? (nostrorum prolixas nimium et inconditas compositiones designans) Asinus.

Non enim tam ex versuum numero (quem vel mediocriter in poesi versatus effundere potest), quam ex venustate et pondere sententiarum poematis praestantia metienda est. Si primo anno insipientes aliqui mirabuntur hanc rei novitatem, nostri dissimulent; sapientibus rationes congruentes huius nostri consilii exponant. De versibus et orationibus quae in studiorum innovatione in area scholarum et auditorio maiore affigi solent [11*r*] idem esto iudicium. In summa et praefectus studiorum et rector modum adhibeant nostris et aliis et in hoc serio advigilent ut inanium sumptuum (quos faciunt discipuli in picturis et aliis) iacturaeque studiorum utiliorum ac temporis (quam faciunt maximam) aemulationum denique quas haec intemperantia excitat (dum quisque professorum suae classis praedecessorem superare et posteris se antecellendi viam occludere conatur) occasio succidatur.

67. Discipuli nostri tam externi quam convictores accuratius in doctrina christiana seu catechismo exerceantur; neque praeceptores in eo tradendo tam velint esse concionatores quam catechistae. Proinde qui has lectiones habent, semihoram tantum explicationi eiusdem catechismi deinceps insumant; alteram semihoram repetitioni et exercitationi tribuant. Praeceptores vero singuli postquam discipuli a catechismo ad classem redierunt, iubeant ex eis aliquot ex improviso aliquid de catechismo recitare, ut eos excitatos et ad re-

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

spondendum paratos semper habeant. Tametsi autem superiorum classium auditoribus materiae graviores quam occurrunt in catechismo paulo plenius enarrari debeant, atque aliqua etiam interdum argumenta adferre ac disolvi; non tamen permittendae sunt disputationes profundiores. Neque adeo consultum videtur vel etiam tutum ut eiusmodi materiae seu controversiae dictentur[63], praesertim ab iis praeceptoribus qui, nondum audita theologia, facile possent aliquid minus recte dicere. Quocira ut et huic periculo occurratur et totus catechismus maior P. Canisii secundo saltem anno absolvatur, consultum omnino fuerit ipsum simpliciter explicari, ita ut ab eo longius non discedatur. In inferioribus autem classibus praecipua solum doctrinae christianae capita ex minori P. Canisii catechismo tradantur ad auditorum capacitatem[64].

68. Rector cum regente convictorum et praefecto studiorum magnam [11*v*] adhibeat curam et diligentiam ut sermo latinus inter omnes discipulos vigeat; neque liceat eis deinceps tam libere ac assidue germanice aut lingua patria loqui. Atque ut crebro praeceptores id discipulis suis inculcent, rector curet diligenter. Et notae ac signa, quae olim magno cum fructu in usu erant[65], repetantur serio et usum habeant in omnibus omnino classibus, a rethorica inclusive.

69. Rector et praefectus studiorum advigilent diligenter ut iuxta Constitutiones singulis mensibus confiteantur discipuli[66]; et ut suas scedulas tradant singuli suis confessariis, quae deinde a praeceptoribus et praefecto diligenter examinentur ...

73. Praeceptores pro ordinariis discipulorum culpis (ut P. Natalis piae memoriae mandavit) non possint plura infligere verbera quam sex; et haec quidem [12*r*] moderate ut correctio pungat, sed non laceret vel nimium affligat. Ubi maior culpa contingeret, non possint illos verberare, inconsulto studiorum praefecto vel superiore; qui iuxta magnitudinem culpae praescribet de verberum numero. Sitque praefectus ipse correctioni praesens, ne in modo excedatur[67].

74. Qui in scholis nostris non proficiunt aut male se gerunt, amanter et paterne officii moneantur; et ubi opus sit, parentibus eorum significetur ut remedium adhibeant. Si discoli essent et incorrigibiles ac neque verba neque multae sufficerent, sed aliis essent offendiculo, a scholis removeantur. Verum id fiat authoritate rectoris universitatis, iuxta Constitutionum P. 4 c. 16[68]. Quod si rectoris authoritas ad eos compescendos non sufficeret, res ad vicedominum deferatur ut authoritate sua urbe eos expellat.

75. Cum non leve damnum accipere possit Ecclesia ex eorum studiosorum ad gradum magisterii promotione, qui non sunt capaces (ut exempla et querelae ecclesiarum collegiatarum huius civitatis docent) et iusiurandum promotores obstringat, ne ineptos et incapaces promoveant; deinceps nullo modo promoveantur quos examinatores omnes vel fere omnes reiecerint; neque omnino posthac superior, quicunque ille fuerit, hanc sibi usurpet facultatem et tales promoveri iubeat[69].

---

[63] De dictanda catechismi lectione cf. Acta Vis. Colon., supra, § 53. – In margine dextro m. Vis.: «Nullus fere est qui possit unam paginam recitare ex catechismo, praeter parvulos qui pium habent praeceptorem; adeo neglectum est hoc studium».

[64] De variis Petri Canisii S.I. catechismis cf. MP I 197 adn. 10, MP IV 616.

[65] De notis germanicae locutionis et immodestiae Viennae vide MP II 316 et adn. 9. – In margine sinistro manu Vis.: «Nulla prorsus huius cura».

[66] De confessione discipulorum cf. *Const.* P. IV c. 16 § 1; MP I 309. – In margine sinistro m. Vis.: «Schedularum nullus omnino usus; qui tamen olim fuit».

[67] De correctione discipulorum cf. Rat. stud. 1599, reg. 38–41 praef. stud. inf.; MP V 409. – In marg. sinistro m. Vis.: «Adeo excesserunt aliquando ut nonnulli parentes nostros in ius vocarint, atque vibices verberum filiorum suorum multis ostenderint magno scandalo».

[68] *Const.* P. IV c. 16 § 5, vide in MP I 313.

[69] In margine sinistro m. Vis.: «Graves sunt querelae etiam Moguntiae quod magisterium assecuti ius habeant ad canonicatum in quibusdam ecclesiis quando vacant. Rector vero, omnibus aliquando contradicentibus, promoveri mandabat etiam ineptos, hac bona intentione quod ad curam animarum promoti plus haberent auctoritatis apud rusticos».

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

76. Ad superiores etiam classes non promoveantur ii de quibus examinatores omnes vel fere omnes testificantur, quod sint inepti ad eas; sed retineantur potius duos aut tres annos in eadem classe. Quod si qui postquam syntaxin audiverunt, operam et tempus in poesi et rethorica omnino perdituri iudicarentur, et spes esset quod forte possent aliquid in philosophia praestare, adultiores qui boni sunt et qui Ecclesiam iuvare posse sperantur, ad cursum admitti possint; non promoveantur tamen, nisi, ut dictum est de aliis, profecerint in philosophia et apti inventi fuerint. In mittendis autem discipulis ad classem superiorem, caeteris paribus, convictoribus semper honoratior detur [12*v*] locus; videntur enim qui strictiorem disciplinam amplexati sunt et consectantur, plus etiam commendationis et honoris promereri. Neque patiatur rector passiones praeceptorum, si quae essent, obesse convictoribus. In omnibus porro non aestimetur solum eruditio, sed, caeteris etiam paribus, peculiaris ratio virtutis, pietatis ac doctrinae christianae habeatur.

77. Neque pauperes neque alii studiosi lectionum tempore a quoquam ex nostris aliis negotiis et laboribus occupentur; quin potius ratio peculiaris habeatur profectus pauperum studiosorum ut Ecclesiae Dei utiles aliquando evadere possint[70].

79. Cum in omni actione tum in disputando nostri religiosam observent modestiam, neminem sugillando, nullis convitiis, nulla asperitate, nulla irrisione, nullo indecenti atque incomposito motu utendo; multo vero magis ab iis abstineant quae aures piae sine horrore audire nequeant, ut v. gr. illud est: Si verum est quod dicis, sequitur, Deum esse asinum, etc.[71] ...

82. Quia multum interest ordinis tam politici quam ecclesiastici ut adolescentes qui sodalitatibus B. Mariae Virginis et Sanctissimi Sacramenti nomina dederunt, bene in spiritu instituantur, quo respublica aliquando ex eis viros pietate praestantes habeat; eorum tum rector tum praefectus studiorum curam valde peculiarem habeant, ut in pietate proficiant; animenturque nostri praeceptores ut aliquam etiam in scholis sodalium rationem habeant; et ut honorifice potius de sodalitatibus loquantur quam contemptim, sive publice in scholis, sive privatim agant; ne in ea pia exercitatione adolescentes fiant remissiores[72].

83. Rector minimum semel in mense lectionum tempore gymnasia visitet[73]: non quidem omnia uno eodemque die, sed aliquot uno die, alio reliqua; tum ut serio res fieri intelligatur, studiaque literaria magis urgeat, tum ut magis incitet praeceptores et discipulos, ac demum ut siquid minus recte in scholis ageretur, illud corrigat. Subinde etiam magistros omnes ad se convocet ut ex eis cognoscat quomodo res literariae et disciplina in classibus et fortis procedat, tum ut eos ad officia fructuose praestanda animet atque instruat. Cum singulis item privatim agat ut liberius in sinu eius exponant si quid forte haberent[74].

Historia Collegii Moguntini (1585)

Collegium moguntinum utpote primarium huius provinciae rhenanae ordinarie 60 circiter constat personis; quarum 16 (compraehenso simul studiorum praefecto) studia moderantur, cursus videlicet theologiae et philosophiae integros cum litteris humanioribus latinis, graecis ac hebraicis ...

---

[70] In marg. sinistro m. Vis.: «Et ministro et coadiutoribus pro arbitrio licebat adolescentes occupatos retinere magno studiorum ipsorum detrimento».

[71] In marg. sinistro m. Vis.: «Valde aliquando per emulationem in verbis excesserunt, magna externorum, qui moderate agebant, admiratione».

[72] In marg. sinistro m. Vis.: «Et praeceptores et patres aliqui vehementius aliquando in scholis et alibi invehebant in sodales et convictores; unde multum illi deiiciebantur».

[73] De visitatione scholarum cf. Rat. stud. 1599, reg. tertiam rectoris; MP V 369.

[74] In margine sinistro m. Vist.: «Hoc videtur pernecessarium etiam ut nostros praeceptores in officio contineat».

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

De instituendo casuum conscientiae seminario non parum sumus anxii, quoniam eius summa hîc est necessitas; passim enim superiores de ruditate confessariorum nostrorum queruntur. Et certe iure optimo, quantum ex iis quos novi coniectare possum. Et nihilominus tanta est sacerdotum in scholis vel ministeriis non occupatorum penuria, ut necessarii collegiis subministrari non possint. Dum autem non constituitur aliquod corpus quod accurate informetur, vix quidquam boni effici potest. Nam ita dispersi et occupati, etiamsi in collegiis singulis casuum conferentiae ex praescripto diligenter tractarentur (quod non fit) vix ulli bene instituti evadere possent. Sed rem considerabimus et absoluta visitatione inter nos de ea tractabimus ac patrum iudicium ad R .P. V. transmittemus.

Laborat alio morbo res theologica in hac provincia, quod nullus omnino inveniri possit in ea, qui quartum studii theologici annum exegerit, sed aestimati sunt hactenus theologi facti, qui tertium annum explevissent. Hinc fit ut provincia haec valde paucos habeat solide doctos et qui vel in synodo aliqua vel inter veros theologos solide et sine [1*v*] tremore sententiam dicere possent. Certe si Dominus Deus revocaret ad se, vel alio V. R. Paternitas mitteret PP. Ioannem Gibbonum[75], Ioannem Busaeum[76] semitabidum, Ioannem Leonem[77] et Ioannem Macherentinum[78] qui solide docti sunt ob diuturnam in praelegendo exercitationem (licet duo postremi tres annos integros non audiverint theologiam) vix esset alius (quod hi ipsi pro suo zelo lamentantur) qui inter doctos solidae doctrinae opinionem obtinere posset. Sunt tamen aliqui, licet pauci, qui ingenio et exercitatione solide docti aliquando evadere poterunt. Ex his colligere est, quem usum habuerint hactenus et habere possint duo anni illi ad repetendam theologiam in Constitutionibus assignati[79]. Causam non possum alteri rei assignare, quam oneribus plurimis, quibus provincia haec quatuor habens universitates[80], non parum opprimitur dum maxima collegia adhuc tenuiter fundata sunt. Et haec de studiis nostrorum ... [4*v*] ...

In scholis fere solis cum appareret aliquis collegii fructus, multa tamen desiderabantur. Et primum quidem in moribus quorum ratio admodum parva habita est. Longum esset omnia recensere, adeo ipsa disciplina cum pietate dilapsa est. Nam an confiterentur studiosi, an non, nullus omnino fuit qui observaret. Sed et praeceptores, ne eos offenderent aut a sua classe ipsi recederent, de rebus divinis data occasione sermonem ullum praeterquam in catechismo iniicere pudebat; corripere autem (uno atque altero excepto qui infimis classibus praesunt) vix unquam audebant. Rector, licet in area scholarum subinde ambulare solitus fuerit, vix unquam tamen in ullo visus est gymnasio, nisi quando actio aliqua solemnis habebatur. Praefectus studiorum qui fuit, totum studium suum in garriendo cum aliquot pueris vel divagando per platea et agros ponebat. Hac studiosi donati libertate in tantam effusi sunt licentia, ut qui optimi et innocentes venerant, paulo post contubernio vel consortio aliorum inducerentur ad chartarum et alearum lusus, ad popinas, ad grassationes nocturnas, magna cum civium tum maxime ecclesiasticorum offensione, qui vix iam ferre possunt studiosos ...

---

[75] Ioannes Gibbon S.I. (1544–1589), anglus; cf. *Rhen. Inf. 38*, f. 9*r*; FEJÉR *Defuncti* ... I/1 105.
[76] Ioannes Busaeus S.I. (1548c–1611), flander; cf. *Rhen. Inf. 38*, f. 17*r*; Fj I/1 39.
[77] Ioannes Leo S.I. (1540c–1609), hispanus; cf. *Rhen. Inf. 38*, f. 16*v*; Fj I/1 143.
[78] Ioannes Macherentinus S.I. (1540–1610), luxenburgensis; cf. *Rhen. Inf. 38*, f. 121*r*; Fj I/1 150.
[79] De biennio repetendi theologiam vide *Const.* P. IV c. 15 § 3; MP I 303 305.
[80] Coloniae (Köln), Moguntiae (Mainz), Treviris (Trier), Herbipoli (Würzburg); cf. DUHR I 95 ss.; Karl HENGST, *Jesuiten an Universitäten und Jesuitenuniversitäten* (Paderborn 1981) passim.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Collegium Spirense (1585)

9. Discipuli non exerceantur in scholis deinceps repetitionum tempore in declamationibus et actionibus publicis habendis, ut et lectionibus repetendis et litterariis decertationibus suus sit locus. Declamationes autem habeantur pro multitudine et captu discipulorum hoc tempore, v. gr. aut singulis mensibus aut quintodecimo quoque die. Si numerus augeatur, singulis hebdomadibus ut in aliis provinciae huius collegiis. Sed discipuli ipsi non praeceptores in posterum eas componant, accepto a magistro themate ac partium orationis distributione. Nihil tamen in publicum adferatur quod non sit diligenter prius a praeceptore emendatum et a praefecto studiorum probatum ... [2*v*] ...

12. Praeceptoribus in eruditione infirmioribus, ut et caeteris studiosis a superiore vel studiorum praefecto libri certi praescribantur, quibus uti possint. Neque omnibus promiscue eis uti liceat. Sed et ratio peculiaris a praefecto habeatur praeceptorum ut proficiant; instruatque eos, quomodo utiliter et studere et docere debeant ...

16. Nostri hîc lectionum catalogos pro studiorum renovatione[81] Principi, canonicis et primariis aliis viris offerendo aliquid simul pecuniae pro pauperibus studiosis, pro praemiis dis–[3*r*]tribuendis et pro dialogorum et comoediarum impensis solent petere. Videbatur autem pro pauperibus quidem peti posse ab omnibus etiam ea occasione; modo nostri pecunias non recipiant, sed sacerdos aliquis bonus vel laicus bene in civitate notus et probatus. Pro praemiis vero et comoediarum impensis non videbatur institutis nostris et modo agendi Societatis consentaneum esse, ut ab omnibus indiscriminatim peteretur; sed a Reverendissimo tantum et a capitulo patronis nostris ...

Collegium Trevirense (1585)

Lectio sacra quae die sabbathi a prandio loco aliarum lectionum et exercitationum haberi solebat, transferatur in dominicum seu festum diem insequentem, sitque ea ita etiam ad mores et affectus pietatis comparata ut illis sit loco concionis ... [8*r*] ...

59. In posterum excellentioribus tantum candidatis et gradum magisterii assequuturis permittatur ex iudicio praefecti et praeceptorum suas theses imprimere. Reliqui suas scripto proponant disputandas; ne quid e nostris scholis in lucem prodeat indignum tam celebri academia, neve imperitia aliquorum maculam inurat gymnasio universo ...

Ad 59.m – Addatur: praeter iudicium praefecti et praeceptorum, etiam rectoris.

62. Catechismi lectio tametsi rhetoribus et philosophis omnibus doctius et accuratius tradenda sit, ita tamen deinceps instituatur ut tertio vel potius secundo anno totus maior catechismus absolvatur. Quod fiet si compendiose et obiter tantum tractentur dicenturque quae occurrunt controversiae graviores. Praeter lectionem autem fiat semper aliqua brevis a discipulis repetitio de auditis. In classibus inferioribus tradantur solum praecipua capita doctrinae christianae ad auditorum capacitatem ex minori P. Canisii catechismo ...

Ad 62.m – Quod attinet ad dictandam catechismi lectionem[82], non videtur consultum vel et tutum ut id fiat a praeceptoribus qui scilicet nondum audita theologia facile possent aliquid minus recte dicere; maxime cum discipuli adhuc ferme pueri sint, ut non facile exactiora illa capere possint; et postea ex professo controversiis operam suam dabunt. Quare licet in his classibus superioribus debeant illae materiae paulo plenius enarrari, atque aliqua

[81] De lectionum catalogo praeparando vide Rat. stud. 1599, reg. 27 praef. stud. inf.; MP V 407.
[82] De dictanda lectione catechismi cf. supra, Acta Vis. Coll. Colon. n. 53.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

etiam interdum argumenta afferri ac dissolvi; non tamen permittendae videntur profundiores disputationes, et omnino consultum iudicamus ipsum P. Canisii catechismum maiorem simpliciter explicari ita ut ab eo longius non discedatur ...

65. Nemo sine expressa licentia superioris discipulum suum vel alienum quavis de causa in scholis solum retineat vel in cubiculum suum inducat. Quod si vel examinandus vel in re litteraria exercendus erit, cum eo aliquot alios retineat, qui et ipsi ex alterius institutione informari et proficere queant. Si quis absentibus condiscipulis accesserit, ut cum praeceptore tractet vel ab eo exerceatur, id praeceptor ei praestet publice in area vel porticu patente; vel si ob declamationem schola necessaria esset, monet eum praeceptor prudenter ut socios aliquot adducat, qui in ipso etiam doceantur.

Ad 65.m – Hoc valde placet et observari diligenter cupimus. Immo hoc etiam addi vellemus, ut cum aliquis exercendus est pro externis discipulis advocetur aliquis e nostris a rectore vel a praefecto missus, qui etiam iuvare poterit et iudicium adhibere de eo qui exercetur. Et ponatur in libro.

66. Vacationes tempore vindemiae deinceps concedantur omnibus; sintque illa 15 vel 20 dierum; tum ut qui sub id temporis revocentur a parentibus, [9*r*] tot ut nunc lectiones non perdant, tum ut praeceptores et discipuli commodius ad studiorum renovationem se comparent, et sit tempus vacuum examinandis studiosis ad ascensum.

67. In canicularibus poterit in singulis grammaticae et humaniorum litterarum classibus omitti una lectio ante meridiem, altera a prandio; et praeter hanc relaxationem, dies unus integer qualibet septimana dari ...

72. Etsi mulctae pecuniariae non videntur tollendae omnino (maiores enim, quos vapulare non decet, poena aliqua ad officium incitari debent), minoribus tamen talis poena non imponatur, nisi alicuius personae peculiaris ratio habenda esset. Sed pecuniam inde collectam nostri nullo modo attingant, sed designentur duo de classe probatissimi qui eas recipiant et asservent vel saltem alter eorum altero conscio. Ut autem in pauperes studiosos eiusdem classis distribuendae erunt, praeceptor dare poterit cum praefecto studiorum consilium, retionesque ab eisdem depositariis (quo prudentius omnia gerantur) reposcere. Sed nulla omnino multa eiusmodi imponatur, nisi annuente praefecto studiorum, eamque praecedat admonitio. Pauperiores alia poena multentur, ut v. gr. verrant scholas vel aliud eiusmodi praestent.

Ad 72.m – In libro.

73. Scholares rebelles vel facinorosi, si per pedellum mandato praefecti vel rectoris vocati se nolint sistere, invocetur brachium saeculare, ut eos cogat ingredi carcerem universitatis, et dare poenas pro iudicio rectoris; sin secus, ut eos pellat magistratus e civitate, diligenter agatur.

74. Studiosi non puniantur privatim, nisi peculiaris vel delicti vel personae ratio habenda foret iudicio regentis aut praefecti studiorum. Ac tunc adsint minimum, praeter eum qui corrigit, duo de nostris praesentes. Atque ut in omni punitione, quae per corporis denudationem fit, decentia religiosa servetur, non deiiciantur deinceps prorsus caligae superiores adolescentum cuius–[9*v*]cunque sint conditionis et aetatis; sed paululum tantum detrahantur inferius, ut tantum cutis appareat, quantum sit infligendae poenae necessarium, non amplius. Caveatur item ab omni in castigando excessu, neque plures dentur ictus quinque sine licentia praefecti studiorum. Qui secus de nostris fecerit, poenitentiam a rectore habeat delicto convenientem ...

95. Theses in his partibus excrescunt quidem in volumina 12 15 et plurium quaternionum; sed non eduntur nomine cuiusquam de Societate, sed discipuli externi eas defenden-

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

tis. Ascribitur tamen iisdem nomen professoris theologiae seu praeceptoris qui eis praeest quando propugnantur. Qui cum sit de Societate, videbatur merito ingenerare dubium, ne quid admittatur contra c. 1 3.ae P. litt. O[83], et regulam Summarii 42[84]. Maxime vero quod passim sic accipiantur ac si ex Societatis officina prodierint, nostrique reputent se obligari ad respondendum, si qui contra eas scribant ut aliquando factum est. Harum thesium fructus magnus est, et forte maior quam librorum iustorum. Hinc non raro accidit, ut pii viri videntes aliquid ab haereticis esse contra fidem editum, vel aliquem articulum fidei apud se acrius impugnari, statim ad collegium nostrum confugiant, rogentque ut theses de eadem materia nostri conficiant. Accedit quod theses huiusmodi scholasticam quandam potius exercitationem praeseferant quam opus elaboratum, hoc proposito ut ad omnium manus perveniant.

Ad 95.m – Ita est; et omnino non sunt excudendi eiusmodi theses, nisi prius examinatae a duobus saltem theologis. Idque ponatur in libro ...

Ordinationes Patris Visitatoris toti provinciae Belgicae communes (1586)

TEXTUS: ARSI, *Fondo Gesuitico 1435*, fasc. 1/2, doc. 1/A–B, duo fasciculi, 20 et 41 foliis (210 x 163 mm. magnitudinis) constantes.

Studia nostrorum – A ... [9*v*] ...

Serio advigilent superiores, ne nostri in decidendis casibus conscientiae sint nimis liberi et laxi, magis distinctiones et rationes metaphysicas quam communem Ecclesiae praxim sequentes: ut qui a simoniaca labe excusare vellent eum, qui 100 scudos verbi gratia pro canonicatu dedisset, et non intendens emere spirituale, sed ipsum beneficium habens tales aut tales redditus; similiter non absolvant eos, qui omnino militariter vestiuntur, cum sint vel religiosi vel in sacris constituti vel ecclesiastici, ne dum unum volunt consolari, aliis ad multos abusus ianuam aperiant ... [16*v*] ...

Licet rector iure optimo poterit suos, qui congregationibus et conciliis facultatum academiae intersunt, antequam ad concilium accedant, audire et salutari consilio dirigere, debeantque illi vicissim directionem superioris libenter sequi; non decernat tamen rector ac statuat de promovendis ad gradus, neque de ordine neque de electione decanorum etc. Possit tamen iis mandare (auditis consultoribus) ut hunc vel illum non eligant, etiam causis tacitis; non autem praescribere certam personam, quam eligant ...

Praeceptores ne exeant foras recreatum cum discipulis, neque ulli omnino liceat vel pila vel cursu aut saltu cum pueris ludere aut decertare, neque denique concedant [17*r*] ad eum locum ad quem pueri se recipiunt ludendi gratia, praeter praefectos cum convictoribus, quibus ex officio incumbit; sed neque hi cum illis ludant quovis modo. Inter se tamen possunt honesta et religiosa exercitatione se recreare, ut supra dictum est de nostris.

Diligens cura habeatur, ut quicunque aliquando in aliorum praeceptorum actu docentium locum putantur substituendi, antequam ad docendum adhibeantur, sicut et concionatores novi, domi professionem fidei faciant semel pro semper, nisi aedificatio aliorum eandem repetere aliquando postularet[85].

Theses philosophicae ne excudantur, nisi prius diligenter fuerint examinatae et rectori cum studiorum praefecto probatae. Theologicae vero et ab his et duobus saltem theologis

[83] Vide in MI *Const.* III 86.
[84] Reg. 42 Summarii Constitutionum vide in *Institutum S.I.* III 8.
[85] De fidei professione cf. Acta Vis. Coll. Ingolst. – B n. 5.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

per provincialem designatis comprobentur; a quibus etiam philosophicae (si forte contingat praefectum non esse theologum) approbentur. Contrahanturque, quoad eius fieri potest, ne nimium excrescant.

Discipuli omnes confiteantur singulis mensibus iuxta Constitutiones[86] et communem Societatis usum. Si qui tamen tam magni et adulti essent ut induci nequirent ad id praestandum, non ideo a scholis eiiciantur, sed servetur quod praescribit Const. P. 4 c. 16[87]. Quod si haeretici illi forent et obstinati perseverarent, expellantur. Possunt tamen aliquot menses tolerari, si forte convertantur et vivant, nisi seductores essent.

Si vero veniunt ad nos haeresi infecti, sive discipuli illi sint sive alii, ne moneantur ut sacris intersint antequam Ecclesiae reconciliati sint; cum non expediat nostros ad sacrum missae audiendum quoscunque excommunicatos quacunque ex causa inducere. Quod si necessitas vel scandalum (quod esse non potest nisi passivum) urgeat, tunc satius erit eius qui resipiscit, mediocriter iam instructi confessionem inchoare et initio eum ab excommunicatione absolvere, ut missae interesse possit, dilata peccatorum absolutione, donec ille plane instructus et paratus sit ...

Non liceat fratribus nostris officialibus neque adeo ministro evocare studiosos [17*v*] externos e scholis ut eorum opera utantur in oneribus ferendis vel aliis muneribus nostris domesticis. Possint tamen subinde uti opera aliquot pauperum, data illis conveniente mercede. Sed id fiat sine iactura lectionum ipsorum, quoad eius fieri potest, neque inconsulto rectore; quin potius ratio peculiaris habeatur profectus pauperum studiosorum, ne Ecclesia expectata ab iis opera et auxilio nostra causa privetur.

Nullae fiant exactiones pecuniariae a discipulis ut inde conficiantur vel reparentur scamna, fenestrae vel candelabra, vel ut emantur scopae, vel stipendiolum inde numeretur verrentibus scholas. Sed id totum subministret collegium. Si tamen sumptus aliquando maiores essent futuri et sufficienter rei familiari prospectum non sit, ea occasione petant eleemosynam aliquando a Principe, aliquando a magistratu, ut eiusmodi onera commodius ferre queant.

Comaediae – Quamvis servari debeat regula provincialis 58[88], ut rarissime agi permittat comaedias et tragaedias; si tamen principes aliquando serio urgeant, poterit provincialis uti epicheia. [18*r*]

Ad usum comaediarum et aliarum huiusmodi actionum, quae sive in bacchanalibus sive aliis anni temporibus exhibentur, ne adhibeantur ullo modo vestes sacrae (ut casulae, albae, amictus, stolae, manipuli, pluvialia, antipendia, cortinae) vasave alia vel instrumenta ecclesiae quae Deo et altari dicata sunt; sed parentur pro actionibus quae historias sacras continent, vestes et vasa ea forma ex materia aliqua leviore et viliore, quae venustatem tamen habeant. Dedecet enim res vere sacras ad usus non sacros transferre. De tapetibus ecclesiae, quibus ecclesiae vestiuntur, quod ita non immediate serviant officiis divinis, tantus scrupulus non est habendus; etsi melius sit ab eis etiam abstinere, quando aliter fieri potet.

Eandem ob causam caveatur etiam, ne in huiusmodi actionibus inducatur quicquam omnino sacrum aut quod referat caeremonias sacras (ut sunt benedictiones sacrae, excommunicationis sententia, Psalmi et cantus quo utitur Ecclesia pro vivis et defunctis, pompa funebris cum crucibus et cereis, aquae benedictae aspersio in populum et huiusmodi). Nam

---

[86] De confessione discipulorum vide *Const.* P. IV c. 16 § 1; MP I 307 309.
[87] Vide *ibidem*.
[88] Vide reg. 58 officii provincialis in *Institutum S.I.* III 79.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

etsi actiones sint piae et aliquid quod est ecclesiasticum referant, praestat tamen ea narrare, referreque ut facta, quam oculis repraesentare, ne etiam ad res magis profanas humana simplicitas ea transferat. Demum neque religiosi in eiusmodi actionibus aliquam etiam sui ordinis personam referant, neque ullius omnino qui sit in sacris.

Studia nostrorum – B

Omnes, praesertim iuniores et studiosi, habeant ordinem et distributionem sui temporis, ut sciant, quid, quo tempore totius diei decursu facere debeant.

Cum magni referat ut scholastici nostri sive sacerdotes sint, sive non sacerdotes, qui studiis suo gradui institutoque convenientibus incumbunt, diligentem ac sedulam eis operam navent, nullisque aliis officiis et occupationibus impediantur distrahanturve, quo Societas magis idoneos operarios Ecclesiae subministrare possit, superior quicunque ille sit, imprimis caveat, ne eiusmodi scholasticos sive privatis studiis vacent, sive lectiones audiant vel doceant, sacerdotibus vel aliis quibusque foras vel ad negocia curanda vel ad opera charitatis impendenda egredientibus socios adiungat, neve eos scriptitationibus occupet, vel denique occupationes seu officia coadiutorum eis imponat. Sed ad hanc rem utatur vel probatae fidei coadiutoribus, vel certe studiosis, qui per adversam valetudinem studere nequeant et corporis exercitatione indigeant. Poterunt tamen et sacerdotes iuniores sacerdotibus aliis exeuntibus socii adsignari, ut praxim vel religiose conversandi vel munere Societatis debite obeundi discant.

Non omnes sacerdotes hoc ipso quod sacerdotes sint, habere debent claves bibliothecae, sed qui ex eis vel concionantur, vel theologiam docent, vel praesunt conscientiae casibus.

Ut bibliotheca commodius locupletetur, curet rector per se et per alios prudenter ac suaviter permovere aliquot ex praelatis et canonicis ut assignent aliquem proventum annuum, licet parvum, ad eam augendam. Quod forte nonnulli libenter facient. Interea temporis prospiciatur et praeceptoribus et concionatoribus de libris necessariis et commodis quantum per facultates licebit.

Libri prohibiti tam nostri (qui vel in bibliotheca vel in cubiculis sunt) quam scholasticorum, qui scholas nostras frequentant, diligenter castigentur, omnibus expunctis erroribus et nominibus haereticorum primae classis.

Neque extent in bibliotheca libri ulli quovis modo prohibiti, qui non sint plene repurgati. Nec satis esse putetur eos exponere cum mandato ut qui iis utentur, errores corrigant si quos depraehendant. Multo vero minus quisque arbitretur ob facultatem libros purgandi vel prohibitos retinendi Societati a Pontifice datam, nobis licere prohibitis vel non repurgatis libris indifferenter uti, eosque publice in bibliotheca vel alibi expositos habere. Servetur quoque diligenter quod P. N. Everardus piae memoriae circa libros etiam a se prohibitos statuit ac praescripsit[89].

Quod vero ad studiosorum externorum, qui in nostris scholis versantur, libros attinet, ut res tam necessaria effectum consequatur, adhibeatur opera aliquot scholasticorum bene probatorum ad tradenda scholia et lucubrationes haereticorum, quae praefectus studiorum vel alii de nostris observaverunt. Moneantur tamen scholastici, ut caveant a [14*v*] legendis iis locis qui corrigendi sunt, licet Pontificis id concedentis intentio non fuerit, ut in aliquas censuras inciderent, quamvis inconsiderate aut levi aliqua ex curiositate pauca legerent; atque in officio hoc praestando diligens studium adhibeatur. Correctio vero talis sit, ut haereses ac errores vere expungantur et nullo modo legi possint. Neque sufficere putent, si paginae filo acu transmisso consuantur ... [27*r*]

---

[89] Decretum Patris E. Mercurian praep. gen. de libris prohibitis (1575) vide in MP IV 575–78.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Scholae – Cum rector tum studiorum praefectus et praeceptores advigilent serio, ne discipuli nostri sint immodesti et incompositi in officiis divinis; neque permittantur garrire aut colloqui dum simul ordine per plateas ad templum procedunt. Multo vero minus in templo ipso, etiamsi non celebrentur officia divina. Sintque ad hoc deputati censores secreti qui deferant immodestius se gerentes ad praefectum studiorum vel ad praeceptores, habeantque delinquentes poenas promeritas, ubi bis terve moniti sese non emendarent. Non procedatur tamen ad correctionem ex prima adolescentum relatione, qui saepe impetu et passione feruntur, aut ex simplicitate rem sinistre interpretantur vel nimium exaggerant ...

Non doceantur a nostris pueri dominicis ac festis diebus formare litteras; quod non videatur decens sacris diebus a nobis et in scholis nostris praestari, a quo saeculares in scholis suis trivialibus abstinent; cum potius agere debeamus ut nostro exemplo alii etiam ad festa celebranda inducantur.

Praeceptores statim dato secundo campanae signo pariter omnes gymnasia sua ingrediantur, neque permittatur ullus eo signo dato vel deambulare in area vel colloqui cum quoquam sive discipulo sive alio. Similiter statim, audito signo pro fine lectionis, finem imponant, quo eodem tempore et ipsi aliis praeceptoribus ad collegium redeuntibus sese adiungant; [27*v*] et eiusdem contubernii discipuli domicilia sua una repetant.

Ne inepti ad classes superiores ultra syntaxim admittantur. Qui in classe humanitatis ad poesin inepti sunt vel graeca audire nolunt, lectionem aliquam humanitatis audiant in classe immediate inferiore eadem hora qua poesis vel graeca explicantur ... [28*v*]

Quamvis declamationes utiliter habeantur frequenter, non sint tamen crebriores antagonisticae neque tot personae agant, ne praeceptores hoc genere exercitationis nimium onerentur. Deinde non prodeant adolescentes adeo compti et ornati quasi comaediam acturi, nisi ter quaterve in anno, ne res vilescat et crebra vestium mutatio sit externis onerosa.

Neque tragaediae neque comaediae aliaeve eiusmodi actiones publice exhibeantur sine expresso consensu provincialis, nisi Principis authoritas ob causam aliquam extraordinariam aliud postularet, nec tempus esset provincialis responsum petendi et expectandi. Quotiescunque autem actiones huiusmodi exhibebuntur, diligenter ante et a praefecto studiorum et a rectore ipso expendantur, ne quid vel insulsum vel impolitum vel parum grave seu indecorum ex nostra officina in publicum prodeat. Memores denique semper simus in hisce utilitatis publicae et decori ...

Rector modum nostris adhibeat in imaginibus elargiendis sive nostris discipulis, sive aliis quibuscunque; neque facile det praeceptoribus facultatem ad hoc generalem, sed petant ipsi specialem, si quando iudicarent aliquem discipulorum suorum eiusmodi munusculis in litterarum studiis et spiritu magis posse promoveri ... [30*r*]

Promotiones – Nostri promovendi non accipiant pileos neque chirothecas, sed servetur simpliciter Constitutionum P. 4 c. 15 lit. F[90].

Ubi non possunt in promotionibus magistrorum tolli convivia, licebit nostris praeceptoribus et aliquot aliis eis interesse, cum in eis sint tam multi praelati et graves viri; tum ut cum illis cohonestent actum promotionis, tum ut discipulos de novo promotos sua praesentia et authoritate ab excessu revocent et in officio contineant. Verum non celebretur eiusmodi convivium in diversorio, sed in aliquo loco decentiore. Die vero insequenti nostri a convivio quod iidem promoti cum privatis amicis inter se faciunt, omnino abstineant. Magis tamen placeret P. N. tolli consuetudinem ad ulla convivia promotorum omnino eundi, quod verendum sit, ne potius nostri in aliquam ipsi licentiam incautius prolabantur, quam ut alios a licentia compescant.

---

[90] *Const.* P. IV c. 15 lit. F vide in MP I 307.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Nulla parentur ientacula et merendae in examinatione et praesentatione baccalaureandorum, magistrandorum, neque in electione decani et aliis quibuscunque congressibus et actibus publicis ad rem literariam pertinentibus; quod ea dedeceant viros religiosos, et sint expresse contra Constitutiones P. 4 c. 15, quae iubent ut omnia gratis fiant et sine sumptu[91] ...

50

P. LAURENTIUS MAGGIO S.I.[1]
ACTA VISITATIONIS COLLEGIORUM DE STUDIIS
Annis 1587 et 1594–1596

A - COLLEGIUM PARISIENSE (1587)

TEXTUS: Parisiis, Bibl. Nat., *Mss. Fonds lat. 10.989*, f. 56*r*–74*v*; originale
EDITIO: *Mon. Paed.* (1901), mon. 99, p. 723–57.
SCRIPTOR: FOUQUERAY, *Histoire* ... II 153–217.
RATIO EDITIONIS: Typis exprimuntur solum quae studia spectant.

Parisiensis Collegii visitatio a R.P. Laurentio Magio facta

[56*r*] Die 6.a Julii 1587 venit in collegium Parisiense R. Pater Laurentius Magius, a R.P. nostro Generali Claudio Aquaviva visitator provinciarum gallicarum constitutus ... [60v]

Circa studia[2]

1. Universa studiorum oeconomia per praefectos studiorum immediate administretur, nec permittatur, ut quispiam se in ipsorum officium ingerat. Eorum vero regulae, sicut et professorum omnium, ut exacte serventur, cura diligens adhibeatur; scholarum etiam, quoad eius fieri poterit[3].

2. Nullus e nostris, qui mediocri saltem non sit ingenio, in philosophia et theologia audienda occupetur[4] sed, vel casibus conscientiae pro confessionibus audiendis studeat, vel, si in lingua latina, quantum satis est, profecerit, eam docere contentus sit.

3. Quocirca, praeter examen, quod haberi solet in promotione rhetorum ad logicam, ut sciatur an solida in lingua latina et humanioribus litteris fundamenta iecerint, nostri omnino post logicae summulam, summumve dialecticam explicatam (a quarum saltem priore audienda nulli, ne futuri quidem casuistae, sunt arcendi), iterum examinentur[5]; et simul omnes et severe quidem, ut singulorum facultas et habilitas innotescat, et ex ea iudicetur, quatuor saltem aut quinque patrum arbitrio, quibus quisque ministeriis addicendus sit.

---

[91] Vide *ibidem*, § 2.
[1] L. Maggio S.I. (1530–1605), italus brixiensis, annis 1566–1575 fuit praepositus provinciae Austriae, annis 1581–1593 assistens Italiae; saepe etiam visitatoris variarum provinciarum munere fungebatur; cf. SCADUTO, *Catalogo* ... 88; *Mon. Ant. Hung.* I–IV 15* et passim.
[2] Cf. FOUQUERAY II 182–217.
[3] Intelligendae sunt regulae *Rat. stud. Borgianae (1569)*: secundum quas studia collegiorum S.I. usque ad annum 1592 dirigebantur; cf. MP V 26*.
[4] Idem asseritur in Rat. stud. 1586/A; vide MP V 96.
[5] De examine logicorum vide Rat. stud. 1599, reg. 19 provincialis; MP V 359–62.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

4. Si qui autem deprehensi fuerint, qui ab ingenii mediocritate non longe absint, et magnam prae se ferant indolem ad regendum, vel ad concionandum, non arceantur a philosophiae ac theologiae studio[6], nisi magna appareat inaequalitas, quae illorum tranquillitatem postea perturbet, si contingat eos aliquando a studiis desistere debere.

5. Qui studiis seu theologicis seu philosophicis idonei iudicati sunt, et in illis utiliter versantur, ii sine summa, quae excusari non possit, necessitate, a suis studiis ne avocentur, ut in aliis functionibus occupentur, sed sua studia perficere permittantur; nec quispiam illorum, ante finem tertii anni theologiae, ad sacros ordines promoveatur.

6. Qui in studio philosophiae praestantes evaserunt, et spes est ut etiam in theologia non minus proficiant, ii, absoluto philosophiae curriculo, sine interruptione, ad theologiam audiendam (si caeterae non desint) promoveantur. Qui vero, finito philosophiae cursu, scholis regendis praeficiuntur et ad studia theologica idonei sunt, non ideo prolixe in ea docendi occupatione detineantur, ut taedio affecti et priorum studiorum obliti, ad superiora studia inepti reddantur. Sed neque ante philosophiae cursum, qui illi audiendo apti sunt, in docendo consenescant.

7. Philosophiae ac theologiae facultates a propriis professoribus, non cursim nec per compendia, sed exacte ac solide tractentur. Quaestiones autem curiosae, parum honestae[7], quales sunt anatomicae, aut ad rem non multum pertinentes, omnino praetermittantur, neque ullo modo novae aut periculosae opiniones tolerentur. Et professores philosophiae, quantum fieri poterit, theologica studia prius absolverint, quam philosophiam doceant.

8. In studiorum renovatione theologi professores deinceps initium dicendi ipso primo renovationis die simul cum aliis faciant; et philosophi eadem hora, qua theologi, quotidie docere aggrediantur. [61*r*]

9. Primo renovationis studiorum die professores, expeditis praefationibus, si quas habuerint, suas lectiones auspicentur, si multum temporis superfuerit. Pomeridianae autem repetitiones bidui aut tridui spatio praetermittantur, ut sit sufficiens materia, quae repetatur; et cum primum habebuntur, praeceptores suos discipulos admoneant, quae expedire iudicaverint de ratione studendi ac repetendi.

10. Compendium dialecticae extraordinario tempore deinceps ne legatur, sed sufficiet initio cursus philosophici summulam seu introductionem explicare, in qua exponenda professor non diu immoretur. Cursui vero circa finem iulii, vel certe non ante iunii finem, finis imponatur.

11. In repetitionibus theologicis ac philosophicis, quae quotidie a prandio haberi solent, praeter disputationem, fiat primo loco diligens ac summaria lectionis repetitio ab omnibus discipulis per vices.

12. Diebus sabbati pomeridianae repetitiones in omnibus classibus praemittantur, et dimidia hora citius solito vesperi ad finem scholarum pulsetur. Caeteris diebus nihil temporis detrahatur.

13. Sabbatinae disputationes (quas liberum erit professoribus habere, vel, iis intermissis, docere, quando contigerit in hebdomada biduo non doceri) philosophicae quidem omnes fiant pomeridiano tempore, quamdiu in omnibus classibus docetur, unico tamen in singulis disputationibus respondente; theologiae vero alternis sabbatis ab alterutro professorum, ita ut matutinus professor suas faciat mane per totum scholarum tempus, et pomeridianus legat a prandio, durantibus omnium classium lectionibus, et matutinus mane le-

---

[6] Cf. Rat. stud. 1586/A; MP V 96–97.
[7] Cf. *Acta Vis. Coll. Mogunt.* n. 79; supra, mon. 49.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

gat, et unus tantum in singulis disputationibus respondeat. Nec amplius ante disputationes quicquam doceatur aut dictetur, sed totum tempus in disputationibus ponatur. Et hae disputationes alio quam sabbati die non fiant.

14. Menstruae disputationes generales theologicae et philosophicae fiant mane et a prandio per totum tempus, quo in omnibus classibus docetur, praeside in theologicis utroque professore, ac duobus eorum discipulis respondentibus; in philosophicis vero, praesidibus tribus professoribus, ac totidem eorum discipulis respondentibus, in quibus semper unus e superiore schola contra inferioris scholae discipulum argumentetur una cum respondentis condiscipulo, excepto metaphysico, adversus quem duo condiscipuli, quando theologus omnino adesse nequiverit, argumentari poterunt. Hae vero disputationes menstruae sabbati tantum die habeantur[8]

15. Singulis diebus dominicis (exceptis iis, in quos incurrunt solennia Christi ac B. Virginis, item Pentecostes et Omnium Sanctorum festa, dominicis quoque in albis et infra octavam Natalis Domini) post prandium, non solum a philosophis, sed etiam a theologis, per horam et (si fieri potest) dimidiam habeantur disputationes, quae tamen tunc intermitti poterunt, quando pridie habitae fuerint generales totius mensis disputationes.

16. In huiusmodi dominicalibus disputationibus, per duos, plus minus, menses ante finem cursus, soli metaphysici, qui publice defendere debebunt, per vices exerceantur, propositis a quolibet illorum thesibus, tum de his quae audiunt, tum de logica et physica, ut se [61*v*] ad defendendum praeparent; et contra illos argumentetur condiscipulus physicus et logicus; vicissim etiam theologus loco condiscipuli.

17. Alias in huiusmodi disputationibus, cum metaphysicus defendit, proponat item theses ex physica et logica, et contra eum argumententur theologus vel condiscipulus de metaphysicis, et physicus de physicis et logicis; et si per tempus licuerit, etiam logicus de logicis. Physicus etiam suo die proponat theses ex physica et logica, et contra eum argumententur metaphysicus et condiscipulus de physicis et logicis; item logicus de logicis. Logicus vero suo die theses logicas proponat, et contra eum argumententur metaphysicus, physicus et unus ex condiscipulis. Et hoc semper observetur, ut, qui theses ponit ex superiore facultate, ponat etiam ex inferiore, accommodatas iis, quae eo tempore docentur.

18. Vacationum tempore fiant repetitiones in theologia et philosophia quotidie, saltem usque ad festum Nativitatis B. Virginis, quibus diebus alias doceri solet, praesente magistro, de his, quae toto anno excepta sunt, aliqua hora commoda pomeridiana, ad quas etiam externi admitti poterunt.

19. In disputationibus liberum sit magistris, quando simul conveniunt, argumentari contra se mutuo, etiam logico contra metaphysicum, modo contentiose non agant, nec se invicem verbis mordeant, sed patienter se vicissim audiant et breviter expediant, a re proposita non digredientes.

20. Qui ad finem cursus publice defendere debebunt, non solum ex nostris et pauperibus et convictoribus, sed etiam ex scholaribus externis collegii esse poterunt, dummodo bene examinati et approbati fuerint. Numerus vero horum, qui defensuri sunt, nullus definiatur, sed pro aptitudine illorum et temporis commoditate plures aut pauciores defendant, et quidem singuli tantum in singulis disputationibus, quarum quaevis tres horas non excedat.

21. Eaedem theses imprimantur pro nostris omnibus, qui eas in fine cursus propugnaturi sunt, authorum nominibus non expressis, sed satis ad id sit nomen Iesu, et ut intelligatur in nostro collegio propugnari. In catalogis etiam lectionum nomina nostrorum professorum subticeantur.

---

[8] De disputationibus menstruis vide Rat. stud. 1586/A; MP V 72 n. 2.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

22. In huiusmodi solennibus theologiae ac philosophiae disputationibus ex nostris, quam fieri potest, paucissimi argumententur, sed invitentur externi, qui id officii praestent. Condiscipuli quoque, et contra philosophum, praeter condiscipulos, studiosi theologiae ad disputandum admittantur, ne professores argumentari cogantur. Ante omnia vero theses offerantur viris primariis, qui aderunt, et patribus, et responsuro atque argumentaturis aliisque publice honoris causa, et aliquot praeterea exemplaria hinc inde pro aliis dispergantur.

23. Casuum conscientiae lectio quotidie habeatur mane, hora prima lectionum, pro nostris et externis, et a prandio fiat eiusdem lectionis exacta repetitio more theologicae post theologorum repetitionem, aliave hora commoda.

24. Bis vero singulis hebdomadis, quandiu unica tantum lectio casuum habebitur, instituantur practicae eorumdem casuum conferentiae, quibus nostri tantum casuistae ac sacerdotes omnes, qui poterunt, intersint. Cum vero Scripturae lectio, quam casuistae audient, instituetur, tunc una conferentia sufficere poterit.

25. Theologi tertii anni audiant matutinam lectionem casuum conscientiae, ad cuius tamen pomeridianam repetitionem et conferentias domesticas non obligantur, cum satis sit eos theologiae interesse; cum autem Scripturae lectio instituetur, non casus, sed Scripturam; theologi vero primi et secundi anni casuum eamdem lectionem audient.

26. Studiosis theologiae dentur hi tantum libri: Biblia, Magister Sententiarum, Concilium Tridentinum, Summa D. Thomae, vel saltem eae partes quae explicantur; ac praeterea, iudicio magistri, cum approbatione praefecti, praesertim si duos iam annos in theologia posuerunt, quispiam alius ex scholasticis. Illis vero, qui dant operam casibus conscientiae, iidem libri tradantur, excepto D. Thoma, cuius loco habeant aliquem casuistam, iudicio magistri, cum approbatione praefecti. Studiosis philosophiae dentur Aristotelis libri, qui exponuntur, ac etiam plures, si suppetent. Praeterea Toletus, Fonseca[9], et aliquis interpres, suo quisque tempore, iudicio magistri, cum approbatione praefecti; et omnibus nonnulli humaniorum et graecarum litterarum libri, iudicio praefecti, ut, quibus diebus vacatur, aliquid temporis iis studiis tribuant.

27. Lectiones ordinarias et litterarias quasvis exercitationes nostris relinquere nullo modo permittatur, nec quispiam ab illis sine summa necessitate eximatur. Lectiones vero non nisi gravi de causa intermittantur, neque vacationes facile concedantur.

28. In singulis humaniorum litterarum scholis usque ad infimam inclusive, deinceps graece doceatur[10], servata proportione cuiusque classis, et eius linguae magna cura habeatur.

29. Posthac in Quadragesima inferiorum classium magistri ne doceant hora sexta matutina cum tanto incommodo et labore; sed hora nona docere aggredientes, finem suis lectionibus imponant hora undecima et dimidiata, sicut vesperi hora quinta cum dimidia, exceptis diebus sabbati, ut supra numero 12. Superiores autem classes una hora tardius solito, videlicet casuum nona, caeterae decima docere incipiant, et idem aliis ieiuniorum diebus observetur.

30. Pomeridiana lectionum repetitio Quadragesimae ac ieiuniorum tempore in omnibus humaniorum litterarum classibus partim in dimidiam horam anteprandianam post undecimam, partim in alteram dimidiam vespertinam post quintam (exceptis diebus sabbati, ut supra n. 12) transferatur et a propriis magistris fiat. In classibus vero theologiae ac philosophiae eadem repetitio, post absolutas earum lectiones vespertinas, per dimidiam saltem horam fiat, donec de huius repetitionis ratione ac tempore aliud constituatur.

---

[9] De operibus philosophicis manualibus Toleti et Fonsecae vide supra, mon. 38 adn. 20 et mon. 44 adn. 26.

[10] De graeca lingua in classibus humanioribus docenda cf. *Acta Vis. Manaraei*, supra, mon. 49 adn. 3.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

31. In classe rhetorices praeceptorum lectio nunquam intermittatur; nec ullo modo ea doceantur, quae ad rationem illius scholae non pertinent. Singulis vero sextis feriis doctrina christiana, sicut in aliis classibus explicetur; tametsi obligandi non sunt discipuli, ut eam memoriter recitent[11].

32. Declamationes omnes, quas, a suis professoribus compositas[12], rhetorices ac humanitatis studiosi solenniter recitant, eiusmodi sint, quae cum eruditione pietatem redoleant; et illae vix in theatro per modum scaenae ac iudicii agantur, sed oratorie sine scaenico apparatu ordinarie pronuntientur, et quidem non diebus, quibus docendum est, sed aliquo die festo non celebri. Magistri vero, qui has declamationes scripserunt, cum declamatoribus ne conviventur.

33. Sit integer dies hebdomadariae recreationis pro omnibus classibus a Paschate, [62v] quando non sunt duo festa in hebdomade, aut unum cum dimidio (ut cum fit rectoris universitatis processio, ac vespertinae preces in aliquo festi pervigilio decantantur), aut demum unum, cum incidit in feriam quartam vel quintam. Reliquo anni tempore post Remigialia[13], a prandio tantum vacetur, exceptis theologis et philosophis, quibus liberum erit etiam mane vacare vel docere; quibus vacantibus, caeteri professores per duas tantum horas in schola versentur.

34. Remissiones studiorum in aestate pro theologis et philosophis nullae introducantur, cum caloris vehementia hic esse diuturna non soleat, sed vacetur duobus ad summum mensibus, inchoatis vacationibus ad calendas augusti.

35. Caeterae vero classes a festo D. Ioannis Baptistae, ut hactenus consueverunt, binis horis tantum in opere versentur, tum mane (superioribus classibus dimidia hora citius solito suas lectiones inchoantibus), tum vespere, hoc addito, ut simul una lectio detrahatur, ne tempus scholasticis exercitationibus subtrahatur. Mense autem septembri prima et secunda classis[14] tribus hebdomadis; caeterae omnes duabus vacent.

36. Quod ad Natalitiam vacationem attinet, superiores omnes classes, etiam theologica, doceant usque ad vigiliam Natalis Domini exclusive, et lectiones suas resumant postridie Epiphaniae. In Paschali vero, a dominica palmarum usque ad dominicam in albis, ut hactenus, vacare possunt. In caeteris scholis, hoc binae vacationis tempore duabus tantum horis ante et totidem post prandium magistri occupentur. De caeteris huiusmodi particularibus vacationibus servetur collegii consuetudo, atque in omnibus pares sint philosophi cum theologis.

37. Quando calendae octobris in diem dominicum vel lunae inciderint, instauratio studiorum fiat die lunae; si vero die Martis aut Mercurii erunt calendae, ipso calendarum die lectiones inchoentur. Quod si in diem Iovis aut Veneris vel sabbati calendas incidere contigerit, tunc proximo die lunae studiorum initium fiat, habita prius elaborata de studiis litterarum oratione ab aliquo e nostris, sive primae sive secundae magister sit, sive alius quispiam idoneus.

38. Professio fidei, iuxta decretum et formulam Pii IV, quotannis fiat[15], circa studiorum instaurationem, a nostris omnibus patribus, professoribus, scholasticis, simul in sacello domestico, ubi litaniae recitentur ante altare, flexis genibus, Superiore praesente, caeteris omnibus eadem repetentibus, quousque ad ultima iuramenti verba perveniatur, quae singuli, manu posita super apertum missale, pronuntiabunt.

---

[11] Cf. supra, mon. 49 adn. 40.
[12] Declamatio conscribenda ab eo qui declamat; cf. Rat.-stud. 1586/B; MP V 204.
[13] Festo S. Remigii (primo octobris) instituebatur Parisiis renovatio studiorum annua; cf. MP I 539 n. 213.
[14] Prima et secunda classis, hoc est rhetorices et humanitatis.
[15] De professione fidei vide *Acta Vis. Coll. Ingolst.* B n. 5 et adn. 27; supra, mon. 49.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

39. Nostrorum scripta, praeter ea quae excipiuntur in dies, in scholis, et quidem condiscipulis externis ne facile mutuo dentur. Nostri vero in cubiculis nihil scriptitent, nec multitudine aliorum scriptorum sine facultate Superioris et iudicio praefecti ac praeceptoris utantur.

40. Praeceptores sacerdotes excipiendis confessionibus, quoad eius fieri potest, non graventur, ut toti esse possint suis studiis, quo suis auditoribus pro dignitate officii satisfaciant.

41. Quo tempore vel sacra fiunt in sacello scholarum, vel lectiones habentur in omnibus gymnasiis, nullus in area scholarum inambulare permittatur, quod Superio-[63*r*]ribus ac studiorum praefectis maxime commendatum sit.

42. Pro scamnis, campana, scholis, scholarumve fenestris conservandis aut reficiendis, nihil omnino a scholaribus corrogetur aut accipiatur, sed collegium ea omnia praestet. Pro convictoribus tamen poterunt esse certa scamna, quae eorum collegium illis paret ac etiam reficiat. Quod si extra tempus lectionum convictores aliquid frangant in iis classibus, quibus ad agendam recreationem utuntur, id ipsi resarciant.

43. Pro candelis, quae scholaribus necessariae sunt in classibus ad audiendas lectiones hyemales, licet illis pecuniam indicere, quae tamen omnino curandum est, ne in nostras illa manus veniat, sed statim emantur candelae, quarum quaeque classis suam partem apud se clausam habeat. Si quid vero illius pecuniae supererit, id in usum illorum aut pauperum, et quidem ordinarie Claromontanorum nostrorum, tantum convertetur. Quod ad nostros scholasticos attinet, collegium superius suis, suis item inferius provideat.

44. Instituatur circa festum D. Ioannis Baptistae exercitatio magistrorum, hoc est, in qua, qui docere debent, docendi munus doceantur, ac tum habeant lectiones suas in refectorio[16]. Hi vero sint rhetores, et qui illo anno philosophiae cursum absolvent, nisi ad theologiam audiendam immediate destinentur.

45. Quaecumque de studiis superius ordinata sunt, ita observentur, donec formula studiorum Societatis confirmata huc mittatur[17]; cui si quid ex his minus consonum esse deprehensum fuerit, secundum illam omnino emendetur, vel etiam expungatur. In caeteris vero, quae in his ordinationibus non attinguntur, consuetudo collegii observetur.

B – COLLEGIUM VIENNENSE (1594)

TEXTUS: ARSI *Fondo Gesuitico 1651*, fac. 7, doc. 25. Epist. originalis cum subscriptione autographa, et sex foliis (215 x 280 mm.) constans.

Relatio de collegio viennensi visitato (10 XII 1594)[18]

... Scholas habet collegium octo, aliquando etiam novem; quarum praeter abecedarios, tres sunt grammaticae, humanitatis una, una item rethorices, philosophiae modo una, modo binae, si quidem novus cursus quotannis non instituitur; postrema theologiae est, in qua binae scholasticae ex Summa D. Thomae, casuum item conscientiae ac controversiarum lectiones quotidie habentur.

Et singulae quidem classes studiosorum frequentia refertae sunt; quorum institutio ad novum studiorum ordinem[19] exacta utiliter procedit; et fructuosius [2*r*] adhuc floreret, si

[16] De modo praeparandi magistros ad munus docendi cf. MP V 120 185 238–39 256–57 261.
[17] Aliquot annis post missa est Rat. stud. 1591 et Rat. stud. 1599; cf. MP V 24* 26* et 32*–34*.
[18] De collegio viennensi anno 1583 a P. Manaraeo visitato vide supra, mon. 49.
[19] Ratio studiorum anni 1591 intelligenda; cuius textum videas in MP V 229 ss.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

impensius studium, quod certe desideratur in tam numerosa iuventute ad pietatem et modestiam formanda, a nostris adhiberetur. Tametsi autem quaedam commodius disponenda forent, ne tamen mutationum ventis subinde circumferamur, ea ubique intacta relinquimus, donec practica studiorum pars ad nos perfecta transmittatur[20]. Porro antiqui moris res est in hoc collegio, et a maioribus sicut initio concessum, ita deinceps hactenus toleratum, ut a studentibus, qui conferre possunt, aliquid corrogetur (id vero tertia floreni parte, quam quisque elargitur, plus minus continetur, praeter aliquos, qui nonnunquam unum alterumve talerum sua voluntate contribuunt) quo de lignis ad classes calefaciendas, et de candelis ad faciendum lumen pro iisdem in hyeme provideatur[21].

Praeter hos collegii professores, duo alii doctores in universitate docent, quorum alter Novum Testamentum mane, alter Magistrum Sententiarum meridie interpretatur. Has binas lecturas Ferdinandus fundator[22], collegio iam instituto in perpetuum ascripsit (quam tamen perpetuitatem Maximilianus caesar eius filius, tametsi in sua fundationis collegii confirmatione approbatam, tandem, universitate nos divexante, sustulit et ad suum beneplacitum revocavit) ut nostrorum praesentia et opera universitas, quae fere haeretica erat, sanaretur; qua in re non inutiliter laboratum est, cum iam dudum fere catholica sit, tametsi nobis parum amica et aequa, quippe quae subinde varia collegio machinatur. Qua de re paulo post uberius.

Porro commemorati duo doctores praeter docendi munus operam suam in variis officiis, quae, excepto rectoratu, admittunt, obeundis universitati a multis annis praestant. Hactenus etiam annuum centum quadraginta florenorum stipendium cuilibet lecturae annexum, a nostris quidem initio tanquam nostris institutis minus consentaneum, per plures annos recusatum, maiorum consensione recipitur ab eo tempore, quo Ferdinandus fundator declaravit, se tanquam universitatis eiusque bonorum dominum illam annuam pecuniam non per modum stipendii, sed liberali donatione cum illo docendi onere coniunctam ad fundationis incrementum elargiri. [2*v*] Verum cum ab eiusmodi acceptione quaedam stipendii et commensuratae compensationis species vix depelli queat, merito V. P.tas debita decreti proximae congregationis reverentia permota[23] non ita pridem mandavit, Caesari ut ille proventus renuntietur, impetrata, si fieri possit, aliqua eius iacturae honestiore compensatione; quod iamdudum procuratum fuisset, si per haec adeo calamitosa et huiusmodi negotiis pertractandis importuna tempora licuisset. Procurabitur autem cum primum integrum fuerit. Interim ut quimus. Caeterum ad universitatem eiusque adversus collegium molitiones redeo, ut ex hac narratione V. P. pleniorem totius rei cognitionem nanciscatur.

Postquam universitas, quae collapsa iacebat, et haereticis professoribus, auditoribusque (qui tamen sive catholici sive haeretici vix ducentorum numerum superabant) referta erat, caput erigere ac paulo numerosior fieri caepit, ecce simultas et aemulatio exoritur, satagentibus praesertim nostris discipulis, qui e scholis nostris eruditi prodeuntes ad universitatem se subinde adiungebant; cuius albo inscripti, et muneribus aucti, tantas collegio molestias, tamque graves vexationes, pro gratiarum actione, gratique animi significatione saepius et Maximiliani caesaris et moderni Imperatoris[24] tempore apud supremum magistratum excitarunt, ut non semel periclitaretur, ne quod in Patavino patratum est[25], id

[20] «Practica studiorum pars perfecta», hoc est, Rat. stud. anni 1599; vide in MP V 355 ss.
[21] Idem concessit P. Visitator collegio parisiensi; vide supra, § 42–43.
[22] Ferdinandus I imperator; cf. DUHR I 45 ss.
[23] Vide decr. 29 (ms. 41) congr. gen. V; in *Institutum S.I.* II 269.
[24] Rudolphus II imperator (1576–1612).
[25] De vexatione collegii Patavini S.I. quam ab universitate eiusdem urbis passa est anno 1591 cf. JUVENCIUS, *Historiae S.I. Pars V*, lib. XIV n. 10 p. 240 et J. P. DONNELLY, *The Jesuit College at Padua. Growth, suppression, attempts at restoration: 1552–1606*. In: AHSI 51 (1982) 45–79.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

ipsum fere in viennensi patraretur. Neque enim ferre toleranter potuerunt collegii scholas omnes, universitatis suae gymnasiis multo et studentium frequentia numerosiores esse, et docendi utilitate florentiores, putaruntque quicquid splendoris et nominis nostris accedebat, suis omnino detractum esse. Quare nostri de ineunda concordia per aliquam cum universitate modo in theologia, modo etiam in artistica facultate, coniunctionem cum illi saepius egerunt, sed frustra semper. Summa vero praetensionis eorum haec esse fertur, ut in collegio nostro humaniores tantum literae doceantur, quo materia universitati ad superiores facultates ex nostris scholis praeparetur.

Ac sane multum vereor, si ad contentionem veniretur, illos praevalituros, nos causa casuros[26]. In promptu causa est: Duas in civitate non magna universitates, sine summo alterutrius, aut etiam utriusque detrimento ac communis pacis perturbatione propter continuas aemulationes ac simultates esse posse, vix quispiam capiat, hoc praesertim tempore, [3*r*] quod a praeterito valde diversum est. Ut autem maior nostri collegii, quam universitatis antiquioris, universalioris, magisque privilegiatae habeatur, quî fieri poterit, aula praesertim illi favente, ac in tali negotio patrocinante? Cum igitur in hoc cardine res collegii vertantur, et quandiu his iactationum ventis agitantur, studia nostra frigere et claudicare oporteat; atque integrum nobis non sit, nostra nos in collegio libertate ac privilegiis in docendo ac promotionibus pro prisco more uti, aliqua ratio omnino tentanda est, ut iactari tandem desinamus. Quae mea de hac quaestione sententia sit, 11 iunii ad V. P. scripsi[27]. Quid vero ipsa nobis faciendum esse censuerit, literis 2 et 30 iulii datis me commonefecit[28]. Et illud quidem multo melius est regulari nostrae disciplinae retinendae congruentius, atque ob eam causam, cum primum fieri poterit, executioni mandandum.

Illud tamen addendum censeo, nisi nobis liberum sit, philosophicum cursum in collegio pro nostro et discipulorum commodo, praeter casuum et controversiarum atque etiam Scripturae explicationem habere, ac praeterea caveatur, ne nostri gymnasii auditores, qui per examen idonei reperti fuerint, a gradibus in universitate suscipiendis ullo modo repellantur; nec binas lecturas dimittendas esse, nec quicquam de praesenti cum universitate consuetudine immutandum, donec melior fortuna sequatur. Sed forsan Turca hanc nostram solicitudinem et omnem conatum antevertet, et controversiam dirimet, cum praesertim de huiusmodi negotiis hoc tempore agere nimis importunum, nec minus intempestivum sit[29] ...

---

[26] Quod haud multo post, ineunte saec. XVII, imprimis promotore cardinali Klesl, evenit; cf. DUHR II/1 541–53.

[27] En eius sententia, in epistola memorata expressa: «Studia in hoc collegio satis frigent, et semper claudicabimus, quandiu vel cum universitate non coniungamur saltem quo ad theologica, ut nostri studiosi spe graduum non careant, et nos tot professorum onera levamur; vel omnino ab universitate seiungamur, quod nobis tutius et commodius esset, etiam relictis lecturis quas illic habemus; hoc tamen impetrato, si fieri posset, ut nostri studiosi idonei per examen iudicati, a gradibus in universitate suscipiendis non repellerentur. Et tunc censerem, in hoc collegio, praeter philosophicum cursum, non alias theologicas lectiones habendas esse, quam Scripturam, controversiarum et casuum, pro alumnis (qui communiter superioribus studiis inutiliter traduntur) et nostris ad casus destinatis; caeteros vero omnes nostros aptos ad philosophica et theologica studia Graecii collocandos. Sic nostri magis proficerent coniuncti. Alioqui frigent omnia ... » *Germ. 172*, f. 226r.

[28] Responsum Patris Generalis, die 2 iulii 1594 datum: «Quod ad lecturas theologiae in academia viennensis, de quibus proximis litteris significabat, perlecta et examinata informatione, iudicavimus, simpliciter renuntiandum esse stipendio illi quod eleemosynae nomine hactenus datum est, quia revera videtur professioni paupertatis nostrae repugnare et quicunque praetextus ostendatur, in huius ministerii compensationem suppeditari putabitur ... » *Austr. 1* II 669. – *Ibidem* p. 671 habetur epistola Patris Generalis die 30 iulii ad P. Maggio data.

[29] De gravissimo periculo ex turcis, quod non solum Hungariae, sed etiam Austriae, Styriae etc. imminebat, cf. MHSI *Mon. Ant. Hung.* IV 6*–7*.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

C – COLLEGIUM GRAECENSE (1595–96)

TEXTUS: ARSI *Fondo Gesuitico 1443*, fasc. 13, doc. 11, f. 1–8; autographum.

Relatio de collegio graecensi visitato (31. V. 1595)[30]

... De studiorum oeconomia illud habeo significare: collegium hoc anno 1585 a Fundatore nostro[31] in universitatem, nostrorum instigatione, et pontificia caesareaque authoritate provectum fuisse. Quae viennensem academiam adeo momordit[32], adduci ut hactenus se passa non fuerit, ut haec nostra ab ipsa recipiatur ac pro universitate habeatur. Frequentia studiorum minor est, quam universitatis ratio postularet. Et nisi bursae (ut vocant) in quibus stati scholares sustententur, aliquot erigantur, restricto studentium numero, in maioribus praesertim classibus, semper laborabitur, fumusque (ut est in proverbio) quam assatura maior erit. Forsan successu temporis incrementum dabit Deus.

Studia omnia decem classibus continentur: alphabetaria, tribus grammaticis, humanistica, rhetorica, tribus philosophicis et theologica, in qua binae scholasticae lectiones cum Scriptura, casibus et hebraicis habentur. Studentes, omnibus, nostris, alumnis, convictoribus, externis connumeratis, fere quingenti numerantur. Ex his theologica classis habet 24, quorum 12 nostri; metaphysica iam absoluta habuit 17, quorum sex nostri, qui iam in administrandas inferiores scholas distributi sunt. Physica vix decem, nullum e nostris; logica 24 ac praeterea e nostris sex; rhetorica circiter 30, humanistica 50. Caeterae quatuor classes reliquos omnes inter se pro rata portione distributos obtinent.

Et quoniam externorum studentium, qui ad superiores classes pertinent, disciplina, pietasque fere negligebatur, nec deerant, qui arbitrarentur, ad academicam rationem pertinere, liberi ut illi essent, etiamsi licentia deteriores fierent, curatum est, ut illi ad officium reducerentur, adductique sunt, ut non solum lectionum diebus a sacro se non subtrahant, sed etiam ut dominicis ac festis diebus in collegium conveniant, atque ordine ad templum deducantur, concioni ac divinis officiis interfuturi. Praeterea sodalitas D. Virginis Annunciatae inter eos satis numerosa nunc primum excitata est, quae Dei beneficio ad anteriora, inoffenso pede se extendit [cf. Filipp. 3 13], et scholasticae disciplinae [4*v*] magno adiumento futura est. Illud etiam cautum, ne gratia, quae hactenus in promotionibus ad gradus et ad superiores classes multum valuit, deinceps locum habeat. Ex eo enim quod maior multitudinis, quam sufficientiae ratio habebatur, illud grave incommodum sequi necesse erat, ut et praeceptoribus augeretur labor, et profectus discipulorum pertenuis evaderet. Ob eam causam novus hoc anno cursus intermittetur, quoniam alioqui immaturas promotiones fieri, ne materia cursui deesset, necesse foret.

Ut vero nostrorum studia, quae satis frigere deprehendi, incalescerent, varii industriarum folles adhibiti, utque illi commodius ad studendum domi tempus haberent, domesticae studiorum horae, antea nimirum interruptae, et cum iactura temporis coniunctae, nunc melius accommodatae. Illud praeter leges libri studiorum indultum est, ut Scripturae et casuum lectiones alternis diebus per horam minus utiliter haberi solitae, quotidie utraque per dimidiatam quaevis horam utilius habeatur. Hebraica quoque lectio per hanc aestatem intermittetur, cum fere omnes eam diu ad fatigationem usque inaudierint, et aliqui quater aut

---

[30] De visitatione collegii graecensis, anno 1583 a P. Manaraeo facta, vide supra, mon. 49.
[31] Ferdinandus II archidux Styriae; cf. supra, mon. 49 adn. 33.
[32] De vexatione collegii viennensis S.I. quam ab universitate passa est, vide supra, adn. 25–28.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

etiam quinquies illius grammaticae auditores fuerint. Cum vero practica studiorum ratio emendata[33] in has oras venerit, omnia ad illius praescriptum exigentur. Cum aliquibus, qui sua studia absolverunt, propter praesentem provinciae necessitatem dispensare oportuit, ne tertii anni probationem modo obirent. Itaque dilata, non sublata est. Eadem dispensatione opus fuit, ut aliqui ante exactum docendi in scholis triennium theologiae audiendae traderentur, quo paulatim operarii pro Hungaria et Transylvania maxime egentibus parentur.

Porro quoniam ad universitatis conservationem et decorum pertinet, ut studentes ordinariis iudicibus non subiiciantur, nec eorum causae ab iis diiudicentur, peculiari ac proprio tribunali nostra haec academia gaudet; nempe iudice doctore iuris saeculari a Principe ad omnes scholasticas causas diiudicandas constituto. Hic enim e nostris requisitus eiuscemodi causas, assidentibus sibi aliquot aliis iuris doctoribus, qui cum illo consistorii formam conficiunt, cognoscit, et secundum alligata, probataque dirimit ac iustitiam iuridice administrat. Quod semel in casu homicidii, me hîc morante, factum est, reo quibusdam conditionibus absoluto, propterea quod nihil in eo dignum morte repertum est; et nostris nihil aliud conferentibus, quam reum intra collegii septa (cum alibi non possit) inclusum servare, donec iudicium absolvatur; [5*r*] quod in aula scholarum expeditur. Pars quidem adversa ab hac sententia ad regimen appellavit, sed aut nihil, aut vix quicquam alicuius momenti innovabitur, et alioqui non multum nostra refert.

Atque haec ratio conveniens mihi visa est, et nostris institutis minime repugnans[34]. Cum enim necessarium sit peculiare aliquod et scholasticum tribunal nos habere, nisi velimus hanc universitatem rem esse de solo titulo, nostrosque studentes universitatis patrocinio destitutos aut dilabi aut opprimi a civibus, qui haereticam suam scholam, quantum possunt, promotam volunt, nostram vero oppressam concupiscunt; equidem commodiorem aliam expeditioremve nequaquam video, in cuius iam possessione sumus sine cuiusque oblocutione aut etiam admiratione ...

Memoriale P. Magii visitatoris pro P. Provinciali ad studia promovenda die 17 martii 1596

TEXTUS: 1. ARSI *Fondo Gesuitico 1443*, fasc. 13, doc. 16, f. 2–3; apographum coaevum. – 2. *Germ. 174*, f. 123–24; originale.

1. Quae de pietate et disciplina frequentantium nostras scholas in ordine studiorum praecepta sunt[35], superiores, cancellarius, decani, magistri accurate practicari curent, ne tantus docendi labor proposito suo fine frustretur, et nostrae scholae trivialitatis macula faedentur, nostraque haec academia quae religiosa esse debet, ac religiose administrari, sensim profanetur.

2. Nulli ex magistris liceat discipulos suos ad aliquas paedagogias promovere inconsulto decano, qui quam in hac parte facultatem habeat, ex rectore cognoscet. Et paedagogi quidem quotannis sub initium renovationis studiorum a decanis recognoscantur, et qui, quorum, quo item fructu curam habeant, et qua ratione officio suo satisfaciant, ex iisdem intelligatur.

---

[33] «Practica studiorum ratio emendata», id est, Ratio stud. anni 1599, cuius textum vide in MP V 355 ss.

[34] De iustitia academica in casibus criminalibus administranda cf. *Const.* P. IV c. XI § 3 et lit. B C; vide in MP I 277 279 281.

[35] Vide reg. 70–95 prof. 3 cl. gram. in Rat. stud. 1591; MP V 293–96.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

3. Qui ex convictu eo quod male se gerant, vel dimittuntur vel discedunt, utrum [2*v*] etiam a collegii scholis arcendi sint, nihil certi in alterutram partem generatim statuendum est, sed casus ipsi particulares a rectore collegii, auditis etiam regente, decano propriae facultatis et cancellario, si nullus horum consultor fuerit, consulantur, priusquam illi e convictu abeant, ut discedentibus ad praecavenda incommoda declarari possit, utrum ad scholas illis accedere licebit.

4. Qui ad praelegendam philosophiam idonei futuri sperantur, vel alioqui bene in illa profecisse, dum theologiae student, dignoscantur, tertio vel saltem quarto theologici studii anno philosophorum repetitionibus praeficiantur.

5. Qui ad docendam philosophiam destinantur, curandum est, ut tempestive iuxta regulam provincialis in libro studiorum[36] et ad gradum magisterii promoveri possint quarto saltem theologici studii anno, ne vel recens graduati cathedram minus decore ascendant, vel cubiculariter eos promoveri oporteat. Idem intelligatur de promotione eorum qui theologiam docturi sunt, ad doctoratum.

6. Aliqui selectiores ex nostris in fine cursus philosophici theses ex tota philosophia impressas secundum reg. 33 et 34 praefecti studiorum[37] defendant, non diversorum diversas, sed pluribus communes. Quod ipsum facient etiam provectiores theologi circa finem quarti anni ex certis theologiae partibus; poterunt etiam aliqui praestantiores discipuli externi admitti, qui similiter proprias theses proponant, quas tueantur.

7. Praeter illam Sacrae Scripturae repetitionem, quam reg. 6 rectoris in libro studiorum[38] requirit, aliquoties in anno, praesertim in vacationibus tam canicularibus, quam autumnalibus iudicio cancellarii et probante rectore, auditores nostri, praecipue quidem theologiae theologicas, tum etiam philosophiae philosophicas lectiones in triclinio habeant, et quandoque qui student [3*r*] hebraicis hebraicas.

8. Qui ad casus conscientiae statim post humaniora studia deputantur, iis Compendium saltem Dialecticae Fonsecae[39] privatim praelegatur, iuxta reg. 26 rectoris in libro studiorum. Casistae vero nostri, quantum fieri potest, ad unum locum reducantur.

9. Rector et cancellarius subinde visitent nostros fratres studiorum tempore inspecturi, quibus rebus vacent, quos auctores legant, an libros habeant sufficientes, vel minime ipsis convenientes, ut de illis provideatur, et hi auferantur; quae librorum inspectio ipsis quoque absentibus quandoque fieri potest.

10. Habeatur peculiaris eorum cura, qui singularia talenta pro literis humanioribus lingua graeca etc., ostendunt, ut magis ad illa animentur et excitentur, ac certa tempora assignata habeant, quibus subinde illis sine impedimento graviorum studiorum vacent, et se ad rationem studiorum praescriptam exerceant[40].

11. Praeceptores pro scholis aptentur iuxta rationem praescriptam in ordine studiorum reg. 67 et 68 provincialis; item 2 3 4 praefecti studiorum inferiorum[41], fiatque haec exercitatio in vacationibus tam canicularibus quam autumnalibus.

12. Accurate servetur ratio eiusdem ordinis studiorum in promotione ad altiores scholas, ne scilicet fiat gratia, idque proxima studiorum renovatione omnino executioni mande-

---

[36] Vide reg. 20 provincialis in Rat. stud. 1591; MP V 233.
[37] Reg. 33–34 praef. stud. sup. vide in Rat. stud. 1591; MP V 252.
[38] Reg. 6 rect. Rat. stud. 1591 vide in MP V 243.
[39] De *Institutionibus Dialecticis* Patris Fonseca vide supra, mon. 38 adn. 20.
[40] Cf. *Instructio ad studia humaniora promovenda* (1608); v. supra, mon. 45.
[41] Reg. 67 68 provincialis, item 2 3 4 praef. stud. inf. Rat. stud. 1591 vide in MP V 239 et 256–57.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

tur. Nec quidquam impediat paucitas ascendentium vel alia quae in contrarium afferri possunt, cum non tam studentium multitudo quam eorundem qualitas et aptitudo spectanda sit. [3*v*]

13. Ad excitanda alumnorum studia disputatio quandoque in alumnatu instituatur, cui magister aliquis ex ipsismet alumnis provectior praesideat. Et ut caeteri magis accendantur, doctioribus alumnis aliquid prae aliis tribuendum esset in studiorum commoditate, et aliis quibusdam rebus iuxta prudentiam superioris.

14. Quaecumque vero superius adnotata sunt, ita de graecensi collegio, tanquam de provinciae seminario dicta intelligantur, ut tamen caetera omnia eiusdem provinciae domicilia secundum illorum condicionem et exigentiam applicari debeant. – Laurentius Magius.

APPENDIX

Epistola Patris Maggio ad Patrem Generalem de collegio parisiensi visitato (30 dec. 1587)

TEXTUS: ARSI, *Fondo Gesuitico 648*, fasc. 359; autographum.

... Collegii classes decem sunt, sed angustae satis et obscurae, et quae in ampliorem ac splendidiorem formam redigi desiderant atque expectant. In earum sex humaniora cum grammaticis docentur, et in singulis quod iam curatum est, cum latinis graeca coniunguntur. Tres alias tres philosophiae professores occupant. Postrema theologos et casuistas recipit. Omnes auditorum frequentia numerosae sunt, cum illi plus minus quingenti supra mille numerantur; qui maxima ex parte perseverantes sunt et collegii disciplinae se subiiciunt informandos. Alioqui multorum continuus fluxus et refluxus pro universitatum more visitur. Generatim tamen uber fructus et copiosus. De professoribus, quoad per vires fieri potuit, sic satis prospectum est. Theologica schola tenuis est, quippe quae binis tantum scholasticis lectionibus contineatur. Quae sterilitas utilibus exercitationibus utcunque faecundatur. Casuum lectio unica et quotidiana praeter repetitiones et domesticas de iisdem casibus conferentias ...

Haec de huius collegii visitatione dicta sufficient. Si unum illud addidero, collegium hoc magni esse momenti, non modo quia veluti metropolis est ac seminarium huius provinciae, sed quoniam in hac amplissima populoque frequentissima urbe, in oculis ipsius regis ac totius universitatis celeberrimae situm, regnique totius ac principum eius conspectui obiectum; ad quod ex toto regno et aliis partibus literae perscribuntur, deferuntur negotia et ingens hominum fit concursus. Quamobrem curandum est, ut illi de praestantibus superioribus ac professoribus eruditis, qui dignitatem nominis collegii prudentiae doctrinaeque excellentia et exercitatione virtutis tueantur, prospectum semper sit, ne quae diuturno tempore ac laboribus multis parta sunt, brevi magnoque detrimento collabantur ...

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

51

P. PAULUS HOFFAEUS S.I. VIS. PROV. RHEN.[1] ORDINATIONES DE STUDIIS

Annis 1594–1597

TEXTUS: *Stud. 1/C*, fasc. 15, octo foliis (65 x 210 mm.) constans; originale paululum ab auctore correctum. In fol. 8*v* manu Hoffaei: «Ordinationes P. Hoffaei visitatoris provinciae rhenanae praescripta»; et eiusdem manu in prima parte folii: «Missae Spira cum litteris 22 aprilis 1593».

De scholis

1. Ad evitanda multa incommoda, et ad religiosam declarandam simplicitatem, nostri in academiis quae et externis et nostris doctoribus constant[2], officium rectoris vel prorectoris pro aliquo externo rectore electo gerendum, cum offertur, ne admittant, sed modeste et honeste se excusent.

2. Repetitioni Sacrae Scripturae, quae reg. 23 professoris Scripturae[3] praescribitur, adiungatur etiam repetitio controversiarum, quae vel ex iisdem lectionibus natae sunt, vel si illae non suppetant, ab eo qui praeest repetitioni, assignatae fuerint.

3. Academiae linguae hebraicae in usum inducantur, ut habet 30 reg. provincialis[4] et praefecti inferiorum; doceaturque in hebdomada ter, quando non est conferentia casuum vel exhortatio.

4. Ad theologicas disputationes non astringantur philosophiae professores vel discipuli, ea excepta quae studiorum renovationi praemittitur, vel quando in casu aliquo rector iudicaret saltem metaphysicos interesse debere.

5. Habita ratione libri studiorum de docendo catechismo quod ad tempus, et dispensationis R. P. N. tum eius quae huic provinciae facta est 29 ianuarii 1592, quae sic habet: «Licebit etiam antiquum morem in scholis retinere docendi doctrinam christianam feria sexta. Parvi enim refert, quo die doceatur, dummodo id officium non praetermittatur etc.»; tum etiam eius quae provinciae austriacae tempore quintae congregationis inter alia quatuor Germaniae provinciarum postulata circa librum studiorum petenti facta est, in responsione circa 95 reg. provincialis; et sic habet: «Nobis quidem videtur dimidiam horam satis esse, si velint catechismum docere, et non potius concionari, praesertim cum semel in hebdomada fiat; si tamen videatur longius tempus necessarium, videat provincialis, et statuat quid agendum, modo non turbetur ordo exercitationum in libro praescriptus»[5]. Horum – inquam – habita ratione, visum est ad vitandas tot varietates et excogitationes novarum [1*v*] rationum, ut stetur usui iam ab initio provinciae in praxi posito et a R. P. N., ut visum est, approbato; nimirum, ut lectio catechistica habeatur feria sexta mane, hora prima integra, et si quid dictandum erit (quod in tribus grammaticae classibus non est faciendum)

---

[1] P. Hoffaeus S.I. (1530c–1608), germanus, praepositus provinciae Germaniae Superioris (1568–1581), assistens Germaniae (1581–1591); cf. SCADUTO, *Catalogo* ... 76; DUHR I 780–98. – De visitatione provinciarum Germaniae vide SCHNEIDER, *Die Visitation der deutschen Ordensprovinzen der Gesellschaft Jesu in den Jahren 1594–1597 durch P. Hoffaeus S.I.* In: *Mitteilungen aus den deutschen Provinzen der Gesellschaft Jesu* 17 (1956) 433–509.

[2] Cf. Karl HENGST, *Jesuiten an Universitäten und Jesuiten universitäten* (Paderborn 1981).

[3] Reg. 23 professoris S. Scripturae Rat. stud. 1591 vide in MP V 269.

[4] Reg. 30 provincialis Rat. stud. 1591 vide in MP V 234.

[5] Vide supra, mon. 21 I p. 192 n. 95.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

id non fiat nisi a theologis. Media vero illa hora diei sabbathi catechismo assignata, corrigantur themata, quae feria sexta erant corrigenda, adiungaturque adhortatiuncula brevis. Recitatio denique catechismi, quae non videtur negligenda, fiat decurionibus suis feria sexta, prima illa hora, qua docetur catechismus.

6. Quaerenti, an sit aliqua dependentia praefecti inferioris a praefecto superiore, respondet reg. 51 rectoris[6]. Dabunt tamen mutuam operam ut alter alterius existimationem tueatur et, rebus ad scholas pertinentibus in caritate communicatis, pacifice omnia fiant. Si qua dubitatio incidat, consulatur et audiatur superior.

7. Qui philosophiae cursum extra Societatem audierunt, si eorum doctrina non satis perspecta sit, examinentur antequam theologiam audiant, num sint idonei. Idem de aliis dicendum, qui in Societate quidem audierunt, sed non sunt in logica examinati; nec ea de eorum profectu est adhibita diligentia, quae nunc praescribitur reg. 36 provincialis[7], nisi iam cursum philosophiae cum satisfactione docuissent. Modus examinis erit proportione quadam servata eius qui praescribitur reg. 39 praefecti superioris[8]. Examinatores vero sunt quos praescribit R. P. N. ad quaesita provincialis romani 1589[9].

8. Hora repetitionis nostrorum fratrum philosophorum, de qua agitur reg. 27 professoris philosophiae[10], haberi potest in scholis ab omnibus tribus professoribus. Nec sunt excludendi externi, si interesse velint, ut colligitur ex 9 et 31 reg. rectoris, non tamen sunt cogendi. Et quia ex 55 reg. provincialis[11] colligitur, etiam alumnos et convictores suas debere habere repetitiones, ideo illi interesse cogantur repetitionibus, quae in scholis habentur, atque ita non erit opus alios eis domi [2*r*] suae repetitores dare. Repetitores, si per valetudinem possint eisque grave non sit, sint ipsi praefessores; sin minus, alii a superiore idonei deputentur; qui tamen a professorum doctrina non discedant. Quod si non sint fratres nostri philosophi qui studeant, saltem intersint convictores; si vero nec hi, inter reliquos externos instituatur academia, dirigente praefecto studiorum; qui tamen non semper adesse teneatur.

9. Cum in his regionibus non sint in usu duplices illae vacationes, de quibus agitur reg. 34 et 37 professoris scholasticae, non videntur nostri astringendi ad repetitiones, quae ibidem et aliis regulis dictis vacationibus quodammodo alligatae praescribuntur. Ne tamen omnino nihil fiat, servetur in annua vacatione disputatio illa cum apparatu de qua ibidem reg. 39[12].

10. Praeceptores philosophiae non videntur liberandi ab examine suorum discipulorum pro gradu, cum non nisi semel in anno accidat, intermissis eo tempore lectionibus; et forte sponte interesse volent, ne cui discipulorum iniuria fiat. Potest tamen superior in aliquo casu theologum aliquem idoneum substituere. Quod autem ad rationem examinis spectat, dent operam nostri, qui de facultate sunt, ut suaviter abrogetur praecedens tentamen, ut vocant, in quo singuli more puerorum in grammaticalibus, scriptione etc. examinantur etc., eiusque loco substituatur examen; scilicet hora illa adiiciatur reliquis horis examinis, ut tanto exactius possint examinari per duas horas, iuxta reg. 45 praefecti superioris[13]. Idemque faciant etiam in reliquis, quae nostro docendi modo repugnant, nulla tamen mentione facta libri novi.

---

[6] Reg. 51 rectoris Rat. stud. 1591 vide in MP V 248.
[7] Reg. 36 provincialis Rat. stud. 1591 vide in MP V 235.
[8] Reg. 39 praef. stud. sup. Rat. stud. 1591 vide in MP V 263.
[9] De hac repetitione philosophorum vide MP V 272 n. 28 et p. 282.
[10] Reg. 55 provincialis Rat. stud. 1591 vide in MP V 237.
[11] Vide regulas 34 37 et 39 prof. theol. Rat. stud. 1591 in MP V 272.
[12] Reg. 45 praef. stud. sup. Rat. stud. 1591 vide in MP V 253.
[13] Reg. 8 rectoris et 58 prof. philos. Rat. stud. 1591 vide in MP V 243 et 283.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

11. Ut superiorum scholarum discipuli lectionibus et maxime disputationibus, iuxta reg. 8 rectoris et 58 professoris philosophiae[14] assidue intersint, mulctis adigantur; ita ut pro singulis horis, quibus absque legitima causa absunt, quatuor illis denariorum mulcta dicatur. De conservatione vero et usu harum mulctarum [2*v*] servetur P. Oliverii ordinatio 114 A[15].

12. Omnino servetur quod reg. provincialis 67 68 69, praefecti inferioris 2 3 4 de novo magisterio praescribitur[16]. Ad hoc autem non est necesse, nec fieri potest, ut omnes ad unum aliquod collegium conveniant, in eoque toto anno, vel maiori eius parte, more discipulorum doceantur; sed in ipsis collegiis, in quibus nostri aliis litteris dant operam, unde educi solent humaniorum magistri litterarum, qualia hoc tempore sunt moguntinum, herbipolense et fuldense, instituendae sunt academiae eo tempore et ex iis auditoribus atque iis de rebus quae in regula praescribuntur. Nec eximendi qui aliquando more antiquo docuerunt, si iterum sint docturi, quamvis in eo forte eorum habenda esset ratio, ut publice, quemadmodum illi qui nunquam docuerunt, non examinentur aut exerceantur, sed alios et ipsum in primis magistrum audiant tantum. Atque ad horum collegiorum unum, quod commodius videbitur, curabit provincialis tempestive mitti etiam novitios absoluto novitiatu, qui paulo post sunt docturi, ut simul instruantur, et quidem reliquis diligentius. Qui his academiis sunt praeficiendi, moneantur in tempore ut lectis omnium professorum et praefectorum regulis, ad omnia scholastica exercitia docenda et exercenda exacte se comparent. Ubi vero ad rem ventum fuerit, quodlibet munus cuiuslibet classis ex ordine explicent ipsi primum, quomodo sit exercendum, et mox illud ipsum practice exerceant, uno aut altero exemplo proposito. Deinde curent ut singuli ex iis qui instituuntur, idem praestent; sed ii saepius, qui magis indigent, donec videantur satis instructi.

13. Qui scholis sunt praeficiendi, apti sint, et tempestive praemoneantur ut se parent; et quidem philosophi uno anno ante, ut et Societatis existimationi et discipulorum utilitati et praeceptorum sanitati consulatur.

14. Curet superior ut exacte servetur 57 reg. rectoris et 12 praefecti inferioris[17] de libris tempestive emendis, et quia unicuique in sua arte credendum est, qui in quavis facultate docent, interrogentur, quibus libris indigeant, ut iis provideatur, [3*r*] quantum collegii vires tulerint.

15. Quoniam experientia constat, tres inferiorum classium praeceptores propter multitudinem et inaequalitatem discipulorum passim gravati supra vires, et tamen nec scholae dividi, nec plures praeceptores ali possunt, confugiendum ad R. P. N. pro consilio. Duo tamen nunc occurrunt: alterum ut nemo ulli classi praeficiatur, qui non habeat ad hoc requisita; alterum ne teneriores fratres tanto labori praeficiantur, sed qui sunt robustiores tantum; curetque praefectus ut expresse constet, qui sint singularum classium fines a discipulis praeceptorum industria consequendi. Quos qui non attigerint, ne admittantur ad ullam harum scholarum[18].

16. Quandoquidem non obstantibus tam expressa regula 52 praefecti inferioris[19] de promovendis ad superiorem classem post sincerum examen, nonnullis gratiae locus dari solet ab examinatoribus et ab ipsis interdum superioribus etc., ut inepti promoveantur,

---

[14] De cura pecuniarum ex mulctis collectarum cf. *Acta Vis. Coll. Trev.* (1585) n. 72; supra, mon. 49.
[15] Reg. 67 68 69 provincialis et reg. 2 3 4 praef. stud. inf. vide in MP V 239 256–57.
[16] Reg. 57 rectoris et 12 praef. stud. inf. vide in MP V 248 258.
[17] «Quos qui non attigerint, ne admittantur ad ullam harum scholarum» scripta manu Patris Hoffaei.
[18] Reg. 52 praef. stud. inf. Rat. stud. 1591 vide in MP V 265.
[19] Reg. 55 praef. stud. inf. Rat. stud. 1591 vide *ibidem*.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

magna praeceptorum molestia, propter discipulorum inaequalitatem; videtur necessarium ut consultores, si quid in hoc genere peccetur, tempestive provincialem admoneant, praeceptores quoque tam ex gratia promotos, quam eos quos postea ineptos esse deprahenderint, in tempore serio moneant: nisi proficiant, fore ut denuo examinentur, et indigni reperti ad inferiorem scholam detrudantur; idque re ipsa ut praestent, curet praefectus iuxta reg. 55 praefecti inferioris[20]. Provincialis vero in sua visitatione huius ordinationis ratione habita, publice castiget huius perniciosae gratiae auctores; et si indigni nondum sint denuo examinati et ad inferiorem scholam retrusi, curet ipse ut fiat, etiam in eorum confusionem, qui huius rei sustinent culpam; salva tamen 54 reg. praefecti inferioris de quibusdam indignis, iustis de causis ibidem expressis, promotis.

17. Quod ad puerorum castigationem attinet, serventur reg. praefecti inferioris 17 62, praeceptoris 3 classis 85 87, 2 classis 73 75[21]. Superior vero nullo modo se misceat his castigationibus per se, sed in praefectum et has et alia omnia ad scholas pertinentia reiiciat, ut habetur reg. eius 41[22]. [3]

18. Praeter eas compositiones de quibus in diversis libri studiorum regulis fit mentio, nullae iniungantur, aut etiam permittantur praeceptoribus absque provincialis facultate. Caveaturque ne rhetor supra vires gravetur, sive componendo sive ab aliis composita emendando; multo minus theatro et actoribus instruendis; sed haec omnia iudicio superioris vel praefecti in diversos distribuantur, iuxta reg. 33 praefecti inferioris[23]. Nec vero expectetur quasi punctum temporis quo haec publice sunt proponenda, sed tempestive a praefecto moneantur.

19. Circa vacationes anniversarias inferiorum classium servetur reg. provincialis 88[24]. Rhetores tamen et humanistae habeant tres hebdomadas, quas etiam reliqui, ubi est vindemia, incipiendo cum ipsa vindemia.

20. Praeceptores in dandis argumentis omnino abstineant a negotiis principum christianorum, etiam fictis. Huic rei diligenter attendat praefectus.

21. In renovatione studiorum habeatur vel dialogus vel oratio tantum; et haec non iniungatur rhetori invito sive scribenda sive recitanda, sed alicui alteri, secundum reg. 31 praefecti inferioris[25].

22. Tollendus videtur omnino mos ille quo in quibusdam collegiis principes aliique viri primarii comediis, tragaediis aut dialogis extra consueta tempora solent excipi. Quod si fundatores, aut alii patroni nostri id petant, modeste se nostri excusent, quod res ea et scholas vehementer perturbet, et nostros praeceptores nimis gravet; et denique tam exiguo tempore nec componi, nec ab actoribus edisci possit, quod sit e dignitate ipsorum et collegii. Poterunt tamen, si ad collegium veniant, brevi aliquo carmine excipi; vel potius ab ipso superiore paucis salutari, ablatis praecibus et obsequiis nostris. Hoc enim gratius est plerisque, et minus habet laboris, et modestiae nostrae magis congruit.

23. Dialogi publice non exhibeantur, nisi in renovatione studiorum, iique, a peritis iudicio superioris examinati, duodenarium actorum numerum [4*r*] et duarum horarum spatium non excedant. In his tamen servetur decorum, nec nimius fiat apparatus, quo plerique

---

[20] Reg. 17 et 62 praef. stud. inf. , et 85 87 prof. 3 cl. gram., 73 75 prof. 2 cl. gram. vide in MP V 258–59 295 298.
[21] Reg. 41 rectoris Rat. stud. 1591 vide in MP V 246.
[22] Reg. 33 praef. stud. inf. Rat. stud. 1591 vide in MP V 260.
[23] Reg. 88 provincialis Rat. stud. 1591 vide in MP V 241.
[24] Reg. 31 praef. stud. inf. Rat. stud. 1591 vide in MP V 260.
[25] De reg. 29 et 39 prof. rhet. Rat. stud. 1591 vide MP V 309–10.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

externi offendi potius quam aedificari solent. Sodalitati Beatae Virginis potest etiam aliud concedi in ipso sodalitatis loco, vel alio commodo, privato tamen, qui sesquihoram et octo vel summum decem actores non excedat.

24. Cum recitatione dialogorum, de qua reg. 39 professoris rhetoricae sine scenico apparatu, vel etiam cum lectione, de qua ibidem reg. 29[26], coniungatur magistratuum promulgatio, sed res horae spatium non excedat.

25. Declamatio menstrua communiter habeatur prima cuiusque mensis hebdomada, die feriato, prima pomeridiana lectionis hora, nisi alius dies ac hora commodior alicubi videatur superiori; et quidem in aula aliqua ampla vel schola, ut habetur reg. 30 professoris rhetoricae; non autem in templo.

26. Discipuli, qui ob compositionis bonitatem digni sunt praemio, eo non priventur ob natalium defectum, haeresim, vel malos mores, quamdiu in scholis tolerandi videntur ...

52

P. CLEMENS PUTEANUS PRAEP. PROV. FRANCIAE S.I.[1]
ACTA VISITATIONIS COLLEGII PARISIENSIS DE STUDIIS
Anno 1593

TEXTUS: Parisiis, Bibl. Nat., *Mss. Fonds latin 10989*, f. 79*r*–80*r*; exemplum coaevum.

Ex visitatione collegii parisiensis facta per R.P. Clementem Puteanum Franciae provincialem anno 1593

Appendix ad novum studiorum ordinem[2] pro collegio parisiensi

Circa 23 reg. provincialis[3] – Unus professor casuum adhuc sufficit in collegio parisiensi.

Circa 25.m – Videntur nimis gravari magistri scholarum in provincia Franciae, si conferentiae casuum intersint, in genere loquendo; si tamen constet aliquos non gravari, cogendi erunt, ut intersint.

Circa 40.m – In provincia Franciae philosophia moralis more solito docebitur; nempe primo anno cursus post Pascha a professore ordinario, a prandio hora ordinaria.

Circa 42.m – Mathematicae docebuntur in Franciae provincia adhuc, ut hactenus docetur, nempe a professore ordinario, et hora ordinaria etc.

Circa 48.m – Exhortatio publica ad scholasticos habebitur bis in anno; nempe in vigilia Natalis et Pentecostes secunda hora lectionum matutinarum pro omnibus scholasticis tam theologiae, quam philosophiae et humaniorum litterarum. Quamdiu tamen non erit locus sat amplus ad omnes capiendos, dividentur scholae in duas partes, ita ut discipuli classium gramaticae in superius sacellum, reliqui in inferius se conferant, in iisdem locis exhortationem audituri.

---

[26] Reg. 30 prof. rhet. Rat. stud. 1591 vide *ibidem*.

[1] Cl. Puteanus S.I. (1552–1598), gallus; praep. prov. Aquit. annis 1588–1592 et annis 1592–1597 provinciae Franciae; vide *Synopsis hist. S.I.* ... 670.

[2] Agitur de Rat. stud. 1591, quae experiundi causa missa est a P. Generali in provincias; cf. MP V 24* 27* et 229 ss.

[3] Regulas provincialis Rat. stud. 1591 vide in MP V 231 ss.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Circa 60.m – In classe rhetoricae non erit ordinarie, nisi unus professor.

Circa 95.m – Catechismus P. Canisii[4] in scholis retinebitur.

Circa 9.m rectoris[5] – Ad repetitiones pomeridianas admittentur externi ubi fient.

Circa 10.m – Quando erunt pauciores scholastici quam sex, ibunt simul ad villam, et tunc non erunt repetitiones. Si vero erunt sex aut plures, servabitur regula.

Circa 17.m – In collegiis, in quibus publice casus non docentur, fiet bis singulis hebdomadis domestica casuum conferentia; in iis vero, in quibus docentur, fiet tantum semel.

Circa 33.m – Omnes latine loquantur extra tempus recreationis[6]. Licebit tamen adhuc loqui gallice tempore utriusque recreationis et in die vacationis hebdomadariae, donec aliud constituatur.

Circa 38.m – Servabitur haec regula in utraque renovatione votorum, affigendo carmina in aliquo loco domi designato.

Circa 57.m – Annua pecunia in collegio parisiensi bibliothecae attributa erit aureorum 15.

Circa 58.m – Non videtur opus extraordinaria exhortatione.

Circa 59.m – Scholastici omnes simul missam audient post scholas quovis anni tempore.

Circa 12.m praefecti inf. studiorum[7] – Fiet tantum unus catalogus initio renovationis studiorum, qui libros totius anni continebit.

Circa 26.m professoris scholasticae theologiae – Servabitur prior repetendi modus.

Circa 29.m – Servabitur prior reptendi modus ut omnes parati accedant. [79*v*]

Circa 23.m professoris Scripturae – Repetitiones hebdomadariae habebuntur diebus sabbatinis, etiamsi inciderit festus dies, modo non canantur vespertinae preces, nec sit hic dies festus, in quo recapitulatio hebdomadaria fiet, nec ieiunii dies.

Circa 43.m classis 3.ae grammaticae – In omnibus scholis princeps scholae vocabitur imperator.

Circa 69 § 2[0] Recitabuntur lectiones decurionibus inter 1.m et 2.m pulsum lectionum.

Circa 46.m 2.ae classis grammaticae – Erit tantum unus magister et unus ordo, ut hactenus in 2.a classe grammaticae.

Circa 33.m praef. stud. inf., 37 prof. rhet., 49 prof. hum. – Semel tantum quotannis, in festo B. Mariae Magdalenae[8], fiet illa solemnis emblematum, aenigmatum, versuum, orationum et aliorum id genus publice affigendorum celebritas. Fiet autem toto die, nec deerunt theses et disputationes, saltem in superioribus tribus humaniorum litterarum scholis. Quae vero compositiones affigendae sunt alternis mensibus, affigentur sine apparatu celebriori, die aliquo commodo et festo minus solenni, a prandio intra scholam aut extra, aut potius in aula maiore collegii, ubi erit extructa.

Circa dictationem – Dictando, servabitur posterior modus in regulis theologorum et philosophorum traditus[9], quia adhuc prior servari commode non potest. In scholis vero humaniorum litterarum more solito dictabitur, sed dabitur opera, ut perpauca dictentur.

25 maii 1593

Clemens Puteanus.

---

[4] De variis Petri Canisii S.I. catechismis cf. MP I 197 et IV 616.
[5] Regulas rectoris Rat. stud. 1591 vide in MP V 243 ss.
[6] De usu linguae latinae vide reg. 8 rectoris Rat. stud. 1599; in MP V 370.
[7] Nempe regulas praefecti stud. inferiorum Rat. stud. 1591 vide in MP V 256 ss.
[8] Festum B. Mariae Magdalenae celebratur die 22 iulii.
[9] De dictando vide regulas 18–22 professoris theologiae, et reg. 20–24 professoris philosophiae Rat. stud. 1591; MP V 271 et 282.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

53

P. FERDINANDUS ALBER S.I.[1] VIS. PROV. RHEN. ACTA VISITATIONIS STUDIORUM IN COLLEGIO MOGUNTINO

Anno 1602

TEXTUS: Monachii (München), Arch. Prov. Germ. Sup., cod. XIII N. 2; apographum coaevum.
EDITIO: PACHTLER III 143–45.

Memoriale a visitatore P. Ferdinando Albero in collegio moguntino relictum mense decembri 1602

... 4. Ut in professione mathematicae et ethicae ordo studiorum etiam servetur[2], et incommodis, propter quae ab illo in his disciplinis tradendis hactenus declinatum fuit, obvietur, sequens distributio lectionum et horarum in philosophicis scholis in posterum servabitur:

In logica prima lectio sit ordinaria per horam, media deinde hora eius lectionis repetitio; altera media hora repetitio generalis. A prandio similiter per horam lectio odinaria, eiusdem per mediam horam reptitio, rursumque media hora continuanda repetitio generalis mane inchoata.

In physica et metaphysica prima hora matutina lectio ordinaria, eius deinde repetitio per quadrantem horam; demum per tres quadrantes in illa lectio mathematica, in hac ethica. A prandio similiter hora una lectio ordinaria cum repetitione quadrantis; reliquis tribus quadrantibus repetitio generalis. Quando idem est professor ethicae et mathematicae alteram lectionem post prandium tribus postremis quadrantibus habebit, repetitione generali eius temporis lectioni, quae ante prandium habetur, adiuncta.

Pro commoditate locorum et collegiorum rhetores et philosophi aut media hora tardius scholas accedent, et tunc cum reliqua schola finient; aut simul cum aliis scholas inchoabunt, finientque media hora ante alios, prout P. Provincialis hanc vel illam rationem cuique collegio commodiorem iudicaverit ...

6. In conventibus facultatis artisticae, qui fiunt pro examine promovendorum, vel ad alias eius facultatis consultationes, quandoquidem propter externos in ea facultate haustus tunc temporis adhiberi soliti abrogari nequeunt, nostris vini tunc propinati unus alterve modicus haustus permittitur; ultra progredi, vel commessationibus peracto negotio externis assidere omnino prohibetur. Ad hanc moderationem etiam externos nostri, cum sunt decani, inducere studebunt, ab assaturis et aliis cibariis omnino abstinentes, utque externi decani imitentur adnitentes. Advigilabit P. Rector, uti ad hanc ordinationem nostri professores se accommodent, et delinquentes poenitentia imposita corriget.

7. Rationes in consultatione propositae pro excitandis studiis philosophicis et magistrorum digna promotione, repetentur R.P. Visitatori studiorum[3], ut ipsius etiam approbatione exsecutioni dentur.

---

[1] F. Alber S.I. (1548–1617), germanus, annis 1585–94 praep. prov. Germ. Sup., dein Austriae (1595–1600); annis autem 1608–1615 Romae assistens Germaniae; cf. *Cat. Prov. Austr.* I 618; DUHR II/1 17.

[2] De tradendis mathematicis et ethicis v. Rat. st. 1599 reg. 20 provincialis et regulas prof. philosophiae moralis, necnon prof. mathematicae; MP V 362 et 401–02.

[3] Munus visitandi studia collegiorum in provincia rhenana commissum est a P. Generali Patri Georgio Bader S.I. (1540c–1613), germano, qui eo anno Romae officio revisoris librorum fungebatur; cf. *Rom. 79*, f. 67*v*.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

8. Metaphysici pares erunt quoad catechismum physicis et logicis, tam in schola recitando, quam in auditorio die dominico frequentando; atque ad hoc paulatim inducentur. Advigilabit autem praefectus, ne philosophi absint die dominica a catechismo, isque ad fructum etiam per interrogationes seu examen magis accommodetur.

9. Absurdae capillaturae, quoad eius fieri potest, in nostris studiosis non tolerentur, et singularitates polonorum paulatim abrogentur.

10. Si spes coniungendi scholas collegio nostro diutius extraheretur, pensio annua 100 aut 50 aureorum ad sarta tecta illarum domorum conservanda a Principe, data opportunitate, peti posset. Interea aedificia illa conservanda et restauranda erunt, ne, si alienandae quandoque essent, pro ruinosis et neglectis haberentur.

11. Ad paedagogias solus studiorum superiorum praefectus promovebit. Ad quem tam praeceptores quam alii e nostris referent, vel ad ipsum dirigent, qui paedagogos postulabunt, simulque significabunt, si quos idoneos inter discipulos pro illis paedagogis existiment. Quando autem inter philosophiae vel theologiae auditores non erunt idonei, praefecto inferiorum indicabit, ut ex aliis scholis quempiam ad conditionem oblatam assumat.

Ferdinandus Alber.

54

ACTA VISITATIONIS STUDIORUM

Annis 1602–1603

Introductio

Propositum mittendi visitatores qui de statu studiorum referrent, manifestavit P. Generalis epistola communi, die 17 augusti 1602 exarata, qua patres ad hoc munus exsequendum renuntiavit; eius textum, introductionis loco, hîc exscribimus:

«Tantae nobis curae est felix progressus studiorum Societatis, ut licet alias circa librum studiorum varias ordinationes[1] praescripserimus, quo exactius observetur; novo tamen desiderio incitati, opus hoc tanti momenti magis in dies magisque promovendi, designandos ad eam rem visitatores censuerimus, qui nos moneant, quemadmodum in hac parte procedatur, ita ut plenam per illos, exactamque informationem habeamus.

Et quia in hac provincia nunc idonea nobis occurrit Rev.a Vestra, quae id munus exequi possit, ipsam delegimus in visitatorem studiorum, minime dubii, quin fortiter, prudenter, suaviterque id praestitura sit iuxta instructionem[2], quam mittimus ad P. Provincialem, a quo praeterea auxilium et directionem accipiet, sicut illi meis litteris commendo. Ego me Rev.ae Vestrae precibus et sanctis sacrificiis commendo, Deumque oro vicissim ut illi gratiam abundantem tribuat. Romae 17 augusti 1602[3]».

---

[1] Vide instructiones varias de scholasticis ad studia superiora mittendis; infra, Appendix.
[2] Vide *Instruttione per il visitatore degli studi;* infra, mon. 54 I.
[3] Textus conservatur in cod. *Epp. NN. 115* (prius *Epp. com. B*[1]), p. 271.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

54 I

INSTRUCTIO PRO VISITATORE STUDIORUM

Mense augusto anni 1602

TEXTUS: 1. ARSI *Stud. 3/c*, fasc. 2, doc. 1, duo exemplaria lingua italica. – 2. *Epp. NN 115* (*prius* Epp. com. B[1]), p. 271; apogr. coaev. lat. – 3. Monachii (München), Bay. H. St. Archiv, *Jesuiten 1766*, fasc. 1, apogr. coaev. lat. – 4. *Hisp. 86*, f. 27–28; apogr. coaev. hisp. – 5. Gall. 62, f. 31*r*–32*v*; apogr. coaev. hisp. – 6. Matriti, Arch. Hist. Nac., *Legajo 884/56* et *884/83;* apogr. coaev. hisp.

Instruttione per il visitatore degli studi

1. Il fine principale di questa visita è vedere minutamente come si osserva quel che fu ordinato dalla quinta congregatione generale intorno al seguitar la dottrina di S. Tomasso[1] nella teologia; et in particolare quel che si prescrive nel libro di studi del legger la filosofia[2]; et in un medesimo tempo essaminare esattamente, se si osserva detto libro, e se sia già introdotta la prattica di esso.

2. E per far bene questo, sarà necessario essaminare tutte le regole di detto libro, tanto generali, come particolari; cominciando da quelle de' superiori, come provinciali e rettori, con loro medesimi e suoi consultori; le altre, almeno col superiore et officiali di cui sono le regole. E procurar con effetto che quel che non si osserva, né è ancor messo in prattica, si faccia quanto prima. Poiché tutte le difficoltà che potean esser in contrario, si sono intese prima che si facesse la ultima publicatione del libro, e data sodisfatione alle provincie[3]. E perché dall'esatta osservatione di quello procede tutto il bene che si pretende nei nostri studi, e si schivano inconvenienti che si possano temere, o alla giornata avvengono.

3. Nel particolare delle opinioni ch' è vedere se sono pellegrine, pericolose o contrarie alla dottrina di S. Tomasso; se la cosa fosse molto chiara ch' è contro quel ch'è determinato nella quinta congregatione, all'hora dovrà pigliare il rimedio conveniente, o di privarlo della lettura, se richiederà quella colpa, o d'imporli penitenza equivalente al mancamento senz'aspettar altr'ordine da noi. Ma quando vi fosse qualche dubio ragionevole e di consideratione, ce ne avviserà subito, perché vediamo quel che si dovrà fare o tenere in quel caso. Il che dovrassi anche intendere ogni volta, che nel rimanente occorresse dubio di momento[4].

---

[1] Canonem 9 congregationis generalis quintae vide supra, p. 351.

[2] Vide in Rat. stud. 1599 regulas professoris theologiae et philosophiae; MP V 386–94 et 397–402.

[3] Vide provinciarum observationes nec non petitiones circa Rat. stud.; supra, mon. 18–23.

[4] Paragraphus tertius in textibus hispanicis paululum aliter et fusius est conceptus:: «En lo particular de las opiniones a de advertir, si son peregrinas, nuevas y que puedan offender o si en la theologia son contrarias a la doctrina de S. Thomas; porque siendo notado el lector en algunas pocas opiniones, o de poca importancia, converria darle las penitencias y avisos que para su emienda fueren necessarios; pero si se le notasse que se aparta de la doctrina de S. Thomas en muchas cosas, o muy graves, entonces será necessario ver si la cosa es clara, o ay variedad de doctores que variamente entiendan a S. Thomas, con cuya auctoridad pueda el auctor tirarle a su sentido; y si fuere dudosa, el provincial o visitador de los estudios por si mismo, señalando algunos patres doctos y resolutos, haga examinar con diligençia cada opinión con mucho secreto para evitar disputas, avisandonos del parecer de aquellos doctores y superiores para que se pueda dar la última resoluçión. Pero si la cosa fuesse clara y no la negasse el mismo lector, como suelen alguna vez, entonçes se executará exactamente lo que se a ordenado en la regla 9 del provincial en el libro de ratione studiorum conforme al canon 9 de la V congregaçión general, y en la regla 54 de las comunes del mismo provincial. Y entienda el provincial que en este particular de quitar los lectores, abrá de executar quanto dirá el visitador de los estudios, pues lo haçe en nuestro nombre, porque resultando de la tal execuçión algún odio o disgusto, mejor es que cargue sobre el dicho, que no sobre el provincial que a de continuar su officio» *Hisp. 86*, f. 27.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

4. Agiuterà a questo, e converrà farlo, per vedere se si è fatto contro il decreto, [1*v*] che con quella secretezza che sarà possibile, per non palesarsi fuori, si cerchino gli scritti di maestri c'han letto dal tempo che si publicò il libro, come si era ordinato in alcune provincie[5], e si leggano con diligenza, notandosi le opinioni contro il decreto.

5. Sarà anche necessario, per toglier tanta libertà e licenza di opinare ciò che vogliano i maestri di filosofia – da che poi nascono gli inconvenienti et opinioni pellegrine e pericolose – e per fondar meglio i nostri nella sodezza della dottrina, che si faccia una consulta di huomini intelligenti e dotti nella provincia, per vedere che autore si potrebbe pigliare da leggersi nelle nostre scuole per il corso[6]; non si togliendo per questo a maestri che volendo aggiungere qualche cosa per maggior esplicatione o chiarezza dell'autore, o per modo di annotationi, che non lo possano fare; o vero talvolta appartarsi da qualche opinione dell'autore che si legge, ma si bene communicata prima la cosa col prefetto di studi, senza l'approbatione del quale non si dovrà fare; et in questo modo, quantunque leggendosi l'autore, non sarà necessario lo scrivere un'hora intiera, ma un quarto o poco più, non di meno quando converrà mutar opinione, potrà spender più tempo nello scrivere, se lo richiederà il bisogno, non dovendo mai di ordinario passar mez'hora.

6. Si come è necessario che colui che visita gli studi, per porre il rimedio qual conviene, habbia tutta l'autorità, come se li dá, di poter ordinare quanto giudicherà convenire per il fine proposto, etiandio di levar di lettura o di dar altre penitenze a chi ne fosse meritevole; così anche è bene, per servar la subordinatione e suavità del governo, che lo faccia conferendolo prima col provinciale, il quale darà aiuto dove bisognerà. Onde converrà che quanto farà o seguirà, non solo esso col suo compagno et altri consultori ne avvisino il provinciale, ma anche noi, raguagliandoci di tutto.

---

[5] En textus litterarum communium (18 febr. 1602) Patris Generalis hac de re patribus provincialibus Hispaniae datarum: «Lo mucho que importa por diversos respectos, que exactamente se guarde el 9 decreto de la quinta congregación general, me haçe estar con cuydado, y no contentarme de haverlo encomendato diversas veçes, sino que quiero de nuevo encargarlo, porque de diversos lugares me han escrito que nuestros maestros se toman largas liçençias en el opinar, sin tener el respecto que se deve al sobredicho canon, y a las muchas raçones que huvo para haçerle, y ay para observarle, por esto deseo que V. R. haga en su provinçia la diligençia que aqui diré, y escribo a los demás padres provinçiales que hagan también en las suyas, y es que hagan reveer con diligençia los scritos que los lectores de theologia han dictado de tres años acá, y vean bien qué opiniones han leydo contra Santo Thomas; y hágase esto con todo secreto, y sin que se entienda quiénes son los revisores, a quién V. R. encomienda esta diligençia; y avísenme de todo; y también quién era rector en aquel colegio, quando se leyeron aquellas opiniones. Y V. R. para todas ocasiones se acuerde que la regla 54 del provinçial diçe que los que con la doctrina no se acomodarán, se les quite la lectura; y, mientras esto no se executare con el devido rigor, no se observará, como conviene este canon. Porque podría ser que con occasión de la que an impresso algunos de los nuestros antes de la congregación general quinta en materias de theologia scholastica, quisiese alguno de los lectores aprovecharse de su auctoridad para leer alguna opinión que no sea conforme a la doctrina de Santo Thomas, nos aparecido acordar a V. R. que tenga cuidado que in ninguna manera se permita en su provinçia, antes tenga avisado los rectores y prefectos que velen en la observançia de lo que decreto de la dicha congregación; de lo qual converna también avisar seriamente a los maestros» *Hisp. 86*, f. 20.

[6] Iuxta hoc mandatum factae sunt consultationes in provinciis et conscriptae etiam rationes quae suadent, et dissuadentes quoque; vide eiusmodi scripta inferius, mon. 54 II 2 et IV.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

54 II 1

P. LUDOVICUS MASELLI S.I.[1] VIS. STUD. COLLEGII ROMANI
Anno 1602

TEXTUS: Romae, Bibl. Naz. Vitt. Em., cod. 3562 (Mss. Gesuitici 1433); f. 60*r*–73*v*; originale. In fol. 60*r* manu Patris Spinelli: «Notamento sopra il libro de studii et cose appertenenti a questo, fatte dal R.P. Ludovico Masselli nel 1602, quando visitò li studii di Roma per ordine di Nostro Padre».

In regulas praepositi provincialis[2]

In regulam 4 – Quia pro philosophia et theologia parati sunt professores, actum est de professoribus aliarum facultatum, ut suo loco dicetur.

In reg. 5 – Habemus in Sacra Scriptura professorem idoneum[3]. Ceterum serio agendum est cum Patre Nostro, ut sint in hac provincia et in aliis, qui possint substitui; et in his nominatus est P. Ioannes Hieronymus Sopranus[4], absoluto cursu, ut alias tractatum est. Proposuerunt alii P. Claudium Seripandum[5] et P. Iosephum Bozium[6].

In reg. 6 – Ut bene servetur haec regula quoad tempus, assignata est hora ultima a prandio, ita ut incipiente scholastico hora 21.a[7], professori Scripturae supererunt tres quadrantes integri.

In reg. 7 – Curandum, ut sit qui exacte et cum profectu profiteatur haebream linguam. Non enim est, qui substitui possit P. Hieronymo Brunello[8]; et quidem P. Ioannes Laurinus[9] id optime praestare posset, si liberaretur a revisione librorum, aut certe inveniendus alius, qui cum fructu et authoritate id praestet.

In reg. 9 – Visum est omnibus, non esse addendum tertium magistrum in scholastica theologia; sed ut duo professores suas singulis annis constitutas materias absolvant, varia sunt excogitata remedia etiam ab ipsismet professoribus. Ea enim esse possent, praeter ea quae in regulis theologiae professoris habentur[10], primum ut quisque initio anni ex iis materiis, de quibus acturus est, certam cuique tempori materiam assignet, eamque ut constituit, eo ipso tempore absolvat, ne desit tempus pro aliis. Deinde in qualibet materia designet quaestiones aliquas celebriores, quas omnino sibi pertractandas [62*v*] proponat, si quid forte ob temporis penuriam praetermitti oporteat. Demum multum ad id iuvabit praefecti vigilantia, qui in hac re suo muneri deesse non debebit.

In reg. 10 – Actum est, ut qui repetendae per biennium theologiae designantur[11], sint docti et in primis studiis applicati; ita ut in talium designatione solius finis, quem Societas

---

[1] Ludovicus Maselli S.I. (1539–1604), italus, assistens Italiae annis 1594–1604; cf. SCADUTO, *Catalogo* ... 94.
[2] Regulae quae hîc crisi subiiciuntur, sunt Rat. stud. 1599; quas videsis in MP V 357 et ss.
[3] Ioannes Lorini S.I. (1559–1634), gallus, professor S. Scripturae in Collegio Romano annis 1600–1606; cf. VILLOSLADA, *Storia* ... 323; SOMMERVOGEL V 1–6.
[4] Ioannes Hieronymus Sopranis S.I. (1572c–1629), italus ianuensis; prof. S. Scripturae in Collegio Romano annis 1606–1616; cf. *Rom. 53*, f. 294*v*; FEJÉR, *Defuncti* ... I/1 238; SOMMERVOGEL VII 1387–88.
[5] Claudius Seripandi S.I. (1568–1622), neapolitanus; cf. SOMMERVOGEL VII 1147.
[6] Iosephus Bozius S.I. (* 1566), italus liciensis; cf. *Rom. 54*, f. 209*r*.
[7] Iuxta modum computandi tempus italicum; de quo cf. MP I 76 adn. 34.
[8] H. Brunelli S.I. (1549–1613), italus senensis; prof. linguae hebr. et graecae in Collegio Romano annis 1585–1606; cf. supra, mon. 24 adn. 1.
[9] De Ioanne Lorini S.I. vide supra, adn. 3.
[10] Vide regullam 7 prof. theol. in Rat. stud. 1599; MP V 386–87.
[11] De biennio ad theologiam repetendam vide reg. prov. 10 Rat. stud. 1599; MP V 358.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

intendit, ratio habeatur, non alicuius alterius rei. Quam ob rem, licet hoc anno de quodam aliquo spes esset, omnes tamen censuerunt, eum non esse ad repetenda studia applicandum.

In reg. 17 – In philosophia visum est, ita absolvendum esse triennium, ut in fine cursus non liceat, nisi ad summum per unam hebdomadam, a lectionibus cessare iuxta reg. 37 § 1[12] et reg. philosophiae professoris 8[13].

In reg. 18 – Quinque pro secundo anno rhetoricae fuerunt designati, adhibito magistri et praefecti consilio: Ioannes Cocchinus[14], Alexander Donatus[15], Franciscus Piccolomineus[16], Hippolitus Maximus[17] et Joseph Castelnovus[18]; ex quibus videbit provincialis, an aliquis debeat adhuc tertium annum rhetoricae impendere.

Pro primo anno, examine adhibito, alii quinque fuerunt deputati: Ioannes Bremanus[19], Antonius Maria Guaggius[20], Thomas Lucidus[21], Franciscus Scortia[22] et Caesar Tarilus[23]. Pro classe humanitatis. adhibito etiam examine, fuerunt: Petrus Paulus Zachaeus[24], Claudius Collinus, Fabritius Colutius[25], Antonius Saraghettus[26] et Ioannes Bapt. Viscardus[27].

In reg. 19 – Facta est huius examinis praxis, quae separatim datur, consultatione adhibita, et ratione habita decreti Patris Nostri anni 1600[28]. Designati etiam [63*r*] fuerant aliqui ad logicam; et quidem ratione aetatis, Cosimus Pactius[29]; ita tamen, ut post logicae introductionem, nisi speretur fructus, mittatur ad casus. Ioannes Millius[30] annorum 28, Arnoldus Cathius[31] an. 25, Ioannes Petrus Perottus[32], et Horatius Becchius[33] ann. 24. Ratione vero aptitudinis Angelus Angelottus[34], Iulius Caesar Alaleo[35], Andreas Sertorius[36] et Ioannes Iacobus Rufus[37]. Horatius vero de Grassis[38] et Franciscus d'Abenius[39] fuerunt dispensati in uno anno rhetoricae, quia per annum studuerant logicae in saeculo. His additi sunt Ioannes Broanus[40] et Franciscus Ricciolius[41].

---

[12] Regulam 38 provincialis in Rat. stud. 1599 vide MP V 366.
[13] Quam regulam 8 prof. philosophiae Rat. stud. 1599 vide in MP V 397.
[14] Ioannes Cocchinus S.I. (1582–1637), italus florentinus, cf. *Rom. 54*, f. 164*r*; FEJÉR I/1 55.
[15] Alexander Donatus S.I. (1584–1640), italus senensis; cf. *Rom. 54*, f. 145*r*; SOMMERVOGEL III 131–33.
[16] Franciscus Piccolomini S.I. (1582c–1640), italus senensis; cf. *Rom. 54*, f. 145*r*; FEJÉR II/4 124.
[17] Hippolitus Maximus S.I. (* 1584c), romanus; cf. *Rom. 54*, f. 145*r*.
[18] Iosephus Castelnovus S.I. (1581c–1665), siculus panormitanus; cf. *Rom. 54*, f. 145*r*; FEJÉR II/1 233.
[19] Ioannes Bremanus (Vremanus) (1581c–1621), dalmata; cf. *Rom. 54*, f. 145*r*; SOMMERVOGEL VIII 922.
[20] Antonius Maria Guaggius S.I. (1582c–1621), italus aquapendentis; *Rom. 54*, f. 145*v*; FEJÉR I/1 113.
[21] Thomas Lucidus S.I. (1580c–1629), italus urbivetanus; cf. *Rom. 54*, f. 177*v*; FEJÉR I/1 148.
[22] Franciscus Scortia S.I. (1580c–1629), italus ianuensis; cf. *Rom. 54*, f. 145*v*; FEJÉR I/1 231.
[23] Caesar Troilus S.I. (1580c–1653), italus maceratensis; cf. *Rom. 54*, f. 145*v*; *Hist. Soc. 48*, f. 24*r*.
[24] Petrus Paulus Zacchaeus S.I. (* 1579c), italus tiburtinus; cf. *Rom. 54*, f. 172*v*; dimissus anno 1610; cf. *Hist. Soc. 54*, f. 22*r*.
[25] Fabritius Colutius S.I. (1579–1640), italus maceratensis; cf. *Rom. 54*, f. 145*v*; FEJÉR I/1 56.
[26] Antonius Saraghettus S.I. (1580c–1649), italus maceratensis; cf. *Rom. 54*, f. 145*r*; *Hist. Soc. 47*, f. 13*r*.
[27] Ioannes Baptista Viscardus (Biscardus) S.I. (* 1581c), italus maceratensis; cf. *Rom. 54*, f. 145*r*.
[28] Ordinationem Patris Generalis (26 aug. 1600) «De moderatione examinis nostrorum scholasticorum» vide infra, p. 671 (Appendix – E).
[29] Cosimus Pactius (Pazzi) S.I. (1576c–1638), italus florentinus; cf. *Rom. 54*, f. 144*v*; FEJÉR I/1 189.
[30] Ioannes Millius S.I. (1573c–1622), germanus; cf. *Rom. 54*, f. 144*r*; FEJÉR I/1 166.
[31] Arnoldus Cathius S.I. (1576c–1629), belga; cf. *Rom. 54*, f. 144*v*; FEJÉR I/1 49.
[32] Ioannes Petrus Perottus S.I. (1578c–1647), romanus; cf. *Rom. 54*, f. 144*v*; FEJÉR II/4 111.
[33] Horatius Becchius (Vecchius) S.I. (* 1579c), senensis; *Rom. 54*, 13*v*.
[34] Angelus Angelottus S.I. (1580c–1642), italus reatinus; cf. *Rom. 54*, f. 144*r*; FEJÉR II/1 39.
[35] Iulius Caesar Alaleo S.I. (1579–1610), italus maceratensis; cf. *Rom. 54*, f. 144r; FEJÉR I/1 3.
[36] Andreas Sertorius (Sartorius) S.I. (1580c–1606), hungarus; cf. *Rom. 54*, f. 144*v*; FEJÉR I/1 224.
[37] Est quidam Iulius RUFFUS S.I. (* 1572c), neapolitanus; cf. *Rom. 54*, f. 110*v*.
[38] Horatius de GRASSIS S.I. (1582c–1654), italus savonensis; cf. *Rom. 54*, f. 144*v*; FEJÉR II/2 240; SOMMERVOGEL III 1684–86; POLGÁR, *Bibliographie* ... III/2 n. 8309–14.
[39] Franciscus d'Abenius S.I. (* 1582c), siculus panormitanus; cf. *Rom. 54*, f. 144*v*.
[40] Ioannes Broanus S.I. (* 1580c), lotharingus; *Rom. 54*, f. 144*r*.
[41] Franciscus Ricciolius S.I. (* 1577c), italus catanensis; *Rom. 54*, f. 144*v*.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

In reg. 20 – Habemus in mathematicis insignes viros: P. Christophorum Clavium[42] et P. Christophorum Grinbergerium[43], qui alios possunt instruere. Privato vero studio exercentur Iacobus Fuligattus[44] et P. Marcotius Holcot[45], qui etiam profitetur. Praeter hos privata academia semel in hebdomada exercentur P. Figliuccius[46], Paulus Bombinus[47], Alexander Donatus et Ioannes Franciscus Martius[48].

In reg. 22 – Pro fovendo in literis humanioribus magistrorum seminario habemus nunc P. Stephonium[49], P. Brunellum[50], P. Berettarium[51], P. Factorium[52] et P. Famianum[53], qui nunc profitetur. Sunt etiam alii qui non sunt applicati ad haec studia, ut P. Sacchinus[54] qui nunc profitetur, P. Valentinus[55] et Tarquinius Gallucius[56], qui alias Romae rhetoricam docuerunt.

In reg. 23 – Dictum est Patri Brunello, ut Emanuelis Grammaticam[57] vel in tres partes dividat, vel ita annotationibus distinguat, ut quilibet praeceptor clare et distincte suum pensum habeat. [63*v*]

In reg. 24 – Magistri perfecti in hac provincia sunt P. Basilius Romanus[58], P. Hieronymus Birardus[59], P. Ioannes Persinus[60] et P. Sassettus[61], qui actu docent; at qui docere poterunt, sunt P. Petrus Gentilis[62] et P. Bartholomaeus Cuprius[63], omnes coadiutores formati. Et forte, nisi quid obstet, poterunt etiam ad hoc suo tempore applicari Franciscus Proficius[64], Felix Felix[65], Dominicus Barnabeus[66], Antonius Barsantius[67], Paulus Succio-

---

[42] Christophorus Clavius S.I. (1538–1612), germanus bambergensis, prof. mathematices in Collegio Romano; cf. supra, mon. 14 adn. 1 et passim.

[43] Christophorus GRIENBERGER S.I. (1560c–1636), germanus halensis; cf. *Rom. 54*, f 137*r*; FEJÉR I/1 111 SOMMERVOGEL III 1810–12; POLGÁR, *Bibliographie* ... III/2 n. 8337.

[44] Iulius Fuligattus S.I. (1549–1633), italus caesenas; cf. SOMMERVOGEL III 1065–66; VILLOSLADA, *Storia* ... 1065–66.

[45] Odus Malcotius S.I. (1572–1615), belga bruxellensis; cf. *Rom. 54*, f. 138*v*; FEJÉR I/1 152; SOMMERVOGEL V 281–82; *Bibl. Belg.* XIII 43–45.

[46] Vincentius Figliuccius S.I. (1566–1622), italus senensis; cf. *Rom. 54*, f. 138*r*; SOMMERVOGEL III 735–38.

[47] Paulus Bombinus S.I. (1577–1648), italus consentinus; *Rom. 54*, f. 140*v*; SOMMERVOGEL I 1682–84.

[48] Ioannes Franciscus Martius S.I. (1576c–1628), italus novariensis; *Rom. 54*, f. 143*r*; FEJÉR I/1 158.

[49] Bernardinus Stephonius S.I. (1562c–1620), italus sabinus; cf. *Rom. 54*, f. 137*v*; FEJÉR I/1 241; SOMMERVOGEL VII 1527–31.

[50] Hieronymus Brunelli S.I., de quo vide supra, adn. 8.

[51] Sebastianus Berettarius S.I. (1541c–1622), italus florentinus: cf. *Rom. 54*, f. 162*r*; FEJÉR I/1 22; SOMMERVOGEL I 1325–26.

[52] Franciscus Factorius S.I. (1578–1603), italus; cf. *Rom. 53*, f. 144*v*; FEJÉR I/1 87.

[53] Famianus Strada S.I. (1582c–1649), romanus; cf. *Rom. 54*, f. 138*v*; SOMMERVOGEL VII 1605–17; VILLOSLADA, *Storia* ... 335

[54] Franciscus Sacchinus S.I. (1570–1625) italus perusinus, scriptor; cf. SOMMERVOGEL VII 362–68.

[55] Valentinus Mangioni S.I. (1571c–1660), italus perusinus; cf. *Rom. 54*, f. 139*r*; FEJÉR II/2 221; SOMMERVOGEL V 479–81.

[56] Tarquinius Galluzzi S.I. (1582c–1649), italus sabinus; cf. *Rom. 54*, f. 161*r*; FEJÉR II/2 173; SOMMERVOGEL III 1141–44.

[57] De E. Álvares S.I. grammatica latina vide MP II 590 et III–VII passim.

[58] Basilius Romanus S.I. (1579c–1622), romanus; cf. *Rom. 54*, f. 176*r*; FEJÉR I/1 214.

[59] Hieronymus Birardus S.I. (* 1573c), burgensis; prof. primae classis Tiburi anno 1603; cf. *Rom. 54*, f. 104*v* et *Rom. 79*, f. 130*v*.

[60] Ioannes Persinus S.I. (1550c–1603), brugensis; cf. *Rom. 54*, f. 158*r*; FEJÉR I/1 191.

[61] Carolus Sassettus S.I. (* 1566), italus florentinus; cf. *Rom. 53*, f. 166*r*.

[62] Petrus Gentilius S.I. (1567–1637), italus sabinus; cf. *Rom. 54*, f. 172*r*; FEJÉR I/1 102.

[63] Bartholomaeus Cuprius S.I. (* 1567), siculus messanensis; cf. *Rom. 54*, f. 174*v*.

[64] Franciscus Proficius S.I. (1576–1628), illyricus; cf. *Rom. 54*, f. 168*v*; FEJÉR I/1 202.

[65] Felix Felicius S.I. (1575c–1661), sabinus; cf. *Rom. 54*, f. 141*r*; FEJÉR II/2 108.

[66] Dominicus Barnabeus S.I. (1579c–1609), italus aquilanus; cf. *Rom. 54*, f. 142*r*; FEJÉR I 1 16.

[67] Antonius Barsantius S.I. (1568c–1608), italus hetruscus; cf. *Rom. 54*, 142*r*; FEJÉR I/1 16.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

lantius[68], Ioannes Bapt. Scalamantius[69], Marinus de Bonis[70], Horatius Morellus[71] et Stephanus Perosellus[72].

In reg. 25 – Commendetur praxis Provinciali huius negotii, et ne contingat, ut qui ea conditione recepti sunt, ut perpetuo grammaticam vel rhetoricam doceant, id deinde negent; visum fuit, ut cum ii admittuntur ad vota, subscribant: «nisi aliud Patri Nostro videretur» se ad id fuisse admissi; idemque etiam annotetur in libro provincialis.

In reg. 29 – Ut servetur haec regula, videndum est, an ex professoribus humanitatis aliquis possit ad rhetoricam ascendere. Nam Philippus Tarlettus[73] et Aloysius Tedaldus[74] primae grammaticae professores poterunt ad humanitatem ascendere; sicut etiam curandum, ut ex iis, qui docent in 2.a, duo ascendant ad primam; et, si fieri potest, duo ex 3.a ad 2.am, Florentiae et Maceratae docent in 2.a Ioannes de Nigris[75], et Philippus Plumerettus[76]; qui forte poterunt ascendere ad primam.

In reg. 31 – Visum est, ut omnino quatuor confessarii praeter alios duos constituantur, qui omnium discipulorum, etiam classium superiorum, confessionibus audiendis diligenter vacent, facta inter [64*r*] eos distributione.

In reg. 37 § 4 – Vacatur hîc a feria 4 post Dominicam Sexagesimae exclusive usque ad feriam 4 Cinerum. Usuque receptum est, ut die 8 iulii vacent classes superiores a prandio; et ut in magnis caloribus doceant inferiores classes a prandio tantum per duas horas.

In regulas rectoris

In reg. 7 – Servetur regula et vacationis tempore, praesertim aestate instituatur academia aliqua pro haebrea graecaque lingua.

In reg. 9 – Curandum, ut maxime peritus praesit huiusmodi academiae, in qua futuri praeceptores ad novum magisterium instituuntur.

In reg. 10 – Rhetores nostri exercentur ab altero ex professoribus, nempe a P. Sacchino[77]; externi a P. Famiano[78]; humanistae vero nostri a P. Dionisio Sylla[79].

In reg. 12 – Si qui non modo pueri, sed etiam alii velint absque examine et sine superiorum facultate, rhetorica non audita, ad logicam accedere, sive ii nostri discipuli fuerint, sive non, non erunt hoc dumtaxat nomine prohibendi. Cum iis tamen observari non minus debet, quod hîc dicitur, agi oportere cum iis, qui nolint promissione obligari ad regularum observationem, vel nomina [64*v*] in matriculam dare. Quamvis suaviter id fieri debeat per magistros et bidellos post primam hebdomadam iuxta Constitutiones[80].

In reg. 16 – Adhibeatur maior diligentia, ut redigantur in codicem, quae publice exhibentur; dandaque alicui cura, qui in ea re sit diligens.

---

[68] Paulus Succiolantius S.I. (* 1576c), italus sermonetensis; cf. *Rom. 54*, f. 141*v*; dimissus anno 1612; cf. *Hist. Soc. 54*, f. 22*v*.
[69] Ioannes Bapt. Scalamantius S.I. (* 1576), italus anconetanus; cf. *Rom. 54*, f. 145*r*.
[70] Marinus de Bonis S.I. (1582c–1623), dalmata; cf. *Rom. 54*, f. 145*r*; FEJÉR I/1 30.
[71] Horatius Morellus S.I. (1577–1642), italus consentinus; cf. STORNI, *Catalogo* ... 193; FEJÉR II/3 332.
[72] Stephanus Perosellus S.I. (1577c–1649), somninensis; cf. *Rom. 54*, f. 170*v*; FEJÉR II/4 110.
[73] Philippus Tirlettus S.I. (1578c–1655), italus setinus; cf. *Roma. 54*, f. 142*v*; *Hist. Soc. 48*, f. 133*r*.
[74] Aloysius Tedaldus (Thedaldus) S.I. (1578c–1649), italus florentinus; cf. *Rom. 54*, f. 142*v*; *Hist. Soc. 47*, f. 9*v*.
[75] Ioannes de Nigris S.I. (1578c–1636), illyricus; cf. *Rom. 54*, f. 17*r*; FEJÉR I/1 177.
[76] Philippus Plumerettus S.I. (1579c– 1663), lotharingus; cf. *Rom. 54*, f. 171*r*; FEJÉR II/4 147.
[77] Franciscus Sacchinus S.I. vide supra, adn. 54.
[78] Famianus Strada S.I., vide supra, adn. 53.
[79] Dionisius Sylla S.I. (1573c–1608), romanus; cf. *Rom. 54*, f. 138*v*; FEJÉR I/1 245.
[80] Vide *Const.* P. IV c. 16 litt. A; MP I 309.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

In reg. 21 – Ob discipulorum multitudine non habetur hîc huiusmodi exhortatio.

In reg. 23 – Curandum, ut qui in congregatione sunt, si sint nostri discipuli, sint etiam in academia; et non nisi rarissime in academiam admittantur, qui non sint etiam in congregatione. Curandum etiam, ut qui mane concionem in nostro templo non audierint, saltem a prandio lectionem audiant.

In regulas praefecti studiorum

In reg. 3 – Praefectus potest omnia libere facere, quae habet in suis regulis. At, ubi res est dubia et dispensatione indiget, ad rectorem recurrat.

In reg. 15 – Moderatio adhibeatur in confirmanda breviter una vel altera conclusione, ut dicitur in reg.

In reg. 17 – Commendatur praefecto, ut praeceptores interdum audiat eosque observet.

In reg. 20 – Placuit Patri Nostro, ut qui metaphisicorum examini intersunt, quantum fieri potest, semper iidem sint, quamvis regula concedat, ut vicissim mutari possint.

In reg. 21 et 22 – Cum ex reg. 19 ad disputationes de universa philosophia in fine cursus habendas pauci, iique egregie [65*r*] instructi deligi debeant, qui nimirum multo plus quam mediocriter profecerint, et loci dignitatem valeant sustinere, constet in primis neminem ex nostris admitti ad hoc examen debere, qui mediocritatem non excedat, ut in praxi[81] dicitur. Similiter alumnos seu convictores, ac ipsosmet externos huiusmodi etiam esse debere, discrimen tamen esse solum in modo examinandi. Alumni enim examinandi sunt, ut praescribit regula 21; externi vero si velint, ut praescribit regula 22.

Porro cum hi tantum actus sive universales, sive particulares, ac etiam disputationes tum hebdomadariae, tum menstruae pro nostrorum, externorumque exercitatione in his et superioribus regulis praescribantur, alii etiam praeter hos introducti sunt. Et quidem nostris ex Patris Nostri dispensatione concessi sunt tum theologis tum philosophis die Lunae et Martis hebdomadariae disputationes privatim domi per horam et dimidiam. Ex usu vero eisdem concessae sunt in externorum collegiis. At de iisdem privatis disputationibus hebdomadariis in academiis nostrorum discipulorum habetur reg. 4 acad. theol. et phil.[82]. Et quoniam in reg. 8 et 9 acad. theol. et phil. academicis quidam solemniores actus conceduntur, quibus certam aliquam theologiae et philosophiae materiam defendant cum aliquo apparatu, actum est, qualis esse debeat huiusmodi apparatus. Et visum est, conclusiones in his actibus non debere esse plures, quam duodecim. Earumque [65*v*] ad evitandos sumptus non plures copias scribi, quam quinque aut sex; quae necessariae videntur pro iis, qui disputaturi sunt. Conceditur etiam moderatus suggestus apparatus, et ut plurimum invitentur scholastici et alumni aliorum collegiorum. Praelati vero et huiusmodi personae dignae, quae invitentur. Ita ut finis huiusmodi actuum sit non pompa aut ostentatio aliqua, sed exercitatio et discipulorum utilitas.

Quos actus ita descriptos, si seminarium, aliave collegia imitari voluerint, non videtur denegandum, dummodo pompa et ostentatio devitetur, et valde idonei deligantur.

In reg. 25 – Non sunt cogendi philosophi aliorum collegiorum, vel seminarii, ut intersint actibus theologicis, qui habentur in nostro collegio, cum regula non cogat. Idemque de nostris philosophis dicendum est. Si qui vero adeundi facultatem petierint, facile concedatur, dummodo exercitationes propriae classis, si quae sint, non omittantur.

---

[81] Vide Rat. stud. 1599 reg. 19 § 4 provincialis; MP V 360.

[82] Regulas academiae theologorum et philosophorum vide in Rat. stud. 1599; MP V 451–52.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

In reg. 27 – Tradatur diligenter per magistros studendi, repetendi et disputandi ratio, totiusque temporis distributio, ut praescribit regula.

In reg. 28 – Ex hac regula et ex tertia praef. stud. inferiorum praefecti est recognoscere et approbare quae publice domi forisque recitantur. Cum autem esset dubi–[66*r*]tatum, quidnam diceretur publice fieri, re consultata visum est, tunc dici aliquid publice fieri, cum externi per se invitantur, et intersunt. Insuper autem praeter actus particulares et generales tum philosophorum tum theologorum, et declamationes menstruas, quae in aula vel templo a rhetoricis fiunt, et solemniores actus academicorum, de quibus dictum est. Ea etiam publice fieri dicuntur, quae in seminario, aliisque collegiis recitantur in festis congregationis Virginis. Immo et ea quae domi fiunt extraordinarie invitatis aliquibus sive e nostris, sive aliis viris insignibus. Caetera, quae ordinarie fiunt die sabbati in schola vel refectorio ad exercitationem, satis est videri et corrigi a praeceptoribus.

In reg. 30 – Visum est Patri Nostro, ut nostri philosophi vel theologi sine provincialis expressa licentia aliorum quam suorum praeceptorum scripta non videant.

In regulas communes professoribus superiorum facultatum

In reg. 2 – Romae est usus, ut praeceptores ante lectionis initium, aperto capite, signo crucis se muniant.

In reg. 3 – Exhortationes fieri debent saltem quater in anno; nimirum pridie Natalis Domini propter dierum solemnitatem et vacationes. In vacationibus bacchanalium propter temporis qualitatem. Ante festum Pentecostes ob solemnitatem festi; et ante vacationes generales, nisi velint pridie Assumptionis B. Virginis. Dixi saltem, quia etiam par esset non omittere in [66*v*] in sabbatho Palmarum ob dierum solemnitatem et vacationes.

In reg. 9 – Videndum, quomodo quilibet professor observet quod hîc dicitur de modo dictandi.

In reg. 12 – In vigiliis fiant repetitiones, nisi Patri Nostro visum fuerit dispensare.

In reg. 13 – Instituantur sub finem anni praeteritarum lectionum generales repetitiones.

In reg. 17 et 19 – Serio commendatur, ut non nisi doctiores ex auditoribus ad publice disputandum admittantur; et ut cum bidello interdum agant praeceptores de classis statu, deque auditorum etiam externorum diligentia et profectu.

In regulas professoris Sacrae Scripturae

Sacrae Scripturae professor quotidie doceat, ut habet regula 6 provincialis etiam in die sabbati.

In reg. 19 – Non praetermittatur repetitio huius lectionis semel in hebdomada.

In reg. 20 – Fiat in posterum exactius, quod hîc dicitur, ut scilicet loco lectionis ordinarie aliquis interdum locum aliquem Scripturae celebriorem explicet, contra quem deinde ex condiscipulis unus aut alter argumentetur.

In regulas professoris scholasticae theologiae

In reg. 8 et 10 – Curet unusquisque singulas materias intra tempus cui adscriptae sunt, absolvere, ut dictum est in reg. 9 provincialis. Sed fuit hîc quaesitum, an materiae ab uno professore omissae, ab alio suppleri debeant? Et visum est non debere, immo vix posse; cuique enim certae [67*r*] materiae singulis annis sunt assignatae, quas praetermittere nullo pacto debet.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

In regulas professoris casuum conscientiae

In reg. 6 – Fiat diligenter quod hîc praescribitur, ut scilicet in sabbato, lectione praetermissa, disputetur in schola coram magistro de propositis conclusionibus.

In reg. 7 et sequ. – In conferentiis domesticis, quae fiunt semel in hebdomada de casibus conscientiae, ut plurimum eae materiae discutiantur, quae non solent pertractari a professore scholasticae theologiae.

Repetitio iam introducta in classe casuum conscientiae ad discipulorum exercitationem, non videtur omittenda; deputeturque aliquis ex nostris theologis scholasticis, qui ei praesideat.

Etiam in classe casuum conscientiae constitutus erit aliquis ex nostris, qui bidelli munere fungatur, et ea quae a magistro iniuncta fuerint, exequatur.

In regulas professoris philosophiae

In reg. 8 – Commendatum est quod est dictum in reg. 17 provincialis per 37 eiusdem § 1; nimirum ut in philosophiae cursu ita absolvatur triennium, ut non nisi per paucos dies, videlicet per hebdomadam, liceat in fine cursus ante statutum diem lectionibus finem imponere.

In reg. 9 § 1 et sequ. – Valde commendatum fuit, ut initio primi anni ad introductionem logicae explicetur Toleti Summa[83] [67*v*] vel Fonsecae[84]; et plena de universalibus disputatio differatur in metaphysicam; et ut de Praedicamentis prima faciliora quaedam proponantur, caetera vero in finem anni reiiciantur, postquam actum fuerit de scientia.

Commendatum etiam est, ut curent et absolvere praefixo tempore materias omnes, quae in dicta regula et duabus sequentibus praescribuntur.

In reg. 12 et 13 – Valde etiam commendatum fuit, ut textum Aristotelis bene interpretari conentur; idque vere ac separatim, et non simul cum quaestionibus, ut a nonnullis fieri solet. [68*v*]

In regulas praefecti studiorum inferiorum

In reg. 2 – Erit subordinatus non tantum rectori, sed etiam praefecto generali studiorum in iis, quae ad studia pertinent; ita ut, praeter eam facultatem, quae ei in his regulis datur, nihil ultra facere possit, sed recurrat in aliis omnibus, et in iis, in quibus fortasse esset dubium, ad superiorem praefectum, sicut et ille ad rectorem.

In reg. 3 – Quid sit publice fieri, et quid tradendum generali studiorum praefecto, ut recognoscatur, dictum est in reg. 28 praefecti studiorum.

In reg. 6 – Audiat decimo quinto quoque die singulos docentes, et observet diligenter ea, quae sibi in hac regula praescribuntur.

In reg. 8 – Cavendum ne gradus, quibus singulae classes constant, ulla ratione permisceantur.

In reg. 9 – Servetur quoque diligenter quod hîc dicitur de novis discipulis admittendis.

In reg. 11 – Haec regula commodius a praefecto atrii servari potest. Is igitur omnino curet in praxim reducere quod hîc habetur, ut scilicet in libro aliquo (qui liber sit loco matriculae) scribantur eo modo, quo hîc dicitur, omnes, qui videbuntur admittendi, nec solum

---

[83] De libro Patris Toledo ad introductionem in philosophiam vide supra, mon. 35 adn. 9 et passim.
[84] *Institutionum dialecticarum libri octo;* cf. supra, mon. 38 adn. 20 et passim.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

inferiorum classium discipuli, sed etiam quantum fieri poterit, superiorum facultatum, adnotando etiam cum die et anno, quo quisque admissus est, in qua primum classe, et cui praeceptori fuerit commendatus.

Qui itaque in eo libro sint adscripti, et huius gymnasii regulas se servaturos esse polliciti fuerint, [69*r*] sciant suscipiendam esse pro viribus a nobis iuxta Constitutiones[85] peculiarem eorum curam, ut non minus ingenuis artibus, quam pietate, caeterisque virtutibus imbuantur.

In reg. 25 – Videndum est practice, qui sint plane inepti, seu ita inutiles, ut nec promoveri deceat, nec ullus in propria classe speretur fructus, et cum his exacte servetur quod praescribit regula.

In reg. 29 – Quod dicitur de locorum assignatione initio anni facienda, magna ex parte pertinet ad praefectum morum. Quare magister eo inscio non faciat magnam aliquam commutationem in classe.

In reg. 30 – Curet in praxim reducere, quod dicitur de temporis distributione pro privato studio.

In reg. 31 – Moneat provincialis rectores externorum collegiorum, ne dent immunitatem a versibus, et graecis discendis cuipiam ex alumnis seu convictoribus, sed ad provincialem remittant.

In reg. 32 – Cura haec monendi magistros, ut suos quisque auditores invitet ad declamationem, detur praefecto atrii, qui id commodius praestare possit.

In reg. 33 – Intersit declamationibus, quae habentur a rhetoribus et humanistis in schola. Praefectoque atrii curae sit, ut vitetur confusio, dum diversarum classium discipuli conveniunt vel ad declamationem vel ad disputandum.

In reg. 37 – Magna ex parte videtur pertinere ad praefectum atrii constituere in qualibet classe aliquem, qui deferat, et qui quotidie desiderentur, et si quis discipulus scholam non intrarit, et si quid absente vel praesente magistro peccetur in schola. [69*v*]

In reg. 39 – Nostri non assuescant per se discipulos verberare, sed correctorem adhibeant. Si qui autem plagas recusant et tuto cogi non possunt, vel praefectum vocent, vel illum cum alio discipulo ad praefectum mittant. Nunquam autem sine superioris facultate ex gymnasio dimittant.

In reg. 46 – Praefectus atrii diligenter invigilet, ut regula de menstruis confessionibus servetur, quoad fieri potest, ab omnibus, etiam superiorum classium discipulis; magistri, ac etiam confessarii opera adhibita, opportunum tempus singulis classibus constituat; curetque ut confessarii tempestive adsint, et discipuli modeste pieque se gerant. In fine autem cuiusque mensis det rectori catalogum eorum qui confessi non fuerint.

In scribendi ad examen leges

In reg. 9 – Quoniam cum suam quisque compositionem praefecto reddidit, statim cum libris e schola egredi iubetur, sint in atrio, qui curent, ne simul discipuli coeuntes turbas concitent aut per atrium discurrant.

In reg. 10 – Servetur quod hîc dicitur, et elapso tempore eam ipsam partem, quam quisque scripsit, praeceptori tradat.

Introducatur, quod in prima praemiorum lege[86] dicitur, ut duo etiam praemia graeci carminis in classe rhetoricae proponantur, si adhuc non [70*r*] fuerit introductum.

---

[85] Cf. *Const.* P. IV c. 7 § 2 et c. 16 § 1; MP I 265 307.
[86] Quam legem vide in Rat. stud. 1599; MP V 414.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

In regulas communes professoribus classium inferiorum

In reg. 2 – In rhetorica etiam servetur, quod et in aliis classibus fit, ut ante lectionis initium praeceptor signo crucis, aperto capite, se muniat.

In reg. 3 – Curent, suaviter tamen, ut diebus festis discipuli ad concionem eant. De academicis autem dictum est in reg. 23 rect., ut quibus mane non licuit per congregationis exercitationes interesse concioni, a prandio lectionem audiant.

In reg. 4 – Adhibeatur diligentia, ut omnes doctrinam christianam ediscant.

In reg. 8 – Praeceptores et ab huiusmodi impuris authoribus iuventuti perlegendis abstineant, et discipulos ab iisdem extra scholam legendis quam maxime deterreant.

In reg. 16 – Si festus dies in sabbatum inciderit, relinquatur magistrorum arbitrio, ut eius diei exercitationes vel die praecedenti fiant, vel omittantur.

In reg. 18 – Latine loquendi usus severe custodiatur, ut praecipit regula.

In reg. 32 – Cum ad excolendam discipulorum memoriam etiam ingenium, magistri iubeantur diligenter expolire, quae publice ab iis pro–[70*v*]nunciari vel publice affigi debent, certum est, id fieri non posse, nisi in rhetorica, vel etiam in classe humanitatis, cum discipuli erunt idonei. In reliquis classibus habeatur praelectio, ut praescribitur in reg. 33.

In reg. 34 – Maior in posterum adhibeatur diligentia, ut bene succedat concertatio, de qua hîc dicitur, cum proxima classe.

In reg. 40 – Caveat praeceptor, ne cognomina discipulis imponant. In eos autem qui nolunt plagas accipere, servent quod dictum est in reg. 39 praefecti.

In reg. 49 – Non patietur, ut discipuli ulla in re pro schola sumptum faciant.

In regulas professoris rhetoricae

In reg. 2 – Non facile concedat exemptionem a graecis. Die vacationis sive explicetur historicus, sive poeta, sive aliud, illud idem recoletur.

Die sabbati introducatur usus brevis illius repetitionis, de qua in eo §.

In regulas sequentes – Quae in his regulis hactenus non sunt introducta, introducantur. Nimirum rhetores quotidie memoriam exerceant, ut reg. 3. Ultima etiam pars reg. 4 in praxim reducatur; et concertatio inter aemulos, de qua reg. 12. Usus etiam dictandi loquutiones in singulis praelectionibus introducendus ex reg. 13; et affigendi carmina scholae parietibus alternis fere mensibus iuxta reg. 18; et proponendi [71*r*] interdum brevem aliquam actionem, de qua in reg. 19.

In reg. 20 – Nunc exercentur domi nostri discipuli ab altero ex praeceptoribus.

In regulas professoris humanitatis et grammaticae

Nihil peculiare occurrit annotandum, sed singulis commendatae sunt propriae regulae. [71*v*]

In regulas externorum auditorum Societatis

Curandum, ut hae regulae in vulgarem sermonem vertantur pro classibus grammaticae.

Ad praefectum atrii praecipue pertinet, ut has discipuli regulas observent. Quare et eos noscere debebit, et ubi, quomodo, et cum quibus versentur, et in omnibus, si quid morum honestati adversetur, diligenter advertere.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

In regulas academiae

In reg. 2 – Fiat catalogus omnium academiarum, in eoque annotetur, si quis in academia sit adscriptus, qui vel ex congregatione, vel etiam ex nostris scholasticis sit.

In reg. 6 – Curet moderator academiae, ut in his exercitationibus academicorum ardor non refrigescat, quin potius variis mediis illum conetur excitare, ut inde maior fructus percipiatur.

In reg. 8 – Academiae rector initio vel fine sui rectoratus actum aliquem habeat ex praecipuis academiae, ut hic dicitur.

In reg. 10 – Moderator etiam curabit a secretario servari orationes, poemata et carmina, quae affiguntur ab ipsomet selecta. [72*r*]

In regulas academiae theologorum et philosophorum

In reg. 4 – Duarum horarum tempus assignatum disputationi diei vacationis non videtur minuendum, cum duo, tresve sint responsuri, totidem aut etiam pluribus argumentantibus.

In reg. 6 – Qui academiae praesunt, magistrorum teneantur sequi ac tueri opiniones et doctrinam.

In reg. 7 – Praelectionum ac problematum usus, de quibus hîc fit mentio, omnino videtur introducendus.

In reg. 8 et 9 – Declaratum fuit in reg. 21 et 22 praef. stud., qualisnam esse debeat apparatus, qui conceditur in quibusdam solemnioribus actibus academiae.

In academia theologorum et philosophorum nonnulli acceptare nolunt officia congregationis. Quare aut cogantur acceptare, nisi iusta aliqua causa videantur excusandi, aut certe, si noluerint, dimittantur.

In reg. 2 praef. acad. theologorum et philosophorum. – Ad excitanda academiarum studia praefectus visitet saepe repetitiones et videat, quam diligenter fiant, et an repetitores recte suo munere fungantur.

Ut statuti sunt dies academicarum exercitationum, ita deberet constitui hora certa, in qua simul omnes conveniant, ut statim eas exercitationes [72*v*] incipere, et eo citius absolvere possint, ne aliqui diu cogantur expectare.

Commendatur exacta observatio regularum academiae grammaticae; et qui actus non sunt adhuc introducti, introducantur; sed potissimum commendatur postrema regula, qua varietas earum exercitationum praescribitur, quae ita sint utiles, ut etiam iucundi et decori sint, quibus academicorum animi magis ad studia inflammentur.

In regulas congregationum

Curet rector moderari expensas, quae fiunt in congregationibus, atque etiam servari regulam de cooptandis ad plura suffragia iis, qui in probatione sunt.

Quod reg. praescribit de duodecim consiliariis eligendis, in praxim reducatur. Non facile dispenset rector ut sex tantum seligantur, ut hactenus a nonnullis factum est.

In congregationes non admittantur in posterum, nisi bonae indolis et magnae spei adolescentes, nec absque facultate rectoris collegii, qui quales sint, qui admitti petant, qui eorum mores, cognoscere poterit tum a magistro, tum a praefecto atrii, tum etiam ab ipsomet confessario.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Quia superiore anno ad vitanda multa incommoda prudenter a Rev. Patre N. decretum est de iis omnibus, in quibus studiosi adolescentes caveantur[87], curet rector collegii diligentissime a nostris omnibus custodiri. [73*r*]

Confessarii vero, sive alii, ad quos praefecti earum domorum consilii petendi causa adeunt, caveant, ne domestica earum negocia curanda suscipiant, seu aliquam in iis administrationis partem sibi assumant; nec huic magis, quam illi, sed aeque omnibus prodesse conentur, ut omnes sine discrimine, et cum magna animi alacritate et fiducia ad eos tanquam ad communes parentes confugiant.

54 II 2

P. LUDOVICUS MASELLI S.I. VIS. STUD.
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.
Romae die 31 decembris 1602

TEXTUS: *Instit. 25/b*, f. 360*r–v*; exemplum saeculo XIX exaratum.
SUMMARIUM: *Quid patres Collegii Romani de auctore in philosophia tradenda praescribendo sentiant.*

Lettera del P. Ludovico Masselli assistente d'Italia al P. N. Claudio Acquaviva

Una delle cose principali commessemi da V. P. nell'Istruzzione della visita dei studii[1] è stata l'elettione da farsi per consulta d'uomini intelligenti e versati nei studii, di qualche autore o libro, il quale si legga nelle nostre scuole dai maetri di filosofia. Con questa dunque darò conto a V. P. di quel che passò nella consulta che sopra questo punto si fece in Collegio Romano alli 22 di dicembre, dopo aver io molto inanzi avvisati questi maestri che ci pensassero, essendovi presenti oltre al provinciale[2], rettore[3] e prefetto de studii[4], et altri padri gravi, li stessi maestri de filosofia[5] e teologia[6].

E sebbene fra essi in alcune cose sono state diversità de pareri, nondimeno communemente sono convenuti in questo che al presente non vi sia libro o autor tale che per autorità e sodezza d'opinioni e di dottrina si possa e debba proporre per le nostre scuole; e massimamente che nel corso Conimbricense[7] e nel Toledo[8] si desiderano molte cose, per le quali a

---

[87] Ordinatio Patris Generalis data est die 12 dec. 1601, et respicit modum observandi regulam 13 discipulorum circa spectacula publica non visenda; eius textum vide inferius, mon. 111.

[1] Instructionem videsis supra, mon. 54 I.

[2] Bernardinus Confalonieri S.I. (1552c–1618), italus mediolanensis; praep. prov. rom. annis 1600–1603; cf. *Synopsis hist. S.I.* ... 640; *Rom. 53*, f. 23*v*; *Hist. Soc. 41*, f. 92v.

[3] Benedictus Justinianus S.I. (1550c–1622), italus ianuensis; rector Collegii Romani annis 1599–1602; cf. VILLOSLADA, *Storia* ... 79–80 322; *Rom. 79*, f. 67*r*; SOMMERVOGEL III 1489–91.

[4] Gregorius de Valentia S.I. (1547–1603), hispanus metimnensis; praefectus studiorum Collegii Romani annis 1600–1603; cf. VILLOSLADA, *Storia* ... 324 et passim; *Rom. 79*, f. 67*v*; *Rom. 54*, f. 73*r*; SOMMERVOGEL VIII 388–89.

[5] Professores philosophiae erant: Terentius Altiatus S.I. (1570c–1651), romanus; Nicolaus Baldellus S.I. (1573–1655), italus cortonensis; Hieronymus Sopranis (de quo supra, mon. 54 II adn. 4); cf. *Rom. 54*, f. 68*v* 69*r* 73*v*; FEJÉR II/1 18 75.

[6] Mutius Vitelleschi S.I. (1563–1645), romanus et Petrus Arrubal S.I. (1561c–1608), hispanus erant professores theologiae; cf. *Rom. 54*, f. 73*r* et 75*r*; *Rom. 79*, f. 68*v*; *Synopsis hist. S.I.* ... 609–18; FEJÉR I/2 16.

[7] *Commentarii Collegii Conimbricensis;* vide RODRIGUES, *História* ... II/2 117–22; SOMMERVOGEL II 1273–78.

[8] Vide F. TOLETUS S.I., *Introductio in Dialecticam Aristotelis* (Romae 1561); SOMMERVOGEL VIII 64–68; mon. 54 II/1 adn. 81 et passim.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

giudizio di ognuno non possono a pieno sodisfare. E perché la cosa è in sé importantissima, e da molti anni in qua è stata desiderata e procurata[9] (sebbene per le difficoltà che ha in sé non si è ancora effettuata), questi padri son venuti in questo pensiero che per ottenere quanto da V. P. in questa parte si desidera, sia necessario risolversi a far di nuovo un tale libro con ogni esquisita diligenza et esattione, dandosene la cura a persona o collegio d'uomini di tal credito et autorità, che non paia malagevole a nessuno d'essere astretto a leggerlo e seguitarlo.

E perché due possono essere i fini principali di questa cosa: l'uno è moderar la licenza che talvolta si vede in alcuni di dire ciò che vogliono, e d'inventar nuove e peregrine opinioni con manifesto danno del buon nome che ha la Compagnia di soda e ben fondata dottrina; l'altro è facilitare a maestri et a scolari questo studio, liberando quelli dalla fatica del comporre e dettar tanto, e questi dal tanto scrivere con pericolo della sanità, come l'esperienza ci mostra; però nel comporre questo libro, fu anco giudicato che quello, a cui sarà commessa questa cura, col parere e giudizio d'altri padri dotti e gravi da deputarsi, faccia raccolta e scelta in qualsivoglia materia delle migliori, [360*v*] più sicure e ricevute opinioni non solo in Roma, ma etiam in tutte le altre università d'Italia, e quelle solamente metta et esplichi in detto libro; lasciando le altre che a giudizio di detti padri saranno giudicate inutili o assurde e manifestamente false; le quali come tali al più basteria accennarle, senza spender molto tempo in confutarle; dichiarando che resta libertà ne maestri d'appigliarsi ad alcuna delle opinioni poste et esplicate in detto libro; e se alcuno lasciando le sudette volesse tenere e difendere alcun' altra opinione o propria o d'altri, non gli sia lecito di farlo a suo arbitrio, né di propria autoritá.

Con che oltre che si verrà a raffrenare assai la licenza del dir novità, ne seguirà anco la determinatione di quelle opinioni che potranno seguitarsi da nostri, et oltre a ciò esplicandosi le opinioni più ricevute con li suoi fondamenti, i maestri non saranno costretti a dettar tanto; e per consequenza le materie si finiranno più presto e più facilmente si spediranno le materie che d'anno in anno a ciascun maestro sono assegnate nel Libro de studii; dove che ora alcuni per trattenersi troppo in una cosa, sono costretti a lasciarne molte senza pur toccarle, quantunque importanti e necessarie.

E perché quest'opera non riesca soverchiamente prolissa, dovendosi in essa esplicar molte opinioni con li suoi fondamenti, et autori che le seguono, furono alcuni di pareri, che nel modo di procedere e trattare si dovria al possibile fuggir la prolissità, affettando per così dire un modo di dire grave e succinto, usando i termini proprii delle scienze, e proponendo la dottrina per via di discorso seguito, come fa S. Tommaso nella sua Somma. Et in questo modo non vi sarà pericolo, come alcuni anno temuto, che con occasione di tale libro sia per scemarsi la frequenza delle nostre scuole, potendo per esso cadere in pensiero ad alcuno di non aver bisogno della viva voce del maestro.

Questo è il ristretto e la somma di quella consulta. Resta ora, che V. P. per compimento di quanto si può desiderare per beneficio dei studii, faccia elettione di persona che sappia e possa condurre a perfettione opera di tanta importanza, la quale se riuscirà tale quale si spera, si tien per cosa molto probabile che sarà ricevuta et abbrancata non solo in Roma e dalle provincie d'Italia, ma anco da tutte l'altre provincie della Compagnia. Con che ...

Dal Collegio Romano a dí ultimo di dicembre 1602.

Di Vostra Paternità molto Reverenda servo in Christo

Ludovico Masselli.

---

[9] Vide tractatum «An cursus philosophiae ac theologiae conscribendus sit», anno 1585 a professoribus Collegii Romani conscriptum; MP VI mon. 9 p. 34–46.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

54 III

P. CLAUDIUS ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.
P. PETRO GIL S.I.[1] VIS. STUD. PROV. ARAGONIAE

Roma die 15 dec. 1603 – Barcinonem

TEXTUS: *Arag. 6* I f. 286*r*–v (*prius* 82); regestum.
SUMMARIUM: *Responsa ad varia relationis puncta.*

Con esta se responderá a las de V. R. en que trata de la inspectión de los estudios desa provincia que a hecho[2]; y porque casi todo lo que dize en diversas cartas, está resumido en el memorial que V. R. embía de la inspectión de las reglas del provincial, y otras del libro de los estudios[3], se irá respondiendo a él por el orden de los números con que viene notado, contentando nos de apuntar el número, por entender que V. R. se abrá quedado ay con la copia de todo.

1. *Lectión de hebreo* – Al primero tocante a la lectión de hebreo, está bien ordenado que se lea en el collegio de Valencia de la manera que V. R. apunta; pero se a de advertir que se haga de la manera que se dize en las reglas 7 y 8 del provincial y 7 del rector.

2. *Passantes* – A lo 2º de los passantes, yo desseo mucho que las reglas 10 del provincial y 5 del rector se observen, y se procuren superar todas las difficultades que acerca desto se offrecieren, especialmente aviendo quien lo haga.

3. *Lectores de casos acaben las materias* – A lo 3º de acabar los maestros de casos las materias que se les señala cada año, conviene que V. R. dexe muy encomendada; la guarda dese regla, procurando que el uno se dé más prissa en la lectura, y el otro sea más breve, de suerte que ambos acaben las materias, y no sea necessario troncar con daño de los oyentes; en lo qual convendrá que el provincial y los superiores imediatos estén advertidos y avisen seriamente a los lectores.

4. *Conferencias de casos; digan todos su parecer* – Lo 4º de las conferencias de casos que hazen los nuestros acerca de pedir el que preside a tres etc., yo me contento que se observe la costumbre desa provincia, máxime siendo conforme a lo que se escrivió en el quaderno que V. R. refiere[4], que se embió a las provincias desde aquí después de la congregacion quinta; y assí se podrán tener dos vezes la semana, y dezir todos su parecer antes que resuelva el que preside.

5. *Curso de artes cada año* – Lo 5º de que cada año se comience el curso de artes en tierra firme está muy bien entablado, y desseo que tenga effecto, porque no parece bien que la provincia quede un año sin curso.

6. *Dos años en el seminario* – Bien será que se procure guardar la regla 18 del provincial de que los nuestros estén a lo menos dos años en el seminario, porque se funden bien en la lingua latina antes que passen a oír el curso; de lo qual querría tuviesse cuidado el provincial, y assí V. R. lo dexe muy encomendado.

---

[1] Petrus Gil S.I. (1551–1622), hispanus, professor theologiae, rector collegii barcinonensis, praep. prov. Arag. annis 1619–1622; cf. *Synopsis hist. S.I.* ... 660; FEJÉR I/2 91; visitator studiorum renuntiatus est epistola diei 26 aug. 1602 Patris Generalis; vide textum in cod. *Arag. 6* I, f. 248*r*.

[2] Relationem Patris Visitatoris non invenimus.

[3] Regulae scholarum adnotatae in relatione respiciunt Rationem studiorum 1599; cuius textum videas in MP V 357 et ss.

[4] De domesticae collationis casuum forma cf. reg. 7–9 professoris casuum conscientiae in Rat. stud. 1599; MP V 395–96.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

7. *Los de mediana habilidad* – Yo me consuelo que se observe la regla 19 acerca de lo que an de oír los que tienen mediana habilidad; en lo qual me remito a lo que se ordenó el año 1600[5], con lo qual se deven conformar en essa provincia.

8. *Mathemática* – Quanto a la lectión de mathemática, no basta que se lean algunos principios solamente o la Esphera, como ay resolvieron en la consulta, sino que se a de leer ex professo; y para que esto tenga efecto, se abrán de hazer dos cosas: una que [286*v*] pues ay en essa provincia quien pueda leer essa facultad, V. R. y el P.e Provincial[6] vean, qual de los cursos tiene más escolares nuestros y mejores habilidades, y a esse puesto se podrá embiar el lector para que les lea; otra que se tenga ojo que oygan essa lectión los que huvieren de leer el curso; ay con esto se irá poco a poco introduziendo esta lectura.

9. *Se sirvan de la gramática regia*[7] – Pues se a escrito que se pueden servir in essa provincia de la gramática regia, y se imprimirán de suerte que no falten a los estudiantes, podráse introduzir poco a poco, que yo me contento dello.

10. *Los que huvieren de leer gramática, ayan oído artes* – También desseo, se introduxga lo que dize la regla 28 del provincial de que los que huvieren de leer gramática, oígan primero su curso de artes, en caso que lo ayan de oír.

11. *Imponera los que an de leer* – Importa mucho al buen govierno de las escuelas y al provecho de los estudiantes que los maestros sean bien impuestos antes de començar a leer; y assí encargo a V. R. que ponga en praxi lo que se dize en las reglas 30 del provincial y 9 del rector de que sean instruídos en particular en academía del modo que an de tener en enseñar, antes de començar a leer; porque no basta lo que se haze en el seminario, donde sólo se atiende al estudio de la lengua latina para el proprio provecho.

12. *Vacaçiones* – Lo que se dize en la regla 37 del provincial y en todos sus 11 § tocante a las vacaçiones, convendrá que V. R. haga guardar sin que se les quite día ninguno de los que en ella se les concede; y assí la suprema classe de gramática abrá se vacar sus dos semanas de la manera que la regla dispone, no obstante qualquier otra introdución que aya.

13. *Dar premios* – Las reglas 14 del rector y 35 del prefecto de los estudios inferiores que tratan de darse premios, quelgo que se hagan introduçido y alavo que se conserve; y que V. R. lo procure promover dexándo el bien entablado y encomiendado a los rectores.

14. *Examen de los que an acabado el curso y actos* – Aunque en essa provincia paresca algo difficultosa la observancia de las reglas 19 y 20 del prefecto que tratan del examen, y dispute de los que an acabado su curso, conviene que V. R. haga executar lo que en ellas se ordena, haciéndose el examen para que conste los que fueren para defender; y en caso que no puedan todos los approbados tener sus actos en el mismo collegio, se podrán embiar a otros donde los tengansi, se puede sin inconveniente, y assí las reglas se guardarán con facilidad.

15. *Lectión de griego* – Quanto a la lectión de griego, digo dos cosas: una que en todo caso aprendan los nuestros essa lengua, y assí lo entable V. R. en el mejor modo que le pareciere, comunicándolo con los padres Visitador[8] y Provincial para que quede assentado;

---

[5] Ordinationem Patris Generalis (26 aug. 1600) «De moderatione examinis nostrorum scholasticorum» vide infra, p. 671 (Appendix – E).

[6] Melchior de Valpedrosa S.I. (1549–1606), hispanus, praep. prov. Arag. annis 1600–1604; cf. supra, mon. 39 adn. 40.

[7] Aelius Antonius Nebricensis (144–1522), hispanus; auctor operis: *Grammaticae opus absolutissimum* ... (Venetiis 1555); cf. *Ouvr. pédag.* ... 7–10; et MP I p. 645 et passim in MP.

[8] Gundisalvus Davila S.I. (1546–1608), hispanus, praep. prov. toletanae annis 1588–1593; praep. prov. Castellae annis 1593–1597; visitator collegiorum prov. Arag. anno 1603; cf. *Arag.* 6 I, f. 285*v* et passim; *Castil.* 14, f. 378v; FEJÉR I/2 18; *Synopsis hist. S.I.* ... 656 et 658.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

otra que en los colegios donde huviere dos escuelas, se lea griego almenos en la una; que assí se irán haziendo sugetos y no terna essa provincia tanta difficultad.

16. *Lectión de philosophía moral* – Convendra que se entable en essa provincia la lection de philosophía moral, y pues desta materia a impresso el collegio coimbricense, ay verán V. R. y essos padres, si se podrán ayudar de esso como auctor. Con lo qual se responde a lo que V. R. pide en el memorial de la inspectión que a hecho de las reglas del provincial etc. El qual contiene los 16 capítolos arriba dicho.

No se prohibe Porphyrio[9] – Aora responderé a otras dos cosas que pide en una de 30 de junio deste año. En la primera pide V. R. si en essa provincia se an de leer los predicables de Porphirio por texto? Digo que por quanto está comúnmente tan recebido en las escuelas, se deverá [287*r*] también leer ay de la manera que sea leýdo hasta aora.

Addiciones de la 3.a parte de S. Thomás – En la 2.a pide si nuestros lectores que leen las materias contenidas en las Addiciones de la tercera parte de S. Thomás, an de leer por ellas siguiéndolas como texto? A lo qual respondo que no veo razón para averles de obligar a esso; y assí bastará que formen sus questiones conforme a lo que en aquellas materias se suele tratar.

54 IV A 1

P. PETRUS XIMÉNEZ S.I.[1] VIS. STUD. PROV. AUSTR.
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.

Graecio 18 novembris 1602 – Romam

TEXTUS: *Austr. 21*, f. 15*r*–17*v*; autographum.
SUMMARIUM: *Relatio de studiis collegii graecensis.*

Admodum Reverende Noster in Christo Pater. – Pax Christi.

Quatuor hebdomadas Graecii exegi; ubi quae circa studia observavi, cum his transmitto. Continentur illa in scripto A[2], et sunt vel dubia explicata, vel defectus correcti, vel regulae ex libro studiorum nunc primum in praxim deducendae. Quae dubitationem habebant, in consultatione posita sunt; quodque optimum videbatur, a me praelatum. Nullum cuiusque rei memoriale apud rectorem relinquo, donec P.tis V. adm. R.dae sententiam accepero. Eadem omnia cum P. Provinciali communico. De ordinandis lectionibus praecipua difficultas fuit, propter novam controversiarum praelectionem; de qua proinde re separatam deliberationem confeci; quam mitto comprehensam in scripto B[3].

Praeter supradicta supersunt quaedam P. Provincialis magis propria, quae hîc separatim subiiciam.

1. Desideratur observatio regulae 19 provincialis[4] § 8 de examine eorum qui extra Societatem philosophiam aut theologiam audiverunt, priusquam ad studia mittantur. Nam

---

[9] De *Isagoge* Porphyrii cf. MP I 11 et passim in MP.

[1] P. Ximénez S.I. (1555–1633), hispanus toletanus; annis 1601–07 fuit rector collegii olomucensis; cf. MHSI *Cat. Prov. Austr.* I 823; SOMMERVOGEL VIII 1352–55.

[2] Vide inferius, mon. 54 IV A 2.

[3] Quod scriptum hucusque non invenimus. Sed videre est eiusdem patris scriptum posterius (1607): De lectione controversiarum pro scholasticis; inferius, mon. 119.

[4] Regulas provincialis (Rat. stud. 1599) vide in MP V 357 ss.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

hoc anno plures eiusmodi missi sunt, et in iis duo ad metaphysicam, de quibus merito dubitari potuit. Examen autem videretur faciendum antequam ad seminarium provinciae mitterentur, nisi cum de studii genere non dubitatur, sed tantum de classe; ac qui theologiam continuaturi sunt, providendum, ut ad materias non auditas opportune accedant, nisi forte de integro sint audituri.

2. Quod regula eadem § 12 requirit, ut iudicium de talento eorum, cum quibus dispensatur circa theologiam scholasticam audiendam, accurate fiat, rogatis consultoribus, aliisque gravibus viris, deberet accurate servari. Nam valde dubium est, utrum et quibusnam ex minus ingeniosis expediat, scholasticam diminute audire potius quam exactam casuum tractationem; praesertim si praeter scholasticas duas audire debeant Scripturam et controversias, ut locus casibus non relinquatur; ac si etiam ipsi in biennium scholasticae incidant, quo minus necessariae materiae tractantur.

3. Quod regula 20 provincialis habet de privatis lectionibus mathematicis post cursum pro idoneis et propensis ad haec studia, praxim habet difficilem, quod aliis statim occupationibus vel docendi, vel audiendi theologiam, nostri applicentur. Fortasse id per tertium annum philosophiae, relicta ethica lectione ab illis, suppleri posset; vel certe per vacationes secundi anni.

4. Ut nostri biennium dent rhetoricae iuxta reg. 18 provincialis, usu hactenus receptum non est; foret autem necessarium iis praesertim, qui post unum rhetoricae annum ad Societatem veniunt. Nam fere in saeculo non multum profecerunt; et biennii per tempus novitiatus intermissio facile male fixas species delet. Certe hoc anno Graecium duo tales ex novitiatu missi sunt, qui utilius rhetoricae operam dedissent. Imo tertius nonnunquam annus, hoc est, secundus in Societate, quibusdam cum fructu iuxta eandem regulam tribueretur.

5. Qui iuxta regulam 22 provincialis dicandi sunt humanioribus, ut insignes evadant, ii mature conscii fieri debent huiusce consilii, ne animum praeoccupent suum alienis ab eo cogitationibus, ut fere contingit. [15*v*]

6. Habet regula 30 provincialis et 9 rectoris de academia ad magistros instituendos. Quia vero non prius fere docere incipiunt iuxta regulam, quam philosophiam audiverint, consequens videtur, ut praedicta academia in seminario provinciae institui debeat, unde finita philosophia ad docendum educuntur; vel in aliis etiam collegiis, ubi cursum absolvunt, qui antea non docuerunt. Nam ut ad seminarium rhetorum prius mittantur, quam docere incipiant, sumptuosum peraeque ac laboriosum est. De qua re quidpiam certi constare debet, ne utrobique negligatur.

7. Regula 24 provincialis de perpetuis grammaticae ac rhetoricae magistris, ut et 25 de suscipiendis hac conditione ad Societatem aliquibus, quia necessitas non videtur urgere, ideo forte nec ipsae urgentur.

8. Ut ratio studiorum vigeat, magni interest, praefectos habere idoneos, et illius amantes ac studiosos, qui cum novi praeficiuntur, prius diligenter instituantur, perlectis cum illis a rectore et superiore praefecto regulis tam propriis praefecti, quam caeterorum magistrorum.

Addam aliquid personale. Est Jonas Ladnicerus[5] secundi anni theologus, qui inter eos videtur numerari, qui quadriennio prosecuturi sunt, magis ob alia talenta, quam ob ingenii praestantiam. Attamen propter notam a parentis casu contractam, de qua constat multis, ad professionem non videretur praeparandus, praecisoque theologiae cursu praevertenda esset ei talis cogitatio.

---

[5] I. Ladnicerus S.I. (1576c–1631), bohemus; cf. MHSI *Cat. Prov. Austr.* I 713.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Restat, ut de doctrina nostrorum scribam, cuius exploratio potissimum commendata est in Instructione[6]. In theologis nihil observatur a D. Thoma alienum in hoc collegio. Quare necessarium visum non est, ut scripta pervolverentur iuxta § 4 Instructionis. Quaedam nihilominus suspecta.

In chronologia P. Dicherius[7] aliquid a communi sensu alienum docuit de aetate Christi. Sed eius scripta Romae probata esse feruntur.

Quoad philosophos, qui nunc profitentur, percupiunt obedientiae satisfacere in opinionibus; neque aliquid alienum reperio commemoratione dignum.

P. Petrus Grinaeus[8] quaedam docuit, et in thesibus publicis anno superiore posuit, quae nostros offenderunt. Mitto ipsas theses[9], subductis lineis ad ea loca. Tametsi non omnia pari censura damnanda. Prae se ferunt tamen studium novitatis vel singularitatis. Is Crumloviae nunc agit, ut propterea moneri a me non potuerit. Praeter illum P. Sebastianus Scipio[10] ante plures annos Graecii aliqua docuit satis absurda, de quibus antea ad R.P.V. relatum fuit, ut et de aliis a P. Petro Pasman[11] traditis. Ubi in eos incidero, non erit abs re, ut intelligant ea displicere R. P.ti V.

De auctore praelegendo in philosophia, consultationem habui Graecii cum omnibus, qui rem tenent; habebo et in aliis collegiis; quaeque collegero, suo tempore scribam[12]. Quod si R.P.ti V. visum fuerit, tum de hoc tum de lectione controversiarum Graecii introducenda, poterit sub tempus proximae congregationis provincialis a deputatis aliquibus consultari, et certi aliquid concludi; quae interim ego discussero, praeparatio quaedam erunt. [17*r*]

Omiseram circa theologiam scholasticam non satis esse prospectum per collegam P. Cancellarii[13]; et dolendum est tam florente numero nostrorum. Postremo indicandum censeo circa ea, quae a me adnotata sunt, hoc me prae oculis habuisse, ut fideliter demandatum exequerer munus. Sapientiae erit P.tis V. adm. R. internoscere, si quid opportunum, meque dirigere. Ego certo ab huiusmodi functionibus longe esse vellem; sed eo mihi ad remissionem peccatorum plus conferet, si quid in eis obeundis pertulero, siquidem obediendi studio suscipiuntur.

Demandavit mihi etiam P. Provincialis inspectionem alumnatus graecensis et viennensis. De graecensi informatio sequenti hebdomada mittetur. Post duos dies petam Viennam, unde Pragam; et ex itinere Novodomum, quod ibi sit rhetorum seminarium. Nam

---

[6] Vide supra, mon. 54 I A § 3–5.

[7] Ioannes Decker S.I. (1550c–1619), belga; annis 1601–07 professor theologiae Graetii; cf. MHSI *Cat. Prov. Austr.* II 569. De eius opere chronologico circa annum ortus Iesu Christi et mundi cf. SOMMERVOGEL II 1870–73.

[8] P. Grinaeus S.I. (1570c–1624), scotus; professor philosophiae Graetii annis 1600–02; cf. MHSI *Cat. Prov. Austr.* I 680.

[9] Quas tamen theses nondum invenimus. In ARSI *Fondo Ges. 656/A (Censura opinionum)*, f. 90*r*-91*v* (*prius* 188–91) invenitur scriptum anni 1601: Judicium circa quasdam propositiones Graecensium, manu G. Bader S.I. exaratum; praeter quam ab illo, a patribus Gregorio de Valentia, Christophoro Gil et Antonio Maria Menù subscriptum. Theses sunt numero 21.

[10] S. Scipio S.I. (* 1566c), bohemus; annis 1598–1606 Olomutii docuit controversias et mathematicam; reliquit Societatem anno 1617; cf. MHSI *Cat. Prov. Austr.* I 782; SOMMERVOGEL VII 960–61.

[11] P. Pázmány S.I. (1570–1637), hungarus; cf. MHSI *Cat. Prov. Austr.* 747; ÖRY M., *Pázmány kegyelem vitája a grázi egyetemen.* [Disputationes P. in universitate graecensi de gratia]; in *Pázmány Péter emlékezete* [In memoriam Petri Pázmány], Romae 1987.

[12] Vide inferius mon. 54 IV A 8: Deliberatio de certo auctore philosophis explicando.

[13] Anno scholastico 1602/03 cancellarius universitatis gaecensis fuit Ioannes Decker S.I. (de quo cf. supra, adn. 7); alter vero Gulielmus Wright S.I. (1562c–1639), anglus; cf. MHSI *Cat. Prov. Austr.* I 822 et II 15.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

caetera minora Boemiae non erunt fortasse visitanda, nisi forte Comotoviense, ubi plenum studium humaniorum; de quo significavit mihi P. Provincialis expectare se a R. P. V. responsum. Quam nobis diu incolumem conservari optamus omnes; et ego sanctissimis precibus quam humillime me commendo. – Graecii 18 novembris 602.

Admodum Reverendae Paternitatis Vestrae filius in Christo

Petrus Ximenius.

54 IV A 2

P. PETRUS XIMÉNEZ S.I.[1] VIS. STUD. PROV. AUSTR. OBSERVATA ET ORDINATA DE STUDIIS COLL. GRAEC. Anno 1602

TEXTUS: *Austr. 21*, f. 23*r*–28*v*; originale.

De Sacra Scriptura

1. In regula 17 professoris Scripturae[2] praecipitur, ut Novum et Vetus Testamentum alternis annis explicetur. Occurrebat difficultas, quod vetus habet multo plures libros. Nihilominus regula servari potest, si libri Novi Testamenti saepius interpretandi resumantur, quam Veteris; quod etiam videtur operae pretium.

2. Quod regula 18 habet, ne in alterum annum extrahatur explicatio eiusdem libri, nisi gravem ob causam. Talis censeri potest, si diuturno morbo, aliove casu potior libri pars explicari nequiverit; vel etiam libri ipsius magnitudo cum difficultate et dignitate pari coniuncta, quae non patiatur se intra unius anni spatium concludi; veluti Psalmi et Evangelia in concordiam redacta.

3. Repetitio Scripturae hebdomadaria, de qua in reg. 19 Graecii nunc non servatur; et est difficile, tempus ei reperire. Nam die dominico habetur casuum collatio, cui auditores theologiae intersunt. Demere autem theologiae scholasticae unam repetitionis horam, inconveniens est, cum alioqui singuli scholasticae professores summum duas repetitiones habeant, saepe unam tantum. Modus ille minus habet incommodi, ut habeatur die sabbati loco lectionis Scripturae, minimum quando in ea hebdomada quatuor lectiones praecesserunt Sacrae Scripturae. Et certe propter eos saltem, qui quatuor quotidie lectiones audiunt, ut aliqua ex parte subleventur a scriptione, non deberet die sabbati Scripturae lectio haberi, ut nec habetur casuum, neque controversiarum, etiamsi legantur, habenda erit, ob pomeridianas disputationes. Quoniam vero professor Scripturae queritur ob statas feriae sextae supplicationes privari se una lectione alternis hebdomadis; huic incommodo (quod cum scholastico matutino commune est), quia magnum est ac diuturnum, peneque perpetuum fit, omnino erit occurrendum, bona Principum gratia.

4. Inducatur in praxim regula, quae praecipit, theses aliquot ex insignioribus Scripturae locis intermisceri scholasticis conclusionibus, quae pro gradu defenduntur.

5. Qui Scripturam audire desierunt, possunt nihilominus adhiberi ad publicam loci Scripturae explicationem, de qua est regula 20.

---

[1] Hoc scriptum Pater Ximénez una cum epist. diei 18 nov. 1602 Patri Generali data transmisit; cf. supra, mon. 54 IV A 1.

[2] Regulae scholarum quae in hoc scripto occurrunt, sunt Rat. stud. 1599, et reperiuntur in MP V 357 et ss.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

6. Qui in Scripturae Sacrae interpretes peculiariter destinantur, ii debent toto quadriennio praelectionem audire, omissis controversiis, si hae legantur; si vero non legantur, omnes scholasticae auditores toto theologiae tempore Scripturam audient.

De hebraicis

1. Regula provincialis habet, ut unum annum, et eum secundum fere vel tertium theologiae, omnes audiant hebraeam[3]. Commodum videtur, ut cum studio Scripturae, simul linguae hebreae ab initio coniungant, nec pugnat cum Ratione studiorum.

2. Quod unus tantum hebraicis tribuitur, eo fit, quod sufficiat, dum adsit industria ac diligentia; quia vero aliqui abuti possent, negligereque illud studium, nihilominus exacto anno se liberatum iri sperantes; ut huic incommodo occurratur, praeter eos, quos regula excipit, quod sint penitus inepti, cum caeteris, qui proficere potuerunt, ita agendum videtur, ut exacto etiam anno non prius liberentur, quam, praelectione in triclinio habita, specimen dederint se profecisse, quoad satis est, ne denuo grammaticam audire in scholis debeant. Quod si grave foret cum omnibus id agere, multiplicatis tot lectionibus, fiat saltem cum iis, de quorum sufficienti profectu ex testimonio praeceptoris nihil certi constat. Qui vero nulla sua culpa, sed quia minus idonei deprehenduntur, parum profecerunt, non est quod plus temporis ponant, aut lectionem habere cogantur.

3. Quod in eadem regula 8 provincialis et 7 rectoris commendatur privata linguae hebraeae academia per ipsum etiam cursum theologiae, saltem in vacationibus, non tantum biennio repetitionis; id in praxim sub proximas vacationes inducendum est. Sed observandum, si qui notabiliter excellunt, eos non debere cum debilioribus coniungi, sed propriam habere academiam, ne a progressu retardentur.

4. Hebraica lectio, hactenus subinde certis annis intermissa, deinceps nullo modo intermittenda est, quia sic refrigescit illius studium, alioqui per se plerisque ingratum. Neque mos ille revocetur, a quibusdam hebraeae professoribus aliquando servatus, ut auditores more grammaticorum interrogando in schola examinentur.

5. Consideratione dignum est, an biennales theologi ad lectionem hebraeam applicandi sint. Primum quia quaternas audiunt lectiones toto biennio, ut haec futura sit quinta. Deinde quia ad docendum Scripturam non destinantur, neque ad reconditiorem theologiae scientiam. Ideo, si quis talentum et propensionem ad eam haberet, admittendus esset; alieni autem ex illis, neutiquam viderentur adigendi. Praestat nihilominus regulam, prout sonat, observare, quae universe de omnibus loquitur[4]. [24*r*]

De theologia scholastica

1. Quod in regula 1 de sequenda doctrina D. Thomae praecipitur[5], subditurque aliquando licitum esse ab eo recedere, veluti de conceptione B. Mariae, deque sollemnitate votorum, videri possunt haec duo vel exempla tantum esse, ut in quibusdam aliis liceat; vel potius exceptiones quae solae concedantur, praeter limitationes tamen alias, quae ibidem subiiciuntur de Scripturae sensibus et canonibus ecclesiasticis. Atque hoc posterius verum est; alioqui latior aperietur via a D. Thoma recedendi.

---

[3] Vide regulam 8 provincialis; in MP V 358.
[4] Vide *ibidem*.
[5] Doctrinam S. Thomae sequendam esse praecipitur in 2.a reg. professoris theologiae; vide MP V 386.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

2. Biennalis repetitio theologiae in usum inducenda est, superatis difficultatibus, quae initio offerri possunt, prout superatae maiores sunt circa biennium novitiatus explendum, et circa tertium annum probationis superari incipiunt. Quare ex theologis qui quartum nunc agunt annum, Gregorius Rumer[6], qui in Scripturae interpretem aptari debet, et Ioannes Ostorpius[7] initium dabunt huius regulae observationi iuxta praescriptum modum.

3. Actus particulares, qui hactenus nunquam sunt usurpati, praesenti anno inchoentur; quos habere possunt P. Putaneus[8] et Ioannes Bapt. Labbe[9], qui in quarto anno versantur, neque post sunt repetituri. Ex theologis autem tertii anni accipiantur duo alii; quod regula permittit, quo possint singuli ex singulis partibus actus haberi; nisi magis placeat, ut duo illi, qui repetituri sunt, actus particulares, quos deberent per tempus repetitionis habere, hoc anno praeponant, generali tantum reservato. Neque difficultas ob multitudinem variarum disputationum praetexi debet, quandoquidem actus non durant nisi tempore scholarum pomeridiano; et qua hebdomada illi habentur, hebdomadariae disputationes omittuntur. Ad generales autem an idonei futuri sint iidem quarti anni theologi, qui repetituri non sunt, in tempore per examen decernatur. Sique fuerint idonei, alter sub finem studiorum, alter vero sub initium alterius renovationis generales conclusiones defendant.

4. Repetitiones generales sub finem anni, hoc est ab initio canicularium et deinceps habendae sunt; in quibus praecipuae eius anni materiae ordine retractentur.

5. Desideratur quoque disputationum frequentia; duae enim tantum menstruae et quatuor hebdomadariae integro anno praecedenti numeratae sunt[10]; cum alioqui non minor, ut illae omittantur, necessitatis ratio subesse debeat, quam ut lectio ipsa.

6. Providendum quoque, ne propter candidatorum philosophiae examina, theologi priventur unquam repetitionibus quotidianis. Proinde [24*v*] neuter scholasticae professor in philosophiae decanum eligendus erit.

7. A repetitione hebdomadaria dies tantum festi et sabbata eximuntur in regulis[11]; nihilominus retineri potest receptus in provincia mos, ut omittantur etiam omnibus profestis; nam minimum id fieri debet, in quibus est confessio. Caetera sunt pauca, et sua etiam habent impedimenta.

8. Iubet regula 17 praefecti, unam ex conclusionibus initio a defendente paucis ornateque confirmari debere; id quod etiam ad hebdomadarias referri in regula videtur.

9. Difficultates scholasticae non perstringantur, sed accurate pertractentur; digressiones ne fiant; veluti de ratione temporum, quae Scripturae interpreti attingendae breviter sunt iuxta eius regulam 14[12]. Scholastico autem penitus omittendae. Dictatio et explicatio intermisceantur iuxta reg. 9 ex communibus[13].

---

[6] Gr. Rumer S.I. (1570–1627), hungarus, anno 1603 Graetii studet theologiae quarto anno et professor linguae hebraeae; cf. MHSI *Cat. Prov. Austr.* I 770 et II 26.

[7] Ioannes Ostorpius S.I. (1573–1620), germanus; anno 1603 Graetii studet theologiae; cf. MHSI *Cat. Prov. Austr.* I 744 et II 27.

[8] Ioannes Puteanus S.I. (1572–1639), gallus; anno 1603 Graetii audit theologiam anno quarto; cf. MHSI *Cat. Prov. Austr.* I 760 et II 26.

[9] I. B. L'Abbe S.I. (1574–1623), austriacus viennensis; anno 1603 Judenburgi officio praeceptoris Serenissimi Principis Leopoldi fungitur; cf. MHSI *Cat. Prov. Austr.* I 713 et II 28.

[10] In margine m. Vis. «Excusant per frequentiam actuum extraordinariorum et per festa».

[11] Vide reg. 12 comm. prof. sup. fac.; in MP V 381.

[12] Regulam 14 prof. S. Scripturae videsis in MP V 384.

[13] In margine m. Vis.: «De septuaginta hebdomadis Danielis et de anno Christi nati lectiones 36 habuit, quas detraxit consequenter mysterio Incarnationis; quod eodem anno explicuit. Putabat non adversari professioni». – Agitur de P. Decker; vide supra, mon. 54 IV A 1 adn. 7.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

10. Quia quadrans repetitionis post lectionem scholasticam iuxta regulam[14] non servatur, et nihilominus post lectionem Scripturae unus otiose interponitur; posthac non interponetur, sed immediate scholasticus incipiet; eiusque hora absoluta, ille quadrans repetitioni scholasticae dabitur. Quanquam commodius scholastica lectio praecederet, unde quadrans ille intermissioni etiam scriptionis et respirationi deserviret, non repetitioni tantum.

A meridie autem hora statim prima hebraeus auspicabitur. Exacto dimidio horae, subsequetur scholasticus; postque eius lectionis integram horam quadrans interponetur repetitionis; sub cuius finem spatium datur abeundi iis qui casus aut controversias audituri non sunt. Reliqui demum tres quadrantes vel casuum vel controversiarum professoris erunt.

11. Ratio privati studii temporisque distribuendi, omnino theologis praescribatur, ut etiam philosophis iuxta regulam praefecti 27, in quo nominatim diligens textus D. Thomae commentatio (ut et Aristotelici philosophis) et adeo, quantum fieri poterit, anticipata articuli, qui explorandus est, lectio commendetur.

12. Servanda est aequa distributio in deferendis exercitationibus literariis, quo plures exerceantur. Quare intra eundem annum non deferentur eidem disputationes hebdomadariae simul et menstruae, quamdiu alii supersunt idonei, qui neutras habuerunt. Idem cum philosophis servandum est.

13. Librorum defectui efficaciter providendum est, et sine mora. Siquidem 12 tantum exemplaria Summae D. Thomae habentur pro auditoribus, nec multo plura Bibliorum et Concilii. Sunt autem theologiae auditores nunc quidem 34; et fuere anno superiore 24; et etiam tunc media pars Summam D. Thomae caruerit. Desunt etiam multis grammatica hebraea, et liber hebraeus qui explanatur. Exemplaria quoque Aristotelis pro philosophis non habentur sufficientia. [25*r*]

De controversiis

1. Utilius est simpliciter, et propter casistas ac eos qui diminute audiunt scholasticam, tam nostros quam alumnos, necessarium ut controversiae legantur, quas etiam absoluti scholastici audiant.

2. Ut quadriennio toto nostri quotidie audiant S. Scripturam et controverias praeter duas scholasticas lectiones, nimis grave est semper iudicatum in provincia, neque inducendum.

3. Ut primo biennio audiant S. Scripturam, secundo autem controversias, sicque tres lectiones quotidie, consentaneum est; magisque probatur, quam ut toto quadriennio alternis diebus Scripturam et controversias. Nam multiplicitas et distractio lectionum impedimento est profectui discipulorum; et parum progredientur, qui addicendi sunt Scripturae studio.

4. Seligi debent controversiae, quarum veluti quidam cursus intra biennium absolvatur.

5. Quod reg. 7 ultramontanorum[15] habet, ut loco repetitionis scholasticae, semel in hebdomada repetantur controversiae, id habet incommodi, quod semper alter scholasticus, saepe uterque unam tantum habebit repetitionem, quoties festum incidit in hebdomada. Inde nec servari posse videtur.

---

[14] Cf. reg. 11 comm. prof. sup. fac.; in MP V 381.

[15] Regulam septimam ultramontanorum (Rat. stud. 1591) vide in MP V 336.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

6. Quia ad praxim difficile est, quinque theologiae lectiones distribuere, ubi ex integro casistae a scholasticis non sunt distincti, ideo absolute controversiarum lectio in collegio graecensi videtur esse omittenda.

7. Ne tamen casistae, qui scholastici non sunt, omni careant instructione circa controversias, posset illorum compendium aliquoties in hebdomada casistis explicari per mediam horam et per semi alteram dubia proponi, prout de casibus dicitur, si ea lectio per controverias impediretur. Ad quam rem compendium controversiarum auctore Costero[16], perutile foret. Nam Bellarminus[17] prolixior est et accuratior, quam pro tali lectione. [25*v*]

De casibus conscientiae

1. Quomodocunque ordinentur lectiones theologiae, qui quadriennio scholasticam prosecuturi sunt, tam nostri quam externi, a lectione casuum exempti erunt.

2. Reliqui omnes etiam qui scholasticam audiunt, sed diminute, et de quibus dubium est, an prosequentur quadriennio[18], audire casus debent proximo biennio. Paucitas autem discipulorum ferenda erit, ut fit in aliis collegiis, ubi nostri non dant operam theologiae, et externi pauci sunt; nec vero usque adeo pauci erunt.

3. Quod cum nostris fit, ut cum delectu quidam ad quatuor annorum scholasticam destinentur, aliis biennium concedatur, aliis tantum casus, id etiam cum alumnis servandum est. Quicunque vero ex illis defectu ingenii, aut valetudinis, aut ob aetatem provectiorem, aliasve ob causas non videbuntur prosecuturi quadriennio theologiam, tametsi scholasticam frequentent, casus ab initio audiant; neque ullus, nisi biennio minimum theologiae absoluto, in vineam Domini dimittantur.

4. Materia casuum duobus professoribus attributa in reg. 2 casistae, ab uno erit tota biennio praelegenda, eadem servata distributione; sed duplo esse brevior debet, quibusdam etiam minus necessariis in materia qualibet praetermissis.

5. Si controversiarum lectio quotidiana introducatur, pariterque Scripturae, qui praeter has duas audiunt biennio scholasticam, tempus audiendis casibus non habent. Idcirco sic erit faciendum, ut alteram ex scholasticis lectionibus, minus ipsis, iudicio rectoris, adhibito aliorum consilio, necessariam omittant; nisi alicui potius Scripturae lectio, vel controversiarum omittenda iudicaretur, quo audire casus posset, quam aliqua ex scholasticis.

6. Si auditores casuum tam pauci forent, ut indignum esset, publice eis praelegere, curare oporteret, ut bis minimum aut ter in hebdomada, summa casuum Toleti[19] aut alia privatim per mediam horam illis explicaretur; de explicatis autem per mediam horam aliam proponerentur ab auditoribus dubia, iusso eorum aliquo respondere; cui exercitationi non incogrue aliquis repetentium theologiam praefici posset. Quodsi controversiae non legantur, tunc lectio casuum sine difficultate suum tenere cursum poterit, uti iam tenere caepit, non audientibus, qui ad quatuor annos destinantur. [26*r*]

---

[16] Franciscus Coster S.I. (1532–1619), belga; auctor operis: *Enchiridion controversiarum praecipuarum nostri temporis de religione* ... (Coloniae 1585); cf. SOMMERVOGEL II 1514–1517.

[17] R. Bellarmino S.I. (1542–1621), italus; celeberrimum eius opus: *Disputationes ... de controversiis christianae fidei, adversus huius temporis haereticos* ... I–III (Ingolstadii 1586–88); SOMMERVOGEL I 1156–80.

[18] Verba «et de quibus ... quadriennio» exarata in marg. laterali sinistro folii.

[19] Franciscus TOLETUS S.I., *Summa casuum conscientiae* ... (Coloniae 1599); cf. SOMMERVOGEL VIII 71.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

De philosophia

1. Isagoge Porphirii[20] desiit in logica explicari, ut aliquando nova Phonsecae[21] in catalogo proponi caepit, nunc autem nulla proponitur. Videtur vetus mos revocandus in usum, ut Porphiriana proponatur et explicetur; quod in aliis collegiis fit veteri consuetudine. Siquidem non est alia accommodatior, vel cui aquiescant professores.

2. Theses aliquot ex mathematicis addi caeteris debent, quae pro magisterio defenduntur; ut etiam de mathematicis quaestionibus in examine candidati interrogari; ne contempta ea professio magis iaceat; praesertim vero cum circa ethica utrumque fiat.

3. Quod introductum est iuxta reg. 2 communem ut lectioni praemittatur oratio in philosophiae classibus, sic intelligatur, ut ad eam genua flectere non sit opus.

4. Theses omnes quae imprimendae sunt, quam diligentissime a tribus, cancellario, decano et tertio quopiam a rectore designato examinentur; nec quod in proximi cursus compluribus impressis thesibus neglectum est quidpiam novitatis, aut a receptis opinionibus abhorrens, tametsi ex professoris mente sensum continet communem, nisi etiam loquendi modus consentiat, edi permittatur; quae cautio in theologicis adeo etiam magis, et aliis quibuscunque adhibenda est.

Quia quoties promotio fit ad gradus, amittuntur eo die lectiones theologiae et philosophiae, et similiter, quoties theses pro gradu quolibet defenduntur, et aliae interveniunt distractiones; posthac ad vitandam tantam lectionum iacturam, declinentur promotiones extraordinariae philosophorum, ac in generalem et annuam differantur. Quodsi fieri nequeat, promotio fiat die aliquo recreationis matutino tempore. Disputationibus autem annuis philosophiae, quia non unae sunt, nec convenit tot lectiones in theologia omitti, si interesse theologi debeant, habeantur fere per caniculares dies a prandio[22]. [26*v*]

De humanioribus et quibusdam communibus

1. Oratio in renovatione studiorum, de qua reg. 15 rectoris, Graecii non habetur, quod pridie distribuantur praemia cum dialogo. Tempus tamen opportunum foret, quo die classes discipulis distribuuntur, et sacrum solemne decantatur, antequam ad illud procedatur, sed facta prius distributione classium, prout hoc anno est factum. Verum ut, qui cursum auspicatur, loco praefationis, quam pro initio habiturus erat in schola, orationem hanc habeat, non videtur consultum, partim quia saepe id fieri non poterit, partim vero quia alterum est ab altero diversum, et fieri ambo debent.

2. Quia in vacationibus collegii graecensis, R.P. Laurentio Magio visitatore approbatis[23], praescribitur, ut qua die sacrum pro renovationis auspicio solenne fit, ipso mane lectiones inchoentur, experientia autem docuit, non posse id fieri, quin etiam neque a meridie eodem die, quod ob dialogum praecedentis diei, multa remaneant disponenda, et discipuli libros comparare debeant: idcirco satius erit, ut postridie mane initium omnibus praelectionibus detur. Caeterum praescriptae ibi dies distributioni premiorum et dialogo, nempe commemorationis defunctorum, sequens autem sacro solenni et transmissioni discipulorum, retinendae sunt.

---

[20] De *Isagoge* Porphyrii cf. supra, mon. 54 III adn. 9.

[21] Petrus da Fonseca S.I. (1528–1599), lusitanus; auctor operis quod inscribitur: *Isagoge Philosophica* (Olyssipone 1591); cf. SOMMERVOGEL III 840.

[22] In margine P. Visitator adnotat: «Grave hoc nostris videbitur. Sed non alia occurrit ratio consulendi lectionibus theologicis, ne tot omittantur».

[23] P. Maggio collegium graecense visitavit anno 1595; ea occasione memoriale quoddam scripto reliquit (v. supra, mon. 51, p. 469–71); sed in eo non reperitur haec ordinatio.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

3. Praeter academiam hebraeae linguae, commendatur etiam graecae reg. 7 rectoris per vacationis tempus. Haec autem ex theologis etiam et philosophis non tantum ex magistris humaniorum institui potest, sed cum delectu, ut non sit multitudo; et conveniant ii, qui fere ex aequo progredi possunt, quique talentum habent et propensionem.

4. Regulae 13 rectoris non videtur adversari, ut argumentum actionis propter vulgus vulgari quoque lingua enuncietur. Quoad muliebres personas, si qua sit primaria actionis, ut Judith, Aesther et similes, excludi nequit, aut omnia eiusmodi argumenta repudianda sunt; quod vix fieri semper et ubique potest. Sed praeter has asciscuntur non necessariae, vel quae sine incommodo poterant omitti, neque id causa Principum fieri praetexendum est, quum illi nihil tale requirant. Quoad frequentiam peccatur, magna cum studiorum temporisque iactura. Nec excusari per Principes potest; quibus ut consuetae iam actiones in renovatione et bacchanalibus negari non possunt, et cum aliquam nominatim petunt; ita non sunt aliae atque aliae sponte obtrudendae; et in suscipiendis ratio haberi potest, ut sint quam minimi impedimenti, nec prolixae. Nihil enim attinet pro distributione praemiorum longam et operosam comaediam aut tragaediam exhibere. Sufficiet autem dialogus duarum circiter aut trium horarum; nec multo maior actio in bacchanalibus. Et tunc una tantum non alia atque [27*r*] a convictoribus et externis exhibenda est. Quin providendum est, ne praeceptori incumbat cura tota instruendi actionem, praesertim operosiorem. Unde fit, ut per illud tempus, scholae propria negligat. Opera potius decani linguarum utendum esset.

5. Quod reg. 28 praefecti generalis habet de recognoscendis per ipsum omnibus, quae domi forisve publice recitantur, quia videtur grave, responsum esse dicitur a R.P. Generali, posse illum, prout vult, uti opera decanorum.

6. Ad alacritatem magistrorum fovendam, de qua reg. 20 rectoris, et ad eorum tuendam auctoritatem, nimia fiducia, qua ad mediatos superiores discipuli appellant et recurrunt per se aut per alios, praecidenda est; quae multum praeceptores affligit, et plus aequo timidos in disciplina tuenda facit[24]. Neque domi ad supplenda officia, cum tot alii sint e nostris discipuli, neque in socios exeuntium adhiberi a P. Ministro magistri debent. Discipulis etiam, quoad licet, parcendum, praesertim theologis, et qui graviora studia tractant iuxta reg. 4 rectoris.

Affixio carminum in rhetorica et humanitate alternis mensibus, quae reg. 18 rectoris et ultima poetae praescribitur, in collegio graecensi compensari plus satis videtur laboriosa illa affixione ad festum Corporis Christi, et tot aliis carminibus, quae in promotionibus et per alias occasiones edenda sunt, et ad festa congregationum publice proponuntur, ut potius levatione indigeant praeceptores et discipuli, quam ut debeant magis eiusmodi scriptionibus onerari. Quare etiam non est introducendum, ut ad singula B. Virginis festa eiusmodi labor distractioque suscipiatur, sed sufficiet, ut ad festum cuiusque congregationis proprium.

Et quoad festum quidem Corporis Christi, pro quo aliquot mensibus ante laboratur, multumque temporis absumiitur summa cum distractione illarum scholarum, et exercitationum remissione, ob multam potius transcriptioonem, quam ob compositionem ipsam; modus aliquis necessario imponendus est; uti etiam sumptui, qui magnus fit in emblemata non semper libentibus iis, a quibus adolescentes petere illum debent. Revocari in usum debet, quod aliquando constitutum fuit, ut ultra medium florenum nulli liceat impendere. Quod si qua ratio subest peculiaris plus alicui permittendi, id facere non liceat absque facultate rectoris.

---

[24] In marg. dextro m. Visitatoris: «Afferuntur excusationes probabiles; sed tamen abs re suggeritur, quia tres magistri questi sunt».

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

8. Concertationem inter classes, de qua est reg. 34 communis, experientia docuit in his partibus, parum ad utilitatem studiorum conferre, multum vero ad pacem obesse; et eam adeo omnes professores non sine magna causa reformidant, summisque precibus deprecantur. Quod eis remittendum est. [27*v*]

9. Graecii gradus scholarum inferiorum non satis consistunt. Quare facilitas promovendi ad altiorem classem minus aptos, necessario restringi debet, et reg. 18 ex communibus accurate servari, qua praecipitur, ut decernendo, plura suffragia examinatorum spectentur; neque existiment praefecti, suae potestatis esse aliud pro arbitrio agere, quam fuerit suffragiis constitutum. Nam de dubiis, quid facere eum oporteat, reg. 23 inter communes docet[25]: Nostrorum autem importunae intercessiones auctoritate P. Rectoris reprimendae sunt, et eo ipso minus in hac re indulgendum.

10. In classe media grammaticae debet mane et vesperi grammatica memoriter recitari, nec indicatur syntaxisne, an alia pars. Verum, siquidem a meridie syntaxis explicatur, eadem etiam tunc intelligitur recitanda. Mane vero grammatica illa recitanda erit, quae matutino quoque tempore recolenda praecipitur.

11. Quod reg. 35 ex communibus de magistratu eligendo praescribit[26], quia minus in rhetorica videtur necessarium, et regula rhetorem non adstringit, neque erit is adigendus, ut eam servet. Nihilominus singulis vel alternis mensibus primos eligere, scriptione praemissa, caeteraque servare quae ad honestam aemulationem faciunt, oportebit. Tantum ab illa reipublicae forma et magistratuum nominibus abstinere licebit.

12. Usus notarum pro lingua latina, de qua reg. 18 ex communibus, potest omitti, cum absque tali stimulo facile in his partibus latini sermonis consuetudo servetur.

13. Praelectio in classibus rhetoricae et humanitatis loco sabbatinae declamationis, subinde fiat iuxta reg. 33 ex communibus. Explicandum autem erit quidpiam extra lectiones scholae ordinarias, veluti ode, epigramma aut locus insignior Ciceronis, Virgilii etc.

14. Extrema semi hora pomeridiana declamatio sabbatina habebitur, siquidem catechismus, qui tunc erat habendus, in horam declamationis matutinam ob iustas causas reiicitur. Rhetor autem nihilominus prima hora ingredietur, quo duas habeat a prandio.

15. Cum feria 6 propter supplicationem fere una tantum hora matutina suppetat, oportebit rhetorem ad eius initium scholam ingredi, quod theologi et philosophi faciunt, non autem semi hora post, ut fere hactenus.

16. Quod rhetori permittitur reg. 19 ut interdum actionem aliquam brevem in classe exhibeat, non debent etiam inferiores scholae usurpare. Nam multiplicantur dialogi, et distrahuntur magistri ipsi et discipuli cum detrimento scholae; et denique rhetori conceditur, quia a discipulis ipsis componi potest, quod in aliis classibus non habet locum. Quare intelligat rhetor rem ipsius nullomodo exhibendam esse, sed quae vero sit discipuli opus, cui ista praerogativa honoris tribuatur, quod prae caeteris melius composuerit. [28*r*]

Quod autem sine scaenico ornatu exhibenda actio dicitur, si absolute omnis interdicatur ornatus, gratia perire omnis videtur. Idcirco putatur id intelligendum de conquisito aliunde ornatu, non autem de illo, qui domi in promptu habetur, et qui modicus sit, vixque vitari possit.

17. Servandum est, quod regula 15 praefecti [habet], ut advenientium ad scholas omnium nomen, cognomen, patriam, aetatem, parentes aut eos in quorum cura sunt etc. in

---

[25] Regulam 23 communium vide in *Institutum S.I.* III p. 11.
[26] Regulam 35 communium de magistratu eligendo vide in Rat. stud.; MP V 421.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

libro describet, diemque et annum quo quisque admissus est, notet. Nam inscriptio altera in academiae matriculam, diversa ab hac est, et quorumdam tantum; haec vero omnium esse debet, qui ad humaniorum classes admittuntur.

18. Supponit reg. 20 praefecti cathalogos a magistris exhibitos pro examine cum notis discipulorum, in sequentem annum asservandos esse, quae industria curae erit.

19. Contra reg. 16 praefecti est, ut inter primos ascendentium ad gratiam nominentur aliqui, quos eo loco indignos esse constat. Id quod magistros aeque ac condiscipulos non abs re offendit.

20. Quod reg. 48 ex communibus servari possit, studebit decanus de cuius facultate pedagogi sunt, ut illi magistris deferant observantiam debitam; nec patietur posthac ut adversus magistros insolescant, non ferentes se in ulla re ab illis moneri.

21. Iuxta reg. rectoris 18 consultationes magistrorum singulis vel alternis habendae mensibus, in praxim deducantur.

22. Discipuli supra syntaxin concioni catechisticae pomeridianae templi nostri interesse ne cogantur, sed tantum matutinae.

23. In regulis externorum auditorum quaedam videntur tollenda, quo publice proponi possint. Nempe in quinta illud «cultris»; neque enim servari potest, cum quibusdam nationibus solemne sit semper gestare; et periculo res vacat, admirationemque commoveret.

In septima pro illo «magistros correctoris opera in ipsis puniendis usuros» substituatur «se puniendos esse».

In 13 illud tollendum «nisi forte haereticorum»; nam neque in his partibus moris sunt; et invidiosum esset, istud palam prostrare, quasi illorum supplicia sitiamus.

His paucis demptis, regulae prout in Libro habentur, non autem ullae aliae proponi debebunt.

24. Postremo curae erit P. Rectori, ut consuetudines omnes literariae, quaeque ad academicos actus spectant, nec legibus definitae sunt, certae ac statae sint, constetque quid quoque tempore agendum sit, et qua ratione; ne semper in unaquaque re deliberandum, haerendumque sit, et adeo etiam ne nova quotidie excogitentur. Ad quam rem conferet in librum aliquem referre, quae deinceps eiusmodi in dies occurrent. Insistendum autem receptis consuetudinibus (quantum memoria repeti poterunt) illaeque adnotandae erunt[27].

[27] P. Generalis, accepto hoc Patris Visitatoris scripto, epistola diei 22 martii 1603 respondit; et quod partem illius theologicam spectat, haec de paragrapho primo et decimo observabat: «De quadrante post lectionem scholasticam, de quo scribebat V. R., servandus erit ordo studiorum. Circa doctrinam autem S. Thomae, quod V. R. quaerebat, an liceat discedere ab ea, ubi etiam thomistae dissentiunt, non est dubium, quin licet, sed illa pauca erunt; at in ordinatione nostra excepimus opinionem de conceptione etc., quia nolumus a nostris illas defendi» *Austr. 2*, p. 88.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

54 IV A 3

P. PETRUS XIMÉNEZ VIS. STUD. PROV. AUSTR. S.I.
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.

Olomutio die 13 ianuarii 1603 – Romam

TEXTUS: *Austr. 21*, f. 33*r–v*; autographum.
SUMMARIUM: *De lectione controversiarum et S. Scripturae in collegio graecensi.*

Admodum Reverende in Christo Pater. – Pax Christi.

Quae in visitatione studiorum collegii graecensis notata misi de lectione controversiarum et Scripturae[1] supponunt regulas ultramontanorum proprias[2], quae separatim a libro missae fuerunt, vim suam habere. Nunc autem intelligo ex P. Provinciali[3], voluntatem Paternitatis Vestrae adm. Reverendae minime esse, ut scholasticis imponatur lectio controversiarum, aut etiam ut diutius Scripturam audiant, quam liber praescribit[4]. Quod et mihi summopere probatur. Intelligo etiam graecenses istud perspectum habuisse, et tamen importunissime laborarunt, ut iuxta illas regulas, controversias et Scripturam toto quadriennio scholastici audirent, et de facto iusserunt omnes Scripturam audire, me quamvis renitente et praetendente, ut, siquidem nunc lectio controversiarum non introducebatur, differretur etiam observatio regulae quoad alteram partem de Scriptura, donec R. P.tas V. informata, de utraque constitueret.

Viennae potissima difficultas fuit de studio theologico, prout ex adiuncto scripto R.P.V. cognoscet[5]. Frequentatio academiae valde obest alumnatui, nec aliquid proficiunt. Caetera, quae de viennensibus studiis occurrunt, fere communia cum aliis collegiis, de quibus adeo ad finem informari poterit R.P.V. ...

Olomutii 13 ian. 1603.

Admodum Reverendae Paternitatis Vestrae servus ac filius in Christo

Petrus Ximenius.

---

[1] De his adnotationibus cf. supra, mon. 54 IV A 1 et adn. 3.
[2] Regulas ultramontanorum proprias vide in MP V 336–37.
[3] Alfonsus Carrillo S.I.; de quo cf. infra, mon. 54 IV A 4 adn. 1.
[4] Cf. regulam 6 provincialis (Rat. stud. 1599) de S. Scripturae auditoribus et tempore.; MP V 357.
[5] Scriptum reperitur in cod. *Austr. 21*, f. 34*r*35*v*, et inscribitur: «De theologia scholastica in collegio viennensi restituenda». Eius saltem introductionem hîc exscribere iuvat:

«Antea in collegio habebantur duae lectiones scholasticae, et tertia casuum praeter duas alias universitatis, alteram Magistri, alteram novi Testamenti. R.P. Laurentius Magius visitator ante annos novem sustulit in collegio scholasticas, et egit, ut in universitate loco Scripturae altera quoque lectio esset scholastica, et ambas alumni et si qui e nostris Viennae studerent, frequentarent. In collegio autem reliquit lectionem casuum, quam iidem audirent omnes, et praeter eam fuit aliquando altera controversiarum pro iis, qui scholasticam non audiebant. Sed hac abrogata ab annis quatuor, nunc introducta est repetitio quaedam controversiarum privata in convictu per ipsum regentem habenda, qua casistae instituuntur, qui alioqui unicam habent tota die lectionem casuum.

Quod alumni, qui fere soli theologiae dant operam, universitatem adire cogantur, et ibi studere, plura habet incommoda ... [34*v*]

His incommodis non aliter occurri posse videtur, quam restitutis in collegio lectionibus. Quo minus autem id fiat praeter praeiudicium P. Visitatoris. obstant haec ... [35*r*]

Omnes venerunt in hac sententiam, ut restituantur, nimirum rector et consultores quatuor, praeterea praefectus studiorum et P. Florianus. Dubitavit aliquantum P. Atollensis, sed absolute iudicavit tandem istud praestare ...»

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

54 IV A 4

P. ALFONSUS CARRILLO[1] PRAEP. PROV. AUSTR. S.I.
OBSERVATINES SUPER RELATIONEM P. VISITATORIS DE STUDIIS
Anno 1602

TEXTUS: *Austr. 21*, f. 29*r–v*; autographum

Sacra Scriptura[2]

§ 2 – Probatur, ita tamen ut Evangelia non nisi unumquodque seorsum explicentur.

§ 3 – Die Veneris ante supplicationem fiat repetitio, si tempus suppetet; alioquin sabbatho. Quamvis posset forte multo commodius fieri, si soli scripturarii abessent a supplicatione, suaeque repetitioni vacarent. Id quod minime erit Serenissimis ingratum.

§ 4 Factum est, nec debet unquam omitti.

§ 5 Non probatur. Regula enim de auditoribus solum loquitur.

§ 6 Nullo pacto est necessarium; ut enim experientia docuit, perinde sufficiunt istis 2 annos audire Scripturam; praestatque illis etiam tempus concedere, in quo minime tot lectionibus onerati, necessaria in scholastica ponant fundamenta. Accedit, non esse consultum, ut ipsi tam cito sciant, ad quid destinentur.

Theologia scholastica

§ 1 – Non sunt, nisi exempla, quibus non concludantur omnes exceptiones. R. tamen P. N. Generalis id declaret.

§ 2 – Incepi concedere 1 an., idque aegre ob provinciae necessitates, his maxime, qui philosophiam sunt lecturi. 2 autem an. concedere vix erit tam cito modus, cum necessitas careat lege, in qua velit nolit, provincialis cogatur extendere manum ad quoscunque.

§ 8 – Non erit opus; nunquam enim in hac provincia fuit usitatum.

§ 9 – Quadrans si interponatur, sit, ut discipuli inter se repetant, ut olim Romae fiebat.

Communia

§ 1 – Non aliter; cum eiusmodi emendatione regulae ab aliquot annis affiguntur publice.

§ 2 – Graecensibus in mea visitatione ante annum mandatum et cancellario impositum, ut collectis omnibus, provinciali ostendat ea approbanda.

§ 4 – Cum in omnibus academiis praestetur iuramentum, quod nihil absurdi in se continet, non est, cur a nostris non praestetur, ne diversitas pariat externorum varias opiniones.

§ 5 – Fiat id per patrem cancellarium, rectore conscio.

Casus

§ 2 3 – Quod hîc dicitur, in more iam positum est.

§ 5 – Cum non acciderit hactenus ea paucitas, non erit opus.

---

[1] A. Carrillo S.I. (1553c–1618), hispanus, praepositus prov. Austr. S.I. annis 1600–1608; cf. *Hist. Soc. 62*, f. 37*r*; MHSI *Cat. Prov. Austr.* I 64243.

[2] Observationes Patris Carrillo respiciunt paragraphos diversarum disciplinarum in Memoriali Patris Visitatoris; quod videsis supra, mon. 54 IV A 2.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Hebraica

§ 2 – Non intermissa meo tempore.

§ 3 – Regula ipsa clare indicat, qui sint admittendi; e nostris vero non sunt, nisi 2 fratres casistae in tota provincia.

Philosophia

1 § – Mihi probatur. Caeterum nullibi alia Isagoge quam Porphirii proponitur. Semel tantum aut bis ante complures annos Graecii fuit Fonsecae[3], sed mox abrogata.

2 § – Ita fit.

3 § – Male fuit Graecii informatus Visitator, quasi esset iure introducta illa consuetudo, et a provinciali approbata. Mos enim et Graecensis fuit, uti et totius provinciae, usque in hanc horam est conservatus, ut iuxta romanos, gallos et hispanos, M. Philosophiae non nisi crucis signum praemitteret; id, quod etiam est iuxta ordinem studiorum reg. 2, ubi disiunctive habetur. Cum autem rector inconsulto provinciali contra suam regulam veterem morem abrogasset, cum non exigua turbatione magistrorum, qui noverant consuetudinem generalem, Provincialis resciens factum, defendit quidem coram illis rectorem, cui tamen ad partem mandavit, ut ad renovationem, quae non procul aberat, quasi ex se moneret illos, se non urgere, posseque iam resumi veterem consuetudinem. Id quod iam factum est. Neque enim decebat in eadem provincia diversam esse consuetudinem. [29*v*]

4 § – Tertius non est, cur addatur.

Theses philosophiae – Romae facile examinabuntur[4].

Humaniora

5 § – Reg. 18 non potest induci in hanc provinciam; neque censetur utilis ob rationes a P. Visitatore notatas, quae in aliis etiam collegiis suum habent locum.

6 § In visitationibus provincialis sufficiens moderatio adhibita, relictaque Graecii, Viennae etc. scripta; servetur ergo.

7 Regulam 34 de concertatione omnino censeo non urgendam. Unde nec potuit redigi ullibi ad praxim.

Controversiae

Ut P. Visitator ad marginem bene notavit, cessat ista deliberatio; siquidem R.P.N. Generalis non intendit controversiarum lectionem introducere, neque voluit, sicut respondit Patri Assistenti, onerari pluribus scholasticos auditores per 4 annos. Cessat quoque quae de audienda Scriptura toto quadriennio in Germania. Cum N. P. Generalis, ut constat litteris Patris Assistentis, quando remisit regulas pro Germania controversiarum[5], excepit 1, quae hac de re est. Facta praeterea consultatione ante annum 1, mandato P. N. Generali Graecii, Viennae, Olomucii et Pragae, omnibus, nullo excepto, visum fuit, ne quicquam casistis neque scholasticis addatur.

---

[3] De *Isagoge* Porphyrii et Petri da Fonseca S.I. vide supra, mon. 54 IV A 2 et adn. 20 21.

[4] Vide regulam ultramontanorum proprias in MP V 336–37.

[5] Scriptum Patris Visitatoris de lectione scholasticae theologiae collegio viennensi restituenda habetur in cod. *Austr. 21*, f. 34–35*v*; partem eius textus vide supra, mon. 54 IV A 3 adn. 5.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Scholastica num restituenda sit collegio viennensi

Rationes pro utraque parte fere omnes proponuntur bene a P. Visitatore studiorum, et solutiones Patris Mollensis dignae sunt consideratione[6]. Illis omnibus addiderim, me haud dubitare, maiorem profectum studiorum fore in collegio; ideoque si adfuissem tempore mutationis, forte dissuasissem Patri Maggio[7]. Caeterum, cum a mutationibus crebris sim alienus, maxime quae incurrunt in externorum oculos, non propenderem adeo in hanc restitutionem, quae sane magnum continet onus multiplicando magistros theologiae. Plus satis onerata est provincia, quae debet 2 theologos magistros Olomucensibus, 2 Pragensibus, 3 Viennensibus et 5 Graecensibus dare; cum tamen romana tanta provincia uni loco solum prospiciat de magistris. Removere autem magistros theologiae ab academia non licet, cum sit ex fundatione Ferdinandi ad conservandam religionem in ea catholicam. Unde absque placito Imperatoris non esset hoc tentandum. Imo etiam si liceret, dubito, an esset tentandum, cum constet posse cum tempore vergere hoc in detrimentum catholicae religionis; remotis enim nostris, iniuria temporum posset iterum academia corrumpi circa religionem, prout fuerat corrupta tempore Ferdinandi, qui ad eam expurgandam, in ea nostros collocavit. Praeterea in hac deliberatione tempora sunt habenda prae oculis, bellorum et periculorum, quorum causa tanta rerum est caritas, et ita in dies augescit, ut viennense collegium nequeat alere fratres nostros auditores theologiae, quorum maxima causa fuerat in collegio theologia instituta. Quare his constitutis, illud unicum fuisset optandum, ut facta unione collegii cum academia, academici professores 4 apud nos legerent; id, quod Imperator de plenitudine potestatis posset facere, si non curaret academicorum clamores, qui sponte nunquam hoc admitterent. Facilior modus forte fieret ratione academiae, si ei vicina domus daretur pro constitutione alumnatus, in quo et professores theologiae residerent. Caeterum tunc magnum incommodum crearetur humanistis et philosophis convictoribus, quibus, cum maiori numero sint, essent perferendae molestiae in rationibus explicandis et temporis iactura. Atque ut rem recludam, tempora mala nunc sunt, quae ideo vix eiusmodi tentare suadeant.

Alfonsus Carrillius.

54 IV A 5

P. GISBERTUS SCHEVICHAVIUS[1] RECT. COLL. GRAEC. S.I. P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.

Anno 1603

TEXTUS: *Austr. 21*, f. 18*r*–18a*v*; autographum.
SUMMARIUM: *Animadversiones in relationem P. Visitatoris de studiis collegii graecensis.*

Admodum R.de in Christo Pater – Pax Christi.

Die 21 aprilis congregationem nostram provincialem Olomutii inchoavimus et 26 terminavimus[2]. Omnia, Deo propitio, magna pace et concordia peracta sunt ...

---

[6] De I. Mollensi cf. inferius, mon. 54 IV A 6 adn. 1.
[7] Laurentius Maggio S.I. anno 1594 visitavit collegium viennense; cf. supra, mon. 50 B.
[1] G. Schevichavius S.I. (1559–1622), hollandus; rector collegii graecensis annis 1601–1606; cf. MHSI *Cat. Prov. Austr.* II 741.
[2] Quae congregatio provincialis praecedebat congregationem procuratorum decimam, diebus 16–19 novembris 1603 Romae celebratam; cf. COEMANS, *Breves notitiae* ... p. 9.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Similiter, quia mihi mandatum, ut R. V. P.ti meum de R.P. Visitatoris studiorum censura[3] iuditium significem: 1° titulo de S. Scriptura § 2 non probo, ut Evangelia ab interprete in Concordiam redigantur, sed potius sigillatim explicentur. – § 2 quod ait scholasticae theologiae summum duas saepe unam tantum habere repetitionem, id non contingit, nisi diebus festis impediantur; nec puto S. Scripturae lectionem die Sabbathi intermittendam. Feria 6.a per aestatem tantum instituuntur supplicationes, a quibus istis exulceratis temporibus aegre Serenissimi Principes abducentur. Quod § 4 monet, factum est, nec omissum. § 6 quod dicitur, non placet.

2° titulo de theologia scholastica § 1 permissio a D. Thomae sententia discedendi nimium istis exemplis restringitur. – § 3 male informatus fuit, cum tales actus sint habiti saepius. Quod autem idoneos ad generales actus examine explorari velit, probandum non videtur, cum hoc pendeat a praeceptorum iuditio P. Rectori intimando. – § 4 Habitae sunt istae repetitiones et materiae omnes tractatae. – § 5 Non constat ullam omissam, quae haberi debuit. – § 8 Non erit opus ista hebdomadaria praefatione. – § 9 Puto servandum quod fit Romae. – § 10 Id factum est. – § 13 Aliquot exemplaria S. Thomae sunt empta, alia neque Venetiis, neque Augustae etiam anticipata pecunia et multa petitione haberi potuerunt, sicut adhuc naviter laboratur, et P. Visitatori constat. [18*v*]

3° titulo de communibus quibusdam – § 2 Id munus deferendum P. Visitatori, qui eiusmodi varietatem in omnibus huius provinciae academiis perspectam habet, ut quantum fieri potest, conformitas ubique servetur. – § 3 Dies Animarum, praesertim actioni aut dialogo praestitui non potest, cum semper Serenissimi Principes praesentes esse velint, neque possent sua semper negotia ad illum diem accommodare. – § 4 Iuramentum illud alibi suscipitur a nostris, nec quicquam habet nostro Instituto dissentaneum; et difficultas omittitur, praesertim cum externi doctores cum nostris promoventur; et ut fieret, R.P. Provincialis probavit Graetii. Intermitti tamen in nostris academiis sine graviori offensione poterit. – § 5 Illos ritus hactenus nihil curavimus, sed penitus nos ad studiorum librum accommodavimus.

4° titulo de casibus conscientiae: § 5 Non probatur ut certa aliqua summa casuum sive Toleti, sive alterius[4] nostris praelegatur. Nec illud, ut auditor theologiae casuum repetitioni praesit, cum plus satis sit occupatus, et valde maturus, exercitatus et doctus videtur ibi requiri.

5° titulo de philosophia: § 3 Valde probarem, nisi de nostris quidam aliud iudicassent ex provinciae usu. Quod § 2 monet, semper observatum fuit. – § 4 Cancellarius et decanus iuxta regulas sufficiunt, nec tertius addendus.

6° titulo de thesibus nostrorum: Videntur hîc plures theses notatae tanquam novae et periculosae, quae suis contradictoriis sunt probabiliores. Sunt et aliae improbabiles, quae tamen probabiles auctores habent. Omnibus tamen modis novitatis studium coercendum est.

7° titulo de humanioribus: § 2 Probantur omnia, sed illud non consentaneum, quod actiones Principibus obtrudantur, cum saepius a me petierint, et modeste recusaverim. – § 4 Puto discipulis non dandam ullam provocandi occasionem, non tamen penitus prohibendum, ne provocent, quia magistri aliquando modum non tenent. – § 5 Non suscipitur labor in singula D. Virginis festa componendi et affigendi carmina, sed quibusdam festis pro libera voluntate philosophiae auditores, vel alii id faciunt. – § 6 Sicut pretio, ita et emblema-

[3] Censuram seu relationem Patris Visitatoris de studiis collegii graecensis videas supra, mon. 54 IV A 2.
[4] Cf. hac de re supra, mon. 54 IV A 2 adn. 19 et 21.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

tum ac carminum multitudini moderatio adhibenda est, alioquin redit difficultas, et parum elegantia extruduntur. – § 7 Concertationes illae classium non minus hîc quam alibi servari possunt, et servandas iudico, ut nos libro studiorum pro viribus accommodemus. – § 8 Ubique illa difficultas in academiis nostris. Quamdiu autem Gretii fui, nunquam decanus aut praefectus ordinem constituit, neque ulli unquam assignatus ordo aut locus, nisi ad plura examinatorum suffragia praeceptores aliqui sua suffragia voluere esse rata; quibus quia ab examinatoribus non assensum, querelae arrepta occasio. – Quae sequuntur de intercessionibus, nunquam locum habuere, ideo superflua. – § 10 Videtur retinenda et hîc et alibi consuetudo creandi magistrum – § 11 Usus notarum linguae et mali moris retinendus, ut utilissimus. – § 18 Recte, nec aliter fit, sed caeteris paribus proponuntur pueri honorati, comites, nobiles. [18a*r*] – § 19 Nihil peccatum a decano. Magister aliquando existimat se pari iure uti posse in paedagogos atque in discipulos. – § 20 Fuit et est in usu ac vigore.

De controversiis nihil addo, cum R. P.tas V. eas nolit introduci.

Quantum ad collegium viennense, existimo, lectiones non in universitate, sed in collegio habendas, nec hîc etiam casus docendos, cum alibi non sint explicandi. – P. Gisbertus.

54 IV A 6

P. IOANNES MOLLENSIS S.I.[1]
P. GEORGIO DURAS S.I.[2] ASSIST. GERM.
Anno 1603

TEXTUS: *Austr. 21*, f. 31*r*–32*v*; autographum.
SUMMARIUM: *De theologia scholastica in collegio viennensi restituenda.*

De theologia scholastica[3]

1 – Puto esse exempla, et non solum exceptiones, extra quas nihil liceat.

9 – Necessarium est aliquam moram intercedere inter utramque lectionem ad respirandum. Quadrantem repetitionis ibidem expertus sum minus utilitatis habere et omitti posse; etenim fatigati scriptione, et non ita iuvenilis ingenii auditores, plerumque non habent quod proponant ex tempore.

De humanioribus

7 – Concertationem classium habere hîc peculiarem difficultatem, et pene scandalosam ob imperfectionem magistrorum, expertus sum.

11 – Usum notarum pro lingua latina puto retinendum, et si non sit, introducendum, quia maxime conforme est usui etiam externarum scholarum in Germania.

In caeteris non habeo quod addam.

---

[1] I. Mollensis (Montanus) S.I. (1560c–1613), belga; anno 1603 Viennae fungitur officio professoris theologiae; cf. MHSI *Cat. Prov. Austr.* I 734.
[2] G. Duras S.I. (1548–1607), belga; anno 1603 Romae est assist. Germ.; cf. MHSI *Cat. Prov. Austr.* I 658–59.
[3] Vide relationem P. Visitatoris de studiis collegii graecensis; supra, mon. 54 IV A 2.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

De theologia scholastica in collegio viennensi restituenda[4]

Annotatio ad rationes pro parte affirmativa

Prima et secunda continent quidem aliqua incommoda; sed talia, quae communia sunt nostris patribus professoribus, quibus eadem via emetienda, et iniuriae caeli ferendae, et alumni romani multo maiorem viam conficiunt; frigus in scholis commune est omnibus academiis Germaniae, in quibus hypocausta esse non consueverunt. Excessus frigoris impedientis scriptionem rarus est, potestque obviari per lectiones tantisper domi institutas.

Tertia ratio indiget explicatione. Disputationes hebdomadariae quominus protrahantur, nemo impedit, praeter dispositionem lectionum domesticarum post disputationes succedentium, quae plus temporis disputationi non permittunt; quare usum unius horae hactenus observatum facile erit extendere, si superiores velint.

Menstruae disputationes licet in usu hactenus non fuerint, quominus induci possint, non video. Solum solemnitas posset habere difficultatem, quae est in praesentia nostrorum, eo quod nostris molesta sit futura illa via, et non concedatur facile consessus in loco doctorum.

Repetitiones eaedem sunt quae in aliis collegiis. Quod autem ad tempus, ita ordinatae fuerint repetitiones, ut singula a singulis professoribus singulis hebdomadis haberentur statis diebus. Ortum est ex ipso collegio nostro, in quo casista P. Martinus Funez[5] ursit et impetravit horam unam repetitionis scholasticae pro suis casibus. Ne autem confusio oriretur inter tam diversas repetitiones, certi dies assignati fuerunt, quibus constaret omnibus quasque habendas esse. Nunc vero ad scholasticas repetitiones quotidianas reditum est. Addo, secundum ordinem studiorum non requiri praesentiam magistri in repetitionibus, ubi nostri fratres non student, sicut hîc fit[6]. Quare regens non impeditur, quominus pro alumnis tot repetitiones instituat, quot libuerit.

Quod ad distributionem materiarum attinet et tempus absolvendi, quodque academia exigat quinquennium; non tamen impedit, quominus more nostro faciamus. Nam facultas theologica consuevit nostris professoribus rationem docendi committere. Itaque culpa nostra est, quicquid neglectum est.

Author receptus est Magister Sententiarum[7]; sed sicut Soto[8] in 4° Sent. explicat D. Thomam, ita nos methodum D. Thomae hactenus servamus. Circa mutationem professoris, contingit quidem tunc subinde diutius in academia vacare, donec alius professor acceptetur; attamen non necesse est domi vacare; atque ita possunt interim domi legere, si placuerit superioribus. Professores nostri in iis, quae suae potestatis sunt, Societatemque concernunt, subsunt quibus superiores illos subesse volunt; in reliquis autem ratio non permittit. Nec apparet, cur defectus in his non aeque emendari possint atque in iis qui domi legunt, cum aeque sint nostri et religiosi.

Unum hoc observandum esset, non quosvis professores in academia ponendos, sed bene religiosos; alioqui possent academiam occulte concitare ad impediendam diligentiam nostrorum in promovendis studiis, ex suspicione ne hoc pallio aliud moliamur, scilicet trahendo academiam ad nos. [31*v*]

---

[4] De qua cf. scriptum P. Visitatoris; supra, mon. 54 IV A 3 adn. 5.

[5] M. de Funez S.I. (1560c–1611), hispanus, qui anno 1597 Viennae casus conscientiae profitebatur; cf. MHSI *Cat. Prov. Austr.* I 671; POLGÁR, *Bibliographie* ... III/1 p. 681.

[6] De lectionum repetitionibus cf. reg. 11–12 communium (Rat. stud. 1599) in MP V 381.

[7] Petrus Lombardus, Magister Sententiarum dictus; de quo cf. MP I 54 et passim etiam in MP II–VII.

[8] Dominicus de Soto O. Pr. (1495–1560), hispanus; de cuius operibus theologicis cf. *Dict. Theol. Cath.* XIV 24 28–29; vide etiam MP II 440 et 441.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Quarta ratio - Non studiorum inordinatio, sed praeter difficultatem itineris et aeris, quae communis est professoribus, amor libertatis et fuga disciplinae convictus, illis molestum studium parit; aeque enim anhelarunt semper ad finem studiorum, antequam irent ad academiam, atque iam postquam eunt; quidque non mirum est, si illa molestia viae et iniuria caeli fastidium augerent. Sed hac in parte magis alumnis condescendere et compati quam patribus nostris professoribus, inordinata charitas est. Externi cursum absolventes etiam aliqui academiam accedunt; quamquam non negem ob commoditatem plures accessuros, si in collegio legeretur; praesertim paedagogos, qui pueros suos in scholis nostris habent. Querela praelatorum hungaricorum (unius scilicet aut ad summum alterius), si res spectetur, exigua esse potest. Nam paucissimi hungari etiam antea in collegio theologiae studere solebant; citius ex more patriae ad alia negotia applicari, quam maiora studia contingerent. Et isti praelati duo, quia olim in collegio nostro studuerunt, ut quisque amat assueta, sic magis probant domestica studia, quam alia quae non viderunt; et magis praetextus quaesitus est non alendi alumnos diutius in studiis, quam vera ratio assignata. Cur enim non mittunt Graetium, si illis animus est.

Quinta ratio - Querela patrum ex duobus principiis oritur. Primum est, quia iam quotidie non vident alumnos ut antea in scholis domesticis, atque ita absentes imaginantur nihil agentes. Secunda est querela regentium, quam subinde audire possunt. Hi enim, ut fit, facile culpam neglectae disciplinae domesticae et excitationis ad studia in alios transferunt, miseros scilicet professores, attamen et hi eodem iure pollent. Alioqui hoc dicere possum, qui professor fuerim alumnorum et pluribus annis antequam irent ad academiam, et postquam iverunt, neque tunc profecisse amplius, neque nunc minus. De quo patres nostri iudicare nequeunt qui nunquam disputationibus aut examinibus intersunt, et quid ante factum fuerit, fere ignorant, ut proinde collationem cum praesenti statu facere nequeant.

Sexta ratio - Si quid est, quod ego certe nescio, exiguum est. Quin potius ex alia parte nonnihil accessit, cum alumni nostri quater singulis annis in publicum prodeunt in cathedrali templo coram primariis civitatis nomine academiae orationes recitaturi, cum admiratione industriae Societatis.

Septima ratio - Menstruis philosophiae disputationibus, secundum ordinem studiorum non debent interesse theologi[9], quamvis olim secus fiebat. Annuis autem intersunt, praesertim si in canicularibus habeantur, quando minus theologi impediuntur. Et in menstruis hactenus semper theologus datus est, qui primo loco argumentaretur. Addit haec ratio «Experientia docuit, eos affectum in academiam omnem conferre, parumque affici erga domesticos. Quod odiose dictum est. Testari enim possum, et nunc et antea a pluribus annis non fuisse ex nostris in academia professorem (uno forte dempto, qui non est super), qui non maluisset decies in collegio legere quam in academia; et si placet, fiat hac hora experimentum. Attamen aemulatio nostrorum in academiam, quod, etiam in nostros patres professores, qui inviti et sola obedientia coacti id munus in academia sustinent, excrescat, dolendum est; et utinam singuli gemini esse possemus, ut et domi nostris, et foris externis satisfacere possemus. Si experirentur incommoda et gravamina quae in academia sustinemus, forte aliter sentirent.

Octava ratio - Una causa assignatur; sed ea nec sola fuit, nec contra nos cessit (ut indicat ratio); in eodem nempe statu nec maioris spei, nec desperationis persistens. Erat igitur altera; ut propter querelas de neglectis studiis alumnorum, et defectu excitationis seu incitamenti, tentaretur, si forte hac via spe et specie honoris per gradus excitari possent. Tertia autem potissima, ut collegium et provincia exoneraretur tanto gravamine alendi et prospiciendi de quinque theologiae professoribus in uno loco, atque adeo duplicatis scholasticis.

---

[9] Quod autem non constat; vide reg. 16 comm. sup. fac. (Rat. stud. 1599); MP V 382.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Nona ratio – Mirum si Romae id non fiat? Longiori via? Adhibeatur hîc, ut ibi, cura. Nec nova istorum est haec querela, sed nimis memini fuisse antequam ad academiam itarent.

Decima ratio et undecima – Aliquid habent, sed parum. Cur etiam ob hanc causam nostros professores ex academia non tollimus?

Duodecima ratio – Post doctores, si tempus supersit, argumentantur discipuli. Sed raro tempus superest, praesertim quando sunt disputationes solemniores. Atque ita verum est hoc incitamento carere. Nec nos hoc possumus mutare. [32*r*]

Annotatio ad responsiones datas ad rationes pro parte negativa

Ad primam respondetur: Ut alat pauciores scholasticos hoc collegium, difficultatem habet propter officia domestica, quibus inserviunt. Nec consentit cum eo quod in fine instructionis habetur his verbis «alia hinc commoditas existeret, quod nostri qui ex dispensatione ad scholasticam mittuntur, possent commodius eam audire Viennae etc.» Quod additur in illa responsione: «professores academiae futuros operarios etc.», ad hoc respondetur: Existimationem Societatis multo magis pendere ex professoribus nostris in academia, quam domesticis; cum domi intra privatos parietes coram solis nostris exigua nota sit timenda si minus satisfaciant; in academia vero in publico consessu doctorum variarum facultatum, et saepe aliorum dominorum, sive publice disputandum, sive respondendum, sive perorandum sit, nihil committi possit defectus, quod non plurimum nomini nostro obsit. Quapropter professores non qualescunque eo detrudendos tanquam supernumerarios quilibet aequus aestimare poterit. Sed faciamus tolli alumnos. Numquid propterea scholae capacitas minor, ut vox remittenda, aut hora brevior, ut lectio contrahenda futura putatur? Aut lectio erudita, ut esse debet ad rationem Societatis, difficilius multis auribus quam paucis illabetur, ut primum ex hac parte exonerati professores potius operarii esse debeant, qui sunt in academia, quam qui domi? Ut interim taceam multa alia gravamina consistoriorum, congregationum, revisionum librorum etc., quae habent academici et non domestici professores.

Ad secundam respondetur – Nonnihil alleviari ea responsione difficultatem, sed non exhauriri[10].

Ad tertiam respondetur – Experientia nos didicisse, quid extorquere possimus ab academicis; praesertim cum consiliarii et Imperatoris et Principis plerique ex academia emerserint, illique sunt incertissimi. Unicus memoria nostra promotus est in academia ex scholis nostris ad gradum philosophiae. Hic ut non cogeretur iterum audire lectiones, repetere tamen debuit disputationes, et alia de more praecedentia actum, quae in longum tempus extracta fuerunt; sic ut parvum lucrum temporis fecerit. Et id factum est nobis nesciis. Quod, si ex intentione id fieri a nobis academici persentiscerent (quicquid tandem habeat reformatio ferdinandina), tot obices et impedimenta ubique praestructuri fuerint, ut facile ille ardor promotionis in quocunque tentanda, sit opprimendus.

Quod attinet ad lectionem Scripturae, quam alumni non audiunt, illud tale impedimentum promotionis est, quod vel facile tolli possit; si nimirum illi qui post casus tantum duas scholasticas audiunt, audiant et Scripturam; in quo ratione itineris nihil amplius de-

[10] Responsum fuit: «Provincia gravabitur [nisi restituatur collegio lectio theologica], quae tot theologos dare debebat; praesertim vero id erit grave, si divisa provincia, instituatur in Bohemia theologia scholastica pro alterius seminario. Erunt autem Viennae quinque, nam in collegio praeter duos scholasticos, tertius casuum professor manere debebit» *Austr. 21*, f. 34*v*.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

perditur, cum lectio Scripturae sit mane immediate connexa scholasticae, quam alioqui alumni audire debent. Vel certe facilius superari possit, cum plerique doctores theologi hîc promoti non audiverint omnium professorum lectiones.

Denique ab eo tempore, quo ad academiam ire coeperunt alumni, duo sunt facti baccalaurei, aliquot acceperunt testimonia publica triennalis studii, quae maximi hîc fiunt et ubique a capitulis acceptantur, exclusis testimoniis Societatis vel difficillime acceptis. Plures promoti fuissent, si secundum ordinationem Patris Maggii visitatoris, auxilio et favore animati fuissent, et non potius retracti.

Conclusio est: omnes in hanc sententiam venisse de restituenda theologia scholastica in collegio. Verum, ne dicam, plerosque motos rationibus allatis supra in annotatione quintae rationis. Da me hoc addo, magis me motum esse, ut liberer ab alumnis et querelis perpetuis nostrorum, quam ulla alia pregnante ratione.

Ioannes Mollensis.

54 IV A 7

P. LAURENTIUS BRUYCKER S.I.[1]
OBSERVATIONES DE RELATIONE P. VISITATORIS DE STUDIIS
Anno 1603

TEXTUS: *Austr. 21*, f. 30*r*; autographum.

De Sacra Scriptura[2]

Numero 3 – Quaeritur de repetitione habenda. Respondetur, haberi posse die Veneris ante processionem, etiamsi tantum haberetur alternis septimanis.

De theologia scholastica

Numero 5 – Dicitur, duas tantum disputationes menstruas fuisse; sed forte aliae fuerunt pro gradibus. Quae si fiant, quaeritur, an nihilominus sint habendae menstruae. Idem quaeri potest de thesibus generalibus absolutis studiis.

De humanioribus

Numero 18 – Dicitur quosdam nominari circa initium quando mererentur locum inferiorem. Videndum, an ordo alphabeticus sit introducendus post aliquot ex doctioribus nominatos.

Numero 20 – Dicitur ultra syntaxin non esse astringendos ad concionem catechisticam. Alibi vero etiam syntaxistae excipiuntur.

De casibus conscientiae

Numero 2 dicitur, ferendam esse paucitatem discipulorum. Sed numero 5 contradicit aliquo modo, ubi tamen supponitur esse 4, ut unus respondere possit et alii proponere dubia. Qui si fuerint, sufficient ad habendam lectionem.

---

[1] L. Bruycker (Brucker) S.I. (1555c–1604), belga; anno 1603 est socius Patris Provincialis; cf. MHSI *Cat. Prov. Austr.* I 637 et II 24.

[2] Vide relationem P. Visitatoris de studiis collegii graecensis, supra, mon. 54 IV A 2.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

54 IV A 8

DELIBERATIO DE CERTO AUCTORE PHILOSOPHIS EXPLICANDO
Anno 1603

TEXTUS: *Austr. 21*, f. 36*r–v*; originale.

Introductio

Historia huius «deliberationis» sic reconstrui potest. Patri Visitatori paragrapho 5 Instructionis impositum est, ut fierent consultationes peritorum de auctore in philosophia adhibendo (vide supra, mon. 54 I § 5). Quomodo hic ordo in provincia Austriae executioni datus sit, eruitur ex expistola P. Visitatoris, die 18 nov. 1602 P. Generali data (vide supra, mon. 54 IV A 1). Deinde ad calcem huius documenti habetur quaedam scheda, in qua legitur:

«Habita est consultatio in collegio graecensi, viennensi, olomucensi cum omnibus, qui de re iudicare poterant; visumque omnibus, nullum exstare cursum idoneum, qui ita praelegatur; absolute autem non posse rem succedere, Graecii iudicarunt omnes, Viennae autem et Olomutii fere omnes, praeter unum aliquem, qui haerebat. In deputatione autem sub tempus congregationis super hac re habita a septem patribus, idem omnium iudicium fuit, praeterquam unius, qui inclinabat ut auctor decerneretur, cum metu tamen et formidine quadam».

Demum de ulteriore sorte huiusmodi deliberationum, ex aliis etiam Societatis provinciis Romam missarum, P. Alber praep. prov. Germ. Sup. haec memoriae tradit: «Cum ex visitatione studiorum, mandato R.P.N. Generalis in omnibus provinciis anno 1603 facta ad eius Paternitatem iuxta § 5 Instructionis eius visitatoris studiorum sententiae ex provinciis transmissae sint, de authore in philosophia praelegendo, ubi vel Toletus vel cursus conimbricensis introductus non esset, expensis hisce sententiis, quae ex provinciis missae sunt, authoritate congregationis constituendus videretur talis author; modus praeterea eum praelegendi, in eodem 5.o § expressus, vel qui convenire videbitur, praescribendus.

Quia insuper can. 9.o congregationis generalis professoribus theologis praecipitur, ut in scholastica theologia doctrinam D. Thomae sequantur; praeclari vero commentarii nostrorum patrum in Summa D. Thomae iam editi sint, consultum videretur alicui horum vel alii idoneo demandare, summam integram, sententiae D. Thomae conformem conscribere; quae ut author serviat in theologia. Quandoquidem commoda pro authore certo quem nostri sequantur, aeque pro theologia ac philosophia militant» *Instit. 117* II, f. 294*r*.

Deliberatio de certo auctore philosophis explicando

Operae pretium videtur ob has rationes

1º – Praeiudicio et desiderio plurimorum, ac fere communi, ut laboriosissimae tot annorum scriptioni parcatur, qua nostri potissimum franguntur; eo praesertim quod post philosophiam supersit theologiae cursus quadriennalis per se vel solus satis gravis.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

2º – Ab utilitate quae videtur perexigua in proprio dictando cursu. Nam vel auditores sunt ingeniosi, vel rudes; priores ex bono auctore plus proficient, praesertim cum integris viribus, nec scriptione debilitatis ad privatum studium accessuri sint; posteriores similiter, quod in auctore explicatius singula tradantur, quam in dictatis. Denique constat utrosque, ubi cursum decurrerint, non admodum scriptis suis uti; potius recentiorem aliquem impressum consulere, ut frustra videantur scripsisse.

3º – Sic coercebitur studium novarum opinionum, quod R.do Patri Nostro in primis cordi est.

Non videtur certus auctor constitui posse ex triplici capite:
praeceptorum, discipulorum et rei ipsius.

Ex parte praeceptorum – 1º Nihil per hoc sublevantur. Nam si res penetrare velint, et solide doctrinam suam tueri, nihilominus oportebit propria scripta conficere. Certum enim est, quae mente solum concipiuntur, non autem scribuntur, confusius teneri et explicari solere. – 2º Pauci ex nostris evadent eruditi; quia enim scripta conficere non coguntur, multo remissius plerique studebunt, atque id ipsum in discipulorum cedet detrimentum. – 3º Praelectio auctoris multum fatigationis magistris afferet. Nam debebunt continenter per horam loqui, et cum contentione; idque mane et vesperi. Quae res valde exhaurit dicentem, ut ipso introductionis dialecticae bimestri satis experiuntur praeceptores. Dictatio autem isto vacat labore, tametsi subinde explicatio intermisceatur.

Ex parte discipulorum – 1º Quia plerique cum pauperes esse soleant, auctorem comparare sibi in totam philosophiam aegre poterunt. – 2º Multi saepe parvi facient omittere lectionem, neque assidui erunt, quod eam iacturam facile se compensaturi lectione auctoris persuadebunt sibi, neque rescribendae lectionis molestia urgebuntur. – 3º In audienda explicatione auctoris metuenda est oscitantia; ac prout cogitatio praesertim iuvenum facile excurrit, nulla potissimum necessitate illam cohibente, aut vagi et inattenti, aut somnolenti ex taedio futuri sunt auditores. – 4º Non tanti facient eas lectiones, quas in libro se habere videbunt, ut triennium audiendo ponere, operae pretium ducant; ita videmus, quorum dictata in pretio fuerant, ubi typis vulgantur, non tam cupide quaeri. Credunt enim discipuli, praeceptorem suum, qui ipsos impressos legisse praesumitur, allaturum quidpiam vel exactius, vel certe auditoribus suis accommodatius; qua opinione animantur, doctrinamque praeceptoris multo pluris faciunt, quam si alienam tantum ex libro referret.

Ex parte rei ipsius – [36*v*]

Huc spectant difficultates variae

1º – In reperiendo auctore idoneo. Nam Toletus scripsit, cum materiae nondum fuerant a tot ingeniosis viris pertractatae[1]; sicque minus aliquid habere putatur. In conimbricensi etiam cursu[2] alia alii desiderant; denique non satisfacit pro hoc instituto, neque est integer. Ut autem post hos alius quispiam hanc provinciam suscipiat conscribendi integrum philosophiae cursum, qui praeceptoribus nostris proponatur tradendus, eorum iudicia censurasque subiturus, vix inveniendus videtur.

2º – Ut maxime commodus aliquis cursus conscribatur, quod praetenditur, ut hac ratione libertas opinionum tollatur, minime istud medium ad eam rem sufficiens videtur.

---

[1] Franciscus TOLETUS S.I., *Commentaria ... in universam Aristotelis Logicam*; cf. SOMMERVOGEL VIII 65–69.
[2] *Commentarii Collegii Conibricensis*; cf. RODRIGUES, *História* ... II/2 117–22; SOMMERVOGEL II 1273–78.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Nam ab auctoris sententia discedere subinde licitum erit, dum in id consentiat praefectus. Tota igitur cautio in unius praefecti residebit providentia, quae neutiquam satis esse videtur, cum is saepe neque doctrina, neque aliis dotibus antecellat professores, nec vero ita in auctoribus versatus sit, ut diiudicare inter opiniones facile possit, praesertim professore refragante; ut autem evolvere in eum finem auctores tunc debeat, nimium est negotii.

3º – Ut praefectus maxime sit idoneus, certe difficillimum videtur evitare, quin inter praefectum et professores oriantur contentiones, dum isti discedere ab auctore constituerunt, ille vero suis ductus rationibus, id non permittit; praesertim quia valde dubii et contentiosi iudicii est, quae sententiae reiici mereantur, quae vero non.

4º – Tum proposito auctori, tum Societati non parum detrahetur; auctori quidem, quia cum plurimae sint in tota philosophia quaestiones, in quibus alterutra pars sine specie novitatis defendi potest, et varia similiter hominum ingenia, dum alius alia in re discedit ab auctore, is tanquam in signum positus videbitur, quod undique iaculis petatur. Quae res adeo Societati non conciliabit opinionem conformitatis in doctrina, ut conciliatura sit insignis dissensionis, quandoquidem praeceptores in ipso proposito ad sequendum auctorem minime sint consentientes.

5º – Non videtur e dignitate Societatis, praesertim in academiis, ut recentiorem quempiam in docendo sibi proponat auctorem; cum id praerogativae non nisi iis, qui existimatione doctrinae pluribus saeculis confirmata, auctoritatem sibi fecerunt, deferri consueverit; cumque in Societate tam praestanti sint ingenio permulti, ut difficile sit, aliquem tam insigniter excellentem reperire, quem caeteri pro doctore habere et explicare cogi merito debeant. Ex quo etiam fieri posset, ut quemadmodum alii thomistae, alii averroistae a suo doctore vocantur, ita nostris ab illo quoque nomen imponeretur. Quare magis consultum videretur, ut absque certi auctoris nomine cursus Societatis ederetur. Sed hoc ipsum non esset absque incommodo. Excitarentur enim adversarii multi, qui vel eo quod Societatis doctrina esse diceretur, eam impugnandam susciperent, et res foret absque omni antiquitatis exemplo. Praeterea vel in aliquo ab ea discedere licitum foret, vel in nullo. Illud turpe esset filio Societatis, istud autem nimis grave; et iniquum quodammodo; cum enim Deus quaedam incerta esse voluerit, et id humani intellectus ratio ferat, ut alius aliter de rebus iudicet absque fidei et morum ullo detrimento, cur tam servilem in modum humana mens coerceatur? et non hinc potius fidei et scientiarum discrimen appareat, quod ibi nulla, hîc autem aliqua sentiendi libertas reliqua sit?

6º – Cum studium novarum opinionum vitare per hoc medium in animo sit, expeditius provideretur huic incommodo catalogum conscribendo per singulas quaestiones opinionum, quae vitari debent. Quod si istud iudicium Societas edere non vult, qua ratione privatus cuiusque collegii studiorum praefectus obire illud poterit? Quam ob rem si etiam auctor ederetur, certe expediret adnotari, quibus in rebus licitum esset eundem relinquere; potius quam definiendum id aliis relinquere, qui dum in definiendo variabunt, quod unus praefectus uno in loco reiiciet, alius alibi probabit, sicque ipsa regula sentiendi multiplex ita discors erit.

7º – Hac ratione non parcitur scriptioni. Nam limitatio illa quadrantis exequutionem habebit valde difficilem; cum neque se praeceptores continere facile possint, et nimis, tam monenti, quam admonito grave sit, quotidie observare et observari, monere et moneri, atque in quotidiana dictatione tam minute a praefecti arbitrio pendere. Sequetur etiam ut qui iam in suis dictatis habent satis auxilii, tunc nec in solis dictatis, nec in solo auctore habituri sint satis, sed utraque debeant circumferre.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

54 V A

P. IACOBUS GORDON S.I.[1] VIS. STUD. PROV. AQUIT.
RELATIO DE STUDIIS VISITATIS
Anno 1604

Introductio

Cum anno 1602 P. Generalis visitatores studiorum constituerat[1], P. Maggio[2] ad varia haud parvi momenti negotia peragenda[3] in Gallia commorabatur. Qua de causa Generalis de visitatoribus studiorum designatis Patrem Maggio hac epistola (24 martii 1603) certiorem reddidit: « ... Cum hisce instructionem quandam accipiet, quam superiore anno scripsimus, cum visitatores studiorum instituteremus[4]. Re enim mature deliberata, id tandem consilii cepimus, ut certos homines designaremus, qui circa Rationem studiorum, de qua solliciti semper fuimus, inspicerent, et ad nos referrent, quemadmodum observentur, quae a nobis in eo genere statuta sunt; ac nominatim, quam accurate pareatur decreto de sequenda doctrina D. Thomae. In ista ergo provincia et in lugdunensi, quia pauca sunt collegia, unum sufficere posse censuimus P. Ioannem Castellarium[5]; ad quem scribo, ut eum ad muneris huius studium excitem. Rev.ae V.ae porro erit iuvare eundem et dirigere. Idque, ut impense faciat, plurimum commendo. In Aquitania liberum erit Rev.ae V.ae alterum e duobus patribus Gordonis[6], in quo minus futurum incommodi iudicarit, designare; et quem delegerit, ad illum alteras hasce literas nostras apposita inscriptione mittere, cum sua quoque instructione, et quam ipsa addendam censuerit, cohortatione et directione.» *Gall. 61*, f. 317*r*.

TEXTUS: *Gall. 94*, f. 290*r–v* (*prius* 70 173); autographum.

De visitatione studiorum Aquitanicae Provinciae – 1604

Instructio visitatoris studiorum a V. R.a Paternitate missa[2], quatuor continet capita:

Primum est de observatione decreti quintae congregationis circa doctrinam S. Thomae[3]. Quod ad hoc caput attinet, in singulis collegiis huius provinciae aquitanicae, ubi theologia aut philosophia explicatur, examinavi diligenter et accurate tum personas, tum scripta illorum, qui poterant ea in re errasse. Sed praeter illa quae olim ad V. R. P. delata

---

[1] Vide supra, mon. 54 I.
[2] L. Maggio S.I. (1530–1605), italus; de quo cf. supra, mon. 50 adn. 1 et passim.
[3] De hac Patris Maggio missione cf. FOUQUERAY, *Histoire* ... II 503 ss. et 654–56.
[4] Instructionem vide supra, mon. 54 I.
[5] I. Castellarius S.I. (1554c– 1530), gallus, praepositus provinciae Franciae annis 1603–11; cf. *Synopsis hist. S.I.* ... 670; *Franc. 10*, f. 133; FEJÉR I/2 42.
[6] Iacobus Gordon Huntley S.I. (1541–1620), scotus; cf. FOUQUERAY II passim; MHSI *Cat. Prov. Austr.* I 677; SOMMERVOGEL III 1610–12. – Iacobus Gordon Lesmoreus S.I. (1549–1641), scotus; cf. SOMMERVOGEL III 1612–14. – P. Maggio elegit ad visitatoris munus obeundum Patrem Gordon seniorem, prout huius epistolae de studiorum visitatione exaratae patefaciunt.
[1] De I. Gordon S.I. cf. supra, mon. 54 V adn. 6.
[2] Instructionem ad studia visitanda vide supra, mon. 54 I.
[3] Decretum quintae congregationis generalis de doctrina S. Thomae sequenda vide supra, mon. 39 p. 348.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

fuerant[4], et iam omnino emendata sunt, nihil inveni magni momenti. Quae vero parvi erant momenti, aut verbis potius quam reipsa discrepant a doctrina S. Thomae, privatis admonitionibus emendata sunt; praesertim quod et ista accepta fuerint ex doctrina aliorum quorundam nostrorum patrum, non autem hîc excogitata.

Secundum est de auctore philosophis praelegendo. Verum iudicium patrum huius provinciae de hac re iam antea perscripsi ad V. R. P.tem[5]; quare opus non videtur illud ipsum hîc repetere.

Tertium est de ratione studiorum introducenda. Qua in re magis laborandum fuit. Nam ad hunc finem singula collegia huius provinciae accessi, et in singulis curavi omnes regulas libri studiorum perlegi, praesentibus illis ad quos illae spectabant (provincialis vero regulae omnium primo Tolosae, ipso praesente suisque consultoribus). Et quamquam non paucae fuerint ex his regulis introducendae, quarum etiam nonnullae magni fuerunt momenti (ut de instituendo cursu [290*v*] casuum conscientiae, et de instituendis seminariis rhetorum atque humaniorum literarum), variae etiam difficultates a variis obiectae fuerint; tamen Dei gratia et auxilio, accedente etiam singulari industria R.i P. Provincialis[6], qui negotium hoc multum promovit, effectum iam tandem est, ut omnia prorsus et singula, quae commendantur in libro studiorum, executioni mandata sint; illis tantummodo exceptis, quae ante plures annos ad petitionem totius congregationis provincialis, ob legitimas causas huic provinciae concesserat V.a R. P.[7]; et duobus aliis exceptis, quae ut hoc tempore propter penuriam personarum statim introduci non poterant, ita brevi a R.o P. Provinciali introducenda speramus. Alterum est de academiis instituendis, alterum de duobus annis repetitioni theologiae assignandis[8]. His demptis, caetera omnia, etiam minima quaeque ex his quae libro studiorum praescribuntur, ad praxim sunt redacta. Restat tantum ut haec omnia, quae non sine labore introducta sunt, in posterum illibata conserventur.

Quartum et ultimum instructionis caput est, ut V.ae R.ae P.ti significetur id omne quod hîca nobis constitutum fuerit, ad conservationem eiusdem ordinis studiorum. Misi quidem antea ad V.am R. P. praecipua, quae constituenda videbantur R.o P. Provinciali et mihi[9]. Ab eo tempore factae etiam sunt explicationes nonnullarum regularum libri studiorum, quibusdam ita petentibus; quas et approbavit R.dus P. Provincialis. Has iam mitto seorsim in folio his adiuncto[10], ut si quid in iis erratum aut minus apte positum fuerit, id omne a V.a R.da P.te diiudicetur et corrigatur.

---

[4] Opiniones suspectae et ad P. Generalem delatae sunt in ARSI *Fondo Ges. 656/ A (Censura opinionum* I) I, f. 194–97: «Opiniones quaedam liberiores P. Iacobi Gordoni senioris»; et *ibidem*, f. 92*r–v* invenitur earum censura Romae facta.

[5] Vide ep. Patris Visitatoris (12 apr. 1604), inferius, mon. 54 V C. Cf. etiam scriptum provinciae Austriae de certo auctore in philosophia tradenda; supra, mon. 54 IV A 8.

[6] Ioannes Gentilius S.I. (1551–1623), gallus; praepositus provinciae Aquit. annis 1604–1605; cf. *Synopsis hist. S.I.* ... 670; SOMMERVOGEL III 1325–26; FEJÉR I/2 90.

[7] Vide scriptum (1593): «Petitiones provinciarum Galliae de Ratione studiorum»; supra, mon. 22 p. 235–37; et «Regulae Gallis propriae» (Rat. stud. 1591).

[8] Vide *Institutio eorum qui per biennium privato studio theologiam repetunt* (Rat. stud. 1599), in MP V 443–45; et *Regulae Academiae* (Rat. stud. 1599), in MP V 448–49.

[9] Vide inferius, mon. 54 V B: Quatuor quae videntur praescribenda.

[10] Vide inferius, mon. 54 V D: Explicationes quarundam regularum libri studiorum.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

54 V B

IACOBUS GORDON S.I. VIS. STUD. PROV. AQUIT. QUAE CONSTITUENDA DE STUDIIS VIDENTUR

Anno 1604

TEXTUS: *Gall. 94* II, f. 294*r*–95*v*; autographum.

Quatuor quae videntur praescribenda

1. In repetitionibus domesticis casuum conscientiae observetur quod praescribitur in regulis professoris eorundem casuum reg. 7 8 9 et 10[1]. – Ratio: Quia in nonnullis collegiis alii introducti fuerant modi, neque adeo utiles.

2. Modus repetendi consuetus in philosophia retineatur. – Ratio: Solent hîc professores philosophiae ultima illa media hora quae assignatur repetitionibus, remanere in ipsa cathedra, in qua docuerunt, atque ex illa rationem praelectorum exigere, nunc ab uno, nunc ab alio; idque per quadrantem horae. Deinde per alium quadrantem argumentantes audire, et in modo ac ratione argumentandi singulos instituere. Nam primo experti sunt praeceptores, discipulos (cum soli relinquuntur) garriendo et confabulando tempus inutiliter consumere. Secundo paucos in repetitionibus permanere. 3° Valde utilem esse hanc exercitationem discipulis, praesertim in initio logicae. 4° Quamvis non praescribatur ista forma expresse in libro studiorum, est tamen libro admodum conformis. Nam inter regulas communes magistrorum superiorum facultatum, reg. 11 habetur[2], quod in his repetitionibus interdum exigere debeat magister lectionum rationem et videre ut eae repetantur; et rursus in regulis professoris philosophiae reg. 20 dicitur quod nihil severius exigendum sit [294*v*] a philosophis, quam ut servent disputandi leges; quodque ea in re sint ab ipso logicae initio instituendi. Hoc autem commodius fieri non potest, quam in privatis hisce repetitionibus. Ob has causas non videbatur mutanda ista consuetudo, quamvis de approbatione V.ae R. P. non constaret.

3. Cum in hac provincia ut plurimum biennio absolvatur cursus philosophiae[3], sequens ordo praelectionum observabitur in cursibus duorunm annorum.

Primo anno – Ordinariis horis ad principium novembris vel ad summum ante festum S. Martini, absolvatur Introductio. Per novembrem, decembrem, ianuarium, februarium et martium praelegatur logica; per reliqum prioris anni octo libri Physicorum. Media hora extraordinaria explicentur Euclidis elementa; deinde aliquid geographiae, Sphaerae aut alterius disciplinae mathematicae; ultimis vero mensibus, aliqua ex ethicis.

Posteriori anno – Ordinariis horis per octobrem et novembrem libri de Generatione; per decembrem, ianuarium et februarium libri de Anima; per reliquum anni Metaphysica. Extraordinaria media hora ea quae supersunt ex Ethicis, libri de Caelo et Meteorologica.

Ubi vero est tertius professor pro extraordinariis illis lectionibus, leget integra hora (vel saltem tres quadrantes) quotidie ea quae ordinarius professor alioqui legeret media illa hora extraordinaria; idque eodem plane ordine.

---

[1] Quas regulas (Rat. stud. 1599) videsis in MP V 395–96.

[2] Vide MP V 381.

[3] Philosophiae cursus, ut plurimum, est triennalis; sed ex dispensatione aliquid addi vel tolli potest; cf. MP V 95.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Ratio: Haec praescribenda videntur, ut ab omnibus observetur eadem praelegendi ratio et methodus. [295*r*]

4. Rector aut suprior scholarum praefectus semel quotannis paulo ante studiorum instaurationem percurrat regulas praefectorum et professorum omnium, praesentibus illis ad quos regulae ipsae spectant, et defectus omnes (si qui forte irrepserunt) notentur et corrigantur. – Ratio: Ne paulatim irrepat quorundam oblivio, praetermissio aut mutatio; istud etiam addendum videbatur.

Duo dubia quae restant circa instructionem visitatoris studiorum § 3[4]

1. An illa omnia quae iam sunt typis excusa a P. Francisco Suarez et P. Gabriele Vasquez[5], possint permitti, etiamsi sint contra doctrinam S. Thomae, cum habeant alios autores pro sua sententia; et cum haec omnia iam sint typis evulgata et approbata. Idem dubitari potest de his quae habet P. Gregorius de Valentia in S. Thomam[6].

2. Oblatus est mihi a R. P. Provinciali Ordo quidam a V.a R.da P.te praescriptus circa opinionum delectum; in quo duo erant propositionum catalogi: alter definitarum ex Summa S. Thomae, alter liberarum. Quibus etiam adiunctum est aliud scriptum de opinionum delectu pro Scripturae et controversiarum professoribus[7]. Optarem itaque scire, num in examinandis professorum opinionibus sequendus sit iste Ordo in omnibus et per omnia. Hac enim ratione facilius redditur negocium.

54 V C

P. IACOBUS GORDON S.I. VIS. STUD. PROV. AQUIT.
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.

Burdigala die 12 aprilis 1604 – Romam

TEXTUS: *Gall. 94* II, f. 299*r*–300*v* (*prius* 9–80 178); autographum.
SUMMARIUM: *Sententia provinciae Aquitaniae de auctore certo in philosophia praelegenda.*

Admodum Reverende in Christo Pater.– Pax Christi etc.

Scripsi ad V.am R.dam P. praecedente mense martio de his quae usque ad illud tempus peracta fuerant circa visitationem studiorum in provincia aquitanica[1]. Ab eo tempore habita est consultatio de autore philosophis praelegendo. Omnium sententia ea fuit, nullum ex his autoribus, qui hactenus scripserunt, satis idoneum esse ad hunc finem, quod et aliud fuerit eorum institutum aliusque scopus; neque ullus sit qui in omnes omnino philosophiae libros commentaria ediderit; sed multum expedire ad nostrum institutum, si a nostris patribus commentaria quaedam selecta et compendiaria ederentur, quae nostri omnes sequerentur, et a quibus recedere sine expressa praefecti studiorum facultate non liceret;

[4] Instructionem pro Visitatoribus studiorum vide supra, mon. 54 I.
[5] Opera Patrum Suárez et Vázquez, typis expressa, vide ap. SOMMERVOGEL VII 1661–87 et VIII 513–19.
[6] Gregorius de VALENTIA, *Commentariorum theologicorum tomi quatuor* (Ingolstadii 1591–1597); v. SOMMERVOGEL VIII 396–97.
[7] Agitur de parte speculativa Rat. stud. 1591; quam videsis in MP V 314 ss.
[1] Quae epistola desideratur.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

quaeque ob brevitatem facile possent circumferri atque emi ab auditoribus omnibus philosophiae. Haec commentaria ita edi possent ut omnibus provinciis totius Societatis inservirent. Atque ista fuit omnium consentiens sententia.

Misi ad R.am V.am P.tem cum praecedentibus literis dubia quaedam; et nonnulla quae circa hanc visitationem praescribenda videbantur[2]. Scripsi etiam de rebus universitatis ...[3]

54 V D

P. IACOBUS GORDON S.I. VIS. STUD. PROV. AQUIT: EXPLICATIONES QUARUNDAM REGULARUM RAT. STUD.

Anno 1604

TEXTUS: *Gall. 94* II, f. 355*r–v* (*prius* 126 205); autographum.

Explicationes quarundam regularum libri studiorum

Ad reg. 18 professoris rhetoricae et 10 prof. humanitatis – Affigere debent rhetores et humanistae quater saltem in anno. Non est necesse ut rhetores et humanistae affigant eodem die. Uno tantum die durabit examen illorum, quae affiguntur; poteruntque illa ab omnibus examinari.

Ad reg. 35 praefecti stud. inferiorum – Non erit necesse, ut mittantur theses ab una schola ad aliam, sed satis erit, si praefectus assignet materiam futurae disputationis. Eam porro rationem sui habeant praeceptores, ut quod ab uno publice asseritur, ab alio non impugnetur, sed quaeratur a praefecto modus quo praeceptorum variae sententiae conciliari cum utriusque autoritate possint.

Ad reg. 3 eiusdem praefecti – Haec tempestive ostendenda erunt praefecto; hoc est antequam distribuantur scholasticis.

Ad reg. ultimam eiusdem – In collegiis ubi unicus est praefectus, ei in omnibus subiiciantur philosophi. Quare praefecti huius erit, ea omnia exequi, quae alioqui essent superioris praefecti.

Ad reg. 2 profess. rhetorices § *6* – Quod ibi dicitur de hora declamationis, intelligenda est de semihora; iuxta regulam 16 sequentem rhetoris, et 2.am professoris humanitatis § 8.

Ad eandem reg. 2 § *5* – Quia in hac provincia a Paschate vacatur toto die, iuxta antiquam N. P. dispensationem, id quod praescribitur faciendum die vacationis mane, fiat pridie vacationis. [355*v*]

Ad reg. 16 profess. rhetoricae et 2 profess. humanitatis § *8* – Poterit haberi declamatio, praelectio vel concertatio utriusque classis; ita tamen ut una alteri succedat et non continuetur eadem exercitatio. Ea etiam in his omnibus servetur aequalitas, ut unus magister non plus sibi usurpet quam alius. Neque prorogentur hae sabbatinae exercitationes ultra

---

[2] Quae dubia et praescribenda habes superius, mon. 54 V B.

[3] P. Gordon etiam in epistola diei 18 octobris 1604 breviter de studiis referebat: « De visitatione studiorum huius provinciae aquitanicae, quam iam, Deo favente, perfeci, scribo ad V.am R. dam Paternitatem separatim aliis in literis; tardius quidem, quam voluissem aut expectabat etiam, ut opinor, V.a R. P.tas. Sed existimavi satis esse tardius et exactius omnia perficere, quam cito et minus exacte. Itaque quae superiori anno exequi non poterant, hac aestate perfecta sunt, ut ex adiuncta forma visitationis intelliget V. R.da P.tas» *Gall. 94* II, f. 342*r*.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

mediam horam; neque transferantur in serotinum tempus; nec denique obligentur patres aut fratres nostri qui non sunt auditores rhetoricae aut humanitatis, interesse his exercitationibus; sed satis erit si menstruis rhetorum exercitiis intersint, iuxta regulam 32 praefecti studiorum inferiorum.

Ad reg. 19 profess. rhetoricae – Actiones hae poterunt interdum haberi loco odinariae declamationis sabbatinae; sed non extra scholam. Ille autem scenicus apparatus, qui hîc prohibetur, non impedit, quo minus imponantur aliquot asseres scamnis in ipsa schola, ut interdum fieri solet.

54 V E

P. LEONARDUS PATORNAEUS S.I.[1]
P. LAURENTIO MAGGIO VIS. PROV. GALLIAE[2]
Avenione, anno 1604

TEXTUS: *Stud. 3*, f. 479*r*–84*v*; autographum. In fol. 184*v* manu romana: «Anno 1604 – Avenione – P. Leonardi Paternaei ex prov. lugdunensi data P. Magio visitatori circa studia. – Ad deputatos cum assistente».

SUMMARIUM: *Observationes circa studia Societatis.*

Rogatus de ratione studiorum, dixi non respondere operae quam in studiis nostri ponerent suum pretium, sed fructum laboribus minorem esse; cuius rei causam primum, tum remedium, Deo dante, aperiam.

Causa igitur ea est, quia recte quidem diriguntur studia discipulorum in ordine studiorum, dum praeceptoribus praescribitur, quomodo tradere illis debeant disciplinas. Ipsi tamen magistri in studiis et laboribus suis non diriguntur, neque ii qui munere docendi defuncti, privatim student. Quare haec directio addenda videtur ordini studiorum, ut sit undequaque absolutus.

Defectu illius directionis observatum est, plures annos insumi a plerisque in munere docendi exiguo ipsorum fructu. Nam neque usum bonorum authorum habent, neque eloqui pro dignitate quidquam possunt. Nimirum perturbata fuerunt eorum studia, sine cultu styli, non sine confusione iudicii, sine delectu librorum quos legerent, sine methodo capiendi fructum ex optimis. Quia maiorem partem temporis in quibusdam officinis, apophtegmatis, Nizoliis inutiliter triverunt, per indices duntaxat bonos authores gustarunt, in fide parentum bonas literas, philosophiam, theologiam docuerunt.

Nec remedium sufficiens per studiorum praefectos adhiberi potest, nec adhibetur illud ipsum qualecumque potest. Primum quia sunt tantum intenti in observationem externae disciplinae, cuius solius est mentio in ordine studiorum. Deinde quia etiamsi ex abundantia caritatis velint iuvare et dirigere magistros in propriis studiis, quod ni fiat, frustra dirigentur quoad studia discipulorum, modumve tradendi eis disciplinas: tamen aliquando non possunt, aliquando magistri suum sensum sequi malunt[3], et parem vel habent, vel se habere putant capacitatem cum praefecto. Et ut nihil horum impediat, ipsi praefecti non sunt

---

[1] L. Patornaeus S.I. (1569–1639), gallus; anno 1606/07 prof. linguae hebraeae et concionator in collegio turnonensi; cf. *Lugd. 14*, f. 349*v* et SOMMERVOGEL VI 350.

[2] De L. Maggio S.I. visitatore cf. supra, mon. 54 V adn. 2 et passim in MP I–VII.

[3] Cf. Rom. 14 5.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

omnes eiusdem iudicii, sed unusquisque in suo sensu abundat, et unius collegii aut in eodem succedens praefectus destruit consilia alterius. Denique maior quam praefectorum authoritas necessaria videtur, ut persuadeatur nostris, aliquam esse ipsis utiliorem et compendiosiorem studendi viam.

Hactenus de causa mali. – Nunc de remedio

Ut remedium adhibeatur, meliusque nostri tam qui docent, quam qui defuncti sunt hoc munere, in studiis dirigantur, paulo altius repetenda res est, nec uni dumtaxat incommodo, quod supra expositum est, remedium adhibendum, sed omnibus simul, si fieri potest, quae ex eadem causa proficiscuntur, quod finem scilicet propter quem studia amplexa est Societas, non eo modo intendamus, quo par est.

Incommoda illa, quae ex eadem causa proficisci dixi, haec sunt: In nonnullis ocium, ex quo satis longa series malorum in religione; dum enim conciones ad aliquot annos paravit concionator, et per satis longum tempus confessionibus audiendis vacavit confessarius, et praeceptor iam aliquoties in eadem schola docuit, facile est ad quietem aspirare et perfunctorie aliquoties iam obita munera obire; liberius aliena dicta factaque carpere, conqueri de superioribus, quod non satis occupentur, in nugis occupari etc.

In aliis nascitur insanabile scribendi cacoethes, et licet utiliter multi scripserint, multi tamen etiam sine fructu, nonnulli etiam cum dispendio famae Societatis, dum ita praecipitant editiones librorum, ut dent occasiones quomodocunque eos prohibendi, vel certe cum dispendio famae propriae, dum accusant invicem tum nostros tum externos, quod sua sibi scripta surripuerint, dum gloriantur se primos illam opinionem docuisse etc.

In aliis cernitur animi anxietas non prosequentis aliquid certum, moventis semper quidpiam, et nihil promoventis, multa inchoantis, neque quidquam perficientis, varia simul studia amplectentis, undecumque scripta et observationes conquirentis nullo ipsis usui futuras. Denique multi qui multa destinarant et scripserant, in ipsa edendi occasione morte abrepti sunt, quorum lucubrationes nulli deinceps potuerunt esse utiles, quia sua sibi consilia servabant, sibi potius, quam Societati laborabant.

Haec et longe etiam plura incommoda consequuntur ex eo, quod finem studiorum Societatis non intendamus eo quo par est, modo. [480*r*]

Modus ergo recte intendendi illum finem (quod dixi esse remedium tot incommodis) hic est, si in bonum commune Societatis singuli conspirent, et tota Societas quasi unus homo studeat pro aedificatione Ecclesiae. Quae aedificatio et sanctorum consummatio tandem ad maiorem Dei gloriam cedat universa; id vero ut efficacius procuretur, exigendum esset quotannis a singulis quidpiam quod in commune conferret, quod quomodo facillime fieri possit, postea ostendetur.

In Ecclesia ergo Sancta certum est primo, necessariam esse perfectam et omnibus modis absolutam Sacrae Scripturae expositionem, ut bene percipiatur et defendatur doctrina salutis. Certum est secundo, ad hanc expositionem tam absolutam, necessariam esse intimam cognitionem omnium disciplinarum, quas Societas profitetur. Unde consequenter eget Ecclesia Dei exacta summa et commentariis theologiae scholasticae, exacta chronologia, absolutissimo philosophiae curriculo, perfecta rhetorica ad usum oratorum sive ecclesiastarum, perfecta grammatica in qualibet lingua; comprehendendo sub philosophia mathematicas, sub theol. scholastica iuris canonici casuumque conscientiae absolutam tractationem; opus praeterea Institutionibus spiritualibus, quibus omnes de pietate tractatus velut in unum corpus redacti comprehendantur non tantum dogmatice tradendo quidquid ad fugam vitiorum virtutumque exercitium pertinet, sed exprimendo etiam excitandoque ipsos affectus pietatis.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Certum est tertio, nihil horum undequaque absolutum ab uno aliquo particulari expectari debere. Nec ordinaria gratia, neque libri, neque tempus, neque ingenium cuiquam privato ad unum horum absolvendum sufficere potest, multo minus ad omnia simul; quae tamen ex eodem fonte [480*v*] proficisci deberent, quemadmodum ad eandem cognitionem et amorem Dei totiusque Ecclesiae aedificationem diriguntur. Sed neque una aliqua academia haec suscipere et ad exitum deducere optatum facile potest, ut experientia docuit et est manifesta ratio; nec ullus ordo in Ecclesia Dei plura habet a Deo praesidia ad haec perficienda, quam nostra Societas, in qua singulae provinciae, singula collegia, singuli, qui literas pertractant, de suo aliquid ad hoc conferre sine praeiudicio ullo suarum occupationum, immo magno ad eas alacrius obeundas incitamento, nihil etiam de hoc Societatis consilio cogitantes, possunt. Quae res quantum et quam multiplex bonum sit promotura Dei, Ecclesiae, Societatis, cuiusque in particulari, et quot incommodis remedium sit allatura, per se constat. Illud certe quod in Constitutionibus nostris tantopere cavetur, ne studium literarum fervorem spiritus obruat, sed inflammet magis[4], vel hac una ratione procurari maxime potest, non modo in futurum re confecta (quo tempore nihilominus conficietur adhuc, ut post ostendam), sed etiam nunc cum primum moliri Societas caeperit.

Certum quarto, ut res ad optatum exitum deduci possit, necessarium esse, ut non divulgetur, sed solus R. P. N. cum R. V., paucisque consultoribus ad deliberandum adhibitis, sint conscii. Si enim ad notitiam multorum venerit, tria hominum genera huic consilio obsistent; hoc est, forte maior pars eorum, qui plus authoritatis in re praesertim literaria tribuendum sibi in Societate existimant. Primum est eorum qui existimabunt esse [481*r*] inutile, secundum eorum qui noxium esse dicent, tertium eorum qui utile quidem et optandum fatebuntur, sed [non] magis quam sperandum, quod nimis laboriosum futurum sit hoc negotium et perfici non possit. Ad has tres classes revocantur quotquot dissuaderent pertinacius, si res illis proponeretur; qui eam ipsam facile exequentur quasi aliud agentes, si illis non proponatur, dum servient intentioni P. Nostri sibi non cognitae.

Haec cum certa sint, ut solvam difficultates quas afferrent tres illae classes, et simul expediam modum quo facile res perfici possit. In prima classe erunt primo, qui existimant in scholis semper esse dictandum, aliter doceri non posse, semper praeceptores suas habituros opiniones, propter quas nolint aliena in vestigia servili more pedem ponere, et alia huiusmodi, quae dici audivi ad id quod ordo studiorum contrarium optandum dicit alicubi[5]. Erunt secundo, qui putant, si res fiat, occasionem dari ignaviae nostris praeceptoribus, tolli industriam inventionis, laboremque necessarium in adeundis bonis authoribus et antiquis.

Prioribus respondeo, etiamsi tolleretur illis facultas dictandi, nihil esse incommodi, immo hoc esse commodi quod plus temporis habituri sint, ut vacent studio rerum spiritualium et solidae doctrinae; non autem in pervolutandis farraginibus ineptorum plerumque authorum, iisque refutandis cum dispendio religiosae quietis operam consumant; non tolli tamen illis facultatem dictandi, nec industriam qua ingenium illorum prodatur. Constitutis enim in philosophia verbi gratia vel theologia certis ratisque conclusionibus, multae relinquerentur utrimque probabiles, quas illi pro suo gustu vel confirmare vel infirmare possent, et certas illas novis rationibus confirmare, vel contra nascentes quotidie obiectiones defendere.

---

[4] Cf. *Const.* P. IV c. 6 § 1–2 (MP I 225), et reg. 1 et 2 scholasticorum S.I. (Rat. stud. 1599); MP V 442.
[5] De usu dictandi in legenda philosophia et theologia vide reg. 9 comm. sup. fac.; in MP V 381.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Posterioribus respondeo, nec ignavos futuros propterea magistros, nec prohiberi, quin fontes adeant, quos propterea satis esset indicare in opere quod scriberetur, et ad eos [481*v*] remittere, dando potius occasionem illos adeundi, quos numquam adivissent, nisi fuissent directi eoque remissi. Quin etiam confecto tali opere, ut antea indicabam, relinquetur omnibus nostris examinandum, impugnandum, locupletandum novis rebus, quas inventis addere facile erit. Ubi vero novae observationes in eum numerum excreverint, ut iustum volumen appendicis aut secundarum tertiarumve curarum facere possint, penes Patrem Nostrum erit videre, an expediat edi. Et ita, ut dicebam, opere confecto, adhuc conficietur, dum examinabitur, oppugnabitur, propugnabitur, explicabitur, locupletabitur novis auctariis, donec veniat ad perfectum, cessetque pruritus scriptitandi, dum singuli desperabunt posse se quidquam melius quam quod a tota Societate elaboratum, examinatum, approbatum fuerit.

Et tunc multo tranquillius et fructuosius singuli de Societate saluti propriae et proximi incumbent, amputatis pessimis occupationibus et cogitationibus, quibus studio scriptitandi abripiebantur, ad ea quae magis esse viderentur nostrae vocationis, conversis; ut scilicet quisque de thesauris quos sibi et Ecclesiae Societas paraverit, tantum sumat, quantum ipsius aliorumque quos iuvare potest, saluti expedit, et utatur potius partis, quam distrahatur in quaerendis ingenii divitiis.

In secunda classe erunt, quibus animus est ut sua edant, vel qui ediderunt aliquando, et metuant, ne hoc consilium tam utile omnibus, suis privatis rationibus officiat, iaceantque eorum nomen et opera, maiore lumine extinguente minora.

Verum, praeterquam quod satis per se patet, hos non esse audiendos, maxime cum volunt agnosci primi aut soli inventores aliquarum conclusionum aut rationum, aliosque plagii accusant, nihil eorum nomini hoc opus officiet; immo si quid boni dixerint, ad eos remitti poterit lector, qui forte nescivisset eorum inventa, nisi aliunde didicisset. Quare quotquot privati e nostra Societate digna edi opera parant, iuvabunt hoc publicum opus, et vicissim ex eo iuvabuntur, dum eorum expositiones, quoties opus fuerit, laudabuntur ita breviter indicatae, ut satis intelligi non possint, nisi adeantur ipsi. Quod idem de aliis bonis authoribus, sive antiquis, sive recentioribus dictum volo, ut opus, quod dico, excitet potius desiderium eos adeundi et imponat etiam necessitatem; non autem transcribendo quidquid in eis bonum est, faciat, ne minus videantur necessarii. [482*r*]

In tertia classe erunt timidiores, et qui nihil magnum aggredi audent, sed minima difficultate deterrentur, et qui minus probant, quae aliunde suggeruntur. Quod ipsi excogitaverint, id solum fieri posse et debere putant. Denique prudentiores aliquot forte initio erunt in eadem classe, qui nihil suscipiendum existimant, nisi quod perfici posse vident, nondum autem vident hoc consilium perfici posse; postea vero ubi viderint rem faciliorem quam ab initio crederent, ad nostras partes transibunt. Quid enim vetat experiri, dicent, et fortiter insistere bene caeptis?

His postremis tantum, ut ad nos transeant, satisfaciendum (reliquos nihil moramur) ostendendumque, quomodo ad hunc finem multiplici bono foecundius multiplicique pollens remedio adversus varia studiorum incommoda labores nostrorum utiliter dirigi possint. Non dubito, quin Deus viam perficiendi clarius sit demonstraturus iis, ad quos pertinebit cum tempore. Nihil enim simul excogitatum et perfectum. Experientia, usus, multa meditatio prudentiores facient. Nunc tantum dicam, quod occasionem dare possit periculi faciendi et, ut spero, suscipiendi operis.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

De modo quo res proposita perfici et in studiis suis utiliter nostri dirigi possint

Arbitror primo, delineandum esse totum opus. Et quidem quod attinet ad exactam et omnibus numeris absolutam Scripturae expositionem, talem mihi ante aliquot annos proponebam, cui nihil deesse videretur.

Posito primo triplici textu membratim: hebraico, graeco, latino singula verba praemissae sententiae hebraica, graeca, latina, appendebam et inter se comparabam eo consilio ut eundem sensum trium textuum esse ostenderem, duplici bono; primo, quod sic communem versionem a qualibet calumnia defenderem; secundo, quod sic literalem sensum investigarem, in quo tres illlae linguae conveniunt. Si enim alicui sensui, quem unus vel alter textus monstrare primo videtur, tertius textus sive hebraicus, sive graecus, sive latinus aptari nullo modo possit, valde probabile est, illum non esse sensum literalem, cum proprie non sint plures textus, sed idem ipse diversis linguis. [482*v*]

Secundo, post illam primam annotationem verborum, subiungebam secundam quoad sententiam. In qua sensum primarium illius loci, sive primo intentum ac literalem, ex quintuplici capite colligerem, vel saltem ex triplici, scilicet primo ex consensu triplicis linguae in priore annotatione habito; secundo ex scopo totius libri et connexione cum antecedentibus et consequentibus; tertio ex aliis Scripturae locis cum occurrerent. Saepe enim posteriores scriptores canonici ad priorum verba alludunt; saepe vetus testamentum in novo citatur et ad literam explicatur; saepe bis idem ipsum Spiritus Sanctus revelavit; quarto ex definitione conciliorum vel pontificum, si quando illo loco usi sunt ad corroborationem alicuius dogmatis; quinto ex testimonio patrum, qui vel ex instituto vel incidenter illo sensu locum illum usurparunt.

Tertio, ex sensu totius loci eruebam conclusiones, quas scholastici doctores vel necessario vel probabiliter inde deducerent aut deducere saltem possent.

Quarto, quae vero male inde deducerentur conclusiones sive ab haereticis, sive a iudaeis, sive etiam a theologis qui perverso ordine solent positis conclusionibus conquirere Scripturas, quas in earum confirmationem trahant, non intellecto plerumque verborum quae citant, sensu literali, commonefaciebam, ut etiam quorumlibet falsorum dogmatum et opinionum, quae ex illo loco damnarentur.

Quinto, secundarios sensus qui ex primario illo non inepte sequerentur, quosque patres caeteri innuerant, et a concionatoribus recte assumi possent, iudicabam, repudiatis aliis, qui perperam fuissent et contra primarium intentum excogitati.

Per haec quinque capita, arbitror perfecti interpretis Scripturae decurrere debere industriam; unde satis patet, quam multa illum legisse et observasse sit necesse. Fierent deinde multiplices indices, ut omnium conclusionum theologicarum, quae ex universa Scriptura certo deducerentur; item omnium, quae probabiliter et omnium quae falso ex aliquibus locis; item omnium haereseon, quae expresso Dei verbo vel necessario inde deductis conclusionibus, damnarentur. Idem dicendum de aliis indicibus. [483*r*] Sed et destinabam duplicem apparatum ad absolutissimum illum commentarium; alterum qui haberet omnes idiotismos trium linguarum, ad quem saepius remittendum esset, ne centies in commentario idem esse repetendum; alterum antiquitatis ecclesiasticae, in quo iura variosque ritus iudaicos, gentilitios, ecclesiasticos conferrem, ut indicarem unde ortum omnes habuerint, et quem in finem. Quo pertineret quidquid boni ex corpore iuris canonici hebraeorum, eorumve ritualibus decerpi potest. – Haec de Scriptura.

Quod vero attinet ad exactum et absolutissimum commentarium summae theologicae, positis primo omnino certis et apud omnes catholicos, et definitis conclusionibus, quae

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

inde necessario deducuntur, tantum permittendae essent repugnantes sententiae in Societate circa probabiles, et multae inutiles, quae ex homonymia terminorum nascuntur tollendae, amputata multorum iurgiorum materia, dum omnes in Societate eodem modo terminos usurparent, seque mutuo intelligerent. Idem in philosophia faciendum; et in aliis omnibus supra memoratis studiis, ut delineato primum toto opere (quam delineationem ex parte animo praeconcepi, ut illam commentariorum Scripturae), facilius sit ad executionem caepti consilii venire.

Arbitror secundo, absoluta plene delineatione omnium partium huius operis et encyclopaediae nostrae, sic ad exitum rem deduci posse, si per speciem instructionis et directionis dandae singulis professoribus (quam partem deesse ordini studiorum supra docui) moneantur singuli de libris, quos legere debent et ordine, quo eos legere debent, et modo legendi et capiendi, fructum ex huiusmodi lectione, prout exigit cuiusque schola vel occupatio. Verbi gratia, qui legunt poetas, sint praecipue intenti (omissis inutilibus observationibus) in picturam et affectum [283*v*] quibus duobus splendet et dulcescit quodvis poema. Et ita observent, quibus modis singuli affectus exprimantur, excitentur, describantur. Haec enim profutura sunt ad affectus nostros pernoscendos, ad alienos regendos tum in conversatione, tum in concionibus. Observent secundo, quibus velut notis et pigmentis divina et caelestia, quibus quae in mari visuntur, quaeque ad rura pertinent, et ad animantia, ad varios hominum status et negotia tam belli, quam pacis, depingantur. Haec enim subministrabunt ubertatem, pulchritudinemque styli, eiusque quae viva voce fit dictionis.

Qui legunt historicos, duo etiam maxime observent, prudentiam civilem, et vim explicandi, picturae poeticae ex altera parte respondentem; et vel omittant satis inutile studium inutilium genealogiarum et superstitionum, inscriptionumque inanium, in quibus magnam partem temporis, qui antiquarii videri volunt, parum utiliter terunt, vel certe utilioribus magisque necessariis studiis postponant.

Similiter dirigendi qui eloquentiae vacant ut, omissa farragine inutilium praeceptorum, quae pertinent tantum ad causidicinam iam exoletam, potius ex usu optimorum oratorum, quam ex huiusmodi praeceptis eloquentiam addiscant.

Eodem modo philosophi etiam dirigendi monendique quos potissimum libros in facultate quam profitentur, qua methodo et ordine et fructu legere debeant, quos vel omittere vel postponere; quid, quave ratione decerpere et annotare. Ad has directiones habeo nonnulla quae conferre possem.

Arbitror tertio, ut efficacius hae directiones illis tradantur et eo fructu tum ipsorum proprio, tum Societatis et Ecclesiae universae, quem praetendit Societas ad gloriam Dei, superioribus quidem domorum sive collegiorum constare debere de fructu [484*r*] quem singuli qui suae curae commissi sunt, fecerint quotannis, quos authores legerint, quid de illis observarint, quid profecerint. Erit verbi gratia proposita aliqua summa casuum conscientiae confessariis: rogari ergo poterunt, ecquem casum conscientiae vel audierint vel in aliis authoribus, quos illo anno habuerunt, legerint, qui non exprimatur vel proxime deducatur ex illa summa omnibus proposita aut de quo in eadem summa vel non vere, vel non satis distincte et enucleate pronuncietur. Hac enim via brevi absolutissima quaedam fieret, quae omnibus usui esse posset. Similiterque de philosophis esset quaerendum, ecquam certi authoris propositi sententiam falsam aut male probatam aut contra mentem Aristotelis deprehenderint. De praeceptoribus humanitatis similiter pensum esset propriarum observationum exigendum, prout praescribi facile potest.

Praepositis vero provincialibus simili modo constare deberet quotannis de fructu singulorum collegiorum vel domorum; et Generali Praeposito de fructu singularum provin-

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

ciarum, ut quomodo res gestae pro annalibus quotannis ad eum mittuntur, ita si quae accuratae notae in aliquem librum factae essent, si quis liber Scripturae in ea provincia explicatus pro dignitate, si qua resolutio vel quaestio vel observatio notatu digna esset, Romam mitterentur; delectu habito eorum, quae singuli de collegio proponerent per praefectos studiorum et rectores, per provinciales, eosque quos ad id adhiberet; eorum denique, quae singuli provinciales mitterent per eos, quos operi perficiendo P. N. praefecisset. Iam vero quod in mentem veniebat, antequam certi patres recognoscendis libris nostrorum deputarentur, id multo commodius fiet occasione huiusmodi patrum, qui sunt censores librorum. Possent enim vel intra collegium vel in privata domo ad id Romae coempta decem circiter assignari perpetui ita ut uno decedente alius subrogaretur, qui sub specie recognoscendorum librorum vacarent verbi gratia commentario in universam Scripturam; partim ex iis quae iam nostri ediderunt, partim ex iis, quae Romam quotannis mitterentur, partim proprio ipsorum labore (praesertim cum a tota Societate iuvarentur) perficiundo. Huiusmodi autem esse oporteret in primis valde Deo coniunctos, tum proprii sensus minime tenaces, quae res solidae scientiae multum officit; [484*v*] praeterea in theologia scholastica, in antiquitate ecclesiastica et lectione patrum ac linguarum cognitione diu multumque versatos; communicare invicem consilia, nullius sententiam despicere, suam semper suspectam habere. Scirent praeterea tum isti, tum alii qui ad alias partes huius operis perficiendas deputarentur, qui libri singulares de qualibet re essent in singulis provinciis et bibliothecis totius orbis, ad quas nostris hominibus pateret aditus, ut eos alienis oculis legerent, et praesidia peterent ab authoribus, quos non haberent.

Totidem deputari possent operarii in alia provincia ad curriculum philosophicum et theologicum exactissime conscribendum. Quo similiter singuli de Societate qui eas disciplinas vel tum docerent, vel olim docuissent, suam symbolam nescii conferrent, minore vero numero deputarentur alii ad singula quae supra memoravi, in provinciis, in quibus commoditas maior esset, nisi potius placeret Romae omnia perfici, nec enim a me definiri potest, quid magis expediat; neque res ista ita repente digeri ut nihil ad opus inchoandum iam desit. Satis nunc est suggessisse quod ad maiorem Dei gloriam bonumque universae Ecclesiae et Societatis et singulorum, qui in ea sunt, cessurum videbatur. Viam executionis consideratio diuturnior et sapientiorum consilium et experientia complanabunt, vel meliorem facilioremque subministrabunt, quam quae a me proposita, mihique iam ab aliquot annis visa est non incommoda futura.

Quod ad maiorem Dei gloriam totum cedat.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

54 VI A 1

P. LEONARDUS LESSIUS S.I. VIS. STUD. PROV. BELG.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S. I.
Lovanio die 22 augusti 1603 – Romam

TEXTUS: ARSI *Fondo Ges. 1435*, fasc. 1, doc. 14; autographum. In fol 4*v* manu romana: «Belgii 1603 – Observata a P. Lessio, visitatore studiorum in visitatione. – Al P. Bandino». Relatio ipsa «Observata ... » inscripta, habetur *ibidem*, doc. 15, quod 4 foliis constat.

SUMMARIUM: *Mittit relationem de studiis visitatis.*

Admodum Reverende in Christo Pater. – Pax Christi.

Mitto P. V. per Procuratorem huius provinciae[2] ea quae in visitatione studiorum observata[3] et superioribus, ut in praxim reducerentur, commendata. Ex quibus videre licet, pauca hîc fuisse emendanda. De opinionibus, spero nos in posterum fore tutiores; eam enim rem maxime in omnibus collegiis, ubi opus videbatur, inculcavi, tamquam summi momenti et quae P. V. in primis sit cordi.

Expecto censuram P. V. de propositionibus, quas nuper misi[4], ut certior sim, an aliquae ex illis permitti possint. Mitto etiam rationes professorum philosophiae duacensium, ob quas putant fieri non posse, ut author impressus introducatur[5]. Adiunxi in margine, quid mihi cum multis aliis patribus, et in primis cum P. Visitatore[6] et P. Provinciali[7] de illis videatur. Si quid praeterea erit, quod P. V. in hac causa visitationis nosse desideret, puto P. Procuratorem, qui mihi socius fuit et omnia coram inspexit, abunde satisfacturum[8] ...

---

[1] L. Lessius S.I. (1554–1623), belga; anno 1603 praefectus studiorum in collegio lovaniensi; cf. *Fl. Belg. 43*, f. 85*r*; *Biogr. Belg.* XII/2 7982; POLGÁR; *Biographie* ... III/2 406–11; SOMMERVOGEL IV 1726–51.

[2] Procurator congregationis provincialis Belgicae anno 1603 electus est Franciscus Flerontinus S.I. (1556–1615); cf. *Congr. 50*, f. 303*v*; cf. SOMMERVOGEL III 784.

[3] «Observata ... » vide paulo inferius.

[4] In ARSI *Fondo Ges. 656/A* I, f. 155*r–v* habentur «Propositiones 26 a patribus infrascriptis censuratae – 1606»; et *ibidem*, f. 162*r*: «Judicium et censura patrum qui subscripti sunt, de quibusdam sententiis lectis vel defensis in collegio N». Unumquodque scriptorum incipit: «Lumen gloriae ... ».

[5] «Rationes ... » vide inferius, mon. 54 VI A 4.

[6] Oliverius Manaraeus S.I; vide inferius, mon. 54 VI B et passim in MP I–VII.

[7] Bernardus Oliverius S.I. (1546c–1605), belga; praepositus provinciae annis 1598–1605; *Fl. Belg. 9*, f. 3*r*; *Synopsis hist. S.I.* ... 681; FEJÉR I/1 181.

[8] In hac epistola P. Lessius repetit ea quae in anteriore (10 iulii) significabat. Ad quam habemus responsum Patris Generalis (9 aug.): «Ex litteris R. V. 10 iulii datis intellexi, fere iam absolutam esse visitationem studiorum, et alia ad praxin redacta, alia notata atque ad nos mittenda; quae expectabimus suo tempore cum adventu P. Flerontini procuratoris; gratiasque agimus divinae bonitati, quod res ad exitum cum fructu perducta sit. Propositiones vero quas V. R. iam se misisse scribit, nimirum per P. Assistentem, nondum vidimus, quia P. Assistens Roma abest valetudinis gratia, ut iam credimus, R.R. Vestras rescivisse, brevique cum calores remiserint, rediturus est. Nec aliud occurrebat ad litteras V. R. Ceterum accepimus etiam responsiones ipsius ad censuram suorum scriptorum, quae hic recognoscuntur. Sed quia multi aegrotant in Collegio, et in his unus ex censoribus iam ab aliquot hebdomadis, cum etiam desideratus sit P. Valentia, et alii occupati diversis libris aliorum, non ita possumus urgere, ut absolvant opus R. V; quod tamen commendatum erit» *Fl. Belg. 1* II p. 893.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Observata in visitatione provinciae belgicae, ex quibus quaedam superioribus, ut observentur, commendata, quaedam non videntur ita commode observari posse, saltem eo modo, quo in regulis praescribitur.

Observata in collegio lovaniensi

1. Circa regulam 6 provincialis – Hac regula insinuatur Sacrae Scripturae lectionem solum per biennium a theologis audiendam; hîc vero coguntur audire quadriennium. Videtur ob multas rationes expediens, ut saltem 4º anno liberentur ab hac lectione; idque studiosi valde optarent. Rationes in utramque partem his adiunximus[9].

2. Circa regulam 8 insinuatur theologos uno tanto anno hebraea audire debere. Hîc audiunt per biennium, quia non quotidie, sed solum alternis diebus, seu ter per hebdomadam hebraea docentur.

3. Circa reg. 8 provincialis – Servandum deinceps quod hîc praescribitur, ut ii quibus biennium repetendae theologiae conceditur, eo tempore plusculum studii in hebraicis ponant.

4. Circa reg. 19 § 10 – Fratres nostri logici ex praescripto huius regulae bis examinandi sunt secundum formam hoc § et sequentibus praescriptam; nimirum primum quidem paulo ante Quadragesimam vel sub ferias Paschales; deinde rursus logica absoluta[10].

5. Circa § 8 eiusdem regulae – Simili examine probandi sunt, qui antequam ingrederentur Societatem, cursum philosophiae vel eius partem, vel etiam aliquam theologiae partem absolverunt. Quod examine instituendum antequam ad cursum theologiae mittantur.

6. Circa regulam 8 rectoris – Bis aut ter in anno cum aliqua celebritas, ut renovationis studiorum aut votorum, agitur, philosophi ac theologi aliquid carminum affigant condantque, ut haec regula habet.

7. Circa regulam 8 praefecti studiorum – Tempus actuum particularium duabus horis et dimidiata minimum circumscribendum est, ut hîc dicitur; ut autem inter argumentantes unus, ut plurimum, sit doctor (ut hîc praescribitur) fieri nequit, quia doctores academici tale onus suscipere nolunt, neque ex nostris ulli sunt doctores.

8. Circa regulam 11 inter regulas communes magistrorum superiorum facultatum – Hîc dicitur ut post lectionem in schola vel prope scholam maneat professor saltem per quadrantem, ut possint ad eum interrogandum auditores accedere. Id non videtur Lovanii servari posse, quia auditores externi mox, finita [1*v*] lectione, redeunt ad alias universitatis lectiones. Domestici vero suas habent privatas repetitiones, quibus de more praesunt professores. Unde dispensatum est a P. Provinciali, concessu, uti puto, R. P. Visitatoris.

9. Circa regulam 15 – Hic dicitur, ut ubi receptus academiae mos nihil obstat, fiant disputationes menstruae, tum ante, tum post meridiem etc. Id hactenus non est servatum, tum quia in universitate nunquam utroque tempore disputari consuevit, tum quia externi auditores pauci vel nulli interesse possunt; nam interea lectiones academicas audiunt.

10. Circa reg. 19 professoris S. Scripturae – Hîc dicitur ut in hebdomada semel habeat repetitiones. Hoc commode fieri nequit, quia hoc modo non pauciores habebit repetitiones quam scholasticus, quod non videtur conveniens, cum scholasticus ob difficultates multo magis eiusmodi repetitionibus indigeat. Quare provincialis dispensavit, ut duas tantum in mense habeat.

---

[9] Quas «rationes in utramque partem» non invenimus. – In margine dextro laterali manu Lessii: «Sed iam intelleximus a P. Visitatore, Pat.tem V. dispensasse pro quarto anno».

[10] In marg. m. Lessii: «Audio, P.tem V. dispensasse, ut semel examinasse sufficiat».

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

11. Circa 20.am – Hîc dicitur ut loco lectionis ordinariae interdum ex discipulis aliquis locum aliquem Scripturae explicet; et hoc Lovanii, dispensante provinciali, fit diebus festis; idque per sesquihoram, tum ut maior sit celebritas (invitantur enim aliqui externi), tum ne lectio Scripturae quotidiana cesset.

Observata in collegio duacensi et rectori commendata, ut in posterum servetur

1. Circa reg. 8 rectoris – Curandum est, ut bis aut ter in anno, cum aliqua celebritas, ut renovationis studiorum aut votorum, agitur, philosophi aliquid carminum condant affigantque, ut haec regula praescribit.

2. Circa 16 eiusdem – Servandum curet quod est in regulis praefecti bibliothecae de referendis in codicem his rebus quae publice exhibentur, scribenturque in collegio seu extra a nostris, hoc est dialogis, orationibus, versibus, aliisque huiusmodi; praefecto aut aliis harum rerum peritis dato negotio seligendi, sicut hac regula mandatur.

3. Curandum ut fiat examen nostrorum fratrum logicorum, iuxta formam praescriptam in regulis provincialis, regula 19[11].

4. Praefectus studiorum superiorum habeat curam studiorum fratrum nostrorum philosophorum, et advigilet circa doctrinam et opiniones professorum philosophiae, ut regulae ipsius praescribunt.

5. Circa reg. 4 praefecti classium inferiorum – Habeat praefectus iste regulas magistrorum inferiorum et auditorum, easque tanquam suas curet servari, sicut haec regula praescribit.

6. Circa reg. 37 – Curandum ut subinde in praxim redigatur haec scholarum inter se commissio, et praefectus det operam ut res pacifice absque conviciis transigatur.

7. Commendatur P. Rectori, ut academias saltem in classibus superioribus instaurari curet, sicut fuerint aliquot annis praecedentibus.

8. Professores philosophiae habeant regulas communes professoribus studiorum superiorum, quatenus ad eos pertinent; et professores classium inferiorum habeant regulas communes professoribus classium inferiorum. [2*r*]

Quaedam quae ibidem Duaci servari non possint vel non commode

1. Circa reg. 23 rectoris – Hîc dicitur ut ea quae ad congregationes vel academias spectant, non fiant eo tempore, quo in templo nostro sacrae lectiones seu conciones habentur. Hoc commode servari non potest – 1º quia aliud tempus diebus dominicis et festis commodum inveniri non potest. – 2º quia studiosi iam binas vel ternas illis diebus exhortationes audiverunt, priusquam contio in templo fiat; nempe: in scholis a praeceptore, in sodalitate B. Virginis, et in sodalitate omnium sanctorum. – 3º quia hîc non est moris ut studiosi concionem, quae in templo nostro fit, audiant; quare cum tunc sit liberum omnibus redire domum vel ludere, permitti posse videtur, ut academiam tunc instituant.

2. Reg. praefecti studiorum 19 dicitur, sub finem cursus triennii philosophici disputationes habendas etc. Hîc habentur sub finem biennii, quia cursus ex more universitatis, cui se nostri accommodare debent, est biennalis.

3. Reg. 28 eiusdem dicitur, nihil publice domi forisve recitari patiatur, quod non ipse tempestive recognoverit et approbaverit. Non videtur hoc commode fieri posse a praefecto in iis, quae a rhetoribus vel poetis recitantur, quia praefectus hîc docet etiam theologiam,

[11] In marg. m. Lessi: «Dispensatum dicitur a Pat.te V., ut unum examen sufficiait. Hoc servatur».

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

qua professione multum occupatur; quocirca haec recognitio fit a magistro et praefecto classium inferiorum. Quod videtur hîc posse sufficere, quamdiu alium praefectum habere non pssunt; et est consentaneum utimae regulae praefecti studiorum inferiorum.

4. Reg. 12 ex communibus superiorum facultatum dicitur, ut domi quotidie fiat a nostris repetitio et disputatio. Hîc non fiunt huiusmodi repetitiones, quia quotidie per 5 horas versantur in scholis ex more academiae; quo tempore huiusmodi repetitiones et disputationes faciunt.

5. Regula 14 eiusdem dicitur, ut in sabbatho, aliove die habeant philosophi disputationes in scholis per duas horas etc. Hîc ex praescripto academiae bis disputatur in hebdomada sesquihoram, in logica et physica seorsim, die Veneris et Lunae a meridie.

6. Reg. 7 professoris philosophiae dicitur, universam philosophiam non minus quam triennio praeleget; idque binis quotidie horis. Hîc biennio tota praelegitur ex instituto academiae, a quo nostri recedere non possunt, et quotidie 5 horas in scholis versantur.

7. Quae 8 et sequentibus usque ad 12 habentur, hîc non servantur, quia se nostri legibus universitatis in docenda philosophiae accommodare debent.

8. Circa 17 – Disputationes menstruae solum occupant hîc tempus pomeridianum iuxta morem universitatis. Quae de theologo et metaphysico argumentante dicuntur, hîc locum non habent, quia non est tertius annus metaphysicae assignatus, nec metaphysici a physicis distinguuntur, nec habent cursum theologicum.

9. Circa reg. 2 professoris philosophiae moralis – Hoc loco philosophia moralis praelegitur logicis a merdie per aliquot menses a secundario professore. Nam ex more academiae logicis praelegi solet, et quia nullum certum tempus est praescriptum, bonum esset ut provincialis, auditis professoribus, constitueret certum tempus, ne quisque pro suo arbitratu eas lectiones extrahat vel contrahat. [2*v*]

10. De authore pro philosophis[12] ter instituta est consultatio – 1º Lovanii coram P. Visitatore, Provinciali, Rectore et professoribus theologiae. Hîc omnibus visum est, cursum conimbricensem utiliter introduci posse. – 2º Tornaci ab 8 patribus a provinciali deputatis. Hîc plerisque visum est melius fore, ut vel mos antiquus retineatur, vel novus commentarius in provincia, qui hisce universitatibus consonet, conscribatur. – 3º Duaci, adhibitis professoribus philosophiae. Hîc visum est professoribus conimbricensem cursum non convenire – 1º quod sit nimis longus – 2º quod non sit accommodatus versioni Aritotelis, qua ibi utuntur – 3º quod non sit accommodatus modo universitatis et examinis. Nostri enim studiosi examinantur ab externis professoribus; et iuxta successum huius examinis assignatur locus in promotione. Itaque magna ex parte professores doctrinam suam ad hoc examen et ad quaestiones, quae ibi peti solent, accommodare debent. Petierunt praeterea professores rationes suas scripto proponere, ut vel liceat morem universitatum sequi, vel ut novus commentarius huic provinciae accomodatus ab aliquo conscribatur. Ego cum plerisque aliis sentio dictationem perpetuam philosophis subtrahendam, et proponendum authorem impressum, sicut Sua Paternitas desiderat. Puto cursum conimbricensem facile aptari posse cursui duacensi, quibusdam minus necessariis detractis, (omnes enim hîc delectantur biennitate), et ubi textus explicatur, insertis verbis textus duacensis, loco verborum textus conimbricensis. Nisi forte impetrari possit, ut textus conimbricensis in academia doceatur. Si quid desit quod ad examen pertinere queat, id seorsim dictari possit. Idem sentiunt adhuc P. Visitator et P. Provincialis.

---

[12] Iuxta paragraphum quintum Instructionis pro visitatore studiorum haec consultatio institui debuit; cf. supra, mon. 54 I.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

In collegio audomarensi

1. Iuxta reg. 3.am rectoris meminerit rector subinde adire scholas etiam inferiores, et interesse frequenter disputationibus, tum privatis, tum publicis theologorum.

2. Servandum curet quod praescribit regula eius 16, ut referantur in codicem, quae publice exhibentur, scribanturque a nostris in collegio vel extra.

3. Circa reg. 2.am professoris casuum alter professorum primo anno explicet sacramenta omnia usque ad matrimonium exclusive; secundo explicet matrimonium et caetera quae praescribuntur hac regula; nempe censuras et quaedam de variis statibus.

4. Iuxta reg. 9.am professoris casuum constituantur saltem duo in repetitionibus casuum, qui interrogentur.

5. Praefectus studiorum superiorum peculiari cura invigilet circa profectum fratrum nostrorum studiosorum, sicut praescribit reg. 27 praefecti studiorum.

6. Servari etiam curet ea quae de delectu opinionum in Societate praescripta sunt, ut habetur reg. 4 praefecti.

7. Habeatur lectio in classibus inferioribus, singulis saltem mensibus ab aliquo studioso, ut in regulis praescribitur[13].

8. Singulis annis aliquoties classes inter se concertent, iuxta reg. 34 professorum classium inferiorum.

9. Dispiciat rector cum praefecto et magistris, qua ratione academiae possint introduci, ut praescribit reg. 45 ex communibus professorum inferiorum.

10. Curandum ut domestici nostri studiosi menstruis declamationibus intersint iuxta reg. 32 praefecti, nisi forte aliqui ex illis aliis officiis maioris momenti sint occupati. [3*r*]

Instituta hîc fuit ante biennium lectio controversiarum et cursui casuum biennali adiuncta, quae tertio a professore praelegitur, addita sub finem anni aliqua explicatione Scripturae; sed quia materiae non videbantur commode distributae, ex iuditio magistrorum et consultorum hoc modo eas digessi.

Distributio materiarum quae a professore controversiarum biennio sunt breviter explicandae

Ordo primi anni complectitur capita controversiarum octo

1. De verbo Dei scripto et non scripto, sive de Scriptura et Traditionibus.

2. De Romano Pontifice, iudice omnis controversiae.

3. De Ecclesia, tam ea quae in conciliis congregatur, quam ea quae totum per orbem diffunditur.

4. De SS. Trinitate contra novos arianos.

5. De Incarnatione filii Dei, ubi etiam de aliis quibusdam circa Christum hoc tempore controversis.

6. De numero sacramentorum novae legis.

7. De veritate corporis Christi in SS. Eucharistiae sacramento.

8. De augustissimi missae sacrificii veritate.

Sub finem anni aliquid Scripturae explicabitur.

---

[13] Vide regulam 33 comm. prof. inf. class. (*Praelectio seu declamatio in schola*); MP V 421.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Ordo anni secundi complectitur capita septem

1. De statu innocentiae.
2. De lapsu primi hominis, ubi de caussa peccati, peccato originali, mortali, veniali.
3. De concordia gratiae cum libero arbitrio, et aliis eo spectantibus, ut de praedestinatione et reprobatione.
4. De iustificatione impii per Christum.
5. De meritis bonorum operum saltem in genere.
6. De purgatorio et indulgentiis.
7. De sanctorum gloria, veneratione, invocatione, ubi etiam de cultu imaginum et reliquiarum.

Sub finem anni Scriptura explicatur.

Quaedam communia omnibus collegiis, maxime ubi literae humaniores docentur

1. Regula 37 provincialis et §§ sequentes statuitur de vacationibus philosophorum et classium inferiorum, ut inaequali tempore duret: hoc sine offensione et strepitu videtur servari non posse, eo quod mos universitatum eandem rationem vacationum in omnibus classibus servet. Itaque omnium rectorum iudicio, qui penultima congregatione ad hoc fuere adhibiti, videtur haec ratio praescribenda: Ut generalium vacationum dies primus sit 16 septembris, durentque tantum 15 diebus integris sequentibus; ita tamen ut dies actionis, si ea habenda sit, et dies ascensus intra dictos dies 15 includi censeatur. Porro in his et aliis omnibus vacationibus discipuli veniant ad sacrum, ad quod pulsabitur, unusque saltem e nostris eis praeesse debebit; et praeceptores aliquid assignabunt, quod repetant, praesertim inferioribus classibus.

Particularium vacationum haec sit ratio, ut vacetur a vigilia Nativitatis Domini ad festum Circumcisionis. A feria 2 post meridiem dominicae Quinquagesimae usque ad meridiem feriae 4 Cinerum, et a feria 4 hebdomadae sanctae post meridiem ad dominicam in Albis. [3*v*] A vigilia Pentecostes usque ad feriam 5 exclusive. Pridie solemnitatis Corporis Christi, facta post meridiem exhortatione mediae horae, mittantur ad confessionem discipuli. Die vero Martis eiusdem hebdomadae non sit vacatio. Si quando ob supplicationes impedirentur lectionum tempora, tollentur ipsius hebdomadae feriae; si tamen inciderent in diem Mercurii vel Iovis. Quod si in dies Martis vel Veneris, tunc erit eadem ratio quae servatur, cum festa in eos dies incidunt. Si festum incideret in diem Martis vel Veneris, post unam horam lectionis pomeridianae vacabitur, aut die Iovis aut Martis, iuxta festi incidentis indigentiam. Poterit tamen interdum rector ex gratia ab illa lectione audienda ferias concedere.

Et hae quidem omnes vacationes omnibus classibus, etiam philosophicae, aequaliter et sine discrimine videntur concedendae, sicut et dies vacationis hebdomadariae, non integer, sed medius tantum. A vere autem ad autumnum datur dies integer classibus omnibus relaxationis, sequentibus mensibus aprili, maio, iunio, iulio, augusto, non septembri, ob vacationes generales supervenientes. Dies vero ille assignandus erit illi hebdomadae, in quam vel festum nullum incidet, vel certe non in diem Mercurii aut Iovis.

Ad reg. 13 rectoris de non introducenda persona vel habitu muliebri in scenam, hoc aegerrime hîc servari posse omnes fatentur, ob morem patriae et aliorum collegiorum; unde optarent eam regulam pro hac provincia nonnihil laxari. Sic tamen, ut usus habitus muliebris sit parcissimus.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Ad reg. 13 praefecti de promotione ad superiores classes post vacationes instituenda videretur commodius ante vacationes; tum quod sit universitatum consuetudo usu recepta, tum quod in vacationibus (si quid exhibendum sit) actores diffluant ac desiderentur.

Ad reg. 1 legum praemiorum[14]. De numero praemiorum servanda reg. Modus tamen patriae usitatus videretur retinendus, ut tres vel summum quatuor libri in singulis classibus distribuantur; reliqua sint imagines; nec ultra decimum excedatur. Et ut non doctissimus in uno genere (uti reg. 9 dicitur), sed doctissimo cuique in omni genere dentur, ne unus omnis generis premia solus ferat.

Ad 3 reg. inter communes professorum inf. classium de mittendis Quadragesimae tempore discipulis bis in hebdomade ad concionem, probaretur patribus in iis locis, ubi consuetudo non est, exhortationes fieri in nostro templo, si commode fieri posset; alioqui vel in aula gymnasii, vel in scholis, idque per mediam horam latine classibus superioribus, aliis lingua vernacula.

Ad reg. 14 de horis praelectionum paucioribus in classe rhetorica, hisce locis non solet rhetoricae aliquid prae caeteris concedi. Nec gravatur rhetor nimium, cum plerumque sit alius qui graeca doceat. Discipuli ipsi, ut adhuc pueri, continendi, ne passim peius audiamus ob laxitatem. Idem enim servatur in collegiis externorum.

Ad reg. 1 rethoris in fine, ne dialecticam doceat. Ex generali consuetudine collegiorum et obligatione fundationum videtur docenda, saltem ab ineunte iunio. Videretur etiam expedire, ut ab aliquo de Societate brevis aliqua introductio, nostris universitatibus accommodata, componeretur; quae, ipso usu prius comprobata, typis mandaretur.

Ad reg. 2 professorum 1 2 3 classis grammaticae praescribitur tantum media hora tradendis praeceptis et concertationibus instituendis. Idem statui videtur in schola humanitatis. Omnium iudicio videretur necessaria integra hora in omnibus classibus tradendis exigendisque praeceptis; alioqui nostri longe aliis in praeceptis erunt inferiores.

Praeter haec, facta etiam est a patribus in penultima congregatione ad hoc deputatis alia horarum et lectionum distributio, quae visa ipsis est accommodatior huic provinciae [4*r*] quam ea quae in regulis romanis praescribitur. Nam regula 39 provincialis et 15 ex regulis communibus profess. inferiorum hanc potestatem provinciali facit. Haec modo servatur strenue in hac provincia. Missa fuerunt haec decem puncta iam pridem ad Suam Paternitatem et, uti intellexi, ab eadem approbata[15]. Itaque nihil circa haec mutandum censui, sed dedi operam, ut ubique servaretur uniformitas.

Exceptis supradictis, perpauca sunt in regulis romanis, quae plerisque in collegiis non servabantur, quae tamen ubique in posterum servanda monui.

1. Circa reg. 11 praefecti infer. classium – Praefectus non solum nomen, cognomen, patriam et aetatem eorum, quos recipit in libro scribat, sed etiam parentes aut eos in quorum cura sunt.

2. Circa 29 eiusdem – Religiosis separatus ab aliis locus assignetur, praesertim si plures sint aut grandiores.

3. Circa 33 – Curandum ut classes aliquando inter se concertent iuxta huius reg. praescriptum.

4. Rector cum praefecto et magistris rationem ineat introducendae academiae, quando commode fieri potest; ut monet reg. 34 praefecti et 45 ex communibus magistrorum.

5. Graecus professor regulas ad suam professionem pertinentes excerpat ex regulis professoris rhetorices et humanitatis.

---

[14] Leges praemiorum (Rat. stud. 1599) vide in MP V 414–16.

[15] In marg. m. Lessii: «Praxis eorum quae supradicta sunt, dicitur a S. P.te non approbata».

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

6. Circa reg. 16 rectoris – Servandum curet ut in codicem referantur quae publice exhibentur scribanturque in collegio vel extra a nostris; hoc est dialogi, orationes, versus et alia huiusmodi, praefecto aut aliis harum rerum peritis dato negotio seligendi.

Quae de opinionibus praescribuntur, valde ubique commendavi; curavique ut si quid sic delictum fuit, emendaretur. Qua in re inveni omnes satis promptos, nisi quod quaedam viderentur quibusdam D. Thomae non repugnare. De quibus scripsi ante ad V. P., misso earum catalogo[16], ut si P. V. etiam iudicet doceri non posse in Societate, diligentius ab iis caveant nostri professores[17].

Lovanii 20 aug. 1603.

Reverendae Paternitatis Vestrae suus in Christo et filius indignus

Leonardus Lessius.

54 VI B 1

P. OLIVERIUS MANARAEUS S.I. VIS. PROV. BELG.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.

Lovanio die 19 decembris 1602 – Romam

TEXTUS: ARSI *Fondo Ges. 649*, fasc. 364; autographum.
SUMMARIUM: *Relatio de studiis visitatis.*

Admodum Reverende in Christo Pater Noster. – Pax Christi.

Hisce litteris reddam breviter rationem R. P. V. visitationis huius collegii, quam, Deo sit laus, absolutam dicere possum. Utinam peccata mea fructum non impediant. Capita eorum, quae videntur maiori consideratione et tempore digna, his adiuncta mitto[2]. Ea quae minoris momenti sunt, et quae executioni mandata per P. Rectorem sunt aut brevi in praxim deducenda, putavi non esse ex mente R. P. V. ut mittantur, licet multo plura sint. Dubium tamen aliquando me fecit instructio visitatoribus communis[3], quae videtur exigere, ut omnia mittantur parva et magna. Piget enim me Rev.am P. V.tem, tanto negotiorum concursu gravatam, iis quae non aliud momentum habent, quam ut vel disciplinam vel domum materialem instaurent vel paulo melius constituant, ut sunt quae cadere possunt in familiam, licet optime constitutam.

Una et praecipua difficultas incidit, quam non potuimus hîc resolvere ob lectionem S. Scripturae, quae scholasticis professoribus atque adeo studiosis tertii et quarti maxime anni visa est plus obtinere temporis et exercitationis seu oneris, quam intentioni R. P. V. et odini studiorum consentaneum esset. Contra vero P. Provincialis[4], Rector[5] et professor, nomine P. Cornelius Cornelii[6], tam fortiter eam propugnant, ut existimarim, utriusque partis rationes R. P. V. repraesentandas et solutionem ab eadem expectandam.

---

[16] De quibus vide supra, adn. 4.
[17] «Quae de opinionibus ... nostri professores» manu Patris Visitatoris sunt exarata.
[1] De O. Manaraeo S.I. cf. supra, mon. 49 adn. 1, et passim in MP I–VII.
[2] Vide «Observata circa regulas libelli studiorum»; inferius, mon. 54 VI B 2.
[3] Instructionem pro visitatoribus studiorum vide supra, mon. 54 I.
[4] Bernardus Oliverius S.I.; cf. supra, mon. 54 VI A adn. 7.
[5] Iacobus Stratius S.I. (1559–1634), belga, rect. coll. lovan.; cf. *Fl. Belg. 43*, f. 85*r*, *Fl. Belg. 9*, f. 334*r*; SOMMERVOGEL VII 1627–29.
[6] Cornelius Cornelii a Lapide S.I. (1567–1637), belga, anno 1603 professor S. Scripturae in collegio lovaniensi; cf. *Fl. Belg. 9*, f. 334*v*, *Fl. Belg. 43*, f. 85*r*; SOMMERVOGEL IV 1511–26.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Rationes pro retentione exercitationum S. Scripturae, quae modo in usu sunt, niti videntur dignitate ipsius et antiquo usu huius universitatis, quae superioribus annis solam pene Scripturam tractabat; et a quo tempore iussa est authoritate regis duas lectiones scholasticas assumere, retinuit nihilominus eiusdem Scripturae in suis scholis lectiones plures, quas auditores suos audire cogit, si promoveri ad gradus velint.

Rebus bene perpensis, et habita ratione utilitatis et valetudinis studiosorum nostrorum, temperamenti aliquid adhibendum puto ob rationes, quas afferunt professores scholastici. Nam quod opponitur de universitatis usu, parum id habet hîc momenti, quia offensio nulla futura est, nisi imaginaria; et praecipue spectari debet a nobis utilitas et profectus nostrorum et externorum, qui ad scholas nostras accedunt. Sed exspectabimus definitionem R. P. V., cui sese omnes reverenter, ut par est, subiicient. [1*v*]

Alia difficultas agitata est de numero stuiosorum nostrorum defendentium totam theologiam. Conati autem sumus totam rem revocare ad definitionem libelli de ordine studiorum, vel potius ad id, quod in Urbe servari P. Marcus Van Dorne[7] retulit. Ut vero R. P. V. constent rationes utriusque partis, has subiicio eiusdem iudicio.

Pro parte affirmante prima et ex parte Societatis et R. P. V., quibus melius satisfiet de doctrina et aptitudine ad gradus Societatis, si omnes totam theologiam propugnent, quam si tantum eius partem. – 2.a est ex parte studiosorum, quod plures excitabuntur ad diligens studium iam a principio, si putent se totam theologiam defensuros, modo inveniantur apti, cum iam illi, qui vident se doctrina inferiores aliis duobus qui primarii censentur, aut certe ex humilitate se aliis inferiores sentiunt, careant illo stimulo. – 3.a utilius impendent quartum annum, maxime si absolvantur a lectione S. Scripturae, quia maiore diligentia repetent tunc totam theologiam.

In partem negativam obiici potest multitudo actuum. Sec hîc raro sunt multi studiosi quarti anni, et non omnes ad eiusmodi responsionem idonei; et pro idoneis tantum adiicitur disputatio matutina duarum horarum. Nam saltem essent unam partem a merdie defensuri per duas horas. Et imminuitur numerus defendentium, quando aliqui deputantur ad repetendam post cursum theologiam. – 2º paucitas disputantium afferri potest, sed sufficiunt nostri, si desint externi; et non minus patebit doctrina respondentium, si nostri soli disputent, quam si multi externi; et in academiis aliquibus Societatis soli nostri aliquando disputent. – 3º aemulatio eorum, qui vellent coram externis solemnius respondere. Atqui maior et, quando aliqui ad respondendum apti vident se omnino excludi a responsione.

Aliquot aliae difficultates propositae interdum sunt et agitatae, sed omnes conati sumus voluntatem accommodare libello de odine studiorum, hoc est voluntati R. P. V. Caetera ad studia spectantia expendet modo P. Leonardus studiorum visitator a R. P. V. renunciatus[8], et ad eandem referet. Hoc solum hîc addo, quod quartus annus S. Scripturae videatur studiosis sat gravis, et posse nostros ab eo liberari: – Primo, quia hoc anno quarto illis onera crescunt; nam tum impensius vacant casibus conscientiae; deinde totius theologiae illis instituenda repetitio, ut studiorum constet fructus. – 2º debent se parare ad sacerdotium [2*r*] et se colligere. – 3º disputationes tum habent frequentiores ac lectiones tum privatim, tum publice. – Postremo, vix ullus est, quem in fine tertii anni tot scriptiones et tam continuae ut hîc sunt, non debilitarint. Quare merito ii videntur eximendi a lectione Scripturae ...

---

[7] M. Van Doorne S.I. (1568–1634), belga, anno 1603 professor theologiae in collegio lovaniensi; cf. *Fl. Belg. 9*, f. 334*v*, et *Fl. Belg. 43*, f. 84*r*; SOMMERVOGEL III 139.

[8] L. Lessius S.I.; cf. supra, mon. 54 VI A.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

54 VII

P. LEONARDUS KRAKIER S.I.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.

Calissio die 22 augusti 1603 – Romam

TEXTUS: *Austr. 21*, f. 37*r–v*; autographum.
SUMMARIUM: *De visitatis studiis relatio.*

Admodum Reverende in Christo Pater Noster. – Pax Christi.

In congregatione provinciali[2] primum cognovi, ex ordinatione Paternitatis Vestrae visitanda mihi esse studia in hac provincia. Quare incepi a collegio calissiensi, in quo tunc temporis fui. Et quidem primo omnium bis habui consultationem cum doctioribus viris, quos potui habere, de introducendo in scholas philosophicas certo quopiam auctore[3]. Visa est haec res prima fronte difficilis potissimum ex eo capite, quod nec Toletus quicquam scripserit in libros de Caelo, de Metheoris, in Metaphysicam; nec facile possint haberi ab omnibus in hac provincia Conimbricenses[4]; praeterquam quod nec illi omnia scripserint. Omnes desiderant, ut P. Soares edat cursum philosophicum[5], quem solum sperant omnibus satisfacturum. Itaque haec res dilata est adhuc, donec constet, quid sit futurum in Collegio Romano[6]. Quamquam credo P. Provincialem adhuc tentaturum hoc negotium. Habet enim illud cordi.

Deinde legi, quantum tempus patiebatur, omnium professorum philosophiae scripta, ut viderem, si quas haberent opiniones novas et peregrinas[7]; sed nullam reperi. Unus enim professorum doctrinam D. Thomae sequitur; alii vero desciscunt quidem ab illo; tamen nihil docent, quod non sit receptum a nostris qui scripserunt in Aristotelem.

Demum legi regulas omnes etiam cum ipso P. Provinciali; quarum executionem, praesertim quoad ea, in quibus defectus admittebantur, diligenter commendavi. Praecipuus error fuit in professoribus, quod non ita explicarent textum Aristotelis, ut praescriptum est in regulis. Monui illos huius rei, et P. Rectori diligenter commendavi. Spero emendationem. Deprehendi et aliqua alia, cuiusmodi est biennium repetitionis theologiae; quod nondum est in praxi in hac provincia. Sed adverti evidenter, causam huius rei non aliam esse, quam defectum personarum. Et cum plura non habeam quae scribam, commendo me humillime ss. sacrificiis et orationibus P. V. Data Calissio 22 augusti 1603.

Paternitatis Vestrae indignus in Christo filius et servus

Leonardus Crakerus.

---

[1] L. Krakier (Cracker) S.I. (1550–1605), polonus; anno 1603 Iaroslaviae munere instructioris tertiae probationis functus est; cf. *Pol. 7*, f. 339*r*; FEJÉR I/1 61.

[2] Vide acta congregationis provincialis Poloniae de studiis (1603); supra, mon. 42 p. 394.

[3] «De introducendo in scholas philosophicas certo quopiam auctore» cf. Instructionem visitatoribus studiorum datam; supra, mon. 54 I.

[4] De opere philosophico Patris Toledo, et de *Commentariis Collegii Conimbricensis* vide supra, mon. 54 II 2 adn. 7 et 8.

[5] Vide opus philosophicum Patris Suárez: *Metaphysicae disputationes* (Salmanticae 1597); SOMMERVOGEL VII 1664–66.

[6] Quid professores Collegii Romani de auctore in philosophia tradenda adhibendo senserint, vide supra, mon. 54 II 2.

[7] Vide hac de re *Instructionem* ... ; supra, mon. 54 I.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

54 VI B 2

P. OLIVERIUS MANARAEUS S.I. VIS. PROV. BELG.
OBSERVATA CIRCA NONNULLA STUDIORUM REGULAS
Lovanii 19 decembris 1602

TEXTUS: ARSI *Fondo Ges. 1361*, fasc. 7 (1602); originale, a P. Visitatore subscriptum.

Observata circa regulas libelli studiorum

Circa regulam 3.am repetentium[1] – Permittitur hîc repetentibus, ut interdum possint resumere argumenta studiosorum, etiamsi magistri adsint; tum ut maiorem authoritatem sibi concilient (quia parantur ad professionem theologiae), tum quia alias valde raro possent suam doctrinam patefacere.

Circa reg. 9 – Non faciunt nisi quatuor actus, tres particulares, et unum generalem; tum quia, si quinque facerent, ut regula praescribit, nimium excresceret numerus actuum et praeceptores gravarentur, tum quia Romae dicitur ita fieri.

Circa hanc regulam nonam repetentium, in qua praescribitur ut habeant quatuor particulares et unum generalem, optarent hîc professores fieri moderationem, ut duo tantum actus particulares cum uno generali a singulis fiant; eosque putant sufficere: Primo quia alioquin adeo excrescet numerus actuum, ut non sit futurus locus disputationibus ordinariis, praesertim cum plures sunt repetentes. Accedit quod omnes studiosi quarti anni etiam debeant facere unum actum; unde fiet, ut interdum 12 vel plures actus uno anno sint celebrandi, qui occupabunt fere dimidium tempus disputationum ordinariarum. – 2° quia professores tot actibus gravantur, quibus aut praeesse vel interesse debent. – 3° quia repetentes habent exercitia alia satis multa; praesunt enim academiis theologicis et exercent se ordinarie tum disputando in scholis, tum privatim lectiones componendo, et subinde eas in refectorio habendo etc.

Notandum circa regulam 20 professoris Sacrae Scripturae: Explicationem loci alicuius S. Scripturae, quae loco lectionis ordinariae aliquoties in anno haberi debet ab aliquo studioso, non intitui loco lectionis ordinariae, sed die aliquo festo. Unde novum studiosis gravamen. Deinde non habetur per unam tantum horam, ut lectio ordinaria, sed per sesquihoram.

Oliverius Manaraeus.

---

[1] **Regulas eorum** «qui per biennium privato studio theologiam repetunt» videsis in Rat. stud. 1599; MP. V 443–45.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

54 VI B 3

P. OLIVERIUS MANARAEUS S.I. VIS. PROV. BELG. P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.

Antverpia die 7 februarii 1603 – Romam

TEXTUS: ARSI *Fondo Ges. 1361,* fasc. 7 (Antverpia); autographum.
SUMMARIUM: *De collegii studiis visitatis refert.*

Admodum Reverende in Christo Pater Noster. – Pax Christi.

Iam fere absolvimus collegii huius visitationem ... [1*v*] ...

Tertium dubium fuit caeteris collegiis commune: An videlicet studiorum visitator debeat examinare regulas professorum humanitatis et grammatices? Nam eius instructio[1], etsi videatur eo propendere, non videtur tamen id exigere, et forsan ut dispendiosum, ita grave esset tam multa collegia eam ob rem visitari; praesertim a P. Leonardo visitatore designato[2], satis imbecilli et tenuiori valetudine. Dignabitur R. P. V. suam voluntatem de his indicare. Certe videntur hîc, ut et alibi, omnia tam diligenter observari, ut vix in ullo a praescripto studiorum nostri deficiant; et si quid minus observetur exacte, accidit ob impedimenta: verbi gratia, academiae in parvis [2*r*] collegiis vix possunt institui, quod studiosi sint adhuc nimis pueri, et egent continua exercitatione in praeceptis sub cura praeceptorum; tantum abest ut separatim in academiis possint aliis vacare sublimioribus.

Item non fiunt hîc declamationes, ad quas conveniant plures scholae iuxta regulam 17 magistri rhetorices, quia nulla hîc est schola vel aula, quae possit studiosos variarum classium capere. Inchoata hîc quidem est aula ab aliquot annis a P. Orano[3], sed remansit ideo collegium adeo obaeratum, ut emergere ad hunc diem vix possit.

Caetera sat bene servantur, nisi quod iuxta 3 reg. professorum classium inferiorum servari nequeat quod praecribitur de exhortatione bis saltem in Quadragesima ab omnibus audienda, quia duci nequeunt ad alia templa sine magno incommodo et onere praeceptorum, neque in nostro templo locus est, qui cum civibus auditoribus eos capiat. Aula autem inchoata non posset accomodari sex millibus florenorum.

Alia est difficultas de scholae infimae angustiis, quae tanta est, ut pueros non capiat. Diligenter consideravimus, an posset commutari cum altera. At ipsa est omnium maxima. Neque areae totius collegii angustia patitur eam ullo pacto laxari. In hyeme potest quidem aliquo modo molestia sustineri, sed in aestate tantus pedor est, ut et pueris et praeceptoribus multum officiat, valetudinemque non parum laedat. Occurrendi autem malo nulla spes apparet, nisi totius collegii mutatio fiat. Quod certe futurum omnino aliquando videtur ob necessitatem. Sed haec res maioris ac profundioris est consilii. Quando patres convenient ad congregationem provincialem, tum cum senioribus et prudentioribus hoc negotium in utramque partem agitabimus, ut ad R. P. V. clare et distincte omnia referamus. Et haec quidem ad scholas et studiosos pertinebant ...

---

[1] Instructionem pro visitatoribus studiorum concinnatam videsis supra, mon. 54 I.
[2] L. Lessius S.I.; cf. supra, mon. 54 VI A.
[3] Ioannes Oranus (D'Heur) S.I. (1544–1603), belga; cf. SOMMERVOGEL V 1926–27.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

55

P. THEODORUS BUSAEUS S.I. VIS. PROV. GERM.[1] ACTA VISITATIONIS COLLEGIORUM CIRCA STUDIA

Annis 1604–1611

TEXTUS: Monachii (München), Arch. Prov. Germ. Sup., Ms. XIII N n. 1 et 2.
EDITIO: PACHTLER, *Ratio studiorum* III 180–82 186– 91 192–93.

A – Memoriale relictum P. Rectori Moguntino[2] in aprili 1604

1. Fratres nostri philosophiae studiosi qualibet hebdomada habeant unam domesticam repetitionem pridie diei recreationis, hora quinta pomeridiana, praesente ipsorum praeceptore; quolibet vero mense, die aliquo festo a P. Rectore aut praeceptore designando, disputationem sesquihora; cui intererunt studiosi theologiae; e quibus etiam unus aut alter designabitur, qui argumentetur cum uno aut altero e philosophis.

2. Academia similiter hebraea[3] pridie diei recreationis habeatur, cum illa diebus dominicis impediatur per catechismos et alia exercitia theologorum.

3. Theses theologicae in forma libelli non edantur, nisi cum disputandum est pro licentia; reliquis disputationibus vel scribantur, vel edantur in folio patenti; ne et praeceptores nimio labore, et disputantes nimio sumptu graventur.

4. Etiam philosophiae praeceptores adsint discipulis suis in templo, ut maiore et ipsi modestia in sacris versentur. Ne autem maiorem temporis iacturam faciant, permittitur illis, ut ibidem, absolutis parvis horis[4], faciant examen conscientiae; et tempore examinis communis deinde in cubiculis studeant.

5. Non decet, ut populi tumultum et turbam, quando comaediae aut dialogi exhibendi, nostri impediant accincti baculis; sed pro hac re utatur P. Rector opera robustorum aliquot studiosorum.

6. Si tempore ordinariae confessionis studiosorum aliquis e confessariis absit, et sodales alium non libenter adeant, permittatur illis, ut differant confessionem in diem Sabbathi; maneant nihilominus cum reliquis in templo, quamdiu manere debebant in schola. Quod de iis etiam intelligendum, qui primo loco confitentur, nisi P. Rector aliquando dispenset propter nimiam frigoris acerbitatem.

7. Dicitur esse magnus defectus in scholis circa catechismum, quod a paucis memoriae mandetur. Attendat praefectus studiorum diligenter, ut id emendetur. In suprema autem grammaticis nihil in posterum in explicatione catechismi dictetur.

8. Quando sacrum in templo nostro canitur, eidem et concioni intersint supremae grammaticae discipuli, ut tanto commodius ad sacram communionem se parent, quam illis diebus solent obire..

---

[1] Th. Busaeus S.I. (1543–1636), geldrus; fuit praep. prov. Germ. Sup. annis 1609–11; annis 1613–15 prov. Austriae; assistens Germaniae Romae annis 1615–1636; cf. *Synopsis hist. S.I.* ... 634 674 677 678; MHSI *Cat. Prov. Austr.* II 556–57.

[2] Rector collegii moguntini mense ianuario 1603 fuit Henricus Scherenus S.I. (1534c–1613), germanus; cf. *Rhen. Inf. 38*, f. 176*r*; FEJÉR I/1 227; v. etiam *Synopsis hist. S.I.* ... 677.

[3] De academiis in collegiis S.I. institutis cf. *Rat. stud. 1599* in MP V 448–49.

[4] Parvae horae *Officii B. Mariae V.*, quod scholastici S.I. quotidie recitarunt; cf. MP I 15 § 5.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

B – Memoriale relictum R.P. Rectori Moguntino anno 1605 in ianuario ...

6. Qui examinandi pro studio theologico huc mittuntur, etsi in tota philosophia examinari debeant, praescribetur tamen illis una materia certa in logica, altera in physica, tertia in metaphysica, in quibus potissimum se parabunt. Et si volent, integer minimum pro praeparatione illis concedetur mensis, etiamsi lectiones theologicae citius inchoentur.

C – Memoriale collegio dilingano a R.P. Visitatore relictum mense octobri anno 1609 ...

6. Curandum erit, ut discipuli nostri non tantum ex praescripto academico certis temporibus confiteantur[5], sed quolibet mense, secundum Constitutiones et regulas Societatis. Et ne nimia multitudine uno die obruantur confessarii, ad confessiones has ducentur duae inferiores classes propridie festorum. Monebit vero tunc praefectus ecclesiae confessarios, ut mature omnes praesentes sint, ne cogantur discipuli diutius expectare.

7. Ne diebus dominicis et festis discipuli inferiorum classium, qui ad aulam non admittuntur, sua institutio spiritualis et cura desit, in aliqua schola collecti audient et ipsi exhortationem ipsis accommodatam ab aliquo praeceptorum, per mediam circiter horam, qua absoluta, ducentur ad templum nostrum bini et bini, ut sacrum audiant ...

10. Ad renovationem studiorum professor Scripturae docebit hora 8.va feria 2 6 et Sabbatho; casuum feria 3 4 5. Prioris auditores erunt omnes theologi scholastici, toto quadriennio, non nisi alternis haec lectio doceatur; posterioris illi, qui, iudicio P. Rectoris et praefecti, ex religiosis et alumnis minus apti erunt ad audiendam scholasticam. Deinde ex philosophis illi convictores religiosi, qui ex aliqua causa vigente id desiderabunt ipsi, vel ipsorum superiores. Causa tum haec approbanda erit iudicio P. Rectoris. Externi eandem frequentare poterunt, qui volent, ex eiusdem consensu. Hebraeus professor docebit feria 2 et 5 a media 2 post meridiem; cuius auditores, iuxta regulam[6], erunt secundi anni theologi et alii posteriorum annorum, qui eam ulterius audire desiderabunt.

11. Quae hactenus in canicularibus tantum habitae sunt lectiones mathematicae et ethicae, in posterum iuxta Rationem studiorum fiant ordinariae[7]; et mathematicae quidem pro physicis, ethicae pro metaphysicis habeantur hora octava per tres quadrantes. In logica frequentiores et prolixiores sint repetitiones, ut et hi tantum temporis in schola impendant, quantum priores. In canicularibus docebuntur libri Meteororum, pro logicis et physicis: duo primi anno priore, postremi posteriore; et singulis hebdomadis erit una disputatio ante et post prandium.

12. Disputationes impressis thesibus sint rarae. Iudicarunt patres, sufficere ut logico una, physico duae, metaphysico tres permittantur. Conandum autem, ut ordinarie duo sint defendentes in his thesibus, per integrum diem, qui tamen diversis illis, diversa exempla dedicare poterunt. Sic enim parcetur sumptibus et plures exercebuntur. Ad has honoris causa convenient omnes theologi et philosophi. Non impedient porro hae disputationes ordinarias menstruas, sed tantum hebdomadarias. Disputationes menstruae in utraque facultate ordinarie habeantur secundum regulam, praesentibus tantum auditoribus cuiusque facul-

[5] In «Summa statutorum Academiae Dilinganae» § 4 ordinatur: «Antea per sacerdotem expiati, quater minimum in anno S. Eucharistiam accipiant: Paschae, Pentecosten, Assumptionis Deiparae et Natalis Domini feriis»; v. SPECHT, *Geschichte* ... p. 620.

[6] Vide regulam 8 provincialis Rat. stud. 1599; MP V 358.

[7] De mathematicae et ethicae lectione vide Rat. stud. 1591: reg. 40–44 provincialis; MP V 235–36.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

tatis eorumque professoribus[8], iisque quos iudicabit P. Rector eas posse cohonestare. Philosophicis thesibus in hac disputatione addetur una ex ethicis, quando P. Rectori videbitur.

13. Etsi sufficere videatur, ut theses impressae unum habeant folium sive patens, sive complicatum, permittitur tamen, ut una cum inscriptione, dedicatione et carmine duo possint haberi folia, plura non. Philosophiae vero non unam tantum complectantur materiam, sed, si logicae sint, ex omnibus partibus iam auditis sumantur. Si tamen physicae, metaphysicis persuadendum erit, ut pro honore suo ex tota philosophia theses proponant. Ne porro sumptibus graventur defendentes, satis erit theologo exemplar thesium impressarum dare singulis condiscipulis et metaphysicis; philosophis autem sufficiet dare illud suis condiscipulis.

14. Ne examen pro gradibus philosophicis extendatur diutius, et plures lectiones impediat, illi soli examinabuntur, qui gradum petunt, pro baccalaureatu una, pro magisterio sesquihora. Qui eum non petunt, quaterni examinabuntur una hora in examine priore; tres sesquihora in posteriori. Examinatores erunt praefectus studiorum maiorum, vel cancellarius, professor proprius et ethicae vel mathematicae. Fiet autem in posterum examen pro baccalaureatu ad initium renovationis studiorum, ne intermedio tempore lectiones iterum interrumpantur. Cavebunt nostri, propter plures causas, ne ex gratia ullos promoveant, qui ab omnibus in examine reiiciuntur.

15. Convivium in promotione magistrorum, cum sine gravi offensione tolli non posse iudicetur, quantum fieri potest, sit moderatum, neque extendatur ultra duas, vel summum semitres horas. Ad hoc non mittantur plures ex nostris, quam quatuor praeter cancellarium. Tibicines aliunde non vocentur, sed sufficient illi, quos Reverendissimus in turre arcis habet, qui praetereuntibus magistris ad parochiam, pro aliquo honorario, tubas inflare poterunt. In ipsa promotione adhibeatur musica solemnis et consueta.

16. Visum est expedire propter difficultates, quae subinde oriuntur in disputationibus et conventibus publicis circa sessiones, ut antiquiores professores eiusdem gradus in qualibet facultate primo loco sedeant, reliqui consequantur.

17. Catechismus diebus Veneris communis erit philosophis et rhetoribus. Et quia hae facultates communiter quatuor annis absolvuntur, etiam catechista eodem tempore conabitur totum explicare catechismum. Explicabit autem aliquanto fusius, breviter et quodam compendio attingendo ea, quae spectant ad controversias fidei, ut, si quando aliam theologiam non audiant, ex hac explicatione haereticis occurrere, et aliquo modo satisfacere possint.

18. Quemadmodum extraordinario tempore ad scholas admittendi non sunt, nisi qui doctrinam habent scholae, cui deputantur, convenientem, ita in ordinario examine videndum, ne facile fiat gratia, et ut praescripto in libro studiorum modo examen fiat, et in rhetorica quidem plures sex una hora non examinentur, in humanitate octo, in reliquis 10. Ac proinde examen citius erit inchoandum.

19. Declamationes, quae a rhetoribus et humanistis alterno habentur diebus Sabbathi, non ex charta, sed ex memoria dicantur, ut et haec exerceatur, et magis apte adhibeatur actio. Carmina, quae ab iisdem certo anni tempore publice affiguntur, non a solo praefecto, sed ab altero adhuc, a P. Recore designando, censeantur. Non permittantur in iis sumptus nimii, ac proinde nec emblemata plura, sed rhetori tantum 6 aut 7, humanistae 4 aut 5, quorum singula non excedant precium unius floreni. Picturae et aliae valde moderate in his affixionibus adhibeantur, et non nisi corona aut quadrata impressa, aut leviter picta, ne maiori sumptu studiosi graventur.

[8] Vide Rat. stud. 1599: reg. 14 prof. theol. et reg. 17 prof. phil.; MP V 388 et 399.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

20. Quotannis in primo conventu praeceptorum, circa studiorum renovationem, sequentium memoria a P. Rectore renovabitur:

a – Praeceptores, etiam humaniorum literarum, nullam habere facultatem communem legendi prohibitos poetas aut alios libros impuros, nisi in particulari a P. Provinciali eam acceperint.

b – Quando conceditur facultas legendi commentarios in praedictos libros, tantum concedi, ut in illa loca legant, qui iam correcta in scholis sunt explicanda.

c – Studeant conservare nomen Societatis, quod hactenus cum laude obtinuit, regi ab ea iuventutem suavi quadam ratione, potius propositis praemiis et honoribus ac notis ignominiae, quam rigore et poenis.

d – Quando, aliis mediis frustra adhibitis, ad virgas descendendum erit, memores sint honestatis et castitatis religiosae, nec patiantur caligas iuvenum plus deiici, quam verberibus infligendis necessarium; ordinationis etiam R.P.N. Everardi p. m., qua prohibentur plura, quam sex verbera infligere pro ordinariis discipulorum culpis, et haec quidem moderate. Ubi maior esset culpa, non castigabuntur discipuli sine consensu vel superioris vel praefecti, qui iuxta magnitudinem culpae praescribet numerum verberum, eritque, dum executio fit, ipsemet praefectus praesens.

e – Neminem discipulorum ab ullo nostrorum, sive in scholis sive in convictu, solum puniri posse, nisi peculiaris vel personae vel delicti esset habenda ratio, iudicio superioris vel praefecti, et tunc adesse debere 4 aut 5 e discipulis, aut duos alios e nostris, praeter eum, qui punit.

f – Qui per aetatem aut aliam ob causam caedi non possunt decenter, aliis poenis afficiendos esse, quales sunt v. gr. sedere super tabulatum, stare aliis sedentibus, detrudi ad locum inferiorem etc. Quodsi poenas illi subire nolint, malintque abire, dimittantur.

g – Adhibendam esse diligentiam, ut sermo latinus inter discipulos vigeat, neque liceat eis libere et assidue germanice loqui. Hanc ob causam nec ipsi praeceptores cum illis germanice loquentur, nec germanice loquentes audient, etiam in scholis grammaticae, excepta subinde infima.

h – Non licere praeceptori ulli, sine expressa licentia superioris, ullum discipulorum solum, quavis de causa, in schola retinere aut alio loco privato clauso. Quodsi in re literaria exercendus quispiam esset, aut in sodalitate occupandus, adiungendos esse alios, qui simul instruantur aut occupentur.

i – Cum necessarium sit, ut studium graecum floreat, discipulos ad hoc excitari et in eo exerceri, in inferioribus grammaticae scholis, pro scholarum qualitate, magnum sibi scrupulum facere debere praeceptores harum scholarum, si eorum vel negligentia, vel minore ad graecas literas affectu, studium hoc deinde in superioribus classibus langueat vel impediatur; quod tamen hoc tempore propter haereses maxime est necessarium.

k – Cum tantopere desideret R. P. N. et tota Societas, ut, qui studia tractant, sive docendo sive discendo, sicut in theologia S. Thomam, in philosophia Aristotelem, ita in humanioribus literis sequantur et imitentur Ciceronem, facile esse videre, quantum ab obedientia declinarent, qui proprio affectu ducti vel stylo, ut vocant Lipsico, vel alteri conciso et exotico se potius darent, quam Ciceroni. Quodsi praeter opinionem ulli e nostris huius affectus deprehendantur, his Lipsii et similis generis libri subtrahendi erunt. Literae etiam, quae tali stylo scriberentur, frangendae aut comburendae, nec publice permittendae aut huiusmodi affixiones aut declamationes[9].

---

[9] De stylo Lipsiano vitando cf. instructionem anno 1615 a congregatione generali VII datam: «De stylo vitioso in provinciis corrigendo et Cicerone sequendo»; supra, mon. 49 p. 430–32.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

21. In vacatione superiorum classium paschali a consuetis lectionibus inferiorum studiorum nihil est detrahendum. In Nativitate Domini, quia hactenus consuetudo obtinuit, et unica subinde dies vel altera intercedit, poterit hactenus ratione usitata in his scholis doceri[10].

22. Quamdiu R. P. N. permittet processionem sodalitatis die Veneris sancto, poterit illa, sicut hactenus, continuari. Propter periculum tamen, quod in hoc genere poenitentiae esse dicitur, non admittentur amplius expansi, ut vocant. Et propter turbas atque immodestiam, quae excitari dicuntur a pluribus personatis, nullae personae, sive Christi, sive iudaeorum, sive militum praesentabuntur, nisi solius Christi gestantis crucem; cui alius adiungi poterit in habitu communi sodalium. Mysteria passionis in imaginibus vel labaris praesentari poterunt.

23. Cavebunt nostri, ne religiosorum aut convictorum querelas de regente aut praefectis convictus ita suscipiant, ut illos in his fovere aut ad eorum sententiam, improbando v. gr. modo agendi, accedere videantur; multo minus in facta praedictorum inquirant; quin potius suis verbis et querelas leniant, et nostros excusent, et amorem religiosorum et convictorum in suos praefectos excitent. Res porro Societatis, sive dispositiones superiorum nemo iisdem significabit; et advertet superior, ut, quos in praedictis peccasse deprehenderit, non sinat esse impunitos.

D – Memoriale Patris Visitatoris pro collegio dilingano mense augusto 1610

1. P. Rector cum P. Cancellario, P. Kern[11] et aliis, si quos adhibendos iudicabit, examinabit statuta academica tum theologicae cum philosophicae facultatis; et ea ex illis colliget, quae in posterum certo observentur in promotionibus, disputationibus, imprimendis thesibus etc., aliaque addet, quae addenda videbuntur, ut perfecte constet de omnibus, quae in praedictis sunt observanda.

2. Ne existiment discipuli philosophiae, ubi cursum absolverint, aliquid necessario aut templo aut praeceptori offerendum esse, expediet subinde omnino reiici quae offerunt, etiamsi dicant, se non offerre compensationis ullius gratia, sed vel in grati animi significationem, vel pro usu Ecclesiae.

3. Cum in aliis huius provinciae collegiis nobiles a communi ratione scholarum liberi non sint, nec loca certa sive in aula sive in schola habeant designata, suavibus quibusdam rationibus et modis conabitur et hîc P. Praefectus studiorum eos ad communem rationem paulatim revocare. Similiter, quemadmodum iam propositum est, occurret, ne cincinni, vestium nimiae novitates aliaeque vanitates inter studiosos introducantur.

E – Memoriale Patris Visitatoris collegio dilingano relictum mense iulii anni 1611

1. Ut discipuli magis in officio contineantur, expedire visum fuit.

a – Ut praeceptores ipsi in classibus superioribus maiorem eorum suscipiant curam, et mulctas ab iis exigant, qui vel ab officiis divinis, quotidianis et festivis, vel a lectionibus, vel disputationibus absunt; neque haec soli praefecto relinquant; moneant subinde insolentiores ut ad studium pietatis attendant.

---

[10] De vacatione in feriis Natalis Domini vide reg. provincialis 37 § 3 Rat. stud. 1599; MP V 365.

[11] Thomas Kern S.I. (1570–1633), germanus; cf. GERL, *Cat. gen.* ... p. 211.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

b – Ut qui semel carcere puniti sunt, et in eandem culpam iterum incidunt, maxime insolentiae et grassationis nocturnae, aggravetur secundo et tertio poena carceris diuturnitate aut aliqua alia molestia. Quodsi deinde incorrigibiles sint, dimittantur.

c – Ut qui in carcere propter culpam fuerunt, in ordine promotionis, et, si videatur, etiam in testimoniis aliquid hoc nomine sentiant.

d – Ut fiant aliquae leges domesticae, quae communicentur patribus familias studiosorum, quibus maxime cohibeatur libertas vagationum et inutilium sumptuum.

2. Si sufficiat discipulos unius classis ab aula tollere, ut reliqui commodius sacra audiant, non accipiantur e duabus classibus certi, qui in templo nostro sacro intersint, sed una integra ibi conveniat, eidemque proprius praeceptor adsit, qui attendat ad modestiam iuvenum. Reliqui praeceptores in aula divisim sedeant, ut suis melius possint attendere.

3. Quo die discipuli ordinariae confessionis causa ad templum nostrum convenient, monendi erunt confessarii vel a praefecto singuli, vel potius in triclinio e cathedra omnes, ut mature adsint, ne frustra studiosi exspectent, et taedio afficiantur.

4. Qui ex physicis et metaphysicis audiunt lectionem Scripturae, similiter audiant casus conscientiae, et e contra, ne otiose alterutrum tempus transigant.

5. De disputatione pridie magisterii aget P. Rector cum cancellario et reliquis patribus, qui philosophiam profitentur, num sicut hactenus servanda sit, an vero propter difficultatem, quam plerique in ea sentiunt, aliquid moderandum. Ut enim omnino omittatur, non videtur honori academiae convenire, cum fere a principio haec fuerit consuetudo. – Disputationibus porro theologicis semper intererunt omnes theologi a principio ad finem pro honore suae facultatis, similiter et philosophicis philosophi. Sufficiet vero prioribus adesse mediam partem philosophorum mane, et alteram partem post prandium, sicut contra posterioribus mediam partem theologorum mane, et a prandio alteram; licet pro honore academiae sit, ut, quam multi commode possunt, semper disputationibus intersint.

6. Quae in convictu petitur casuum conferentia, permitti poterit. Intersint illi omnes theologi scholastici et casistae, et instituatur secundum regulas professoris casuum in libro studiorum[12].

7. Non astringantur religiosi, qui diebus festis confiteri volunt, ut nomina sua signent, sed accedant confessarii ad locum ordinarium, et eos audiant, quibus integrum erit confiteri.

Theodorus Busaeus.

[12] Vide regulas professoris casuum conscientiae (Rat. stud. 1599), in MP V 395–97.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

56

P. FERDINANDUS PIRES S.I.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.

Olisipone 30 novembris 1581 – Romam

TEXTUS: *Lus. 68*, f. 325*r*-26*r* (402); autographum.

SUMMARIUM: *Ut ab officio revidendi Artem grammaticae latinae Patris Álvares liberetur, petit instanter.*

Muy reverendo en Christo Padre. Pax Christi.

Daré cuenta a V.P. como a padre maestro y pastor mío de una cosa que me pareció in Domino importar al bien común y particular de la paz de mi spíritu. Y espero que el spíritu paternal suyo sufrirá la importunidad de su hijo.

Desde el año de 1554 y el segundo de mi noviciado hasta el de 1577, me ha exercitado la Compañía en leer gramática y substituir en las escuelas de aquesta facultad muy a menudo. Y en este tiempo, demás de componer concilio synodal ulyssiponense, traduzir bullas de Coena Domini y breves o letras apostólicas, muchas y varias, y cosas deste género, quae recensere longum esset, el Arte del padre Manuel Alvarez[2] me ha mucho labefactado, envejecido y debilitado[3], y fue a mí causa de muchas molestias y angustias spirituales, casi continuas. No cierto porque yo oviesse tenido aversión a semejante trabajo (pues aqueste fue siempre a mi flaca habilidad más proporcionado que otra quelquier scientia), sino por me ocuparen los padres superiores, juntamente con ello, en officio de confessar, animae meae, ut ingenue fatear, periculosissimo ...

Por las quales razones V.P., per viscera Domini Dei nostri, del todo me libre deste miserable y molesto studio y ocupación del Arte Emanuelana[4], quo multum ad confessionum munus afficiar, ad easque audiendas vocatus, cum animi alacritate me conferam et in casibus conscientiae me diligenter exerceam. Et tandem aliquando liceat tranquilla et pacata mente, diutino extrito scrupulo vitam ducere. Sin minus, y V.P. informado no aver otro que más o mejor pueda ayudar al padre Manuel Alvares que yo (como en la verdad aya algunos que muy más circumspectos, ingeniosos, doctos etc. sean, si ellos aplicar se quisiessen), juzgare omnino que devo tener paciencia y morir en esta muerte que, hasta oy, plus satis [325*v*] me ha mortificado y destruido: menester sera que V.P. mande y ordene, magna cum districtione, que totalmente me escusen del confessar, etiam extraordinarie, y assistir en conferencias de casos etc., en quanto durare la ocupación del Arte; y que sea luego, aunque el padre Manuel Alvares, por su indisposición, no entienda en ella. Ca por esso he di-

---

[1] F. Pires S.I. (1529c–1595), lusitanus; cf. RODRIGUES, *História* II/ 2 45 55; FEJÉR I/ 2 182; SOMMERVOGEL VI 848.

[2] P. Pires iam anno 1573 adiuvabat Patrem E. Álvares in revidenda *Arte grammatica*; cf. eius ep. diei 19 febr. P. Generali datam, in MP IV 470–71.

[3] Die 9 oct. 1581 scribebat Seb. Morales S.I., praep. prov. Lusit. Patri Generali: «Al Padre Manuel Álvarez se ha dado el Padre Fernan Pérez que es uno de los mas intelligentes en cosas de grammática, para le ayudar a perficionar su Arte. Mas al presente esta tan indispuesto que no puede entender en cosa alguna el padre Manuel Álvarez. Si la disposición le diere lugar, conferirán ambos para se poner la ultima mano a la Arte» *Lus. 68*, f. 307*r*.

[4] Haud multo post officium revidendi *Artem* commissum est patribus Velês, Paulo Ferrer, Ludovico da Cruz et Emanueli Pimenta; cf. RODRIGUES II/ 2 55.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

cho «magna cum districtione»; porque, más avrá ya de un año, que fuy llamado de Coímbra, do me querían y desseavan los padres como mediocre operario para entender en el Arte; y, sacados dos meses que puse en ayudar al padre Manuel Alvares en la traduction de las reglas, y 4 o 5 que me empleé en la revista de la dicha Arte, todo lo demás tiempo fuy y soy exercitado en las confessiones solamente; y, aun en aquellos cinco meses, interdum confessiones me avertebant.

Digo más, que in Domino sentio convenir que me sea dada perpetua immunidad y esención del officio de confessor (aun sin que entienda en la revista del Arte), no tanto por la inhabilidad y ineptitud a tal officio, ut supra dixi, quanto por estar ya en el postrer acto y parte de la vida, quippe qui duos et quinquaginta natus annos, undetriginta in Societate, Christo optimo maximo gratia, contrivi, vario quidem sed magna ex parte insuavi iam fractus membra labore. Unde etiam saepe mihi cogitanti de Emmanuelanae Artis correctione et augmento, in mentem venit vereri ne cursu in medio, antequam exoptatum portum possim contingere, multorum cum dolore succumbam.

Item, son tantas las menudencias y ocupaciones casi ordinarias de cosas scholásticas y literarias, y las censuras ferme annuales del Arte, que los impressores aquí enbían para les daren los padres la devida aprobación, que pienso no tendrá mucho lugar el ocio en mi persona. Neque enim is fui quem segnia ducerent otia; mors nobis tempus habetur iners ... [326*r*]

Pienso deseará V.P. saber qué tal era mi ocupación y trabajo en el Arte sudodicha. Accipe: Digo que casi nada de lo que pertenece al ornato, lustre y amplificación. Solamente limpiar los muchos yerros de la impressión; certificar los lugares de donde fueron sacadas las autoridades y allegaciones. Los quales, aunque el padre Manuel Alvarez aya sido muy diligente, nihilominus, interdum se hallan trocados. Poner las mismas autoridades por el orden que están en los autores allegados; y añadirles algunas más palabras de los mismos autores, para mayor claridad. Notar inter legendum et scrutandum algunas cosas extraordinarias y selectas que le puedan servir al padre. Passarle algunos poetas, máxime los por él señalados, advertiendo algunas syllabas, palabras y cosas singulares, con que pueda refutar muchos yerros y descuydos de casi todos los gramáticos que, siguiendo unos a otros como cabras, an introduzido falsedades y engañado a los leyentes y maestros: como sea verdad que las syllabas y dictiones que ellos allegan, se vean estar de otra manera muy differente en los poetas. Y de todo lo dicho y servicio mío sea el padre Manuel testigo del hazer tanto y a vezes más caso de lo que yo pensava etc. Verdad sea que en todo soy muy tardo y cunctator omnibus aliis sane quam molestus. Pero al padre que es patientiae et longanimitatis amantissimus, non item. Y como tal sea mi ingenio y las fuerças de aquesta edad muy dessemejantes a las de juventud, no se deve nadie admirar, si lo que otros acaban en cinco días, yo no puedo sino en diez. Y a la causa, creo que sería proveídamente advertido deputar V.P. otro operario y coadiutor del padre Manuel[4], para acabar presto la revista, antes que él, qui aegra ac perdita est valetudine, acabe sus días; y aun para adelante continuar lo que quedare del dicho padre señalado y determinado; y mandar que yo entienda solamente en el confessionario; qui sane locus magis sine controversia (obedientiae decretum semper excipio) quam macer, spinosus, sterilisque grammaticorum ager, hos canos decet. Etenim scholasticos adolescentulos ad 300 infimae classis (quae plerunque Ferdinando Pyrez credo ob catechizandum obtruditur) singulis mensibus fatentes audio, praeter confessiones alias cum profestis tum festis etiam diebus exceptas. Quibus quidem omnibus, nisi adiutor alius Emmanuelanae Arti subrogetur, Ferdinando, iam victo, difficili, inerte, tardiusculo, sene exploso, non exiguo, ut opinor, cum octavani praeceptoris eiusque scholae iactura et dolore supersedendum erit.

Paternitati tamen tuae, ut filium decet et par est, Ferdinandus auscultabit.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

57

P. ALFONSUS DEÇA S.I.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.
Compluto, die 17 aprilis 1582 – Romam

TEXTUS: *Tolet. 37/a*, f. 144*r*–45*v*; **autographum.**
SUMMARIUM: ***De nimia professorum theologiae opinandi libertate cohibenda.***
EDITIO: SCORAILLE, *Suárez* ... I 223 (ex parte).

Muy Reverendo Padre nuestro en Christo. – Pax Christi etc.

Nunca pensé que de tanta importantia era lo que preguntándome ay V. P. acerca de la doctrina de los nuestros, dixe, como vi después que llegué a España[2], y mas después que llegé a este collegio, donde al tiempo que partí para Roma, non pareçe que se esperava otra cosa, sino que yo bolviesse las espaldas, para que se las bolviessen a S. Thomás los que aquí enseñan[3], según an dado en yr contra él sin ningún respecto a sus canas. De donde lo que se an seguido es yrse perdiendo el peso y el crédito de la doctrina con los de fuera, y entre los nuestros la quietud y la paz, y yr los maestros cobrando libertad tan dañosa, como V. P. veerá (que es la que en Salamanca se a tenido, por lo que el provincial de Castilla[4] avrá escrito); y la que aquí se tiene (de que no se teme menos), por lo que el P. Gil Gonzalez[5] a dado aviso. El qual no e dado yo antes, por esperar que lo hiziesse quien lo tiene por offiçio. Y lo peor desta libertad es que la quieren defender con dezir que es mayor la de Italia, y muy mayor la de Roma. Y ésta es la razón hasta aora porque el P. Rector[6] deste collegio, y el P. Provinçial no la an podido atajar aquí ...

De V. P. es veerlo, y juzgar lo que más al serviçio de Dios N. S. y bien de la Compañía convenga. Que aunque no sea si no porque los nuestros de aquí adelante no gasten inútilmente tiempo en fabricar inventiones escusadas y levantar opiniones o ya sepultadas o nunca oydas; y porque no estén a peligro de andar por estos tribunales los hombres que hasta aora eran servidos dellos; y porque esto es lo que acá sienten los hombres de más edád y más experientia en estas letras, y todos (exceptis his quos inficit ista lepra), yo no puedo dexar de pedir a V. P. per viscera Iesu Christi[7], lo mire y remedie aora que tiene tiempo de remedio. Y que Dios N. S. por tan extraordinario camino a sido servido de poner a V. P. en este puesto, y en él darle authoridad y braço para salir con ello. Y no le espante a V. P. la difficultad que se offreçerá. Porque no la ay, sino o de parte de las cosas que a

---

[1] A. Deça S.I. (1530–1589), hispanus toletanus, multis annis professor theologiae in collegio complutensi; cf. MP IV 527 adn. 2, 535–37 615.
[2] P. Deça anno 1581 inferfuit Romae congregationi generali quartae; cf. *Institutum S.I.* II 254.
[3] P. Deça videtur accusare PP. Ioannem Azor S.I. 1536–1603; cf. SOMMERVOGEL I 738–41), et Gabrielem Vázquez S.I. (1549c–1604); cf. *ib.* VIII 513–19) professores eo anno in collegio complutensi; cf. *Tolet. 12/a*, f. 115*r*; *Rom. 53*, f. 60*r* et 105*r*; VILLOSLADA, *Storia* ... p. 75 et passim.
[4] Praepositus provinciae Castellae eo anno fuit Antonius Marcen (1537c–1603); cf. *Synopsis hist. S.I.* 656.
[5] Aegidius González D'Avila S.I. (1532–1596), hispanus, annis 1581–85 praepositus provinciae Toletanae; cf. *Synopsis hist. S.I.* ... 658; MP IV 557 et passim.
[6] Rector collegii complutensis anno 1584 fuit Alfonsus de Sandoval S.I. (* 1536), hispanus; cf. *Tolet. 21*, f. 5*r*.
[7] Cf. Philip 1 8.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

algunos parece no poderse sustentar en S. Thomas. Y esta yo me offreçio a trabajar ordenadamente [144*v*] V. P. de manera que se allane; o de parte del sentimento de las personas, a quien toca. Y esto aunque parezca difficultad, no lo es. Porque de aquí a algunos años, si la cosa procede con esta libertad, será no difficultad, sino impossibilidad. Y será toda a cargo de quien pudo con tiempo remediar el mal, y no lo hizo.

Era hasta aora en España mirada la Compañía con muy differentes ojos de lo que aora lo es. Porque no era menester más de que se dixesse una cosa por doctrina de la Compañía, para ser tenida por oráculo. Y yo no hallo desto otra razón, sino que por una parte el ser doctrina de un sancto, y por otra que el sancto no era suyo, sino de otra religión, les hazia pensar a los hombres que doctrina fundada en sanctidad del author, y en humildad del lector, no podía dexar de ser acertada. Y la razón porque yo pienso que lo era, es el yr en esto nosotros conformes a nuestras Constitutiones[8], y entrar en el offiçio de enseñar con rendir el entendimento a ellas, y a quien ellas dan a entender que sigamos.

Y por esto, aunque lo dixeran éstas nuestras Constitutiones[9], a lo menos para España yo no veo otro remedio, sino atarnos a la doctrina de S. Thomás en todo[10]. Porque de otra manera no ay seguridad, aviendo como an de venir a ser nuestros juezes los que son nuestros aemulos, y guardándose, como se guardan de tomar el parecer de los nuestros en cosa que toque a los nuestros ...

Y por ser esta la principal razón que me a hecho dezir todo lo que V. P. veerá en el papel de latín[11], la é querido poner aqui a parte, para que particularmente la mire V. P., y me haga charidad de advertirme del engaño que yo en esto tengo si le ay. Y sobre todo quiero pedir a V. P. me la haga en que esta carta no la vea otra persona ninguna; antes en viéndola V. P., la rompa, que basta el papel que va en latín para que se vea y se examine lo que ay digo por quien a V. P. pareciere. Aunque en ésto mismo la recibiré grandíssima que aquien V. P. le mostraré, se muestre tacito nomine authoris[12] ...

---

[8] De doctrina orthodoxa sequenda cf. *Constit.* P. III c. 1 § 18 et lit. O; P. IV c. 5 § 4; c. 14 § 1; P. VIII c. 1 § 8 lit. K; P. X § 9; MI *Const.* III 86 118 150 223–24 276.

[9] In *Const.* P. IV c. 14 lit. B dicitur: «Si videretur temporis decursu alius auctor studentibus utilius ... gravi cum consilio ... praelegi poterit» Vide MP I 297 291.

[10] Similem sententiam tenuit de doctrina S. Thomae sequenda etiam P. Iacobus Tyrius S.I., scotus (vide eius scriptum supra, mon. 9 p. 83–84); quam tamen R. Bellarmino et St. Tucci, professores theologiae in Collegio Romano insustinibilem iudicarunt; vide eorum scriptum in MP VI mon. 3 et 4.

[11] Hoc scriptum latinum nondum invenimus.

[12] P. Generalis die 21 novembris respondit Patri Deça: « ... Yo vi y hize ver a los padres assistentes y a otros el papel que V. R. me embió con una de 17 de abril, y contentó mucho. Y por el orden que en aquella materia se ha dado [Vide instructionem Patris Generalis, mense septembri 1582, de opinionum delectu datam; in MP VI mon. 7 p. 25–26], avrá visto quanto me he aprovechado de su lucubraçion. Aunque por agora non convenía apretar más de lo que se ha hecho, por no venir a algún estremo. El tiempo enseñará, si bastará aquel orden, o si será expediente estrecharle más» *Tolet. 37/a*, f. 145*v*.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

58

P. ALFONSUS PISA S.I.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.

Posnania ineunte mense novembri 1582

TEXTUS: *Germ. 160*, f. 293*r*-94*v* (*prius* 105-07 431-32); originale.
SCRIPTOR: A. MANCIA. *La controversia* ... 241-42.

De excudendis adversus haereticos libris

Cum R.P. Provincialis[2] primum visitaret collegium posnaniense, quidam ex patribus ei proposuerunt videri expedire si quaedam ex meis lucubrationibus in lucem ederentur. Ipse autem dixit se aliquoties scripsisse de his ad R.P. Generalem, nec tamen postea quicquam laboris huiusmodi mihi commendavit. Ex quo facile colligitur patres superiores mihi hoc genus exercitii non committere quod nec ego ambio qui iam consenui, et aliis fortioribus et magis idoneis libenter hoc munus relinquo. Quare manifestum est quod de hac materia hic scribo, non ut rem meam agam, scribere me, sed ut rem agam Christi meamque conscientiam liberem. Quare neque scriptum hoc ego superioribus proponam, sed ideo haec scribo ut si cui haec rationi consentanea videbuntur, ipse superioribus proponat, quae proponenda esse iudicaverit. Ego vero, quia scrupulus hoc scriptum dictavit, offeram illud confessario meo, qui etiam consultor est, ei plenam circa illud libertatem sive proponendi sive supprimendi etc. [relinquens].

Etenim coram Domino rem hanc consideranti mihi videtur omnino expedire, imo non tam utile quam necessarium esse ut in provinciis infectis haeresi et nominatim in hac nostra aliquis aut aliqui designarentur qui lingua latina aut vernacula vel utraque libris editis haereticos impugnarent[3]. Ad quod movet me.

1. Primum quidem constitutio nostra P. 7 cap. 4 § 11[4] quae sic habet: Qui talento praeditus ad scribendum libros communi bono utiles, eos conscriberet, in lucem edere non debet aliqua scripta nisi prius praepositus generalis ea videat et legi ac examinari faciat ut si ad aedificationem fore videbuntur, et non aliter, in publicum prodeant. Titulus eius capitis est: Quibus in rebus Domus et collegia Societatis proximum adiuvent, et inter alia Societatis ministeria quibus iuvatur proximus ut per verbum Dei et sacramentorum administrationem et opera pietatis etc. proponitur etiam hoc ministerium scribendi scilicet libros ad aedificationem communis boni ab eo praesertim qui hoc talento praeditus est. Ubi nomen talenti suggerit secundam rationem.

2. Damnatur enim in evangelio qui talentum suum defodit in terra et non lucratus est cum eo[5]. Iam vero timendum est ne multi sint in Societate qui hoc talento praediti sunt et absconditum retinent et sine ulla proximi utilitate. Thesauri enim absconditi quaenam est

---

[1] A. Pisa (Pisanus) S.I. (1528–1598), hispanus theologus; cf. *Dict. Theol. Cath.* XII/ 2 2127; SOMMERVOGEL VI 864–66; *Mon. Ant. Hung.* I 476 et passim.

[2] Ioannes Paulus Campana S.I. (ob. 1592), italus, praep. prov. Pol. annis 1581–1591; cf. SCADUTO, *Catalogo* ... 25; *Synopsis hist. S.I.* ... 682; *Mon. Ant. Hung.* II 6* et passim.

[3] Petrus Canisius S.I. quoque eodem tempore urgebat ut theologi S.I. scriberent adversus haereticos; vide eius ep. diei 22 oct. 1583 ad P. Generalem; in BRAUNSBERGER VIII 176–77.

[4] Vide MI *Const.* III 215–16.

[5] Cf. Mt 25 18.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

utilitas? Et illi quidem excusantur per obedientiam coram Deo; superiorum vero est eos qui huiusmodi talentis praediti sunt, ad commune bonum ne abscondant, inducere. Quod superiores facere credendum est.

3. Tertia ratio sumitur ex eadem constitutione ubi docet hoc talentum ad commune bonum esse utile. Quae utilitas in locis infectis haeresi non tam est utilitas quam necessitas. Certum est enim nulla re magis haereticos in his locis coerceri quam catholicorum librorum editione. Cuius rei praeter communem experientiam locupletissimus testis est P. Possevinus[6] qui in suis legationibus multis argumentis nihil magis ubique satagebat, quam spargere libellos catholicos, et ad hoc solum putabat rectissime insumi posse magnam summam pecuniae; et ipse quamvis in itinere, curavit tamen quosdam libellos excudi partim latine partim etiam in alia lingua[7], et hortabatur dominos ad has expensas exemplo cuiusdam haeretici domini qui multam pecuniam in hoc expenderat, ut libros catholicos emeret ad exurendum et haereticos ad distribuendum.

4. Haec necessitas ostenditur in typographis et bibliopolis et in particularibus bibliothecis. Typographi enim catholici solent esse pauperes et miseri quia vix inveniunt aliquid catholicum quod excudant. Bibliopolae vix aliquid catholicum quod vendant, compactores non possunt se alere nisi compingant libros haereticos. Quocumque se vertat lector studiosus, statim impingit in libros haereticos. Haeretici typographi, bibliopolae et compactores triumphant et sunt divites, quia haeretici passim excudunt quicquid noctu somniant; sic catholici vel inviti et ignorantes, quid legant; legunt saepe libros prohibitos quia alios non habent; et ita putantes se esse catholicos, saepe fiunt haeretici. Quorum hic habemus exempla innumera. Contra vero vult collegium nostrum praelegere pueris librum pium de arte amandi Christum, ut excuso catalogo publicatum est, et neque praeceptor neque discipuli habent librum, sed ex uno tantum lacero exemplari describere coguntur pueri textum quem praeceptor est explicaturus.

5. Bonum commune cuius meminit constitutio, evidens est quando aliquis liber a nostris adversus haereticos excuditur; et patet etiam per contrarium. Constat enim haereticos nulla arte magis sparsisse per orbem et adhuc spargere suas haereses quam editis libellis haereticis pulcris typis et pulchre compactis. Hoc modo quasi potu infecto veneno suo infecerunt et inficiunt maximam partem christiani orbis; nam concionibus et lectionibus parum effecissent, sed libros spargunt etiam per catholicas regiones ubi non per unam horam ac in uno loco concionantur, sed die ac nocte in mille locis eodem tempore docent suas haereses quae leguntur et releguntur quoties lectori placet. Sic ergo per contrarium plus prodest unus noster libellus quam mille conciones. Pater qui in uno collegio per unam horam docet paucos auditores, perpetuo in centum locis docet omnis generis lectores edito libro.

6. Operae pretium est considerare quod sublata facultate libros excudendi iuvamus haereticos. Prohibitiones enim nostrae faciunt ut pauci libri sint catholici. Interim haeretici quotidie excudunt sua. Sic duobus modis promovetur haeresis: ab haereticis quidem scribendo haeretica; a catholicis autem prohibendo ne excudantur catholica. Prohibet quidem Ecclesia legere libros haereticos, sed in his locis aut ignoratur aut non curatur Bulla Caenae Domini[8], et ita pauci obediunt ut non legant haeretica. Non prohibentur libri catholici iam editi, sed prohibentur edi, quod plus est novi. Ad veteres autem excudendos nec suppetunt

---

[6] A. Possevino S.I. (1533–1611), italus; cf. SCADUTO, *Catalogo* ... 120; POLGÁR, ***Bibliographie*** ... III/2 690–93.

[7] Cf. SOMMERVOGEL VI 1061 ss., ubi etiam huius generis scripta apologetica et polemica recensentur.

[8] De bulla «In Coena Domini» cf. *Encicl. Catt.* III 210.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

pecuniae nec sunt qui animum adiiciant. Et hic tamen obedimus ut nihil boni edatur aut vix aliquid rarissime, tot sunt impedimenta prohibitionum, censurarum, examinationum. Interim catholica prela non prohibentur excudere nullius momenti vanissimos libellos, mendacissima prognostica et alias innumeras nugas. [293*v*]

7. Mirum est quantum moveantur hi populi editis libris a Societate, quantum autoritatis et existimationis accedat Societati et fidei catholicae, adeo ut plus prosint centuplo conclusiones editae in renovatione studiorum semel quam omnes lectiones totius anni. In his locis doctissimi quique non censentur docti nec ut tales audiuntur nisi intelligatur eos esse magistros aut doctores; et quia noverunt inter magistros et doctores quosdam praecellere, parvi faciunt eum doctorem eiusque doctrinam qui nihil excudit. Ubi vero Societas aliquid excudit, tanti fit ut ubique per plura miliaria haeretici timeant, praelati Ecclesiae ad scribentes recurrant, consilia petant; quod si plures esse norint qui excudant, iam tum augetur Societatis nomen quasi plena sit viris doctis. Ex quo fit haereticis formidabilis et mira consolatione afficiuntur catholici. Contra vero confunduntur boni et quasi erubescere coguntur quando vident haereticos scribere contra nos et neminem illis respondere, quasi simus in mala causa vel in ignorantia deprehensi, aut quando sciunt aliquos patres habere quidem paratum responsum, sed a superioribus prohiberi ne excudantur quae diu ipsi expectaverunt et sola expectatione haereticis insultarunt.

8. In hoc regno extat exemplum huius necessitatis singulare. Habent enim in eo libertatem omnes sectae quotquot nostro tempore aut natae sunt aut ex orco revocatae. Inter quas illa est perniciosior et potentior quae S. Trinitatem negat, quae multiplex est etiam, sed illa primatum obtinet quae cum judaeis et machometanis negat Christum fuisse ante B. Virginem et negat Spiritum Sanctum esse personam, negat animas manere post mortem corporis, negat denique peccatum originale. Haec secta devastavit Ungariam, Transylvaniam, Lituaniam, Russiam et bonam partem Poloniae[9]. Apud Cracoviam ipsam dicebat P. Provincialis Sunierius[10] s. memoriae esse plusquam trecentos nobiles huic sectae addictos. Hi edunt quotidie libros quibus vulgares seducunt et nobiles et ecclesias occupant; scribunt autem vulgari et latina lingua, mira hyppocrisi et eruditionis ostentatione. In his omnibus tacent catholici et ne digitum quidem movent; tacet Societas ita ut Volanus[11] haereticus Scargae nostro, libro edito, improperaverit quod nostri impune permittant S. Trinitatem blasphemari. Sunt ex nostris qui diligenter se in hac materia exercuerunt pro domo Domini linguis et philosophia et theologia et omni suppellectile instructi ad hos haereticos convincendos, magna expectatio externorum etc. Quid tandem? Nascetur ridiculus mus [Horatius, *Ars poetica* 139], prodeunt theses collegii posnaniensis adversus hanc sectam. Scribunt statim haeretici contra illas. Nemo respondet quia nemo habet facultatem, nec vult petere, quam putat se non impetraturum aut petitionem male interpraetandam quasi aliud quam Christum quaerat. Et tamen haec est secta propter quam P. Possevinus tanta difficultate obtinuit tanden ut residentia nostrorum esset Cracoviae. Sed cracovienses nostri hactenus ne cogitarunt quidem ut verbum unum adversus eam excudant. Interim progreditur Mahometus inter christianos cursu prospero, nemine audente mutire. Ex hac secta

---

[9] Cf. D. Cantimori, *Eretici italiani del cinquecento* (Firenze 1939).

[10] Franciscus Sunyer S.I. (1532c–1580), catalanus, praep. prov. Pol. annis 1576–1580; cf. Scaduto, *Catalogo* ... 142.

[11] Andreas Volanus «principalis auctor inter calvinistas lithuanicos»; ed. *Defensio coenae Domini contra Skargam iesuitam et Franciscum Turrianum* (Losci 1579); cf. L. Boratyński, *I. A. Caligarii nuntii apostolici in Polonia epistolae et acta* (Cracoviae 1915) 214.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

est ille Paleologus[12] quem Imperator misit Romam. Concesserat R.P. Generalis Everardus ut adversus hanc sectam scriberem. Ideo a Genesi ad Apocalipsim lustravi in linguis originalibus cum veterum et recentiorum commentariis quicquid pertinet ad divinitatem vel incarnationem pro vel contra, et integros tomos de iis habeo mea manu descriptos, sed utilitas horum laborum fortassis in sinum meum revertetur[13]. Possent tamen hi labores aliis patribus deservire, si quos ad scribendum R.P. Generalis designaret. Ego enim, post hoc scriptum confessario meo propositum, non ero amplius de iis solicitus[14]. Persuasus sum ego, reverendos patres nostros superiores non existimare tantam esse in his principiis utilitatem aut necessitatem scribendi adversus haereticos, et ideo esse parciores in concedenda hac facultate et venturum tempus quanto totum negocium melius agnoscent et tunc liberiora omnia futura posteris nostris. Nam et in summis pontificibus id videmus, quorum nullus hactenus novit modum agendi cum his nationibus sicut novit Gregorius 13, quem etiam videmus hunc iuvandi schismaticos populos modum non negligere. Unde est quod audimus in Graeciam misisse aliquot millia catechismorum Romae editorum graeca lingua[15].

Haec etiam hic addendum est, si quando daretur haec facultas scribendi in provinciis, simul etiam expedire ut detur in eisdem provinciis potestas examinandi et approbandi scripta, praesertim cum in his provinciis non desint academiae neque theologi nostri qui etiam Romae fuerunt. Alioquin fere idem est ac si non detur facultas scribendi, quando scripta mittenda sunt Romam et remittenda, et interim transeunt anni et frustra fiunt per plura quae potuerunt fieri per pauciora. Iam solvendae sunt obiectiones adversus praedicta.

Obiectio prima – Satis multa scripta sunt et scribuntur passim a catholicis adversus haereticos, ut non sit necessaria in hoc genere nostrorum opera. – R. Multa scripta sunt a catholicis, sed pauca leguntur ex eis, paucissima enim sunt quae recuduntur; sed semel scripta solent non amplius comparere quasi fuissent literae missae ex novo orbe distractis semel exemplaribus; vix recuditur aliquid ut Confessio Osii[16] et Catechismus Canisii[17]. Haec autem quae semel nota fuerunt, iam vix leguntur. Omnes enim habent morbum atheniensium et aspirant ad nova et habent palatum infirmorum, quibus cibus utilis non placet, nisi alio atque alio modo ad gustum idoneo praeparetur. Multa quidem scripta sunt sed non multa satis bene. Ex his enim bona pars non habet satis ponderis adversus haereticos. Non est res tam levis, ut quidam putant, scribere controversias, ostendam exemplis. Quis ante Magistrum Sententiarum, id est ante 400, dixit esse septem sacramenta? Tam multi scripserunt de sacramentis, et nullus hactenus satisfecit huic quaestioni aut vix ullus. Quis ante eandem aetatem unquam dixit materiam diaconatus esse librum evangeliorum? Quaeratur qui responderit, et nullus invenietur. Quis ante eandem aetatem scripsit in diebus ieiuniorum non esse coenandum? etc. Multa ergo sunt scripta, sed multa desunt, scribenda adhuc. Prima controversia cum haereticis fuit de indulgentiis, de nulla autem materia minus est scriptum solide ex Scripturis et antiquis patribus, ut nostra tempora postulant, sed

---

[12] Iacobus Massilara (1520–1585), pseudo Palaeologus dictus, haereticus; cf. *Theol. u. Kirche* VII (1962) 1356).

[13] Cf. Psalm. 34 13.

[14] Hoc non obstante in lucem edidit adhuc duo opera: anno 1585 *Catholica et orthodoxa responsio* ... et anno 1587 *Confutatio brevis centum et tredecim errorum ...;* vide SOMMERVOGEL VI 865 n. 10 11.

[15] *Catechismus ex decreto Concilii Tridentini ad parochos* (Romae 1566); cf. *Encicl. Catt.* III 1123–24.

[16] Stanislaus Hosius (1504–1579), polonus, cardinalis; opus eius princeps: *Confessio catholicae fidei* (1532); cf. *Encicl. Catt.* VI 1483–85.

[17] De Petri Canisii S.I. variis catechismis cf. MP I 197 et passim in MP I–VII.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

tantum scholastice quaedam, quae haereticos non convertunt nec movent. Saepe interrogatus sum quis bene scripsit de controversiis nostro tempore? Et soleo respondere, nullus. Ita enim se res habet: qui de omnibus controversiis scribunt, sunt ut inquit ille, Petrus in cunctis, in singulis nullus. Unus bene de una controversia scripsit, alius de alia; et nondum omnes sunt satis bene scriptae. Ideo dicebat quidam scriptor nostri temporis, exprobrans mihi quod Societas nostra non scriberet: Nemo facilius posset expugnare haereticos quam vos qui multi estis et his rebus datis operam, quod si ali-[294*r*]as habetis occupationes, tamen habetis multa collegia, et si collegiis singulis singulae controversiae commendarentur, facile possetis hanc rem expedire.

Obiectio secunda – Non prodest haec scriptio, imo catholici incipiunt haec legentes dubitare, de quibus prius non dubitabant, et haeretici, magis irritati, plura scribunt, et fit rixa quasi mulierculorum, et scribitur sine methodo dum coguntur catholici respondere inordinatis scriptis haereticorum; et si prodest scriptor catholicus suo libro, nocet tamen dum est occasio ut haeretici plura scribant. Et denique scribendorum librorum nullus est modus neque finis[18], et nihil potest scribi quod non sit scriptum prius; et si prius non est scriptum, iam est novum et suspectum. – R. Illam sententiam Scripturae scribendorum librorum nullus est finis, quidam ita accipiunt ac si reprehendatur scriptio librorum. Sed sunt qui per contrarium omnino intelligant. Asserit enim sapiens scribendos semper esse libros quia semper exorietur in Ecclesia necessitas aliqua scribendi; et ut semper docendi sunt populi, ita semper scribendi sunt libri quibus doceantur. Nullum novum dogma scribendum est; sed antiqua fides novo modo condienda. Non omnibus idem scribendi modus placet. Est suum cuique palatum. Quidam magis moventur uno scribendi modo alii alio; et quamvis uno loco dicitur: noli respondere stulto iuxta stultitiam suam, alibi tamen dicitur ab eodem sapiente: responde stulto ne sibi sapiens videatur[19]. Tandem obturatur os haereticorum vel eo deducitur ut facile quivis intelligat eos non habere aliquid solidi quod respondeant praeter convicia. Certe noster Gregorius de Valentia tamdiu replicavit adversus Herbrandum tubingensem donec eum fecit tacere[20]. Testis erit R.P. Hoffaeus olim in ea provincia provincialis[21], qui etiam fidem facere poterit R.P. Generali me vera scribere de utilitate et necessitate scribendi adversus haereticos. Testem protuli supra huius necessitatis P. Possevinum, nunc P. Hoffaeum, sed si R.P. Generalis peteret informationem ab aliis patribus ex provinciis, idem uno ore testarentur omnes. Duo ex provinciis, forte enim aliqui ex aliis provinciis advenae aliter iudicarent, quamvis et inter advenas vix aliquis alterius sententiae reperiri posset. Catholici hic non dubitant de fide propter scripta catholica, sed quia passim in mensis, in itineribus obvios habent qui omnia catholica rident atque blasphemant. Quare opus habent aliquid legere, quo in fide confirmentur. Irritati haeretici minus nocent quando sentiunt catholicos habere dentes et coguntur pudefieri ostensis eorum dolis.

Obiectio tertia – Quid opus est tot scriptoribus? Satis est si Romae sit aliquis ex patribus qui facultatem habeat scribendi adversus omnes haereses, ut hactenus fuit P. Turrianus[22], et iam dicitur esse P. Bellarminus[23]. – R. Non est satis Romae scribere, sed necessa-

---

[18] Cf. Eccl. 12 12.

[19] Cf. Prov. 26 4 5.

[20] Gregorius de Valencia S.I. (1551–1603), hispanus theologus; auctor operis: *Apologeticus de idololatria, adversus impium libellum Iacobi Herbrandi ...;* cf. SOMMERVOGEL VIII 389–90 n. 4–6 8–9.

[21] Paulus Hoffaeus S.I. (1530c–1608), germanus, annis 1581–1591 Romae assistens Germaniae; vide *Synopsis hist. S.I.* ... 634, et supra, mon. 51.

[22] Franciscus Turrianus (Torres) S.I. (1509c–1584), hispanus theologus; vide eius scripta ap. SOMMERVOGEL VIII 113–26.

[23] s. Robertus Bellarmino S.I. (1542–1621), opera eius vide ap. SOMMERVOGEL I 1151–254.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

rium est scribere in provinciis. Alius est hic mundus, alius Romae. Romani libri vix ad nos perveniunt, et rari et caro precio. Et romani non tam accommodate scribere possunt, iaculantes eminus ut hi qui cominus pugnant cum haereticis in provincia. Haeretici in dies mutant sententias et Romae impugnatur una et in provincia debet altera impugnari; et ita aliquando pugnatur Audubatarum more. Exemplum est: Scripsit adversus Volanum Turrianus Romae[24], in Lituania Scarga[25], et non est dubium Turrianum esse alioquin doctiorem. Tamen Scarga magis profecit et accommodatius egit, vel ipsis haereticis testibus, qui dicunt oportere scripta Turriani candide interpretari ut vim habeant contra illos. Deinde ostensum est supra unum non sufficere ad recte tractandas omnes controversias. P. Bellarminus adhuc iuvenis est et, quamvis valde doctus, quotidie tamen proficit et fit doctior, et certum est si intra biennium v. g. ederet sua scripta in omnes controversias[26], postea vellet retractare quaedam et poeniteret eum quaedam scripsisse. Idem contigit D. Augustino[27], et passim accidit multis aliis. Sed si unus scribat in una materia, in qua valet, et alius in alia, res melius geritur.

Obiectio quarta – Si haec facultas detur in provinciis, fient insolentes nostri et onerosi collegiis. Oportebit illis dare amanuenses, liberare illos ab aliis laboribus, et fortasse regulis, captabunt auram popularem, et prae se alios contemnent, etiam superiores minus doctos. – R. Scimus iam quosdam patres in provinciis quaedam scripsisse nec propterea factos esse deteriores, ut nec idem timetur de iis quibus Romae datur facultas. P. Turrianus non habebat amanuensem Romae, nec Peltanus[28] in Germania. Ipsis suis digitis scribebant omnia. Quid autem magni si, cum liber dandus est typographo, scribat illum aliquis fratrum qui saepe occupantur in aliis minus utilibus; aut scribat aliquis externus etiam aliquo pretio invitatus? Ubi possunt melius collocari reditus collegiorum? S. Bernardus cum obreperet concionanti vana gloria, dixisse fertur: Nec propter te incepi, nec propter te desinam. Idem facient nostri scribentes. Tot concionatores habet Societas, cum quibus (sat scio) maiorem multo difficultatem habet Societas quam cum scribentibus; et tamen unus liber, ut supra dicebamus, plus prodest quam mille conciones; in hoc praesertim regno in quo mos est nobiles non esse in civitatibus, sed in pagis. Ad pagos autem penetrant libri facilius quam concionatores. Si timenda est ita vana gloria, nil boni unquam esset faciendum. Nam ex omni bono opere oritur vana gloria. Et si non permittuntur nostri scribere in provinciis qui talentum habent, incidunt in duplicem vanae gloriae occasionem, alteram de suo talento, alteram de obedientia in talento abscondendo, alteram de scientia alteram, de mortificatione vel humilitate. [294*v*]

Obiectio quinta – Sunt in provinciis qui scribunt, ut Canisius et Peltanus in Germania, in Polonia P. Scarga et P. Iacobus Vangrovicius[29]. Quare ista querela non habet locum. – R. Sunt qui habent facultatem, sed multis circumstantiis imo omnibus circumstantiis limitatam et coarctatam. P. Canisius iam nil scribit, Peltanus tantum vertit quaedam e graeco, P. Vangrovicius recudit solum suam Postillam polonicam, P. Scarga iussus est olim Volano respondere. Aliud est destinari aliquem ad scribendum, cuius hoc vel solum vel praecipuum sit officium, ut erat hactenus P. Turriani, et esse posset eorum qui, iam senes, aliis laboribus dare operam non possunt.

---

[24] Vide SOMMERVOGEL VIII 118: *De Sanctissima Eucharistia. Tractatus primus contra Volanum Polonum.*

[25] Petrus Skarga S.I. (1536–1612), polonus, orator ecclesiasticus et scriptor celeberrimus, contra Volanum scripsit: *Artes duodecim sacramentariorum* ... (Vilnae 1582); cf. SOMMERVOGEL VII 1269–70.

[26] Roberti Bellarmino S.I. *Disputationes de controversiis christianae fidei adversus huius temporis haereticos* (I–III) apparuerunt Ingolstadii anno 1586; cf. SOMMERVOGEL I 1156.

[27] De S. Augustini opere *Retractationum libri duo* cf. *Dict. Theol. Cath.* I/ 2 (1909) 2287.

[28] Theodorus Peltanus S.I. (1527c–1584), leodiensis, theologus; cf. SOMMERVOGEL VI 458–66.

[29] Iacobus Vangrovicius (Wujek) S.I. (1541–1597), polonus, scriptor; cf. SCADUTO, *Catalogo* ... 159; SOMMERVOGEL VIII 1227–42.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Obiectio sexta – Sunt qui proprio amore ducti putant se habere talentum ad scribendum, qui tamen illud non habent; aliis deest stylus, alii suis opinionibus magis scandalizant quam aedificant – R. Meus sermo non est de his qui se ipsos admirantur et suo tantum iudicio sibi placent; sed de iis quos superiores iudicant, aut iam olim iudicarunt, esse hoc talento praeditos. Hos cuperemus non solum permitti scribere, sed iuberi, allici et invitari, ut videmus in aliis religionibus fieri. In operibus certe franciscanorum licet videre praefixam commendationem libri per ipsum Generalem, iubentem insuper ut quocunque autor libri devenerit omnes, monasteriorum bibliothecae illi aperiantur et dentur omnia ad scribendum necessaria. Nobis contingit aliquando, aliquid ad publicam utilitatem componentibus, ut quaerere debeamus facultatem accipiendi aliquem librum ex bibliotheca, vel librum oporteat iam hunc iam illum quaerere per totum collegium; propter quod s. memoriae P. Natalis[30] petiit propriam ut haberet bibliothecam in Germania, id est ad proprium usum separatam; quod in provincia non obtinuit, obtinuit tamen a R.P. Generali ex Urbe. Sed quod illi fuit concessum, vix ulli alteri in Societate concedetur. Et quia in huius patris mentionem incidi, addam et hoc. Scripsit ille pater aliquot libros quos et ego legi dum meam censuram peteret. Erant libri eruditi, pii, eleganti stylo conscripti, utilissimi proculdubio futuri multis, si excuderentur. Quod tamen ille non petiit, partim (opinor) pro sua modestia, partim quia noverat difficultatem Societatis in libris excudendis. Post mortem eius audio R.P. Generalem Everardum excudere voluisse, sed obiit etiam ipse, et libri pugnant cum blattis et tineis. Certe post mortem non esset amplius periculum vanae gloriae, de quo supra. Sic in aliis religionibus factum videmus, ut post mortem scribentium quaedam excudantur communi bono utilia. Exemplum esto de locis communibus Melchioris Cani[31]. Nec de privatarum opinionum scandalis et similibus praetextibus aliquid timendum est in Societate, ubi tot sunt et tam accurati censores ut saepe nimis rigidi videri possint, et tanta obedientia scribentium, ut sciamus quaedam emendata fuisse in peius, etiam a iunioribus, non repugnante scriptore propter modestiam et obedientiam.

Haec scripsi de hac materia ut satisfacerem meae conscientiae, quae mihi dictabat omnino ita expedire fieri ut explicavi, et ita esse proponenda diserte et aperte; quae tamen ego per me nolui superioribus proponere, ne viderer ambire aliquid pro me. Ego enim per Dei gratiam sum bene contentus delitescens et attendens saluti animae meae. Sed quia multos habet Societas qui possent esse utiles in hoc genere, nec ipsi audent proponere, quamvis idem quod ego iudicant et cupiunt, facile permitto, ut meus confessarius hoc scriptum proponat superioribus, si proponendum esse iudicaverit. Nam et regulae nostrae non solum permittunt, sed etiam iubent omnia nostra superioribus proponere. Si autem pater praedictus iudicaverit scriptum hoc non esse proponendum superioribus, laceret aut comburat; per me illi omnia licent in hac parte. Ego enim, quamvis ita scribo, sum persuasus quicquid superiores decreverint, praesertim si debitam habuerint informationem, id magis expedire; neque enim aliud cogitare de illis nobis permittit non solum regula nostra[32], sed etiam eorundem prudentia et charitas et zelus boni communis[33].

1582 infra octavam Omnium Sanctorum, Posnaniae

Alphonsus Pisanus

---

[30] Hieronymus Nadal S.I. (1507–1580), hispanus; cf. GILMONT, *Les écrits* ... 231–49.

[31] Melchior Cano O.P. (1509–1560), hispanus, theologus; eius opus *De locis theologicis libri duodecim* typis expressum anno 1563 Salmanticae; cf. *Dict. Theol. Cath.* II/ 2 1537–40.

[32] Vide regulas 31–36 *Summarii Constitutionum;* in *Institutum S.I.* III 6–7.

[33] Ad calcem scripti Patris Pisa P. Campana praep. prov. Pol. hanc notam apposuit: «Scriptum hoc visum est mittendum ad R.P.N. Generalem, ut dispiciat Paternitas Sua, quid expediat ad bonum commune». – Idem P. Provincialis exeunte anno 1582 de libro quodam Patris Pisa edendo haec referebat ad P. Generalem: «P. Pisanus incaepit aliquid, sed postea aggressus est me de suo libro isthic recognito imprimendo. P. Visitator nihil de ea re reliquit. Cuperem aliquid me a P. V. diserte habere, quod et ipsi ostendi posset, si denegandum sit vel differendum vel concedendum. Ait se non novem annos, sed bis novem pressisse hunc partum.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

59

P. CLAUDIUS ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.
P. GEORGIO BADER PRAEP. PROV. GERM. SUP.[1]
Roma 24 februarii 1583

TEXTUS: *Germ. Sup. 1*, f. 84*v*–85*v*; regestum.

SUMMARIUM: *1. Nimium temporis tribuitur linguae latinae in cursu philosophiae. — 2. Magna licentia opinandi conceditur professoribus.*

... 1. Praeterea etiam moneri volebam Rev.am V., visum esse quibusdam in ingolstadiensi collegio nimium temporis tribui linguae latinae, aubi decretum esse aiunt, ut statis quibusdam diebus etiam philosophi epistolam scribeant elaboratam, atque insuper in refectorio eodem stylo lectionem habeant[2]. Quod a nobis quoque non adeo necessarium existimatum est, quin potius damnosum maioribus studiis. Quemadmodum illud etiam, ut tertio philosophici cursus anno omnes discipuli casus conscientiae assidue audiant[3]. Nam hoc praeterquam quod philosophiae studium impediet, quae quidem totum hominem requirit, etiam in quibusdam, ut in iunioribus, nullum habet fructum, qui tanto post tempore iis usuri sunt. Quare utrunque horum tolli poterit, Et quod ad casus attinet, sufficiet ut a theologis sub finem theologiae audiantur, aut ab iis qui ad eam tantum scholam destinati sunt. Nihil tamen impedit quin tempore vacationum aut simili possint in his exerceri[4] ... [85*v*] ...

Praeterea multi contra huius collegii vel scripta vel disputationes vel personas multa cudunt; petunt etiam hîc nostri ut aliquid respondere liceat et edere, breviter tamen et moderatione debita adhibita. Peto, quid P. V.ae fieri placeat» *Germ. 160*, f. 296*r*.

[1] Georgius Bader S.I. (1540c–1612), germanus, praep. prov. Germ. Sup. (1582–1585) et prov. Austr. (1586–1589); cf. SCADUTO, *Catalogo* ... 9; DUHR I 93 et passim.

[2] Hac de re P. Bonaventura, rect. coll. ingolst., die 8 aug. 1583 ad P. Generalem scribebat: «Cum fratres nostri ad humaniora studia per se satis incitati sint, et spinosas philosophiae quaestiones fugiant, si Patrem Provincialem videant humanioribus studiis delectari et ad illa non solum verbis, sed exercitiis quoque eos incitare, facile omissis praecipuis studiis, ad haec se totos convertent. Instituit enim Pater ut 15 quoque die omnes studiosi ad eum litteras scribant, quod illis affert occupationem, maxime cum aliqui graece, aliqui carmine scripserint. Sed hoc exercitium iam intermissum est; nescio, an ad tempus», *Germ. 161* f. 186*v*.

[3] Etiam ea de re P. Bonaventura certiorem reddidit P. Generalem; in eadem enim epistola scribebat: «Constituit etiam P. Provincialis, ut metaphysici semel quavis hebdomade casus conscientiae audiant et conferentias 15 quoque die. Quod istis iuvenibus non arbitror expedire» *Germ. 161*, f. 186–87.

[4] P. Bader quoad utramque observationem hunc in modum respondebat die 29 apr. 1583: «1. Latinam scriptionem philosophorum iam relaxavi, quamquam et mihi et aliis ante hanc V. R. P. monitionem visa fuerit non utilis modo, sed pene necessaria exercitatio; nam alioqui tempore philosophici cursus adeo efficiuntur barbari et ab omni latinitate alieni ut, eo absoluto, vix ad ullam latinitatis scholam apti sint, nisi prius sese exerceant ac quasi de novo discant, quae interim contrario usu exciderunt. Quo fit, ut etiam externorum iudicio humanitatis studia, quibus haeretici fere totam Germaniam detinent, a nobis negligi videantur, cum in tota provincia vix duo aut tres reperiantur, qui in eo genere aliquid singulare praestare possint aut velint. Praeceptores porro (ut et theologi) ita eos tum assiduis et publicis et privatis scriptionibus tum multiplicibus subtilitatibus exercent et distrahunt, ut ingenium quidem excitent et acuant, ad praxim vero, qua potissimum iuvari proximus posset, reddant valde ineptos.

2. Ad casuum vero lectionem, quae dominicis tantum et festis diebus ex veteri consuetudine et P. Visitatoris confirmatione habetur, nullus philosophus astringitur, sed ipsi ut audire possent, rogarunt, qui iam omnes aetate sunt satis maturi. Et sane videretur illis ea lectio hoc loco satis utilis. Fit enim frequenter, ut necessitate compellente multi, etiam antequam theologiam attingant, ad sacerdotium promoveantur, atque adeo etiam ad audiendas confessiones. Ego tamen, si V. R. P. ita videatur, libenter illis interdicam ne audiant. Quod vero V. R. P. in aliis litteris scripserat, illam lectionem dominicis diebus omitti posse, non intelligo absolute mandatum esse, sed si cum ea lectione non possint honeste se per horam relaxare, atque etiam

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

2. In opinionibus etiam scribitur mihi magnam esse licentiam[5], ac praesertim valde vigere nominalium doctrinam; quamquam qui eam sequantur, nominalium esse nequeunt. De quo hoc Rev.ae V. vere dicere possum, totum hoc opinionum negotium esse mihi cordi inter praecipua quae sunt in Societate, cum non solum per se, sed etiam ob ea quae facile consequi possunt, probe intelligatur, quantopere sit in eo vigilandum. Sed nos quidem, quantum se nostra vigilantia extendere potuit, id nobis providisse videmur ea ordinatione, quam ad Rev.am V. non ita dudum misimus[6]; quae si recte intelligatur ac servetur, sine dubio omnia ista incommoda tollentur. Non enim nostrum ert omnium particularium opinionum quae reiiciendae sint, catalogum texere. Nam hoc propemodum infinitum et certe inutile esset. Sed oportuit quasi generalem quandam formulam tradere, ex qua Rev.a V. et alii superiores lucem haurirent ad iudicandum de singulis. Itaque valde moneo Rev.am V., ut cum ubique, tum Ingolstadii maxime, ita ottam rem hanc ordinet, ut quantum ad hanc partem attinet, animo deinceps quieto esse possimus; ac nobis etiam deinde significet, quid effecerit. Et praecipue, quisnam exitus fuerit illius quaestionis de usura quinque, sive quinque pro centum, ac num ea serventur, quae Romae decreta fuerant[7] ...

---

pio alicui libello legendo vacare. Quorum sane utrumque in hoc collegio commode fieri potest, cum nec sacrum cantetur, nec habeatur concio, et ad vesperas, quae ab externis solis cantantur, accedant pauci. Itaque totum diem habeant liberum, praeter duas horas quibus disputant. Quae res longe magis eos ab animi collectione avocat, quam casuum lectio. Fuerunt tamen illae disputationes iam olim institutae atque etiam a R.P. Visitatore approbatae. In omnibus tamen iudicium et sententiam R. P. V. reverenter exspectabo et acceptam exsequar» *Germ. 161*, f. 104–06.

[5] De nimia opinandi licentia P. Priscianensis videtur Patrem Generalem admonuisse; die enim 8 martii 1583 P. Generalis ei respondebat: «Ho letto molto voluntieri quanto V. R. mi scrive intorno al promovere il buon stato di cotesto collegio. Massime nel negozio delli opinioni. Il quale quanto da se è importante, et a me molto a cuore, tanto mi furono grati gli avisi da lei in questa materia datimi. Non ho però giudicato necessario di far alcuna nuova dichiaratione, poiché il prohibire nominatim tutte le opinioni inconvenienti sarebbe cosa lunga, et se ben s'intende quel nostro generale ordine, assai in quello tutte si comprendono. Resta dunque solo che tutti i superiori per quello zelo con che debono abbracciar una cosa sí grave, procurino con ogni diligenza l'esecutione di quello, come già l'ho di nuovo raccomandato con tutto il calor possibile al P. Provinciale; hora lo raccomando molto a V. R. che, per quello che a lei tocca secondo l'ufficio che tiene, cooperi al medesimo et promovendolo da se quanto potrà, et in quello che non potrà, rappresentando a suoi superiori, et anco dandone a noi particolar aviso se sarà il bisogno» *Germ. Sup. 1*, f. 87*v*.

[6] Vide scriptum Patris Generalis, anno 1582, hac de materia datum: *Quaedam de ratione studiorum in genere;* in MP VI mon. 7 p. 25–26.

[7] P. Bader, die 29 apr. 1583, ad hanc quaestionem quod attinet, respondebat: «De opinionibus video magnam futuram difficultatem et multas de me querelas (si ut cupio et operam dabo, mandato satisfacere velim) ad V. R. P. deferendas. Praecipui enim a se ante paucos annos invectas et sequentibus discipulis postea approbatas iam pro communibus habent et haberi volunt; quas alii habent pro novis» *Germ. 161*, f. 104*v*. – De controversia inter professores de usura cf. DUHR I 713–30: *Der 5 % Streit*. – P. Bader, die 12 maii 1583, ad P. Generalem scribens iterum adducit quaestionem de opinionibus: «De opinionum novitate et diversitate in scholis nostris vitanda, ut V. R. P.ti minus in posterum sim molestus, duas generatim proponam difficultates, hic satis communes; quibus sublatis, multae particulares, quae inde pendent, tollentur. Altera est: An opiniones ante paucos annos in has scholas vel nullis antiquis auctoribus vel certe hîc inusitatis ab aliquo sunt invectae et iam ab eius discipulis aliquot defenduntur, pro novis vel certe pro talibus, quae vitari a nobis debeant, sint habendae; praesertim quum alii contrarias, antiquis nixi auctoribus defendant. Nam hac de re sunt non leves disputationes. Altera: An quemadmodum D. Thomas in theologia nobis sequendus proponitur, etiam in philosophia propositus intelligi debeat, in iis praesertim opinionibus, quae postea in theologiam incidunt. Partem enim aientem suadet quod philosophia ita docenda nobis proponatur, ut verae theologiae ancilletur. Eandem vero negare videtur, quod D. Thomas in philosophia plures et potentiores habeat adversarios quam in theologia» *Germ. 161*, f. 119*v*. – Responsum Patris Generalis (17 iunii 1583) fuit: «Quod spectat ad opiniones, certum est, quae iam ab aliquot annis introductae sunt et ita receptae, ut communiter bene audiant, non esse appellandas novas, neque debere ex hoc capite prohiberi. Sed ex alio, si forte adversarentur alicui alteri parti illius ordinis nostri. – De D. Thoma quod praescriptum est, intelligitur de sententiis in theologia, non in philosophia, quamquam in hac etiam habenda sit aliqua earum ratio, quae deinde in theologiam recidunt; maxime si sint maioris alicuius momenti. Sed est in hoc genere illud animadvertendum, aliud esse opinionem D. Thomae, id est conclusionem et sententiam, quam is sequitur, aliud autem rationem sive argumentum propter quod id sequitur. Nam huic alligari non debemus, quin si melius occurrat, id sequi possimus» *Germ. Sup. 1*, f. 95*r*.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

60

P. CLAUDIUS ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.
P. IOSEPHO BLONDO PRAEP. PROV. MEDIOL. S.I.[1]

Roma, die 16 aprilis 1583

TEXTUS: *Mediol. 1*, p. 7*v*–8*r* (*prius* 12–13); regestum.
SUMMARIUM: *De talentis scholasticorum Societatis qui ad studia superiora mitti possunt.*

Farò con questa risposta ad alcune di V. R.[2]; et prima quanto a quello che mi scrive della regula 56 del suo ufficio[3]. Le dico che essendo tolta dalle Constitutioni[4], non può alterarli né mitigarli in alcun modo. La sufficiente eruditione poi nelle lettere, di cui parla l'Essame nel capitolo primo[5], sarebbe troppo strettamente pigliata, se solamente havessero d'attendere agli studi di filosofia et teologia quelli che verisimilmente sono per riuscire atti a poterla leggere et stare, come V. R. dice, a tutta botta. Et però ci pare che a questi studi si potrano applicare non solamente quelli che sono di eccelente ingegno, ma quelli ancora che mostrano talento di predicare et gli altri che si spera dover riuscire in governo, ancorché non si trovino dotati della capacità dei primi[6].

Onde, se i quattro fratelli che in Genova studiano casi, non sono per riuscir per più che per confessori, ci pare che il farli [8*r*] studiare la scolastica, sia un perder di tempo; et supposto questo non si devea dar loro promessa alcuna di haverli a far studiare scolastica, ma né pur lasciarli finire il corso della filosofia.

Et quantunque sia vero quel che V. R. scrive, che il promover così ogn'uno agli studi di filosofia et teologia, sia un dar occasione ad alcuni di tentarsi in materia di professione; et conviene che quando vi s'applicano i superiori, habbiano l'occhio a questo, non di meno c'ancora necessario che la Compagnia mantenga la libertà che tiene in dar la professione a chi per maggior gloria del Signore giudicherá convenire; et è bene che s'intenda che non perché uno habbia finiti li studi, per questo se gli darà la professione, ma si bene a colui che sarà giudicato haver le conditioni che nei professi la Constitutione ricerca[7] ...

---

[1] I. Blondo S.I. (1537–1598), siculus messinensis, praepositus provinciae mediolanensis annis 1582–1587; cf. SCADUTO, *Catalogo* ... p. 17.
[2] Epistolam Patris Blondo non invenimus.
[3] Regula 56 officii provincialis agit de scholasticis Societatis, qui a studiis superioribus excluduntur et solum casibus conscientiae student; quam regulam vide in *Institutum S.I.* III 79.
[4] Cf. *Exam. gen.* c. 1 § 9; MI *Const.* III p. 4–5.
[5] Vide *ibid.* § 8.
[6] Vide instructionem Patris Acquaviva, mense iunio 1589 et mense augusto 1591, hac de re datam: «Ordinatio de admittendis scholasticis S.I. ad philosophiae et theologiae studium»; infra, p. 664 (Appendix – A).
[7] Quae conditiones videre est in *Const.* P. V c. 2 § 1–2; MI *Const.* III 164–65.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

61

P. CLAUDIUS ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.
P. HENRICO BLYSSEMIO PRAEP. PROV. AUSTR. S.I.[1]

Roma 24 augusti 1583

TEXTUS: *Austr. 1* I, p. 151; regestum.

EDITIO: *Mon. Paed.* V 13 (ex parte).

SUMMARIUM: *Petit socium, humaniorum litterarum expertem, qui Romae in conscribendum ordinem studiorum operam suam conferat.*

... Praeterea decretum est a nobis quod iam dudum et multorum desiderium et ipsa rei necessitas exigebat, ordinem studiorum, qui deinceps in Societate servari debeat, constituere[2]: idque ita mature ac considerate, ut nullam in posterum, quantum fieri possit, mutationem ac varietatem admittat[3]. Qua etiam de causa, etsi quidam hîc patres nostro iussu in ea elaborarunt, visum est adhuc necessarium aliquos ad hoc negotium idoneos variis e provinciis Romam convocare, tum ut multorum iudiciis concurrentibus omnia maiori luce fiant, tum ut plena notitia existat consuetudinum et ingeniorum cuiusque regionis, eorumque, quae debet, ratio habeatur. Quae res, praeterquam quod per se adeo utilis et Societatis nostrae vel in primis necessaria est, cum etiam nuper, nescio quo modo, ad Summi Pontificis aures pervenisset, eam mirum in modum approbavit, ac desiderare se ostendit ut quamprimum perficeretur, ut quamvis eorum, qui ad hoc opus venturi sunt, absentia aliquod fortasse provinciis incommodum allatura sit, tamen dubitari non debeat, provinciis id generali totius Societatis commodo abunde compensandum sit, praesertim cum non ita multos menses in hac occupatione positum iri speremus.

Ex ista autem provincia, omnibus bene consideratis, P. Petrum Busaeum[4] delegimus, et ideo R.V. eum quamprimum mittet, substituto in eius loco alio; neque ulterius differet, quoniam ut dixi, privatae utilitati publica utilitas, eaque tam magna, anteferenda est; tempus autem urget, ut saltem procuratores cum venient[5], rem confectam inveniant[6] ...

---

[1] H. Blyssemius S.I. (1530c–1586), germanus, praep. prov. Austr. annis 1578–1585; cf. MHSI *Cat. Prov. Austr.* I 631–32.

[2] De vicissitudinibus rationis studiorum componendae ab incunabulis Societatis usque ad annum 1581 videas MP V p. 6*–9*.

[3] Hoc Patris Acquaviva propositum constituendi rationem studiorum, quae «nullam in posterum, quantum fieri possit, mutationem ac varietatem admittat» prorsus contrarium dicendum est voluntati S. Ignatii, qui in Constitutionibus statuit: conficiendam rationem «locis, temporibus et personis accommodari oportere»; vide *Const.* P. IV c. 13 § 2 lit. A, in MP I 285 287. – Ceterum P. Acquaviva, labentibus annis, mentem S. Ignatii hac in re assecutus est; vide regulam 38 provincialis in Rat. stud. 1599; MP V 366.

[4] Petrus Busaeus S.I. (1541c–1587), brabantus, theologus; cf. MHSI *Cat. Prov. Austr.* I 639; SOMMERVOGEL II 439–42; DUHR I 35 et passim.

[5] Scilicet ad congregationem procuratorum quintam, quae diebus 16–19 novembris 1584 Romae celebranda erat; vide COEMANS, *Breves notitiae* ... p. 9.

[6] Patres deputati re vera laboribus finem imposuerunt anno medio 1584; cf. MP V p. 15*.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

62

P. IACOBUS PONTANUS S.I.[1]
P. FRANCISCO BENCIO S.I.[2]

Augusta Vindelicorum 26 septembris 1583 – Romam

TEXTUS: Romae, Arch. Univ. Gregor., cod. 533, f. 18; autographum.
SUMMARIUM: *Ordinem studiorum Romae conscribendum vehementer absolvi cupit.*

... Docendi illam viam, seu scholarum moderandarum rationem, quae iam pridem, ut fertur, caepta est conscribi a veteranis ludimagistris in Romano Collegio[3], vehementer absolvi cupimus. Iam olim accuratum quippiam, atque a multo usu et exercitatione profectum in hoc genere extare desideravi. Spero valde me huius voti compotem futurum. Quamquam laboribus debilitatum corpus, et lassitudine confectus animus faciunt, ut de vigilia alteri tradenda saepius cogitem[4] ...

---

[1] De I. Pontano S.I. cf. supra, mon. 12 adn. 1.

[2] Franciscus Bencio S.I. (1542–1594), italus, professor rhetorices Collegii Romani; cf. VILLOSLADA, *Storia* ... 335; et *Diz. Biogr. d. Ital.* VIII (1966) 192–93.

[3] Vide MP V *Introd. gen.* Pars II cap. 1: Eventa et constituta annis 1581–82, p. 10*–13*; et MP VI mon. 1–7.

[4] Quantopere P. Pontanus cordi haberet causam rationis studiorum conscribendae, optime illustrant nonnullae eius epistolae his annis P. Francisco Bencio datae. Ex quibus particulas quae rationem studiorum spectant, hîc recensere iudicavimus:

1. Ep. 25 iulii 1585: «Unum restat, de quo tecum agam. Ratio illa docendi, seu Institutiones scholasticae, quando ad nos perferentur? Iam professoribus Romani Collegii dicuntur traditae, et eos illo in opere versari. Quaeso, si tu quoque e decemviris es, ut es, rem cito ad exitum perducendam cura. Magna inter nos dissimilitudo et opinionum et librorum qui explicantur, et rationum docendi. Quisque abundat in sensu suo. Et sunt, qui nisi quod ipsi fecerint, nihil recte factum putant. Multis incommodis obviam ibitis, si leges bonas tuleritis» Romae, Arch. Univ. Greg., cod. 533, f. 19*r–v*.

2. Ep. 9 apr. 1586: «Institutiones scholasticas, quas istic elaborari audivimus, nimium iam diu exspectamus» *Ib.*, f. 26*r*.

3. Ep. 19 iunii 1586: «Rationem studiorum pridem exspectatam obtinuimus, et liberam dicendae sententiae potestatem esse factam gaudemus» *Ib.*, f. 21*r*.

4. Ep. 15 sept. 1586: «Apud nos anno iam decurso, studiorum rationes mutabuntur propediem. Ego in antiquo ludo antiquos labores, vel potius miserias antiquas sustineo. Norunt enim profecto, qui hoc saxum volverunt, quam simus faelices, qui vocamur rhetores. Catalogum librorum explanandorum ad te mitto, unde cognoscas licet, quid mihi interpretandum sit diversis anni temporibus. Hîc te vehementer oro, ut me tuis consiliis iuvandum putes; dixissem, auxiliis, nisi frustra me dicturum vidissem» *Ib.*, f. 27*r*.

5. Ep. mense decembri 1586: «Extremum est quod te rogem, si tu de Amphyctionibus unus fueris, certiorem me facias, et sententiolas nostras cum ratiunculis suis de studiis Humanitatis recte instituendis aliquid apud te valere sinas» *Ib.*, f. 29*r*.

6. Ep. 24 maii 1587: «De Ratione studiorum avemus scire, num procedat, et quando eam simus visuri. Illud quoque fac intelligam, num tu unus his de Triumviris, aut Septemviris. Si es, amabo, placidis oculis nostras chartas, quas misimus, intuere et eas senatui de meliori nota commmenda, quod nos non ideo rogamus, ut digito monstremur, verum ut bene mereamur de civitate, et nobis eius administrationem pacatam et faelicem efficiamus» *Ib.*, f. 28*r*.

7. Ep. 14 febr. 1588: «Si quid de Dialogis meis fiet, tibi erit unum exemplar, P. Hoffaeo alterum, quem ex me salutabis. Sed res nondum procedit; non quia ego in mora sim, sed quia Provincialis noster Rationem novam studiorum exspectandam censet. Quid deinde consilii de laboribus meis capturus sit, equidem ignoro» *Ib.*, f. 4*v*.

8. Ep. 31 oct. 1588: «Unum verbum adde in proximis tuis de Ratione studiorum, quae a nobis exspectatur ut nihil supra» *Ib.*, f. 3*r*.

9. Ep. 22 sept. 1590: «Rationem audio vos conscribere, studiorum inquam. Quod si tu Francisce (quem in ea re principes partes detinere mihi persuadeo) meos Dialogos Societati commendandos curares? An iniquum peto? Aequissimum, si tales sunt, quales et in literis ad me datis praedicasti, et apud alios praedicare consuevisti» *Ib.*, f. 1515*r*.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

63

P. ALEXANDER VALIGNANI S.I. VISITATOR[1] P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.

Goa 12 decembris 1583 – Romam

TEXTUS: *Jap.-Sin. 9*, f. 212*r*-14*v* (*prius* 40-42); originale.
SUMMARIUM: ***Periculum, quod ex opinionum diversitate imminet Societati nostrae.***
EDITIO: MHSI *Doc. Ind.* XIII 399-410.

Quanto al orden que V.P. embía acerca de los estudios[2], se hará lo que en el se contiene sin aver en esso falta. Y con esta occasión quiero dezir a V.P. una cosa, y es que a días que estava determinado de proponer a nuestro Padre de santa memoria[3], y después a V.P., que por la experiencia y trato que tuve en la Compañía en diversas provincias en este tiempo, hallo que se nos va abriendo en tres cosas puerta a grande división, la qual si no se cerrare, nos puede hazer con el tiempo mucho daño, y aun plega a Dios que no aia hecho harto hasta agora.

La 1.a es acerca de las opiniones en los estudios y conferencias, porque, como V.P. bien sabe, porque algunas vezes en otros tiempos ambos lo lloramos, en la Compañía y en diversas provincias della ai averroistas[4] y thomistas que, así como discrepan en las opiniones, assí también parece que son diversos y en una cierta manera contrarios en los ánimos y en las afficiones, y parece que con difficultad se unen unos con otros. Y por esso fue para mi de grandíssima consolación ver el orden que V.P. dio acerca desto; y porque sabe mui bien lo que en esto corre, no ai para que me alarge más en esta 1.a cosa.

---

[1] A. Valignani S.I. (1539–1606), italus missionarius, visitator et praep. prov. Japoniae; cf. I.F. SCHÜTTE S.I., *Valignano's Missionsgrundsätze für Japan* (Roma 1951–58); SOMMERVOGEL VIII 403–07.

[2] P. Valignani accepit scriptum Patris Generalis quod inscribitur: *Quaedam de ratione studiorum in genere* (1582); quod videsis in MP VI mon. 7 p. 25–27.

[3] Id est, Everardus Mercurianus S.I. (1515c–1580) praep. gen. S.I. annis 1572–1580; de quo vide GILMONT, *Les écrits* ... p. 250–55.

[4] Averroes (1126–1198) arabus philosophus, Aristotelis interpres; cf. *Encicl. Fil.* I 646–59; MP II et IV passim.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

64

INDEX LECTIONUM ET EXERCITATIONUM ACADEMIAE VILNENSIS[1]
Anno 1583-1584

TEXTUS *Germ. 161*, f. 313*r-v* (*prius* 82-83 460-61); originale.

Index lectionum et exercitationum quae in singulis gymnasiis catholicae academiae vilnensis calendis octobris anni 1583 (quo tempore uterque philosophiae ac sacrae theologiae cursus inchoabitur) ac deinceps in sequenti anno studiosi iuventuti proponentur[2].

In theologia

Hora Septima – De dogmatibus ab haereticis nostri temporis in controversiam vocatis lectio.

Nona – De attributis divinis et mysterio SS.mae Trinitatis in prima parte S. Thomae.

Secunda – De iustitia et iure in 2.a parte 2.ae S. Thomae.

Tertia – Quaestiones sacrorum canonum ad conscientiam pertinentes.

Prima pomeridiana – Evangelium S. Lucae explanabitur omnibus diebus dominicis.

In philosophia

Hora Nona et secunda pomeridiana – Aristotelis Stagiritae Logica et post illam absolutam Physicorum libri.

In his duabus facultatibus fient quotidianae post lectionem repetitiones, ac hebdomadariae necnon et menstruae de praelectis materiis disputationes; itemque solennes actus tum examinum tum disputationum temporibus suis pro gradibus singulis ad doctoratum usque in utraque facultate consequendis.

In hebraicis

Hora Septima – Diebus hebdomadariae remissionis studiorum ac festis et dominicis liber Sacrae Geneseos hebraice et grammatica eiusdem linguae explicabitur.

In graecis

Hora prima pomeridiana – In singulis gymnasiis erit accommodata lectio linguae graecae.

In rhetoricis post exactam Varennii de Constructione[3] repetitionem, Prosodia Vergarae[4] praelegentur una cum libro vel carminibus Pythagorae.

In classe politioris literaturae repetetur exacte Cleonardi Grammatica cui succedet Syntaxis Varennii cum Oratione Isocratis ad Daemoxicten[5].

---

[1] De vilnensi collegio cf. SACCHINUS, *Historia* ... III lib. V n. 92 et lib. VII n. 52; praeterea MP III–IV passim.
[2] Vide catalogum lectionum collegii vilnensis pro anno 1570 exaratum; in MP III 574–79.
[3] Ioannes VARENNIUS, *Syntaxis linguae graecae;* cf. *Ouvr. pédag.* ... p. 652–54.
[4] Franciscus VERGARA, *De omnibus graecae linguae partibus;* cf. *Ouvr. péd.* ... p. 657.
[5] De Isocrate cf. Rat. stud. 1599, MP V 432.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

In suprema classe grammatices Evangelia graeca cum grammaticae graecae explicatione.

In secunda classe grammatices catechismus graecus explicabitur cum declinationibus et coniugationibus simplicium et contractorum.

In tertia classe grammatices legere ac scribere graece emendato docebuntur et varias vocabulorum significationes memoriter reddere.

In infima classe grammatices alphabetum graecum et literarum combinationes docebuntur.

In latinis

In classe rhetorica

Hora septima – Ciceronis Partitiones, praemissa initio Soarii Rhetorica[6].
Nona – Tomus primus Orationum Ciceronis.
Secunda – Commentaria Iulii Caesaris.
Tertia – Auditarum lectionum repetitio.

In classe politioris literaturae ac poeseos

Hora Septima – *De arte poetica* liber cum prosodia.
Nona – Ciceronis *de Amicitia* liber.
Secunda – *Aeneidos* Virgilii liber quintus cum sequentibus.
Tertia – Repetitiones consuetae et examina compositionum.

In suprema classe grammatices

Hora Septima – Syntaxeos lectio consueta. Et post Pascha principia prosodiae.
Nona – Ciceronis *Epistolarum ad familiares* liber.
Secunda – Selectorum classicorumque poetarum carmina liber.
Tertia – Repetitiones et exercitationes variae earundem lectionum.

In secunda classe grammatices

Hora Septima – Grammaticae praeceptorum lectio usitata, ac post Pascha syntaxeos principia.
Nona – Ciceronis *Epistolarum ad familiares* liber septimus.
Decima circiter – Repetitiones breves.
Secunda – Ovidii liber *de Ponto*.
Tertia – Repetitiones, concertationes et examina compositionum.

In tertia classe grammatices

Hora Septima – Rudimenta grammaticae consuetae.
Nona – Ciceronis selectae sententiae vel Verini disticha[7].
Decima circiter – Breves repetitiones.
Prima – Post graeca, eadem Rudimenta grammatices.
Secunda – Catechismus Canisii minor.

---

[6] Cyprianus SOARES S.I., *De arte rhetorica*; vide MP II–VII passim.
[7] Michael Verinus, (saec. XV), italus; de eius *De puerorum moribus disticha* vide *Ouvr. péd.* ... 661–62.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Tertia – Examina varia lectionum et compositionum.

In infima classe grammatices

Hora Septima – Rudimenta minora grammaticae consuetae.
Nona – Selectae sententiae Ciceronis.
Decima circiter – Breves repetitiones et examina.
Prima – Post graeca, Rudimenta eadem grammaticae.
Secunda – Catechismus polonicus Doctoris Ledesmae[8].
Tertia – Repetitiones et exercitationes variae.

In classe rutenica

Docebuntur quotidie mane et a prandio legere et scribere rutenice; postmodum aliquid ex Evangelio vel catechismo tum interpretari tum memoriae mandare.

Communes classium exercitationes

Singulis hebdomadis semel vel die dominico vel festo propinquiori in hebdomada incidenti studiosi tum rhetorices tum poeseos declamationes publicas stricta atque soluta oratione habebunt quibus studiosi omnium gymnasiorum intererunt. Solennioribus tamen diebus honor et praerogativa illa declamandi philosophiae ac theologiae auditoribus exercitii ipsorum gratia deferetur. Singulis autem feriis sextis catechismus maior maioribus, minor vero minoribus classibus etiam diebus festis et dominicis explanabitur; cuius memoriter reddendi per hebdomadam quoque saepius sedula cura habebitur. Omnibus item sabbati diebus, praeter redditas mane memoriter hebdomadarias lectiones, de illis etiam a prandio disputationes quotidianis celebriores instituentur. Denique nihil eorum praetermittetur quod ad informandam tum in litteris tum in pietate studiosam iuventutem pertinere posse intelligatur ad maiorem divini nominis ac numinis gloriam.

65

P. ROBERTUS ARDRENUS S.I.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.

Friburgo Helvitiorum primo ianuarii 1584 – Romam

TEXTUS: *Germ. 162*, f. 1*r*-3*v* (*prius* 228-30); autographum.

SUMMARIUM: *1. De elementis linguae graecae iam in infima classe docendis. – 2. Catechismus in eadem classe non latine, sed vulgari lingua ediscenda.*

1. Erit, credo, non inutile in fine etiam hoc adiicere, in scholis huius provinciae olim erat usitatum ut in infima grammatices schola discipuli graecas formare literas et aliquid saltem legere docerentur; ut sic paulatim per singulas scholas huic assuescant linguae. Iam

[8] De catechismo polonico Iacobi Ledesma S.I. cf. SOMMERVOGEL IV 1649–50 n. 5; et ESTREICHER, *Bibliogr. polska* ... vol. 21 p. 140.

[1] R. Ardrenus S.I. anglus, natus 1548, ingressus S.I. anno 1564; dimissus 1584; cf. GERL, *Catalogus generalis* ... p. 12.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

vero quod multos satis habemus qui scholarum magistri creantur qui nihil graecam linguam curant; alios item qui nec legere sciant omnino, cogitur superior in inferioribus scholis graecae linguae tollere exercitationem. Quia tamen et discipulis utilem et scholis honorificam esse dubium est nullum.

2. Item hic Friburgi in schola etiam infima legitur catechismus latinus, nec ulla cura habetur ut parvulum germanica gallicaque lingua editum[2] discant. Quia tamen in scholis saltem inferioribus sub priori provinciali[3] in usu fuisse, in aliquibus saltem collegiis, bene recordor, ut res per se clara est, quia sit tam parvulis quam maioribus, illorum etiam parentibus et toti familiae utilis ut vulgari lingua bene memoria teneant catechismum.

66

P. IULIUS PRISCIANENSIS S.I.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.

Dilinga 2 ianuarii 1584 – Romam

TEXTUS: *Germ. 162*, f. 25*r–v*; Autographum.
SUMMARIUM: *De humanistarum exiguo spiritu.*

... Alcuni nostri humanisti nella provincia studiano et scrivono con pochissimo spirito, che le lor lettere paiono più gentili et profane che christiane e religiose. Diventano anco a poco a poco alieni da' nostri ministerii, come conversar col prossimo per aiutarlo in spirito, farsi sacerdoti, udir' confessioni, predicare, haver zelo etc. Alcuni par che faccino tra se lega et a bocca o per lettere quanto possono s'accordano di farsi assorti in certi libri etiam scritti da huomini eretici. Queste però di cose d'humanità scriverò forse al P. Provinciale et le nominarò le persone. Il quale havrà, credo, caro d'esser avisato da V. P., acciò possa meglio occorrere[2] ...

---

[2] Petri Canisii S.I. *Parvus catechismus* lingua germanica editus est anno 1567 Coloniae, gallica vero anno 1565 Parisiis; vide SOMMERVOGEL II 644 et 650.

[3] Paulus Hoffaeus S.I. (1530c–1608), germanus, praep. prov. Germ. Sup. annis 1568–1581; cf. supra, mon. 51 adn. 1.

[1] I. Priscianensis S.I. (1542–1607), italus florentinus; professor theologiae et cancellarius academiae dilinganae; cf. *Germ. Sup. 19*, f. 8*r*; et GERL, *Catal. gen.* ... 325.

[2] P. Generalis non tardavit admonere Patrem provincialem, qui die 10 aprilis 1584 hunc in modum respondebat: «De humanistarum exiguo spiritu etc. iam ad aliquos rectores scriptum est; ad alios statim scribetur a me; etiam cum in visitatione tum alias curabitur diligenter, quod V. R. P. praescribit, et per se tanti est momenti, quamquam in eo genere nihil hactenus peculiare intellexerim; eo excepto quod P. Pontanus ad concionandum et confessiones audiendas vel conversandum cum proximis adduci non possit; et quod quidam latinitatis studiosiores interdum faculas et poetarum dicta suis litteris inserant; denique quod nonnulli deprehensi fuerint aequo libentius lectitare impuros poetas ad linguam expoliendam; quod tamen serio prohibitum est, nisi cum necessitas praeceptorum aliud interdum postulet» *Germ. 162*, f. 233*r*.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

67

P. HERMANNUS THYRAEUS RECT. COLL. MOGUNT. S.I.[1] P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.

Moguntia 30 ianuarii 1584 – Romam

TEXTUS: *Germ. 162*, f. 112*r*-13*v* (*prius* 286 376 379); autographum.
SUMMARIUM: ***Dialogi, comaediola etc. nimis frequenter repraesentantur in scholis.***

. . . Paulatim et occulte introducitur consuetudo ut non solum in sodalitate B. Mariae, sed et scholis communibus loco declamationis quae diebus dominicis habetur, personati actores dialogos, comaediolas et tragaedias agant vel res gestas sanctorum atque etiam prophanorum repraesentent. In componendo haec et instituenda iuventute, conquaerendis vestibus et aulaeis nostri fere occupantur. Et haec in multis locis menstrua exercitatio est, nisi festum D. Virginis frequentiorem faciat quando incidit. Incitantur secreto ad haec a R.P. Provinciali[2] magistri et praeceptores nostri. Nam quando in scholis iam distribuerunt aliquoties personis sua carmina, praefecto studiorum et me ignorante, responderunt R.P. Provinciali haec placere et subinde secreto argumenta et modum exhibendi historias et miracula praescribere. Ego curavi hic nostris praeceptoribus dici posthac huiusmodi non componenda nec exhibenda sine scitu et consensu meo aut praefecti studiorum; nec me putare quod alia sit mens R.P. Provincialis etiam in sodalitate, quoniam in Societatem redundaret malum si quid inde accideret; Sodalitatis etiam praefectos non nisi a R.P. Provinciali expresse approbata et examinata aut ab aliis debere quicquid publice exhibere, vel quae a me fuerint examinata . . .

68

P. BERNARDINUS CASTORI RECT. COLL. LUGD. S.I.[1] P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.

Lugduno 31 ianuarii 1584 – Romam

TEXTUS: *Gall. 91*, f. 65*r*-66*v* (*prius* 149-50 216-17); autographum.
SUMMARIUM: ***De penuria sociorum, qui sufficienti theologica doctrina instructi sunt.***

. . . De provincia quidem universa unum maxime occurrit, unde multa mihi pendere videntur. Cum enim nullibi theologiae studiis nostri dare operam possint, hinc fit ut neque ad Societatis corpus conservandum, neque ad collegia domosque regendas, neque ad concionandum satis apti homines reperiantur. Experimur nos iam diu, quantum haec res tum aliis tum huic maxime Galliae provinciae incommodarit. Sed vehementer verendum, ne maiori multo incommodo in posterum experiri cogamur nisi provideatur. Mirum enim est

---

[1] H. Thyraeus S.I. (1531–1591), germanus, praep. prov. rhen. annis 1571–78; cf. SCADUTO, *Catalogo* ... p. 145; *Synopsis hist. S.I.* ... 676.
[2] Franciscus Coster S.I.; cf. supra, mon. 56 adn. 1.
[1] B. Castori S.I. (1545–1634), italus senensis; anno 1583/84 rector collegii lugdunensis; cf. *Lugd. 12*, f. 9*r*; SCADUTO, *Catalogo* ... p. 29; annis 1592–1596 praep. prov. lugd. et 1608 praep. prov. venetae; cf. *Synopsis hist. S.I.* ... 645 et 672.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

quam destituta sint collegia pene omnia personis ad Societatis munia obeunda idoneis. Atque hinc fit ut parum admodum in iuvandis proximis ob penuriam operariorum promoveatur. Et siqui sint qui quoquomodo aliquid praestare possint, adeo tamen onerentur atque ita variis occupationibus distrahantur ut vel adeo fatigentur ut succumbant atque inutiles tandem reddantur, vel neutrum capiant leporem dum consectantur duos. Hoc vero incommodum novorum collegiorum erectio non parum auget et quidem, ut mihi videtur, tum veterum tum ipsorum etiam novorum collegiorum detrimento. Unde etiam Societatis existimatio non leviter periclitatur, sive quod non satis apti ad nova collegia instruenda homines suppetant, sive quod utiles, saepe etiam necessarii, ab aliis collegiis eam ob caussam amoveantur[2] . . .

69

P. PETRUS XIMÉNEZ S.I.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.

Vienna 31 ianuarii 1584 – Romam

TEXTUS: *Germ. 162*, f. 115*r*-16*v* (*prius* 384 498 501); autographum.
SUMMARIUM: *Studia et imprimis disputationes in Collegio Viennensi languent.*

Admodum Reverende in Christo Pater. Pax Christi.

Egi antea per literas R.dae P.ti Tuae quas potui gratias pro singulari beneficio quo propter operam in fratris mei negocio positam haud minus me obstrictum sentio ... Quae mihi vero nunc potissima scribendi causa fuerit, paucis aperiam. Audivi a Tua P.te homines aliquos e diversis provinciis evocatos de studiis litterarum imprimis consultandi gratia. Inter quos ex ista provincia atque adeo collegio hoc nostro viennensi P. Petrus Busaeus profectus est[2]. Languent, R.de Pater, studia nostra non parum. Qua de re ego superiore anno multis egi cum R.P. Oliverio[3], quem etiam scio modis omnibus laborasse ut nostros homines excitaret. Sed quod perexiguum hactenus fructum video, nec spero maiorem, cogor Tuae P.ti per literas molestus esse. Quod eo facio libentius, nam occasione novae huius consultationis P. Busaeo graviter in mandatis dare ea poterit quae Tua P.tas pro sua prudentia singulari ex iis quae scribam, necessaria nobis esse iudicaverit. Ac ego quidem si a P. Provinciali[4] vel Rectore[5] huius collegii aliquid constans et perpetuum impetrare me posse confiderem, abstinerem profecto ab hoc querendi officio, mihi certe supra quam dici potest ingrato, sed nostris studiis pernecessario atque adeo a me nostrae Societati debito.

Duo itaque a me desiderantur in theologicis studiis. Minutiora fortasse illa et quae vix digna quae ad Praepositum Generalem scribantur, alicui videri possint. Sed tamen eiusmodi ut si negligantur, magnum sint nostris discipulis detrimentum allatura: quotidianae ni-

---

[2] Cf. epistolam Patris Carrillo (28 maii 1584) de insufficientia doctrinae theologicae sociorum qui in Gallia in vinea Domini laborant; inferius, mon. 72.

[1] P. Ximénez S.I. (1555–1633), hispanus toletanus, professor theologiae Viennae; cf. MHSI *Cat. Prov. Austr.* I 823.

[2] De hac missione Patris Busaei Romam vide supra, mon. 60.

[3] De visitatione collegii viennensis, anno 1583 a P. Manaraeo facta, vide supra, mon. 49.

[4] Henricus Blyssemius S.I. (1530c–1586), germanus, praep. prov. Austr. annis 1578–1585; cf. MHSI *Cat. Prov. Austr.* I 4* 631–32.

[5] Ioannes Nicolaus Donius S.I. (1538c–1594), brabantus, rector collegii viennensis annis 1581–1587; cf. MHSI Cat. Prov. Austr. I 385.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

mirum repetitiones et statis hebdomadae mensisque diebus disputationes. In illis quidem magistri praesentiam requiro, istarum vero frequentiam. Ex quo enim ego Viennae sum[6], non puto seies collegam meum[7] suis repetitionibus interfuisse. Quod si quando venit, fecit persero. Quod tanto magis accidit incommode quod tota hora disputando a nostris consumitur, nihil repetendo, ut toto tempore magistri praesentia necessaria videatur. Ferunt autem hoc nostri fratres aegerrime et apud me passim conqueruntur. Clamatur satis in classe, sed absque fructu ut ipsimet fa-[115*v*]tentur et dolent et quod peius est, etiam cum periculo. Intersunt enim cum nostris etiam alumni, agiturque saepe de rebus gravissimis et difficillimis controversis. Nec desunt inter nostros aliqui qui dubia minime explicatu facilia proponant. Ea porro est animi nostri sive conditio et pravitas, ut saepe rei difficultatem assequatur, explicationem autem ipsam neque a peritissimo viro in medium allatam velit aut possit penetrare. Ex quo etiam invitis auditorum animis scrupuli queunt suboriri. Accedit aliquid interdum posse vel dici immoderatius vel agi, praesente qui discipulos in officio contineat, nemine. De disputationibus autem quid dicam? Mirum est quam sine causa relinquantur. Scribo haec, admodum R.de Pater, tam invitus ut, licet rem antea Domino multum commendaverim et omnino scribendam esse iudicaverim, tamen ne queri videar, dum haec ipsa scribo, non satis constanti etiam mittendi literas consilio id faciam. Retardat enim me P. Christiani collegae mei[8] insignis probitas quem accusare negligentiae videor. Timeo etiam ne, si vel levissima coniectura nostri hi patres alicuius querelae Tuae P.ti delatae suspicionem semel conceperint, quoniam praeter me, cui id tribuant, putant esse neminem, non ita deinceps atque oporteret, mecum agant confidenter, qua forte ratione alia maiora bona impediantur. Possem in eandem sententiam plura scribere, verum si haec duo corrigantur, satis cum nostris studiis bene actum putabo. Utinam haberemus aliquem romanae istius erga literas voluntatis, per quem illae pene iacentes paululum excitarentur, abiectique magistrorum, discipulorumque animi non nihil erigerentur. Haec a me necessario scribenda fuerunt, Tua deinde Paternitas faciet, ut solet, quidquid ad maiorem Dei gloriam futurum existimabit. Precor Deum immortalem ut Societati nostrae Tuam R.am Paternitatem diutissime conservet incolumem, cuius sanctissimis sacrificis et precibus me supplicetur multumque commendo. Viennae die 31 ianuarii anni 1584[9].

Tuae Reverendae Paternitatis, minimus filius et servus in Christo

Petrus Ximénez

---

[6] In catalogis personarum collegii viennensis anno 1582 prima vice apparet; vide MHSI *Cat. Prov. Austr.* I 385.

[7] Agitur de P. Christiano Numitio, neomagensi; cf. MHSI *Cat. Prov. Austr.* I 385 et 397.

[8] Vide adnot. 7.

[9] Paulo post, die scilicet 12 martii 1584, P. Ximénez iterum scripsit Patri Generali de misera studiorum conditione. Exscribimus huius solum alteram partem, cum in priore repetat iam relata: «Postquam autem de studiis agitur, proponam aliud Tuae Paternitatis prudentiae examinandum, cum praesertim alumnorum hic numerus augendus brevi dicatur. Videntur enim illi mihi absque consilio tempus in studiis terere potius, quam fructuose collocare. Nam ut e philosophia excesserunt, sacris ordinibus initiati vix aliqua theologiae cognitione instructi ad pascendas Christi oves quisquiliis forte Aristotelis, non christianae religionis deliciis dimittuntur. Quae mihi res in primis periculosa et absurda videtur. At germani nostri ingenio rudiori et in tanta inopia pastorum, vestris peracutis curiosisque conclusionibus opus non habent. Et tamen Aristotelis nugis (quid enim aliud sunt si cum theologia conferantur) eos indigere existimatis? Quid quod imberbes adolescentes parum in militia christiana exercitatos animis curandis dum praeficitis, stupam flammae traditis, et oves pastoremque simul periculo ingenti committitis? Indiget profecto Germania multis pastoribus. Verum illud meminerimus, non propter pastorum paucitatem, sed improbitatem in has illam miserias devenisse. Sed haec praeter institutum, ad rem meam redeo. Cur quaeso theologia minus parochis necessaria, quam philosophia censetur? Praestaret profecto duos illos aut etiam plures annos in studio casuum conscientiae et controversiarum collocare, quam ex Aristotelis lyceo ad Christi cathedram cum tanto ruinae periculo non ascendere, sed evolare. Ac si qui tum propter aetatem, tum propter bonitatem ingenii ad difficiliora studia idonei viderentur, hos constanter non philosophiae tantum, sed etiam theologiae certos annos vacare, ut aliquis saltem ex nostris scholis vir doctus evaderet. Quod non Germaniae modo ad ornamentum et commodum, sed nostrae etiam [169*r*] Societati ad existimationem apud viros graves necessarium puto» *Germ. 162*, f. 168–69.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

70

P. IOANNES BUSAEUS S.I.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.
Moguntia 22 februarii 1584 – Romam

TEXTUS: *Germ. 162*, f. 130*r*-31*v* (*prius* 279-80 363-64 370); autographum.

SUMMARIUM: *1. Sodalitas B. Mariae V. inter discipulos fovenda. — 2. Studia minus florent quam Romae.*

. . . Haec putavi T. Paternitati significanda esse ... Quartum est quod sodalitas B. Virginis hic et in aliis collegiis a R.P. Provinciali[2] instituta feliciora habuerit initia quam habeat progressum. Cum tamen ea tanquam aptissimo instrumento multos ad vitam corrigendam adducere posse videamur, ut patet ex clarissimis aliarum provinciarum exemplis. Quid ergo obstat? Illi qui maxime deberent hanc rem promovere. Sunt enim non pauci vel collegiorum superiores vel professores scholarum qui parum putant eam cum instituto Societatis convenire; nova onera imponi nostris exhortationum et concionum quae posteri non sint toleraturi. Itaque nemo est e fratribus vel patribus qui non molesto animo officium illud ut sodalitati praesit, accipiat [130*v*], et ego imprimis, qui magno animi mei scrupulo superiorum voluntate illi praeesse cogor. Malim enim nunquam institutam esse quam ita frigentem aspicere. Et tamen sine magno scandalo et aliorum collegiorum et externorum hominum res haec dissolvi non potest. In iuvenibus optimae indolis nulla est difficultas. In nobis desideratur conspiratio animorum et voluntatum ut omnes agnoscant in ista sterilitate agri germanici non inutile medium esse ad hominum conversionem. Itaque optarem ex toto corde ut R.T. Paternitas literis aliquibus ad superiores et alios omnes huius provinciae declarare dignetur istam sodalitatum institutionem non debere videri nobis gravem, omnesque hortari ut conatus eorum qui sodalitati praesunt non solum non impedire, sed etiam iuvare velint. In R.P. Provinciali certe nihil in hac parte desideramus, qui studiosior esset in ea promovenda, si videret bonam voluntatem suam aliis quoque probari . . .

Quod autem ad hoc collegium moguntinum attinet, primum iudicavi T. Paternitatem certiorem reddendam esse de ratione studiorum quam hic in instituendis theologiae studiosis, quorum de nostris fere sunt 20, tenemus. Nec enim hic ex quotidianis professorum praelectionibus is sequitur profectus qui Romae, quia labores refugere videmur. Repetitio lectionum more romano instituitur quaque hebdomade tantum quater: Lunae, Martis, Iovis et Veneris diebus. Sabbato a prandio et pridie celebriorum festorum nulla est lectio nec repetitio. Diebus festis et dominicis nulla repetitio aut disputatio. Hebdomadariae disputationes durant unam tantum horam; menstruae duas. Optavi quidem aliquando crebriores inducere disputationes et repetitiones quibus solis theologi fieri videntur, sed laborem socii refugiunt. Quanquam per novas regulas studiorum fortasse huic quoque rei remedium aliquod afferetur.

---

[1] Ioannes Busaeus S.I. (1547–1611), brabantus theologus; cf. DUHR I 106 et passim; SOMMERVOGEL II 416–42.

[2] Franciscus Coster S.I. (1532–1619) praep. prov. rhen. annis 1578–1585; cf. supra, mon. 56 adn. 1; POLGÁR, *Bibliographie* ... III/1 p. 526–27.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

71

P. HURTADUS PÉREZ S.I.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.
Olomutio 15 aprilis 1584 – Romam

TEXTUS: *Germ. 180*, f. 70*r*–75*v*; autographum.

SUMMARIUM: *1. Doctrinae dissonantes videntur in S.I. irrepsisse. – 2. Modus promovendi ad gradus academicos communis constituendus. – 3. Idem faciendum putat de litteris testimonialibus. – 4. Magistri relinquendi in officio ut progressum faciant in officio.*

Informatio de variis rebus ad Reverendum Patrem nostrum Generalem

1. Iam diu desideravi modum aliquem adhiberi tractandis studiis in Societate, in qua etsi regulae nos moneant, ne doctrinas dissonantes habeamus[2], tamen tanta varietas videtur irrepsisse, ut nisi tempestive remedium opponatur, maior separatio merito timeatur non solum iudiciorum, sed etiam voluntatum, quae iudicia sequuntur. Ego quidem licet non sim versatus in Societate multum, nisi in his partibus, audivi tamen varias sententias de logicis, et philosophicis quidem, quae etsi in se non sint res graves, tamen quia distinctio fit per eas iudiciorum, et distinctionem ad theologiam inducere possunt, magni debent fieri. Ex parvis fontibus fiunt flumina.

Quid enim in se ipsis essent dicere duo praedicabilia vel quinque; quid logicam esse scientiam vel non esse, et itidem mathematicam; coelum moveri, an terram; materiam esse puram potentiam vel non puram; distinctionem numericam esse ex materia vel aliunde? Profecto nihil. Per haec enim nihil praeiudicaretur saluti, si animi inde non separarentur, et si nihil in gravioribus hinc male fundaretur. Sed cum haec ad theologiam praeordinentur et animorum diversitas consequatur, cum unusquisque sententiam suam velit esse communem, et dicat se praeceptoris sui doctrinam defendere, meo iudicio auferenda sunt. Iam enim contigit, cum unus tradidisset logicam esse scientiam, successorem immediate eisdem discipulis tradidisse contrarium. Quomodo tales aedificentur et quomodo non putent alia quoque dissidia inter nos esse? Quomodo in rebus necessariis de nobis quoque non dubitent? Proinde mihi videtur iuxta mentem S. P. Ignatii in Constitutionibus satis expressam in theologicis sequendam esse doctrinam S. Thomae[3]; et M. Sententiarum secundum eandem esse interpraetandum, quia si secundum aliam traderetur, contraria docerentur. Quod si in theologia sequendus est S. Thomas, quomodo non in logicis et philosophicis? Certe ita, nisi dediscere logicam et philosophiam prius traditam velimus, aut et his theologiam D. Thomae pervertere. Audivi quoque satis varias esse sententias in rebus maioribus alibi. Sed expertus non sum ...

2. Sed quia in diversis provinciis et academiis diversi sunt mores et ceremoniae, et videatur conveniens ut omnibus satisfiat, putarem expedire, ut quantum fieri possit, fiat aliquid quod sequatur Societas cum satisfactione omnium locorum. Ut si omnino non possit esse unum, sit saltem ubique certum quod sequantur. Cum caepimus promovere, et ab Ur-

---

[1] H. Pérez S.I. (1527c – 1594), hispanus, annis 1566–1580 officio rectoris fungebatur Olomutii; cf. MHSI *Cat. Prov. Austr.* I 748.

[2] Cf. *Const.* P. III c. 1 § 18; in MI *Const.* III 86.

[3] Vide *Const.* P. IV c. 14 § 1 et lit. B; in MP I 295 297.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

be et ab immediatis superioribus petivi aliquem modum, et quia non accepimus, fecimus ut potuimus. Partim secuti sumus morem complutensem, partim dilinganum; aliqua reliquimus quod viderentur prolixa, et ut maneret locus superiorum ordinationibus in futurum. Et ita servatum hactenus fuit. Sed in proxima promotione plura addita sunt cum magna actuum prolixitate et taedio et minime necessaria. Quid enim opus erat, finito toto actu, ire ad templum in processione cum tubis et illic prolixius decantare Te Deum laudamus, quasi fuisset electio regis? Facerem [70*v*] ergo ex omnibus locis Societatis in quibus fiunt promotiones, vel quae sunt in universitatibus mitti ad me rationem, quam vel nostri servant vel universitates illae docendi, disputandi, examinandi, promovendi etc. ut omnibus quae essent commodissima praescriberem.

3. Idem facerem prorsus de literis testimonialibus tam promotionum quam aliarum quarumvis rerum, de quibus testimonia dari solent. In his enim partibus vix scholasticus vult discedere sine literis, quantumvis non sit promotus nec depositus, quod hic studuit et bene se gessit etc. Idem de quibuslibet commendatitiis. Nec dico sine causa. Nostri habentur nimii in commendationibus et liberales in eiusmodi testimoniis; ideo non magni fiunt ea testimonia a plerisque. Egomet offensus fui, verum dico, in quodam testi ex Urbe ante plures annos, cum ego quoque personam nossem ante et noverim post. Et non est diu quod quidam commendatus inde venit de bona nota, de qua etiam a nostris hic commendatus fuit nostro Reverendissimo, qui fuit offensus (cum praesertim nihil ille responderit commendationi), ut apparuit ex quibusdam, quod commendarentur indigni etc. In omnibus eiusmodi meo iudicio expedit ut plus reperiatur in commendato quam in commendatione. Vidi literas etiam universitatum de promotionibus cum nimiis laudibus, cum nossem unam personam ego, alteram noverim post, etiam testimonium nostrorum, et certe non potui non mirari. Peculiariter hoc volo dictum, quod aliqui ponunt in literis promotionum nostrarum ipsa verba, quibus constat privilegium. Quod nullo modo mihi videtur faciendum. Cur enim illa verba ita divulgari debent et exponi calumniis? Alias scripsi de depositionibus, quas ego vellem omnino auferri. Praesertim si, ut petitum fuit in formula, concedatur propter causas illic positas. Vidi alias literas universitatum satis modestas et simplices, quae plus videntur habere gravitatis et autoritatis. Forte tales formae seu notulae possent ab omnibus locis procurari.

4. Quod in Constitutionibus habetur, ut aliqui nostri relinquantur bene proficere in aliquibus scientiis[4], ut habeamus bonos magistros, videtur parum servari, praesertim in istis inferioribus. Ideo scholae nostrae saepe patiuntur et sunt in manibus novitiorum vel Societatis vel eius disciplinae[5], dum omnes volumus ad altiora studia promovere. Unde non solum iuventuti multum officitur, sed etiam Societati, cum iuvenes moribus et doctrina in praecipuis et magis publicis offitiis ponuntur, qui studiosos nec bene instruunt in arte quam docent, et in aliis aliquando suis moribus offendunt. Quid opus est omnes ad omnia promovere? Certe non nisi sint tales qui in maioribus plura valeant praestare. Certe multa

[4] Vide *Const.* P. IV c. 5 lit. C; in MP I 219.

[5] P. Generalis die 11 iulii 1584 ad P. Provincialem scribens, hunc in modum tractat hanc quaestionem: «Alia etiam nonnulla ad me delata sunt, quae Rev.ae V. proponenda duxi, ut remedium quod oporteat, adhiberet. Primum autem scholas nostras, praesertim inferiores, detrimentum pati in tota provincia, quia a novitiis vel tempore vel in ea disciplina administrentur. Et quidem quod ad prius attinet, puto me ad Rev.am quoque V. scripsisse quod iam pluribus variis provincialibus exposui, facultatem quam habent ut cum novitiis secundi anni dispensent, ut studeant, non se etiam extendere ut doceant, quoniam hoc maiores distractiones, maioremque affert libertatem. Deinde quod pertinet ad sufficientiam, illud quoque Rev.ae V. commendatum esse cupio, et maxime ut permittantur bene proficere in huiusmodi facultate, praesertim qui ad eam propensionem et talentum habeant, ut Rev.a V. habet in sua regula 55» *Austr.* 1 I p. 179.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

negotia per eiusmodi fiunt et superioribus et totis collegiis. Iam v. gr. duo magistri sunt inferiorum classium destinati ad cursum; cum tamen non sint, qui in scholis succedant, et debent moveri omnia collegia propter eiusmodi. In consultatione nuper responsum fuit, ut manerent illi in classibus. Si sunt boni fratres ad cursum destinati, destinentur iterum ad suas classes. Pluris facienda est classium perfectio, quam illorum ad cursum promotio. Idem dico, quod non solent esse aliqui auxiliares praeceptorum. Unde, cum contingit aliquis defectus, vel vacare schola debet, vel tolerari, quod non convenit, vel aliquis discipulorum a suis lectionibus amoveri etc.[6] ...

72

P. PETRUS LOPPERSIUS S.I.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. PROV. S.I.

Fulda 20 aprilis 1584 - Romam

TEXTUS: *Germ. 162*, f. 249*r-v* (*prius* 323 426 432); autographum.

SUMMARIUM: *In classe elementariorum pueri non solum legere et scribere discant, sed etiam declinare, coniugare etc.*

Consultum videtur ut in classe elementariorum sive sexta Fuldae pueri non solum discant legere et scribere, sed etiam declinare, coniugare etc., idque Reverendus Pater Noster permittat rogante Reverendo Patre Provinciali[2].

Dum discunt legere libello rudimentorum et catechismo, ex quo dum verba inflectenda desumunt, miro modo excitantur uti possunt, sicque antequam exacte legere sciant, nullo fere labore tenebunt memoriter.

Scientes utcumque legere, nisi in aliquo occupentur fructuose in eadem classe et simul interim perfecte legere discant, aut transmittendi sunt ad quintam et nunquam perfecte legent, aut retenti in eadem classe tempus perdent et discent pigritare.

Si sint cum fructu suo aliqui in hac classe qui discant legere exacte, subsidio sunt praeceptori qui prorsus huiusmodi subsidio indiget ad iuvandum alios parvulos (quod quidem alibi vix fieri potuisse scio; hic vero fit quam optime); ut autem cum fructu et existimatione animi tales in hac classe sint, officit ut discant declinare etc.

Si non aliud hic discerent quam germanice legere et scribere, pueri non afficientur ad discendum latina, parentes qui iam excitantur puerorum alacritate, non mittent eos ad alias classes. Sic magna pars fructus huius laboris peribit.

Si in nullo nisi legendo occupentur, domi libros abiiciunt; si reliqua discant, gloriola excitati domi student; id magnopere afficit parentes admirantes Societatis institutionem.

Non solum pueris huius scholae hoc commodum, sed transit id ad omnes reliquas classes, ut discipulos habeamus in iis doctiores.

---

[6] Responsum Patris Generalis, diei 11 iulii Patri Pérez datum, fuit: «Accepi his diebus litteras datas 15 aprilis ... Alia aliis viis providebuntur, ut erant omnia, quae ad studiorum rationem pertinebant; quorum methodus cum nunc, ut R. V. non ignorat, conficiatur, et quidem diligenter, spero Rev.ae V. desiderio abunde satisfactum iri» *Austr. 1* I p. 180.

[1] P. Loppersius S.I. (1548c–1598), germanus, anno 1584 rector collegii S.I. Fuldae; cf. GERL, *Catalogus gen.* ... p. 251; *Rhen. Inf. 38*, f. 37*r*.

[2] Franciscus Coster S.I., praep. prov. rhen.; cf. supra, mon. 69 adn. 2.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Veniunt multi ad scholas qui alibi didicerunt declinare et coniugare, et tamen non sciunt bene legere. Si hi mittantur ad quintam, varium incommodum est. Si autem ad sextam et ibi non discant aut non exerceantur in declinando etc., obliviscuntur eorum quae didicerunt, abiiciunt animum, parentes dicent filios apud nos dediscere.

Ante sextam classem erectam plerique civium idipsum querebantur atque suos liberos idcirco a scholis avocarunt. Atque vix dici potest, quanta facilitate progrediantur quintani qui in sexta linguae latinae rudimenta degustarunt.

Neque illud parvi momenti ducendum est quod praeceptor sextae classis maxime delectetur suorum discipulorum alacritate, quae esse non poterit, nisi disputando partim inter se pro loco, pro honore, partim cum quintanis si pueri perseverent.

73

P. ALFONSUS CARRILLO S.I.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.

Parisiis 28 maii 1584 - Romam

TEXTUS: *Gall. 91*, f. 146*r*-47*v* (*prius* 36 38 92 94); autographum.
SUMMARIUM: *De doctrinae theologicae insufficientia eorum, qui in Gallia laborant.*

Admodum Reverende in Christo Pater. Pax Christi.

Apud me iampridem statueram nullas ad Tuam Paternitatem dare litteras. Non quidem quia meus erga Tuam Paternitatem amor atque animi observantia minor quam antea nunc existat, sed quia minime aequum iudicarem, hominem plurimis gravissimisque negotiorum curis plus satis quotidie distentum meis litteris minus necessariis interpellare. Verum ipsa rerum nostrarum necessitate ad id faciendum, quantumvis invitus, sum adductus. Et licet de pluribus rebus potuissem Tuam Paternitatem facere certiorem, illa tamen solum, quam potero paucissimis, attingam quae ad officium quo ipse fungor, spectant. Reliqua vero, ne me in aliorum officium videar ingerere, consultoribus huius collegii aut totius provinciae relinquam. Quorum esse arbitror Tuae Paternitati omnia plenius significare. Praesertim cum a Patre Sanginoto[2] nostro antiquo rectore, cuius vel recordatio sola mihi est perquam iucunda et acerba admodum absentia, Tuam Paternitatem existimo maiori ex parte reliqua intellexisse.

Tres anni ergo a quo Tua Paternitas mihi munus Parisiis theologiam profitendi demandavit, sunt elapsi. Et quidem in eo munere labor licet insit haud exiguus alacri atque animo libenti propter Deum, cuius nomine Tua Paternitas mihi illud imperaverat, sum versatus. Neque detrectabo quamdiu Tuae Paternitati meisque superioribus placuerit, eumdem laborem et, si opus fuerit, multo quoque maiorem subire. (Novit, ni fallor, hac in parte Tua Paternitas meum animum). Eoque lubentius hanc exequar provinciam, quo maiorem messis copiam in isto regno esse animadverto. Sunt enim homines galli ingeniosi admo-

---

[1] A. Carrillo S.I. (1553c-1618), hispanus, anno 1584 in collegio parisiensi theologiam profitebatur; cf. *Franc. 10*, f. 10*r*; SOMMERVOGEL II 776–77; POLGÁR, *Bibliographie* ... III/ 1 p. 462; MHSI *Cat. Prov. Austr.* I 642–43.

[2] Ioannes Sangenot S.I. (ob. 1587), gallus, rect. coll. paris. annis 1582–83; cf. DELATTRE, *Établissements* ... III 1238; FEJÉR I/ 1 223.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

dum, erga nostram Societatem optime affecti, et qui facili negocio pertrahi queant ad pietatem. Quam ob causam, meo sane iudicio, operarii qui tantas et tam praeclaras messes possint metere, valde apti atque ad id muneris idonei sunt futuri. Video tamen ad id praestandum Societatem duobus tantum uti mediis: pietate nimirum et doctrina. De pietate, quam in me meo magno cum rubore magis quam in aliis agnosco desiderari, nihil dicam. Tamen quod ad doctrinam attinet, video illam magnopere hic desiderari. In reliquis namque Societatis provinciis in quibus degi, tum confessarios, tum concionatores tum alios qui possent consilio aliis inservire, multo doctiores et qui rectius possent suo muneri satisfacere cognovi. Qua quidem de re plures patres et fratres nostri apud me plurimum sunt conquesti, qui cum in se ipsis maximum doctrinae defectum ingenue agnoscerent, ad munera tamen magni ponderis obeunda, ex quibus Societatis pendet existimatio, propter aliorum hominum penuriam, qui doctrina plus valerent, mittebantur. Deus novit, quot errores haud quaquam contemnendi hinc quotidie nascantur, qui non inferioribus, quorum est obsequi, sed superioribus iure deputabuntur. Causam autem huius tanti mali nullam aliam esse deprehendo quam quod studia nostrorum patrum ac fratrum minus sint recte constituta. Perpauci enim sunt qui theologiae studeant. Illi vero qui huic vacant studio, vix uno aut altero anno in classe theologiae permittuntur manere. Quo fit ut tamquam praecoces fructus immaturo tempore atque intempeste amoveantur. Idque quod maiori dignum est animadversione, tam tarde ad theologiam mittuntur ut iam omnem quam didicerant philosophiam oblivioni prorsus tradiderint, in aliisque muneribus ante tempus defatigati animum, si quem erga ista studia antea concepissent, amiserint. Vel certe primo theologiae anno illum animum abiiciant cum se in scholastica theologia propter philosophiae defectum parum se experiantur proficere.

Sed quod magis est dolendum, ipse R.P. Provincialis[3] in causa est ut nostri scholasticam theologiam magis ac magis in dies aversentur. Non enim cupit is ut in alio studio se fere quam humaniorum litterarum nostri versentur. Adeo ut in recreatione ab illo publice audiverim id quod numquam credidissem in alicuius mentem potuisse venire: ut optimus, scilicet, aliquis esset in Societate concionator admodumque prudens abunde sufficere, si is in omnibus Ciceronis operibus sit versatus, adderetque nonnullam patrum lectionem. Adduxitque pro hac re confirmanda exemplum: Pater, inquit, Edmondus Augerius[4] [146*v*] non in Aristotele aut divo Thoma, sed in Cicerone tantus et tam insignis evasit concionator. Ego quidem, quamvis satis aegre id tulissem, illi coram aliis nolui ulla ratione contradicere, propter observantiam, quam meo me superiori debere agnosco, et propter aliorum qui simul aderant aedificationem. Cogitavi tamen apte posse responderi R.dum P.m Lainez, Salmeronem, Benedictum Palmium, Toletum[5] pluresque alios in divi Thomae aliorumque scholasticorum lucubrationibus tales quales novimus evasisse et doctrinam propter quam ab omnibus suspiciebantur comparasse. Possem tamen vere affirmare, non paucos nostros hic concionatores ciceronianos merito nuncupari posse concionatores. Replent etenim conciones ea quam didicere doctrina, videlicet carminibus, fabulis et ethnicorum historiis. Ita ut plerumque, etiam postquam Tua Paternitas concionatorum regulas[6] ad nos

---

[3] Odon Pigenat S.I. (1538c–1608), gallus, praep. prov. Franc. annis 1582–87; cf. *Synopsis hist. S.I.* ... 669; SCADUTO, *Catalogo* ... p. 117.

[4] Edmundus Auger S.I. (1530–1591), gallus; cf. GILMONT, *Les écrits* ... 295–301; POLGÁR, *Bibliographie* ... III/1 p. 180; SOMMERVOGEL, I 633–34.

[5] De Iacobo Lainez S.I. (1512–1565), Alfonso Salmerón S.I. (1515–1585), Benedicto Palmio S.I. (1523–1598), Francisco Toledo S.I. (1532–1596) cf. SCADUTO, *Catalogo* ... p. 80 110 133 145–46.

[6] Regulae concionatorum vide in *Institutum S.I.* III 16–18.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

misit, orationem magis tamquam rhetores quam concionem videantur habere; in eaque sunt opinione, scholasticam ad concionandum nihil conferre. Privatim praeterea nostris fratribus P. Provincialis, ne tanti faciant scholasticam theologiam, disuadet, si qui sunt qui in ea diutius versari percupiant. Cumque illi obiicerent aliqui Constitutiones Patris Ignatii, non exigi dixit in Constitutionibus ut quatuor annos nostri scholam theologiae frequentent, sed satis esse, si privato studio theologiam percurrant. Saepiusque illud in ore habet: Semperne auditor ero?

Hinc nascitur ut lubenti animo nostris fratribus non audiendi theologiae lectiones faciat potestatem, modo ipsi habeant aliqua aliorum praeceptorum scripta. Idque ipsemet illis etiam consulit. Cuius auctoritate nostri fratres permoti, lectiones atque suorum praeceptorum scripta contemnunt. Atque ut Tua Paternitas quam id sit verum, intelligat, ex undecim vel duodecim nostris fratribus, qui initio anni meam audiebant lectionem, vix a longo tempore quinque aut sex sunt reliqui. Patri enim Menageo[7] qui unus ex theologiae auditoribus erat, neque audiverat nisi uno aut altero anno, facultatem dedit, ne me audiret inposterum, sed ut scriptis Patris Maldonati[8] quae habebat, esset contentus. Et cum tanta theologiae penuria quanta dici potest, ante tempus concionator constituitur. Pater Andreas Ribeus[9] eadem de causa quod scripta habeat de poenitentia, eadem gaudet facultate. Pater Ambrosius Varada[10] qui nunc est in collegio convictorum primarius, audivit quidem de missae sacrificio et de poenitentia ante aliquot annos, et cum nihilominus meas audire lectiones ut fuerat solitus percuperet, et a R.P. Provinciali id obtinere contendisset, nunquam tamen potuit id efficere, licet adferret rationes tum quod antea illas materias non audivisset tam ex professo more scholastico tractatas sicut nunc traduntur, tum quod eam materiam iam ferme oblivioni tradidisset. Frater Sales[11] eadem de causa una cum primario a meis audiendis lectionibus est liberatus. Pater Poncetius[12] quamvis vix duos audivisset annos, ab studiis omnino est avocatus. Multoque plures aliis annis fuerunt amoti ab studiis. Quo fit ut cum teneamur disputationes publice et repetitiones etiam publice quotidie habere, vix reperiamus interdum aptum aut saltem ineptum qui ex nostris defendat aut argumentetur. Et profecto saepenumero magno coram omnibus externis suffundor rubore, cum video quam parum doctrinae specimen praebeant nostri. Qua ex re non parum existimatio Societatis imminuitur. Quam sane rem cum mecum ipse considero, non possum admodum aegre eam non ferre. Nam ea ratione consultius faceret R.dus P. Provincialis, ne praeceptoribus tam laboriosum docendi munus iniungeret, si aliorum scripta satis est comparare. Neque opus esset profecto, ut Romae aut in Hispania, ubi tanta est optimorum scriptorum copia, ulli qui theologiam profiterentur essent. Semel a me petiit magna cum animi admiratione, quid de tot theologis in Hispania, ubi omnes nostri theologiae navant operam, fieret? Cui ego respondi, ex illis optimos constitui confessarios, concionatores, praeceptores, superiores atque Societatis professos. Iterumque mihi significavit, se vehementer dolere quod D. Thomas suis scriptis prolixitate atque rerum multitudine magnum theologiae intulisset malum. Videat Tua Paternitas, quam diversum Patris nostri Ignatii de D. Thomae doctrina fuerit iudicium a iudicio Patris Provincialis, qui saepius mihi etiam

---

[7] Antonius Menageus S.I. (1547c–1619), normannus; cf. *Franc. 10*, f. 11; FEJÉR I/2 144.

[8] Ioannes Maldonado S.I. (1533–1583), hispanus theologus; cf. SCADUTO, *Catalogo* ... 89–90; SOMMERVOGEL V 403–12; DELATTRE, *Établissements* ... III 1113–19: *Maldonat et l'enseignement de la theologie*.

[9] Andreas La Ribbe (Ribeus) S.I. (1552c– 1622), campanus; cf. *Franc. 10*, f. 11; FEJÉR I/2 p. 194.

[10] Ambrosius Varadaeus S.I. (1554c–1610), parisiensis; cf. *Franc. 10*, f. 11; FEJÉR I/1 263.

[11] Iacobus Salesius S.I. (1556–1593), gallus; cf. *Synopsis hist. S.I.* p. 721.

[12] Sebastianus Poncetus S.I. (natus 1553c), francus; cf. *Franc. 10*, f. 31.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

ostendit, male illum habere quod D. Thomam interpraetaremur. Et sane si in eius id esset positum potestate, statim nobis, ne D. Thomam exponeremus, interdiceret. Mirabatur quod, cum ego Eucharistiae sacramentum explanarem, eam agitasse una cum D. Thoma quaestionem, utrum Christus in Eucharistia seipsum videat. Et tamen novit Tua Paternitas, inter omnes scholasticos doctores unam esse ex praecipuis de Eucharistia scholasticis quaestionibus. Sed quia nimis foret longum et molestum, si omnia quae possem adducere huius generis, persequerer, istis contentus ex quibus Tua Paternitas Patris Provincialis mentem et consilium aperte poterit agnoscere, a reliquorum narratione supersedeo. [147*r*]

Ego quidem hac de re Tuam Paternitatem minime commonefecissem, nisi apud R.dum P.m Provincialem nihil me iam posse praestare vidissem. Crebro namque animi modestia qua potui et sinceritate, cum in confessione, ut magis animi mei candorem in hac re intelligeret, tum extra confessionem illi rem exposui omnem. Simulque adduxi rationes quibus hoc negocium videbam homini prudenti posse suaderi. Verum ea in re oleum, ut aiunt, et operam perdidi omnem. Nunquam enim quicquam apud illum efficere valui. Imo quantum ex experientia colligere licet, eo ipse magis in sua opinione confirmatur, quo magis videt me atque alios hac de re apud illum tractare. Et fortasse ipse quidem id faciet eo animo, ut me aliosque mortificet, illa quae tantopere exoptamus non concedendo. Sed haud dubie quocunque id tandem consilio faciat, sine maximo Societatis detrimento non fit.

Initio huius anni litteras mihi ostendit P. Provincialis, quas Tua Paternitas ad illum hac de re miserat, in quibus inter alia Tua Paternitas ex plurium litteris se dicebat accepisse omnia studia maxime philosophica et theologica Parisiis plane iacere, illique eam rem tamquam maximi ponderis commendabat plurimum. Ego quidem hisce perlectis litteris vehementer fui laetatus. Mihi enim omnino persuaseram litteris saltem Tuae Paternitatis permovendum fore P.m Provincialem. Sed ut id quod sentio ingenue fatear, tantum abest ut fuerit permotus, quod haec studia multo plus quam antea iacuerint. Aliquaque ratione dubito, ne, credens nos Tuam Paternitatem certiorem fecisse, indignatus propterea nobis suam velit indignationem animi significare, ut non tanti in posterum nobis esse faciendas Tuae Paternitatis litteras discamus.

Ergo cum me nihil proficere apud illum videam, constitui, ne verbum quidem illi hac de re amplius dicere. Aliud malum non minus grave hinc nascitur, quia reliqui superiores, quamvis alterius fuerint antea sententiae, coguntur sensim voluntati et opinionibus Provincialis seipsos conformare.

Prosequar nihilominus non minori quam hactenus diligentia meas ut potero lectiones, totum Deo negotium atque Tuae Paternitati commendando. Quamvis multum vereor mihi id quod Patri Maldonato accidit, eventurum. Is enim Romae in horto Sancti Andreae[13] maximo cum dolore mihi affirmavit, se octodecim annos degisse in Gallia, et ne unum quidem hominem doctum toto illo tempore ex nostris instituisse, propterea solum, quod superiores illi homines ad doctrinam capessendam aptos numquam aut commisissent, aut iusto tempore in studiis reliquissent. In proverbium fere iam abiit hic Patris Maldonati visitatio[14], qui cum tempore quo fuit visitator, plurima satis bene pro studiis constituisset, nihil tamen potuit efficere, cum omnia illa prorsus contemnantur, neque umquam executioni

---

[13] Iuxta ecclesiam S. Andrea al Quirinale fuit domus probationis provinciae romanae S.I., fundata a S. Francisco de Borja anno 1566; cf. A. M. de ALDAMA S.I., *Vestigia sanctorum S.I. in urbe Roma* (Romae 1953) p. 21.

[14] Cuius visitationis, quae locum habuit anno 1579, acta vide in MP IV 428–42; IX: De theologia.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

mandentur. R.P. Oliverius cum quo Roma Mediolanum usque veni[15], saepius mihi omnes istam studiorum perturbationem exposuit, mihique commendavit ut darem operam negotium hoc quantum possem promovere. P. enim Oliverius suo tempore multum in eo desudaverat[16], sed eo absente, omnia in hodiernum statum sunt collapsa.

Credat mihi Tua Paternitas his tribus annis plus laboris et molestiae sensi, quam si octo annis alio in loco, ubi studia recte sunt constituta, fuissem professus. Nam ex hominibus nullum prorsus habui solatium. Unde crebro soleo mirari, quod non omnino desponderim animum. Idque non mihi, sed divinae gratiae ascribo. Nam vix potest naturae viribus fieri, ut diu aliquis aliquo in munere Societatis versetur, quod superiores advertit contemnere et plane aspernari. Mihi certe necessarium fuit, ut animum erigerem istis rebus deiectum, fere mente evolvere plures diversasque meditationes atque considerare. Neque possum negare quin Tuae Paternitatis unica recordatio, quem tantopere in ista studia propensum semper cognovi, mihi non exigua adhibuerit calcaria. Neque etiam dubito, quin Tua Paternitas pro sua prudentia, re mature considerata, huic malo quam possit citissime optimisque remediis occurret. Interea id abs Tua Paternitate solum petam, ut me in suis sanctis sacrificiis atque orationibus tamquam filium, qui maxime inter omnes parentis indiget ope, non gravetur iuvare. Una cum istis litteris mitto ad Tuam Paternitatem quaedam puncta ex pluribus, quae aliquando Patri Provinciali scripto tradidi, quae ad studia promovenda plurimum facere iudicabam[17]. Alias quoque scribo litteras ad R.m P.m Garciam[18] in quibus negotium satis pium cuiusdam nobilis angli commendo. Ipse Tuae Paternitati significabit. Si Tua Paternitas iudicaverit expedire, ut aliquid in illo negotio fiat, rem quidem faciet huic nobili ac pluribus aliis mihique pergratam. Parisiis 28 maii.

Tuae admodum Reverendae Paternitatis filius in Christo indignus

Alfonsus Carrillius

APPENDIX

QUAE AD STUDIA SUPERIORA CONFERRE POSSUNT IN GALLIA
Ad annum 1582

TEXTUS: *Gall. 91*, f. 148*r-v* (*prius* 93); autographum.

Haec pauca non parum emolumenti poterunt nostris adferre studiis

1. Nullus philosophiam profiteatur, Lutetiae praesertim et Musiponti, qui prius quatuor integris annis theologiae non dederit operam[19]. Ea enim ratione rectius suo poterit

[15] O. Manaraeus S.I., qui anno 1582 Roma ad visitandas provincias Germaniae profectus est (v. Acta Visit. ... ; supra, mon. 49), P. autem Carrillo in Galliam, ut Parisiis theologiam profiteretur.

[16] O. Manaraeus S.I. fuit visitator et praep. prov. Franciae annis 1563–1571; cf. MP III 490–91.

[17] Quae «Puncta» de studiis seu adnotationes marginales vide inferius in adnotationibus 20 22 23 26 27 et 28.

[18] Garcias Alarcón S.I. (ob. 1597), hispanus, assistens Hispaniae annis 1581–1594; *Synopsis hist. S.I.* ... 634; FEJÉR I/2 p. 4.

[19] Professores philosophiae oportet esse theologos; cf. Rat. stud., MP V 101 n. 10 et 234 reg. 31.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

fungi munere et maiorem habebit authoritatem; neque timendum erit incommodum, quod alioquin evenire solet, ut aegre nimirum possint theologiam perficere. Accidit namque plerumque, ut hae materiae theologiae exponantur cursu philosophico peracto, quas praeceptor philosophiae antea audiverat[20].

2. Admoneantur philosophiae praeceptores, ne nimis sint opinionibus Averrois addicti[21]; sed ut pluris S. Thomae doctrinam faciant; ut ea ratione discipuli recte sint ad theologicam D. Thomae doctrinam perdiscendam instituti. Interdum enim nostri praeceptores magis videntur medicos futuros docere quam theologos.

3. Anno dialectices solent exponi Moralia Aristotelis et vere incipiunt praeceptores integram primam secundae tradere, et omnes theologicas quaestiones agitare de lumine gloriae, de beatitudine, de peccato; videlicet ratio ipsius in aliqua re positiva, an vero privativa consistat; qua ratione Deus cum voluntate concurrat; de libero arbitrio, et alias similes. Hic autem maximus et nulla ratione ferendus abusus est. Nam neque auditores rudes et plane in philosophia novi harum quaestionum capaces sunt. Et si id permittatur, necessarium erit ut theologus 1.am 2.ae D. Thomae non interpraetatur. Quare praescribendum illis esset, ut vel ethicorum libros non explicarent, ut in Italia fit; vel ut solum textum Aristotelis paucis paraphrastico modo traderent. Id enim tantum posset ab illis desiderari, qui ad iurisprudentiam se volunt conferre.

4. Quando inchoandus est cursus philosophicus, quotquot e nostris fratribus haberi possint, ad illum audiendum mittantur. Nam quando nulli sunt ex nostris auditores, aut tantum unus vel alter, parvam utilitatem percipit Societas ex eo curriculo, neque postea invenientur fratres qui theologiam audiant[22].

5. Fratres nostri qui studio philosophiae vacant, in ipso primo anno dialectices diligenter examinentur, et si qui inventi fuerint plane ad illa studia inepti, de quibus fere nulla sit spes, nulla ratione prosequi studia philosophica eis concedendum est[23], more romano[24]. Siquidem ea in re tempus inutiliter plane terunt. Quod quidem tempus in alia re utiliori pro uniuscuiusque captu posset collocari. Praeterea nisi id accurate servetur, isti omnes qui philosophiam integram audiverunt, audituri sunt theologiam scholasticam. Quo quidem in studio etiam oleum et operam perdunt, et in causa sunt, ut praeceptores despondeant animum, cum videant auditores aptos non esse ad praelectiones quas tradunt percipiendas. Dedecus denique est Societatis, quia externi videant plures nostros fratres tum in philosophiae, tum in theologia minus ad ista studia aptos.

6. Quod ad theologiam attinet, singulis quibusque annis aliquot nostri fratres illam inchoabunt. Isti autem futuri sunt saltem mediocri praediti ingenio[25], et in philosophia bene instituti. Ut autem id observari possit, absoluto cursu philosophico, aliquot qui superioribus viderentur apti ad profitendam postea philosophiam vel theologiam, mittendi essent statim et absque ulla mora ad theologiam audiendam, ut fit Romae. Reliqui vero possent professores litterarum humaniorum in aliqua classe creari per duos tantum annos. Nam si longioris temporis intermissionem facerent, facile philosophiam traderent oblivioni, ac

---

[20] «Constitui tamen solet ad profitendam philosophiam aut nulla audita theologia aut per unum vel alterum annum» Adnot. marg.

[21] Averroes magna cum cautela proferendus; vide in Rat. stud.; MP V 100–01 n. 9, 283 reg. 61, 397 reg. 5.

[22] «Aliquando in curriculo unus est ex nostris et interdum nullus» Adn. marg.

[23] «Pluries inepti absolvunt philosophiae curriculum» Adn. marg.

[24] Vide regulam 19 § 1–13 provincialis de examine logicorum; MP V 359–62.

[25] De mediocritate ingenii in scholasticis Societatis ad studia superiora admittendis vide reg. 19 § 4 5 10 11 provincialis; MP V 360–62.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

proinde postea in theologia minus proficerent[26]. Absolutis autem studiis theologicis pro Societatis necessitate, bene possunt iterum humaniores literas profiteri, sicut fit saepenumero in Hispania. Ipsi enim nostri fratres multo libentius absolutis studiis omnibus, se totos huic officio dicabunt. Nam antequam absolvunt studia, propter magnum desiderium quo tenentur ea perficiendi, non ita alacri animo litteras humaniores profitentur. [148*v*]

7. Nullus frater noster, postquam semel fuerit ad theologiam audiendam designatus, ab ea amoveatur curriculo quatuor annorum non expleto[27]. Si namque post unum aut duos annos a theologia avocentur, plurima sequuntur incommoda. Imprimis primo et secundo anno propter rei novitatem parum profecerunt. Quare eo tempore quo deberent proficere, coguntur theologiam deserere. Praeceptores etiam aegre admodum ferunt, quia non habeant nisi novos theologos qui in publicis disputationibus et repetitionibus Societati nostrae et scholae theologiae magno ornamento esse non possunt. Praeterea si semel studia theologiae interrumpantur, aut vix unquam illa perficiunt vel saltem non cum tanto fructu. Denique inde posset evenire, ne tot philosophiae praeceptores quot necessarii sunt, singulis annis inveniantur, nec concionatores.

8. In isto collegio habemus fratres qui philosophiae vacant, et alios qui theologiae. Illorum maior numerus est quam horum. Et nihilominus repetitionibus omnium classium humaniorum litterarum non nisi theologi praeficiuntur. Qui cum non possint adesse repetitionibus theologicis publicis, quae eadem hora fiunt, perpauci ex nostris sunt reliqui in theologicis repetitionibus. Et alii qui absunt, minus proficiunt. Huius autem rei illud posset esse remedium, ut repetitionibus humaniorum literarum praeficiantur partim theologi et partim philosophi, maxime philosophi secundi et tertii anni, qui non sunt theses in fine curriculi publice propugnaturi.

9. Constituatur pater doctus admodum et vigilans studiorum praefectus[28], cui praecipua cura sit admonere praeceptores, si quando munere suo minus recte fungentur; et animadvertere, an nostri fratres diligenter studeant. Superiores quoque aliquoties in publicis exhortationibus adhortentur fratres, ut quam diligentissime studeant vel ostendant se id vehementer cupere ac desiderare. Fratres enim nostri multum permoventur, quando agnoscunt superiorem bene affectum esse non solum in pietatem, verum et in studia, quae media sunt satis apta ad pietatem comparandam. Dent operam superiores nostri, ut nostri fratres, qui auditores sunt, quam paucissimis oneribus et curis ab studio, in quo versantur, alienis graventur; sed ut tempus omne illis quantum fieri possit, liberum relinquatur.

---

[26] «Profitentur humaniores litteras absoluta philosophia per sex, septem vel octo annos, ut minimum per quatuor. Licet iidem saepenumero antequam philosophiam aggrederentur, per tres, quatuor vel quinque annos fuerint earumdem litterarum professores» Adn. marg.

[27] «Statim amoventur a theologia. Si autem superiores vellent initio spacio quatuor annorum expectare patienter, invenirentur in posterum singulis annis plures docti fratres, qui theologiam perfecissent; quorum opera possent uti quamdiu placeret pro Societatis necessitatibus» Adn. marg.

[28] «Toto hoc anno nullus fuit studiorum philosophiae et theologiae praefectus, quia abesset P. Tyrius [de quo cf. supra, mon. 9], cum tamen aliquis ex praeceptoribus saltem potuisset constituti. – Praeterquam sunt pluribus annis occupati in collegio convictorum, gravantur concionibus publicis, lectionibus. Unus enim illorum diebus festis legit catechismum gallice, alius vero latine. Et isti propter similes occupationes nullum tempus aut perexiguum theologiae collocant. Haec autem facere coguntur superiores, quandoquidem nullos habent ad ista munera aptos, qui theologiam perfecerint» Adn. marg.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

74

P. RICHARDUS FLAMINIUS S.I.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.
Mussiponte mense maio 1584 – Romam

TEXTUS: *Gall. 91*, f. 151*r*-52*v* (*prius* 88-89 162-63); autographum.

SUMMARIUM: *1. De tempore et ratione docendi theologiam. – 2. De professorum consuetudine dictandi. – 3. De gradibus conferendis.*

1. . . . Quando isthîc P.V. moliri novam quandam rationem et ordinem studiorum pro nostra Societate audio, cum aliis quibusdam ex variis provinciis in unum congregatis, ei suggeram pauca quaedam eo spectantia, quae mihi occurrerunt, post missa ad R.P. Provincialem[2] ex eiusdem ordine, iuxta P.V. praescriptum, ea quae ante aliquot menses Romam misit et tunc iudicanda occurrebant. Quae vero nunc occurrunt, concernunt sola studia theologica, tempus eis praescribendum, et rationem ea docendi generaliter et utiliter pro diversitate locorum seu collegiorum et multitudine seu paucitate lectorum.

Videretur igitur mihi in Domino (salvo semper iudicio P.V. cui meum submitto et omnia integra esse volo) expedire ut hac ratione [151*v*] statuatur de tempore et ratione docendi theologiam et cum fructu ac utilitate lectorum et etiam auditorum: Nimirum, ut ubi unus tantum est ex nostris theologis, non incipiatur nec doceatur ullus cursus theologiae, sed tantum legatur inter catholicos tantum lectio una casuum conscientiae; inter haereticos vero dumtaxat pars aliqua Scripturae exponatur; et pariter doceantur controversiae, nisi videretur ob rationem diversam loci has lectiones alternandas esse, ut una die doceatur Scriptura cum controversiis, altera casus conscientiae.

Ubi vero duo tantum theologi sunt ex nostris, ut statuantur cursui theologico absolvendo sex anni, et vel uterque legat scholasticam et misceat controversias et casus conscientiae occurrentes in sua parte; vel certe, quod forte utilius erit auditoribus et facilius multo praeceptoribus: unus solus doceat scholasticam et casus conscientiae incidentes, sed brevius; alter vero Scripturam et controversias omnes tractet, praesertim in locis in quibus haeretici sunt et dictatur.

Ubi autem tres sunt theologi et maxime ubi dictatur, statuantur etiam sex anni cursui theologico absolvendo; et unus solus doceat scholasticam theologiam, alter solus casus conscientiae, sed fusius paulo, tertius Scripturam Sacram cum controversiis.

Ubi vero quatuor sunt ex nostris theologi aut quinque, statuantur quatuor anni cursui theologico absolvendo; et duo doceant scholasticam, unus casus conscientiae, quartus Scripturam et controversias; nisi quod ubi quinque sint, unus solus potest docere Scripturam Sacram et alius solus controversias.

Haec docendi ratio, ut experientia comperi, et facilior et utilior multo futura est et praeceptoribus et auditoribus, quam qua omnia a diversis miscentur, et quod omnia habebunt eiusdem generis ab uno praeceptore, cuius fundamenta et doctrina magis coherebunt inter sese quam diversorum; et quia primum illi futura est haec docendi ratio facilior, et au-

---

[1] R. Flaminius (Fleming; 1542–1590), hibernus theologus; cf. SCADUTO, *Catalogo* ... p. 57–58.

[2] Petrus Loherius S.I. (ob. 1593); praep. prov. Aquitaniae annis 1581–1588; cf. *Synopsis hist. S.I.* ... 670; FEJÉR I/1 p. 147.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

ditoribus utilior ac facilior. Deinde evitabitur hac ratione illud incommodum quod accidit non minimum, quod non eadem tractabuntur sepius et a diversis praeceptoribus et cum diversis fundamentis et opinionibus, qua et tempus inutiliter consumunt et taedium atque fastidium generant, et auditorem relinquunt magis incertum, dubium et confusum. Postea illud quoque commodi accedet, quod praeceptor erit clarior, dum non se immiscet variis rebus variisque modis illas tractandi, sed uni tantum et sibi coherenti erit perpetuo addictus. Quod et eius onus et labores multum alleviabit et facilitatem quamdam docendi seque dilucide explicandi pariet. Id quod in tanta rerum variarum multitudine diversaque illas tractandi ratione non ita facile consequitur. Poterunt autem et scholasticus et qui casus conscientiae praelegit et qui controversias explicat, insequi quisque ordinem Summae D. Thomae, ut incipiant scholasticus et qui controversias legit a quaestionibus et controversiis circa primam partem et ita deinceps; qui vero casus, a prima secundae, et ita ad secundam secundae et tertiam partem de sacramentis progredi, nisi forte alius melior et facilior ordo proprius et magis methodicus constituendus videretur.

2. Praeterea videretur omnino expedire ut vel abrogaretur prorsus omnis dictatio vel certe non nisi paucissima eaque brevissime dictentur, quia et impedit lectionem fitque magna temporis iactura redditque auditores et pigros et negligentes. Sed assidue exerceantur in disputationibus et aliis literariis exercitiis, utque gradus nulli conferantur, ne externis quidem, nisi post absolutum cursum. Nam didici hîc experientia his plurimum impediri et lectiones et alia exercitia ordinaria. Etenim hoc loco nondum novem menses ago, et tamen vidi pro gradibus in theologia sola duodecies aut terdecies disputatum esse, cum privatim diebus sabbatinis non nisi ter in universum, nec in menstruis disputationibus nisi bis.

3. Expedit etiam ut P.V. aliquid statuat de dignitate eorum quibus gradus conferendi sunt, ne nimis facile gradus dentur, externis praesertim indignis, qui facile ad nos confluent, cum videant nos gratis dare, quae alibi magno pretio constant. Ad haec illud [152*r*] constituendum videtur, ne nostri invitent externos ad gradus suscipiendos sub nostris, ne forte putent se nobis rem gratam facere. Sed liberum illis relinquatur gradus sua sponte petere aut non petere . . .

75

P. ODO PIGENAT PRAEP. PROV. FRANC. S.I.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.

Parisiis 5 augusti 1584 – Romam

TEXTUS: *Gall. 91*, f. 188*r*-92*v* (*prius* 52-56 121-25); autographum.

SUMMARIUM: *1. De momento ministerii instituendi pueros in scholis. – 2. De incommodis in theologia docenda.*

1. De collegiorum multiplicatione pluribus agetur per procuratorem[2]. Nunc id solum repetam quod antea scripsi, res provinciae in eo statu esse, ut vel nulli sunt amplius in Societatem admittendi, vel collegia nova suscipienda. Nam de amplificandis quae suscepta sunt, parva admodum spes. Dicam praeterea, maxime me vereri, ne cum promotione sub-

[1] De O. Pigenat S.I. vide supra, 73 adn. 3.

[2] Congregatio haec procuratorum celebrata est Romae diebus 16–19 nov. 1584; vide COEMANS, *Breves notitiae* ... 9.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

ditorum qua tantopere curatur ambitio, Societatis ruina introducatur. Adde quod, si quid possit in his partibus iuvandis Societas, maxime id potest per puerorum institutionem, in qua sola spes reipublicae restituendae consistere videtur, ut experientia docet[3].

2. Quod attinet ad theologiae illa incommoda, de quibus ad V.P. scriptum est[4], satis credo et ex meis ipsis literis quas superiore anno mense augusto Biturigibus ad V.P. scripsi, et ex particulari scripto quod misi postea ad ipsam et P. Tyrium[5] intelligere potuit, quid ad ipsam theologiam sustinendam et amplificandam in iis partibus esset necesse. Efficacissimum esset remedium, ut collegii huius reditus et habitatio amplificaretur. Qua de re cum Sua Maiestate actum est, sed nihil hactenus perfectum. Iacuit quidem hactenus theologia, sed nunquam hactenus tantus auditorum nostrorum numerus aut aptiores fuerunt. Sunt enim 12 aut 14, inter quos media pars non mediocris est expectationis. Quod si professores tam essent diligentes in gratia et elegantia docendi procuranda, quam in liberis cum Anna[6] seu auditoribus a nobis petendis, non tam facile fastidium illius facultatis in animis auditorum generaretur. Est id huic nationi ingenitum, ut non facile quicquam nisi acutum, limatum et industria elaboratum suscipiant, praesertim [191*v*] cum universitas eloquentium hominum copia abundet. Itaque non mirum, si P. Maldonati huius generis scripta suis illis parum latinis, ne quid gravius dicam, et intricatis pharaginibus praeferantur[7]. Facile est huiusmodi hominibus metaphisice de rebus agendis iudicare, quibus si auris praebeatur, iaceant hic ut alibi, politiora studia ac scholae claudantur erit necesse. Olim et ipsa P. Maldonatus in ea fuit sententia, ut praestanti quique ingenio ad theologiam applicarentur statim post cursum; reliqui ad scholas illas veluti in pistrinum detruderentur. At id non patitur ratio studiorum huius nationis, apud quam tres praecipuae humaniorum literarum classes omnibus aliis doctoribus praeferuntur, et etiam ab ingeniosis et industriis quibusque gubernantur apud externos. Quem morem nisi sequamur, iaceant collegia opus est. Adde quod maximi sunt aculei contemptus etiam apud homines religiosos, ubi de ingenio et industria agitur.

---

[3] Idem, licet aliis verbis, declaravit P. Haller in quodam scripto, anno 1608 congregationi generali VI oblato: «Nullum neque magis utile, neque magis necessarium ministerium hac aetate in Ecclesia reperiri quam magisterium scholarum inferiorum, prout illud a Societate exercetur ... Si argumentum ab experientia cupimus, adeamus septemtrionem, et videbimus hoc uno medio scholarum Societatis (in quibus P. Oliverius Manaraeus anno 1581 amplius quam triginta millia [discipulorum] investigando reperit) magis quam ullo alio Franciam, Poloniam, utramque Germaniam conservatas et ad miraculum usque emendatas fuisse» v. MP II 18*–19*.

[4] Vide epistolam Patris Carrillo (28 maii 1584); supra, mon. 73.

[5] Iacobus Tyrius S.I. (1543c–1597), scotus; unus ex sex patribus, quos anno 1583 Romam vocavit Pater Generalis, ut novam studiorum ordinem conficerent; cf. MP V 3.

[6] Cf. 1 Sam. 1 10.

[7] Cf. epistolam Patris Carrillo (28 maii 1584) de scriptis Patris Maldonado; supra, mon. 73.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

76

P. STANISLAUS GRODITIUS S.I.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.
Jaroslavia 27 augusti 1584 – Romam

TEXTUS: *Germ. 163*, f. 146*r-v* (*prius* 62 78 81); autographum.
SUMMARIUM: *Ne collegia multiplicentur, rogat.*

. . . Licet in congregatione omnia fere tractata copiose fuerint, quae R.P. V.rae cognitu necessaria forent[2], tamen haec, pro officii mei ratione, addenda videbantur. Et primum quidem quod universalia attinet, rogatam velim R.P. V.ram ut diligenter dispiciat de hac in istis partibus collegiorum multiplicatione. Quamvis enim non pauca incommoda quae inde oriuntur, in congregatione (cui ego quoque interesse iussus fuit et tamquam filius obedientiae parere debui) proposita fuerint, tamen in dies singulos maiora maioraque et plura emergunt. Ita ut certo mihi persuadeam, si has regiones R.P. V.ra vidisset, quod nobiscum sentiret[3]. Ecce enim in hoc collegio quinque sunt scholae seu classes, ex quibus omnes, suprema excepta, a novitiis reguntur; quorum duo adhuc primis carent votis, et alter in vocatione aliquoties vacillabat. Cuius rei non aliam rationem etiam ipse adfert, quam quod tanto sub pondere quantum regimen totius scholae requirit, spiritus nondum bene radicatus, flaccescat necesse sit. Cum vero petuntur alii, respondetur, non sunt. Et tamen alia loca multiplicantur. Non paucos certe novi iam extra Societatem, quibus si tempestive medicina adhibita et a docendo semoti fuissent, forte hucusque in Societate perseverassent. [146*v*] Hinc disciplina flaccescit, multis connivendum est, ne tententur, ne scholae deserantur . . .

77

P. PETRUS LOHIERIUS PRAEP. PROV. AQUIT. S.I.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.
Burdigalis mense augusto 1584 – Romam

TEXTUS: *Gall. 91*, f. 210*r*-12*v* (*prius* 48-50 177-79); autographum.
SUMMARIUM: *Quae in burdigalensis collegii visitatione circa regulas et studia ordinaverit.*

Admodum Reverende in Christo Pater. Pax Christi.

In visitatione huius collegii burdegalensis quae ad praxim regularum videbantur pertinere, non visum est mihi scribere, sed potius executioni mandare quantum fieri potuit. Fie-

---

[1] S. Groditius (Grodzicki) S.I. (1641–1613), polonus; cf. WARSZAWSKI, *Polonica ... ;* p. 108–10.
[2] Vide acta congregationis provincialis Poloniae (1584) de studiis; supra, mon. 35.
[3] P. Acquaviva hoc consilio minime indigebat; anno enim 1585 in aliquo responso, ad postulatum provincia siculae dato, declaravit: «Non est e re Societatis hoc tempore et in ista provincia nova collegia acceptare propter multa incommoda, quae Societas ex multitudine collegiorum patitur ... Nos brevi hoc tempore susceptae gubernationis ad sexaginta oblata collegia respuimus» *Congr. 95*, f. 253*r*. – Cf. etiam nostrum commentarium: *De origine collegiorum ...* ; AHSI 30 (1961) 81–86.
[1] De P. Lohierio S.I. cf. supra, mon. 74 adn. 2.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

ri tamen non potuit, quin nonnulla scripto relinquerem. In his si quae iam aut V.P., aut aliorum generalium rescriptis, aut ad provinciales congregationes responsis, aut denique eorum qui hoc collegium visitarunt, approbatis visitationibus confirmata satis essent, non necessarium iudicavi mittere ad V.P. Pauca vero alia de quibus dubitabam, hisce litteris perscribam ut V.P., si ita iudicaverit, approbet.

In regulas communes

10. A festo D. Magdalenae[2] ad finem usque vacationum festis et recreationis diebus nostri convenient per horam ad linguam gallicam melius addiscendam; quibus praeerit Pater Rector aut quem ille nominaverit.

Sic statui, quia cum nostri linguae latinae et graecae sese totos traderent, gallice inepte loquerentur. In concionibus ad populum et in interpretationibus auctorum quae gallice fiunt, vehementer et saepius errare videbantur.

Scholastici philosophiae, nostri fratres, semel in hebdomada, toto anno terni aut quaterni convenient iudicio rectoris ut Aristotelem aut alium auctorem graece legant.

Hoc statui ut scholastici nostri linguam graecam familiarem sibi semper retinerent. Aliqui enim, praesertim iuniores aut minus provecti in ea lingua, cum se totos philosophiae traderent, eius facultatis obliviscebantur. [210*v*]

De scholis

I. Omnes scholastici Societatis suae facultatis praelectionem facient mensibus singulis in refectorio. Eos autem pridie illius diei qua legent, praefectus studiorum admonebit et materiam lectionis praescribet. Eodem die ipsi praefectum convenient ut eos de erratis suis admoneat.

Hoc statui quia nonnulli se totos scientiae comparandae tradebant qui post absoluta studia inepti ad docendum iudicabantur, cum tamen indocti non essent; quia enim non se exercuerant, alii in inflexione vocis peccabant, alii in gestibus, alii in methodo, alii aliter. Deinde hoc vehementer visum est excitare scholasticorum ingenia.

II. Interrogabuntur Societatis scholastici in suis classibus a praeceptoribus et disputabunt omnes, et reliqua omnia exercitia classica etiam diligentius quam externi iubebuntur facere, nec praemoniti a praeceptore, sed parati semper esse debebunt.

Hoc scribo ad V.P. quia cum ad 6. congreg. polon. 1576 responsum fuisset, nostros esse examinandos in philosophicis, non autem in humanioribus literis[3]; idque sine ulla ratione responsum esset, dubitavimus, cum visum sit nobis scholasticos nostros non parum de studiis suis remittere si intelligant, se non examinandos fore a praeceptore, praesertim publice, et literae humaniores non minus necessariae nostris videantur quam philosophiae studium. Ideoque tantopere provinciali commendatur regula provincialis 50[4].

III. Qui dabunt operam philosophiae, diebus festis solemnioribus carmina latina et graeca affigent; non multa quidem, sed bene composita ut stylum componendorum versuum hac ratione conservent interim dum philosophiae dant operam[5].

---

[2] Festum S. Mariae Magdalenae celebratur die 22 iulii.

[3] Responsum provinciae Poloniae datum vide in MP IV 297 n. 2.

[4] Regulam officii provincialis 50 vide in *Institutum S.I.* III 78.

[5] Vide epistolam Patris Generalis (8 aug. 1583) Patri Provinciali Germ. Sup. datam de latinis scriptis philosophorum; supra, mon. 58.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Sic statui ut stylus, sicut dictum est, compositionum carminum familiaris retineatur. Aliqui enim in humanioribus literis et carminibus componendis excellere videntur antequam ad philosophiam applicent animum. Post confectum vero curriculum in iis facultatibus rudes sunt. [211*r*]

IV. Quater in anno declamabitur publice a primae classis auditoribus. Sub finem vero studiorum cuiusque anni maiori cum apparatu et ex theatro fieri permittitur declamatio, idque in maiori aula collegii. A secundae vero classis auditoribus bis tantum publice declamabitur, idque sine theatro.

Hactenus saepius in anno declamatum fuit ex theatro maiore pompa magno cum senatorum et scholasticorum applausu; sed cum ea in re multum temporis ponerent et praeceptores et scholastici, visum est mihi omnes illas pompas tollere. Ne tamen hoc nimis insolens videretur hominibus, praesertim externis, in ultima declamatione anni paulo maiorem apparatum permisi.

V. Scholastici omnes Societatis exceptis philosophis, quintodecimo quoque die rectori reddent carmina aut orationem solutam graece aut latine, ut de eorum diligentia magis constet. Poterunt autem illa scripta esse ex iis quae ordinarie suis praeceptoribus reddunt.

VI. Examen aliquod breve fiat scholasticorum circa natalitia Domini et Pascha in omnibus classibus, ut, si qui non profecerint vel durius excipiantur, vel ad studia inflammentur, aut etiam si ita videatur, ad inferiorem ordinem remittantur.

VII. In examine quod fit ad studiorum renovationem, si qui scholastici in classibus inveniantur inepti ut in superiorem classem ascendere possint, qui tamen in sua classe iam duobus annis aut amplius remanserint, poterit praefectus eos in superiorem classem mittere; ea tamen lege et conditione ut, si a renovatione studiorum usque ad Natale Domini aliquod specimen profectus non ostenderint, revocentur in inferiorem classem. Haec tamen erunt in eorum promotione servanda: 1. Ne nominentur cum aliis qui merito ascendunt.– 2. Ne sedeant cum aliis, sed in loco designato. – 3. In separato catalogo eos hac ratione admissos constet. – 4. Hoc illis diligenter significetur ut, si necesse sit, illos revocare ad inferiorem classem, non possint conqueri. Interim videbitur etiam valde ad rem pertinere, si eorum parentes ea de re moneantur. [211*v*]

Sic a me statutum est ut nonnullorum tollerem pigritiam et animos excitarem ad studia. Deinde quia animadvertimus non paucos non alia de causa ad superiorem classem promotos fuisse, quam quia multis annis in inferiori classe remanserant, et sic nonnullos ad classem philosophiae usque pervenisse, licet ineptissimi essent; deinde quod longe est deterius, saepius accidit, ut multi non alia de causa ad sacros ordines promoverentur et ad beneficia ecclesiastica, quam quia in aliquam superiorem classem nostri collegii admissi fuissent, magno cum detrimento Ecclesiae et nostri nominis nota.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

78

P. GEORGIUS BADER PRAEP. PROV. GERM. SUP. S.I.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.

Augusta 3 decembris 1584 – Romam

TEXTUS: *Germ. 163*, f. 291*r*-93*v* (*prius* 203-04 260-61 269); autographum.
SUMMARIUM: ***De scholasticis, absoluta philosophia, ad inferiores scholas applicandis.***

Ad illud etiam proximis litteris meis non respondi, quod V.R.P. 17 octobris significabat, audisse se omnes omnino scholasticos absoluta philosophia ad inferiores scholas applicari[2]. Id quia negari non potest, facti rationem, quam de hoc saltem anno ex parte omnibus rectoribus tempore congregationis aperui, paucis exponam. Et quidem primo non parum momenti apud me habere debuit, quod P. Visitator, suadentibus et urgentibus consultoribus, ea de re in collegio ingolstadiensi praescripsit[3]. Magis tamen compulit necessitas. Hactenus enim et propter novas institutas scholas non paucas, et quod aliqui a docendi munere propter tempus et alias ob caussas amovendi fuerint, tanta fuit praeceptorum inopia ut etiam novitios aliquot secundi anni in inferioribus scholis constituere fuerit necessum. Adde: qui hoc anno philosophiae metam attigerunt, ita fuisse erga superiorem affectos, ut eos ad tempus Ingolstadio abesse etiam aliorum iudicio fuerit consultissimum. Alioqui libentissime satisfacerem praeceptoribus, dando illis quam plurimos theologiae discipulos, quo citius in messem extrudi possent[4] ...

---

[1] De G. Bader S.I. cf. supra, mon. 59 adn. 1 et passim.

[2] Hoc P. Bonaventura Paradinas, rector collegii ingolstadiensis, epistola diei 3 sept. ad P. Generalem retulit: « Quod ad studia attinet, omnes qui cursum philosophiae absolverunt, ad docendum in scholis inferioribus mittuntur. Ex quo fit, ut iuvenes qui alias fortes sunt et praeclaro ingenio, philosophicis obliviscantur et totos se humanioribus tradant, quibus magis delectantur. Et cum ad theologiae studium post aliquot annos mittuntur, fracti minusque instructi et cum taedio accedunt. Quare servanda videtur ea ratio, quae a P. Oliverio constituta, istic vero approbata fuit; scilicet, ut post auditam philosophiam in aliqua schola inferiori exerceantur, nisi quis iis esset viribus et expectatione, ut peculiaris eius habenda sit ratio. Quales duo maxime hoc anno fuerunt, et praeterito etiam aliqui qui ad docendum et concionandum talentum habent, et iam humanioribus occupati aut potius immersi cum provinciae detrimento, quae concionatorum ac professorum penuria laborat, ab studiis theologicis retardantur» *Germ. 163*, f. 169–72.

[3] Ordinationem Patris Manaraei, visitatoris ea de re vide: Acta Vis. Coll. Ingolst.; supra, mon. 49 § 4.

[4] P. Provincialis in epistola diei 27 martii 1585 iterum agit de scholasticis ad studia theologica mittendis: «Ad studia theologica quod attinet, ego sane, Reverende Pater, nihil aliud hactenus ita cordi habui, quam ut ea florerent quam maxime. Sed quominus id fieret, hactenus obstitit, atque etiam nunc obstat necessitas. Nam, ut de initio anni, hoc est de studiorum renovatione taceam, certe hisce diebus et P. Pontano coactus sum collegam adiungere, magno scholae dilinganae detrimento, et M. Bonnii substitutum a studiis theologicis avocare. Huc accedit, quod hoc anno tam multi sint in collegio ingolstadiensi, ut P. Bonaventura, qui alioqui bonus et tenax est paterfamilias, fere ab uno anno non potuerit solvere contributionem pro novitiatu. Nec hoc dissimulandum, quamvis invitus dicam, esse qui meo iudicio plusculum videantur indulgere affectibus. Qui enim egregie novit se praeceptoribus insinuare, is gratus est; qui non novit, facile invenitur, quid in eo desideretur. Scripsi non ita pridem rectori, ut cum consultoribus videret, num sint inter philosophos aut theologos, qui inutiliter operam in eo studio ponant. Respondit non esse. Neque vero scio post studia philosophica aptum ad theologica detentum esse in humanioribus ultra biennium. Illud mihi in optatis est, ut tam facile mihi ostendant, qui in humanioribus scholis succedant, quam facile ostendunt, qui ex illis idonei videantur ad studia theologica. Si enim hoc facerent, salva essent omnia» *Germ. 164*, f. 145–46.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

79

P. GEORGIUS BADER PRAEP. PROV. GERM. SUP. S.I.
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.
Monachio 1 februarii 1585 – Romam

TEXTUS: *Germ. 164*, f. 56*r*-57*v* (*prius* 259-60 et 315-16); autographum.
SUMMARIUM: *Ratio studiorum, quae Romae praeparatur, mittenda in provincias, ut videatur.*

... Per eundem [Theodoricum Canisium procuratorem][1] etiam exspectabamus studiorum rationem. Verum is affirmat, de ea ipsa quae confecta est[2], non parvas superesse difficultates. De quibus quid mihi et aliis quibusdam in mentem veniat, non omittam V.R.P. obiter repraesentare, licet nec meo nec aliorum opus habeat consilio. Id autem est huiusmodi ut quae a deputatis patribus collecta sunt, ubi Romae ab aliquibus visa et correcta fuerint[3], ad provincias mittantur et saltem in praecipuis earum collegiis (uti ubi sunt academiae vel seminaria Societatis), adhibitis etiam aliis qui in quavis facultate excellunt, videantur, et cum censuris denuo in Urbem missa, tandem extremam manum accipiant[4]. Sed haec forte ultra crepidam ...

80

P. IOANNES LEO S.I.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.
Moguntia 8 iulii 1585 – Romam

TEXTUS: *Germ. 164*, f. 263*r*–*v*; autographum.
SUMMARIUM: *Disciplina censurae librorum revidenda est.*

Aliquando dubitavi, an nostri sine facultate R.V. Paternitatis assertiones de rebus controversis, quae iustum volumen faciunt, edere possint[2]; quod factum est et hoc et elap-

---

[1] Th. Canisius S.I., procurator provinciae Germ. Sup., interfuit congregationi procuratorum quintae, quae diebus 16–19 nov. 1584 celebrata est Romae; vide COEMANS, *Breves notitiae* ... p. 9.
[2] Confecta est Ratio studiorum anno 1584 a sex patribus ad hunc finem a P. Generali Romam vocatis; cf. MP V 3–5.
[3] Eiusdem sententiae fuit etiam P. Campana, praep. prov. Pol., qui in epistola diei 31 martii his verbis eam Patri Generali proponebat: «De ordinandis studiis Societatis valde expectantur ut fiat; sed illud suggerendum occurrit, posse non minimum prodesse, si ea ratio, quae conficietur, prius per provincias mittatur non impressa antequam imprimatur vel stabiliatur, ut ex praxi provinciarum videatur, quid addendum quidve mutandum sit; ut postea res cum maiori approbatione universarum provinciarum prodeat. Nam, etsi istic ex omnibus provinciis unum vel alterum adhibebit etiam valde versatum, tamen plus vident plures, et maxime qui actu rem tractant, quam qui rem refricant olim tractatam. Posset etiam mandari, ut ex singulis collegiis adnotetur, quid videatur de singulis, sicut factum memini a R. P. Everardo in Compendio facultatum evulgando, quod hactenus manet sub censura; nec est quod sciam evulgatum et promulgatum absolute, non paucaque sunt adnotata, addenda vel tollenda» *Germ. 163*, f. 335–40.
[4] P. Generalis die 6 martii 1585 breviter respondit: «Mittetur etiam ordo studiorum, antequam suprema manus imponatur. Quod a nobis quoque semper cogitatum est» *Germ. Sup. 1*, f. 142*r*.
[1] De I. Leo S.I. cf. supra, mon. 49 adn. 77.
[2] De editione librorum in S.I. cf. *Const.* P. III c. 1 § 18; in MI *Const.* III 86.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

so anno tum a P. Busaeo[3], tum a P. Petro Thyraeo[4] hîc Moguntii; idque de rebus, quas nec ipsi docuerunt in scholis, nec ab aliis doceri consueverunt, ut de spiritibus, de antichristo, de calendario etc.

Ratio dubitationis meae est primo, quia sub titulo assertionum de quibus non disputatur, nisi duabus horis, eduntur iusti libri, qui iuxta regulam 42 Summarii[5] edi non debent absque approbatione et consensu R.V. Paternitatis. Secundo, quia Moguntiae (quid enim alibi fiat, ignoro) alia approbatio non fit, quam quod duo vel tres professores assertiones ipsas legant, idque obiter. Idem accidit cum *Enchiridio controversiarum,* quem R.P. Costerus in usum sodalitatis B. Mariae edidit, et cum libello ipso sodalitatis, cui iam quartus liber cum meditationibus de quatuor novissimis ab eodem Patre Costero adiiciuntur[6].

Aliqua enim ex his nobis missa, ut ea probaremus, sunt, et interim tradunt typographo imprimenda, antequam audiatur nostrum iudicium. Videretur mihi non fore inutile, si a R.V. Paternitate constitueretur aliquis, qui aliorum sententiis auditis librum vel assertiones probaret vel improbaret. Dubito etiam, an expediat statim ac haereticorum aliquis librum evulgat, assertiones apologeticas contra eundem edere et ad respondendum provocare, nomen haeretici exprimendo et singula quasi verba confutando. Quod factum est [263*v*] a P. Busaeo in disputatione apologetica pro Calendario gregoriano disputationi tubingensi opposita[7]. Hac enim ratione relicta doctrina, quae alia commodiori ratione tradi posset, instituuntur responsiones et apologiae apologiarum in infinitum[8] ...

---

[3] De I. Busaeo S.I. cf. supra, mon. 49 adn. 76.

[4] P. Thyraeus S.I. (1546c–1601), flander; v. *Rhen. Inf. 38,* f. 17*r*; FEJÉR I/ 1 250; SOMMERVOGEL VIII 11–17.

[5] Regulam 42 Summarii Constitutionum, quae est de libris imprimendis, vide in *Institutum S.I.* III 8.

[6] De *Enchiridion Controversiarum* P. Coster epistola diei 8 martii 1584 haec scribebat Patri Generali: «Quod ad libellum, quem aliquamdiu iam meditor in gratiam studiosorum nostrorum, scribit P. Lopertius se cum Paternitate V. egisse. Ante annos 20 fuit mihi a P. Laínez, bonae memoriae, concessum, ut aliquid adversus discipulos Monhemii pro censura coloniensi scriberem. Collegi tunc quaedam, quae a P. Canisio et aliis approbata erant in lucem edenda, nisi Romam ad generalem congregationem et deinde in Belgium ad administrationem illius provinciae amandatus fuissem. Istis vero annis iudicio quorundam patrum, cogitavi illa accommodare in usum sodalitatis Beatae Virginis, ut studiosi, quibus perpetuo est cum haereticis agendum, haberent, quod responderent argumentis ipsorum. Mitto aliquid de Scriptura Sacra et communione sub utraque specie, cui tamen necdum addidi loca vel Scripturae vel patrum. Si non placet V. Paternitati labor iste meus, libeter supersedebo. Ego enim praeter fructum discipulorum et [160*v*] rudium hominum desidero nihil. Si iubeat me quiescere,satis mihi fuerit bona voluntas adiuvandi proximos pro exiguis meis viribus» *Germ. 162,* f. 160–62.

[7] Cf. SOMMERVOGEL II 417 n. 3.

[8] Disciplinae editionis librorum revisionem proponebat etiam P. Campana praep. prov. Poloniae (18 iunii 1585): «Illud addam valde necessarium esse, ut R. Paternitas V. aliquid constituat de libris edendis; et nominatim propter P. Possevinum, qui quae non probantur etiam censori unico, quem sibi delegit, imprimere vult, licet alioqui bona pleraque, sed tamen si servaretur vel formula, quam misi R.P.V., possent res accuratius fieri. Ille quidem rationem habet, ut cito prodeant, ne tandiu hostes triumphent; sed tamen Societatis nomen res accuratius paratas requirit. A talamo enim foliatim res mittuntur ad typum. Cum oporteret totum esse factum, pensatum, recognitum et postea censoribus traditum. Videat R.P.V., sed cum illo procedendum ita, ut non affligatur. Sensit enim semel meam de hac re admonitionem» *Germ. 164,* f. 246r.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

81

P. HIERONYMUS DE ACOSTA S.I.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.

Vallisoleto 29 iulii 1585 – Romam

TEXTUS: *Hisp. 130*, f. 242*r*-43*v* (*prius* 195); **autographum.**
SUMMARIUM: ***Studia humaniora quomodo promovenda.***

... Una de las cosas a que más parece que se deve atender, y V.P. lo encarga y lo encargan las reglas del officio del provincial, es a que sean ayudados los estudios de humanidad. Parece se ayudarían mucho con dos medios. El uno, que algunos padres o hermanos, aviendo oydo los cursos de artes y theología, leyesen algunos años latinidad. Y esto así, se a hecho y se hace. El padre provincial[2] está bien en este medio, y se ayudará de él, sacando algunos subjectos de la tercera probación, ya theólogos, para lectores de humanidad.

El segundo medio es que algunos hermanos que, antes de oyr artes y theología, pasados los dos primeros años, les ponen a leer humanidad, y la leen tres o quatro años o seys; que, después, a éstos se les diesen estudios de artes y theología; y no quedasen como excluydos y arrinconados para siempre, teniendo abilidad y natural para estas facultades.

Si esto se platicase, fácilmente ayudarían todos a las letras de humanidad, entendiendo que este exercicio era para todos, y que de humanistas a théologos, y de theólogos a humanistas avía communicatión y no distinciòn ni acceptión. Y muchas buenas abilitades que del noviciado salen a letra humanas, y por tener virtud, obedientia y mortificatión se ofrecen a ellos, no parece que an de ser de peor condición para adelante, que si por menos virtud pasaran del noviciado a las artes y theología.

En este postrer punto no convenimos el padre provincial y yo. Convendremos en lo que V.P. ordenare. Parécele al padre provincial que es abrir puerta a que los humanistas pidan estas facultades. Yo esto mismo tengo por conviniente y no por inconviniente; que no se entienda ni platique que, por hacer un buen subiecto profesor de letras humanas, a de quedar excluydo y, como ellos dicen, arrinconado. Muchos de éstos tienen talento para pulpito, y otros para gobierno; y parece que conviene que los críe la Compañía cómo se pueda servir y ayudar de todos en todo, quanto fuere possible ...

---

[1] H. de Acosta S.I. (1533c–1606), hispanus; cf. *Hist. Soc. 41*, f. 215a; FEJÉR I/2 p. 55.
[2] Petrus Villalba S.I. (ob. 1612), hispanus, praep. prov. castellanae annis 1585–1589; cf. *Synopsis hist. S.I.* ... p. 656; FEJÉR I/ 2 247.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

82

P. IOANNES CORREIA S.I.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.
Conimbrica anno 1585 – Romam

TEXTUS: *Lus. 69*, f. 56*r* (*prius* 167); autographum.

Constitutiones quae in hoc collegio conimbricensi non sunt in usu

... Ex 4 P. c. 6 1. F[2] constare omnino videtur rectorem posse constituere in classibus inferioribus praeceptores. Quod tamen non est hic in usu; imo id cavetur per regulam 41 officii rectoris[3].

4 P. c. 6 § 12[4] dicitur quod qui literis humanioribus dant operam, debent habere stata tempora ut alternatim per hebdomadas se exerceant modo in tuendis positionibus, modo vero in componenda soluta oratione aut carmine. Quod tamen, etsi olim magna ex parte fuerit in usu, modo tamen non est, ut postulat constitutio.

Quod item praescribitur eadem 4 P. c. 6 § 13 de habenda oratione latina aut graeca singulis hebdomadis, et de habenda declamatione ut dicitur c. 6 § 3, non est in usu.

Item quod praescribitur § 13 citato in declaratione litera L, ut scilicet vel ad praepositum generalem vel provincialem nostri aliquod specimen suorum studiorum mittant, non observatur. Etsi hoc anno inceptum id in usu ponere.

Nec item observatur id quod eodem § dicitur, scilicet quod studiosis philosophiae et theologiae in memoriam reducatur quod, cum ad domos venerint, studiis absolutis in omnibus facultatibus quibus operam dederint, sunt examinandi. Etenim non videtur etiam observari quod in ipsis domibus examinentur praedicto modo.

Item non est in usu quod 4 P. c. 6 § 4 et 16 dicitur, scilicet ut aliqui ex nostris absolutis studiis theologiae privatum et quietum studium habeant; nec id videtur posse modo fieri ob occupationes, quibus necessario satisfaciendum est.

Item id quod eadem 4 P. c. 17 dicitur de secretario, qui debet esse ex Societate in universitatibus, et de bidellis et decanis et deputatis, in his nostris studiis generalibus non observatur. Ad quod licet non teneamur, quia Constitutiones solum loquuntur de universitatibus. Caeterum id saltem quod circa deputatos praescribitur, non incongrue posset in his nostris studiis introduci ob multitudinem classium et scholasticorum, qui modo ad duo usque millia accedunt ...

---

[1] Ioannes Correia S.I. (1543–1616), lusitanus, praep. prov. lusitanae annis 1588–1592 et 1600–1604; cf. *Synopsis hist. S.I.* ... p. 646; RODRIGUES, *História* ... II 1–2 passim; FEJÉR I/2 53.

[2] Vide MP I 237.

[3] Regulam officii rectoris vide in *Institutum S.I.* ... III 112.

[4] Vide MP I 245.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

83

P. LAURENTIUS MAGGIO S.I., ASSISTENS ITALIAE[1] DE NAEVIS SOCIETATIS IESU (1585)

INTRODUCTIO: Historiam huius tractatus auctor ipse texit in eiusdem introductione: «Cum die 27 septembris huius anni 1585 ad consultationem vespere in cubiculum R.P. Generalis pro more convenissemus, postquam de variis rebus deliberatum fuisset, idem P. Generalis in crastinum Tybur ad aliquot dies secessurus, serio, gravique sermone nobis, hoc est, patribus assistentibus et secretario commendavit, ut interim, dum ipse abesset, de Societatis incommodis ac multis, quibus affecta est vulneribus, indeque illorum causis atque etiam remediis solerti Constitutionum lectione adiuti, diligenter cogitaremus. Cum enim quotidie novae necessitates exoriantur, et mala subinde multiplicentur, haec sane – inquit – solicitudo negligi non debet. Ad nos vero qui in speculo et custodia totius Societatis constituti sumus, maxime pertinet de his rebus cogitare, ac rationes inire, quibus Societatis corpus ab huiusmodi malis liberari et ad pristinam suam sanctitatem revocari possit».

TEXTUS: *Instit. 107*, f. 1*r*–38*v*; autographum. – Opusculum tribus constat partibus: 1. De defectibus, quibus affligitur Societas in genere et in particularibus (superiores, concionatores, confessarii, praeceptores, scholastici, coadiutores, seniores, iuniores). – 2. Causae ex quibus defectus profecti esse videntur. – 3. Remedia, quibus defectus tolli posse videntur. – Nos – ut per se patet – non nisi eam partem exscribimus, quae studia respicit.

De praeceptoribus

1. In immensum novam quisque theologiam et philosophiam fabricatur[2]. Hinc publicae rixae ac sectae, absurdae opiniones, pericula errorum, immaturae inventiones, inopia magistrorum, cum non omnes sint apti tot novitatibus excogitandis, et apti post breve tempus succumbant oneri, amissis et viribus et affectus pietate. [13*v*]

2. In scholis non vacatur erudiendis utiliter discipulis, et modus docendi auditorum capacitati non accommodatur. Scholares non exercentur multis in locis, nec bene in suis studiis diriguntur. Docetur saepe ad pompam, et ipsa grammaticalia frequenter a multis theologice tractantur, philosophiae arcana ipsis quoque grammaticorum rudimentis non raro miscentur. Porro qui potest capere capiat [Mt. 19 12]; et quo minus percipiuntur, eo se melius docuisse rentur. Et in multos saepe illud quadrat: Tanto melius, nec ipse intelligo. Ostentare malunt eruditionem et scientiam et nomen docti ac ingeniosi acquirere, quam docere. Sic multissimi discipuli nostri post multos annos sunt Ioannes in eodem, non proprii ingenii defectu, sed praeceptorum suorum culpa, cum querimonia et offensione externorum, et existimationis Societatis non mediocri diminutione.

3. Ministerium docendi in scholis ideo amplexa est Societas, ut per eam occasionem iuventus bonis moribus informetur, et ad virtutes consequendas manuducatur; ac demum in iis, quae ad christianae vitae rationem pertinent, bene instituantur[3]. Hunc vero pium ac necessarium conatum quamplurimi negligunt, id solum curantes, quod proprium est saecularium magistrorum, ut scilicet sui discipuli humanis scientiis erudiantur. Sic frequenter fit, ut cum Societatis scopum posthabeant, et in profano illo docendi modo a saecularibus

[1] De L. Maggio S.I. cf. supra, mon. 50 adn. 1 et passim in MP I–VII.
[2] Vide tractatum de opinionum delectu, a sex patribus ad studiorum rationem concinnandam a P. Generali delegatis, praeparatum; in MP V p. 6–17.
[3] Cf. *Const.* P. IV c. 7 § 2, c. 8 lit. A et c. 16 § 1; MP I 307–309.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

magistris superentur, discipulos habeant male moratos maleque pios et minus eruditos, Societati quoque malum nomen concilient, et se ipsos exponunt iudicandos, quod spiritu humano ac saeculari doceant, quos erudiendos susceperunt.

4. In explicandis authoribus occasio nec quaeritur, et oblata facile praeteritur, digrediendi scilicet ad christiana documenta proponenda in studiosorum utilitatem[4]. Statutis diebus christiana doctrina discipulis non satis utiliter explicatur. Nam principia christianae religionis vel raro vel perfunctorie instillantur; saepe theologicae quaestiones sine ulla necessitate ac fructu miscentur.

5. Plerique praeceptores minantur e cathedra, convitiantur, impetuose percutiunt, tortores discipulorum se exhibent. Si forte contra aliquem aversionem conceperint, illum divexant, confundunt, persecuntur, torve aspiciunt. Contra cum quibusdam aliis amiculis fovent particulares amicitias, singulares familiaritates, secretos secessus, [14*r*] arcana colloquia. Cum his omnia dissimulant, omnia excusant, omnia laudant; inter hos mutuae adulationes; erga hos erudiendos maior assiduitas et affectatior diligentia. Cum iis, erga quos non afficiuntur, nodus in scirpo quaeritur, et fere illi negliguntur. Haec inaequalitas excusari non potest. Variis artibus non bonis saepe utuntur, ut adolescentes immaturos vel intempestivos, quos vocant ipsi sua importunitate, non vocat Deus, trahant ad Societatem. Unde rumores aliquando excitantur mali. Munuscula dantur et accipiuntur.

6. Praeficiuntur scholis saepe nimis immaturi, nimis iuvenes, nimis ignorantes, nimis inexperti; et hi quidem aliquando per favores et gratiam. Inter ipsos aemulatio frequens, quis plures faciat discipulos. Aliquando industriis non bonis discipulos, quos amant, ex inferioribus scholis ad suas promoveri curant non satis idoneos; et alios aptos ad maiora apud se cum illorum detrimento detinere contendunt, ut proprio affectui indulgeant. Inter sese magistri et cum praefectis saepe non conveniunt; immo et a superioribus aliqui vix pendere nonnunquam volunt, quasi scholae, quas administrant, sint ipsorum propria patrimonia ... [19*r*]

Causae, ex quibus supradicti naevi profecti esse videntur ... [20*r*] ...

Praeceptores etiam plurimum distraxit intolerabilis pruritus novarum semper inventionum ad mutuas aemulationes et vanissimam curiositatem, seu potius verissimam ambitionem fucatam nomine scientiae et honestae aemulationis. Ex qua tamen multo plures rancores et simultates, quam fructus honoris et honestatis enascuntur. Sic paulatim multae litterae ad insaniam nos ducunt [Act. 26 24]; et dum curiositati sciendi nimis indulgetur, spiritus extinguitur, et charitas aedifi-[20*v*]cans ab inflante scientia opprimitur. Qui autem iuga boum emerat quinque, et ibat probare illa, spretis virtutum deliciis, principis convivio indignus iudicatus est[5].

Discipulos vero distrahunt supra modum exempla seniorum et praeceptorum, ac nimia demersio in litterarias occupationes, quibus paulatim primitiae noviciatus refrigescunt. Hinc porro segnes fiunt et tardi ad pia studia, imparati ad improvisas mortificationes, effusi ad curiositates, ambitiosuli, polituli, mordaculi, locutulei, irreverentes, inverecundi, passionum adhuc viventium pleni. Quae omnia, quia cum aetate crescunt et firmantur, metuendum est, ne non simus habituri multo meliores confessarios, concionatores, professores, superiores; nam isti ex illis fiunt ...

---

[4] Vide *Const.* IV c. 16 § 4; in MP I 311.
[5] Cf. Lc. 14 19.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

84

P. MARTINUS DE GUZMÁN S.I.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.

Corduba 26 ianuarii 1586 – Romam

TEXTUS: *Hisp. 131*, f. 188*r*-89*v* (*prius* 48); autographum.
SUMMARIUM: *Quod opiniones in theologia docendae praescribantur, gaudet.*

Dícese por acá que V.P. trata de embiar a España orden cerca de las opiniones, señalando, en cada materia, los que no se deven seguir y los que es necessario que los nuestros lean y defiendan[2]. Y cierto es muy necessario el orden de V. Paternidad en esto; porque, por una parte, la libertad en el opinar es peligrosa en Speña, especialmente en los nuestros, que tienen tantos émulos y ojos sobre sy, que desean poner nuestras cosas en la Inquisición, adonde, por lo menos mientras se averigua la verdad, se pierde y padeze mucho. Y, por otra parte, si los superiores immediatos quieren, en este particular, reprimir a los maestros, como, de ordinario, están remontados de lo que se lee, y seguián en ello por lo que estudiaron y oyeron en su tiempo, o por lo que otros padres antiguos reparan y dicen, de los quales es la mesma raçón; parece que les queda a los maestros justa raçón de sentimento y de desanimarse; pués, en lo que con todo su trabajo, an estudiado, los viene a condenar y juzgar quien no lo a mirado, y el que, por sólo hacérsele nuevo lo que oye, le desagrada y lo condena por peligrosa y mala doctrina. El un inconveniente y el otro parecen graves, y cesarían entrambos con el orden que se desea de V. Paternidad.

Los lectores de theología de este collegio de Córdova son sin duda muy trabajadores en sus estudios y ingeniosos; y aunque, algunas vezes, an leydo cosas que se an hecho a los que las oyen nuevas, an sido siempre con peso de authoridad y raçón, o sin contradezir a nadie, sacar algo nuevo en materias donde no ay peligro etc., y como tienen, muy de antiguo, émulos en esta provincia, como pienso que V.P. lo save que an hallado no buena acogida en el padre provincial[3], del qual, estoy cierto, que a procedido con bueno y santo zelo, que le tiene en este particular muy grande; pero los que le an informado, no están movidos de ese zelo; y ultra de que la doctrina destos padre no merece que los desacrediten por ella; porque yo la se y la e visto y tiene lo que e referido. En ellos ay tanta religion y subjección, que el modo que, en particular, les encomendare la obediencia en su lectura, le guardarán exactamente, no leyendo lo que se les pidiere que no lean ...

---

[1] M. de Guzman S.I. (1533–1588), hispanus; cf. MP IV 803.
[2] De opinionibus liberis et definitis in Rat. stud. 1586 recensitis vide MP V 6–17.
[3] Aegidius Gonzalez Dávila S.I. (1532–1596), hispanus, praep. prov. baeticae annis 1585–1588; cf. *Synopsis hist. S.I.* ... p. 657.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

85

P. SEBASTIANUS MORALES PRAEP. PROV. LUS. S.I.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.

Ebora 16 februarii 1586 – Romam

TEXTUS: *Lus. 69*, f. 212*r*-14*v* (*prius* 109-10); originale.
SUMMARIUM: *Relatio de studiis Eborae.*

... Lo que allé en la visita del collegio y universidad de Evora para referir a V. Paternidad, es esto ...

En los estudios ay aún las faltas antigas de que se tiene dado cuenta a V. Paternidad, como son en las lectiones de theología y casos ir muy de espacio; y lo que se deve leer en 4 años en la theología, conforme a las Constituciones[2], no se leer en 8; y lo que se deve leer en los casos en 3, no leerse en 6. Y la causa es querer los maestros hazer sus glossas, como para imprimir, y dictarlas por 3 cuartos, muy despacio. De manera que no leen más de hun quarto; y los de prima media hora.

De lo qual se seguen grandes inconvenientes, como es, al tiempo que los theólogos se an de agraduar y defender, no tener oydas las materias; y los casuistas acabar sus 3 años, con tener oydo muy pocas materias. También se sigue que los discípolos no veen los libros, ny aun el texto de S.to Thomás, ny aun lo tienen algunos; sino todo es estudiar las glosas, en las quales les parece tenerlo todo. Y también se sigue no se curar de escrivir en la classe, como alcansan algún cartapacio. Y es ordinario buena parte de los nuestros no ir a la classe, syno al 4; y, acabado el quarto, bolverse. Y parece gran inconveniente cursar en la theología, con ir a quartos a las lectiones. Y aunque se alla gran provecho, en este modo de leer, porque se toman las glosas syn yerros, y se dan las cosas bien digestas a los discípolos, todavía parece que conviene dar remedio a los inconvenientes que se siguen, que tengo dicho. El qual se espera con el Ratio studiorum[3]. Y aunque, otras vezes, se ha escrito a V. Paternidad, parecióme que no se perdía nada tornalo a recordar, porque parece que conviene provechar en ello. [212*v*]

En los estudios de philosophía, parece a algunos de fuera que caieron algo, por causa de los maestros seren obligados a apegarse a las glosas. Pero, la verdad es que non saben ahora menos los maestros ny los estudiantes. Y ya se les da más libertad de no estar tan apegados a las glosas, según el orden que yo tenía de allá. Sólo en esto me parece que la falta que ha es en el declarar y entender el texto de Aristótele; y todo se va en quaestiones; y en ello tanbién ay excesso, porque se tratan muchas proprias de la theología. Y esto tanbién se espera terná remedio con el orden que V. Paternidad dará.

Hallo tanbién introduzido que los maestros, en las mesas de los licenciados, procuram, con gran trabajo y solicitud, poner y tratar diffusamente problemas curiosos, aunque de philosophía, y mostrar en ellos erudiciòn. Y por ser cosa que les da reputación, lo dexo correr; y también por no parecer que no saben más que las glosas. Aunque tengo avisado aya moderación.

En los de humanidad ay esta de no se aplicar communmente los maestros a acquirir perfeción en la lengua, syno sólo a complir con la classe, y aun no con executión y passar

---

[1] S. Morales S.I. (1535c–1588), lusitanus; praep. prov. lusit. annis 1580–1588; v. *Synopsis hist. S.I.* ... p. 646.
[2] Cf. *Const.* P. IV c. 15 § 3; MP I 303 305.
[3] Vide in Rat. stud. 1586 tractatum: «De theologia scholastica»; cuius cap. I est: «De tempore quo scholasticae theologiae curriculum perficiendum est»; MP V 48–52.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

sus años de lectura. Y todo es suspirar por la theología. Y por esta causa, ay difficultad en proveer las classes altas, en que consiste la reputación de los estudios. Y, por esta misma causa, no hazen tanto provecho los estudiantes, y andan baxas la classes altas. Y también, por ser muchos los estudiantes, y para dar lugar a otros, se passan algunos que no saben lo que conviene. Aunque en esto ya se tiene más advertencia. Aquá se an procurado todos los remedios que se offerecían. Y lo principal sería la virtud y aplicación a lo que la obediencia ordena; y favorecer a los que tienene inclinación a la humanidad, lo qual se procura.

Tambien ay aquí falta en el studio del grego, ansy en los de fuera, que universalmente le tienen aversión, como en los de casa. Ahora se procura espertar esto[4].

86

P. ODO PIGENAT PRAEP. PROV. FRANCIAE S.I.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.

Parisiis 15 martii 1586 - Romam

TEXTUS: *Gall. 92*, f. 84*r*-85*v*; autographum.
SUMMARIUM: *Quibus danda sint in Societate studia superiora, dubius haeret.*

... A multo iam tempore anceps cogito quid hic magis expediat Societati in ratione studiorum, dum ex altera parte considero tentationes multorum, si ad facultates superiores non admittantur, licet parum idonei (hoc enim certum vident praeiudicium esse ut nunquam ad professionem promoveantur)[2]; ex altera video nonnullos eorum nihil inde reportare praeter ambitionem ad ipsos gradus et superiores cathedras Societatis. Hanc dubitationem etiam auget quod vel ad confessiones hîc, id est in Gallia, audiendas [85*r*] et alia quaevis officia Societatis tractanda maior doctrina requiratur quam isthic aut alibi ubi haereses locum non habent. Quare rogo V.P. ut licet habeam de illa re regulam[3], quid tamen sentiat ad praxim, significare dignetur. Praesertim cum audiam etiam isthic habere rem hanc suas difficultates[4].

Rogo etiam ut si quid de ratione studiorum sit statutum aut quoquo modo probatum a V.P., id ad nos mittatur[5]. Nam ut antea scripsi, cum Dei beneficio satis bene habeat novitiatus provinciae, desiderarem et seminariis formam addere, praesertim cum inter illa sit magna diversitas tam in modo legendi, quam exercendi. Dum Mussipontani theologiam solum per horam docent, Parisienses per sesquihoram. Illi ad Assumptionem scholas protrahant, hi ad festum D. Ioannis Baptistae tantum etc. ...

---

[4] Ob prolixitatem professorum in legendo conquestus est etiam P. Pigenat, praep. prov. Franciae (5 febr. 1584): «Permolestum fuit ipse pater Saphorius et nostris et externis, quod eos non fecerit progressus, qui regulis praescribitur. Nam [71*v*] quae quatuor annis absolvi debent, vix ac ne vix quidem septennio explicabit. Eam prolixitatem imitatur collega. P. vero Hieronymus sic se in meteoris et vegetante anima occupatur, ut praecipuas et magis necessarias ac nostro Instituto magis consonas partes perstringere aut omittere cogatur. Nocuit etiam praeposterus ordo eius et aliorum ac ab Aristotele diversus, ut antea ad V. P. scripsi» *Gall. 91*, f. 71-72.

[1] De O. Pigenat S.I. cf. supra, mon. 73 adn. 3.

[2] De doctrina quae in iis qui ad professionem 4 votorum admittendi sunt, requiritur cf. *Const.* P. V c. 2 § 2; in MI *Cont.* III 165.

[3] Vide regulam 49 officii provincialis, in *Institutum S.I.* III 78.

[4] De diiudicandis qui philosophiae studiis idonei sint cf. quae in Rat. stud. 1586 proposita sunt; MP V 97 § 3.

[5] Rationem studiorum anni 1586 accepit provincia Franciae exeunte mense septembris eiusdem anni; cf. *Gall. 92*, f. 236*r*. - Vide instructionem Patris Generalis, mense iunio anni 1589 datam: «De admittendis scholasticis S.I. ad philosophiae et theologiae studia»; inferius, p. 664 (Appendix - A).

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

87

P. FRANCISCUS COSTER PRAEP. PROV. BELGICAE[1] P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.

Antverpia 12 aprilis 1586 – Romam

TEXTUS: *Germ. 165*, f. 384*r*-51*v* (*prius* 12-14 et 511-13); autographum.
SUMMARIUM: ***Difficultas adhibendi grammaticam latinam Patris Álvares; desideratur Despauterius.***

... De grammatica Emanuelis[2] agam hac visitatione in collegiis. Mihi pro hoc tempore occurrebant duo. Alterum quod Duaci et in Rheni provincia aliquando ea fuerit praelecta, sed quod discipuli nihil proficerent, coacti fuimus repetere Despauterium[3]. Alterum quod in synodo mechliniensi ab episcopis cautum sit, ne qua legatur praeter grammaticam Despauterii. Igitur si nos soli legamus Emanuelem, non conveniemus cum scholis externorum cum magno studiosorum detrimento, qui ex illis ad nostras scholas venirent. Verrepaeus quidam amicus correxit nonnihil Despauterii grammaticam; a nostris probatur ea correctio[4] ...

88

P. GEORGIUS BADER PRAEP. PROV. AUSTRIAE S.I.[1] P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.

Praga 8 iunii 1586 – Romam

TEXTUS: *Germ. 166*, f. 67*r*-69*v* (*prius* 69-70 et 79-81); autographum.
SUMMARIUM: ***De munere docendi legere et scribere in provinciae collegiis.***

... Occurrit praeterea dubium circa infimas scholas nostras; in quibus non solum prima rudimenta docentur, sed etiam legere et scribere discunt pueri. Idque, ut puto, in tota provincia magno eius damno[2] (licet non exiguo discipulorum emolumento), cum frequenter etiam qui cursum absolverunt, quod alii desint, in his detineri debeant vel certe qui ad maiora promoveri aut in maioribus possent occupari. Quod interdum non sine tentatione

---

[1] De F. Coster S.I. cf. supra, mon. 56 adn. 1 et passim.
[2] De grammatica latina Patris Álvares cf. supra, mon. 53 et passim in MP II–VII.
[3] Grammaticam Patris Álvares iam anno 1580 minus commoda ingeniis germanorum iudicabat P. Coster; cf. MP IV 840–41.
[4] De incommodis quae in collegiis Germaniae S.I. enascuntur ex diversis grammaticis latinis adhibitis, conqueritur P. Coster ad P. Generalem scribens (19 dec. 1585): «Inveni in hac provincia in diversis collegiis diversas proponi discipulis grammaticas non sine incommodo studiosorum quando ad alia collegia migrant. In Rheni Provincia unica erat ubique grammatica Despauterii ex correctione Verrepaei, quae iudicata fuit optima. Vellem intelligere, an una et quaenam in nova studiorum ratione grammatica praescribatur, ut eam ubique sequamur» *Germ. 165*, f. 128*r*.
[1] De G. Bader S.I. cf. supra, 59 adn. 1 et passim.
[2] Quid S. Ignatius de munere docendi pueros legere et scribere senserit, vide *Const.* P. IV c. 12 lit. C, ubi hoc «opus caritatis» esse dicitur; vide MP I 285. – Anno 1571 Viennae a nostris disputatum est, num schola elementaris conservanda, an relinquenda esset. Argumenta in utramque partem collecta et Romam missa vide in MP III 499–505. Cf. etiam DUHR I 260–61.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

fit. Cogitavi saepe, commodum fore aliquos, cui vel ob aetatem vel ingenii tarditatem aut aliam ob caussam ad altiora etiam humanitatis studia se pervenire posse desperent, ex professo pro his classibus admittere ea conditione, ut contenti sint, si superioribus videatur, aetatem omnem in eo obsequio Dei consumere, nisi forte [69*r*] privato studio eo procedant, ut casus conscientiae post aliquot annos audire et ad sacerdotium promoveri possint. Conditionem vero ideo exprimendam, ut tentationibus occurratur. Consultores fere in hac sunt sententia. Quia vero praxim non vidi, volui prius id R.P.V. proponere, ut quid facto sit opus, cognoscam certius. Non deerunt boni et pii adolescentes, qui conditionem libenter sint complexuri[3] ...

89

P. HERMANNUS THYRAEUS S.I., RECTOR[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.
Moguntia 10 augusti 1586 – Romam

TEXTUS: *Germ. 166*, f. 163*r*-64*v* (*prius* 221 et 371 380); autographum.

SUMMARIUM: *1. De labore congregationis Rationis studiorum examinando. – 2. Ne intersint professores promotorum conviviis.*

1. R.P. Visitator[2] dum in visitatione collegiorum versatur, voluit me praesidem et directorem congregationis patrum, huc convocatorum propter tractationem de ratione studiorum. Perveniemus brevi ad finem eorum quae de praxi discutienda videbantur. Nam opinionum delectum posteriori tempore patres mecum iudicandum vel examinandum arbitrabantur. R.P. Visitator scripsit, se sub finem congregationis nobis adfuturum, et ante triduum, praemisso huc Heiligenstadio P. Ioanne Hasio[3], ipse cum sociis suis et rectore Heiligenstadiano[4] profectus est Paderbornam.

2. Dum autem de promotionibus ante aliquot tempus tractaretur, haec quaestio incidit «De conviviis promotionum»[5], in qua tractanda, quia non potuimus aliquid certi concorditer concludere, mitto rationes utriusque partis R.P. Vestrae ut ipsa consideret, anne in hoc tractatu pernecessario et utilissimo, quem de studiis universae Societatis meditatur, ex-

---

[3] P. Generalis iam in epistola diei 3 sept. 1585 remedium quoddam huic incommodo imponendum proposuit: «Addam etiam illud hoc tempore, quo renovatio studiorum instat, iudicare quosdam ex prudentioribus nimium diu retineri docendo in inferioribus classibus, aliquos qui singularia talenta habeant et qui maiora praestare possent. Sic porro fieri, ut cum diutius in illis morati sint, vel nolint vel etiam non possint fatigatum iam ingenium ad graviora et difficiliora convertere. Quare, etsi alias etiam hoc ipsum me attigisse memini, volui tamen in praesenti refricare, ut Rev.a V. diligenter de hoc cogitaret ac videret, quomodo etiam ipsi magistrorum inopiae, quae forte in ea est, remedium afferat. Eiusmodi illud optimum ac facillimum iudicamus, si eos, qui non ita ingenio pollent, uno aut altero amplius anno in iis scholis relinquat. Sic enim fiet ut alios habiliores ad theologiam educere possit. Quod Rev.ae V. prudentia melius videbit» *Germ. Sup. 1*, f. 150*v*.

[1] H. Thyraeus S.I. (1530c–1591), germanus, praep. prov. rhen. annis 1571–1578; cf. SCADUTO, *Catalogo* ... p. 145; *Synopsis hist. S.I.* ... p. 676; MP I–VII passim.

[2] O Manaraeus S.I., visitator provinciarum Germaniae (1582–1587); cf. supra, mon. 49.

[3] Ioannes Hasius S.I. (1542–1624), germanus, socius Patris Visitatoris, praep. prov. rhen. annis 1595–1598; cf. *Synopsis hist. S.I.* ... p. 676; FEJÉR I/1 117; *Rhen. Inf. 38*, f. 16*r*.

[4] Rector collegii heiligenstadiensis fuit Henricus Hauer S.I. (1550–1604), germanus; cf. *Rhen. Inf. 38*, f. 98*v*.

[5] De huiusmodi conviviis vide opinionem commissionis examinandae Rat. stud. 1586 in provincia rhenana constitutae; MP VI 191 n. 4.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

pediat prohibere, tollere et omnino abrogare convivia universitatum nostrarum, difficultatum, dissolutionum et expensarum fontem ac scaturiginem. Ubi semel statutum erit a R.P.V., nostris non licere convivia universitatis frequentare propter alia multa, haec etiam nascentur commoda: 1. Omnes nostri etiam ab externis excusabuntur. Norunt enim obedientiae religiosae nostros magis obligatos, quam universitatum consuetudinibus, legibus et ritibus, quae a nostris aliquando introducantur, fiunt usuque confirmantur, insciis superioribus vel conniventibus rectoribus, provincialibus, at non conscio Generali. – 2. Externi etiam paulatim negligent vel non ita urgebunt convivia ut modo, quando nostri ab illis deficient, praecipue in universitatibus collapsis penitus quas nostri instaurant, conservant, instituunt; treverensem, moguntinam, herbipolensem dico. – 3. Nostri sincerius et efficacius universitates promovebunt, et maioris erunt apud academicos authoritatis. Vilescit enim nescio quantum Societatis operariorum existimatio per nimiam hanc carnalemque familiaritatem, quam in conviviis potius contrahunt, augent, conservant, quam in scholis. Vix enim ad scholas et promotiones accedunt, sed tantum nos in symposiis, cuius causam aiunt scholae angustias et occupationum multitudines, hoc maxime fit apud nos. Nam scholas, saltem promotionum tempore (quibus annexum est prandium) apud herbipolenses et trevirenses externi accedunt.

Quod si aliqua incommoda propter absentiam nostrorum aliquando emergent in universitatibus, [163*v*] illis facilius occurrent externi, quam vocationis nostrae damnis et periculis Societas per suos visitatores, provinciales, rectores etc., dum particularibus admonitionibus, ordinationibusque nunc huic nunc illi malo quod religiosis imminet vel propter haec convivia inhaeret, mederi conantur. Existimo, nostris et externis debere constare, professores Societatis etc. non posse nec debere praeesse aut interesse publicis privatisve promotorum, promovendorum, examinandorum, praesentandorum, tentandorumque conviviis.

Ubi ad nos venerit R.P. Visitator (cui examinanda et corrigenda omnia nostra denuo offeremus), urgebo ut haec quaestio denuo tractetur, quod sive obtineam sive non obtineam, putabam nihilominus haec R.P.V. scribenda, eamque rogandam ut luculenter clarisque verbis de hac convivandi consuetudine suam mentem explicet in tractatu, quem de studiorum ratione Societati communicabit[6]. Precamur Deum opt. max. ut R.P.V. et vires corporis et gratiae suae dona copiose tribuat ut hoc opus foeliciter celeriterque expediat ...

90

P. FERDINANDUS PÉREZ S.I.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEPOSITO GENERALI S.I.

Conimbrica 31 ianuarii 1587 – Romam

TEXTUS: *Epp. NN 86*, f. 295*r*–96*v*; autographum.
SUMMARIUM: *Ut professorum opinandi licentia cohibeatur.*

... Comiençø por lo que más interiormente siento, que es lo primero y principal, y no sé con qué palabras declare lo que esto siento. Pater mi suavissime, non me latet, quantum

[6] Vide adnotationem praecedentem.
[1] F. Pérez S.I. (1530–1596), hispanus theologus; vide eius tractatus: «Ratio explicandae primae partis S. Thomae»; in MP II 776–84; cf. etiam *Epp. Nadal* I 567; FEJÉR I/2 177.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

diligas totam Societatem in visceribus Iesu Christi[2]. Veo, por una parte, quantum periclitetur Societas, si los nuestros no fueren muy acautelados en no apartarse de las opiniones más seguras y más recebidas[3]. Por otra, veo nuestros letrados tan confiados, y no sé si diga apostados ad audacter asserenda, non dicam nova solum, sed etiam quae minus sunt tuta et minus recepta. Bien entiendo, quánto travajo a de ser a Vuestra Paternidad este negocio, et quantum opus sit exerere vires ad nostros hac in re continendos; mas, per viscera Christi Iesu, per amorem Societatis, cuius adeo interest, per reverentiam Patris nostri Ignatii, etiam modo in caelis, hac de re soliciti, Pater in Christo amantissime, te obsecro et obtestor, ut quam fieri possit, opinandi licentia nostris cohibeatur.

Lo que siento del libro Rationis studiorum, comencé a escrivir en un papel[4], cuyo traslado el Padre Provincial me escrivió aver embiado a Vuestra Paternidad ...

91

P. CLAUDIUS ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.
P. GEORGIO BADER PRAEP. PROV. AUSTR. S.I.[1]

Roma, die 15 aprilis 1587

TEXTUS: *Austr. 1* II p. 364–65; regestum.
SUMMARIUM: *Ut collegia externorum seminaria sua habeant, quomodo intelligendum sit.*

... Quod quaerit de formula collegiorum, quae iubet ut suum seminarium habeant, id quidem ita ab initio positum est[2], quia optandum fuisset, ut, quemadmodum singulis herbis et arboribus indidit Deus suum semen, quo deinceps conservarentur et propagarentur, sic collegia singula suis propriis opibus sustentari possent. Verum ea est difficultas, quod nec tales fundationes facile inveniuntur, et ipsi magistri, qui in iis scholis docturi sunt, debent necessario in altioribus scholis erudiri. Quae fuit causa, ut deinde canon de seminariis nostrorum introductus sit[3]. Sed tamen, si modus sit alendi alicubi plures scholasticos, ubi quidem classes non sunt ita altae, ut eos satis instruant, oporteret operam dare, ut privata exerci–[365]tatione et academia aliqua quam maxime proficerent[4] ...

---

[2] Anno 1566 denuntiabat Patri Generali nonnullos socios lusitanos, qui opiniones peregrinas docerent; vide MP III 396.

[3] Cf. Phil. 1 8

[4] Vide eius tractatum: «Haec observata sunt a P. Ferdinando Peresio circa librum de Ratione studiorum; quae quia sero ad patres deputatos perlata fuere, separatim, prout ab eo scripta sunt, mittuntur»; vide MP V p. 19* et MP VI 84–85.

[1] De G. Bader S.I. cf. supra, mon. 59 adn. 1 et passim.

[2] Vide formulam fundationis collegiorum (1559–1565) in MP III 11–14. – Vide etiam epistolam Patris Bader (15 apr. 1587) de sententia patrum provinciae Austriae de scholasticorum seminariis constituendis; in *Opp. NN 339*, f. 145–54.

[3] Canon quintum congregationis generalis II (1565) de seminariis nostrorum: «In singulis provinciis, ubi et quando commode fieri poterit, curetur saltem unum institui seminarium Societatis perfectum, ad formandos professores et alios operarios vineae Christi in humanioribus litteris, philosophia et theologia, ut toti provinciae postea sufficiant; sed ubi nostri docendi munus obituri sunt, paulatim, non praepropere huic negotio promovendo dent operam» *Institutum S.I.* II 531; vide etiam decretum nonum eiusdem congregationis; *ibid.* p. 196.

[4] Quaestio de collegiis quae seminaria non habent, agitata est in congregatione generali sexta (1608) et declaratum, huiusmodi etiam collegia esse consentanea Constitutionibus, dummodo eorum contributione in seminario provinciae scholastici sustententur»; cf. decretum 18 et canonem sextum, in *Institutum S.I.* II 295–96 et 550–51; vide etiam nostrum commentarium: *De origine collegiorum* ... ; AHSI 30 (1961) 86–103.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

92

P. PETRUS LUIS S.I.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.
Ebora 13 iunii 1587 – Romam

TEXTUS: *Lus. 70*, f. 171*r*-72*v* (*prius* 171-72); autographum.
SUMMARIUM: ***Observationes de studiis superioribus.***

... Sobre la Ratio studiorum, quanto a lo que toca a esta universidad y sus theólogos, por la experientia que de tantos años tengo de los estudiantes naturales, tengo por averiguadas dos cosas: la primera, que tienen más necessidad que los de otras partes de exercitio de conclusiones de las materias que se van leiendo; y que no basta lo que tienen; sino que les es necessario tener estas conclusiones, cada semana, una tarde toda; ya que no es bien que sea la manhana; aunque sea con no leer el maestro de Escritura aquel día su lición, para que, ansí, uno de los lectores de la tarde lea en su hora. Y assí, los estudiantes no pierdan de las liciones de escolástico, sino sola una. La segunda es que, si estas conclusiones se dexan para los domingos, no ha de venir ninguno a ellas.

Propongo esto, porque, en todo este año de octubre de 86, hasta este iunio de 87, no se tuvo más que un solo acto. Y de las conclusiones de exercitio no más que diez, cada una de una hora y un quarto. Por donde, parece que, en la semana que no uviesce acto maior de día entero o medio día, se avía de tener, a la quinta feria, la tarde de conclusiones, hallándosce a ellas los maestros para instar, aunque uviesse avido aquel día acto menor; porque el acto menor es de las materias que escoge el defendiente, o le dan, que suelen ser differentes de las que se leen. Y assí, los estudiantes sacan poco provecho dellas. Y en las conclusiones se defenderá lo que proxime han todos oído. Y esto dessean mucho todos los estudiantes. Ya desto dimos apuntamiento. No se si se embió a V.P.

Acerca de la elección de las opiniones, antes de V.P. declarar su voluntad, se me ofrecía que, en esta provincia, no avía necessidad de más aprieto, ni obligación de defender a S. Thomás de la que ponen las Constitutiones[2], y el uso ha platicado. Porque, Dios loado, no se tuvieron opiniones que sus autores no diessen tan buena cuenta dellas, que, oídas sus razones, no queden mui racionables; aunque, antes de ser oídas, pareciassen otra cosa. Esto digo en general.

---

[1] P. Luis S.I. (1539–1604), hispanus; cf. RODRIGUES S.I., *História* ... II 1–2 passim; FEJÉR I/2 130; SOMMERVOGEL V 185.

[2] Vide *Const.* P. IV c. 14 § 1; MP I 295 297; vide etiam normam de sequenda S. Thomae doctrina, anno 1548 in *Industria* quarta Polanci n. 15 datam; MP I 34 n. 15.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

93

P. PETRUS VILLALBA PRAEP. PROV. CASTELLANAE S.I.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.

20 iunii 1587 – Romam

TEXTUS *Hisp. 133*, f. 143*r*44*v* (*prius* 196-97); originale.

SUMMARIUM: *1. Auditoribus philosophiae ac theologiae admodum onerosum est dictata scribere. – 2. Difficultas providendi magistros scholis praeficiendos.*

1. Lo que ahora tengo que proponer a V.P. es, en primer lugar, lo mucho que importaría que se pusiese remedio en esto de escrevir los que oyen cursos de artes; porque, cierto, se cree que aprovechan menos en sus estudios, y en su salud se vee notable daño: que, aunque esto yo lo he encargado a los maestros con muchas veras y a los rectores donde se leen estos cursos; pero no lleva remedio, ni acá se halla otro sino ordenar V.P. que se imprimiese algún curso, y que no saliesen dél; y que los superiores immediatos pusiesen los ojos mucho, en que los maestros y discípulos no saliesen deste orden. Y lo mismo parece convernía hazer en la theología; porque la codicia que tienen de escritos, no tiene término, y todo es multiplicar cartapacios: que, aunque en esto se a hecho la diligencia que se a podido, es con desconsuelo y con mucha violencia que se haze a los estudiantes. Y lo peor es que, quando acaban los estudios, muchos dellos tienen acabada la salud, y otros bien cansadas las cabezas. Y, cierto, que digo a V.P. que es una de las cosas de mayor importancia que en esta provincia se pueden offrecer, dignas de prompto remedio[2].

2. Lo otro es acerca de los estudios de grammática, que tienen mucha necessidad, y en esta provincia mayor, por aver tantos. Y es que, para aver maestros, no bastan los remedios que, hasta ahora, se han puesto; porque, aunque se a hallado ser medio acertado el tener proveydo el seminario de letras humanas, como ahora lo está, y que en cada uno de los estudios aya un substituto que se vaya haziendo; pero esto no basta, y menos para adelante; porque los del seminario, a dos años que han oydo, si los sacan para leer, ya con otros dos años que leen se cansan [144*v*] y piden otros estudios. Y lo mismo los substitutos. Y andan violentados, si no se los dan. Y como digo, mucho más en esta provincia; porque todos aspiran a theólogos; y el que a esto no llega, queda muy caydo. Y así, parecía convenir que, en esta provincia, se hiziese lo que en la de Portugal, donde me dicen, que todos pasan por el leer grammática: que, para ser promovidos a órdenes o professión o para ser superiores, han de aver leydo algunos años primero. No hallo yo otro mejor medio que éste, y el honrar a los que pasaren adelante con la lectura, o se perpetuaren en ella, como ay algunos en esta provincia. Y convernía que esto de leer todos grammática fuese tan universal, que V.P. se reservase el dispensar en ello[3]. Con lo qual, avría maestros para todas classes, y no se verían en la apretura que yo ahora me veo, en proveer la classe de mayores de León y la de Burgos, con ocasión de salir los padres Alvarado y Ginés García ...

---

[1] P. Villalba S.I. (1528c–1612), hispanus, praep. prov. castell. annis 1585–1590; *Arag. 15*, f. 79*r*; FEJÉR I/2 247; *Synopsis hist. S.I.* ... p. 656.

[2] Quaestio scribendis professorum dictatis abunde tractata est a deputatis patribus Rat. stud. 1586 conscribendae; vide de Rat. stud. 1586: *De theologia scholastica* cap. 3: *De ratione ac modo praelegendi* n. 4; MP V 56–59.

[3] Quod nullae exemptiones a docendi munere sint admittendae, statuitur in variis Rat. stud. textibus; vide MP V 115 181 239 (reg. 72) 363 (reg. 26).

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

94

P. GEORGIUS BADER PRAEP. PROV. AUSTRIAE S.I.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.
Vienna 24 iulii 1587 – Romam

TEXTUS: *Germ. 167*, f. 289.
SUMMARIUM: *De dialogis in scholis recitandis.*

De dialogis videbatur expedire ut id servaretur quod anno 76 ad quaesita Poloniae § 2 responsum fuit[2], quo et abusus quidam tollerentur et nostri a molestissimo onere se honestius possent excusare. Nam et saepius huiusmodi actiones peti solent, et nimis ex abrupto. Aliquando etiam fiunt dialogi qui potius videantur comediae si prolixitas et personarum numerus spectetur. Quibus omnibus et studia vehementer interturbantur et multi tentantur cum nec sibi nec aliis possint satisfacere. Et denique tam nostri quam actores plaerumque non magnam laudem referunt. Haec omnia fusius explicare volui, non ut me excusarem, sed ut V.R.P. omnibus, quo modo quove consilio facta sint, intellectis, statuere facilius possit, quid, ut minus recte factum, sit emendandum.

Addam nunc alia paucula. Inter quae illud primum occurrit de quo aliquoties dubitavi an expediat (quod etiam in novitiatu aliquoties factum est) ut quando magnates aut praelati ad collegia nostra visitanda accedunt, vel ab aliquo aut etiam pluribus sacerdotibus praesentibus vel absentibus aliis eiusdem collegii, oratione aliqua vel etiam dialogo satis longis ex professo et intra septa collegii excipiantur. Aliqui incommoda videntes solam allegant consuetudinem, incommoda non tollunt nec facile possunt. Quod videlicet pauci sint qui eiusmodi orationes praesertim ex tempore componant. Quodque multa dici necesse sit, quae manifestam adulationis speciem prae se ferant. Denique, quod contingat frequenter, quosdam in media haerere oratione. Id quod nuper non sine confusione cuidam accidit. Mihi honestius et religiosius videretur, si intra collegii septa ipse superior omnium nomine eiusmodi praelatos et magnates salutaret breviter, eisque oblatis precibus et studiis nostris pro tanta benevolentia gratias ageret. Idem faciendum videretur in domo convictorum a regente et in scholis a praeceptoribus si cuiusmodi adventus esset repentinus. Si tamen per tempus liceret, non putarem abs re in singulis classibus ab uno atque altero discipulo carminibus aliquot excipi, vel aliquid simile institui[3] ...

---

[1] G. Bader S.I. cf. supra, mon. 59 adn. 1 et passim.
[2] Responsum videsis in MP IV 297.
[3] P. Bader nonnulla hac de re addenda iudicavit; quare die 29 sept. Patri Generali scribebat: «De comaediis unum addam verbum, quo V. R. P. semel totam difficultatem intelligat. Putant nostri vix nos effugere hoc loco posse, quin singulis annis una detur comaedia, dialogi tres ordinarie: in bachanalibus, in studiorum renovatione et apud sepulchrum Domini in templo; extraordinarie, quando aliquis princeps huc venit. Nec video (si nostris credendum) quid hic detrahi possit, nisi forte comaedia exhibeatur in renovatione studiorum, de quorum apparatu, si praeter ludicria et pene scurilia, de quibus est dictum, aliquid quoad numerum personarum aut temporis longitudinem imminuatur, mox voces exaudiuntur, nos de diligentia remittere. Si vero antiquum teneamus, video unum aliquem esse necessarium, qui huic uni rei vacet, quod qui cum laude praestare possit et velit, non facile invenerim. Certe qui biennium in hac arena luduit, alio fuit ablegandus (quamvis etiam alia de causa) ad evitandum corporis et animi periculum. Alia collegia sunt paulo liberiora, quamvis viennenses et olomucenses saepiuscule urgeant; sed ictum declino, quantum possum» ARSI *Fondo Ges. 644*, fasc. 47 doc. 29.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

95

P. GEORGIUS BADER PRAEP. PROV. AUSTRIAE S.I.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.

Graetio die 13 septembris 1587

TEXTUS: ARSI, *Fondo Gesuitico 644*, fasc. 47; autographum.
SUMMARIUM: *Magistro scholae abecedariorum externus quidam adiungendus.*

... In omnibus collegiis habemus scholas alphabetariorum, pene etiam infantum, et quidem eo numero, ut unus omnibus praeceptor sufficere non possit. Est autem difficile, pene etiam impossibile invenire tot ex nostris, qui his classibus sine gravi tentatione praefici possint. Est etiam non exiguum damnum provinciae, cum ii operarii vel in altioribus utilius occupari vel certe ad altiora aptari possint[2]. Quare illud consilii mihi occurrit, quod et congregationi proposui, eaque approbavit et ad V. R. Paternitatem referendum censuit, ut nimirum eam rogaremus, quo liceret nobis uni ex nostris alium externum addere, ut saltem non duo ex nostris in ea schola occupentur. V. R. P.tas dignetur scribere, quid nobis sit faciendum. Quidam rectores urgent etiam duplicatos praeceptores in scholis rudimentorum. Verum quia V. R. P.tas id olim monechiensibus negavit, hactenus non concessi, sed novum studiorum ordinem exspectandum censui[3] ...

96

P. AEGIDIUS GONZALEZ DAVILA PRAEP. PROV. BAET. S.I.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.

Hispali 9 octobris 1587 – Romam

TEXTUS: *Hisp. 134*, f. 7*r*-9*v* (*prius* 298-99); autographum.
SUMMARIUM: *Ordinatio studiorum proderit universae Societati, sed in prohibendis opinionibus caute procedendum.*

... Gran bien recebirá toda la Compañía si en los estudios della se da asiento y orden, el que nuestro padre Ignacio nos dexo, y se pone en pratica la 4 P[2]. tan necessaria y tan poco, por acá alomenos, puesta en execution. Lo speculativa con las reglas generales[3] de V.P. se puede entretener, pues no las occupaciones de V.P. ni los tiempos dan lugar a descender a

---

[1] Eadem difficultas agitur a P. Bader etiam in eius epistola diei 8 iunii 1586; vide supra, mon. 88.
[2] Postulatum provinciae vide supra, mon. 36 p. 318.
[3] Responsum Patris Generalis diei 1 oct. 1587: «Quod quaerit de addendo saeculari magistro in schola alphabetariorum, nobis quoque placuit consilium, modo ille externus a nobis pendeat et noster ipse praeceptor scholae praesit. De duplici autem praeceptori in schola rudimentorum agemus cum Procuratore, cum affuerit» *Austr. 1* II 397.

[1] Aegidius González Dávila S.I. (1532–1596), hispanus, annis 1573–1581 officio assistentis Hispaniae functus est Romae; annis vero 1585–1591 praep. fuit provinciae baeticae; cf. *Synopsis hist. S.I.* ... 634 et 657.
[2] Quarta pars *Constitutionum S.I.*, quae est de studiis collegiorum et universitatum; vide «Capita selecta de studiis in Constitutionibus S.I.» in MP I mon. 14 p. 210–325.
[3] Partem speculativam Rat. stud. 1586, cum regulis generalibus vide in MP V 6–33: *De opinionum delectu in theologica facultate* et *Commentariolus.*

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

más particulares, aunque se podrían prohibir algunas opiniones peligrosas en materias graves, no veniendo a otras de menos cuantía, como se hiço en tiempo de N.P. Francisco[4] en lo poco que entonces se trata desto y juntando las cosas menudas con las de momento, pierden éstas creder y no gañan las otras ninguno ...

97

P. LAURENTIUS MAGGIO S.I.[1], VIS. PROV. FRANCIAE P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GENERALI S.I.

Parisiis, die 22 novembris 1587 – Romam

TEXTUS: ARSI *Fondo Gesuitico 648*, fasc. 359; autographum.
SUMMARIUM: *De studiorum statu nonnulla refert.*

... Redditae mihi fuerunt, post praecedentis veredarii discessum, Vestrae Paternitatis literae 18 octobris datae; quae vero iam expectantur, nec advenerunt ac periisse metuntur. Et quod ad studiorum formulam spectat, bene res habent. Sat cito, si sat bene[2]

Illud interim rogo, ut docendi horae decernantur, quae hyeme in tantam noctem non incurrant. Est enim perincommodum et periculis non caret. Remedium adhibebitur maxime ex parte si statuatur, ut pomeridianae lectiones hora secunda inchoentur. Sic enim ad quartam et mediam quo tempore incipit noctescere, absolventur[3]. Nunc hora tertia incipiuntur et quinta cum dimidia finiuntur. Quo tempore nox processit non parum. Mane scholae aperiuntur pro humanioribus quidem et casuistis hora octava, pro theologis vero et philosophis hora nona. Et hoc potest ita manere quamquam addi posset disiunctive, ut fiat initium hora septima et media vel octava.

Praeterea pomeridiana repetitio, quae hora duodecima fieri solet, incommodissima est, cum fere a secunda mensa surgendum sit, ut ad illam concedant, et vix dimidia recreatio, saepe etiam nulla ab iis, qui interesse debent, fieri possit. Quod valetudini valde incommodat. Quare in aliud tempus omnino reiicienda est. Nec externorum habenda ratio, cum pauci ad eam conveniant. Porro ex variis modis, qui occurrebant, illa mihi magis probatur, quem in Austria etiam servabamus, ut haec repetitio post lectiones pomeridianas et laborem manuum fieret; videlicet circa horam quintam. Quia tamen hi patres iampridem sua sensa proposuerunt, isthic decernetur, quod magis expedire iudicabitur. Illud narro, omnes maxime desiderare, ut praedicta omnia emendentur. Quae ego sane sicut pleraque alia emendavissem, nisi formulae expectatio me cohibuisset. Nam ab academiae conformitate nullus scrupulus habendus est.

Iam prolixa quoque professorum dictatura necessario temperanda est[4], cum praesertim in singulis fere, etiam grammaticorum classibus, dictare gestient, et nostrorum pectora periculose fatigantur ...

---

[4] Fr. de Borja S.I. – Decretum de opinionibus in philosophia et theologia tenendis (1565); vide in MP III 382–85.
[1] De L. Maggio S.I. cf. supra, mon. 50 et passim.
[2] De Rat. stud. P. Generalis in epistola diei 18 oct. scribebat: «Quod autem instat, ut Ordo studiorum per procuratores mittatur, tam cito quidem non poterit, quia cum imponenda sit ultima manus omni adhibita diligentia, non ita maturare licuit, ut hoc tempore expeditus esset; maxime cum novam methodum confici oportuerit, quae, ut spero, probabitur. Melius autem putavimus aliquanto amplius prorogare, ut res exactior et perfectior prodiret. Nec tamen multo longior erit mora. Affirmant enim hi patres, sperare se ad annum novum ineuntem finem operi impositurus» *Franc. 1* II, f. 312*v*.
[3] Hunc in modum statuta est in Rat. stud. 1586 distributio horarum in scholis; cf. MP V 157.
[4] De professorum abusu in dictando suas lectiones cf. supra, mon. 93.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

98

P. STEPHANUS TUCCIO S.I.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.

Tusculo 6 septembris 1588 – Romam

TEXTUS: *Stud. 3*, f. 418*r*-19*v*; autographum.
SUMMARIUM: *Mittit nonnullas libri de Rat. stud. revisas partes.*
EDITIO: MP V p. 21*–22* (ex parte).

Molto Reverendo in Christo Padre. – Pax Christi etc.

È tempo hormai che Vostra Paternità veda qualche frutto di questa nostra faticha, ch' ha durato appresso quattro anni[2]; se ben la compositione non s' è cominciata se non da pochi mesi in qua[3]. Mi rencresce bene che non m'ho spedito prima, come desideravo; ma Sua Paternità ben sa l' altre mie occupationi, et che queste cose non si fanno così in fretta. Mi doglio ancho che li scrittori per non intendere le materie, hanno fatto tanti errori che, con tutto che nella revista che l'ho dato, n' ho corretto molti, non mi fido pure che non ne restino dell'altri; massime che, quando io rivedo le cose mie, non volendo, mi servo più della memoria che degl' occhi. Spero pure che supplirà la buona intelligenza et prattica di questi padri che l'hanno da revedere.

Mando donque a Sua Paternità prima le Regole et la Formula col suo Commentario[4], nel quale si dechiarano le Regole et si rende conto della Formula. Et con la revista, che questi dì l'ho dato, l'ho ancho locupletato con satisfare a tutte le principali oppositioni delle provincie[5], acciò si conosca che sen' è fatto conto et procurato d'accommodare in modo la Formula che resti più pratticabile, che prima non pareva.

Mando di più la metà di tutta l'opra, già revista, che è il Catalogo di tutte le propositioni libere col suo Commentario[6]. Et per dire qualche cosa prima delle Propositioni, dopo

---

[1] De Stephano Tucci (Tuccio) S.I. cf. G. GIORGIANNI, *P. Stephano Tuccio (1540–1597)* ... (Messina 1989) 1–26, et MP VI mon. 1 adn. 3 et passim. – De adiunctis historicis huius et sequentis epistolae vide MP V p. 21*–22*.

[2] Consultationibus congregationis de conscribenda studiorum ratione institutae, initium datum est post diem 8 dec. anni 1583; cf. MP V p. 13*.

[3] Agitur de compositione Rat. stud. anno 1591 typis editae, et ad provincias experimenti ergo missae; cuius textum vide in MP V p. 229 ss. – P. Tucci iam quadam anteriore epistola certiorem fecit Patrem Generalem de vicissitudinibus huius laboris. Quam tamen non invenimus. Habetur autem responsum, die 27 aug. 1588 datum: «Harei voluto respondere alla lettera di V. R. a bocca et di presenza con ritirarmi costà a consolarmi seco, come pensavo alcuni giorni sono. Ma per li contenovi negotii non ho potuto. Et però dirò a V. R. in resposta della sua, che mi son rallegrato molto che l'opera sia già finita per grazia del Signore, et spero che sarà a commune sodisfattione, perché sapiamo la fatica et diligenza che vi ha posto. Né si pigli fastidio, se forse ad alcuni pare che la cosa sia andata molto a lungo, già che si sa, quante altre occupationi longhe et gravi l'habbino tenuta impedita et mesi et mesi. Siché V. R. attenda a rihaversi allegramente, et procuri in ogni modo di recuperare il sonno; et in quel poco che resta per l'ultima perfettione dell'opera, se la passi commodamente, poiché per misericordia di Dio tutto il principale è finito; et non manchi raccommandarmi al Signore nelle sue orationi et s. sacrificii; et io all'incontro le prego dal Signore ogni copia di gratia» *Rom. 13* II, f. 265*v*.

[4] Regulas et Formulam de delectu opinionum, necnon huius Commentarium videsis in MP VII 47–29 (TUCCI, *Tractatus «De Opinionum Delectu» revisus»* – 1588).

[5] Vide «Iudicia patrum in provinciis deputatorum de Ratione studiorum superiorum (1586)»; in MP VI 47–296.

[6] Textus, anno 1588 missi, liberarum propositionum et commentarii solum ex parte conservantur in Arch. Univ. Gregor., cod. F.C., 1434 et 1795. Revisam autem formam (1591) Catalogi definitarum et liberarum propositionum videre est in Rat. stud. (1591) p. 316–29.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

del Commentario. Circa le Propositioni s'è atteso a ridurne molte a meglior forma; parte per farle più chiare, che con togliere alchune equivocationi, si satisfà a molti dubii delle provincie; parte per aggiongervi o levarvi alchune limitationi, che con gran raggione alchune provincie o richiedono o confutano. Et così le cose si riduchono a maggior consenso.

In quanto poi al Commentario, io non posso promettere più se non che sarà come una lettura ordinaria, che sogliono fare li nostri professori di theologia. Nè credo che altro s'aspettava, poiché non ha d'uscire se non sotto nome d'un particolare[7]. Benché forse in due cose è alquanto migliore; prima nel numero, qualità et fedeltà dell' allegationi così di Padri come di Scholastici; nelle quali s' è fatta grande diligenza per essere stato tra noi da principio commune parere che questa opra s'ha d'havere qualche autorità, [418*v*] l' ha di havere piutosto per essere fondata in buoni authori, che in molti discorsi. Et per maggior sodezza et fedeltà s'allegano li doctori ad verbum; parte perché habbiamo osservato tanto nei scritti di nostri et forastieri, come ancho nei libri di scholastici moderni, che con pocha fedeltà s'allegano li dottori; il che tanto importa che alle volte qualche opinione che è commune, è battezzata per singolare; et e converso. Perciò s'alleggano se non tutte le parole dell' authori, come da principio s'era cominciato; se n'allegano pur tante, quante bastano per intendere la mente loro et non più; parte ancho per avanzar tempo a quelli padri che l'hanno da revedere; perché se le basterà vedere il luogho citato solamente, passino innanzi, né accaderà leggere tutta l'allegatione ad verbum. Ma se vorranno pure vedere l'istesse parole di dottori, l' haranno innanzi gl' occhi senza cerchare molti libri. Anzi se s' doverà stampare l'opra et parerà lungha, facilmente si può scortare con tagliare l'allegationi ad verbum, che così si ridurrà a mancho della decimaquinta parte.

La 2.a cosa, nella quale questo Commentario forse parerà migliore d'una lettura ordinaria, è qualche buon discorso fatto in alchune questioni; che si bene nelle communi et ordinarie difficoltà si passa con brevità, et con maggior alle volte, che in una lettura ordinaria per esser cose o chiare o pocho importanti; pur in certe questioni principali, che sono le chiavi di molte et molte, nelle quali si sa, quanto tra nostri c'è da dire; et sopra le quali tanto noi nella congregatione nostra[8] habbiamo passato molti contrasti, quanto le provincie hanno fatto più gagliarda contradittione, ha bisognato fermare un pocho il piede, et valersi di tutti quei buoni fondamenti o principali oppositioni che ci somministrano non solo li libri di dottori, ma ancho le gagliarde dispute, che o nella nostra congregatione son state fatte o ci venghono scritte dalle provincie, acciò raccogliendo da tutte le parti il meglio, resti più spianata la difficoltà; tanto più che habbiamo provato che alle volte, si ben' molti c' accordiamo nella conclusione, pur una obiettione che fa gran difficoltà a me, l'altro non la stima; et quella che esso stima molto, a me non mi fa forza niuna. Et così un fondamento che a me mi convince, all'altro non lo muove niente, et e converso. Per satisfare donque a tutti, non parve fuor di proposito in certe questioni principali raccogliere tutte le rag-[419*r*]gioni che paiono di notabile momento; nelle quali pure se parerà qualche eccesso, non ci vuol altra faticha che cancellarne alchune.

Et perché credo che Sua Paternità desidera vedere un pocho più in particolare il parere delle provincie sopra la nostra Formula, perciò n' ho fatto un compendietto[9], ridotto in mezzo foglio di charta, che Vostra Paternità trovarà da per se spiccato dopo il fine del

---

[7] Commentarius hucusque typis non est expressus.

[8] In congregatione revidendae Rat. stud. instituta; vide MP V p. 20*–21* cap.: Praeparatur novus tractatus «De delectu opinionum».

[9] Hoc «Compendietto» non inveni.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Commentario sopra le Regole et Formula. In questo pocho sta tutta la sostanza delle resposte delle provincie; le quali ancho forse potrebbe bastare per quelli padri che l'hanno da revedere; perché se vogliono la leggere ad longum tutte le resposte, tardaranno appresso un'anno, quanto tardammo anchor noi; et poi non trovaranno più di quel che sta in questo compendietto. Pur, quando vorranno anchora vedere il tutto, le tengho in ordine et gliele mandarò subito.

Questo ho voluto scrivere per informatione di Sua Paternità et di questi altri padri. Vostra Paternità accetti la buona intentione. Se più havessi saputo, meglio harei fatto. Attenderò adesso a finire di revedere l'altra parte delle propositioni definite. Et a ció possa fare qualche cosa buona per servizio del Signor, pregho Sua Paternità, mi raccomandi nelli suoi santi sacrificii et orationi. Di Frascati alli 6 di settembre.

Di Sua molto Reverenda Paternità servo in Christo.

Stefano Tuccio[10]

99

P. STEPHANUS TUCCIO S.I.
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.
Tusculo 14 decembris 1588 – Romam

TEXTUS: *Stud. 3*, f. 420*r*-21*v*; autographum.

SUMMARIUM: *Rationem stud. retractatam tandem aliquando auctoritate praepositi generalis introducendam putat.*

Molto Reverendo in Christo Padre etc. – Pax Christi etc.

Her sera, che fu martedì, recevei quella di Vostra Paternità scritta sabbato[1]. Mi rincresce dell'indispositione, ch' io non sapevo. Mi son pur rallegrato che già c'è aviso che per gratia del Signor sta bene.

La rengratio molto che m'ha consolato in Domino. Già ho finito ogni cosa. Attenderò adesso, secondo essa mi concede, a riposare con qualche aggiuto di queste anime; et fatte

---

[10] P. Generalis die 26 nov. 1588 respondebat Patri Tucci: «Non ho che rispondere in particolare alla lettera di V. R., se non che mi piacque molto l'informatione che mi diede del libro de studii, et la faremo vedere a questi padri, et speriamo che habbi da riuscire con molta et comune sodisfattione delle Compagnia, conforme al molto studio et fatiche di V. R. che vi ha posto, oltre il premio maggiore che si è guadagnato appresso la Divina Maestà, a cui honore et gloria il tutto si è indirizzato. Et la prego che riempia V. R., massime in questo santo Advento delle sue sante gratie» *Rom. 13* II, f. 274*r*.

[1] Re vera P. Generalis die 10 dec. scribebat: «Hieri ricevei la lettera di V. R., et mi rallegrai nel Signore che l'opera c'ha per le mani, sia già al fine per quanto tocca alla parte sua. Mi è dispiaciuto che si ritrovi con la testa debole et stracca, et non è dubio che le fatiche passate ne siano state caggione. Pure ci deve consolare il serviggio divino che si pretende, che speriamo ne sia per resultarne, et procuraremo nell'essecutione di superare le difficoltà che ci si offerissero, non dovendosi impedire così buon opera. Et credo che già si saria cominciata a rivedere, se non havesse impedito la mia indispositione con altri negotii urgenti della Compagnia; perché voglio io stesso parlar prima a questi padri, et esporli l'animo mio et l'importanza del negotio. Et spero che con la gratia del Signore sia per riuscir presto et felicemente. Però V. R. se ne stia allegra, et attenda pure a confirmar la testa con il riposo, et per sua recreatione anco spirituale ci piace vadi fruttificando le feste con la dottrina christiana. Ma quando è buon tempo, che altrimenti s'impediria il maggior servitio di Dio. A Natale poi, fatte le feste, la vogliamo appresso di noi, non per cose di fatica di intelletto, ma per altre cose facili, et più tosto esteriori, che pure concernono il bene universale della Compagnia et l'honore di Dio» *Rom. 13* II, f. 275*v*.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

le, feste sarò a Roma, come mi comanda, per attendere a quanto m'ordenarà. La pregho pure che l'occupatione, quanto più si potrà, sia in materie pie, come essortationi, sermoni et simili, nelle quali desiderarei finire li miei giorni.

Quanto poi all'opera delli studii, ben vedo, con quanta soavità procede Vostra Paternità, volendo per se stessa fare capaci questi padri[2]. Cosa che non può se non giovar molto. Se pure, come s'è degnata servirsi di me in questo negotio, mi concederà che con ogni humiltà et resignatione li representi quel che m'occorre. Credo ben, che questi padri si lasciaran persuadere, quanto la pia et obediente loro volontà può inclinare l'intelletto; ma dubito che niente più; perché li padri ch' adesso sono in Colleggio, so quel che hanno detto et dichono, et le loro censure ne son state più contrarie di tutte l'altre[3]. Et se ben Vostra Paternità, scommodandosi dall'altre occupationi, trattasse per farli capaci, non vedo grande utilità; poiché fuor del Commentario che, dovendo uscire in nome d'uno, basta sia revisto da doi, tutto il resto, che contiene la Formula et il Catalogo delle propositioni[4], non è opera mia, nè adesso comincia a comparire, ma già è stata essaminata da tutte le provincie et approvata dalla maggior parte. Hora che doi o tre di più che saranno deputati, consentiant seu dissentiant, quota est accessio, et quantum habitura ponderis apud provincias?

Perché, in quanto alla soavità del governo, già Vostra Paternità ha dato tre segnalate satisfattioni: La prima, che da sei padri, fatti venire da diverse nationi, fece fare congregatione in Roma per un'anno[5]. Li quali hanno quasi compilato la Formula ex verbis Constitutionum, che altro non inculcano che solidità et conformità di dottrina; et questo a parere della Compagnia, non delli particolari. – Seconda, che ciò che nella congregatione si risolse, si mandò a vedere da tutte le provincie[6]; et la maggior parte l'accettò per buono; di modo che non si può dire che questo fu parere particolare di quei padri. Anzi, questo conviene a quelli, chi altrimente sentono, appartandosi dal commun parere. Oltre che, se questa raggione non fosse frivola, potrebbe cavillare tutte le leggi et statuti con dire che son fatti non per altro che perché quelli che l'hanno fatto, furono di questo parere. – Terza, che per satisfare ancho alle provincie che dissentono, nella Formula si concede che alle volte con licenza di rettori, si possa lasciare S. Tomasso[7], et che ogni triennio si possano mandar a Vostra Paternità le speculationi che mai si facessero in hoc genere. Anzi le propositioni si sono acconciate in molti luoghi con qualche dechiaratione o distintione o moderatione. [420*v*] Aggiontovi ancho un copioso Commentario[8], dando il modo, come si possino ben defendere.

Dopo tante satisfattioni et approbationi, dubito non siamo più a tempo, ut adhuc per duos tresve alios deliberetur de provinciarum consensu recipiendo, nisi forsan de perficiendo elimandoque quod actum est, per poi stabilirsi con autorità d'obedientia, senza la quale, sempre s'è detto, che niente altro bastarà. Dissi, stabilirsi più tosto che mettersi a prova; alioquin contemnetur ac novis semper difficultatibus et querimoniis interturbabitur, ut facile concidat. Tutto è, che una volta s'introduchi con autorità; usu mollescet. Et se mai fosse necessaria mutatione, si può far' ogni triennio secondo che scriveranno le provincie, come si dice nell'ultima regola[9]. In questo modo la cosa si spedirà presto et senza scommodar

---

[2] Vide supra, adn. 1.
[3] Vide: «Iudicium theologorum Collegii Romani de Delectu opinionum»: in MP VI mon. 8 p. 27 ss., et p. 47 adn. 1.
[4] De Formula et Catalogo propositionum vide supra, mon. 98 adn. 6.
[5] Vide «Acta congregationis, quae ... habita est de Rat. stud. instituenda»; in MP V 2–5.
[6] Vide supra, mon. 98 adn. 5.
[7] Vide regulam quintam «De opinionum delectu in theologica facultate» (1586); MP V 6–7.
[8] De Commentario cf. ea qua habentur in MP V 22*.
[9] Vide regulam octavam «De opinionum delectu» (1588); MP VII p. 2.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Vostra Paternità dall'altre occupationi et con più pace. Perché se da nuovo s' ha da rifanghare il tutto, pregho Vostra Paternità mi liberi dall'intrichi, che so han da essere, per l'esperienza della nostra congregatione; massime che senza me si può fare, poiché altro non m'occorre, che quel che ho posto nel Commentario, né ho testa per fare novo lavoro, ma al più per acconciare le cose che m' avisaranno.

Questo m' occorre di proporre semplicemente, sottomettendo ogni cosa alla prudenza et charità di Vostra Paternità, preghandole le buone feste et ogni sanità per ben della Compagnia, et raccomandandomi alli suoi santi sacrificii et orationi. Di Frascati, alli 14 di decembre 1588.

Di Vostra Paternità servo indegnissimo in Christo

Stefano Tuccio[10]

---

[10] P. Tucci etiam annis sequentibus indesinenter adlaboravit in praeparandam Rat. stud. (1591). In residentia tusculana commorans, interdum misit ad P. Generalem litteras et partes operis revisas. Haec scripta non inveniuntur, sed haud pauca Patris Generalis responsa conservantur, quae ad concinnandam historiam Rationis haud pauca conferre possunt. Quare typis ea mandare iudicavimus.

1. Ex ep. 25 iul. 1590: «Si sono ricevuti li 4 quinterni che V. R. ha mandati. Si farà rivedere il 4.o dalli Padri Assistenti; et parimenti si rimanderanno a lei alcuni di quelli altri che domanda; ma siamo stati impediti ... » *Rom. 13* II, f. 342*v*.

2. Ex ep. 12 aug. 1590: «Si mandano a V. R. le censure [vide «Examen Rationis studiorum» (1590); supra, mon. 8 p. 75 ss.] che hanno fatto tre Padri Assistenti circa l'Ordine de' studii. Ma non si sono confrontate insieme per abbreviare il tempo. Se V. R. troverà qualche contradittione o difficoltà tra di loro, la potrà notare et mandarcela, che daremo l'ultima risolutione. Nelle lettioni di teologia scholastica ci pare che resti in liberta delli provinciali il porre due o tre teologi lettori; et così si sodisfarà a tutti; et però conforme a questa diversità si doveranno anco accomodare le regole per due lettori et anco per tre» *Ib.* f. 344*v*.

3. Ex ep. 16 sept. 1590: «Ho ricevuto la lettera di V. R. con le regole del lettore della Scrittura; quali si sono date a questi Padri Assistenti che le vedano. Staremo aspettando di mano in mano quel che resta. Havevo anco ricevuto prima un' altra sua con quel trattato [Tucci, *Responsio brevis* ... ; vide supra, mon. 3 p. 33ss.], al quale ho dato una scorta, se ben non con quella diligenza che havrei voluto. Quel che mi occorre lo scriverò appresso» *Rom. 13* II 348*v*.

4. Ex ep. 1 dec. 1590: «Ho ricevuto la lettera di V. R. con quelle regole delli mastri delle scole inferiori. Padre mio, mi pare che V. R. si affatichi molto. Per carità, si vada moderando et faccia con aggio quel che resta, ed vada spesso a pigliare un poco d'aria, perché la sua testa debbole ha bisogno di qualche relassamento. Mi sarà molto caro intendere che V. R. lo faccia et stia sana per maggior gloria del Signore» *Ib.* f. 355*r*.

5. Ex ep. 12 ian. 1591: «Si è ricevuto il resto delle regole, et ci siamo consolati che il tutto si sia finito. Mi par bene et necessario che adesso V. R. attenda a riposarsi per alcuni giorni, et mentre si ritrova costì, potria compire quella fatica di mettere insieme il libro delli studii con le annotationi et censure; che certo questo ancora sarà di grande utilità et di non molta fatica, potendosi, come ella dice, spedire in 15 giorni. Quando poi ciò haverà fatto, lo vogliamo rivedere un poco in Roma, et trattare, si ci occorrerà altro in tutto questo negotio del libro delli studii et del resto che ella ci domanda. Il viaggio è brieve, volentieri la rivederemo, et tratanto etc.» *Ib.* f. 357v.

6. Ex ep. 2 febr. 1591: «Ho ricevuto la prima parte del libro delli studii; quale, son certo, che piacerà, come le altre. Già si è data a questi Padri Assistenti per revederla. Mi è dispiacciuto poi l'errore di quell'altri scritti, ma non per ciò V. R. si pigli fastidio, che quello c'ha fatto errore, farà la penitenza, poiché li deverà ricopiare. Ricordo solamente a V. R. quel che altre volte le ho raccomandato, che si moderi nelle fatiche, né si pigli altre ansietà che con un poco di comodità et tempo s'accomoderà il tutto ... Spero, se posso spedire questi procuratori che restano, venirmene inanzi Quaresima un poco a Frascati, per godere un poco di cotesta aria et la conversatione V. R., la quale bisognarà che a forza stia meno ritirata» Ib. f. 361*r*.

7. Ex ep. 23 febr. 1591: «Non ho resposto alla prima lettera di V. R., sperando di venire a Frascati; ma adesso che comincio a dubitar et più presto credo di non venire, mi è paruto di risponderli queste due righe. Ella ha fatto bene a spiegarmi con ogni confidenza l'animo suo. Io non solo per le tante fatiche et meriti suoi, ma per l'amore particolare che certo le porto in Domino, le desidero ogni quiete et sodisfattione; ma bisogna che ci abbocchiamo insieme [364*v*] per risolverci, affinché non pigliassimo un partito che non regge, pensando di giovare. Tratanto stia allegramente et habisi cura di restorarsi et preghi per me» *Ib.* f. 364*r–v*.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

100

P. STEPHANUS TUCCI S.I.
P. DIDACO JIMÉNEZ S.I.[1]

Tusculo 23 septembris 1590 – Romam

TEXTUS: *Stud. 3*, f. 444*r*-46*v*; apographum.
SUMMARIUM: *Dubia quae duplex genus scholasticarum disputationum respiciunt.*

Copia d'una del P. Stefano Tuccio al P. Segretario.
23 settembre 1590

Nella censura che V.R. mi mandò sopra il libro degli studi[2], c'è un punto il quale mi pare degno di nuova consideratione, acciò non si pigli qualche errore nella intelligenza delle Constitutioni; perciò ho voluto semplicemente proporre la difficoltà, acciò V.R. la possa rappresentare a N.P. o ai padri assistenti, perché si proceda con maggiore sicurezza et cautela in formare le regole. Il punto è questo:

Liber studiorum pag. 188 sub finem dicit, Constitutiones parte 4.a cap. 6 § 10 velle, ut disputationes, quae dominico sive alio hebdomadae die habentur, habeantur eo loco ac tempore ut externi etiam si velint interesse et argumentari possint[3].

Observationes autem, ex provinciarum responsis collectae[4], addunt, ab hac Constitutione dispensandum esse, cum id sine offendiculo aut magno incommodo fieri non possit. Censura autem, quam V.R. mihi misit, negat illa esse mentem Constitutionum; nec esse opus dispensatione, quoniam Constitutioni praedictae satisfit per hebdomadarias ac menstruas disputationes, quibus intersunt etiam externi[5].

Verum si attente res consideretur, secus se habere videtur. Nam illa Constitutio tria distinguit genera disputationum; nempe primo ordinarias, secundo extraordinarias, nec solum publicas, sed etiam caeteris solemniores dominico et alio hebdomadae die habendas. Tertio quotidianas; quibus, quia satisfit per domesticas repetitiones, his omissis, loquamur de primo et secundo genere tantum. Et censura quidem putat secundo generi satisfieri per hebdomadarias vel menstruas. Hoc vero cum praedicta Constitutione convenire nequaquam potest. Nam hae ambae pertinent ad primum genus. Quod [444*v*] satis patet de hebdomadariis; quae cum maxime ordinariae scholis sint, in quibuscumque scholis fiant, sive Societatis subiectis sive non, semper ordinariae sunt in scholis; quare ad primum genus pertinent. Quod si primo generi auferas hebdomadarias, nihil magis ordinarium invenies in scholis. Et quoniam Constitutio opponit primo generi secundum, cum in primo genere collocet ordinarias, necesse est in secundo genere extraordinarias ponere. At ordinarium et extraordinarium non sumuntur a loco, nempe ex eo, quod unum sit apud nos, aliud apud extraneos; nam si ordinarie sit, qualibet hebdomada in scholis et ordinario die hebdomadis et ab ordinariis magistris ac discipulis, vere et proprie ordinarium est, sive apud nos sive apud externos fiat. Hebdomadariae itaque ad primum vel ad secundum genus pertinent.

---

[1] D. Jiménez (Ximénez) S.I. (1530–1596), hispanus, secretarius S.I. annis 1583–1594; cf. *Synopsis hist. S.I.* ... 638; SCADUTO, *Catalogo* ... p. 78.
[2] Censuram vide supra, mon. 8 p. 75–82: «Examen Rationis studiorum» (1590).
[3] Vide Rat. stud. (1586) c. De studio philosophiae § 15, in MP V p. 103.
[4] Observationes provinciarum de hoc cap. Rat. stud. (1586) habentur in MP VI p. 260 ss.: Iudicia patrum, in provinciis deputatorum, de tractatu Rat. stud. (1586), qui inscribitur: De studiis philosophiae.
[5] Hanc partem censurae vide supra, mon. 8 p. 78 n. 82.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Idem iudicium de menstruis. Et patet primo, quia defensurum positiones secundi generis iubet Constitutio a rectore signari tamquam pro re extraordinaria ac solemniori. At hoc inauditum est in menstruis. Praeceptor designat defensurum, imo plures magistri designant defensuros plures, non unum. – 2º iubet Constitutio, ut disputantes secundi generis non fiant sine aliquo praeside, qui argumentatores dirigat et ex concertatione eliciat declaretque ad audientium utilitatem doctrinam, quae tenenda sit. At in menstruis hoc munus nec praefecti nec alterius est, sed magistri et quid ordinarium. Quid oportuit de hoc expresse et distincte quicquam praecipi? Nam menstruae computantur inter scholasticas exercitationes, quibus ex officio praeest magister, imo nec unus, sed plures, nec alii possunt praeesse, cum menstruae sint institutae ad professorum inter se concertationem. [445*r*]

3º Cum de primo genere dixisset Constitutio, habendas esse eas disputationes in scholis sive nostris sive externis, in secundo genere nihil de scholis dicit, sed solum in collegio nostro, ita ut haberi possint in atrio vel aula aliqua vel alio commodiori loco. At menstruae non alium habent locum ordinarium quam scholam, sicut et aliae scholasticae exercitationes. Dices, in Constitutione non aliter opponi secundum genus primo, quam quod secundum collocat in collegio nostro. Itaque aliquid proprium nostris scholis quales sunt menstruae; primum vero tamquam aliquid proprium externis scholis. At hoc nihil valet; tum quoniam hebdomadariae, quae sunt primi generis, non sunt propriae externis scholis, cum in nostris etiam ordinariae sint; tum quoniam menstruae non sunt propriae nostris scholis, sed externis etiam communes, in quibus professores conveniunt ad concertandum. Tum quoniam menstruae non sunt extraordinariae, cum fiant et ordinarie et pro ordinariis in hebdomadariis. Hae namque cessant pro illis. At P. Ignatius non significat ordinarias esse relinquendas pro secundo genere, sed ultra ordinarias iubet superaddi aliud genus; tum quia secundi generis positiones iubentur affigi in valvis scholarum; quod nec in hebdomadariis nec in menstruis est usitatum quoniam cum scholasticae sint, et ordinariae, affiguntur in scholis, vel ad summum in atrio. Et certe verum est, quomodo, cum secundum genus Constitutio iubeat esse maxime publicum in die dominico, et positionibus ad valvas affixis, possit aliquis existimare has esse illas disputationes, quae nunc fiunt dominicis diebus inter privatos parietes, exclusis externis, propter quos praeci-[445*v*]pue secundum genus fuit institutum.

4º Cur publice fieri secundum genus mandat Constitutio? Ut qui velint, inquit, ad disputandum et audiendum conveniant. In menstruis non datur haec libertas, ut qui velint conveniant; cum enim pertineant ad ordinariam scholae pensum, ad eas non minus quam externi. Imo in secundo genere libera datur facultas externis et domesticis, ut argumentari liceat quibuscumque libuerit; et qui praeest ita tempus distribuat, ut omnibus, quoad eius fieri potest, disputandi locus detur. At ad disputandum in menstruis non admittuntur quicumque velint, sed certi quidam et praemoniti; et tempus ad disputandum definitum est, ut non oporteat propter hoc esse solicitum de eo distribuendo in omnes, quicumque disputare vellent, sine certo numero aut tempore aut lege.

5º Denique res manifesta est ex ipso tempore, quo recurrunt disputationes. Nam disputationes menstruae semel in mense habentur, et disputationes secundi generis in quolibet dominico sive alio hebdomadae die.

Imo etiamsi quis dicat, tempore P. Ignatii non fuisse menstruas, sed mox introductas loco secundi generis, nondum tamen Constitutioni satisfacit. Nam pro disputationibus in quolibet dominico die, seu alio hebdomadae, non bene subrogantur aliae habendae semel in mense.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Obsecro R.m V., curet ista iterum considerari, ne quid mittamus ad provincias quod multi facile redarguant, aut etiam irrideant; et salutet meo nomine P. Generalem, meque Deo commendet[6].

101

P. CLAUDIUS ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.
Ordo servandus in Collegio Romano de examine scholasticorum transalpinorum
Romae, die 21 maii 1591

TEXTUS: 1. *Rom. 1*, f. 143*r*-44*v* (*prius* 51); originale. — 2. *Instit. 41*, f. 156*r-v*; apographum coaevum.

Circa ordinationem alias datam de scholarium Societatis examine faciendo ad dispiciendum scilicet, quaenam studia quibus conveniant, et uni scientiae magis quam alteri iuxta Constitutiones applicentur[2], animadvertat Provincialis Romanus[3], simul et Romani Collegii Rector[4], ut antequam scholares transalpini examinentur, Patrem Assistentem provinciarum transalpinarum[5] consulant, ut si cum eorum aliquo sit fortassis aliqua praeventione utendum, ea non omittatur.

Cum enim horum aliqui prae verecundia, atque ex eo etiam quod tardiores sunt natura, non ita se inter acutiores insinuare audent, auderent autem inter aequales in patria, videbit P. Assistens, an aliqui sint propter hanc causam in patriam remittendi[6].

Datum Romae, die 21 mensis maii, anno Domini 1591.

Mandato Reverendi Patris Nostri Generalis Praepositi

Iacobus Ximenez secretarius

---

[6] Post exemplum epistolae Patris Tucci (23 sept. 1590) sequitur responsum Patris Jiménez, secretarii: «Ad obiectiones ex litteris P. Tuccii, 23 septembris datis, circa duplex genus disputationum ex Constitutionibus Societatis — A. Ita habet Constitutio: Intersint scholastici ordinariis scholarum, ad quas accedunt (licet non sint sub cura Societatis), disputationibus etc. – B. Constitutio extraordinarias non vocat. – C. Nec solemniores. Nec propter diem dominicum possunt dici solemniores, cum indifferenter dicant, vel alio die hebdomadae. – D. Quomodo possunt dici extraordinariae, quae quolibet dominico vel alio die cuiuslibet hebdomadae fieri debent? Nec tertium genus aliud praeter quotidianas disputationes ex Constitutionibus habemus. – Itaque primum genus disputationum est indifferens ad hoc, ut fiat vel domi vel foris; posterius vero determinatum, ut fiant in collegio, non foris; utrumque vero est ordinarium. Ex his reliquae obiectiones solvuntur». *Stud. 3*, f. 446*r*; autographum.

In eodem codice (f. 442*r*–43*v*) conservatur aliud Patris Tucci scriptum de eodem argumento; quod cum nihil novi addat iis quae epistola eius diei 23 sept. referuntur, exscribere omisimus.

[1] Vide ordinationem a P. Generali mense iunio anni 1589 hac de re datam; infra, Appendix.

[2] Cf. *Const.* P. IV c. 5 § 2 et litt. D; MP I 219.

[3] Ioannes Bapt. Carminata S.I. (1536–1619), siculus panormitanus, praepositus provinciae romanae annis 1589–1594; cf. SCADUTO, *Catalogo* ... p. 27.

[4] Bernardinus Rossignoli S.I. (1546–1613), italus pedemontanus, rector Collegii Romani annis 1589–1592; cf. VILLOSLADA, *Storia* ... p. 130.

[5] Ioannes Paulus Campana S.I. (ob. 1592), italus, assistens Germaniae annis 1591–1592; cf. SCADUTO, *Catalogo* ... p. 25; *Synopsis hist. S.I.* ... 634.

[6] Ut scholasticis transalpinis indulgeatur in diiudicanda ingenii mediocritate statuitur in Rat. stud. (1586), vide MP V 97 § 5.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

102

P. CLAUDIUS ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.
Praepositis provinciarum Hispaniae S.I.
de promovendis studiis humanioribus et de seminariis eorum fovendis
Romae, die 15 februarii 1593

TEXTUS: *Hisp. 86/a*, f. 27*r*; apographum.

Cierto, que, siendo cosa para la Compañía tan afrentosa, como es, decir que en comunidades seglares se trate de quitarnos la escuelas de letras humanas, como se ha tratado, por la insuficiencia de los maestros que en ellas ponemos[1], no sé como hay tan poco cuidado en proveer el Seminario de sujetos que se vayan haciendo para leer[2].

Por amor del Señor encargo a V. R. que en esa su provincia ansí por lo dicho, como por le necesidad que hay de proveer las muchas escuelas que tienen, ponga todo cuidado en proveer el Seminario de sujetos aptos para lo que se pretende, y de ejecutar lo que el libro de Ratione studiorum ordena que lean latin los que acaban sus estudios[3].

103

P. GREGORIUS ROSEPHIUS RECT. COLL. AUGUST. S.I.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.
Augusta Vindelicorum, die 15 octobris 1593 – Romam

TEXTUS: *Germ. 171*, f. 287*r–88v* (*prius* 188 241); autographum.

SUMMARIUM: *Magnis extollit laudibus Patrem Pontanum ob eximiam eius litterarum humaniorum scientiam.*

Scripsi nuper[2] Paternitati Vestrae P. Hoffaeum[3] scripta quaedam secum in Urbem ferre[4], quae cuperem si non a P. V. propter alia negotia, saltem ab expertis patribus legi, ut Bentiis[5], Dirtiis[6] etc. qui referent, quomodo conveniant cum ratione studiorum.

Debemus certe gratias Deo, nomine Paternitatis Vestrae, cuius vigilanti studio et authoritate Rationem studiorum, tam necessariam et exoptatam Societati accepimus. Reli-

---

[1] De magistris, numero et eruditione insufficientibus, multa exhibentur in MP I–IV; vide Indicem: Magistri. Cf. etiam Rat. stud. (1586) cap. «Humanitatis doctores quos et quales oporteat esse»; MP V 115 ss.
[2] De utilitate seminarii latinitatis in Hispania vide MP IV 792 et passim.
[3] Vide regulas 62–79 provincialis Rat. stud. (1591); MP V 238–40.
[1] G. Rosephius S.I. (1538–1623), germanus; cf. GERL, *Catalogus generalis* ... p. 353; DUHR, *Geschichte* ... I 80 et passim.
[2] Quam epistolam nondum invenimus.
[3] Paulus Hoffaeus S.I. (1530c–1608), germanus; de quo cf. supra, mon. 51 adn. 1.
[4] Sunt Patris Iacobi Pontani S.I. scripta, quae litteras humaniores discendas et docendas respiciunt; quae invenies supra, mon. 12 I–IX, p. 88 ss.
[5] De Francisco Benci S.I. vide supra, mon. 62 adn. 2. – Hieronymus Benci (1544–1608), italus comensis; vide SCADUTO, *Catalogo* ... p. 13–14.
[6] Iacobus Tyrius S.I. (1543c–1597), scotus, assistens Germaniae annis 1592–1597; vide *Synopsis hist. S.I.* ... p. 634; et supra, mon. 9 p. 83.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

quum est ut P. V. R.da eandem, tanquam suum partum, tueatur et in opus deduci omnibus modis procuret. Et licet magnae videbitur difficultatis, tamen si superiores regulas sibi praescriptas observarint, et apud se statuerint, omnia pendere a suis regulis, sperandum multo pauciores et leviores fore.

Ut autem impedimenta cognoscentur et difficultates removeantur, proderunt scripta allata a P. Hoffeo. Sunt autem concepta a nostro Patre Pontano, qui unus multum in Domino exultat et gaudet, se hanc vidisse institutionem[7], nec finem facit apud sibi addictos variis rationibus probandi, quam bene, prudenter, utiliter et necessario omnia decreta sint.

Memini, ante plures annos, me scripsisse Paternitati Vestrae, illius hominis conversationem et gratam et utilem mihi hactenus fuisse semper, ut qui doctior et melior ab ipso discesserim, cuius argumentis et discorsibus [!] optimis eo lubentius assentior, quod sciam, eum adeptum magnum usum literarum humaniorum propter tot annos, quibus docendo quodammodo consenuit; et licet parum admodum in istis studiis sim versatus, tamen ex eius ferventissimis colloquiis videor evidentissime videre statum [287*v*] nostrarum literarum. Et cum possit P. Pontanus dare consilium, nec aliud in hac re spectet, quam Dei gloriam, quod mihi saepe saepius cum gemitibus affermavit, et ego pro illo confirmare possum, tamen adversarios patitur, qui, cum non possint reprehendere quae de studiis ab ipso dicta et scripta, eius personam variis modis invadunt, tamquam multa in eo circa fratres instituendos desiderant, ut, si vera essent, videretur illi abrogandum omne magisterium.

Conatus est nuper antequam nostri patres hinc discederent[8], oblato sibi scripto obiectionum plene respondere. Hoc responsum (in ultimis literis ad P. V. datis insinuavi, me missurum ad P. Hoffaeum, ut qui rationes et mentem P. Pontani optime novit ac intelligit) misi iam Romam; idipsum igitur cum aliis eiusdem scriptis, quae P. Hoffaeus penes se habet, rogo, ut P. V. considerari iubeat ab idoneis iudicibus, et in literis humanioribus atque in ratione studiorum versatis; nisi enim me animus fallat, mihi eius causa communis et nostris cum illius videtur esse.

Audivi, praesertim tempore congregationis nostrae, alios de hac materia loquentes, nimirum de impedimentis studiorum etc., sed longo intervallo eos post se relinquit Pontanus. Hi enim in superficie ambulant, rationes et fundamenta non attingunt, interim suos defectus illi adscribunt. Optarem illi consolationem aliquam a P. V. offerri, ut spiritus eius non nihil recrearetur, ut quod ipse valde cupit, et nos indigemus, diutius et usque ad mortem Societati in istis studiis servire possit ...

---

[7] Vide eius epistolam ad Patrem Benci; supra, mon. 12.

[8] Patres electi in congregatione provinciali, ut Romae congregationi generali quintae intersint.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

104

P. CLAUDIUS ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.

Ordo vacationum in collegiis Societatis Iesu

Romae, die 24 decembris 1593

TEXTUS: 1. *Rom. 1*, f. 167*r*-68*v* (*prius* 60); originale. — 2. *Epp. NN. 113* (prius *Epp. com. A*[1]), p. 180; exemplum coaevum.

Ordo vacationum confirmatus a Patre Nostro et publicatus Romae die 24 decembris 1593[1]

1. Singulis hebdomadis, si duo festa inciderint, non vacatur alio die. Si unum festum inciderit die Mercurii vel Iovis, non vacatur alio die. Si inciderit die Martis aut Veneris, non vacatur alio die, si festum illud tale fuerit, ut in eo liceat honestae recreationi operam dare; quod si id non liceat propter festi magnitudinem, vacatur etiam die Mercurii vel Iovis. Si denique inciderit die Lunae aut Sabbati, vacatur omnino die Mercurii. Quando autem nullum festum occurrerit, vacatur semper die Mercurii aut die Iovis in Quatuor temporibus. Et in superioribus quidem classibus toto die vacatur, in classe rhetoricae docetur tantum ante meridiem per horam cum dimidia; in reliquis classibus per duas horas. At ineunte iunio et deinceps vacant omnes toto die.

2. A vigilia Natalis Domini vacant classes superiores usque ad festum Circumcisionis; inferiores classes vacant a meridie eiusdem vigiliae usque ad festum Innocentium inclusive.

3. Tempore Bacchanaliorum superiores classes vacant a die Iovis post Sexagesimam, inferiores autem a Dominica sequenti. Feria quarta omnes magistri et discipuli scholas repetunt post meridiem.

4. A die Palmarum usque ad Dominicam in Albis vacant classes superiores; inferiores autem a meridie quartae feriae hebdomadae sanctae usque ad feriam tertiam Paschae.

5. A vigilia Pentecostes usque ad feriam tertiam, et praeterea die Iovis infra octavam vacant scholae superiores; inferiores autem a meridie eiusdem vigiliae usque ad feriam tertiam.

6. In vigilia Corporis Domini vacant omnes scholae a meridie tantum; contra in die Animarum ante meridiem tantum. [167*v*]

7. Quibus diebus vacant scholae superiores, hora integra minuitur de tempore ordinario in schola rhetoricae; in aliis omnibus semihora, tum ante meridiem, tum post meridiem.

8. Ab octavo die iulii inchoantur intermissiones scholasticae; et quidem professores philosophiae moralis, mathematicae, Sacrae Scripturae et linguae sanctae simpliciter vacant; theologi scholastici et professores casuum docent alternis diebus ante meridiem. Philosophi singulis diebus ante meridiem, rhetoricae professores tum ante meridiem, tum post meridiem docent per horam cum dimidia. Caeteri professores consuetum tempus in scholis ponunt, praeterquam in summis caloribus, quo tempore per unum mensem semihora post meridiem illis remittitur.

9. Ab octavo die septembris inchoantur vacationes generales; et quidem scholae superiores vacant ab eo die usque ad initium novembris; nam secunda die novembris aperiuntur

---

[1] Insertum in Rat. stud. (1599), in regulas provincialis (vide reg. 37 § 1–11; MP V 365); est tamen aliquid discrimen, ut conferenti patebit.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

scholae, habeturque oratio de studiorum renovatione. Rhetores vacant per integrum mensem; professores humanitatis per tres hebdomadas, grammatici primae classis per duas, reliqui per unam. Porro theologi et philosophi continuant exercitationes repetitionum et disputationum per quindecim dies post inchoatas vacationes.

10. Si quando lectiones impediantur ante meridiem propter publicas supplicationes, habeantur saltem post meridiem; et contra, si contingat impediri post meridiem, habeantur ante meridiem. In diebus tamen Rogationum, quia supplicationes non sunt adeo solemnes, habeantur lectiones toto die, nisi consuetudo loci aliud postulet.

105

P. CLAUDIUS ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.

Decretum de formandis magistris mathematicis[1]

Romae, exeunte anno 1593

TEXTUS: 1. *Rom. 1*, f. 175*r* (*prius* 64); originale, subscriptio autographa Roberti Bellarmino rectoris Collegii Romani. — 2. *Instit. 117*, f. 222; apograph. coaev. — 3. *Epp. NN 113* (prius *Epp. com. A*[1]), p. 184; apogr. coaev. — 4. *Instit. 25/b*, f. 362; apogr. coaev.

EDITIO: LE BACHELET, *Bellarmin avant son cardinalat* 332-33.

Ad conservanda atque augenda ad maius Domini ac Salvatoris nostri obsequium in Societate mathematica studia, provincialis singulis annis ex omni metaphysicorum numero unum seligat, ingenio, modo docendi et ad ea studia aptitudine praeditum prae ceteris condiscipulis, qui post absolutum philosophiae curriculum, annum proxime insequentem audiendis domi binis quotidie ac repetendis lectionibus mathematicis impendat, iuxta instructionem P. Clavii[2]. Post quem annum ne detineatur diutius in aliis ullis ministeriis, sed theologiae curriculum aggrediatur. Quod dum agit, a feriis S. Ioannis usque ad maiores ferias per horam a prandio cum magistro mathematices ea percurrat in academia[3], quae audire antea propter brevitatem temporis non potuit. Peracto vero studiorum suorum tempore, mathematicas disciplinas publice profiteatur per unum aut duos annos, dum tempus illud expleatur, quo humaniores literas docturus fuisset.

Ne autem detur in his seligendis gratiae aut amicitiae atque ambitioni locus, antequam illi designentur, petatur valde serio iudicium a magistro mathematices et iis, qui eos in hoc genere tractant, et ut proponant ex discipulis suis quatuor aut quinque, qui maxime omnium profecerint, et spes sit, eos munus id obituros esse cum dignitate, ex quibus deinde propositis a magistro ipso, et eo qui horum studiorum curam gerit, in consultationem adhibito, ii eligantur, quos provincialis in Domino iudicaverit.

Placuit Patri Nostro hoc decretum, et iussit executioni mandari, anno 1593.

Robertus Bellarminus rector

---

[1] Cf. tractatum «De mathematicis» in Rat. stud. (1586), et regulas professoris mathematices in Rat. stud. (1591 et 1599); in MP V p.. 109–10 284–85 402; G. COSENTINO, *Le matematiche nella «Ratio studiorum» della Compagnia di Gesù;* in: Miscellanea Storica Ligure II (s. n.) n. 2 (1970) 171–213.

[2] Instructionem Patris Clavii S.I. de re mathematica vide supra, mon. 14 III p. 117 ss.

[3] De academiis, quae in scholis S.I. instituebantur, cf. Rat. stud. (1599); MP V 448 ss.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

106

P. PHILIPPUS DE PHILIPPIS S.I.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.
Anno 1593

TEXTUS: *Congr. 20/a* (De rebus congregationum I–VIII), p. 277–80; autographum.
SUMMARIUM: *Experimentum adhibendi magistros in scholis perpetuos, successum non habuit.*

... 2. La cosa delli maestri perpetui[2] non è per riuscire, perché daranno causa a molti di tentarsi; che inanzi che entrano nella Compagnia, non sapendo il travaglio, promettono, ma poi d'haver experimentato la cosa, si pentono; maxime che questo nome di maestro perpetuo hoggi, per il pocco spirito che si trova nelli nostri, è pigliato in ludibrio; et per questo multi saranno per far molti errori per levarsi questo peso di sopra, et cercheranno d'esserne mandati via; et si vede tutta via che in pochissimi riesce.

Et la Compagnia come per il passato con l'indifferenza de soggetti ha havuto maestri in abondanza et persone dotte et bonissimi suggetti, cossì ancor ce lo concederà la Divina Bontà per l'avenire, et non dar occasioni alli religiosi di star inquieti et tentati; che credo che V. R.da Paternità sappia le cose che si son passate, quando il Padre Provinciale volse far questo con alcuni de nostri in questa provincia ...

107

P. LAURENTIUS NORVEGUS S.I.[1]
P. STEPHANO TUCCIO S.I.[2]
Graetio, die 24 aprilis 1595 – Romam

TEXTUS: *Stud. 3*, f. 305*r*–06*v*; autographum.
SUMMARIUM: *Nonnulla ad studia restauranda suggerit.*

Reverende in Christo Pater. – Pax eiusdem etc.

Cum intellexissem, istic tractari de ratione studiorum, quae, cum iuventutis nostrae uberiore fructu, constanter in scholis nostris servari possit, in eamque curam Rev.am Vestram incumbere[3]; pro antiqua nostra notitia, et, quia ipse Societati, christianaeque reipublicae quam optime consultum cupio, aliquid R.ae V.rae insinuandum duxi, cuius rationem aliquam in hac deliberatione recte haberi posse existimavi.

---

[1] Ph. de Philippis S.I. (1543–1597), italus cosentinus; anno 1593 fuit rector collegii sassaritani, et eodem anno electus provinciae Sardiniae procurator pro congregatione generali quintae Romae celebrandae; cf. *Congr. 20/a*, p. 273; SCADUTO, *Catalogo* ... p. 57.

[2] De magistris perpetuis in scholis Societatis adhibendis cf. Rat. stud. (1586); MP V 118–19.

[1] L. Nicolaj (Norvegus dictus) S.I. (1540c–1622), norvegus, annis 1590–98 Graetii munere professoris casuum conscientiae fungebatur; cf. MHSI *Cat. Prov. Austr.* I 739–40.

[2] De St. Tuccio S.I. cf. MP VI mon. 1 adn. 3 et passim in MP VI–VII.

[3] Vide litteras Patris Tucci, annis 1589–1591 Tusculo ad P. Generalem datas de statu conscribendae Rationis studiorum (1591); supra, mon. 98 et 99.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Longa experientia hîc didicimus, plerosque qui in his partibus studia sua in scholis nostris absolverunt, in humanioribus literis rudiores inveniri, sive scribendum aliquid, sive perorandum sit. Quae nota et in Germania gravis, et nobis eo gravior est, quo hac ex parte nos ab haereticis superari turpius est.

Ratio huius est, quoniam classes duae superiores, humanitatis dico et rhetorices, non sufficientes videntur, ut in iis auditores sive in soluta oratione, sive ligata perficiantur. Nam ut in classe humanitatis discipuli in stylo epistolari absolvantur, carmen scribere discant, historiam audiant, et insuper praecepta rhetorices perdiscant, simul etiam in graecum studium incumbant, nimium videtur. In rhetorica item, ut simul in poetica et oratoria oratione tum latina, tum graeca uno anno perficiantur, adderem etiam philosophica et historica (quas negligere nulla ratione expedit), vix sperari potest. Immo vix magister unus invenitur, qui utriusque generis declamationibus sufficiat, etiamsi graeca alteri relinquatur.

Si quis existimaverit, his incommodis, quantum ad discipulos, nos mederi posse, si, praesertim in rhetorica, ad duos annos discipuli detineantur, respondeo, id difficulter admodum, et a paucis obtineri. Illis vero qui parent, parum admodum conferre. Nam primo medio anno secundi anni discipulos in iisdem cum rudioribus magna ex parte inutiliter et taedio magno detineri necesse est; reliquo vero anni tem–[305*v*]pore nihil maius audiunt his quae superiore anno audiverunt. Unde contingere videmus, ut qui biennium in rhetorica haeserunt, nihilo fere doctiores evadant, quam qui anno uno rhetoricis operam dederunt; quinimo et ipsos magistros ex eadem causa vix unquam tantos evadere, quantos eorum professio requirit.

Difficultates hîc attigisse mihi satis est, quas Rev.a V.ra multo melius, quam a me explicari possint, per se intelliget. Nunc autem, si placet, qua via huic malo subveniri posse putem, paucis subiiciam.

Cognovi in priore libro de ratione studiorum positum fuisse, alienum non videri in superioribus classibus, propter studiosorum copiam, quandoque praeceptores geminare[4]; quod ita visum fuerit, existimo tum multitudinis, tum inaequalitatis rationem habitam fuisse. Si igitur geminatio haec praeceptorum in una classe ex causa probetur, quid prohibet etiam, tum ut inaequalitati discipulorum, tum et scholarum (ut sic dicam) consummationi consulatur, rhetoricam in duas partes dividi, prout alias grammatica divisa est, si non ubique, saltem in his accademiis, ubi sic expedire iudicatur?

Id si fieret, nihil in Syntaxi de Prosodia agere operae praecium esset, quae, omnium professorum opinione, hac professione gravatur; sed ea integre sermoni latino perficiendo daretur. In humanitatis etiam classe, post Prosodiam, nihil ex rhetoricis praeter elocutionem rhetoricam proponeretur; reliqua vero praecepta, cum historiae praelectione, ad inferiorem classem rhetorices relegarentur; et in eadem oratio philosophica, partim etiam historica, scriptio quoque poetica, necessario imitatio perficeretur ex orationum Ciceronis praelectionibus. In superiore vero rhetorices classe et graviores autores tam graeci quam latini proponerentur; et in his exercerentur, quae in omni orationis genere studiosum reddere possunt absolutum.

Haec sunt, R.de Pater, [306*r*] quae hoc tempore R.ae V.rae suggerenda putavi. Ipsa per se de omnibus melius iudicabit, quid e re Societatis nostrae futurum erit; et, pro sua charitate, meum qualemcunque studium boni consulet. Deus Rev.am V.ram diu incolumem conservet, bonisque omnibus augeat. Graetii 24 aprilis anno 1595.

Reverentiae Vestrae servus in Christo

Laurentius Norvegus.

---

[4] Vide in Rat. stud. (1591) professorum class. gram. regulas (Quando duplicandi professores vel ordines); MP V 291 n. 55–62, p. 297 n. 44–50, p. 301 n. 46–51.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

108

P. PETRUS PAULUS SARACINO S.I.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN.
Parma, 1 octobris 1597 – Romam

TEXTUS: *Stud. 3/c*, fasc. 1, doc. 14; originale.
SUMMARIUM: ***Studia in provincia veneta iacentia quomodo erigenda censeat.***

Nella nostra congregatione provinciale [1597] tutti affermorno il stato della nostra provincia intorno alle lettere humane esser venuto quasi al niente, per la moltitudine delle schuole et pocchi suggetti a mantenerle, come bisognerebbe; di più, che li studii maggiori di filosofia et teologia vanno molto freddamente; et cercandosi dell'uno et dell'altro mancamento remedio, questa è stata la mia sentenza e parere.

In quanto al primo: – Dico primo, poiché Aristotele dice che solius intellectus est numerare, bisogna che il P. Provinciale voglia ordinare et disporre i suggetti per quello che meglio possono fare et devono in servitio della provincia; et poiché non mancano in questa provincia ottimi mastri de lettere humane latine et greche, et sono messi ad altro officio, qual può far altri et meglio di loro, dico che questi s'habbiano a rimettere, poiché hanno finito già li loro studii di filosofia et teologia etc., alla lettura delle lettere humane, et a quelle schuole che sono più atti, per alcuni pocchi anni, ne quali s'habbia a cominciare a radrizzar le nostre schuole, sicut fuit antiquitus.

Et perché la faticha adesso delle nostre schuole di humanità etc. è grande, et può sbigottire questi lettori il troppo, si può compartire commodamente la faticha come si faceva antichamente, che uno sia mastro della lingua latina et l'altro della greca, leggendo l'uno la mattina e l'altro la sera; o, quello che saria meglio, succedendo al lettore del latino, il lettore del greco per un'hora la mattina et un' hora la sera; che così sarebbe la faticha commodissima.

Ha questa provincia di poterlo fare, purché il P. Provinciale voglia, et ne' mastri in ciò deve vedersi la virtù dell'obedientia, in caso massime tanto necessario et d'alcuni [1*v*] tenuto irremediabile; e se la necessità obliga sovvenire ad altri stranieri, come molto più non sforzarà sovvenire a nostri, a quali siamo più obligati secondo l'ordine della charità?

Dico secondo: Per remediare doversi disporre per l'avenire che avanti di leggere le lettere humane li nostri schuolari ordenariamente sentino il corso della filosofia[2]; doppo la quale saranno ottimi mastri. Così è stato antichamente, quando insieme con lo spirito fiorirno le lettere nella Compagnia sotto il generalato del P. Lainez[3] de felice memoria; talché sia quest' ordine che, poiché habbiamo tanti suggetti superflui, ignoranti, già sacerdoti o che devono essere, il P. Provinciale riceva schuolari, de migliori delle nostre schuole, facendoli avisare che non saranno recevuti se non sono securissimi nel parlar latino, in comporre in prosa e verso, et saper dichiarar un autor greco in latino con la memoria della grammati-

---

[1] P. P. Saracino S.I. (1549c–1604), italus perusinus; anno 1597 in collegio parmensi commoratur; cf. *Ven. 37*, f. 39*r* et 167*r*; FEJÉR I/1 224.

[2] In Rat. stud. (1586) agitatur quaestio, num nostri scholastici docenat grammaticam, antequam philosophiam audiverint, an vero postea; vide MP V 116–18 § 2 et p. 183 § 2.

[3] Iacobus Laínez S.I. (1512–1565), hispanus castellanus, praepositus generalis S.I. annis 1558–1565; vide *Synopsis hist. S.I.* ... 608–17.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

ca greca; il che si può far facilmente, posti li sopra detti mastri. Questi tali dal novitiato, quantunque di doi anni, o non receveranno nocumento nelle lettere, o rifaranno il danno con un mezz' anno o un' anno di studio in colleggio, onde subito messi alla filosofia, doppo quella usciranno mastri quali sono stati altre volte et quali desideriamo haver adesso; nel che faremo cosa secondo le Constitutioni[4] e la giustitia[5].

Primo, richiedendo lo studio della filosofia un ingegno vivo, fresco per le suttilità della logica et per le speculationi della fisica, tale l'haveremo ne' schuolari usciti dalle lettere humane non snervati nelle fatiche delle schuole.

Secondo, così più sinceramente et giustamente si farà giuditio delli schuolari, perché se, non havendo affatichato nel leggere grammaticha, si truovaranno nel principio inhabili alla logica o fisica, si potranno levare in perpetuo da questi studii senza [2*r*] alcuna querela, se non dell'ingegno loro naturale incapace, là dove adesso molti si lamentano d'esser rigettati dalla filosofia, allegando le fatiche fatte dalla gioventù nelle schuole de grammaticha etc.

Terzo, così facilmente il corso di filosofia sarà seminario perfetto nella Compagnia, perché quelli che riusciranno excellenti in esso, si potranno mettere alla teologia, acciò poi leggino filosofia; poiché cominciamo ad haverne ancho di questo bisogno; et maggior sarà seguitandosi la forma sin qui tenuta. Quelli poi che riusciranno mediocri, serviranno per le schuole di rethorica et humanità più grave; l'infimi suppliranno alla grammaticha, facendoli ascendere il secondo anno all'humanità o rethorica; et questi havendo talento di predicare, col sentir theologia, si faranno predicatori compiti.

Dico terzo: Perché sono in questa provincia molte schuole di grammatica[6], nelle quali sono occupati molti schuolari anchora quasi novitii, giovani di pocha auctorità appresso li schuolari, di manco credito appresso i forastieri, giudicandosi esser più i mastri appassionati che li schuolari o nel castigarli, o burlar con loro; et essendo molti sacerdoti quasi otiosi nei collegii non havendo occupationi sofficienti, non convenendo che s'ingolfino tanto nelle confessioni, o perché non sono troppo versati ne casi di conscientia, o per esser troppo giovani; et essendo ministri, scompigliano il colleggio et affliggono i rettori et s'usurpano più autorità di quello che conviene sopra i mastri et schuolari de colleggii; però questi si doverebbono mettere alle schuole de grammaticha per sei o otto anni, o più in certi colleggii determinati, nei quali et sarebbono rispettati da schuolari et darebbono sodisfattione a forastieri; onde molti mastri giovani potranno esser messi al corso dal novitiato, o doppo l'anno che havranno ridotto a memoria lo smarrito delle lettere humane nel novitiato. [2*v*]

In quanto al secondo – Quantunque li schuolari della filosofia et theologia pariano buoni in questa provincia et così dovrebbono nelli studii esser ferventi, pure essendo giudicato dalla nostra congregatione andar molto freddamente, questo è stato il mio parere per rimedio: il dividere da Padoa la theologia dalla filosofia, facendo translatione di quella altrove. La quale translatione pratticamente parlando è necessaria, perché il P. Provinciale dice esser in Padoa molti et coadiutori et sacerdoti che non fanno per il colleggio, occupan-

---

[4] De magistris in scholis constituendis agitur in *Const.* P. IV c. 13 § 3; MP I 287.

[5] Iustitia erga collegiorum fundatores; nam Societas, acceptando collegium, promittit se magistros, numero et eruditione sufficientes pro scholis constituturam.

[6] Scholas habuit provincia veneta anno 1597 in decem collegiis: patavino, veronensi, brixiensi, mantuano, ferrariensi, mutinensi, bononiensi, parmensi, placentino et forolivensi; cf. *Ven. 37*, f. 142*v*.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

do il loco delli schuolari, et pure non sa dove mandarli, disutili alli altri colleggii come a Padoa; onde non potendo tener Padoa i filosofi et theologi insieme, con questi si deve far la translatione della theologia, quale non ha difficultà come havrebbe la filosofia.

Dico donque primo: Doversi transferir la teologia a Bologna, et perché nello Studio non vi sono schuolari di theologia se non Frati, chiascun convento legge in Bologna alli suoi Frati, senza impedimento, havendo adito anche i forastieri andarvi, se vogliono, come a S. Domenico, onde se noi anchora legeremo a nostri in nostro collegio, non haveremo molestia. Et perché adesso per tanti anni si lege la theologia morale da nostri con concorso di molti schuolari dello Studio tanto artisti quanto legisti senza che nostri habbiano ricevuto molestia alcuna. Et perché nobilitato il colleggio per tal lettura, essendo quella città nobilissima, et molto ricca, et affetionataci, haverrà che mettendovisi ancho buoni mastri di humanità, havrà concorso di nobili alle schuole inferiori, et si accresceranno l'elemosine con le quali si potrà mantenere, aggionte all'entrate ordinarie, commodamente lo studio di theologia, essendo pocho più i theologi de casisti, et non accaderia che Padoa somministrasse al colleggio di Bologna altro che imprestarli i libri di theologia per li mastri che vi andaranno. Et forse Monsignor Prata, amorevol nostro, con quest'occasione, come vuol far la capella grande per quanto ho inteso, potrebbe inclinarsi a far il resto del colleggio et fondarlo, non habendo egli quasi herede. [3*r*]

Dico secondo, il studio de casi di conscientia doversi trasferire a Brescia, poiché come quel colleggio mantiene adesso li humanisti, così potrà mantenere in vece di loro i casisti; et questa lettura non causarà romore alcuno nel Stato veneto[7], essendo solo per utilità de preti et di qualche altro che già havrà studiato leggi; et sarà di particolar consolatione di Monsegnor Vescovo de quella città[8]. Né per levar li humanisti de quel colleggio, si sminuiranno l'elemosine che per questo rispetto s'havevano, perché si come ho detto di sopra, li si daranno buoni mastri delle schuole inferiori, li quali, col mantener li schuolari forastieri, faranno fruttificar similmente le medesime elemosine.

Dico terzo, che in Padoa si devono metter tre corse de nostri. Si duo fuerint simul, dice il Savio, mutuo fovebuntur, unus quomodo calefiet? [Eccle. 4 11] Doppo d'esser serrate le schuole di Padoa[9], è stato un sol corso et quasi abbandonato, poiché et il mastro [di filosofia], assuefatto alla schuola piena de forastieri, suspirava aggiacciato, vedendo solo 10 nostri schuolari, et i theologi per forza quasi sempre vanno alle dispute de filosofi. Et il fervore ne corsi nasse dalla concorrenza de più mastri di filosofia legenti. Onde se in Padoa con un buon prefetto dei studii de filosofia si moltiplicharanno insieme i corsi, uno infiammarà l'altro etiam inter domesticos parietes; poiché è molto per accidens che dalli forastieri i nostri siano infiammati. Di più stando l'inconveniente di sopra posto che dalle schuole di grammaticha e d'humanità vadano i mastri al corso stracchi e snervati, non hanno potenzia quasi naturale a riscaldarsi ne studii, ma sola obedientiale; qual non può attuarsi da nostri mastri, che non fanno miracoli.

Dico quarto, acciò sian somministrati schuolari idonei et sofficienti, almeno di 6 o 8 per corso, se non si possa arrivare alla decina (de quali si devono contentare li nostri mastri di filosofia, poiché non ne richiederebbono più se legessero in publico alli forastieri), atteso

---

[7] Cf. PIRRI S.I., *L'interdetto di Venezia del 1606 e i gesuiti* (1959).

[8] Marinus Georgius (Zorzi, Giorgi), episcopus brixiensis annis 1596–1631; cf. GULIK–EUBEL, *Hier. Catt.* ... III 155.

[9] Anno 1591; cf. I. P. DONNELLY S.I., *The Jesuit college at Padua. Growth, suppression, attempts at restoration (1552–1606)*. AHSI 51 (1982) 45–79.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

che in fino adesso non è riuscito semi–[3*v*]nario de humanisti in alcun luogo, né probabilmente riuscirà per l'avenire; anzi doppo questo seminario de humanisti mantenuto per forza, è venuta la provincia in questo danno di mastri, dico che nelli altri colleggii della provincia si mantenghino scholari conforme alla formula lasciata del R.do P. Laínez et approvata dalla congregatione generale[10], et osservata in questa provincia fruttuosamente, quando fiorivano li studii.

Questi schuolari faranno profitto essendo sotto buoni mastri, come di sopra habbiamo disposto; havendo l'emulatione de schuolari forastieri, a quali saranno de essempio; prohibendo a quelli che governano i colleggii che non siano occupati in altro che nell'officio de schuolari, non servendosene come coadiutori in casa, nelli officii, né fuori in accompagnar padri. Et i rettori gl'accettaranno volontieri riuscendo in honore et frutto delle schuole de colleggii. Et poiché nel novitiato non sono tutti i novitii di eguale eruditione, più facilmente 3 o 4 di egual dottrina s'ammaestreranno sotto ad un mastro utilmente in un colleggio, che molti disuguali in un colleggio, come si è fatto insino adesso. S'aggionge finalmente che dovendo essere gran numero di questi et per il supplire alle schuole di mastri, et per somministrare schuolari alla filosofia, non se potranno mantener in un colleggio, ma bisognarà che li altri concorrano al mantenerli; il che sarà impossibile per le difficultà che raggionevolmente moveranno i rettori per non contribuire con danno del colleggio, senza reputatione come si vederà alla prattica. Et la formula fata dal R.P. Lainez aprovata dalla congregatione fa ciascun colleggio seminario a se stesso.

Da questi remedii detti facilmente si può giudicare qual sia stata la causa di venir in questo esser misero intorno alle lettere di questa provincia veneta, la qual ancora la manterrà più miseramente non provedendovisi. La mala dispositione de suggetti intorno alli ministerii della Compagnia, con toglier dalli studii et schuole le dovute persone atte et idonee, et dargliene insofficienti o per se stesse, o in rispetto al tempo o altre cose estrinseche, come il predicare e sermoneggiare; occupando anchora i rettori, [4*r*] i mastri nelle prediche ordinarie a monache le feste Advento e Quadragesima, come ancho avviene in Padoa de schuolari mandati a predicare a monache. Ma la potissima causa de esser venute dove siamo nelli studii, è stata et è l'aspirare non con parole, ma con fatti al governo et far il tutto per arrivarvi: come sacerdoti assai ignoranti al ministerio, et quelli che sanno, con gli altri al rettorato. Onde non si fa stima delle lettere. Et poiché si vede che gran parte dei rettori o attendono a confessar donne, o a negotii esterni, lasciano la cura delli studii proprii, et il governo quasi tutto pongono sopra i ministri, per lo più giovani di pochissime lettere, che particolarmente deprimono i mastri et schuolari de colleggii favorendo i coadiutori, è necessario proveder a questo con levar dal governo gli uni e l'altri, talmente che quanto di tempo hanno governato, il doppio più, almeno, vachino, perché così et i rettori, ordinariamente persone di lettere, havendo governato per tre anni, per li altri sei e più ripigleranno i studii o di filosofia o theologia, o di buon predicatore; e i ministri ritornariano all'essercitar dei casi, con diligenza, o alle schuole, sapendo che non possono per 6 anni più comandare, et così si perfettionaranno nell'obedienza; et poiché adesso sono molti rettori et vicerettori giovani, li succederanno altri o giovani come loro, o vecchi, insino che questi giovani facendosi vecchi ritornaranno con pensieri senili a governare, servendo alla Compagnia utilmente nella gioventù in lettere et governo, et nella vecchiezza in governo et conseglio.

[10] Ut collegia Societatis etiam seminaria sint futurorum operariorum, declaratur in *Formula acceptandorum collegiorum data a R.P.N. Magistro Laynez ... (155–1565);* quam vide in MP III 11–14.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Questo è quanto mi è parso, per bene della nostra provincia conforme allo spirito delle nostre Constitutioni et prattica usata nella Compagnia, dire per rimedio alle difficultà proposte, rimettendomi al megliore giudicio de quelli che devono haverlo per ben governare.

Di Parma a dì primo d'ottobre 97.

Di Vostra Paternità servo et figliolo indegno

Pier Paolo Saracino

109

P. CLAUDIUS ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.
P. LUDOVICO MANSONE PRAEP. PROV. NEAP. S.I.[1]

Roma, die 26 septembris 1598 – Neapolim

TEXTUS: *Neap. 5*, f. 451*r*; regestum.

SUMMARIUM: *Mittitur manuscriptum primae partis Rat. stud., ut Neapoli typis exprimatur.*

Ci siamo risoluti, già che il libro delle Bolle[2] è riuscito bene, di far stampar anco il libro di studii in Napoli; però mandiamo hora per il P. Vasquez[3] la prima parte, che è dei studii superiori, acciò V. R. quanto prima facci principio alla stampa. Et con questo altro corriere se la manderà il resto. Sarà bisogno che ella dia la cura a persona intelligente e diligente, acciò si corregga bene, et sia ordinato conforme alla instruttione inclusa[4]; e sopratutto le raccomando la prestezza, acciò per questa rinovatione de studii si possa mandar[5].

110

P. HIERONYMUS BRUNELLI S.I.[1]
P. PHILIPPO RINALDI S.I.[2]

Romae, die 17 decembris 1598

TEXTUS: ARSI *Fondo Gesuit. 645* (Epistolae selectae), n. 9[o]: autographum.

SUMMARIUM: *Nonnulla corrigenda in Ratione studiorum.*

Molto Reverendo in Christo Pater. – Pax Christi.

Spero di venir io stesso a dar conto a V. R. a bocca; ma s'io non potessi a sorte, o non trovassi V. R., le dico brevemente: che ho conferito con il P. Horatio[3] tutto quello che ho

---

[1] L. Mansone S.I. (1547–1610), siculus panormitanus, praep. prov. neap. annis 1597–1600; cf. SCADUTO, *Catalogo* ... p. 91.

[2] «*Litterae apostolicae* ... », Neapoli 1598; cf. POLGÁR, *Bibliographie der ältesten, offixiellen Ausgaben des Instituts der Gesellschaft Jesu;* in AHSI 33 (1964) 90–101.

[3] Michael Vázquez de Padilla S.I. qui annis 1594–99 praefectus studiorum fuit in Collegio Romano; cf. supra, mon. 28 adn. 1.

[4] Instructionem nondum inveni.

[5] Pro renovatione studiorum anni 1599, mense octobri habenda, exemplaria iam debebant esse ubique.

[1] H. Brunelli S.I. (149–1613), italus senensis; de quo cf. supra, mon. 24 adn. 1 et passim.

[2] Ph. Rinaldi S.I. (1565–1622), italus florentinus; de quo cf. MP V p. 32* adn. 1; et supra, mon. 25–27 et 1–32.

[3] Horatius Torsellini S.I. (1544–1599), romanus, professor rhetorices in Collegio Romano annis 1570–1584; cf. SCADUTO, *Catalogo* ... p. 146–47; SOMMERVOGEL VIII 138–57.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

notato; et di suo parere et mio par necessario che nela prima s'aggiunga che, dove sia bisogno, ancor dopo Pasqua si eserciti et repeta la sintassi alternis con l'arte metrica; perché in molte provincie la prima sarà bassa, o gli scolari per altro haranno bisogno di ciò; et poi li maestri è bene che non piglin occasione di alzar al pari dell'humanità la prima.

Quant'a la seconda, par necessario aggiungner che il poeta non si dee legger' al principio dell'anno, che così trovo negli miei scritti, et il P. Horatio dice che basta dopo Pasqua; et così si pratica in Collegio Romano et fuori in questa provincia. Sì che ho posto nela risposta, come par che si debba accommodare; cioè che alternis diebus nel secondo semestre quattro versi si leggano brevemente etc., come V. R. vedrà.

Nele regole communi ho notate la cose che mando con questa[4] da per se, parte dela lingua, parte de rebus ipsis; et pur al P. Horatio son parse necessarie; se però non saranno già stampate[5]. Mi raccomando ai santi sacrifici et orationi di V. R. Da Collegio, 17 di decembre 1598.

Di Vostra Riverenza servo in Christo

Girolamo Brunelli

APPENDIX

Corrigenda in regulis communibus classium inferiorum[6]

Regula 11 – «Praefecto etc.» – Addendum: «neve ullam in ullo genere novam consuetudinem introducat» . – Hoc enim erat in veteribus regulis[7], et ita decretum ut retineretur, et est valde necessarium.

24 – Addendum: «quanquam in scholis grammaticae videtur expedire, ut plerumque aliquid eo tempore vulgi sermone dictatum latine convertant».

25 – «Repetitio etc. vel ab uno tota etc.» – Corrigendum videtur: «non ab uno tota, sed a pluribus per partes etc.» – Ita enim plerique omnes sentiunt, et ita erat in libro: «Non uni repetitionem imperet, sed quam plurimis per partes etc.», et huic rei nulla provincia contradixit.

27 – 3°. unum u. 7: «quod si vulgare» vulg.

30 – «Scribendi» quod ad imitationem Cic. – Addendum: «In classibus tamen grammaticae ad praecepta syntaxeos praecipue dirigatur».

Ibidem: «quaevis pars» – addendum «quod ad orthographiam spectat, scribendas interp».

31 – «Concertatio» vel ipsis invicem percont. – malim «se inter se percont.».

37 – Aproma: «intra annum» – in anno.

---

[4] Vide «Corrigenda», inferius.

[5] P. Generalis, die 26 sept. 1598 misit Patri Mansone, praep. prov. neap., primam partem Rat. stud., ut Neapoli quam primum typis mandetur; cf. supra, mon. 109.

[6] Regulas communes professorum class. inferiorum vide in Rat. stud. (1599); MP V 416.

[7] Vide reg. 65 praefecti stud. inf. in Rat. stud. (1591); MP V 267.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

111

P. HIERONYMUS BARISON RECT. COLL. NEAPOL.[1]

Quaedam circa Rationem studiorum dubia

Anno 1600

TEXTUS: *Congr. 48*, f. 87*r*–88*v* (*prius* 502 505); originale. In capite scripti manus romana titulum exaravit: «Quaedam dubia circa rationem studiorum. – P. Hieronymi Barisone, rectoris neapolitani. – 1600». In eodem codice (f. 129*r*–*v*) habentur responsa Patris Generalis, die 28 oct. 1600 data.

Regula provincialis in libro rationis studiorum 19 § 10 praecipitur[2] ut, si quis ex designatis ad philosophiam vel theologiam in studiorum decursu mediocritatem non videatur excedere, post examen, casuum studiis destinetur[3]. Circa haec quaeruntur tria.

Primo – Quae diligentia adhiberi debeat, ut sciatur, quinam mediocritatem vere non excedant; cuius iudicio standum sit, et quae ratio servanda in definiendo ut examen subeant?

2º Quale debeat esse hoc examen? Utrum simile illi, quo utimur cum logicis, an satius est praescribere illis certas conclusiones quas defendant; rursusque publicene, an privatim sint examinandi?

3º Dubitatum est etiam, utrum illi sint examinandi tantum, qui mediocritatem vere non videntur excedere, an potius si de quibus ambigitur, an mediocritatem excedant?

Regula rectoris septima praecipitur, ut hebraeae graecaeque linguae academiae instituantur, in quibus academici bis aut ter in hebdomada certo aliquo puta vacationis tempore exerceantur. Quaeritur, quodnam sit illud tempus vacationis? Utrum vacationum generalium, an reliqui temporis anni, quo serio studiis datur opera?

Regula rectoris 8 praecipitur rectori, ut domi usum latinae linguae diligenter conservandum curet inter scholasticos. Quaeritur, an nomine scholasticorum veniant etiam magistri superiorum maxime facultatum? Quod si non veniunt, utrum scholasticis cum eis italice agentibus, licet agere italice?

Reg. 36 praefecti studiorum inferiorum praecipitur, ut magistri praemiolis discipulos excitent. Quaeritur, cuius sumptibus emenda sint illa praemiola, collegiine, an pecunia aliunde conquisita? [87*v*]

Regula provincialis 21 § 5 iubetur ut, si tanta multitudo discipulorum sit, quantam sufficere non possit unus magister, geminetur schola, facta a P. N. Generali facultate. In hoc collegio geminata iam infima, sed duabus superioribus grammaticae classibus non geminatis, tanta suppetit discipulorum copia, ut eam vel magistri superiorum classium sustinere, vel ne ipsae quidem classes, in quibus docent, possint capere; sunt enim satis angustae. Quare quaeritur, quid consilii capere debeamus?

In prima regula classis infimae praecipitur, ut superiori eius ordini praelegatur a nominum declinatione usque ad impersonalia. Id pensum exactissime expletur ante Pascha cum sufficienti discipulorum fructu; usque adeo, ut illud iterare sit inutile. Quaeritur, quid agere debeamus, cum praesertim in media classe tanta sit discipulorum copia, ut maiorem nec classis ipsa, nec magister queat admittere.

---

[1] H. Barison S.I. (1559–1615), italus patavinus; annis 1603–1606 praepositus prov. mediolanensis; annis autem 1609–1612 provinciae neapolitanae; cf. *Synopsis hist. S.I.* ... 642 et 644; *Rom. 53*, f. 36*v* 63*v*.

[2] Regulam 19 § 10 provincialis (Rat. stud. 1599) vide in MP V 361.

[3] De admissione scholasticorum S.I. ad studia philosophiae, vide inferius, Appendix.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Et quia magister mediae classis queritur, nimis amplam sibi materiam assignari, quippe quam difficile toto anno possit absolvere, quaeritur, utrum ne ipsa quoque geminetur; an satius sit concedere magistro classis infimae in ordine superiori aliquam partem portionis assignatam magistro mediae classis, nempe ea quae sequitur post impersonalia et sunt faciliora ...

Responsum ad dubia quaedam P. Rectoris neapolitani circa Rationem studiorum (28 octobris 1600)

Ad primum – Circa reg. 19 provincialis.

Respondetur – Ex praefecti magistrorumque iudicio peti debet, quinam ii sint, quos in studiorum decursu ad examen ut dubios revocari oporteat. Posthac vero, quoniam iuxta proximas litteras nostras mediocres in ea facultate, cui operam navant, progredi possunt, non an mediocritatem non excedant, sed an infra eam non sint[4], spectandum in illis erit.

Ad 2.dum – Qua de re examinare debeant, et quomodo?

Respondetur – Si in fine logicae examinentur, de logica sunt examinandi; si in decursu sequentium annorum, ut necesse non est illos de omnibus quae audierint interrogari, ita non adeo in artium redigi debet examen, quin de praecipuis quibusdam materiis, quas in illo spatio temporis audierunt, examinentur. Modus autem erit, ut privatim ab examinatoribus terni vel quaterni, prout maior minorve eorum numerus erit, interrogentur.

Ad 3.um – An examinandi sunt, de quibus ambigitur, an mediocritatem excedant?

Respondetur – Iam declaratum est, satis esse, ut infra mediocritatem non haereant[5].

4 – Circa reg. 7 rectoris: Quarumnam vacationum tempore institui debeant academiae?

Respondetur – Etsi proprie intelliguntur vacationes generales, tamen nihil prohibet, quin aliarum etiam per anni decursum temporibus instituantur.

5. Circa reg. 8 rectoris.

Respondetur – Scholastici quos latina lingua uti regula iubet, ii solum intelligendi sunt, qui sub magistro studiis dant operam. Magistri autem, etsi regula non com-[129*v*] prehendantur, latine tamen cum auditoribus suis agere deberent, ut eos vel exemplo suo loqui et regulam suam observare doceant.

Ad 6.tum – Circa reg. 36 praefecti studiorum inferiorum.

Respondetur – Praemiola haec cum leviores sint momenti, utpote imagines, et alia id genus, nullo modo convenit, ut eorum nomine aliunde conquirantur.

Ad 7.mum – Circa reg. 21 provincialis de classibus grammaticae in collegio neapolitano.

Respondetur – Agatur cum P. Provinciali, qui re consultata suum ad nos aliorumque iudicium, quod consilium capiendum censeant, perscribet, et nos deinde omnibus auditis decernemus.

Ad 8.um – Circa reg. 1 infimae classis, cuius magister queritur nimis amplam materiam sibi assignari.

Respondetur – Res fuit diligenter examinata. Advigilet praefectus et regulam servet, et singulas pensi seu partes congruis temporibus absolvat, ut Romae aliisque in locis fieri solet ...

---

[4] Litterae Patris Generalis de moderatione examinis scholasticorum S.I. datae sunt die 26 aug. 1600; quas videsis inferius, Appendix.

[5] Vide adnotationem praecedentem.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

112

P. BERNARDINUS DE ANGELIS S.I. SECRETARIUS S.I.[1]
P. BERNARDINO CONFALONIERI PRAEP. PROV. ROM. S.I.[2]
Roma, die 12 decembris 1601

TEXTUS: 1. *Rom. 1*, f. 73*r*–74*v* (*prius* 137); originale. – 2. *Stud. 3*, f. 545*r*; conceptus autographus Patris de Angelis secretarii. – 3. *Instit. 41*, f. 172*v*; apographum coaevum. – 4. *Epp. NN 113*, p. 238–39; apographum coaevum.

SUMMARIUM: *De spectaculis publicis a discipulis nostrarum scholarum non visitandis.*

Reverendo in Christo Padre. – Pax Christi.

Il Padre Generale ha dichiarato che la regola 13 externorum auditorum Societatis[3], ove si prohibisce che niuno di essi vada a spettacoli publici, rappresentationi etc., né in quelle recitino etc. senza licenza dei maestri o prefetto, si ha da intender solamente per le parti oltramontane; e che per questo si scancellino quanto prima da detta regola quelle parole: «nisi data prius a magistris vel a praefecto gymnasii potestate».

Di più che si faccia leggere la medesima regola dal maestro o prefetto nelle scuole ogn'anno, secondo il costume antico, cominciando da hoggi, procurando che si osservi essattamente. E venendo alcuno, qual egli si sia, a dimandare simili licenze, V. R. non le conceda in conto niuno, con dire che sono ordini di cotesto collegio, senza rimandarli da Nostro Padre. Li quali venendo, saprà Vostra Paternità che rispondere.

E quest'ordine vuol si conservi fra gli altri suoi, e si faccia sapere a tutti i maestri.

Con che mi raccomando alle sue orationi e santi sacrificii. Di Casa a 12 di dicembre 1601.

Di Vostra Riverenza servo in Christo.

Per commissione di Nostro Padre Generale

Bernardino d'Angelo

Per Provinciale et in assenza al P. Rettore del Collegio Romano.

---

[1] B. de Angelis S.I. (1563–1623), italus neapolitanus, secretarius S.I. annis 1600–1615; cf. *Synopsis hist. S.I.* ... 638; *Rom. 53*, f. 24*v*; FEJÉR I/1 1.

[2] B. Confalonieri S.I. (1552c–1618), italus mediolanensis; praep. prov. romanae annis 1600–1603; *Rom. 53*, 23*v*; FEJÉR I/1 57; *Synopsis hist. S.I.* ... 640.

[3] Regulam 13 discipulorum externorum, qua vetatur visitatio spectaculorum publicorum, vide in Rat. stud. (1599), in MP V 447.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

113

CATALOGUS QUINQUENNALIS LIBRORUM IN SCHOLIS PROVINCIAE GERMANIAE SUPERIORIS LEGENDORUM

Annis 1604–1608

INTRODUCTIO: Originem huius scripti aperit epistola Patris Gregorii Roseffi S.I. (1538–1623), praep. prov. Germ. Sup., die 25 aprilis 1604 ad omnes provinciae socios data:

«Quando elapso mense martio Ingolstadium ad me evocavi ex diversis collegiis patres primarios et in studiis humanioribus diu et bene versatos, ut inter se conferrent de modo et ratione exequendi ea quae R.P.N. Generalis circa rationem studiorum mihi disponenda et exequenda reliquerat[1]; fecerant id quidem diligenter; quorum iudicia et sententias examinatas non potui non probare.

Misi itaque secundo aprilis una cum litteris meis[2] ordinationes a me approbatas et subscriptas, ut eas libro inscriberent, verum etiam per omnes scholas humaniores diligenter executioni mandarent. Neque me sinit Vestra Observantia erga Superioris voluntatem, quin facta sint, dubitare.

Verum supererat adhuc difficultas non modica circa auctores et libros in singulis classibus praelegendos[3]. Cum igitur praesentes haberem dictos patres, nolui mihi hanc bonam occasionem elabi. Iniunxi igitur iisdem patribus, ut ad normam ordinis et rationis studiorum conficerent catalogos pro aliquot annis, quibus adiuti tam rectores quam professores tempestive praeviderent, qui auctores singulis annis praelegendi; typographi similiter in tempore admonerentur, quinam authores hoc vel alio anno excudendi, ne libris, quando opus foret, discipuli destituerentur, vel bibliopolae locorum, ubi collegia provinciae sunt, conqueri possent, se libros Augustae vel alibi non invenisse.

Mitto itaque cum his quinquennalem Catalogum lectionum pro nostris scholis, qui singulis lustris recurrent; mitto simul et in alia carta Commentarios optimorum auctorum, ut praeceptores nostri in promptu habeant fontes, e quibus haurire possint, ut eo alacrius sese parare valeant pro suis lectionibus.

Cum igitur non videam, quid ulterius in hoc genere desiderari et a me peti possit, erit Reverentiarum Vestrarum haec cum litteris meis libro inscribere, ne deinceps opus sit singulis annis ad provincialem recurrere, omniaque debita cum diligentia observare, neque permittere, ut tam de Catalogo librorum, quam de delectu auctorum praeceptores vel alii quaestiones inanes ac comparationes inutiles moveant, sed potius gratissimis animis amplectantur, quae in bonum illorum afferuntur. Me precibus etc. Ingolstadii 25 aprilis 1604 – Gregorius Roseffius.» Ed. apud PACHTLER, *Ratio studiorum* ... v. IV (Mon. Germ. Paedag. v. XVI).

TEXTUS: Arch. Prov. Germ. S.I., A. G. XIII U. b. (Catalogus quinquennalis ...); et XIII M. b. s. p. (Catalogus commentariorum).

EDITIO: PACHTLER, *Ratio studiorum* ... v. IV p. 6–19.

RATIO EDITIONIS: Sequimur textum apud Pachtler editum.

---

[1] Vide proposita provinciae Germaniae Superioris circa Rationem studiorum anno 1602 facta: «Quaedam collectitia ... » una cum responsis Patris Generalis; supra, mon. 42 II p. 375–90.

[2] Quas litteras videsis *ibidem* p. 388.

[3] Inter proposita provinciae invenitur etiam quod concedatur facultas conficiendi et adhibendi catalogum quemdam generalem, quibusque annis recurrentem, librorum et auctorum in scholis legendorum; cf. *ibidem* p. 378 § 27.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

I

Catalogus quinquennalis R.P. Provincialis iussu confectus et inceptus anno 1604 ad festum diem S. Lucae[1], cum studia inchoarentur[2]

Catalogus primus (anno 1604)

In Rhetorica – M. Tullii Ciceronis *Orator ad Brutum*. Eiusdem Orationum vol. 2. – P. Cornelii Taciti *Annales*. – L. Annaei Senecae *Tragediae*.

Demosthenis *Philippicae*. Hesiodi Ἔργα και ἡμέραι. Iacobi Gretseri *Prosodia graeca*[3].

In humanitate – M. Tullii Ciceronis liber *de Divinatione*. Eiusdem oratio *pro Archia poëta*. Cypriani Soarii *Rhetorica*[4]. Aemilius Probus. P. Virgilii Maronis *Aeneidos* lib. 1 et 2.

Electorum poëtarum pars prima. Isocratis oratio *ad Demonicum et Nicoclem*. Theognis. Iacobi Gretseri *Syntaxis graeca*.

In prima grammatica – M. Tullii Ciceronis *ad Quintum Fratrem epistolae*. Eiusdem *de Amicitia*. Emmanuelis Alvari *Syntaxis plenior*. *Prosodia* et *Figurae*[5]. P. Ovidii *Epistolae selectae;* posteriori semestri P. Virgilii *Eclogae*.

Epistolae selectae Synesii. Iacobi Gretseri *Grammatica graeca*.

In secunda gramatica – M. Tullii Ciceronis *Epistolarum ad Familiares* l. 1 et 2. Emmanuelis Alvari *Syntaxis*. P. Ovidii *de Tristibus* l. 1.

Tabula Cebetis. Iacobi Gretseri *Rudimenta linguae graecae*.

In tertia grammatica – M. Tullii Ciceronis *Selectarum Epistolarum* lib. 1. Emmanuelis Alvari lib. 1 *Grammaticae* cum *Introductione Syntaxeos*.

Ex *Rudimentis* Iacobi Gretseri declinationes simplices et nuda verborum barytonorum inflexio.

In ordine inferiore tertiae grammaticae (Rudimenta) – M. Tullii Ciceronis *Epistolarum selectarum* lib. 2. Emmanuelis Alvari *Rudimenta*. Alphabetum graecum.

Ad quotidianas et usitatas magistrorum explicationes accedent repetitiones, scriptiones, disputationes, declamationes publicae et privatae exercitationes, quibus discipulorum excitetur et acuatur industria. Diebus autem Sabbathi evangelium latinum in scholis inferioribus; in prima autem grammatica et humanitate graecum; in rhetorica primo anno Acta Apostolorum, secundo anno prima panegyris S. Chrysostomi, tertio anno Acta Apostolorum, quarto anno secunda panegyris S. Chrysostomi, quinto anno S. Basilii oratio *de Ieiunio* exponetur. – Diebus Veneris in rhetorica et humanitate doctrina christiana e maiore Catechismo P. Canisii, in reliquis e minore eiusdem, pro cuiusque scholae captu tradetur[6].

---

[1] Festum Sancti Lucae evangelistae celebrabatur eo tempore, sicut et hodie, die 18 octobris.

[2] Vide relationem Patris Polanco de prima studiorum solemni instauratione (1553) in Collegio Romano, a die 28 oct. ad 5 nov. usque habita; MP I 440–43. De modo celebrandi renovationem vide instructionem Patris Nadal anno 1553 datam; *ibidem*, p. 193.

[3] De I. Gretser S.I. et eius grammatica graeca cf. MP VI p. 335 adn. 5.

[4] C. Soares, *De arte rhetorica libri tres* (1560); cf. MP II 565 et passim in MP II–VII.

[5] E. Álvares S.I., *De institutione grammatica libri tres* (1570); cf. MP II 791 et III–VII passim.

[6] De diversis S. Petri Canisii catechismis cf. MP I 561 adn. 60 et MP II–VII passim.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Catalogus secundus (anno 1605)

In rhetorica – M. Tullii Ciceronis *Partitiones oratoriae*. Eiusdem *Orationum* vol. 3. Titi Livii *Decas prima*. Juvenalis purgatus.

Demosthenis *Olynthiacae*. Homeri *Iliados* 1 et 2. Iacobi Gretseri *Prosodia graeca*.

In humanitate – M. Tullii Ciceronis *De officiis* libri 3. Eiusdem oratio *pro lege Manilia*. Cypriani Soarii *Rhetorica*. Valerius Maximus. P. Virgilii Maronis *Aeneidos* lib. 3 et 5. Q. Horatii liber *Carminum*.

Luciani *Dialogi* selecti. Phocylidis *Carmina*. Iacobi Gretseri *Grammatica graeca*.

In prima grammatica – M. T. Ciceronis *Epistolae ad Atticum* lib. 1 et 2. Eiusdem *de Senectute*. Emmanuelis Alvari *Syntaxis* plenior, *Prosodia* et *Figurae*. P. Ovidii *Elegiae* selectae et purgatae. Posteriori semestri P. Virgilii *Eclogae*.

Fabulae Aesopi. Iacobi Gretseri *Grammatica graeca*.

In secunda grammatica. – M. Tullii *Epistolae Familiares* lib. 3 et 4. Emmanuelis Alvari *Syntaxis*. P. Ovidii *de Tristibus* lib. 3. Catechismus graecus[7]. Iacobi Gretseri *Rudimenta linguae graecae*.

In tertia grammatica – M. Tullii Ciceronis *Selectarum Epistolarum* lib. 4. Emmanuelis Alvari lib. 1 *Grammaticae* cum introductione *Syntaxeos*.

Ex *Rudimentis* Iacobi Gretseri declinationes simplices et nuda verborum barytonorum inflexio.

In ordine inferiore tertiae grammaticae (Rudimenta).

M. T. Ciceronis *Epistolarum Selectarum* lib. 1. Emmanuelis Alvari *Rudimenta*.

Alphabetum graecum.

Ad quotidianas et usitatas etc. vide supra, ad primum annum.

Catalogus tertius (anno 1606)

In rhetorica – M. T. Ciceronis *De Oratore* libri 3. Eiusdem *Orationum* vol. 1. T. Livii *Decas* tertia. P. Papinii Statii *Thebais*.

Isocratis *Panegyricus*. Euripidis *Hecuba*. Iacobi Gretseri *Prosodia graeca*.

In humanitate – M. T. Ciceronis libri *de Legibus*. Eiusdem oratio *pro Ligario*. Cypriani Soarii *Rhetorica*. Sallustius. P. Virgilii Maronis *Aeneidos* lib. 6 et 7.

Electorum Poëtarum pars 2. Plutarchus Περὶ παιδείαχ. Epigrammatum graecorum selectorum pars 1. Iacobi Gretseri *Syntaxis graeca*.

In prima grammatica – M. T. Ciceronis *Epistolae ad Qu. Fratrem*. Eiusdem *Paradoxa* et *Somnium Scipionis*. Emmanuelis Alvari *Syntaxis plenior, Prosodia* t *Figurae*. Priori semestri P. Ovidii *ad Liviam* et *in Ibin*. posteriori semestri P. Virgilii *Aeneidos* lib. 5.

Apophthegmata graeca Plutarchi.

In secunda grammatica – M. T. Ciceronis *Epistolae familiares* lib. 5 et 6. Emmanuelis Alvari *Syntaxis*. P. Ovidii *de Ponto* lib. 1.

Tabula Cebetis. Iacobi Gretseri *Rudimenta linguae graecae*.

In tertia grammatica – M. T. Ciceronis *Epistolae selectae* lib. 3. Emmanuelis Alvari lib. 1 *Grammaticae*, cum introductione *Syntaxeos*.

Ex *Rudimentis* Iacobi Gretseri declinationes simplices et nuda verborum barytonorum inflexio.

---

[7] *Parvum catechismum* traduxit in linguam graecam Georgius Mayr S.I. (1564–1623), germanus; typis datus est anno 1595; v. SOMMERVOGEL V 809–10.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Pro ordine inferiore tertiae grammaticae – M. T. Ciceronis *Epistolae selectae* lib. 2. Emmanuelis Alvari *Rudimenta.*

Alphabetum graecum.

Ad quotidianas etc. vide supra, ad primum annum.

Catalogus quartus (anno 1607)

In rhetorica – Aristotelis *Rhetorica.* M. T. Ciceronis *De optimo genere oratorum.* Eiusdem *Orationum* vol. 2. P. Cornelii Taciti *Historiae.* Claudianus.

Herodianus. Sophocles. Iacobi Gretseri *Prosodia graeca.*

In humanitate – M. T. Ciceronis *Tusculan. Quaestionum* lib. 5. Eiusdem oratio *pro Deiotaro et Marcello.* Cypriani Soarii *Rhetorica.* C. Iul. Caesaris *de bello Gallico.* P. Virgilii Maronis *Aeneidos* lib. 8 et 9. M. Valerii Martialis *Epigrammata* purgata.

Isocratis *Euagoras. Carmina Pythagorea.* Iacobi Gretseri *Grammatica graeca.*

In prima grammatica – M. T. Ciceronis *ad Atticum.* Eiusdem *de Amicitia.* Emmanuelis Alvari *Syntaxis* plenior, *Prosodia* et *Figurae.* Priori semestri P. Ovidii *Epistolae* selectae et purgatae; posteriori semestri P. Virgilii *Georgicorum* 4.

Aesopi vita. Iacobi Gretseri *Rudimenta linguae graecae.*

In secunda grammatica – M. T. Ciceronis *ad famil. Epistolae* lib. 7 et 8. Emmanuelis Alvari *Syntaxis.* P. Ovidii *de Ponto* lib. 2.

Catechismus graecus. Iacobi Gretseri *Rudimenta linguae graecae.*

In tertia grammatica – M. T. Ciceronis *Epistolae selectae* lib. 4. Emmanuelis Alvari lib. 1 *Grammaticae* cum introductione *Syntaxeos.*

Ex *Rudimentis* Iacobi Gretseri declinationes simplices et nuda verborum barytonorum inflexio.

In ordine inferiore tertiae grammaticae (Rudimenta) – M. T. Ciceronis *Epistolae selectae* lib. 1. Emmanuelis Alvari *Rudimenta.*

Alphabetum graecum.

Catalogus quintus (anno 1608)

In rhetorica – M. Tullii Ciceronis *Partitiones oratoriae.* Eiusdem *Orationum* vol. 3. Statii *Sylvae.*

Xenophontis *Cyrupaideia.* Homeri *Odyssea* lib. 1 et 2. Iacobi Gretseri *Prosodia graeca.*

In humanitate – M. T. Ciceronis *de Officiis* lib. 3. Eiusdem oratio *pro Roscio Amerino.* Cypriani Soarii *Rhetorica.* Curtius. P. Virgilii Maronis *Aeneidos* lib. 10 11 et 12. P. Ovidii lib. *Fastorum.*

Luciani *Dialogi.* Epigrammatum graecorum select. p. 2. Iacobi Gretseri *Syntaxis graeca.*

In prima grammatica – M. T. Ciceronis *Ad Familiares* lib. 4 et 5. Eiusdem *de Senectute.* Emmanuelis Alvari *Syntaxis* plenior, *Prosodia* et *Figurae.* P. Ovidii *Elegiae* selectae. Posteriori semestri P. Virgilii *Aeneidos* lib. 7.

Apophthegmata selecta Plutarchi. Iacobi Gretseri *Grammatica graeca.*

In secunda grammatica – M. T. Ciceronis *Epistolae ad Familiares* lib. 9 et 10. Emmanuelis Alvari *Syntaxis.* P. Ovidii *de Ponto* lib. 3.

Epistolae selectae graecae. Iacobi Gretseri *Rudimenta graeca.*

In tertia grammatica – M. T. Ciceronis *Selectae epistolae* l. 3. Emmanuelis Alvari lib. 1 *Grammaticae* cum introductione *Syntaxeos.*

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Ex *Rudimentis* Iacobi Gretseri declinationes simplices et nuda verborum barytonorum inflexio.

In ordine inferiore tertiae grammaticae (Rudimenta) – M. T. Ciceronis *Epistolarum selectarum* lib. 2. Emmanuelis Alvari *Rudimenta*. Alphabetum graecum.

Ad quotidianas etc. vide supra, post Catal. 1.

Catalogus Commentariorum (1604)

Confectus est Catalogus non pro exercitatis professoribus, sed pro incipientibus, qui necdum cognitos habent interpretes. Sed cur tam multi ponuntur, et non potius selectiores? Quis eliget omnibus placituros? Alius hunc, alius alium praefert. Deliget legens; non enim omnes signantur, ut omnes emantur.

Elenchus Commentariorum in eos auctores, qui in quinquennali Catalogo praescribuntur[8]

In M. Tullii Ciceronis – Orationes

Paulus Manutius. Franciscus Sylvius. Guarinus Veronensis. Bartholomaeus Susius. Bartholomaeus Latomus. Ioannes Saxonius et alii in uno volumine coniunti in folio, Basileae 1553. Thomas Freigius in omnes orationes Ciceronis separatim in 8° Basileae.

Nominatim in 1. vol. orationum scripsit Franciscus Ottomannus. Optima videtur Ioannis Beati *Bibliotheca communis* in 1 vol. orationum Ciceronis.

In Philippicas: Coelius Secundus Curio. Hieronymus Ferrarius.

In Catilinarias: M. Antonius Muretus. Matthaeus Dresserus.

In orationem *Pro Q. Ligario*: Andreas Patricius Nedecius. Vitus Amerbachius.

Pro Rabirio Postumo: Andreas Patricius Nedecius. Turnebus in 8.

Pro M. Marcello: Andreas Patricius. Nedecius Bartholomaeus Latomus.

Pro Deiotaro: M. Ant. Muretus. A. Patricius Nedecius. Vitus Amerbachius.

Pro Caecina: Petrus Faber.

Pro Milone: Bartholomaeus Latomus. In eandem orationem enarratio Iacobi Cruquii.

Pro L. Corn. Balbo: Vitus Amerbachius.

Ad Populum et Quirites: Vitus Amerbachius.

Marci Tullii Ciceronis libri rhetorici

Orator ad Brutum: Audomarus Talaeus. Antonius Ricobonus. Sebastianus Corradus. Aldus Manutius. In opera rhetorica Ciceronis. Melchior Junius.

In I.m *de Oratore:* Maioragius. In II.m *de facetiis* Turnebus. Omnibonus Leonicenus in fol. Antonius Ricobonus. Audomarus Talaeus et Strebaeus.

In Partitiones: Audomarus Iacobus. Ludovicus Strebaeus. Bartholomaeus Latomus. Leodegarius a Quercu. Ioannes Sturmius. Vitus Amerbachius. Antonius Ricobonus. Caelius Secundus Curio. Maioragius apud Ald. Manutium.

De divinatione: Aldus Manutius.

De natura deorum: Xystus Petuleius. Aldus Manutius.

De officiis: Franciscus Maturantius. Ascensius. Petrus Marsus. Vitus Amerbachius. Martinus Henricus a Saga. M. Ant. Muretus. Aldus Manutius. Wolfius.

---

[8] Ad calcem huius monumenti invenies catalogum quemdam (a nobis confectam), qui exhibet, iuxta ordinem alphabeti, seriem scriptorum, qui in hoc catalogo recensentur.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

? : M. Ant. Muretus. Paulus Manutius. Georgius Valla. Philippus Beroaldus. Janus Daminus. Aldus Manutius.

M. T. Cicero de Senectute: Martinus Phileticus. Ascensius. Aldus Manutius. Petrus Marsus.

De amicitia: Aldus Manutius. Omnibonus. Xystus Petuleius. Petrus Marsus.

De legibus: Vide Manutius de legibus. Aldus Manutius. Turnebus.

Epistolae ad Atticum: Paulus Manutius.

Epistolae ad familiares: Paulus Manutius. Ascensius. Hubertinus Clericus. Martinus Phileticus. Variae lectiones ac notationes, scholia, observationes amplius quatuor et viginti virorum, Parisiis 1557.

Epistolae ad Q. Fratrem: Paulus Manutius.

Nota, in omnes Ciceronis epistolas extare scholia multorum edita Basileae in 8.

Somnium Scipionis: Aldus Manutius. Macrobius. Tornorupaei annotationes.

Paradoxa: Xystus Petuleius. Ioannes Piscator. Aldus Manutius. Omnibonus. Franciscus Maturancius. Ascensius.

De optimo genere oratorum: Ioannis Antonii Viperani commentarius. Muretus. Maioragius. Ioannes Marinellus. Daniel Barbarus. Iacobus Brocardus. Victorius in *Rhetoricam Aristotelis.*

Historici

Tacitus: Lipsius. Muretus.

Titus Livius: Ioachim Perionius in conciones Livii.

Iulius Caesar: Franciscus Ottomannus. A. Henricus Glarianus. Fulvius Ursinus.

Sallustius: Ioannes Rivius. Aldus Manutius. Ludovicus Carrio. Cyprianus a Pompa. Petrus Ciacconius. Christophorus Choleres J. C. 8.

Aemilius Probus: Cum commentario Dion. Lambini et Pauli Manutii.

Valerius Maximus: Stephani Fregii annotationes. Lipsii notae. Christophorus Choleres.

Iustinus: Cum Commentario Victorini Strigelii in 8.

Velleius Paterculus: Lipsius.

Curtius: Pro hoc legendus Arianus. Valentis Acidalii animadversiones in Curtium. Item Modii Plutarchus. Diodorus Siculus.

In Iulium Caesarem, Sallustium, Tacitum novas et uberiores notas edidit Fulvius Ursinus.

Poëtae

Virgilius: Iacobus Pontanus. Lambertus. Hortensius. Servius. Danertus. Germanus. Valens. Guellius. Io. A. Meynbergizomii.

Horatius: Antonius Mancinellus. Ascensius. Lambinus. Iacobus Cruquius. Commentaria Helenii Acronis et Porphyrionis. Henricus Glareanus. Commentaria quatuor grammaticorum Nicolai Höniger.

Statius: Bernartius. Placitus. Lactantius Ioannes, in libros quatuor priores Thebaidos commentarii, et in totidem sequentes notae. Domicius et Morellus novissime 4°.

Claudianus: Janus Parrhasius de raptu Proserpinae. Stephanus Claverius. P. Antonius Delrio. Ioannes Tornorupaeus in panegyricum a Claudiano dictum Honorio.

Seneca *Tragediae:* P. Ant. Delrio, notae Lipsii.

Ovidius, *Heroides:* Veterum poëtarum commentarius cum Iacobi Micellii commentariis in folio, Basileae.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Libri Fastorum: Antonius Constantius Favensis. Paulus Marsus. Bartholomaeus Merula. Domicius Calderinus. Zarottus.

De Tristibus: Iidem. – *De Ponto:* Iidem. – *Ad Liviam:* Micyllus.

Epistolae purgatae: Iidem cum aliis. – In omnia opera Ovidii scripsit Hercules Chiophanes.

Iuvenalis: Ioannes Britannicus. Caelius Secundus Curio.

Persius: Cornutus Theodorus. Marcilius. Ioannes Tornorupaeus. Antonius Joquerinus. Ascensius. Ioannes Britannicus. Plautius Nebricensis. Ioannes Murmellius. Hermannus Buschius. Ioannes Schoppa. Caelius Secundus Curio aliique.

Lucanus: Sulpitius Verulanus. Ascensius. Lambertus. Hortensius. Scholia Georgii Bersmani.

Martialis: Matthaeus Raderus. Marcilius in Amphith. Domicius.

Plautus: Dionysius Lambinus. Ioannes B. Pius.

Electi poëtae: Catullus, Tibullus, Propertius, Cornelius Gallus – Muretus. Iosephus Scaliger.

Seneca: *Epistolae* selectae, *De consolatione, De ira, De beneficiis – Scotus. Juretus Florens. Christianus. Lipsius. Muretus.*

Plinius: *Epistolarum libri* cum commentario Ioannis M. Catanei. Item cum notis Claudii Minoris. – *Panegyricus* cum commentario Iusti Lipsii. – De viris illustribus in re militari: Conradus Lycosthenes.

In Plautum, Catullum, Horatium, Tibullum Succidanea, Praecidanea Dousae non contemnenda.

Philologis addi possunt omnia Casauboni, quae edidit in Strabonem, Laërtium, Theophrasti notas, Athenaeum denique in Augustae Historiae Scriptores, Suetonium et Theocritum.

Adiungo iurisconsultos, qui necessario legendi sunt ei qui cum vulgo interpretum in explicando M. Tullio errare non vult. Sunt autem hi:

Budaeus in *Pandectas*. Tiraquellus de nobilitate et legibus connubialibus.

Iacobus Cuiacius potissimum in lib. observationum.

Jani Cornasii Miscellanea.

Barnabae Brissonii de verborum significatione, in fol. Eiusdem libri quatuor selectarum ex Iure antiquitatum. Item libri duo singulares de ritu nuptiarum et iure connubiorum.

Iacobi Reuardi opera omnia, in quibus vix pagellam est reperire, in qua non aliquis locus Ciceronis aut Plauti aut Senecae aut alius boni scriptoris explicetur aut illustretur.

Antonius Augustini Libri emendationum. – Antonii Conzii subseciva. – Petri Fabri libri de diversis regulis iuris. – Petri Gregorii *Syntagmata iuris.* – Indices duo emendi, si inveniri possint. Unus triplex Benedicti Planutii; alter Israëlis Spachii, medici argentinensis.

Index eorum librorum qui non solum praelectiones in scholis adiuvant,
sed etiam plurimum conferunt ad eruditionem comparandam

Onuphrius Panvinus De ludis circensibus; De triumphis. – Petri Fabri Semestria et Agonistica. – Ioannis Rosini Antiquitates Romanae. Jani Gruteri Notae Romanorum veterum. Item Thesaurus criticus sive lampas aut fax artium. – Barnabae Brissonii formulae. – Alexander ab Alexandris cum Tiraquello. Gyralda syntagmata. – Guilelmi antiquitates convivialium et sacrificia. – Turnebi adversaria. – Lazarus Baifius de re navali et vestiaria.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

– Petri Victorii variae lectiones. – M. Ant. Mureti variae lectiones. – Caelius Rhodiginus. – Angeli Politiani Miscellanea. – Publ. Aurelius Victor. – Cyauonius de triclinio. – Plinius uterque. – Ottomanus de re numaria. – Ioannes Mariana de eadem. – Cleopatra de eadem. – Lucas Paetus de mensuris et ponderibus romanis et Graecis. – Censorinus de die natali. – Historiae Romanae scriptores. – Iulius Caesar Bulengerus de theatro, spoliis bellicis, trophaeis, de arcubus triumphalibus, de Circo Romano, de venatione Circi. – Natalis Comitis Mythologia. – Aldi Manutii Quaesita per epistolam. – A. Gellius. – Macrobius cum Isacio Pontano. – Ioannes Valtrinus de militia Romana. – Officina Textoris. – C. Higinii fabulae. Casaubonus et Lovinus in Suetonium. Plutarchi vitae et pleraque alia. – Appianus. – Dio Cassius et eiusdem exscriptor Xiphilinus. – Vitruvius cum commentariis Philandri. – Aeliani Strategem. – Luciani quatuor tomi, si purgati sint. Marliani Topographia Romana. – Carolus Sigonius de iure antiquo Italiae. De rep. Atheniensium, Lacedaemonum. Eiusdem Fasti consulares. – Lipsii pleraque. Nominatim Electa. Admiranda. Militaria. De amphitheatro. Variae lectiones et antiquae. Saturnalia. Poliorcetica. – Hieronymus Mercurialis de arte gymnastica. – Berotus de antiquitatibus Italiae. – Thesaurus Geographicus Abrahami Ortelii. – Vegetius de re militari. – Athenaeus Graecolatinus cum animadversionibus Casauboni. – Hieroglyphica Ioannis Pierii. – Onuphrii Panvini Reip. Rom. Comment. libri 3.

APPENDIX

Catalogus alphabeticus scriptorum, qui in Catalogo commentariorum occurrunt[9]

Acidalius (Havekenthal), Valens (1567–1595), germanus. – Acron, Helenicus (saec. II) – Alexandris, Alexander ab (1461–1523), italus neapolitanus – Amerbachius, Vitus (1503–1557), germanus – Ascensius v. Badius – Augustinus (Agustin), Antonius (1517–1586), hispanus.

Badius (Ascensius), Iodocus (1462–1535), flander – Baifius (Bayfius), Lazarus (ob. 1547), gallus – Barbarus, Daniel (1513–1570), italus venetus – Beatus (Bild) Rhenanus (1485–1547), germanus – Bernartius (Bernaerts), Ioannes (1568–1601), belga – Beroaldus, Philippus (1543–1505), italus bononiensis – Berotus, Ioannes (saec. XVI), belga – Bersman, Georgius (1538–1611), germanus – Brocardus, Iacobus (saec. XVI), italus – Brissonius, Barnabas (1531–1591), gallus – Britannicus, Ioannes (1462–1518), italus – Budaeus (Budé), Gulielmus (1467–1540), gallus – Bulengerus (Boulenger), Iulius Caesar, S.I. (1558–1628), gallus – Buschius (von dem Busche), Hermannus (1468–1534), germanus.

Calderinus, Domitianus (1447–1478), italus – Carriòn, Ludovicus (1547–1595), belga – Casaubonus, Isaacus (1559–1614), helvetus – Cattaneo, Ioannes M. (ob. 1529), italus banus (saec. I) – Cholerus (Koler). Christophorus (saec. XVI), germanus – Christianus (Chrestien), Florentius (1541–1586), gallus – Ciacconius (Chacón), Petrus, O.Pr. (1527c–1581), hispanus – Chiophanus (Ciofani), Hercules (saec. XVI), italus sulmonensis – Clavarius, Fabianus O.E.S.A. (1489–1569), italus ianuensis – Coelius, Ludovicus Rhodiginus (Ricchieri) (1450c–1525), italus – de Comitibus (Conti), Natalis (1520c–1580c), italus – Constantinus Favensis, Antonius (1435–1490), italus – Conzius (Le Conte), Antonius (1526–1586), gallus – Cornarius, Janus, (1500–1558), zwittaviensis – Cornutus (Phurnu-

[9] Catalogus alphabeticus compositus est ab editore, ut indicis instar serviatur auctorum in Catalogo commentariorum occurrentium.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

tus?), Lucius Annaeus (saec. XVI) – Corradus, Sebastianus (1510–1556), italus – Cruquius, Iacobus (saec. XVI), flander – Cuiacius (Cujas), Iacobus (1522–1590), gallus – Curio, Coelius Secundus (1503–1569), italus.

Del Río, Martinus, S.I. (1551–1608), hispanus – Domicius (Domizi del Comandatore), Petrus (saec. XV), italus – Dousa (Van der Does), Ioannes (1545–1604), brabantus – Dresser (Drescher), Matthaeus (1530–1607), germanus.

Faber (Dufaur), Petrus (1540c–1600), gallus – Ferrarius, Hieronymus (1500–1542), italus – Foquelinus, Antonius (saec. XVI) – Freigius (Frey), Ioannes Thomas (1543–1583), germanus.

Glarianus (Loris), A. Henricus (1488–1563), helvetus – Gregorius (Grégoire) (1540–1597), gallus – Gruterus (Gruytere, Van Gruytere) (1560–1627), belga – Guarinus Veronensis (1370–1460), italus.

Höniger (Honinger), Nicolaus (saec. XVI), germanus – Hortensius v. Lambertus – Hubertinus (Ubertinus) clericus crescentinatus (saec. XV–XVI), italus – Iunius, Melchior (1570–1604), argentoratensis

Lactantius, Lucius Firmianus (saec. XV–XVI) – Lambertus, Hortensius (saec. XVI), germanus – Lambinus, Dionysius (1516–1572), gallus – Latomus (Masson), Bartholomaeus (1485–1566), belga – Leonicenus (Omnibonus), Vicentinus (ob. 1493), italus – Lipsius, Iustus (Joost Lips) (1547–1606), brabantus – Lycosthenes, Conradus (1518–1561), rubeaquensis.

Maioragius (Conti n. in Maioragio), Marc. Antonius (1514–1555), italus – Gulielmus Malinaeus (ob. 1560), flander brugensis – Mancinelli, Antonius (1452–1506), italus – Manutius, Aldus (1547–1597), italus – Manutius, Paulus (1512–1574), italus – Marcilius (Marcile), Theodorus (1548–1617), brabantus – Mariana, Ioannes S.I. (1537–1624), hispanus – Marinellus, Ioannes (saec, XVI), italus – Marlianus, Raymundus (1420c–1475), italus – Marrus, Paulus (saec. XV), italus – Marsus, Petrus (saec. XV), italus – Maturantius, Franciscus (1443–1518), italus perusinus – Mercurialis, Hieronymus (1530–1606), italus – Merula, Bartholomaeus (saec. XV–XVI) – Micyllus (Mycillus, Moltzer), Iacobus (1503–1558), alsatius – Modius, Franciscus (1536–1597), belga – Morellus, Fridericus (1558–1630), gallus – Muretus, Marc Antonius (1526–1585), gallus – Murmellius, Ioannes (1480–1517), brabantus.

Nedecius (Nidecki Patricki, Andreas (1530–1587), polonus.

Omnibonus v. Leonicenus – Ortelius (Oertel, Ortels, Wortels), Abraham (1527–1598), flander – Ottomanus (Hotman), Franciscus (1524–1590), gallus.

Paetus (Petus), Lucas (saec. XVI), italus – Panvinius, Onophrius (1529–1568), italus – Parrhasius, A. Ianus (saec. XVI) – Perionius, Ioachim (1499c–1561c), gallus – Philandrus, Guilielmus (1505–1565), gallus – Phileticus (Filetico), Martinus (1430–1490), italus – Pierius, Ioannes (saec. XVI) – Piscator (Fischer), Ioannes (1546–1625), germanus – Pius, Ioannes B. (1460c–1540), italus – Plautius (Plauzio), Ioannes B. (saec. XVI), italus – Politianus (Ambrogini), Angelus (1454–1494), italus – Pompa, Cyprianus a (saec. XVI) – Pontanus (Spanmüller), Iacobus, S.I. (1542–1626), germanus – Pontanus, I. Isaac (1571–1639c), brabantus.

Quercu (Duchesne), Leodegarius a (ob. 1588), gallus.

Rader, Matthaeus, S.I. (1561–1634), germanus – Ravisius (Textor, Tixier), Ioannes (ob. 1524), gallus – Rhodiginus v. Coelius Rhodiginus – Riccobonus, Antonius (1541–1599), italus – Rivius, Ioannes (1500–1553), germanus – Rosinus (Rossfeld), Ioannes (1551–1626), germanus.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Saga (Saganensis), Martinus Henricus a (saec. XVI), germanus – Saxonius (Saxe, Saxo), Ioannes (ob. 1561), germanus – Scaliger, Iosephus Iustus (1540–1609), gallus – Scoppa, Lucius Ioannes (saec. XV–XVI), italus neapolitanus – Schott, Andreas, S.I. (1552–1629), germanus – Sigonius, Carolus (1524–1584), italus – Spatius (Spach), Israel (1560–1610), argentinensis – Strebaeus, Iacobus Ludovicus (ob. 1550), gallus – Strigelius, Victorinus (1524–1569), germanus – Sturmius, Ioannes (1507–1589), alsatius – Sulpizius a Verulis (saec. XV), italus – Sylvius (Dubois), Franciscus, (1498–1566), gallus.

Talaeus (Talon), Audomarus (1510–1562), gallus – Textor v. Ravisius – Tiraquellus (Tiraqueau), Andreas (1480c–1558), gallus – Tornorupaeus, Ioannes (saec. XVI), gallus – Turnebius, Hadrianus (1512–1565), gallus – Ursinus (Orsino), Fulvius (1529–1600), italus.

Valla, Georgius (1430c–1499), italus placentinus – Valtrinus, Ioannes A., S.I. (1558–1601), italus – Victorinus v. Strigelius – Victorius, Petrus (1499–1585), italus – Viperano, Ioannes Antonius, S.I. (1535c–1610), italus – Wolfius, Hieronymus (1516–1580), germanus – Xiphilinus, Ioannes (1010c–1075).

Zarotti, Christophorus (saec. XVI), italus.

114

P. EUDAEMON IOANNES ANDREAS S.I.[1]

Circa modum legendi theologiam

Ad annum 1604

TEXTUS: *Stud. 3*, f. 477*r*–78*v* ; autographum. In fol 478*v* alia manu inscriptio: «Circa modum et ordinem legendi magistros theologiam iuxta Constitutiones – Patris Graeci».

[1] In 4 P. Constitutionum c. 15 lit. D[2] relinquitur arbitrio Generalis, aut etiam provincialis, ut cum status alicuius collegii vel universitatis id postulare videbitur, constituat, an secundo quoque anno cursus theologiae inchoari in eo debeat; ita nimirum ut discipuli duorum annorum in una classe audiant duos praeceptores, et discipuli aliorum duorum annorum in altera classe audiant alios duos.

Nunc enim, quia unus tantum est cursus theologiae, isque quarto quoque anno inchoatur, novi auditores singulorum annorum ad eosdem praeceptores audiendos coguntur accedere. Quo fit ut eadem schola habeat auditores quatuor diversorum annorum theologiae sub iisdem praeceptoribus.

Si autem secundo quoque anno theologiae cursus incipiat ita, ut quo anno magistri prioris cursus incipiunt explicare tractatum de gratia et Eucharistia, quae sunt materiae tertii anni, eodem magistri posterioris cursus incipiant explicare tractatum de Deo et iustitia, quae sunt materiae primi anni; neque post inchoatum posteriorem cursum, qui de novo theologiam aggrediuntur, possint ad priorem cursum accedere, fiet necessario, ut duae sint theologiae classes sub diversis praeceptoribus, in quarum altera versentur qui audiunt materias primi et secundi anni, in altera qui audiunt materias tertii et quarti. Atque ita nunquam in una schola sint plures aut pauciores auditores quam duorum annorum. Nam

[1] I. A. Eudaemon (Graecus dictus) S.I. (1565–1625), graecus, professor philosophiae et theologiae Romae et Patavii; cf. *Rom. 53*, f. 142*r*, *Ven. 37*, f. 267*r*.

[2] Vide MP I 305.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

quando inchoabitur tertius cursus, non solum habebit eos auditores qui tunc primum ad theologiam accedunt, sed etiam eos qui primum cursum audire caeperunt a secundo anno, quibus superest audienda materia primi anni.

Haec autem scholarum et discipulorum distributio praesenti statui Collegii Romani videtur maxime congruens; non solum, quia turpe videtur in celeberrima totius Italiae universitate unam tantum esse theologicam cathedram, et tam paucos professores, sed etiam quia ita iam excrevit auditorum tum nostrorum tum externorum numerus, ut neque nostri domi in privatis repetitionibus ac disputationibus, neque in scholis publice satis exerceri possint. Cui incommodo iam diu remedium quaeritur. Facta autem hac scholarum distinctione, magna ex parte illi occurreretur. [477*v*]

2. Quia ad mutuam inter nationes et provincias caritatem et coniunctionem earum cum capite plurimum facit, si Roma sit veluti commune omnium domicilium, ibique non modo alantur scholastici e diversis acciti provinciis, sed etiam praeceptores. Sic enim velut communis omnium patria ab omnibus diligetur. Et quae acute et ingeniose inventa sunt in singulis provinciis, tanquam in publico Societatis mercatu exponentur in usum omnium.

Ex altera vero parte non possunt sine magna eorum amaritudine qui proprie spectant ad provinciam romanam aliunde vocari qui Romae doceant, cum sibi ereptam videant occasionem exercendi ingenii, ac neque in alienis provinciis, neque in sua locum sibi relictum ad docendum, praesertim cum in magna et numerosa provincia, qualis est romana, ne sic quidem, uti nunc res sunt, sit satis loci ut occupentur in literariis rebus ii, qui ex provincia non sine magno successu id praestare possent. Duplicatis autem praeceptoribus posset et externis locus esse, et iis qui sunt de provincia non magna, nihil adimeretur. Sed etiam locus aliquis adderetur.

115

P. ANTONIUS MORANO S.I.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.
Mediolano die 26 septembris 1606 – Romam

TEXTUS: *Hist. Soc. 137 (Detrimenta – 1606)*, f. 36*r–v* ; autographum.
SUMMARIUM: *Nonnulla proponit ad excitanda studia humaniora iacentia.*

Admodum Reverende in Christo Pater Noster. – Pax Christi etc.

Inter alia, quae nomine congregationis nostrae mediolanensis Vestrae Paternitati proponenda sunt a P. Provinciali, unum illud est de remedio inveniendo excitandi studia humanitatis iacentia[2], et efficiendi ut magistri aliquot harum litterarum perpetui sint[3], vel magis diuturni; quae ratio visa est ad ea excitanda plurimum valitura. At quo modo efficiendum ut magistri ipsi sint, aut esse velint in hoc ministerio perpetui, vel diuturni, tamquam rationem difficiliorem statuerunt patres congregationis a V. P. exquirere. Dixerunt

[1] A. Morano (Murano) S.I. (1555c–1623), italus; cf. *Hist. Soc. 41*, f. 137*r*; FEJÉR I/1 171.
[2] Vide septimum postulatum congregationis provinciae mediolanensis (1606); supra, mon. 43 p. 396.
[3] De magistris perpetuis constituendis in scholis inferioribus vide MP V 118–19 184 238 363.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

aliqui patres, optimum videri remedium, si honorentur haec studia et magistri harum litterarum gradu professionis. Si quidem honos alit artes[4]. Mihi saepius ad neglectum huius ministerii cogitanti, quid remedii venerit in mentem, his litteris V. P.ti statui proponere. Est enim hoc ministerium ita proprium Societatis in collegiis, ut propter illud solum pleraque collegia redditus habeant; ita gratum et acceptum civitatibus, ut propter hoc solum Societas a plerisque expetatur et colatur; ita vero Ecclesiae Dei utile, et nostrae ac caeteris religionibus, ut illarum dici possit seminarium[5].

Remedium porro efficiendi, ut plures magistri sint in Societate harum litterarum diuturni, ac proinde etiam praestantes, hoc videtur, si nostri iuvenes, qui nondum absolutis studiis Societatem ingrediuntur, novitiatu defuncti in primario collegio sua studia absolvant; iis absolutis, applicentur singuli ministeriis Societatis iuxta talentum et profectum in litteris. Humaniores litteras scire omnes viri Societatis debent, aut discere, si nesciant; docere non item. Non enim hoc ministerium est veluti unum ex exprimentis, quod exerceri ab omnibus debeat. Nec vero minus Ecclesiae Dei et Societati servit qui litteras humaniores docet, quam qui docet theologiam, licet hoc sit ministerium speciosius apud homines. In nostra vero Societate non difficilius promovetur ad gradum professionis, qui litteras humaniores tradit, si adsint caetera, probitas scilicet et quadriennium studii theologiae, quam qui ipsammet profitetur theologiam.

Rationes porro, quae persuadent, nostros iuvenes non nisi absolutis studiis huic ministerio applicandos esse, hae mihi videntur[6]. – Primum, nostrae Constitutiones (IV P. c. 1) hoc videntur innuere[7]. – Deinde, hoc modo nostri magis in virtute confirmabuntur, et proficient in spiritu, quem in domo probationis hauserunt. Quam ob causam V. P. statuit, ut biennium post novitiatum in primario collegio seorsum a caeteris vivant[8]; et nos longa experientia docuit, fratres nostros cum ita iuvenes docendi causa ad collegia parva missi sunt, tamquam circeo poculo immutatos ad primarium collegium redire minus [36*v*] spirituales, simplicitatis oblitos, ad parendum difficiles etc. – 3° Haec ratio videtur illorum profectui in litteris utilior. Siquidem disciplinis capessendis recenti adhuc ingenio et memoria videntur aptiores. Ad haec, post absoluta studia ad docendum magis erunt idonei, utpote doctiores et minime distracti anxia quadam cupiditate absolvendi sua studia; quae causa illis est, quo minus animum applicent ad suum munus probe obeundum. – Postremo, non adeo iuvenes scholis praeficientur puerorum, nec tam crebro mutabuntur; quae duo maxime offendunt civitates et praelatos, erga Societatem etiam bene affectos. Siquidem poterunt aliqui perpetuo, vel ad aliquot annos huic ministerio applicari; quoniam iidem facti sacerdotes, erunt in collegiis ambidextri. Et certe si qui debent esse in hoc genere praestantes et alicuius nominis magistri, id non assequantur triennii magisterio, perfunctorie praesertim et negligenter obito.

Huic rationi obiiciuntur duo: – Primum, curriculo studiorum absoluto, fessi erunt nostri. Potest responderi: non ita fessos futuros si, dum viget et fervet aetas, absolvant studia.

---

[4] M. T. Cicero, 1 *Tuscul.* 2 4.

[5] De utilitate collegiorum externorum perfecte eodem iudicavit Richardus Haller S.I., germanus, qui in quodam scripto pro congregatione gen. VI (1608) exarato id declarabat; vide MP II 18*–19*.

[6] De ratione applicandi scholasticos Societatis ad ministerium docendi in scholis vide instructionem Patris Laínez praep. gen., die 10 aug. 1561 datam; MP II 304–06.

[7] *Const.* P. IV cap. 1 (quod est de memoria habenda fundatorum) vide in MI *Const.* III p. 101–04. Attamen ibi hoc mihi non videtur innui.

[8] De peculiari iuniorum cura cf. *Instructio VI* Patris Generalis pro novitiis; in *Institutum S.I.* III 354 § 5; et decretum 16 congregationis generalis VI (1608); *ib.* vol. II p. 294.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Praeterea hoc idem dici posset de aliis ministeriis, ad quae obeunda non debent esse fessi post absoluta studia. – Alterum: Absoluta theologia, pauci reperientur qui humaniores litteras velint profiteri, utpote ad philosophiam et theologiam profitendam idonei. Responderi potest: Deum opt. max., qui Societati hoc ministerium tam salutare dedit, daturum etiam homines, qui et possint et velint illud libenter obire; et quidem ad rhetoricam docendam cum laude et gloriose qui sit idoneus, sine dubio erit etiam idoneus ad graviores disciplinas. Ad humanitatem et grammaticam applicari poterunt, qui theologiam non absolvunt, vel etiam non attingunt. Deus auctor Societatis et ministeriorum eius ad Societatem mittit homines diversorum talentorum et ingeniorum.

V. P. pro sua multa prudentia videbit, si quid valeat haec ratio ad iuvandam Societatem et hoc ministerium promovendum. Orationibus et sanctis sacrificiis V. P. me plurimum commendo. Mediolani, 26 septembris 1606.

Vestrae Paternitatis indignus in Christo filius et servus

Antonius Moranus

116

QUIDAM ITALUS DE S.I.
Usus linguae latinae magis urgendus
Ad annum 1606

TEXTUS: *Stud. 3*, f. 490*r*-91*v*; originale. In fol. 491*v* legitur inscriptio: «Usus linguae latinae».

AUCTOR: Documentum a quodam cisalpino, eoque italo de S.I. fuisse conscriptum, patet (cf. «in his quoque cisalpinis regionibus», n. 3 «in Italia confessores», n. 5).

TEMPUS: Congregatio provinciae rhenanae anno 1607 de eadem materia postulatum Romam misit (vide supra, p. 402). Quare eodem tempore fuisse etiam nostrum documentum exaratum, rationaliter supponi potest.

Rationes, cur magis urgendus sit usus linguae latinae

1. Haec una aut certe praecipua causa esse videtur, cur in multis Italiae Hispaniaeque collegiis minus vigeant studia litterarum, quia videlicet usus latini sermonis non viget. Scitum est enim illud: Honos alit artes[1]. Et sicut qui aulas principum frequentant, magno labore varias linguas addiscunt, italicam, hispanicam, gallicam etc., idque libenter, quia scilicet vident eas linguas apud principes in precio esse; ita si in aula Christi, in Ecclesia sancta inter ecclesiasticos et religiosos honorificum sit uti latino sermone, multi erunt, qui non solum eius promptitudinem, sed etiam puritatem et elegantiam acquirere studeant.

Nunc autem, si hoc tantum quaeratur humaniorum litterarum studiis, ut quis latine intelligat duntaxat Breviarium suum, aut theologum, philosophumve aliquem legere sciat, frustra tantum sudamus in humanioribus studiis promovendis, frustra tantum illis pertractandis tempus praescribimus, cum vulgaris illa notitia multo breviori et tempore et labore comparari queat. Quod si hoc etiam spectamus, ut sint aliqui, qui latinam aliquando orationem aut carmina scribere possint, aut libros erudite conscriptos in lucem edere, nimium sane angustis finibus latinae eloquentiae usus circumscribitur. Certus enim quisque est, qui

[1] M. T. Cicero, 1 Tusc. 2 4.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

ad illum eruditionis apicem perveniat, ut haec illi dicendi scribendique munia committantur? Quorsum igitur ceteri, qui praestantem illum gradum se assequi posse diffidunt, multum in his studiis operae ponant? Et tamen forte plures etiam excellerent, si crebriore usu sermonis ad discendum extimularentur. Adde quod in quibusdam magnorum virorum e Societate nostra editis operibus notati sunt quidam turpes solaecismi, qui non aliunde provenisse videntur, quam quod maiorem vernaculi, quam latini sermonis usum habuerunt.

2. Sicut latinae linguae consuetudo plurimum facit ad coniunctionem animorum inter diversas nationes, quam tantopere Constitutiones nostrae commendant[2] (ob quam causam etiam haec unica lingua in divinis officiis usurpatur, et iudiciis ecclesiasticis), ita eiusdem neglectus parit inter diversas provincias quandam alienationem, nutritque affectum illum, quam quisque erga suae gentis homines insitum gerit. Observarunt complures ex transalpinis provinciis, cum per cisalpina collegia iter fecerunt, defugere nostros [490*v*] hospitum italice nescientium congressus, quod latine cum illis colloqui nesciant. Quae res indicium facit non solum exiguae in peregrinos benevolentiae, sed exterorum etiam in ipsos amorem diminuit, ut minus deinde honorifice de illis et sentiant et loquantur, ne dicam etiam scandalum concipi, quod vel superiores non curent observari, quae de latini sermonis usu in regulis[3] praescribuntur[3], vel subditi tam regulas quam superiorum iussa parvi pendant.

3. Ad existimationem quoque Societatis magni interest, nostros prontam habere facultatem linguae latinae. Hanc enim maxime in nostris haeretici mirantur, qui olim ob eius ignorantiam passim totum clerum in summum contemptum adduxerant. Hoc discrimen inter nos, aliosque religiosos plerique notant, quod tametsi inter illos reperiantur, qui subtiliter atque ingeniose de rebus disserere norint, nulli tamen sint qui sive in editis libris, sive in disputationibus publicis, sive in privatis congressibus tantam doctrinae elegantiam adiungant, ut nostri. Hoc ipsum est, quod tantam in Germania, Gallia, Polonia nostris auctoritatem conciliat, quod scholas auget in despectum usque haereticorum gymnasiorum, in quibus alioqui solis fere putabantur musae habitare. Quod si nunc vulgo innotescit esse in Societate, qui vix tria verba latina norint in sermone usurpare, fieri non potest, quin fama illa de nostrorum hominum eruditione magna ex parte concidat, paulatimque eodem loco habeamur, quo indocti pridem monachi ab haereticis habebantur. Nec apparet facile, qua ratione nostri in his quoque cisalpinis regionibus, inter tam numerosas clericorum et religiosorum familias eruditionis palmam tueri possint, nisi accurato studio atque usu litterarum humaniorum, quae nobis hoc faciliores sunt, quod eas ex instituto in scholis assidue tractemus praeter morem aliorum ordinum.

4. Negligentia nostra in cultu romani sermonis alet ignaviam ignorantiamque aliorum christianorum, qui neutiquam sibi turpe ducent eam linguam ignorare, quam etiam a iesuitis negligi vident. Ita fiet, ut dum quisque eam tantum linguam novit et exosculatur, quam a nutrice hausit, paulatim redeatur ad antiquam barbariem, nec latinae linguae maior fere sit usus apud latinos, quam apud graecos graecae.

5. Non sine rubore auditae sunt externorum, etiam ingenuorum adolescentum, seu admirationes, seu querimoniae, quod experti fuissent in Italia confessarios quosdam ex nostris ita haesitantes in lingua latina, ut suam ipsi imperitiam facile proderent, aliquos etiam, ne illam proderent, cum animadverterent peregrinos non nisi latine confiteri posse, onus confessionis excipiendae in alios reiecisse.

---

[2] De unione animorum in S.I. cf. *Const.* P. VIII c. 1 § 1; MI *Const.* III 216.
[3] De usu linguae latinae inter nostros vide reg. 10 communium; in *Institutum S.I.* III 10 § 10.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Media, quibus [latinae linguae usus promoveatur]

1. Tollatur vana persuasio, quam nonnulli a nescio quibus plus aequo religiosis latinae dictionis observatoribus [hausisse] videntur, quod familiari scilicet usu latinae linguae [491*r*] puritas facile inquinetur; sic, ut in scriptionem quoque vitium redundet. Quae sententia non solum cum Constitutionibus Societatis pugnat, quibus latini sermonis usus commendatur[4], sed etiam cum ipsa experientia. Novimus enim complures cum in Societate, tum externos, qui et diserte locuti sunt, et elegantissime scripserunt. Frustra etiam scriberentur dialogi et Progymnasmata familiarium colloquiorum etc., si ad offuscandum potius facerent, quam illustrandam linguam latinam.

2. Detur opera, ut qui litteris dant operam, accurate observent, quod regula praescribit[5], et quidem ita exerceantur latino sermone, ut eius usus aut facultas minime studiorum tempore terminetur. Alioquin parum satisfieret menti regulae, et B. Patri Nostri.

3. Ut in caeteris usus latinae linguae conservetur, atque adeo in precio sit, haec iuvare poterunt. – 1º Si superiores exemplo praeeant, et quae sive cum consultoribus in consultatione, sive cum aliis sacerdotibus tractanda sunt, ordinarie latino sermone tractentur. – 2º Si collationes casuum latine fiant. – 3º Si quae a praefecto ecclesiae notationes circa sacrificia commendantur, item latine scribantur. – 4º Si exhortationes ad discipulos provectiores, ad sodalitates tum studiosorum, tum clericorum latine habeantur, ut per omnia transalpina collegia fit; ubi turpe diceretur apud homines eruditos uti vernaculo sermone. – 5º Si curetur, ut cum nostri sibi mutuo scribunt, latine scribantur litterae; nec aliter a superioribus mittantur. – 6º Si attendant praefecti studiorum, ut praeceptores cum discipulis, et in praelectionibus semper latine loquantur, ut regula praescribit[6].

117

GERMANUS QUIDAM EX PROVINCIA GERM. SUPERIORIS ADMONITIONES PRO PRAECEPTORIBUS

Anno 1606

TEXTUS: *Hist. Soc. 137 (Detrimenta – 1606)*, f. 209*r*–11*v*; originale.

TEMPUS: Documentum invenitur in codice qui inscribitur «Detrimenta – 1606»; missa Romam ex omnibus provinciis anno 1606 occasione congregationis generalis.

AUCTOR: Non subscripsit documento. Illum tamen fuisse germanum quemdam supponere licet, quia documentum reperitur inter nonnullas epistolas ex provincia Germaniae Superioris anno 1606 scriptas.

ADIUNCTA HISTORICA: Idem pater etiam aliud scriptum misit ad Patrem Generalem, tacito nomine (v. *ibid.*, f. 190–94); in quo habentur nonnulla, quibus historia nostri documenti cognosci potest. Incipit enim hunc in modum: «Quandoquidem Reverenda Paternitas Vestra iis litteris, quas 4 febr. ad omnes in hac provincia scripsit, placere sibi significavit, ut quilibet perscriberet et per P. Procuratorem provinciae ad se transmitteret, quid cuivis in provincia emendandum aut perficiendum occurreret, ego ... volui sequentia puncta annotare ... ». Secundo loco scribit de iuniorum quorundam magistrorum indiscretione: «Cum manife-

[4] Vide *Const.* P. IV c. 6 § 4; MP I.

[5] Vide regulam scholasticorum S.I. nonam; MP V 443.

[6] Vide regulam 18 professorum class. infer.; MP V 418. – De usu linguae latinae in vita quotidiana volut P. Generalis cognoscere sententiam professorum Collegii Romani quoque. P. Rector die 16 sept. 1605 transmisit octo patrum hac de re opiniones; quas videsis in codice *Stud. 3*, 492–97.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

sta doceat experientia multa peccari passim in scholis nostris per multorum et praesertim iuniorum magistrorum imprudentiam et indiscretionem, omnino necessarium videtur, ut huic tam gravi malo, quo tam multorum animi a Societate, eiusque ministeriis abalienantur, occurratur ... ». Ut remedium proponit suas Admonitiones his verbis: «Non abs re fore existimavi, si quae mihi de hoc argumento occurrerunt, R. V. Paternitati ingenue exhiberem, ut si aliqua de eis fore usui videantur, ea non negligerem. Quae proinde in ad-[191*v*]iuncta charta descripta ad R. V. P.tem destinavi ... ».

Admonitiones pro praeceptoribus

1. Magister praecipue sibi commendatas habeat regulas communes praeceptorum ac suae scholae[1], ac deinceps ea quae sequuntur.

2. Scholam ac discipulos suos, se item suumque cum eis agendi modum, quotidie Deo serio commendet, humiliter ab eodem petendo ardentique desiderio optando, ut omnis labor ad eius divinae Maiestatis gloriam ac discipulorum omnium salutem rectissime cedat. Pro certo autem apud se ipsum statuat, Deum opt. max. non tam ponderare opera quae facimus, quam intentionem et charitatem ex qua facimus.

3. Ingenio, doctrina, prudentia, dexteritate sua non nitatur nimium, sed veram et constantem benedictionem noverit expectandam esse caelitus. Humiliter igitur ac ferventer Dei auxilium imploret, ut huic muneri ad eius maiorem gloriam, suamque ac discipulorum salutem valeat satisfacere.

4. Actiones suas circa discipulos et agendi modum frequenter consideret atque examinet et apud seipsum diiudicet.

5. Sese ad divini honoris animarumque salutis zelum et amorem frequenter excitet; inde enim promptior constantiorque persistet in cura laboreque, quem officium eius assidue exigit. Imo se ipsum quoque subinde dispiciat, an illa cura et sollicitudo, quam pro discipulorum suorum gerit profectu et salute, sit eiusmodi, quae iustae parentum existimationi et opinioni, quam de nobis habere solent, atque etiam ipsius Societatis et obligationi nostri Instituti respondeat; an vero haec sit potius inter postremas curas et cogitationes suorum operum.

6. In scholasticis rebus caveat, ne sibi magis laboret, quam discipulis; hoc est, ne potius ea consectetur, quae sunt iucundiora, sibi magis nova et admirabilia, [209*v*] quam quae discipulis utiliora. Multo magis quoque advigilet, ne subterfugiat labores discipulis valde proficuos, iisque ex officio debitos, idque sive domi sive in scholis. Unde videlicet iidem discipuli non levi suo cum damno retardentur, negligantur, atque neque in litteris, neque in moribus tales evadant, quales alioqui debita magistri opera adhibita evaderent.

7. Non se nimis facilem praebeat discipulis, sed (exclusa tamen omni affectatione) attendat diligenter, ne unquam coram eis excidat religiosa maturitate. Caveat proinde diligentissime omnes iocos, risus, levitates apud ipsos, quae nimirum reverentiam magistri et auctoritatem mirum in modum imminuunt et disciplinam enervant.

8. Pari diligentia attendat ne unquam excandescat coram illis. Nihil enim est quod magistrum discipulis adeo reddat despicabilem, quam si hi sentiant, eum potentem sui non esse. Satis compertum est, omnem correctionem lacerato animo adhibitam irritare quidem, exulcerare, perdere discipulos, non autem efficere meliores. Cavenda igitur, quoad potest, omnis perturbatio. Et certe vix unquam contingit, ut qui perturbate agit, non saltem impingat in aliqua, quorum eum postea non pudeat et poeniteat.

---

[1] Regulas communes et proprias magistris inferiorum classium vide in MP V 416 etc.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

9. Habeat in castigandis discipulorum erratis tenorem aequabilem. Assiduitas et continuitas correctionis, ubi opus est, non solum firmam ac constantem conservat disciplinam, sed et eandem quoque suavem reddit, impeditque, ne quicquam perturbationis inter magistrum et discipulos oriatur. Nihil igitur facile dissimulet, sed pro merito reprehendat aut puniat, attendendo tamen eorum, qui castigandi sunt, qualitatem ac dispositionem. Quanquam autem ii qui magis ingenui sunt, multum ducantur [210*r*] laude ac dedecore, proindeque tales hisce maxime calcaribus ad officium suum sint propellendi, universim tamen haec aetas recte vix potest educari, quin interdum etiam adhibeantur castigationes. Qua in re prudentiae est praescribere, quid in particulari sit agendum. Quicquid tamen fit, modo id fiat paterne, pacate, cum ratione et consilio.

10. Quando ambiguum est, quae ratio disciplinae alicui conveniat, non fuerit abs re consilium praefecti aut rectoris exquirere.

11. Abstinendum penitus a verbis, quae probri quippiam aut contumeliae continent. Immo omnis verbositas cum discipulis defugienda est magistro, maxime quando eos voluerit castigare.

12. Solerter indaget et cognoscere studeat discipuli cuiusque indolem et ingenium, ut norit quid cuique sit imponendum, et qua ratione quivis tractandus.

13. Pueris non leviter est credendum, cum ob poenarum metum ad mentiendum sint proclivissimi. Sentiant ergo se magistrum habere non simplicem et hebetem, sed prudentem et sagacem, fraudes et nequitias malorum deprehendere valentem.

14. Etsi autem ad conservandam disciplinam propriamque auctoritatem tuendam necesse sit (ut dictum est) talem se praestare discipulis, ut ii omnino videant et sentiant, se magistro uti minime languido, hebete aut stupido, sed qui dyscolorum technas et fraudes et studeat investigare et facile noverit deprehendere, attamen ita hanc industriam et solertiam moderabitur, ut nemo suspicari debeat, eum vitioso affectu, aut infenso animo quicquam adversus aliquem discipulorum machinari. Hoc enim est, quod adolescentes animo levissime solent informare, si ulla eis suspicandi detur occasio.

15. Ita omnes tractet, ut sentiant singuli, se, sua studia, suamque salutem ei [210*v*] singulariter esse curae. Et ut nemo cogitare possit, se vel negligi vel non amari. Hocque peculiariter curandum est circa discolos.

16. Patientiam exerceat cum omnibus et non facile de ullo desperet; neminem abiiciat etc. Si quis vero longa experientia tanquam ineptus ad scholas manifeste sit cognitus, referat de eo ad praefectum vel ad rectorem. Ipsi vero discipuli nunquam intelligant magistrum de se abiecte aut desperate sentire; vix enim quicquam illis accidere solet nocentius.

17. Aliarum scholarum discipulos ne invadat, neque importune reprehendat; sed vel pacate et modeste eos admonebit, si fructum inde speret, vel de eorum erratis ipsorum magistros aut praefectum edoceat.

18. Magna cura adhibenda est magistro, ut discipuli semper bene sint occupati. Scriptionum igitur et lectionum praescribantur et exigantur diligenter pensa. Templum et scholas frequentandi assiduitas maximopere urgeatur. Habeantur corycaei et censores morum. Non minus, immo vero magis sit sollicitus, quamnam de auditis et praescriptis rationem reddant discipuli, quam quid vel ipse praelegat vel praescribat. Inde etiam omnia ad ipsorum captum et ingenia conabitur attemperare.

19. Sapienter fortiterque cavendum magistro, ne quicquam inordinati affectus in eo erga ullum e discipulis inhaereat. Habet enim ea res multa et magna incommoda. Offenduntur alii, qui se minus amari multo manifestius sentiunt, quam credat ipse magister, qui interim talibus albae gallinae filiis saepe indulget noxie, blanditur pueriliter, et nimio affec-

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

tu excaecatus omnia quaecunque isti agunt, nimis imprudenter et saepe etiam longe supra veritatem extollit, errata eorum excusat, extenuat, [211*r*] dissimulat. Inde fit, ut (sicut experientia non raro hactenus ostendit) dum tales nimis tenere et molliter a magistro habentur, multo insolentiores peioresque evadant aliis, qui nimirum debita religiosa maturitate seriaque ac paterna auctoritate fuerunt tractati. Estque satis observatum, istos ipsos adolescentum flosculos (ut appellantur) istas praeceptorum delicias plerunque omnium nostrorum discipulorum adversus magistros suos evadere ingratissimos; Deo videlicet iustissime permittente, ut qui disciplinae seu studiorum tempore discipulorum suorum maluerunt esse blandi socii, quam parentes serii, uti debebant, isti eos suo tempore neque filios habeant, neque amicos, sed potius hostes experiantur et adversarios ac contemptores.

20. Talis conetur esse et haberi a discipulis, qualem eum esse officii religionisque ratio postulat; nimirum religiosus, qui suum institutum intelligat, amet et sequatur strenue. Non qui sit animo vanus, levis, saecularis, sui ipsius impotens, proprii honoris et existimationis amator, nimis zelosus etc. Hic sic re vera ex una parte instrumentum se praebebit aptissimum divinae bonitati, per quod ea teneros adolescentum animos ad omnem honestatem et virtutem, atque ad sui agnitionem, amorem et obsequium facillime sit attractura; id quod unice in toto hoc scholastico negotio spectat Societas; ex altera vero parte et sibi et Societati eam conciliabit apud iuventutem existimationem, qua bonus odor Societatis longe lateque diffundatur, atque ipsi nostri scholastici, et olim eorum familiae ac subditi spiritualibus nostris ministeriis libentissime et fructuosissime reliqua tota vita sint usuri. [211*v*]

21. Laborandum magistro Societatis, ut discipuli non solum intelligant quisque suum officium scholasticum, sed aeque ut probe discant et cognoscant, quid agendum fugiendumve eis sit, quatenus sunt christiani; idque non solum pro hoc tempore, quo versantur sub nostra disciplina, sed pro omni sua reliqua vita. Plurimi enim sunt, qui dum nobiscum degunt in scholis, se laudabiliter gerunt; at dum suo arbitratu vivere incipiunt, ita vitam suam moresque instituunt, tanquam de christiani hominis officio nihil unquam vel in scholis vel alibi didicissent. Aeque proni sunt in blasphemias, maledicentiam, detractiones, turpiloquia, comessationes, ebrietates, iniurias adversus proximum, oppressiones pauperum et miserorum, iniustitias, odium ac omnis generis iniquitates; aeque tumidi et inflati animis; aeque ad Dei cultum sive in se sive in aliis promovendum, ad honorem Dei, ad bonum religionis catholicae, ad salutem proximorum procurandam et augendam tepidi, tardi, stupidi, ignavi, timendi atque alii, qui in his et similibus nunquam fuere instituti.

Itaque prudenter suas cohortationes magister instituat, solerter dispiciendo, quibus potissimum salutaribus documentis iuventus tum pro hac aetate, tum pro reliqua ad aeternam salutem sit profectura. Multa enim iam teneris annis quasi nullo negotio queunt instillari eorum animis, quae aut postea audient nunquam aut certe audient (ut pro dolor plerunque experimur) absque fructu. Atque in his ipsis magna opus est discretione, ut adolescentes, hausto salutari Dei timore, inde concipiant et parturiant spiritum salutis, non vero diffidentiae aut desperationis, saepius eis proponendo proborum exempla ac praemia, ostendendoque commoda, felicitatem, dignitatem eorum, qui virtutem sectantur.

Omnia ad maiorem Dei gloriam.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

118

P. CHRISTOPHORUS COBOS PRAEP. PROV. CASTELL.[1] DE DEFECTIBUS IN PROVINCIA ET REMEDIIS

Anno 1606

TEXTUS: *Hist. Soc. 137 (Detrimenta – 1606)*, f. 90*r*–94*v* (*prius* XXII); autographum.

. . . 6. En los estudios de latín se experimentan grandes faltas y quiebras, por no aver maestros aptos para este ministerio[2]. Lo primero por mudarlos muy a menudo. – Lo segundo por leer algunos niños en saliendo de la probación con daño spiritual suyo y daño de los estudios. – Lo tercero por interrumpir los estudios los que leen entre artes y theologia, haziendo este officio muy de cumplimiento, siempre con ansia de continuar sus estudios hasta acabarlos.

El remedio del Seminario[3] se vee que no ha bastado. Ni el leer todos tres años después de oyr theologia; es hazedero en todos, por la falta que ay de operarios, y porque no todos acaban con bastante salud para esso, y por que es necessario de los que acaban mas provectos sacar algunos para maestros de artes etc.

El remedio seria lo 1º recibir algunos para solo esto[4], como en otras religiones reciben para choristas, y que estos se dedicassen perpetuamente a este ministerio, y hiziessen voto e juramento de ello antes de entrar, porque no fingan achaques y se procuren eximir dentro de pocos años. Pocos sujetos de estos suplirán por muchos, de [92*v*] los que leen uno o dos años, y luego lo dexan, y con la continuación y aplicación y exercicio se harian mas aventajados en letras humanas. – 2º que el Seminario principalmente fuesse para estos y otros semejantes que tienen inclinación a continuar la lectura. – 3º ayudaría grandemente para alentar los maestros y animar a muchos que procurassen perficionarse en estas letras humanas, y que perseverasen en la lectura de ellas, si a alguno o algunos de los que saliessen muy aventajados (como el Padre Gaspar Sanchez[5], y después de algunos años el Padre Bravo[6] etc.) a este título de eminentes en letras humanas, teniendo otras buenas partes de religión y prudencia, se les diesse la profession de 4 votos[7], supliendo la eminencia en estas letras la falta de otros estudios.

---

[1] Chr. de los Cobos S.I. (1555c–1611), hispanus; praep. prov. Castell. annis 1607–1608; cf. *Hist. Soc. 41*, f. 221*v*; FEJÉR I/2 p. 49; *Synopsis hist. S.I.* ... 656.

[2] De insufficientia magistrorum inferiorum classium et remediis vide supra, mon. 115.

[3] Seminaria humaniorum litterarum constituta sunt in Hispania anno 1579; cf. MP III 45 adn. 4.

[4] De magistris perpetuis constituendis in scholis inferioribus vide supra, mon. 115 adn. 3.

[5] Vide scriptum Patris Sánchez de institutione seminarii latinitatis in Hispania; MP IV 574–75.

[6] Ioannes Bravo S.I. (1535c–1594), hispanus; vide eius epistolam (1564) in MP III 360–61.

[7] Vide decr. 15 congregationis generalis sextae (1608); supra, mon. 45 p. 406–07.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

119

P. PETRUS XIMÉNEZ S.I.[1]
DE CURSU TRIENNALI THEOLOGIAE POSITIVAE
Ad annum 1608

TEXTO: *Stud. 3/c* (*prius* Stud. 4 I 2), fasc. 2, doc. 11; originale cum subscriptione autographa.

De cursu triennali theologiae positivae[2].

Cursus theologicus eorum qui scholasticam non audiunt[3], ita disponitur a patribus deputatis[4] ut sit triennalis; et primo quidem biennio audiant duas lectiones casuum cum tertia scripturae; tertio autem anno duas controversiarum cum tertia similiter Scripturae.

Variae occurrunt difficultates quoad nostram saltem provinciam:

1.a – Ut cursus triennalis sit. Nam si de externis et alumnis[5] agatur, ii nec ad biennium integrum retineri in theologia positiva possunt. Fratres autem nostri mere positivi[6] sunt perpauci, qui non minori taedio ac difficultate detinerentur ad triennium et tanto aegrius ferrent se excludi a scholastica, et nihilominus in scholis tamdiu sibi haerendum esse.

2.a – Quod gravatur provincia oneribus lectionum. Tres enim minimum oportebit habere theologiae professores pro positivis paucis, cum aegre suppetant duo. Imo, quia raro invenietur qui duas casuum vel duas controversiarum suscipiat lectiones plures, tribus professores esse plerumque oportebit. Difficile enim est ad praxim ut quinque lectiones per tres praeceptores constanter obeantur.

3.a – Cum duae lectiones controversiarum futurae sint pro iis tantum qui tertium annum audiunt, licet supponatur, omnes discipulos ad tertium annum prosequuturos studium, soli certe tertiani paucissimi erunt, pro quibus indignum sit duas lectiones controversiarum quotidie institui.

4.a – Qui utiliter S. Scripturam explanent, difficulter inveniuntur, vix pro seminario graecensi; ut autem vulgares praeficiantur qui conceptus concionatorios dictent, iactura est.

5.a – Post relaxationem illam qua ad biennium theologiae scholasticae mediocres admittuntur et qui aliquod talentum habent maius concionandi vel gubernandi[7], pro caeteris qui infra mediocritatem sunt et carent eiusmodi talentis, superflua videtur diligentia multiplicandi annos studii theologici et lectionum varietatem.

6.a – Iis ipsis mediocribus et qui ad theologiam scholasticam applicantur ob talentum, biennium fere tantum conceditur theologiae; non decet autem ut plus mere positivis detur.

7.a – Simplicioribus istis positivis satis est ad usum ea Scripturae cognitio, quae in quotidiana controversiarum lectione per triennium traditur, ubi difficiliora quaeque Scripturae loca explicantur.

---

[1] De P. Ximénez S.I. cf. supra, mon. 54 p. 496 adn. 1 et passim.

[2] Theologia positiva differt a scholastica in quantum imprimis quaestiones scripturisticas, patristicas, morales, historicas et controversas cum innovatoribus religionis catholicae tractat.

[3] De cursu seu ordine in theologia tradenda cf. Rat. stud. (1599), reg. 5–12 provincialis; MP V 357–59.

[4] Intelligendi sunt patres a congregatione generali sexta (1608) deputati; cf. supra, mon. 45.

[5] Alumni seminariorum clericorum.

[6] Vide reg. 19 § 4 (Qui casibus, qui philosophiae destinandi) provincialis; MP V 360.

[7] De relaxatione disciplinae quoad admissionem scholasticorum Societatis ad studia superiora, vide instructionem Patris Generalis anno 1600 datam; inferius, Appendix.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Ob has rationes censeo, neque tempus prolatandum esse, neque lectionum varietatem multiplicandam. Si tamen tempus esset proferendum, arbitror, utilius fore, si toto triennio, audiant ternas quotidie lectiones, Scripturae, casuum et controversiarum; quo pacto occurretur aliquibus incommodis, veluti de numero praeceptorum multiplicando pro quinque lectionibus ordinariis sustinendis, neque auditores dividentur. Sed nec ita succedet prorogatio triennalis apud nos et superflua est. [1*v*]

De lectione controversiarum pro scholasticis.

1 – Ut tres lectiones toto quadriennio audiantur, non est usque adeo alienum et in hac provincia ab antiquo observatum; praesertim quod tertia lectio tres tantum quadrantes durat. Sed providendum omnino foret ut quadrans interponeretur; is videlicet qui post lectionem scholasticam dari solet. Sicque ea lectio praecedere deberet lectionem Scripturae. Quod cum Graecii in hac inspectione non fuerit obtentum, discipuli valde ferunt gravate continuatam scriptionem duarum lectionum[8].

2 – Moderatius foret ut quarto anno duas tantum scholasticas praelectiones audirent, praesertim quod ingeniosiores debent ad actus theologicos comparare sese illo anno; ii certe eximendi essent a tertia lectione.

3 – Quod inter alios modos postremo loco ponitur, ut quadriennio quidem Scripturam, sed ultimo anno etiam repetitiones controversiarum simul habeant, praxim habet difficilem, quod is annus actibus detur theologicis, sitque impeditior. Praeterea hebdomadariae repetitioni Scripturae tempus inveniri nondum potuit et instituetur nova? Difficultas etiam subest in praeside idoneo reperiendo, qui veteranos utiliter et cum auctoritate exercere possit. Denique si de sola agitur repetitione, ea adhibebitur opportunius ubi inter scholasticas materias controversiae occurrentes a scholastico perstringuntur, si tunc accuratior earundem instituatur repetitio ex ordinariis.

4 – Ut non repetitio sed lectio controversiarum quarto anno succedat Scripturae, sua etiam habet incommoda propria, potissimum duo. Nam quarti anni theologi solent esse pauci, pro quibus adeo peculiarem instituere lectionem onus est utilitate multo maius. Deinde quarti anni auditores ingeniosiores sunt et iam in theologicis versati, quibus adeo cum satisfactione praelegere paucissimorum erit. Et vel fundamenta controversiarum scholastica eis discutientur vel tantum positiva; illa e scholastica iam antea assecuti fuerunt; positiva autem faciliora ducent et quae sine explanatore consequi per se ipsi valeant.

5 – Quoad priores modos de biennio controversiarum vel alternando lectionem cum Scriptura toto quadriennio, vel quotidianam controversiarum per duos annos continenter audiendo, uterque modus suas habet difficultates, quae in deliberatione de hac re adnotatae Graecio ad R.P. Nostrum missae fuerunt[9].

Equidem censeo quadriennales theologos propter eas controversias, quae in scholastica occurrunt et scholastice perstringuntur, non opus habere alio praelectore, sed sufficere ut privatim caetera de iisdem in Bellarmino ipsi legant[10], et ut repetitiones a scholastico de iis suo loco diligenter habeantur, deque iisdem conclusiones proponantur sabbatinae et menstruae. Propter alias vero controversias, quae vix, attingi solent a scholastico, etsi e re

---

[8] Vide scriptum Patris Ximénez: Observata et ordinata de studiis collegii graecensis (1602); supra, mon. 54 IV A 2, p. 502 § 10.

[9] Vide *ibidem*, p. 502–03 (De controversiis) § 1–7.

[10] R. BELLARMINUS, *Disputationes ... de controversiis christianae fidei* ... I–III (Ingolstadii 1586–88); vide supra, p. 503 adn. 17.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

foret ut ab alio traderentur; quia tamen et auditores eiusmodi satis ingenio valent, ut privato studio supplere id defectus queant; et quarto anno gravandi tertia lectione non videntur; multo utilius censeo, ut tertium etiam annum Scripturae tribuant, quarto autem vacent; in quo tamen privatum controversiarum studium eis sit commendatum. [2*r*]

Quod si haec ratio biennalibus theologis minus est commoda, quibus expediret controversias audire; propter pauculos tamen non est incommodandum multis, et praecipuum anteponi debet secundario. Adde quod si controversias audire debeant, casus non poterunt, quia forent quinque lectiones. Optandum igitur esset ut Viennae scholastica restitueretur pro talibus, in qua plus daretur controversiis, quam in seminario fieri potest, et subtilitates moderatius tractarentur; quidam etiam tractatus scholastici omitterentur aut paucis perstringerentur, ut de angelis et alii qui notandi essent. Posset quoque is cursus triennalis institui, in quo, praeter unam lectionem Scripturae, duae essent scholasticae ita temperatae, ut quae ad casus et controversias attinent, sufficienter in iis triennio traderentur. Qua ratione consultum esset alumnatui viennensi, simulque nostris melius prospectum, qui ex integro scholasticam non audiunt. Et leniretur fortasse difficultas, quam quidam eorum habent quod inter quadriennales magis ipsorum notetur disparitas.

Petrus Ximenius

120

P. CLAUDIUS ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I. DE STUDIO CONCILIORUM, CONTROVERSIARUM ET HISTORIAE ECCLESIASTICAE

Romae, die 22 augusti 1609

TEXTUS: 1. *Rom. 2*, f. 202*r*; originale, quod praepositus provinciae romanae accepit. – 2. *Rom. 11*, f. 9*v*–10*r*; exemplum coaevum. – 3. *Epp. NN 115* (*prius* Epp. com. B[1]) p. 434; exemplum coaevum. – 4. *Epp. NN 113* (*prius* Epp. com. A[1]); exemplum coaevum.

Molto Reverendo in Christo Padre. – Pax Christi.

Essendo stato antico nostro desiderio che, si come nella Compagnia per gratia del Signore fioriscono tante altre scienze, le quali professa, fiorisse anco quest'altra della cognitione de concilii, controversie et historia ecclesiastica, raccomandatali dal N. B. Padre nelle Constitutioni[1], che perció s'ordinò nel libro de studii, nell'instruttione de repetenti 11 12, che tra gl'altri essercitii a quali dovevano attender li repassanti, fusse questo[2]; nondimeno perché per isperienza vediamo fin'hora non essersi posto in prattica, e la cosa ci preme, giudicandosi utile e necessaria nella Chiesa di Dio non solo in occasione di concilii, ma per poter con eruditione, decoro e nervo rispondere agli heretici; doppo fatta matura consideratione e richiestone anche il parer d'alcuni intendenti, habbiamo risoluto che qui in Roma si dia principio a questo essercitio da persona de' nostri idonea a quest'effetto, il quale con varii modi che si terranno, andarà a poco a poco informando alcuni, i quali poi col tempo

[1] De theologia positiva vide *Const.* P. IV c. 12 § 1; MP I 281.
[2] Vide Rat. stud. (1599): Instituto eorum qui per biennium privato studio theologiam repetunt; MP V 443–45 § 11–12.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

possono riuscire eminenti, et esser maestri degli'altri. E perché è necessario che vi sia chi attenda a questo studio senza disturbo dagli'altri essercitii literarii, ci è parso bene impiegar quelli, che nelle provincie saranno stati giudicati atti per riveder li studii ne' doi anni conforme l'ordine dato.

Onde diamo ordine a V. R. che quanto prima procuri di capar uno o dua de' migliori della sua provincia mandandoli a Roma avvertendo che siano persone d'essempio, di virtù provata, e d'ingegno segnalato, quali devono esser quelli che si mettono da superiori a ripassar gli studii, e se v' fusse altri in provincia che havesse finiti già li studii, ancorchè non fusse de repassanti, che a V. R. paresse più a proposito per questo fine, purché habbiano l'intento, lo potrà mandare. La cosa è di molto momento per servitio di Santa Chiesa, e noi la teniamo molto a cuore, e il buon successo penderà in gran parte, oltre la diligenza che qui s'usarà, dalla qualità delle genti, che verrranno dalle provincie; però lo raccomando a V. R. et me stesso ne' suoi santissimi sacramenti et orationi[3].

Di Roma, 22 d'agosto 1609.

Di Vostra Riverenza servo in Christo

Claudio

121

P. CLAUDIUS ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I. P. STEPHANO PAEZ PRAEP. PROV. NOVI REGNI S.I.[1]

Roma, die 8 decembris 1609 – Limam

TEXTUS: *Per. 1*, f. 267*r*–69*r*; regestum.
SUMMARIUM: *De unitate opinionum circa doctrinam S. Thomae sequendam.*

Quanto al esfuerço que V.R. nos dize se hará que en essa provincia se defienda la doctrina de Sto Thomas[2], como es razón, nos será de mucho consuelo se lleve adelante con todas veras. Pero porque emos sido informados de la división y desunión que entre nuestros maestros y discípulos de esse collegio de Lima ay, sobre qual es doctrina de Sto Thomás y qual no, y muchos nos an pedido con instancia que pongamos en ello remedio, el que nos a parecido poner es, que, atento que entre los mismos tomistas ay diferencia sobre qual es doctrina del Sto, declarando Ferrara[3] de una manera y Capreolo[4] de otra, etc., lo mismo puede suceder entre nuestros maestros, los quales, arrimándose a la doctrina de los nuestros que con tanta satisfactión an escrito como son el P. Francisco Suarez[5] y otros, como

[3] In provincia belgica instituta est anno 1612 Academia ecclesiastica; de eius origine et vicissitudinibus cf. PONCELET, *Histoire* ... II 473. – Eodem anno etiam in provincia Germaniae Superioris initium datum est eiusmodi instituto; cf. DUHR, *Ein kirchenhistorisches Seminar in München im Anfang des 17 Jahrhunderts* (in Zeitschrift für kath. Theologie. 1910 p. 737–47). Ad calcem commentarii typis expressa sunt etiam tria documenta: 1. Ratio instituendi Academiam ecclesiasticam. – 2. Paulus Layman S.I.: In academia ecclesiastica talis modus mihi videtur servandus. – 3. Institutio Academiae eruditionis ecclesiasticae (P. Gretser).

[1] St. Paez S.I. (1546–1613), hispanus; praep. prov. Novi Regni annis 1604–1611; cf. *Mon. Mex.* III 429–30; FEJÉR I/ 2 169; *Synopsis hist. S.I.* ... 662.

[2] Vide litteras Patris Generalis, diei 24 maii 1611, de soliditate et uniformitate doctrinae datas; infra, mon. 122.

[3] Silvester Franciscus Ferrariensis O. Pr., italus theologus; cf. MP V 18.

[4] Ioannes Capreolus O. Pr., gallus theologus; cf. *ibidem*.

[5] De Fr. Suárez S.I. cf. MP VI p. 4 et passim etiam in vol. VII.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

el que no apartándose de Sto Thomás le declaran tanbién y con tanta probabilidad y buenas razones, no ay porque se diga que quien a estos autores se arrima, va contra la doctrina de Sto Thomás, porque no sigue algunos tomistas, a los quales tanpoco siguen otros de los mismos discípulos de Sto Thomás; y es bien que V.R. dé a entender esto en esse collegio para que cessen essas divisiones y contiendas tan prejudiciales a la unión y caridad, y que de ninguna manera permita que maestro ninguno de los nuestros hable menos bien de nuestros auctores, que tan loablemente y con tanta estima an escrito; y al que en esto faltare, se le dé grave penitencia. Y no aviendo emienda, se mire si converná remover de la lectura a los que faltan, no obstante que sean buenos lectores, porque es menor falta la que harán sin leer, que la que se haze perturbando las escuelas, tiniendo empoco los authores que todo el mundo estima y a quien siguen las más de las universidades de Europa[6].

122

P. CLAUDIUS ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I. AD OMNES PRAEPOSITOS PROVINCIALES S.I.

De soliditate et uniformitate doctrinae

Romae, die 24 maii 1611

TEXTUS: 1. *Epp. NN 115* (*prius* Epp. com. B[1]), p. 470 (*prius* 66–67 et 125–26), lingua ital. (18 VI 1611). – *Ibid.*, p. 474 (*prius* 127–129), lingua ital. – *Ibid.*, p. 482 (*prius* 130–31), l. lat. (24 V 1611); – *Ibid.*, p. 486-87 (*prius* 132), l. lat., (24 V 1611).

2. *Epp. NN 113* (*prius* Epp. com. A[1]), p. 285–87, l. lat. (24 V 1611).

3. *Rom. 2*, f. 219*r*–20*v* (*prius* 11 101), l. ital. (18 VI 1611).

4. *Rom. 11*, f. 13*v*–15*r*; l. ital. (18 VI 1611).

5. *Gall. 62*, f. 87*r*–88*v*; l. hisp. (25 V 1611).

6. Matriti, Bibl. Acad. Hist., *Jesuitas ... , legajo 205*, l. hisp.

7. Monachii, Bay. St. Bibl., cod. *Lat. 9224*, f. 10–12, l. lat.

8. *Epp. NN 118*, p. 607–08 (*prius* 39–40); exemplum modernum, l. lat. (24 V 1611).

EDITIONES: 1. *Praepositorum generalium selectae epistolae et documenta ad superiores* (Vesontione 1877) p. 45–47. – 2. PACHTLER III 12–14.

SCRIPTORES: SOMMERVOGEL I 485. – ASTRAIN IV 33–42.

RATIO EDITIONIS: Sequimur textum latinum, qui habetur in cod. *Epp. NN 115*, f. 486-87.

SUMMARIUM: *1. Haud satis est errores declinare. – 2. Genuina S. Thomae sententia tenenda. – 3. Deputentur qui de remedio cogitent et ad praepositum generalem scribant.*

Soliditas et uniformitas doctrinae adeo necessaria est ad obsequium sanctae Ecclesiae et ad opinionem existimationemque Societatis circa ministeria bonumque proximorum, et denique ad unionem charitatemque fraternam membrorum omnium totius huius corporis, ut nulla circa hoc diligentia nimia videri debeat.

Ego proinde, a quo primum tempore curam suscepi Societatis, Constitutionum nostrarum sensum[1] secutus dedi operam, ut hoc ipsum, quoad liceret, assequeremur, uti Re-

---

[6] In codice *Congr. 53* (f. 148*r*) habetur Patris Generalis epistola originalis, diei 12 oct. 1610, ad P. Ioannem Sebastián data, de uniformitate professorum circa doctrinam S. Thomae urgendam; eam autem, cum ea quae in nostro documento traduntur, repetet, typis exprimere non expedit.

[1] Vide *Const.* P. III c. 1 § 18 et O; in MI *Const.* III 86.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

verentiae Vestrae optime norunt, misso etiam libro de «Ratione studiorum et delectu opinionum»[2], ut examinaretur. Sed, Deo melius aliquid providente, remedium efficacius congregationi V reservatum, decreto facto de doctrina S. Thomae sequenda[3], quod sufficiens fore sperabatur ad optatum finem. Sed omnino experientia nos docet, partim ob multitudinem scriptorum nostrorum, in quibus non facile est uniformitatem videre, si praesertim ii consulantur, qui scripserunt ante decretum; partim ob varietatem opinandi ac tuendi opiniones, quas nonnulli probabiles putant, Societatem non esse consecutam quod optabat, quidquid adhuc diligentiae adhibitum sit. Ego vero quo magis nunc quam ab initio censeo pericula imminere hinc posse Societati, eo magis cupio remedium efficax omnino adhiberi. Vidit hoc B. Pater noster divino spiritu plenus, et gravissimis verbis commendavit tertia parte, cap. 1 lit. O § 18[4].

[1] Et sane reipsa comperimus, varios de nostris doctoribus libere amplecti et publicare doctrinam eo ipso, quod liberam esse a censuris errorum et acumine ingenii defendi posse existimant; atque adeo censores hoc ipsum secuti multa abire sinunt, quasi vero ad soliditatem et uniformitatem doctrinae sit satis «posse ab erroribus defendi». Neque desunt qui putent, dummodo in doctrina et conclusione conveniat inter nos, circa modum tolerari posse magnam varietatem, ubi se ingenia exerceant. Sed advertendum expendendumque diligenter est, quamquam id aliquousque verum esse possit, nihilominus, quando ad conclusionis defensionem nova excogitantur, et modus ipse defensionis principia nova adnexa habet, tunc id neque permittendum esse, neque periculum evitari. Facile autem multis exemplis uti possem, unde appareret, non solum in conclusionibus, sed etiam in principiis et modis defensionum periculum adiri non solum varietatis, sed etiam novitatis et minus solidae doctrinae.

[2] Adde, quod aliud est in una vel altera conclusione solido nixa fundamento et auctoritate gravium antiquorumque scriptorum recedere a S. Thoma, quod videtur permitti in decreto 75 quintae congregationis[5], aliud in aliis praecipuis, et quae tanquam fundamentum sunt aliarum plurium, ipsum non sequi, adeo ut in decursu disputationum et rerum doctrina neque thomistica neque uniformis apparet, sed ita variis contexta quasi coloribus, ut, qui doctrinae S. Doctoris intelligens sit, iudicet, non unam esse faciem corporis uniformis. Neque vero satis est binis vel ternis locis nisi sparsim collectis et per consequentias aut inconvenientia vel cum violentia adductis; quasi credendum sit, eam esse opinionem sancti viri, quia illam quomodocunque innuit aliud agens in illis locis. Verum necesse est videre, quid sentiat ubi ex professo id agit, et attente expendere, quid, quam cohaerenter vel dissonanter asserat cum reliquo corpore doctrinae. Profecto durum et difficile videtur, doctrinam tanquam S. Thomae evulgare, quae a versatis in hoc doctore viris nova et aliena ab illo iudicetur, et ubi sit opus ingenti subtilitate atque industria, ut, perpensis nonnullis nescio unde petitis, verbis, propria et germana illius appareat.

Quocirca pro divino honore vigilandum est serioque advertendum, et conscientiae censorum onerandae. Nisi enim intra concessos limites cancellosque contineamus nos, nova quotidie pericula damnaque experiemur; neque temere dubitandum, quin, si quis viderit alii permissum fuisse hoc vel illud opinari circa ea quae magno acumine distinctionibusque variis egebant, ut defendi possent, ipse quoque ulterius progredi velit; atque ita deinceps ceteri, adeo ut nihil unquam stabile et uniforme futurum esse videatur. [487]

---

[2] Vide *Rat. stud.* (1586) in MP V 1–162; et in ea p. 6–17: *De opinionum delectu in theologica facultate.*

[3] Decretum 41 (ms. 55) congregationis generalis quintae (1593/94) de doctrina S. Thomae sequenda vide supra, mon. 39 p. 348.

[4] Vide supra, adn. 1.

[5] Vide supra, adn. 3.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

[3] Cum igitur per se notum sit, quanti res momenti censeri debeat, et necessitas deprehendatur, videor mihi ex officio ad novam adhuc efficacemque diligentiam adhibendam obligatus. Idcirco praeter ea quae hîc peragemus cum censoribus, quos et fortasse plures numero constituemus, opto ut in qualibet provincia nostri doctores gravesque viri zelo hoc induantur pro eo desiderio, quo divinum honorem optant et religionis nostrae bonum; et, deposito respectu omni, attendant, non quid hic vel ille scriptor de nostris ediderit, sed quid remedii veri, non imaginarii esse possit, ut applicetur, qua parte sit opus.

Ergo in sua provincia sex vel octo de gravioribus et doctioribus patribus advocabit R. V. et, hisce literis nostris communicatis, oneret eorum conscientiam, ut serio cogitent de remedio; et postea, praemissa oratione, dicant et scripto tradant Rev.ae V.ae quod occurret, considerantes, quot universitates, genera studiorum et lectiones habeat prae manibus nostra Societas, unde redundet in tota Ecclesia quidquid boni malique fiat in hac parte. Neque sat habeant, uti dicebam, quid citra errorem asseri queat; nam de hoc non agimus; et si quis forte, quod minime credimus, aberraret, remedia ordinaria in promptu sunt, sed quaenam cautio in posterum necessaria et efficax sit.

Hac praemissa diligentia, Rev.a V.a per procuratorem[6] iudicia horum patrum cum suo mittat ad nos, ut dispiciamus decernamusque[7], quod utilissimum Societati videatur, ut aliquid stabiliatur ad maiorem gloriam Dei, a quo precor uberem gratiam omnibus vobis.

Romae, 24 maii 1611.

Reverentiae Vestrae servus in Christo

Claudius Aquaviva[8]

---

[6] Per patres procuratores, a congregationibus provincialibus electos et ad congregationem procuratorum Romam mittendos; quae congr. procuratorum habita est diebus 16–19 nov. 1611; cf. COEMANS, *Breves notitiae* ... p. 9.

[7] Quae P. Generalis hac in re decreverit, videas eius scriptum (diei 24 maii 1613) de uniformitate et soliditate doctrinae data; infra, mon. 123.

[8] Nostrum documentum missum est a P. Generali una cum alia, breviora epistola: Praeter ea quae litteris prolixioribus complexus sum, censui et haec peculiariter ad R. V. scribenda. Nam dici satis non potest quam nobis cordi sit hoc negotium de uniformitate et soliditate doctrinae, quamque timeant ii qui Societatem amant et magni faciunt, ne quod grave damnum existat ex hac libertate opinandi. Mihi porro compertum est, quod patiatur in hac parte bonum nomen Societatis, et quod circa nonnulla perpassi simus. Debent vero plurimi fieri occasiones contentionum, sive cum aliquibus doctoribus secularibus, sive cum religionibus nonnullis. Quo si patres dominicani videntur nonnulli excedere cum observant et censent doctrinam nostrorum, viderint ipsi quod moderationis et charitati circa hoc adhibeatur. Sed nos laudare divinam providentiam debemus, et existimare hoc nobis ad frenum et cautionem paratum esse, fructumque inde nostrum elicere.

Ad haec R. V. det operam, ut praeter ea quae regulis de professoribus continentur, praefecti studiorum huiusmodi constituantur, quod neque ob negligentiam, neque ob ingenium problematicum et varium, neque ob humanos respectus novitates impune dimittant; neque consenescere sinantur quae semel a doctoribus dicta sunt, sed statim emendentur. Quod si praestari non potuerit aliquando id in collegio, moneant R. V.ram. Attendat etiam, quinam sint patres quibus aliquid edendi facultas concessa sit, et quo de argumento, quinam censores provinciae, moneatque nos, et uno verbo, cordi habeat hoc negotium, uti re vera momenti maximi. Romae 24 maii 1611. *Epp. NN 115*, p. 487.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

123

P. CLAUDIUS ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I. AD OMNES PRAEPOSITOS PROVINCIALES S.I.

Ordinatio pro soliditate et uniformitate doctrinae

Romae, die 14 decembris 1613

TEXTUS: 1. *Epp. NN 115* (*prius* Epp. com. B[1]), p. 536–40 (*prius* 87–88 156–58), lingua ital. (15 XI 1613). – *Ibid.*, 553–57 (*prius* 165–66), l. lat. (14 XII 1613).

2. *Epp. NN 113* (*prius* Epp. comm. A[1]), p. 302–06, l. lat. (14 XII 1613).

3. *Rom. 2*, f. 241*r*–43*v*; originale ad praepositum provinciae romanae missum.

4. *Rom. 11*, f. 19*r*–20*v*; l. ital. (XI 1613).

5. *Hisp. 86*, f. 94–96; l. hisp. (1 I 1614).

6. Arch. Prov. Germ., *Rhen. Inf.* XIII A 1, p. 22 ss.

7. Monachii, Bay. St. Bibl., cod. *Lat. 9224*, f. 12–15, l. lat. (14 XII 1613).

8. *Ibid.*, cod. *Lat. 24076*, f. 53–56 (14 XII 1613).

9. *Epp. NN 118*, p. 613–16 (*prius* 45–48); l. lat. (14 XII 1613).

EDITIONES: 1. *Praepositorum generalium selectae epistolae et documenta ad superiores* (Vesontione 1877) p. 54–60. – 2. PACHTLER III 15–20.

SCRIPTOR: SOMMERVOGEL I 485.

SUMMARIUM: *1. Incommodis omnibus prospicietur, si Ratio studiorum accuratius observetur. – 2. Doctrina S. Thomae sequenda, et quomodo. – 3. Non necessarius igitur catalogus opinionum. – 4. Non est liberum sequi quemlibet ex nostris auctoribus, si S. Thomae adversatur. – 5. Quaedam praestanda initio anni scholastici. – 6. Quid agendum cum eo, qui docet opiniones S. Thomae contrarias; philosophia theologiae subserviat, et philosophi unum sequantur Aristotelem. – 7. Quomodo procedendum in materiis a S. Thoma non tractatis. – 8. Eligantur studiorum praefecti, qui sint maxime affecti erga doctrinam S. Thomae. – 9. Severe puniantur, qui addunt aliquid libris emendatis iuxta revisorum censuram. – 10. Compescendi magistri nimis problematici. – 11. Mittit decretum a se factum de gratia.*

Multo iam abhinc tempore censuimus, ob eas quae 24 maii 1611 a nobis sunt perscriptae rationes, peculiarem aliquam in soliditate atque uniformitate doctrinae habendam esse diligentiam[1]. Quando ea duo sunt capita adeo necessaria, tantique ad Ecclesiae sanctae obsequium et Societatis conservationem momenti, ut propterea magnopere illa ipsa commendata videamus a B.P.N. Ignatio III.a et IV.a parte Constitutionum[2]. Eo factum est, ut commiserimus omnibus in Europa provincialibus, ut, coacto praecipuorum theologorum aliquo numero, diligenter expenderent, quid in eo rerum genere posset effici; tum sua ad nos iudicia transmitterent; quod et praestiterunt[3]. Iis ergo acceptis, haud obscure perspeximus, nec sine multa animi nostri voluptate, omnes eodem collineare, idem prorsus omnes expetere. Quamvis enim in proponendis mediis varia misceantur, in quibus nonnullae provinciae discrepent, in multis tamen vel pleraeque vel etiam omnes conveniunt. Sed eorum aliqua diuturniorem moram postularent, alia aegre ad praxin revocarentur, alia plus turbarum excitarent, quam adiumenti conferrent; alia denique forent asperiora et Societati

---

[1] Vide has litteras supra, mon. 122.

[2] Vide *Const.* P. III c. 1 § 18 et P. IV c. 5 § 4; in MI *Const.* III 86 et MP I 221.

[3] Theologorum S.I. opiniones de doctrina S. Thomae sequenda, Romam missae anno 1612, conservantur in codice *Instit. 213* (*De uniformitate et soliditate doctrina 1612-1613*).

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

penitus; insueta cuiusmodi illud esset, professoribus et revisoribus obedientiae praeceptum imponere, eosve iureiurando adstringere, ut huic aut illi opinioni adhaereant aut adversentur.

[1] Quocirca, re tota Domino Deo commendata, pluribusque adhibitis sacrificiis et orationibus, mature deinde considerata, ac demum cum patribus assistentibus consultata, hoc unum tandem statuimus, satis superque omnibus, quoad quidem res ferat, incommodis prospectum fore, si liber de Ratione studiorum accuratius deinceps observetur.

Quo fit, ut maiorem in [554] modum velimus denuo inculcatum provincialibus, ut exacte servent suas regulas, quae in eo libro studiorum satis uberes ac perspicuae sunt[4], ex regulis item proprii officii c. 6, quod est de literarum studiis; rectoribus deinde, ut curae sit regularum suarum observatio; praefectis studiorum pariter et professoribus superiorum facultatum, maxime vero theologiae scholasticae. Id enim si omnes studiose praestabunt, ex voto succedent omnia, Christo iuvante, percommode.

[2] Et quidem quod ad doctrinae soliditatem attinet, si unum D. Thomam, uti praescribitur can. 9 congregationis quintae generalis[5], sequemur auctorem, securos nos ab hac parte reddemus, neque item longe ab uniformitate aberrabimus. Hanc enim utramque doctrinae rationem, soliditatem scilicet atque uniformitatem, spectavit congregatio generalis in decreto 55 (41) et 77 (56), unde canon iste desumptus est. Nec sane quicquam efficiet qui dicat, non semper esse perspectam mentem S. Thomae, cum revera decreto illo dubium omne tollatur.

Nam si constet, aliquam doctrinam adversari S. Thomae, nihil iam est necesse examinare, sit nec ne doctrina illa solida, quandoquidem eam sequi neutiquam debemus. Quod si certum erit, eam esse consentaneam S. Doctori, certa pariter erit utraque illa doctrinae ratio, quae petitur. At enim, ubi dubium id foret, tum vero quia plerique thomistae, graves et antiqui doctores, varie id ipsum interpretantur, licebit una cum illis eam tueri opinionem, quam quis probabiliorem nec a mente S. Thomae alienam putabit. Sed hoc loco praecavendum, et quidem serio, ne, dum quis ad peculiarem aliquam doctrinam affectus, eam similiter esse S. Doctoris persuadere studet, pauca quaedam verba in eiusdem Doctoris operibus hinc inde sparsa, quasi coagmentando, ad proprium sensum contorqueat, sicque suam opinionem tanquam D. Thomae venditet. Quin potius inde eruenda sana doctrina verusque sensus, ubi S. Thomas ex professo id argumentum pertractat, non autem sicubi aliud disserens quippiam ea de re quasi per transennam strictim attigerit.

[3] His itaque positis, nulla apparet necessitas conscribendi catalogum earum opinionum, quas ut probabiles aut non probabiles amplecti aut reiicere debeamus[6]. Nam si unum sequamur auctorem, iam sic omnis praereptus est labor. Neque inde coarctantur ingenia, sed solummodo coercentur. Possunt quippe auctoris sui doctrinam confirmare rationibus, latius proferre atque illustrare. Et sic vere magnus datur campus, in quo vestigiis probati auctoris insistendo possit nihilominus excurrere docentis industria. Enimvero quamvis quod subiicitur, exemplum non usquequaque rei, de qua nunc agitur, respondet. Copia tamen et varietas sacrorum doctorum, qui tot in divinas literas commentarios quasi tot pretiosarum rerum thesauros ediderunt, nec tantulum tamen de recta via deflexerunt, id quod intendimus, apposite satis videtur exprimere.

---

[4] Regulas praepositi provincialis in Rat. stud. (1599) vide in MP V 367–68; caput 6 (de litterarum studiis) regularum eiusdem officii vide in *Institutum S.I.* III 78-79; regulas autem praefecti studiorum atque magistrorum in MP V 374 et ss.

[5] Canonem nonum congregationis generalis quintae vide supra, mon. 39 p. 351.

[6] Sicut factum erat in Rat. stud. 1591: Catalogus definitarum propositionum; et Catalogus liberarum propositionum; MP V 316–29.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

[4] Ceterum putavere nonnulli, officere posse uniformitati doctrinae illam opinionum [555] varietatem, quae in pluribus Societatis scriptoribus deprehenditur, si quisquam liberum sibi esse credet quemlibet sequi de nostris, quando iam eorum libri cum facultate et approbatione superiorum editi sunt in lucem. At hoc manifeste a nobis declaratum est, non ideo, subsequentibus magistris aut scriptoribus, licitum fore deinceps a S. Thoma recedere. Si qua enim opinio in libris impressis hactenus est permissa, quia probabilis admodum et a doctis auctoribus propugnata (nam de dubiis ante dictum est), ea quidem a novitate, a temeritate, ab errore vindicabitur; at non inde conficitur, ut eam sequi debeant alii, si D. Thomae adversari cognoscetur.

[5] Ad haec igitur operae pretium fuerit, quotannis ipso studiorum initio coram magistris in hunc finem convocatis perlegere scriptam a nobis epistolam de soliditate atque uniformitate doctrinae[7]. Iuverit quoque, si superiores seminariorum, ubi philosophia et theologia docetur, illo ipso tempore habeant exhortationem, qua sedulo inculcent decretum de doctrina S. Thomae[8], praxin item ordinationum, quae vel a nobis prodierunt, vel in libro de Ratione studiorum perscriptae sunt, ut nihil per incuriam praetermittatur.

Illud autem in primis meminerint provinciales, quod habet illorum regula nona in libro studiorum[9], non nisi bene affectos erga S. Thomam, et a novitatibus sive in theologia sive in philosophia alienos ad cathedras esse promovendos; eos vero, qui actu doceant, nisi eiusmodi sint, aut certe si adumbratas, non solidas consectentur opiniones, eos libere a docendi munere repellendos et aliis applicandos Societatis ministeriis.

[6] Quicunque docuerint opiniones D. Thomae contrarias, vel in rebus philosophicis novas suo marte adinvenerint, aut ex obscuris auctoribus introduxerint, has illi quam primum retractare iubeantur, neque anni aut curriculi finis expectetur. Nam praeterquam quod malum temporis diuturnitate inveterascit vel etiam augetur; ipsi quoque scholastici, quibus toto anno contrarium nihil declaratum fuerit, in ea novitate confirmantur. Neque vero praefecti legitimam ullam habent ignorantiae excusationem, quando id illis, ne officio desint, incumbit scire, quod et multiplici ratione possunt: primo, si iuxta officii reg. 17 audient aliquando praeceptores[10]; secundo, si repetitionibus identidem intererunt, disputationibusque publicis et domesticis; tertio, si discipulos interrogabunt, et commentarios ab iisdem excerptos interdum recognoscent. Quam ad rem si diligentiam conferent, non poterunt certe non rescire, qui committentur errores.

Tum autem excitanda erit [556] animadversio adhibitis poenitentiis, publicis reprehensionibus, vel privatis, seriis tamen admonitionibus, iniuncta etiam sententiae retractatione, ut intelligant, agi serio, non perfunctorie, idque negotium a Societate et superioribus vehementer urgeri, utpote quod ad finem Societatis, ad Ecclesiae bonum divinumque obsequium maioris sit momenti, quam credi possit. Atque hinc fit, ut praefectos oporteat habenas adducere potius quam remittere.

Sed enim si quod dubium incideret, aut vellet magister suam pertinacius opinionem tueri, tum quidem praefectus et rector, ut maiori cum auctoritate et suavitate procedatur, simul ea de re consultabunt eandemque tradent accuratius examinandam aliis doctoribus e nostris. Post haec magistro iniungent, ut acquiescat seque regi sinat, quandoquidem scholas habemus, divinae ut Maiestati placeamus, cui, si quid praeter obedientiae voluntatem offeratur, acceptum esse nequaquam potest.

---

[7] Scilicet epistolam 24 V 1611 vide supra, mon. 122.
[8] Decretum congregationis generalis V (1593-94) de doctrina S. Thomae sequenda; vide supra, mon. 39 p. 348.
[9] Eam videsis in MP V 358.
[10] Regulam 17 praefecti studiorum superiorum vide in MP V 376.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Cavendum perinde, ne collegarum alter alterum perstringat aut impugnet; sicubi tamen inter se dissidebunt (quod paucis omnino in rebus necesse est contingat, si unum sequemur auctorem), tum vero honorifice et ea, qua par est, modestia accipere se invicem meminerint. Cum provincialis visitationem instituit, haec studiose disquirat, aptumque et efficax remedium admoveat, quibusvis (ut dictum est) a scholis submotis, qui se ad nutum congregationis generalis mentemque nostram minime accommodarent, quin et ipsius B.P.N. Ignatii, qui soliditatem hanc et uniformitatem doctrinae tantopere commendavit[11].

Sed insuper videat provincialis diligenter et efficiat, ut opiniones, quae docentur in philosophia, theologiae subserviant, nostrique philosophi unum sequantur Aristotelem, ubicunque illius doctrina nihil a catholica veritate dissidebit.

[7] Iam vero in materiis a D. Thoma non pertractatis, in quibus propterea, quae sit ipsius opinio, sciri non potest, observare primum oportebit, quaenam ex eiusdem principiis et a reliqua sua doctrina minime abhorrens elici queat. Quamvis enim de ea ipse non disseruerit, si tamen ipsius principiis adversatur, neque cum eiusdem doctrina cohaeret, ea doceri nusquam debebit. Quod si ne quidem hoc liceret animadvertere, non tamen liberum cuivis erit novam excogitare suo arbitratu aut proferre doctrinam, nisi graves aut probati extent auctores, quibus ea firmetur. Neque enim fas esse credimus, via non trita proprio duci sensu, qui saepenumero aberrandi atque in praeceps ruendi habet occasionem.

[8] Studiorum praefecti deligantur, qui erga doctrinam Sancti huius Doctoris maxime sint affecti, quos eosdem simul esse professores multas ob causas non expedit.

[9] Si quisquam e nostris post librorum emendationem iuxta censuras revisorum aliquid sine facultate addiderit, [557] severe puniatur. Istud enim est in re gravis momenti Societati imponere.

[10] Hoc denique superest dignum animadversione: miserandum scilicet in modum ingenia confundi et doctrinae soliditatem infirmari ex eo, quod nonnulli interdum magistri adeo sint problematici, ut quamlibet opinionem tanquam probabilem asserant. Sic nempe usu venit, ut scholastici nihil unquam certi habeant, in quo consistant. Magistri proinde solidiorum sententiarum, quas asserturi sint, praecautum ubique delectum adhibebunt ...

[11] Sed quoniam e praecipuis capitibus ad doctrinam spectantibus illud unum est, quod attingit materiam de gratia, et in quo maxime cupimus uniformitatem nostris esse commendatam, propterea decretum fecimus[12], quod his litteris adiunctum videbit R. V.ra,

[11] Vide supra, adn. 2.

[12] Decretum, die 14 dec. 1613 datum: *De uniformitate doctrinae, praesertim de gratiae efficacitate;* cuius textum hîc exscribere decrevimus: «Cum vel ad eam, quae in Constitutionibus tantopere commendatur, animorum coniunctionem et uniformitatem soliditatemque doctrinae, vel ad bonam Societatis apud externos existimationem plurimum referat, in rebus praesertim gravioribus, nostris quantum fieri potest, occasiones praescindere novas subinde opiniones excogitandi; re diu multumque cum patribus assistentibus considerata, ac Domino diligentissime commendata, visum est nobis serio statuendum, graviterque mandandum, quod praesentibus pro officii nostri auctoritate et obligatione statuimus et mandamus, ut in tradenda divinae gratiae efficacitate nostri eam opinionem sequantur, sive in libris, sive in lectionibus ac publicis disputationibus, quae a plerisque Societatis nostris scriptoribus tradita, atque in controversia de auxiliis divinae gratiae coram summis pontificibus, piae memoriae Clemente octavo et S.mo D. N. Paulo quinto tanquam magis consentanea sanctis Augustino et Thomae, gravissimorum Patrum iudicio explicata et defensa est. Nostri in posterum omnino doceant, inter eam gratiam, quae effectum reipsa habet atque efficax dicitur, et eam quam sufficientem nominant, non tantum discrimen esse in actu secundo, quia una ex usu liberi arbitrii, etiam cooperantem gratiam habentis, effectum sortiatur, altera non item; sed in ipso actu primo, quod posita scientia conditionalium, ex efficaci Dei proposito atque intentione efficiendi certissime in nobis boni, de industria ipse ea media seligit, atque eo modo et tempore confert, quo videt effectum infallibiliter habitura, aliis usurus, si haec inefficacia praevidisset. Quare semper moraliter et in ratione beneficii, plus aliquid in efficaci, quam in sufficienti gratia et in actu primo contineri. Atque hac ratione efficere Deum, ut reipsa facia-

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

ut illud mandato nostro significandum curet magistris omnibus ac theologiae professoribus, parique studio ubique servandum.

Atque haec sunt, quae, ut accurate observare nostra plurimum interest, ita Reverentiae Vestrae maximopere velim esse commendata. Ego ad extremum precibus omnium et sacris sacrificiis me commendo. Gratia Domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

Romae 14 decembris 1613.

Claudius Aquaviva

APPENDICES

QUAEDAM DOCUMENTA CIRCA ADMISSIONEM SCHOLASTICORUM S.I. AD STUDIA[1]

Appendix – A

P. CLAUDIUS ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I. DECRETUM ADMITTENDI SCHOLASTICOS S.I. AD STUDIA[2]

Romae mense iunio 1589 et mense augusto 1591

TEXTUS: 1. *Rom. 1*, f. 116*r*-17*v* (*prius* 16-17); originale. — 2. *Instit. 40*, f. 119*v*–20*v*; apogr. coaevum. — 3. *Instit. 117* I, f. 201-03; apogr. coaev. — 4. *Stud. 2*, f. 186; apogr. coaev. — 5. *Stud. 3*, 539-40; apogr. coaev. — 6. *Epp. NN. 113* (*prius* Epp. com. A[1]), p. 135; apogr. coaev. — 7. Paris, Bibl. Nat., Mss. *Fonds lat. 10989*, f. 117; apogr. coaev. – *Hisp. 90* I 50*v*-52*r* (*prius* 48*v*-50*r*); apogr. coaev.

Provincialis Romani[3] petitio facta mense iunio 1589

An sit statuendus aliquis ordo de talentis admittendorum ad scholastica philosophiae et theologiae studia iuxta Constitutiones[4].

Responsum – P. Provincialis servet reg. 49 et 56[5], habeatque praecipuam rationem virtutis, et curet, ut nostri scholares, absoluta saltem logica, etiamsi prius in illius progressu examinati fuissent, examinentur per designatos examinatores, magistros scilicet philoso-

---

mus, non tantum quia dat gratiam, qua facere possimus. Quod idem dicendum de perseverantia, quae proculdubio donum Dei est. Romae 14 decembris 1613» *Epp. NN 115*, p. 557; *Epp. NN 113*, p. 306-07; regestum. – De historia huius decreti cf. commentarium M. Rosa S.I. in *Diz. Biogr. d. Ital.* I (Acquaviva) p. 170-71.

[1] Ad quaestionem illustrandam cf. commentarium: L. LUKÁCS S.I., *De graduum diversitate* ... ; AHSI 37 (1968) 237–316.

[2] De scholasticis S.I. ad studia philosophiae ac theologiae mittendis vide epistolam Patris Generalis, die 16 apr. 1583 ad P. Biondi praep. prov. mediol. datam; supra, mon. 60.

[3] Ioannes Bapt. Carminata S.I. (1536–1619), italus panormitanus; praepositus provinciae romanae fuit annis 1589–94; cf. SCADUTO, *Catalogo* ... p. 27.

[4] De ordine admittendi scholasticos ad studia iuxta Constitutiones cf. nostrum commentarium: *De graduum diversitate* ... »; vide supra, adn. 2, praesertim p. 256–57: De studiis scholasticorum.

[5] In regulis 49 et 56 officii provincialis datur norma admittendi scholasticos S.I. ad studia; earum textum videas in *Institutum S.I.* III 78–79.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

phiae et theologiae, ac consultores; qui autem peracto examine non videantur progressum in litteris ultra mediocritatem facturi, deputentur ad casuum studia; et haec ipsa deputatio cum examine et examinatorum iudicio constet scripto in libro aliquo ad id designato servabuntque secretum omnino, qui examini interernnt.

Si qui tamen ex designatis ad philosophiam aut metaphysicam audiendam in ipso studiorum decursu videantur mediocritatem eamdem non excessuri, debebunt similiter casuum studiis deputari[6]. An autem hoc fieri debeat praevio examine, nec ne, id arbitrio Provincialis relinquitur. Advertere tamen debebit, ut si horum quispiam haberet talentum ad concionandum, vel ea esset prudentia et maturitate ornatus, ut speraretur aliquando bene gubernaturus, tunc quo maiori et securitate et auctoritate possit Societas illius opera uti, necesse erit, ut philosophiae et duorum annorum theologiae studia absolvat, dummodo huiusmodi tali sint virtute praediti, de quibus non dubitetur, ne postea in tentationem incidant, dum viderint theologiae studium sibi praecidi, immo erit huiusmodi tentatio, antequam eis illa studia concedantur, praevenienda eos praemonendo, quod haec studia ad eam mensuram sint continuaturi, quae ad haec munera exercenda sufficere possit.

Petentibus deinde non nullis provincialibus[7], declarari, quomodo intelligen-[116v]da esset mediocritas, de qua superius mentio facta fuit, responsum est in eum qui sequitur modum mense augusti 1591.

Mediocritas porro de qua dictum est, ita videtur accipienda, ut accipi vulgo solet, cum aliquis mediocri ingenio esse dicitur; nimirum ut ea capiat et comprehendat, quae audit, quibusque studuit, ac de iis rationem etiam poscenti reddere mediocriter possit, quamvis eum doctrinae modum in philosophia et theologia non attingat, quem Constitutio 5 P. c. 2 § 2 designat his verbis: «Satis in ea profecisse»[8], nec possit assertiones, quarum inibi fit mentio, defendere ea eruditione et facultate, qua defenderet is, cui ingenii satis esset ad philosophiam vel theologiam perdocendam.

Verum quoniam in huiusmodi examine et iudicio ingeniorum solent haud raro discrepantes esse sententiae, penes provincialem erit, re bene perpensa, auditisque suffragiis, id decernere, quod in Domino iudicaverit expedire ad maiorem Dei gloriam et commune Societatis bonum. Nec sane possumus hanc ad rem plus lucis adferre in universum, sed poterunt provinciales ex his, quae in genere dicta sunt, de singulis, quae occurrent, decidere pro sua prudentia.

Quod si forte iis qui talentum concionandi habeant, non sufficiet biennium ad illas theologiae materias in scholis audiendas, quae necessariae videntur, ut tuto et sine errore

---

[6] In Rat. stud. 1586 haec norma data est de admittendis ad studia: «Qui mediocri saltem non sunt ingeni, philosophiam non audiant» MP V 96. Quae in Rat. stud. 1591 ita concepta est: «Quicunque nihilo minus quam mediocrem in philosophia progressum facturi videbuntur, in ea pergere toto triennio iubeantur» MP V 235. Iuxta utramque ergo normam sufficit mediocritas ingenii et progressus in litteris, ut progredi scholasticus S.I. in studiis possit. Nostrum autem documentum requirit ut mediocritatem excedat. Postquam Romae haec difformitas deprehensa fuit, P. Generalis textum Rat. stud. 1591 corrigere iussit. P. Ximénez, secr. S.I. ad calcem decreti textus, qui in cod. *Instit. 117* (f. 201–03) reperitur, hanc notam adiunxit:

«His non obstat quod per inadvertentiam dictum fuit in libello de ratione studiorum pag. 60 § 30»; scilicet quod «quicunque nihilo minus quam mediocrem in philosophia progressum facturi videbuntur etc.», ubi P. N. Generalis delendum decrevit to «nihilo minus» et eius loco apponendum «plus». Item quod sequitur: «ab ea mediocritate» delendum erit, et dicendum «ab eo ingenii gradu».

Haec norma correcta datur provincialibus etiam in Rat. stud. 1599: scilicet, in studiis philosophiae pergere solum possunt, qui in examine mediocritatem excedere demonstrant; mediocres vero mittantur ad studium casuum conscientiae. Vide reg. 19 § 4 et 5 provincialis; MP V 360.

[7] Vide scriptum Patris Lisio praep. prov. neap.; infra, App. – B.

[8] Vide in MI *Const.* III 165.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

suum munus exequantur, quales sunt quae in Summa D. Thomae prima parte docentur ante disputationem de angelis, et tertia de Incarnatione et sacramentis, in prima secundae de gratia, poterit tunc illis tertius annus theologici studii ad eam rem concedi, vel certe iuvandi erunt privatis domesticae alicuius academiae lectionibus, quibus vel post vel intra biennium ipsum suppleant, quae in scholis non audirent, omittendo etiam [117*r*] publicas aliarum rerum lectiones, quae per id tempus minus ipsis utiles haberentur.

Curandum tamen omnino provincialibus, ne hac studiorum indulgentia et privilegio utantur, nisi erga humiles et vere pios, et mortificatos, eosque etiam ipsos serio praemoneant, ut declinent tentationem, quae obrepere posset, integrum studiorum cursum, plenumque ad ea tempus quodammodo expetendi, quamvis hoc desiderium videatur non eo spectare, ut ad professionem promoveantur. Neque enim statim initio se prodit inimicus. Si qui tamen in iis essent, ut ingenio non omnino spectabiles, ita regendi vel concionandi talento adeo singulari, ut hisce aliisque donis compensaturi videantur exactam illam theologiae scientiam, quam Constitutiones requirunt[9], atque ideo e re Societatis futurum iudicetur, si inter professos suo tempore cooptentur, his sane quartus etiam theologiae annus concedendus erit, ut minori postea dispensatione admitti possint ad professionem.

Si qui forte scholares dum absoluta logica examinantur, dubium redderent examinantium iudicium, iis possent adhuc studia permitti, donec in decursu vel fine secundi anni subeant iterum examen. Examina etiam promovendorum syncera et seria esse debebunt.

Mandato Reverendi Patris Nostri Generalis Praepositi

Iacobus Ximenez

Appendix - B

P. ANTONIUS LISIO PRAEP. PROV. NEAPOLITANAE S.I.[1] DUBIA QUAEDAM CIRCA DIIUDICANDUM PROGRESSUM SCHOLASTICORUM S.I. IN PHILOSOPHIA

Neapoli, die 12 iulii 1591

TEXTUS: ARSI, *Stud. 3/c* (*prius* 40 et *Stud. 3* I 33), fasc. 1, doc. 8; manu Patris Ludovici Mansone S.I. exaratum.

Dubbio sopra il difender le conclusioni di coloro che finiscono il corso di filosofia[2].

Per una di V. P.tà al P. Provinciale di Sicilia 2 dec. 1589[3], si dichiara, che la mediocrità che basta per far passare alcuni sin'a due anni di theologia[4], mostrando qualche talento nel

[9] De doctrinae gradu requisito in iis, qui professionem admittuntur, vide *Const.* P. V c. 2 § 2; in MI *Const.* III 165.

[1] A. Lisio S.I. (1546–1618) praepositus provinciae neapolitanae annis 1589–1594; cf. SCADUTO, *Catalogo* ... p. 85.

[2] De studio philosophiae in S.I. cf. tractatum in Rat. stud. 1586; MP V 95–109.

[3] En textus responsi ad P. Ludovicum Maselli praep. prov. Siculae: «Circa il dubio, come s'intenda la mediocrità che si ricerca in quelli che si possano fare studiar 2 anni di teologia, mostrando qualche attitudine al predicar et governare, ci pare che si debba intendere come comunemente si suol dir di un mediocre ingegno; cioè chi intenda et possegga quel che ode e ha studiato, et mediocremente anco possa renderne raggione a chi gli la domandasse; se ben non potrà giungere a quella misura di dottrina in filosofia et teologia che la Constitutione 5 P c. 2 § 2 descrive con quelle parole «satis in ea profecisse», né potrebbe defendere le conclusioni, delle quali in quel luogo si fa mentione [235*r*] con quella eruditione et pienezza, che farebbe un altro d'ingegno che fosse per leggere filosofia e teologia. Ma perch'anco in far questo giudizio d'alcuno, vi è spesso, come V. R. dice, diversità di pareri, però sta al provinciale, essaminata ben la cosa, et intesi i pareri, determinare quel che giudicarà nel Signore che convenga a maggior gloria sua et ben commune della religione. Né noi potiamo di qua dare altra luce più particolare, ma da questi punti universali i provinciali potranno risolvere li particolari con la prudenza et giudizio loro». *Sic. 3*, f. 234*v*–35*r*.

[4] Ut statutum a P. Generali mense iunio 1589; supra, Appendix - A.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

predicare o governare è quella che communemente si suol dire di un mediocre ingegno, cio è che intenda et possegga quel che ode et ha studiato, et mediocremente anco possa render ragione, a chi gliela dimandasse; se bene non potria rendere a quella misura di dottrina in filosofia et theologia, che la Costitutione 5 p. c. 2 § 2, accenna in quelle parole «satis in ea profecisse»[5], né potrebbe difender le conclusioni, delle quali in quel luogo si fà mentione, con quella eruditione et pienezza, che farebbe un altro di ingegno che fusse per legger filosofia et theologia.

Nasce il dubbio questo anno in questo corso, nel quale finiscono tredici, et può occorrere ogni anno; perciò che dopo di essere essaminati, si ritrovano quattro classi di scholari.

Primo sono alcuni che sono ultra mediocritatem actu con qualche eminenza, che senza dubbio potrebbe lor darsi un corso di filosofia a leggere.

2º sono alcuni ultra mediocritatem actu, benché non con tanta eccellenza.

3º sono alcuni, che non si giudicano ultra mediocritatem actu; ma vi è speranza, che potranno essere ultra mediocritatem. Li quali si fanno passare innanzi ne gli studii in rigore delle parole del decreto di V. P.tà mense iunio 1589[6], che par si contentino di questa speranza in quelle parole «qui non videantur progressum in litteris ultra mediocritatem facturi», et più a basso «si qui in studiorum decursu, videantur mediocritatem eandem non excessuri»; onde si cava, che ancor che hora actu non excedant mediocritatem, si tamen est spes fore ultra mediocritatem, che possano passare innanzi negli studii, ancor che non havessero talento di predicare o governare.

4º possono essere alcuni, de quibus non sit haec spes, ma siano pur mediocri.

Dei primi et de gli ultimi non si dubita; cioè che quei debbano, et questi non debbano difendere.

Delli secondi si è dubitato. Et pare quasi a tutti, che debbano difendere, perché benché il libro degli studii par che inclini, che non debbano difendere (pag. 190) in quelle parole «qui multo plus quam mediocriter profecerint», et di sotto «praestat ergo hos esse paucos, sed egregie instructos»[7]; et molte altre cose in questa sentenza; nondimeno essendo che questo libro non ha ancora autorità piena, giudicandosi coloro essere actu ultra mediocritatem, pare che l'equità voglia, che debbano anco difendere. – 2º perché qui per lo passato, prima che venisse il decreto di V. P.tà, è stato costume che alcuna volta difendevano anco quei che erano mediocri, et perciò hora facendosi comparatio-[1*v*]ne fra questi et quelli, pare che si farebbe ingiuria a costoro, che hora sono ultra mediocritatem, se non difendessero.

Delli terzi pure vi è stato dubbio, et è parso quasi a tutti, che non debbano difendere: pº per l'autorità del libro, la quale molto più ha luogo in costoro, – 2º per che essendo che costoro non sono se non mediocri actu, benché vi sia speranza che debbano essere ultra mediocritatem, non di meno apprendendosi comunemente che il defender tutto il corso debba essere di persone eminenti, se costoro poi nel progresso della theologia non si ritrovassero se non pur mediocri, et convenisse troncar loro gli studii, potrebbero allegare la loro difesa come un pregiudicio di essere stati giudicati ultra mediocritatem. – 3º perché come il difender bene o male molte volte è un caso, potrebbe occorrere, che uno, il quale è stato giudicato ultra mediocritatem, difendesse peggio d'alcuno che è stato giudicato mediocre et in tal caso seguitando uno gli studii di theologia et troncandosi all'altro, potrebbe co-

[5] Vide MI *Const.* III 165.
[6] Decretum vide supra, App. – A.
[7] Vide tractatum de philosophia in Rat. stud. 1586 p. 104 § 17.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

stui allegare il giudicio commune di tutti gli uditori, che si trovarono presenti alla disputa, contra il giudicio di pochi essaminatori; il quale, essendo secreto, non si sa nel pubblico. – 4° principalmente perché conforme alla dichiaratione di V. P.tà posta di sopra[8], pare, che per chiara conseguenza si escludano costoro, specialmente per la Costitutione che ella cita[9]; et per le parole seguenti, nelle quali mostra, che quei che devono difendere, deveno esser eminenti.

Pure in contrarium sono queste ragioni: 1° la consuetudine degli altri anni prima che venisse il decreto di V.P.tà, ne i quali passarono anco i mediocri. Et non par, che questo anno debba farsi tal rigore. – 2° perché havendo costoro speranza di dovere essere oltra la mediocrità, pare che non difendendo, si tronca loro la speranza. – 3° perché benché questo anno, essendo stati nel corso molti scholari, non ci sia difficoltà di far restare alcuni, non di meno gli anni seguenti dovendo comunemente finire il corso non più di sei o sette in circa, occorrerà spesso, che non più di due o tre saranno atti a difendere, et tal volta anco né pure uno. – 4° l'essempio di Roma, dove s'intende che il decreto di V.P.tà non s'osserva con tanto rigore. Et perché già un pezzo fa sono stati essaminati, et è tempo già di sapersi coloro che han da difendere, si desidera, che V.P.tà presto ci dia risolutione, acciò conforme a quella possiamo guidarci et questo anno, et gli altri.

12 Julii 1591[10].

Appendix – C

P. LUDOVICUS MANSONI PRAEP. PROV. NEAPOL. S.I.[1]
P. CLAUDIO ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.

Neapoli, die 6 augusti 1599 – Romam

TEXTUS: *Stud. 3/c* (*prius* Stud. I 34), fasc. 1, doc. 10; autographum.
SUMMARIUM: *Dubium proponit de examine scholasticorum S.I.*

Molto Reverendo in Christo Patre
Pax Christi etc.

Essendosi fatta con occasione della visita del collegio consulta sopra quel particolare che si ordina nella regola 49 et 56 del provinciale[2] et nel libro de' studii regola 19 provincia-

---

[8] Vide supra, adn. 3.

[9] *Const.* P. V c. 2 § 2, in MI *Const.* III 165.

[10] Responsum Patris Generalis, die 20 iulii datum: «Intorno al dubio che V. R. propone, nato da due capi: uno dall'ordine nostro dato intorno al seguitare li studii di filosofia et theologia; l'altro dal libro de Ratione studiorum, Quel che potiamo respondere è che in quel nostro ordine [404*v*] non si tratta del defendere o non defendere, ma del seguitar li studi, come si può anco conoscere chiaramente da quelle parole della dechiaratione scritta alla provincia di Sicilia «né potesse defendere le conclusioni con quella eruditione et pienezza che farebbe un altro». Dal libro poi de Ratione studiorum non si può cavare ferma resolutione, sapendo le RR. VV. che in quel libro non fu mandata l'ultima determinatione, ma si manderà ben presto nell'altro che è quasi finito di stampare.

Pur per respondere qualche cosa a quel che V. R. domanda, ci pare che li secondi et terzi possano defendere senza scrupulo. Però alle RR. VV. tocca vedere quel che più convenga. Intendendo però che non va in consequenza che uno perché non possa uscire in publico a difendere con tanta sodisfattione, non possa però seguitare li suoi studii. Ma di qualche moderatione o dechiaratione di quell'ordine si scriverà alle RR. VV. quando si sia resposto alla provincia romana che l'ha dimandato» *Neap. 4* II, f. 304*r–v;* regestum.

[1] L. Mansoni S.I. (1547–1610), italus, praepositus prov. neap. annis 1597–1600; cf. SCADUTO *Catalogo* ... p. 91.

[2] Regulas 49 et 56 officii provincialis vide in *Institutum S.I.* III p. 78 et 79.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

lis § 2º 5º con li sequenti[3], è nato un grave dubbio per conto dell'essame de filosofi et teologi che deve farsi nel progresso de' studi etc. per sapere che misura si debba tenere perché niuno habbia giusta ragione di lamentarsi nel giudizio; percioché conforme alla relatione de' maestri, per osservanza della regola, il padre Visitatore[4] era di animo di scartarne diversi et filosofi et teologi; ma per la diversità de' pareri sopra il punto del segno dello scartare o fare proseguire gli studi, et perché detti pareri erano ben fondati nelle parole delle regole et ragioni, prima di venirsi alla esecutione, perché difficultas oritur ex iure et eius interpretatione, è parso al padre Visitatore et a tutti che si dimandi da Vostra Paternità l'intelligenza della regola, et si manda con questa in un foglio separato il dubbio per disteso[5].

La difficoltà nasce perché si mettono quattro gradi: in detta regola 19 provincialis § 4 «qui mediocritatem excedunt, qui sunt infra mediocritatem et qui in mediocritate consistunt», et regola 19 praefecti studiorum in libro de ratione studiorum è il quarto «qui plus quam mediocriter profecerint»[6]. Non tanto è dubbio delli 4º 3º et 2º, quanto del 1º: che cosa si richieda per quello eccesso. Non mi stendo in altro perochè nel foglio si dichiara assai; et dalla risolutione di questo, nascerà un altro che qui multos torquet, se il medesimo segno è per proseguire iure ordinario gli studi et per la professione, cioè che possint docere philosophiam et theologiam, peroché alcuni oppongono che non si accordi il ius con la prassi della Compagnia etc.

Si desidera risolutione di tutto, peroché il padre Visitatore tiene impedite et sospese alcune risolutioni, et mi ha detto che io ne scrivessi a nome comune suo et mio a Vostra Paternità, et perché hora emerge et nasce grande difficoltà in questa prattica; et perché Vostra Paternità ha ordinato che se le vadan scrivendo le difficoltà et dubbii che nasceranno nella prattica di questo libro. Con che mi raccomando per fine a' suoi santi sacrificii et orationi

di Napoli li 6 di agosto 1599

Di Vostra Paternità, indegno servo nel Signore

Lodovico Mansoni

Appendix – D

P. LUDOVICUS MANSONI PRAEP. PROV. NEAP. S.I.[1] DUBIA CIRCA EXAMEN SCHOLASTICORUM S.I.

Anno 1599[2]

TEXTUS: *Stud. 3/c* (*prius* Stud. 3 I 31), fasc. 1, doc. 15; Exemplar belle descriptum (sine subscriptione) sed mendis scatens, quae igitur corrigimus.

Nella regola 19 del provinciale § 11[3] si discrive la mediocrità per la propria et positiva ragion formale, et per il concetto che fanno comunemente di essa gl' homini, ma perché le apprensioni degl' homini non sono tutte conformi, et perché la mediocrità, come che sia

[3] Regulam 19 provincialis Rat. stud. 1599 vide in MP V 359–62.
[4] Fabius de Fabiis S.I. (1545c–1615), romanus; visitator prov. neap. anno 1599; cf. *Neap. 6*, f. 3*r* et passim *ibidem*.
[5] Quod scriptum invenies inferius, App. – D.
[6] Vide in MP V p. 376.
[1] De L. Mansoni S.I. vide supra, App. – C, adn. 1.
[2] De scripto hoc sermo recurrit in App. – C; vide adn. 5.
[3] Reg. 19 § 11 Rat. stud. 1599 vide MP V 362.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

mezzo, riguardata in se stessa, a pena si può conoscere senza mirare agl'estremi, perciò nel medesimo luoco per la compita cognitione di essa mediocrità, si agionge un termine estrinseco et negativo al quale la mediocrità non arriva, con queste parole: «etiam si ad eum doctrinae gradum in philosophia et theologia non perveniant, quem Constitutiones designant his verbis satis in ea profecisse[4], nec possit assertiones, quarum ibi fit mentio, defendere ea eruditione ac facultate, qua defenderet is, cui ingenii satis esset ad philosophiam vel theologiam perdocendam»[5], per le quali lasciando adesso la sufficienza per la professione[6], si significa che la mediocrità termina in qua del esser habile a difendere, a legere philosophia o theologia. Dal che è nato dubio, se quel grado di più che mediocre, che si ricerca per finir li studii, sia quello medesimo in ordine, al quale la mediocrità si discrive, tanto che de iure ordinario, escludendo le dispense ratione talenti concionandi et gubernandi, nella Compagnia non deve studiare philosophia et theologia, se non chi dà speranza et mostra ingegno et habilità per poter una volta leggere.

A molti è parso di sì per queste ragioni: p^{o} perché li soggetti della Compagnia o predicano, o governano, o confessano, o leggono; per li predicatori de iure ordinario non si ricerca che habbiano ingegno per leggere; et perciò vi è la dispensa di poter studiare due o tre anni, o anche quattro; similmente per quelli che governano; li confessori è chiaro che propriamente hanno da sapere bene li casi conscientiae; resta adunque, che tolto il titolo di studiar per predicare o per governare, in quibus est dispensatio, non rimanga altro titolo per farlo senza dispensa, si non a chi deve leggere; et consequentemente a chi ha ingegno et talento per poter leggere.

2° Se la definitione della mediocrità sta bene, come senza dubio si deve credere, necessariamente l'habilità per poter leggere, bisogna che sia l'infimo grado, et termine estrinseco, alla quale essa non arriva. Altrimente, come non direbbe bene chi, discrivendo la statura mezzana del huomo, dicesse che l'huomo mezzano si chiama chi è mezzanamente grande, secondo il comune giuditio de gl'huomini, benché non arrivi a dieci palmi, ma bisognarebbe dire, benché non arrivi a sette palmi, perché anche gl'huomini di sette palmi son grandi; cossí si sotto l'habilità di poter leggere, vi è altro grado più vicino alla mediocrità, che faccia altri più che mediocre, bisognava haverlo messo nella discrettione della mediocrità, levatone quella della sofficienza di leggere.

3° se il segno del plusquam mediocris si tien basso, si empie la Compagnia di theologi fiacchi, li quali, come che non studiano casi, andando per li collegii et per le case professe non hanno quanto si ricerca per confessare; perché da un canto non hanno udito i casi, et dall'altro, come che non sono persone di molto ingegno, non sanno servirsi né bene, né presto con speditione et chiarezza delli principii morali, havuti nella theologia specolativamente, et molto in universali; oltre che questi tali pretendono poi la professione, parendoli che, havendo studiato quattro anni, satis profecerunt etc.

Al contrario a molti altri è parso che per esser più che mediocre, non è necessario dare speranza di poter leggere: p.a perché l'apprensione comune intende la mediocrità molto sotto alla sufficienza [1*v*] et al talento di leggere; onde per esser più che mediocre, non è necessario arrivar a poter leggere, ma basta mostrare qualche acutezza in penetrare, o dedurre qualche cosa dalla dottrina del maestro.

2° perché l'uso della Compagnia ha preso per più che mediocri, molti che non davano speranza per poter leggere; li quali adesso bisognarebbe levare dalli studii secondo la regola medesima del provinciale § 10[7].

---

[4] *Const.* P. V c. 2 § 2; MI *Const.* III 165.
[5] Vide MP V 362.
[6] De doctrina eorum, qui ad professionem sollemnem admittuntur, cf. *Const.* P. V c. 2; MI *Const.* III p. 164–67.
[7] Vide MP V 361.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

3º perché cercandosi per difendere che li soggetti [siano] multo plusquam mediocres, se li plusquam mediocres sono atti a legere, segue che per difendere ci vuol più che per leggere, et che alcuno possa leggere, che non sia atto per difendere. A questa ultima ragione si è risposto che, essendo il difendere una cosa honoraria et ad pompam, non doverebbe difendere, se non chi praestat caeteris ingenio et facultate, secondo la regola 7.a del prefetto[8], et consequentemente, chi fra gl'ingegnosi et atti a leggere, è eminente perché qualcheduno nelli scritti riesce ordinato et chiaro, che all'impronto è timido, confuso et senza apparenza; massime che per difendere ci vuole oltre il garbo, modo spedito di dire, et ingegno veloce et habile, a poter trovare subito risposta ad ogni difficultà quantunque sottile et nova; dove che per legere basta ingegno sodo et maturo, et che speculando in camera trovi a suo bell'agio la solutione delle questioni; benché sia vero che, chi legge, deve anche praesidere, et sopra sapere al defendente, et mostrar anch'egli prontezza et velocità[9].

Appendix – E

P. CLAUDIUS ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I. DECRETUM DE TEMPERANDA EXCLUSIONE SCHOLASTICORUM A STUDIIS

Romae, die 26 augusti 1600

TEXTUS: 1. *Epp. NN 115* (*prius* Epp. comm. B[1]) p. 238–39; regestum. – 2. *Epp. NN 113* (*prius* Epp. comm. A[1]) p. 213. – 3. *Rom. 11*, f. 42*r*; exemplum quod praep. prov. rom. accepit. – 4. *Stud. 3*, f. 542; exemplum coaevum. – 5. *Rom. 205*, f. 22*v*–23*r*; exemplum coaevum. – 6. Arch. Prov. Germ. Sup., cod. XIII B p. 80; exemplum coaevum. – 7. Arch. Prov. Germ., cod. XIII a. 1, p. 81–82.

EDITIO: PACHTLER II 484–85; III 3–4.

De moderatione examinis nostrorum scholasticorum

Cum variis ex locis nonnullae adferrentur difficultates circa studia et examina nostrorum[1], atque ex his non contemnenda incommoda nasci posse viderentur, dum vel aliquorum quieti non satis prospicitur, vel eorum studia minus promoventur, quos in diversis postea ministeriis fructuosius forsitan occupare liceret, perutile futurum iudicavimus, si de rigore illo, qui ante aliquot annos ad exactiorem Constitutionum observationem praescriptus in Ratione studiorum fuerat[2], aliquid remitteretur, suaviusque cum illis in hac parte agendum statueremus.

Re itaque cum patribus [assistentibus] diligenter examinata, omnibus in Domino consideratis, de his pauca haec quae sequuntur, visa sunt in posterum observanda:

Primum. Examen illud quod in Logica fieri debet[3], semel tantum fiat. Quod si bis instituatur, id eo tantum fiat, ut aliquis ineptus ad studia convincatur, quo suavius excludatur; ideo is solus tunc examinetur.

---

[8] Quam videsis in MP V 375.

[9] Responsum ad haec dubia considerari possit Instructio ... Patris Generalis, anno 1600 data; quam videas infra, App. – E.

[1] Vide e. gr. dubia circa hanc rem anno 1600 proposita a provincia neapolitana et Germaniae Superioris; supra, mon. 41 p. 364 366–67.

[2] Vide regulam 19 provincialis Rat. stud. 1599; in MP V 359–62.

[3] Vide § 1 reg. prov. 19; MP V 359-60.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

2. Hoc examine non excludantur a studiis, nisi rudiores et inepti; mediocres autem pergere sinantur usque ad finem cursus philosophiae. Qui si in fine cursus talenta ostendant saltem mediocria, ad primum theologiae annum admittantur; eoque exacto, si eadem appareant talenta, et spes sit eadem, secundum quoque annum, sed non ultra, audire permittantur. [239]

3. Mediocria talenta intelliguntur: mediocriter aptum videri ad concionandi gubernandique munera, aut etiam ad officium praefecti rerum spiritualium, vel socii magistri novitiorum.

4. Tertius et quartus theologiae annus iis solum, qui insigni concionandi aut gubernandi munere excellant, concedendi videntur, ut praescriptum est. Quare in hoc capite nihil duximus immutandum. etc. 26 augusti etc.[4].

Appendix - F

PRAXIS EXAMINIS UT FIAT PERICULUM EORUM QUI VEL PROGREDI DEBENT IN STUDIIS PHILOSOPHIAE ET THEOLOGIAE VEL AB EIS AMOVERI.

Romae die 7 octobris 1600

TEXTUS: 1. *Instit. 117* I, f. 218*r-v*; exemplum coaevum. — 2. Romae, Bibl. Naz. Vitt. Em., *Mss. Gesuit. 3562/1433*, f. 74*r-v*; apogr. coaevum in quo tempus scriptionis assignatum est.

[1] Intelligat non nunquam rector tum ante tum sub initium Quadragesimae, potissimum autem a praefecto vel magistro, quantum quisque ex logicis profecerit, et an inter eos aliquis sit plane rudis et ineptus. Et si quem eiusmodi deprehenderit, ad provincialem deferat, ut despiciat, an sit a studiis amovendus. Quod ut suavius fiat, examen est ei offerendum, si noluit haec studia sponte relinquere. Si autem examen eligat, moneatur, ut circa ferias paschales ad illud paratus sit ad faciendum eo modo quo regula provincialis 19 § 1 praescribitur[1].

---

[4] Vixdum P. Confalonieri, praep. prov. romanae decretum Patris Generalis de moderatione examinis scholasticorum acceperat, statim dubia nonnulla eidem proposuit; ex quibus ea typis mandamus, quae nostram rem strictius attingunt:

« ... Al secondo dubio – Che s'intenda per quella parola «rudes et inepti» nel secondo punto dell'ordine nuovo dell'examinar gli scolari. – Risposta: Per «rudes et inepti» s'intendono quelli che sono infra mediocritatem, solo per quest'ordine nuovo, e che li mediocri possino studiare con qualche temperamento.

Al terzo – E perché questo nuovo ordine, si hanno da habilitare alli studii quelli, i quali secondo l'ordine antico sono stati esclusi e pur sono in termine di poter studiare, come verbi gratia maestri o altri che poco fa hanno incominciato li casi, massime facendone essi istanza? – Risposta: Primo, quelli che furono essaminati e si trovarono mediocri, e perció furono esclusi dalli studii, et si posero ad esser maestri, questi admittantur ad philosophiam seu theologiam. – Secondo, quelli che poco fa cominciorono ad udir casi solo perché furono giudicati mediocri, godino il privilegio del nuovo ordine. – Terzo, de alcuni che hanno continuato un pezzo i casi, informino de particolari, acció che considerate le circonstanze, potiamo dar risolutione.

Al quarto – Come si farà, se nelli secondi anni di theologia per li mediocri non si leggeranno materie morali, ma speculative? – Risposta: Quel che tocca al sentir due anni di teologia, ci rimettiamo all'ordine dato; si dice però che questi mediocri almeno studino un anno de casi; ma quanto al tempo et ordine de studii de casi, si rimette alla prudenza del provinciale, il quale farà il suo officio con haver l'occhio al fine che la Compagnia può pretendere nell'applicar gl'operarii» *Congr. 95*, f. 308*r-v*.

[1] Quam regulam videsis in MP V 360.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

2. Sub finem logicae fiat omnium examen, in quo, si qui non plane inepti, sed infra mediocritatem deprehensi fuerint, amoveantur a studiis iuxta eandem regulam 19 § 4. Mediocres vero sinantur pergere usque ad finem cursus philosophiae. Qui si in fine cursus talenta saltem mediocria ostendant, pergant ad primum annum theologiae; quo elapso, si adhuc eadem appareant talenta, et sit spes eadem, pergant ad secundum theologiae annum et non ultra. Talenta autem mediocria ex eodem Patris N. Generalis decreto sunt:[2], mediocriter se habere in concionandi gubernandive munere, atque etiam in officio praefecti rerum spiritualium et socii magistri novitiorum. Quare si in his, qui mediocres sunt, in fine cursus philosophiae huiusmodi talenta (praevia de more consultatione) non appareant, nullo adhibito examine a theologiae studiis amoveantur. Quod si horum quispiam simul cum praecipua virtute bonum prae se ferat talentum concionandi, deliberet provincialis cum suis consultoribus, an tertius theologiae annus ei sit concedendus; vel etiam quartus, si insigne aliquod talentum gubernandi vel concionandi appareat iuxta § 6.um eiusdem regulae 19.

3. Qui vero in eodem examine supra mediocritatem esse deprehensi fuerint, pergere debent ad omnia tum philosophiae, tum theologiae studia iuxta eandem regulam 19 § 4. Ex dictis autem apparet, ad illud examen quod in fine cursus ad seligendos optimos quosque, qui theses publice defendant, praescriptum est in regula praefecti studiorum 20[3] et deinceps, non esse admittendos mediocres, sed eos dumtaxat, qui supra mediocritatem esse vel in examine, quod fit in fine logicae, vel [vel] postea in studiorum decursu, ut mox dicetur, iudicati fuerint. [218*v*]

4. Nam si in decursu studiorum aliqui ex his, qui in examine logicae visi sunt mediocres, deinde iudicio praefecti et magistrorum vel mediocritatem excedere, vel infra eam esse deprehendantur, vel denique mediocritatem non excedere, qui ante supra mediocritatem esse iudicati erant, simile examen adhibendum est, ut de singulorum gradu statuatur ultimo. Huius autem examinis tempus iudicio provincialis relinquatur. Curandum tamen videtur, ne cum altero examine coniungatur, quod fit in fine cursus, de quo supra dictum est § 3°, sed prius fiat, ut si forte is qui antea mediocris habitus fuerat, supra mediocritatem esse iudicetur, examinari possit, ut videatur, an sit aptus ad defendendum.

5. Moneat autem provincialis eos, qui ferre iudicium debent, ut in ferendo suffragio determinate explicent, in quo quemque scientiae gradu esse censeant, vel saltem aperiant, quam in partem inclinent magis. Quod ut melius faciant, interrogando, novas difficultates proponendo vel alia ratione sibi curent satisfacere. Quod si vel suffragiorum paritate vel diversitate res sit omnino dubia, provincialis, adhibita consultatione et virtutis ratione habita, faciat quod sibi melius in Domino visum fuerit.

---

[2] Decretum, paulo ante datum, vide supra, App. – E.
[3] Quam regulam videas in MP V 376.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Appendix - G

MEDIOCRITATIS DESCRIPTIO, CONFECTA A NONNULLIS PATRIBUS, IUSSU R.P. PROVINCIALIS[1] ET CONGREGATIONIS NEAPOLITANAE ANNO 1603; CUIUS FIT MENTIO IN ACTIS CONGREGATIONIS § 2[2].

Neapolis anno 1603

TEXTUS: *Stud. 3/c* (prius *Stud. 3 I 28*), fasc. 2, doc. 6, originale.

Eius qui supra mediocritatem censeri debet[3], infimus gradus est, ut non solum capiat ac penetret communem doctrinam, communesque difficultates eius materiae, quam audivit, quaestionesque a magistro declaratas recte percipiat; sed sciat quoque recte solvere saltem ordinaria et communia argumenta, quae in eadem materia fieri solent, atque illis similia, quamvis non omnino in doctrina a magistro tradita contineantur. Quo quis autem magis difficultates penetrabit, ut nova, magisque recondita argumenta vel ab aliis obiecta recte solvet, vel per se ipse investigando conquiret, eo magis ac magis mediocritatem dicitur excedere.

Mediocris dicetur is, qui ex ordinariis quaestionibus ac difficultatibus faciliora quidem planiorum recte capit, eorumque rationem reddit; in difficilioribus autem haeret, eaque non ita capit ac penetrat; quamvis eorum quoque rationem aliquam reddat, faciliora etiam argumenta non inepte solvit; praesertim ea, quarum solutio ex ipsa doctrina tradita haud difficile eruitur, illisve similia, difficiliora vero ac subtiliora vel non recte capit, vel solvere nescit.

Infra mediocritatem is dicetur esse, qui ne faciliora quidem illa atque ordinaria omnino capit ac penetrat.

Rationes quibus permoti patres congregationis neapolitanae anno 1603 omnium prorsus suffragiis iudicarant statim in ipso logicorum examine a studiis philosophiae amovendos esse eos qui mediocritatem non excedunt, ut habetur in actis congregationis § 9[4].

1. Quia magna est tum temporis, tum impensarum iactura, si ad alterum usque theologiae annum ii pergant, qui non videntur in studiis speculativis magnos progressus esse facturi. [1*v*]

---

[1] Mutius Vitelleschi S.I., italus, praep. prov. neap. annis 1602–1605; cf. *Synopsis hist. S.I.* 642.

[2] Ex textus in actis provinciae neapolitanae: «Quae in congregatione neapolitana anno 1603 ad R.P.N. Generalem visa sunt referenda ...

2. Etsi in libro studiorum regula provincialis 19 § 11 mediocritas, quam debent excedere qui ad prosequenda studia admittuntur, satis descripta videtur esse; quia tamen ex varia eius intelligentia adhuc varietas cernitur inter magistros in ferendis de hisce rebus iudiciis; petit a R.P. Generali pars congregationis maior, licere nobis in hac provincia in posterum, cum eius approbatione ea uti, quam E.di P. Provincialis et congregationis iussu a nonnullis patribus confectam P. Procurator Suae Paternitati representabit ... [1*v*] ...

9. Ob multas rationes quae privatim Patri Procuratori dabuntur, nemine discrepante congregationi visum est non expedire id, quod hoc triennio caeptum est fieri, ut in examine logicorum, qui mediocres sunt, pergant usque ad theologiae biennium; contra potius ii, qui mediocritatem non excedunt, ad casus videntur destinandi, quemadmodum ante tres annos iussi eramus facere; ideo visum est omnibus R.P. Generalem rogandum esse ut pristinam ea de re ordinationem instauret ...» *Stud. 3/c* (*prius Stud. 3 I 32*), fasc. 2, doc. 5; originale.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

2. Quia classis casuum conscientiae magnum patitur detrimentum. Fere enim vacua cernitur auditoribus nostris.

3. Magnum quoque detrimentum collegiorum. Pauci enim peractis studiis libenti animo ferent sese addici audiendis confessionibus, qui ex plurium annorum studio, quibus in res speculativas incubuerunt, persuasere sibi sese ad maiora ministeria esse idoneos. Qui tamen cum vere non sint idonei, timendum est, ne progressu temporis operariis, qui libenter audiendarum confessionum onus ferant, destituatur Societas.

4. Timendum quoque ne destituatur bonis theologis. Ipsa quippe multitudo eorum, qui theologiae dant operam, magno est impedimento, ne theologi praestantioris ingenii tam frequenter, quam par est, exerceri possint; dum cum iis quoque exercitationes scholasticae communicandae sunt, de quibus nulla spes est ad ingens aliquod theologiae fastigium evasuros.

5. Accidit quod nostri, dum in logica iuniores sunt, et alias facultates nondum degustarunt, aequiore animo patiuntur se destinari ad casus; cum peracto et philosophiae curriculo, et theologiae biennio, aegerrime laturi sint se ab his studiis spreciosioribus ad studia, ut ipsi censent, inferiora detrudi.

6. Denique timendum est, ne confessarii nostri sint casus conscientiae prorsus ignari, qui enim philosophiae ac theologiae studuere, ferme in animum inducunt, casus utpore faciliores, sibi optime esse perspectos, atque ex provinciis quibusdam generalissimis, iisque nec bene intellectis, neque ad rem applicatis facile se posse conscientiae omnes difficultates solvere; ac proinde particularia casuum, utpote faciliora, contemnant, in iisque operam ac studium ponere (quod maxime disciplina illa requirit) designantur. Quare facile futurum est paucos, post annos, ut mediocres hi (quorum pars maxima futura est) quibus indulgemus theologiae studium, nudo ipso nomine theologorum contenti, nec theologi futuri sint, nec casistae.

Ego Ioannes Chamerota[5] secretarius congregationis.

Appendix – H

P. CLAUDIUS ACQUAVIVA PRAEP. GEN. S.I.
P. FABIO DE FABIIS PRAEP. PROV. NEAPOL. S.I.[1]

Romae anno 1604

TEXTUS: *Stud. 3/c* (*prius* Stud. 3 I 34bis), fasc. 2, doc. 9; autographum. In f. 2*v* superscriptio: «Romae – Al P. Provinciale di Napoli sopra un dubio: chi siano quelli passano la mediocrità». – *Ibidem*: «Memoriale e risposta alla Provincia di Napoli – Del 1604».

SUMMARIUM: *De iudicanda mediocritate ingenii scholasticorum S.I.*

Al dubio che V.R. ci propone circa la dichiaratione del § 11 della regola 19 del provinciale[2], se s'intende che quelli soli passano la mediocrità, che danno speranza et mostra

[3] De talentis admittendorum scholasticorum S.I. ad studia philosophiae et theologiae cf. decretum Patris Generalis, mense iunio anni 1589 datum, et decretum de temperanda hac ordinatione, nec non «Praxis examinis ... »; supra, Appendix A E et F.

[4] Textum paragraphi 9 vide supra, in adn. 2.

[5] I. Camerota S.I. (1559–1644), italus; cf. SOMMERVOGEL II 581.

[1] F. de Fabiis S.I. (1545c–1615), romanus; praep. prov. neapol. annis 1600–1602; cf. *Synopsis* ... 642.

[2] § 11 regulae 19 provincialis vide in MP V 362. Ad declarationem autem eiusdem quod spectat, vide decretum Patris Acquaviva, et instructionem anno 1600 data; supra, App. – E et F. Dubia vero, una cum Patris Generalis responsis, vide supra, mon. 42 p. 371–72.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

d'habilità et ingegno per poter leggere filosofia o theologia, le diciamo che la cosa in se non ha molta difficoltà, se si considerano bene le parole della regola; si bene nell'applicatione poi della dottrina alli particolari v'è difficoltà maggiore.

Essendo dunque assai chiaramente dichiarato che cosa si deve intendere per mediocrità, facilmente si può inferire chi siano quelli che passano detta mediocrità, et conseguentemente deveno seguitare li studii etc. Et quelle parole della Costitutione «satis profecisse»[3], et che li professi siano di «selecta doctrina»[4], et quello ancora che si dice nella bolla, che deveno essere «In literis conspicui»[5], possono dar' luce per intendersi, quali siano questi che passano la mediocrità; poiché a quelle conditioni non arriva la mediocrità. Et è anche da considerarsi che in quelli che eccedono la mediocrità, v'è gran latitudine et differenza, potendo sempre gl'uni essere migliori dell'altri, né dalle parole della regola si cava quel senso, che solo quelli eccedono la mediocrità, che haveranno habilità per leggere, ma più tosto che per ecceder' uno la mediocrità deve esser tale che possa difendere le conclusioni con tal eruditione et facoltà, come faria uno che havesse ingegno bastante per leggere filosofia o theologia. Et non è dubio, ch'ognuno che nella dottrina è più che mediocre, per quel che tocca all'ingegno et al posseder le cose, potria leggere se non ha per altra parte impedimento; et già si vede quanto pare ripugnante dir che uno è di dottrina seletta et cospicuo nelle lettere, et non habbi sufficienza per poter fare questo; si bene per esser un lettore, non le basta solo che intenda ben le cose, et ne sappia dar ragione, ma che habbia molte altre parti di chiarezza, acutezza etc. Qual poter leggere ancora ha la sua latitudine et i suoi gradi, havendo riguardo alla diversità de' luoghi, della sodisfattione etc.

[3] *Const.* P. V c. 2 § 2; MI *Const.* III 165.
[4] *Const.* P. X § 7; MI *Const.* III 275.
[5] Vide in MI *Const.* I 30 § 8.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

coll. Selin. Soc. Iesu

RATIO, ATQVE INSTITVTIO STVDIORVM SOCIETATIS IESV.

Auctoritate Septimæ Congregationis Generalis aucta.

ROMÆ,
In Collegio Romano eiusdem Societatis.
Anno Domini. M. DC. XVI.

SVPERIORVM PERMISSV.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Digitized by Google

SVPERIORIBVS SOCIETATIS.

ETSI integer omnino prodit Studiorum liber idem, qui à multis annis tanto, ac tam diuturno labore à sex Patribus Deputatis confectus est, semel atque iterum in Prouincijs sedulo examinatus, & experientia probatus, postq. extremam manum adhibitam iussu Quintæ Congregationis Generalis anno 1599. recusus, tamen cum à

Septima nuper Congregatione sancita essent nonnulla, de varijs præsertim Nostrorum in Philosophiæ, Theologiæque decursu examinibus, quæ suo loco inferenda erant in Regulas Prouincialis; & proximæ quoque editionis exemplaria iam deessent; nouam hanc instituì necesse fuit, simulque Superiores de additione illa moneri; quo accuratius Congregationis mentem, diuina fauente gratia, exequi studeant. Romę 2. Februarij. 1616.

Bernardus de Angelis Secretarius Societatis Iesu.

Original from INDIANA UNIVERSITY

INDEX RERUM

Cum Index respiciat volumina sextum et septimum, numeri qui ad septimum remittunt, asteriscum praeseferunt (e. gr. *446); si autem asteriscum invenies post numerum, recurrendum est ad Introductionem historicam voluminis sexti (e. gr. 20*).

A

Abecedarii – schola Viennae retineatur *446; quidam saecularis iuvare posset praeceptorem *318 *609; petitur ut possint docere artifices legere et scribere *303; damnosum, si in infima classe ultra rudimenta grammaticae legere et scribere tenetur docere praeceptor *602; omnino suscipiatur in Polonia, cum desint catholici magistri *292.

Academia scholastica – Declaretur, quid sit *286; dubia circa instituendas – *365; ratio earum *61–2; admittantur non solum sodales Marianae 380 *193 *260; instructio petitur de modo procedendi in – *256; ne fiant earum facultatum quae non docentur in collegio *293; dubia de – ad praeparandos praeceptores *497; prov. baet. petit et accipit regulas – romanae *178; fiat catalogus membrorum *491; Graecii fiat – graecae et hebreae linguae *505; P. Clavius: instituantur – linguarum et rer. mathem. Romae, Mediolani, Conimbricae, Parisiis, ubi selecti iuvenes se perficiant 121; qui – praesunt, tenentur sequi opiniones professorum *491; instructio de – in Coll. Rom. ad praeparandos praeceptores hum. litt. *331–2 *485; prov. Lith.: interrogatio circa – ad formandos magistros *421; Galli non probant – , quia est fomentum invidiae *381; dubia in Germ. cc. – *376; iidem putant: – omitti posse *219; hist. eccl. – in Belgio dissolvenda, quia fructus perexiguus *425; curetur ut ibi retineatur *537; an introducenda etiam in Polonia *241.

Adaptatio Rat. stud. – mens S. Ignatii de – in Constitutionibus 29*; mens P. Acquaviva de – 28*; petitiones deputationis italicae cc. Rat. st. 1591 *132–41; P. Coster de necessitate – 29*; patres hispani petunt – 29*; experientia docebit, quomodo res bene cedere possint 382; petitiones hispanorum – ad usum nationis *150–62; prov. tolet. adaptanda consuetudinibus regionis *142; adaptatio Rat. 1599 28*–31*.

Admissio – scholarium in Coll. Rom. *47; ius – competit praefecto stud. *63; non ubique observanda regula: non admittendi nisi qui active et passive coniugare latine sciant 384; germani: quid de admittendis qui nesciunt recte legere et scribere *205.

Arithmetica – congr. pol.: liceat docere principia *370.

Auctores – congr. tolet.: praescribantur – praelegendi in theol. *402; v. Classici auctores.

B

Biblia Regia – 259 * 445.

Bibliotheca – conservanda augendaque 364 365 * 446; quomodo locupletetur * 458; emptio et distributio fiat dependenter a praef. stud. * 265; Parisiis annua pecunia 15 aureorum attributa est – * 477; claves – non indiscriminatim dandae cuique * 458; petuntur normae ordinandi – * 320.

Bidellus – eius officium 444 489–90 497 505 510 512; petuntur regulae 462–3; eius officii ratio in cursu phil. et theol. Coll. Rom. * 74.

Digitized by Google

Original from INDIANA UNIVERSITY

Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

C

Cancellarius universitatis – in quo consistat – officium 444 488 497 510 512.

Cantus – largam dispensationem petunt poloni * 323; tollatur Matriti * 300.

Carcer – in universitate S.I. 445 463 490 498 505 510 512.

Casus conscientiae – iudicia provinciarum de tract. – Rat. st. 242–54; v. singulas prov.; professores prudentes et exercitati deputentur * 300; scholastici instructiores reddendi lectionibus * 422; determinetur tempus legendi * 302; seminarium – promoveatur * 300 * 453; P. Leopol.: explicentur decreta Conc. Trid. de reformatione 253; legatur etiam in collegiis ubi docetur theol. * 297; non doceantur in cl. rhet. et phil. * 441; bonus quidam auctor assignandus professori et auditoribus * 367 * 397; summa quaedam conscribenda a nostris 244 250 252 253 325 344 397; invigilandum ne nostri in – nimis sint liberi et laxi * 456; nostri melius instruendi * 357 * 400 * 401; casus difficiliores auctoritate P. Gen. explicentur * 355; ratio conferentiarum – * 156 * 449 * 463 * 477 * 494; superior non videtur cogendus ut intersit – * 267; M. Vázquez: etiam sup. intersit * 264; qui quadriennio student thel., exempti a lect. – * 503; hispani: auditores theol. non cogendi * 174; nec confessarii * 152.

Catalogus discipulorum – magistri singularum class. dent praef. stud. * 384; catalogus librorum explicandorum in Germ. * 378; cat. lectionum proponendarum in instauratione stud. ostendatur prius praeceptoribus * 443.

Catechismus – 376 381 382; sit unus pro tota Societate 379; Catechismus Romanus 110 382; v. Canisius, Doctrina christiana.

Censor in classe – 376 * 48; in Germ. odiosus * 379; considerandum, an sint constituendi * 257.

Censura librorum – disciplina – revidenda est * 593.

Classes – iudicia provinciarum de tract. Rat. st. (1586) «Fines scholarum» 382–409; appellatio nova nimis longa et minime clara *229; congr. prov. Aquit.: de appellatione antiqua – *362 *393; in coll. conimbr. num. – 10 333; congr. prov. Pol.: diversitas ordinis lectionum tollatur *307; in Lus. sunt classes gram. in quibus plus quam 200 pueri 5*; magistri multitudine scholarium onerati non proficiunt 383 *474; ubi numerus plus quam 80, classis dividatur *390; ubi plures classes quam 5, ordo stud. alius constituendus 385; prov. Sic.: expediret ut ubique tantum 4 – 383; ordo – et divisio horarum in prov. Arag. 386–91; v. Humanitas, Grammatica, Rhetorica, Ordo horarum.

Classici auctores – designandi singulis classibus 383; expedit ut idem sit catalogus librorum praelegendorum in omnibus collegiis *202; fiat cat. triennalis – *372 *432; idem cat. – in universa Societate 406; fiant commentaria in – *358 *391; comicos ob inhonesta magistri non legant in – 368; eorum libri ab inhonestis purgandi 365 *305; I. Tornier purgavit nonnullos – ad usum Coll. Rom. *302; non purgandi, sed ex eis particula honesta decerpenda 371; Ovidii epistolae corrigendae, vel seligendae quae non offendunt honestatem *245; idem fiat de epigrammatis Martialis 367.

Coadiutores temporales – permittatur nonnullis – ut discere possint legere *320.

Collegia externorum – P. Morano: laudibus extollit – *645; necesse ut sint etiam seminarium Societatis *605 *628; non facile admittenda nova 338 *589; admittenda nova 308; P. Acquaviva gen.: «Nos brevi hoc tempore susceptae gubernationis ad sexaginta oblata collegia respuimus» *293 *589.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Collegium maximum – definiatur quid sit – *304.

Collegium Romanum – Tractatus: Quae doctores – responderunt cc. rationem docendi theol. ad vitandas novas opiniones (1582) 3–11; Iudicium theologorum – de delectu opinionum (1584) 27–34; Iudicium trium patrum – de formula servanda in Del. op. theol. *29–33; quid patres – de auctore in phil. tradenda praescribendo sentiant 492–3; An cursus phil. et theol. conscribendus 34–46; a doctrina S. Thomae non esse recedendum nisi raro 3; professores – nomine prov. rom. examinant tractatus de Op. del. 47; Istruzioni per i maestri ... *45–64; Ordine de studii nelle scuole superiori (1590) 64–75; ordo lectionum, auctorum, et materiae docendae in singulis classibus *55; ratio doctrinae sequendae a prof. *66–7; de auditoribus in cursu phil et theol. *65; petitur ut addatur prof. theol. moralis *395; P. Sardi rect.: ratio praelegendi S. Script. et controversias 11–2; ratio academiarum litt. in – 61–2; exercitationes scholasticae in – *51–9; ratio lectionis linguae graecae *55–6 *64–74; ratio examinandi discipulos class. inf. *58–61; desideratur ordo antiquus vacationum *136–7; de cura morum et disciplinae *74; officium praef. stud. inf. *62–3; ratio officii bidelli *74; status personarum – a. 1602 *482–5; P. Perera: modus praeparandi professores pro – *126–7; academia in – ad praeparandos praeceptores hum. litt. *331–32; acta vis. studiorum – a. 1602 *482–93.

Communio – discipuli non obligandi, sed hortandi 375 377; – discipulorum in Coll. Rom. *46.

Compositiones litt. – P. Brunelli: De scriptionibus *253; quoties scribendum in cl. rhet. 408; bis in mense fiunt in Coll. Rom. *53; non octavo, sed decimo quinto quoque vel semel in mense scribendum *437; singulis hebdomadis est onerosum 403; etiam die vacationis dictandum est thema *244; in Gallia non *237; satius nihil scribere, quam male *227; ne conscribant – magistri 213 *257; magistri ne opprimantur correctione ingenti scriptorum numero *221; lithuani petunt ut possint componere discipuli etiam lingua vulgari *414; modus componendi in cl. gram. 528; ratio corrigendi – in cl. gram. 525 529 *52 *244 *454; ratio affigendi – Parisiis *477;
moderandae affissiones *450; meliores compositiones conservandae *425 *535.

Computandi tempus Romae 76 *55.

Computus ecclesiasticus – prov. Pol. petit ut liceat docere *370.

Concertatio scholastica – iudicium provinciarum de – 349–52; vigiletur ut pacifice absque convitiis transigantur *490 *535 *537; tollatur in Germ. *197 *213–4 *219 *225 *379 *506; ordinatio P. Gen. de – *389.

Conciliorum et historiae eccl. studium – statuatur qua ratione vacare huic studio nostri debeant *399; decr. P. Gen.: De studio – *655–56.

Confessiones scholarium – in Coll. Rom. *45; initio cuiusque mensis fiat *448 *451 *457 *546; regula de – servetur *489; discipuli habeant designatum confessorem 377 378 379 380 389 *299 *485; discipuli sint liberi subinde alteri confiteri *448; magistri non agant cum confessoribus *226; confessionum causa nihil omittatur de exercitiis schol. *384; ratio – in Germ. *436; ratio praescripta a Rat. stud. non probatur *222.

Congregationes generales S.I. – acta – de studiis: IV 292–3 V 347–54 VI 406–12 VII 428–30; congr. gen. IV decretum de conscribenda Rat. stud. 1*; diarium P. Valpedrosa de rebus schol. agitatis in congr. gen. V 353–4; visitatio papae in congr. gen. V *354; congr. gen. VI: Instructio ad hum. litt. promovendas *407–8.

Congregationes provinciales – acta de studiis – *288–427.

Congregationes Marianae – 376; fovendae inter discipulos *575* modus uniformis statuatur *304; cura adhibeatur ut sodales in pietate proficiant *452; sodales sint etiam academiae scholasticae *486.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Contio sacra – audienda 380; – in Quadragesima in Coll. Rom. *46.
Controversiae – iudicia provinciarum de – in Rat. stud. 232–40; P. Sardi rect. Coll. Rom.: ratio praelegendi – in Coll. Rom. 11–2; P. Lessius: Distributio materiarum – *537; prov. Pol.: fiant lectiones – in Coll. Rom. pro ultramontanis auditoribus *394; omnes S.I. scholastici Graetii audiant – *502; seligendae materiae controversae a professore tradendae *502; proposita P. Ximénez de lectione – pro scholasticis S.I. *654–5; relatio eiusdem de lectione – *508; semel in hebdomada fiant repetitiones *502; decretum P. Gen: De studio conciliorum, controversiarum et historiae eccl. *655–6.
Convivia – in promotionibus – sint moderata *547; ne intersint nostri – in Germ. *603–4.
Copia verborum – acquirenda 480–1 500 503 508.
Correctio – magistri ne sint valde praecipitosi in castigandis discipulis *49; modus corrigendi 533; pungat, sed non laceret – *451; puniantur discipuli publice *455; ratio puniendi discipulos Dilingae *548; – in prov. Rhen. *475; hispan: non permittendum ut magistri plagis caedant discipulos *162 *163; contra scholares rebelles vel resistentes invocetur brachium saeculare *455; Graetii pro casibus gravioribus Princeps assignat iudicem aliquem 442–3; mulctae pecuniariae non inponantur *455; negligentiores ad inferiorem ordinem detrudi possunt *227.
Corrector – adhibendus in Coll. Rom. *489; publicos correctores non ferunt discipuli in Germ. *222; petunt dispensationem prov. Aquit. et Austr. 307–8 *372; prov.ae Germ. obtinent dispensationem *379; magistri ipsi castigant in Pol. *412; non fiat correctio per condiscipulum *417 418; num – externus clericos discipulos castigare possit *515.

D

Decani universitatis – De eorum officio 444 493 497.
Declamationes rhetoricae – iudicia provinciarum de – 349 352 353 354 355 357; ratio earum Romae *245; fiunt diebus dominicis hora prima pomeridiana *447; in Germ. habentur prima cuiusque mensis hebdomada die feriato postmeridie *476; die Iovis Coloniae recitari solita, tolluntur ordine Patris Gen. *448; ne toleretur ut praeceptor scribat textum *418; ex memoria recitetur *547.
Decuriae in classibus – Iudicia provinciarum de tract. «Adium. excit.» 351; eorum honor retinendus sit *225.
Delectus opinionum in theol. v. Doctrina.
Dialogi – conscribendi de rebus de quibus pueri quotidie confabulantur 368.
Dictandi mos in phil. – 272 274 281 291; iudicatur 172–76 2301; retineatur in Gallia *236 *369; permittatur in Lusitania *301; temperanda est 610 *587; valde onerosum iudicatur a hispanis *607; libri cursus phil. et theol. desiderantur *337; interpretetur alicuius gravis auctoris liber *266 *295 *426; fiant commentaria in Sum. S. Thomae 80 176 179 193 244; belgi putant usum dictandi esse supprimendum *536; res referenda ad congr. gen. *339.
Disciplina – tractatus in Rat. stud. iudicatur a provinciis 375–82; fiat libellus de civilitate et componendis moribus 378; regulae discipulorum affigendae in classibus *49; constituendus externus quidam iudex discipulorum *305; de exercendis iudiciis in nostros discipulos in Pol. *336; discipuli negligentes amanter moneantur, discoli incorribiles amoveantur *451; mulcta pecuniaria *436 *474; magistri non vocant discipulos in cubiculos suos *455; in scholis inferioribus non tolerandi cultri *245; spectacula publica a discipulis non visitanda *633; absurda capillatura in studiosis non toleretur *479.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Discipuli – de cognoscendis ingeniis – 466; curetur ut – nostri modestiam prae se ferant ubique *459; – virtuosi ceteris paribus anteponendi aliis 45; [nob]iles a communi ratione scholarum liberi non sint *549; ad superiores classes non promovendi gratia nonnullorum *470; qui per multos menses non confitentur, tolerandi? *363; haereticorum filii, cogendi ad confessionem et audiendam missam *363; discipuli non occupandi a nostris lectionum tempore *452.

Disputationes scholasticae – P. Tuccio: de duplici genere – in Constitutionibus *616; in ordine classium assignandum tempus disputationum 391; modus quotidianae disputationis 430 433 434 441 460 479 499 503 507–8 513; ratio disputationum phil. et theol. in Coll. Rom. *70–4; ratio – in Germ. *212; ratio – Moguntiae diebus sabbathi *449; nil mutandum in Hisp. quoad – *166; non nisi doctiores admittendi ad – *487; religiosa modestia observetur in – *452; certamina inter disputandum multa incommoda habent *194; conclusiones – confirmentur more scholastico, non tamen barbaro *287; – in hum. class. 353 355 356 530; impressio thesium sit rara *546.

Distinctio classium v. Classes.

Distributio horarum v. Ordo horarum.

Doctrina S.I. in theologia – Constitutiones frequenter inculcant consensionem animorum in – tenenda 36; ibidem saepe urget S. Ignatius doctrinae unitatem, sed semper adiungit: quoad eius fieri poterit 3*; decretum Patris Borja de opinionibus tenendis (1565) 91 105 * 610; prov. neap. quaerit (1581) quid de opinionibus Patris Borja *288; hae propositiones examini subiiciuntur a professoribus Coll. Rom. (1582) 4–6; valde paucae earum praescribuntur in Rat. stud. 115; P. Acquaviva gen.: ab initio sui generalatus maxime sibi cordi fuit – 2*; eius instructio (1582): De soliditate et uniformitate doctrinae 25–6 104; professores Coll. Rom. vehementer probant hanc instructionem 33; decretum congr. gen. V (1593) de – S. Thomae sequenda, optatum finem non obtinuit (1611) *658; decretum Inquisitionis Romanae de parte speculativa Rat. st. 1591 *86–7; visitatores stud. videant, num sint doctrinae periculosae in S.I. *480–1; de – uniformitate P. Gen. a. 1609 *656–7; ep. comm. P. Gen. (1611) de – *657–9; P. Gen. 1613: ut – salva sit, sufficit si observentur ea quae in Rat. stud. 1599 *660.

Iudicium theologorum Coll. Rom. de delectu oppinionum (1584) 27–34; Iudicium 3 patrum Coll. Rom. de delectu opinionum *29–33; finis – uniformitas et securitas – S.I. *29; propositionum aliae generaliter, aliae particulariter definiendae *30; aliqua libertas relinquenda est ingeniis *30; non convenit ut multa adversus S. Thomam definiantur 3 28 *31; uniformitas non talis requiritur, ut omnes omnino in omnibus eadem doceant, et in nullo dissentiant 30; delectus opinionum a P. Tuccio a. 1588 revisus *1–29; ille ostendit quantum haec nova Formula congruat Constitutionibus *5; in Del. opin. a. 1586 597 sententiae partim liberae, partim definitae recensentur 28; in eo sunt 77 sententiae quae adversantur S. Thomae 28; examen tractatuum Del. op. in provinciis 47–127; pars maior provinciarum illum probavit *4; P. Salmerón: sententia tenenda de ratione docendi theologiam 21–4; minime expedit ut S.I. aliquem doctorem ita sequatur, ut in eius sententiam iurent omnes 22; P. Bellarmino: Quid de catalogis propositionum sentiat *43–4; S. Ignatius non absolute praecipit, ut idem sentiamus ... , sed «quoad eius fieri potest» 14; P. Maldonado: paucis regulis modum esse ponendum novis opinionibus 21; quid sentiat de – S. Thom. sequenda 20–21; discussio professorum Coll. Rom. de vitandis novis opinionibus (1582) 3–11; P. Tuccio: tract. de – S. Thomae sequenda (1582) 15–20; «Annotationes in censuram trium patrum Coll. Rom.» *39–42; qualis uniformitas in Constitutionibus *33–5; quid S. Ignatius de opinionum

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

concordia statuerit *5–6; qualis soliditas – requiritur in Constitutionibus *35–6; P. Tuccio refutat assertionem: S. Ign. in Const.bus exigit doctrinae consensionem, non item opinionum *6 *33; non est optabilis propositionum definiendarum paucitas *11–3; quid S. Ign. de sequenda S. Thomae – senserit *9; incommoda ex opinandi licentia *10 *15; molestiae quae ex denegata opinandi licentia oriuntur, elevi possunt *13–5; refellit affirmationem: S. Ign. et eius successores tolerarunt opinandi licentiam *7–8; S. Ign. definiri noluit: perpetuum et solum doctorem semper sequendum aut praelegendum esse nostris S. Thomam *9; quae nunc statuntur, non inviolabiliter statuuntur, cum ipsaemet Constitutiones commutandi faciant potestatem *9.

Regulae de doctrina a S.I. professoribus in theol. tenenda, conscriptae a prov. mediol. 54–6; eiusdem prov. observationes de –: uniformitas a Constitutionibus saepe commendatur *47; – specificatur ex fine: nostrorum et proximorum fructus ad maiorem Dei gloriam 49; S. Ign. in Constitutionibus requirit unitatem doctrinae, non opinionum 47; conformitas non excludit aliquam diversitatem, alioquin est identitas 47; S. Ign. urget consensionem animorum, sed adiungens: quoad eius fieri poterit 48; doctrina sec. Constitutionum sit semper pia, communis, solida ac matura 49; quae – favet et incitat ad pietatem et quae non 54; admittenda est varietas opinionum, quae stare potest cum consensione et uniformitate – 48; nihil defendatur contra – communiter receptam ac approbatam 55; contra S. Thomam quaedam, licet pauca, esse constituenda, nonnulla vero libera esse relinquenda 50; S. Ign. permittit praelegere etiam Magistrum Sententiarum, et aliquem doctorem de S.I. 48; hispani: «Quandoquidem abstinuimus nos a definiendis propositionibus, locus nullus est regulae huius generis» *160; uniformitas – curanda *342; etiam in tradenda phil. *300; dissensiones cc. – vitandae *342; non convenit exarare catalogos propositionum particularium, sufficiunt regulae generales *148–9; in quavis regione fiat cat. propositionum, quae vitandae quia ibi scandalosae iudicantur ab externis *149; in Gallia a. 1604 P. Vis. quoad – nil invenit momenti quoad – *521–2; P. Pérez: doctrinae dissonantes videntur irrepsisse in S.I. *576; P. Guzmán: gaudet quod opiniones in theol. docendae praescribuntur *599; P. González Dávila: in prohibendis opinionibus caute procedendum *609; prov. rhen.: dissensiones inter professores cc. – advertuntur *359; de ratione censendi theses theol. interrogatio *209; observationes de – *343; fiat catalogus opinionum quae in phil. docendae non sint *424–5; prov. veneta: libertas opinandi professorum coarctanda *289; prov. Aquit.: uniformitas – servanda *425; congr. Franc.: modus adhibeatur cc. inutiles et curiosas tractationes *393; prov. Lugd.: dubia cc. interpretationem Constit. de uniformitate – *419; statuatur aliquid cc. rationem loquendi de – *326; prov. tolos.: soliditas et uniformitas – curanda *427; I. B. González: solum evidenter periculosa definiantur 109; P. Salesius: non multa praecipienda 111; idem declarat P. Mariana 97; P. Tyrius: tantum generaliter quaedam propositiones tradantur *84; in omnibus sequendam esse – S. Thomae, duobus casibus exceptis *83; novitas omnis – excludenda *84; prov. belg.: declarandae variae sententiae quae communius contra S. Thom. receptae sunt *425; prov. Pol.: S.I. non esse constringenda ad unum S. Thomam in theol. sequendum 112–7; S.I. non magis constringenda ad S. Thom. quam ipsi thomistae 114; non esse definiendas ullas propositiones *404–6; nonnulli non sequuntur S. Thomam in phil. *544; P. Pisa: «Del. op.» facit S.I. thomistam et ita sectariam 121; tempore S. Ign. professores docuisse opiniones satis paradoxas 125; Constitutiones iubent ut in theol. legatur S.Thomas, sed non, ut doctrinam eius sequatur Societas, sed – approbatam et magis communem 122; S.I. magis adstringenda S. Scripturae et ss. Patribus

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

quam S. Thomae 121; loco S. Thomae, in theologia legatur Damascenus (De fide orthodoxa), dum conscribatur Summa quaedam ab aliquo de S.I. 123; P. Valignano: timet, ne ex opinionum diversitate grave damnum subeat S.I. *567.

Constitutiones insinuant possibilitatem, ut aliquando conscribatur Summa quaedam theologiae S.I. 36; an liber edendus de theol. quem omnes explicare et defendere teneantur 30; hic liber, si fiet, ille sit Summa quaedam, an Commentarius in S. Thomam 34; quis hunc conscribat? 34; tract. prof. Coll. Rom.: An liber conscribendus de – quem omnes explicare et defendere teneantur auctoritate Patris Gen. (1585) 34–46; iidem professores proponunt: conscribi Commentarii in S.Thom. 35–6 40; Commentarii temporis progressu revidendi, adaptandi necessitatibus novis 43; Summa theol. vel Commentarii: durum iugum futurum 34; non edantur nomine S.I., sed auctoris 43.

Eligantur praefecti stud. qui sint affecti – S. Thomae *660; non est liberum sequi quemlibet ex nostris auctoribus si S. Thomae adversetur *660; quid agendum cum illo qui docet opiniones S. Thomae contrarias *660; compescendi professores nimis problematici *660; non est sufficiens ad soliditatem et uniformitatem, ut possit aliqua propositio ab erroribus defendi *658; modus averroistarum interpretandi Aristotelem, a professoribus S.I. vitandus 39; quomodo procedendum in materiis a S. Thoma non tractatis? *660; an possint sequi opiniones nostrorum auctorum (Suarez etc.), etsi contrariae S. Thomae *524; disciplina censurae librorum revidenda *593; v. Thomas, Aquino, Libertas opinandi, Theologia.

Doctrina christiana – ratio recitandi – *244; ratio lectionis – in prov. Austr. *373–4 *444; ratio – in Germ. *192 *436 *472–3; – in Coll. Rom. *46; uniformitas desideratur in tradenda – *372; in prov. Franc. – P. Canisii retinebitur *477; P. Mayr traduxit in l. graecam Parvum catech. P. Canisii *636; in inf. classe vulgari lingua docenda *571; tradenda etiam rhetoribus et philosophis, sed doctius *360 *454 *464 *547; nimis breve tempus assignatur – 378 *236 *346; ne dictetur in lectione – *448 *454; Moguntiae a paucis mandatur memoriae – *545.

Dominicani – P. Gen. petat a S. Pont. ut S.I. eximatur a censura – 399.

E

Emendatio compositionum scholasticarum – dum pueri recitant lectionem decurionibus, magister emendet – 382–3.

Evangelium – exponendum in scholis transalpinis 379; lectio – die dominico vel festivo a prandio *454; retineatur in Germ., sed die sabbatho *383 *389.

Examen logicorum – patres itali proponunt ut immutetur modus – *135; instructio Patris Gen. (1589) de – *210; observatio in instructionem de – *339; petitur explicatio cc. – *240; rigor cc. – temperetur *327; dubia cc. – *362–3 *364–5 *366–7 *394; quomodo iudicanda mediocritas ingenii in – *371; prov. rom.: mediocres non permittantur prosequi studia *395 *400; quomodo duplex examen logicorum servandum sit *399; v. Scholastici S.I., Studia S.I.

Examen scholarium – ratio examinandi discipulos class. hum. litt. in Coll. Rom. *58–61; desideratur formula communis ad suffragia – exprimenda 321–2 *371; querelae in Germ. ob multitudine scriptionum in – *195 *204; non solum eruditio aestimetur, sed

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

ceteris paribus peculiaris ratio virtutis *452; quid de ineptorum examine *205; sententia examinatorum notificetur etiam magistris *204; etiam catalogus ascendentium ostendatur iisdem *221; examen eorum qui solum casibus conscientiae student *311.

Examinatores – P. Brunelli: – scholarum inferiorum *252; – hum. litt. in Coll. Rom. *59; difficultas ut praef. inf. class. sit unus ex tribus – *252–3; etiam praef. atrii sit – 258–9; M. Vázquez: praef. atrii non sit – *265.

Exercitationes scholasticae – iudicia provinciarum de tract. Rat. st. «Exercit. schol.» 339–48; – publicae in Coll. Rom. *58; iudicia prov. de tract. Rat. stud. «Adiumenta excitandi» 349–57; – affigendae publice a praefecto recognoscenda 353 356.

Exhortationes piae – 377 378; – audiendae in Coll. Rom. *46; ubi fiunt saltem quater in anno *487; bis habetur in prov. Franc. *476; quomodo fit in Hisp. *157.

G

Geographia – de – docenda in Gallia 401 407.

Gradus academici – ordo promovendi ad – communis desideratur *576–7; promovendi ad licentiam 512 513 514; plures iudices constituendi *395 *398; prohibendum ne promovendi examinatores sibi eligere possint *265; ne promoveantur inepti 511 *451 *587; non solum de ingenio, sed etiam de doctrina fiat examen *398; solum theses excellentiores permittantur typis imprimi *454 *456; theses solum pro licentia permittantur imprimi *545; quae a tribus diligenter examinandae *504; licentiae gradus in Italia fere non est in usu 430; de ritu promovendi 442 461 487–8 496 504 510; in Italia nostri solum ad modum extraordinarium promoveantur *134; petitur facultas promovendi nostros ad – in Austr. *297 *302 *342 *370; – nostri concedendi solum quando est aliqua necessitas *152 *435; professores phil. et theol. promoveantur *307 *310 *470; servetur simplicitas in promovendis nostris *459; petitiones patrum in Gallia cc. –*235; dubium cc. – solvatur *323; praescripta Rat. st. cc. – Ingolstadii observari non possunt ob universitatem *85; P. Gen.: ordinatio cc. convivia *192; de invitationibus et conviviis in prov. rhen. 191–2; ne fiant convivia *291; petitur dispensatio pro Austria *318; pro Germ. petitur ut possint interesse promotor, praeceptor, decanus et nonnulli theol. doctores *192; conceditur licentia interesse conviviis *459; musica in promotionibus moderetur Romae *311; desiderantur certae testimoniorum formulae de – 493.

Graeca lingua – iudicia provinciarum de tract. Rat. st. «An cum lat. etiam graeca» 332–38; congr. gen. VII (1615): Instructio de studio linguae graecae excitando *432–3; «magna negligentia gravisque et prope universalis ignorantia in Societate deprehenditur» congr. gen. VII *32; praeceptores a graecis sunt abhorrentes *92; – in Germ. propter haereticos est valde necessaria *548; quotidie docenda –, non alternis diebus *246–8; nimis exiguum tempus assignatur studio – 406; ne facile dispensetur a studio – *197 *489; non videntur cogendi in Germ. nobiles ad studium – *439; non cogendi provinciae ut latina cum graecis coniungant 333–4; elementa – iam in infima classe docenda *570; hispani: sufficit ut in aliqua classe superiore doceatur – *162; Parisiis in omnibus hum. litt. classibus doceatur *463; in Germ. Sup.: non tradatur infra syntaxeos classes 434 *441; P. Brunelli: ratio praelegendi – 522–3 *55–6 *251 *495; momentum grammaticae graecae extollitur a prov. Germ. Sup. 335–7; grammatica – componenda ad usum So-

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

cietatis 335 337 338; P. Pontanus: «Consilium de recudendis graecis auctoribus, ad usum scholarum hum. et rhet.» *103–4; P. Brunelli: etiam scriptores ecclesiastici graeci explicandi in scholis *250; philosophi aliquando legant Aristotelem graece *590.

Grammatica latina – iudicia provinciarum de tract. Rat. st. «Optima gramm.» 319–30; ubique eadem – adhibeatur *290; Gallia: retineatur gramm. Despauterii *368 369 *602; gramm. Patris Álvares difficilis captu est pueris *356; quae in gramm. P.is Álvares desiderantur *219; Patri Martinez commissum est, ut gramm. P. Álvares reducat et clariorem reddat *176; P. Brunelli: pensum grammaticae P. Álvares ex methodo vetere *254; v. Despauterius. P. Álvares etc.

Grammaticae classes – distributio horarum in – 526 532; ratio docendi in – 398; modus legendi in secunda et ultima 532; modus legere et exercitare grammaticam 531; modus recitare lectiones in – 529; thema die vacationis dictandum non videtur in – *223; non sunt recitandae exercitationes scholasticae in – *254–5.

Gratuitas ministeriorum – nulla ratione petantur pecuniae a discipulis *465; facultas petendi pecunias in prov. Pol. *305 *321 *333; non permittitur acceptandi libros a promotis ad gradus acad. *447.

Gubernator universitatis – eius munus 445 463 490 498 512.

H

Haeretici – P. Pisa: De excudendis adversus – libris *555–62; filii – an sint cogendi ad audiendam missam, conciones *363 *427.

Hebraea lingua – iudicia provinciarum de tract. Rat. stud. de – 254–60; studia – in Societate iacent *212 *433; grammatica – P. Heywood et P. Mayr *279; P. Brunelli: de hebraicis *248–49; non sufficit una lectio *248; academia propria esset instituenda *249 *472 *500; Moguntiae habetur academia – *545; P. Leder: quae in gramm. – mutanda vel addenda videntur *108; eiusdem observationes pro Lexico–hebraico conscribendo 107–8; de impedimentis tollendis 105–8; de tempore lectionis – *281; discatur una cum S. Scriptura *500; aetate tenera addiscenda videtur *399; doceatur una cum hum. litt. *339; in Belgio theologi audiunt non uno, sed biennio *534; de lectione – in Hispania *153 *494; in prov. Franc. *345.

Historia ecclesiastica – decr. P. Gen. (1609) de studio conciliorum, controversiarum et – *655–6; prov. Lith.: sit lector – separatus *413; prov. Belg.: acad. hist. instituta dissolvenda, quia fructus exigui *425–6; non obiter, sed cursus conscribendus et tradendus 399 401.

Humaniores litterae – iudicia provinciarum de tract. Rat. stud. – 298–301; – promovendae *301 *396 *399 *403 *418 *619; fructus non respondent laboribus in Germ. *216; P. Cardulo: oratio de promovendis – *128; P. Pontanus: causae quinque ob quas S.I. merito maximi facit – *93–4; idem: de quibusdam impedimentis profectus in – *101–3; idem: inepti praeceptores *95 *128; prov. Pol.: mittantur nonnulli praeceptores *322; creberrime mutantur magistri *95; P. Pontanus: mirabilis contemptus – 445 *86–92 96; idem: impedimenta 8 studiorum – in nostris et discipulis *94–5; P. Cardulo: de praeparandis professoribus rhetorices *130–1; praeceptores perpetuos caute constituendos putant hispani *154; Fr. Bencio: inconvenientes – et remedia *131–2; impedimenta in Germ. recensentur *392; foveantur seminaria – *297 *300; prov. Lith.: tract. de promovendis – *413–7; cura eorum qui singularia talenta habent pro – *470; nonnulli iu-

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

venes Romam vocandi et bene formandi *316; prov. Pol.: de – excitandis *409–12; in Italia vix invenitur qui peregrinos latine confitentes audire possit *402; – commendantur a congr. gen. VI (1608) *406–9); congr. gen. VII: superiores monendi ut – cordi habeant *415 *428 *430; P. Pontanus: brevissima ratio proficiendi et docendi pro praeceptoribus – *99–101; modus docendi – 398–9; scripta P. Brunelli de trandendis – *245–57; libri ad tradenda – utiles conscribendi *424; insigniores professores – ad grad. 4 vot. promovendi *401 *403 *407 *645; de stylo peregrino (Lipsiano) vitando 27*–8* 430.

I

Imperator – Parisiis princeps classis vocatur – *477.
Inquisitio hispanica – et Rat. stud. 1586* 21*–3*.
Inquisitio romana – decretum – de parte speculativa Rat. stud. 1591 *86–7.
Insignia rectoratus in universitate – 430 442 461 496 504 505 510 512 513 514.

L

Latina grammatica v. Grammatica latina.
Latine loquendi usus severe curetur observari *490; inter nostros urgeatur *408 *646–8; explicetur – 325; in Constitutionibus dicitur «communiter» *271; Romae solum extra recreationem tenentur latine loqui 339 *477; transalpini non cogeantur severius observare – 340–8 ; etiam superiores teneantur *91; urgendus a praeceptoribus in schola *451 *548; usu catenulae contra eos qui vernacula lingua utuntur 340 341 343; notarum usus potest omitti *506.
Leges communes scholarium – 431 445 449 491–2 500–2 504 513 514; proponuntur 446–8 464–6; si affixae publice, sufficit rarius legere *227.
Libertas opinandi – coercenda *400 *426 *481 *553–4 *604–5 *563; prof. Coll. Rom.: de – in docenda theologia 3–11; in opinionibus definiendis non est exagerandum *342; nec eaedem opiniones, nec idem modus docendi congruunt omnibus locis aut temporibus 34; in minoris momenti rebus – concedenda *340; satis est aliquas generales regulas dare, et catalogos conficere 3; relinquenda – quae stare potest cum uniformitate et securitate doctrinae *30; P. Salmerón: non est necesse catalogos vitandorum propositionum componere 24; v. *Doctrina, Ratio studiorum, S. Thomas, Theologia.*
Libri – iudicium provinciarum de tract. – Rat. stud. 363–71; nihil magis necessarium professoribus quam copia – 364; necessarii – tempestive procurandi *444 *447 *474; P. Pontanus: quos legant praeceptores 472–3; recentiorum scriptorum – magno cum delectu permittendi 363; catalogus librorum in scholis legendorum *219 *225 *634–43; Graetii 31 auditores theol., et solum 12 Summa Theol. *502; libri a patribus non transportandi ex una prov. in aliam *292; conscribenda a nostris comoedia et colloquia honesti argumenti 370; – de componendis epistolis desiderantur 367.
Libri prohibiti – Instructio de usu (1575) 412; ratio purgandi – ab inhonestis 363 364 365 369 371; designandus qui examinet libros discipulorum *443; castigandi – priusquam in bibliotheca collocentur *458; – rigorose custodiantur *320.
Lingua v. Graeca l., Hebraea l., Latina l.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Lingua italiana – quae ratio tenenda in – excolenda *314.

Lingua vernacula – usus et exercitatio – in classibus hum. Coll. Rom. *52; in noviciatu omnes in – exercendi videntur 344; concedendus usus – in recreatione *339; praxis in Gallia ad – addiscendam *590; prov. Aquit.: qui totos de linguae lat. et graecae sese dant, gallice inepte loquuntur in contionibus *590; in prov. Lith. intermedia in ludis scen. latinis fiunt – *421; in Pol. magistri in inf. class. doceant exactam orthographiam polonice 410; ibidem lingua regionis a nostris ediscatur *305; congr. Peru. de compositionibus poeticis – *332; congr. Mex.: – a nostris discenda *317.

Logicorum examen v. Examen logicorum.

Ludi scenici – iudicia provinciarum de tract. «Adiumenta excit.» Rat. stud. 349 350 352 353 354; quid nomine scenici apparatu intelligendum in regulis studiorum *363–4; ratio exhibendi – *315; an liceat acceptare fundationem alicuius summae ad expensas – solvendas *363; quoties et quales exhibendae – *221; onerosi iudicantur – occasione festo Corporis Christi exhibiti soliti *505; Viennae a tribus annis nulli – *447; in Germ. nimis frequenter fiunt *572; si Principes urgent, fieri possunt *457; quaerendus qui variis curis solutus, drammata varia conscribat *218; num – extra collegium agi possunt *360; ne adhibeantur vestes etc. sacrae *457; ne mulier inducatur in scenam *377; petitur dispensatio de lingua et persona muliebre *218 *368 *370 *538; congr. baet.: impediunt – profectum in spiritu et litteris discipulorum – 297; congr. Pol.: liceat intermedia brevia vulgari l. interponere – *404 *421; prov. baet.: petunt ut discipuli possint discere saltare etc. *297; argumentum actionis propter vulgus vulgari quoque lingua potest Graetii enunciari *505; conscribendae a nostris comoediae honesti argumenti 370.

M

Magistratus et honores in classibus – P. Gen.: praeter regum ac principum nomina, nulla res sit deinceps usurpanda *225.

Magistri v. *Praeceptores.*

Mathematica – iud. provinciarum de tract. de – 293–6; P. Gen.: De re mathematica instructio (1593) *117–8; idem: De formandis magistris – (1593) *622; P. Clavius: Modus quo disciplinae mathem. in scholis S.I. possent promoveri *115–7; idem: varia de re – scripta *109–22; idem: praeparandi boni praeceptores *116; num Romam mittendi nonnulli ut in professores – efformentur 295; I. Leopoliensis: – praelegenda videtur toto anno secundo cursus phil. 292; ratio lectionis – in Coll. Rom. *66; eius lectio in univ. Graec. *504; lectio in coll. moguntino *478; Hispani: parum aut nihil in usu ibi *165; ibidem non est necessaria nec possibilis *147; sed P. Gen. legendam ibi statuit *154; qualis sit professor – *115; non, nisi semihora legitur *271; an per tres quadrantes *267; non fiat academia, quia desunt qui eam sustentare possint *235; non potest institui academia in prov. baet. *175; conscribatur cursus – 335 *358 *419 *427–8.

Matricula et immatriculatio – 430 443 462 488 496 504 505 512.

Ministerium docendi – finis eius efformare bonos praedicatores, rerum publicarum moderatores etc. *128; amplexum est a S.I., ut per eius occasionem iuventus bonis moribus informetur et ad virtutes consequendas manuducatur *597; laudibus extollitur a PP. Pigenat, Haller, Maggio, Cardulo 25*; in eo solo spes reipublicae restituendae consistere videtur, ut experientia docet *587–8; nostri hortandi ad docenda humaniora *341; prov. Cast.: non admittenda collegia cum onere docendi gram. *298.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Missa (sacrum) – audienda 375 377 378 380 382; ordo – in Coll. Rom. *45; ordo ingrediendi et egrediendi discipulorum e templo *198; in Germ. fiat post lectiones petitur 415 416; discipuli haereticorum non cogendi ad – *457.

N

Negligentiae scamnum – 350 352 356.

O

Opinandi libertas v. Libertas opinandi.

Ordo horarum – 409–29; – in singulis classibus prov. rhen. 418–20; non possunt ubique eadem servari 408 409; de computatione horarum Romae 410; ordo classium 386–91 426–7; ordo diurnus Romae constitutus non convenit prov.ae Pol. 428 429; horis coniunctis docendum, an divisis 399; ordo sabbathi *447.

Ortographia – instructio quaedam – desideratur 495; praecepta de vocum pronuntiatione bona et – conscribenda *391; regulae de – imprimantur *244; doceatur in tribus inf. classibus – polonica 410 412 416.

P

Paedagogi – ratio designandi discipulis – *479.

Paradigma – –praelegendi in cl. hum. 516–7.

Philosophia – iudicium provinciarum de tract. Rat. st. de – 260–92; de tempore quo cursus – absolvendus *334; de triennio dando cursui 260 267 270 279 280 283 286 287 290 291 *488; prov. rhen. breviori tempore absolvere desiderat *291 *343 *367–8 *523; non est necesse cursum – sex mensibus repetere *134 *153 *181 *235 *277; de certo auctore in – explicando *295 *492–3 *518–20 *524–5 *544; non est necesse professores constringere ad certum auctorem *420–1; in tradenda – uniformitas servetur *300; legatur textus Aristotelis *276 *277 *397 *400 *488; conscribantur commentaria in Aristotelem 269 270 287; qualis versio Aristotelis adhibenda *84–5; de cursu – conimbricensi 41 270 *211 *302 *536; in quo multa desiderantur *492; fiat cursus – *313 *315 *330 *397 *493; nullus – profiteatur qui prius 4 annis integris theologiae non dederit operam *583.

Philosophia moralis – introducenda lectio – *333 *495; in Hisp. aegre potest introduci *154; de ratione docendi – 261 263 265 282.

Pietas – iudicia provinciarum de tractatu Rat. stud. de – 375–81; praecipua magistrorum cura promovere discipulos ad – *45; de pia exhortatione ad – fovendam *197–8; prov. baet.: ultima septimana aug. fiant exercitia spiritualia *177; hortentur discipuli ut nomen dent sodalitati Mariae et ad Eucharistiam sumendam *269–70; exhortandi pueri ut recitent rosarium B.M.V. *170; de oratione publica in classe ante et post lectiones recitanda *382; etiam in classe phil. et theol. fiat aliqua oratio *256; v. *Confessio, Communio, Missa* etc.

Poetae classici – Ovidii et Horatii maxima habenda est ratio *390–1.

Praeceptores – quidam germanus: Delineatio seu imago – S.I. *648–52; iudicium provinciarum de tract. Rat. st. «Humanitatis doctores ... » 305–18; – hum. litt. insufficientes

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

398 *356–7; maturi – constituantur *299 *328; difficultas providendi scholas – *607; de defectibus – et de causis *397–8; creberrime mutantur *95 *294; haeretici habent – perpetuos et viros, nos temporaneos et pueros *98; an perpetui – constituendi 305 310 311 *89 *189 *192 *279 *652; datur medium inter perpetuos et triennales – *202; perpetui – successum non habuerunt *623; non est determinandum ut cogentur docere ultra triennium *236 *240; qui multos annos docuerunt, eis detur otium aliquod *299; praeparandi ad munus docendi 306 312 314 315 316 319 466 *217 *257 *331; praeparentur – tempore vacationis aestivae *256 *465 *470 *485; P. Pontanus: brevis institutio pro – hum. litt. *100–1; nonnulli iuvenes Romam vocandi et formandi *316; academiae instituendae ad formandos – *377 *474; seminaria ad eundem finem 304 312 *290; seminarium latinitatis in Hisp. successum non habuit *652; studia privata – *99; docturi praemonendi ut se praeparent *474; num omnes scholastici docere teneantur 305 306 310 311 313 314 318; novitii secundi anni ne doceant *295; ante vel post cursum phil. doceant 305 306–7 311 312 313 315 316 317 318; incommodi si cursu absoluto *165; cursu absoluto doceant *625 *645; relinquendi diutius ut progressum faciant *577–8; P. Pontanus: quos libros legant 472–3; praefectus iuvet – ut proficiant *299 *454; non onerandi laboribus corporalibus 324; sint – etiam supernumerarii *299 *312; auctoritas – defendenda *505; hilaritas – conservanda *91; eminentiores hum. – promovendi ad professionem 4 votorum 310 *298.

Praefectus studiorum – universa studiorum res per – immediate administretur *460; offitium – in Coll. Rom. *62–3; sit admodum doctus et vigilans *585; cum iuxta Rat. st. 1591 superior deberet esse professoribus in omnibus materiis, difficulter officio bene fungi potest *147; eius auctoritas sec. pol. prof. temperanda videtur *240; eius partes in disputationibus *358; quae sit dependentia inferioris – a superiore *473; praef. stud. inf. subordinatio rectori et praef. sup. *488; praeceptores interdum audiat et observet *486; ipse etiam examinet scholares *258–9; sed non cogendus *265.

Praelectio – paradigma – paranda 430 431 433 499 513; paradigmata proponuntur a provinciis 431–41 449–87 502–3 506–7; – in Coll. Rom. *64–67; P. Pontanus: consilia de ratione – 100–1; modus praelegendi in cl. hum. 516–22; ratio praelegendi graecam linguam *251; discipuli non onerandi scriptionibus *335; ad evitandam dictationem, certus auctor legatur *266 *295; itali: professores non dictent; galli: desiderant sequi antiquam dictandi rationem *236; modus praelegendi in cl. gram. 527 531; intervallum adhibeatur in – *333; fiat instructio de recta pronuntiatione 493–5.

Praemia – observationes provinciarum de – *220 238–9 *380 *381–2 *389 *390 *419–20.

Preces recitandae ante et post lectiones *46 *389 *447; – in Coll. Rom. *487; in Austr.: cantando multum temporis deperit *442.

Professio 4 votorum – congr. gen. VII (1615): nemo ad – admittatur nisi qui deprehensus fuerit tantum eruditionis habere, quantum necessum foret ad phil. ac theol. cum satisfactione docendam *429; declaretur quae sit doctrina sufficiens ad – *398.

Professio fidei – a scholaribus exigenda 491 511; exigenda ab eis qui publice docent *439 *459; quotannis fiat a professoribus et scholasticis nostris *464.

Promotio ad superiores classes – iudicia provinciarum de – in Rat. stud. 358–63; examen – sit severum 360; ex infima cl. convenit tertio quoque mense fieri – 360–63; – in Coll. Rom. *58.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

R

Ratio studiorum – Provinciae et Rat. stud. 1586 v. Coll. Rom., Mediol. Prov. Neap. etc.; Rat. stud. Borgiana (1567) 1*; ratio stud. postulatur *288 *291; congr. gen. IV (1581) decrevit – conscribendam esse 1*; P. Gen. petit socios ad conscribendam R. st. *565; congr. gen. IV deputat patres ad hoc munus *292; deputati patres incumbunt in hanc rem (1582) *292; novus ordo in provinciis examinetur et experimento subiiciatur *306–7; galli: considerandae consuetudines Galliae *291; urgetur R. st. *288 *298; mittenda in provincias *593; ne ostendatur externis 391.

Adiuncta historica de examine Rat. st. 1586 in provinciis 3* 23*; relatio de examine in prov. rhen. *603; examen in provinciis Rat. stud.: iudicia provinciarum 47–514; Rat. st. et Inquisitio hispanica 21*–3*; Sex Capita: iudicia provinciarum de – 430–510.

Rat. stud. 1591 – Commercium epistolare P. Gen. et P. Tuccio de praeparatione – (1588–91) *611–5; P. Tuccio mittit Tusculo nonnullas – partes revisas *611–13; qui suggerit: tandem aliquando introducatur auctoritate P. Gen. *613–5; mittatur ut usu probetur *314 *325 *332 *335; P. Gen.: tam cito mitti non potest *610; quo statu sit *338; iam pene absoluta *335; in praxi a provinciis probetur *324; P. Gen.: Examen ... (1590) *75–82; examen R. st. 1591 in provinciis: iudicia, observationes, difficultates etc. *84–6 *96–9 *97 *142 *144 *148 –9 *156 *164 *173–88 *189*190 *191 *191–4 *195–201 *201–8 *208–14 *214 *215–34 *235–9 *239–45 *336 *338*343 *345–6 *356 *358–9 *361 *368–9; laudatur a P. Pontano *92; idem: provinciales eam observari curent *98; idem: maxima cura confecta a viris doctissimis, postquam in provinciis severe iudicata fuerat *96; galli petunt dispensationem cc. nonnullas res *369–70; quae videntur in – tollenda in Lusitania 188–90; petitiones cc. gradus a gallis *235; aliae eorum petitiones *368–9; observationes et petitiones prov. Hisp. *150–63; dispensationes pro prov. Franc. petitae *359; confirmetur a congr. gen. *341; patres deputantur in congr. gen. V (1593) pro recognoscenda – *347; congr. gen. V: doctrina S. Thomae sequenda – Regulae pro Delectu opinionum approbantur – Praefatio ad regulas *348–52; diarium P. Valpedrosa in congr. gen. V. de studiis *353–4; Rat. stud. 1591 – Petitiones adaptandi –: itali: *132 41; hispani *142 *143 *148 *164 166–70; lusitani: *188 *190.

Rat. stud. 1599 – P. Rinaldi: Quaedam ad P. Generalem referenda (1597) *260–61; consideranda de regulis scholarum *261–3; P. Brunelli: nonnulla corrigenda in – (17 dec. 1598) *629–30; 26 sept 1598 Roma mittitur ms. – Neapolim ut typis exprimatur *629; prov. neap.: quaedam dubia circa – (1600) *631–2; M. Vázquez: dubia cc. – *263–66; prov. mediol.: – approbetur *400.

Examen – P. Rinaldi: Quae statuit P. Generalis, quando liber coram Sua Paternitate lectus est *286–7; idem: Ultima revisio et castigatio libri de Rat. stud. (V 1598) *276–86; dubia neapolitana de – (1598) *272–6; P. Spinelli rect. Coll. Rom.: Adnotata cc. regulas stud. anno 1598 mense martio *266–71; M. Vázquez; forte non typis mandanda quae difficulter videntur in praxim posse revocari *264; idem: in margine cuiusque regulae ponatur eius summarium *269; acta visitationis Collegii Romani iuxta regulas studiorum novas *482–93; P. Manaraeus: diligenter omnia observantur quoad – *543; comissio facta in Germ. ad proponenda quae dispensatione indigent *374; commissio in provinciis – iussu Patris Generalis – constituta (1611) ad examinanda studia superiora *422; data est facultas ut difficultatibus obviam eatur *425.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Scripta de adaptatione Rat. st. 1599 28*–31*; reg. 39 provincialis: «Varietas pro varietate regionum» 30*; non omnia omnibus conveniunt *374 *401; collecta a patribus germanis quae adaptanda videntur *375–93; P. Vitelleschi (1615) – quid sentiat de adaptatione 31*; fiat elenchus eorum in quibus provinciae facultatem acceperunt adaptandi – *90–1.

Acta visitationis studiorum generalis (1603) *479–544.

Congr. prov. Tolet. (1607): petit ut Rat. st. abrogetur a congr. gen., quia nullius utilitatis, imo non mediocris dispendii fuit 31* *402.

S. Thomas et Ratio stud. – P. Gen. (1582): Instructio ut nostri ordinarie sequantur – 25–26; eius doctrina a pontificibus approbata 51; P. Gen. (1613): quomodo sequenda *660; eius doctrina et opiniones tenendae ratione, non autem nomine aut auctoritate 82; dubium de liceitate recedendi a doctrina – *500; si contra – Societas aliquid definiet, graves molestias inquisitio hisp. inferre posset 51; in rebus certis et non controversis inter thomistas non esse recedendum a –, in dubiis ita *404; etiam dominicani parum a – recedunt 41; et inter se dissident 48; S. Ignatius admittit nostris adhibere etiam Magistrum Sententiarum, et etiam doctorem aliquem futurum sequi 48; contra – quaedam, licet pauca, libera esse relinquenda 50; sententiae – sequendae etiamsi contrariae communiter receptae? *396; etiam in phil. acriter defendenda doctrina – 276; quae praescripta a P. Gen., intelligenda de sententiis in theol., non in phil. *563; Constitutiones S.I. permittunt ut praeter – etiam alii auctores legi possint 114; Constitutiones non excludunt ut aliquando Summa quaedam theol. Societatis propria conscribatur 36; S.I. non magis adstringenda S. Thomae, quam ipsi thomistae 114; nonnulli desiderant ut declaretur: unicuique licitum sit in qualunque re sequi – 52; fiant commentaria in Summam – 176 179 193; professores Coll. Rom.: a doctrina S. Thomae non esse recedendum nisi raro 3; iidem: non convenit ut Societas tot sententias definiat contra – 28; iidem: proponunt conscribi Commentarios in – ad usum S.I. 35; iudicium theologorum Coll. Rom. de delectu opinionum 27–34.

Recitandi lectiones – modus recitandi 526 *224; praxis Coll. Rom. – *54; in classibus grammaticae 529.

Rector – visitet classes tempore lectionum *470.

Regula latine loquendi v. Latine loquendi regula.

Regulae scholasticae – petuntur variae – *329–30.

Renovatio studiorum – modus – 430 433 435 441 454 460–1 495–6 504 509 512 513 514; uniformitas desideratur *168 *296; oratio occasione – recitanda publice 354; fiat – non autumno, sed tempore veris *307.

Repetitiones in phil. et theol. – 481–2 500 503 508 511 513 *126–7.

Repetentes theologiam – superandae difficultates quae obstant ut in rem deduci possit regula de – *495; biennisti in id maximum studium intendant, ad quod propensos: se sentiant *263.

Repetitiones – modus repetendi lectiones 523; P. Brunelli: de repetitione pensi *253; ratio repetendi in Coll. Rom. *54 *67–9; – hebdomadariae habentur diebus sabbathinis *477; sub finem anni instituuntur – omnium praeteritarum lectionum *487; rationem repetitionis non approbant germani *212–3; discipuli difficulter sustinent onus huius laboris *339; exercendi scholares in iis quae in inferioribus classibus didicerunt 386.

Rhetorica – hispani: – Patris Soares legatur in cl. rhet., non in hum. *163; scribatur aliqua – ad usum S.I. 408; de materia in schola – danda *239 *359–60; non permiscenda – cum dialectica 402 *92 *440; quoties scribendae compositiones in cl. – 408; singulis hebdo-

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

madis integram orationem dare, nimium iudicatur 403; dictandi mos in cl. – extrudendus 384; – professores post cursum omnes doceant, saltem triennio; professores perpetui procurandi *91; futuris professoribus – dandus est unus annus ut possint se praeparari *130–31; professor rhet. aequiparandus professoribus philosophiae 310 *131; professores – nimis onerantur *237–8; habeant vacationes superiorum facultatum *373 *385 *400; in cl. – ordinarie solum unus professor 4o2 407 408 *477; Romae constituendi duo magistri in cl. rhet., alibi sufficit unus 384.

S

Sacrum v. Missa.

Scholae – praeceptores «studeant conservare nomen Societatis ... regi ab ea iuventutem suavi quadam ratione, potius ... quam rigore et poenis» 548; – omnibus communes esse debent *344; tollatur diversitas ordinis lectionum; classes geminari si numerus scholarium amplior quam 80 *218 *366; index lectionum et exercitationum academiae vilnensis (1583) *568; quotidie 5 horas doceant praeceptores *437 *440; quotidiani temporis ratio et divisio in Germ. *226 *228 *230 *232 *233; divisio horarum in singulis classibus 418–20; ordo lectionum in Hisp. continuus quinque horarum onus durissimum iudicatur *155; prov. baet. recepit licentiam ne lectiones fiant horis coniunctis *167 *171; num in Germ. horis coniunctis vel non, disputatur 417–8 420–6; in schola abeced. pueri non solum legere et scribere discant, sed etiam declinare, coniugare etc. latine *578; ordo scholarum diebus sabbathi in Germ. *226; promotio eorum qui duobus annis iam exactis in eadem classe, in examine inveniuntur inepti ad superiorem cl. *591; promotiones potius fiant ante et non post vacationes *539; rector visitet scholas semel in mense lectionum tempore *443 *452; non admittendi ad – qui dimissi aut sponte abierunt *138; publici censores discipulorum vix videntur tuti futuri *199; num discipuli possint aliquid contribuere ad ornandam – *243; v. *Abecedariorum schola, Auctores, Classes, Discipuli, Examen, Examinatores, Praeceptores, Promotio.*

Scholastici S.I. – de talentis monendi *421; serio examinentur in studiis *422; non solum in studiis, sed etiam in profectu spiritus examinentur – *328–9; saltem duobus annis percurrant in seminario latinitatis *494 *497; litteras hum. omnes – scire debent, sed non omnes easdem etiam docere *645; absoluto phil. cursu, in ministerio docendi retineantur *492; non permittatur – superioribus facultatibus vacari, nisi qui triennio humaniora docuerint *400; dubia circa praeparationem – ad ministerium docendi *497; grammaticam post cursum phil. absolutum doceant *495; etiam – examinandi in class. hum. de sufficientia doctrinae *257; causa turbationis eorum, qui solum casibus conscientiae studere possunt *312; normae datae in Rat. st. de doctrina – MP V 96 235 360; cf. MP VII 665 adn. 6; separandane sint hum. et superiorum facultatum seminaria – 303–5.

Studia superiora – qui ingenio et virtute excellent, detur totius theologiae studium *331; P. Maldonado: – praestanti ingenio, post cursum phil. statim applicentur ad theol. *584 *588; rectoris est statuere quantum quisque temporis in quaque scientia ponere, et an ad ulteriora progredi debeat *399; de studiis – qui ante ingressum phil. aut theol. audiverunt *496; an mediocres, qui theologiae studere possunt, audire debeant etiam casus consc. *369 *394; in prov. rhen. non invenitur qui quartum annum theol. exegerit *453; de examine theologorum *355; in cursu theol. Romae duo exami-

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

na: ad finem primi et tertii anni *398; non permittantur exemptiones in studiis *463; curandum ut nonnulli eminenter docti evadant *332; de studio dando minus doctis ad S.I. admissis *334; decr. P. Gen. (1589 et 1591) de admittendis – ad studia sup. *664–6; dubia quaedam circa diiudicandum progressum in phil. – *666–8; rigor in admittendis – moderandus *426; P. Gen.: decr. de temperanda exclusione – a studiis sup. *671–2; dubium de hac moderatione *423 *672; observetur haec moderatio *495; P. Gen. iterum de diiudicanda mediocritate ingenii – *674; qui non superant mediocritatem, non possint ultro progredi in studiis *428; de examine logicorum post Summulas 260 282; dubium quibus danda sint studia sup. *401 *601 668–71; «sufficiens eruditio» quomodo interpretanda *564; quibus data stud. theol. 4 ann., ab eo non amoveantur curriculo non expleto *585; inepti non admittendi ad stud. sup. *395; qui mediocritatem non excedunt, ab ipsa logica mittantur ad studium cas. consc. 398; qui, absolutis stud. hum., statim ad cas. consc. deputantur, privatim studeant dialecticam *470; – qui ad cas. consc. mittuntur, graviter tentantur ob degradationem *420; theologi non promoveantur ad sacros ordines ante finem tertii anni *461; – absolutis studiis, ea repetant *330; biennalis repetitio difficulter in rem deduci potest *501 *534; in Italia non permittendae tres lectiones quotidianae theol., nimis onerosum *339; – non distrahendi a studiis laboribus et officiis *458; v. *Doctrina, Examen logicorum, Studia* etc.

Scriptura Sacra – iudicia provinciarum de tract. Rat. stud. de – 127–40; studium – foveatur *342 *355 *426; modi, quibus studium – promoveri possit 128; scholasticis conclusionibus nonnullae etiam ex – intermiscendae *499; quibus qualitatibus instructus sit professor – *122–3; professor imprimis insistat sensui litterali – *123; P. Perera: De ratione interpretandi – *122–6; P. Bellarmino: plures libri explicandi spacio 8 annorum 128; P. Sardi rect. Coll. Rom.: ratio praelegendi – 11–2 *66; ratio legendi – Dilingae *546; de lectione – Graetii 499 *508; – non duobus, sed quatuor annis audiatur *534; quo ordine audiatur *125–6; quotidie docetur, et fit repetitio semel in hebdomada *281 *434 *487; integra hora concedatur professoribus – *369; repetitio – *137 *267 *499 *534; tollendas repetitiones putant germani *193; etiam casistae audiant – *267 *276; non fiat evangeliorum Monotessaron 129 130 132 135 137; editio romana Septuagintae 134.

Seminaria latinitatis – in Hispania instituta 304 312 314 334; serio cogitandum, utrum etiam in Germ. fiant *392; saltem duobus annis maneant scholastici S:I. in – *494.

Societas Iesu – petat P. Gen. a S. Pontifice, ut eximatur S.I. a censura dominicarum circa doctrinam *399; P. Possevino conqueritur ob statum minime felicem studiorum in Italia *289; etiam Viennae idem status studiorum languens deprecatur *445; in Gallia denuntiatur penuria sociorum sufficientia doctrina theol. instructorum *572–3 *579; P. Possevino: fere in maiore parte collegiorum Italiae nostri, si non omnino ociantur, saltem plus efficere possent *289; etiam P. Patornaeus accusat socios otii 527; P. Acquaviva gen.: Instructio de otio a nostris vitando *289; cursus phil., theol., scripturisticus conscribendus ad usum totius S.I. *527–32; usus linguae latinae inter nostros in vita communi magis urgendus *646–8.

Studia S.I. – congr. prov. rom. (1590): iacere videntur – *313 *326 *423 *573; acta visitationis studiorum (1603) *479 ss.

Studia inferiora v. Grammatica, Humaniora, Rhetorica.

Studia privata praeceptorum – P. Pontanus: potissimum in lectione et scriptione consistit *99; idem: multum est legendum, non multi; finis: facultas sensa nostra facile, pure, proprie, nitide, copiose explicandi *99; scribeatur liber quo nostri doceantur studiis privatis fructuose incumbere *98–99.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Stylus: P. Brunelli de – *253; stylus peregrinus (Lipsianus dictus) nostris interdicendus *361 *392 *411 *416 *417 *424 *548.
Syndici v. Censores.

T

Theologia – Iudicia provinciarum de tract. – Rat. stud. 140–232; prof. Coll. Rom.: non convenit ut cursus 5 annis absolvatur 6–11; P. Eudaemon: proponit ut cursus – secundo quoque anno inchoetur *643; distributio materiae legendae, quam proponunt patres hispani *150.

Decretum S. Fr. Borja (1565) de propositionibus in – tenendis, anno 1582 a professoribus Coll. Rom. examini subiicitur 4–6; P. Acquaviva gen.: instructio de soliditate et uniformitate doctrinae in S.I. (1582); Iudicium theologorum Coll. Rom. de delectu opinionum (1584) 27–34; de libertate opinandi in docenda – 3–11 21–4; P. Bellarmino: tract. de doctrina S. Thomae sequenda (1582) 12–5; P. Tuccio: de eadem re 15–20 20–1; sententia Patris Maldonado de eadem 20–21; sententia Patris Salmerón 23–4; idem: minime expedit ut S.I. aliquem doctorem ita sequatur ut in eius sententiam iurent omnes 22.

Curetur ut – professores materias assignatas absolvant *487; professores nimis diu tractant singulas materias *600; hispani: impossibile est legere omnes materias in 4 annis *144 *148 *150; iidem: omnes partes S. Thomae non videntur explicari posse minori quam 16 annnorum spatio *164–6; lusitani: conclusiones – non praefectus, sed rector revideat *189; itali: ne auditores interrogentur *139; de libris qui conceduntur auditoribus ad legendum *147; de modo praelegendi – 146–7 149 155–6 162 179 199; modus praelegendi – determinetur *290; de tempore et ratione praelegendi – *586–7 *643–4; de incommodis in – docenda *310 *588; professores a curiosis et parum honestibus se abstineant *461.

Responsiones provinciarum de dictando in docenda – 141 147 149 156–8 162 166 180 194 200–3 216 219–22; Fr. de Vitoria O.Pr. invexit Salmanticae morem dictandi lectiones 157; commoda et incommoda quae ex dictatione sequuntur 171–2; germani: non videntur astringendi ad scribendas conclusiones D. Thomae, cum iam prosint auctores typis excusi *211; professores explicent bene ea quae dictant *295; patres Graetii: dictatio et interpretatio intermisceantur *501; hispani: petunt ut retineatur usus dictandi *159–60; S. Ignatius sperabat aliquando futurum ut aliquis de S.I. doctrinam – nova aliqua forma scripto traderet 24; prof. Coll. Rom.: An liber conscribendus de – auctoritate P. Gen. explicanda 15–20 34–46 147 *211; fiant commentarii in Summam S. Thomae 107 176 179 193; congr. gen. VII (1615): non convenit summam theologiae conscribere *429.

Repetitiones – iudicia provinciarum 141 147–8 149 151 153 158 162 180 203–4 222; habentur quotidie a prandio *461; de repetitione – 481–2; circa regulas repetentium – *542; biennium repetendi – nondum potest introduci ob penuriam personarum *544; iudicia provinciarum de disputationibus in – 142 148 150 153 159–60 165 167 176 180–1 187 204–8 222; ratio – singulis mensibus diebus dominicis *461–2; ratio disputationum solemnium ad finem cursus – *462–3; Graetii (1602) duae solum menstruae et 4 hebdomadariae disputationes habitae sunt eo anno *501; theologi non tenentur interesse disputationibus philosophorum menstruis, sed solum solemnibus *437; ordo dierum sabbathi 461; iudicia provinciarum de vacationibus 143 149 150 151 161 182 188–9 209; vacationum tempore fiant repetitiones quotidie *462.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Gradus academici in – iudicia provinciarum de – 143–4 161 162 177 182–5 188–92 210–6 223; ordo actuum particularium et generalium in – *179–80; v. *Doctrina, Thomas, S.*

Theologia positiva – Decretum (1609) P. Gen.: de studio conciliorum, controversiarum et historiae eccl. *655–6; P. Ximénez; fiat cursus triennalis – *653–5; constituatur professor moralis – in Coll. Rom. *395; petuntur resolutiones casuum ut de cambiis etc.

U

Universitates S.I. – forma gubernandi – fusius explicetur *310; decanorum regulae conscribendae *343; de titulo cancellarii in promotionibus ad gradus academicos *333; si nostri una cum professoribus externis docent, nostri rectoris officium non acceptent *472; circa iuramentum de obedientia rectori praestandum *435; constituatur in Pol. quidam externus iudex discipulorum *306; cum convivia in promotionibus Dilingae sine gravi offensione tolli non possint, sint moderata *547.

V

Vacationes – iudicia provinciarum de tract. Rat. st. de – 371–5; P. Gen.: Ordo vacationum in collegiis S.I. (1593) *621–2; in Italia: ab octavo die sept. inchoantur – generales *137; de vacationibus inferiorum classium iudicium provinciarum 371–5; – in Coll. Rom. (1603)* 58 *485; rhetoricae professoribus eaedem vacationes dandae, ac superiorum facultatum *400; – restituendae in pristinum *339; P. Spinelli: observationes de – *267; P. Rinaldi: nonnullae immutationes factae in Rat. stud. 1599 *281; hispani: petunt dispensationem circa reg. – in Rat. st. 1591 *154 *173; – ratio in prov. Arag. *495; – in prov. Baet. *168–9 *176–7; in prov. Lusit. – *190 *301; petitiones prov. Germ. cc. – *192 *217 *234; dies integer – hebdomadariae detur in Austr. *373; – approbatae difficulter possunt observari Graetii *504; prof. rhet. in Germ. Sup. die recreationis mane docet per horam et dimidiam *376 *385 *388 *389; vacationes in prov. Rhen. *375 *473; tempore vindemiarum Treviris conceduntur – omnibus discipulis *455; petitiones prov. Gall. circa – *235 362 *370 *393 *394; sine offensione non potest observari ratio – in Belgio *538; etiam poloni petunt dispensationem *346.

Valetudo – ratio tuendae – nostrorum qui operam dant litteris *437–9.

Vigilia festorum – ordo lectionum pridianis diebus festorum Moguntiae *449.

Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0
Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY

INDEX PERSONARUM ET LOCORUM

A

Abbas, Iacobus, S.I., italus 3*.

Abbas panormitanus (Nicolaus de' Tedeschi), iurisperitus 243.

Abreu, Franciscus, S.I., hispanus, eius Memorialia contra Institutum S.I. conscripta 100.

Acosta, Hieronymus, S.I., hisp. – hum. litt. quomodo promoveri possint *595.

Acquaviva, Claudius, S.I., italus, praep. gen. 1* et passim; optime meritus de conscribenda. Ratio studiorum S.I. 1*; eius instructio de doctrina theol. S.I. sequenda (1582) 25–6 91 104 109 226; initio noluit recensere catalogos propositionum (1582) 2*; examinat Rat. st. 1591 *75–82; instructio de re mathematica (1593) *117–8; in congr. gen. V (1593) hortatur praepositos prov. ut conscribant et proponant res adaptandas circa Rat. stud. 29*; epist. comm. de soliditate et uniformitate doctrinae (1611) *657–9; ordinatio eius eadem de re (1613) *660–4; in 4 annis susceptae gubernationis ad 60 oblata collegia respuit *293 *589.

Alarcón, Garcia, S.I., hisp., vis. prov. Cast. et tolet. *141 *164.

Alber, Ferdinandus, S.I., germ., praep. prov. Germ. Sup. 8* *218; vis. prov. Rhen. *478; eius scriptum: Difficultates cc. Rat. stud. (1592) *84–6.

Alcázar, Bartholomaeus, S.I., hisp., scriptor *141.

Alexander ab Alexandro, scriptor 370.

Almanius, Adamus, S.I., sarmata 18*.

Álvares, Emmanuel, S.I., lusitanus, scriptor 123 et passim; eius: De institutione grammaticae 123 335 386 390 392 404 *635; fiat eius compendium *396; partes quae singulis scholis conveniunt, edantur separatim *375–6; difficilis est captu pro pueris *356; desideratur Despauterius 602; defectus corrigendi *333; Romae emendatur 319–30 passim; pensum grammaticae ex methodo vetere *254; P. Piras, lus. revisionem curare debuerat *551–2; in tota Gallia adhibeatur grammatica Despauterii *393; de carminibus Patris Velesii in gramm. *372.

Alvarez, Ludovicus, S.I., hisp. 6*.

Angelis, Bernardus ab, S.I. italus, secr. S.I. *633.

Aphthonius, Aelius Festus – eius Progymnasmata 341 365 390 402.

Apianus (Bienewitz), Petrus, germ., script. *111.

Apollonius, Alabadensis 466.

Aquitaniae provincia – acta congregationum: *291 (1581), *307–8 (1584), *323–5 (1587), *361–2 (1597), *368 (1599), *393 (1602), *397 (1606), *425 (1615); adiuncta historica circa examen de Rat. stud. 1586 12*; iudicium prov. – de Rat. st. 1586 133 192–6 237 286 300 304 316–7 327 345–6 355–6 362 369 374 386 400–3 427; visitatio studiorum in – (1604) *522; de certo auctore in phil. praelegendo *524–5; studia sup. satis vigent, inferiora non adeo *419.

Aragoniae provincia – acta congregationum: 290 ((581), 295–6 (1584), *315 (1587), *329 (1590), *340 (1593); adiuncta hist. cc. examen Rat. st. 5*; iudicium – de Rat. stud. 1586 85–8 130 153–61 234 245 254 273–7 294 300 303 311–2 320–2 333–4 341 351–2 359–60 431–4; ordo classium a – proposita *386–91.

Archidiaconus (Guido da Baisio), it., iurisperitus 243.

Ardrenus, Robertus, S.I., anglus *570.

Digitized by Google

Original from INDIANA UNIVERSITY

Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

ARIAS, Antonius, S.I., hisp. 18*.
ARIAS, Franciscus, S.I., hisp. 5*.
ARISTOTELES – de sequenda doctrina – in philosophia 281; distributio librorum – explicandorum toto triennio *140; qualis versio latina adhibenda in cursu phil. *84–5; nova versio facienda 262 292; commentaria in – facienda 269 270 287; averroistarum modus interpretandi – a nostris vitandus 39.
ARRUBAL, Petrus, S.I., hisp., prof. theol. Coll. Rom. *492.
AUGER, Edmundus, S.I. gallus, scriptor 239 *580.
Austriae provincia – acta congregationum *302–4 (1584), *317 (1587), *332–4 (1590), *343 (1593), *372–4 (1602); adiuncta hist. cc. examen Rat. st. 1586 7*; iudicia – de Rat. st. 1586 176–7 235 279 335 341–2 365 373 378 392 415 435–48; – sententia de certo auctore in cursu phil. legendo *518–20.
AVERROES, philosophus arabus 261 et passim; professores ne sint nimis addicti opinionibus – *584; averroistarum modus interpretandi – non est a nostris sequendus 39 267 *567.
AZOR, Ioannes, S.I., hisp., prof. theol. Compluti – eius partes in praeparanda Rat. stud. *81; accusatur ob nimiam libertatem opinandi in theol. *553.
AZPILCUETA, Martinus de (Doctor Navarrus dictus), hisp., scriptor 217.

B

BADER, Georgius, S.I, germ., praep. prov. Germ. Sup. 7* *93 *562 *592; praep. prov. Austr. *333 *605 *608.
BADIUS, Iodocus, flander, scriptor 456.
Baetica provincia – acta congr. prov. *290 (1581), *297 (1584), *315–6 (1587), *330 (1590), *341 (1593), *401 (1607); adiuncta hist. circa examen Rat. stud. 1586 6* 88 131 161–4 247 277; «Lo que se ha assentado en est prov. de Andaluzia, conforme al libro de R. st. ... » (1597) *173–88; adaptatio R. st. 1591 ad usum prov. (1597) *164–73.
BALDINI, Ubaldus, ital., script. *109.
BALMESIUS, Ioannes, S.I., gallus – iud. de R. st. 1586 136 224–5 240–1 291–2 318 330 348 357–8 363 371 382 409 429.
BARISON, Hieronymus, S.I., ital., rect. coll. neap. *631.
BARTSIUS, Fridericus, S.I., germ. 18*.
BAYFIUS, Lazarus, gallus 500.
Belgica prov. S.I. – Relatio P. Manaraei de studiis visitatis (1602) *540–3; relatio P. Lessii vis. de studiis (1603) *533–40.
BELLARMINO, Robertus, S.I. – *Disputationes de controversiis christianae fidei* 218 *179; quae pro casistis prolixae iudicantur *503; eius *Institutiones linguae hebraicae* 123 328; quae non probatur a viris doctis 257; iudicatur a P. Leder *105 108; tract. de doctrina S. Thomae sequenda (1582) 12–5; prof. Coll. Rom. 2* et passim; princeps auctor tract. (1585): An cursus phil. et theol. conscribendus sit 34; iud. eius iud. de tract. «De Scripturis» 128; non detur quintus annus ad curs. theol. legendum 8; eius partes in scripto: Quae visa sunt proponenda ut immutarentur in libro studiorum pro natione italica (1594) *132; eius missio in Galliam *29.
BENCIO, Franciscus, S.I., vita *131; script.: De reformandis studiis humanioribus *131–2; eius cum P. Pontano commercium ep. de Rat. stud. conscribendam *566.
BIONDO, Iosephus, S.I., italus, praep. prov. mediol. *564.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Bleuse, Ioannes, S.I., gallus, prof. theol. 103 et passim; eius iud. de Rat. st. 1586 17* 137 225–6 510.
Blyssemius, Henricus, S.I., germ., praep. prov. Austr. *565 *573.
Boccacius, Ioannes, italus, script. 455.
Bonifacio, Ioannes, S.I., hisp. – liber eius legatur etiam in aliis provinciis S.I. *317; eius memoriale de praeceptoribus praeparandis *331.
Bourret, Stephanus, de, archiep. paris. 50.
Borja, Franciscus de, S.I., hisp., praep. gen. S.I. – eius decr. (1565) de doctrina tenenda in theol. et phil. 2* 91 104 105 283; quae propositiones theol. a. 1582 a prof. Coll. Rom. examinantur 4–6; decr. a S.I. reiectum est *15; paucae earum inveniuntur in novo (1586) Delect. opin. 115; quid de eo tenendum sit *288.
Brasiliae provincia – acta congr. prov. *302 (1584); mittantur praeceptores hum. litt. et gram. *302.
Brocus, Adamus, S.I., pol. 18*.
Brunelli, Hieronymus, S.I., italus, vita *245; prof. hebr. et graec. linguae in Coll. Rom. *482; eius 11 scripta de hum. litt. tradendis (1593–8) *245–57.
Brunfelsius, Otho, germ., script. *98.
Bruycker, Laurentius, S.I., belga – eius observationes de relatione vis. stud. (1603) *517.
Burgos, Hieronymus, S.I., hisp. – eius iud. de Rat. st. 1586 300 314 322 335 364 373 378 391 434–5.
Busaeus, Ioannes, S.I., germ. 11*; sodalitates B.M.V. inter discipulos fovendas putat *575; membrum commissionis conscribendae rat. stud. *565.
Busaeus, Theodorus, S.I., vis. prov. Germ. – Memoriale relictum Moguntiae et Dilingae de studiis (1604–11) *545–50
Busaeus, Thomas, S.I. 18*.

C

Caietanus, (Thomas de Vio), O. Pr., theologus 9 17 124.
Caius, Iulius Solinus, 401.
Calderinus, Domitius, 366.
Calepinus, Ambrosius, lexicographus 320 323 326 329 364 398.
Camerarius (Kammermeister), Ioachimus, germ., script. *98.
Campana, Ioannes Paulus, S.I., praep. prov. Pol. 18* *555; ass. Germ. *618.
Candalla, Franciscus, scriptor *111.
Canisius, Petrus, S.I., brab., script. 123 et passim; nostri scribant adversus haereticos *555; eius varii catechismi 123 379; gallis odiosum quod eius catech. ceteris omnibus antefertur 381.
Canisius, Theodoricus, S.I., brabantus 9*.
Cano, Melchior, O. Pr., hisp., theol. *561.
Capece, Ferdinandus, S.I., italus, prof. phil. in Coll. Rom. 3.
Capreolus, Ioannes, O. Pr., theol. 17.
Cardulo, Fulvius, S.I., ital. – laudibus effert ministerium docendi in scholis publicis 26*; eius script. de praeparandis praeceptoribus rhetorices *130–1; eius oratio de hum. litt. promovendis *128.
Carminata, Ioannes Bapt., S.I., siculus, praep. prov. rom. – *133 *618.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Carrettonius, Ioannes Franciscus, S.I., italus 3*.
Carrillo, Alfonsus, S.I., hisp., prof. theol. – de insufficientia doctrinae theol. nostrorum in Gallia *579; eius observationes de vis. stud. in Austr. *509–11.
Castellarius, Ioannes, S.I., gallus – vis. stud. in Gall. *393; praep. prov. Franc. *521.
Castiliae provincia – acta congr. *298–300 (1584), *316–7 (1587), 330–1 (1590), *341 (1593), 401 (1607); iud. de Rat. st. 1586 88–91 131 164–6 247 277 312; «Haec de Rat. st. videntur proponenda Patri Nostro a patribus prov. Cast.» (1596) *164–73; Rat. stud. adiungatur elenchus eorum in quibus P. Generalis indulgebit singulis provinciis 90–1; P. Cobos de defectibus in prov. et remediis (1606) *652.
Castori, Bernardinus, S.I., italus – 15; insufficientia doctrinae theol. sociorum in Gall. *572–3.
Catarinus, Ambrosius, O. Pr., theol. 124.
Cavallerius (Chevallier), Antonius, S.I. *106.
Clavius, Christophorus, S.I., germ., prof. math. Coll. Rom. *109 et passim; scriptor rei mathem. 328; varia eius scripta re rebus math. discendis et docendis *109–22; «Ordo servandus in addiscendis disciplinis mathematicis» (1581) *110–5; «Modus quo disciplinae math. in scholis S.I. possent promoveri» (1582) *115–7; «Epitome arithmeticae practicae» 123; «Discursus de promovendis studiis linguarum, politioribusque litteris ac mathematicis» *119–21; eius Compendium mathematicum *136; incertum quod scribat compendium et cursum mathematicum *264; congr. prov. Germ. insistit ut componat cursum mathem. *335.
Clenardus (Kleynaerts), Nicolaus, flander, script. 256 et passim; eius Institutiones linguae graecae 335 394 *104.
Clerus, Nicolaus, S.I., gallus, rect. coll. mussipont. 13* 103; eius iud. de Rat. st. 1586 108–9 136–7 226–7 256 305 319 348 375 382 409 511–3.
Cobos, Christophorus, S.I., hisp., praep. prov. Cast. – de defectibus in prov. et de remediis eorum (1606) *652.
Coelius Rhodiginus, Ludovicus, italus, script. *98.
Colibrandt, Georgius, S.I. 8*.
Colnagus, Bernardus, S.I., italus, membrum commissionis prov. neap. exam. Rat. st. 1586 3* 59; eius iud. de Rat. st. 1586 129.
Columella, L. I. M., scriptor 474.
Comitibus, Natalis de, italus, script. 455.
Commandinus, Fridericus, italus, script. *112.
Comoletus, Iacobus, S.I., italus – 13*.
Confalonieri, Bernardinus, S.I., praep. prov. rom. *492 *633; dubia de decr. de moderatione examinis scholasticorum S.I. (1600) *672.
Cornificius, grammaticus 459.
Correia, Ioannes, S.I. praep. prov. Lusit. 4* *188; Constitutiones S.I. quae in hoc coll. conimbr. non sunt in usu *596.
Coster, Franciscus, S.I., praep. prov. Belg. 8* et passim; eius Enchiridion controversiarum *503 *594; de necessitate adaptandi Rat. stud. 29*.
Coudret, Hannibal du, S.I., gallus, prof. coll. mess. 13* 328; praep. prov. Aquit. 217.
Crispinus (Crespin), Ioannes, gallus *104 *336.
Croce, Iacobus, S.I., italus, praef. stud. Coll. Rom. *29.
Cujas, Iacobus, gallus, iuris consultus 200.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

D

Dalmesius, Christianus, S.I., belga – 8*.
Damascenus, Ioannes, scriptor – eius *De fide orthodoxa* a P. Pisa proponitur in locum S.Thomae 123.
Davila, Gundisalvus, S.I., praep. prov. tolet. *495.
Deça, Alfonsus, S.I., hisp., prof. theol. 13 et passim; conqueritur ob libertatem opinandi professorum theologiae *553–4; S. Thomam, uno solo articulo excepto, sequendum censet 13.
Decker, Ioannes, S.I. belga, prof. theol. – aliquid a communi sensu hominum alienum docuit de aetate Christi 8* 498 *501.
De la Chapelle, Maximilianus, S.I. 8*.
Despauterius (Van Pauteren), Ioannes, flander, script. 323 327 329; eius grammatica lat. retineatur in Gallia et Belgio *368 *369 *602.
Dilinge (Dillingen) – memoriale vis. coll. – relictum a P. Busaeo (1609–11) *546–50.
Dionysius, Alexandreus, 401.
Domenichi, Iacobus, S.I., italus 4* *132.
Dominicani – etiam illi aliquantum a doctrina S. Thomae recedunt 41.
Donius, Ioannes Nicolaus, S.I. brabantus, rect. coll. vienn. *573.

E

Ebora (Evora) – relatio de studiis Patris Morales prov. *600–1.
Eisenreich, Otho, S.I., germ., praep. prov. Germ. Sup. *215.
Erasmus, Desiderius, rotterodamus – eius *Colloquia familiaria* 7*; *De duplici copia* 366 433; *De ratione conscribendi epistolas* 341; eius *Adagia* 338.
Ernfelder, Iacobus, S.I., germ. 11*.
Escudero, A., S.I., hisp. 94–7 167–8 248–9.
Espence, Claudius, gallus, theol. 232.
Eudaemon, Ioannes Andreas, S.I., graecus – circa modum et ordinem legendi magistrorum theologiam iuxta Constitutiones (1604) *643–4.

F

Faber Stapulensis, Iacobus, scriptor 126 *112.
Fabiis, Fabius de, S.I., italus *141; praep. prov. neap. *674.
Fabricius, Reynerus, S.I., germ. 9*.
Faraone, Carolus, S.I., italus 4*.
Faunteus, Laurentius, S.I., anglus 19*; eius iud. de Rat. st. 1586 119 139 228–9 241 292 296 319 330 338 348 358 371 375 409 513.
Ferrer, Petrus Paulus, S.I., lusitanus 4*.
Finaeus, Orontius, gallus, script. *110.
Flaminius (Fleming), Richardus, S.I. 13* *586.
Flerontinus, Franciscus, S.I. proc. prov. Belg. *533.
Florentia, Ioannes, S.I., hisp. – eius iud. de Rat. st. 1586 172–6.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Fogliano, Franciscus, S.I., italus 21.
Fonseca, Petrus da, S.I., lusitanus 4* 10*; eius *Institutiones dialecticae* 93 123 139 180 212 281 328 340 470.
Francia provincia – acta congr. *308–10 (1584), *325 (1587), *344–5 (1593), *359–60 (1597), *369–70 (1599), *393 (1602), *397 (1606), *403 (1607); adiuncta hist. exam. Rat. st. 1586 12*; iud. de Rat. st. 1586: 103–8 133–5 196–216 238–40 251 255 287–90 295 301–2 317 327–9 338 346–7 356–7 362–3 369–70 374 380–1 403–8 427 495–502; Rat. stud. generalis esse debet et pro varia conditione et diversa ratione applicanda 16*; summam quamdam theol. scribendam esse petunt 107; librum Rat. st. mordacem iudicant nonnulli 15*; relatio P. Maggio vis. (1587) de studiorum statu *610.
Frusius (des Freux), Andreas, S.I., gallus – eius opusculum de gram. lat. 323; eius scriptum de copia rerum 366 508; purgavit ab inhonestis M.V. Martialis epigrammata 367.

G

Galenus (Van Galen), Matthias, prof. theol. Dilingae 123.
Gallia – studia: P. Maldonado multa optime constituit, sed nunquam executioni mandata *582; insufficientia patrum doctrinae theol. 572–3 579 582; observationes provinciarum – circa Rat. stud. 1591 *235–9.
Gambacurta, Petrus, S.I., italus, prof. cas. consc. Coll. Rom. 4 6–7.
Garzias, Alabianus, S.I., hisp. 18*.
Gauloch, Simon, S.I., germ. 9*.
Gellius, Aulus, scriptor 370.
Gemma, Renerius, scriptor *110.
Génébard, Gilbertus, O.S.B., gallus, scriptor 256 *249.
Georgius, Alexander, S.I., rect. coll. paris. 13*.
Georgius, (Zorzi, Giorgi), Marinus, ep. brix. *627.
Germaniae provinciae S.I. – petitiones adaptandi Rat. st. 1591 *191–234; «Dubia et difficultates circa regulas praef. stud. inf.» *201–14; «De conventu Dilingano super Rat. st. quoad litt. hum.» (1598) *215–34.
Germaniae Inf. provincia – adiuncta hist. exam. Rat. st. 1586 8*; examen – de Rat. st. 1586 192 251 279–80 417 449–54.
Germaniae Sup. provincia – acta congr. – *304 (1584), *318–20 (1587), *334–5 (1590), *343 (1593), *357–8 (1597), *366–7 (1600), *374–93 (1602), *396 (1606), *419–20 (1611), *423–4 (1615); examen Rat. st. 1586 101–2 131–2 177–85 235–6 249–51 255 280–83 295 315 322–6 335–8 342–3 352–3 360–1 365–9 374; ordo classium et divisio horarum proposita 394–8; catal. quinquennalis librorum in scholis legendorum (1604–8) *634–43.
Gervasio, Agapitus, S.I. *259.
Gibbonus, Ioannes, S.I., anglus – 11*.
Gil, Petrus, hisp., vis. stud. *494–6.
Giustiniani, Augustinus, S.I., italus, prof. theol. Coll. Rom. 27 *29; iud. Rat. st. 1586 127 129; rect. Coll. Rom.: ordinat ut colligantur instructiones et consuetudines classium inf. Coll. Rom. *45.
Giustiniani, Benedictus, S.I., italus – 3* 60 *492.
Goes, Emmanuel, S.I., lusit. 4*.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

González Davila, Aegidius, S.I., praep. prov. baet. et tolet. 6* *147 *599; in prohibendis propositionibus theol. caute procedendum *609.
González, Ioannes Bapt., S.I., hisp., prof. theol, – 103; iud. de Rat. st. 1586 109 227 511.
Gordon, Iacobus, S.I., scotus – commendatur ut collaboret in praeparanda Rat. stud. 17*; vis. stud. in Gallia *393; relatio de visitatis studiis (1604) *521–6; nonnullae eius opiniones liberaliores iudicantur *522.
Gorski, Iacobus Sztemberg Szeliga, scriptor 303 332 349.
Graetium (Graz) – relatio P. Vis. de studiis visitatis – (1583) *444–5; in nova universitate frequentia studiosorum minor est quam huius ratio postularet *468; ordo classium (1595) *468; studia satis frigere deprehendit P. Vis. *468; iudex externus constitutus a Principe pro studiosis *469; observata et ordinata a P. Ximénez vis. *499–507; P. Carrillo prov. de observationibus P. Vis. *509–11; idem aliorum de eadem *511–3 *517.
Gretser, Iacobus, S.I., germ., scriptor – eius grammatica graeca 335 *383 *635.
Grienberger, Christophorus, S.I., germ., prof. math. Coll. Rom. *484.
Grinaeus, Petrus, S.I., scotus, prof. phil. – quaedam docuit Graetii quae nostros offenderunt *498.
Groditius, Stanislaus, S.I., polonus – collegia multiplicanda in Septentrione 18* *589.
Grouchy, Nicolaus de, gallus, scriptor 263.
Guimera, Iosephus, S.I., hisp. – 6*.
Gulielmus V, Bavariae dux – 9*.
Guzmán, Martinus de, S.I., hisp. *599.
Gyraldus, Renatus, gallus, scriptor 455.

H

Hadrianus Castellesi card., script. – De sermone latino 365 *99.
Hagel, Balthasar, S.I., germ. 10* *108; eius tract. de schola hebraea 257–9.
Haller, Richard, S.I., rect. coll. ingolstad. 9* *105; eius scriptum (1608) in defensionem collegiorum externorum 25*.
Hasius, Ioannes, S.I., flander 11*.
Haywood, Casparus, S.I., anglus – eius gramm. hebraea *259.
Hengst, Carolus, germ., script. 7* *143.
Herbestus, Benedictus, S.I., pol. – de orthographia 495.
Hervaeus, Natalis, O.Pr., theologus 17.
Hessels, Ioannes, flander, theologus 232.
Hispalense collegium S.I. – eorum iud. de Rat. stud. 1586 88 162–64.
Hispania – ep. comm. P. Gen.: de hum. litt. promovendis *619; «Quae patribus hispanis visa sunt, non posse in tota Hispania servari circa institutionem studiorum» (1594) *150–62.
Hoffaeus, Paulus, S.I., ass. Germ. 559; vis. prov. Germ. *191 *219; ordinationes de studiis (1594–7) *472–6.
Holonius, Ioannes, S.I., lotharingus – 9*.
Honoratus, Servius, grammaticus 455.
Horatius, Fl. Q. «Iurare in verba magistri» citatur a nostris in «De opinionum delectu» 2* 48 53 77 86 100 106 109 114 126; maxima eius habenda sit ratio propter latinitatem *390.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Hosius, Stanislaus, pol., card. *558.
Houletus, Ioannes, S.I., anglus 9*.

I–J

Ignatius de Loyola, fund. S.I. – urget unitatem doctrinae et animorum consensionem, sed: «quoad eius fieri poterit» 3*.
Isaacus, Ioannes, germ., script. 256.
Isocrates philosophus graecus – 467.
Italia – petitiones deputationis italicae circa Rat. stud. (1594) *132–41; P. Possevino: de minime splendente studiorum in – *289.
Jiménez (Ximénez), Iacobus, S.I., secr. gen. S.I. 3 et passim.
Jung, Hadrianus – Nomenclator 366 436 500.
Jung, Hadrianus Arturus, S.I., germ. 19* 21*.

K

Kern, Thomas, S.I., germ. – 549.
Kimchi, David, rabbi narbonensis, scriptor 258.
Krakier, Leonardus, S.I., polonus – de visitatis studiis relatio 18* *544.

L

Ladnicerus, Ionas, S.I., bohemus – dubium quoddam circa studia theol. *497.
Laínez, Iacobus, S.I., hisp., praep. gen. S.I. 126.
La Puente, Ludovicus de, S.I. – eius iud. de Rat. stud. 1586 99–101.
Lax, Casparus, scriptor *110.
Le Bachelet, M., S.I., scriptor 3.
Leder, Michael, S.I. – tract. de impedimentis hebraicae linguae tollendis *105–8.
Ledesma, Iacobus, S.I., hisp., praef. stud. Coll. Rom. 2* *252; eius gramm. latina 323; eius doctrina christiana *183; quae translata legitur Vilnae *570; eius tract. de propositionibus theol. 2*; item: de divinis Scripturis quavis passim lingua non legendis (1574) 344.
Legaz, Ioannes, S.I., hisp. – iud. de Rat. st. 1586 300 314 322 335 364 373 378 391.
Leo, Ioannes, S.I., hisp. – 11* *593.
Leone, Thomas, S.I., italus – 4*.
Leopolitanus, Ioannes, S.I. – eius iud. de Rat. st. 1586 119–21 139 229–31 241 253–4 259 292 302 330–2 338 348–9.
Lessius, Leonardus, S.I., belga – relatio de visitatis studiis *533–40; distinctio materiarum quae a prof. controversiarum biennio sunt breviter explicandae *537.
Levita, Elias, germ., scriptor 258.
Lipsius, Iustus, brabantus, scriptor 493.
Lisius, Antonius, S.I., italus, praep. prov. neapol. *133 *666.
Lithuaniae provincia S.I. – acta congr.: *421 (1611), 427 (1615); discipuli in tribus inf. classibus primum scribant compositiones in lingua pol., dein latina *414; proposita de hum. litt. promovendis (1609) *413–7.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Lobo, Alvarus, S.I., lusitanus – 4*.
Loherius, Petrus, S.I., praep. prov. Aquit. 12* *586; quae circa studia ordinavit Burdigalae *589.
Longolius (de Longueil), Gilbertus, flander, scriptor 328.
Loppersius, Petrus, S.I., germ., rect. coll. Fuld. *578.
Lorini, Ioannes, S.I., gallus, prof. S. Script. Coll. Rom. *482.
Luçero, Ferdinandus, S.I., hisp., vis. prov. baet. *166.
Lucretius Carus, T., scriptor – non videtur nostris concedendus *250.
Lugdunensis provincia S.I. – act. congr. *310 (1584), *325–6 (1587), *360–1 (1597), *393 (1602), *419 (1611), *426–7 (1615); adiuncta hist. exam. Rat. st. 1586 17*; exam. Rat. st. 1586 216–7 253 290–1 296 318 330 370 408 502–4.
Luis, Petrus, S.I., hisp. *606.
Lusitaniae provincia S.I. – acta congr. *301 (1584), *332 (1590), *372 (1602), *396 (1606); adiuncta hist. exam. Rat. st. 1586 – 4*; exam. Rat. st. 1586 130 153 245 270–3 294 299 310 319 333 340 350–1 372 385 412; petitiones adaptandi Rat. st. *188–90.

M

Macrobius, Ambrosius Theodosius, 370.
Macropedius (Van Langeveld), Georgius, flander, scriptor 508.
Maggio, Laurentius, S.I., italus, vis. prov. Pol. 338; secr. congr. gen. *190; legatus in Gallia *521; relatio de studiis in prov. Franc. 471 *610; laudat ministerium docendi in scholis 25*; eius partes in praeparanda Rat. st. 1591 *80; acta vis. stud. (1587 1594–96) *460–71; eius scriptum: «De naevis S.I.» (1585) *597–8.
Maiorius, Benedictus, S.I., italus – iud. de Rat. st. 1586 3* 60 129.
Malavolta, Prosper, S.I., italus *133.
Maldonado, Ioannes, S.I., hisp., prof. theol. univ. Paris. 2* 202; de sequenda doctr. S. Thomae 20–1; de praedestinatione 120; eius commentarii typis exprimendi *309 *324; qui theologiae student, non revocandi ante studia exacta *582.
Manaraeus, Oliverius, S.I. flander, vis. prov. Belg. – relatio de studiis visitatis (1602) *540–3; vis. prov. rhen. 11* 188 *583.
Mancia, Anita, script. – 23*.
Mansoni, Ludovicus, S.I., italus – *668.
Manutius, Aldus sen., scriptor 272 et passim.; eius: Elegantiae seu phrases latinae linguae 433.
Manutius, Aldus iun., scriptor – eius: Orthographiae ratio 341 495.
Manutius, Paulus, scriptor 363 366.
Marçen, Antonius, S.I., hisp., praep. prov. Cast. 22*.
Mariana, Ioannes, S.I., hisp. – iud. Rat. st. 1586 97 168 278 295 300 314 334 352 373.
Marino, Franciscus, S.I., italus – iud. Rat. st. 1586 81–2; doctr. S. Thomae tenenda ratione, non nomine et auctoritate 4* 82.
Martialis M. Valerius – eius scripta difficilia et obscura censentur 366; non legantur in scholis nostris 368; ex facilioribus et elegantioribus epigrammatis secernenda nonnulla ad usum scholarum 367.
Maselli, Ludovicus, S.I., italus, praep. prov. neapol. 4* 3; praep. prov. Pol. *133; praep. prov. sic. *666; vis. stud. Coll. Rom. *482–93.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Massilara (pseudo Palaeologus), Iacobus, haereticus *558.
Maurolicus, Franciscus, sic., scriptor 110.
Mayr, Georgius, S.I., germ., – eius gram. hebraea *279; traduxit Parvum cathechismum P. Canisii in linguam graecam *636.
Mayrhofer, Matthias, S.I., germ. – 10*.
Medina, Bartholomaeus, O. Pr., hisp., theol. *179.
Medina, Michael, O. Fr. M., hisp., theol. 232.
Mediolanensis provincia S.I. – acta congr. *293–4 (1584), *337 (1593), *395 (1606), *399 (1607), *422 (1615); exam. Rat. st. 1586 47–59 128 144–6 234 243 254 262–4 293 298.
Menu, Antonius, S.I., prof. phil. Coll. Rom. 3.
Mercurianus, Everardus, S.I., belga, praep. gen. S.I. 126.
Mexicana provincia – acta congr. *290 (1581), *317 (1587).
Moguntia (Mainz) – nostri offerendo catalogum lectionum etc. viris nobilibus, simul aliquid pecuniae petunt pro pauperibus discipulis *454; acta vis. coll. (1602) *478–9; occasione promotionum modicus haustus vini permittitur *478; memoriale vis. relictum (1604 1605) *545–6; relatio hist. de coll. visitato (1585) *452–3; disciplina cum pietate dilapsa est *453.
Molina, Ludovicus, S.I., hisp., theol. – de doctr. S. Thomae sequenda 83.
Mollensis (Montanus), Ioannes, S.I., belga – De theol. in coll. Vienn. restituenda *5137.
Morales, Sebastianus, S.I., lusitanus – visitator Coll. Rom. 4* 358; praep. prov. Lusit. *600.
Morano, Antonius, S.I., italus – nonnulla proponit ad excitanda studia hum. iacentia (1606) *644–6; in laudem ministerii docendi in scholis publicis 26*.
Moraris, Gaspar, S.I. lituanus – 18*.
Mosellanus (Schade), Sebastianus, Dialogi ... 7*.
Mucantius, Blasius, S.I., italus – iud. de Rat. st. 3* 129.
Münster, Sebastianus, germ., scriptor 258 *107.
Muretus, M. A., gallus, scriptor 328 369 457 459.
Mycillus (Moltzer), I., alsatius, scriptor 327.

N

Navarrus, Doctor v. Azpilcueta.
Neapolitana provincia – acta congr.: *288 (1581), *293–4 (1584), *312–3 (1587), *327–9 (1590), *355 (1597), *364–6 (1599), *371 (1601), *400 (1607), *418 (1611), *423 (1615); adiuncta hist. exam. Rat. st. 1586 3*; exam. Rat. st. 1586 59–61 129 146–9 234 244 264–6 298 306 339 349–50 359 371 376–7 382–3 410 430–1; dubia circa Rat. st. 1599 *272–6.
Nebrissensis (de Nebrija), Aelius Antonius, hisp., grammaticus 323 327; in prov. Arag. doceri potest eius gramm. *495.
Nemorarius, Jordanus, scriptor *110.
Nizolius, Marius – Thesaurus Ciceronianus 358 et passim.
Nonius, Marcellus, scriptor 365.
Norvegus, Laurentius, S.I. – nonnulla de studiis restaurandis proponit *623–4.
Notaeus, Michael, S.I., gallus 13*.
Novi Regni provincia – P. Gen.: unitas opinionum circa S. Thomae doctrinam in Lima curanda (1609) *656–7.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

O

Oliverius, Bernardus, S.I., belga, praep. prov. Belg. *533.
Oranus, Ioannes, S.I., belga *543.
Orlandini, Nicolaus, S.I., italus, scriptor 515; eius tract. «Ordine delle scuole per il collegio di Napoli» (ad a. 1582) 515–33.
Orontius, Finaeus, scriptor 296.
Ovidius Naso, Publius – eius maxima sit ratio a nostris habenda propter facilitatem linguae *390; in eius Fastis multa inveniuntur turpia 384; epistolae eius aut corrigendae, aut eae eligendae quae nullam habeant offensionem *245.

P

Paez, Iacobus, S.I., hisp., prof. Coll. Rom. 226.
Paez, Stephanus, S.I., hisp., praep. prov. Novi Regni *656–7.
Paradinas, Bonaventura, S.I., hisp. 9*.
Paris – acta vis. coll. (1587) *460–5; relatio de coll. visitato (1587) *471; scholae 10, classes angustae et obscurae *471; coll. momentum ob universitatem et metropolim et seminarium provinciae *471; visitatio coll. (1593) *476–7; sorbonica decreta 50 108.
Parra, Petrus, S.I., hisp., prof. Coll. Rom. 4 27; iud. de Rat. st. 1586 127; de tempore absolvendi cursum theol. 10–1.
Patornaeus, Leonardus, S.I., gallus – observationes circa studia S.I. *526–32.
Pázmány, Petrus, S.I., hungarus, theol. – delatus ob nonnullas propositiones (1603) *498.
Peletier, Iacobus, gallus, scriptor *111.
Peltanus, Theodorus, S.I., belga, theol. *560.
Perera, Benedictus, S.I., hisp., prof. Coll. Rom., et passim; eius «Brevis ratio studendi» *99; eius «De ratione interpretandi Sacram Scripturam» *122–6; «Modus praeparandi professores pro Coll. Rom.» *126–7; de tempore quo absolvendus est cursus theol. 7; iud. Rat. st. 1586 127.
Pérez, Ferdinandus, S.I., hisp., theol. 5* *6045; iud. de Rat. st. 1586 84–5 97–8 169–72 278–9.
Pérez, Hurtadus, S.I., rect. coll. olom. *576.
Périon, Ioachim, O.S.B., gallus, scriptor 263 287.
Perpinyà, Petrus Ioannes, S.I., hisp., 307 363.
Peruana provincia – acta congr.: *290 (1581), *332 (1590).
Perusinus, Rochus, scriptor *387.
Petrus, Lombardus, (Magister Sententiarum), 116 et passim; P. Pisa de Sententiis – 17 123.
Peurbach, Georgius, austr., script. *110.
Pigenat, Odon, S.I., gallus, praep. prov. Franc. *580 *587; laudat ministerium docendi pueros 25*; quibus scholasticis S.I. danda sint studia superiora *601.
Piloccio, Rochus, italus, scriptor *228.
Pires, Ferdinandus, S.I., lusit. – de revidenda gramm. lat. P. Álvares *551–2.
Pisa, Alfonsus, S.I., hisp. – iud. de Rat. st. 1586 121–7 139–40 231–2 260 513–4; tract. «Opinionum delectus» facit S.I. thomistam et ita sectariam 121; de «Sententiis» Patri Lombardi 123; loco S. Thomae legendum putat Damascenum: De fide orthodoxa *123 125; libros contra haereticos conscribendos proponit *555–62.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

POLLUX, Iulius, 500.
Poloniae provincia – acta congr.: *291 (1581), *305–7 (1584), *320–3 (1587), *335 (1590), *345–6 (1593), *362–4 (1597), *370 (1599), *394 (1602), *403–6 (1607); exam. Rat. stud. 1586 112–9 138–9 217–24 240 253 318 330 347–8 357 363 370–1 375 382 408–9 428–9 504–10; dubia, difficultates, annotationes in Rat. st. 1591 *239–45; «Observanda a nostris circa literas humaniores excitandas et fovendas, ex consultatis 1609 in maio» 409–12; «S. I. non constringenda ad unum S. Thomam sequendam» 112–7.
POMPONIUS Mela, scriptor 401.
PONTANUS, Iacobus, S.I. germ., scriptor – magnis laudibus extollitur a P. Prov. *619–20; ordinem stud. Romae conscribendum vehementer absolvi cupit 8* 9* *566; de causis cur hum. litt stud. langueant 26*; «Progymnasmata latinitatis sive Dialogi» 7* 364 473 ss., *226; hum. litt. a superioribus maioribus negliguntur *89–92; Gen.: mittat Romam omnia quae de Rat. stud. suggerenda putet 88; mittit novem circa studia hum. breves tractatus *88–105; tract. de magistris, discipulis, modo praelegendi, de variis exercitationibus scholasticis, de oeconomia dialogicae scriptionis 466–79; offert suam operam ad constituendum seminarium in quo nonnulli nostri scholastici ad min. docendi praeparentur *392; an eius Dialogi debeant legi in scholis *360; eius commercium epist. cum P. Bencio de conscribenda Rat. st. *566.
PORPHYRIUS – eius Isagoge 261 et passim.
POSSELIUS, Ioannes, germ., scriptor *107.
POSSEVINO, Antonius, S.I., italus, scriptor – *556; de non felici statu studiorum S.I. in Italia 26* 289.
PRISCIANENSIS, Iulius, S.I., italus – praeceptores hum. litt. exigui sunt spiritus 2* 9* *571.
PRISCIANUS Caesariensis, grammaticus 329.
PUTEANUS, Clemens, S.I., gallus, praep. prov. Franc. 13* *476; acta vis. coll. paris. *476–7.

Q

QUESADA, Franciscus de, S.I., hisp., praep. prov. baet. *166.
QUINQUARBORAEUS (Cinqu–Arbres), Ioannes, gallus, script. 256.
QUINTILIANUS, M. Ab., scriptor lat. 333 458 466–7.
QUIROGA, Caspar de –, card., supr. praef. Inquis. Hisp. – Rat. st. 1586 et Inquis. 22*.

R

RAMIRO, Antonius, S.I., hisp. – 5*.
RAMUS, Petrus, gallus, script. 459.
REGGIO, Carolus, S.I., praep. prov. rom. 254 *132 *258.
REGGIO, Vincentius, S.I., italus 4*.
RENGIFO, Blasius, S.I., hisp. – iud. de Rat. st. 1591 *148–9.
Rheni provincia S.I. – acta congr. *304 (1584), *320 (1587), *335 (1590), *343–4 (1593), 358–9 (1597), *367 (1599), *402 (1607), *424–8 (1615); adiuncta hist. exam. Rat. st. 1586 11*; exam. Rat. st. 1586 102–3 132 185–92 237 251 283 295 315–6 326–7 337–8 343–4 353–5 361 369 374 379 398–400 417–27 479–95; acta vis. a P. Hoffaeo factae *472–6.
RIBADENEYRA, Petrus, S.I., hisp. 22*.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Ricci, Bartholomaeus, S.I., italus *133.
Richeome, Ludovicus, S.I., gallus, praep. prov. lugd. 17*.
Rinaldi, Philippus, S.I., italus 258 et passim; «Quaedam ad P. Generalem referenda» (1597) *260–1; «Quae statuit P. Gen. quando liber stud. coram S. Pat.te lectus est» (1598) *286–7; «Ultima revisio et castigatio libri de Rat. stud.» (mai. 1598) *276–86; «Consideranda de regulis scholarum» *261–3; praef. atrii sit unus de examinatoribus discipulorum *258–9.
Ripalda, Hieronymus de, S.I. – iud. de Rat. st. 1586 99; graves difficultates orientur in Hispania, si permittantur propositiones contra S. Thomam profiteri 99.
Roca, Hieronymus, S.I., praep. prov. Arag. 5*.
Rodrigues, Emmanuel, S.I., ass. Lusit. *37.
Roman, Alfonsus, S.I. 5*.
Romana provincia S.I. – acta congr. *288 (1581), *293–4 (1584), *311–2 (1587), *326–7 (1590), *336 (1593), *355 (1597), *395 (1606), *398–9 (1607), *422 (1615); exam. Rat. st. 1586 27–34 127–8 140–44 232–4 242–3 254 260–2 298 303 305–6 319 332 339 349 358–9 363 371 375–6 382 409–10; Rat. st. 1586 examinatur nomine provinciae romanae a professoribus Coll. Rom. 47.
Rosephius, Georgius, S.I., germ., praep. prov. Germ. Sup. *619.
Rossignoli, Bernardinus, S.I., italus *133; rect. Coll. Rom. *618.
Rubenus, Leonardus, S.I., germ. 18*.
Rubino, Ioannes Bapt., S.I., italus *259.
Rubio, Antonius, S.I., hisp. – de eius libro phil. *420.
Ruetius, Aegidius, S.I., belga 8*.

S

Sacro bosco (Holywood), Ioannes de, mathematicus 296.
Salesius, Iacobus, S.I., gallus – iud. de Rat. st. 1586 109–12 137 228; non fiat Monotessaron evangeliorum 137.
Salmerón, Alfonsus, S.I. 2* *312; petitur a nostris ut eius scripta typis mandentur *312 *327 *334; de ratione docendae theologiae quid sentiant 21–4; non expedit ut S.I. aliquem doctorem ita sequatur ut in eius sententiam iurent omnes 22.
Sánches, Claudius, gallus, scriptor 120.
Sanches, Pagninus, italus, scriptor 258.
Sangenot, Ioannes, S.I., gallus, rect. coll. paris. *579.
San Julian, Iosephus, S.I., hisp. – 5*.
Sannazaro, Iacobus, italus, poeta 367.
Sans, Ioannes, S.I., hisp. 6*.
Saraceno, Petrus Paulus, S.I., italus – stud. hum. in coll. prov. ven. languent 26*; quomodo erigi possent *625–9.
Sardi, Benedictus, S.I., praep. prov. neap. 3*; rect. Coll. Rom. 3; ratio distribuendi lectiones S. Scripturae et controversiarum 11–2.
Sardiniae provincia S.I. – acta congr. *290 (1581); exam. Rat. st. 1586 93–4 304 313 322 334 341 364 373 378.
Sarranus (Serrão), Georgius, S.I., lusit. 4*.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Savelli, Iacobus, card., vic. Urbis 39.
Scaduto, Marius, S.I., scriptor 3* et passim.
Schevichavius, Gilbertus, S.I., flander, rect. coll. graec. – de visitatione studiorum *511–3.
Schorus, Antonius, brabantus, scriptor *99.
Schretelius, Georgius, S.I., germ. 9*.
Serarius, Nicolaus, S.I., germ. – 11*.
Servius, Ioannes, S.I. – 8*.
Seubel, Ioannes, scriptor *111.
Siciliae provincia – acta congr. *288 (1581), *313–4 (1587), *338 (1593), *356 (1597), 400–1 (1607); adiuncta hist. exam. Rat. st. 1586 4*; examen Rat. st. 1586 61–2 129–30 149 234 245 254 266 294 298 303 319 333 340 350 359 372 377 383 431.
Sigonius, Carolus, italus, scriptor 459.
Silberhorn, Christophorus, germ., scriptor 9*.
Sirmond, Iacobus, S.I., scriptor 21*.
Skarga, Petrus, S.I., polonus, scriptor *560.
Smiglecius, Martinus, S.I., polonus 18*.
Soares, Cyprianus, S.I., hisp., scriptor – De arte rhetorica 123 et passim.
Sopranis, Ioannes Hieronymus, S.I., italus, prof. S. Scripturae in Coll. Rom. *482.
Sotelo, Ioannes, S.I., hisp. – 5*.
Soto, Dominicus, O. Pr., hisp., theol. 279 et passim.
Soto, Petrus, O. Pr., hisp., theol. 124 et passim.
Spinelli, Petrus Antonius, S.I., italus 3*; rect. Coll. Rom. 27; iud. Rat. st. 1586 129; «Adnotata circa regulas studiorum anno 1598 mense martio» *266–71.
Stephanus (Estienne), Henricus, scriptor – Lexicon Ciceronianus 365 471.
Stifelius, Michael germ., scriptor *110.
Stobaeus, I., scriptor *247.
Striveri, Decius, S.I., italus, praep. prov. Pol. *421.
Sturm, Ioannes, germ., scriptor 366; eius ratio studiorum *98.
Suárez, Franciscus, S.I., hisp., theol. 2* et passim; iud. de Rat. st. 1586 172–6; item de Rat. st. 1591 *148–9; de tempore quo absolvendus est cursus theol. 8–10; de usu dictandi lectiones 172–6; fiant commentarii in Summam S. Thomae 176; eius Commentariorum ac disputationum ... tom. I *179; poloni desiderant ut edat cursum phil. *544.
Sunyer, Franciscus, S.I., praep. prov. Pol. *556.
Szafarnius, Iacobus, S.I., polonus 18*.

T

Tapia, Didacus, S.I., hisp. 4*; iud. Rat. st. 1586 75–81 1523 269–70 310 384–5 412.
Tempier, Stephanus, cancell. univ. paris. 50.
Terentius, Afer P., script. lat. – eius lectio in scholis interdicitur 364 365 368; eius stylus laudatur 370; permittatur lectio – castigati petitur *335; nomen expugnatur in textu Rat. st. 1591 *82; praestat aliquid scientiae, quam integritati detrahere *424.
Terzo, Laurentius, S.I., italus 3 et passim.
Textor, Ioannes Ravisus, scriptor 500; eius De epithetis, Officinis etc. 365.
Theon, Alexandrinus 402.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

THOMAS de Aquino, S., italus, theol. – P. Salmerón: de ratione tenenda in theol. 21–4; nonnullae sententiae – minime conveniunt saec. XVI 23; si a quodam de S.I. conscriberetur nova Summa theol. melior, non esset recusanda 23; tract. P. Bellarmino de doctrina – sequenda 12–5; idem: a doctr. S. – non esse recedendum nisi raro 1 12–5; P. Tuccio: tract. de doctrina – sequenda 15–20; P. Maldonado: de sequenda doctr. – 20–1; idem: multa in – quae et peiora sunt et minime conveniat hoc tempore doceri 21; P. Molina: de doctrina – sequenda 83; P. Mariana: sufficeret commendare ut nostri sequantur – prout in Constitutionibus 97; congr. prov. Arag.: de doctrina – sequenda *340; P. Ripalda: graves difficultates orientur si contra – permittantur opinari propositiones 99; prov. Pol.: S.I. non esse constringendam ad unum – sequendum 112–17 121; nulla libertas concedenda nostris professoribus discedendi ab opinionibus – 12 91; P. Escudero: non approbat ut 49 propositiones relinquantur liberae 94; P. Pisa: Constitutiones iubent ut legatur –, sed non eius doctrina, sed doctrina approbata et magis communis 122; idem: legatur in theol. Damascenus (De fide orthodoxa) dum Summa quaedam conscribeatur a quodam de S.I. 123; idem: Summa – conflata fere ex Aristotele et Augustino 121; idem: S.I. magis adstringenda Scripturae et patribus quam – 121; idem: tract. «Opinionum delectus» facit S.I. thomistam, et ita sectariam 121; P. Tyrius: doctrinam – ab omnibus nostris sequendam esse, duobus casibus exceptis *83; prov. Franc.: summa aliqua theol. conscribenda est 107; P. Tapia: commentaria scribenda in Summam – 80; P. Tuccio: licet utile, opus tamen difficilissimum ut commentarii scribantur a nostris in – 15–20; congr. prov. Cast. (1587): liceat in lucem edere commentarios in – *316–7.

THYRAEUS, Henricus, S.I., germ., prof. theol., praep. prov. rhen. – 11* *572 *603; relatio de labore commiss. examinandae Rat. stud. 1586 *603.

TILETANUS (Van Ravesteyn), Ioannes, flander, theol. 232.

TOLEDO, Franciscus, S.I., hisp., theol. 120 123 194 232 559; eius Introductio in Dialecticam Aristotelis 180 273 296 328; eius Commentaria in Arist. Physicam 123 194; eius: Summa casus conscientiae *503.

Toletana provincia S.I. – acta congr. 300 (1584), *331–2 (1590), *342 (1593), *402 (1607); exam. Rat. st. 1586 91–3 166–7 234 277–8 294; mira eorum petitio: P. Generalis supprimat Rat. st., quia inutilis, imo etiam damnosa 31*.

Tolosana provincia S.I. – acta congr. *427 (1615).

TORRENTINO, Antoninus, S.I., italus 4*.

TORRES, Hieronymus, S.I., hisp. – eius: Confessio Augustiniana 122.

TORSELLINI, Horatius, S.I., italus – eius partes in conscribenda Rat. st. *629.

TUCCIO, Stephanus, S.I., italus – *611 et passim; prof. theol. Coll. Rom. 3; tract. de doctr. S. Thomae sequenda 15–20; «Annotationes in censuram trium patrum Coll. Rom.» *39–42; «Responsio ad ea quae Collegii patres censuisse dicuntur circa Rat. stud.» *33–39; tract, «De opinionum delectu» revisus (1588) *1–29; mittit Tusculo nonnullas Rat. st. partes revisas *611–3; P. Gen. auctoritate sua Rat. st. retractatam introduci iubeat *613–5; de duplici genere scholasticarum disputationum *616–8.

TURNEBIUS, Hadrianus, gallus, scriptor 456 *103.

TYRIUS, Iacobus, S.I. – 13*; ass. Germ. *235 *588; eius sententia de Rat. st. 1586 *83–84; libertas opinandi est libertas errandi *84.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

V - W

VAGROVICIUS (Wujek), Iacobus, S.I., polonus, scriptor 19* *560.
VALENCIA, Gregorius de, S.I., hisp., theol. 9* *559; praef. stud. Coll. Rom. *492.
VALENTINUS Erythraeus 500.
VALERIUS (Wouters), Cornelius, scriptor 332 457.
VALERIUS, Maximus, 470.
VALIGNANI, Alexandrus, S.I., italus, missionarius, praep. prov. Iaponiae – periculum ex opinionum diversitate imminet S.I. *567.
VALPEDROSA, Casparus, S.I., hisp. 5*.
VALPEDROSA, Melchior de, S.I. *141; eius Diarium tempore congr, gen. V (1593) conscriptum 24* *353–4.
VALTRINO, Ioannes Antonius, S.I., italus 4.
VAN DOORNE, Marcus, S.I., belga, prof. theol. *541.
VARENNIUS, Ioannes, flander, script. 336 *104 *568.
VARRO, M. T., scriptor lat. 474.
VASQUEZ, Gabriel, S.I. theol. *26; accusatur ob nimiam libertatem in docendo *553; iud. de Rat. stud. 1591 *148–9.
VÀZQUEZ DE PADILLA, Michael, S.I. *263; dubia de Rat. st. (1598) *263–6.
VEGA, Emmanuel, S.I., lusitanus 18*.
Veneta provincia S.I. – acta congr. *289 (1581), *314 (1587), 338–40 (1593), *356 (1597), *423 (1615); exam. Rat. st. 1586 150–2 267–9 294 299 306–9 319 333 340 364 377 384 411.
VERGARA, Franciscus, scriptor 336 *568.
VERINUS, Michael, scriptor – eius: Disticha 405.
VERREPAEUS (Verypen), Simon, scriptor 330 366.
VICTORIA, Petrus, scriptor 103 365.
Vienna (Wien) – relatio de coll. – visitata (1583) *445; acta vis. P. Maggio (1594) *465–7; classes studiosis refertae *465; studiosi magis ad pietatem et modestiam exhortandi *466; de theol. in collegio, non in universitate tradenda *513–7; P. Ximénez: studia languent *573.
VILLALBA, Petrus, S.I., hisp., praep. prov. Cast. 99 *595 *607.
VILLOSLADA, Garcia R., S.I., scriptor 3 et passim.
Vilna (Vilnius) – Index lectionum et exercitationum in acad. – (1583–84) 568.
VIRGILIUS M. P., poeta lat. *250.
VITELLESCHI, Mutius, S.I., italus, prof. theol. Coll. Rom. *492; praep. gen. – ministerium publice docendi pueros in scholis publicis laudibus extollit 26*; quid sentiat de adaptanda Rat. st. 31*.
VITORIA, Franciscus de, O. Pr., hisp., theol. – invexit dictandi morem Salmanticam 157.
VIVALDI, Augustinus, S.I., italus – *127.
VIVES, Ludovicus, hisp., scriptor – nonnulli nostri petunt ut Colloquia legi possint in scholis *290.
VIZANO, Paulus, S.I., italus 9*.
VOELL, Ioannes, S.I., scriptor *228.
VOISIN, Arnoldus, S.I., praep. prov. lugd. 17*.
VOLANUS, Andreas – principalis auctor inter calvinistas lithuanicos *557.

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000000818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

WIDMANSTADIUS, Philippus, S.I., germ. 18*.
WUJEK v. VANGROVICIUS.

X

XIMÉNEZ (Jiménez), Iacobus, S.I., secretarius *109 et passim.
XIMÉNEZ, Petrus, S.I., hisp., vis. – acta vis. stud. Graetii (1603) *496–507; de lectione controversiarum et S. Scripturae in coll. graec. *508; disputationes scholasticae Viennae languent *573; constituatur cursus triennalis theologiae positivae (1608) *653–5.

Finito di stampare il 28 febbraio 1992
Tipografia Poliglotta della Pontificia Università Gregoriana
Piazza della Pilotta, 4 - 00187 Roma

Digitized by Google
Original from INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Digitized by Google

Original from
INDIANA UNIVERSITY

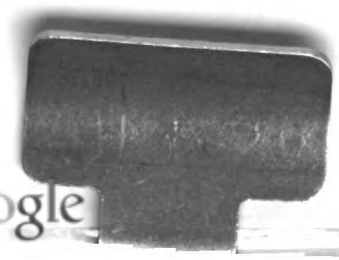
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Digitized by Google

Original from
INDIANA UNIVERSITY

HECKMAN
BINDERY INC.
DEC 92
N. MANCHESTER,
INDIANA 46962

Digitized by Google
Original from
INDIANA UNIVERSITY
Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0

Digitized by Google
Indiana University

Generated on 2016-08-04 19:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/inu.39000008818986
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives / http://www.hathitrust.org/access_use#cc-by-nc-nd-4.0